DE MATERIIS TRIBVNALIVM S. INQVISITIONIS

SEV DE REGVLIS MVLTIPLICIBVS

Pro Formando quouis eorum Ministro, præsertim Consultore

PRAEMISSIS XIII. PROLEGOMENIS

DE ORIGINE ET PROGRESSV DICTORVM TRIBVNALIVM,

Opus, tùm eorumdem, & quorumlibet Tribunalium Iudicibus, ac Ministris, tùm moralis Theologiæ, & iurisperitiæ Professoribus valde vtile.

AVCTORE

R. P. SEBASTIANO SALELLES

De Societate IESV, Hispano ex Regno Valentiæ, S. T. P. & Tribunalis Melitensis per Annos quadraginta assiduo Consultore,

Ad Illustriss. & Reuerendiss. Dominum

D. FABIO CHISIO

Dei, & Sanctæ Sedis APOSTOLICAE Gratia Episcopo Neritonensi.

ROMAE, Extypographia Io. Petri Collinij. M. DC. LI.

Sumptibus Ioannis Antonij Bertani, Sub signo Gryphi.

SVPERIORVM PERMISSV.

ILLVSTRISS. ET REV.MO D.

D. FABIO CHISIO

DEI. ET SANCTAE SEDIS APOSTOLICAE GRATIA

EPISCOPO NERITONENSI,

Et in Insula Melitæ, locisque ei adiacentibus contrahæreticam prauitatem Generali Inquisitori, & Apostolico Delegato.

COGITANTI mihi, Illustrissime, & Reuerendissime Præsul, circa dedicationem huius primæ partis Operis de Consultore Sancti Officij, seu de multiplicibus Regulis pro eo formando, & quidem non sine magna animi hæsitatione aliquandiu perpendenti, cuinam, & qualiter dedicanda, & offerenda, egregia illa, & mysteriosissima Sapietnissimi Salomonis verba, vtrumque simul dubium penitus eliminantia, opportunè occurrunt. Omnia, inquit, flumina intrant in mare, & mare non redundat: ad locum, vndè exeunt, flumina reuertuntur, vt iterum fluant. [a] *Vbi omissis circa* a Eccles. cap. 1.
sensum eorum literalem vtriusque Philosophiæ naturalis, & moralis varijs quæstionibus, vt de fluminum, & fontium origine, de altitudine maiori terræ respectu maris, aut prorsus è contra; de salsugine aquæ maritimæ, & dulcedine fluuialis; de fine item, ob quem prolata hæc à Salomone, pro indicanda videlicet vanitate, & miseria conditionis humanæ vitæ similis fluenti aquæ, & in mare præcipitanti, vt compendiosius eadem similitudine indicat Thecuitis illa de morte differens cum Rege Dauide: Omnes, inquit, morimur, & sicut aqua dilabimur; [b] *atque de alijs* b 2. Reg. 14.
similibus, quæ hinc inde à Sacris Interpretibus hic præcipuè à Diuo Hieronymo, Titelmano, Hugone, Victorino, atque alibi à Philosophis naturalibus, & moralibus abunde discutiuntur: nunc, attento sensu eorumdem mystico, seu allegorico, connotatum sub his symbolis maris, & fluminum, quod, haud fallor, ad rem faciat, solummodo attingo. Iam per aquam vtriusque connotari sapientiam, comprehendentem in suo significato, quæcumque genera virtutum, & scientiarum ad salutē necessaria, patet manifestè ex illo Ecclesiastici, Aqua sapientiæ salutaris potauit illum. [c] *Sed quænam hæc potatio? quis potans, seu potum porrigens? quis taliter* c Eccles. 15.
potatus? metaphoricè hæc similiter sumenda, nec intelligendum de potatione limitata, libando cratere aliquo, seu calice, sed de copiosissima absorbendo, & attrahendo multiplici haustu, os meum aperui, & attraxi spiritum, ait Diuinus Vates, [d] d Psal. 118.
aquam scilicet sapientiæ ex eo solo abundantissimo mari, de quo scriptum: Omnis sapientia a Domino Deo est, & cum ipso fuit semper, & est ante æuum. [e] *In tanta* e Eccl. 1.
vero quantitate, vt sic potatus per huiusmodi attractionem, & absorptionem, flumen magnum ad irrigationem aliorum illico constituatur. Iam qualiter ad rē istā è vestigio dicam, non longius abibo, præter tres paulo antè adductos, non pauci ex Sac. Expositoribus, præcipuè Diuus Ambrosius, & D Gregorius ita mirificè interpretantur, & sentiunt, quod per mare illud Salomonicum, vnde flumina egrediuntur, & quò redeunt, solus Deus Optimus Maximus; per illa verò flumina, sic egre- f lib. de Tob. cap. 13. mor. l. 13. c. 8. vel 3.

§ 3 dientia,

dientia, & redeuntia, quadam particulares personæ, ad irrigandam aqua sapientiæ Ecclesiam Catholicam peculiariter electæ, tam ex fœmineo sexu, vt vtraque Catharina Alexandrina, & Senensis, Theresia, quam ex virili, nempe Apostoli omnes, Doctores, Præsules, Episcopi &c. Fundatores item Religionum, vt Dominicus, Franciscus, Ignatius mirabiliter præfigurentur. Hine Bernardus etiam ipsi
h Serm. 2. in Cant. ... de B. Virg. *Beatissimæ Virgini Deiparæ hoc quadrare ostendit,* [h] *applicans ei nō incongruè illud, fluminis impetus lætificat Ciuitatem Dei. Quin & Sanctissima Christi Domini humanitas passim ab Interpretibus per fluuium illum symbolizata proponitur, Flu-*
i Ps. 44. *uius egrediebatur de loco voluptatis ad irrigandum Paradisum: Qui inde diuidi-*
l Gen. 2. *tur in quatuor capita &c.* [l] *nempe quatuor flumina abundantissima symbolizantia præfatas nuper personas, Apostolos, Doctores, Præsules &c. qui præcipuè eo tempore natura fluminis allegorice aquæ sapientiæ induuntur, quando iuxta ritum Sanctæ Ecclesiæ consecrantur, quando diuinitus inunguntur; ac proinde merito tunc quandiu inunctio durat, & peragitur consecratio, tandiù durat inuocatio illius Di-*
m Gen. 1. *uini Spiritus, de quo legimus, Spiritus Domini ferebatur super aquas. Vnde felicissima, ac iucundissima illa dies, atque æternæ memoriæ profectò digna, Præsul amabilissime, cunctorum delitiæ, qua ab Illustrissimo, & Reuerendissimo D. Episcopo Meliten. Fratre Domino Michaele Balaguer, Camarasa, assistentibus Illustrissimo, & Reuerendiss. D. Fratre Saluatore Inbroll Magno Ecclesiæ Hierosolymitanæ Priore, & Adm. Illustr. & Reuerendiss. D. Antonio Tholosenti Vicario Generali, Cantoris dignitate insignito, in nostro Templo (sic enim libuit pro tuo erga nos, Societatemque nostram affectuosissimo amore) Neritonensis Episcopus fuisti pro meritis inunctus, & consecratus, ac consequenter perennis fluuius aquæ Diuinæ sapiētiæ constitutus, ò ter, quaterque fortunatos illos, qui adeo præexcellenti solemnitati tuæ dignissimę consecrationis, nunquam hactenus in hac Insula celebratę, nec imposterum vnquam fortè celebrandę interesse meruerunt? tunc Fluminis tui impetus abundantissimę aquę Diuinæ Sapientię totam hanc Ciuitatē, hanc Diœcesim Meliten. adeo lætificauit, pro tanti viri promotione ad summum Episcopatus gradum, vt nihil lætius, nihil iucundius desiderari posse videretur. Faxit Deus præsagiam, vt hęc lætitia non solum ad tuam Diœcesim Neritonensem; sed ad totam etiam Ecclesiam Catholicam à te tanquam à capite aliquando deriuetur.*

Cæterum non sat mihi te, vel leuiter fluuium perennem, & abundantissimum aquæ sapientiæ adumbrasse, adhuc enim pro meo proposito longiusculè ab scopo: sustine me ergo aliquantisper obsecro, dum & nomen, & esse maris eiusdem sapientiæ tibi omnino competere paucis ostendo. In naturalibus vndè allegoria sumitur, constat nomen maris accipi valde genericè, variaque significata vniuoca, vel saltem analoga sub ipso contineri; nempe maria, Oceanum, Mediterraneum, Ponticum, Caspium, imo & quamcumque aquarum collectionem in magna quanti-
n Gen. 1. *tate, & extensione, iuxta illud, Congregationes aquarum appellauit maria* [n], *sicque appellatur in Euangelio stagnum illud Genezaret, ambulans Iesus iuxta*
o Mat. *mare Galilææ,* [o] *erat nauis in medio mari,* [p] *& alijs pluribus locis. Quid quod no-*
p Marc. *stris temporibus aliqua reperta sunt flumina tantæ profunditatis, & latitudinis, 100. & amplius milliarium, v.g. illud Hispanieē, Rio de la plata, vt congruentius maria; quam flumina vocari debeant. Vnde vt iam res allegorizans correspondeat allegorizatis, diuersa pari modo maria metaphorita necessario admittenda,*
q Opusc. de laud. B. Virg. cap. 7. *ex quibus flumina pariter metaphorica exeant, & ad quæ reuertantur. Exemplificat S. Bonauentura* [q] *in sanctissima Virgine Maria, tum ob aliquam similitudinem*

nomi-

nominis, variato tamen accentu, tùm ob id multo magis, quòd in ea omnium cælestiumgratiarum, & diuinorum priuilegiorum aquæ mira iliter congregentur, adeò vt multa flumina ſanctorum virorum ab ea exeant, pro irrigatione Catholici Campi, ac dein ad eam redeant, & ipſa non redundet propter ſupereminentem propriorum meritorum abundantiam. Exemplificent alij, quibus per otium licet, in alijs magis peculiaribus perſonis, ex Apoſtolis, ex Doctoribus, ex Præſulibus, ex Epiſcopis &c. à quorum vnoquoq; e tanquam ex mari diuerſa flumina Diſcipulorum ad irrigandam aqua ſapientiæ Chriſtianitatem, & ad ipſam à ſordibus infidelitatis, & criminum mundam cuſtodiendam. Exemplum tuum, Præſtantiſſime Præſul, ſolum hic ſufficiat apponere, ſufficiat mihi in hoc tuum mare magnum, & ſpatioſum manibus inenarrabilis ſapientiæ, continentis in ſe omnium ſcienciarum, & virtutum c. lumen oculos conijcere, ipſum mente contemplari potius, quā verbis exprimere: cæcus, qui hoc non videat; rudis valde, qui non comprehendat; vna vel altera facultate, omnino perfecti viri, & reliquis tantum intincti quotidie occurrunt, verum in omnibus eis, prorſus conſummatum, nullum, præter te vnum, quod meminerim, vſquam agnoui. At imprudentiæ, & temeritatis meritò arguar, ſi nauicula ingenioli mei hoc ſpacioſiſſimum tuum mare Diuinæ ſapiētiæ amplius tranſire tentauero, & virium mearum tenuī valde, & exigua menſura latitudinem, longitudinem, & profunditate aquarum eius auſus fuero dimetiri; periculum enim turpis, & opprobrioſi naufragij, aut miſerandæ ſuffocationis non exiguum hinc mihi pertimeſcendum, quis ita obcæcatus, qui non proſpiciat? Quare vnum, quod tantum ſupereſt pro dedicatoria adiungo, videlicet, cum hic fluuiolus, hoc, inquam, opuſculum meum, præcipuè circa Prolegomena de origine & progreſſu Tribunalium ſanctæ Inquiſitionis ex tuo argenteo flumine, ſeu melius ex tuo aureo mari ſapientiæ ſalutaris exierit, ad ipſum ex debito, non ſolum gratitudinis, ſed quodāmodo etiam iuſtitiæ reuertatur oportet. Nam hoc perpetuò à me ingenuè fatēdum, & vt omnino verum omnibus propalandum finem in his Prolegomenis à me intentum, indagandi ſcilicet originem, & progreſſum, præcipuè Tribunalis ſanctæ Inquiſitionis Melitenſis, ad quem iudagatio cæterorum dirigitur, nunquam ſanè obtinuiſſem, niſi tu, Illuſtriſſ. & Reuerendiſſ. Præſul, manus adiutrices multipliciter porrexiſſes, niſi voluendo ſcripturas veteres, qua præditus es induſtria, & indefeſſus labore pro inueſtigandis rebus antiquitatis reconditis, primos Inquiſitores à Sede Apoſtolica conſtitutos, & huc miſſos, ac alia multa indicaſſes; niſi varios proceſſus antiquos mihi legendos præſtitiſſes, &c. Meritò ergò hoc, quicquid eſt, iſtius flumiculi tibi reddo, tibi dedico, tibi conſecro, merito ad mare ſuum redit, non vt hoc redundet (nihil enim tibi ſapientiæ adijciet) ſed vt ille, ſeu auctor illius iterum fluat, in perficiendo opere circa alteram partem, ſeu circa alios quatuor libros, qui ei deſunt; ſicuti litteris tuis enixè hortaris, ſeu potius præcipis. Vtinam Neſtorios mihi, & toti Eccleſiæ Catholicæ annos viuas. Vale, ex Collegio noſtro Melitenſi, die 5. Septembris 1640.

Illuſtriſſ. & Reuerendiſſ. Dominationis Veſtræ.

Humilis Seruus
Sebaſtianus Salelles de Societate Ieſu.

FLORENTIVS DE MONTMORENCY
Societatis Iesu Vicarius Generalis.

CVM primum tomum de Materijs Tribunalium Fidei, à P. Sebastiano Salellas nostræ Societatis Sacerdote conscriptum aliquot eiusdem Societatis Theologi recognouerint, & in lucem edi posse probauerint, facultatem facimus, vt Typis mandetur si ita ijs, ad quos pertinet videtur. Dat. Romæ 12. Nouembris 1649.

Loco † Sigilli.

Florentius de Montmorency.

A. Sacratus Episc. Comacl. Vicesg.

Imprimatur

Fr. Hyacintus Pandulphus Reuerendiss. P. Fr. Vincentij Candidi Sacri Apostolici Palatij Mag. Socius.

AD P. SEBASTIAN SALELLES

Societatis IESV, & ad eius Librum P. Matij Pacij eiusdem Soc.

ENCOMIVM BREVE.

Q Vale vas hoc, irrigans, incendens,
Et instar tonitru flammas, & imbres vomens?
Doctrina Malitam irrigat? spiritu inflammat?
Salelles nomine aqueus, statu igneus,
Vtroque viuidus, & viuax.
Spiritum tibi Paulus indit, doctrinam Baptista,
Vterque Præses Insulæ, vterque Dominus:
Alter vas electum est, vas mundans alter gerit
Vterque te de suo implet, & aggerat,
Ab illo vasa excoquis, ab hoc facis argentea.
Alter extinctor est Hydri, alter Hydræ dimensor,
Ille dum perimit ignibus, hic dum mergit in vndis.
Hinc tu Hæreses obruis,
Hinc Hæresum cineras caput.
Tu doctoribus istis,
Tu doctoribus istis,
Ignem in cordoa inducis, aquas educis,
Igne Pharum incendis ad euadendum,
Aqua pontum infternis enauigandum,
Sic per ignes, sic per aquas
Tuto constituis in portu.
Tu Cycladas errorum indicas,
Et ceraunia veri naufraga
Sed face præluces ad Euxinum
Euxinum fidei, & veri.
Sic salientibus vndis,
Sic fulgentibus astris:
In viam deducis, & vitam.
En vt Ensifer fulgurantem tibi gladium porrigit
Ad pugnandum; ad feriendum.
Illo capita demitis, pectora defodis hostica!
En index veri dextram tendens tibi digito annuit
Ad scribendum, ad docendum:
Eo zizania deuris, fruges bonas metis
Ense feris, dextra foues,
Qualis Thessali lancea ducis!
Igne focos aduris, imbre flores animas
Sic fauos Malita construet, & tuis
Mella leget, e floribus.
Proh quantum Opus, & quale angusta
Producis in Insula?
Minus erat, si latiore cucurrisses in stadio,
Nusquam alibi tanti tibi Castores assulsissent.

A Emi-

EMINENTISS. DOMINO

D.F. IO. PAVLO LASCARIS DE CASTELLAR

Nobilitate generis,
integritate pectoris,
Celebritate nominis
Sacrorum Heroum D. Ioan. Baptistæ
Comuni voto
Ad supremam molem sui Ordinis
Imperio regendam,
Virtute protegendam,
Consilio dirigendam,
Prudenter euecto.
Insularum Melitæ Gaudisiq;
Principatum
Feliciter moderanti.
Sub cuius auspicijs
Pater Sebastianus Salelles
Sotietatis IESV.
Sacrarum litterarum
Interpres irrefragabilis,
Suauitate morum,
Nulli secundus, cunctis amabilis
Ex Hiberis diuinitus
Alter Paulus Melitensibus emissus
Vt Fidem Catholicam
Liberè, sponteque acceptam
Perpetuo sine labe retentam.
Apud Sacros Inquisitores consulendo
in Collegijs suæ Societatis publice docendo;
Nunc demum
integra Volumina edendo
in quibus
De sanctissimæ Inquisitionis
Foro, origine, dignitate,
Processu, partibus, auctoritate
Pœnis, sententijs fidelitate,
Methodo nondum visa,
ingeniosè, clarè, subtilitèr
Discutit, declarat
Propagaret, illustraret, tueretur.
Frater Fabritius Cagliola
Capellanorum Conuentualium minimus
Principi, & Patrono clementissimo
Annos Nestoreos
Æternumque deinde lætitiam
E corde auspicatur.

FA-

FABIVS CHISIVS

DEI AC SANCTAE SEDIS APOSTOLICAE GRATIA

EPISCOPVS NERITONEN.

Et in Insula Melitæ, locisque adiacentibus contra Hæreticam prauitatem Generalis Inquisitor, & Apostolicus Delegatus.

DILECTO nobis in Christo Admodum Reuerendo Patri Sebastiano Salelles, e Societate IESV S.T.P. salutem. Catholicæ Religionis zelus, Vitæ, morumque integritas, & doctrinæ prestantia, quod te de nostro Sanctæ Inquisitionis Tribunali dudum benemeritum præstitere, mouent nos, suadentque vt Consultoris munus, quo per annos circiter Viginti octo summa Fide, ac sapientia perfunctus es, rursus confirmemus tibi, ac de nouo conferamus, pro vt his nostris patentibus litteris confirmamus, atque conferimus; concedentes tibi omnia, & singula priuilegia, iura, immunitates, & Indulgentias, quibus inseruientes eidem Tribunali, alijque Consultores vti, & frui consueuerunt. Quamobrem has nostras litteras lecturis, & audituris præcipimus, & quos debemus hortamur, vt te pro Consultore recipere velint, ac debeant, ac tibi, tuisue bonis nullam vnquam molestiam directè, vel indirectè, quacunque ex causa, inferre audeant sub pœnis à Iure, Sacris constitutionibus, & Apostolicis sanctionibus impositis atque alijs nostro arbitrio declarandis. In quorum Fidem litteras hasce expediri mandauimus, subscriptione nostra, nostrique sigilli impressione munitas. Datum Melitæ in Palatio Sanctæ Inquisitionis Die Vigesima Mensis Nouembris Millesimo Sexcentesimo Trigesimo Quarto.

Fab. Episcop. Neritonen. Inq. & Deleg. Apostolicus.

R. Notar. Don Saluator Burlo Sanct. Offic. Cancell.

Typographus Lectori salutem.

NE tædeat te precor, Amice Lector, hic in primo Operis eruditissimi limine paululum immorari, & quæ loquar Typographus auribus æquis accipere. In lucem prodit immortalitatis quod vides, quod præ manibus habes volumen hominis sapientissimi, de quo vnū est quod moneam. Reperies paginas reuoluendo Auctorem diù in Sacræ Inquisitionis perfunctum. esse munus Consultoris, & quia Auctoris modestia suas est laudes verecundata, hoc tetigit quam leuissimè, verum quia hoc, & operi non lenem allaturum spero auctoritatem, & Auctori gloriam, quam maximam eius sapientia promeretur; Te ignorare non patiar, quoniam hoc meæ expostulant partes, Auctorem ad annos duos, & quadraginta tale obijsse munus. Cuius rei veritas ne sub quibusdam alicuius, vel dubio, vel inuidia tenebris lateat; En tibi testem fidelissimum, Diploma scilicet, quo Præsules Illustrissimi Consultoris munus Auctori demandarunt.

Locus Diplomatis:

CAROLVS CABALLETVS

S. D. N. Papæ vtriusque Signaturæ Referendarius, in Insula Melitæ, locisque adiacentibꝗs contra hæreticam prauitatem Generalis Inquisitor, & Apostolicus Delegatus.

DIlecto nobis in Christo admodum Reuerendo Patri Sebastiano Salelles è Soc. Iesu S.T.P salutē. Catholicæ Religionis zelus, vitæ, morumque integritas, & doctrinæ præstantia, quod te de nostro Sanctæ Inquisitionis Tribunali dudum benemeritum præstitere, mouent nos, suadentque vt Consultoris munus, quo per annos circiter duos, & quadraginta summa fide, ac sapientia perlunctus es, rursus confirmemus tibi, ac de nouo conferamus; prout his nostris patentibus litteris conferimus, atque confirmamus; concedentes tibi omnia, & singula priuilegia, iura, immunitates, & Indulgentias, quibus inseruientes eidem Tribunali, alijq; Consultores vti, & frui consueuerunt. Quamobrem has nostras litteras lecturis, & audituris præcipimus, & quos debemus hortamur, vt te pro Consultore recipere velint, ac debeant, & tibi, tuisue bonis nullam vnquam molestiam directè, vel indirectè, quacunque ex causa inferre audeant sub pœnis à Iure Sacris Constitutionibus, & Apostolicis sanctionibus impositis, atque alijs nostro arbitrio declarandis. In quorum fidem litteras hasce expediri mandauimus, subscriptione nostra nostrique sigilli impressione munitas. Dat. Melitæ in Palatio Sanctæ Inquisitionis die quinta Octobris 1649.

Carolus Caballetus Inquisitor, & Delegatus Apostolicus.

R. Not. Franciscus Zamit Sanctiss. Inquisitionis Meliten. Cancellarius.

Locus † Sigilli. *Thomas Sibonius Secretarius.*

PLuribus te immorari nolebam: sed vix Diploma scripseram, cum ad manus peruenit Epistola scripta ad Auctorem ab vno ex Illustrissimis Præsulibus fidei, hortatur ad citius totum de Materijs Tribunalium fidei Volumen perficiendum. Eam hic vt iacet, placuit trascribere, facilè enim inspicies tum cæterorum de tanto Opere opinionem, ac desiderium; tum de Auctoris eruditione, & sapientia notam existimationem. Vnde verò occasionem nactus hic Illustrissimus Præsul fuerit scribendi epistolam adhortatiuam ex sequentibus percipies, Vale.

Admodum Reuerende Pater:

HIs proximè decursis diebus, Pater admodum Reuerende non nauis huc, sed Pegasus aduolauit fœliciter è Parnaso, hoc est è sapientissima Illustrissimi Neritonensis Præsulis mente, quā Apollinis Regiam, ac variè colludentium Musarum chorum liceat appellare, etenim soluto litterarum quas mihi attulit, fasciculo, poeticam quandam reperi panegyrim, cuius carmina nescio quid sapiebant salis, Illico animaduerti te, ò Salelles, aurare salem, tuamq; sapientiæ plena volumina laudibus extollere Poetços sapientissimum. Præsenti itidem me ab eodem humanissimè impelli, vt te adhortarer: ne igitur intra Religiosi cubiculi parietes conscriptum Opus ad maximum totius Religionis Christianæ emolumentum, ac præcipuè ad non leuem Sanctæ Inquisitionis gloriam diù delitescere patiare. Amant nanq; quantocius tractari, quę & Scriptoris eruditione, & nouitate argumenti maximam cuique pollicentur delectationem. Extremum verò illud sit, vt officiosissimas tanti Præsulis amoris adsignificationes, quibus te in singulos ferè dies complectitur, memori gratoq; excipias animo, vt tuas luculentissimas profectò lucubrationes tantę panegyrij insignias, illuminesque splendore, vt inuidorum acies Illustrissimi Præsulis perstricta fulgore nullas vnquam liuoris tenebras audeat obfundere, Oct. Kal. Maij anno post Christum natum 1642.

Paternit. Vestræ admodum Reuerende

Amantiss. vti frater *Io: Baptista Gorius Pannelinus.*

Illu-

Illustrissimo, ac Reuerendissimo Domino D. Ioanni Baptistæ Gorio Pannelino Melitæ Inquisitori Generali, ac Delegato Apostolico.

Fabius Ghisius Episcopus Neritonen. ad Inferioris Germaniæ partes Nuntius Apostolicus.

AVstrali semotę plaga, languentis ad Arcton
Quæ te Renani tangis pia cura sodalis
Eximium Patriæ decus ô, & candide Præsul?
Improba Nephritis vexat, tranquilla sed est mens,
Nec desunt animi; culpaque hoc dulce piamen,
Quando manus Domini tangit me, ferre dolores.
Te iuuat interea medijs meditarier vndis
Inuicta Melita, fidei pia sceptra regentem,
Candida pectoribus quæ fulgent signa salutis
Militiæ Illustris. Caros hic inter amicos
Ille meus viuit solida virtutis amator,
Et bonus, & sancto doctissimus ore Salelles.
Ordinis egregij columen memorabile Iesu.
Sæpè tibi assideat consultor prouidus, æqui,
Excipias illum gratis amplexibus vltrò,
Et fruere alloquijs, faustam tibi gratulor istam,
Haud equidem inuidio sortem: sed quæso potenter
Illum adigas stimulis, festinet grande volumen,
Et credo dignum, venturis tradere sæclis.
Religionis opes, magna & monumenta beatę
Ingenij excipient, æternum grata Nepotes;
Hæreseos poterunt hic putrida membra saliri
Interitu renouata pij medicamine Patris:
Quodque diu viuens proprijs abstractus Hiberis
(Gloria sit superis) Melitensi præstitit ora,
Pagina Christicolas inter diffusa per omnes
Perpetuum peragat felici sydere munus.
Auspicijs captum nostris in luminis auras
Perfectum committat opus: cui verba superni
Numinis arridens mortali voce locuti,
Vos estis terræ Sal, Sal hic nomine, Salve.

AMICVS ANONYMVS.

QVamuis nulla tibi nostris accessio honoris
Carminibus fiat; nec tibi laudis opus.
Haud tamen ingratum hoc, quæso, sit pignus Amoris,
Deque tuis scriptis, quod fero iudicium.
Sic etenim ipse fero. Tua scripta Salelles
Sunt mundi Soles, sunt salus, atque sales.

AVCTOR ANONYMVS.

SI doctrina tua est, totum quæ condiat Orbem,
Quæ incorrupta diu regnet vbique fides:
Quid tua Doctiloque admiramur scripta Salelle?
Sal est, quicquid habes, & Sale nomen habes.

AD LECTOREM

PROOEMIVM

De diuisione Operis, de methodo in eo tenenda, & de alijs scitu dignis.

Q Vamquam vti Consultor solummodo Theologus ad tradendas multiplices Regulas pro formando Consultore Officij Sanctæ Inquisitionis, vt munus suum pro rei dignitate, tam in Congregatione, quàm extra ipsam legitimè exercere valeat, iam libens me accingo; absque periculo tamen extra chorum saltandi, aut in alienam messem falcem mittendi. Consultoris etiam Iurisperiti, & cuiusuis alterius Officialis, imo, & amplius præcipui Ministri, nempè Inquisitoris, ob connexionem rerum inter se, cogor aliqualem formam obiter indicare. Connexio autem inde manifestè, apparet, vt statim de diuisione Operis, ac de methodo in eo seruanda clarè constet, quòd quæcunque in hoc Sacro Tribunali pro iuridica decisione causarum fidei in consultationem venire solent, ad sex præcipua tantum Capita reducantur, nempe ad qualificationem, ad carcerationem, ad intentionem, ad quæstionem, ad abiurationem, & ad punitionem; alia verò minus præcipua, qualiacunque sint, eis necessariò coherentia, vel antecedenter, vel consequenter, vti talia suis locis innotescent. Iam ex dictis sex præcipuis capitibus, tria sola nempe qualificatio, intentio, & abiuratio ad Consultorem Theologum; alia autem tria, carceratio, quæstio, & punitio ad Iurisperitum Consultorem, quomodo peculiariter spectent, quis ita cęcus, aut mente obtusus, qui non videat? Nam post denuntiationẽ, vel accusationem alicuius, quod dixerit, aut fecerit contra fidem Catholicam, &c. Theologi proprium est, dictum, vel factum qualificare, an sit hæreticale, an propositio erronea, hæretica, aut secus, &c Hinc titulus (quod scitu dignum) adeò honorificus, Qualificatoris, multis Theologis apud Tribunalia Inquisitionis in Hispania à DD. Inquisitoribus ex hoc solo capite tribui solitus; sed multò honorificentior, ac maioris valdè æstimationis titulus Consultoris; quod magis generieus, seu quod ad plura pertinentia ad causas fidei se extendat. Suppositis deinde legitimis indicijs contra personam denuntiatam, vel accusatam, agitur de eius captura, seu carceratione, & quo ad hoc in consultationem præcipuè vocatur Iurisperitus, vt videat quo genere carceris an formalis? seu an aliter sit carceranda? quod dignum consultatione, & discusione, cum carceratio in hoc Tribunali non leuem irroget quandoque infamiam. Sequitur post carcerationem tertium caput, Intentionis, quod valde proprium est huius nostri Tribunalis; cum enim sit medicinale, & sanare mentem inquisiti ab erroribus contra fidem maximè intendat, diligentissimè inuestigandum est, qua intentione, seu quo errore mentis dixerit, vel fecerit ea, de quibus reperitur inquisitus, ad quã inuestigationem Theologus præcipuè adhiberi debet; cum secundum Philosophum contrariorũ eadem sit scientia, & ex principijs fidei, ac Theologiæ, quibus supponitur cumulatissimè præditus, principia, seu radices errorum, quibus illa contrariantur, & quibus mens inquisiti præsumitur imbuta, facilius elicere valeat. Præterea si inquisitus bis, vel ter, aut sæpius constitutus, & examinatus neget intentionem, aut dictum, vel factum, de quibus inditiatus extitit; pro eruenda circa hæc omnimoda veritate, an sit deueniendum cum eo ad rigurosum examen, nempe ad quęstionem, seu torturam, & ad quem modum, seu gradum eius? expendatur oportet; idque peculiari IurisperitiConsilio, & non Theologi, quæ enim conuentio Theologiæ cum quæstionibus, seu tormentis? Occurrit post quæstionem, Abiurationis quintum Caput, seu tertium proprium Theologi; iuxta qualificationem namque dictis, vel factis hæreticalibus ab eo assignatam, & intentionem ex mente inquisiti per ipsum elicitam, habita consultatione cum eodem Theologo, qualitas, seu species abiurationis est illi iniungẽda. Vltimo loco agitur de punitione, seu de pœna reo infigenda, vel è contra de eo liberando aliqualiter, aut omnino ab ipsa, & circa hoc prorsus consulendus Iurisperitus, & non Theologus. Nam quæ conuentio Theologiæ ad punitionem, seu ad pœnas (excipe spirituales, vt excommunicationis contra hæreticos, quæ non sunt extra spheram Theologi moralis) vltimi supplicij carceris perpetui, triremium, fustigationis, exilij, & reliquarum. Ex quibus omnibus iam manifestè liquet negotium Sanctæ Inquisitionis inter Theologum, & Iurisperitum quo ad consultationem æqualiter bipartiri, & multiplices Regulas in hoc Opere ad finem prædictum tradendas, in sex libros non incongruè distribui posse; iamque pariter clarè constat de metodo seruanda in tradendis hisce sex capitibus, nempè eodem

ordine,

ordine, quo hic sunt à me proposita, & quo exequutioni semper mandari consuescunt; maximè cum sic vniuscuiusque natura postulare, & non aliter videatur.

Verùm quid negotium hoc Sanctæ Inquisitionis bipartitum inter Theologum, & Iurisperitum asserui, quid opus sextimembre exprimendum promisi, cum absque carceratione, absque quæstione, seu tortura, & absque punitione vlla, perpensis solis tribus cum Theologo consulendis, multo sæpius, quam aliter causæ fidei expediãtur, nonne ita istud? ita equidem sine controuersia Doctorum vlla, idque toties euenire experientia ipsa valde diuturna mihi innotescit, quoties reus non præuentus legitimis inditijs se spontè in hoc sacro Tribunali præsentat, & quæcunque contra fidem Catholicam, quantumuis grauia commisit, absque tergiuersatione vlla integre confitetur.

Quippe inter pœne innumera singularia, & propria Tribunalis S. Inquisitionis in fauorem fidei, & in detestationem criminum ei oppositorum à iure, & à Sacris Concilijs ipsi concessa, (ordine alphabetico, & mira eruditione CCXIV. affert doctissimus Ioannes à Royas in suo Opusculo de hac materia edito, alij multo plura) istud singularissimum, & admodum eius proprium, quod sponte comparens, non præuentus vllo legitimo inditio, gaudeat beneficio spontaneitatis, nempe nec carceratus, nec tortus, nec vllo modo punitus, adhibita eius dictis, vel factis, qualiacunque sint, congrua qualificatione, & inuestigata quoad errorem eius intẽtione, cum sola debita abiuratione, & aliquali pœnitentia maneat expeditus: ex Conc. Biterensi Cap. 2. vti scitu valde dignum, tradit Pen. in Direct. par. 3. coment. 12. vers. Magnam veniam. Atque licet hinc deduci videatur, quod sæpius negotium Inquisitionis sit solius Theologi, & consequenter contra diuisionem assignatam, quod Regulæ in hoc Opere tradendæ in tres tantum libros à me Cõsultore Theologo distribui deberent; & quidem priùs de diuisione sic deliberaueram, ac quæ sunt propria Theologi ex professo, reliqua verò leuiter, & reductitiæ tantum adducere conuenientius tamen postea duxi pro casibus frequenter occurrentibus, in quibus datur præuentio legitimis inditijs, & non est locus gaudendi beneficio spontaneæ comparitionis, Regulas tradendas in sex libros distribuere, & prædicta sex capita cum suis annexis, & connexis, maiori breuitate, qua poterit, oportune pertractare; scilicet non hinc inde disputando, varietatem, & oppositionem opinionem examinare; sed relictis non necessarijs, doctrinam tantum certam, vel magis probabilem, citatis iuribus, diuino, Canonico, ac Ciuili, paucisq; Auctoribus classicis, cum aliquali probatione in medium adducere. Nec timeo ne quis mihi vitio vertat, quod in alienam messem falcem mittere videar; cum iam ita ab initio erectionis Tribunalis S. Inquisitionis in hac Insula, vt audio, & ab institutione huius S. Congregationis vsu receptum sit, vt ad quæcunq; capita, vel dubia proposita, etiam ad Iurisperitum spectantia, Cõsultores Theologi duplicem personam representantes, respondere debeant, atque hinc cogantur, sicuti coactus fui, per multos annos, Auctores, qui de similibus tractant, nocturna versare manu, versate diurna, Verùm antequam ad prædicta sex capita, & eis annexa exprimenda, seu ad Regulas multiplices circa vnumquodq; eorum tradendas accedam, præmittenda sunt Prolegomena aliqua pro indicanda origine fundationis Tribunalium Offitij S. Inquisitionis, & pro exprimendo iugi eiusdem progressu, Sacrarumq; Congregationum, & Consiliorum institutore ostendenda, tum in genere pro quouis loco; tum in specie pro nonnullis particularibus, maximè pro hac Insula Melitæ, & alijs ei adiacentibus, vbi series Inquisitorum, & præcipuorum Officialium, qui huic Tribunali Melitensi hucusque præfuerunt, seruato ordine antiquitatis, honoris ergo exprimetur, quoad potuerit memoriæ proditum reperiri. Faxit Deus Optimus Max. cuncta cedant in maiorem honorem, & gloriam ipsius, in augmẽtum, & propagationem fidei Catholicæ, in exaltationem, atque vtilitatem Sanctæ Romanæ Ecclesiæ: cuius iudicio, correctioni, ac Censuræ, & me ipsum, & mea omnia, maximè contenta in hoc Opere libentissimè submitto.

INDEX

RERVM NOTABILIVM, QVAE IN HOC PRIMO TOMO OPERIS CONTINENTVR

A

I N D E X

Cleri-

docto-

Indi-

I N D E X.

Male-

I N D E X.

Sor-

F I N I S.

PROLEGOMENA XIII.

PRO INDAGANDIS ORIGINE, ET PROGRESSV TRIBVNALIVM Officij S. Inquisitionis, exprimendisq eis tum in genere pro quibusuis locis, tùm in specie pro aliquibus particularibus, maximè pro hac Insula Melitensi, ac locis eis adiacentibus, contra hæreticos, seu recedentes à vera Fide per quæuis tempora vsque ad præsens.

Tametsi expendenda in his Prolegomenis merè speculatiua, & consequenter nullius, aut exigua saltem vtilitatis alicui fortè videbuntur: inseruient tamen non parum ad praxim: cum hisce lectis quilibet Ministri, & Officiales Tribunalium Sanctæ Inquisitionis perpendendo exempla maiorum, ad proprium munus legitimè, & exactè obeundum valdè possint excitari. Vnde deposito prorsus timore, nè quis mihi vitio vertat, quod in opere vndequaque practico de Materijs Tribunalium Fidei, seu de Regulis multiplicibus pro formando quouis eorum ministro, præsertim Consultore, ab his Prolegomenis decreuerim initium sumere, iam ad ea perlegenda, atq. multo magis dicto modo practicanda Ministros, & Officiales prædictos, vt par est, vehementer exhortari inducor.

PROLEGOMENVM I.

De prima origine, & progressu Tribunalium S Inquisitionis ab initio Mundi, vsque ad tempora Christi Domini, & Apostolorum ad punitionem hæreticorum, &c.

1 IRVM valdè tàm absolutè
testificetur Apostolus. 1. Co-
rinth. 11. *opportet hæreses esse.*
His enim nihil detestabilius,
nihil quod magis abominatio-
nem pariat apud Deum: quod
ipsis, & mirabile Fidei Catho-
licæ ædificium heù multis in locis in dies cor-
ruat? & propugnaculum Ciuitatis Hierusalem,
nempè Ecclesiæ Sanctæ militantis, heu quam pe-
nitus ferè destruatur? Et quidem de veris hæ-
resibus, vt nomen ipsum sonat, seu de errori-
bus mentis formalibus contra Fidem, & doctri-
nam Christi Domini cum Tertuliano lib. de præ-
script. cap. 1. & 4, ac 30. & cum D. Augustino de
Ciuit. Dei lib. 16 cap. 2. & lib. 18. cap. 51. inter-
pretantur multi, quidquid alii aliter sentiant, &
dicant. Præter causam autem talis testificatio-
nis, aut hæresum necessitatis, quam sic statim
idem Apostolus subiungit, *Et vt*, inquit, *qui
probati sunt, manifesti fiant in vobis.* diuersas
assignant diuersi ex Sanctis Patribus, & Sacris
2 Doctoribus. discutientes illud graue dubium,
cur Deus, peccatum hæresis, sicut quoduis aliud
mortale permittat; cum meritò ipsum summo-
pere detestetur, & sua libera voluntate crea-
turæ rationalis possit facilè impedire? Ac reli-
quis omnibus omissis quod non sit locus opor-
tunus eas recensendi, attingo cum eodem D.
Augustino, & cum S. Ambrosio in Apol. Dauid,
cap. 2. illam tantum, quæ ad rem præsentem facit,
nempè Deum Opt. Max. huc vsq. sic permisisse,
& in præsentiarum permittere, ac vsq. in finem
Mundi forsan permissurum ad ostentationem, &
exercitium in hoc sæculo, & in futuro suæ Di-
ninæ iustitiæ punitiuę, supposito quod creatura
rationalis ab ipso velit recedere, & pro libito
sui arbitrii à recto, & vero tramite eligit decli-
3 nare, † Ex hac itaq tacita suppositione optimè
infert D. Paulus, *oportet hæreses esse*, & conse-
quenter ex eadem suppositione, oportunè qui-
uis inferet, oportet Tribunalia S. Inquisitionis
ad inquirendum, & procedendum contra hære-
ticos, vel recedentes à Fide Catholica, ad pu-
niendumq. ipsos semper erecta esse, vt re vera
sunt, & iugi tempore fuerunt. Ex quibus ma-
net resoluta quæstio. an res sit? quæ est prima
in quauis materia, aut scientia. Sequitur discu-
tiendum, quando nam cæperint esse? quo tem-
pore Tribunalia Fidei ad prædictum effectum
erigi incboarint? qualis nam dein successiuè ip-
sorum progressus?
4 Circa vtrumque duo egregii Scriptores ex
recentioribus, Ludouicus Paramus Boroxensis,
& Franciscus Torreb anca Villalpando Cordu-
bensis locis citandis omnes Mundi ętates à pri-
ma vsq. ad initium sextæ, seu magis præcipuam
eius partem temporis Verbi Incarnati, & Apo-
stolorum percurrentes, multa copiosè admo-
dùm congerunt. quæ cum plurimum de curiosa
nouitate, & parum de fundata proprietate, ac
de legitimo sensu Scripturæ sacræ, in probatio-
ne per eam contineant, scio quod viris doctis-
simis nequaquã probata fuerint, neq. mihi vllo
modo probantur. Congruum tamen iudicaui ea
omnia toto hoc Prologomeno in compendium
reducere, vt beneuolus Lector aliqualem ipso-
rum notitiam acquirat, & vt de mea mente po-
tius eadem non admittendi, quàm vllatenùs
approbandi clarius innotescat.

5 Vnde iam primò Paramus, qui per multum temporis munus Inquisitoris S. Officii in vicino huic Insulę Regno Siculo summa cum laude obiuit in opere suo, cui nomen, seu titulũ indidit, *de origine, & progressu officij S. Inquisitionis lib. 1. tit. 2.* per septem capita primam originem illius diligenter inuestigat, & adeo antiquam indicat, vt iam à tempore transgressionis, seu lapsus primorum Parentum, quo iustitia originali, & gratia sanctificante spoliati mansere, & à iudicio, quod tunc statim Deus vti iudex iustus in ipsos exercuit, & quo pœnas debitas pro delicti grauitate eisdem inflixit, primarium eius
6 ortum sumendum esse testetur. † Supponit ipse Paramus à se probatum tit. 1. ex mente D. Augustini lib. 1. aduersus Iulianum cap. 3. & aliorũ *Primo Parentes fidem abnegasse, & hæreticos vere extitisse*, *quod nullo pacto probari potest*, dicente Apostolo de Adamo 1. ad Timoth. 2. *quod non fuerit seductus*, ac propterea affirmat, quod Deus in eo casu contra illos munus Inquisitoris immediatè per se ipsum exercuerit, ipsosq. eisdem pœnis punierit, quibus hæretici in Tribunalibus s. Officii puniri solent, nimis sanè extorta interpretatione applicans ea, quæ Genes. 3. dicuntur. De pœna excommunicationis illud d. cap. 3. *Maledicta terra in opere suo*. De pœnis confiscationis bonorum, & exilii, illud eodem loco. *Emisit eum Dominus de Paradiso*; Pro habitello, seu sacco benedicto, vulgo Hispanicè Sanbenito, illud, *Fecit quoq. Dominus Deus Adæ, & vxori eius tunicas pelliceas, & induit eos, &c.* Denique addit id quod minus fũdatum apparet in prædicto actu iudicii contra primos Parẽtes reliquisse Deum tacitè futuris Inquisitoribus formã iudicandi, & puniendi hęreticos.

8 Post Paramum prodiit in lucem Torreblanca, & in epitome delictorum, in quibus aperta, vel occulta inuocatio Dæmonis interuenit lib. 3. cap. 2. quasi triumphans ob partam præ illo victoriam, originem Officii S. Inquisitionis antiquiorem ad huc ostendit ad illud Ezech. cap. 38. *Tu Cherub. extentus, & protegens, & posui te in Monte sancto Dei, &c.* sumendam, vult à punitione criminis apostasiæ, seu infidelitatis, quod Lucifer, & Angeli sequaces contraxere. Vndè sequitur ibidem apud eundem Ezechiel. sermo Domini cum ipso Cherub. *Peccasti, & eieci te*
9 *de Monte Dei, & perdidi te ò Cherub. &c.* Hoc autem peccatum fuisse infidelitatis, & apostasię contra fidem Diuinam, vt certum tenet cũ aliis Torreblanca. cum absolutè asserat Deum Opt. Max tunc exercuisse officiũ Inquisitoris contra hæreticam prauitatem, est tamen valde controuersũ inter Doctores scholasticos qualitèr peccauerint Lucifer, & socii eius, nec desunt, qui neq; ẽt eorum peccatum fuisse contra fidẽ, quod nõ est meũ nunc disentere: videat itaq. Torreb. qualis sit dictus eius triumphus, qua is victoria, an sine fundamento, & consequenter inanis?

10 Quoad progressum Officii S. Inquisitionis in prima Mundi ætate, tendente vsq. ad vniuersale diluuium inclusiuè, duplici exemplo ipsum ostẽdit Paramus, primum adducit lib. 1. tit. 2. cap. 7. num. 7. in punitione Caimi occidentis fratrem suum Abel, & negantis infinitam Dei misericordiam, dum desperans ait, *Maior est iniquitas mea, quam vt veniam merear*, Gen. 4. & de infinita ipsius Dei scientia dubitantis, cum interrogatus à Deo, *Vbi est frater tuus?* respondit, *Nescio, num custos fratris mei ego sum?* ostendens, quod putaret se loqui cũ ignorante mortem fratris sui. De erroribus Caimi videndus est noster Iacobus Salianus vir eruditissimus in epitome Annaliũ anno 50, Mundi, & Adami, vbi eos egregiè exprimit; vno verbo ipsos comprę-hẽdit S. Io. 1. ep. 3. sic Caim qui ex maligno erat.

11 Merito itaq. vocat Paramus Caimum hæreticum, sed ex propria mente illud impropriè addit, Deum tunc in eo puniendo exercuisse munus Inquisitoris immediatè per se ipsũ, quo non admisso, approbo primum; imò vocari potest Caimus hæresiarcha, quod caput sit perniciosissimæ sectæ, & tàm in facto, quàm in falsa, & hæretica doctrina ab ipso prolata innumeros habeat sequaces, qui ob multitudinem, & grauitatem scelerum suorum omnino de misericordia Dei desperantes maximè in articulo mortis, cum hoc peccato desperationis è vita discendunt, ęternisq. ignibus emancipentur, & saltem in eo articulo adimpletum experiuntur illud D. Pauli 1. Tim. 1. *habens fidem, & bonam conscientiam, quam quidem repellentes circa fidem naufragauerunt*. De his loqui videtur S. Iudas Apost. in sua epist. canon. *Væ illis, qui in via*
12 *Caimi abierunt, &c.* † Casus ille tremendus iuuenis cuiusdam Mexicani in summã desperationẽ ducti, ob vitã turpissimè peractam à cacodemone in forma prius felis, post mulierculæ, qua diù ille abusus fuerat, comparente rapti, & in infernum simul cum corpore, & anima detrusi, pręsente vno tantum è nostris à quo Barcinone trãseunte. dum Romam peteret hæc audiui, heu quam flebili voce, quàm tremebundo corpore miserrimum casum simul præsentibus multis enarrabat, &c.

13 Secundum exemplum, cuius etiam meminit Torreb. vbi supra ponit Param. d. c. 7 n. 11 pro indicando progressu S. Officii in destructione generis humani aquis diluuii, vterq. enim more suo constituit Deũ vti Inquisitorem immediatũ procedentem cõtra homines hæreticos, seu infideles, quibus S. Patriarcha Noè diuino Spiritu afflatus sæpius prædicauerat imminere diluuiũ, & certò futurum, ipsi tamen nunquam credere voluerunt, vt tenebantur, sed potius pertinaces in sua incredulitate de fabricatione Arcæ irri-
14 debant. † Istorum autem hæresis, & infidelitas videtur certa de fide ex illo epist. canon. B. Petri cap. 3. *In quo* incipit, *Sancto Spiritu veniens prædicauit his, qui increduli fuerant aliquando, quãdo expectabat Dei patientiam in diebus Noè, cum fabricaretur Arca, &c.* confirmatur idem atque exprimitur prędicatio eiusdem Noè ad impios, & infideles homines, epist. 2. ipsius S. Petri c. 2. *Originali Mundo*, inquit, *Deus non pepercit, sed octauum Noè iustitiæ præconem custodiuit, Diluuium Mundo impiorum innundans*, ita ibi,

15 Transeunt Paramus tit. 3. cap. 1. & Torrebl. d. cap. 2. num. 11 ad secundam Mundi ætate se extendentem ad annũ 2032. secundum hebręos, in qua abiecta à multis fide diuina, & cultu veri

Dei

Dei derelicto, aperta fuit via ad idololatriam,
seu ad colendum ignem tanquam Deum per
Nemrod filium Chus, nepotem Cham. & prone-
potem Noë, Genes. 10. vt bene obseruat Hu-
go de sancto Victore in annotationibus ad Ge-
16 nesim. Idem etiam Nemrod suasit homini-
bus ædificare turrim, cuius culmen pertinge-
ret vsque ad Cælum, ea intentione teste D. Au-
gustino lib. 16. de Ciuit. Dei cap. 4. vt se con-
tra Deum tueri possent. Cuius sceleris, atque
prædictæ idololatriæ grauitatem puniuit Deus,
confundendo linguas eorum, officium Inquisi-
toris ita promouens, iuxta improprium mo-
dum loquendi Parami, & Torreblancæ, qui hic
nihil amplius ad rem præsentem addunt.
17 Quid item de eodem progressu officii sanctæ
Inquisitionis vsque ad annum 2929. in tertia
Mundi ætate. Ad illius ostensionem iidem Pa-
ramus d. tit. 3. cap. 2. & Torreblanca citato c. 7.
à num. 14. persistentes in eodem modo loquen-
di, & procedendi, quem non admittimus Deum
Opt. Max. Inquisitorem repræsentant non iam
immediatè per se ipsum, vt præcedentibus; sed
mediatè per suos ministros, vt per Abraham,
qui miraculosè liberatus de Vr Chaldæorum,
Genes. 15: idest de igne in quo à Chaldæis de-
iectus fuerat, quod noluisset ipsum ignem vti
Deũ adorare, Pater futuri sæculi constitutus, vt
docent D. Augustinus lib. 2. de Ciuit. Dei c. 3.
& Rupertus de Trinitate lib. 3. contra dictos
Chaldæos idololatras, quantum potuit, restitit
exterminiumq. ipsorum diuersimode curauit.
18 Quin etiam per vxorem eius Sara fuisse exe-
cutum Inquisitoris munus duo illi auctores vo-
lunt, dum ipsa Ismaelem idololatram cum ma-
tre Agar domo eiecit, Genes. c. 21. *Cum videret
Sara filium Agar ludentem cum Isaac, &c.* vbi
particula, *ludens*, sicut, & ludere, Exodi cap. 32.
Sedit Populus manducare, & surrexerunt ludere,
idem est, quod idololatrãs, & idololatrare. Ve-
rum in proposito, Saræ exemplo præter impro-
prietatem in modo loquendi dictam pro tali
tempore, videtur ridiculum, & rationi disso-
num asserere, quod munus adeò Ecclesiasticum,
& spirituale S. Officii fuerit mulieri cõmissum.
19 Duo alia exempla hic addunt Paramus, &
Torreblanca ad eundem effectum ostendendi
d. progressum officii S. Inquisitionis, alterum
in Patriarcha Iacob, quando stricte iussit, vt
quicumq. de familia sua Deos alienos adoraret,
vti re vera tunc aliqui adorabant, Genes. 34.
quamprimum eos abiicerent sub pœna, &c Al-
terum in S. Moyse cum Hebræos vitulum ado-
rantes, Exodi 33. & schismaticos Chore, Da-
than, atque Abiron, Numer 16. occidi impe-
20 rauit. † Vestigia Sancti Patriarchæ Moysis se-
cuti sunt Abimelech, & Saul, ille dum ob ido-
lolatriam etiã fratres suos 70. interfecit Iud. 9.
hi verò dum Magos, & Ariolos omnino ex-
terminauit, 1. Reg. 28. Vnde istos etiam inter
ministros Dei, qui munere Inquisitoris functi
sunt, Paramus, & Torreblanca vbi supra nimis
impropriè enumerant.
21 Similiter in quarta Mundi ætate vsq. ad an-
num 4743 se extendente, diuersis ab illis assi-
gnantur, qui munus Inquisitoris obierunt, pri-
mo S. Rex Dauid, qui octauo anno Regni sui
Philisteos superauit, vt in odium idololatriæ
22 Deos eorum comburi iussit. † Dein cum po-
pulus Hebræus despiciens fidem, & cultũ veri
Dei ad colendos falsos Deos sæpius reuertere-
tur, inductus pessimo exemplo suorũ Regum,
præcipue Manasses; qui præcæteris idololatriæ
fuit deditus, adoratis ab eo Sole, & Luna, ędifi-
catis vniuersę militię cęli altaribus, & multipli-
catis magis, maleficis, & incãtatoribus, propter
quæ grauissima scelera, & ipse in compedibus,
& populus Hebręus ab Assiriis in captiuitatem
Babilonicã ducti sunt 4. Reg. 21. 2. Ps. 33. & 36.
23 In quo exemplo illud apparet valde absur-
dum, quod Assiriis de populo gentili, fide Di-
uina carentibus, munus Inquisitorum tribui à
Paramo, & Torreblanca videatur.
24 Peculiari item Dei prouidentia, & benigni-
tate in populum Hebræum, Iosias nepos dicti
infęlicis Manasses in regno successit, qui vt erat
pietati, & verę Religioni maximopere addictus,
ita multa, & diuersa ad ipsam, & ad cultum Om-
nipotentis Dei spectantia quamprimum execu-
tioni mandauit, nempe sacrificantes Soli, & Lu-
næ occidit, Baal simulacra destruxit, lucos ex-
cidit, Fana Moloch funditùs euertit, ossa Sacer-
dotum, ibi sepultorum exhumauit, & combus-
sit, tandem ad superstitionem, & falsum deorũ
cultum radicitus euellendum Magos, & Idolo-
latras, quotquot erant in regione Sãmarię. Ma-
nassę, Ephraim, & Simeon, vsq. ad Nephtalim pę-
nitus exterminauit, 4. Reg. 22 & 23. 2 Psa. 35.
Propter quas actiones hunc Iosiam Paramus d.
tit. 3. cap. 3. *Inquisitorem Ftati illius temporis
præcæteris constituit*.
25 Sequitur videndum quid sentiant sępius ci-
tati Scriptores circa idem in quinta Mundi ęta-
te, quæ decurrit ab anno Orbis conditi 4743.
vsq. ad tempus Incarnationis Verbi. Cum ea-
dem improprietate, & absurditate Nabuchodo-
nosor homini ethnico, & infideli munus Inqui-
sitoris fidei tribuũt, eo, quod obstupescens hic
insigne miraculum puerorum Ananiæ, Azariæ,
& Misaelis, cum in fornace ardenti intacti per-
manserant, publico edicto pœnam vltimi sup-
plici cuilibet Deũ Israel blasphemanti iniunxit.
26 Daniel. cap. 3. † Applicatio item ab illis facta
videtur longe petita, asserentibus fuisse Esdrã
Fidei Inquisitorẽ eo solo titulo, quod transacta
captiuitate Babylonica tempore Resę filii Zo-
robabel primi Ducis Iudę, in templo è sugge-
stu edictum legis Domini à mane vsq. ad meri-
diẽ, legeret omnibus audientibus, & flentibus,
Deumq. Israel adorantibus, lib. 2. Esdr. cap. 8.
27 & lib. 3. c. 9. Similiter alia facta ab eisdem Para-
mo d. tit. 3. c. 4. & Torrebl. eod. c. 2. nu. 26. affir-
mantibus munere Inquisitoris Machabæos fũ-
ctos fuisse, qui præ aliis zelatores fidei, legis, ac
Religionis extitisse videntur; nam cùm plures
de populo Israelitico metu minarum Regis An-
thiochi ad Gentilismum quotidie transirent, &
idololatriã amplecterentur, ei acerrime etiam cũ
effusione sanguinis, & vitę proprię restiterant.
28 Particulariter loquendo Mathathias sacerdos
cum suis quinque filiis audaciter ipsi Antiocho
respondit, nec se, nec suos Idolis sacrificaturos,

quin etiam Idęnm sacrificantem necauit,ido o-
latriam quoad potuit destruxit, & legem viri-
dicans, cultum veri Dei renouauit lib. 1. Mach.
29 cap. 2. & lib. 2. c. 5. † Post mortem Mathathiæ Iu-
das filius eius regimini succedens, occiso Dei ho-
ste Appollonio Calcsyriæ Duce eiusq. exercitu
per ipsum deleto, impios quosq. trucidatos re-
liquit lib. 1. Machab. c. 3. & lib. 2 c. 8. Fugauit
etiam impium Nicanorem, & exercitum eius
ex 57. bellatorum conflatum lib. 1. Machab. c. 7.
30 lib. 2. c. 15. † Mortuo tandem Iuda, Ionathas fra-
ter eius vltimus fidei, & legis propugnator Azo.
tum, & templum Dagon combussit lib. 1. Mach.
c. 10. Sammaria ob idololatriā per eius nepotē
Hircanum obsidione capta, & omnino deleta,
teste Iosepho lib. 1. de bello Iudaico c. 2. Plura
lege apud Paramū loc. cit. c. 4. vbi ob prædictas
actiones vnumquemq. ex Principibus Macha-
bæorum cum improprietate dicta, & applica-
tione nimis extorta Inquisitorem vocat.
31 Gradum iam faciamus ad initium sextæ Mūdi
ætatis, seu ad tempora Verbi Incarnati, & Apo-
stolorū; *vbi venit plenitudo temporis, misit Deus
Filium suum*, Galat. 4. *Plenitudo temporis*, quia
quod ex tunc vsq. ad finē Mundi decurrit sexta
& vltima eius ætas, computator in cuius initio
qua iter se res habuerit, quoad progressum of-
ficii S. Inquisitionis breuissimè perscrutemur
32 † Param. lib. 1 tit. 3. c. 4 & Torrebl. lib. 3. c. 2. à
n. 29. persistētes in suo illegittimo, & improprio
modo loquendi, & applicandi, Diuinum Verbū
Incarnatū Fidei, ac legis Euangelicę Inquisito-
rem supremū, & generalissimum vocant, ac con-
stituunt, vti procedentem contra idololatras,
infideles, hæresiarchas, & hæreticos quoscumq.
quorum tanta erat tunc copia etiam in populo
Hebræo, vt vix paucissimi veram fidem retine-
rent, iuxta illud ex ore ipsius Christi Domini
*Verumtamen Filius hominis, putas inueniet fi-
dem in terra?* Luc. 18. *Scintilla Fidei elucet in
Centurione, & cunctos in admirationem rapit, etiā
ipsummet Christum, Audiens autem Iesus mira-
tus est. & sequentibus se dixit, Amen dico vobis
33 non inueni tantā fidem in Israel*, Matt. 8. Abun-
dantia autem heresum maxima tempore Incar-
nationis Verbi, vel inde non parum manifesta,
quod ex multis sectis heresiarcharum, seu here-
sum, quę in populo illo electo cum ingenti eius-
dē damno superioribus sęculis respectiuè emer-
serant, (viginti enumerat, & expendit Gabriel
Prateolus in suo Elencho alphabetico, alii multo
plures) quando apparuit benignitas, & humani-
tas Saluatoris nostri in hoc Mūdo, septem per-
niciores cum totali ferè eiusdem populi Hebręi
ruina grassarētur, vt ex Egisippo tradit Niceph.
lib. 4. c. 7. hist. Eccles. & ex hoc d. Prateolus verb.
Hemeropabtistæ, videlicet sectę Essæorum, Gal-
ilęorum, Hemerobaptistarum, Masbothæorum,
Samaritanorum, Saducęorum, & Pharisęorum,
pręcipue secta Saducęorum alteriis miserat ra-
dices, eo quod valde esset secundum sensum, &
vix ab illa Epicureorum discreparet, sic Prateol.
verb. Saducæi, sed de his nos alibi ex professo.
34 Exemplificant Param. & Torrebl. nimis equi-
dem extortè munus Inquisitoris in Christo Dño
circa diuersas eius actiones, & quod iam ab in-
cunabulis incipiat illud exercere testantur ni-
mirū tenebras idololatriæ ex gentilitate, & ob-
scuritatem errorum ex populo Hebręo fugare
incipit, dum ab illa Reges Magos stella duce ab
isto vero Pastores vigilantes monitu Angelico
35 ad se, & ad nouū fidei lumen adducit. Hinc item
turbationem, & terrorem Hærodi vniuersæq.
Hierosolymæ incutit, Matt. c. 2. Hinc anno 12.
suæ ætatis Iudæos in Templo docet, & errorē
eorum circa suū aduentum ex Scripturis sacris
nō sine increpatione ipsis indicat Mat. c 3. Hinc
36 † sacrilegos de Tēplo eiicit, flagellis cesos, quod
cōmerciis suis domum Dei profanantes de prę-
sentia ipsius peculiari in ea malè sentire viderē-
tur. Matt c. 21. Marc. 11. Luc. 19. Hinc dein plu-
ries falsa, & peruersa eorum dogmata, ipsis cōui-
ctis permanentibus, acerrimè corripit, præcipuè
illud perniciosissimū Saducęorum, quod non sit
futura resurrectio mortuorum, sed omnia cum
morte finiatur. Matt. c. 22. Marc. 11. & Luc. 20.
Propterea tarditate discipulorum in credenda
sua Resurrectione meritò repræhēdit Luc. c. 24.
37 Deniq quasi cōcluso processu, & lata sententia
contra Hebræos Christus Dñs ob incredulitatē
sui aduentus, ob infidelitatem, & hæreses eorū,
ob mortem sibi illatam, has pœnas ipsis infligit,
nēpe Regno, & Sacerdotio priuat, tēplo diruto
tradit in perpetuā infamiā, & captiuitatē apud
omnes nactiones, atq. ab istis vsq ad finē Mūdi
absq. remissione vlla nunquam illi liberabuntur
38 † Vide Ioseph. lib. 7. de bello Iud c. 24 & prę-
dictioné Prophetarū, Isaię c. 28. & aliis Hier. c. 3.
& aliis, Oseæ c. 3. & Amos c. 8. In prædictis autē
Christi Dñi actionibus ne vestigiū quidē mune-
ris S. Inquisitionis apparere quidquid Param. &
Torreb. dicāt iuridicè loquendo quis nō videat?
39 Sed multo minus apparet in actionibus S. Io.
Baptistæ Præcursoris, tametsi hunc illi Inquisi-
torem Fidei pleno orę vocant, ac constituant,
quando nimirum ipse peracta sanctissimè vita in
deserto vsq. ad annum ætatis 30. inde iussu Dei:
Factū est Verbum Domini super Ioannem Zac-
chariæ filium, Luc. 3. Egreditur ad prędicationē
Euangelicam Baptismi pœnitentiæ, &c. ibidem,
& venit in omnē regionem Iordanis, prædicans
baptismū pœnitentiæ; &c. Item quando arbori-
bus steri ibus, idest, Pharisęis infidelibus, seu hę-
reticis excidiū minatur: sicut Saducæos mor-
tuorum resurrectionē negantes seuerè corripit,
ac protestatur paleas à tritico separandas, atque
igni tradendas Matt. c. 3. Marc. c. 1. & Luc. 3. Iu-
40 dæos, ac quosuis hæreticos ad Christi fidē re-
ducere conatur, nec statim ad punitionē acce-
dēdam iudicat, cū hec sit expressa piissimi Crea-
toris nostri voluntas, Ezech. c. 33. *Nolo mortem
impy, sed vt conuertatur, & viuat*, vt traditur in
c. agnouimus 26. q 6. prestatq. hoc Io. dū hortatur
Parate viā Domini, rectas facite semitas eius Lu. 3
41 † Ac dum digitū eum ostēdit. *Ecce Agnus Dei,
ecce qui tollit peccata mūdi.* Io. c. 1. idē etiā pre-
stat, dū discipulos suos dubitantes de aduentu
Messię ad Christum Dñm mittit, ac sic ad fidem
eius reducūtur visis miraculis multiplicibus, per
ipsū Christū tūc operatis. De his S. Io. Bap. actio-
nibus à functione Inquisitoris, vt dictū valdè re-
motis copiose Par. lib. 1. tit. 3. c. 3. a n. 7. vsq. ad 12.

Per

42 Per eam potestatem, de qua Christus Dominus Matth. 28. ***Data est mihi omnis potestas in Cælo, & in terra &c.*** Omnes Apostolos fuisse constitutos ab ipso Christo Inquisitores Fidei generales per totam Orbem, cum omnimoda facultate, & iurisdictione ad procedendum contra quoscumque idololatras, infideles, apostatas, & hæreticos, testantur Paramus lib. 2. tit. 1. cap. 1. & Torreblanca dicto cap. 2. à num. 39. ostendentes progressum Tribunalium sancti Officii pro illo initio sextę Mundi ętatis, quam congruè, & quam propriè saltem quoad modum loquendi videant ipsi; mihi certè hic
43 nunquam probabitur. Ad probandum suum intentum adducit Torreblanca illud Luc. c. 10 ***Ecce dedi vobis potestatem calcandi super serpentes, & scorpiones, & super omnem virtutem inimici***, quod peculiariter interpretatur super omnia magicia incantamenta. Et applicari posse videntur verba illa psalmi 44. ***Constitues eos Principes super omnem terram.*** cum maior, & præeminentior pars huius Principatus in potestate, & iurisdictione eis tradita contra idololatras, infideles, apostatas, & hæreticos consistere appareat.

44 Specificant illi de aliquibus Apostolorum, præcipuè de S. Petro, Christi Domini Vicario, quod fuit Generalissimus Fidei Inquisitor, cum multò maiori iurisdictione, & potestate, vt Caput totius Ecclesiæ, contra omnem infidelitatem, & hæreticam, vel apostaticam prauitatem, Vnde ei præmisso examine circa amorem erga Christum Dominum, Simon Ioannis diligis me plus his, cura ouium committitur, *Pasce oues meas*. Io. 21. & prius ab ipso Christo Domino eidem præcipuè dictum fuerat, ***Tu es Petrus, & super hanc petram ædificabo Ecclesiam meam, & portæ inferi non praualebunt aduersus eam, & tibi dabo claues Regni Cælorum, & quodcumque ligaueris super terram, erit ligatum, & in Cælis.***
45 Matth. 16. † Prędicta autem D. Petri iurisdictio quoad praxim, in duplici casu tunc statim initio legis Euangelicæ executioni mandata fuit, nempe quando Ananiam, & vxorem eius Saphiram Spiritui Sancto mētientes, quod de pretio agri defraudassent, tanquam hæreticos, vt sentit Torreblanca loco citato n. 36. morte repentina cum terrore reliquorum, qui aderant, puniuit,
46 Act. Apost. cap. 5. † Item quando sceleratissimum Simonem Magum, & hæresiarcham perniciosissimum, quod teneret, dona Spiritus Sancti, elargita pecunia, posse emendo acquiri: ***Pecunia tua tecum sit in perditionem, quoniam donū Dei existimasti pecunia possideri***, Act. Ap. c. 8 arte magica volantem, de medio aëris, vi feruentissimę orationis reuocauit, & contriuit, vt ex Hegesippo Scriptore non parum graui multi ex recentioribus adducunt.

47 Deinde specificant illi in S. Paulo Apostolo Gentium insigni Doctore, asserentes, quod hic quamuis posterior multo inuocatione ad Apostolatum, & in receptione muneris S. Inquisitionis, in vtroque tamen exercendo cæteris Apostolis maximoperè antecelluerit; quod non alio; quàm ipsiusmet Apostoli testimonio clarè demonstratur; cui necessariò credendum tametsi in causa propria, cum sit de fide certum; Audacter de se ipso sic affirmat 1. Cor. cap. 15. ***Abundantius illis omnibus laboraui***, humiliter tamen
48 subiungit: ***Non ego, sed gratia Dei mecum*** † Et quidem intelligendum de labore non solum fugandi tenebras idololatriæ à populo Gentili, & spargendi in ipso lumen fidei Euangelicæ, iuxta illud Esaiæ cap. 42. ***Dedi te in lucem Gentium, vt sis salus mea vsque ad extremum terræ***; (quod præcipue de D. Paulo Expositores sacri communiter interpretantur,) sed etiam conuincendi quoscumq. de populo Hebræo in suis hæresibus maxime circa Aduentū Messiæ, atque contra infideles, aut hæreticos vtriusq. populi opprobria quæque circa fidem Diuinam Christo Domino illata, acriter vindicandi. Nec distulit aliquandiu laborem huiusmodi subire, sed statim post conuersionem suam libenter eum amplexus: Vnde de ipso in sacro Textu sic habetur ***Continuo in Synagogis prædicabat IESVM, quoniam hic est Filius Dei.*** Act. Apost. cap. 9.

49 Ad casus particulares descendunt Paramus, & Torreblanca, vt applicatione equidem longe petita, ostendant D. Paulum fuisse Fidei Inquisitorem, Primo quando in Insula Papho Elymā Iudæum magum, & pseudo prophetam sui prædicationi resistentem excæcauit. Act. Ap. c. 13.
50 Item vbi procedat contra Fornicarium quendam sceleratissimū (aliis participātibus in delicto, ob taciturnitatem, vel ob aliqualem cooperationem) eò quòd malè sentiens de matrimonio, nouerca sua vxoris loco vteretur; vnde lata sententia, ex publico Ecclesiæ consensu Sathanæ corporaliter tradi iubet, ***vt spiritus saluus sit in die Domini Nostri Iesu Christi.*** 1 Co-
51 rinth. cap. 5. † Similiter vbi duos illos hæresiarchas Hymenæum, & Alexandrum tradit Sathanæ, idest, declarat excommunicatos, sacris, & conuictu fidelium eos omninò priuans, vt exponunt Diuus Chrysostomus, Oecumenius, & alii. 1. Timot. primo ob illum errorem præcipuè, quòd dicerent: ***non aliam resurrectionem nobis sperandam esse, postquam resurrectio in Christo completa esset.*** Ita Prateolus verb. Hymenæus, & ex eo alii sumunt.

52 Tandem specificant Paramus, & Torreblanca in Sancto Ioanne Euangelista, & peculiariter hunc fuisse electum ad fungendum munere Inquisitoris Fidei volunt, & resisteret hæreticis, eosque persequeretur. Nam eius tempore, dum diutius vsque ad multam senectutem vitam protrahit, non pauci extiterunt, qui suis erroribus Ecclesiam Catholicam maximoperè oppugnarunt, præcipuè Elion, & Coerinthus, qui veneno suæ hæreticæ, & peruersissimæ doctrinæ, quamplurimos ex fidelibus inficiebant (de his vide Gualterium nostrum citandum) & sequaces ipsorum in dies multi-
53 plicabantur. † Inter alios autem istorum errores, hic fuit præcipuus, Christum videlicet ante Mariam non fuisse, neque vllo modo esse Deum: his Ioannes auctoritate sibi tradita quoad potuit, se perpetuò opposuit, & ad exterminandum ab Ecclesię penitus pro quouis tempore huiusmodi errorē, atq. ad ostendendam in

Christo Domino Diuinitatem simul, & Humanitatem, quod ante Beatissimam Virginem Mariam fuerit Deus, ac semper futurus sit, sub imiori Aquilæ volatu super omnia sensibilia se extollens, & vsque ad ineffabi issimum Patris æterni sinum pertingens, sic diuinitùs intonuit. *In principio erat Verbum, & Verbum erat apud Deum, & Deus erat Verbum, hoc erat in principio apud Deum, &c.* Atque per Humanitate ostendenda deinde subiungit; *Et Verbum*
54 *caro factum est, & habitauit in nobis.* † Sicque in reliquo sui Euangelii decursu vtramque Diuinitatem scilicet, & Humanitatem alternatim in Christo euidenter demonstrat, atque adeò fæliciter, vt sicut Diuus Augustinus, & cum eo tota Ecclesia circa culpam Adami exclamat, *ò fœlix culpa, quæ talem, ac tantum meruit habere Redemptorem?* ita circa hunc errorem quoquomodò exclamare quis possit, ò fælix error, qui talem, ac tantum meruit habere Euangelistam sui exterminatorem: atque hæc de Diuo Ioanne Euangelista præcipuò inter Apostolos.
55 En qualiter de Origine, & Progressu Officii S. Inquisitionis, deque regimine Tribunalium eius prædicti Paramus, & Torreblanca per omnes Mundi ætates, vsque ad initium sextæ discurrentes, & quodam modo triumphantes loquantur, & sentiant, circa quæ nul a ratione saltem quoad modum loquendi eis assentimur: sicut nec circa tradenda statim in principio Prolegomeni sequentis vllatenus assentiemur.

PROLEGOMENVM II.

De progressu Tribunalium S. Inquisitionis contra hæreticam, & apostaticam prauitatem, vsque ad annum Christi Domini circiter 1178.

1 ADHVC Ludouicus Paramus, & Franciscus Torreblanca, locis citatis, vlterius progrediuntur, & abundant in suo sensu, omnes Summos Pontifices Christi Domini Vicarios, ac Diui Petri successores, omnesque Episcopos, & reliquos Prælatos his magis præeminentes vocando fidei Inquisitores, ac tribuendo eis munus sancti Officii, & regimen Tribunalium ipsius, & circa hoc successisse loco Apostolorum affirmando, cum tamen neque apud sanctos Patres, neque apud Scriptores antiquos, vel recentiores, præter duos dictos, vllus vsus talis modi loquendi, & vocandi, aut vlla vnquã mentio reperiatur.
2 † Quinimò teste etiam ex parte ipso Torreblanca d. cap. 2. num. 42. tunc primi Inquisitores fidei sic vocari cæperunt, nominaque ista, sanctum Officium, & Tribunal sanctæ Inquisitionis fuerunt vsu recepta, quando occasione hæreticorum Albigensium, vt dicemus Prolegomeno sequenti, aliqui assignati sunt à Summo Pontifice, qui iurisdictione, & auctoritate delegata per Sedem Apostolicam contra eos procedere possent, à tali ergo modò loquendi non vsitato, nec ab aliis recepto nobis abstinendum.

3 Nihilominus vti certissimum † de fide nullus negare potest in sancta Dei Ecclesia, quæ secundum Diuum Gregorium hom. 19. in Euangelia incæpit *ab Abel iusto*, & decurret vsque ad vltimum electum, qui nasciturus est in fine Mundi, nunquam defuisse, nec vllo tempore defuturam potestatem, & iurisdictionem ad procedendum contra Idololatras, Infideles, Hæreticos, Apostatas, aut quoquomodo à vera fide, vel dubitanter recedentes; atque ad condemnandos eos, & pro grauitate criminum puniendos; semperque eam per fideles, ac legitimos Dei Opt. Max. ministros fuisse executioni manda-
4 tam. † Hinc initio legis Euangelicæ, (vt pro euitanda prolixitate omnimoda, quæ spectant ad tempora Legis naturæ, & scriptæ omittamus) S. Petrus post dictos casus condemnationis Ananiæ, & vxoris Saphiræ, ac Simonis magi, statim Cathedram, seu quasi Tribunal Ecclesiasticum erexit, prius Antiochiæ, postea Romæ, non solum ad docendum, & pascendum oues in omni doctrina fidei Catholicæ; sed etiam contra huius violatores ad dictam potestatem & iurisdictionem exequendam per vniuersam Ecclesiam.
5 Hinc item S. Paulus ex vi prædictæ iurisdictionis, & potestatis à Deo sibi traditæ, vt ipsemet testatur 2. Corinth. cap. 13. *Secundum potestatem*, inquit, *quam Dominus dedit mihi in ædificationem, & non in destructionem*, illicò post conuersionem suam cæpit procedere contra infideles, Iudæos, negantes Christum Dominum esse Deum, aut Messiam in lege promissum; *Saulus autem multò magis conualescebat, & confundebat Iudæos, qui habitabant Damasci, affirmans, quoniam hic est Christus*. Act. Apost. c. 9. Ex verbis conualescebat, & confundebat, manifeste apparet in materia fidei actuum potestatis, & iurisdictionis. Quam idem Apostolus 1. Corinth. cap. 4. sub nomine, seu metaphora virgæ egregie exprimit, comminando eam quibusdam Corinthiis; *Veniam autem*, inquit, *ad vos citò &c. Quid vultis? in virga veniam ad vos, an in charitate?* 1. Corinth. 4. ita ibi.
6 Voluntatem exequendi potestatem, & iurisdictionem suam cõtra hæreticos, aut à vera fide recedentes manifeste ostenderunt duo illi Apostoli Iacobus, & Ioannes, quando dixerunt; *Domine vis dicimus, vt ignis descendat de Cælo, & consumat illos?* Luc. cap. 9. nempe hæreticos, Samaritanos, qui noluerant recipere Christum Dominum: & quidem contra hæreticos pertinaces pœna ignis, seu combustionis assignari solet, vt alibi videbimus.
7 Nullum dubium, † quod singuli reliquorum Apostolorum aliquos actus iurisdictionis contra infideles pro salute eorum spirituali exercuerint; id tamen de vnoquoque ipsorum sigillatim discutere nimis longum, ac valde difficile esset; maxime cum multa ad eosdem Apostolos spectantia prorsus ignoremus: hãc autem ignorantiam meritò à nobis condolendam Diuus Ioannes Chrysostomus testatur: nihil ergò dictis addendum in particulari.

8 Sed quid de omnibus simul congregatis? septem Synodos, seu Concilia sancti Apostoli celebrarunt, quibus præfuit semper Diuus Petrus vt totius Ecclesiæ Caput, vti communiter, & magis recepta fert sententia, quam sequitur Gualterius de nostra Societate Iesu, sæculo primo suæ Chronologiæ. In omnibus illis semper intenti rebus Fidei declarandis, ac stabiliendis contra hæreticos, aut hæresiarchas, iisque iuxtà delictorum grauitatem, condemnandis; Maximè id obseruatum in celebri illa Synodo Hierosolymis habita pro condemnatione supradictorum Ebionis, & Cerinthi errantium circa necessitatem circumcisionis: ac pro reprobatione rituum Iudaicorum. In alia item celebriori, de qua Baronius ad annum Christi Dñi 44.n.14.& 15.vbi, *Omnes Apostoli antequam per Orbis partes diuiderentur, Symbolum Fidei ex duodecim Articulis, quod primo loco Ecclesia Catholica tenet, contra quoscumque errores, & hæreticos, ediderunt*; quo hostes Ecclesiæ ipsam impugnantes debellare diuinitùs possumus.

9 Quoad Pontifices † verò summos, certissimũ etiam de fide est, vbicumque in Euangelio Diuo Petro promittitur, aut conceditur immediatè suprema potestas, & iurisdictio contra quosuis infideles, & hæreticos, vt Matth. 16. *Tibi dabo claues Regni Cœlorum, & quodcumq. ligaueris super terram, erit ligatum & in Cœlis.* Atque Io. 21 *Pasce oues meas*; ibidem mediatè promitti, & concedi Lino, Cleto, Clementi, ac reliquis successoribus Diui Petri, ducentis triginta nouem, attenta magis recepta Chronologia vsque ad Sanctiss. D. N. Vrbanum Papam VIII. nunc gubernacula Ecclesiæ fæliciter

10 tenentem. † Praxis autem dictæ potestatis, seu iurisdictionis respectu vniuscuiusque ipsorum in prosequendis, & condemnandis hæreticis, ac infidelibus, clarè innotescit ex casibus particularibus pene innumeris, qui temporum decursu, per spatium longissimum mille sexcentorum quadraginta quatuor annorum occurrerunt. Hos extra non esset nunc sigillatim discutere, ac nimis prolixum ex eis historiam attexere, vnde molestam prolexitatem euitans ad historiographos Pontificios lectorem remitto.

11 Clarè etiam eadem praxis innotescit ex locis Canonicis, & Constitutionibus, seu Bullis Pontificum vniuersalibus, & particularibus, tametsi occasione prædictorum casuum peculiarium quandoque editis, ad hanc materiam persecutionis hæreticorum spectantibus, ferè infinitis. Extat tàm in Decretalibus, quam in Sexto titulus particularis de hæreticis: extant alii tituli in iure huc etiam respiciente, ex similibus legibus, & Bullis Apostolicis plenè constituti. Extant denique extra corpus iuris quamplures Constitutiones Pontificiæ, aliquid circa hoc negotium de extirpanda hæretica, vel apostatica prauitate disponentes: non paucas ex eis adducit eruditissimus Peña in fine Directorii, non paucas alibi alii. Vix enim vllus credo ex Summis Pontificibus, si fiat diligens computatio per singula sæcula, reperietur, qui non ediderit aliquam, vel aliquas, materiam istam persecutionis hæreticorum attingẽtes; idque præcipuè de posterioribus Summis Pontificibus affirmandum; in primis de fel. rec. Vrbano Papa Octauo, qui peculiari Constitutione incip. *Inscrutabilia iudiciorum Dei*, illam Sixti V. contra Sortilegos, & Astrologos iudiciarios confirmauit, & auxit; atque alia incip. *Sanctissimus Dominus Noster, Superioribus Religionum*, sub variis pœnis iniunxit, vt singulis annis prima die post Octauam Assumptionis B. Mariæ in Triclinio, dum comeditur, vel alibi, variæ Bullæ Pontificiæ legantur, quarum maior pars ad negocium contra hæreticos pertinet. Vndè zelus Sanctitatis suæ in ipsis extirpandis manifestè prospicitur.

12 De Episcopis sequitur † dicendum; quod hi iure Diuino sint Iudices Ordinarii contra hæreticos, aut infideles, potueruntque semper contra ipsos procedere, ac possit, præter id, quo clarè ostenditur, & nullus fide Diuina prędit us negare audebit esse videlicet successores in omnibus Apostolorum, & concessam illis à Christo Domino potestatem, & iurisdictionem maximè in causis fidei, plenissimè dictos Episcopos participare, habemus textum expressum talis potestatis, & iurisdictionis, Act. Apost. c. 20 *Attendite vobis, & vniuerso gregi, in quo Vos Spiritus sanctus posuit Episcopos regere Ecclesiam Dei, quam acquisiuit sanguine suo.* Verbum attendite, peculiarem emphasim continet, quo maximam curam, & vigilantiam ad defendendas oues quascumque (hoc exprimitur particula illa, *vniuerso gregi*) & omninò liberandas præcipuè à lupis rapacibus, idest àb hæreticis atque ad hos persequendos in omnibus, & singulis Episcopis exigit Apostolus: Vnde ibidem statim subiungit. *Ego scio quoniam intrabunt post discessionem meam lupi rapaces in vos non parcentes gregi, &c.*

13 Quod autem Episcopi sibi creditas custodire & lu es, seu hæreticis expulsis, aut potius captis, & pro delictorum qualitate punitis, vt veri iudices in causis fidei, quascumque hæreses extirpare teneantur; constat ex diuersis iuribus canonicis cap. excommunicamus, §. addicimus, de hæreticis, cap. ad abolendam eodem tit. in 6. cap. fæctices, & cap eam te, de rescriptis. Quòd item iidem Episcopi munus suum procedendi contra hæreticos, & iurisdictionem, ac potestatem, quam ad id à Deo acceperunt. *Non est enim potestas nisi à Deo*, Rom. 13. executioni mandarint, id quod magis ad rem facit pro indagando, & exprimendo progressu Tribunalium Fidei, de quo nunc agimus, clarè etiam innotescit, supposita diuisione, quod dupliciter eam exequi, & contra hæreticos procedere valeant. Primò singuli per se sigillatim in sua quisque prouincia, seu loco propriæ iurisdictionis circa casus particulares in materia fidei occurrentes: quos nimis prolixum esset hoc loco recensere, oporteretque ad hunc finem multiplices historias euoluere. Quare ab hoc omnino abstinendum, & solum pie credendum, nunquam fuisse, neque nunc esse Episcopum aliquẽ, adeò suæ salutis, & conscientiæ immemorem qui oues sibi creditas lupis rapacibus deuorandas reliquerit, & potestatem, vel iurisdictionem con-

contra hæreticos, aut malè de Fide diuina sentientes, à Deo sibi traditam, ipsos persequendo in praxi non propalarit.

14 Possunt secūdo Episcopi muneri suo, & obligationi procedendi iuridicè, contra hæreticam, vel apostaticam prauitatem, eamque extirpandi completè satisfacere omnes totius Ecclesiæ, vel plures simul congregati in aliquo Concilio Generali, aut Nationali, vel Prouinciali auctoritate Summi Pontificis coacto, ad definiendum aliquid de Fide, & ad tenentes, vel docentes contrarium hæresiarchas, aut saltem hæreticos, vti tales ostendentes, atque damnandos. Et circa hoc, in residuo Prolegomeni, operæ pretium duxi nonnulla ex pene innumeris, quæ adduci possent, & fortè à nobis Deo dante in 3. lib. nostri Operis adducentur, magis præcipua nunc proponere, sicque in indagando, & exprimendo progressu, & fructu Tribunalium Fidei abundantius vsque ad annū circiter 1178. Verbi Incarnati aliquantisper immorari.

15 Circa annum Christi Domini 255 sub Cornelio Papa, & Decio Imperatore, seu vt alii volunt Gallo, & Volusiano patre, & filio simul illius successoribus in Imperio, prodiit Nouatus quidam presbyter Ecclesiæ Romanæ, qui in errore suo multos habet sequaces, dicti Nouatiani, vel Chatari, idest mundi, ob munditiam, quam superbissimè affectabant. Hi porro in peccatum post baptismum lapsis, & ad Ecclesiam lacrymis, gemitu, & dolore pulsantibus (verba sunt Diui Cypriani) *Diuinæ pietatis, & lenitatis paternæ solatia, & subsidia claudebant, &c.* Ab his itaq. Nouatianis nullus pœnitentiæ, & reconciliationis locus concedebatur. Tunc contra Nouatum, & Nouatianos coactum fuit Romæ Concilium 60 Episcoporum cum totidem Presbyteris, & simul Diaconis multis, à quibus tanquam iudicibus in materiis Fidei damnati fuerunt illi, atque alieni ab Ecclesia declarati: Decretum item lapsos in peccatum fomentis pœnitentiæ medicandos. Vnde plura apud Eusebium lib. 6. histor. Eccl. cap. 38. & apud Nicephorum lib. 6. cap. 3. Habemus item libros D. Ambrosii de pœnitentia contra Nouatum.

16 En quartæ Centuriæ initio, anno circiter 315. celebratum illud Oecumenicum Concilii Nicænum 1. sic dictum à Nicæa Bythiniæ Vrbe, vbi habitū primum etiam ex quatuor principalioribus, quibus S. Gregorius Magnus, tanquam quatuor Euangeliis honorem haberi voluit. In hoc Concilio sub Syluestro Papa, & Constantino Magno Imperatore cōgregati sunt 318. Episcopi Catholici, qui vti veri Iudices in causis Fidei hanc quoad omnes partes, & articulos in Symbolo Apostolorum contentos, integram sanctam Catholicam, & immaculatam declararunt Deinde processerunt ad damnandos quoscumque hæreticos contra eam sentiētes, præcipue duos illos famosissimos, & perniciosissimos hæresiarchas, Arrium, & Sabellium, qui vt de aliis eorum erroribus nunc taceam, circa Mysterium Sanctissimæ Trinitatis opposita via errarunt. Arrius enim, & qui eum sequuntur Arriani dicti; naturam, seu substantiā personarum separabunt: E contra vero Sabellius, & Sabelliani non plures personas Patris, & Filii, & Spiritus Sancti admittebant, sed vnam tantum quasi ex tribus factam. Contra vtrumque composuit suum Symbolum S. Athanasius, distinguens cum vero sensu Ecclesiæ Catholicæ tres Personas cum vna solum natura, seu substantia, & consequenter vnus tantum Deus. Ita Prateolus verb. Sabellius ex Nicephoro lib. 4. cap. 22. & ex aliis.

17 S. Damaso Papa Hispano Ecclesiam gubernante, & Imperatoribus Gratiano, ac Theodosio circa annum Domini 397. celebratum fuit Concilium Constantinopolitanum, vnum ex quatuor principalibus; in eo conuenerunt 150. Episcopi, veri iudices in causis Fidei contra Macedonium Episcopū Constantinopolitanum, qui Spiritum Sanctum non Deum, sed meram creaturam esse affirmat. Editum fuit ab eis Symbolum Fidei in nullo dissimile ab eo, quod nunc in Missis dicitur; excepto quod tantum addiderunt Spiritum Sanctum ex Patre procedentem, suppressa persona Filii, vt attenta circumstantia temporis, & obligatione Officii Inquisitionis, hæresi Macedonianæ se opponerent. Ita Prateolus verb. Macedo. cum Ruffino lib. 1. hist. Ecclesiasticæ cap. 15. & D. Augustino lib. de Hæresibus cap. 52.

18 Progreditur vlterius in Fidei fauorem 200. Episcopi congregati in Concilio Ephesino vno ex quatuor præcipuis circa annum 428. sub Cælestino I. Papa, & Teodosio Secundo Imperatore, contra Nestorium Episcopum Constantinopolitanum ad damnandas omnes eius hæreses (has breuiter, & delucide expendit Iacobus Gualterius Societatis Iesu de Nestorianis agens sæculo v. cap. 16.) in primis illam perniciosissimam auferentem impiè à Sanctissima Virgine Maria dignitatem Matris Dei. Duas enim personas, Diuinam, & Humanam constituit ille in Christo Domino: & hunc vti natum de Maria tantummodo hominem esse affirmat, cui postea ob meritum vitæ sanctæ fuerit coniuncta Diuinitas, non per vnionem hypostaticam personaliter, sed solùm inhabitanter. Hinc ipse non vult Christum Iesum *Teon*, idest Deum. Sed tantū *Teophoron*, idest Deiferum, & Mariam eius Matrem non *Teotokon*, idest Deiparam, seu Dei Matrem, sed solum *Xristotocon*, idest Christiparam, sed Christi matrem: quid turpius, & perniciosius dici potest?

19 Multo plures in Fidei causis legitimi Iudices exurgunt, nempe 630. Episcopi Catholici, & se coniungunt in Concilio Oecumenico Calcedonensi, quarto ex quatuor magis præcipuis, gubernante Ecclesiam S. Leone I. Papa, & imperante Martiano circa annum 454. contra Eutychetem Abbatem Constantinopolitanum hæresiarcham famosissimum; qui ommissis nunc aliis ipsius erroribus, de quibus idem Gualterius, falsissimè tenet Christum post humanam assumptionem, non ex duabus naturis existere, sed solum in eo Diuinam permanere, itant duæ Diuina, & Humana in vnam Diuinam solam coalescant. Catholica tamen Ecclesia vniuersaliter vti certum de fide docet, ac defendit duas in Christo Dño semper fuisse naturas distinctas

inter

inter se Diuinam, & Humanam, atque secundum illam esse verum Deum immortalem, infinitum, æternum, &c. Secundum vero hanc esse verum hominem finitum, natum in tempore, passibilem, &c. Quæ distinctio naturarum clarè constat ex modo loquendi ipsius Christi Domini in Euangeliis: *Anima mea,* inquit, *turbata est. Pater ex hac hora serua me.* Ioan. 12. & prius dixerat. Ioan. 10, *Nemo tollit animam meam a me, sed potestatem habeo ponendi eam, & rursus assumendi eam, &c.* Vnde esse animo turbato, patet quod sit naturæ creatæ, potestatem autem habere, sit solus naturæ Diuinæ. lege Prateolum, de hoc copiosius agentem verbo Euthychetes.

20 Satisfactum Orienti, quatuor Conciliis magis præcipuis; iam ad partes occiduas reuertamur, & in Vrbe Romæ in conspectu Summi Pontificis Sancti Martini Primi Ecclesiam gubernantis, vel vna cum ipso à multis Episcopis simul, qualiter negotium sanctæ Inquisitionis promoueatur, inspiciamus. Centum & quinquaginta ibi congregati sunt ad celebrandum Concilium Lateranense 1. circa annum 650. Imperatore Constante Constantini tertii filio, contra Sergium, Pyrrham, & Paulum Patriarchas Constantinopolitanos, Monothalitas, seu Monophisitas idest, vnã tantum naturam, & consequenter vnam solummodo voluntatem in Christo Domino admittentes, vt exponit Praeteolus his verbis: *Hi, & alij similes sequaces eorum, ob hanc perniciosissimam hæresim: & quod in detrimentum Fides Catholicæ varias nouitates induxerent, fulmine anathematis, seu excommunicationis, & alijs pœnis persecuti sunt; tametsi ab Imperatore protegerentur, cuius etiam noua forma credendi adinuenta, & populo proposita ab eodem Concilio fuit damnata;* vt cum Baronio ad annum 649. num. 2. & sequentibus notat Gualterus sæculo 7.

21 Vix vllus dicendi finis, si singula quæq. Concilia, tàm Prouincialia, & Nationalia, quàm Oecumenica percurrere volumus: Vnde omnia simul vnico verbo compræhendens, dictis huc vsque adiungo, tàm multa celebrata in Italia, vti Romana, Mediolanensia, Florentinũ, &c. tàm multa in Germania, vti Constantiense, Basiliense, &c. tam multa in Gallia, vti Parisiensia, Lugdunensia, Arelatensia, Viennensia, &c. tàm multa in Hispania, vti Toletana, Bracarensia, Taraconensia, Valentina, Hispalensia, &c. tàm multa in Africa, vti Carthaginensia, & alia penè innumera huc præcipuè respicere, & indicatis, & extirpatis quibuscumque hæresibus, & erroribus per exercitium officii sanctæ Inquisitionis, damnatisque eorum defensoribus hæresiarchis, aut hæreticis Fides Christiana intacta maneat, atque in dies magis, ac magis toto Orbe propagetur.

PROLEGOMENVM III.

De prima origine, & aliquo progressu Officij S. Inquisitionis per Tribunalia, ex sola delegata iurisdictione à Tribunalibus Episcoporum iurisdictionis ordinariæ separata contra hæreticos, &c.

1 PRAENOTANDVM hic statim, quod consueuerint Episcopi non solum iurisdictione Ordinaria contra hæreticos, aut de hæresi suspectos, vt dictam iam ferè toto Prolegomeno præcedenti; sed etiam iurisdictione delegata ipsis à Summo Pontifice sæpius procedere. Id quod in aliis etiam negotiis grauioribus non raro euenit, cum ad ista maiori cum auctoritate peragenda locorum Ordinariis noua iurisdictio præter proprium à iure concessam per peculiaria Breuia Apostolica frequenter concedunt. Hinc passim à Concilio Tridentino quidquid alicuius momenti circa cultum Diuinum, circa morum in quouis statu populi Christiani reformationem, & circa alia similia proponitur, id Episcopis tanquam Sedis Apostolicæ delegatis committitur. Verum attente legenda talia Breuia Pontificia, ait Farinacius in fragmentis, perpendendæ diligenter clausulæ particulares, vt quis ex verbis, & modo loquendi præcipuè possit, an in eis contineatur exercitatio iurisdictionis ordinariȩ per exhortationem, aut per aliqualem forte correctionem, ob negligentiam in ea exercendam; an vero commissio nouæ iurisdictionis, & potestatis per delegationem particularem? dispar est enim ratio de vno, atque de alio agatur. Exemplum excitatæ tantum iurisdictionis, inuenies in Constitutione Innocentii tertii, incipiente, *Inter cætera,* ad Archiepiscopum Anxitanum, & ad alios Episcopos, vbi excitati eos ad exercendam iurisdictionem ordinariam contra hæreticos, & non constituit ipsos Inquisitores Apostolicos per delegationem. Exempla verò delegatæ iurisdictionis, duo habes domestica, alterum in Breui quodam Gregorii XIII. fel. mem. quo inquisitor Generalis Apostolicus cõtra hæreticam prauitatem in his Insulis Melitensibus, constituitur Reuerendiss. D. Rojas Episcopus Meliuetanus, & alterũ in literis Sacr. Congregationis Vrbis, quibus prȩdecessor eius Reuerendiss. D. Episcopus Cribelles similiter Inquisitor delegatus Sedis Apostolicæ in hac Diœcesi creatur, sed de his exemplis domesticis plura commodius infra. Similia alia exempla facile inuenies, si constitutiones, & Breuia Apostolica euolueris; quibus vel ecitantur Episcopi ad procedendũ cõtra hȩreticos sola iurisdictione ordinaria, quam à iure habent, vel assignantur Inquisitores Apostolici contra eosdem hæreticos iurisdictione delegata. Qualiter autem euenerit in casu illo Albigensium hȩreticorum, non mihi constat, nec vllum inuenio auctorem, facta diligenti inquisitione, qui id attingat.

Verum

Verum quidquid sit de ista institutione Episcopi Tholosani, & aliorū in Delegatos Inquisitores; vel secus; cum ex casu Albigensium hæreticorum prima origo, & occasio erigendi separatim noua Tribunalia officii S. Inquisitionis per iurisdictionem delegatam prouenerit, conuenientius duxi rem paulo altius repetere, & historiam, vti se habet ex probatis auctoribus indicare, licet isti in aliquo discrepent.

2 Circa annum Domini 1176, Clemente Tertio Ecclesiam gubernante, & Imperium Federico I. dicto Barbarossa, in Comitatu Tholosano hæreses Manichæorum in tertio sæculo ad annum fere 273. ortæ, & apud Arabas, in magna etiam parte Aphricæ per spatium 200. annorū, cum ingenti illarum Ecclesiarum detrimento admodum dispersæ, & radicatę, dein auxilio cęlitus emisso iam euulsę, ac pænitus extinctæ, pręcipue doctrina, & labore D. Augustini, teste Prateolo verb. *Manichæi*. Post multa sęcula inuidia diaboli ab inferis denuò excitatæ, cū nonnullis alterius generis, adeo excrescunt, & propagantur; vt breui tempore octo videlicet vel nouem annorum in Campo Ecclesię Catholicę mille propemodum Ciuitatum, ac Pagorū innumerabilium, suffocato veræ Fidei tritico, vix aliud, quam lolium, vel Zizzaniam errorū appareat. Præcipui tres istorum errores (vt pro reliquis plusquam 32. ad Gualterium sęculo 12. cap. 17. te remittam) huiusmodi sunt. Duo principia admittunt, vnum Bonum, scilicet Deum; alterum malum, scilicet diabolum. item Deum creare animas; diabolum autem creare omnia corpora; dein nullam animam nouam à Deo infundi: sed animas ex vno corpore in aliud transmigrare, secundum cuiusq. meritū ita vt anima eius, qui male vixerit, per serpentis, aut alterius bruti animalis corpus transeat; eius vero anima, qui bene vixerit, per corpus Principis, aut viri illustris. Qui error de transmigratione animarum iam tempore Pithagoræ viginti, nuncq. viget in variis locis gentilitatis maxime in Giaponia, vt ex historia vitæ Sancti Francisci Xauerii constat.

3 Interim demortuo Clemente Tertio, & similiter Cęlestino Tertio eius successore; meritò, ac fęliciter circa annum 1186. ascendit ad Sedem D. Petri Innocentius Tertius, magnanimus, maximus zelator fidei Christianæ, propagationis, ac reformationis Ecclesiæ Catholicę, recuperationisq. Terræ Sanctæ: atque hinc statim ad huiusmodi efficienda indicit, & congregat vniuersale Concilium Lateranense 412. Episcoporum &c. Sed in primis vertit oculos cum ingenti dolore cordis ad ruinam, & stragem animarum ab hæreticis Albigensibus illatam; inde totius Ecclesię similem interitū valde timens, de opportuno, & efficaci remedio adhibendo diu, noctuq. recogitat, & tandem non sine cōsilio, & cooperatione eorum ad quos spectabat vti omnino necessarium concludit, non solum armis spiritualibus, seu Ecclesiasticis, sed etiam materialibus, & mundanis diuersimode illis obsistendum.

4 Et quidem primo quoad arma secularia licet posterius adhibita, vt vnico verbo breuissime attingam quod multis copiose admodum varii narrant Historici, maxime D. Antoninus 3. par. hist. spec. tit. 9. cap. r Cęsareus Cisterci. 5. dist. Dialo o, & Vincentius Belouacen. lib. 3. spec. hist. sub ... de strenuo Duce Catholicissimo, ac piissimo Simone Comite de Mōteforti ab octo dumtaxat, vel nouem millibus militum ex tota Francia, prędicatione insignis Viri Iacobi de Vitriaco collectis, ita strenue pugnatum est vt septuaginta millia. vel secūdum Gualterum, centum millia Albigensium hæreticorum militum, & Maurorum, cum Petro Tarraconensium Rege in auxilium vocato ceciderint. Prælio autem paulo post denuò inito contra Mamelinū potentissimum Afrorum Regem de Marioch ad suppetias sibi ferendas ab eisdem Albigensibus innitatum, cum incredibili, & inaudita copiarum multitudine ex Africa per Hispaniam iam in Galliam appulsum, & totius Europę breui ruinam, atque innasionem, etiam vsque ad Limina D. Petri, peculiariter Innocentio Papę minitantem, non sine speciali Dei auxilio, & huius exercitus fere omnino à Catholicis profligatus est, & ipse in Sicilia, quo transierat, ex dolore deperditę victorię turpissima morte extinctus. Tam insignes; & gloriosissimi victoriarum triumphi, vt notat Gualt. vbi supra, peculiariter tribuuntur huic actui Religionis, quod Duces, & Milites Simonis Comitis ante pugnā duplici sacramento confessionis, & Eucharistiæ se præmunirent: quod in exemplum iis, qui militiam profitentur maxime Religiosis Hierosolymitanis obiter sit dictum.

5 Iam de armis spiritualibus, seu Ecclesiasticis id quod proxime accedit ad nostrum Institutum, varii illarum Religionum, vbi iam hæreses forte grassabantur, Episcopi omni virtutum genere, zelo Religionis Catholicæ, & Doctrina nō vulgari præstantes, vti perfectio status vniuscuiusq. ipsorum postulat; octo in primis à Prateolo verb. Albi. expresse nominantur, nempe Tholosanus, Nemensis, Baiocensis, Lodonensis, Agathensis, Bitricensis, Conzenarum, & Narbonensis, hi, & alii quà prædicationibus, & hortationibus publicis, quà correptionibus, & monitis priuatis, quà carcerationibus, quà formatis processibus, & conclusis, quà sententiis latis, ac pœnis inflictis Albigensium erroribus obsistere non desistunt. Imo Gualterius cum Paulo Aemilio de cura, & vigilantia Episcoporum Lugdunensis, & Albigensis maxime in specie loquens, sic expeditionem causarum Fidei exprimit. Hi nempe Albigenses, in Prouincia, inquit, Tholosana detenti, hæresesq. conuicti, ac damnati fuerunt à Gerardo Albiensi Episcopo, assistentibus multis Prelatis, aliisq. viris grauissimis diffinitiuam in illos pronuntiante sententiam Gilberto Lugdunensi Episcopo, videlicet Oliuarium, eiusque socios &c. Qua tamen sententia ignis minime extinctus est, quin imo grassatus: hactenus Gualterus.

6 Huius autem grassationis per nūtios, vel litteras conscius factus Innocentius Tertius, ob ruinam ouium sibi cōmissarum, vti Pastor vniuersalis ingemiscens, & curam. ac uires Episcoporū, quod aliis etiam negotiis magni mometi

pro

pro regimine suorum Diœcesum meritò fint intenti (de hoc noster Famianus Strada vbi infra, Carpeus etiam aliquantulum in curiam, aut insciti ani aliquorum Episcoporum) ad extinctionem talis ignis, & repressionem totolem hæreticorum non sufficientes aduertens, re maturius considerata ac Deo Opt. Max. condemnata, non sine peculiari diuini numinis afflatu, demittendis, vel assignandis auxiliariis tandem deliberat: qui tàm ad semiuationem Catholicæ Fidei per prædicationem, tàm ad formationem processuum contra hæreticos per Inquisitionē ex delegata potestate, & iurisdictione, vel coniunctim cum Episcopis, seu Ordinariis, vel separatim per se (solos procedunt. Verum qui nam isti auxiliarii dein quando nam missi? vel assignati? num concordes circa hoc inter se auctores de hac missione, vel assignatione tractantes? haud equidem.

7 Franciscus Torreblanca vbi supra lib. 3. cap. 2. a num. 42. & ante eum Ludouicus Paramus ab ipso citatus lib. 2. de origine S. Inquisitionis tit. 1. cap. 1. (tametsi idem cap. 2. videatur contrarium asserere) S. Dominico de Guzman Hispano, virtutum omnium splendore, literis, & nobilitate clarissimo, Religionis nobilissimæ Prædicatorum Fundatori hanc gloriam omninò auferunt, quę maxima sane est, & quæ à multis aliis communiter ei tribuitur, primi videlicet Fidei Inquisitoris Generalis ante quemcūq. alium, separatim per se ex delegatione Apostolica, absolute affirmantes contra errores Albigensium primos Inquisitores Fidei à Sede Apostolica, seu ab Innocentio III. delegatos fuisse aliquos Religiosos ex nobilissima D. Bernardi familia, qui huius sacri Tribunalis per solam delegationē Pontificiam primordia, & fundamenta iacerent, & eis alios ex eadem familia similiter creatos per emergentibus negociis fidei, fuisse substitutos. Post aliquod vero tempus prædictum S. Dominicum ab Alexandro Tertio Inquisitorem Generalem S. Officii fuisse electum & missum contra hæreticos Albigenses: Hactenus illi auctores, circa quorum affirmationem valde dubito, cum Alexander Tertius facta multiplicis Chronologiæ, & seriei Summorum Pontificum computatione, non successerit Innocentio Tertio, sed per multos annos eum præcesserit; ita vt inter hanc, & illum quinque Pontifices enumerentur, nempe Lucius III. Vrbanus III. Gregorius VIII Clemens III. & Cælestinus III. Quod si quis mihi tacite suggerat forte æquiuocationem esse in numero, quod Typographus pro IV. expresserit III. nequaquam hinc effugiet nodum difficultatis; cum Alexander IV. tot post annos, nempe plus quinquaginta sex Innocentio successerit; vt etiā inter vtrumq quatuor Summi Pontifices apponantur, videlicet Honorius III. Gregorius IX. Cælestinus IV. & Innocentius IV. Quid quod tempore Alexandri IV. hæreses Albigensium iam fere extinctæ apparent, sicut è contra gubernante Ecclesiam Alexandro III. adhuc non emerserant; vnde lectis à me diligēter vtriusq. Alexandri Vitis apud Platinam correctum, & elucidatum per eius egregium elucidatorem Honuphrium Panuinium Veronensem de hæresibus Albigensium, aut de electione alicuius in Inquisitorem delegatum contra eos, nec verbum quidē, bene tamen in vita Innocentii III. apud ipsum Platinam. Quamquam postea apud Baronium tom. 12. Annal. Eccl. ann. Christ. 1176 & 1178. Alexan. vero III. & 19. diuersa de his hæreticis Albigensibus legi.

8 Concludendum itaque videtur cum eodem Platina cum Prateolo, Ioanne Azorio tom. 1. lib. 8. cap. 18. quæst. 1. Gualterio vbi supra, Famiano Strada de Bello Belgico dec. 1. lib. 2. ver. Vna omnium maxime, his tribus de nostra Societate Iesu, & cum aliis multis, primum Inquisitorem Generalem contra hæreticam prauitatem ab Innocentio III. electum, & missum cum potestate, & iurisdictione delegata Sedis Apostolicæ fuisse prædictum S. Dominicum, neque obstare apparet, quod aliquos etiam Abbates (credo ex Religione D. Bernardi ad eundem effectum ab ipso Innocentio fuisse etiam assignatos vnanimiter affirment iidem Prateolus, & Gualterius, licet dissentiant in numero, ille tres tantum, hic verò duodecim enumerantes; cum ex modo loquendi Gualteri, hos illi quasi in socios adiunctos deducatur. Qui, idest, Innocentius, inquit, illuc S. Dominicum vna cū duodecim Abbatibus misit. Ita ille, & quamuis simul, & eodem tempore à Summo Pontifice assignati omnes, & missi fuerunt; quomodo comparationis locus esse poterit illorum Abbatuum, cum Viro adeo insigni S. Dominico? qui iam tunc vti Sol totius Orbis elucesceret, & vt columna præcipua, seu vt fulcimentum vniuersalis Ecclesiæ Catholicę haberetur? Equidem discrimen maximum circa præsens negotium inter hunc, & illos, vel indè clarè innotescit, quod extinctis hæresibus Albigensium in Gallia, extinctum etiam manserit, vt credo, munus Inquisitorum quoad Abbates; nequaquam verò quoad S. Dominicum: Imo ab ipso Innocentio III. & ab Honorio III. successore immediato Innocentii confirmatum, & ampliatum, atque diuersis in locis ab eo exequutum. Nam vniuersæ Hispaniarum Ecclesiæ S. Dominicum primum Inquisitorem Generalem ex delegatione Apostolica agnoscunt, atque in variis earum Ciuitatibus, & locis occasione Iudæorum, aut Infidelium Maurorum ibi inhabitantiū, ex quibus aliqui conuersi ad fidem, post reinderabāt, vel in apostasiam incidebant, contra hos officium S. Inquisitionis exercuisse Chronicæ Hispaniæ expressè testantur, teste etiam ipso Torreblanca ibidem maximè sub Alfonso III. Rege Castellæ.

9 Vita autē functus S. Dominicus cum miraculis innumeris clarus, & in Sanctorū numerum meritò relatus, hanc quasi hæreditatem filiis suis, Religiosis sui Ordinis reliquit, fungēdi scilicet in quibuscumq. Mundi partibus, etiam in hac Insula Melitensi, vt infra dicitur, S. Inquisitionis munere, potestate etiam, & iurisdictione per Breuia Pontificia similiter ipsis delegata; vti re vera exactissimè, & gloriosissimè semper functi sunt, & vsq. in hanc diem in multis Italię locis funguntur: neque vnquam laboribus, ac vigiliis

vi iliis, imò nec effusioni sanguinis, & propriæ vitæ pro Fide, & Religione tuenda, ac pro offitio S. Inquisitionis exequendo pepercerunt. Varia in probatione huiusce veritatis exempla Paramus dicto lib. 2. tit. 1 cap. 5 nobis sufficiat attigisse illud tantum, quod præcæteris valdè excelluit, nempè gloriosissimi Martyris S. Petri, vt habetur in lectionibus proprii officii pro secundo nocturno; *peculiaris gratiæ dono hereticos acriter confundebat; tanto fidei ardore incensus erat, vt pro ea mortem subire optaret, eamque a Deo gratiam enixe precaretur*. Itaque heretici necem, quam ipse paulò ante concionando prædixerat, ei intulerunt. Nam cum S. Inquisitionis munus gereret (per 20. annos gessit teste eodem Paramo ibidem tit 2. cap. 3.) illum Como Mediolanum redeuntem, impius Sicarius semel, atque iterum in capite gladio vulnerauit; iamque penè mortuus Symbolum Fidei, quam infans virili fortitudine confessus fuerat. in ipso supremo spiritu pronuntiauit; iterumq. latera mucrone transuerberatus ad martyrii palmam migrauit in Cælum, anno Salutis 1252. Hæc ibi, quibus nihil præstantius, nihil gloriosius dici potest. Vnde Tribunalia omnia S. Inquisitionis iure optimo eum vt patronum, & protectorem recipiunt, & colunt, & particulariter in hoc Tribunali Melitensi quoties congregatio cogitur, sub finem (ad imitationem credo sacræ Congregationis Vrbis) eius collecta ab Illustrissimo Domino Inquisitore recitatur. *Præsta quæsumus Omnipotens Deus, vt Beati Petri Martyris fidem congrua deuotione sectemur qui pro eiusdem fidei dilatione martyrij palmam meruit obtinere. Per Dominum nostrum Iesum Christum, &c.*

10 Nobilissima, & Illustrissima Religio Franciscana, adeo soror, & coëtanea Religionis Prædicatorum, vt vtraque videatur eodem partu enixa, æmula eius semper in omnibus, præcipuè tamen in zelo propagationis Fidei Catholicę, & extirpationis hæreticę prauitatis, alumnos suos Sedi Apostolicę offert, vt iuxta decretum, & dispositionem ipsius in hoc negotio propagandi Fidem, & extirpandi hæreses laborent, atque inuigilent, & parimodo, ac Dominicani delegatione Pontificia Inquisitores contra hæreticos constituantur: vti re vera per Breuia Pontificia, Constitutionesq. Apostolicas electi, & constituti sunt. atque ad hoc munus Inquisitionis exercendum missi, etiam in Hispaniam, vt auctor est idem Ludouicus Paramus, qui de iis ibidem tractat, & de talibus institutionibus, & missionibus præcipuè per Italiam, & ad partes Lombardiæ, constat ex variis Constitutionibus Pontificiis ad ipsos fidei Inquisitores Franciscanos transmissis, sic incipientibus; *Quod super nonnullis, &c. Ex parte nostra fuit propositū, &c. Super extirpatione hæreticæ prauitatis, &c. Ad audientiam nostram peruenit, &c.* Omnibus Alexandri IV.. Atque ad vtriusque simul Religionis Dominicanę, & Franciscanæ Inquisitores Fidei, eiusdem Alexandri Constitutione; incipiente, *Catholicæ Fidei negotium, &c.* Clementis IV. incipiente, *Ad extirpanda de medio populi, &c.* Quibus omnibus, & aliis diuersis, vel ad munus Inquisitorum Fidei diligenter exercendum excitatur, vel in exercitio eius diuersimodè instruuntur, vel pro eo facilius exercendo priuilegia, & exemptiones ipsis conceduntur, vel circa alia huc spectantia. De erectione talium Inquisitorum ad quos pertineret, dicetur commodius infra lib. 1. Regularium multiplicium. De laboribus verò Franciscanorum in exercendo offitio S. Inquisitionis similiter etiam cum sanguinis, & vitæ profusione, vide Paramum lib. 2. tit 1. cap. 5. & Fratrem Didacum Morillum, post citandum. Idem Paramus de Inquisitoribus ex aliis Religionibus diuersis, maximè ex Religione Hierosolymitana; ob hac enim insignes actus Inquisitionis Guadalupi anno 1485. celebrati, & iuxta sententias in his latas, cremati duo millia Iudæorum, & Apostatarum, &c. lib. 2. tit. 2. cap. 2. ex traditis itaque toto hoc Prolegomeno, & originem Tribunalium Sanctæ Inquisitionis per solam delegationem Pontificiam, & magnum eorum progressum habemus: sed maiorem iam inquirimus.

PROLEGOMEN. IV.

De maiori progressu Officij S. Inquisitionis per Tribunalia delegatione Pontificia à Tribunalibus Episcopalibus separata in tota Hispania, & alibi erecta, & dotata in communi contra hereticam, & apostaticam prauitatem.

1 DEFECTIBVS Episcoporum quoad negotium S. Inquisitionis, quod aliis magnæ considerationis, & necessitatis pro regimine suarum Ecclesiarum, & Diœcesum negotiis sint meritò semper intenti, (tametsi nullum magis necessarium, nec maioris considerationis illo) supplementum satis opportunum, & sufficiens videbatur adductum per prædictos auxiliarios, nempè per Inquisitores delegatos à Sede Apostolica, siue Dominicanos, siue Franciscanos, siue alterius Religionis: & sic dictum negotium Inquisitionis ingens incrementum, & magnum valdè progressum per spatium ducentorum annorum, & amplius accipere in dies manifestè apparebat. Verum cū taes Inquisitores fidei vix tūc fixam sedē haberent, & pro casuum occurrentium vrgentioris necessitatis ratione iuxta errores contra fidem in variis partibus, & prouinciis Christianitatis emergentes; iam huc, iam illuc excurrerent, seu potius à Summis Pontificibus, vel à suis superioribus velociter mitterentur; itaut illud Isaię cap. 60. *Qui sunt isti, qui vt nubes volant*, quod communiter de Euangelicis Prędicatoribus exponitur, huiusmodi etiam Inquisitoribus maximoperè quadrare videatur; quo ad partes remotiores aliquarum Prouinciarum, præcipuè in Hispania offitio Sanctæ Inquisitionis nequaquam plene satisfacerent, neque defectus Ordinario-

nariorum suppeterent. Hoc autem vel inde innotescit, quod tempore Regis Ioannis II. in Castella veteri ad damnandum Henricum Marchionem Villenæ Magiæ crimine diffamatum, vt attingit obiter Torreblanca ibidem num. 16 ab ipso Rege fuerint electi duo Iudices (credederem quæ erat tūc, & fuit semper Regum Castellæ pietas, & reuerentia erga Sedem Apostolicam non sine licentia, vel potius commissione Summi Pontificis) & eorum alter Alphonsus ab Spina in libro à se edito, cuius inscriptio *Fortalitium Fidei*, statim in præfatione grauiter queritur, nullum eo sæculo pro illis locis existere Inquisitorem.

Verum; *quæ est infinita, & peculiaris pro singulis casibus emergentibus Dei prouidentia attingens à fine, vsque ad finem fortiter, & disponens omnia suauiter* Sap. 8. sic permissum, seù dispositum fuit, vt Reges Catholici Ferdinandus V. & Elisabetha eius vxor successores immediati d. Ioannis II. post vniuersalem illam expulsionem iuxta decretum Concilij Toletani anno Domini 638. celebrati, can. 3. factam ex omnibus suę ditionis Regni Iudæorum nolentium conuerti ad Fidem Catholicam (ob quod facinus æ regium præcipuè, vt interim de alijs sileam, titulum Catholicorum sibi, & suis successoribus in perpetuum meritò obtinuerunt) aduersus conuersos, si qui reiudaizarent, & aduersas alios hæreticos, & apostatas, aut de vtrouis suspectos, si aliqui fortè ibi reperirentur ad erigenda, & fundanda Tribunalia S. Inquisitionis in singulis suis Regnis perpetua, imò, & dotanda, seù ad procurandos redditus, quibus pro dignitate, & pro ipsorum incremento sustētari possent, efficacius, & ardentius excitarentur. Valde itaq. solliciti de Fidei puritate integra seruanda, & de errorum extirpatione contra ea vbicumq. insurgentium, primo circa fundationem supremi Tribunalis S. Inquisitionis; quod in ipsa curia Regia, vt in plurimum resideat, ac præsentia, & authoritate ipsorum Regum immediatè protegatur, & à quo reliqua Tribunalia in multis pendeant, non diutius cogitant, sed quamprimū deliberant. Vnde anno 1483. ab Incarnatione Domini, gubernante Ecclesiam Sixto IV. huic mentem suam, ac desiderium quoad omnia prędicta exponunt, & ab eo enixe postulant, vt in Hispania vnus Inquisitor Generalis instituatur, cum potestate alios Prouinciales Inquisitores creandi, prout sibi visum fuerit. Cui postulationi Summus Pontifex non solum libentissimè annuit, transmisso diplomate Pontificio, sed deliberata etiam maximè laudat, ad eorumq. quam citò executionem valdè hortatur: ita ex Paramo lib. 2. tit. 2. cap. 4. refert Fr. Didacus Morillus Prædicator insignis ex familia Sancti Francisci in opere suo fundationis Capellæ Sanctæ Virginis Deiparæ Pellerij, &c. Tractatu secundo cap. 21.

3 Obtenta igitur à Summo Pontifice Sixto huiuscemodi facultate erectum fuit statim auctoritate Papæ, & Regum supremum hoc Tribunal Fidei, quo nihil rectius, nihil sanctius; quodq. successu temporis cum experientia ipsa constaret, ingentes ex eo in dies percipi fructus circa causas Fidei semper magis, magisq. auctum, atq. maiori iurisdictione, & potestate munitum, ita vt hodie ad summum fastigium euectum videatur, concurrente perpetuo vtraq. dicta auctoritate, & iugi dependentia à Sede Apostolica. Quamuis enim ab ea idem Rex Catholicus paulò post etiam obtinuerit, vt iudicatum in hoc supremo Tribunali, & ad vltimam sententiam deductum tantæ sit firmitatis, ac roboris, vt ad nullum aliud Tribunal etiam sacræ Congregationis Eminentissimorum Cardinalium Vrbis conceditur recursus, seù appellatio: Quamuis item Sixtus V. in Bulla incipiente, *Immensa æterni Dei*, tribuens maiorem auctoritatem huic sacræ Congregationis Vrbis, & subijciens ipsi quoscumq. Patriarchas, Primates, Archiepiscopos, Episcopos, & Inquisitores totius Christianitatis, quocumque illi priuilegio suffulti sint, addat statim limitationem per sequentia verba. *In his autem omnibus nostra est intentio, nec in Officio Sanctæ Inquisitionis in Regnis, & Dominijs Hispaniarum Sedis Apostolicæ, auctoritate Superioribus temporibus instituto, ex quo vberes in agro Domini fructus in dies prodire conspicimus, Nobis, aut successoribus nostris inconsultis aliquid innouetur*: sic ibi, vide Paramum vbi antea cap. 1. ex his tamen vltimis verbis; *Nobis, aut successoribus nostris inconsultis*, dependentia supremi Tribunalis Hispaniæ à Summis Pōtificibus manifestè apparet, & qui eam deneget, malè de Fide sentire cēseretur negando auctoritatem, & potestatem Papæ: imò priuilegijs multis hoc supremum Tribunal spoliaret, quæ à Summis Pontificibus ei conceduntur varijs cōstitutionibus, tum id communi, cum alijs simul Tribunalibus Fidei; tùm in particulari; aliquibus ad ipsum tantum directis, vt illa Leonis X. ad Adrianum Cardinalem Inquisitorem Generalē Hispanię, incipiente: *Intelleximus quod &c.* Quid quod quoscumq. Generales Inquisitores pro Regnis Hispaniarum, tametsi à Rege Catholico nominentur, & eligantur, à Summis tamen Pontificibus per Breuia, aut Diplomata Apostolica confirmari patebit ex tradendis paulò post: nec dubium de simili confirmatione Inquisitorum Generalium pro Regnis Lusitaniæ, vt constabit ex dicendis Prolegom. VIII. n. 6. & 7

4 Ad petitionem Regum Catholicorum, & iuxta Diploma à Sixto IV. ad eos transmissum, prima institutio huius supremi Tribunalis facta est in persona D. Fr. Tomæ Turrecrematæ de Religione Prædicatorū, viri singularibus virtutibus & doctrina præstantissimi, atq. in negotio S. Inquisitionis iam valdè experti. Et meritò quidē ille huius supremi Tribun. Primus Inquisitor Generalis creatur, & postea anno 1485. die 3. Februarij ab Innocentio VIII. successore immediatè Sixti IV. confirmatur, qui eius Institutionis primus fuerat omnium auctor: ipse namque Catholicis Regibus hanc mentem sepius iniecerat, teste Morillo citato cum alijs, vt ad extirpandos errores ex conuersatione cū Iudæis, & cum Mauris de nouo ad Fidem conuersis maiores in dies etiam inter Christianos veteres grassantes, talis institutionem Tribunalis à Pontifice Romano obtinerent. Huius insignis viri vitā,

præstantissimas virtutes, & valde eximiam sanctitatem, atque doctrinam, extendit aliquantulum Ludouicus Paramus lib. 2. tit. 2. cap. 5. præcipuè idem rarum humilitatis, seu contemptus ambitionis exemplum, quod noluerit vnquam dignitatem vllam admittere, tametsi à Regibus Catholicis, Archiepiscopatus Hispalensis fuerit ei oblatus, maiores dignitates ipsis pollicentibus: quos omnes & alia munera amplissima promptò animo, & hilari vultu semper aspernatus est, vno excepto munere Inquisitoris Generalis, quod licèt dignitas eminētissima sit, ipsum tamen, vt onus grauissimum libenter suscepit; eo quod immensis laboribus, & periculis præcipuè in eius ortu ob ingentem hæreticorum, & penè infinitum Iudæorum numerum, esset admixtum. Ipsum nihilominus cum inenarrabili fructu Fidei Catholicæ, & extirpationis hæresum per multos annos humeris giganteis viriliter sustinuit. Verumtamen biennio ante obitum se podagræ doloribus impeditum, munere Inquisitoris Generalis abdicauit; curauitq. ad hoc eum promoueri, quem magis aptum, & dignum iudicabat Sed quisnam iste eius immediatus successor? quinam item post mediati successores? cum Ludouico Paramo citato ad rem non dubito facit seriem istorum hic apponere; adiuncto circa singulos vno, vel altero verbo, sed prius in communi illud tantum de omnibus simul videtur posse dici, semper fuisse creatos ad hoc excellentissimū munus exercendum Viros litteris, præcipuè sacra Theologia, vel Iurisperitia, virtutibus item non vulgaribus præstantissimos eximia in primis prudentia, & iudicij maturitate, atque pro meritis, vel ad eminentiores Dignitates iam euectos, vel statim euehi paratos: tales denique, vt vno verbo dicam, quales excellentia, & prærogatiua tanti officij Generalium videlicet Fidei Inquisitorum exigere in talibus causis videbatur.

5 Præfato Fratri Patri Thomæ à Turrecremata successit, & fuit secundo loco Inquisitor Generalis ab Alexandro VI. die 1. Decemb. 1498. creatus D. Pater Magister Frater Didacus Deza Taurinus ex eadem familia Prædicatorum, Ioannis Principis Catholicorum Regum filij Præceptor, ac morum formator, virtutibus eximijs, & litterarum cognitione præstans: ad Archiepiscopatum Hispalensem tandem euectus: item antecessoris sui exemplo ob senium, & aduersam valetudinem muneri Inquisitoris ante mortem libenter cessit.

Tertius Inquisitor assignatur à Paramo D. Frater Ioannes de Enguerra Valentinus, Episcopus Dertusensis: sed ipsemet Paramus ait solum in Regnis Aragoniæ, seu Coronæ fuisse Inquisitorem.

Reponitur quarto loco sanctissimus ille Vir, & litteris præstantissimus D. Frater Franciscus Ximeneus Cisneros, Religionis Seraphicę alumnus. De hoc duo præcipua ex eius vita, omissis innumeris alijs adfert, primum quod fuerit maximus contemptor Dignitatum; nam Bullam Alexandri VI. Summi Pontificis, in cuius dorso inscribebatur *Frater Ioannes Archiepiscopus Toletanus* (viduata enim tunc erat illa Ecclesia) à Regina Elisabetta, cuius audiebat confessiones, sibi traditam, valdè contristatus statim in terram proiecerit, è conspectuque Reginæ aufugerit: quamquam idem Pontifex ei alia Bulla illam Ecclesiam sine vlla mora admittere iussit: Postea vero Papa Iulius Secundus anno 1507. ad Cardinalatum titulo Sanctæ Balbinæ ipsum promouit, & Inquisitorem Generalem pro Regnis Hispaniæ creauit. Secundum quod oblationem octingentorum millium aureorum à nouiter conuersis, dummodo testes in Tribunali Sancti Officij publicarentur Carolo Quinto Imperatori factam iam iam ad acceptandum propendenti despicere persuaserit, idque exemplo maximè ipsius Aui Ferdinandi Sexti Regis Catholici, qui similem oblationem, etiam tempore quo pecunijs valde indigebat, omnino contempserat, perpendens hanc conditionem publicandi testes esse Tribunalibus Fidei, & Ecclesiæ Catholicæ vniuersæ admodum perniciosam, vt per se patet.

Quintus Inquisitor Generalis fuit Ludouicus Episcopus Dertusensis, cuius cognomen sicut, & nomen varium, nempè Ludouicus Mercator, & Petrus Ioanguen, ac Ioannes Pol. Sed hic similiter tantum in Corona Aragoniæ functus hoc munere Inquisitoris teste Paramo citato.

Occupat sextum locum D. Adrianus, qui à Leone X. Pontifice Maximo anno 1516. postridie Idus Nouembris, Regnis Aragoniæ, Valentiæ, & Siciliæ; postea ab eodem Pontifice anno 1518. die 6. Martij Regnis etiam Castellæ, & Leonis Inquisitor Generalis præficitur. Hic Adrianus tandem ad apicem Apostolatus ascendit.

A præfato Adriano VI. anno 1523. Idibus Septembris pro Regnis Hispaniæ septimo loco creatur Inquisitor Generalis D. Alphonsus Mā-riquez Archiepiscopus Hispalensis.

Ad eandem dignitatem anno 1530. die sexta Nouembris à Paulo III. Summo Pontifice in Regnis Hispaniæ promouetur D. Ioannes Tauera Archiepiscopus Toletanus.

Nonus Inquisitor Generalis ab eodem Paulo Tertio instituitur D. Garzia de Loaysa Archiepiscopus Hispalensis anno 1546. Martij 11. Kalendas.

Decimum tenet locum circa munus Inquisitoris Generalis pro Regnis Hispaniç ipso Paulo Tertio promouente anno 1547. 13. Kal. Febr. D. Ferdinandus de Valdes Archiepiscopus Hispalensis, post alias dignitates, & munia honorificentissima, de hoc vide plura apud Lodouicum Paramum vbi supra.

A Pio V. sanctæ memoriæ anno 1566. ab Incarnatione Domini sexto Idus Septembris D. Didacus de Espinosa supremo Regis Senatui Præfectus, Cardinalis, & Episcopus Seguntinus, in officio Inquisitionis Generalis Coadiutor, & futurus successor Ferdinando de Valdes merito designatur.

Duodecimo loco Gregorius XIII. die 29. Nouembris anni 1572. D. Petrum Pontium de Leone Episcopum Placentinum ad idem honorificum munus Inquisitoris Generalis pro

Regnis

Regnis Hispaniæ promouit;sed antequam illud exercere inciperet è vita discessit.

Ingentibus celebrat Encomijs Ludouicus Paramus insignem illum virum D. Gasparem à Qairoga Archiepiscopum Toletanum, qui à Gregorio XIII.anno 1573. supremus Inquisitor in Hispania, & anno 1578. S. R. E. Cardinalis creatur.

Qairoguæ successit, sic disponente Papa Clemente VIII. anno 1591. die 6. Maij D. Hieronymus Manriquez Episcopus Abulensis, & prius Inquisitor Mulgensis: qui vix limen attigit in exercendo munere Inquisitoris Generalis; cum Kalendis Septembris eiusdem anni mortuus sit.

6 Decimo quinto loco ad dignitatem Inquisitoris Generalis à Clemente VIII. Pontifice Maximo euectus est D. Petrus Portocarrero Lusitanus Villanona de Fresno natus: Possessionem dictæ dignitatis adijt primo Idus Iunii 1596.de huius viri excellentiis vide plura apud eundem Paramum;pauci qui hic desunt,successores Portocarreri facile adiungi possunt.

Ab eodem Clemente VIII. per Breue peculiare fuit constitutus decimus sextus Inquisitor Generalis Illlustriss. D. D. Ferdinandus de Niño, & de Guenara Archiepiscopus Hispalensis, S. R. E. Cardinalis.

Obtinuit decimo septimo loco hanc dignitatem Generalis Inquisitoris annuente ipso Clemente VIII. per diploma Pontificium Illustriss. D.D. Ioãnes de Zuniga Episcopus Cartaginen.

Sequitur decimus octauus Inquisitor Generalis nempè Illustriss. D. Ioannes Baptista de Azeuedo Episcopus Valedolitanus per Breue peculiare Pontificium.

Ascendit decimo nono loco ad excellentissimum munus Inquisitoris Generalis Illustriss. D. D. Bernardus Rojas, & Sandoual Archiepiscopus Toletanus, & S. R. E. Cardinalis premouente Papa Paulo V.

Vigesimus Inquisitor Generalis assignatur D. Frater P. Aloysius de Aliaga ex Illustrissima Religione Sancti Dominici Confessarius Regis Philippi III. & Archimandrita in Regno Siculo Papæ Pauli V.

Designatur vigesimo primo loco Inquisitor Generalis D.D. Andreas Pachecus Episcop. Cōchensis per Breue peculiare Papę Gregorij XV. anno 1622.

Eligitur vigesimus secundus Inquisitor Generalis D.D. Antonius Zapata Archiepiscopus Burgensis, & S. R. E. Cardinalis; consentiente Sanctissimo D. Nostro Vrbano Papa Octauo anno 1627.

Promouetur tandem ad eandem dignitatem Inquisitoris Generalis D. Fr. P. Antonius de Sotomaior Dominicanus Archiepiscopus Damascensis,& Regis Philippi Quarti Confessarius per diploma eiusdem Vrbani Papæ VIII. En seriem Inquisitorum Generalium illius supremi Tribunalis S. Inquisitionis Hispaniarum: si aliquis fortè intermissus fuit, veniam dabit ipse benignus Lector.

Verum ad primum ex omnibus, si lubet, reuertamur. Iuxta potestatem in diplomate Sixti Quarti sibi traditam statim se accinxit nouus Inquisitor Generalis Fr. Thomas Turrecremata ad creandos Inquisitores Prouinciales, non sine consultatione, credo, directione, ac voluntate Regis Catholici,& ad instruenda noua Tribunalia Sacræ Inquisitionis firma, & perpetua in Metropoli, vel præcipua Ciuitate cuiusque Regni, seu Prouinciæ Ditionis eius; vt Hispalis quamprimum pro Bettica Prouincia, Cæsaraugustæ transacto ferè biennio pro Regno Aragoniæ (de hoc copiosius toto ferè Prolegomeno sequenti) in Ciuitate Iulobrigæ non multo post pro Regno Nauarræ: de his tribus mihi lucem præfert idem Morilius ibidem: de alijs taceo, ne in errorem incidam; cum mihi haud innotescat, quænam in particulari, præter illa tria à Turrecremata, quænam vero ab eius successoribus fuerit creata. Si mihi quis circa aliqua lumen indiderit, maximè circa tempus, & circa auctorem erectionis purgatum faciet, & addam libenter, si alitèr non potest, in margine quæcumque suggesserit. Hoc vnum saltem omnino certum non omnia ab illo Tribunalia, neque à primis eius successoribus fuisse fundata, maximè quoad Regna, seù Prouincias post mortem Ferdinandi Quinti,& Isabellæ, Fratisq. Thomæ Turrecrematæ, & aliorum acquisitas, atque Regnis Castellæ coniunctas; vt patet omnibus manifestè in Tribunalibus Fidei nouissimæ institutis in vastissimis Regnis, ac Prouincijs noui Mundi,seu Americæ, Peruanis,& Mexicanis, atque in Insulis Philippinis tempore Inuictissimi Imperatoris Caroli Quinti, & prudentia, zeloque Religionis Christianæ propagandæ valdè conspicui Regis Philippi Secundi inuentis, & iure iusti Belli oppugnatis, & victis, sub eorumque ditione adiunctis. De fundatione denique Tribunalis Sanctæ Inquisitionis in vicino nobis Regno Siciliæ postea dicemus peculiari Prolegomeno.

7 In laudem, & encomium non exiguum istorum omnium Tribunalium simul in communi tria mihi indicanda restant, nec quidem possum quin indicem abstinere: Primum quoad Tribunalia in Prouincijs, aut Regnis particularibus,illud idem quod iam de Tribunali supremo,& omnibus vniuersali in hoc Prolegomeno num.4. fuit dictum, scilicèt non solum in prima erectione cuiusq. Tribunalis S.Officij,sed etiam in quauis substitutione, aut prouisione alterius Inquisitoris, vel ob casum mortis, promotionisue ad maiorem dignitatem, vel ob cessationem ab officio ex quouis capite, perpetuo solitum regimen eorum tradere personis, omni in primis exceptione maioribus; dein doctrina plusquam ordinaria sacræ Theologiæ, aut iurisperitiæ, atque cuiusque virtutis excellentia præstantissimis. Noui aliquos alicubi similia Tribunalia gubernantes, in quibus ista maximoperè elucescebant; adeò vt ipsi digni Tribunalibus, & hæc digna illis apparerent. Vtinam series eorum qui vnicuique Tribunali præfuerunt, ad manum haberem, vt expressis hic nominibus, agnominibus, titulis, & gradibus Dignitatum, si aliquibus insigniti fuissent; memoria eorumdem quoquomodo æterna

maneret, & nunquam obliuioni traderetur. A qua obliuione immunes sunt illi, licet pauci, qui aliquid circa materiam causarum Fidei, & regiminis officij S. Inquisitionis elaborarunt, & ad vtilitatem posterorum in lucem ediderũt. De Ludouico Paramo iam dixi Prolegomeno 1. nu. 2. & aliquid addam sub fine Prolegomeni 9. Quid dicam de Arnaldo Albertino Mayoricẽsi I. V. D. in hoc etiam Trinacriæ Regno prius Inquisitore aduersus apostaticam, & hæreticam prauitatem, post Episcopo Pactensi dignissimo? Tractatum aureum protulit de agnoscendis assertionibus Catholicis, & hæreticis. Quid item de Ioanne Rojas V. I. Licentiato Tribunalis S. Inquisitionis in mea Ciuitate, ac Regno Valentino meritissimo Inquisitore per multum tempus? & postea in Regno Siciliæ, vt infra exprimetur? præter singularia in fauorem Fidei, hæresisque detestationem, de quibus iam supra in Præfatione; Egregium elaborauit tractatum de hæreticis, cum quinquaginta Analisis assertionibus. In primis autem summis laudibus afficiendus D. Fr. P. Magister Nicolaus Eymericus Ordinis Prædicatorum, qui circa annum Domini 1358 ad officium Generalis Fidei Inquisitoris in Regnis Aragoniæ euectus est: ipsumque per quadraginta quatuor annos continuos pro eximia eius doctrina Theologiæ simul, & iurisperitiæ valdè laudabiliter, & fortiter contra Fidei hostes exercuit. Opus item edidit de hac materia Sanctæ Inquisitionis; cui admodum cõgruè Directorium Inquisitorum nomen indidit, quod eo ipsi, & quicumque ministri, atque officiales S. Officij in causis Fidei pertractandis, & expediendis, tenebrisque errorum fugandis non solum vti face valdè accensa; sed etiam vti lucidissimo sole dirigantur, maximè adiunctis, eruditissimis Francisci Peñæ Commentariis, nosq. infra in extruendo toto opere nostro Regnariarum multiplicium pariter dirigemur.

Pro Encomio D. F. P. M. Camilli Campegij sufficiant à nobis dicta Prolegomeno præcedẽti num. 9. sine adiunctione alterius cuiusquã, ne si huius, & aliorum similium Encomia tenuiter me diutius exhibeam, nimiæ diffusionis in hoc loco merito accuser, vnde iam.

8 De secundo vnum verbum, de Maiestate videlicet, & auctoritate horum Tribunalium, de summo rigore, & terrore, perterrefactioneque indicibili in modo procedendi, & expediendi causas Fidei, in executione sententiarum absq. remissione vlla circa pœnas inflictas, quę taliter quouis tempore se habuerunt, vt ex quo huiusmodi Tribunalia in tota Hispania, & alibi fundari cœperunt, vsque ad præsentiarum per spatium ferè centum quinquaginta annorum, nullus vnquam diminutionis, sed maioris iugiter incrementi eis accessio facta fuerit. Quamuis enim commune sit ipsis cum alijs quibuscumq. Tribunalibus Fidei, in casibus spontaneę comparitionis, absque præuentione vllius legitimi inditij, vt iam in Præfatione attingi, fiat expeditio causæ absque carceratione, tortura, & pœna vlla, his tamen exceptis, sola simplici vocatione alicuius Inquisitoris in Hispania, ait Morillus citatus, per aliquem eius ministrum ad negotium fortè particulare non pertinens ad Inquisitionem Fidei, absque eo quod vocati, sciant ad quid vocentur; adeo perterrefieri homines solent; vt aliquibus statim necessariò decumbere, & præ nimio dolore febri superueniente emori contigerit. At quid in casibus vbi datur præuentio per accusationem, aut denuntiationem, & agitur de repentina captura, & de carceratione rigidissima, ac secretissima, vt taceam de alijs, quæ hanc consequuntur, quanto magis perterrefiant capti, & carcerati? quanto maiori horrore afficientur? quoad spectacula addidit idem Morillus, quæ quandoq. in loco valdè publico fieri solent ab Inquisitoribus, præcedente in solemni processione, Cruce coloris viridis, quæ sola iam omnibus maximum terrorem incutit comitantibus non paucis, etiam ex Proceribus Ciuitatis, eductis multis simul reis iudicandis, sententiandis, & puniendis, &c. Heù miseris, quid horribilius ipsis, & quibusuis alijs aspicientibus, quid maioris stuporis? quid, quod magis populo terrorem inducat? quid, quod expressius in hac vita formam, seu statum futuri Iudicij in fine mundi repræsentet? Haud credo aliud reperiri poterit. Mirantur valdè hæc nostra Fidei Tribunalia cum tanta auctoritate, tantoque rigore fundata exteræ nationes, quoties huc oculos conuertunt; sed vtinam ex hac oculorum mentis conuersione, & rationabili administratione fructum aliquem caperent, Vtinam saperent, & intelligerent, ac nouissima prouiderent, vtinam scilicet amplectendo normam, & rigorem nostrorum Tribunalium in suis Regnis, & Fidei Diuinæ, & ipsorum Regnorum amissionem omnino propellerent: ad vtrumque enim, etiam ipsis exteris testibus, quis dubitatur inseruire? quis non videat fructus alios inenarrabiles inde emanare? sed heù fragilitas maxima humanæ naturæ, id quod directius, & strictius refugimus, licet conuenientius, & opportunius ad bonum commune, & priuatum iudicemus.

9 Illud autem valdè dolendum, quod etiam in diuersis Regionibus, & Prouincijs, quæ sunt sub ditione Regum Catholicorum perfricata fronte, & obdurato animo, quandoque etiam excitato populi tumultu à subditis eorum ibi inhabitantibus obstitunt maximopere, & impeditum, ne introduceretur Officium Sanctæ Inquisitionis, & strictiori forma, & rigore maximo, quibus introductum, & stabilitum in Regnis alijs Hispaniæ, Lusitaniæ, & Indiarum; sed laxioris iuris forma, aut nulla pœnitus, sic obstitum in Regno Neapolitano, sic in Statu Mediolanensi, sic in alijs, præcipue in Belgio contra voluntatem, & conatum inuictissimi Imperatoris Caroli Quinti, & prudentissimi Regis Philippi Secundi, quod quia egregiè, & dilucidè, licet longiusculè narratur à nostro Famiano Strada Romano vbi supra, congruentius existimaui totidem ipsius verbis aliqua particularia referre, intermissis generalibus, & alijs, de quibus nos alibi in his Prolegomenis, sic iam ille.

Vna

Vna omnium, inquit, *maximè turbauit, conciuitq. Belgarum Populos suspitio primum, dein conatus Inquisitionis aduersum hæreses instituendæ, placitisque Caroli Cæsaris firmandæ. Quæ res quoniam vulgò visa est aperuisse in Belgio belli fores, operæpretium faciam, si quidquid hoc est paulò accuratius reuoluam, &c.* Et post multa subsequitur. *Carolus Imperator cuius in primis auxilium spectabat læsa Religio (à Lutero scilicet, & ab alijs hæreticis) veteri Cæsarum exemplo leges sibi statuendas per Imperij, & Belgij Prouincias illico duxit aduersus Catholicæ Fidei corruptores. Quare dum bis ab Hispania per Belgium. Germaniamque summa mortalium gratulatione, plausuque, ac toto illo iam tum blandientis fortunæ strepitu vehitur, ac Imperij Sedem, Vormatiæ in celeberrimo Procerum Conuentu Martinum Lutherum ob Romano Pontifice damnatum, ipse quoque septemuirum Augustalium, Imperijque Principum, atque Ordinum suffragijs damnat, proscribitq. & proscriptionis edicta eodem anno. quiis fuit vigesimus primus supra sed qui millesimum per omnes Imperij, ac Patrimonij sui Prouincias proponit. Cum vero nihil propterea malum remitteret, imo (vt flagitia impetu valent) intra paucos menses ea contagio florentissimas Ciuitates afficeret, & afflaret. Cæsar, & reis alicubi supplicio affectis, & nouis vbique amplioribusque septies repetijs edictis, medicinam conatus facere furenti, volaticoque morbo. Quin etiam cum postulasset a Pontifice Censores Fidei, accepissetq. eorum auctoritati, securitatiq. cauens multa sanciuit, quæ anni millesimi quingentesimi quinquagesimi Placito præscribuntur. Verum noua illi iudicij facies plus terroris secum attulit in Belgium, quam obseruantiæ. Nam etsi alicubi suscepta res est, Barbantini tamen, quod iu eo carpi libertatem suam dicerent, commodum nacti, imposito se se onere liberarunt sub eius anni quinquagesimi finem, quo tempore partim Augustana comitia, Tridentinumque Concilium, partim Bella continenter alia ex alijs nata per Numidiam, Pannoniam, Italiam, Germaniam, Galliamque alio distraxere Cæsaris curas. Et quamquam Philippus Rex, vbi in Belgij possessionem intulit pedem. statim paternas ea super re leges nouo edicto firmauit; rem tamen haud promouit, implicitus repente bello. quod eo ipso, quo edictum proposuit anno, tribusq. in sequentibus acerrime cum Gallo gessit. Donec anno quinquagesimo nono quamprimum a bello nactus est otium, reuocauit illico annimum ad Religionem stabiliendam, discedensque à Belgio mandata sorori Gubernatrici; atque Antistiti Grauellano dedit, enixè curarentur, vt Caroli Placita, & cautiones, quas ipse Rex pro Pontificijs Quæstoribus confirmarat exquisite seruarentur.* *Hactenus Famianus.*

Vide reliqua, si placet, apud ipsum Famianum, ea omitto, ne nimis longè abire videar: quibus ille tandem concludit, vulgi sermones fuisse varios aduersus inquisitionem Fidei, & Edicta Cæsaris; tandem tumultuatum per maximè à populis cum summa libertate, & contemptu, atq. detrimento Religionis, & Fidei Catholicæ, deniq. denegantibus obedientiam ob introductionem Inquisitionis in Regnum Belgiorum, grassante iam magis inpenè inter ipsos Lutheranismo, &c.

10 Verum vnde nam, vt vltimum ex illis tribus breuiter adijciam. hæc tanta in nostris Hispaniæ Tribunalibus Fidei incrementa? Vnde hanc vsque ad summū eorundem euictionem? Vnde? Quis non videat inde, quod auctoritate, & protectione Regia non exigua nitantur? Et sic semper valdè fulcita maneant. haud equidem dubium. Iam rursus vnde nam quod ad ea tantopere protegenda, & ad tale fulcimentum eis præstandum Reges Hispani perpetuo inducti fuerint? Diuinare cuiuis facile erit, absque eo, quod testamenta eorum tempore mortis edita percurrat, nempe iure quodam hereditario hoc de protegendis sic. & fulciendis Tribunalibus Fidei translatum esse de Patribus ad Filios, imo istis tempore mortis, aut prius, ab illis maximopere commendatū. De commendatione à Philippo II. facta filio suo Philippo III. constat clarè ex epistola ipsius ad Cardinalem Colona Proregem in Regno Aragonico, in qua cum diuersa pro cōfirmandis traditis in laudem nostrorum Tribunalium Fidei attingantur, visum est eius exemplar, vt se habet in originali, lingua vulgari Hispanica hic integrum apponere.

LITTERAE PHILIPPI III.

MVY Reuerende en Christo Padre Cardenal Colona, mi muy charo, y muy amado amigo. Nuestro Lugartiniente y Capitan General. Yà sabeys lo mucho que Dios nuestro Señor es seruido, y nuestra santa Fè Catholica en salcada por el santo Oficio de la Inquisicion, y de quanto beneficio ha sido à la vniuersal Iglesia à mis Reynos, y Señorios, y naturales dellos, despues que los SS. Reyes Catholicos de Religiosa memoria mis Rebisaguelos lo pusieron, y plantaron en ellos, con que se han limpiado de infedelidad de heresei, que han venido con el castigo, que se las ha dado en tantos, tan grandes, y tan insignes authos de Inquisicion, como se han celebrado, que les ha causado gran temor, y confusion, y à los Catholicos singular gozo, quietud, y consuelo: de que (como veys) por carezer desta gracia otros Reynos, han padecido, y padecen grandes destturbos, ynquietudes, y dessasosiegos, de que damos grandes gracias à nuestro Señor, que assi lo và encaminando haziendo tan gran bien a estos, y a si por esto, como por hauermelo encomendado affectuosamente el Rey mi Señor, y Padre, que este en el Cielo, como por lo que yo lo estimo, deuocion, y aficion que le tengo, y obligacion que à todos los fieles corre de mirar par el, que sea amparado, defendido, y honrado mayormente en estos tiempos, que tanta necessidad ay, y ser vna de las mas principales cosas que se os pueden encomendar de mi estado Real; os encargo mucho que assi à los Venerabiles Inquisidores Apostolicos desse Reyno, como à todos los Oficiales, Familiares, y Ministros del dicho Santo Oficio les honreys, y fauorescays, dandoles de nuestra parte todo el fauor, y ayuda, que se os pidiesse, y fuere necessario, guardandoles, y haziendoles guardar

todos los priuilegios, esemciones, y libertades, que les estan concedidas assi por drecho, concordias, cedulas Reales, como de vso, y costumbre, y en otra qualquiera manera; de suerte que el dicho Santo Oficio se vse, y exerca con la libertad, y authoridad, que siempre ha tenido, y yo desseo, que tenga, y no hagays, ni permittays, que se haga otra cosa en manera alguna; que ae mas que cumpliereys con lo que soys obligado como Catholico Christiano, y con el cargo que teneys en esse Regno, y que a nuestro exemplo haran otros lo mismo, me tendre de vos por muy seruido, y a lo contrario no tengo de dar lugar y sea muy Reuerendo en Christo Padre Cardenal muy charo, y muy amado amigo. Nuestro Señor en vuestra continua guarda.

Ita citatus Morillus cap. 23. effert hoc exemplar litterarum Philippi III. Quæ nullum dubium valdè vtiles, & proficuæ Tribunali Sanctæ Inquisitionis Aragonensi fuerint, excitarintque illum Cardinalem Proregem ad porrigendas manus fauorabiles, & adiutrices pro eius defensione, atque pro augmento, & maiori ipsius Progressu: sed de hoc ex professo Prolegomeno immediatè sequenti.

PROLEGOMEN. V.

De origine Officij S. Inquisitionis in tribus Regnis Coronæ Aragonensi, Valentino, & Gotolano, & de maiori eius progressu contra apostaticam, & hæreticam prauitatem, & de martyrio Primi Aragoniæ Inquisitoris.

1 HVC vsque de origine, & magno progressu Tribunalium officii S Inquisitionis tantùm in genere; iam de eisdem in specie quid dicendum? percurrendum ne nobis per omnia, & vbi nam erecta videndum? origo vniuscuiusque vna cum progressu eius, fortè hic inuestiganda? procul valdè hoc à mentis nostræ proposito, ne nimis huiuscemodi Prolegomenis diffundamur, & iniicere manum ad libros Regu arium multiplicium diutius, quam par est retardemur. Inuenies totũ id de origine & progressu fin. orum ferè Tribunalium totius Christianitatis egregiè elaboratum apud Ludouicum Paramum lib 2. tit. 2. à cap. 7. vsq. ad 34. qui in vnoquoque, istorum capitum originem, & progressum non solum alicuius particularis; sed sæpius etiam plurium simul perpendit. De Romano inquirit in Italia, (quasi totum Prolegomenum decimum nos pro hoc explicando trademus,) de Neapolitano etiam, de Veneto, & de pluribus in tota Lombardia institutis. A Toletano incipit in Hispania; & ibi diuersa inuestigat, præcipuè illa Regni Nauarræ, Balearum Insularum, &c. De institutis in Gallia, Germania, Austria, Flandria, & Atrebato cũ Insulis vicinis non tacet: inde Vngariam, Poloniam, Dalmatiam, Græciam, Armeniam, VVallachiam, vtramq. & alias nationes ipsis propinquas adit atque in eis quædam erecta S. Inquisitionis Tribuna ia prospicit. Quin ad partes valdè remotas Africæ præcipuè Imperii Presti Ioannis, & ad multo remotiores vtrarumque Indiarum Orientis, & Occidentis transgreditur, ibique quæcumque olim, ac denuò nostris temporibus instituta rimatur. Oculos etiam còiicit in Tribunalia Insularum Fortunatarum, vulgò Canariæ in mari Oceano, & in Sardinia in mari Mediterraneo: illudque in primis maritimum contemplatur, vti admodum singulare, & rarum ad instantiam maximi Zelatoris Fidei Regis Hispaniarum Philippi II. super Triremibus, aut aliis nauigijs pro tempore Naualium Bellorum fundatum per particulare Breu. Apostolicum Sanctissimi Papæ Pij V. ad Cardinalem Didacum de Spinosa Inquisitorem Generalem, incipiens, *Dilecte fili noster*, VC. vbi conceditur ei facultas, quoties occurrerit casus creandi Inquisitores particulares in Triremibus, & nauigijs, & fundandi illud: expeditum fuit præ. dictũ Breue die vigesimaquarta Iulij anni 1571 tandem exactissimus Ludouicus Paramus, vt vno verbo dicam, omnia totius Orbis Tribunalia S Inquisitionis di igentissime perlustrat, & nullum intactum relinquit.

2 Sed quid nos? num intacta è contra cuncta hæc relinquemus? nequaquam, imò in præscrutanda origine, & exprimendo progressu Tribunalis S Officij istius Insulæ Melitæ, cum locis ei adiacentibus, per quatuor integra Prolegomena aliquantulum longiuscula diu immorabimur: cum reliqua in cæteris, Prolegomenis tradita, & tradenda huc dirigantur; vt via muniatur ad inuestiganda, & pertractanda quæcumq. ab hoc Melitense Tribunal spectantia, circa dictam originem, & progressum, & circa præstantia DD. Inquisitorum, & Officialium, qui ei præfuerunt, & præsunt, adiun ta ipsorum serie, ne obliuioni ferè omnino tradita maneant, sed vt sic firmius memoriæ prodita ad posteros transmittantur. Præterea visum est, prius de paucis alijs in specie aliquid dicere, vt nostro Melitensi associentur, & vt lumen ei quoquomodo præferant: primo de expressis in titulo huius Prolegomenis; non solum ob præclarum, & admodum insigne martyrium primi Inquisitoris Regni Aragoniæ (circa hoc enim non pauca alia Tribunalia S. Officij excellunt, quorum primi Inquisitores maximè ex Illustrissima Familia Prædicatorum, vt tradit Paramus citatus, similibus martyrijs pro Fide Catholica triumpharunt) sed etiam ob peculiarem affectum aliquali propriam Prouinciam, & Patriam honore afficiendi; ne obligationis à natura iniunctæ circa natiuam originem prorsus oblitus videar. De Tribunalibus item in particulari pro Regnis Lusitaniæ peculiari Prolegomeno aliqua attingenda ob valdè singularem, & extraordinarium modum, quo S. Officium Inquisitionis illuc dicitur introductum: vt tunc videbimus. Tandem ob vicinitatem Regni Siculi, & ob communicationem legum eius tàm quoad Ciuile, quàm quoad Criminale regimen cum his Insulis, tametsi non ipsi, sed Africæ adiacentibus oppor-

opportunum duxi originem, & progressum S. Inquisitionis officij in hoc Regno peculiari similiter Prolegomeno inuestigare; sed iam de Tribunalibus in Regnis Coronæ.

3 In reliquis huius Prolegomenis quinti præter Ludouicum Paramum citatum cap. 8, tanquam fax accensa præibit nobis sæpius adductus P.F. Didacus Morillus, (laudabile admodum statim consteri per quam profeceris) & quæ ille de origine, & fundatione stabili officij S. Inquisitionis, maximè in Regno Aragoniæ cum Paramo lib. 2. tit. 2. cap. 8. & de gloriosissimo martyrio primi eius Inquisitoris vulgari lingua Hispania aliquantulum copiosè extendit; ad pauca pro nostro instituto, Diuino fauente Numine reducemus. Sed inchoandum ab eo quod firmam fundationem Aragonensis Tribunalis S. Inquisitionis præcedit, hunc etiam spectans. Anno itaq. 1232 die 6. Maij Rex inuictissimus D. Iacobus; vulgò appellatus Hispanicè *el Conquistador*, zelo Religionis, & Fidei puritatis adductus, suadente id suo Confessario S. Raymundo de Peñafuerte ex familia Dominicana, à Pontifice Summo Gregorio Nono tunc Nauiculam Petri dirigente anno 1233. Bullam obtinuit, incipientem, *Declinante iam Mundi vesper, &c.* qua iniungebatur Archiepiscopo Taraconensi, Esparrago nomine, & eius suffraganeis, vt per se ipsos, & per Religiosos S. Dominici contra hæreticos tunc in illis locis doctrinas erroneas contra veram Fidem seminatores procederent. Quod mandatum Papæ non à Esparragone morte præuento, sed à successore eius in Archiepiscopatu D. Gulielmo Monguin, cooperante etiam D. Bernardo Episcopo Illerdensi; fuit executioni mandatum; Primo in Ciuitate Illerdensi ad idem cooperantibus similiter alumnis Dominicanæ familiæ, præcipuè ipso S. Raymundo, etiam in multis alijs locis Coronæ; semper tamen absque Sede fixa, & absq. Tribunali stabili, vt iam dictum Prologomene præcedenti num. 1.

4 Verum post 257. annos, & post duos à fundatione supremi Tribunalis Fidei nempe 1484 Rex Catholicus Ferdinandus V. ad celebranda Comitia in Ciuitate Turiasonensi trium simul Regnorum Coronę vt semper fieri consuetum (nunc audio vniuscuiusq. Regni separatim celabrari) in Aragoniam venit, Generalem Fidei Inquisitorem Fr. Thomam Turrecrematam, vt ait Morillus (etsi Hieronymus Zurita tom. 4. lib 20. c. 65. asserat tunc Inquisitorem Generalem fuisse N. Priorem S. Crucis, fortè successorem illius primi iam demortui) secum illuc adducit, & de fundandis fixis, & perpetuis Fidei Tribunalibus in quonis Regno Coronæ in ipsis Comitijs tractat. non indicat Morillus qui nam fuerint electi primi Inquisitores pro Regnis Valentino, & Gotolano, fortè quod non faceret hoc ad eius institutum, verum Zurita expressè affirmat fuisse electos pro Regno Valentino, Petrum de Epila Religiosum (non exprimit cuius Religionis) & Martinum Iñigum. Supponendum tamen, vt omnino certū ibi tunc fuisse electos duos etiam pro Regno Gotolano, sicut & alios duos pro Regno Aragoniæ exprimè dos num. 7. & missos respectinè Cæsaraugustam, Barchinonem, & Valentiam, vt Metropoli cuiusque Regni nouum Tribunal Fidei fixum, & perpetuum instituerent, ac munus Inquisitorū exercerent, cum ea auctoritate, & forma, cum eo rigore, & irremissibilitate, de quibus iam dictum Prolegomene præcedenti num. 7. 8. & 9. Neque occurrit nunc aliud, quod possimus hic adiungere pro Tribunalibus Regni Gotolani; & Valentini simul, præter communia paulò ante pro omnibus iam tradita, si quis quid suggesserit circa ea adiungam libentissimè; cum videā ferè vt id propriæ Patriæ non exiguum honorem apportet.

5 Quamquam pro Tribunali Valentino idem Zurita ibidem addit die 7. Nouembris 1384. à præfato Petro de Epila habitam fuisse concionem de Fide in Ciuitate Valentina pro erigendo Tribunali firmo S. Inquisitionis; atque huic erectioni ex parte status militaris magnam excitatam fuisse oppositionem, hancq. durasse per tres tantum menses, & postea ab omnibus libēter receptum, & amplexum fuisse hoc sacrum Tribunal, vti rem huic Regno Valentino valdè proficuam. Cæterum multo plura adducit Paramus, qui vt postea aduerti, ex professo tractat peculiariter ibidem toto cap. 9. de nostro Tribunali S. Inquisitionis Valentino; traditis tamen iam ex Zurita non contradicit. Summa omnium hoc est, quod vt Valentiæ testantur annales ad instantiam Regis Alphonsi V. & ipsius Regni Valentini anno 1420. Martinus Papa V. per Bullam incipientem *Romanus Pontifex, &c.* Dominicanorum Prouinciali iniunctum fuerit, vt ex sua Religione pro Regno Valentiæ de Inquisitore prouideret, sicut iam ex vi Bullæ Papæ Gregorij IX. pro Regnis Cathaloniæ, & Aragoniæ multò prius fuerat prouisum, vt diximus supra num. 3. Primo itaq. oo creatur Fidei Inquisitor Valentinus R.P. Fr. Andreas Ros, & huic muneri summa cum laude, & ingenti fructu spatio quatuordecim annorum præfuit: ad eandem Dignitatem ex eadem familia Dominicana sex viri insignes successiuè vnus post alium ascendunt: postea duo simul in ipsa constituti, nempè Fr. Ioannes Ortes, & Frater Christophorus Gualbes anno 1474. qui tūc Prouinciam Inquisitorum sibi commissam nō reċtè, vt debebant, administrantes, meritò à Summo Pontifice abrogantur, imò prædictus Fr. Gualbes à concionandi ministerio abdicatur: atque ad petitionem Regum Catholicourm Ferdinandi, & Elisabethæ Generali Inquisitori R.P. M. Fr. Thomæ à Torrecremata eiusdem Ordinis S. Dominici anno 1483. Octobris 17. à Papa Sixto IV. conceditur facultas amplissima eligendi Inquisitores pro Regno Valentino, absq. eo quod astringeretur, vt ex familia Prædicatorum deberet eligere, sed quos vellet ex quauis Religione, seu statu, dummodo essent in sacra Theologia Magistri, vel Doctoris I.V. Vnde ipse statim die 27. Nouembris eiusdem anni simul elegit duos Inquisitores pro Regno Valentiæ, nempè D. Magistrum Martinum Enigum Theologum, & Canonicum Valentinum, ac Magistrum D. Fr. Ioannem de Epila Dominicanum imò

imò posteasuccessu temporis pedetētim Dominicanis, & Religiosis cuiusuis alterius familiæ omninò ferè exclusis, Inquisitores, vel Theologiæ, vel I. V. DD. vt plurimum ex solo statu Clericorum sæcularium, non solum pro Valentino; sed pro quibusuis etiā Regnis Hispaniarū instituuntur. Tandem ab eodem Ludouico Paramo citato, breuissimè accipe seriem omnium ferè Inquisitorum, qui Valentino Tribunali præfuerunt, cum expressione temporis, seu anni, quo electi.

6 Primus itaque iam dictus P. Frater Andreas Ros anno 1420.

Pater Frater Arnaldus Coiro, Magister sacræ Theologiæ, anno 1434. qui etiam fuit lector in Ecclesia Valentina, vt in veteribus eius Constitutionibus habetur fol. 87.

P. M. Frater Martinus Tillus anno 1459. ab Incarnatione Domini.

P. M. Frater Raphael Garçia Inquisitor Valentinus eligitur anno 1461.

P. M. Frater Franciscus Pinctus antea Prior Cœnobij S. Dominici, post Inquisitor Valentię eodem anno 1461. vsq. ad annum 1569.

A prędicto anno per quinquēnium ferè quis præfuerit Tribunali Valentino non reperitur memoriæ proditum.

Dein P. M. F. Didacus Borellus anno 1474.

Hunc sequuti sunt illi duo simul, qui non benè se gesserunt in hac administratione, vt num. præcedenti dicebamus.

His duobus abrogatis eodem anno per Generalem Inquisitorem Fr. Thomam à Torrecremata creati simul Magister Martinus Inigus Theologus Canonicus Valentinus, & P. M. Fr. Ioannes de Epila Dominicanus.

Anno 1485. Licentiatus Petrus Sanctius à Calancha Canonicus Palentinus, & Licentiatus Ioannes Lupus à Cigales Theologus, & Canonicus Conchensis, post Inquisitor Abulensis.

Doctor Franciscus Soler Iurisperitus, Canonicus Illerdensis, & P. M. Fr. Michael de Monte rubeo Dominicanus anno 1488.

P. M. Fr. Didacus Madalenus etiam Dominicanus anno 1489.

Licentiatus Ioannes Monasterius Iurisperitus Canonicus Burgensis electus Inquisitor anno 1492.

Licentiatus Rodericus Santius à Mercado Canonicus Samorensis institutus Inquisitor anno 1500.

Doctor Iustus à S. Sebastiano anno 1505. Inquisitor prius Valētinus post Cæsaraugustanus.

Magister Gaspar Puteus Theologus eodem anno 1605.

Doctor Gisbertus Ioannes Remolius Canonicus, & Præpositus Ilerdensis anno 1510.

Doctor Andreas à Palatios ab eodem anno per decennium, & post cum non esset in sacris, omisso munere Inquisitoris ad statum Matrimonii transiuit; sed in hoc Assessor fuit in dicto munere Cardinali Adriano Generali Hispaniarum Inquisitori.

Ioannes Caluus I. V. Bacalaureus anno 1514.

Licentiatus Ioannes à Churraca Cantor Almeriæ anno 1520.

D. Arnaldus Alberti Canonicus Mayoricensis anno 1527. qui ad Episcopatum Patiriensem, & post ad Mayoricensem ascendit.

Frater Antonius de Calçena in Regnis Aragonum pro Franciscanis Visitator Generalis, dein Valentinus Inquisitor creatus anno 1534. & postea Episcopus Dertusanus.

Cum præcedenti simul, & eodem anno Magister Antonius Ramirus de Haro Abbas, de Arbas ob negotia Maurorum ad Fidem cōuersorum pro muneris Inquisitionis exercendo ad Ciuitatem Valentiæ missus.

Licentiatus Sanctius Peretius ab Spelunca Canonicus Pacis Augustæ eodem anno 1534.

Licentiatus Gundisaluus à Munebrega anno 1535. deinde Archiepiscopus Taraconensis.

Doctor Blasius Ortitius Canonicus Tholetanus anno 1540. post Referendarius Adriani Papæ IV.

Antonius Ramirius ab Haro eodem anno 1540. qui postquam diu Valentiæ munere Inquisitoris functus est, maximè contra nouiter conuersos Mauros, ad Episcopatum Calaguritanum, postea ad Segobiensem euectus pro meritis.

Doctor Azebeus Canonicus Burgensis eodem anno 1540.

D. Ferdinandus Loasez Inquisitor Valentinus anno 1541. dein Episcopus Illardensis, inde Dertusensis, post Archiepiscopus Taraconensis, tandem Archiepiscopus Valentinus, & Patriarcha Antiochenus.

D. Franciscus à Nauarra Canonicus Regularis, electus Episcopus Mirobreguensis Inquisitor Valentinus maximè contra Mauros conuersos constituitur anno 1541. & post Archiepiscopus eiusdē Ciuitatis Valētię meritò creatur.

Doctor Alphonsus Peretius Institutus Valentiæ Inquisitor anno 1544.

Doctor Martinus Peretius ab Ortega eodem anno 1544.

Licentiatus Gregorius à Miranda anno 1548.

Doctor Ramiretius ex Tribunali Inquisitionis Lerenensi ad Valentinum ascēdit an. 1562.

Doctor Alphonsus à Sotomayor Gallegus anno 1562. qui ad Episcopatū Granatensem iam electus è vita discessit Valentiæ anno 1564.

Licentiatus Bernardinus ab Aguilera Canonicus Coriēsis Inquisitor institutus anno 1564.

D. Hieronymus Manrique ex Murciano Tribunali S. Inquisitionis ad Valentinum promouetur anno 1566. qui postea primus Inquisitor Triremium creatus, ac tandem ad Episcopatum Abulensem erectus.

D. Licentiatus Ioannes à Rojas pro excellēti sua doctrina merito Inquisitor Valentinus anno 1567. & inde in Regno Siciliæ Episcopus Agrigentinus præficitur.

Licentiatus Andreas Sancius à Tribunalibus Inquisitionis Mayoricensi, & Cordubensi ad Valentinum adducitur anno 1568. & post alias dignitates ad Archiepiscopatum Cæsaraugustanum peruenit.

D. Sotus Calderon prius Murciæ, deinde Valentiæ Inquisitor anno 1569. & ibi obijt iam Canonicus, & Archidiaconus Pacis Augustæ.

Licen-

Licentiatus Martinus à Sa naterra primo Lerenæ post Valent æ Inquisitor, anno 1575. tandem Episcopus Segobiensis.

Licentiatus Didacus ab Ahedo anno 1572. inde Episcopus Agrigentinus, post Archiepiscopus Panhormitanus.

Licentiatus Petrus à Zarate prius Inquisitor Murciensis, post Valentinus anno 1573.

Licentiatus D. Ioannes à Stunica prius Inquisitor Valentinus anno 1574. deinde Toletanus, ac tandem electus Episcopus Insularum Fortunatarum.

Licentiatus Ferdinandus Cortes Inquisitor Valentiæ anno 1579.

Licentiatus Alphonsus Ximenes à Reynoso anno 1580.

Licentiatus Ioannes Llano de Valdes Inquisitor Valentinus anno 1581 prius; postea Cæsaraugustanus, deinde Hispalensis.

Doctor Franciscus ab Arganda à Concheosi Inquisitione Fidei ad Valentinam promouetur anno 1582.

D. Petrus Gutierez à Flores Ordinis Alcantaræ, Inquisitor Valentinus anno 1584.

Licentiatus D. Petrus Giron ab Inquisitione Fidei Lerenensi meritò ad Valētinam ascendit.

D. Philippus à Tassis prius Barchinonæ, postea Valentiæ Inquisitor meritò constitutus.

Tandem Licentiatus Guordazar Valentiæ munus Inquisitoris diligenter exercet & inde ad Inquisitionem Pinceanam adducitur. Atq. hactenus de serie Inquisitorum Tribunalis Valentini, iam denuo ad Aragonense Tribunal conuertamus.

7 De duobus Inquisitoribus electis pro Regno Aragonensi, maximè de altero eorum tractat ex professo idem Morillus citatus cum Hieronymo Zurita vbi supra & copiosius Ludouicus Paramus loco citato cap. 8. Hi fuerunt Frater Gaspar Inglar ex familia S. Dominici Magister Theologus, & Petrus Arbues Canonicus Metropolitanæ Ecclesiæ Cæsaraugustanæ,& eodem gradu Magisterij in Theologia sacra insignitus. Creatio illorum in Inquisitores Apostolicos iuxta Diploma Sixti IV. facta est per Inquisitorem Generalem, qui ad formandam institutionem eis tradendam, & obseruandam in regimine Tribunalis S. Officij, in modo procedendi, & tractandi causas Fidei adhibuit, in consultationem varios simul viros graues admodum doctos, præcipuè Vicecancellarium Regni, D. Alphonsum vulgo della Caualleria, & D. Alphonsum Carrillum hominem valdè insignem, &c. & ex resolutis in hac congregatione, atque in alia eodem anno die 29. Nouembris Hispalis habita, satis benè instructi hi duo Inquisitores, sicut & alij Cæsaraugustana profecti, cum litteris ad Magistratus, & ad præcipuos eius Officiales: quibus iniunctum à Rege, & ab Inquisitore Generali de emittendo iuramento Canonico præbendi fauorem, & auxilium, Inquisitoribus in rebus, & causis Fidei, maximè quoties ab ipsis Inquisitoribus fuisset requisitum. Quod iuramentum adeo solemniter 19. Septembris in Ecclesia Metropolitana fuit emissum, vt nihil solemnius excogitari posse videatur, Iurauit primo loco dignitas prima, quæ quasi æquiparatur Proregi, nempe Iustitia de Aragon, vt dicitur, & eius Locumtenens; Calmedina, dein, & vnus ex deputatis Regni. Iurarunt item Consules Ciuitatis; Regens Cancellariæ Regię Magister rationalis, & Merinus Ciuitatis, &c. Post hoc solemne Iuramentum, publicatum fuit edictum ab Inquisitoribus cum obligatione reuelandi, seu denunciandi, sub pœna excommunicationis &c. Tunc ipse Rex Catholicus, seu nomine eius Prorex, aut tunc ibi ipsius Locumtenens, non so. um suum fauorem, & auxilium Inquisitoribus liberalissimè obtulit, sub suaque protectione, tàm ipsos, quàm vniuersum Tribunal, nempè ministros eius, familiares, & cæteros suscepit, sed etiam de præstando fauorem, & auxilium, ac de assistendo perpetuo eisdem Inquisitoribus, cum exhibitione talis protectionis, & Regenti officij Generalis Gubernationis, & Iustitiæ, quæ se tenet ex parte Regni, seu vulgò de Aragon, & reliquis officialibus strictissimè mandauit.

8 Hæc omnia perpendentes recenter conuersi ex Iudaismo, aut ex Mahometismo, & in Fide Catholica nequaquam adhuc stabiles, his tantum principijs iam valdè perterriti, cogitantes hac via contra se arma, ligna, & ignem parari, vti re vera probabantur; adeò vehementer in nouos Inquisitores, & in Ministros eorum excruduscunt, tantoque in eos odio afficiuntur, vt diuersimodè ipsos prosequi, atque de medio tollere inter se omnino decernant; præcipuè sanctum Canonicum Petrum Arbues, & Martinū à Raga Assessorem S. Officij; vt notauit Zurita adductus, eo quod in exercendo vigilanter, & exactè sub munere Inquisitoris Fidei, & Assessoris, maximoperè excellerent. Verùm priusquam ad gloriosissimum illius martyrium calamum extendam; vnum verbum de qualitate, & origine, & de educatione tanti viri præmittere liceat, neque quis mihi vitio tribuat, quòd sic extra chorum saltare, & à proposito recedendo diuerticula quærere videar, cum propositum nobis sit originem, & progressum maiorem in Regno Aragonico Officij S. Inquisitionis inuestigare; & hinc fiat, vt magis radicitus primaria eius origo inuestigetur, & clarius appareat iam ab vtero Matris, peculiari Dei prouidentia præparari eum virum in Inquisitorem Fidei, qui campum Ecclesiæ Aragonensis proprio sanguine abundè admodum irrigaret, & inde ex eo Officium S. Inquisitionis maiores, & altiores radices emitteret, vnde communis hostis inferni ministerio dictorum hominum peruersorum eas penitus euellere intendebat: sed id frustra, vt ex dicendis apparebit.

9 Ad euitandam autem æquiuocationem nominis, atque vt de identitate Personæ non maneat dubium: hoc primo loco notandum; cum oriundus esset ab insigni Oppido, seu Villa nomine Epila, sub ditione Comitum Arandæ constituta, & postea vt dixi, gradu Magistri in sacra Theologia insignitus, hinc factum, vt etiam apud multos nomine proprio Petri in Baptismo ei indito, & cognomine, Arbues à Parente, & Proauo recepto obliuioni traditis, aut nunquam auditis

auditis, communiter ab omnibus Mastre Epila per abbreuiationem appellaretur, neque in præsens vix vlla appellatione alia agnoscitur, nisi hac sanctus Mastre Epila, beatus Mastre Epila: ab honestioribus illius populi Epilæ, nullaque labe infectis Parentibus natus; istorum peculiari cura, & vigilantia in timore Dei, & quouis virtutum genere spretis vitijs oppositis, iam à pueritia educatur; deiu studijs traditur litterarum Theologiæ sacræ in primis; in quibus adeò excellentes progressus fecit, vt nullus ex coëtaneis reperiretur, qui ei cōparari posset: sicque factus dignus qui in Religionem Canonicorum Regularium, quorum obseruantia maxima tūnc erat, ex omnium suffragio admitteretur. Anno 1476. die 9. Februarij: quique post nouem annos multo maiori virtutum, ac litterarum incremento in statu Canonici Regularis acquisito, ad Inquisitorem totius Regni modo dicto eueheretur,

10 Vt necem facilius inferant huic sancto Viro conuersi nuper ad Fidem, iam secreto reindaizantes, vel in apostasiam lapsi, & vt nex post ei illata, potius grata vniuersaliter populo, quam iniucunda, & abhorribilis existeret, odium quā maximum contra Inquisitores, & contra Tribunal S. Officij in animis Ciuium diuersimodè excitare conantur, sic gratantes in aures particularium occultè susurrant, quod publicè non audent, videlicet huiusmodi Tribunal, modumque eius procedendi esse valdè perniciosum toti Regno, quod confiscatione bonorum adeò rigorosè puniat, vt filij cuiusque inquisiti nudi perpetuò maneant; quod sine nominatione testium quorumcumque procedat, & hinc contra quemuis innocentem falsa delicta denunciari, & probari possint: quod priuilegijs Aragonensium (fueros ipsi vocant) nihil curet, Postea in ipsorum fauorem nonnulli ex nobilioribus Ciuitatis litteras exemptionis à Iustitia de Aragon dicto, obtinere tētant, ne sint subiecti dicti nouiter conuersi huic sancto Tribunali: quin etiam maxima pecuniæ summa oblata, id efficaciter curant, vt Legati ad Regem Catholicum mittantur, qui cum eo tractent de ablatione talis Tribunalis, priuilegijs Regni omninò contrarii, sed nihil, quod Deo sit gratia, effectū, nihil persuasum, nihil prorsus obtentum. Hinc in vltimā rabiem, & furorē versi, de efficaciori remedio, etsi atrociori sæpius inter se consultantes tandē cōcludūt cum illo Sapientiæ 2. *Occidamus iustū* (nempè Inquisitorē Mastre Epilā Fratrem Gasparum Iglar, aut Martinum à Raga) *quia inutilis est nobis, & contrarius operibus nostris, & improperat nobis peccata legis, &c.* Vnde statim sine vlla mora curam exequendi adeò atrox, & horrendum facinus facinorosissimo homini Ioanni de Abbadia dicto committunt, Qui vt negotium hoc tanti momenti, tantæq. apud eos expectationis infallibilem citius sortiretur effectum, quinque alios eiusdem farinæ homicidiarios sibi associat, seu eis omnibus simul, vel singulis separatim curā sibi commissam, vtrumque scilicet Inquisitorem, & Assessorem S. Officii occidendi, quoad potest subdelegat, & commendat, [illegible]

11 En Iuditia Dei abyssus multa, qui consilia impiorum, quandoque vt vult, dissipat, quandoque verò nequaquam, sed executioni mandari, saltem ex parte permittit; vti permisit in casu præsenti circa occisionem tanti viri; sed proh scelerat.ssimorum hominum audaciam, & ferocitatem; cum iam noctu iacentem in lectulo, & somno deditum Mastre Epilam intra Monasterium occidere tentassent, & ab aliis Religiosis adhuc vigilantibus tacitè impediti fuissent: sequenti nocte circa horam 12. seu circa medium cursum eius in ipso Templo Metropolitanæ Ecclesiæ Monasterio adiunctæ, sub suggesto, vbi Epistola decantari solebat, genibus flexis Sanctissimum Eucharistiæ Sacramentum adorantem, & se sic disponentem ad decantationem matutini iam inchoati, dùm decantaretur versiculus ille, *Quadraginta annis proximus fui generationi huic, & dixi semper hi errant corde, &c.* tanquam ouem mansuetissimam lupi illi rapacissimi aggrediuntur, & tribus vulneribus letalibus in ceruice, & in medio corporis transmisso ense iacentem iam mortuum putant à vulnerando amplius, quamuis cuperent, desistunt, & aufugiunt. Dùm vulneratur hæc vox semper in eius ore: *Laus IESV Christo Domino, quod pro Fide sancta morior*, & hæc eadem itera ab eo sæpius per biduum, dum post vulnera accepta vixit, nempè à die Iouis vsque ad Sabbatum 17. Septembris 1485 vt tradit idem Morillus, quamuis Zurita 4. parte lib. 20. cap. 65. asserat percussum die Iouis, die autem Veneris mortuum, & Sabbato sepultum: vtrumuis sit, sanctissima illa anima ad superos euolauit, ad fruendum pro meritis eximijs Beatitudine sempiterna ad capiendā gloriosissimi martyrij Laureolam: sed ne hic incomprehensibili, & infinito præmio recepto nimis scrutantes opprimamur à gloria.

12 Vertamus oculos ad corpus eius etiam admodum gloriosum; mortuum ne dicam? an potius viuum? quodammodo viuum dixerim, saltem quoad sanguinem ab eo effusum in terram, qui post duos dies à tempore effusionis, dum illud in loco valdè honorifico pro sepultura reponeretur, ita in rubeum colorem renouari, atque ebullire visus est, vt è viuo adhuc corpore quasi diffluere tunc appareret, obstupescentibus cunctis, vel præsentibus, vel audientibus ob prodigij magnitudinem: vnde meritò ad testificationem eius in perpetuum, instrumentum manu Notarij publici confectum. Sed cu multo maior prodigiorum accessio, de qua similiter confectio instrumenti per publicum Tabellionem statim secuta; primò quòd transactis iam duodecim diebus à vulneratione sancti Viri, eadem renouatio, & ebullitio sanguinis in loco vulnerationis euenerit, in tanta quantitate, vt non solum papyro, sed linteaminibus etiam appositis valde madefactis, clamare coram Domino sicut iusti Abel, postulando vindictam videretur; (hinc homicidiarij, qui aufugerant diligenter quæsiti; ac tandem capti, probationeq. delicti atrocissimi præcedente, vltimo supplicio affecti) Item quod Tintinnabulum prodigiosum Oppidi Vililla Regni Aragonici non tantum in

Hispa-

Hispaniæ; verum apud exteras etiam nationes valdè notum, quod quandoque occurrentibus certis casibus extraordinarijs, absq; vllius cooperatione per se ipsum sonare consuescat, in præsenti spatio anni integri continuò insonuerit, vt refert idem Morillus vbi supra.

13 Miraculis non paucis venerabilis MastreEpilæ sepulchrum Deus Opt. Max. gloriosum valdè & honorificum reddere non tardauit: Hinc factum, & sequenti anno 1486. die 28. Septembris festum exequiarum admodum solemne maximis lætitiæ signis, quasi iam esset ab Ecclesia declaratur Martyr per canonizationem celebratur. Item transactis quatuor annis, Consulibus Petro Torellias, Laurentio Molon, & Alberto de Oriola decreto, seu quasi voto publico, & communi stabilitum fuit, teste Zurita ibidem, vt ad sepulchrum perpetuo accensæ appenderentur, sicuti semper appensæ manent ad sepulchrum, seu sanctuarium innumerabilium Martyrum.

Dein post aliquot annos Inuictissimus Imperator Carolus V. enixè postulauit à Summo Pôtifice Paulo III. vt de mandato ipsius examinarêtur miracula per venerab. MastreEpilam operata: Quo in numero Sanctorum Martyrum quamprimum reponi possit. Exemplo sui Aui, & precibus Ciuitatis Cæsaraugustanæ, totiusq. Regni Aragoniæ inductus piissimus Philippus Tertius idem enixius à Papa Paulo V. efflagitauit, & obtinuit; Vnde iussu ipsius Pontificis remissoriæ Apostolicæ statim expeditæ ac missæ ad tres Episcopos, nempe Turiasonensem, Oscêsem, & Terelensem, lectæ tandem publicè Cæsaraugustæ, & vbi de iure requiritur, ad conficiendum, vti solet primum canonizationis processum. Facit Deus quamprimum canonizatum ab omnibus Tribunalibus S. Inquisitionis vti Aduocatum, & Patronum simul cum Sancto Petro Martyre Dominicano, suscipi, & coli videamus. Pro coronide huius Prolegomeni liceat mihi apponere hic Encomium poeticum Venerabilis MastreEpilæ lingua Hispana, incerti auctoris, credere tamen Fr. Didaci Morilli, qui illud adducit, & suum esse dissimulat.

AL SANTO INQVISIDOR MASTRE EPILA.

SONETO.

INuicto Inquisidor, de cuyio zelo
Da testimonio fiel la sangre santa,
Que deramaron con infamia tanta
Ciuca enemigos de la tierra, y Cielo.
La Inquisicion, que para bien del suelo
Entonces comencò qual tierna planta
No hay qui espantar, si al Cielo se leuanta
Regada con tal sangre en tan buen suelo.
Suelo sagrado quiso Dios que fuesse,
El que en si recogio el licor precioso,
De vuestra sangre con crueldad vertida
Monstrando en esto el, Cielo estar zeloso,
de que en profano suelo no cayesse
Prenda tan digna de la eterna vida.
Y para descubrir quan encendida
De la llama de amor Diuino, ardiente
sale, siendo por Christo derramada:
Aun estando del Cuerpo separada.
Hierue en la tierra como quien se siente
De ver que han infuriado
Del Santo Oficio el Tribunal sagrado
Por esto clama, biruiendo de tal suerte
Y no, por la venganza de su muerte.

Ecce Venerabilis MastreEpilæ, seu Petri Arbues, (ne eius proprium nomen, & cognomen in sepulchro obliuionis perpetuo maneat) Encomium metro Hispanico egregiè expressum: cui quæcumq licèt encomia, vel laudes adiunxeris, pro meritis eximiarum virtutum sanctissimi Viri, & pro excellentia prærogatiuę singularis martyrij propter defensionem Fidei, & hęresum extirpationem recepti, nunquam satis laudatum putes. Cæterum vera laus, & celebratio Sanctorum ab Incolis huius mundi eis exhibenda, est sincera, & perpetua imitatio ipsorum, teste Diuo Augustino ferm. 47. de Sãctis. *Ab eis, inquit, Sanctorum Martyrum in veritate festiua gaudia celebrentur, qui ipsorum Martyrum exempla sequuntur, vt imitari non pigeat, quod celebrare, seu laudare delectat.* Inducamur igitur quicumq. ea scientes ad exempla Venerabilis MastreEpilæ virtutum imitanda; præcipuè tamen DD. Inquisitores, & Ministri quilibet, seu Officiales Tribunalium S. Inquisitionis ad munus nostrum, quodcumq. sit legitimè, & exactè exercendum, etiam cum profusione sanguinis, & vitæ, si ita opus fuerit tali exemplo maximoperè excitemur.

PROLEGOMEN. VI.

De origine Officij Sanctæ Inquisitionis in Regnis Lusitaniæ, atque in India Orientali, ac de maiori progressu eius, contra apostaticam, seu hæreticam prauitatem.

1 ADVENTVM S. Apostoli Iacobi Maioris in Hispaniam (de quo apud quoscumq. rectè sentientes, sed præcipuè apud nos Hispanos nullus equidem manet dubitandi locus, nisi quis velit id quod apud innumeros ferè auctores citatos ab Augustino Barbosa de officio, & potestate Episcopi tit. 3. cap 8. ipsa meridiana luce clarius est, negare) à Deo Opt. Max. fuisse intentum, & directum, vt tempestiuè, vel de initio nascentis Ecclesiæ Christianæ, semen Fidei Diuinæ, atque salutaris doctrinæ Euangelicæ in Campo illo fertilissimo Regnorũ Lusitaniæ spargeretur, vti re vera sparsum fuit immediatè per ipsummet Apostolum, sicuti cõmuniter creditur ex traditis per eundem Barbosam ibidem, vel saltem mediatè nempè per eius

eius discipulum nomine Petrum, ibi ad Fidem conuersum, & electum, & consecratum Episcopum ab eodem Diuo Iacobo Ciuitatis, & Diœcesis Bracarensis, quis est qui id in controuersiam vertat?

2 Atque hinc hæc Ecclesia non sine firmo, vt ipsa sentit fundamento Primatum Hispaniarum attenta temporis prioritate sibi assumit; tametsi ei Taraconensis, & Toletana maximoperè opponentur. inter quas etiam circa idem non exigua lis iam quidem excitata, quæ adhuc sub Iudice manet. Prædictum autem Fidei semel receptum, & satum in visceribus terræ, idest in cordibus antiquorum incolarum illius Regionis adeo magnas, & profundas misit radices, vt ipsorum posteri, quæ est Lusitanorum ad verũ, & bonum quodcumque amplectendum innata propensio, ingentes hinc pietatis Diuini cultus, & quarumcumq. virtutum præcipue Theologarum fructus quouis tempore perceperint, neq. equidem credo pro retinenda Fide Catholica semel recepta, ab erroribus, seu hæresibus intacta, & munda seruanda remedio, seu medicamine Tribunalis Sanctæ Inquisitionis vnquam indiguissent, nisi cum exteris nationibus; maxime cum Africanis, & Septentrionalibus, iam errorum multitudine infectis communicassent; nisi item Iudæis, ex Regnis Castellæ. & aliundè expulsis facilem aditum, & remansionem apud se diuturnam præbuissent. Post hanc tamen remansionem, post hunc aditum, & illam communicationem propter conuersos, præcipuè ex eis ad Christianismum apostatantes, & peruersè reindaizantes, peropportunum valdè, & omninò necessarium, tanquam propugnaculum aduersus hæreticam, & apostaticam prauitatem firmissimum, ac munitissimum dictum Tribunal Sanctæ Inquisitionis Regnis Lusitaniæ semper fuit iudicatum, cum illo rigore, & forma strictiori, quibus in reliquis Hispaniæ Regnis iam fuerat institutum, vt paulò ante diximus.

3 Cæterum qualiter in Lusitaniam hoc Tribunal S. Officij cum dicto rigore introductum? quænam huius introductionis origo? hoc admodum controuersum inter auctores video, & in hac controuersia aliquantulum discutienda nobis non nihil immorandum; priusquam ad progressum ibi huius sacri Tribunalis gradum faciamus. A labore indagandi primam originẽ Officij S. Inquisitionis per delegationem tantũ Apostolicam, & exprimendi progressum ipsius maximum in Regnis Lusitaniæ, & in Indijs Orientalibus videbatur prima fronte nos omninò liberare posse Admodum Reuerendus Pater Fr. Antonius de Sousa Vlisipponensis Ordinis Illustrissimi Prædicatorũ, sacræ Theologiæ Magister, Regis, & supremi S. Inquisitionis Consiliarius: quandoquidem in suo de Aphorismis Inquisitorum eruditissimo opere recenter edito anno scilicet 1633. initio eius antequam ipsos eradere incipias, de hac materia ex professo tractat, & refutatis prorsus aliorũ grauium Scriptorum falsis dictis, & sententijs, vt ipse indicat, veram historiam se proponere testatur.

4 Cæterum, vt verum fatear, laborem & anxietatem circa originem dictam Sanctæ Inquisitionis in illis Regnis nobis potius adiungit, quàm ab illis nos liberat: cum ipsemet statim in frontispicio suæ translationis ingenuè fateatur, quòd vix speret veritatem huius rei suadere hominibus posse; sumpta etiam equidem non exigua luce ex Archiuijs Regijs, seù ex Bibliothecis, valgò Torreido Tombo nuncupatis, atq. etiam ex supremæ Sanctæ Inquisitionis Tribunalis, & particularium Inquisitorum scrinijs, supposito, quod error, & modus narrandi hanc historiam multò aliter, quam se habet, iudicio ipsius Sousę, non solum in reliquis partibus Hispaniæ, sed apud exteras etiam nationes; maximas egerit

5 radices. † Quòd si tantus vir, tamq. exactæ eruditionis, & diligentiæ in veritate huiusce rei inuestiganda, in diffidentiam maximoperè ducitur suadendi id, quod verum se ostendisse affirmat; quid ni ego tantillus omnino circa idem diffidam, cum non aliud lumen in hac via ad securè ambulandum mihi porrigatur, quam quod ipsemet Sousa præfert. Quare opportunius duxi vt ab omni anxietate liberer, hinc, inde quæ ab vtraque parte scriptorum adducuntur fideliter proferre, & iudicium circa verum quodnam sit; Lectori beneuolo, & accurato relinquere.

6 Ludouicus Paramus lib. 2. de origine Sanctæ Inquisitionis tit. 2. cap. 12. Illiescas in Pontific. tom. 2. lib. 6. cap 4. Petrus de Salazar, & Mendoça in Cronica Eminentissimi Cardinalis Domini Ioannis Taueyra, cap. 37. Alphonsus Fernandez Placentinus in concertatione Prædicatoria anno 1541. num. 2. & quotquot de hac materia scripserunt Classici Auctores, (vno excepto, quod legerim Fr. Antonio de Sousa, partis aduersæ defensore) quamuis circa modum, & circa aliquam aliam circumstantiam non tanti momenti aliqualis existat discrepantia inter dictos Scriptores, in substantia tamen rei prorsus conueniunt, & hoc vti certum, & indubitatum tradunt per quemdam N. Sahauedram (Mendoça vocat ipsum Ioannem Perez de Sahauedra; contradicit verò Paramus affirmans sic vocari Patrem eius, vel vnum ex fratribus, non tamen ipsum) Officium Sanctę Inquisitionis in Regnis Lusitaniæ fuisse Tribunal introductum, qui falsis litteris, seu Bullis Apostolicis se ipsum Cardinalem Legatum instituerat, & à Summo Pontifice illùc missum simulabat, vt à se dictũ Tribunal Sanctæ Inquisitionis, eadem ibi forma institueretur, quâ priùs in Regnis Castellæ, & in alijs Dominijs Regis Hispaniarum per Catholicos Reges ex concessione Sixti IV. per Bullas particulares fuerat institutum.

7 Addunt item Paramus, & Mendoça erectum iam Tribunal S. Officij per spatium sex mensiũ ab eodem Sahauedra ficto Fidei Inquisitore fuisse administratum, & magnis fructibus ex eo interim perceptis in bonum spirituale animarum illius nationis Lusitaniæ, inductum fuisse pijssimum eius Regem ad ipsum libenter acceptandum; & amplectendum id, quod prius acceptare, & amplecti renuebat: atque transactis illis sex mensibus relicto sufficienti successore, illuc discessisse, & in Castellæ Regno cognitum, ac carceratum, detecta iam simulatione, &

falsifi-

falsificatione Bullarum Apostolicarum apud Lusitanos facta detecto etiam alio simili delicto falsificationis litterarum, quibus à Rege Catholico Philippo Secundo, Commendam Diui Iacobi obtinuerat, ad triremes fuisse condemnatum: item hæc omnia per confessionem propriam, & scripturam quemdam ipsiusmet Saauedræ constare affirmat idem Paramus, quem si lubet pro maiori intelligentia videas quæso, non displicebit.

8 Insurgens vero contra prædictos omnes Frater Magister Antonius de Sousa, prius quam ad refutandum ipsorum assertum descendat, quasi ab ouo ledeo incohans, narrat qualiter occasione expulsionis, atque discessionis Iudæorum iussu Regum Catholicorum à proprijs Regnis Hispaniæ, intra certum tempus assignatum exequendæ sub pœna amittendo libertatem, innumeri penè eorum in vicinam Lusitaniæ Regionem se receperint, annuente Ioanne Secundo Rege ex pietate quadam, & compassione per aliquod etiam tempus destinatum, sub eadem pœna seruitutis ni discederent ipso transacto. Verum multi eorum, non curantes de dicta pœna, maluerunt venundari in seruos, vti passim non pauci venundebantur, quàm è Regno Lusitaniæ discedere, ita delitiæ Regionis illius ipsis cordi erant.

9 Regi autem Ioanni Secundo, successit Rex Emanuel, magnus ille Indiæ Orientalis triumphator; hic similiter discessum à suis Lusitaniæ Regnis anno Domini Millesimo quadrigentesimo nonagesimo septimo, Iudæis iniunxit sub eadem pœna amittendæ libertatis post terminum temporis determinatum. Quo tamen transacto ob clementiam ipsius Regis non fuit pœna executioni mandata in illis.

10 Immo ex ipsis quamplures tum pro effugienda dicta pœna, tum quod benignitatis climatis, & abundantia Regionis illius allicerentur, fictè petierunt admitti ad gremium Ecclesiæ Catholicæ per Sacramentum Baptismi; dummodo viginti annorum spatio contra ipsos circa res Fidei inquiri non possit: atque sub hac conditione, & baptizati fuere.

11 Rex Emanuel successorem habuit in sua Monarchia Lusitania, anno Christi Domini Millesimo quingentesimo vigesimo primo, Regem Ioannem Tertium, qui aduertens, quod Iudaismum in suis Regnis inter recenter baptizatos ex dictis Iudæis nimis grassaretur, & hinc inter Christianos etiam veteres negocium Fidei Catholicæ in peius rueret, à Clemente Septimo tunc Ecclesiam Matrem nostram gubernante, Tribunal Officij Sanctæ Inquisitionis in suis Regnis erigi obnixè postulauit. Et quamuis Summus Pontifex postulatis non illicò annuerit, immo potius diu, & sæpè eis restiterit (haud equidem deerant, qui partes Iudæorum apud Summum Pontificem, & apud Regem Lusitanum defenderent; quod forte ipsis defensoribus tale Tribunal esset valde iniucundum, & omnino inuisum) eius erectionem ægrè tandem concessit anno Domini 1531 in forma tamen iuris, & non illa strictiori apud alias Regiones Hispaniarum recepta, & libenter executioni mandata.

12 Cæterum quamuis hæc concessio suum effectum sortita fuerit; duos tamen post annos omnis facultas Inquisitoribus Fidei suspensa procedendi contra prædictos Iudæos baptizatos; atque ipsis de quibuscumque debitis contra Fidem Catholicam commissis generalis Indulgentia elargita fuit ab eodem Clemente Papa Septimo. Quo mortuo eius successor Paulus Papa Tertius ob importunas preces, & assiduam negociationem defendentium Iudæos conuersos, vt diximus, vtramque simul, & suspensionem, & indulgentiam executioni mandauit, anno Christi Domini Millesimo quingentesimo trigesimo quinto, ea sine dubio intentione, vt experientes Iudæi conuersi ad nostram Fidem, & pariter non conuersi summam Sedis Apostolicæ, & Romanorum Pontificum benignitatem, libentius ex corde Religionem Christianam amplecterentur. Qui effectus minimè inde secutus; sed potius ei contrarius, nempè laxiorem vitam in Iudaicis ritibus ducendi, & vt Iudaismus magis in dies per illam Regionem serperet.

13 Quare offensus malitia eorum præfatus Summus Pontifex alia Bulla priuilegia illis concessa omnino reuocauit. Dominus verò Rex Ioannes Tertius nequaquam hoc contentus, zelo Fidei Diuinæ, quam maxime adductus, institit diu apud eundem Papam Paulum Tertium, quantum potuit, & maiori sollicitudine adhibita Tribunal Officij Sanctæ Inquisitionis strictiori forma pro suis Regnis efflagitauit. Concessit tandem libenter Summus Pontifex alia Constitutione Apostolica, anno Christi Domini 1536. & ex eo tempore per centum, & octo iam annos strictius, quam quouis alio in loco, cum suo Inquisitore Generali, à quo Pontificia auctoritate alij Inquisitores Prouinciales creantur, hoc sacrum Tribunal in Regnis Lusitaniæ, ac etiam in India Orientali hucusque viguit, & Deo adiuuante semper in eisdem locis vigebit.

14 Præposita numeris præcedentibus traduntur ab Admodum Reuerendo Patre Antonio de Sousa, & quidem videntur vniformiter, & verisimiliter dicta circa fundationem Tribunalis Sanctæ Inquisitionis, in illis Lusitaniæ Regionibus, modo, & via, quibus ipse exprimit; maximè cum citauerit duas Bullas Pontificias ad zelantissimum Regem Dominum Ioannem Tertium de prædicta fundatione Tribunalis Sanctæ Inquisitionis taliter exequenda disponentes: & adiungat alias duas eiusdem Summi Pontificis Pauli Tertij postea concessas, & missas ad Dominum Henricum fratrem ipsius Regis, Cardinalem Sanctæ Romanæ Ecclesiæ, & secundum Generalem Inquisitorem in supremo Tribunali Sancti Officij Lusitaniæ, pro maiori progressu, & fructu aliorum quorumcumque officium Tribunalium Sanctæ In-

rquisitionis ibi fundatorum, dictaumque Constitutionum exemplaria in Regijs Archiuijs & in Sanctæ Inquisitionis scrinijs asseruari affirmet: atque hoc lumen non sané exiguum in materia adeo graui, & dubia dictus Antonius de Sousa nobis præfert; hocq. sub quemuis prudentem lectorem contentum esse debere ipse iudicat.

15 Si quis autem Patri Magistro Sousæ objiciat, quod debuisset, ad præbendum lectori maius lumen, & ad tollendam prorsus difficultatem omnem, asserere se dictas Bullas vidisse, & legisse; quin etiam ipsarum exemplaria ex asseruatis in præfatis Archiuijs, & scrinijs extracta, & apud Curiam Regis Philippi Quarti, aut aliam extraneam (vt sublata appareret quæuis suspicio fraudis, seu doli) authenticé legalizata in hoc suo opere de aphorismis Inquisitorum à Typographo vt excuderentur, diligenter curare.

16 Sic objiciens, gratis quidem conatur fidem derogare Patri Antonio de Sousa affirmanti asseruari duorum Romanorum Pontificum Constitutiones de fundatione Tribunalis Sanctæ Inquisitionis Lusitaniæ in Archiuijs Regijs; & scrinijs Sancti Officij. Vnde enim ipsi obijcienti contrarium constat, nisi quod ab Antonio Sousa non sint conspectæ, & lucidonatæ? ac hoc argumentum negatiuum est nihil sané euincens; cum dictum mille negantium, vt est in communi proloquio Iurisperitorum contra vnum solum affirmantis nequaquam præualeat, ergo proposita obiectio hinc prorsus reijcitur.

17 Rursus si idem incredulus obiiciat, nullibi prædictas Constitutiones ab Antonio de Sousa citatas reperiri, nisi vbi ipse affirmat; nam adhibita non exigua diligentia in euoluendis Bullarijs, nulla mentio de illis reperitur apud vllum ex auctoribus, qui in colligendis, & tradendis simul Summorum Pontificum Constitutionibus suam operam impenderunt. Nulla apud Franciscum Peñam, qui in fine Directorij Inquisitorum quascumque inuenire potuit, ad Sanctum Officium spectantes reponit præcipuè non paucas Clementis Septimi, & Pauli Tertij Summorum Pontificum.

18 Nulla apud Laertium Cherubinum exactissimum Collectorem inter alios recentiores Bullarum Apostolicarum quatuor voluminibus locupletissimis. Adducit tamen illam, incip. *Illius vices in terris &c.* qua ipse Paulus Tertius suspensionem, & indulgentiam, de quibus populo ante cum Sousa à nobis dictum, Iudæis nouiter conuersis concesserat: & ibi in margine meminit illius, quâ Clemens Octauus Tribunal Sanctæ Inquisitionis pro Lusitaniæ Regnis in forma tantum iuris ordinaria, & maiori erigi voluit; atque hoc insuper ab eodem Pontifice postea suspensum, vt diximus cum eodem Sousa: De Bullis verò quas hic citat pro fundatione Tribunalis cum rigore maximo, quo nunc existit, nullum prorsus verbum Laertius Cherubinus citatus, ergo &c.

19 Respondetur totam hanc obiectionem etiam spectare ad argumentum negatiuum, & consequenter nihil per eam de auctoritate, & fide Patris Magistri Antonij de Sousa derogari; cum neutiquam valeat argumentum; nec Cherubinus, nec vllus alius collector Apostolicarum Constitutionum illas ab Antonio Sousa citatas adducit, ergo non extant: & inde apparet non valere, nec quidquam concludere; quia si omnes à Summis Pontificibus, hucusque editas quis colligere conaretur; quod quasi impossibile communiter iudicatur, non quatuor solum vt Lahertius Cherubinus, sed plusquam decem forte volumina in lucem proferret.

20 Vnde cum illius auctoritas, & fides integra atque firma remaneant, resque tota hinc, inde, sit a nobis completè proposita campus, valde latus ad ferendum circa eam iudicium, lectori curioso relinquitur. Quòd vt æquius, & iustiùs ferat, precor diligenter videat, & attento animo perpendat omnia per Antonium de Sousa adducta: maximè illud de computatione annorum ad ostendendam oppositæ sententiæ repugnantiam, & falsitatem: interim nos ad exprimendum progressum Tribunalis Sanctæ Inquisitionis in Regnis Lusitaniæ, & Indiæ Orientalis gradum faciamus.

21 Primus Inquisitor Generalis Sācti Officij (loquar semper in reliquis proponendis in hoc Prolegomeno secundum mentem, & certam doctrinam Patris Magistri Antonij de Sousa) fuit Pater Frater Didacus de Sylua, Illustrissimus Septæ Episcopus, eiusdem Domini Regis Ioannis Tertij Confessarius; qui ex vi supradictæ Bullæ Papæ Pauli Tertij, qua Inquisitor Fidei constitutus, ad Archiepiscopatum simul Bracarensem tunc etiam ascendit, & munus vtriusque Dignitatis per tres annos, & mensem cum dimidio, summa cum laude, & fructu animarum sibi subditarum exercuit. Postea verò tam ob ingrauescentem iam ætatem, tum propter negocia vrgentia suæ Ecclesiæ, Dignitati Inquisitoris Fidei sponte cessit, vt iuxta dispositionem citatæ Constitutionis ipsa ad libitum Regis, alteri personæ dignæ illius statim conferretur.

22 Dein opportuno tempore pro potestate sibi tradita in Diplomate Pontificio præfatus Dominus Didacus de Sylua Inquisitor Generalis post erectionem supremi Tribunalis, seu Concilij, vt ibi vocant, S. Inquisitionis, pro quibuscumque Regnis Regi Lusitaniæ subiectis; communis, & vniuersalis (de sociis, seu Consiliarijs sibi adiunctis opportunius dicetur Prolegomeno 9.) ad solum Tribunal Fidei Eborensis sequenti anno, nempè 1537. manum iniecit: nam publicata Ebore Bulla, seu Edictum Sanctæ Inquisitionis propositum fuit, monitorio generalis gratiæ propalato, assignatis etiam Consiliarijs, seu Deputatis, vt ibi vocantur; Notario item, & Promotore fiscali electis, primum eius Inquisitorem pro meritis instituit Dominum Ioannem de Mello, iuris canonici Doctorem, & Consiliario supremi

Tribu-

Tribunalis assumptum : qui primo ad Episcopatum Algarbiensem, postea verò ad Archie-
23 piscopatum Eborensem ascendit. Eius autem successores in officio Inquisitoris Fidei in dicto Tribunali Eborensi, à diuersis Inquisitoribus Generalibus creatos triginta quatuor enumerat, & exprimit sigillatim idem Pater Frat. Magister Antonius de Sousa vbi supra §. 3. apud ipsum legas, cuicumque gratum exstit illos, ipsarumque qualitates, & promotiones ad meliorem gradum agnoscere.

24 Vnum restat discutiendum circa primum Inquisitorem Generalem, prædictum Dominum Fratrem Frat. Didacum de Sylua, nempè cuiusnam primo Religionis alumno fuerit? ex familia ne Minimorum Sancti Francisci de Paula? an verò Minorum S. Francisci Assisiensis? discutit optimè dubium hinc, inde idem Antonius de Sousa, decisionem apud ipsum videas, quam ego libens relinquo, quod ad rem præsentem nequaquam faciat, & ne tibi fastidium pariam.

25 Munus Inquisitoris Generalis secundo loco administrauit Sereniss. Lusitaniæ Infans Henricus frater ipsius Domini Regis, Cardinalis titulo Sanctorum Quatuor Coronatorum, & in Regno Lusitaniæ Legato à Latere, Bracarensisque Archiepiscopus; atque id munus ad petitionem, & electionem prædicti Regis suscepit, iuxta dispositionem Constitutionis citatæ Pa-
26 pe Pauli Tertij. † Qui postò 10 annos nempè 1548. alia Constitutione Apostolica ipsum Dominum Cardinalem Henricum in iniuncto sibi munere Generalis Inquisitoris confirmauit potestatemque procedendi in causis Fidei, & creandi alios Inquisitores Prouincia es de nouo abundè concessit. Verum ex concessione, & potestate primi Diplomatis Pontificij, zelo cōmotus; quoadmodum ardebat extirpandi Iudaismum, & quoscumque errores quia iam prius, quam maximos in dicta administratione progressus fecerat; ipso primo eius anno nempè 1539. defraudando Vlisipone nouo Tribunali Sanctissimæ Inquisitionis cogitauit, statimque feliciter executus est, & ei primum Inquisitorem Fidei præfecit eundem illum Dominum Ioannem de Mello, qui easdem vices in Eborensi Tribunal Sancti Officij gerebat, vt dictum
27 à nobis numero præcedenti. Nec defuit alius sufficienti doctrina præditus, qui hoc gubernaret, vt tantus vir, tàm diuturnæ experientiæ in causis Fidei Vlisiponensi præficeretur. Huic dein successit ex electione eiusdem Serenissimi Infantis prædicti Dominus Frater Magister Gregorius à Sancto Iacobo Ordinis Prædicatorum Parisiensis Doctor Theologus, postea Argensis Episcopus. Vtriusque successores in Tribunali Sanctæ Inquisitionis Vlisiponensi triginta sex enumerantur per dictum Antonium de Sousa à diuersis Generalibus Inquisitoribus creati, vide eum § 4.

28 Transactis duobus ferè annis 15. Octobris 1541. verrit se idem Serenissimus ad erigendum Tribunal Inquisitionis Conimbricæ, pro quo non vnum tantum, sed duos simul præstantissimos viros Inquisitores assignauit, nempè Dominum Fr. Bernardum de Cruce ex Ordine Prædicatorum Sancti Thomæ Episcopum, & Conimbricensis Vniuersitatis Rectorem, atque D. Gometium Alphonsum, Iuris Canonici Baccalaureum, & Collegiatæ Ecclesiæ Vimarensis Priorem. His in officio Sanctæ Inquisitionis Emanuel de Quadros canonicè Licentiatus, & Ludouicus Aluares de Oliuera Pontificij iuris etiam Licentiatus, & alij successores 23. ab eo-
29 dem Fr. Antonio Sousa exprimuntur. † Vltimo loco idem Serenissimus Inquisitor Generalis Ciuitatem Goæ, caput Indiæ Orientalis, & loca ad ipsum spectantia Tribunali Sanctæ Inquisitionis tanquam propugnando firmissimo muniuit: inde indutus, quod per litteras ad Regem Ioannem III. ro. die Nouembris 1545. missas à Sancto Francisco Xauerio de nostra Societate Iesu, illarum Regionum, & præcipuè Iapponiæ meritissimo Apostolo, Fidem tunc ibi mirificè propugnante id increbuisset Iudaicam perfidiam in illis partibus magis, ac magis in dies serpere, & de nouo conuersis ad Fidem Catholicam non parum momenti adducere. Primus Inquisitor in hoc Tribunali Goensi fuit Alexius Dias Falcao, post hunc Franciscus Marquez Borello, & alij vsque ad quatordecim, quos videas, si lubet apud eundem Sousam. Ecce quam sollicitus, & quanto zelo fidei accensus tantus vir, tot gradibus multo præeminentior cæteri, vno excepto Rege, munus suum Generalis Inquisitoris contra apostaticam, & hæreticam prauitatem exerceret, mirantibus omnibus, & maximoperè obstupescen-
30 tibus. † Verum adiunctam tamen id, quod omnem admirationem, & stuporem superat, videlicet, quod cum hic Serenissimus Princeps in Lusitaniæ Regnorum administratione Sebastiano Regi, nepoti suo, anno Domini 1578. hæreditario iure successisset, non statim Generalis Inquisitoris munus deposuerit; sed adhuc per quindecim ferè menses eo functus fuerit. Vnde vt Rex Regno præerat, vt Inquisitor Generalis officium Inquisitionis summa cum fidei vtilitate administrabat; illa enim Dignitas huic non exiguam auctoritatem tribuebat; ad quod ostendendum in præceptis, aut legibus prò bono Sanctæ Inquisitionis ferendis, ac vtebat ur forma incipiens; *Ego Rex tanquam Inquisitor Generalis præcipio &c.* Itaque hic vnus erat simul Rex Sacerdos; (& quidem nō raro eo tempore celebrabat) Cardinalis Legatus à Latere, & Generalis Inquisitor, quod nulli forte alteri contigisse reperietur.

31 Post hunc tantum Inquisitorem Generalem promouentur ad hanc dignitatem nouem successiuè vnus alteri loco cedens, omnes valde insignes, quos adducit idem Sousa, & visum est sub hoc numero breuiter exprimere.

Tertio loco fuit assignatus Illustrissimus D. Emanuel Menezius Conimbricensis Episcopus; cum prius Infantis Cardinalis Henrici Coadiutor fuisset, cum futura successione in hac dignitate Inquisitoris Generalis ex vi Diplomatis Gregorij XIII. die 24. Februarij anni 1578. sed obijt adhuc viuente dicto Infante prius quam hoc munus exercuisset.

32 Ascendit quarto loco ad officium Generalis Inquisitoris Illustrissimus D. Gregorius de Almeyda Vlisipponensis Archiepiscopus, Archiabbatiæ Abbas, Lusitaniæque Gubernator, secundum dispositionem similiter alterius Bullæ eiusdem Gregorij Decimitertij 27. Decembris anno 1579.

33 Quinto loco fuit Generalis Inquisitor per Constitutionem Sixti Papæ V. die 25. Ianuarij 1586. Serenissimus Cardinalis Albertus titulo S. Crucis in Hierusalem Legatus à Latere in Lusitania, Archidux Austriæ, Imperatoris Maximiliani filius, atque eodem tempore eiusdem Lusitaniæ Gubernator.

34 Huic successit sexto loco ex vi Bullæ Clementis VIII. 12. Iulij 1596. Illustrissimus D. Antonius de Mahos de Noronha Episcopus Heluen.

35 Septimus supremi Tribunalis, seu Consilij S. Inquisitionis enumeratur Præses ex beneplacito eiusdem Clementis VIII. anno 1600. Februarii die 7. Illustrissimus Vicensis Episcopus D. Georgius de Attayde, Capellanus Maior Ordinarius Capellæ, & Domus Regiæ, totiusq. Curiæ Lusitaniæ, & Archiabatiæ Præfectus Commendatarius, Philippi Lusitaniæ Regis I. ex supremis Consiliariis non infimus in Regia Hispaniæ Curia, sed à præfato Rege negocijs magni momenti in Castella impeditus, possessionem muneris Inquisitoris Generalis, nunquam suscepit.

36 Declaratur octauo loco ab eodem Clemente anno 1602. 29. die Iulij Generalis Inquisitor D. Alexander Potentissimi Regis Emanuelis Pronepos, Archiepiscopus Eborensis.

37 Eodem munere noni Inquisitoris Generalis fungitur Illustrissimus Episcopus Leiriensis, prius Angrensis D. Petrus de Castillo Regiæ Capellæ Philippi II. Lusitaniæ Regis Capellanus maior, ordinarius Capellæ, Domus Regiæ, & totius Curiæ Lusitaniæ, ac bis eiusdem Regni Prorex iuxta eiusdem Clementis VIII. beneplacitum 24. Augusti anni 1604.

38 Huic decimo loco successit in officio Generalis Inquisitoris ex dispositione Papæ Pauli V. die 4. Iulij 1616. Illustrissimus D. Ferdinandus Martins Mascharenhas Albertensis Episcopus, supremi Consilij Status, vt vocant, Regis Philippi Lusitaniæ Tertij Consiliarius.

39 Tandem vndecimus Inquisitor Generalis nominatus est à Regia Catholicaque Maiestate, & creatus à S. D. N. Vrbano Octauo Illustrissimus D. D. Franciscus de Castro Egeditanensis Episcopus, olim Conimbricensis Academiæ Rector, & Tribunalis Conscientiæ Præfectus.

40 Atque hæc de origine, & magno progressu Tribunalium S. Inquisitionis in Regnis Lusitaniæ, & Indiæ Orientalis à nobis dicta sint satis: qui plura de hac materia scire desiderat ad multoties citatum Adm. Reu. Patrem Antonium de Sousa recurrat.

PROLEGOMEN. VII.

De prima origine, & magno progressu Trib. S. Inquisitionis in Regno Siciliæ, contra apostaticam, & hæreticam prauitatem.

1 QVEMADMODVM hoc nobis vicinum Trinacriæ Regnum in naturalibus vberrimum, ac fertilissimum, quoad multiplicitatem temporalium terræ frugum, & cuiusuis ferè generis annonæ abundantiam inter cætera totius Orbis, etiamsi illa noui Mundi in vtraq. India reperta adiungas, tantopere excellit, vt pauca ei credo adæquari possint, adeòut horreum Populi Romani meritò antiquitùs diceretur, teste Marco Tullio contra Verrem; ita pariter hoc idem in moralibus, & ciuilibus, frugiferum valde, & abundantissimum quoad multitudinem mediorum, & diuersitatem Tribunalium, pro morum totius Populi correctione, pro conuenienti Reipublicæ regimine, pro omnimoda Iustitiæ administratione, atq. pro directione animarum ad salutem æternam, inter alia Regna adeò mirabiliter præeminet, vt vix illi

2 cedere donetur. † Omitto nunc reliqua ad id conducentia, & hoc vnum tantum attingo; quod ad nostrum institutum viam disponit, reperiri scilicet in hoc Regno Siciliæ tria Tribunalia admodum singularia, primo Tribunal Monarchiæ, vt vocant, Tribunal item S. Cruciatæ, quod vtrumq. forum internum, & externum complectitur, pro casibus in vtroq. occurrentibus decidendis, ad multiplicia, & ingentia priuilegia se extendens. Tandem Tribunal Officij S. Inquisitionis cum eo rigore, & forma strictiori, quibus similia Tribunalia in Regnis Hispaniarum instituta administrantur: non est locus quidquam addendi circa primum, & secundum; de tertio verò peculiariter nobis agendam, originem, & progressum eius breuiter perquirendo.

3 Non inuestigamus hic in particulari originem, seu fundationem, atque progressum Tribunalis S. Inquisitionis pro Regno Siculo, sicut non inuestigauimus pro Regnis Coronæ Aragoniæ, neque pro Regnis Lusitaniæ per solam iurisdictionem ordinariam Episcoporum, quam à iure Diuino, & humano habent, ad effugiendam in his nostris Prolegomenis nimiam prolixitatem; contenti propositis in communi Proleg. 2 n. 3. & reseruantes id præstare Prolegomeno 10. pro istis Insulis Melitensibus circa Tribunal earum S. Inquisitionis, quādoquidem huc reliqua à nobis tradita, & tradenda prolegom. dirigantur.

4 † De fundatione itaq. & progressu per solam iurisdictionem delegatā futurus est nobis sermo: & quoad hac valdè antiqua etiam iudicatur prima origo Trib. S. Inquisitionis in Regno Siciliæ fortè ab eodemmet tempore, quo officiū S. Inquisitionis per Apostolicam delegationē in Ecclesia Catholica exerceri cœpit contra hæreticos Albigenses, vt vidimus supra Proleg. 4 n. 2. nempè circa an. 1215. vt tradit Param. lib. 2. tit. 2. c. 11. n. 7. vel melius secundū R. P. Campeg. vt ibidē dictū, an. 1206. aut paulò ante, secundùm alios.

Vnde

5 Vnde initium talis antiquitatis Tribunalis Regni Siculi non est fundandum in eo, quod asfert Onuphrius Panuinus lib. de Creatione Cardinalium, nempe ab Vrbano VI. Summo Pontifice Anno Domini 1378. fuisse euectum ad dignitatē Cardinalitiam Nicolaum Misinum ex familia Dominicana, tunc Siciliæ Inquisitorem: neque ex prolatis in extrauagante, incipiente, *Cum Matthæus, &c.* inter communes, tit. de Hæreticis, edita à Ioanne XXII. circa annum 1318. contra quemdam Matthæum de Pontiano eiusdem Ordinis Prædicatorum, eodem tempore in Regno Siciliæ munus Inquisitoris Fidei exercentem, (quæ à nobis alibi attinguntur) sed omnino fundari debet in transumpto insigni illius priuilegij ab Imperatore Frederico anno 1224. dum esset Panormi Inquisitoribus Siculis concessi, cuius tenor, vt est in originali, sic se habet.

Transumptum Priuilegij ab Imperatore Federico Anno 1224. Inquisitoribus Siculis concessi.

FREDERICVS Dei gratia Romanorum Imperator semper Augustus, & Rex Siciliæ, Vniuersis, & singulis nostro Imperio, & ditioni subiectis gratiam nostram, & bonam voluntatem. Dignum arbitramur, & omni consonum æquitati, vt qui subditos habere meremur in terris, ei subiecti simus; qui omni creaturæ præsidet eminentius; quia tanto celsius sublimabimur, quanto eius obsequijs humilius nos reddiderimus subsequentes, & ei nos sibi fatebimur digna obedientia famulari, quoniam eius cultus, velut Fidei sacrosanctæ primarij zelatores, obsequia famulatus, & assistentiæ dignis seruitijs præstiterimus, vt tenemur. Cum igitur Fidei Ortodoxæ negotia sint vndique omni penitus prosequenda fauore, pro eo, quod ex eis salus peruenit vniuersorum, ac hominis vtriusque quibus ne dum contemptis, verũ etiam neglectis, parumper tendit ædificium quodlibet in gehennam. Propterea his vigilanti cura intendentes, propensius singulis vestrum, cuiuscumque fulgeatis tituli claritate, siue officij potestate, nostro tamen Imperio, & ditioni submissis, maximè in Regno nostro Siciliæ vltra Pharum nostris præsentibus in perpetuum, & futuris fidelibus prædilectis sub nostræ indignationis fulmine præsenti edicto districtius præcipiendo mãdamus, quatenus Inquisitoribus hæreticæ prauitatis, vt suum liberè officium prosequi, & exercere valeant; prout decet, omne quod potestis impendatis auxilium, consilium, & fauorem, quia tanto nobis præstabitis assistentias promptiores, quanta vbi, & quando tãti negotij vtilitas persuadet (nostris, & proprijs postergatis agendis) eorum fauoribus intendistis, qui Dei negotia satagunt exercere feruentius digna laude. Quia verò bona Schismaticorum Patarenorum, & à Fide Apostatantium hæreticorũ statutis quibusdam Fisco communiter applicantur, Fiscus enim gaudet omnibus bonis prædictorum, nil de bonis ipsis Inquisitoribus prælibando, pro parte eorum merito laborum prosequentium, quod tanquam alienum à ratione ducimus cum vario se exponant discrimini, tam periculorum quam etiam laborum, & expensarum: propter quod digna mercede totum eisdem merito deberet ascribi, cum nemo teneatur proprijs stipendijs militare, & licet hoc opus Dei propter spem retributionis æternæ esset principaliter peragendum, tamen volumus, & præsenti edicto perenniter statuimus, vt attributa Fisco tertia solummodo parte bonorum huiusmodi, & tertia Apostolicæ Sedi reseruata, alia pars tertia absque obstaculo contradictionis cuiusquam eisdem Inquisitoribus assignetur, ne sua mercede spiritualis agricola defraudetur, & propter necessariorum carentiam inquisitio tam salubris ex inopia noxiè ommittatur, quibus etiam propter eorum vigilantem solertiam, vitæ modestiam, necnon & affluentiam litterarum: quoniam nostra interest, & Ecclesiæ nobis iura permittunt, committimus inquirere diligentius Iudæorũ excessus, atq. Infidelium aliorũ non solum contra nostram sanctissimam Fidem existentes, ad quos tenentur ex debito delegationis eorum: verum etiam damnatos concubitus eorundem cum persona fideli, excessus eorumdem, qui sunt contra bonos mores, & quibus Christianorũ religio scandalosè videtur offendi, quorum correctionem prædictis concedimus per præsentes, pœna tantummodo sanguinis ipsis totaliter interdicta; cum sint Diuino cultui perpetuò mancipati, & sanguine plena manus à Dei sacrificio sint exclusæ; mandantes propterea præfatis Infidelibus, & Hebræis sub nostræ indignationis incursu, quatenus Inquisitoribus supradictis, & socijs eorumdem toties, quoties fuerint in prosequutione ipsius Inquisitionis officij, & ipsos transire contigerit per eosdem, de omnibus necessarijs personarum, & animalium de proprijs prouideant, pariter & disponant semel tantum in anno, prouidentes eisdem de aliquo subsidio competenti, iuxta qualitatem, & quantitatem degentium personarum in locis per quæ transitum fecerint inquirentes: ita tamen quod nemo ex prædictis Iudæis ad amplius teneatur eisdem; quam ad vnum grossum communiter per quemlibet exoluendum. Dat. in nostra felici Vrbe Panhormi, Anno Dominicæ Incarnationis 1224. anno verò Romani nostri Imperij in Germania octauo, & in Siciliæ vigesimo tertio feliciter. Amen.

7 En priuilegium Imperiale, in quo cuius boni spiritualis, aut temporalis officio S. Inquisitionis in Regno Siciliæ iam in prima ferè sui origine accessio facta fuerit, per se manifestè patet, nec requiritur, vt aliqualis commentatio nostra id clarius ostendat, neque occurrit peculiare aliquid, circa quod dubitari possit.

8 Per subsequentes autem Reges Siciliæ, supradictum Priuilegium Inquisitoribus Siculis concessum, multoties fuit confirmatum: quæ confirmationes, cum progressum Sancti Officij in hoc Regno Siciliæ, quem indicare intendimus, non parum manifestent; haud erit abs re, si hic per summa saltem capita, sine expressione quandoque totius textus Regalium litterarum apponatur. Ipsum primum confirmauit Serenissimus Rex Alphonsus ad petitionem, & instantiam R. P. Fr. Henrici Lugardij de Panhormo

Ordinis Prædicatorum Sacræ Theologiæ Magistri, & hæreticæ prauitatis in dicto Regno Siculo Inquisitoris: qui ab eo litteras confirmationis obtentas Proregi Lupertio Vrreæ pro exequutione tradidit, atque hic officialibus Regni, & respectiuè quibusuis alijs strictissimè præcepit, vt contenta in eis adunguem obseruarent,
9 & consequerentur. † Litteræ autē sic incip. *Alphonsus Dei gratia Rex Aragonum, & Siciliæ, &c. Vniuersis, & singulis præsentium seriem inspecturis, tam præsentibus, quam futuris, licet adiectione plenitudo non egeat, nec confirmationē exigat, quod est firmum, &c.* Priuilegium verò præcipuè confirmant, ibi: *Nos vero, &c. Imperiale Priuilegium præinsertum, & contenta in eo sic, & prout ipse Inquisitor, suiq. in officio prædecessores eo melius hactenus vsi sunt, de certa nostra scientia tenore præsentium approbamus, laudamus, acceptamus, & confirmamus nostraq. confirmationis, & approbationis munimine robo-*
10 *ramus. Mandantes propterea, &c.* Desinunt tandem istæ litteræ hoc modo: *In cuius rei testimonium præsentes fieri, & nostro sigillo communi impendenti iussimus communiri. Dat. in Turri Octauiæ, die 17. Augusti xiiij. Indictione anni 1451. Regni huius Siciliæ citra Pharum An. Decimoseptimo, aliorum Regnorum nostrorum vigesimo sexto.* *Rex Alphonsus.*

11 Præterea Ferdinandus V. & Elisabetha, dum essent Hispali, se iam Reges Siciliæ appellantes, tametsi Ioannes Aragonum Rex, & dicti Catholici Regis pater adhuc viueret, non solum prædictum Priuilegium ab Imperatore Federico cōcessum approbarunt, & confirmarunt anno 1477 vt constat manifestè ex libris Archiuij Inquisitionis generalis fo. 131. sed ex tunc etiā quasi nouum Inquisitionis Fidei Tribunal fixū, & perpetuum in hoc Regno Siciliæ erigi curarunt, cum non exigua dotatione, cum eo maiori rigore, cum strictiori illa forma, cum amplioribus illis Priuilegijs, iurisdictionibus, & prærogatiuis; quibuscum in multis alijs Hispaniarū Regnis, ac dominijs iam diuersà fuerant erecta. Præfatorum autem Regum Catholicorum iussu id peropportunè exequutioni mandatum, vti omnino requisitum, & absolutè necessarium ad Fidem Catholicam cum puritate retinendam, ad propellendum periculum ingrediendi multiplices errores, seu varias hæreses in hanc Siciliæ Insulam, quod maximum quidem erat, attento eius situ, & hominum externorum concursu; attentis item incolarum moribus, attenta denique in primis magna vicinitate Calabriæ, vbi in rebus Fidei, vt ait hisce verbis Ludouicus Paramus lib. 2. tit. 2. cap. 11. *Non parum viuitur licentiose, cum non multis ab hinc annis pestifera Lutheri secta publicè coleretur, aliquantulum Siciliā contaminata; cum huius Insulæ incolæ nouitatibus natura ferueant:* hactenus verba Ludouici Parami.

12 Deinde supradicta Priuilegia Inquisitoribus Siculi per Reges Siciliæ antecessores suos concessa peribenter confirmauit Inuictissimus Imperator Carolus V. anno 1525. imò hic exemplo aui sui Ferdinandi V. maximoperè excitatus ad fouendas res Fidei Catholicę, & ad Tribunal Sanctæ Inquisitionis in hoc Regno Siculo protegendum, & multo magis honorificandum, atque pro ressum eius in dies augendum, amplioribus prærogatiuis, priuilegijs, & exemptionibus ipsum affecit, vt constat manifestè ex litteris Imperialibus pro dicta confirmatione, & approbatione, ac multò magis pro executione ad Proreges, & Capitaneos Generales: quarum primæ non erit credo tibi molestum, si hic integrè apponantur, vt se habent in originali.

Litteræ Caroli V. ad Proreges Siciliæ in fauorem Officij Sanctæ Inquisitionis.

ILLVSTRIS Prorex, ac Capitaneus Generalis renunciatum nobis est, nonnullos officiales nostros, se de causis officialium S. Inquisitionis istius Regni contra eius priuilegia, libertates, prærogatiuas, ac antiquam consuetudinem intromittere. Quod si ita est, nobis multum displicet, cum nostra voluntas, quam vobis per alias declarauimus, iustitiæ consona sit, vt S. Officium, ac eius ministri ab omnibus officialibus nostris adiuuentur, ac etiam foueantur, quo nullum accipiant detrimentum. Quare vobis dicimus, ac expressè mandamus, vt illicò prouideatis, ne officiales nostri directè, vel indirectè de rebus ad S. Officium pertinentibus se aliquatenus intromittant, sed ea Inquisitoribus, iuxta iustitiæ ordinem decidendo remittant, vt liberè tàm in causis ciuilibus, quàm criminalibus omnibus prærogatiuis, exemptionibus, ac gratijs perfrui possint quibus felicissimi Catholici Regis Ferdinādi Aui, ac Domini mei (cuius anima in gloria requiescat) perfruebantur.

14 *Insuper summa vobis solicitudini esse mandamus, vt Inquisitores, officiales, atque ministri S. Officij liberè, ac sine alicuius contradictione sua valeant munera exercere, quemadmodum vobis consistimus, facietisque decretum securitatis, ac regalis protectionis, quod in fauorem S. Officij, ac eius offitialium concessimus in omnibus, & per omnia, sub pœnis in eo contentis custodiri, omnibus tergiuersationibus adito præcluso, sic enim Dei cultui, nostroque seruitio, ac bonæ iustitiæ administrationi conducere existimamus, contrariumq. nobis (quod non credimus) Vos facturos, acciderēt per molestum. Dat. Toleti 22. Octobris anno 1525.*

EGO REX.

15 Alijs præterea litteris 1534. idem Carolus Imperator prædicta priuilegia primo confirmat, & post specialiter Inquisitoribus Siculis indulget, vt hi, vbi primum in Insulam appellunt suæ commissionis, in potestatis Apostolicæ litteras ... ias sibi traditas non teneantur ordinarijs ter illis inserere facere; sed statim suum munus absque vllo obice exercere possint.

46 † Eodem item anno 1634 idem Cæsar prouidit, & declarauit, quod officiales, & familiares Sancti Officij fruantur omnibus, & quibuscumque immunitatibus; quibus Clerici fruuntur, & eodē modo, à Iudicibus ordinarijs sæcularibus

sint

sint exempti: cum id illis de iure competat, ex capitulo *Significasti*, & ex cap. *Si diligenti de foro competenti*, & tractat copiosè Andr. Gail. in practica, obseru. 37. & Ferdinandus Bonior-
17 nus conf. 92. lib. 4. Tandem r dum esset Panhormi ipse Cæsar anno 1535. diuersa S. Officij Priuilegia corroborauit, vt circa prærogatiuam officialium, & familiarium ferendi arma prohibita; circa remittendos ad Tribunal Sanctæ Inquisitionis quoslibet carceratos quacumq. causa ex dictis officialibus, familiaribus, & commensalibus eorum per ministros à Proregibus, vel à quouis alio de mandato illorum constitutos, & circa diuersa non pauca ad illos spectātia
18 † Vide Paramum citatum num. 13. & 14. qui pro executione, & obseruātia prouisionum duorum Proregum, nempe Ducis Montelonis, & Ioannis à Vega per Ciuitates, & Oppida totius Regni opportunè missas, immediatè post per extensè adiungit.
19 Ecce quam feliciter quantoque cum progressu, & lucro negotium Fidei Catholicæ in hoc Siciliæ Regno procederet, ecce quam prospero cursu, quamquam fortunata totius, haud dubium Sanctissimæ Trinitatis afflante aura in isto tranquillo mari Trinacrio nauigium Tribunalis Sanctæ Inquisitionis à Nautis, idest ab Inquisitoribus peritissimis dirigeretur; cum repente inopinata, & improuisa suborta tempestas adeo periculosa, adeo vehemens, & tremēda, vt ipsum paulò post cum ingenti ruina, seu verius cum totali naufragio ad scopulos, vel syrtes allisisse iudicatum fuerit.
20 Sed vnde nam hæc tam repentinæ mutationis occasio? vnde huiuscemodi tempestatis origo? præter inuidiam Diaboli, quæ & mortis, vt ait Scriptura sacra Sap. 2. tam spiritualis, quam corporalis cuiusuis mali, totius Orbis fons perennis, nescio quid falsæ, & sinistræ informationis susurratum in aurem Cæsaris, quo addnctus prædicta priuilegia Officij Sanctæ Inquisitionis, præcipuè ad iurisdictionem temporalem spectantia per quinquennium suspendit: quo transacto, dum esset in Ciuitate Grandauensi eandem priuilegiorum suspēsionem per aliud quinquennium confirmauit: hinc Tribunal Sancti Officij, cuius antea amplissima erat in eo Regno auctoritas, & iurisdictio, illorum præsidio, prærogatiuarumq. fulcimento, cui prius innitebatur, omnino destitutum, maximè quoad qualitatem familiarium ex nobilibus præeminentiq. ribus, & titularis totius Regni ita encruatum, & ad talem debilitatem reductum, vt grassantibus multiplicibus erroribus perniciosissimis, etiam inter ipsos nobiliores Siculos, DD. Inquisitores resistere non valerent, seu potius cōtra hos, & contra quoscumque alios insurgere non auderent, idque ob diuersos atrocissimos casus, summæ impietatis, & multiplicis contemptus S. Officij, qui tunc temporis acciderunt, & à Paramo vbi supra exprimuntur.
21 Primo accidit, cum D. Inquisitor Bartholomæus Sebastianus visitandi Regni causa Panhormo egressus, edictum Fidei in Ciuitate Xaua publicare iussisset, multi perditissimi homines Domum vbi cum familia sua receptus fuerat, admoto igne concremare tentarunt, hocq. tam immani mortis genere, aut forte crudeliori ipse vna cum suis de medio sub actus fuisset, nisi cognita fraude secretò ab Vrbe valde sestinanter aufugere curasset, non exiguam D. Baronissæ de Florita ex Genere Leofante per suos familiares, & necessarios opem ferentes atque ob istud egregium pietatis facinus præfatæ Baronissæ, & omnibus eius Illustris familiæ fœminis hæc singularissima prærogatiua concessa, vt foro Sancti Officii perpetuo fruantur.
22 Præterea non multo post à similibus sceleratissimis hominibus contra Sanctum Officium Inquisitionis ita tumultuatum est, vt omnes saccos benedictos, qui in Ecclesia S. Dominici ad perpetuam hæreticorum ignominiam appēsi manebant, summo Sanctæ Inquisitionis dedecore abstulerint, nullo resistere valēte, nec permiserint vnquam, vt ipsi in eadem Ecclesia, vel in alia denuò appenderentur.
23 Item cum ab Inquisitoribus missus est Alguazirius ad oppidum Sancti Marci, vt quosdam hæreticos caperet, aij eiusdem impietatis, ac scuitiæ homines eum aggressi, plures ex eius comitatu, occiderunt, atque ipsum Alguazirium semimortuum, seu pro mortuo, humi procumbentem multis vulneribus confossum reliquerunt.
24 Tandem non pauci ex prædictis amore omnimodæ libertatis circa negotium fidei, quasi in furiam versi, Inquisitorem omnino è Regno eijciunt, & nauim, quæ iam è portu soluerat cōscendere compellunt, atque animo penitus illinc euellendi hoc Sanctæ Inquisitionis Tribunal eius Cartophylacium; seu Archiuum petulanter incendunt. Quamquam quoad hoc quasi totaliter decepti, cum in Archiuo Generalium Inquisitorum, seu supremi Consilij trasumpta scripturarum præcipuè, cuiusq. causæ in quouis Tribunali inferiori ei subiecto decisæ, imò ipsarum quandoque originalia asseruari soleant, ita Paramus vbi supra.
25 Interim decennium suspensionis prædictæ ferè decursum, & versus finem anni 1543. audiens Cæsar qualiter Officium S. Inquisitionis in Regno Siculo ad extremum infelicitatem, & ruinam esset reductum; perpendensq. quanta inde damna spiritualia in perniciem animarum, cum amissione Fidei Catholicæ, & multiplicatione errorum contra ipsam ibi euenire possent seu quòd iam euenissent; de eo prorsus instaurando cogitat, atque suspensa, seu reuocata priuilegia denuo concedit, & valdè corroborat, maximè quoad iurisdictionem circa causas temporales tàm in ciuilibus, quàm in criminalibus officialium, & familiariū Officij S. Inquisitionis, idque nō obstante Capitulo Inquisitionis, quod Proregibus quando veniunt ad Regnum Siciliæ datur. Verum totum hoc ex ipsis litteris Imperialibus, quibus sic disponitur, clarius apparet: quas non possum non integras hic apponere, cum per eas S. Officium Inquisitionis in Regno Siculo, quod re vera demortuum penè fuerat, reuiuiscere videatur.

Litteræ

Litteræ Caroli V. quibus suspensa Priuilegia S. Officij, denuo ei conceduntur, & corroborantur.

NOS CAROLVS Diuina clementia Romanorum Imperator semper Augustus, Rex Alemaniæ, Ioanna eius mater, ac ipse Carolus Reges Castellæ, Aragoniæ, Legionis, duarum Siciliarum, Hierusalem, &c. Quoniam diebus elapsis cum in Regno Siciliæ essemus, ad supplicationem trium Brachiorum, aut Stamentorum dicti Regni, qui nobis humiliter supplicarunt, mandauimus, ac prouidimus, ne Inquisitores dicti Regni intra quinque annorum curriculum de aliquibus causis, in quibus pœna mortis infligenda esset contra regnicolam dictæ Insulæ cognoscere possent, atque deinde, cum essemus in Ciuitate Grandauensi, alia nostra prouisione decreuimus dictam gratiam ad aliud quinquennium prorogare ad prædicti Regni petitionem, vt latius in dictis prouisionibus continetur, ad quas habeatur relatio. Et quoniam exercitium S. Officij in dicto Regno ita impeditum est, vt propter hanc causam delinquentes remaneant impuniti, ac nostra voluntatis est, vt Inquisitores, qui sunt, vel deinde fuerint in dicto Regno de causis omnibus cognoscant, quæ familiares, officiales, atque ministri dicti S. Officij pertingunt iuxta instructiones, quæ super hoc Inquisitoribus datæ sunt, ita vt liberè, ac sine alicuius contradictione iustitiam administrare, & sua valeant vti iurisdictione, in quo officiales nostri Regij huius Regni aliquatenus non se intromittant. Idcirco cum decreto, & deliberatione nostri Regij Consilij, tenore præsentium ex nostra certa scientia, ac auctoritate Regia mandamus, Illustri Ferdinando à Gonzaga Principi Malfettæ cognato nostro Proregi, ac Capitaneo Generali in prædicto Regno, Spectabilibusq. & magnificis Consiliarijs nostris Regijs, Magistro Iustitiario, ac eius Locumtenenti, Iudicibus nostræ Magnæ Curiæ, Magistris rationalibus, Thesaurario, ac Conseruatori nostri Patrimonij, Aduocato, & Procuratoribus Fiscalibus, ac omnibus, & quibuscumq. Regijs officialibus nostris, cuiuscumq. sint conditionis, sub iræ, & indignationis nostræ incursu, ac pœna duodecim millium vnciarum exigendarum, ac nostris Regijs ærarijs inferendarum à quocumq. qui contrarium facere attentauerint, vt transacto termino in dicta nostra prorogatione contento, permittatis, ac conseruatis liberè Inquisitores prædictos cognoscere, ac determinare supradictas causas, ac quaslibet alias, quarum cognitio ad eos ratione suorum officiorũ spectat, contra omnes, & quascumq. personas dicti Regni iuxta instructiones, quas super his habent, nec super eis se intromittant, nec intromittere valeant nostri Regij Regni officiales, ita vt possint dicti Inquisitores iustitiam administrare, sic, & quemadmodum ante dictas nostras prouisiones fecerunt. In hoc namque Dominus noster coletur, & S. Officium conseruabitur, cauendo attentè, ne faciatis, aut permittatis contrarium aliquatenus fieri, nec vos intromittatis in aliquo quod huic nostræ prouisioni contrarietur, si gratiam nostram charam habetis, ac cupitis supradictam pœnam euitare. In quorum omnium fidem, ac etiam testimonium præsentes fieri mandauimus nostro sigillo secreto, ac Sanctæ Inquisitionis in earum dorso signatas. Datum Matriti 27. Februarij 1543.

EGO REX.

27 Restat tandem breuissimè ostendendum qualiter prudentissimus, & pijssimus Philippus II. prædictis priuilegijs in fauorem S. Officij à Patre suo Carolo Imperatore modo tradito de nouo concessis, confirmatis & corroboratis, non solum maiorem confirmationem, & corroborationem, sed ampliationem etiam non exiguam addiderit. Quoad primum, cum adhuc esset tantum Princeps confirmat, & corroborat ea per efficacem prouisionem præinsertis in ipsis suprascriptis litteris Patris sui Caroli V. incipientem *NOS PHILIPPVS DEI Gratia Princeps Austriarum, atque Gerundiæ, &c.* & desinentem. *In quorum omnium testimonium præsentes sigillo Regio secreto*, & in dorso *sigillo Sanctæ Inquisitionis munitas expediri iussimus. Datum Matriti 16. Iunij anni 1546.* Item ad vtrumque simul corroborandum, scilicet, & ampliandum Tribunal S. Inquisitionis Siculum, idem Princeps scripsit sigillatim Titulatis, vel Magistratibus, ac Baronibus totius Regni, mandans, vt honore, fauore, atque omnibus modis S. Officij Inquisitoribus Ministris, ac rebus eius omnibus auxiliarentur. Atque hinc feliciter effectum, vt Magnates, Barones, & Principaliores Regni, non solum circa dictum S. Officium, de quo prius malè sentiebant, benè affecti postea extiterint sed etiam officiales, aut familiares eius esse curarint, quorum fulcimento innixi Inquisitores maiori cum auctoritate & iurisdictione ac sine timore tumultuationis, Populi munus suum exercuerunt. Vide Ludouicum Paramum citatum è num. 20. vsq. ad 23.

28 Iam ad Coronam Regnorum suorum Philippus ascenderat, cum dissidia varia inter Proreges, & Inquisitores Siculos exorta aduertens, maximè circa iurisdictionem in causis temporalibus familiarium Sancti Officij, ad concordandos eos animum applicuit anno 1582. ad idque cum satisfactione vtriusque partis iuridicè afficiendum, delegit quatuor insignes ac doctissimos Viros, nempè Licentiatum Salazar, & Licentiatum Timinum, ex Senatu supremæ Sanctæ Inquisitionis, item Regentem Ramondetta, & Regentem Carauajal ex Italiæ Consilio. Qui concordata diuersorum capitum per excellentiam inter partes tunc admissam ediderunt.

29 Litteræ autem prouisionis Regiæ pro eis exequendis ad Proregem, sic incipiunt: *PHILIPPVS DEI Gratia Rex Castellæ, Leonis, Aragoniæ, vtriusq. Siciliæ &c. Illustri Marco Antonio Coloña Consobrino nostro Proregi &c. Notæ tibi sunt discordiæ, & contentiones, quæ inter te, & Venerabiles Inquisitores Apostolicos istius Regni excitatæ sunt de diuersis articulis ad iurisdictionem spectantibus &c.* Desinunt vero sic: *Hæc nobis cordi sunt; is qui contraierit, iram, & indignationem nostram se nouerit incur-*

surum

ſurum. Dat. in Vrbe Pacis Augusta (vulgo Badajoz) quarto die menſis Iulÿ anno 1581.

30 Non adduco hic integrum tenorem harum litterarum, neque concordatorum; inuenies ſi lubet legere apud Paramum loco citato nu.24. eo quod immutata iſta, & ſæpius variata tempore eiuſdẽ Philippi II. & filij ſui Philippi III. Regis fuerint, imò à Philippo IV. nunc feliciter regnante noua concordata inter dictos Proreges, & Inquiſitores Regni Siciliæ edita audio; quæ ad manum haſtenus habere nequiui, licèt citò, ſim, vt ſpero habiturus.

31 Cæterum non prætermittam vltimo loco lectori tradere prouiſionem Regis Philippi II. in fauorem Conſultorum S. Inquiſitionis Regni Siculi; quamuis ignorem, an omnia, quæ in ea diſponuntur, vel ſaltem aliqua in præſentiarum obſeruentur.

Litteræ prouiſionis Regis Philippi II. in fauorem Conſultorum Sanctæ Inquiſitionis in Regno Siculo.

PHILIPPVS DEI Gratia Rex Caſtellæ, &c. Illuſtri Marco Antonio Coloña, Cognato noſtro, Proregi, Locumtenenti, ac Capitaneo Generali in noſtro Regno Siciliæ citra Pharum, ac cuilibet noſtro alÿ Proregi Præſidenti, ac Locumtenenti, qui pro tempore erit ac vobis Venerabilibus Inquiſitoribus Apoſtolicis, qui in dicto Regno eſtis, vel pro tempore fueritis ſalutem, ac dilectionem. Non vos præterit, quod intellectis diſſidÿs, atque iuriſdictionis controuerſÿs, quæ inter vos dictum Proregem, ac reliquos noſtros ſæculares Iudices, atq. miniſtros iſtius Regni prædicti cum vobis Inquiſitoribus ſupradictis ſuper officialibus, familiaribus, atq. miniſtris S. Officÿ, ac alÿs, vt hæc omnia (ſicut æquum eſt) ceſſarent, ac inter vos illa pax, atque conformitas, quæ decet, reperiretur, mandauimus perſonas tam Generalis Conſilÿ Inquiſitionis, quam alÿs Italiæ Regentibus congregari, ac hæc omnia conſultari, quo ab illis facto, ac à nobis viſo, & approbato die 4. menſis Iulÿ anni proximè elapſi 1580. Mandauimus dari, ac dedimus prouiſionem noſtram ordinando, & mandando in ea, quod ſuper prædictis obſeruandum impoſterum eſſet, quemadmodum in dicta prouiſione fuſius continetur. Poſtea vero nobis expoſitum eſt, adhuc inter vos aliam eſſe contentionem, vel potius hæſitationem, qua ſcilicet forma Conſultores S. Officÿ eius fori priuilegium vti debeant, & an expediat, vt illo Conſultores gaudeant. qui ad præſens ſunt, vel poſt hac fuerint, qui Iudices Magnæ Curiæ eſſe, vel alia publica munera habere reperiantur, & ſi dicto foro tanquam familiares, an tanquam officiales gaudere debeant, vobis dicto noſtro Prorege allegante non debere, nec poſſe Conſultores prædictos maiori prærogatiua, quem alios ſimiliter S. Officÿ familiares honorari, ſcilicet pro ſuis tantum perſonis. Eos vero Conſultores, qui Iudices Magnæ Curiæ eſſent, vel alia officia regia haberent, non debere illius fori gaudere præheminentia, ne iuriſdictiones confunderentur. Et quoniam pro parte dictorum Inquiſitorum prædictos Conſultores (cum ſint tam inſignes, atque præcipui dictæ Inquiſitionis miniſtri) tanquam officiales ſalariatos illius cum omnibus ſuis familiaribus debere vti, & quamuis alia publica munera, aut miniſteria haberent, vel Iudices Magnæ Curiæ eſſent, non idcirco iuſtum videri, vt dicto Priuilegio, ac foro priuarentur, cum nec ob id iuriſdictionum confuſio, nec aliud inconueniens ſequeretur, & alia allegabantur: ſuper quibus pariter eaſdem perſonas Generalis Conſilÿ Inquiſitionis, & Italiæ iuſſimus congregari, quæ antea fuerãt congregata. His itaque ab illis conſultatis, ac diligenter ſuper omnibus habito tractatu à nobis viſo, & approbato, quoniam noſtræ intentionis, ac voluntis eſt, vt S. Inquiſitionis officium honoretur, ac reuerenter colatur, cum id Dei cultui, noſtro ſeruitio, ac communis noſtræ Religionis bono apprimè conueniat, & vt poſt hac dubitationis omnes, controuerſiarum occaſio ceſſet, debito amore mutuo conformes ſitis, prout æquum eſt, dari mandauimus, ac dedimus præſentem, cuius ſerie, ac tenore declaramus, volumus, & mandamus, vt prædicti S. Officÿ Conſultores, qui modo ſunt impoſterum fuerunt, gaudeant eodem priuilegio, quod officiales non ſalariati habent, habere conſueuerunt iuxta id quod à nobis prouiſum eſt, atque mandatum in vltima prouiſione, atque concordia de qua ſupra diximus. Quod etiam ſit, & procedat quantumuis prædicti Conſultores ſint Iudices Magnæ Curiæ, vel alÿs publicis officÿs fungantur, dum tamen circa illorum exercitium non delinquant, quod obſeruetur, ac cuſtodiatur pro libito voluntatis noſtræ, & Regum ſucceſſorum noſtrorum. Quo circa mandamus omnibus, ad quos dicta prouiſio fuerit directa, eam obſeruent, cuſtodiant, ac exequantur, ſub pœnis in ea contentis, perinde ac ſi hæc noſtra declaratio in illa fuiſſet inſerta, omni obice, ac impedimento ceſſante Dat. Vlyſſiponæ 27. Iulÿ 1581.

EGO REX.

33 Adiungamus etiam, ſi placet, alias eiuſdem Regis Philippi poſteriores litteras, quibus multò magis indicatur maximus amoris affectus tanti Monarchæ erga Sanctum officium Inquiſitionis, & quam ardenter huius fructum, ac progreſſum ingentem pro ſalute animarum in optatis haberet.

Litteræ eiuſdem Regis Philippi ad Proregem in fauorem Inquiſitorum Fidei in Regno Siciliæ:

ILLVSTRES Comes, Conſobrine noſter Vicerex, Locumtenens, & Capitanee Generalis. Honor, & fauor qui Sancto Officio, eiuſque miniſtris, & appendicibus exhiberi debet, adeo veſtra religione, ac zelo condignus eſt, vt minus nobis neceſſarium videatur, vobis commendare, quanti eius officÿ obſeruantia, & amplitudo interſit. Nam vltra ipſius miniſterÿ momentum, ac etiam dignitatem, quanti apud nos ſit, ſatis videri poſſit ex dignitate, & auctoritate, quibus in iſto noſtro

nostro Regno conualuit. Cum tamen quædam controuersia, quæ inter vos, & ipsius officij Inquisitores his prope elapsis intercesserunt, nobis delatæ fuerint, visum nobis est has ad vos litteras dare, vobisque mandamus, & dicimus, vt studiosè, ac diligenter omni fauore, atque præsidio in omnibus publicis, & priuatis occasionibus istius Regni Inquisitoribus præsto sitis, omnemque exhibeatis honorem, ac specialiter cum ad vestrum prætorium eos vocabitis, non per apparitorem, sed per familiarem vestrum honoratum, ac per schedulam vocetis, quemadmodum vestri in ipso munere prædecessores fuisse noscuntur, eodem modo abstinendo à guidaticis concedendis personis illis, quæ ciuiliter, vel criminaliter in Sancto Officij Tribunali causas defendant, ac præsertim studebitis, vt ea quæ in vestra præsentia, vel vobis instrumentientibus cum dictis Inquisitoribus conferenda erunt sub æqua ac debita cautela, quemadmodum talia postulant, pertractentur, ita vt ne dum in hoc, sed in alijs omnibus, in quibus dictis Inquisitoribus auctoritas nostra ad suum ministerium (quod tantum è Dei cultu, ac Christianæ Religione est) confert, illis non deesse appareat, quod à vobis (quia nobis gratissimum est) fieri speramus. Dat. apud Sanctum Laurentium 18. Septembris 1587.

EGO REX.

35 Ex quibus litteris hic vtilissimus secutus effectus, iam supratactus, quo Titulati, & Barones Regni perpendentes singularem amorem sui Regis erga Sanctum Officium Inquisitionis, se præbuerint erga idem valdè beneuolos, ac promptos ad præstandum eidem auxilium, & fauorem, vbicumque opus esset; vti re vera aliquoties præstiterunt, maximè in illo casu admodum singulari; cum circa annum 1592. ex Geneua hæreticæ prauitatis iniquissimo domicilio, quidam pseudo didascali (ministri ibi; & alibi inter hæreticos vocantur) missi fuerunt pro fide, & Religione Catholica penitùs destruenda, & labefactanda in Siciliæ Insula, quod hanc sibi accommodatissimam, & perropportunam Sedem, ad spargendos suos errores iudicaret, cumque eos iam furtim non parum spargere, ac diuersos de populo inficere cœpissent, detecta haud sine Diuino auxilio perniciosissima contagie, curaque commissa Titulatis, & Baronibus illos, & quoscumque infectos inquirendi, & capiendi; ita diligentes, & vigilantes in hac Inquisitione, & captura se præbuerint, vt breui tempore huic tanto malo remedium adhibitum, extinctis, & eradicatis omnino erroribus, si qui iam radices misissent; captus enim præcipuus eorum concionator Iacobus Brutus, qui vt pertinax, & impœnitens viuus igni traditus, alij foras necessario exterminati, infecti vero Ecclesiæ reconciliati.

36 Claudamus hoc septimum Prolegomenum aliquali nomenclatura DD Inquisitorum, qui huic Tribunali Sãctę Inquisitionis Regni Siculi præfuerunt, non quidem omnium, cum per combustionem Archiuij, de qua supra num. 6. multorum memoria perierit, maximè ex familia Dominicana.

37 Anno itaque Domini 1490. Ioannes Scalambro Siculus, ex nobilioribus Ciuitatis Leontinorum oriundus, fuit Inquisitor Siciliæ.

Dominus Petrus de Belforado huic Siculo Tribunali S. Inquisitionis præfuit anno 1500. postea Archiepiscopus Messanensis creatus.

Eodem anno eius Collega, cuius nomen, & cognomen ignoratur, similiter Inquisitor, & inde ad Episcopatum Chefaludensem pro meritis euectus.

Anno 1512. Doctor Alphonsus Bernal huic Tribunali Siculo præfuit.

Eodem anno Doctor Melchior de Ceruera Inquisitor Siculus.

Collega illorum in eodem munere Doct. Didacus de Bonilla eodem tempore.

Anno 1520. fuit Inquisitor Siculus Doctor Tristanus Caluette.

Augustinus Comargus Doctor Scholasticus Carosanensis anno 1526.

Anno 1537. D. Arnaldus Albertinus primo Inquisitor, & post Episcopus Pactensis, ac tunc Præses in Regno Siciliæ.

Doctor Didacus de Oron administrauit Inquisitionis Tribunal Siculum eodem an. 1537.

Bartholomæus Sebastianus Inquisitor Siculus anno 1596. inde Episcopus Pactensis, & Præses Regni, tandem Archiepiscopus Taraconensis.

Anno Domini 1555. Licentiatus Franciscus Orozcus ab arce Carthaginensis ex Tribunali Inquisitionis Fidei Toletano adhuc Siculum venit, & anno Domini 1558. fuit creatus Archiepiscopus Panhormitanus.

Item Ioannes Orozcus ab Arce ex fratre filius dicti Archiepiscopi Panhormitani vno anno tantum, nempè 1562. fuit Inquisitor Siculus, inde ad Episcopatum Syracusanum ascendit, & postea ad Catanensem.

Anno 1563. Licentiatus Ioannes Bezerra per nouem annos munus Inquisitionis Fidei in Regno Siciliæ administrauit, post ad visitandum Tribunal Sanctæ Inquisitionis Gotolanum missus, vbi obijt.

Doctor Ioannes de Ratana Victorianus eodem anno primo per sexennium fuit Inquisitor Siculus, inde Archiepiscopus Messanensis.

Anno 1569. Licentiatus Ioannes Quintanilla Beticus, qui simul Inquisitor, & Inquisitionis Visitator fuit in hoc Regno Siculo, obijt Panhormi.

Licentiatus Bernardus Blasus primo Barcinonæ, post anno 1572. in Regno Siculo Inquisitor fuit, & post Episcopus Mazzariensis demortuus.

Doctor Comes de Carauajal eodem anno primo Collega dicti Licentiati Gasci in officio Inquisitionis Regni Siciliæ, inde ad Tribunal S. Officij Cordubense promotus.

Anno 1574. Antonius Marinus à Pazos Visitator primo, & post Inquisitor Fidei Tribunalis in Regno Siciliæ, inde ad Toletanum rediit tandem Episcopus Cordubensis creatus.

Anno 1577. Licentiatus Ioannes à Rojas primo Valentiæ, postea in Regno Siciliæ fuit Inquisitor, electus Episcopus Agrigentinus, de huius

huius viri operibus, & laudibus iam alibi diximus.

Eodem anno Licentiatus Didacus de Haedo Collega dicti D. Ioannis de Rojas in munere Inquisitoris, cum idem prius exercuisset Valentiæ, & Cæsaraugustæ, inde Episcopus Agrigentinus, tandem Archiepiscopus Panhormitanus pro meritis creatus.

Anno 1579. Ioannes de la Peña Capellanus Regis, Inquisitor Siculus, & electus Archiepiscopus Messanensis obijt.

Anno 1580. Licentiatus Ioannes Cornonero Cordubensis præbendatus per nouennium Inquisitor Siciliæ, inde ad Episcopatum Catanensem promotus.

Anno Domini 1584. Doctor Ioannes de Aymar Regni Aragonum ex Tribunali Inquisitionis Fidei Barcinonēsi ad Siculum promouetur.

Anno Domini 1596. Ludouicus de Paramo sæpius à nobis citatus, Archidiaconus, & Canonicus Legionensis per multorum annorum spatium, summa cum laude munus Inquisitoris Fidei in hoc Regno Siculo administrauit.

Doctor D. Lopes de Varaona Thesaurarius Ciuitatensis, Tribunali Inquisitionis Fidei præesse cœpit anno 1587.

Doctor Martinus de Olloqui anno 1591. Inquisitor Siculus.

Anno Domini 1591. Licentiatus Dominicus de Ilanes Canonicus Asturicensis, qui sicut & præcedens in munere Sancti Officij Inquisitionis dicti Ludouici de Paramo Collegæ fuerunt.

Tandem post mortem prædicti Martini Olloqui successit eius loco Licentiatus Petrus de Hoyo anno Domini 1598.

PROLEGOMEN. VIII.

De multa maiori progressu Tribunalium Sanctæ Inquisitionis, ex Institutione Sacrarum Congregationum contra hæreticos, aut recedentes à vera Fide Catholica.

1 AD REM peculiariter, de qua acturi sumus in hoc, & sequenti Prolegomeno, haud dubium claro, & interno mentis oculo prophetico prospiciebat Regius Vates, dum ex studij aspectu, intimo, & valde accenso cordis affectu ad confitendum, & laudandum Deum Optimum Maximum, ita exultabatur dicens: *Confitebor tibi Domine in toto corde meo, in Consilio iustorum, & Congregatione.* Psal. 100. Quamuis enim Hugo Cardinalis exponat de iudicio Confessionis sacramentalis factæ Deo, & Sacerdoti eius ministro, inibi iudicanti, & Consilium rectum præbenti, iuxta Ritum Congregationis, seu Ecclesiæ Sanctæ, qui videtur sensus tantum accommodatitius, vt ait in hoc loco noster Ioannes Lorinus Auignonensis; quod Psalmista loquatur in persona cuiusuis Christiani verè pœnitentis, & legitimè confitentis. Item 2
quasuis D. Augustinus Anagogicè interpretatur de futuris iudicibus simul cum Christo Domino in fine Mundi, Apostolis videlicet, & viris quibuscumque Apostolicis, iuxta illud ex ore ipsius Christi Domini: *Amen dico vobis &c. Cum sederit Filius Hominis in Sede Maiestatis suæ, sedebitis, & vos super sedes duodecim iudicantes duodecim Tribus Israel* (omissis Caietani, & aliorum interpretationibus multo minus ad rem nostram facientibus, quas videas, si lubet apud citatū Lorinum) Diuus tamen Chrysostomus, Eutymius, & alij ex textu Græco deducentes coniuncta esse verba sequentia: *Magna opera Domini, exquisita in omnes voluntates eius*, cum antecedentibus iam propositis, *in Consilio iustorum, & Congregatione*, iuxta sensum proprium, saltem mixtum, & spiritualem intelligunt hæc de quibuscunque Iudicibus simul, & sæpius coniunctis in Consilio, vel Congregatione aliqua, vt in Rota Romana, in Parlamento Parisiensi, Tholosano &c. Causas quaslibet recta intentione, & sublato omni prauo affectu iudicantibus; ab his Magna opera Domini fiunt exquisita, egregia, eximia in omnes voluntates eius, secundum quodcumque ipsius beneplacitum. Quod si de quibusuis Tribunalibus iudicum dicto modo iudicantium, ex mente Diui Chrysostomi, Euthymij, & aliorum intelligenda verba Sancti Regis Prophetæ, quanto magis de Tribunalibus pro causis Fidei, cum in illis multo maiora semper opera Domini, in defensionem eiusdem Fidei peragentur; quam quæ alibi vnquam? Cum hæc item nomina Consilij, & Congregationis peculiari appropriatione nostra Tribunalia Sanctæ Inquisitionis sibi assumpserint; Tribunal Romanum omnium supremum, Sacra Congregatio Sanctæ Inquisitionis Romana dicitur: sic pariter hæc Melitensis, Tribunal Inquisitionis Hispaniæ; & pari modo illud Lusitaniæ Consilium supremum vocatur, tandem quod de multo maiori Tribunalium S. Inquisitionis progressu, & de his excellentibus Domini operibus sub terminis Consilij, & Congregationis confitendo, & laudando Deum, sic præcipuè locutus Regius Psalmista, vel inde clarè apparet, quod vt ex alijs notat idem Ioannes Lorinus, verbum Hebræum [illegible] Zod in hoc loco proprietate, intimè perpēsa eius radice significet Consilium secretum, seu quod requirat secretum, & quidem negocia Sanctæ Inquisitionis adeo stricto, & rigoroso secreto geruntur, vt ad ipsum seruandum sub iuramento solemni, & sub pœna excommunicationis reseruatissimæ Summo Pontifice teneamur, quicumque ad ipsa gerenda attendimus; atq; hinc non parum auctoritatis, & reputationis ipsis Tri- 3
bunalibus Sanctæ Inquisitionis prouenire, ab eisdemque hinc non exiguum timorem, ac terrorem hominibus quibusuis incuti, quis ita cæcus, cui non innotescat? Delectat valde, cum video, sic in communi maiorem progressum officij Sanctæ Inquisitionis ex institutione Sacrarum Congregationum, & Consiliorum prouenientem

nientem

nientem audire; sed in specie ipsorum expressio multo magis delectabit; Vnde iam

2 Reponenda statim hic institutio Primariæ, & Generalissimæ Sacræ Congregationis Romanæ Sancti Officij, atque hujus origo, vti capitis cæterarum omnium diligenter indaganda, maiorisq; incrementi accessio semper ei facta, deinde ostendenda occurrit. Illud autem primo loco in communi adnecto, & habeo, vti omnino certum, Romæ aliquando solum Summum Pontificem pro tempore, aut eius Vicarium Generalem, Inquisitorem de iure Ordinarium, aut alium, vel alios ab ipso Pontifice assignatos pro tractandis causis fidei firmiter, & stabiliter extitisse; quod si aliquando forte pro aliquo, aut aliquibus casibus occurrentibus, quis ex delegatione Pontificia Inquisitor crearetur, id ad tempus certum, & determinatum, raro tamen in perpetuum fieri solitum. Sed audi totum hoc compendiosius politiori stylo ab ore nostri Famiani Stradę sic loquentis, *Quin & Romæ, inquit, variatum: nam modo per consuetos, urbanosq; Magistratus administrata omnia, Quæsitor extra ordinem nullus: modo plures, sed sub unius, pluriumue regimine Purpuratorum Patrum, donec Pontifex Paulus IV. instituto aliquorum ex his Patribus Collegio, quorum suffragijs hæ controuersiæ finirentur, Augustiori, Sanctioriq; iudicio rem imposterum Romæ stabiliuit*: hactenus Famianus. Qui necessario corrigēdus circa id, quod in eo asseritur (idem repetitur in eius indice) ex errore haud dubie Typographi fuisse scilicet institutam Sacram Congregationem officij Sanctæ Inquisitionis a Summo Pontifice Paulo IV. cum tamen ad hoc ostendendum citetur in margine Bulla, incip. *Licet ab initio &c.* quę re vera est 34. Pauli III. vt in suo elucidatissimo Bullario affert Laertius Cherubinus ex mente omnium; per quem ipse Paulus III. dictam Sacram Congregationem sine dubio fundauit, vt statim num. sequenti extensius dicemus; tametsi Paulus IV. Sixtus V. & alij Summi Pontifices eam auxisse, & maioribus prærogatiuis locupletasse dicantur. Dixi ex errore Typographi, non idem Famianus, accuratus historię scriptor, adhuc superstes, interrogatus de hoc, candide respondit, non de Paulo IV. sed de III. constasse, & scribere voluisse, & scripsisse. Circa idem tamen alij errauerunt; vt patet ex Additionatore ad vitam Pauli IV. Andreas Victorello, qui etiam ibidem addit hoc de fundatione dictæ Sacræ Congregationis per Paulum III. Testatū similiter fuisse ad vitam eius a Francisco Cabrera vno ex præstantissimis scriptoribus neotericis vitæ, & rerum gestarum cuiusque Romani Pontificis ab initio nascentis Ecclesiæ vsque ad Beatissimum Papam nostrum Vrbanum VIII.

3 Circa annum itaq; 1542. vt iam in particulari, & de re certa loquamur, præfatus Pontifex Paulus III. fel. mem. consilio, & suasionibus Sanctissimi Patriarchæ nostri Ignatij, vt in eius vita refert R. P. Petrus Riba de Neyra excitatus, (alij etiam eum ad idem induxisse dicuntur, quod non nego.) edidit prædictam Bullam, *Licet ab initio &c.* qua Congregationem Sacram stabilem, & perpetuam plurium Eminentissimorum Cardinalium Generalium Inquisitorum contra hæreticam, atq; apostaticam prauitatem cum amplissima iurisdictione, & auctoritate instituit. Primi autem Inquisitores Gene. à quibus initiū sumpsit hæc Sacra Congregatio, sic assignantur, & instituuntur ab ipso Paulo III. §. 2. eiusdem Bullæ: *Nos ne*, inquit, *dum dies Concilij* (Tridentini scilicet) *per nos nouissimè indicti expectatur, ea, quæ in deterius labentur, prouidere volentes, ac nequeuntes per nos solos, alijs etiam arduis occupatos curis, omnia exequi; dilectorumque filiorum nostrorum Ioannis Petri Sancti Clementis, Ioannis S. Sixti, Petri Pauli Sanctæ Balbinæ, Bartholomæi Sancti Cæsarei, Dionysij Sancti Marcelli, & Thomæ Sancti Sylvestri tit. Presbyterorum Cardinalium fidem, doctrinam, & virtutem perspectas habentes, ac de eis plurimum in Domino confidentes, eosdem Ioannem Petrum, & Ioannem, ac Petrum Paulum, & Bartholomæum, nec non Dionysium, & Thomam Cardinales nostros, & Apostolicæ Sedis in omnibus, & singulis Reipublicæ Christianæ Ciuitatibus, Oppidis, Terris, & locis* (cum limitatione de qua iam à nobis supra Prolegomen 4 num. 3. & infra iterum) *tam citra, quam vltra Montes, videlicet in Italia consistentibus, ac in Romana Curia super negotio Fidei Commissarios, & Inquisitores Generales, & Generalissimos auctoritate Apostolica tenore præsentium constituimus, & deputamus.* hactenus ex dicto §. 2. iuxta diuisionem Laertij Cherubini.

4 Verum vt constet magis in particulari de amplissima auctoritate, & iurisdictione præfatis Cardinalibus, & quibusuis Inquisitoribus Generalibus Sacræ Congregationis ex vi dictæ Bullæ concessa, contenta in ipsa absq; expressione textus per summa capita opportunū duxi percurrere. Post exordium Bullæ in 1. §. causæ instituēdi hanc Sacram Congregationem Sancti Officij denotantur, quod in dies magis noue hæreses, & schismata pullulantes. De contentis in secundo §. iam dictum. Agitur præterea in 3. §. de facultate procedendi contra quascumq; personas cuiuscumq; qualitatis, status, aut præeminentiæ, & culpabiles repertas legitimis indicijs carcerandi, torquendi, & concluso processu finalem sententiam ferendi atque pœnas secundum Canones infligendi &c. In 4. §. de facultate eligendi officiales, & Assessores, Consultores, Promotores Fiscales, Notarios &c. pro regimine, & complemento huius Sacr. Congregationis. Conceditur item in §. 5. potestas committendi degradationem cuiuscumq. Antistite Catholico cū duobus Abbatibus, vel duabus personis in dignitate Ecclesiastica constitutis, quoties ad eam quiuis Presbyter, aut in Sacris constitutos condemnatur iuxta iuris dispositionem in 6. & 7. §§. agitur de coercendo contradictores, & de inuocando auxilium brachij sæcularis, vbicumq; fuerit necessarium pro negocijs Sanctæ Inquisitionis. Item in §. 8. est sermo de facultate creandi nō solum nouos Inquisitores Apostolicos pro cæteris Tribunalibus Sancti Officij, sed alios etiam ministros ex quibusuis personis Ecclesiasticis Secularibus, vel Regularibus ad id idoneis, in quibuscumq; Ciuitatibus locis &c. vbi ipsi Cardinales Generales

Inqui-

Inquisitores iudicauerint necessarium (pro hoc Tribunali Melitensi,& Inquisitores,& Assessores, & Promotores fiscales creare solent, vt infra suo loco) item eos iam creatos ad libitum ipsorum Cardinalium reuocandi causis etiam fidei inceptis, & nondum finitis, & alios eorum loco instituendi, &c. in §. 9. tractatur de appellationibus, quod à priuatis Inquisitoribus ad Sacrã Congregationem Vrbis,seu ad Cardinales Generales inquisitores deuoluantur. in §. 10.de facultate inhibendi in Curia, & extra eam . in §. 11.de clausula sublata; *Quod sic per quoscumq. Iudices,&c.* in §. 12. de derogatione cuiusuis in contrarium facientis, &c. in §. 13. de sanctione pœnali. *Nulli ergo omnino hominum liceat, &c. Datum Romæ, &c.* En contenta in Bulla institutionis Sacræ Congregationis Sancti officij Vrbis:en ad qualem rem tam insignis gloriæ Dei Opt.Max.& tam egregiæ vtilitatis totius Ecclesiæ Catholicæ Sanctus Pater noster Ignatius Paulum III. induxerit:idq.vt huic specimẽ grati animi præberet pro beneficio ingenti ad modum accepto bieunio fere antea,nempe approbationis instituti, & Religionis Clericorum Regularium nostræ Societ.Iesu,ab ipso Ignatio fundatæ; p r Bullam incipientem,*Regimini militantis Ecclesiæ, &c.*

5 Erecta sic, & firmiter instituta Sacra Congregatione Sancti Officij Vrbis per præfatum Paulum III.(vnde errauit Frater Didacus Morillus afferens vbi supra fundatam fuisse per Sixtum V.) à multis ex sequentibus Pontificibus supremis de m iori indies eius augmento , & de me iori ipsius regimine sæpius cogitatum, varijs Bullis Apostolicis ad hunc eff ctum editis : Quas non possum non sigillatim attingere; quo præsenti huic nostro Instituto, vti expedit,plenius maneat satisfactum. Vnde Pius IV. quoad augmentum,per Bullam incipientem, *Cum Nos per nostrum,&c.*meminerit se in Generales Inquisitores sacræ Congregationis octo Cardinales deputasse, nẽpe Ioannem, Michaelem S. Anastasiæ Saracenum , & Ioannem Baptistam S. Clementis Cicadam , ac Ioannem, Suauium S Priscæ Reumanid,necnon Michaelem S.Sabinæ Ghyslerium,& Clementem S.Mariæ in Aracæli Monialium,& Ludouicum S.Cyriaci in Thermis Simonetã & Carolum S.Martini in Montibus Borromęum (hic à Pspa Paulo V.canonizatus , & in numero Sanctorum repositus) Presbyteros, & Vitellosium S. Mariæ in Porticu Vitellium Diaconum, &c. nunc §.1. adiungit nouum Inquisitorem Franciscum scilicet Alciatum tit. S. Susannæ Cardinalem, &c. Quanquam statim §.2.sic limitat : *Insuper pro faciliori causarum expeditione, & terminatione statuimus, decernimus, & ordinamus, vt quidquid per maiorem partem S.Romanæ Ecclesiæ Cardinalium, qui in Congregatione prædicto officio interuenerint,seu cõuenerint,dictum, gestum, statutum, ordinatum, decretum,terminatum,seu sententiatum extiterit, sit validum, & firmum, ita & taliter, quod nullo modo impugnari possit, perinde ac si omnes, & singuli Cardinales prædicti in dicta Congregatione conuenissent, & maior pars consensisset, &c.*

6 Hanc decisionem Pij IV. non multo post approbauit, & confirmauit Pius V. Sanct. mem. sua constitutione incipiente, *cum sel.rec.* in qua infra, rem magis stringendo, totum negotium reducit ad duos tantum Cardinales Generales Inquisitores,ita vt si isti soli interfint Sacræ Cõgregationi, alijs fortè ob aliquam causam impeditis , vel sine ea absolutè non conuenientibus, quicquid ab illis duobus tantummodo resolutum, atque determinatum fuerit, adeò validum, & firmum esse decernit, ac si omnes simul Cardinales S. Officij Inquisitores in Sacra Congregatione conuenissent, & maior eorum pars consensisset, quod prudentissimè præscribit Sanctissimus Pontifex, vt nunquam negotia Inquisitionis pertractari cessent, quoad fieri possit.

7 Quamquam talia negotia quibusuis alijs merito esse præferenda, & primo loco obeunda testatur idem Pius V. tanquam fidei, & Religionis zelantissimus in prima sui Pontificatus Bulla, vt assert Cherubinus incipiente, Sanctissimus Dominus noster, &c. qua primo præcipit quibuscumque suis officialibus in Curia, & extra eam existentibus Gubernatoribus Prouinciarum,&c. sub pœna excommunicationis latæ sententiæ, & indignationis Sanctitatis suæ, & alijs arbitrio ipsius, & Cardinalium Inquisitorum Generalium pœnis infligendis, vt eisdem Cardinalibus Inquisitoribus in quibusuis officium Sanctę Inquisitionis concernentibus prõptissime obediant, deinde Reges, & quosuis Principes sæculares rogat,vt ipsis Cardinalibus Inquisitoribus, & eorum Officialibus auxilium præstent, & præstari faciant à suis Magistratibus in similibus ad Sanctum Officium spectantibus. Denique disponit in eadem Bulla, vt carcerati quicumq. in carceribus non S. Officij pro quibusuis delictis, & delictis etiam atrocibus, si de crimine ad S. Officium pertinente fuerint delati, aut denunciati, suspensa aliorũ criminum inferiorum cognitione,transmittantur sine mora ad eosdem Cardinales,& Inquisitionis carceres, vbi retinendi, vsque ad expeditionem causæ fidei totaliter, & postea remittendi ad priores carceres pro expeditione aliorum criminum, vt fuerit de iure iudicatum.

8 Insuper idem Pius V. alia constitutione incohante, inter multiplices, &c. reducit ad terminos iuris quascumque litteras Apostolicas in causas hæresis emanatas, & reuocat easdem, quatenùs contrariæ sint dispositioni, iurisdictioni, ac stylo Inquisitionis fidei, & declarat,quod sententię in reorum Inquisitorum fauorem cõtra dictum stylum, & dispositionem datæ, & ferendæ,nunquam transeant in iudicatum. Vnde concedit facultatem Cardinalibus Inquisitoribus Generalibus reuidẽdi huiuscemodi causas, non obstante, quòd tales sententiæ videantur à Sede Apostolica cõfirmatę.Inductus est Pius V. sanctę memoriæ ad sic disponendum, quòd ipse dum in minoribus esset, Inquisitor fuerit, & abusus,de quibus in exordio huius constitutionis, agnouerit, in fine confirmat Bullam Pauli IV. quoad pœnas hęreticorũ, & schismaticorũ, sed de hoc nos opportunius lib.6.Reg.multipl.

D 9 Non

9 Non institutionem, vt volebat Morillus, sed confirmationem huius Sacræ Congregationis Sancti Officij habemus à Sixto V. Bulla incipiẽte, *Immensa æterni D.* § 1. in primis de hoc agitur: vbi primo in laudes, & encomia eius prorumpit, & concessa ipsi ab alijs Summis Pontificibus denuo concedit, & corroborat per sequentia verba: *Congregationem S. Inquisitionis hæreticæ prauitatis, magna prædecessorum nostrorum prouidentia, tanquam firmissimum, Catholicæ fidei propugnaculum in Vrbe institutum, &c. Nos quoque confirmamus, & corroboramus, illiusq. omnia instituta, omnesq. & singulas facultates à Romanis Pontificibus Prædecessoribus nostris, Cardinalibus ad eam Congregationem pro tempore delectis concessas, omnemque authoritatem, & potestatem eis cōmunicatam, scilicet inquirendi, citandi, procedendi, &c. non solum in Vrbe, & Statu temporali nobis, & huic S. Sedi subiecto; sed etiam in vniuerso terrarum Orbe, vbi Christiana viget Religio, super omnes Patriarchas, Archiepiscopos, &c. confirmamus, &c.* Deinde agitur de indultis circa ministros huius Sacræ Cōgregationis, & proponitur hortatio ad Principes, & ad alios, vt ei faueant, &c. Tandem limitatio circa Tribunalia S. Inquisitionis Hispaniarum, &c. de qua iam supra Prolegomeno 4. n. 3. & infra iterum attingetur.

10 Vltimo loco Clemens VIII. Anno 1601. edidit etiam constitutionem Incipientem, *Sanctissimus Dominus noster, &c.* in fauorem, & augmentum S. Congregationis S. Officij in Vrbe erectæ, & consequenter in huius multo maiorẽ progressum; nam postquam in ea sic disponit, vt causæ, & negotia quouis modo spectantia ad S. Inquisitionem cognoscantur, & expediantur omni, qua decet, integritate, amotis quibusuis sordibus, ac pecuniarijs solutionibus, omnes inposterum Patriarchæ, episcopi &c. in causis, & negotijs sancti Officij pro quouis actu, seu quacunq. expeditione nihil omnino exigant, & recipiant, etiam à sponte dantibus; sed gratis omnia expediant: Idem iniungẽs eorum Secretarijs, Cancellarijs, & Notarijs, etiã pro scripturis, seu copijs processuum &c. quæ ad vniuersalem Inquisitionem Romanam mittuntur, nihil exigant, sed gratis illas mittant. Item præcipit statim dictis Ordinarijs, & eorum Vicarijs atq. officialibus, vt quoties aliqua notificãtur, & iniunguntur nomine supradictæ Inquisitionis Generalis, quamprimum iniuncta executioni mandent, completè obediant, & litteris Sacræ congregationis rescribant &c.

11 Ex quibus omnibus, & ex alijs, quæ breuitatis causa omitto, manifestè patet, quanta sit Maiestas, & authoritas, quanta potestas, & iurisdictio, quamq. rectus modus procedendi, seu stylus huius Sacræ Congregationis: sed manifestius ista colligo ex tribus præcipuè capitibus, Primo ex quantitate, seu numero, & qualitate personarum, ex quibus constat, nam præter decem, aut duodecim Eminentissimos, & Reuerendissimos DD. Cardinales (tot circiter esse solent, pro celeritate, aut tarditate in pręficiẽdis à Papa nonis loco demortuorum, vel omnino discedentium ab Vrbe) & præter Assessorem, ac Commissarium, & Promotorem fiscalẽ plures Prælati sæculares, & Religiosi valde insignes viri, atque eximiæ doctrinæ, vti Consultores eam ingrediuntur, Generalissimus scilicet seu caput totius Ordinis, & Magister Sacri Palatij quicumque pro tempore existunt ex Illustrissima Religione Dominicana, illi item, qui postquam in aliquo loco, vel Prouincia, vt in hac Insula Melitensi per aliquot annos munus Inquisitoris exercuerunt, permagni æstimãt ad officium Consultoris in ea ascendere, ex quibus fuit D. Illustrissimus Fabius de Lagonessa Archiepiscopus Consanus, & Patriarca Antiochenus. D. Illustrissimus Ludouicus Serittorius Episcopus Corthonensis, atque alij huiusmodi. Item colligo ex multiplici iteratione eiusdem Sacræ Congregationis; ter enim singulis hebdomadis cogitur ad tractanda, & maturanda magis negotia S. Officij, die Lunæ, vel Martis conueniẽtibus solis DD. Assessore, Commissario, Promotore fiscali, Consultoribus, & alijs inferioris Ordinis; vbi discutiuntur dubia hinc, inde, sed nihil deciditur: post die Mercurij simul etiam cũ Eminentissimis DD. Cardinalibus veris Fidei Inquisitoribus, & Iudicibus; ac tunc proposita, & discussa præcedenti die deciduntur: tandem die Iouis astantibus omnibus prædictis corã Sanctissimo Domino Papa, & decisa reuidentur, & approbantur, vel secus; & hoc est tertium, & præcipuum ex illis tribus; quid enim honorificentius? quid maioris authoritatis huic Sacræ Congregationi, quam ipsi præsidere eũ, qui toti Orbi Christiano præest? sicque exequi nunquam omittit, nisi forte infirmitate aliqua corporis præpeditus, etiam ab antiquo ita vsus tenet ante tẽpus Syxti V. vt patet ex citata sæpius constitutione, *Immensa æterni Dei, &c.* vbi ipse per hæc verba. *Congregationem S. Inquisitionis, &c.* cui ob summam rei grauitatem Romanus Pontifex præsidere solet, &c. Imo hinc crederem eumdem Paulum III. qui hanc Congregationem instituit, ei quandoq. præesse consueuisse, postpositis alijs negotijs, tametsi causam instituendi assignet, per hæc verba: Nequentes per nos solos, alijs etiam arduis occupatos curis, omnia exequi. sed hoc de Paulo III. dubitanter dico, idem vero indubitanter assero de Paulo IV. cum citato Additionatore Andrea Vittorello ad eius vitam, qui id de sumit ex Pãuinio per hæc verba *Totã se*, inquit *Inquisitionis muneri dedit, instituitq. vt eius tribunalis causæ, quæ lectorum Cardinalium au ctoritate terminari solebant, coram Romano Pontifice bis semel in hebdomada statuto cognoscerentur*: hactenus Vittorellus, seu potius Pãuinius. Atque hinc forte occasio erroris Famiani, & aliorum dicentium institutam fuisse Sacrã Congregationem S. Officij à Paulo IV. sed aliud est hoc, aliud verò Summum Pontificẽ ipsi præesse; quamquam id valde excellens, & summæ æstimationis Variæ enim Congregationes institutæ sunt in Vrbe, quatuordecim à Sixto V. per prædictam Constitutionẽ, *Immensa æterni Dei, &c.* duæ à Clemente VIII. altera per Bullam, incipientem, *Pro cõmissa, &c.* altera per Bullã incho-

inchoantem *Iustitiæ, &c.* nouissimè verò vna, & quidem valde celebris de Propaganda fide à Gregorio XV. per constitutionem 26. incipientem *Inscrutabilia, &c.* sola tamen congregatio S. Officij hac valde honorifica, & præexcellenti prærogatiua gaudet, eaq. merito incessanter gloriatur, quòd ipsi Sanctiss. Rom. Pontifex soleat præsidere.

12 Ad imitationem, & exemplum quoquo modo, sed non ad æqualitatem Congregationis S. Officij Vrbis, variæ extra eam in Prouincijs, in Ciuitatibus, & locis, vbi Tribunalia Inquisitionis contra hæreticam, et apostaticam prauitatem erecta sunt, Congregationes etiam ad eundem effectum institutę: omitto nunc hanc Melitensem, quod de ea commodiùs, & plenius infra; de reliquis per Italiam, & alibi dispersis vnum tantum verbum in communi. Nā siue Inquisitor Delegatus à Papa, vel à S. Cōgr. Vrbis, pro Ciuitate, vel Diœcesi v.g. Boloniēsi per se ipsum solum procedat, vel simul cum Ordinario loci, Episcopo videlicet, vel eius Vicario, aut Commissariato, quod ibi obseruari audio siue pro formatione totius processus cum examinatione testium, & inquisiti multiplici constituto, vt in illo, & alijs locis assolet, siue pro sola expeditione causę, & finali sententia, vt alibi obseruatur, semper tamen pro discutiendis articulis, & capitibus pręcipuis cuiusuis causæ Congregatio cogitur ex Consultoribus Theologis, & iurisperitis non paucis, atque ex alijs officialibus completè constans, & quod à maiori parte Consultorum eius approbatur, & deciditur, hoc vt plurimum decisum, & roboratum manet, tam etsi Consultores alicubi votum decisiuum non habeant, de quo postea suo loco, sic à Viris fidedignis, & in materia, ac stylo istarum Congregationum expertissimis, vt ab Illustrissimo D. Paulo Bouio Episcopo Bagnarensi, & ab Illustri admodum D. Iacobo Stirpiano V. I. D. & huius Diœcesis Melitensis, ac prius alterius in Regno Neapolitano, Vicario Generali, atque ab alijs accepi: Quibus omnibus de Institutione congregationum quarumcumq. S. Inquisitionis, & de progressu, fructuq. ab eis percepto, dicta sint satis.

PROLEGOMEN. IX.

De multo maiori progressu Tribunalium Sanctæ Inquisitionis proueniente ex institutis supremis Consilijs, & alijs pro Regnis Hispaniæ, & Lusitaniæ, &c. contra hæreticam prauitatem, &c.

1 SAlus autem, *vbi multa consilia* Prou. 11. ait Sapiētiss. Salomon, & idē reperit ferè eisdē verbis c. 24. *Et erit salus, vbi multa consilia sūt.* Quæ species locutionis cum vtrobiq. per terminos vniuersales, indeterminatos, ac indefinitos proferatur, licet possit intelligi tā de salute corporali, aut tēporali cuiusq priuatæ personę, vel etiam totius communitatis, aut Reipublicę, quam de salute spirituali animæ alicuius, vel plurium simul, Christianitatis, aut particularis Ecclesiæ, conducente ad vitam æternam: meritò tamen hic, attento nostro instituto pro hoc secundo potiori, & digniori analogato, seu significato suscipimus, imò pro huius prima, & magis fundamentali parte, nempe pro fide. Primum namque, ac pręcipuum fundamentum Diuinæ salutis est fides Catholica, & cum in tātum salus in anima existat, in quantum beneplacita est Deo, cumq. *sine fide impossibile sit placere Deo,* vt ait Apostolus Hebręorum 11 à primo ad vltimum clarè deducitur ad salutem spiritualem acquirendam, & conseruandam, atque ad exterminandum id quod ei primario opponitur, hæresim scilicet, necessaria esse multa consilia: optimè itaq semel, atq. iterum affirmat Salomon: *Salus autem vbi multa consilia.* Sed quid de consilijs istis? quænam interpretatio circa ipsa? num de multitudine Consiliariorum, vel Consultorum ad discussionem capitis cuiusuis, vel articuli in causis fidei? An verò de iteratione eiusdem consilij pro eodem negotio diuersis diebus, vel temporibus? Item numquid qualitas Consultorum hìc exprimitur, quod debeant esse capaces præbendi consilium opportunum, & multiplex pro diuersitate
2 rerum, & negotiorum? Ex vniuersalitate, & indeterminatione locutionis, vt dixi & ex proprietate, vel radice verbi Hebræi, & Græci, latissimus his omnibus versionibus, ac interpretationibus ad rem nostram, haud dubiè facientibus, patet campus, quod noster Doctissimus Ferdinādus Quirinus de Salazar ad cap. 14. Prouerb. bene adducit. Ex Hebręo ad verbum. *Salus autem in multitudine Consilij,* fere idem ex Græco, seu ex Sept. *Salus autem in multo Consilio.* Tandem ex Symmac. & Theod. *Salus autem in homine multi consilij.* Ex quibus omnibus iam in communi clarè innotescit, quantus progressus promanarit, & sēper promanet, quāto item maioris augmenti accessio facta sit, indiesq fiat officio S Inquisitionis ex institutis consilijs supremis, & alijs pro Regnis, & Dominijs Hispaniæ, & Lusitaniæ. Cum equidem ad ista in vtroque loco Prouerb. respexisse Salomon videatur, secundum quamcumque versionem illa accipias, sed de ijs in specie, ipsorumque institutione pauca liceat dicere.

3 Iuxta priuilegium in diplomate Sixti IV. Regibus Catholicis concessum, vt dictum iam supra Prolegomeno 4. nu. 4. erectum supremum Tribunal S. Inquisitionis in Regnis Castellæ, & creatus Maior, seu Generalis Inquisitor Fr. Thomas Turrecremata: qui nullum dubium elegerit statim, & adiunxerit sibi consiliarios diuersos, concurrente semper simul circa hanc electionem, & coniunctionem, & circa alia hùc spectantia auctoritate, & bèneplacito Pontificio, ac Regio, vt per eos vna simul cum ipso negotia S Inquisitionis maturius tractarētur, sicq. iam ex tunc Consilium Officij Inquisitionis pro Regnis, & Dominijs eorumdem Catholicorum Regum, institueretur, stabilitumq maneret, atque vtraq d. auctoritate, & diuersorum virorum consilio, & decisione expeditiones causarum fidei maiori cum exactione prout de iure, &

ſtylo prodirent. Quinam autem fuerint primi illi Conſiliarij, ſeu Inquiſitores ſocij Generalis; Quinam etiam illorum ſucceſſores, nequaquā conſtat; ſi equidem mihi conſtaret, exprimerē hic perlibenter eorum nomina; & cognomina, inſignia etiam, atque gradus, &c. Quoad numerum verò eos fuiſſe iam ex eo tēpore quatuor, ſeu potius quinque adiuncto Generali Inquiſitori, qui conſtituerent hoc ſupremum Conſiliū teſtatur Fr. Didacus Morillus vbi ſupra tract. 2. cap. 21. verſ. *Veaſe lo que eſcriue, &c.* cum Ludouico Paramo lib. 2. tit. 2. cap. 4. ſucceſsu autem temporis, inſpectis ingentibus fructibus pro defenſione fidei Catholicæ, & extirpatione hęreſum inde prouenientibus auctoritas huius ſupremi Conſilij, cooperatione Pontificia, & Regia, perpetuo excreuit, auctuſq. numerus conſiliariorum, ſeu Inquiſitorum, itaut hodie ex ſeptem coaleſcat, et Paramus loco citato addit duos Conſultores cum voto deciſiuo, præter miniſtros inferiores, vt Promotorem fiſcalem, & Capitaneum; Item pręter Conſultores, & Procuratores pauperum reorum, de quibus numero ſequenti agetur.

Inſtitutio conſiliorum particularium S. Inqui-
3 ſitionis pro Regnis, ſeu Prouincijs, & Dominijs Regis Catholici clarum eſt, pertinuit ſemper ad prędictos Cōſiliarios, ſeu Inquiſitores ſupremi Conſilij, ſed pręcipuè ad Inquiſitorem Generalem iuxta diſpoſitionē Diplomatis Sixti IV. & aliarum Bullarum ſucceſſorum Pontificum Romanorum, quibus Bullis electi à Rege Inquiſitores Generales per ipſos confirmantur, & cōceſſa facultate habiles ad id præſtandum redduntur. Inſtitutio autem talium Conſiliorum S. Inquiſitionis fuit executa primo aucto numero Inquiſitorum, vbi enim ante vnus tantum, vel duo ſoli creati, vt vidimus ſupra, plures dein, ad minus tres, hoc munus inquiſitionis ibidem ſimul exercent. ſic in triplici Regno Coronæ Aragonico, Gotholano, & Valentino; ſic in vicino huic Inſulæ Regno Siculo; ſic in Bœtico, Granatenſi, Nauarrenſi, etc. Executa item adiunctis præter miniſtros Promotorem fiſcalem Notarium, etc varijs doctiſſimis viris Theologis, et iuriſperitis; qui officio Conſultorum funguntur; qui etiam ad quęcumque capita cuiuſuis cauſæ fidei tractanda, & expedienda admittuntur. Quod ſi aliquis ex his procurationem alicuius Epiſcopi, vel aliquorum habeat, & vt procurator eius, vel eorum ſanctæ Inquiſitionis Conſilium ingrediatur, quoad negotia fidei ſpectantia ad Diœceſim illius, vel ad Dięceſes illorum, votū deciſiuum ferre ſolet; ſicut de iure ferrent ijdem Epiſcopi; ſi Conſilium Inquiſitionis ingrederentur: (circa hoc peculiare, quod obſeruetur in iſto Tribunali Melitēſi, opportunius infra Prolegomen. vltim. dicetur) Quoad alios autem Conſultores, qui Epiſcopi alicuius procuratione carent, attendendus eſt ſtylus cuiuſq. Tribunalis ſeu Conſilij Inquiſitionis, ad reſoluendum an votum deciſiuum, vel potius ſolummodo conſultiuum ferant: in Luſitania votum deciſiuum habent, vt ait Antonius de Souſa lib. 1. cap. 1. num. 14. ſed de hoc ſtatim.

5 Pro Regnis, & dominijs Regni Luſitaniæ, ſere ſimul inſtitutum ſupremum Conſilium ſanctæ Inquiſitionis, atque Tribunal erectum, & primus Generalis Inquiſitor creatus, nempè D. F. Didacus de Sylua, vt traditum ſupra Proleg. 8. num. 6. Hic namque poſtquam die 5. Octobris anni 1536. Dignitatem hanc Inquiſitoris Generalis inſtante Rege D. Ioanne III. acceptauit, (tametſi a Summo Pontifice Paulo III. iam 23. die Maij eiuſdem anni ad eam euectus fuerat tamdiu pro eximia animi ſubmiſſione, & perfectione religioſa, acceptationem eius diſtulit, ſeu potius ipſam per tot menſes acceptare recuſauit) die 10. Octobris transſactis ſcilicet 5. tantum diebus ab acceptatione, quatuor ſimul Conſiliarius, ſeu deputatos, vt ibi etiam vocāt, ſibi aſciuit, quibuscum omnia Generalis Inquiſitionis negotia iugiter perageret, cum voto eorum deciſiuo, videlicet Rodricum Lopez de Carauallo V. I. D. Protonotarium Apoſtolicum, & Eccleſię Eborenſis Canonicum: Item Ioannem de Melo Iuris Pontificij Doctorem, qui poſtea factus eſt Siluenſis, ſeu Algarbienſis Epiſcopus, & inde Archiepiſcopus Eborenſis (hi duo tametſi demortuo Sylua ab exercendo munere Conſiliarij deſtiterint, ad idē tamen ſupremum Conſilium Inquiſitionis à Sereniſſimo Cardinali Henrico denuò vocati, vt in negotijs fidei valdè practici) tertio Gundiſaluum Pinheiro ſacrorum Canonum Licentiatum Canonicū Eborenſem; quarto Antonium Rodricum de Monſancto V. I. D. En quam in initio ſupremum hoc ſanctæ Inquiſitionis Conſilium ex his quinque iuris adeo inſignibus pręter alios officiales inſtitutum vides: & tradit copioſius idem Souſa.

6 Dubitandum autem non eſt præfatum ſupremum Conſilium excreuiſſe poſtea pluribus Cōſiliarijs, ſaltem vſq. ad numerum ſeptenarium, vt paulò ante de alio ſimili Conſilio dicebamus, vt Luſitania, Caſtellæ ęmula in nullo excederet: imò crederem illud maiori Conſiliariorum numero auctum, licet non exprimat Souſa, & hoc inde colligo, quod Sereniſſimus Cardinalis Henricus, ſtatim atque munus Generalis Inquiſitoris ſecundo loco ſuſcepit, breui tempore, pręter quatuor prædictos, quinque alios Conſiliarios, ſeu deputatos ſibi adiunxerit: & paulò poſt ex vi nouæ Bullæ Pauli III. non ſimul, ſed ſucceſſiuè octo elegerit, & inter hos Gregorium Serranoè noſtra Societ. Ieſu egregiū doctrina, & virtutibus virū. Nec dicat quis loco decedentium è vita hos electos, & illos adiūctos, cū adynaton fere ſit tot eo tempore demortuos, licet aliqui è vita diſceſſiſsēt. Notat hic P. Souſa om-
7 nes illos Conſiliarios, ſeu deputatos ſupremi Conſilij S. Inquiſitionis à tēpore Sereniſſ. Infantis Henrici, quo maiori auctoritate munus ſuū gererent fuiſſe etiā inſtitutos Conſiliarios Regis & ex tunc vſq. ad pręſens ſtabilitū manſit, vt eo ipſo, quod quis eſt Conſiliarius ſupremi Cōſilii Inquiſitionis ſit etiā Cōſiliarius Regis. & ad ſerendū ipſi Conſiliū admittatur. Poſt Sereniſſ. Infantē Henricū ab alijs ſimiliter Inquiſitoribus Gen. de quibus iā ſupradictū, eius ſucceſſoribus nō pauci Cōſiliarij, ſeu deputati pro eod. Cōſilio ſupremo S. Inquiſit. creati fuere, pręcipue tres de

Illu-

Illustrissima Familia Dominicana, postquam à Catholico Rege Hispaniarum Monarcha Philippo III. seu Lusitaniæ hoc nomine secundo, illud Priuilegium Prouinciæ Portugalliæ Prædicatorum in perpetuum fuit concessum die 30. Octobris 1614. vt ex ea creari possint in Consiliarios seu deputatos supremi Consilij S. Inquisitionis, & consequenter Regis Consilij supremi. Primo itaq. ab Illustrissimo D. Petro de Castilho nono Inquisitore Generali creatus fuit D. F. Emanuel Coelho Ordinis Prædicatorum S. Th. Magister Regius Concionator, totum librorum censor, & S. Officij Qualificator: deinde ab Illustrissimo D. Ferdinando Martins Mascarenhas decimo Generali Inquisitore electus fuit die 19. Maij 1622. Consiliarius supremi Consilij Inquisitionis D. Fr. Ioannes de Portugal Ordinis Prædicatorum S. Th. Magister, postea Episcopus Vicẽsis. Tandem ad eandem gradum Consiliarij supremi Consilij Inquisitionis, & Regij ab eodem Illustrissimo D. Ferdinando Martins pro meritis euectus est die 8 Iunij 1626. D. Fr. Antonius de Sousa ex eodem Ordine Prædicatorum S. Th. Magister deputatus antea S. Inquisitionis Vlyssipponensis: A quo in his paucis exprimendis ex pluribus, quæ circa Consilium supremum Inquisitionis Lusitaniæ, & circa Consiliarios eius tradit, quasi manuducti dirigimur, cui etiã tanquam practico in hac re, & omnino experto adhibenda merito fides in eo, quod affirmat, vbi supra, Consiliarios scilicet, seu deputatos huius supremi Consilij habere suffragium in causis Fidei decisiuum, sicut & ipse Inquisitor Generalis.

8 Quoad alia Consilia Inquisitionis particularia, seu Prouincialia, vt Vlyssipponẽse, Eborense, Conimbricense, Goanum in India Orientali, & si quæ sũt alia, nihil si particulari occurrit exprimendum, præterea, quæ de similibus Consilijs Fidei Prouincialibus nu. 3. tradidimus. Cum discrimine tamen inter ipsa ibidem obiter iacto, de ferendo à Consiliarijs, vel Consultoribus suffragio decisiuè, vel secus: in Lusitania enim semper decisiuum habent, teste Antonio de Sousa vbi supra, nequaquam tamen in alijs Cõsilijs S. Inquisitionis Prouincialibus Hispaniarũ nisi stylus alicuius rationabiliter ita ferat, aut ipsi Consiliarij, seu Consultores, vti Procuratores Episcoporum Consilium Inquisitionis ingrediantur. Opportunè itaque sapientissimus Salomon Salus autem, vbi multa consilia, idest iuxta lectionem Hebraicam, salus autem in multitudine consiliariorum, seu vt Pagninus, & Caietanus, in multitudine Consultorum. Nam vt est tritum vulgi prouerbium, plus vident oculi, quam oculus. Hinc haud dubiè salus, hinc puritas Fidei Catholicæ & integritas sarta tecta in Regnis, & Dominijs Regum Catholicorum, vt in plurimum mansit (cum in multis exteris interim ferè omnino deperierit) ex multitudine videlicet Consiliariorum, seu Consultorum, quod pluribus ex his Consilia Inquisitionis sacræ, tam suprema, quam particularia, seu Prouincialia constare consuescant.

9 Iam quoad qualitatem vniuscuiusque istorũ Consiliariorum, seu Consultorum ad salutem prædictam, de qua Salomon loquitur, traductio Symmachi, & Theod. Vno verbo exprimit, qualisnam debeat esse; *Salus autem*; inquiunt, *in homine multi Consilij*, apto scilicet, seu prædito qualitatibus, atque excellentiis requisitis ad congruum, & opportunum consilium præstandum, quoties opus fuerit, pro occurrentium negociorum, vel causarum multitudine; & varietate; de quibus qualitatibus, & excellentijs supersedeo aliquid amplius hoc loco dicere (occurret quidem opportunior occasio dicendi infra lib. 1. regularum multiplicium) & tandem huic Prolegomeni finem imponam, addito vno verbo circa iterationem, & diuturnitatem, seu durationem diuturnam prædictorũ Consiliorum, attenta versione Chaldæa, & Græca Septuaginta; *Salus autem in multitudine Consilij, seu in multo Consilio*, Quam frequenter ergo hæc Consilia, siue suprema, siue priuata cuiusq. Prouinciæ cogi solent? quamdiu quoties coguntur in eis demorari? Quam frequenter quæris? singulis penè diebus etiam profestis, & vix vllæ conceduntur feriæ. Quamdiu item quæris? per duas horas ante prandium, per duas etiam à prandio, & vix vlla huius moræ admittitur relaxatio: sic audio à viris fide dignis, & in hac materia valde expertis: moderatè dixi per quatuor horas, cum Simanchas tit. 34. n. 16. assignet sex. *Sedeant*, inquit, *sex horis quotidie Inquisitore in Tribunali. Sic salus multa, & vix aliter vbi multi Consilia; si ex eis ingentes, & inenarrabiles in augmentum Fidei percipiantur fructus.*

10 Istorum autem fructuum notitia, & certitudo præter experientiam quotidianam, atque admodum diuturnam, & omnibus notam, deducitur manifestè ex Pontificia censura, & attestatione, quam etsi alibi iam traditam, non piget iterum in mentem tibi reducere, quæ etiam inseruiet, tum pro præsenti instituto, tum pro confirmanda denuò dependentia prædictorum Consiliorum à voluntate cuiusq. Summi Pontificis; ita Sixtus V. Constitutione inchoante, *Immensa æterni Dei &c.* hoc affirmat, in his autem, inquit, *omnibus nostra est intentio, ne in officio Sanctæ Inquisitionis in Regnis, & Dominijs Hispaniarum Sedis Apostolicæ auctoritate superioribus temporibus instituto, ex quo vberes in agro Domini fructus in dies prodire conspicimus*, (en qualiter de fructibus Papa attestetur) *nobis, aut successoribus nostris inconsultis aliquid innouetur &c.* Vbi quamuis non exprimat, quo modo auctoritate Sedis Apostolicæ fuerit institutum, qua specie, aut amplitudine Priuilegij concessum; subintelligitur tamen dependenter quouis tempore ab ipsa Sede Apostolica, seu à Summo Pontifice saltem immediatè. Nunquam enim præsumitur, quod in concessione alicuius Priuilegij, maxime in rebus spiritualibus, & Ecclesiasticis spectantibus ad regimen Ecclesiæ, intendat Papa sibi, aut successoribus suis præiudicare circa reuocationem, aut modificationem, vel diminutionem ipsius ex causa sibi beneuisa; nec rationabile videtur, cum inde non exiguum ipsi Ecclesiæ detrimentum proueniat si similia Priuilegia cũ omnimoda independentia

à Sede Apostolica concedantur, neque video qua ratione habeat hic locum, id quod audio, in contrarium ab aliquo deduci, nempe fuisse concessum priuilegium in vim contractus pro fundandis Tribunalibus, & instruendis Consilij Sanctæ Inquisitionis in Regnis, & Dominijs Regum Catholicorum. Verum id alijs copiosius discutiendum relinquo; mihi quod verius putò attigisse sit satis, vt iam tandem ad nostrum Tribunal Sanctæ Inquisitionis Melitense accedamus.

PROLEGOMEN. X.

De prima origine Tribunalis Sancti Officij, & de eius progressu ex sola iurisdictione Ordinaria, in hac Insula Meliten & alijs ei adiacentibus contra hæreticam prauitatem.

1 De Egregio illo Ecclesiæ Doctore Sancto Augustino memoriæ proditum communiter dicitur (quamquam de alio alij referunt) quod tria potissimum aspicere valde in optatis habuerit, & quidem si eorū aspectu, vel semel frui sibi licuisset, se admodum felicem reputasset, videlicet. *Romam veterem triumphantem, Christum Dominum in hoc Mūdo cum hominibus conuersantem, & Paulum Apostolum Gentibus prædicantē.* Quidquid sit de huiusce rei veritate, ò te felicissimam Melitam, cui etsi non omnium trium, tertii tamen aspectu, haud semel tantum, verum multoties frui licuit, ò vos ter, quaterq. Beates antiquos istarum Insularum incolas, quibus fortè cōcessum, toto trium mensium spatio, & audire, & videre quotidie Sanctum Apostolum, non solum euangelizantem, sed corda etiam vestra ad veram, & Catholicam Fidem conuertentem? O vos antiquos Melitenses cum posteris vestris, qui adeo humanos, & libera es erga Paulum, & socios naufragos præstitistis, vt expresse habetur in sacro Textu. *Præstabant nobis non modicam humanitatem &c.* & infra, *multis etiam honoribus honorarunt, & nauigantibus imposuerunt, quæ necessaria erant.* Act. Apost. cap. 28. Vos, inquā, adeo fortunatissimos? cur quæso? (percurram breuissime quandoquidem occasio fert) pro beneficiis acceptis multo plura, & sine comparatione maiora beneficia, seu priuilegia à Sancto Paulo Melitensibus repensa; Vnde Arator ita canit.

Mensibus hybernis tribus in Regione Melitæ
Multiplicem dat Paulus opem.

2 Quæ ad septem capita noster Cornelius à Lapide super textum citatum iuxta ibi expressa, & iuxta relationem per Patres nostros Melitēses. Viros graues, & eruditos acceptam, seu sibi transmissam reducit, cur quæso? audiatis quæso; quod tam tempestiuè, adhuc Ecclesia Matre nostra ferè in incunabilis existente, ad huius gremium Vos Paulus traduxerit; illius enim in vestris oris naufragium à clementissimo Deo huc directum nullus est qui dubitet. Cur item nos fortunatissimos? Quod socios suos naufragos fere 276. apud vos statim post naufragium baptizauit, vt illorum exemplo facilius sine mora omnes ad baptismum induceret, ini. Cur etiam? quod ad prædictos effectus cōuersionis, & Baptismi vestri per tres menses cum S. Luca Sancto Aristarcho, Sancto Trophimo, & cum alijs socijs hic permanserit, & habitauerit in Crypta quadam suburbana Ciuitatis Veteris; quæ proinde, vti monin entū Sancti Pauli, & Sanctuariū summæ venerationis, vobis, posterisq. vestris, atque simul exteris totius Christianitatis, pro soluendis votis, fundendisq precibus permansit, & in posterum permanebit. Cur deinquod scorpiones, & serpentes, & quæuis similia animalia venenosa, seu in hoc vestro solo nata, seu aliunde huc adducta, veneno omnino deponāt; & quod terra, seu lapis Melitensis non solum ex prædicta Crypta, sed ex quouis etiam alio loco sumpta quosuis morsus venenosos, etiam canum rabidorum miraculosè sanet, valeat item contra febres malignas, dyssenteriam, variolas, toxica &c. Cur præterea nos, posterosq. nostros fortunatissimos? quod vobis S. Paulus perpetuum se vestrum defensorem obtulerit, præstiteritq. has Insulas sæpiùs defendens ab hostium incursibus; maximè anno 1470. contra Mauros octodecim millia Ciuitatem veterem iam inuadentes, indutas stellata veste, quali depictus hodie visitur in Ecclesia Cathedrali, apparuit equo insidens, g adium vibrans innumera multitudine stipatus, illorum magnam partem fugauit, & partem omnino interemit. Cur sexto tam felix nobis fortuna? quod ad vestram, posterorumq. vestrorum consolationem, & pietatem erga Sanctissimam Deiparam Virginem Mariam eius Imaginem à S. Luca depictam vobis reliquerit. Cur tandem nos, & posteros nostros multo feliciores? Cur? hoc vnum præ cæteris attente audite, & magnificate, quod semen Catholicæ Fidei, aut doctrinæ Euangelicæ in hoc vestro Campo Melitensi à Beato Paulo semel sparsum, ita feliciter radices egerit, vt ex tunc iugiter vsque ad præsens tempus fructus vberes protulerit; dicam clarius, quod Melitenses à Fide Diuina à Sancto Paulo accepta numqnam defecerint, pro quo ingentes gratię Deo reddantur.

3 Verum vnde nam, quæso hæc prærogatiua, hoc priuilegium adeo excellens, & singulare, vni Romæ, & vix alteri Ciuitati, aut Prouinciæ concessum? (Coloniæ Agrippinæ idem a Deo donatum, teste eodem Cornelio à Lapide vbi supra, vt quid valdè rarum ob merita Sanctorum Martyrum Thebeorum, & vndecim millium Virginum, ibidem quiescentium: vnde de ea ita canitur,

Ex quo fidem accepisti
Recidiua numquam fuisti
Ciuitas permobilis.

Quod egregiè quadrat huic nationi Melitensi) Vnde nam quęris prouenerit? nullus sanæ mētis negabit, inde originem, quod S. Apostolus non

non solum tunc initio seminatoris; sed quouis etiam tempore veri Iudicis in causis Fidei, vel per se ipsum immediatè, vel per suos ministros, & successores mediatè munus exercuerit, nec permiserit lolium, seu zizania errorum, aut hæresum puro Fidei tritico aliquãdiu intermisceri quandoq. si fortè aliquando semina zizaniæ furtiuè sparsa nascerentur, quamprimum eueili curauit, neq. hinc errores contra Fidem omnino præualere potuerint; etiamsi Mauri, & alij Infideles has Insulas occupauerint, tenuerintq. per trecentos, & amplius annos.

4 Dixi per se ipsum immediatè, quia statim post eius conuersionem Iudex in causis Fidei creatus, vt traditum iam Prolegomeni 1. num. 42. & 43. vbi perpendimus illud Psal. 44. *Constitues eos Principes super omnem terram*; & nequaquam sine fundamēto asseruimus, quod magna pars huiusce principatus in fungendo munere iudicandi causas Fidei, consisteret, quodq. Sancti Apostoli Iudices legitimi dictarum causarum manerent constituti, vbicumque doctrinam Fidei Catholicæ prædicassent, circa illos, qui eam recepissent sacro Baptismo abluti tantum, & non circa alios, *Quid enim mihi de his, qui foris sunt iudicare? &c. Deus iudicabit &c.* prima Corint. 5. ait ipsemet Paulus. Vnde hic vbi primum ad Fidem Catholicam amplectendam Principem Publium (cuius Pater tunc febribus, & dyssenteria periculosissima, miraculo eiusdem Apostoli sanitati fuit restitutus, sicut similiter restituti alij) & quoscumq. eius subditos, atque incolas vniuersos adduxit, diuinoq. lauacro intinxit, ad Principatum spiritualem istarum Insularum ascendit, & ipsum possedit etiam postquam hinc discessit, quandiu vixit, officiũ vigilantissimi Pastoris exercendo Quamuis enim absens corpore, spiritu tamen, & mēte hic semper præsens erat, vt in simili casu idemmet Apostolus causam Fidei pertractans, & expediens de se ipso sic affirmat. *Ego quidem absens corpore, præsens autem spiritu, iam iudicaui, vt præsens eum, qui sic operatus est.* 1. Corint. 5. vt eodem Prolegomene 1. supra à nobis traditum.

5 Dixi mediatè per ministros, aut successores suos: quod in primis de Episcopis, ante, & post eiusdem Apostoli mortem, vel per ipsum Sanctum Paulum, vel per alios, quorum Iuris erat, creatis intelligi debere quis est, qui dubitet? Episcopi enim iure Diuino, iuxta iam adducta à nobis Prolegomene 11. num 12. in exequendo munere iudicandi causas Fidei loco Apostolorum succedunt vniuersaliter loquendo: atque proinde in particulari quotquot Episcopi istis Insulis Melitensibus præfuerant, in dicto munere successores D. Pauli sunt. Verum iam de primo; præter septem prædicta num. 1. beneficia, seu priuilegia Melitensibus valdè honorifica, & vtilia à Sancto Apostolo eis concessa, en tibi octauum, non minoris honorificentiæ, & vtilitatis. Quod nam? elegit eisdem in Episcopum, statimque consecrauit, quemnam quæso? Lucam ne? an Aristarchum, & Trophimum? aut alium ex socijs antiquis, qui tunc hic cum ipso erant, iam in Fide valde firmi, & circa eam diuersimodè probati? hoc equidem videbatur expedire; nequaquam tamen; sed vnum ex ipsis Melitensibus, Publium scilicet Principem, aut primum, seu principaliorem inter ipsos, in fide Christiana, vt manifestè apparet, admodũ Neophitum, seù Tyronem.

6 In tali autem electione, & consecratione circa annum 59. à Natiuitate Domini executa, absit, quis iudicet Apostolum sibi ipsi contrarium 1. Thimot. 3. scribentem, & assignantem inter multiplices virtutes, & qualitates in persona ad gradum, & ordinem sublimiorem Episcopatus promouenda requisitas, hanc in primis: *Non Neophitum, ne in superbiam elatus incidat in iudicium Diaboli.* Quia etiam tametsi ob causam hanc in sacro textu expressam, & ob alias non paucas de lege ordinaria, & ex iure communi rationabiliter sit præscriptum, vt quicumque Neophiti, seu nouelli in Fide, ad quoscumque alios ordines, & à fortiori ad Episcopatum sint irregulares, vix tamen vlla est lex adeò vniuersalis, & stricta, quæ circa casus particulares non habeat aliquam exceptionem, vti habuit hæc de Neophitorum irregularitate quo ad casum præsentem. Nam S. Apostolus Principem Publiũ per illud breue tempus adeò firmum (quæ est summa eius laus, & maior multo, quam quæ ipsi tribui possit) ita radicatum in Fide Catholica vidit, vt prudentissimè iudicarit fore, vt non solum in se eam esset retenturus, absq. periculo vllo retrocedendi, seù ad Gentilismum, aut ad aliam sectam redeundi, sed de ipsa etiam in istarum Insularum incolis integrè conseruanda diligentissimè curaturus, propulsis hæresibus, vel erroribus quibuscumq. si qui fortè postea pullularent, meritò itaq. Publium suum tanquam valdè dignum & aptum maturo consilio, & non sine Diuini Numinis afflatu S. Apostolus in Episcopum Melitensibus elegit. Atque de hac electione, & consecratione Sancti Publij, & de translatione eius ex præscripto eiusdem Sancti Apostoli ad digniorem Athenarum Episcopatũ, vice Sancti Dionysij Areopagitæ translati Parisios nullus est locus dubitandi; cum constet clarè vtrumq. ex Martyrologio Adon. 21. Ianuarij, & Bedæ 18. eiusdem mensis: de eius verò gloriosissimo martyrio apud Eusebium libr. 4. hist. cap. 23. & apud D. Hieronymum Cathalogo Scriptor. Eccles. in quadrato inuenies, quidquid scire cupis Ex eisdem autem Martyrologijs etiam deducitur successorem Sancti Publij immediatum in hoc Episcopatu Melitensi fuisse consecratum à Sancto Paulo Apostolo, quamquam eius nomen ignoratur, sicut, & annus consecrationis, & quidquid ad ipsum spectat.

7 Aliqui quibus non adhæreo hic ad annum ferè 408. reponendum volunt D. Sylnanum Episcopum istarum Insularum, tenentes firmiter; quod hic, & alij 332. Episcopi, vna cum Sancto Augustino Ecclesiæ Doctore (cuius conuersio anno Salutis 290. & mors 437. post 40. sui Episcopatus Hipponensis adnotatur) Consilium Melinetanum in hoc loco gubernante Ecclesiam Innocentio I. celebrauerint, & condemnandũ, vti veri Iudices in causis Fidei Pelagium hæresiarcam, & eius sequaces. Verum sicut valdè

dubium

dubium est, & controuersum inter Scriptores, in quonam loco fuerit coactū dictum Conciliū; similiter dubitari debet circa locum, vel Diœcesim prædicti Syluani Episcopi: & quidem ex Scriptoribus plures, ac melioris notæ sic testātur, intra Africam, scilicet in Oppido, seù Ciuitate similis denominationis fuisse celebratum Concilium Meliuetanum, & non in hac Insula, illi adiacente. Non est tamen meum hic dubia ista amplius discutere; videant qualiter decidēda, qui ipsa ex professo tractant.

8 De alijs Episcopis Melitensibus, vsq. ad annū 451. nulla extat memoria: supponendum tamen vti omnino certum, electos fuisse dignos tali dignitate, & in exequendo officio iudicandi dictas causas exactissimos, quemadmodum pro illis principijs requirebatur, vt semen doctrinæ Euangelicæ, & fidei recenter acceptæ radices in his locis altius mittere posset, propulsa quarumcumq hæresum zizania.

9 Circa dictum annum 451 vel secundùm alios 450. celebratum fuit sub Sancto Leone Papa I. Concilium Chalcedonense 630. Episcoporum, vt traditum supra Prolegomene 4 num. 8. inter quos numeratur D. Acacius Episcopus Meliuetanus, qui omnes simul tanquam Inquisitores damnarunt Eutychetem Abbatem Constātinopolitanum peruersissimum hæresiarcham, vnam tantùm naturam in Christo Domino admittentē, vt expressum tibi tradidi loco citato. Circa hunc Acacium fortè quis etiam excitabit dubiū, sicuti excitatum fuit circa Episcopum Syluanū ob similitudinem nominis Meliuetani.

Successit Acacio anno 501. (aliquo vel aliquibus intermissis, de quibus ignoratur) D. Constantius, qui dicitur interfuisse cuidam Concilio Romano, & consequenter cum Episcopis ibi congregatis officium Inquisitionis exercuisse.

Deinde circa annum 592. reponitur inter Episcopos Melitenses Lucillus quidam, cui Sanctus Gregorius Magnus scripsit Epistolam, quæ est in ordine 30. lib. 2. Iste ob aliquos excessus ex præscripto eiusdem S Gregorij ab hac dignitate depositus fertur.

10 Ex hoc tempore vsque ad initium Dominij Saracenorum in Regno Siculo, & in istis Insulis, tres soli earum numerantur Episcopi valdè insignes, & in officio Inquisitionis sine dubio vigilantes, nempè anno 599. D. Traianus ex Prouincia Valeria, qui priùs Syracusis Abbas, & postea à Clero, & Populo Melitensi Episcopus electus. Eius honorifica fit mentio in epistola: lib. 8. S. Gregorij.

Item anno 868. D. Manos, qui inter Episcopos reponitur celebrantes Concilium Constantinopolitanum 8. in quo ab ipsis vti Inquisitoribus Fides Catholica confirmata fuit, & roborata, damnatis quibuscumque hæresibus contra eam.

Anno tandem 878. fuit Episcopus istarum Insularum sanctissimus Martyr secundum relationem M. S. Monachorum Sancti Basilij, sine expressione nominis: quem captis Syracusis Saraceni catenis astrictum, secum adductum, Panhormi in vincula coniectum in odium Fidei Catho icæ, & Officij simul S. Inquisitionis morte affecerunt.

11 Per 300. circiter annorum spatium, quo Saraceni Siciliam, & has Insulas occuparunt, nulla mentio de Episcopis, qui tunc hanc Ecclesiam gubernarint, & officio S. Inquisitionis præfuerint: quousq. D. Comes Rogerius expulsis Saracenis è Regno Siculo, & ab istis Insulis, ipsis in Episcopum, & Inquisitorem Fidei præfecit D. Goffridum, eidemq. restituit, aut tunc primo donauit redditus, quibus Episcopi Melitenses nunc fruuntur, adiunctis etiam illis Episcopatus Leontinensis Regni Siciliæ, vt communi plurimorum voce traditum memoriæ posteris: quamquam hanc adiunctionem redditunm Leontinensium factam ab alio Rege eiusdē Siciliæ magis recentiori probabilius alij auctores affirmant. Anno 1092. D Biraldus Episcopus Melitensis.

Propè annum deinde 1123. in Bulla fundationis Sacræ Religionis Hierosolymitanæ subscriptus reperitur D. Ioannes Episcopus Melitensis, & de eodem fit mentio, secundū id, quod probabilius communiter habetur in priuilegio quodam concesso à D. Rege Rogerio Comitis Rogerij primo enito filio.

Fazellus item Decad. 2. lib. 7. cap. 5. circa annum 1163. meminit cuiusdam D. Ioannis Episcopi Meliuetani: iste fit ne idem, an diuersus à præcedente? iudicet quicumq. meliùs sentire videbitur. Anno 1140 D. Stephanus.....

Anno 1168. D. Ioannes Secundus. An. 1253. D. Ro erius de Cepha ado.

12 Ab anno 1266. vsque ad annum 1284. duo Episcopi floruere, quorum nomina ignorantur, dum Melita parebat Carolo Andegauensi Regi Siciliæ. Deinde expulsis Gallis à Petro Aragonio creatus fuit Episcopus ann. 1320. D. Nicolaus..... Anno... D. Alduinus. Anno 1334. Fr. D. Henricus à Cephaludo Ord. Min. Anno 1342. Fra. Nicolaus II. Boneti S. Th. Mag. Ord. Min.

D. Hilarius Conradus Monachus Benedictinus ex M. S. Monasterij S. Benedicti Ciuitatis Catanensis, anno 1361.

Anno 1372. die 2. Decembris D. Antonius N. successor dicti Hilarij, & per annum tantum hanc Ecclesiam gubernauit, vt deducitur ex instrumento authentico celebrato per Nicolaum Cardaro die 2. Augusti prædicti anni, & 17. Regis Federici &c.

Anno 1392. D. Fr. Nicolaus Papalla Melitensis: qui creditur esse ille met, cui Rex Federicus anno 1347. concesserat regimen, seu rectoriam Hospitalis Melitensis in Ciuitate Veteri, vt apparet ex libro M.S. Regię Cancellariæ à fol. 192 & quod hic fuerit Religiosus Sancti Francisci ex Conuentualibus, indicat aliquo modo coniectura illa, esse scilicet hodie coniunctum immediatè Conuentum illorum Religiosorum dicto Hospitali, & ab ipsis Sacramenta infirmis administrari, licet de licentia D. Ordinarij

Anno 1394. D. Frater Ioannes à Pino Ord. Minor.

Anno 1397. D. Fr. Maurus Cali. Melitensis Ord. Minor.

Anno

Anno 1399. D. Fr. Andreas de Pace Episcopus Melitensis Ord. Min.

Anno 1404 Eminentissimus Cardinalis Conradus Caracciolus, Neapolitanus, ab Innocentio VII. inter Purpuratos Patres adscriptus, Bononiæ sepultus, vt ex historia Pontificali recenter edita claré constat.

Anno 1406. D. Fr. Marcus Intrusus, qui Episcopatu statim cecisse dicitur.

Anno 1407. D. Fr. Michael de Litteris ad Episcopatum Melitensem ascendit Ord. Min. Catalaunus.

Successor præcedentis fuit D. Valguarnea, annus tamen eius electionis, & consecrationis ignoratur.

Anno 1410. D. Frater Ioannes Ximeno Ordinis Sancti Francisci Conuentualis, Magister Theologiæ, Confessor Comitis Vrgelensis, missus ab eo Legatus Barcinonem.

Anno 1412. D. Antonius II. de Platamone Catanensis Benedictinus.

Anno 1434 D. Senator de Melo.

Anno 1445. D. Bernardinus de Paternio Benedictinus.

Anno etiam 1445. D. Sepiatore Episcopus Melitensis, vt constat ex Instrumento census Beneficialis Sancti Nicolai de la Melecha in actis Lucæ de Syllato nono Iulij prædicti Anni dicitur e. patiri.

Anno 1447. D. Iacobus Paterno Catanensis Benedictinus.

Anno 1478. D. Antonius III. de Alagona Catanensis Benedictinus.

Anno 1479. D. Iosnues V. Paterno Catanensis Benedictinus.

Anno 1480. Dominus Gerardus Aga electus, & statim mortuus ante captam possessionem.

Anno 1484. Eminentissimus Cardinalis D. Foyx e Gallis oriundus.

Anno 1491. D. Paulus dictus la Caualleria, Pisanus.

Anno 1495. D. Iacobus II. Valguarnera Assonensis.

Anno 1497. D. Ioannes VI. Borgia Valentinus Cardinalis,

Anno 1507. D. Antonius Corsetto de Ciuitatem Netinensi, de hoc si loquitur Vincentius Littera in libello suo de rebus Netinis, Antonius, inquit, Corsettus V. I. D. ad Melitensem Ecclesiam promotus vix biennio sedit. Romam reuersus, ad maiora etiam aspirans eandem cum Alexandro VI. veneni, & mortis interuentionem subijt anno salutis 1509.

Anno 1509. D. Bernardinus dictus de Bolonia Panhormitanus: huius Procurator Don Bartholomeus de Martheo possessionem Episcopatus eius nomine suscepit die 22. Octobris 1510. ita ex actis Notarij publici Don Gonsaluo Canchur.

Anno 1511. D. Bernardinus Bononiensis, vel vt alij, Catanaunus; de quo extat memoriæ proditum, quod anno 1517. condiderit testamentum, vt patet ex actis Magnifici Notarij Pauli Bonello, & reperitur in Registro asseruato in Curia Episcopali Ciuitatis Notabilis Melitensis.

Anno 1514. D. Ioannes VII. de Pelueda Hispanus.

Anno 1516. Raphael; prius Episcopus Ostien.

13 Anno 1519. Eminentissimus Cardinalis D. Andreas la Valle Romanus, Archimandrita, vt constat ex Historia Pontificali, atque de eo fit mentio honorifica in vita Leonis X. per Panuinum.

Anno 1520. D. Bonifacius Catereua Clericus cubicularius, expressus in Indulto Leonis X. pro natiuis, & originarijs Melitensibus circa prouisionem Beneficiorum Ecclesiasticorum, obtento á Carlo V. Imperatore.

10 Anno 1525. D. Carolus Vrries (huic secundum mentem cuiusdam e nostris successit Catanensis quidam ex Religione Sancti Benedicti, cuius nomen, & cognomen desumi posse sit ex eius sepultura in Cathedrali Ecclesia, prope sacellū sanctissimæ Trinitatis, vel ex Archiuijs Episcopalibus, vbi etiam affirmat eius testamentum asseruari) Verum quidquid fit de huius successoris veritate prædicti Caroli Vrries bis meminit Iacobus Bosius in Historia Sacræ Religionis Hierosolymitanæ, nempe part. 3. lib. 2 pag. 27. lit. A. & pag 31. litt. D. quòd esset iam nominatus: & præsentatus ab Imperatore Carolo V. ad hunc Episcopatum Melitensem, & quod deberet insigniri magna Cruce, sicut & ceteri Baiuliui, & Priores, supposita acceptatione factæ donationis Religioni præfatæ harū Insularum sub conditionibus á Cesare ipsi assignatis.

14 Anno 1529. circiter D. Balthassar Vvaltkirk, cuius vt ab eodem Iacobo Bosio lib. 5. pag. 81. litt. A. traditur, honorificata fit mentio in scriptura publica, siue in Instrumento authentico firmæ iam donationis irreuocabilis in feudum liberum istarum Insularum factæ Religioni Hierosolymitanæ sub varijs conditionibus, præcipue sub hac, quam apponendam hic verbis ipsis Caroli V. ex dicto Bosio lingua Italica duxi:

Oltra di ciò, che il Ius Patronato del Vescouato di Malta rimanga come è alla dispositione, e presentatione nostra, e de successori nostri nel predetto Regno di Sicilia, Talmente però, che doppò la morte del Reuerendo, e Diletto Consigliero nostro Baldassare Vvaltkirk, Imperiale Cancelliero, vltimamente da noi alla detta Chiesa presentato, ò vero in qualunque altro caso di vacanza, che auerrà per innanzi, debbino il Gran Maestro, & il Conuento di dett'Ordine nominare al Vicere del prefato Regno di Sicilia tre persone dell'Ordine sopradetto, vna de' quali almeno sia, & esser debba dè Subditi nostri, e de' successori nostri nel detto Regno idonee, e sufficienti ad essercitare la detta pastorale dignità. De quali tre cosi nominati noi, & i successori nostri in detto Regno presentaremo, sarà presentato, ò presentare dobbiamo, e si debba al detto Vescouato, quello cioè, che idoneo giudicaremo, ò giudicaranno; Al quale in tal modo presentato,

tato, & all'Vescouato sopradetto promosso, tenuto sia il Gran Maestro predetto di concedere la Gran Croce, & admetterlo nel Conseglio insieme con i Priori, e Baglivi, sic ibi.

15 Anno 1531. habito nuntio de morte Reuerendissimi Episcopi D. Balthassaris Vvaltkirk, seruata fuit prædicta conditio; nominati tres à Magno Magistro, & à Consilio, nempè Reuerendissimus Magnus Prior Ecclesię D. Fr. Pontus Laurenzin Natione Gallus Lugdunensis. D. Fr. Thomas Bosius Vicecancellarius Religionis Italus, & D. Frater Dominicus Cubelles Sacrista Maioris Ecclesiæ Conuentualis, Hispanus Linguæ Aragoniæ, solus subditus Caroli V. ad quem varij scripserunt in fauorem secundi, pręcipue ipse summus Pontifex Clemens VII. ardentissimum suum desiderium propalans multi verbis promotionis ad hunc Episcopatū fratris Thomę Bosij: & ob eius magna merita, & ob multo maiora fratris ipsius Fr. Antonij Bosij Baiuliui Sanctę Euphemię; paulò antè demortui, dum munere Cubicularij secreti pręfati Clementis fungeretur. Cæsar aliquandiu pręsentationem distulit, nolli interim indicans in quem ex tribus nominatis propenderet, atque hinc factum, vt à Pontifice nimiam forte dilationem ęgrè ferente Cardinalis Ghinuccius Episcopatum impetrauerit; post facta ab illo præsentatione de persona fratris Thomæ Bosij, excitata lis inter hunc, & Cardinalem, quæ spatio multorum annorum durauit, & tandem terminata per trāsactionē, isti scilicèt attributa fuit pensio, & ille post consecrationem ad Ecclesiæ suæ pacificam possessionem peruenit, sed haue morte præpeditus per solos sex menses gubernauit.

16 Anno 1539. Reuerendissimus Magnus Prior Ecclesiæ D Fr. Dominicus Cubelles, Cesaraugustæ Regni Aragonici natus I. V. D. ex tribus à Religione Hierosolymitana nominatis ad hunc Episcopatum Melitensem a Carolo V. Imperatore merito præsentatus, & electus: eoque felicitèr per spatium viginti sex annorū circiter potitus est. sed de hoc Episcopo plura infra pro nostro Instituto inuestigandi originē, & progressum huius Tribunalis Sanctæ Inquisitionis.

17 Anno 1566. D. Fr. Martinus Royas de Portalrouio I. V. D. Vicecancellarius Religionis, qui interfuit Concilio Tridentino, tanquam orator eiusdem Religionis Hierosolymitanæ, ex tribus nominatis; statim præsentatus à Rege Philippo II. sed non statim electus, aut confirmatus; imo dùm vixit Pius V. Sanctæ memoriæ, noluit quidquam de eius electione, aut confirmatione sex fere annorum spatio audire, vt affert Bosius 3. part. lib. 7. pag. 797. litt. E. post Gregorius XIII. ad instantiam eiusdem Regis circa annum 1573. electionem, & consecrationem ei concessit De hoc postea etiam aliquą circa Tribunal Sanctæ Inquisitionis.

18 Anno circiter 1578. D. Fr. Thomas Gargallus I. V. D Hispanus ex Regno Gotholano Vicecancellarius Religionis, ex tribus a Magno Magistro, & a Venerando Consilio propositis iure optimo ab eodem Rege Philippo II. præsentatus, & electus ad hanc Ecclesiam Melitensem tenuit post consecrationem per triginta quinque annos vigilanter præfuit. Huio meritissimo Præsuli nostra Religio Societatis Iesu admodum deuincta sempee manet ad rependendas grates pro beneficijs acceptis in erectione huius Collegij Melitensis contradicentibus, & se viriliter opponentibus non paucis (qui postea beneuolos, ac liberales circa ipsum Collegium se præbuerunt) quamuis enim eum non fundauerit, pro constructione tamen ędificij ad habitandum, & pro victu, & vestitu Patrum per aliquot annos, plus octo millium scutorum de suo expendit, vt ab ipsiusmet ore sæpius audiui; quousque redditibus Ecclesiasticis diplomate Clementis VIII. fel. mem. huic Collegio applicatis, frui cœpit. Vndè ipsum Episcopum Thomam vti Benefactorem insignem, & parentem nostrum agnoscimus, pro ipsoque iugiter in hoc Collegio sacrificia celebrantur, & preces a nostris quotidie funduntur, vt aliqua ex parte nos gratos præbeamus.

19 Anno 1615. D. Fr. Balthassar Cagliaresius Melitensis S. T. D. Sereniss. principis Magni Magistri Aloisij de Vvignacourt Auditor, ex tribus nominatis pro meritis à Rege Philippo III. præsentatus, & electus ad hunc Episcopatum: quem possedit per decem, & octo fere annos, &c. Inter varia pietatis, & charitatis opera istius Præsulis, illud eximium, & memoria perpetuò retinendum, quòd pro redimendis tribus e nostra Societate Patribus Siculis in captiuitate diù detentis, scuta mille, & quinquaginta liberalissime fuerit elargitus.

Anno tandem 1634. Illustrissimus, & Reuerendissimus Dominus Frater Ioannes Michael Balaguerius, & Cammarasa I. V. D. Hispanus ex Regno Aragonico nepos, seu sororis filius Illustrissimi, & Reuerendissimi Domini Fratris Petri, Vrrea, & Cammarasa, magni Prioris, Ecclesiæ Hierosolymitanæ, natiuus ex insigni oppido de Vallouar, e tribus propositis ob præclara, & multò maiora eius merita, procurante, & pro viribus instante Eminentissimo Magno Magistro Antonio de Paula à Rege Philippo IV. præsentatus, & electus, sécutaque consecratione, & possessione, in præsentiarum hoc honorificentissimo Episcopatu Melitensi perfruitur. In qua perfruitione pro vtilitate, & honorificentia ingenti suorum subditorum, & Sacræ Religionis Hierosolymitanæ cuius adhuc membrum valdè præcipuum manet, suffragiū decisiuum in causis; & negotijs quibuscumque Consiliorum ferens, faxit Deus Optimus Max. vt Nestoreos pertingat annos.

20 Hæc pro nostro instituto de Episcopis Melitensibus, ex duplici sorte eorum, altera ab vno è nostris, altera a quodam externo, vtroque hinc natiuo, & valde erudito elaborata, ex historia item Hierosolymitana Iacobi Bosij; & aliundè, vt memoriæ proditum reperire potui, breuiter decerpsi. Ad istos itaque officio S. Inquisitionis fungentes, quam iam iterum

Prole-

Prolegomeno 1. ad idem manifestandum in genere pro quibuscumque Episcopis audiuimus *Attendite*, inquit, *Vobis, & Vniuerso gregi, in quo vos Spiritus Sanctus posuit Episcopos regere Ecclesiam Dei, quam acquisiuit sanguine suo* Act. Apost. Cap. 20. Vnusquisque exilits hactenus in hoc Prolegomeno nominatim expressis; perpendens id, Spiritus Sanctus posuit me Episcopum regere Ecclesiam, scilicet Melitensem, quam acquisiuit sanguine suo pretiosissimo, *Empti enim estis pretio magno* 1. Corint. 6. haud dubium maximopere excitatus fuerit ad regimen istud vigilantissimè, & exactissimè exercendum, ad protectionem Gregis istarum Insularum, ad defendendum ipsum à quibuscumque periculis calamitatum spiritualium; & errorum, præcipue mentis contra fidem diuinam ab incursu, & ruina loporum, scilicet Hæreticorum, de quibus ibidem statim idem Apostolus subiungit; *Ego scio, inquit, quoniam intrabunt post discessionem meam, lupi rapaces in Vos non parcentes gregi &c.* Quis dubitat, quod post discessionem Pauli ab his Insulis, in eas lupi rapaces, seu hæretici intrare tentauerint, & furtiuè aliquoties intrarint, sed vigilantia, & sollicitudine prædictorum Episcoporum, foras expulsi, aut post ingressum capti, & pro delictorum qualitate secundum formam, & stylum Sanctæ Inquisitionis fuere puniti. Alioquin puritas fidei Catholicæ, quod vti beneficium, seu Priuilegium singularissimum à Deo Opt. Max. & à Sancto Paulo Melitensibus concessum merito habetur, vt dixi num. 1. huius Prolegomeni, quomodo tot secula quouis tempore sarta tecta permansisset; sublata enim singulari vigilantia, & Pastorali cura Episcoporum, nequaquam talis eius euentus, sed potius multoties fuisset violata, imo, & omnino deperdita; sicuti in alijs Prouincijs Christianitatis contigisse videmus.

21 De casibus, vel causis particularibus, in quibus antiqui illi Episcopi à nobis expressi ante ingressum Sacræ Religionis Hierosolymitanæ in hanc Insulam, munus Inquisitorum exercuerint, nihil memoriæ proditum, quod audiuerim, vel legerim, aut adhibita aliquali diligentia inuenire potuerim: Vndè quid mirum, si haud vllius particularis hic expressio fiat; præter dicta in serie ipsorum supra? Inter Episcopos vero recentiores, qui inchoata iam Religiosorum Equitum Sancti Ioannis in hoc loco habitatione Ecclesiam istam Melitensem obtinuerunt, duo soli reperiuntur, qui ex potestate, & Iurisdictione tantum ordinaria (de qua sola toto hoc Prolegomeno agimus) in tractandis causis fidei munere Sanctæ inquisitionis per aliquod tempus, aut in varijs casibus perfuncti fuerint, tamet si per aliud, vel in alijs ex delegata etiam simul processerint, vt sequenti Prolegomeno videbimus, scilicet Reuerendissimus Dominus Frater Dominicus Cubelles, & Reuerendissimus Dominus Frater Martinus Royas de Portalruuio, de quibus dictum in serie propositra.

22 Anno itaque 1546. denuntiati sunt Domino Episcopo Cubelles, vt Inquisitori de iure ordinario multi hæretici, qui varijs erroribus spacio decem annorum infecti fuerant; ex quo Gallus quidam vocatur Gesualdus perniciosissimus hæreticus in hanc Insulam pedem intulerat, qui diuersas hæreses, cooperante Melitensi quodam N. ludi Magistro, disseminauerat. Cooperatio istius sic se habet, singulis diebus Dominicis, & festis Gesualdum occulte adibat, & quæ ab hoc contra fidem Catholicam audierat, postea noctu discipulis suis, & alijs tradebat. Causa hæretici Gesualdi ita terminata, vti pertinax, & impœnitens ad ignem viuus damnatus, executaque sententia coram ingenti multitudine Populi: dum ad supplicium duceretur, cum abloqui cœpisset dicens, *quid morantur Sacerdotes ducere vxores, cum hoc eis liceat?* de mandato Reuerendissimi Inquisitoris Cubelles sudariolo os ipsi obstructum est, ne in oblocutione scandalosa contra cœlibatum Sacerdotalē vel contra alium fidei articulum vlterius progrederetur: tandem impœnitens viuus combustus infelicem animam Diabolo tradidit. Cooperator verò eius sic expeditus, de hæresibus formalibus conuictus, pœnitentia ductus misericordiam petens, reconciliatus in forma &c. condemnatus prout de iure, & constructus fere habitum pœnitentiæ (Hispanice San Benitto) sicuti pari modo fuerunt constricti, & similiter expediti alij duo Sacerdotes, non solum quod credidissent sibi licere vxorem ducere, sed facto etiam ipso concubinas suas sibi de præsenti desponsassent, seruato ritu Ecclesiastico in sacello Sanctæ Mariæ in Rocca Ciuitatis Notabilis. Atque istorum sunt habitus pœnitentiæ, qui vsque ad præsens in eminenti loco Ecclesiæ Cathedralis ad memoriam rei: & maiorem ruborem reconciliatorum appensi manet.

23 Anno item 1558. varios formauit processus Dominus Inquisitor Cubelles causarum fidei, præcipue illum contra quemdam Græcum, nomine Giorgezi Chelibi, qui non credens immortalitatem animæ se ipsum temerè occidit. Præterea anno 1561. informationes cepit cōtra Monachum N. Ciuitatis Veteris: Et eodem anno quædam moniales constitutæ, & examinatæ contra plures personas in causis Sanctæ Inquisitionis de mandato eiusdem Domini Inquisitoris Cubelles &c. Imo hic non solum per se ipsum immediatè processit, & condemnauit hæreticos &c. sed si retrogrediamur ad annum 1554. inueniemus, quod tunc etiam in Ciuitate noua (quæ nunc il Borgo, vel Ciuitas Victoriosa dicitur) creauerit, prout de iure creare poterat, Vicarium, seu Commissarium D. T. Cappellanum Sacræ Religionis Hierosolymitanæ Didacum Rodriguez Licentiatum Sacræ Paginæ cum suo Assessore Francisco Mego I. V. D. vt in causa particulari fidei contra Antonium Lucam de Locorgo procederet. Quæ omnia, & ex scripturis authenticis, quæ in Archiuijs huius Sacri Tribunalis Melitensis fascibus 1. & 2 asseruantur, atque ex attestatione plurium fide dignorum per me requisita, qui a testibus oculatis audierunt scias esse comprobata.

Iam

24 IAm de Reuerendissimo Domino fratre Martino Royas breuissimè, quòd aliquo modo, sola iurisdictione ordinaria in causis fidei processerit, etiam postquam reuocatum fuit ipsi Breue Apostolicum, quo Inquisitor Delegatus à summo Pontifice constituebatur, vt dicemus Prolegomeno sequenti, constat manifestè primo ex scriptura authentica, quam ipsemet legi asseruata in Archiuijs nostri Tribunalis, vbi formatur processus contra Raymundum N. & ibi constitutus Ven. D. Dominicus Mangione coram Reuerendissimo Domino Petro Duzina Inquisitore Apostolico post aliqua Interrogatoria communia ad euitandam suggestionem, interrogatus, an habuerit tanquàm hæreticum, vel vt suspectum de hæresi alieni Raymundum N. respondit se per viginti dies antea fuisse constitutum, & examinatum a Domino Episcopo Royas contra eumdem Calamiam, & deposuisse tunc ista, quod vxori tradiderit carnes parandas ad comedendum in die Ieiunij ex præcepto; Item quod non fineret eamdem vxorem adire Ecclesiam ad audiendū sacrum; & quod per muros Ciuitatis scripsisset aliquos versus scripturæ sacræ, maximè illum *Hic est filius meus dilectus, in quo mihi bene complacui*, & nescire quo fine id fecerit, &c. eadem præterea via per processus in dictis Archiuijs de anno 1574. 1575. repositos, etiam constat.

25. HInc iam in specie quoad nostrum propositu n Sacra Religio Hierosolymitana zelo fidei haud dubie adducta valde prudenter, & laudabiliter, nè filij, & subditi sui labe aliqua hæresis, maximè per communicationem cum hominibus septemtrionalibus suscipiendi habitum Hierosolymitanum, vel negotia tractandi causa huc confluentibus, inficerentur, quòd iam illic Luteranismus valde, vt cancer serperet, Commissarios pro causis fidei, vti assolet pro aliis, decreto Venetandi Concilij statuis quamprimum assignauit, & pro re grauitate, atque vrgentiori necessitate instructionem eis pleniorem, & exactiorem exhibuit; quod ex Historiographo Iacobo Bosio part. 3. lib. 16. fol. 333. litt. D. iniucundum ne lectori facturum iudicaui, si totidem eius verbis Italico idiomate hic ipsi exhiberem; sic habet.

26 *E Perche già col tumulto dell'armi penetraua nè l'heresie d'Alemagna in alcuni luoghi di Francia temendo il Gran Maestro* (Illustrissimus scilicet D. Frater Ioannes de Omedes Hispanus linguæ Aragoniæ) *& il Consiglio, che quindi fosse capitato in Malta, è che per l'auenire capitar vi potesse alcun heretico, volendo a tutto poter loro conseruare la candidezza della Santa Fede Catthòlica nella Religione, e nello stato loro incorrotta, & intatta, circa il principio dell'anno 1553. deputarono il Piliero di Castiglia fra Christoforo de Acugna Portughese, & i Commendatori, fra Francesco Nibbia, e fra Gehan de Condè detto Bandieras, e con essi fra Matthèo Castillo Cappellano, e Theologo molto dotto per Commessarij per fare Inquisitione, e formare i processi contro tutti coloro, che sottoposti al foro, & alla iurisdittione della Religione, e di tale infettione fossero sospetti Facendo anco auertito il Vicario del Vescouo di Malta che douesse parimente vegghiare, acciochè tal morbo nel gregge à lui commesso non entrasse.*

27 HActenus Historiographus Bosius, qui nihil exprimit in particulari quoad executionem talis Decreti, neque in Cancellaria huius Religionis Hierosolymitanæ, aut alibi, quod audiuerim, vel legerim reperitur. Quo ad alias vero Religiones, vel personas Religiosas in Monasterijs harum insularum commorantes, an occurrerint casus, in quibus superiores, seu Prælati eorum munus Sacræ Inquisitionis respectu suorum subditorum exercuerint formando processus contra eos, & expediendo causas fidei, nihil quod sciam memoriæ proditum extat, & crederem non curarint id prædicti superiores, aut fortè quod non aduerterint, vel ignorarint, quid potestatis, & iurisdictionis circa hoc haberent; Vnde supposita negligentia, vel ignorantia istorum, non est censendus Reuerendissimus Episcopus Cubelles in alienam messem falcem misisse quando anno 1561. vt dixi paulo ante num. 13. contra Monachum non sibi subditum, sed exemptum a Iurisdictione sua, aliquo modo processit, hoc enim, ne gregi suo aliquod scandalum, vel detrimentum spirituale in fidei materia inferretur, iure naturali ipsi concedebatur. Et quidem omnino excusandus, si tantum informationes contra eum iuridicas suscepit, & ad summum Pontificem, vel ad superiores, quibus reus subijciebatur, eos transmisit (cuius facti expeditio non mihi constat) secùs vero si ad diffinitiuam sententiam, & condemnationem dicti Monachi peruenit, vt non excusatur in simili ferè casu, sed potius reprehenditur quidam fidei Inquisitor Regni Siculi Matthæus de Pontiano vocatus Ordinis Predicatorum, delegatus a Sede Apostolica; quòd Capellanum quemdam summi Pontificis & consequenter ab eius iurisdictione exemptum damnauerit, declarauerit, excommunicatum, cum debuisset tantum informationibus receptis crimina ipsius, quantumuis grauia fuissent, Papæ intimare; ita habetur in extrauagante Ioannis XXII. incipiente, *cum Matthæus de Pontiano &c. inter communes de hæreticis*, vt affert Ludouicus Paramus lib. 2. tit. 2. cap. 11. num. 6.

28 Quamquam ex alio capite excusandus omnino D. Episcopus Cubelles, eo quòd processerit contra dictum Monachum, tanquam delegatus Sedis Apostolicæ iuxta textum in cap. ad abolendam, § si vero, de Hæreticis, vbi conceditur Episcopis, vti Sedis Apostolicæ Delegatis facultas procedendi in causis hæresis contra quoscumque exemptos, non obstante quouis eorum exemptionis priuilegio, vt alibi latius dicam. Atque hæc de origine, & progressu Melitensis Tribunalis Sancti Officij ex iurisdictione tantum ordinaria.

PROLEGOMEN. XI.

De origine, & maiori progressu Tribunalis Officij Inquisitionis in hac Insula Melitæ, & locis ei adiacentibus ex iurisdictione ordinaria, & delegata simul contra hæreticam prauitatem, &c.

1 DIxi mediatè per ministros, & successores suos exercuisse scilicet Officium Sanctæ Inquisitionis in istis Insulis Sanctum Apostolum Paulum: quod præterea de quibus ministris, & successoribus eius intelligi debet? de Inquisitoribus delegatis à Sacra Congregatione Vrbis, vel ab aliquo Summo Pontifice, nullum dubium. Hos enim loco Apostolorum pro quauis Mundi parte, & peculiariter loco S. Pauli pro hac Insula Melitæ, ac locis ei adiacentibus in exequendo munere tractandi causas fidei succedere quis est, qui negare queat? Delegati autem isti in duplici sunt differentia nam alij iurisdictione sola delegata in causis fidei procedunt, & de his conuenientius agemus Prolegomeno sequenti; sicut actum iam Prolegomeno præcedenti de illis, qui sola ordinaria processerunt; Alij verò vtraque simul vtuntur, & delegata, & ordinaria iurisdictione ad negotia Sanctæ Inquisitionis pertractanda, & expedienda, atque ab istis qualiter origo, & progressus huius Tribunalis Sanctæ Inquisitionis Melitensis se habeat in præsenti Prolegomeno inuestigamus, vt secundum hanc triplicem vtriusque iurisdictionis combinationem, congrua diuisione, triplici etiam Prolegomeno clarius in hac materia procedere possimus. Non immoror hic in manifestanda differentia, & diuersitate inter vtramque hanc iurisdictionem ordinariam, & delegatam, & qualiter in eodem Iudice, seu, vt magis specificè loquar, in eodem Episcopo Inquisitore pro causis fidei coniungantur: Cum id iam attigerim Prolegomeno 3. num. 1. & per se clarè constet etiam secundum doctrinã, & sententiam Caietani in tractatu de auctoritate Papæ, & Concilij c. 3. Dominici Soti in 4. dist. 20. quæst. 1. art. 2. & aliorum ex Doctoribus antiquis, ac recentioribus, quam verissimam asserit Eminentissimus Cardinalis Robertus Bellarminus Sanctæ mem. Tom. 1. controuers. 3. lib. 4. capit. 22. (quanquam opposita non videtur damnanda) nullam iurisdictionem Episcopos à Christo Domino, maximè quoad forum externum immediatè accipere, sed medio summo Pontifice, eius Vicario: quod est dicere, quamcumque habent, vel habere possunt, eam ipsis à Papa, vel à Concilio Generali, &c. immediatè tribui diuerso tamen modo, & tempore: nam ordinaria iurisdictio tribuitur eis, vbi primum ad Episcopatum promouentur ratione dignitatis, seu Officij, & ex vi iuris, vel canonum: Ex quibus pro præsenti materia Sanctæ Inquisitionis plures supra Prolegomeno 2. numer. 3. citauimus. Delegata verò tribuitur eisdem pro negotijs occurrentibus pertractãdis ad libitum omnino Summi Pontificis, aut alicuius Concilij, aut Sacræ Congregationis Vrbis, maximè circa causas Sanctæ Inquisitionis, idque vel in perpetuum, vel ad tempus determinatum, vt magis Prolegomeno sequenti explicabitur.

2 Vnde vt iam propositæ Doctrinæ applicatio fiat, & exemplum opportunissimum vtriusq. Iurisdictionis circa negotium Sanctæ Inquisitionis simul coniunctæ exhibeatur: Reuerendissimus D. Episcopus Frater Dominicus Cubelles præter ordinariam, quam ab initio suæ promotionis ad hunc Episcopatum Melitensem habuerat, & quam sæpius contra plurimos hæreticos, aut suspectos de hæresi exercuerat vt Prolegomeno præcedenti num. 14. tradidimus. Anno 1561. die 21. Mensis Nouembris, à Sacra Congregatione Vrbis, gubernante Ecclesiam Summo Pontifice Pio IV. delegatam accepit, qua institutus Generalis Inquisitor Delegatus Sedis Apostolicæ contra hereticam, & apostaticam prauitatem in hac insula Melitæ, & locis ei adiacentibus cum omnimoda potestatis plenitudine absque vlla restrictione. De occasione, vel causa impulsiua huisce delegationis, siue institutionis neutiquam constat; eius tamen coniecturam, si licitum est facere ad hoc credendum facilè inducor, inde impulsam fuisse Sacram Congregationem, quod vel litteris ipsiusmet D. Episcopi Cubelles, auxilium forte, & fauorem, atque instructionem ab ea petentis, vel alterius fidei zelo excitati, vel aliunde, maxime de depositione particulari (de qua plenius postea) in Sacro Tribunali Romanæ Inquisitionis facta anno 1560. 23. Februarii per quemdam Petrum Cumbum Melitensem, hinc vinctum, & bene custoditum illùc perductum, cognouerit Lutheranismum in hoc loco in dies tunc valde serpere, ac perplures varijs erroribus esse infectos, & proinde iudicauerit prudentissimè ad remedium efficacius adhibendum his tantis malis expediens omnino, & peropportunum calcaria Episcopo Cubelles iam currenti addere, non solum magis excitando eius ordinariam iurisdictionem, sed etiam ad causas fidei maiori cum auctoritate decidendas delegatam, cum plenitudine potestatis dicta adiungendo.

3 Verum iam qualiter delegatio hæc facta fuerit, & Reuerendissimus Dominus Episcopus Cubelles Inquisitor Apostolicus in hac Insula, et locis ei adiacentibus, qua ratione institutus videamus: quod non alio modo commodius, & clarius fieri posse iudico, quàm propositis hic ad verbum litteris Sacræ Congregationis de tali delegatione, & institutione loquentibus inchoando ab instrumento authentico de ipsarum receptione confecto, in quo ipsæ includuntur, atque sic se habet:

IN nomine Domini Nostri IESV Christi &c. Anno a Natiuitate eiusdem Domini 1562. Indictione 5, die vero 16. mensis Iunij tenore præsentis publici Instrumenti perpetuo valituri; cunctis pateat euidenter, quod in mea Notarij, & testium infrascriptorum præsentia personaliter constitutus Reuerendissimus D. in Christo Pater D. Fr. Dominicus Cubelles miseratione Diuina Episcopus Melitensis in Comitiua Illustris, & RR. DD. Fratris Antonij Crescini Decretorum Doctoris, & Ecclesiæ Conuentualis Ordinis Sancti Ioannis Hierosolymitani Magni Prioris, & Commendatarij de Laamusse, & Tépli Dayan, & Domini Fratris Martini Rojas de Portalruuio V.I.D. ac prædicti Ordinis Hierosolymitani Vicecancellarij, habens, & præ manibus tenens quasdam litteras ab Officio sanctæ Inquisitionis Almæ Vrbis die 21. Nouembris expeditas in carta edina scriptas, ac sigillo solito munitas, & varijs subscriptionibus roboratis: quarum quidem litterarum tenor in omnibus, & per omnia sequitur, & est talis, videlicet.

Litteræ Sacræ Congregationis, quibus D. Episcopus Cubelles Apostolicus Inquisitor constituitur.

NOS Rodulphus Pius de Carpo Episcopus Potuensis, Ottho Anchius tit. S. Mariæ in Transtyberim, Iacobus Puteus Sanctæ Mariæ in Via, Bernardinus Scotus Sancti Matthæi, Ioannes Raumanus Sanctæ Priscæ, & Clemens Claramontanus Sanctæ Mariæ Aracæli miseratione Diuina titulorum Sanctæ Romanæ Ecclesiæ Cardinales in Vniuersa Republica Christiana contra hæreticam prauitatem Inquisitores Generales à sāctā Sede Apostolica specialiter deputati. Reuerendo in Christo Patri, & D. Dominico Cubelles, Dei, & Apostolicæ Sedis gratia Episcopo Melitensi, & modernis, vel pro tempore existentibus Priori Ecclesiæ, ac Vicecancellario Hospitalis sancti Ioannis Hierosolymitani salutem in Domino perpetuam: intelligentes non sine animi nostri dolore pestiferum virus hæresis in Ciuitate, & Insula Melitensi, ac etiam inter eiusdem Ordinis Hierosolymitani Religiosos pullulasse, & de præsenti pullulare; volentes, vt tenemur, & prout nostro incumbit officio; antequam vlterius radices figat, quantum in nobis est, ad Dei Omnipotentis laudem Catholicæ fidei conseruationem, & augumentum in Christifidelium, & eorum animarum salutem extirpare, & si tuo Pastorali incumbat officio, cui vnquam te Deo opitulante gratia minimè defuturum arbitramur; verumtamen ad tuam ordinariam iurisdictionem excitandam, & quatenus opus sit ampliandam, & alias ad meliorem finem, & effectum, te Commissarium nostrum in Ciuitate Melitæ, ac omnibus, & singulis Oppidis, Castris, Terris, & locis in Insula Melitæ, & eidem subiectis instituimus, & per præsentes in forma etiam infrascripta deputamus, concedentes Paternitati tuæ in hoc negocio, vel tuo Vicario, qui tamen Doctor sit in Iure Canonico, & Clericali charactere insignitus, adiunctis etiam tecum Priore Ecclesiæ, & Vicecancellario prænominatis, & cum assistentia Magni Magistri eiusdem Ordinis si adesse, & interuenire voluerit, facultatem, auctoritatem, & potestatem contra omnes, & Fratres dicti Ordinis Baiuliuos, Præceptores, Milites, & personas familiares seruitores, domesticos, & stipendiarios, etiam Presbyteros, Capellanos in Conuentu prædicti Ordinis Hierosolymitani existentes, hæreticos, seu de hæresi quouis modo suspectos, vel diffamatos, eorumque fautores, defensores, & receptatores, quouis modo impeditores; contra vero alios, tam Laicos, quam Clericos, & Religiosos dictæ Insulæ Melitensis hæreticos, seu de hæresi quouis modo suspectos, vel diffamatos eorumque fautores, defensores, ac receptatores, tua Reuerenda Paternitas, vel tuus Vicarius Clericus, & Doctor tecum, velcum Vicario aliquo in sacra Theologia Doctore, & Magistro ab eadem tua Paternitate nobis nominando, & per Nos approbando, vel à nobis deputando, quem expensis tuis, & salari condecenti habere omnino tenearis, & astrictus sis inquirendi, & procedendi, reos, & testes incarcerandi; & legitimis præcedentibus indicijs torquendi, vbi et si opus examinandi salutares pœnitentias confessis imponendi, reconciliandi, & à censuris absoluendi, & contra eos, & contra quemlibet etiam vsque ad sententiam diffinitiuam inclusiue procedendi, impœnitentesque per te repertos, vel pertinaces, et relapsos seruatis de iure seruandis Curiæ sæculari tradendi, & tradi faciendi, sine reliquen ai personis Ecclesiasticis prius à suis ordinibus actualiter degradatis, perinde ac quemadmodum Nos ipsi procederemus, et procedere possemus, procedere possis, et valeas, processusque, & inquisitiones quascumque, ac informationes per Vos contra quascumque personas, vt supra factos, informatos, & receptos in publicam, et authenticam formā fideliter redigi faciendi, et Nos si, & quādo erit opus, illos habere, et videre valeamus ac possimus. Monentes etiam Paternitatem tuam, ac tuam, & Vicarij, ac Theologi deputati conscientias onerantes, vt cum aliquis hæresi infectus vobis, et in processibus faciendis fuerit ductus, qui non sit in vestra iurisdictione, certiores nos faciatis, et cum facultate eligendi Notarium vnum, vel plures, prout opus erit fidelem, et honestum, ac Clericum, vel sæcularem. Datum Romæ in ædibus nostris sub Anno à Natiuitate Domini millesimo quingentesimo sexagesimo primo, Indictione quinta, die vero Veneris 21. mensis Octobris Pontificatus Sanctissimi in Christo Patris D. N. D. Pij Diuina prouidentia Papæ IV. Anno eiusdem secundo.

R. Cardinalis de Carpo.
Ottho Cardinalis Augustanus.
Iacobus Cardinalis Puteus.
Bernardinus Cardinalis Transtib.
Ioannes Cardinalis Raumanus.
Clemens Cardinalis Aracæli.
Claudius de Valle S. Romanæ Vniuersalis Inquisitionis Not. &c.

En

4 **En litteræ sacræ Congregationis quas, supernacaneum videtur perspicuitatis gratia quidquam annotare, luce enim meridiana clariùs** exprimitur id, quod in eis intenditur. Nihilominus hoc vnum aduerte, cum in ipsis perpetua dirigatur sermo ad Reuerendissimum Dominum Episcopum Cubelles, præcipuè ibi, te Commissarium nostrũ in Ciuitate Melitę &c. deputamus, concedentes Paternitati tuæ &c. ipsum solum constitui Inquisitorem delegatum Sedis Apostolicæ, atque eidem tantum tribui iurisdictionem delegatam ad causas sanctæ Inquisitionis, & non Reuerendissimo D. Crescino Priori Ecclesiæ, neque Domino Fratri Rojas Vicecancellario: quamuis isti ei adiungantur, vt socij circa processus tantùm subditorum sacræ Religionis Hierosolymitanæ, & suffragio solo consultiuo. Vndè enim deduces bene perpectis litteris habuisse eos decisiuum? Nam par est ratio de istis, atque de Doctore Theologo adiungendo in Vicarium circa causas fidei quorumcumque aliorum non subditorum Religionis Hierosolymitanæ, & appareat nullam huic tribui iurisdictionem cum voto decisiuo, nisi quatenus ipsi Reuerendissimus D. Inquisitor Cubelles ad sumendas informationes, vel ad quid simile ei concederet: tametsi S. Congregatio dicti Doctoris Theologi; expensis illius sustentandi approbationem, vel deputationem sibi reseruasset.

5 Prædictarum deinde litterarum variæ extiterunt iuridicæ publicationes, & acceptationes cum Iuramento solemni; quas sicut & ipsas litteras in Archiuijs huius Tribunalis S. Officij Melitensis extraxi, & non possum non pro rei dignitate hic apponere ob multiplicem causam, præcipuè tamen, vt constet quanta animi promptitudine, & alacritate officium S. Inquisitionis, & progressum, eius antiqui illi fideles amplecterentur.

Prima publicatio, & acceptatio prædictarum Litterarum à Veneranda Assemblea Clericorum Religionis Hierosolymitanæ.

EAsdem litteras originales Reuerendo D. Fratri Ioanni Petro Mosched Vicepriori Ecclesiæ Conuentualis Ordinis S. Ioannis Hierosolymitani cæterisque Presbyteris, Cappellanis, & Clericis eiusdem Ecclesiæ in Sacristia Ecclesiæ S. Laurentij, (quam dicta Religio ab aduentu ad hanc Insulam pro Conuentuali hactenus tenuit, & tenet) congregatis & Assembleam de licentia superioris, iuxta stabilimenta stylum, vsum, & laudabiles eiusdem Ordinis consuetudines in Domino celebrantibus prænominatus Reuerendissimus D. Præsul Cubelles exhibuit, & præsentauit, ac petijt acceptari, & non solum prædicto, sed & omni alio meliori modo, via, & forma, quibus magis, melius, & validius fieri potuit, & potest, quibus quidem præsentatis, & per publicum Tabellionem infrascriptum alta, & intelligibili voce perlectis: & & declaratis, supranominatus Reuerendus D. Viceprior, ac cæteri omnes, nemine excepto, easdem debita, cum qua decuit, reuerentia acceptauerunt, & vti filij obedientiæ, & sanctę Sedis Apostolicæ obtulerunt se paratissimos facere, & exequi, ad vnguemque pro viribus adimplere contenta in ipsis litteris in fauorem semper Officij sanctæ Inquisitionis. Et impositis eorum manibus dexteris super Crucem, & pectus eorum, more dicti Ordinis iurauerunt: Vnde facta fuerunt suprascripta omnia acta publica suis loco, & tempore valitura, in noua Ciuitate Melitæ, & in loco prædicto, præsentibus Reuerendo D. Matthæo Faua, & D. Ioannello Cilia Presbyteris, & D. Andrea Faua Clerico Melitensis Diœcesis testibus ad præmissa vocatis, specialiter rogatis.

6 In eisdem litteris concedebatur facultas creandi Notarium publicum pro officio sanctę Inquisitionis vnum, vel plures, prout opus esset, qua facultate statim vsus est Reuerendissimus D. Episcopus Cubelles, vt Inquisitor in hunc modum qui sequitur.

Creatio Notarij publici iuxta facultatem in dictis litteris concessam.

DEinde eodem die prænominatus Reuerendissimus in Christo Pater D. Episcopus Melitetanus, interuenientibus supracriptis Illustri & Reuerendo D Fratre Antonio Crescino Priore, & Fratre Martino Rojas de Portalrunio Vicecancellario, cum præsentia Illustrissimi, & Reuerendissimi D. Fratris Ioannis de Valletta Dei gratia sacræ Domus Hospitalis S. Ioannis Hierosolymitani Magni Magistri, ac Insularum Melitæ, & Gaulos Principis dignissimi, elegerunt me Vincentium Bonauenturam de Bonetijs Rhodium, Ciuem Melitensem publicũ Apostolica, Imperiali, & Ducali Sabaudiæ auctoritatibus Tabellionem, & sacræ Religionis Hierosolymitanæ Magistrum Notarium, pro Notario, & Magistro actuario secreto Officij sanctæ Inquisitionis, qui tactis corporaliter sacris scripturis ad sancta quatuor Dei Euangelia ad delationem, & in manibus Domini Reuerendissimi D. Præsulis iuraui prædictum officium bene, secrete, fideliter, & diligenter exercere, ira, inimicitia, præmio, fauore, subornatione, & quauis alia sinistra machinatione penitus remotis Vnde factum fuit præsens publicum Instrumentum suis loco, & tempore valiturum, in noua Ciuitate Melitæ, & in Palatio dicti Reuerendissimi D. Episcopi. Præsentibus Venerandis Cappellanis D. Matthæo Faua, D. Ioannello Cilia Presbyteris, & D. Andrea Faua Clerico Melitensi contestibus, ac alijs pluribus testibus ad præmissa vocatis, specialiter, & rogatis.

7 Iam sic electo Notario publico pro Officio sanctæ Inquisitionis, secuta fuit statim absque vlla mora alia publicatio, & acceptatio iuridica earumdem litterarum sacræ Congregationis facta à Dignitaribus, Canonicis, & reliquis Clericis Insulanis proprijs, & immediatis subditis Reuerendissimi Episcopi Inquisitoris, præsens autem publicatio, & acceptatio in hanc formam executa.

Secunda publicatio, & acceptatio prædictarum litterarum à Venerando Capitulo Cathedralis, & à reliquis Clericis Sæcularibus.

IN nomine Domini Amen &c. Anno à Natiuitate eiusdem Domini 1562. Indictione 5. die vero 17. mensis Iunij tenoris præsentis publici Instrumenti perpetuo valituri cunctis pateat euidenter quod Reuerendissimus in Christo Dominus Frater Dominicus Cubelles miseratione Diuina Episcopus Meliuetanus prædictas litteras Apostolicas originales, quarum tenor supra est insertus Reuerendo D. Iosepho Manduca V. I. D. ac Vicario Generali Meliueran. Diœces. ac R. P. D. Pancratio Micallef Archidiacono, & D. Lucæ Xara Decano, cæterisque Personatibus Canonicis Presbyteris, Curatis, & non Curatis, ac Clericis in Sacristia Cathedralis Ecclesiæ Sancti Pauli Meliuetan. congregatis, & Capitulum celebrantibus præsentauit, & petijt acceptari, quibus quidem litteris per me supra, & infrascriptum Notarium perlectis à principio ad finem præfati omnes communi voto, parique consensu debita, cum qua decuit reuerentia, vti filij obedientiæ acceptauerunt, obtuleruntque se paratissimos facere, & exequi prout fuerit ordinatum, & promissum, ac alias iuxta formam, vim, & continentiam earumdem; vnde factum fuit præsens publicum Instrumentum suis loco, & tempore valiturum in loco prædicto præsentibus Magnificis Viris Luduuico Platamone, Petro Cumbo, & Colletta Xerri V. I. DD. cunctis Melitensibus testibus ad præmissa vocatis specialiter, & rogatis.

8 Accessit deinde alia admodum grauior, & solemnior publicatio, & acceptatio earumdem litterarum à Venerando Consilio, & à reliquis Equitibus, ac Religiosis Hierosolymitanis; sic disponere sine dubio, & iubente Illustrissimo, & Reuerendissimo D. Fratre Ioanne Valletta M. Magistro, ad quem spectabat (sicuti ad quemcumque alium hac dignitate Magistrali insignitum pro eius non exigua prærogatiua, seu præeminentia spectat Consilium cogere, in eo pertractanda proponere, atque ab ipso resoluta exequi) iam enim ex tunc inuictissimus iste Princeps magnum fidei Catholicæ zelum ostēdebat, quem insecuta paulò post obsidione contra Infideles Turcas multo maiorem erat ostēsurus. Verum non est locus hic, in tanti viri laudes, & encomia digrediendi, sed proponendistatim dictam publicationem, & acceptionem ita factam.

Tertia publicatio, & acceptio earumdem litterarum à Venerando Consilio, & à reliquis Religiosis Hierosolymitanis.

IN nomine Domini Amen. Anno à Natiuitate eiusdem Domini millesimo quingentesimo sexagesimo secundo, Indictione quinta, die vero 19. mensis Iunij tenore præsentis Instrumenti perpetuo valituri, cunctis pateat euidenter, quod Reuerendissimus in Christo Dominus Pater Dominus Frater Dominicus Cubelles Diuina fauente gratia Episcopus Meliuetanus in Comitiua Illustrium, & Reuerendissimorum Dominorum Fratris Antonij Crescini Decretorum Doctoris, ac Ecclesiæ Conuentualis Ordinis S. Io. Hierosolymitani Generalis Prioris, ac Commendatarij de Laumusse, & Templi Dayan, & Fratris Martini Rojas de Porralruuio V. I. D. eiusdem Ordinis Vicecancellarij, præinsertas litteras sanctæ Inquisitionis delegatorias originales Illustrissimo, & Reuerendissimo Domino, Domino Fratri Ioanni de Valletta Dei gratia sacræ Domus Hospitalis Ordinis S. Ioannis Hierosolymitani Magno Magistro, ac Insularum Melitæ, & Gaulos Principi dignissimo, Illustribusque, & Reuerendis DD. Proceribus septem Linguarum, seu eorum Locumtenen. cæterisq; Prioribus, & Baiuliuis Capitularibus in Aula Magni Palatij ipsius Illustrissimi Domini, sono cāpanæ congregatis, & sedentibus, ac Consilium iuxta stabilimenta, stylos, vsus, & laudabiles ipsius Ordinis consuetudines celebrantibus in Domino præsentauit originales, & petijt ipsas acceptari, & operam, auxilium, & fauorem, vbi casus acciderit, præstare Quibus quidem litteris alta, & intelligibili voce per me supra, & infrascriptum Tabellionem, & Mag strum Notarium, vt supra electum, perlectis & declaratis ad vnguem, prænominatus Illustrissimus, & Reuerendissimus Dominus Magnus Magister, & Consilium communi voto, parique consensu, nemine penitus discrepante, vt filij obedientiæ easdem illa, cum qua decuit, debita reuerentia acceptauerunt, & obtulerunt se paratissimos facere, & exequi, prout casus acciderit iuxta seriem, & tenorem in ipsis litteris contentum; & ita positis manibus eorum more dicti Ordinis, singuli, & singulatim iurauerunt. Acta fuerunt præmissa omnia præsentibus Venerando Capellano D. Iosepho Bellia, & hon. Viris Iacobo Fiteni, & Nicolao Viminauo de Modica testibus ad præmissa vocatis specialiter, & rogatis. Die & Anno vt supra &c.

9 Tandem pro cunctis de Ciuitate, & populo publicatæ fuerunt iterum prædictæ litteræ sacræ Congregationis, seu publicata fuit iu communi creatio Reuerendissimi Domini Episcopi Cubelles in Inquisitorem Apostolicum istarum Insularum cum iurisdictione etiam delegata in dicta Ecclesia Sancti Laurentij idque peculiari modo, seu titu: die scilicet 18. Iulij eiusdē anni 1562. per loca publica, solita, & consueta Ciuitatis nouæ, sono tubarum præcedente, ex parte, & nomine eiusdem D. Inquisitoris præcone clamante, ac præcipiente, & exhortante, vt omnes sequenti die ante prandium prædictā Ecclesiam adirent, & interessent Processioni generali, & audirent à R. Patre Alexandro Ordinis Sancti Augustini concionem fidei, & publicationem &c. sed hæc non proponitur hoc loco cum expressione publici Instrumenti &c. tum quod sit coniuncta ibi cum publicatione

Edicti

Edicti sanctæ Inquisitionis; de quo opportunius infra lib. 1. Regul. multiplicium, vbi ad doctrinam &c. & comprobationem adducetur exemplar talis edicti Sanctæ Inquisitionis, tum quod hactenus proposita satis, superque sint ad inuestigandam primam originem; & fundationem ex auctoritate Sedis Apostolicæ huius Tribunalis Sancti Officij Melitensis, & ad manifestè indicandum quanto cum splendore, & magnificentia Reuerendiss. D. Fr. D. Dominicus Cubelles Dei gratia Episcopus Meliuetanus ad fundandam in hoc loco ex delegatione Apostolica perpetuum, & fixum Sanctæ Inquisitionis Tribunal primus Inquisitor Apostolicus delegatus ante quemcumque alium à S. Congregatione Vrbis fuerit institutus (vnde ipsum primum eius fundatorem esse vocandum, & habendum, nullus credo inficiari audebit) quamque per honorificè non sine ingenti omnium applausu, & iubilo in sui muneris Inquisitoris Delegati à Sede Apostolica possessione sumenda pertractatus; sed iam de eius executione, & de alionali ipsius progressu vnum verbum.

10 Post publicationem itaque edicti statim factā nempe die 11. Augusti eiusdem anni 1562. quo sub excommunicatione latæ sententiæ, & reseruata constricti omnes reuelare, seu denuntiare iuridicè quęcumque scirent spectantia ad Sanctum Officium Inquisitionis contra quamlibet personam cuiusuis status, & conditionis, vel professionis, diuersæ fuerunt receptæ denuntiationes a nouo Inquisitore Apostolicæ Sedis delegato D. Episcopo Cubelles contra varios Sæculares, & Ecclesiasticos, atque Religiosos etiam Ordinis Hierosolymitani, comparentibus non paucis coram Reuerendiss. Dominatione sua ad denunciandum prout tenebantur, præcipuè comparuit Petrus ille Cumbus I.V.D. qui, vt dixi supra num. 2. vinctus cum custodia Romam ductus, & ibi à Sacra Congregatione S. Officij fauorabiliter expeditus, & huc remissus, vt patet ex litteris testimonialibus à Commissario generali (de quo statim iterum). illius Tribunalis hic acceptis, & hic eidem D. Inquisitori traditis, vt ipsemet D. Cubelles affirmat. in fine depositionis à dicto Cumbo factæ. In qua iterum, ad vberiorem cautelam, quæ in simili materia obesse non solet, denuntiauit eosdem illos, quo anno præcedenti in supremo S. Inquisitionis Tribunali Vrbis iam denuntiauerat sæculares, & Ecclesiasticos, etiam diuersarũ Religionum infectos, aut suspectos de multis erroribus hęreticalibus ex Lutheranismo, nempe confessionem non debere fieri Sacerdori, nec imagines Sanctorum adorari; hos non esse intercessores nostros apud Deum, nullũ dari post hanc vitam Purgatorium, neque admittendam realem, & personalem Christi Domini præsentiam in sanctissimo Eucharistiæ Sacramēto &c. Non exprimo in particulari personas denunciatas infectas taliter, aut suspectas ad euitandā infamiam, quod mihi non constet, an contra ipsas publicè deuentum vsque a sententias diffinitiuas (excepta sententia lata cum condemnatione, prout de iure ab Inquisitore Apostolico simul, & Ordinario D. Episcopo Cubelles contra quemdam Nicolaum Petrum Xascribi cum interuentu Domini Fratris Antonij Crescini Prioris Ecclesiæ, vt in fasce 2.) vel aliter hic, vt Romæ fuerint expeditę sæpè enim ex defectu sufficientium indiciorum in causis fidei Domini Inquisitores non progrediuntur ad vlteriora, nec processus impinguari possunt ad condemnandum; sed de hoc opportunius infra in libris Regularium multiplicium.

11 Verum vigilantia, & solicitudo noui Inquisitoris Apostolici per delegationem D. Episcopi Cubelles, vel inde maior apparere cœpit, quàm cũ procederet tantum per ordinariam iurisdictionem, quod paulò post acceptam possessionem sui muneris iuxta præfatas litteras sacræ Congregationis scripsit Panhormum ad Inquisitores Regni Siculi enixè postulans ab ipsis instrui circa functionem iuridicam dicti muneris: qui rescripserunt mittentes ei instructionem procedendi in causis fidei, qua vtuntur omnia Hispaniarum Tribunalia; exemplar litterarum, & talis instructionis repositum custoditur in Archiuijs huius Tribunalis Melitensis fasce 1. Hoc autem quamuis Dominus Inquisitor Cubelles ardentissimo zelo defendendi fidem Catholicam, & exterminandi ab istis Insulis quoscumque errores contra eam, haud dubiè præstiterit; facile tamen coniecto id gratum non fuisse sacræ Congregationi, tum quòd stylus Tribunalis Vrbis in varijs differat ab stylo Tribunalium Hispanię, tum quòd ex facto isto petendi ab illis instructionem aliqualis suspicio contra D. Cubelles insurgere videretur voluntatis cōiungendi hoc Tribunal Sanctę Inquisitionis Melitense illi Prouinciæ Siculæ, sicut coniungi debere, seu has Insulas, cum alijs Sicilię adiacentibus, nempè Cosyra hodie Pantallaria, Aegusa hodie Fauignana, Probatia hodie Leuanso, Sacra Insula hodie Maretemo, Arce Galathe hodie Goletta &c. quoad causas fideī ad ipsum pertinere affirmat Ludouicus Paramus de edicto fidei lib. 3. quæst. 3. num 16. Et quidem prædictæ coniecturæ inde fundamentum sumo, quod à Sacra Congregatione huc alia instructio viua fuerit missa, videlicet missus, seu hic ei assignatus Pater Magister Theologus Dominicanus, qui ipsi assisteret, dirigeretque in quibus opus esset, atque vti censor modum procedendi obseruaret &c. sed de hoc paulò post initio Prolegomeni sequentis.

12 Post mortem Domini Cubelles Reuerendissius D. Martinus Rojas de Portalruuio Dei gratia Episcopus Meliuetanus Inquisitor simul Ordinarius, & delegatus Sedis Apostolicæ secundo loco extitit. Obtenta enim ad hunc Episcopatũ electione, & consecratione à Gregorio XIII. sanctæ memoriæ, vt diximus Prolegomeno præcedenti num. 10. vers. Anno 1566. pari modo ab ipso obtinuit Breue Apostolicum quo concedebatur ipsi priuilegium amplissimũ exercendi munus Inquisitoris fidei contra hæreticam prauitatem in istis Insulis ex iurisdictione delegata, præter Ordinariam, sicut prædecessor eiusdem Episcopus Cubelles. Exemplar originale huius Breuis, vel saltem copiam eius ad manus habere non potui, adhibita per

me non exigua diligentia, scrutatis etiam Archiuijs sancti Officij Inquisitionis Melitensis, & Cancellariæ sacræ Religionis Hierosolymitanæ, vt hic ad verbum apponerem.

13 Et tandem labore, & industria viri eruditissimi, atque in vestigandis rebus antiquitatis diligentissimè, Domini Fratris Francisci Habela Melitensis V. I. D. Vicecancellarij sacræ Religionis Hierosolymitanæ opportunè effectum, vt ex originali, quod Romæ asseruatur, exemplar dicti Breuis fideliter transcriptum, huc transmitteretur: quod mihi ab eo perlibenter oblatum, en tibi libentius offero, & sic habet.

BREVE GREGORII XIII.

Ven. Fratri Martino Rojas de Portalruuio Episcopo Meliteñ.

ETsi de dilectorum filiorum Hospitalis Sancti Ioannis Hierosolymitani Magni Magistri, & Militum toto Orbe Terrarum celebri & perpetuo laudanda Religione, ac illorum, Melitensiumque Ciuium, & Incolarum erga Nos Sedemque Apostolicam singulari, etiam diu perspecta, explorataque fide, & deuotione non diffidamus, quin illi maiorum suorum virtutis, & valoris imitatores pro animarum suarum salute, fideique Catholicæ defensione, sicut Turcharum rabiem; sic hæreticam contagionem debeant abhorrere; etsi etiam de prudentia, doctrina, & diligentia tua confisi certi simus te non debere in his, quæ ad conseruandam Catholicam fidem pertinent aliquid, quod necessarium sit prætermittere; nihilominus officij etiam nostri memores, non solum tuam ordinariam iurisdictionem quoad tibi subiectos exercere, sed etiam quoad cæteros, qui fortè alias dici possent non subiecti, ampliare voluimus. Motu igitur proprio non ad tuam, vel alterius super hoc nobis oblatæ petitionis instantiam sed de mera deliberatione, & ex certa scientia, deque nobis attributæ Apostolicæ potestatis plenitudine te in nostrum, & dict. Sedis Commissarium, ac hæreticæ prauitatis Inquisitorem in Ciuitate ac Diœcesi Meliten ac prædicta, & alijs Insulis, locisque circumuicinis ad iurisdictionem, & dominium dicti Magni Magistri, & Religionis spectan. creamus, constituimus, & deputamus, dantes tibi, motu, & scientia, ac potestatis plenitudine similibus plenam, liberam, & omnimodam facultatem, auctoritatem, & potestatem contra omnes, & singulos vtriusque sexus, & quarumuis nationum Laicos, & Ecclesiasticos sæculares quorumuis Ordinum etiam Mendicantium Regulares, & quarumcumque Militiarum, etiamsi dicti Hospitalis Fratres, & Milites, eorumque Religiosos, Confratres, Donatos, & alios quoscumque etiam à iurisdictione tua ordinaria quomodolibet exemptos, seu Magno Magistro, & Religioni huiusmodi subiectos quorumcumque hæresum crimine, & labe infectos, seu de eis suspectos, vel diffamatos, illorumque fautores, sequaces publicos, vel occultos, seu executionem officij Inquisitionis huiusmodi directè, vel indirectè impedientes cuiuscumque dignitatis, ordinis, & conditionis Ecclesiasticæ, seu mundanæ fuerint, iuxta formam sacrorum Canonum inquirendi, & procedendi, & præcedentibus legitimis indicijs in vincula conijciendi, causamque, & causas huiusmodi audiendi, & fine debito terminandi, necnon quoscumque testes in præmissis iuxta iuris formam examinandi, eorumque depositiones in scriptis redigendi ac quos in via iniquitatis perseuerare, vel alias culpabiles esse reperreris, iuxta Canonicas sanctiones puniendi, ac præcedente degradatione canonica per te, seu Vicarium tuum facienda, illos etiam qui Clerici, & in presbyteratus ordine constituti fuerint, Curiæ sæculari tradendi; eos vero, quos ab erroribus suis ex animo abstinere & ad gremium S. Matris Ecclesiæ redire cognoueris, dummodo alias relapsi non fuerint, Clericos scilicet etiam in sacris Ordinibus constitutos ante illorum degradationem actualem, laicos verò vsque ad vltimam in eos iustitiæ executionem, recepta prius ab eis abiuratione canonica, publica, vel priuata iuxta delictorum, & personarum qualitates coram Notario, & testibus necnon præstito per delinquentes desuper iuramento, quod talia deinceps non committent, nec committentibus, seu illis adhærentibus auxilium, consilium, vel fauorem per se vel alium, seu alios præstabunt, ab eisdem hæresibus, & erroribus, ac quibusuis sententijs, censuris, & pœnis ecclesiasticis, etiam temporalibus, & corporis afflictiuis, etiam vltimi supplicij, quas propter præmissa incurrerint iniuncta inde eis arbitrio tuo pœnitentia salutari absoluen. eosque postmodum vnitati fidelium, & S. Matris Ecclesiæ gremio reconciliandi iuxta formam, & tenorem sacrorum Canonum, & Constitutionum superinde disponentium, necnon quascumque citationes, & monitiones contra quoscumque etiam per edictum publicum cõstito tamen prius summariè, & extraiudicialiter de non tuto ad eos accessu decernendi, eisque, ac quibusuis Iudicibus, Conseruatoribus, et personis quauis etiam Apostolica auctoritate fungentibus, et sub pœnis, et censuris Ecclesiasticis, alijsque arbitrio tuo moderandis, quoties opus fuerit, etiam per simile edictum inhibendi censuras, et pœnas ipsas etiam iteratis vicibus aggrauandi, interdictum Ecclesiasticum apponendi, et auxilium inuocandi Ac vnum, vel plures Notarium, vel Notarios, officiales, & ministros, tibi benevisos eligendi, et deputandi, ac omnia, et singula, quæ ad huiusmodi officium de iure, priuilegio, cõsuetudine, et alias quomodolibet pertinent, ac ad extirpationem hæresum huiusmodi, et alia in præmissis necessaria fore cognoueris geren. et etiam exequen. Ita tamen vt vbi contingat procedi contra aliquos ex prædictis Militibus dicti Hospitalis S. Ioannis, aut illorum Religiosos seu Confratres, aut Donatos procedas, et alia de quibus supra facias vnà cum dilecto filio Thoma Gargallo, dicti Hospitalis presbytero seu iurisperito, seu Theologo, ac Catholico, et bonæ vitæ viro ad id ad tui libitum eligendo. Non obstan. præmissis, ac fel. record. Clementis V. in Viennen. quæ nolentes, ac Bonifacij Octaui Romanorum Pontificum prædecessorum nostrorum, quæ statuta incipiũt

etiam

etiam super Iudicibus delegatis, ac de vna, et in Generalibus Cōcilijs editis de duabus dictis, dummodo vltra tres dietas aliqui vigore præsentiū ad iudicium non trahatur, alijsque quibusuis Apostolicis ac in Prouincialibus, & Synodalibus Concilijs editis generalibus, vel specialibus constitutionibus, & ordinationibus, necnon Ecclesiarum, Monasteriorum, locorum, & Ordinum, ac dicti Hospitalis, & aliarum Militiarum, quorumcumque etiam exemptorum iuramento &c. statutis, & consuetudinibus, stabilimētis, vsibus, & naturis, priuilegijs quoque exemptionibus, Conseruatorijs indictis, & litteris Apostolicis illis, eorumque superioribus Magno Magistro, & alijs personis, sub quibuscumque tenoribus, & formis, ac cum quibusuis etiam derogatoriarum derogatorijs, alijsque &c decretis etiam motu, et scientia similibus, ac de Apostolica potestatis plenitudine, necnon quauis consideratione, et ex quibusuis causis &c innouatis, quibus omnibus etiamsi &c. foret illorum tenore, ac si de verbo ad verbum insererentur præsentibus &c. permansuris, hac vice dumtaxat motu, et scientia paribus specialiter, et expresse derogamus, contrarijs quibuscumque, aut si aliquibus communiter &c. mentionem, et quibuslibet alijs Indulgentijs, et litteris Apostolicis generalibus, vel specialibus quorumcumq. tenore existant, per quæ præsentibus non expressa, vel totaliter non inserta iurisdictionis tuæ explicatio; vel executio impediri valeat quomodolibet, vel differri, & de quibus quorlicumq. totis tenoribus habenda sit de verbo ad verbum in nostris litteris mentio specialis, quæ quoad hac eis, aut alicui eorum nolumus in aliquo suffragari.

Datum Romæ apud Sanctum Petrum &c. 20. Aprilis 1573.

Hactenus Breue Pontificium, in quo omnia clara, & perspicua; illud autem peculiare, & notatu dignum in ea clausula, videlicet, vbi contingat procedi contra aliquos ex prædictis Militibus &c. facias vnà cum dilecto filio Thoma Gargallo dicti Hospitalis Presbytero, Iurisperito, seu Theologo, ac Catholico, & bonæ vitæ viro, ad id ad tui arbitrium eligendo &c. En qualis iam tunc famæ esset hic D. Fr. Thomas Gargallus, quandoquidem socius Domini Inquisitoris Rojas in causis fidei contra subditos Ordinis S. Ioannis Hierosolymitani à Gregorio Decimotertio sanct. mem. assignatur: vbi Summus Pontifex iam ex tunc videbatur præsagire fore, vt paulò post ipse Thomas ad munus Vicecancellarij, & inde ad Episcopatum huius Insulæ, mortuo Rojas, esset promouendus.

14 Verum dubitari non potest de eius concessione cum manifestè hæc constet, & expeditio ipsius ex alio Breui eiusdem Gregorij XIII. à nobis adducendo Prolegomeno sequenti; vbi post quatuor circiter menses ab illius expeditione per eundem Summum Pontificem omnino fuit reuocatum. Interim tamen non est dubium, quod executioni ipsum mandauerit D. Rojas procedēdo iurisdictione ordinaria simul, & delegata contra hæreticos, aut de hæresi suspectos. At de casibus particularibus huius executionis nulla memoria extat per scripturam authenticam, vel priuatam; quam viderim, aut repererim post magnam à me, & ab alijs adhibitam inuestigationem: imò nec de publicatione prædicti Breuis Apostolici, neque de publicatione Edicti, ad intimandam obligationē denunciandi, quod statim in initio administrationis officij sanctæ Inquisitionis DD. Inquisitores publicari solent: Diuersum valde de hoc Inquisitore D. Rojas Delegato simul, & Ordinario, seu potius omnino oppositum eius, quod de antecessore ipsius D. Cubelles tradidimus.

15 Cæterum vndenam hæc tanta diuersitas? vnde tam ingens oppositio? non erit abs re id in præsenti iudicare, quandoquidem notitia eius mihi suppetit; cum hinc muniatur via ad dicenda Prolegomeno sequenti. Dissidia non leuia inter præfatum Reuerendiss. D. Rojas, & Illustrissimum, & Reuerendissimum D. Magnum Magistrum Religionis Hierosolymitanæ Fratrem Ioannem le Vesque de la Cassiera, orta ex suspicionibus hinc inde secutis. Ad hoc enim processisse haud dubium suspicabatur ille quod tam multa, & tam grauia contra se opposita fuerint, ne ad hunc Episcopatum Melitensem promoueretur, & per tot annos sui electio, & consecratio impedita, quod non solum valdè manifestè animum suum, & desiderium vehementius ostendisset ad ipsum promouendi Priorem Ecclesiæ Fratrem Antonium Crescinum; sed hanc etiam promotionem, per multum temporis, quoad potuit à Rege, & à Pontifice obtinere procurasset: suspiciones è contra Magni Magistri aduersus Episcopum Rojas non ex sola coniectura deduco, sed ex scriptura authentica in formam Decreti tenoris huiusmodi.

Decretum Venerandi Concilij pro indaganda veritate, et innocentia Magni Magistri in his quæ ei opponebantur, maxime contra Officium S. Inquisitionis facta, vel omissa.

Die 26. mensis Iunij 1574. fuit celebratum Concilium, in quo tractatis arduis quibusdam negocijs Reuerendissimus D Magnus Magister legere fecit cum maximo animi dolore quosdam articulos prout infra, præsente Admodum Reuerēdo D. Episcopo Meleuitano Fratre Martino Rojas de Portalruuio, quem requisiuit, & petijt, enixeque rogauit, vt super eis responderet, ex eo quia de fama, honore, & eius reputatione ageretur, quam nonnulli maligni denigrare tentauerunt, & copiam eidem infrascriptorum dedit, vt consultius responderet, commissariosque ad se informandum, & inquirendum de veritate à Venerando Concilio deputari petijt ad effectum Sedem Apostolicam certiorem faciendam super quibus præsente toto Concilio nihil respondere voluit, sed ad multum diuersa digressus, hospite insalutato, vt aiunt, discessit relictis omnibus qui in Concilio aderant non sine eorum maxima admiratione. Ea autem quæ lecta fuere, sunt quæ sequuntur.

Capi-

Capitolo della lettera venuta da Roma alli 8. di Giugno 1574. Il Vescouo di Malta ha fatto intendere dal suo Segretario in Roma alla Congregatione del santissimo Offitio dell'Inquisitione, che sono state date de le bastonate colti in Malta ad vn suo Ministro, che andaua à citar vno per parte del santo Offitio, e che V.S. Illustrissima non haueua fatto niuna demostratione, e che i Ministri di V.S. Illustrissima haueuano battuto, e maltrattato vn Prete, che non ostante la querela, e lamentatione fatta si dissimulaua il caso, e non se ne faceua conto alcuno. Che V.S. Illustrissima faccia pigliare informatione delle cose Ecclesiastiche, che non gli voleua dar la cassa, perchè ci erano molti processi contro Caualieri, e che egli non poteua andare à negotiare con V.S. Illustrissima, ne à visitar o perche le haueua minacciato di farlo buttare dalle fenestre del suo Palazzo, sempre che gli fosse capitato: & insine sono state informate molte vigliacchetie, che tutta questa Corte resta molto scandalizzata, e molto mal satisfatta del procedere di detto Vescouo. E sarà necessario, che V. Sig. Illustrissima mandi informatione di tutto questo.

Quibus omnibus auditis Ven. Concilium commisit Venerandis DD. Fratribus Vbertino Solatio Admirato Religionis, & Ioanni de San Gerrin Magno Conseruatori, & Ioanni Georgio Schombron Magno Bauliuio Alemaniæ, & Petro de Mezquita Bauliuo Coy, seu Longonis, & de Leca, vt prius ad præfatum D. Episcopum accedant, ipsumque requirant, & orent, vt dicat, atque declaret, an ordine, & suo mandato eius Secretarius, vel alius suo nomine talia protulerit, prout supra. Et postea super prænarratis diligenter, accuratèque se informent, veritatem inquirant, proclamata, & banna publica (si opus fuerit) fieri mandent, vt si quis ex supra expositis aliquid sciat, coram dictis Commissarijs compareat ad deponendum, & reuelandum quidquid sciuerit, sub pœnis eisdem bencuisis: Informationes captas & completas propr'js manibus subscriptas, & solitis sigillis obsignatas, ijdem Commissarij tradant, & consignent Reuerendissimo D. Magno Magistro ad effectum, quòd mittantur ad Curiam Romanam, si quid requisiuit, & petijt.

16 De effectu propositi Decreti, vel an, & quales à Commissarijs deputatis, prout ipsis in eo præscribebatur, fuerint captæ informationes, non constat, neque scriptura aliqua hoc indicans reperitur: constat tamen ex facto ipso M. Magistrum à Summo Potifice, & à tota Curia Romana iudicatum, & habitum innocentem, quod in primis inde prouenit, ex maiori scilicet alia diligentia, quam ad prædictum effectum, & ad alios, maximè ad procurandam reuocationem dicti Breuis Apostolici, vt pernitiosi M. Magistro, & vniuerso Ordini Hierosolymitano, quo D. Rojas Inquisitor Delegatus constituebatur, etiam circa Religiosos eius, multo prius, nempe 18. Maij eiusdem anni 1574. statim post aduentum noui Episcopi, & Inquisitoris Rojas ad hanc Insulam, ipse Magnus Magister adhibuerat ex decreto sine dubio Venerandi Concilij, vt assolet, extraordinarium Legatum ad ipsum Pontificem Gregorium XIII. destinando mittendo Commendatarium, scilicet D. Fr. Cosmum de Luna: à quo auditis informationibus, Papa quamprimum prædictum Breue reuocauit, nonnmq. Inquisitorem Delegatum huc misit, & ipsum Visitatorem Apostolicum totius Diœcesis Melcuitanæ simul constituit; sed de his ex professo Prolegomeno sequenti vti in proprio loco.

PROLGOMEN. XII.

De origine, & maiori progressu Tribunalis Sancti Officij Melitensis ex sola Iurisdictione delegata, contra Apostaticam, & hæreticam prauitatem.

1 Circa negocium Officij sanctæ Inquisitionis à Summo Pontifice pro tempore, vel à sacra Congregatione iurisdictio Sedis Apostolicæ tripliciter ferè delegari consueuit, primo si constituatur, quis Inquisitor tantum delegatus ad erigendū in aliqua Ciuitate, aut Regno, seu Prouincia nouum Tribunal Sanctę Inquisitionis, vel ad iam prius erectum vlterius promouendum. Deinde si pro aliqua, vel aliquibus causis fidei determinatis occurrentibus tantum committatur alicui iurisdictio delegata ad eas tractandas, aut etiam expediendas: quibus tractatis, & expeditis prædicta iurisdictio, & officium Inquisitoris delegati omnino cessat. Tertio si absque restrictione loci, temporis, & causarum (quòd valdè honorificum reputatur) quis sit constitutus Delegatus Inquisitor Sedis Apostolicæ per totum Orbem Terrarum, vbicumque fides, & Christiana Religio recepta, ad quascumque fidei causas. Atque cum huius tertij modi amplitudine crederem S. Dominicum Illustrissimæ Prædicatorum Religionis Fūdatorem dignissimum, post limitatam illam iurisdictionem contra hereticos Albigenses per Abbatem Cistercienfem, & per alios Legatos Sedis Apostolicæ ei commissam, vt dictum supra Prolegomeno 3 ab Innocentio III. aut ab Honorio III. qui ipsius Religionis fundationem approbauerat, vel ab alio Summo Pontifice Inquisitorem Generalem Apostolicum pro toto Mūdo fuisse creatum. Pro Regnis Hispaniarum Annales ipsarum expresse testantur, vt iam alibi traditum; pro diuersis Prouincijs Galliæ præsertim pro Narbonensi adducit Param. lib. 2. de origine Inquisitionis tit. 2. cap. 23. pro partibus etiam Lombardię idem Paramus ibidem cap. 30. Nec mirum quod in hanc credulitatem inducar, ita scilicet actum cum S. Domico, quandoquidē hoc idem aliquibus, aut alicui saltem ex eius familia fuit alias concessum. In depositione enim illa Petri Cumbi, de qua præcedenti Prolegomeno num. 10. expressa fit mentio

mentio Reuerendi Patris Magistri Fr. Thomæ Scoti de Vigenano a summo Pontifice, & ab Illustrissimis DD. Cardinalibus Sacræ Congregationis sancti officij, per totum orbem Generalis Commissarij; seù Inquisitoris Apostolici sine vlla limitatione deputari vt habetur fasc. 2. & 3.

2 De hoc Fratre Thoma Scoto; qui prædicto tertio modo munus sancti officij fungebatur, dubitari posse videtur, an huc accesserit ad exercendum hoc idem, solummodo, vt Inquisitor Delegatus: & hinc ratio dubitandi insurgit, quod ab ipso dictus Petrus Cumbus litteras testificatorias de sua fauorabili expeditione Romæ acceperit, & eidem Fratri Thomæ ibi ex depositione Cumbi sine dubio innotuerit quam multiplices hæreses in hoc loco radices iecissent, atque quòd aliqui Reuerendi Religiosi Ordinis Prædicatorum, præsertim Adm. Reuerendus Pater Magister Fr. Matthæus Rispolus Melitensis vir summæ doctrinæ mihi affirment duos Patres Magistros Dominicanos in his Insulis quondam officium Inquisitoris Delegati exercuisse. Verum adhuc non video qualiter hæc affirmatio de duobus, & aduentus huc prædicti patris de Viglenano fundari possit; cum alij multi, tamen eiusdem Religionis, tùm ex alijs statibus de vno tantum Dominicano id mihi testentur, accedatque communis attestatio Natiuorum Militensium qui ab antiquioribus fidedignis, ita de vno solo acceptum referunt, de quo etiam clarè deduci videtur ex scripturis authenticis Archiuiorum huius Tribunalis sancti officij fasc. 3. vbi habetur, quòd de anno 1563, circiter comparuerit N. coram Inquisitore Reuerendo Patre Magistro Fratre Thoma Gaetano Ordinis Prædicatorum. Inde etiam habetur fasc. 2. quod Reuerendus Pater Magister Fr. Dominicus de Vio informationibus sumendis, testibus examinandis, & alijs actibus sancti officij assisteret; sicuti etiam assistebat Reuerendissimus Frater Antonius Crescinus Prior Ecclesiæ sancti Ioannis Hierosolymitani. Præterea ibidem asseritur Reuerendissimum Dominum Episcopum Cubelles auxilium præstitisse Antonio Bonello. olim Assessori sui Vicarij, quoties in conficiendo eius processu non aderat Pater Magister Theologus Gaetanus, qui omnia scribebat Romam contra ipsum Episcopum, sic in dicto processu fasc. 3. Hinc itaque ex hac scilicèt assistentia, vel carentia eius sine dubio sumpta equiuocatio, seu occasio multiplicandi absque firmo forte fundamento Inquisitores Dominicanos Delegatos in istis Insulis, cum aliud sit offitio sanctæ Inquisitionis, seù causis eius tractandis, & expediendis etiam de mandato sacræ Congregationis Vrbis assistere; aliud vero ipsum exercere seu Inquisitorem esse. Quarè vnus tantum probabilius creditur in hoc loco Dominicanus Inquisitor Delegatus Sedis Apostolicæ secundo modo ex tribus assignatis, restat nunc videndum qualiter primo modo huc Inquisitor missus.

3 Non tardauit Sanctissimus Pontifex Gregorius XIII. ad hanc Insulam mittere Dominum Petrum Duzzina I. V. D. & Prothonotarium Apostolicum à se designatum nouum Inquisitorem ex potestate, & iurisdictione tantùm delegata, atque Visitatorē simul Melitensis huiusce Diœcesis clarè præuidens, quòd periculum esset in mora, & quòd ex dilatione mittendi ipsum, maiora damna sequi possent, suborris hic peioribus dissidijs, & scandalis. Prima igitur die Augusti eiusdem anni 1574. huic ille appulit, duobus tantum transactis mensibus, & minus dimidio, ex quo prædictus legatus Cosmas de Luna hinc Romam versus discesserat. Receptus perhumaniter Dominus Duzzina ab Illustrissimo Magno Magistro, & a reliquis, sine cunctatione possessionem sui muneris sanctæ Inquisitionis accepit publicato Breui Apostolico, quo in his Insulis Inquisitor Generalis contra hæreticam prauitatem, & Delegatus Apostolicus constituebatur: quod integrum ad maiorem rei perspicuitatem ex copia Originalis, quæ est in Archiuijs huius Tribunalis Melitensis, hic apponere necessarium omnino iudicaui.

Breue Apostolicum quo Dominus Petrus Duzzina Fidei Inquisitor, & Delegatus Apostolicus constituitur cum reuocatione Breuis Domini Episcopi Royas.

à tergo

Dilecto filio Magistro Petro Duzzina nostro, et Apostolicæ sedis Notario etc.

intus verò

GREGORIVS PAPA XIII.

Dilecte fili salutem, & Apostolicam benedictionem. Mouet nos vniuersalis Pastoralis officij nobis diuinitus iniuncti cura, vt ea, quæ ad quorumcumque Christi fidelium, præsertim dignitate Ecclesiastica præditorum pacem, & quietem, atque ad animorum salutem pertinere cognoscimus, omni nostra opera, & diligentia procurare semper studeamus. Itaque cum nos te ad Insulam Melitam ob nonnulla grauia negotia ibi nostro nomine peragenda destinandum duxerimus, cupientesque te causas quoque ad sanctum hæreticæ prauitatis Inquisitionis officium spectantes ibidem cognoscere, & terminare posse, non obstante quòd nuper per nostras in forma Breuis litteras sub datum Vigèsima Martij proximè præteriti Ven. Fratrem Episcopum Melitensem sub certis modis, & formis tunc expressis ad id deputauerimus. Idcirco motu proprio, & ex certa nostra scientia, ac de Apostolicæ potestatis plenitudine dictas litteras, & alias quascumque eidem Episcopo desuper concessas ad beneplacitum nostrum harum serie suspendentes, ac suspensas fore, & esse ad hunc effectum decernentes, & declarantes, te in nostrum, & dictæ sedis Commissarium, ac hæreticæ prauitatis Inquisitorem in Ciuitate, & Diœcesi Melitensi, ac præfata, & alijs Insulis, locisque circumuicinis ad iurisdictionem, & Dominium Dilecti filij Hospitalis Sancti Ioannis Hierosolymitani Magni

gni

gui Magistri, ac eius militiæ, & Religionis spectantibus creamus, constituimus, & deputamus: Dantes tibi tanquam nostro, & Apostolicæ sedis Commissario, & Delegato motu, & scientia, ac potestatis plenitudine similibus plenam, liberam, & omnimodam facultatem, auctoritatem, & potestatem in quibusuis causis ad dictum Inquisitionis officium pertinentibus contra omnes, & singulos vtriusque sexus, & quarumcumque nationum laicos, & Clericos seculares, & quorumuis ordinum etiam mendicantium Regulares, & quarumcumque militiarum etiam dicti Hospitalis fratres, & milites, eorumque Religiosos, Confratres, Donatos, & alios quoscumque etiam quomodolibet exemptos, seù Magno Magistro, & Religioni huiusmodi subiectos; quarumcumque hæresum crimine, & labe infectos, seu de eis suspectos, vel diffamatos, illorumque sequaces, fautores publicos; vel occultos, seù executionem officij Inquisitionis huiusmodi directè vel indirectè impedientes, cuiuscunque Dignitatis, Ordinis, & Conditionis Ecclesiasticæ, seù mundanæ fuerint: Ita tamen quòd vbi contingat procedi contra fratres, & milites prædictos, & illorum Religiosos, seu Confratres, Donatos, familiares, & Domesticos procedas vna cum Episcopo Melitensi, & cum assistentia Magni Magistri, & Prioris Ecclesiæ Hospitalis Sancti Ioannis Hierosolymitani, ac Vicecancellarij pro tempore existens, si interuenire voluerint. Quo vero ad alios præfatos per te ipsum iuxta formam sacrorum Canonum inquirendi, & procedendi, & præcedentibus legitimis indicijs in vinculis coniiciendi, causamque, & causas huiusmodi audiendi, & fine debito terminandi, nec non quoscumque testes in præmissis iuxta iuris formam examinañ. eorumque depositiones in scriptis redigeñ, ac quos in via iniquitatis perseuerare, vel alias culpabiles esse repereris, iuxta canonicas sanctiones puniendi, ac præcedente degradatione canonica per te illos etiam qui Clerici, & in Presbyteratus ordine constituti fuerint, Curiæ seculari tradendi: eos vero quos ab erroribus suis ex animo absistere, & ad gremium Sanctę Matris Ecclesiæ redire cognoueris, dummodo aliàs relapsi non fuerint, clericos videlicet etiam in Sacris Ordinibus constitutos ante illorum degradationem actualem, laicos vero vsque ad vltimam in eos iustitię executionem: recepta prius ab eis abiuratione canonica publica, vel priuata iuxta delictorum, & personarum qualitates coram Notario, & testibus, nec non præstito per delinquentes desuper iuramento. quòd talia deinceps non committent, nec committentibus, seù illis adhærentibus auxilium, consilium, vel fauorem, per se, vel alium seù alios præstabunt, ab eisdem hæresibus, & erroribus. ac quibusuis sententijs, censuris, & pœnis Ecclesiasticis etiam temporalibus, & corporis afflictiuis, & vltimi supplicij, quas propter præmissa incurrerint iniuncta inde eis arbitrio tuo pœnitentia salutari absoluendi, eosque postmodum vnitati fidelium, & Sanctæ Matris Ecclesię gremio reuocandi, iuxtà formam, & tenorem Sacrorum Canonum, & Constitutionum super inde disponentium, nec non quascumque etiam per edictum publicum, constito tamen prius summariè, & extraiudicialiter de non tuto ad eos accessu decernendi, eisque ac quibusuis Iudicibus, Conseruatoribus, & personis quauis etiam Apostolica auctoritate fungentibus, etiam sub censuris, & pœnis Ecclesiasticis, alijsque arbitrio tuo moderañ. quoties opus fuerit, etiam per simile edictum inhibendi censuras, & pœnas ipsas etiam iteratis vicibus aggrauañ. interdictum Ecclesiasticum apponendi, & auxilium brachij secularis, si opus fuerit, inuocandi. Ac vnum vel plures Notariū, seù Notarios, fidelem, & honestum Clericum, vel secularem officiales, & ministros tibi beneuisos eligendi, & deputandi, processusque, Inquisitiones quascumque ac informationes prędictas contra quasuis personas, vt supra factos; formatos, & receptos in publicam, & authenticam formam fideliter redigi, vt nos vel Venerabiles fratres nostri Cardinales hęreticę prauitatis Inquisitores Generales, si, & quando erit opus, illos habere, & videre valeamus, & possimus, ac omnia, & singula, aliaque ad huiusmodi officium de iure, priuilegio, consuetudine, ac alias quomodolibet pertinent, & ad extirpationem hęresum huiusmodi, ac alias in pręmissis necessaria forè cognoueris, gereñ. & etiam exequendi, & alias iuxta Sacrorum Canonum dispositionem in causis pręd ictis procedendi, non obstantibus præmissis, ac felic. record. Clementis V. in Vienneñ. Quę nolentes, ac Bonifacij VIII. Romanorum Pontificum prędecessorum nostrorum. Quę statuta incipiunt, etiam super Iudicibus Delegatis, ac de vna, & in generali Cōcilio editis de duabus dietis dicto modo vltra tres dietas aliquis vigore prǽsentium ad Iudiciū non traharur alijsque quibus Apostolicis, ac in Prouincialibus, & Synodalibus Concilijs editis, generalibus vel specialibus constitutionibus, & ordinationibus, Nec non Ecclesiarum, Monasteriorum, locorum, & Ordinum, ac dicti Hospitalis, & aliorum Militum, quorumcumque etiam exemptorum iuramento, confirmatione Apostolica, vel quauis firmitate alia roboratis, statutis, & consuetudinibus, stabilimentis, vsibus, & naturis, priuilegijs quoque exemptionibus, conseruatorijs, Indultis, & litteris Apostolicis illis, eorumque superioribus Magno Magistro, & alijs personis, sub quibuscumque tenoribus. & formis, ac cum quibusuis etiam derogatorijs, alijsque efficacioribus, efficacissimis, & insolitis clausulis irritantibusque, & alijs decretis etiam motu, & scientia similibus, ac de Apostolicę potestatis plenitudine; nec non quauis consideratione, & ex quibusuis causis, etiam iteratis vicibus concessis, approbatis, & innouatis. Quibus omnibus etiam si pro illorum sufficienti derogatione, aliàs de illis, eorumque totis tenoribus specialis specifica, expressa, & indiuidua ac de verbo ad verbum, non autem per clausulas generales idem importantes mentio, seu quæuis alia expressio habenda, aut alia exquisita forma ad hoc seruanda foret, illorum tenores, ac si de verbo ad verbum insererentur, præsentibus pro expressis habentes illis aliàs in

suo

ſuo robore permanſuris; hac vice dumtaxat motu, & ſcientia paribus ſpecialiter, & expreſſe derogamus, contrarijs quibuſcumque; Aut ſi aliquibus communiter, vel diuiſim ab Apoſtolica ſit ſedem indultum, quòd interdici, ſuſpendi, vel excommunicari non poſſint, per litteras Apoſtolicas non facientes plenam, & expreſſam, ac de verbo ad verbum de indulto huiuſmodi mentionem, & quibuſuis alijs Indulgentijs, & licentijs Apoſtolicis generalibus, vel ſpecialibus quorumcumque tenorum exiſtant, per quæ præſentibus non expreſſa, vel totalitèr non inſerta Iuriſdictionis tuæ explicatio, vel executio impediri valeat quomodolibet, vel differri, & de quibus quocumque totis tenoribus habenda ſit de verbo ad verbum in noſtris litteris mentio ſpecialis; quæ quo ad hęc eis, aut alicui eorum nolumus in aliquo ſuffragari. Datum Romæ apud Sanctum Marcum ſub annulo Piſcatoris die 3. Iulij 1574. Pontificatus noſtri anno tertio.

Cæſar Glorierius.

4 Hactenus Breue Summi Pontificis pro creatione D. Petri Duzzinæ in Inquiſitorem, & Apoſtolicum Delegatum cum clauſulis ampliſſimis, & valde fauorabilibus, vt ex ipſo tenore manifeſtè apparet quantum deſiderari poterat. Circa quod vnum, vel alterum occurrit notandum. Sed de his opportunius poſteà, cum executio, ſeù vſus eius tradetur. Nunc de ipſius publicatione, quę fuit ſolemnis admodum in Eccleſia Diui Ioannis Ciuitatis Vallettæ præcedente celebratione Miſſæ, & Concione, vt conſtar ex Inſtrumento authentico pro rei veritate tunc celebrato, quod ſic ſe habet.

Publicatio Breuis Gregorij Decimi Tertij quo Dominus Petrus Duzzina Inquiſitor, et Apoſtolicus Delegatus creatur.

DIe Dominica 8. menſis Auguſti 1574. de mane in Ciuitate Melitenſi, & præcipuè intus Eccleſiam ſancti Ioannis Hieroſolymitani poſt Miſſam cantatam, & prædicationem aſtantibus ibidem Illuſtriſſimo, & Reuerendiſſimo Domino Magno Magiſtro, Illuſtri, & Reuerendo Priori Eccleſiæ, Reuerendo Domino Vicecancellario, & alijs Illuſtribus Prioribus, Militibus, Fratribus, Donatis, Capellanis: & alijs perſonis Sacræ Religionis Hieroſolymitanæ in magno numero; in vnum in dicta Eccleſia congregatis pro audienda Miſſa, & prædicatione pręſens ſupradictum Breue Apoſtolicum de verbo ad verbum lectum, & publicatum fuit per me Ioannem Camillum Pretioſum de Neapoli publicum Apoſtolica auctoritate Notarium ad hoc deputatum per Reuerendiſſimum Patrem Dominum Petrum Duzzina V. I. D. Protonotarium, & Delegatum Apoſtolicum alta, & ſonora voce in loco Pulpiti, omnibus ſupradictis audientibus, & intelligentibus, pro teſtibus egregio Dominico Vellice de Lorenzo Gallo; Donno Iacobo Spetancino Presbytero Terrę Canziani, Eugubin. Diœceſis Raymundo de Raymundi Briſcieu. & Iulio Riualpa del Piemonte teſtibus vocatis, & rogatis.

Ioannes Camillus Pretioſus de Neapoli Apoſtolica auctoritate Notarius deputatus ſcripſit, et ſubſcripſit, et pro Notario interfuit.

Pręſens copia extracta, & exemplata eſt à ſuo proprio originali Breui exiſtenti penes pręfatum Reuerendiſſimum Patrem Dominum Delegatum Apoſtolicum, & quod conſeruatur per Reuerendiſſimum Dominum Delegatum, cum quo facta collatione de verbo ad verbum, pro vt iacet, concordat, & in fidem ego Ioannes Camillus Pretioſus de Neapoli publicus Apoſtolica auctoritate Notarius hic me ſubſcripſi propria manu, ſignumque meum ſolitum, & conſuetum ſignaui, & in fidem promiſſorum rogatus, & requiſitus, & a prædicto Reuerendiſſimo Delegato deputatus.

5 Poſt publicationem Breuis Apoſtolici, capta iam iuxta tenorem ipſius poſſeſſione officij ſanctæ Inquiſitionis pro initio executionis eius legitimę Reuerendiſſimus dominus Inquiſitor Duzzina ad conſtitutionem aliquorum officialium præcipuè Capitanei, & Aerarei, vt ex inſtrumento publico de hac re edito manifeſtè liquet, manum admouit.

Copia inſtrumenti publici, quo Capitaneus, & Depoſitarius Sanctæ Inquiſitionis Melitenſis ab Inquiſitore Domino Petro Duzzina creantur.

DIE Lunę nona Auguſti 1574. in Ciuitate Meliten. Reuerendiſſimus P. D. Petrus Duzzina V. I. D. Prothonotarius Apoſtolicus, & Generalis Inquiſitor pro executione retroſcripti Breuis Apoſtolici deputauit in Officiales Sanctiſſimi Officij Florium Midena Melitenſem, & Galielmum Lombardum Meſſanenſem, qui in manibus pręfati Reuerendiſſimi Domini iurauerunt, & corporale pręſtiterunt iuramentum tactis ſacroſanctis Scripturis de fideliter, & legaliter eorum officium exercendo, & de alicui non declarando ſecreta Sanctiſſimi Officij ſub pœna excommunicationis, & alijs pœnis contentis in ſacris Canonibus, & predicta facere, & obſeruare promiſerunt, & iurauerunt tactis ſcripturis, &c. Præſentibus Dominico Vellici Gallo de Lorena, & Iulio Riualpa del Piemonte teſtibus, &c.

Ioannes Camillus Pretioſus de Neapoli Apoſtolica auctoritate Notarius ſcripſit, & ſubſcripſit, & pro Notario interfuit.

6 Hoc breuiter de inſtitutione iſtorum duorum Officialium ſancti Officij: de alijs nihil exprimo, quod nequaquã mihi aliquid particulare innoteſcat

tescat ex aliqua scriptura authentica, vel aliunde; haud dubium tamen fuisse nouos institutos, vel antiquos, qui tempore RR. DD. Cubelles, & Rojas huic Tribunali inseruierant, denuò confirmatos. Iam quo ad vsum, seu exercitium propositi Breuis Apostolici, & muneris sibi commissi sic se gessit nouus ex sola iurisdictione delegata Inquisitor Reuerendissimus D. Petrus Duzzina publicato solito Edicto Sanctæ Inquisitionis, & receptis varijs depositionibus ex denunciatione plurium iuxta obligationem, sub pœna excommunicationis ipso facto iniunctam in eo, non paucos processauit, condemnauitque, præcipuè Bartholomæum Haxixa Tabellionem, D Petrum Cassia, Lucam Darmenia præfectum Portus huius Insulæ, D Iosephum Bellia Parochum Villæ Belchercaræ, & D. Federicum Attardum Parochum Villæ Zebug propter errorem, quod simplex fornicatio non sit peccatum mortale, contra decisionem de Fide, in Clementina ad nostrum de hæret. & habetur Ephes. 5. *Omnis fornicator nõ habet hæreditatem in Regno Christi*: atque propter comestionem carnium diebus prohibitis, quod constiterat per confessionem cuiusdam, qui eas decoctas ipsis porrexerat.

7 Cæterum peculiariter inspiciendum qualiter se gesserit Dominus Inquisitor Petrus Duzzina in executione sui Breuis respectu Domini Episcopi Martini Rojas: quamuis enim litteræ Apostolicæ, quibus hic Inquisitor fuerat constitutus in eodem suprascripto Breui ipso facto renocatæ manserint ibi, dictas litteras, *& alias quascumque eidem Episcopo desuper concessas, ad beneplacitum nostrum harum serie suspendentes, ac suspensas fore, et esse ad hunc effectum decernentes, et declarantes* &c. relicta ipsi D. Rojas iurisdictione aliqua circa Religiosos, & subditos quoscumque Ordinis Hierosolymitani nulla verò circa quosuis alios nõ subditos eius, vt in prædicto Breui, ibi: *Ita tamen quod vbi contingat procedi contra Fratres, et Milites prædictos, et illorum Religiosos, seu Confratres, Donatos familiares, et domesticos, procedas vnà cum Episcopo Melitensi, et cum assistentia Magni Magistri, et Prioris Ecclesiæ Hospitalis Sancti Ioannis Hierosolymitani, ac Vicecancellarij pro tempore existentium, si interuenire voluerint: Quo verò ad alios præfatos per te ipsum iuxta formam sacrorum Canonum inquirendi* &c. Nihilominus ad tractationem, & expeditionẽ causarum fidei, circa non subditos prædicti Ordinis Hierosolymitani cum voto decisiuo Dominus Episcopus Rojas admissus fertur à Domino Petro Duzzina Inquisitore, aliquando cum præcedentia loci, & temporis, aliquando verò è contra. Vnde die 9. Septembris anno 1574. in domo D. Episcopi Rojas relata fuit causa Francisci Torrensij per Dominum Petrum Duzzina Inquisitorem coram Vicario Episcopi, Reuerendo P. Magistro Damiano Taliana Ordinis Prædicatorum, & alijs, qui Franciscus Torrensius abiurauit de formale, & diu tulit habitum pœnitentiæ, vt habetur in nostris Archiuijs fasc. 3. Item 25. Augusti eiusdem anni cuidam reo sanctæ Inquisitionis nomine Baldachino Notario publico datus fuit terminus in domo Inquisitoris D. Petri Duzzinæ, & intimatus in domo Domini Episcopi Rojas eodem loco fasc. 2. Die autem 19. Septembris D. Duzzina absoluit quemdam reum publicè in Templo sanctissimę Annuntiatæ, coram Domino Episcopo, Domino Priore Ecclesiæ, & Vicecancellario, ibidem. Deinde è conuerso die 30. Octobris dicti anni lata fuit sententia contra alium reum per vtrosque Dominum scilicet Episcopum Rojas, & Dominum simul Inquisitorem Duzzinam in huius habitatione, nempe in veteris Castellaniæ domo; abiuratio vero executa in domo Episcopi, vt ibidem fasc. 2. atque similiter in diuersis alijs casibus ad inuicem alteri, ab altero præcedentię honore præstito: quid quod non solum Dominus Petrus Duzzina Inquisitor, sed etiam eius successor in Officio sanctæ Inquisitionis Dominus Piet Sanctus Humanus in expeditionibus, & sententijs plurium causarum fidei contra non subditos Religionis Hierosolymitanæ, vnà cum Episcopo Rojas se subscribebat, ita pronunciauerunt, senteutiauerunt &c. seruato eodem ordine vrbanitatis se inuicem honore præcedentię afficiendo: nam in sententijs modo subscripto Episcopi præcedit, & subsequitur illa Inquisitoris; modo est prior illa Inquisitoris, & posterior illa Episcopi, superscriptio verò semper primum locum tribuit Episcopo, ita ibidem fasc 2.

8 Cæterum valde mirũ sic subscribere Dominum Episcopum Rojas ab illis concessum, seu permissum, cum in proposita clausula suprascripti Breuis. *Quo vero ad alios &c.* Omnis iurisdictio in causis fidei, quoad non subditos Religionis Hierosolymitanæ ipsi, & successoribus DD. Episcopis Melitensibus omnino sublata videatur. Vnde nam autem eidem Rojas concessio, seu permissio prorsus coniectare non valeo nũ quod hi duo DD. Inquisitores de dispositione prædictæ clausulæ, nihil aduerterint, aut non perpenderint? absit hoc suspicari de Viris adeò eruditis, & solertibus, an quod ab ipso Summo Pontifice extra prædictum Breue, vel à sacra Congregatione Vrbis in instructione quæ Inquisitoribus, vt in plurimum dati solet, vt alibi dicemus, illis iniunctum fuerit sic concedere, seu permittere? forte iam iniunctum, vt suauius, & vrbanius cum Domino Episcopo Rojas agerent, ne nimis violentum videretur adeo tempore ei eripere omnem iurisdictionem paulò ante ipsi delegatam, maximè cum haberet ordinariam ex iure circa causas fidei, quæ in prædicto Breui non ita clarè apparet eidem ablata. Vndecumque tamen prouenerit ille vsus subscribendi, eodem tempore Dominum Episcopum Rojas vnà cum Dominis Inquisitoribus Petro Duzzina, & Piet Sancto Humano, statim post discessum ipsorum ab hac Insula sublatus est, & ex tunc vsq in præsens soli DD. Inquisitores delegati à Sũmo Pontifice, & à Sacra Congregatione huc missi in sententijs causa-

causarum fidei subscribere consueuerunt. Quæ omnia constant per scripturas authenticas in Archiuis huius Tribunalis asseruatas.

9 Sublata præterea alia consuetudo, quæ fuerat introducta, assistendi processibus formandis in causis fidei, etiam contra non subditos Ordinis Hierosolymitani; Dominum Priorem Ecclesiæ, & Dominum Vicecancellarium, contra eam reclamante, & protestante Domino Episcopo Royas, præcipuè in supra tradita causa Doctoris V. I. Francisci Torrentij, eò quod hic non esset Officialis Religionis sancti Ioannis, sed tantùm Insulæ (vt habetur fasc. 3.) ac proindè illi non deberent, nec possent interuenire in sumendis informationibus, & formando processu contra eum, cum in suprascripto Breui ipsis, & Magno Magistro assistentia concedatur, si interuenire voluerint in causis fidei tantùm quoad subditos sui Ordinis. Imo progressu temporis, cum assistere solerent quibusuis articulis illarum causarum, nempe reorum constitutis, examinibus testium, etiam examini rigoroso ipsius rei, seu torturæ, & similibus, omnia ferè sublata sunt, atq; remansit sola assistentia prædictorum in expeditione causæ ex præscripto Sacræ Congregationis Vrbis: a qua, vt audio, fuit reprehensus N. Inquisitor, eò quòd coepisset coram Magno Magistro, Priore Ecclesiæ, & Vicecancellario congregationem Sancti Officij (cui vt consultor interfui) pro carceratione cuiusdam Clerici Religiosi dicti Ordinis, cum pro sola expeditione causæ, adhibita tali eorum assistentia, cogere debuisset. Quin etiam huiusmodi assistentia in fidei causis subditorum Religionis Hierosolymitanæ à tempore Reuerendiss. Domini Inquisitoris Carbonesij viginti p̃ 30 retro annis ferè non est in vsu, cum quoties fidei causa Religiosi, aut subditi dicti Ordinis sancti Ioannis occurrit. ad sacram Congregationem Vrbis mittatur, & inde expeditio eius expectetur, vt hùc transmissa exequatur: quod experientia ipsa mihi constat.

10 Claudam hoc Prolegomen, addito vno verbo circa aliud munus a Summo Pontifice Gregorio XIII. D. Petro Duzzinæ Inquisitori iniunctum, visitandi scilicèt totam hanc Diœcesim Melitensem: neq; hoc omnino extra rem quisquam putet, cum vtrumq; simul eidem eximiæ personæ, & fortè ob idem motiuum fuerit traditum, & cum hinc infurgenda præuideatur occasio aliquid attingẽdi de exiguis redditibus huius Meliuctani Tribunalis sanctæ Inquisitionis. Vt autem hoc munus Visitatoris Generalis Dominus Duzzina maiori cum fructu, facilitate, & honorificẽtia exeqni posset, Illustriss Magnus Magister pium animi affectum versus talem Ministrum Sedis Apostolicæ manifestans, per litteras suas patẽtes omnibus Gubernatoribus, Capitaneis, Officialibus, & quibuscumq; subditis suis strictissimè iniunxit, & nõ subditos exhortatus est, vt præfato Domino Visitatori magnam reuerentiã peculiare obsequium, & auxilium, vbi opus esset, incunctãter præstarent, vti ipsius Magni Magistri personæ præstitissent, si præsens fuisset. Quarum litterarum exemplar, desumptum ex eo, quod in libris Bullarum apud Cancellariam Sacræ Religionis Hierosolymitanæ repositum est, hic ad verbum non piget tradere.

Litteræ Magni Magistri in fauorem D. Duzzinæ Inquisitoris, & Visitatoris Diœcesis Melitensis.

FRater Ioannes le Vesque de la Cassiere, Dei gratia Sacræ Domus Hospitalis Sancti Ioannis Hierosolymitani Magister humilis, pauperumq; Iesu Christi Custos: Vniuersis, & singulis Gubernatoribus, Locatenentibus, Capitaneis, & alijs Officialibus hominibus, & Vassallis nostris dilectis in Ciuitatibus, & Insulis nostris Melitæ, & Gaulos constitutis tam Ecclesiasticis, quàm secularibus præsentes nostras litteras visuris, lecturis, & audituris salutem, & nostris firmitèr obedire mandatis. Noueritis, quòd cum Sanctissimus Dominus noster D. Gregorius diuina prouidentia Papa XIII. de suo proprio motu constituerit, & ordinauerit Reuerendissimum Dominum Petrum Duzzina I. V. D. Protonotarium, & in Insulis nostris Melitæ, & Gaulos Delegatum, & Inquisitorem in Visitatorem Generalem harum nostrarum Insularum, prout in litteris huiusmodi Apostolicis plenius, ac lætius constare vidimus. Hinc est quòd nos, quibus summopere cordi est mandata Sanctissimi Domini nostri Papæ, eiusq; Sanctæ Sedis Apostolicæ firmiter, & humilitèr, vt cupimus, & debemus, omni conatu nostro executioni mandare, huius nostrum vobis subditis, vt quem nos omnium Pastorem, & Dominum enixè colimus, & ipsi exemplo nostro magis agnoscant, & reuereantur, ac prompto animo eius mandatis obediant, significare volentes tenore præsentium, de nostra certa scientia vos Ecclesiasticos requirimus, & attente hortamur, si gratiam nostram caram habetis, vobis verò sæcularibus, Officialibus, hominibus prædictis dicimus, præcipimus, & mandamus sub pœna onciarum centum ponderis generalis fisco Sãctissimi Officij Inquisitionis applicandarum, vt præfatum Reuerendissimum Visitatorem colatis, honoretis, reuerentiamq; debitam præstetis, qualem nobis, si præsentes adessemus, præstaretis, atq; haberetis, & si opus fuerit, ei omne auxilium, consilium, & fauorem circa executionem præfatarum litterarum Apostolicarum, omni mora postposita, sub prædicta pœna, quoties contra factum fuerit, ipso facto incurrenda, ac indignationibus nostri arbitrij impendatis. Sic igitur in præmissis vos exhibeatis, vt vestra obedientia apud nos commendari valeat. In cuius rei testimonium Bulla nostra magistralis in cera nigra præsentibus est impressa. Datum Melitæ in Conuentu nostro die decimaquarta mensis Ianuarij millesimo quingentesimo septuagesimo quarto ab Incarnatione Domini.

11 Hactenus litteræ Magni Magistri; quarum fauore innixus D. Visitator, & sua eximia, qua præditus erat, prudentia visitationem peregit

adeo exacte & complete, vt regula, & norma semper fuerit, & in præsentiarum sit, cuiuscumq; alterius visitationis. In propositis autem litteris illa clausula præcipue notanda; *Vobis vero secularibus &c. mandamus sub pœna unciarum centum fisco Sanctissimi Officij Inquisitionis applicandarum &c.* vbi per applicationem talis pœnę omnimoda indigentia, & paupertas huius Tribunalis Melitensis Sanctę Inquisitionis denotari videtur: nullis enim tunc redditibus pro sustentatione Reuerendissimi Domini Inquisitoris, & pro aliquo salario Ministrorum fruebatur, dein vacante Sede per mortem Reuerendissimi Episcopi Martini Royas de Portalruuio, applicata fuit ei pensio perpetua sexcentorum scutorum super redditibus huius Episcopatus Meliuetani: confiscata item bona Matthei Falson hæretici formalis (huius effigies seu statua in platea ciuitatis Victoriosę fuit combusta, proclamante pręcone causam combustionis; nempe propter heresim) eorumq; possessio capta per Ioannem Calli I. V. D. Sancti Officij promotorem fiscalem de ordine D. Inquisitoris Pier Sancti Humani, vt habetur in Archiuijs Fasc. 2. ex quibus bonis circiter annui redditus trecentorum scutorum effecti: sed hi, & illi quid sunt inter tot, ac tales ministros, maiori certe salario, & mercede dignos? Imo ex his aliqui, vt D. Assessor, & D. Aduocatus, seu Procurator pauperum ob redditurum tenuitatem, aut indigentiam Tribunalis nostri, gratis omnino iugiter laborant. Hinc etiam victus valde exiguus pro miseris pauperibus in eo carceratis: hinc item penuria maxima carcerum, ex quo non exigua inconuenientia circa formationem processuum dimanant: sed de hoc opportunius infra lib. 2. Regularum multiplicium, vt iam ad vltimum prolegomen. gradum faciamus. Timeo enim ne quis mihi vitio tribuat, quod in his de Tribunali Melitensi diutius immorer, & ad minutiora eius manum porrigam: sed rogo pium lectorem boni consulat, cum pro maiori ipsius honore, & rei perspicuitate id prestiterim, & in residuis sim præstiturus.

PROLEGOMEN. XIIII.

De maiori progressu Tribunalis Sanctæ Inquisitionis Melitensis ex institutione Sacræ Congregationis, vt ex præstantia DD Inquisitorum eius, & Officialium, qui per seriem hic, quoad poterit, exprimentur.

1 TAmetsi quoad temporalia bona exiguos valde, vt diximus, quoad spiritualia tamen pro salute, & reductione animarum ad fidem Catholicam, atq; pro extirpatione apostaticæ, & hereticæ prauitatis ingentes admodum, & pene inenarrabiles fecit progressus hoc nostrum Tribunal Melitense Sanctæ Inquisitionis: pręstita enim iugiter ab eo, præcipue per spatium septuaginta quatuor fere annorum a tempore Reuerendissimi Domini Episcopi, & Inquisitoris Cubelles, vsq; ad præsens magna illa opera Domini, de quibus supra cum Regio Psalmista, *Exquisita in omnes voluntates eius* Psalm. 110. *Diuinorum diuinissimum opus saluti animarum cooperari*, ait diuinissimus le sanctus Dionysius Areopagita lib. de Ecclesiastica Hierarchia: sed quis neget multo diuinius ipsas animas, oues Christi Domini, e faucibus luporum, idest hæreticorum eripere, quin etiam inde iam pene deuoratas extrahere, & ad ouile Ecclesiæ Catholicæ Romanæ reducere? vti eripiunt, extrahunt, & reducunt omnia Tribunalia Sanctæ Inquisitionis; præcipue tamen his operibus talis ereptionis, extractionis, & reductionis hoc Melitense incessanter intendit, ob multitudinem, & varietate ex quouis genere causarum fidei, in quarum expeditione quotidie versatur. Infiniti pene hæretici vltramontani, qui sponte comparentes hic reconciliantur, occasione item piraticæ, quæ a militibus Ordinis sancti Ioannis Hierosolymitani, & ab alijs incolis, atq; exteris perpetuo exercetur innumeri apostatæ, qui ad Mahometismum declinauerant, vtriusq; generis, & per denuntiationem, & per spontaneam comparitionem huc adducti, cum debita punitione, vel cum sola legitima abiuratione, & absolutione expediuntur. Sortilegorum dein maxime occasione Infidelium, & meretricum, & sortilegarum processus Inquisitionis vix vllum habent finem, similiter causæ blasphemiarum hereticalium, & duplicis matrimonij; solicitationis item in confessione non raro.

2 Ceterum vt iam ad rem peculiariter de qua in titulo, applicatio incipiat, ex tota sententia diui Dionysij proposita solum perpendo particulam illam, *saluti animarum cooperari*, idest vnum vel plures simul ministros, vna cum Deo Opt. Max. operari, seu saluti animarum reductioni v. g. earum ad fidem Catholicam, vbi ab ea deuiasse reperiuntur, vel saltem presumuntur, operi diuinissimo intendere. Quotiescumq; autem plures simul ministri, seu Officiales, & non vnus solus ei intendunt, cooperatio multo præstantior, & resolutio multo certior, ac firmior censetur. Atq; hinc en tibi institutionem Sacræ Congregationis huius nostri Tribunalis: en progressum, seu fructum eius vberrimum; cum hic a Deo cooperante maxime pendeat, & ad hunc eliciendum cooperationem, seu assistentiam suam multis præcipue cooperatoribus simul congregatis promisisse legatur.

Vbi

Vbi enim inquit Christus Dominus, sunt duo, vel tres congregati in nomine meo, ibi sum in medio eorum. Matth. 18. numerus ternarius suapte natura ad plures se extẽdit, etiam si octo, vel nouem, aut duodecim &c. in congregatione fuerint. Illud in nomine meo, diuersi diuersimodè exponunt, sed non incongrue ad institutum nostrum interpretari posse videtur, de inuocatione Sancti Spiritus vti inuocatur a nobis quoties congregationem Sacram ingredimur, statim initio inchoante Illustriss Domino Inquisitore antiphonam, *Veni Sancte Spiritus*, & prosequentibus reliquis, *reple tuorum corda fidelium & tui amoris in eis ignem accẽde*; recitatis dein alternatim versiculis, *Emitte Spiritum tuum, & creabuntur, & renouabis faciem Terræ*, ab eodem Illustriss. Domino recitatur collecta de Spiritu Sancto: *Deus qui corda fidelium Sancti Spiritus illustratione docuisti, &c.*

3 De antiquitate institutionis huius Congregationis Sancti Officij Melitensis non constat; haud dubitandum tamen iam tempore Domini Episcopi, & Inquisitoris Cubelles fuisse institutam: quamuis ex assistentia illa Domini Prioris Ecclesiæ, Vicecancellarij &c. nequaquam hoc clarè deducatur, quòd eos aliquoties in Congregatione assistere viderim, absq; vllo suffragio cum numquàm isto careant veri congregati, seù Consultores. Quòd autem tempore Domini Inquisitoris Duzzinę Congregatio instituta extiterit, patet manifestè ex sententia ab eo lata die 17 Septembris anni 1574. vbi dicitur, *cum adhærendo decreto facto in vltima congregatione*, vt habetur fasc. 2. vbi etiam exprimitur, quòd huic Congregationi interfuerit Dominus Episcopus Royas vti Inquisitor; imo quòd in ea suffragium decisiuum tulerit, & dictę sententię simul cum Domino Inquisitore Duzzina subscripserit, quod constat ex supradictis. Perpendenda autem particula illa, *adhærendo decreto*. Nam licèt Consultores non ferant suffragium decisiuum, sed tantùm consultiuum, etiam primus Consultor D. Vicarius Generalis Diœcesis; vt patet manifestè ex clausula illa suprascripti Breuis Gregorij XIII. quo Dominus Duzzina in illis Insulis Apostolicus Inquisitor constituitur, *vbi contingat procedi contra fratres, & milites prædictos* &c. *vnà cum Episcopo Melitensi, & cum assistentia Magni Magistri* &c. *Quo vero ad alios præfatos per te ipsum* &c. quo in loco soli Episcopo circa causas fidei contra Religiosos, & quoscumq; subditos Ordinis Sancti Ioannis Hierosolymitani cõceditur votum decisiuum: nihilominùs DD. Inquisitores vt in plurimum ferre solent sententias contra reos adhęrendo Decretis huius Melitẽsis Congregationis, vel sequendo maiorem partem ex suffragijs Consultorum, sicq; obseruari experientia ipsa valdè diuturna mihi constat. Verum hoc dubium, an Consultores habeant votum decisiuum in causis fidei, vel secus? alibi ex professo discutietur Deo fauente.

4 Quo ad electionem autem, & numerum Consultorum, aut constituentium Congregationem valdè variatum est a primis illis Inquisitoribus, & circa personas ipsas, & circa locum. Nam iam plures electi, & vocati, iàm pauciores, duo scilicèt, vel tres tantùm, pręter Officiales Ordinarios: iam iidem sępius ad multiplices Congregationum actus, iam diuersi. Quę omnia tùm ex traditis prolegomene pręcedenti num. 7. & 8. tùm ex vsu aliquandiu eo tempore seruato, quòd nomina, & cognomina eorum, qui Congregationem ingrediebãtur, quoties hęc cogebatur, à Notario in scriptis exprimi solerent, quoquo modo innotescunt. Verum vt clarius constet qualitèr hęc executa, & alia hùc spectantia exemplificationem multiplicem peropportunam iudico.

5 Vnde anno 1577. die 14. Iannarij habita congregatio in ędibus Sancti Officij, & vocati ad eam fuere per Reuerendiss. Dominum Inquisitorem Raynaldum Corsum soli quatuor, nempè R.M. Damianus Taliana Ordinis Prędicatorum Theologus, M.DD. Bernardinns de Laude Assessor, Galeatius Cadamustus, Valesius Micallef I.V. Doctores, & Consiliarij, absente ab hac Ciuitate Reuer. D. Vicario Generali Episcopatus Sede vacante. In qua Congregatione, pręmissa inuocatione Sancti Spiritus, &c. propositę aliquę causę &c. Ita ex veteri Codice, apud huius Tribunalis Sãctæ Inquisitonis Archiuum asseruato. Ex quo etiam, quę sequuntur prout ibi breuitèr excerpentur aliqua. Anno itaq; 1578. die 15. Nouembris adunatę Congregationi interfuerunt pręfatus D. Inquisitor Corsus, D. Antonius Bartholus Vicarius Generalis Reuerendiss. D. Fratris Don Thomę Gargalli Episcopi Melitẽsis, atq; iàm dicti Frater Damianus Taliana, D. Bernardinus de Laude, & D. Galeatius Cadamustus. vocati etiam fuerunt Reuerendiss. D. Frater Antonius Crescinus Prior Ecclesiæ Sancti Ioannis Hierosolymitani, & D. Frater Didacus de Ouando Vicecancellarius eiusdem Ordinis, sed se excusantes non accesserunt, forte quòd nescirent agendum esse in ea Congregatione de causa Fratris Francisci Mengio Seruientis armorum suæ Religionis, aut e contra quòd scirent, & nollent interuenire, eò quòd Congregatio non haberetur in Palatio Magistrali corã Illustr. Magno Magistro, vti habẽda illis forte videbatur.

6 Iàm cum magna varietate personarum, & loci, die 22. Martij anni 1579. habita fuit Congregatio Sancti Officij non in Palatio Episcopali, neq; in ędibus solitis D. Inquisitoris, sed in Sacello quodam Ecclesiæ Sanctæ Mariæ Annunciatę, & huic Congregationi interfuerunt Reuerendiss. D. Episcopus Melitẽsis F. D. Thomas Gargallus, Reuerendiss. D. Inquisitor Corsus, & Reuerendiss. D. Antonius Bartholus Vicarius Generalis dicti D. Episcopi, & R.P. Emanuel Ximenes de Societate Iesu Theologię Professores, etiam dictus Bernardinus de Laude, nec non Paschalis de Franchis V.I.D. Promotor Fiscalis &c. & inuocato prius auxilio Spiritus Sancti, proposita fuit petitio Antonij Bonelli non ferendi amplius impunè habitellum crocei coloris, & collatis votis fuit concessa ei gratia cum clausula, donec a Sanctissimo Domino, siue ab Illustrissimis, & Reuerendissimis DD. Sanctæ Inquisitionis Romanæ Cardi-

nalibus aliud mandatum fuerit, &c.

7 Tandem omissis alijs, attingo solam illam celebrem congregationem sępius coactam pro graui . . adam causa fidei cōtra Monachum. N. Religionis N. qui inter concionandum in templo D. Ioannis asseruerat; Cantica Canticorum fuisse composita a Salomone intuitu eius concubinę filiæ Pharaonis Regis Aegypti, & amores illos sensuales, & lasciuos fuisse eleuatos a Spiritu Sancto ad sensus spirituales, & diuinos: adiunxerat etiam hanc esse doctrinam diui Hieronymi. Habita itaq; prima vice Congregatio die 29 Ianuarij anni 1581. in Palatio Sancti Officij Inquisitionis, & ei interfuerunt Reuerendissimus D. Inquisitor Federicus Cefalottus, Illustr & Reuer. Frat. Antonius Crescinus Prior Ecclesiæ Conuentualis Sancti Ioannis Hierosolymitani; item admod. Illustriis Frat. Oliuerius Starcheus Baiuliuus Aquilæ, Reuerendus etiam Frat Didacus de Ouando Vicecancellarius D. Nicolaus Burlò Vicarius Generalis, Antonius Bartholus S Theologię Doctor, Frat. Lucianus Branca Sacræ Religionis Hierosolymitanę S. Theolo. Profesor, Frat. Paulus de Sicli Ordinis Sancti Francisci de Obseruantia S. Theolog. Doctor, Frat. Saluator Petit Ordinis Capuccinorum S. Theolog. Doct. Frat. Petrus Mug iat Eleemosynarius Illustrissimi D. Magni Magistri, Magnificus D. Galeatius Cadamustus I. V. D Magnificus D. Pasqualis de Franchis Sancti Officij Procurator Fiscalis &c. Iterata sępius diuersis diebus Congregatione, pręmissa semper inuocatione Sancti Spiritus, & adhibito ab omnibus Consultoribus magno studio circa materiam, & cautam adeo grauem; tandem resolutum, quod prędicta doctrina, & verba prolata à Concionatore N. essent valdè scandalosa temeraria, & errori proxima, atq; quòd eorum nullum vestigium apud Sanctum Hieronymum reperiretur: vnde per sententiam iuridicam fuit tunc priuatus prędictus Monachus N. ab officio concionandi, suspensus item &c.

8 Iam de pręstantia, & excellentia dictorum Officialium, & Consultorum, qui huic Tribunali Melitensi Sanctæ Inquisitionis hucusq; pręfuerunt, & ex quibus eius Sacra Congregatio constitit, quid dicendum? Ex traditis hactenus magna ex parte circa aliquos eorum clarè constat quam pręstantes, & excellentes fuerint, verum circa eosdem, & circa reliquos, quorum memoria extat, ex multiplicis ipsorum serie hic a nobis nunc exprimenda, multo clarius constabit.

Series DD. Inquisitorum, qui ex Delegatione Sedis Apostolicæ huic Tribunali Melitensi Sanctæ Inquisitionis præfuerunt.

1 ANno 1562. die 15. mensis Iunij per litteras Sacræ Congregationis Vrbis expeditas anno pręcedenti 1561. die 21. Octobris, Pontificatus Pij Papæ IV. anno 2 accepta iurisdictione Delegata à Sede Apostolica, constituitur primus Inquisitor fidei, & fundator huius Tribunalis Sanctę Inquisitionis in hac Insula Melitę, & locis ei adiacentibus Reuerend. D. Dominicus Cubelles Episcopus Melitensis

De vno vel duobus Inquisitoribus Dominicanis nihil certum, vt supra dictum, vt probabilius traditum Fratrem Magistrum fratrem Thomam Caietanum munus Inquisitoris in hoc loco exercuisse circa annum 1563. vt patet Fasc. 2. post iam constitutum Inquisitorem Delegatum Sedis Apostolicæ Reuerendum D. Episcopum Cubelles.

2 Anno 1573. die vigesima Aprilis Reuerendissimus D. Martinus Royas de Portalruuio Episcopus Melitensis per rescriptum Gregorij XIII. incip. *Etsi de dilectorum &c.* constituitur secundus Inquisitor Delegatus Sedis Apostolicæ ad promouendum hoc Tribunal Melitense Sanctæ Inquisitionis, vt patet ex iam traditis.

3 Anno 1574. ad regimen huius Tribunalis Sancti Officij D. Magister Petrus Duzzina I. V. D. & Protonotarius Apostolicus per Breue iam supra traditum a Gregorio XIII. assumatur, & simul ad visitandum hāc Diœcesem Melitensem.

4 Promouetur ad idem munus Inquisitoris Melitensis D. Pier Sanctus Humanus I. V. D. & Protonotarius Apostolicus anno 1575. postea Canonicus Ecclesiæ Sancti Ioannis Lateranensis, & Assessor Sancti Officij Romę.

5 Succedit quinto loco eidem muneri Inquisitoris Delegati a Sede Apostolica anno 1577. Dominus Rinaldus Corsus I. V. D. & protonotarius Apostolicus, in arte metrica valde celebris, qui pro meritis Episcopatum Strongilensem obtinuit.

6 Sextus Inquisitor Melitensis fuit D. Dominicus Petruccius I. V. D. & Protonotarius Apostolicus anno 1580. Eius discessus ab hac Insula dicitur fuisse hospite insalutato, ob dissidia inter ipsum, & Magnum Magistrum exorta, obtinuit nihilominus Episcopatum Bizignani.

7 Accessit huc anno 1581. pro eodem munere Inquisitoris exercendo D. Federicus Cefalotus I. V. D. qui etiam non ita plenè satisfecit ob dissensiones inter ipsum, & D. Episcopum Gargallum.

8 Octauus Inquisitor assignatur D. Pier Franciscus Costa V. S. Referendarius anno 1584. postea Episcopus Sauonensis, qui dum hic Inquisitor esset, vocato Romam D. Episcopo Gargallo, curam huius Diœcesis quousq; hinc discessit, habuit.

9 In vtroq; munere scilicet Inquisitoris, & curę Episcopatus successit ei D. Ascanius Libertanus I. V D. & V. S. Referendarius anno 1585. postea Episcopus Ciuitatis Caglietoris, cum prius Romę Assessor Sancti Offitij fuisset.

10 Decimus Inquisitor Melitensis fuit assignatus Reuerendissimus D. Episcopus Sancti Angeli, sed non exercuit munus: eadem enim nocte, qua huc appulit, e vita decessit, Sepultus in Ecclesia Sancti Laurentij Ciuitatis Victoriosę: in lapide sepulturæ hęc honorifica inscriptio legitur, Ioannis Baptistę Petralatę Camereno Episcopi Sancti Angeli a Sixto V. Pontif. Maximo ad hanc Insulam Melitam pro Inquisitore,

& ad

& ad alia ardua negotia deputati ossa hoc teguntur tumulo. is enim vix e triremi descendit, & ad Inquisitoris Domum se contulit, maximo cum dolore totius Illustrissimi Hierosolymitani Ordinis, & Meliten. populi animam immortali Deo reddidit die 21. Iulij 1588.

11 Loco praecedentis demortui statim huc missus est eodē anno 1588. ad exercendum idē munus Inquisitoris D. Paulus Belarditanus Episcopus Liparen. a Sixto V. cum diplomate sic incipiente, a tergo: *Venerabili Fratri Paulo Episcopo Liparen.* intus vero: *Sixtus PP. V. Venerabilis frater salutem* &c. *Sperantes, quod ea, quæ tibi commiserimus pro tua virtute, doctrina, integritate, & Catholicæ Religionis studio recte, & laudabiliter administrabis, te hæreticæ, & apostaticæ prauitatis Inquisitorem in Ciuitate, & dioecesi, ac in insula Meliten. facimus* &c. desinente: *Dat. Romæ apud sanctum Marcum sub Annulo Piscatoris die 15. mensis Septembris* 1588.

12 Duodecimus Inquisitor D. Angelus Gennaius Clericus Florentinus V. S. Referendarius 1590. qui per breue tempus hoc munus exercuit: Reuocatus enim ab eodem Sixto V. a quo missus fuerat, causa reuocationis ignoratur.

13 Iterum huc mittitur 1591. Inquisitor prædictus Reuerendissimus D. Episcopus Liparen. Paulus Belarditus, qui paulo post hic vitam cum morte commutauit.

14 Decimusquartus Inquisitor Melitensis fuit D. Ludouicus dell'Armi Bononiensis I. V. D. & Protonotarius Apostolicus anno 1592.

15 Constituitur decimoquinto loco a Clemente P.P. VIII. Inquisitor Melitensis D. Innocentius del Bufalo Romanus V. S. Referendarius anno 1595. cui etiam commissa fuit cura reuidendi computa introitus, & exitus sacræ Religionis Hierosolymitanæ. Hic pro meritis postea ad Cardinalitiam dignitatem iure optimo prouectus.

16 Mittitur decimosexto loco 1598. ad promouendum hoc Tribunal Melitense sanctæ Inquisitionis D. Antonius Hortensius Mediolanensis Protonotarius Apostolicus. Qui postea Romæ per multum temporis munus Secretarij in sacra Congregatione super Episcopos laudabiliter exercuit, & in hoc exercitio diem vltimum clausit.

17 Assignatur decimoseptimo loco pro istis insulis Inquisitor Generalis D. Fabritius Verallus Romanus V. S. Referendarius anno 1600. & per quinquennium maxima cum omnium satisfactione suum munus exercuit: dein inter Purpuratos Patres merito ascriptus.

18 Præficitur eidem muneri Inquisitoris Melitensis anno 1605. D. Hector Diotalleui Ariminensis Protonotarius Apostolicus, vir omnimodæ eruditionis, & virtutum præstantia valde excellens: qui primo promotus ad Episcopatum sanctæ Agathæ prope Metropolim Regni Neapolitani, postea ad Episcopatum Fanensem, ab hoc Inquisitore licet immeritus inter Consultores huius Tribunalis sancti Officij Melitensis fui ascriptus.

19 Post præcedentem venit huc Inquisitor anno 1607. D. Leonettus della Corbara Romanus: qui quod non se ita bene in exercendo suo munere gereret, tempestiue Romam reuocatus.

20 Sequitur vigesimo loco ab anno 1608. per sexennium in eodem munere Inquisitoris Melitensis D. Euangelista Carbonesius Bononiensis V. S. Refendarius, & Canonicus sancti Petri in templo Vaticano, vir eximiæ prudentiæ.

21 Vigesimus primus Inquisitor istarum insularum ab anno 1614. per quinquennium fuit Dominus Fabius Diagonessa Neapolitanus I. V. valde insignis D. & V. S. Referendarius: hinc Romæ in Congregatione sancti Officij Consultor assignatus, postea ad Archiepiscopatum Ciuitatis vulgo Consa promotus; inde ad nuntiaturam Belgicam missus, tādem titulo Patriarchæ Antiochen insignitus, maiori dignus honore.

22 Ad idem munus Inquisitoris exercendum venit huc anno 1619. D. Antonius Torniellus Nouarensis V. S. Referendarius. Qui Romæ post munus Vicesgerentis, & secretarij sacræ Congregationis episcoporum diu gessit, & adhuc hoc gerit; tametsi pro meritis ad Episcopatum Nouariensem a sanctissimo Papa nostro Vrbano fuerit euectus.

23 Anno Domini 1621. die decima tertia Maij huc accessit nouus Inquisitor, nempe vigesimus tertius nobilissimus ille vir Dominus Paulus Torellus Parmensis V. I. D. & V. S. Referendarius, pronepos ex parte matris Papæ Iulij V. sanct. mem. quamquam ipse esse maiorem suam nobilitatem ex parte patris sæpius asseuerantèr affirmabat: Vnde titulo Illustrissimi ab omnibus condecorari voluit, sicuti sibi deberi de iure aiebat; & quidem obtinuit. Hinc factum vt cum paulo ante Serenissimi titulus ab Imperatore Ferdinādo D. Alofio de Vvignacourt Magno Magistro fuisset concessus, & hic nollet præ animi submissione ipsum executioni mandari, ne nouus Inquisitor magnitudine tituli supremo totius Ordinis Hierosolymitani superiori, & illarum insularum Principi adæquaretur, hic amicorum suasione se titulo Serenissimi ab omnibus permiserit insigniri, & hoc maiore honore affici: quo etiam affecti fuerunt duo Magni Magistri eius successores D. Aloysius Mendes de Vasconcellos, & D. Antonius de Paula, quousq; huic ex præscripto Capituli Generalis secundum Bullam Sanctissimi D. Papæ Vrbani VIII. Eminentissimi titulus fuit attributus, & reliquis eius successoribus. Ex tunc autem vsu receptum, vt tres Præsules nempe D. Episcopus D. Inquisitor, & D. Prior Ecclesiæ, qui Reuerendissimi titulo tantum insigniebantur, Illustrissimi cœperint insigniri; item Procores Magnæ Crucis Ordinis Hierosolymitani, qui solo titulo admodū Illustris contenti erant, ad Illustrissimi titulum ascenderint. Præfatus deniq; D. Torellus ad Archiepiscopatum Ciuitatis vulgo de Rossano promotus.

24 Vigesimusquartus Inquisitor Melitensis fuit D. Episcopus Balneoregien. Carolus Bouius Bononiensis per diploma Gregorij XV. incip. *Cum nuper te* &c. anno 1623. die xij Iunij.

25 Post præcedentem anno sequenti, nemp mile-

desimo sexcentesimo vigesimo quarto missus fuit Inquisitor Melitensis D. Honoratus vicecomes, Mediolanensis I.V.D.& V. S. Referendarius; qui post administratum per triennium hoc Tribunal sanctæ Inquisitionis ad regimen Marchiæ Anconitanæ immediatè Papæ subiectus ascendit: post ad Nunciaturam Regni Poloniæ.

26 Anno 1627. die 23. Maij munus Inquisitoris Tribunalis sancti Officij Melitensis obire cœpit D. Nicolaus Herrera Romanus V. I. D. & V. S. Referendarius, obiuitq; præclarè per triennium. Hinc vocatus Neapolim ad Nuntij munus, in quo exercendo adhuc manet.

27 Comitia generalia sacræ Religionis Hierosolymitanæ celebranda erant, & vt ipsis præesset nomine sanctissimi Papæ Vrbani VIII. assignatus fuit 1630. vir magnitudine animi, & ingenij excellentia præstantissimus D. Ludouicus Seristorius Florentinus I. V. D. & V. S. Referendarius, atq; vt munus Inquisitoris in hoc Tribunali Melitensi exerceret: vtrumq; præstitit peregregie quidem: vnde Romam vocatus Consultor in sacra Congregatione sancti Officij efficitur: & inde ad Episcopatũ Ciuitatis Cortonen. promouetur, ad maiora certe promoueri dignus.

28 Anno 1631. suscipit munus Inquisitoris in istis Insulis die 28. Decembris D. Martinus Alferius Mediolanensis V. I. D. & V. S. Referendarius: hic Episcopus ciuitatis nomine Insulæ electus, & consecratus ad Nunciaturam Coloniæ mittitur, in qua adhuc, vt audio, manet.

29 En quales Inquisitores, quam insignes, quàmq; præstantes hoc Melitense Tribunal sanctæ Inquisitionis vsq, ad annum 1634. habuerit; eorum maxima industria, & non exiguo labore ipsum fundatum, stabilitum, & propagatum, cum ingenti, quoad negotium fidei, progressu, & inenarrabili fructu incolarum omnium huius Insulæ, eiq; cuiusq; loci adiacentis, atq; aduenarum vndecunq; huc confluentium. Cæterum tandem felicissima illa dies, nempe decimanona Octobris anni 1634 cunctis prædictis illuxit, quo in his oris tanquam fulgentissimus sol apparuit Illustrissimus, & Reuerendissimus D. Episcopus Neritonen. D. Fabius Chisius Senensis V.S. Referendarius: & radijs suæ eximiæ doctrinæ duplicatæ (vtraq; enim laurea Doctoratus sacræ Theologiæ, & iuris Canonici, ac Ciuilis egregie insignitus existit) & virtutum præclarissimarum splendore clarescere cœpit, atq; multo maiori cum fructu, & progressu huius Tribunalis Melitensis sanctæ Inquisitionis iam per triẽnium in dies magis semper claruit; quod in executione præcipue sui muneris Inquisitoris (vt nunc de alijs taceam) & recta, ac stricta, vti requiritur, Iustitiæ administratione, adeo verum est, vt maximopere sit optandum, quotquot huc accesserint eius successores in dicto munere Inquisitoris, ipsius vestigia perpetuo sequantur: sed de laudibus, & excellentijs huius tanti viri opportunior forte occurret locus dicendi Deo bene iuuante, vita superstite.

Post hæc sic elaborata, ab admodum Illustri, & Reuerendo D. D. Fr. Francisco Habela Vicecancellario supra adducto oblati sunt mihi duo alij Inquisitores antiqui, istarum insularum, nempe circa annum 1434. Fr. Mattheus de Melita S. Th. M. & circa 1481. Fr. Philippus de Barberijs S. Th. M. Dominicanus ad fungẽdum munere sanctæ Inquisitionis huc missi: de posterioris missione extant Regis Ferdinandi litteræ Toleti 12. febru. præcipientis Episcopo Melitensi D. Fr. Ioanni de Patennione Benedictino, vt ex prouentibus suæ Ecclesiæ portionem illi contribueret. Extracta sunt ista ex Opere nuper edito ab Abbate D. Rocho Pirro de Notitijs Ecclesiarum regni Siculi, in Notitia Ecclesiæ Melitensis, & habentur in Proton. dicti Regni 17. Martij 14. Indict.

Series DD. Proinquisitorum, qui interim huius Tribunalis Melitensis sanctæ Inquisitionis curam habuerunt.

VSus; seu stylus huius nostri Tribunalis Melitensis sanctæ Inquisitionis semper huiusmodi fuit, vt non prius finito tempore vetus Inquisitor hinc discederet, quam nouus eius successor ad hanc insulam perueniret, possessionemq; sui muneris complete susciperet: Ita fere pro bono regimine perpetuo obseruatum, exceptis aliquibus casibus, in quibus aliter iudicatum expedire, ne scilicet Inquisitor sui successoris aduentum expectaret, sed quamprimum iter arriperet, relicto Proinquisitore, prout sibi iniunctum a Sacra Congregatione Vrbis, vel Vicario Generali, vel alio ex ministris huius Tribunalis, qui eius interim curam haberet. De his ergo Proinquisitoribus visum est opportunum hic breuem seriem indicare.

1 Circa annum 1588 in discessu ab hac insula Reuerendissimi Dom. Pauli Bellarditæ Episcopi Liparen. prima vice Inquisitoris, remansit cum cura huius Tribunalis Proinquisitor Dom. Commendatarius Frater Franciscus Condulli Melitensis Sacræ Religionis Hierosolymitanæ V. I. D. qui tempore Illustrissimi Magni Magistri Martini Garzes fuit aliquamdiu eius Auditor, & per multos annos Regens Cancellariæ, Vicecancellarius, ac Professor Theologiæ Moralis.

2 Secundus Proinquisitor meritissimus, discedente hinc D. Innocentio Bufalo, fuit D. Antonius Bartholus Melitensis sacræ Theologiæ Doctor, Cathedralis Ecclesiæ Decanus, & Vicarius Generalis; quandiu autem curam huius Tribunalis sanctæ Inquisitionis habuerit, ignoratur, cum cœperit habere ad initium anni 1597. circiter.

3 Anno 1622. cum D. Inquisitor Paulus Torellus iussu summi Pontificis Gregorij XV. Messanam profectus fuisset ad negotia pratica nomine eius gerenda, quamdiu ibi mansit, nempe per spatium sex mensium, huius Tribunalis sanctæ Inquisitionis curam habuit, vt Proinquisitor Dominus Philippus Borgius Melitensis I.V.D. & Ecclesiæ Collegiatæ Belchercarensis Prapo-

Præpositus. Qui tempore Illustrissimi Episcopi Domini Gurgalli, & Illustrissimi Episcopi Domini Cagliares huius Diœcesis Melitensis, vti Vicarius Generalis per plures annos curam gessit.

4 Anno millesimo sexcentesimo Vigesimo septimo mense Maij hinc discedente Domino Honorato Vicecomite assignatus fuit Proinquisitor Dom. Petrus Franciscus Pontremolus Melitensis sacræ Theologiæ Doctor, & Canonicus Cathedralis Ecclesiæ, tunc Vicarius Generalis Illustrissimi Episcopi Domini Cagliares, qui per breue tempus huius Tribunalis sanctæ Inquisitionis munere functus est.

5 Vocatus Neapolim, vt ibi Nuntij munus obtineret Dominus Inquisitor Nicolaus Herrera anno 1630. ineunte innio reliquit Proinquisitorem eumdem Dominum Philippum Borgium tunc Consultorem sanctæ Congregationis sancti Officij, in cuius cur per sex menses egregie se gessit.

6 Iussu sanctissimi Domini Papæ Vrbani VIII. Dominus Inquisitor Ludouicus Serißorius huius Diœcesis Melitensis curam suscepit ob infirmitatem Illustrissimi Domini Episcopi Cagliares titulo superintendentis: assignatusq; ei fuit ab eodem summo Pontifice pro hoc regimine socius titulo Vicarij Apostolici Illustrissimus, & Reuerendissimus Dominus Commendatarius Frater Saluator Imbroll. Melitensis V. I. D. Ordinis Hierosolymitani Magnus Ecclesiæ Conuentualis Prior. De quo titulo Vicarij Apostolici expresse, vt ipse legi, in Epistola quadam Eminentissimi Cardinalis sancti Onofrij ad dictum Dominum Inquisitorem Seritlorium per sequentia verba, Italico idiomate: *Hanno risoluto questi Eminentissimi miei signori* &c. *E che V. S. mediante il vicario Apostolico* (nempe dicto Domino Priore Ecclesiæ) *procuri che detto Sebastiano osserui l'esilio* &c. Discedente autem ab hac insula Domino Inquisitore Seristorio, mansit Proinquisitor sanctæ Inquisitionis per aliquod breue tempus prædictus Dominus Vicarius Apostolicus, cum iam prius in Congregatione sancti Officij fuisset admissus anno 1631.

7 Iterum præfatus Dominus Canonicus Petrus Franciscus Pontremolus tunc Vicarius Generalis Capitularis sede vacante, reuocato Romam Domino Inquisitore Martino A fe rio fuit Proinquisitor per sex menses anni 1634. huius Tribunalis Melitensis sanctæ Inquisitionis, & sæpius coacta Congregatione expediuit non paucas magni momenti causas, adeo exacte, & iuridice, tantaq; cum omnium satisfactione, vt meruerit pro talibus expeditionibus ab Eminentissimis Cardinalibus Inquisitoribus Generalibus Sacræ Congregationis Vrbis non exiguo encomio affici per Epistolam Eminentissimi Cardinalis Præfecti dictæ Congregationis Domini Francisci Barberini, quam hic ad verbum exprimere conueniens duxi eodem idiomate, quo fuit scripta: a tergo: *All'Illustre, e molto Reuerendo Signore il signor Pier Francesco Pontremoli.*

Intus vero, *Illustre e molto Reuerendo signore. Si è inteso volontieri per lettere di V. S. l'arriuo ai Monsignore Inquisitore costà, e circa la scusa, che a lei è piaciuto di fare intorno al suo seruitio di Proinquisitore, se le dice, che questi Eminentissimi miei signori hanno in quella conosciuta maggiormente la bonta sua, & hauendola molto commendata, hanno ordinato, che se ne tenghi grata memoria per ogni occasione di suo seruitio, & il signore la conserui sempre. Di Roma li 30. di Decembre 1634.*

Al piacer di V. S.

Il Cardinal Barberino.

Atq; hæc de Proinquisitoribus tantum dicenda occurrunt, cum nihil aliud memoriæ proditum reperire potuerim.

Series DD. Assessorum, qui huiusmodi munus in hoc Tribunali sancta Inquisitionis obtinuerunt.

1 DVM Reuerendissimus Dominus Episcopus Cubelles munus Inquisitoris contra hæreticam prauitatem exercuit, an sibi aliquem ministrum in Assessorem asciuerit omnino ignoratur, illud autem certum, cum circa annum 1554. pro expeditione aliquarum causarum Dominum Didacum Rodrigez fratrem Cappellanum sacræ Religionis Hierosolymitanæ Theologiæ Licentiatum, suum Vicarium, seu Commissarium, prout de iure poterat, creasset, ei in Assessorem assignasse Dominum Franciscum Mego I. V. D. vt iam a nobis supra traditum Prolegom. xij. num. 13.

2 Secundus Assessor huius Tribunalis apud acta in Archiuio eius asseruata reperitur esse Dominus Nicolaus de Naro I. V. D.

3 Præcedenti, vt creditur, successit circa annum 1578 Dominus Bernardinus de Lauda Melitensis I. V. D. & Ecclesiæ Cathedralis Canonicus.

4 Sequitur quarto loco in munere Assessoris Dominus Frater Franciscus Condullus sacræ Religionis Hierosolymitanæ I. V. D. qui ideo Proinquisitor assignatus, vt iam supra dictum.

5 Dein idem munus Assessoris exercuit Dominus Paulus Cassar I. V. D.

6 Inneni quando Consultor huius Tribunalis admissus fui, Assessorem eius Dominum Dominicum Della I. V. D.

7 Iterum, ablato isto Vella eligitur Assessor præfatus Dominus Paulus Cassar.

8 Hoc demortuo assignatur nouus Assessor Dominus Valerius Miccius V. I. D. qui prius per multos annos munus Procuratoris pauperum exercuerat.

9 Tandem præficitur pro meritis Assessor huius Tribunalis sanctæ Inquisitionis supranominatus Canonicus Dominus Petrus Franciscus Pontremoli.

Series

Series DD. Consultorum Congregationis sanctæ Officij Melitensis.

VIX inter istos assignari potest ordo seruatus antiquitate temporis, vel prioritate electionis; cum non reperiatur memoriæ proditum: iudicatur tamen primus Consultor fuisse ad modum Reuerendus P. Fr. Damianus Taliana sacræ Theologiæ Mag. Ordinis sancti Dominici, qui a tempore D. Inquisitoris Petri Duzzinæ, vsq; ad annum, ni fallor, 1608 gubernante hoc Tribunal D. Inquisitore Euangelista Carbonesio muneri Consultoris per tot annos fidelissime, & cumulatissime in omnibus satisfecit, & plenus dierum sāctissime obijt. Cui merito funeralia obsequia iussu dicti D. Carbonesij nomine totius Tribunalis sanctæ Inquisitionis in Ecclesia Diuę Nuntiatę exhibita sunt, præsente ipso D. Inquisitore Carbonesio cum assistentia cunctorum officialium, & Consultorum eius inter quos adsui; atq; ex eo tempore vsu receptum, vt cuiuis ministro e vita discedenti eiusdem Tribunalis nomine, idem honor funeris exhibeatur. Forte ante dictum Talianam reponendus primus Consultor sancti Officij M. Petrus Zarab Melit. celebris Ecclesiastes Ord. Carmelit.

Ex eodem Ordine Dominicano fuerunt hi omnes Consultores Theologi, nempe Fr. Ioannes Cappello Theologiæ Magister; Item Pater Magister Fr. Bernardinus Talauera Fr. Fr. Melchior Theodorinus Theologiæ lector. Fr. Magister Fr Rugerius, qui in Ciuitate Panhormi dicitur suisse Præfectus studiorum suæ Religionis. Fr. Ma r Fr Petrus Attardus, qui semel tantum Congregationem, ingressus fuit, & statim ex hac insula discessit, sed postea huc reuersus perdo te munus Consultoris nunc exercet. Tandem Fr. Magister Matthæus Rispolus de quo iam supra Proleg. 14. num. 2.

Ex Religione Hierosolymitana præter sæpius nominatum Reuerendissimum D. Priorem Ecclesiæ Crescinum, fuerunt Consultores sancti Officij Melitensis Dominus Fr. Quandus Vicecancel. arius. D. Fr. Franciscus Condulli, qui post ad munera ass. ssoris, & Proinquisitoris, vt iam dictum, ascendit; D. Fr. Michael Oliuerius Melitensis. D. Fr. Fabritius Genuinus Geminianus Neapolitanus. Tandem D. Frater Balthasar Cagliares Sacr. Theol. Loct. qui postea ad Episcopatum euectus.

Ex nostra Societate Iesu hi Consultores sanctæ Inquisitionis Melitensis assumpti, Pater Emanuel Ximenes Theologiæ Professor. Pater Antonius Vaschez Hispanus, Pater Aloysius Morales etiam Hispanus Theologiæ Professor. Pater Franciscus Renda Siculus, Rector huius Collegij Melitensis, Pater Iacobus Caribdi Rector etiam eiusdem Collegij. Deniq; ego ipse licet immeritus P. Sebastianus Salelles Theologiæ Professor &c. iam huic Tribunali Melitensi sanctę Inquisitionis per triginta quatuor annos iugiter, ac fideliter inseruiui.

Præter dictos fuerunt etiam Consultores Theologi, vel iurisperiti sanctæ Inquisitionis ex statu Clericorū secularium. Primò vt Vicarij Generales supranominatus D. Antonius Bartholus. D. Marius Mallia sacræ Theologiæ Doctor, a tempore D. Inquisitoris Hortensij vsq; ad annum 1635. in Officio Consultoris postea mansit, & egregie se gessit. D. Philippus Borgius I. V. D. de quo aliquoties supra, & adhuc vt Consultor manet. D. Petrus Franciscus Pontremolus S. T. D. qui nunc assessor; D. Iacobus Sterpianus I. V. D. Lombardus. D. Ioannes Baptista Vella, & Cagliares V. I. D. & nunc Cathedralis Ecclesiæ Canonicus. D. Clemens Fabritius Spoletanus I. V. D. vir summæ virtutis, & doctrinæ. D. Pompeius Minutius I. V D. qui post professionem in sacra Religione Hierosolymitana emisit, & nunc iam eius Commendatarius. Idem D. Antonius Thomasentius I. V. D. Cantor Ecclesiæ Cathedralis qui adhuc Officium Vicarij Generalis exercet. Item D. Franciscus Vassallus I. V D. & Ecclesiæ Cathedralis Canonicus. D. Iacobus pacius S. T D. D Nicolaus Mancion I. V. D. nunc Serenifs. & Eminentissimi Principis istarum insularum, & Magni Magistri Ordinis Hierosolymitani Ioannis Pauli Lascaris de Castellar promeritis Auditor.

Ex statu seculari hi extiterunt Consultores Congregationis sanctæ Officij Melitensis, nempe D. Galeatius Cadamustus V. I. D. D. Valerius Micallef I. V. D. D. Paulus Cassar V I. D. de quo iam supra. D. Dominicus Vella, I. V. D. de quo etiā iam supra. D. Iacobus Muscat I. V. D. a tempore D. Inquisitoris Carbonesij vsq; ad præsens in Officio Consultoris operam suam, ę regie impēdit. D. Ioannes Baptista Bonicius I. V. D. postea Auditor Eminentifs. Magistrorum Mendes, & Paula. D. Io: Maria Mamo I. V. D. spatio duorum annorum munere Consultoris obdormiuit in Domino me præsente, & adiquante. D. Melchior Vella I. V. D. D. Leonardus Xara I. V. D. qui nunc in Officio Consultoris nostro Tribunali inseruit. Omitto plures iam supra nominatos, qui interfuerunt Congregationibus huius Tribunalis, de quibus hoc Prolegomeno egimus.

Series DD. Promotorum Fiscalium Tribunalis sanctæ Inquisitionis Melitensis.

CIrca annum 1563. munus Promotoris Fiscalis sanctæ Inquisitionis suscepit D Gulielmus Abel I. V. D. Post hunc assignatus est pro executione eiusdem muneris D. Ioannes Calli Melitensis, natione Græcus, insignis V. I. D. Tertius Promotor Fiscalis fuit D. Pasqualis de Franchis V. I. D. ei successit in hoc munere D. Franciscus Surdus V. I. D. dein per multos annos, & cū magna omnium satisfactione idem munus Promotoris Fiscalis exercuit D. Don. Ioannes Dominicus Testaferrata V. I. D. Sacerdos singularis virtutis. Item D. Aurelius Vassallus I. V. D. Iterum per multos annos dictus D. Don Ioannes Dominicus Testaferrata Protonotarius Apostolicus: huic successit in eodem munere iam supra nominatus D. Paulus Cassar. Tandem in exercendo egregie hoc Officio Promotoris Fiscalis per quatuordecim annos mansit, & nunc manet D. Paulus Testaferrata I. V. D.

Series

Series Procuratorum Pauperum huius Tribunalis Melitensis Sanctæ Inquisitionis.

PRimus in hoc munere assignatus reperitur supradictus Dominus Aurelius Vassallus. Secundus Procurator Pauperum fuit per multos annos D. Aurelius Miceius, qui vt iam dictum, hinc ad Assessoratum ascendit. Tertio loco reponitur in Procuratione Pauperum D. Ioannes Massa Camensulius V. I. D. Quo demortuo sustinuit, & sustinet hoc officium Procuratoris Pauperum D. Ioannes Baptista Farrugia V. I. D.

Series DD. Depositariorum Tribunalis Sanctæ Inquisitionis Melitensis.

PRimum Depositarium videtur assignasse D. Inquisitor Petrus Duzzina, vt apparet ex traditis supra Prolegomene 14. D. Guilelmum Lombardum Messanensem; quamquàm, vt credo, parum exercuit hoc munus. In quo successit D. Marianus Testaferrata. Atq; hunc secuti sunt in eodem officio duo filij eius, nempe D. Antonius Testaferrata, & D. Petrus Testaferrata; item tres eius nepotes, & vnus pronepos, scilicet D. Paulus Testaferrata, D. Pasqualis Testaferrata. D. Ioannes Testaferrata, & D. Fabritius Testaferrata.

Series DD. Cancellariorum, seu Notariorum Sancti Officij Melitensis.

REuerendissimus D Episcopus Cubelles Inquisitor Delegatus Sedis Apostolicæ elegit in Notarium huius Tribunalis Sanctæ Inquisitionis D. Vincentium Bonauenturam Bonetium Rhodium Ciuem Melitensem, vt fuit traditum supra Proleeom. xiij. num. 6. Post prædictum sequitur in officio Cancellarij D. Alexander Abel Melitensis circa annum 1563. Succedunt dein alij nempe D. Camillus Pretiosus, D. Fabius Rupperius, D. Iosephus Stefca pro Magistro Notario, D. Camillus Bulgarinus. D. Ascanius Scaglia. D. Antonius Bellucius, D. Pyrrhus Massa. D. Iulianus Brissa. D. Don Ioannes Mengalanita. D Iacobus Silletus: hi ferè omnes exteri; quòd solerent Domini Inquisitores Magistrum Notarium secum afferre huc accedentes; hoc tamen postea merito sublatum, causam alibi assignabimus. Preterea D. Ioannes Luca Gauci Melitensis. D. Don Saluator Burlò. D Saluator Ciantar. Iterum D. Don Saluator Burlò, qui egregie adhuc hoc munus Cancellarij exercet.

Series DD. Capitaneorum Tribunalis Sanctæ Inquisitionis Melitensis.

CIrca annum 1574. Dominus Petrus Duzzina Inquisitor creauit sibi Capitaneum D Florium Medina. Idem munus exercuerunt postea Dominus Hieronymus Scarpello. D. Ridulphus Pharaoni. D. Martinus Vella. Dominus Bartholomeus Cassia, & D. Orlandus Gascon, &c.

HActenus de Serie DD. Inquisitorum, ac præcipuorum Officialium Sanctæ Inquisitionis Melitensis, & de XIII. Prolegomenis pro indaganda origine, atq; ostendendo progressu Tribunalium Fidei Catholicæ, Sacrarumq; Congregationum, & Consiliorum contra hæreticam, & apostaticam prauitatem. Ex quibus omnibus Completum Opusculum separatim edi poterat, vti Illustrissimus, & Reuerendissimus Dominus Fabius Chisinus Episcopus Neritonensis, & alij suaserant, sicq; iàm in animum induxeram: sed conuenientius posteà iudicatum, vt ex eis, & ex duobus prioribus libris prima pars Operis de Consultore Sancti Officij coalescat, ac statim in lucem prodeat, vt hinc in secunda parte ex reliquis quatuor libris coalescente ingiter elaboranda, seu in toto Opere quamprimum perficiendo calcaria mihi iam currenti addantur.

F I N I S.

Laus Deo Opt. Max. Sanctissimæque Deiparę Virgini Mariæ.

INDEX CVIVSQVE TITVLI CAPITVM,

Et Regularum Libri primi de materijs Tribunalium Fidei, seu de multiplicibus Regulis pro formando quouis eorum Ministro, præsertim Consultore quoad Qualificationem dicti, vel facti in causis Fidei; & quoad alia ei antecedentèr annexa, maximè circa personas Inquisitorum, & Officialium: ad persecutionem recedentium a vera Fide Catholica.

CAPVT I.

De iustitia, conuenientia, potestate, & obligatione procedendi contra hæreticos, aut recedentes à vera Fide Catholica in communi.

QVid de extrahendis Hæreticis ab erroribus, etiam vexando ipsos.
REGVLA I.
Coactio Hæreticorum ad amplectendam Fidem licita nè?
REGVLA II.
An conueniens, iusta, ac necessaria persecutio Hæreticorum, si a legitima potestate fiat?
REGVLA III.
Quid de potestate Ecclesiæ Catholicæ procedendi contra hæreticos, &c.
REGVLA IV.
Circa quorum persecutionem prædicta Ecclesiæ potestas se extendat?
REGVLA V.
Qualitèr potestas procedendi contra hæreticos in Summo Pontifice residet?
REGVLA VI.
Eadem potestas in Episcopis, aut quasi Episcopis quousq; extenditur.
REGVLA VII.
Obligatio persequendi Hæreticos qualiter, stricta in habentibus ad id potestatem?
REGVLA VIII.

CAPVT II.

De creandis Inquisitoribus, ac Commissarijs; & de qualitatibus in eis requisitis ad ipsorum creationem; atq; de reuocatione huius, si illas pòst eis deesse constiterit.

AN solus Papa habeat ordinariam facultatem creandi Inquisitores Fidei Catholicæ?
REGVLA IX.
Qualiter facultas concessa Cardinalibus Congregationis, & alijs pro Regnis Hispaniæ creandi Inquisitores inferiores delegatos?
REGVLA X.
Quid de priuilegio concesso Dominicanis, & Franciscanis eligendi Inquisitores ex propria Religione?
REGVLA XI.
Concessum nè Inquisitoribus Delegatis eligere sibi Commissarios cum Iurisdictione subdelegata?
REGVLA XII.
Quænam ætas in Inquisitoribus, & Commissarijs eligendis requisita?
REGVLA XIII.
Doctrina qualis Theologiæ, Iurisperitiæ in Inquisitoribus desideratur?
REGVLA XIV.
Quibus virtutibus Inquisitores prædicti Fidei esse debent?
REGVLA XV.
Qualiter non eligendus carens prædictis qualitatibus, & iam electus reuocandus?
REGVLA XVI.
Electio digni Inquisitoris potest nè pro libito eligentis reuocari, aut alio eum transferri?
REGVLA XVII.

CAPVT. III.

De Iurisdictione Inquisitoris, siue Ordinarij, siue Delegati, siue Subdelegati, seu Commissarij, qualis sit, & ad quas personas se extendat.

AN Papæ ordinaria Iurisdictio procedendi contra hæreticos se extendat ad quascumq; personas quantumuis præeminentes?
REGVLA XVIII.
Qualiter olim Papæ Legatus de latere contra hæreticos procedere posset? qualiter modo?
REGVLA XIX.
Contra quos in causis fidei Episcopus sit Iudex Ordinarius? & quid de eius Vicario, & Capitulo.
REGVLA XX.
Est nè etiam Iudex Episcopus contra non subditos, & exemptos? & qua iurisdictione?
REGVLA XXI.
Quousq; multi Episcopi simul in aliquo Concilio possunt in causis fidei procedere?
REGVLA XXII.
Capituli Sede Vacante iurisdictio in Causis fidei circa quosnam, & qualiter?

REGV-

C A P V T IV.

De exequendis ab Inquisitore initio sui muneris circa Ordinarium, & Principem loci: de creatione, aut confirmatione Officialium necessariorum Fiscalis, & Notarii ad exigendum nouum Tribunal, aut ad promouendum iam erectum.

C A P V T V.

De instituenda, aut confirmanda ab Inquisitore sacra Congregatione Sancti Officij, creatis scilicet vel confirmatis alijs officialibus, Assessore, Qualificatoribus, Consultoribus, Aduocato Pauperum, ac reliquis ministris, & familiaribus.

C A P V T VI.

De publicatione Edicti Sanctæ Inquisitionis iustitiæ scilicet, & gratiæ, deque huius concessione, vel secus; habita prius concione de Fide, vel de opposito eius, nempe hæresis damno.

qualiter publicandum pro denunciandis hereticis?

REGVLA LI.

CAPVT VII.

De natura & essentia Fidei, deque eius vtroq; obiecto formali, & materiali, atq; de normis, seu medijs, quibus hoc proponitur.

Qua, & quotuplex definitio Fidei, & acceptio huius nominis?

REGVLA LII.

Quodnam primarium, & adaquatum obiectum materiale Fidei?

REGVLA LIII.

Estne prioritas, & posterioritas inter partes obiecti materialis Fidei?

REGVLA LIV.

Qualiter sub ratione primæ veritatis Deus quasi in actu primo obiectum formale fidei?

REGVLA LV.

Dei auctoritas, vt reuelans quomodo quasi in actu secundo obiectum formale fidei?

REGVLA LVI.

Ad Fidem habendam qua præcognitio requisita de Deo, vt prima veritate, & reuelante?

REGVLA LVII.

Reuelatio, per quam Deus est obiectum formale Fidei, qualisnam debet esse?

REGVLA LVIII.

An cum fidei actu & habitu possit esse euidens rei scientia, ac euidens de Deo non vt sic reuelante cognitio? & an hæc ad fidem expectat?

REGVLA LIX.

Obiectum fidei proponendum ne à Deo immediate? & qualiter in credibilitate hoc excellit?

REGVLA LX.

Proponens vice Dei res fidei qualis esse debet? & an in hoc seruanda et certa norma?

REGVLA LXI.

Norma credendi infallibilis estne scriptura sacra? & quanam huius definitio?

REGVLA LXII.

An traditiones diuinæ non scriptæ sint certa norma credendi? & qualesnam?

REGVLA LXIII.

Suntne Concilia nomine totius Ecclesiæ norma fidei viua? & quomodo?

REGVLA LXIV.

An Papa solus sit alia norma fidei viua? & qualiter in aliquibus casibus?

REGVLA LXV.

CAPVT VIII.

De natura, seu essentia Fidei supernaturalis, quoad eius actus, & habitus ac de illorum proprietatibus & effectibus, deque eorumdem subiecto tam in viatoribus, quam in existentibus extra Viam.

Actus Fidei estne assensus intellectus in reuelatione Dei fundatus? quotuplex item eius diuisio.

REGVLA LXVI.

Fidei actus qualiter supernaturalis, & simplex? quantaq; eius veritas, & certitudo?

REGVLA LXVII.

Vtrum assensus Fidei supponat actum voluntatis, & qualem? qualiterq; vterq; sit honestus, & meritorius?

REGVLA LXVIII.

Præceditne actus iudicij in intellectu ante assensum fidei, & quale hoc? quomodo elicitur?

REGVLA LXIX.

An fidei virtus contineat duos habitus intellectus, & voluntatis? & qua ratione vterq; ab alijs virtutibus distinguatur?

REGVLA LXX.

Fides diuina formata, & informis per quodnam peccatum amittitur? & qualiter?

REGVLA LXXI.

Capacitas actuum, & habituum fidei estne in quibusuis viatoribus, & animabus Purgatory? & quid de Beatis, ac Damnatis?

REGVLA LXXII.

Fides infusa quos effectus physice producit? quos moraliter tantum? & qua ratione?

REGVLA LXXIII.

CAPVT IX.

De necessitate Fidei Diuinæ, ac de præcepto eius triplici, nempe credendi, seu eliciendi ipsius actus; sciendi item res fidei; & hanc exterius confitendi, atq; de violatione vniuscuiusq; illorum per omissionem; vel aliter absq; vllo mentis errore.

Estne fides absolute necessaria ad salutem quibusuis etiam infantibus? & actus eius qualiter in adultis requisitus?

REGVLA LXXIV.

Quodnam sit præceptum eliciendi actus Fidei diuinæ? & quatenus negatiuum qualiter obligat?

REGVLA LXXV.

Præceptum fidei quatenus positiuum quando, & qua ratione vnumquemq; obligat ad eliciendum actus eius?

REGVLA LXXVI.

Fides & notitia de Deo remuneratore, de Christo Mediatore, ac de sanctissima Trinitate quando, & qualiter ad salutem necessaria?

REGVLA LXXVII.

Notitia, & fides explicita de contentis in symbolo Apostolorum requisitane ad salutem? & quomodo?

REGVLA LXXVIII.

De sacramentis, de præceptis Decalogi, & Ecclesiæ, de oratione Dominica, quanam priuatis personis, quanam Prælatis, & Pastoribus notitia obligatoria.

REGVLA LXXIX.

Quando obligatio acquirendi, & tradendi notitiam rerum Fidei incipit? & vnde quis ab hac obligatione excusatur?

REGVLA LXXX.

Præceptum negatiuum nihil faciendi exterius contra fidem; quando, & quosnam, ac qualiter obligat?

Regula

Quid

Quid de Apostasia, & de Apostatis ab obedientia? & an aliquan o iurisdictioni Inquisitorum subsint?

REGVLA CIX.

Quid, & quotuplex schisma quis schismaticus? & quanao iurisdictioni Inquisitorum subiectus?

REGVLA CX.

CAPVT XIV.

De superstitiosis, sortilegis, ac magicis quibusq; actionibus iudicio sanctę Inquisitionis subiectis, maxime interueniente inuocatione dæmonis, aut pacto cum eo explicito, vel implicito, & ab vsu rerum sacrarum.

QVid, & quotuplex superstitio in communi? ac prima eius species in debito modo cultus vnde, & quale peccatum?

REGVLA CXI.

Natura Idodolatriæ quanam; quam graue peccatum, maxime si coniungatur cum hæresi?

REGVLA CXII.

Quotuplex idololatria? quæ causa eius originis, ac progressus?

REGVLA CXIII.

Quid, & quotuplex diuinatio in communi? an semper peccatum, & quam graue, maxime si coniunctum cum errore mentis?

REGVLA CXIV.

An & qualiter prædictio ex astris sit illicita? & sub iurisdictione sanctæ Inquisitionis?

REGVLA CXV.

Qualiter diuinatio ex somnijs sit licita, vel illicita, aut superstitiosa, iurisdictioniq; sanctæ Inquisitionis subiecta?

REGVLA CXVI.

Sortium vsus maxime ad diuinandum licitus ne: an illicitus, & sub iurisdictione sanctæ Inquisitionis?

REGVLA CXVII.

Quousq; ex motu, vocibus, partibus, lineis, &c. hominis, aut animalium est diuinatio licita, vel illicita, atq; Inquisitoribus fidei subiecta?

REGVLA CXVIII.

An, & quid vana obseruationis seu magia operatricis superstitio? quis eius auctor? & qualiter hic eam exerceat?

REGVLA CXIX.

Quotuplex dæmoniaca magia operatrix? & quid peculiariter de Notoria, arte pro acquirenda scientia?

REGVLA CXX.

Quid per magiam dæmoniacam sanitatum operatricem intelligatur? & vnde dignosci possit interuenire?

REGVLA CXXI.

Quid magia maleficiorum operatrix? quid, & quotuplex maleficium sortilegum? & quomodo dignoscatur, an interueniat?

REGVLA CXXII.

An tolli possit licite maleficium maleficio? & an alijs medijs sacris, & naturalibus?

REGVLA CXXIII.

Sortilegia superstitiosa, seu opera magia dæmoniaca, quanam hæreticalia quæ secus: & an vtraq; sub iurisdictione Inquisitorum?

REGVLA CXXIV.

CAPVT XV.

De quibusuis non Sacerdotibus celebrantibus Missam, aut confessiones fidelium audientibus.

QVi per celebrantes Missam non constituti in Sacerdotij Ordine intelliguntur & quousq; subditi iurisdictioni Inquisitorum?

REGVLA CXXV.

Quid de non Sacerdotibus confessiones audientibus: & qualiter hi iurisdictioni Inquisitorum subijciantur?

REGVLA CXXVI.

CAPVT XVI.

De abutentibus aliquo Sacramento, maxime Confessionis in re venerea, aut in quouis delicto, iurisdictioni Inquisitorum subiectis.

AN abutentes Sacramento Confessionis circa alia vitia extra venerem subsint iurisdictioni Inquisitorum? & quid de simili abusu in alijs sacramentis?

REGVLA CXXVII.

Qui nomine solie tantium in Confessione veniunt: & qualiter diffamati, vt subsint iurisdictioni Inquisitorum?

REGVLA CXXVIII.

Quanam personæ per solicitatas in Confessione attentis Bullis, & Decretis Pontificijs intelligantur & quid circa hoc in Hispania?

REGVLA CXXIX.

Quid si Confessarius, & pœnitens se inuicem solicitent, ab vtrouis solicitatio incipat: & quid si alteruter actũ cõsummet, vel tantũ consentiat?

REGVLA CXXX.

Quid si Confessarius, aut pœnitens solicitet, vel solicitetur ad lenocinium pro ipso solicitante, vel pro alio tertio?

REGVLA CXXXI.

Quæ materia sufficiens in solicitatione, vt hæc sit casus sanctæ Inquisitionis, venialis ne tantum: an executa verbis, vel factis dubijs; an porrecta in scriptis?

REGVLA CXXXII.

Quid de circumstantia temporis, seu quando Confessarius solicitaturus, vt sit sub iurisdictione Inquisitorum?

REGVLA CXXXIII.

Quid de circumstantia loci, seu vbinam solicitatio exequenda, vt Confessarius sollicitans sit sub iurisdictione Inquisitorum?

REGVLA CXXXIV.

Ob quem finem Inquisitor procedit contra Confessarium solicitantem, aut consentientem solicitationi & an aliquando id non possit?

REGVLA CXXXV.

CAPVT

CAPVT XVII.

De celebrantibus conuenticula in materia Religionis, ac de illis qui huiusmodi conuenticulis, vel concionibus hæreticorum assistunt.

AN & qualiter celebrantes conuenticula in materia Religionis, aut eis, & concionibus hæreticorum assistentes, sint hæretici, vel suspecti de hæresi sub Iurisdictione Inquisitorum, aut secus?

REGVLA CXXXVI.

CAPVT XVIII.

De Blasphemia in communi, ac de speciebus eius, maxime de hæreticalibus ad iurisdictionem Inquisitorum pertinentibus.

QVid, & quotuplex blasphemia? quibus modis exprimatur, & contingat?

REGVLA CXXXVII.

Quam graue peccatum blasphemia? & cuinam virtuti opponitur?

REGVLA CXXXVIII.

De quibus blasphemijs cognoscant Inquisitores? & qualiter hæreticales innotescunt, aut indicantur?

REGVLA CXXXIX.

CAPVT XIX.

De libris prohibitis, deq; personis retinentibus eos, legentibus, imprimentibus, & defendentibus, atq; de iurisdictione Inquisitorum contra ipsas.

QVi modi, seu gradus librorum prohibitorum? & quid de vnoquoq; in particulari?

REGVLA CXL.

De quibus personis retinentibus libros prohibitos? & de qua actione retinendi eos, ac qualiter intelligitur prohibitio?

REGVLA CXLI.

De quibus legentibus, aut de qua lectione quo ad qualitatem, & quantitatem intelligenda prohibitio?

REGVLA CXLII.

Sub prohibitione imprimendi libros vetitos, quinam, & qualiter comprehendantur?

REGVLA CXLIII.

Qui nomine defendentium libros prohibitos veniunt? & quomodo defensio hæc sumenda?

REGVLA CXLIIII.

Quinam, & quatenus ratione librorum prohibitorum iurisdictioni Inquisitorum subsint? & qualiter expediendi?

REGVLA CXLV.

CAPVT XX.

De alijs casibus spectantibus ad officium sanctæ Inquisitionis non expresse contentis in edicto DD. Inquisitorum.

QVid de mysterio Conceptionis B. Mariæ Virginis sentiendum? & quatenus contra loquentes indebite de illo Inquisitores procedere possint?

REGVLA CXLVI.

Præsumptione erroris in impedientibus Officium sanctæ Inquisitionis, & qualiter eius iurisdictioni subsunt?

REGVLA CXLVII.

Persistentes in excommunicatione per annum, ipsamq; exterius contemnentes qualiter iurisdictio Inquisitorum pertingit?

REGVLA CXLVIII.

Quid de iurisdictione Inquisitorum circa bigamos? & quando ac qualiter bigamia contrahatur, vt illi subsit?

REGVLA CXLIX.

Quinam alij casus non expressi in edicto ad sanctum Officium pertineant? & qualiter expediendi?

REGVLA CL.

Quando in alijs casibus propter formalem errorem contra fidem procedere possint Inquisitores, & qualiter?

REGVLA CLI.

CAPVT XXI.

De obligatione denunciandi casus spectantes ad sanctum Officium, & de pœnis, sub quibus illorum notitiam habens id facere astringitur.

QVid, & quotuplex denunciatio? in quo ab accusatione differat? & an vtriusq; obligatio circa hæresim & apostasiam vrgeat?

REGVLA CLII.

Quæ delicta spectantia ad sanctum Officium denuncianda? an prorsus occulta, etiam non præmissa correctione fraterna? an præterita, & iam emendata?

REGVLA CLIII.

Quinam denunciandi? qui item habiles, & obligati ad denunciandum, & testificandum in sancto Officio? an filius contra patrem? & e contra?

REGVLA CLIV.

Cuinam denunciandum, maxime vbi plures sunt Inquisitores absq; dependentia? vel ordinarius loci etiam edictum sanctæ Inquisitionis publicat? & an ei, licet non publicet?

REGVLA CLV.

Quando denuncianda delicta contra fidem? an statim, vel intra terminum aliquorum dierum? quid si transiuit annus a publicatione edicti?

REGVLA CLVI.

Vbinam delicti contra fidem facienda denunciatio?

ciatio? & an ob damnum imminens excusetur quis ab obligatione Inquisitorem adeundi, vel ei denunciandi?

REGVLA CLVII.

Quomodo, seu sub qua forma facienda denunciatio, vt sit iuridica? & satisfaciat quis precepto denunciandi?

REGVLA CLVIII.

Quanam pœna contra nolentes denunciare delicta fidei opposita, vel contra denunciantes falso, aut non legitime?

REGVLA CLIX.

Ab excommunicatione contracta ob omissam denunciationem delicti contra fidem quisnam potest absoluere?

REGVLA CLX.

LIBER

LIBER PRIMVS DE MATERIIS

TRIBVNALIVM FIDEI.

SEV DE REGVLIS MVLTIPLICIBVS PRO FORMANDO

Quouis eorum Ministro præsertim Consultore quoad qualificationem dicti, vel facti in causis fidei, & quoad alia illi antecedenter annexa; maxime circa personas Inquisitorum, & Officialium ad persecutionem hæreticorum, aut recedentium a vera Fide Catholica.

PROOEMIVM.

1 *VIRGA, atq; correptio tribuit sapientiam*, ait sapientissimus Salomon, Prou. 29. Cui concinit cum manifesta allusione illud S. Apostoli ad Titum 1. *Quam ob causam increpa illos dure, vt sint sani in Fide:* quæ duo sacræ scripturæ testimonia opportune quidem occurrunt, vt huic primo libro, imo vniuerso Operi Regularum multiplicium pro formando Consultore sancti Officij ianuam aperiant, & ingressum ad quæcumq; introspicienda facilem muniant. Statim enim in fronte ipsius pro aliquali explicatione vltimæ particulæ propositi tituli, ad persecutionem hæreticorum &c. hoc de persequendis hæreticis primo loco, vel leuiter attingendum; quandoquidem executionis ordo, cui perpetuo, iuxta stabilitum in præfatione ad Lectorem, addicti erimus, ita po-
2 stulare videtur. Prædictam autem persecutionem optime Salomon per virgam, & correptionem, Paulus vero per increpationem duram nobis ostendunt, cum sane appareat manifeste hanc esse eandemmet virgam illam, qua vt Iudex in causis fidei ipse Apostolus vtebatur 1. Corin. 4. *Quid vultis?* inquit, *in Virga veniam ad vos* &c. vt traditum a nobis Prolegomeno 11. atq; huius Virgæ qualitatem indicat illud Psal. 2. *Reges eos in Virga ferrea*; ergo admodum dura. Vnde nullum dubium, quin loquatur Salomon, & Apostolus non tam de correptione priuata, fraterna, & secreta, quæ iniungitur a Christo Domino, Matth. 18. *Si peccauerit in te frater tuus, vade, & corripe eum inter te, & ipsum solum*; quam de iuridica fori externi, procedente vsq; ad sententiam per legitimas probationes, maxime contra hæreticos eorumq; punitionem, vti patet ex vltimis verbis S. Apostoli, *vt sint*, inquit, *sani in fide*; nec minus quidem connotata per virgæ nomen, & per aduerbium, dure, quibus
3 illi vtuntur, quam illud importare censentur. Cæterum, vt paucis his proœmioli vice adductis aliquid adiungatur, finis, seu effectus inde proueniens ab vtroque, Salomone scilicet, & Paulo assignatus, obiter etiam perpendendus; nimirum vt sapiant hæretici, & intelligant, vt resipiscant, & conuertantur, seu melius ipsius Apostoli verbis, *vt sint*, inquit, *sani in fide*. Hoc namq; pijssima mater Ecclesia, & quicumq; eius ministri ex huiusmodi Virga, & correptione, ex dura increpatione, seu persecutione hæreticorum semper intendunt, huc omnia Tribunal sanctæ Inquisitionis constituentia, huc tot consultationes, tot qualificationes, huc reliqua ad causas Fidei Catholicæ spectantia iugiter diriguntur. Prædictus vero effectus quis ibit inficias, habeat locum in persecutione etiam ad pœnam vltimi supplicij? deperdito videlicet, & confracto corpore, iuxta illud eiusdem Psal. 2. *Tanquam vas figuli confringes eos*; vel iuxta illud opportunius: *Tradere in interitum carnis, vt spiritus saluus sit in die domini nostri Iesu Christi* 1. Corin. 5. quod si dictus effectus in taliter persecutis, ob pertinaciam, & obstinationem aliquando non proueniat, saltem proueniet ille alius, nempe persecutionem hanc cæteri videntes, vel audientes, forte huiusmodi exemplari perterrefient, & ab omni hæresum labe aufugere curabunt. Sed iam ad rem ipsam propius accedentes, operi tradendarum multiplicium Regularum, cum breui ipsarum probatione, & cum suis quandoq; notationibus, & illationibus absq; vlla amplius mora incumbamus.

CAPVT PRIMVM

De iustitia, conuenientia, potestate, & obligatione procedendi contra hæreticos, aut recedentes a vera Fide Catholica.

PROOEMIOLVM.

4 NON agimus hic in specie de punitione hæreticorum, seu de pœnis particularibus conuictio, aut suspecto de hæresi infligendis; imo neque in genere de potestate, & obligatione illos puniendi (de vtroq; nobis copiosus erit sermo a ibi, precipue toto lib. 6. huius operis tanquam in proprio loco) sed tantum breuissime de iustitia, potestate, & obligatione persequendi eos, seu con-
5 tra eorum crimina hæresis, vel Apostatiæ procedendi. Quod est quid magis genericum præcedens, ac suppositum ad quæcumq; peragenda in tribunali sanctæ Inquisitionis, imo ad erectionem huius, & ad electionem Inquisitoris, atq; officialium eius; ac proinde primo loco expendendum; tametsi Auctores, vt Franciscus de Castro citandus, & alij inter hæc vix distinguant, ac de vtrisq; simul pertractent.

Quid de extrahendis hæreticis ab erroribus etiam vexando ipsos?

REGVLA I.

6 NON sunt relinquendi hæretici, aut apostatæ a fide in suis pessimis erroribus, & falsis sectis, sed vt ab his recedant, & resipiscant, excitandi, e si opus fuerit, molestia etiam afficiendi.

7 Contra hanc, quæ ab omnibus Catholicis admittitur, præcipue a citandis statim extat antiquus ille error inuentus ab Apelle quodam Marcionis hæresiarchæ discipulo circa annum Domini 178. vt cum Eusebio lib. 5. Hist. Cap. 13. & Nicephoro lib. 4. cap. 29. tradit Prateolus verb. Apellinistæ, & hoc tempore denuo excitatus a Gerardo Castandro, teste Card Bellarmino lib. 3. de laicis, cap. 19. mordicus affirmantibus non esse molestandos hæreticos, sed relinquendos in sua quemq; fide, qualiscumq; illa sit; si sacram scripturam, & symbolum fidei admittant; quamuis in alijs cum Ecclesia Romana non concordent

8 Sed inde refellitur error; quia tenemur & Christo Domino, & Ecclesiæ Romanæ credere, atque hanc vice illius nobis loquentem audire. Vnde sic de non audientibus eam, Matth. 18. *Si autem Ecclesiam non audierit, sit tibi sicut ethnicus, & publicanus* &c Ac proinde molestia iuridice afficiendus vt resipiscat.

9 Nota obiter, quod ex prædicto errore Apellistæ in alium peiorem inclinare videantur; nimirum vnumquemq; in sua fide, vel lege saluari: Iudæum in Mosaica, Maurum, vel Turcam in Mahametana, credentem Luthero
10 in Lutherana, & sic de reliquis. Verum hoc sicut nihil forte hodie mentibus quorumcumq; Infidelium tenacius infixum, ita nihil credo stultius, nec magis cum falsitate coniunctum. Nam iuxta doctrinam ad Ephes. 4. & Ioannis 14. *Vnus tantum dominus Deus, vna æterna veritas, vna fides, & vna sola via ad glo-*
11 *riam Regni Cælestis*. Adducit notatum hic Franciscus Suarez, tract. de Fide, disp. 20. sec. 3. num. 2. pro refutando primo errore Apellistarum. quod post Bellarminum citatum egregie præstat, cum sic valde ingeniose clauum clauo trudat.

Coactio hæreticorum ad amplectendam Fidem licitane?

REGVLA II.

12 NON est illicitum, sed admodum rationi consonum cogere hæreticos, aut recedentes a vera Fide Catholica ad eam depositis, & retractatis quibuscumq; erroribus, totamente amplectendam.

13 Opponitur e diametro huic veritati error ille Donati, & Donatistarum, de quo D. Augustinus varijs in locis, præcipue lib. 1. contra Epistolam Parmeniani cap. 7. & lib. 2. contra Epistolam Gaudentij cap. 25. innouatus ab VVicleph, & Ioanne Hus, vt constat ex Concilio Constantiensi sess. 8. & 15. ac similiter a Luthero, qui impudenter, & absolute affirmant esse illicitam talem coactionem. Fundantur in eo quod fides debeat esse libera, spontanea, & non
14 coacta; & sic cogendo tollatur libertas. Sed falsum est hoc, vt docet Suarez ibidem num. 17. si sit sermo de coactione conditionata, quæ relinquit libertatem sufficientem ad præceptum fidei, sicut ad quæcumq; alia præcepta libere, & meritorie exequenda secus de coactione absoluta, quæ omnino tollit libertatem; ergo licitum est illa vti pro reducendis hæreticis ad fidem Catholicam.

Sed melius dicitur cum B. Th. 22. quæst. 10. art 8. & D. Augustino quod infideles qui nunquam susceperunt fidem, non sunt cogendi, secus de infidelibus qui susceperunt fidem seu fidei sacramentum, hi enim non coguntur ad fidem sed solum ad seruandum fidem quam libere acceptarunt &c. cogi possunt, & debent.

An con-

An conueniens, iusta, ac necessaria persecutio hæreticorum, si a legitima potestate fiat.

REGVLA III.

15 VNdequaq; iustum & rectum est, ac consequenter valde conueniens, imo & necessarium persequi hæreticos, & apostatas a fide, atq; contra istorum errores procedere; si hoc ex legitima potestate, & iurisdictione executioni mandetur.

16 Tradunt hanc vti prorsus certam de fide scriptores, vt Simancius de Catholicis instit. tit. 46. Castrus lib. 2. de iusta hæret. punitione. Bellarminus vbi supra cap. 12. & Farin. de hæresi quæst. 189. a num. 1. quidquid oblatrent Apellinistæ, & alij hæretici. Inde ostenditur funda-

71 mentali ratione. Quia procedere contra delicta publica Reipublicæ perniciosa est valde iustum, conueniens, ac necessarium, sed hæresis perniciem summam infert populo Christiano, vt per se patet; vnde in scriptura sacra, hæretici vocantur *lupi rapaces, non parcentes gregi*: Math. 7. Actor. 20. ergo iustitiæ congruit, & valde expediens, ac necessarium est eos persequi, & contra delictum hæresis, vel apostasiæ procedere, si hoc ex legitima potestate fiat: pro quo sit.

Quid de potestate Ecclesiæ Catholicæ procedendi contra hæreticos?

REGVLA IV.

18 PLenaria potestas, & iurisdictio completa, ac vniuersalis non deest Ecclesiæ Catholicæ ad procedendum contra quoscumq; hæreticos, aut apostatas a fide atq; contra de hæresi, vel apostasia suspectos, vel infamatos.

19 Est etiam hæc certa de fide apud omnes, ex citatis apud Castrum, & Suarez ibidem a n. 10. qui probat efficaciter formando argumentum a minori ad maius cum D. Cypriano, cuius hæc sunt verba lib. de exhortatione Martyrum cap. 5. *Si ante aduentum*, inquit, *Christi circa Deum colendum, & idola spernenda, hæc præcepta seruata sunt, quanto magis post aduentum Christi erunt seruanda?* ita ille: vnde nunc sic, si Hebrææ synagogæ tribuit Deus hāc potestatem persequendi declinantes, omisso eius cultu, ad idola, & falso circa ipsum sentientes, vt patet ex Deut. cap 13. & 17. quanto potiori ratione censendus est Christus Dominus eam Ecclesiæ sponsæ suæ reliquisse ad procedendum

20 contra hæreticos, aut recedentes a vera fide? Et quidem stando in solo lumine naturali, omnis resp. bene instituta, ad sui conseruationem debet potestatem habere ad persequendos malefactores, ergo respublica Christiana, quæ lumine supernaturali regitur, eam sine dubio habebit ad procedendum contra hæreticos, &c.

Circa quorum persecutionem prædicta Ecclesiæ potestas se extendit?

REGVLA V.

21 PRædicta Ecclesiæ Catholicæ potestas, & iurisdictio solum se extendit circa eos, qui post susceptum re ipsa Baptismum a vera fide in aliquo, vel intotum recedunt: secus circa quoscumq; alios non intinctos sacro fonte baptismali.

22 Ad huius ostensionem vti etiam de fide certæ sufficit nobis sancti Apostoli authoritas (quæ cuiuis debet esse instar multorum millium) sic scribit 1. Corin. 5. *Quid enim mihi de his qui foris sunt, iudicare? non ne de his, qui intus sunt, vos iudicatis? nam eos qui foris sunt Deus iudicabit*: quasi diceret, potestas ad iudicandum circa fidem, vel religionem mihi, aut alicui vestrum, Corinthij, vel cuilibet hominum concessa tantum se extendit ad eos, qui sunt intus, idest intra Ecclesiam suscepto baptismo; qui ianua est necessaria ad ingressum in eam; non vero ad eos, qui foris sunt, seu ad non baptizatos; quorum iudicium circa dictum caput soli Deo reseruatur. Et conuincit ratio, quia potestas, & iurisdictio tantum exercetur respectu subditorum; at homines incipiunt esse subditi Ecclesiæ suscepto baptismo: ergo vera est vltima pars regulæ.

23 Infero hinc quid dicendum de Catechumeno infideli, instructo in rebus fidei diuinæ, quæ etiam fuerit ei iam infusa, recedente a proposito recipiendi baptismum, & renouante voluntatem manendi in infidelitate; nempe quod hic, licet quoad Deum sit hæreticus, vel apostata; & talis vocari possit; nullo tamen modo quoad Ecclesiam; neq; hæc habet potestatem procedendi contra ipsum: ita doctissime ex communi fere omnium Thomas Sanchez tom. 1. Ope. moralis lib. 2. cap. 7. num. 34

24 Quamuis doctrina huius V. Regulæ absolute loquendo vera sit; notandum tamen in aliquibus casibus posse officium sanctæ Inquisitionis procedere contra infidelem non baptizatum; vt si impediat volentem transire ex infidelitate ad Christianismum vel si post transitum accepto baptismo ad infidelitatem apostatando redire suadeat, vel procuret; & sic in alijs; de quibus ex professo versus finem cap. 10. huius primi libri explicando edictum sanctæ Inquisitionis agetur.

Qualiter potestas procedendi contra hæreticos in summo Pontifice residet?

REGVLA VI.

25 CVM omnimoda plenitudine, & vniuersalitate potestas Ecclesiæ prædicta, & iurisdictio ad persequendos hæreticos, aut apostatas a fide, residet penes quemcumq; Romanum Pontificem legitimum D. Petri successorem, & Christi Domini Vicarium.

26 Hæc est contra duplicem erroneam sententiam; quarum altera manifeste hæretica omnem potestatem coercendi hæreticos etiam pœnis spiritualibus, vt excommunicationis, aufert omnino a Papa, & ab alijs superioribus Ecclesiasticis, & tribuit eam totaliter Regibus, & Principibus temporalibus, respectiue vnicuiq; in suo Regno, vel Principatu; quæ valde viget in An-

in Anglia, & in alijs locis septentrionalibus teste Suarez lib. 3. defensionis fidei cap. 7. & Bellarmino per eum citato: altera vero mitior hoc sic diuidit, vt concedat illis potestatem persequendi hæreticos quacumq; pœna spirituali solùm, his vero qua ibet téporali tátum. Auctores huius erroris fuit Marsilius Patauinus, & postea Guil elmus Barclaius, vt tradunt ijdem Bellarminus, & Suarez, multis illos erudite refutátes.

27 Veritas tamen Regulæ, vt de fide certa clare constat ex textibus sacris: *Pasce oues meas.* Ioan. 21. ait Dominus Petro, & cuiuis ex eius successoribus; vbi secundum communem interpretationem sanctorum Patrum, & Doctorum, verbum, Pasce, metaphorice eis, vt pastoribus spiritualibus accommodatum, hanc vim habet, non solum dirigendi, sed coercendi etiam oues, nempe homines, pœna corporali adhibita, vbi opus fuerit, & reuocandi eas ad gregem Ecclesiæ, a quo resilierant, multo clarius indicat hanc potestatem illud psal. 2. *Reges eos in virga ferrea*, vt exponunt S. Basilius, Genebrardus, & alij, & ibi immediate sermo est ad Christum Dominum, mediate vero ad quemuis eius Vicarium Romanum Pontificem.

Eadem potestas in Episcopis, aut quasi episcopis quousq; extenditur?

REGVLA VII.

28 Residet etiam dicta potestas procedendi contra hæreticos, aut apostatas a fide penes Episcopos, & penes alios iurisdictionem quasi Episcopalem habentes, attento iure Diuino & Canonico, cum limitatione tamen, nempe penes vnumquemq; circa suam Diœcesim, aut suæ iurisdictionis locum.

29 Tam certa est hæc, quam præcedens; vnde breuissimam eius probationem attingo, allegando tantum textus, sententia: & quoad diuinum sufficit illud Actor. 20. sæpius a nobis adductum, præcipue Prolegomeno 2. nu. 3. & 12. *Attendite vobis*, inquit Apostolus *& vniuerso gregi, in quo vos spiritus sanctus posuit Episcopos regere Ecclesiam Dei:* & paulo post, *Ego scio quoniam intrabunt lupi rapaces*, idest hæretici non parcentes gregi: verbo, regere, eadem vis inest, vt patet, quæ metaphorico, pasce, quod nuper perpendimus, vnde nihil addendum, ne actum agamus. Quoad ius canonicum, diuersa ibidem citauimus, vt cap. Excommunicamus, §. addidimus, de hæreticis cap. ad abolendum, eodem titulo in 6. cap. Felices, & cap. eam, te, de rescriptis &c.

Obligatio persequendi Hæreticos quam striata in habentibus ad id potestatem?

REGVLA VIII.

30 Quicumque potestatem, & iurisdictionem habent ad procedendum contra hæreticos, aut a fide Catholica recedentes, vt traditum Regulis 6. & 7. maxima astringuntur obligatione, & quidem sub mortali id vigilanter, & sine mora executioni mandare.

31 Suppositis iustitia, conuenientia, & potestate prædictis supra, & probatis, sequitur ex natura rei manifeste obligatio persequendi hæreticos; sed manifestius ex forma, qua id illis iniungitur, maxime in scriptura sacra, nempe per modum imperatiuum, & per terminos talem obligationem exprimentes: *Pasce oues meas.* Ioan. 12. *Attendite vobis, & vniuerso gregi* &c. Act. 20. *Corripe illos dure, vt sint sani in fide*, ad Titum. 1. & similia; multo tamen manifestius ex natura, & grauitate, ac necessitate rei iniunctæ, nempe persecutionis hæreticorum, & extirpandam hæresum, quod hæc sit tátopere perniciosa Reipublicæ Christianæ, & quia, vt ait Apostolus 2. Timoth. 2. *sermo eorum*, nempe hæreticorum, *vt cancer serpit* &c. Circa hanc autem obligationem concordes sunt citati Auctores, & alij; atque hæc pro hoc loco sint satis; recurret alibi iterum sermo de hac obligatione, vbi pœna explicabitur, sub qua D. D. Inquisitores ad hoc obligantur.

CAPVT II.

De creandis Inquisitoribus, ac Commissarijs; & de qualitatibus in eis requisitis ad ipsorum creationem, atq; de reuocatione, si illas postea eisdem deesse constet.

PROOEMIOLVM.

1 Iacto, & explicato hoc quasi fundamento totius Operis, quod ex omni iustitia, conuenientia, ac necessitate sit procedendum contra hæreticos, vel recedentes a vera fide, & quod adsit potestas in Ecclesia Catholica, apud summos Pontifices scilicet, & apud Episcopos ad id præstandum, & quod illi teneantur quamprimum præstare: sequitur seruato executionis ordine agendum de creatione In-
2 quisitorum, qui illos persequantur. Vt applicem eis denominationem nonnullis legatis Sedis Apostolicæ in varijs Prouincijs Christianitatis tribui solitam, obligatio tamen de qua in vltima Regula Capitis præcedentis, ita tantum sub disiunctione eos astringit vt teneantur contra hæreticos procedere; vel immediate per se ipsos, & ab hoc sæpius excusantur ob grauia negotia, quibus necessario sunt intenti vt non semel a nobis dictum in Prolegomenis, præcipue Prolegomeno 10. nu. 3. *Nequeuntes*, inquit Paulus III. Constit. incipient. *Licet ab initio, per nos solos; alijs etiam arduis occupatos curis* &c. Vel mediate per suos Delegatos Inquisitores, aut Commissarios, seu Vicarios, qui inuigilent contra hæreticos. Ergo de illorum creatione consequenter hoc loco tractandum.

An solus Papa habeat ordinariam facultatem creandi Inquisitores Fidei Catholicæ?

REGVLA IX.

3 SOli Romani Pontifices consueuerunt, vt Ordinarij, & tanquam ipsorum proprium creare ministros nomine Inquisitorum insignitos ad procedendum contra hæreticos, & cognoscendum de causis Fidei. Consueuerunt etiam, & consuescunt ex delegatione alij, quibus id ab illis concessum.

4 SIcuti hæc omnino certa; ita & communis apud Doctores: & quidem hoc secundum, cum appareat quid facti, inductione esset ostendendum, verum vti parum ad rem conducens consulto prætermitto; quamquam iam ex parte innotescit per tradita a nobis Prolegomeno 3. à num. 9. de creatione sancti Dominici in Inquisitorem contra hæreticos Albigenses ab Arnaldo Abbate Cisterciensi Legato Sedis Apostolicæ executa, & ab alijs duobus eiusdem Sedis Legatis confirmata: innotescet etiam magis ex dicendis duplici Regula sequenti.

5 Expressum autem in prima præsentis Regulæ parte, & connotatum maxime per particulam *soli*, quis non videat respectu Episcoporum dici? qui tametsi ordinaria iurisdictione præditi, nusquam tamen leguntur hoc de creandis Inquisitoribus Delegatis pro suis Diœcesibus exercuisse.

Qualiter facultas concessa Cardinalibus Congregationis, & alijs pro Regnis Hispaniæ creandi Inquisitores inferiores delegatos?

REGVLA X.

6 EMinentissimis DD. Cardinalibus sacræ Congregationis Vrbis sancti Officij facultatem perpetuam, & amplissimam concesserunt Summi Pontifices creandi Inquisitores Fidei delegatos pro varijs Prouincijs Christianitatis: eadem facultas concessa fuit a Sede Apostolica Inquisitoribus Generalibus Hispaniæ, & Lusitaniæ respectiue pro illis Regnis, ac Dominijs Regum Catholicorum.

7 DOctrinam totius huius regulæ explicatam complete, & practicatam tradidimus in varijs locis nostrorum Prolegomenorum, quæ perlegas quæso: vnde hic tantum citandæ aliquæ Bullæ Pontificiæ, in quibus concessio, vel confirmatio dictę facultatis continetur. Primo Paulus III. constit. incip. *Licet ab initio*, quâ sacram Congregationem sancti Officij fundauit, illam facultatem, §. 8. Dominis Cardinalibus concedit. Eandem paulo post Pius IV. per Bullam inchoantem, *Cum nos per nostrum* &c. confirmauit similiter Pius V. constit. incip. *cum felicis recordationis* &c. Item Sixtus V. illa cuius initium est, *Immensa æterni Dei* &c. Reliqua videas Prolegomeno 8. a num. 4.

8 Quoad commissionem dictę facultatis factam Inquisitoribus Generalibus Hispaniæ sufficit Bulla Sixti IV. obtenta per Catholicos Reges Ferdinandum V. & Elisabetham, vt traditum Prolegomeno 4. num. 2. Quoad factam autem Genera ibus Lusitaniæ Inquisitoribus videndus Antonius Sousa citatus a nobis sæpius pro hac re.

Quid de priuilegio concesso Dominicanis, & Franciscanis eligendi Inquisitores ex propria Religione?

REGVLA XI.

9 COncessum item fuit olim amplissimum Priuilegium a Sede Apostolica Generalibus, & Prouincialibus Ordinum sancti Dominici, & sancti Francisci creandi Inquisitores delegatos ex Religiosis respectiue propriæ Religionis: quod post multum temporis reuocatum, & inde id seruatum quoad eos creandos, quod præcedenti Regula dictum.

10 COnstat hoc vltimum ex vsu ipso: primum vero de concessione simul, & de confirmatione dicti Priuilegij ex Bullis Pontificijs, pro Dominicanis ex Bulla edita circa annum Domini 1254. Innocentij IV. incip. *licet ex omnibus*, & ex alia successoris eius immediati Alexandri IV. incip. *olim præsentiens*. Pro Franciscanis vero eiusdem Alexandri IV. similiter inchoante, *licet ex omnibus*, quarum meminit Peña in directo part. 3. com. 52. vers. multis vero Pontificum, & cum eo Antonius Santarellus tract. de hæresi cap. 40. dub. 1.
11 num. 6. Ratio potissima, teste eodem Peña cum Syluestro hæresis 2. quæst. 1. concessionis dicti Priuilegii fuit, quod ipsi Generales, & Prouinciales maiorem notitiam habere poterant de suis fratribus, & facilius indicare, quinam essent ma is idonei ad munus Inquisitoris legitime exercendum.

12 Nota, quod hic quando limitatur absolute pro Italia illud priuilegium Dominicanis, & Franciscanis concessum, intelligi ex vi dictarum bullarum. Nam attentis alijs rescriptis Apostolicis extra Italiam etiam fuit salstem aliquibus eorum concessum, iuxta iam tradita a nobis prolegomeno 5. num. 5. nempe per Constitutionem Martini V. anno 1420. fuisse concessum Prouincialibus Dominicanis Aragoniæ, vt pro Regno Valentino ex sua Religione Inquisitores crearent, quos iudicarent aptos pro rei dignitate ad tale munus administrandum.

13 Nota item prædictos Inquisitores Religiosos a quocumq; olim crearentur, vel nunc crearentur, quoad ea, quæ spectant ad Officium sanctæ Inquisitionis, nullo modo tunc fuisse, neq; nunc esse subiectos suis Prælatis Regularibus; quoad reliqua vero, ad obseruantiam Religionis pertinentia non habuisse olim, neq; hodie habere exemptionem ab eis. Tradit ibidem.

Santa-

Santarellus num.7. ex direct.par.3.quæst.11. & 12. & ibi Peña com. 60. & 61. hanc tamq; expresse in Bulla Alexandri IV. incip. *Catholicæ*
14 *Fidei* &c. Cæterum ex Clementina 2. §. Qui equidem. de hæreticis patet potuisse tunc ab eorum Prælatis, si in spectantibus ad sanctum Officium deliquissent, puniri, quæ Clementina iam abrogata est, vt notat ibidem Peña, & nunc dicti Inquisitores Religiosi a Cardinalibus Congregationis sancti Officij puniuntur.

Concessumne Inquisitoribus Delegatis eligere sibi Commissarios cum iurisdictione subdelegata?

REGVLA XII.

15 POssunt, & solent quicumq; Inquisitores, a quouis creentur secundum Regulas præcedentes eligere sibi Commissarios, seu Vicarios, quibus ad exercendum munus sanctæ Inquisitionis suam iurisdictionem subdelegent, prout iudicauerint expedire: nequaquam tamen illi alios subdelegatos creare possunt.

16 TRadit vtramq; partem huius Regulæ, & ostendit perdocte, vt reliqua Ferdinandus de Castro Palao tract.4. de Fide disp. 8. pun. 12. §. 2 num. 12. & 13. Constat prima affirmans ex cap. Ne aliqui de hæreticis, & ex Clementina 1. eodem tit. §. porro. vtrobiq; enim hoc supponitur vt certum, cum simul de Inquisitoribus, & eorum Commissarijs sit sermo, ibi, Deinde coram dictis Inquisitoribus, & substitutis ab eis, & §. Vtrum, ibi, Inquisitoribus prædictis, & alijs ad dicti executionem Officij substituendis ab eis. Sed clarius expresso nomine Commissariorum Clemen 2. de hæreticis, ibi, super hoc deputatis Commissarijs.
17 Vide Peñam in Direc.3.part.com.62.& Ioannem Azor 1. part. instit. mor. lib. 8. cap. 18. quæst. 10. qui ad ostendendum hoc plura iura adducunt, sed prædicta sint satis. Ratio est quia Delegatus a Principe potest subdelegare, ex cap. super quæstionem de Officio Iudicis Delegat. & ex communi Doctorum; ergo idem poterit Inquisitor, cum sit delegatus supremi Principis, seu Sedis Apostolicæ, vnum scilicet, vel plures sibi Commissarios, seu Vicarios pro vno, vel pluribus locis substituere: ad quid vero possit extendi hæc subdelegatio, patebit ex dicendis cap sequenti.
18 Altera pars Regulæ negatiua cum Glossa cap. super quæstionem §. porro, verbo Transfert, de Officio Iud. Deleg. & Glossa in cap cum causam, verbo Delegatus de Appellationibus, & cum Panormitano, Alexandro, & alijs communiter traditur, vt certa a Peña 3. par. Direc. quæst. 15. com.54. & a nostro Ludouico Molina tract.5 de Inst.disp.28. num.8. Patet inde, quia si subdelegatus posset subdelegare alium, posset etiam hic similiter tertium, & tertius quartum, quartus quintum, atq; sic in infinitum, quia non est maior ratio, cur concedatur magis primo subdelegato, quam alijs; at processum in infinitum sicut natura in naturalibus, ita iura in Ciuilibus abhorrant; & prohibent, l. fideicommissum §. siquis, ff. de legatis 3.

Quænam ætas in Inquisitoribus, & Commissarijs eligendis requisita?

REGVLA XIII.

19 AEtas Inquisitoris creandi a quouis alio, quam a Papa, quadraginta annos attingere debet, attento iure communi, in Commissarijs vero sufficiunt triginta; imo & in ipsis Inquisitoribus quandoq; maxime pro Tribunalibus Hispaniæ & cum creantur a sacra Congreatione Vrbis sancti Officij.

20 COncordant circa totum hoc Doctores: & primum de ætate 40. annorum patet ex Clementina 2. de hæreticis, ibi: statuimus nullis ex tunc, nisi qui quadragesimum ætatis annum attigerunt, Officium Inquisitionis prædictæ committi Inquisitoribus: quæ conditio in hac electione apponitur pro forma, ita vt aliter executa, sit nulla, & reuocanda, ita cum Peña in Direc 3. par Commen.55 Santarellus loco citato num.5. & Castro Palao ibidem num.24.
21 Notandum tamen quod in Episcopo de iure, solum postulatur ætas 30. annorum, cap. cum in cunctis de elect. Ratio differentiæ assignatur ibi nu.6. a Panormitano; quia de Episcopi doctrina, prudentia, & moribus ante electionem solet fieri diligens indagatio; quæ non præmittitur, vt in plurimum in electione Inquisitoris, ac proinde in hoc ætas maturior 40. annorum requiritur, cum sæpius eligatur absq; mora in locis remotioribus ab Vrbe, vel regia, vbi elector residet contra hæreticos illic derepente insurgentes.
22 Vnde cum in Hispania pro eligendis Inquisitoribus prædicta indagatio exacte obseruetur hinc ex priuilegio, vt vult Simanchas de Catholica. instit. tit. 34. num. 12. quod ait Peña citatus se non vidisse, nec reperisse, vel ex vsu potius, & consuetudine derogato iure, in quouis eligendo sufficiens est ætas 30. annorum.
23 Atq; eadem ratio videtur procedere in electis a Sacra Congregatione: vel dic etiam cum Castro Palao, inde in istis esse sufficientes triginta annos quod eligantur a Cardinalibus de scientia Summi Pontificis; imo sæpius, vt hoc addam, in præsentia, & cum cooperatione eius
24 dispensantis in rigore Iuris. Sicut posset, non attento iure, valide, & licite solus ipse aliquando eligere in Inquisitorem etiam minorem triginta annorum.
25 Quoad Commissarios autem habetur expresse in iure, quod in ipsis sint requisiti, & sufficientes triginta anni, sic in constitutione Clemen.7. incip. Cum sicut, ibi, *Decernimus insuper, vt vestros Vicarios, siue Commissarios instituere possitis, viros, vestra sententia prouidos, aptos, & idoneos; dummodo trigesimum ætatis annum attigerint:* huius Bullæ meminit Peña in Direc.

in Direc.3. par.quæst.13. Commen.62. & eam refert inter Bullas Apostolicas.

Doctrina qualis Theologia, & Iurisperitiæ in Inquisitoribus desideratur?

REGVLA XIV.

26 Eminens valde doctrina requiritur in quouis Inquisitore, nempe Theologiæ simul, & Iurisperitiæ, si fieri potest; vel saltem vt in altera illarum admodum eruditus existat, & in altera per Assessorem, vel Consultorem ipsa prædictam suppleatur: quod si duo Inquisitores simul pro eodem loco creentur, alter doctissimus Theologus, & alter peritissimus Iurisconsultus esse deberet.

27 Circa rem hanc vnum tantum verbum profert Eymericus in direc. 3.par. quæst. 3. quod scilicet esse debeat Inquisitor, sacra doctrina fidei eminenter eruditus; vbi Peña Commen.51. per doctrinam fidei bene exponit intelligendam esse sacræ Theologiæ cognitionem, cum iurisperitia nullo modo dicatur doctrina fidei. Hanc Eymerici sententiam tenent Melchior Canus lib.8. cap.7. de locis Theologicis, & alij, atq; quoad praxim ita obseruatur, vt pro quibusuis Italiæ prouincijs soli Theologi Inquisitores, siue Dominicani, siue Franciscani eligantur; a quibus non inepte, sed omnino secundum Regulas iuris causæ fidei
28 expenduntur, & terminantur. Iam pro hoc est efficax ratio, quod facile sit Theologo, adhibito aliquo studio, partes iurisperiti per se ipsum supplere; sed non e contra, imo valde difficile, & quasi adynaton sit iurisconsulto repræsentare personam Theologi.
29 Nihilominus Simanchas de Cath. instit. tit. 41.n.3. (mirum ibi ipse contra insignem Theologorum, sententiam propositam defendentem sic iniuriose insurgat: *Quicquid*, inquit, *Theologastes ille deliret Occam*) & alij multi iurisconsultos tantum Doctores esse eligendos, pro munere Inquisitoris fidei obeundo affirmant; atq; sic iam tenet vniuersalis vsus in Tribunalibus sanctæ Inquisitionis Hispaniæ; imo licet duo, vel tres, vt assolet, pro eadem prouincia, vel loco assignentur Inquisitores, omnes vt inplurimum, contra mentem citati Peñæ, iurisperiti eliguntur, & omne id, quod ad Theologum spectat, quoad qualificationem dicti, vel facti, & quoad reliqua, per qualificatorem, vel consultorem, principijs Theologicis bene imbutum, suppleri solet.
30 Consultius autem esset, ac proinde curandum, quoad fieri potest, vt tradunt idem Peña, Azor part. 1. instit. mor. lib.8. cap.18. quæst.3. Farin. quæst. 186. num.54. & alij, si vtraq; facultate, Theologiæ, & Iurisperitiæ polleret, & vtriusq; Doctoratus laurea reperiretur insignitus: vti pollet, & reperitur, & quidem peremninenter præsens D.Inquisitor huius nostri Tribunalis Melitensis Illustrissimus, & Reuerendissimus D.Fabius Chigius Episcopus Neritonen. nunquam satis pro meritis laudatus, vt iam Prolegomeno XIII. attigimus: quod in posterum non raro euenturum speramus, cum plures ad vtriusq; facultatis notitiã acquirendam animum applicent: nunquam tamen retro.quod sciam, accidit, vt Inquisitor Melitensis esset simul, & Theologiæ, & V.I.D.

Quibus virtutibus Inquisitores fidei præditi esse debent.

REGVLA XV.

31 Multiplicibus virtutibus in gradu præexcellenti acquisitis præditi esse debent, quicumq; ad Officium sanctæ Inquisitionis exercendum eliguntur, præcipue eximia prudentia, & non paruo zelo fidei, & iustitiæ, amota procul quauis huius corruptione, maxime per pecuniæ subornationem.

32 Ostendit hoc magna ex parte constitutio Vrbani IV. cuius initium, *præ cunctis nostræ mentis*, ibi *Prouidimus igitur ibidem ad præsens personas aliquas circumspectas, pro tanto negotio deputari, quarum honesta conuersatio, exemplum tribuat pietatis*; & infra, *quatenus in charitate Dei, hominum timore postposito, virtutem spiritus induentes ex alto, prædictum Officium* &c. Quæ adducit Eymericus 3.par. Direct. quæst.1. atq; ibi in comprobationem præsentis Regulæ sic affirmat: *Inquisitor*, inquit, *debet esse conuersatione honestus, prudentia circumspectus, constantia firmus, & virtutibus circumfultus*; ita ille: quo quid opportunius ad rem præsentem?
33 Circa virtutem prudentiæ, Peña commentando illam particulam Eymerici, *prudentia circumspectus*, optime affirmat, tametsi in quibusuis iudicibus quarumcumq; causarum hæc virtus sit valde requisita; tamen multo magis in Inquisitore pro causis fidei, cum plurima in eis potius prudentiæ, quam legum Regulis sint expedienda. Accuratius autem, & copiosius præ alijs de hac qualitate prudentiæ in Inquisitore necessaria loquitur Simanchas de Cathol.instit.tit.34. nu.10. *Inter virtutes omnes*, inquit, *iudicibus necessarias, prudentia obtinet principatum, virtus quidem occultissima, salubribus intenta consilijs, præterita, & futura conspiciens* &c. Vide reliqua apud ipsum. De zelo iustitiæ, & abiectione corruptionis eius, & subornationis iam per se patet quid tenendum, & magis patebit ex alibi dicendis Deo iuuante.

Qualiter non eligendus carens prædictis qualitatibus, & iam electus reuocandus.

REGVLA XVI.

34 Deficientibus omnibus, aut aliquibus, vel saltem aliqua ex conditionibus iuxta Regulas præcedentes, in persona eligenda ad Officium

Officium Inquisitoris requisitis, nullo modo est deueniendum ad eius electionem; quod si postquam deuentum fuit; illarum, vel illius defectus deprehendatur, ad huius reuocationem quamprimum est procedendum.

35 Tractat copiose Castrus Palao, vbi supra disp. 8. pun. 12. cum Eymerico in Direc. 3 par. quæst. 12. Peña ibidem, commen. 61. Farin. quæst. 186 num. 33. & cum alijs, de causis non eligendi aliquem pro exercendo Officio Inquisitoris fidei, aut electionem iam factam reuocandi, & ad tria generalia capita reducit, nempe impotentiam, negligentiam, & iniquita-
36 tem. Prædicti autem Doctores sub his capitibus comprehendunt non solum numericas, seu indiuiduales causas, quæ ante electionem iam existunt; sed illas etiam, quæ post eam de nouo emergunt: has nos ad alium locum opportuniorem, iuxta ordinem executionis iugiter obseruandum, remittentes priores, tantum, quæ electionem antecedenter impediunt, & annullant, breuissime attingemus.
37 Circa primum caput impotentiæ per se manifeste patet, quod nulli dandum quoduis Officium, & multo minus a fortiori hoc sanctæ Inquisitionis, ac si iam sit datum, debeat ilico eo priuari, qui non potest ipsum exercere; vndeenmq; impotentia proueniat, siue ex ignorantia, quæ opponitur dictis Regula XIV. de doctrina Inquisitoris, siue ex ægra valetudine, perpetua scilicet (non ex ea, quæ ad tempus breue durat; cum possit interim per Vicarium suppleri) siue ex ætate, inepta nempe, vel nimis iuuenili, non adhuc maturo rationis indicio acquisito, repugnante dispositione iuris scripti, aut consuetudinarij iuxta dicta a nobis Regula XIII. vel nimis senescente, deficientibus iam viribus, tam animi quam corporis, quod etiam iuri naturali repugnat.
38 In exprimendis alijs causis non eligendi, aut reuocandi electionem sub capitibus secundo, & tertio negligentiæ, & iniquitatis comprehensis, non est cur hic diutius immoremur, cum contrarientur virtutibus illis in Inquisitore eligendo requisitis, de quibus iam Regula precedenti dictum; nam secundum Philosophum, *contrariorum eadem est scientia*, atq; de his iterum alibi nobis necessario agendum.

Electio digni Inquisitoris potest ne pro libito eligentis reuocari? aut alio ii transferri?

REGVLA XVII.

39 IN Inquisitore iam legitime electo concurrentibus conditionibus prædictis, non potest, nec debet absolute pro libito electoris quicumq; iste sit (excipe Papam) eius electio reuocari; imo nec ipse alio, maxime si inuitus sit, transferri; nisi ex causa maioris boni, vel periculi vitandi &c.

40 VTrumq; facile deducunt auctores citati, & citandi ex rescriptis Pontificijs, per quæ conceditur facultas Inquisitoribus, quibusuis Generalibus, vel Eminentissimis Cardinalibus Congregationis Sancti Officij, vel alijs creandi Inquisitores Prouinciales, aut locales. In illis enim semper apponuntur huiusmodi verba: *si ita expedire visum fuerit*, vel, *si ita vobis videbitur*, aut similia: quæ non indicant plenum arbitrium, seu libitum absolutum, sed
41 arbitrium regulatum iure, & æquitate. Nam primo verbum, *expedire*, Officij conuenientiam ostendit, cap. non solum, de regularibus, in 6 vt cum Menoch lib. 1. de Arbitr. quæst. 8. num. 5. & cum alijs, ab hoc relatis notant Peña in Direct. 3. par. commen. 59. & Castrus Palao
42 vbi supra num. 20. Item formula illa, *si ita vobis videatur*; etiam continet arbitrium boni viri, ac proinde lege, & ratione regulatum, vt docent ibidem Peña, & Menoch. eadem quæst. 8. num. 2. ex l. si fidei commissaria libertas. 2. ff. de fideicommiss. libert, & ex l. fideicommiss. §. quamquam de legat. 3. vide plura apud ipsos.
43 Sed quid si creans Inquisitorem Prouincialem dicat in litteris creationis committere vices suas, dum ipse non reuocauerit, seu ad suum beneplacitum? Adhuc nihilominus non potest absq; iusta causa creatum ab Officio reuocare, aut alio transferre; inde patet, quod concessio facta ad beneplacitum perpetua esse censeatur, vt ex communi tradit Menoch. q. 69. & beneplacitum indicat arbitrium boni viri iure, & æquitate regulatum, teste eodem Menoch. quæst. 6. num. 10.
44 Causæ autem esse possent legitimæ transferendi Inquisitorem de loco in locum, quod in hoc sit erigendum nouum Tribunal sanctæ Inquisitionis; & requiratur ad id persona iam alibi in causis fidei versata; vel quod translatio fiat ad locum honoratiorem, aut salubriorem ipsi Inquisitori translato, aut pro repellendo periculo vitæ, & similibus.

CAPVT III.

De iurisdictione, seu potestate Inquisitoris, siue Ordinarij, siue Delegati, siue Subdelegati, seu Commissarij, qualis sit, et ad quas personas se extendat.

PROOEMIOLVM.

1 EXecuta iam legitime Inquisitoris fidei electione, prout traditum toto capite præcedenti, expediuntur statim Bullæ commissionis eius, ex quibus, aut aliunde aduertat primo loco oportet quid,

2 quid: & quatuor iurisdictionis, & facultatis in tali commissione sibi traditum. Prudens enim Iudex cuiuscunque fori, tam interni Sacramenti Pœnitentiæ, quam externi pro causis cuiusuis generis, antequam ad sui numeris executionem manum inijciat, ne Andabatarum more procedat, aut in
3 alienam messem falcem mittat; quam habeat iurisdictionem pro eo exequendo bene perpendat. Quare, vt ad id præstandum nouis Inquisitoribus lumen aliquod præferre incipiamus, retento executionis ordine, statim hic contenta in titulo huius tertij Capitis sumpto initio a Romano Pontifice, multiplicibus Regulis expendemus.

An Papæ ordinariam habeat iurisdictio procedendi contra hæreticos, se extendat ad quoscumque personas quantumuis præeminētis.

REGVLA XVIII.

4 ROmanus Pontifex pro sua suprema auctoritate, est Inquisitor fidei ordinarius, & Iudex supremus, ab eoque omnes alij Inquisitores, & Iudices pendent, atque sine vlla restrictione eius potestas, & iurisdictio se extendit ad procedendum contra quoscumque hæreticos, aut de hæresi suspectos, cuiusque sint status, gradus, & conditionis.

---

5 CErtissima est tota huius Regulæ doctrina, & nullus ex catholicis reperitur, qui eam non admittat; fremant licet peruersissimi, & obcæcatissimi nostri temporis hæretici, ipsam morsu canino lacerantes, ac totaliter reijcientes, atque pro viribus quoad possunt, summam Ecclesiæ Dei dignitatem Pontificiam in dies
6 magis obseruantes. Cæterum veritas fidei nostræ adeo ex seipsa circa hoc præcipue caput potestatis, & iurisdictionis Romani Pontificis maxime contra ipsos hæreticos lucet, atque splendescit, vt, sicut hinc æpris, seu talpinis eorũ oculis obscuriores tenebras semper obtundit; ita nostris Catholicorum sanis, & simplicibus clarius, absq; vllis probationibus appareat, ac maiorem splendorem suauiter infundat. Vnde breuitati de more studens, ab omni prolixa probatione, præter traditam in Regula 6. cap. 1 abstinebo, & tantum hic vt ostendã ad quoscunque Christianos se extendere Pontificis summi potestatem in casu hæresis.
7 Primo definita fuit hæc veritas in varijs Concilijs Aecumenicis; in Nicæno Can. 39. vbi dicitur, quod data sit potestas Pontifici Romano in omnes Christianos, & in omnes populos in Lateranensi sub Innocentio IV. circa annum Domini 1215. & in Lugdunensi, vt alia plura omittam, sub Innocentio IV. præsente,
8 Anno 1245. in cap. ad Apostolicæ, de sententia, de re iudic. in 6. ita post platinam in vita Innocentij IV & post alios refert Henricus Spondanus in suo Auctuario Chronol. ad annales Cæsaris Baronij.
9 Item ratio conuincens pro eadem doctrina formatur; quia quando Christus Dominus dixit D. Petro, & mediate cuilibet eius legitimo successori, Romano Pontifici, *Pasce oues meas*, Ioann. 12. sub particula, *oues*, comprehendit quoscumq; Christianos baptizatos, cuiusuis status, & conditionis alioquin quiuis istor. esset extra ouile Ecclesiæ; quod est valde absurdum dicere; ergo supremus Pastor Romanus Pontifex potest, & tenetur non solum eos dirigere ad salutem æternam, & vt impedimenta contra huius acquisitionem remoueant, cogere; sed ipsos etiam, si amplexis erroribus, aut excitata contra Ecclesiam rebellione, ab eius ouili resilierint, grauiter corripere, & si opus fuerit castigare inflictis pœnis, & spiritualibus, vt excommunicationis; & temporalibus, prout magis expedire bono communi, & priuato iudi
10 cauerit. Quæ correptio, & castigatio videntur exprimi per symbolo illos virgæ, & baculi, psal. 22. qui totus est de officio Pastoris, *Virga tua, & baculus tuus, ipsa me consolata sunt*. Tradunt, & tenent hanc doctrinam Catholicam innumeri pene auctores, ex quibus vide precipue Cardinalem Bellarminum toto tractatu de potestate Papæ in temporalibus, Simanchus de Cathol. instit. tit. 45. num. 25. & Suarez lib. defensionis fidei cap. 23.

Qualiter olim Papæ Legatus de Latere contra hæreticos procedere posset? qualiter modo?

REGVLA XIX.

11 LEgatus Papæ de Latere tametsi in litteris Legationis, seu officij nihil exprimeretur, poterat olim ex vi iuris contra hæreticos, vel Apostatas, aut de vtrolibet suspectos procedere; secus hoc tempore; nisi ipsi expresse a Summo Pontifice, vel a sacra Congregatione fuerit concessum.

---

12 PArs huius affirmans adducitur Farinac. de hæresi q. 186. §. 1. ex Vmbert. locat. in iudiciali Inquisit. verbo Legatus num. 2. vbi pro ea refert constitutionem Vrbani IV. & ex Gundisaluo tract. de hæreticis q. 7. num. 8. qui manifeste affirmat, quod Legatus a Latere sedis Apostolicæ circa delictum hæresis, vel Apostasiæ a fide, sit Iudex competens; allegat textum in cap. vt commiss. de hæreticis in 6. & ratio fauere videtur, quia dicti Legati de Latere vices Summi Pontificis in omnibus plenissime gerunt, ergo etiam in hac materia fidei,
13 Verum bene idem Farinac. & cum eo Castrus Palao vbi supra punct. 12. §. 1. nu. 1. resol;

uunt hoc iam hodie non esse in vsu, & requiri expressam concessionem à Papa, vel saltem a Sacra Congregatione Vrbis Sancti Officij. Vnde si quod erat ius Canonicum illis hoc concedens, iam per desuetudinem omnino abrogatum censetur.

Contra quos in causis fidei Episcopus sit Iudex Ordinarius? & quid de eius Vicario?

REGVLA XX.

14 EPiscopus in causis fidei ratione suę dignitatis, & officij, est Iudex competens & ordinarius, habetque facultatem procedendi contra quoscumque subditos propriæ Dioecesis, & cognoscendi de eorum delictis hæresis, vel Apostasiæ iurisdictione ordinaria: non autem eius Vicarius, nisi sit ei in particulari, & specialiter concessum.

15 PAtet hoc de Episcopo manifeste ex Clementina 1. §. propter quod, de hæreticis, ibi, *tam per Dioecesanos Episcopos, quia ad ipsos spectat hæreses extirpare, & bonum fidei promouere &c.* imo hoc competere ipsis iure Diuino iam alibi à nobis ostensum ex illo Act. 20. *Attendite vobis, & vniuerso gregi &c.* Sic tradunt vt certum Simancas in Enchiridio tit. de Episcopis num. 2. & 3. Penna 3. p. Direct. q. 1. Comment. 50. Azor. 1. p. lib. 8. cap. 18. q. 2. & alij.

16 NEgatiua circa Vicarium generalem expenditur a Farin. q. 186. num. 13. Ex mente diuersorum, quos refert, præcipue Ioannis de Imola, in Clemen. 1. num. 19. Cardinalis Zabarellæ ibidem §. duro, num. 9. in q. 12. Vmbert. locat. in iudiciali Inquisit. verb.

17 Episcopus num. 6. Qui bene limitans ait *hoc non procedere casu quo Episcopus in deputatione Vicarij, expressit aliquid ex his, quæ speciale mandatum exigunt, adiuncta clausula generali, nempe, & omnia alia, quæ nos possumus, etiam si mandatum speciale requirerent, &c.* nam tunc posset Vicarius Generalis de Hæresis crimine cognoscere.

18 NOtandum autem quamuis attento rigore iuris non posset olim Episcopus procedere contra Hæreticos, nisi cum consilio sui Capituli, vt habetur expresse cap. ad abolendam, de Hæreticis, consuetudine tamen iam diu receptum est, vt absq; eo procedat. Ita cum eodem Farin. num. 14. & 15. & cum alijs ab eo relatis affert Castrus Palao ibidē num. 4.

Est ne etiam Iudex Episcopus contra non subditos & exemptos? & qua iurisdictio?

REGVLA XXI.

19 HAbet etiam Episcopus in sua dioecesi facultatem, & iurisdictionem ad procedendum contra exemptos, aut priuilegiatos in causis Hæresis, vel Apostasiæ, hæc autem iurisdictio respectu istorum, an sit ordinaria, seu potiua delegata? vtrumque probabile. sed probabilius hoc vltimum attento iuris rigore.

20 PRimum, quod habeat, patet, quia ita disponitur expresse in capite ad aboiendā §. *Si qui vero de Hæreticis, vbi ad literam: Si qui vero fuerint, qui a lege iurisdictionis Dioecesanæ exempti, soli subiaceant sedis Apostolicæ potestati; nihilominus in eis, quæ sunt contra Hæreticos instituta, Episcoporum subcant iudicium & eis in hac parte, tamquam a sede Apostolica delegatis, non obstantibus libertatis sua priuilegijs, obsequantur.*

21 EX quo textu, ibi, eis in hac parte tanquam a sede Apostolica delegatis, deducit, & probat efficaciter Glossa id quod probabilius diximus, hanc iurisdictionem Episcoporum contra exemptos esse delegatam, quam Glossam sequitur alij multi, Ioann. Andr. Felin. Abb. &c. quibus citatis adhæret Farin. vbi supra num. 7. Et confirmatur, quia in casibus, quibus Episcopi tali iurisdictione procedunt contra exēptos, non appellatur à sententia interloquutoria Episcopi ad Archiepiscopum, sed ad Papam delegantem, vt omnes concedunt, & tradunt, Simancas Cathol. instit. tit. 6. nu. 3. & Farin. q. 186. num. 9. ergo induit naturam iurisdictionis delegatæ, & non ordinariæ.

22 Quamquam ex eodem textu, cap. ad abolendam, inducantur alij ad dicendum probabiliter esse hanc iurisdictionem ordinariam; ita Hostien. in dicto Cap. ad abolendam, nu. 13. & Marianus Soccin. eodē cap. nu. 14. & 15. Ratio est quia a iure ipso in proposito textu generaliter & vniuersaliter Episcopis concessa est delegatio; at quoties iurisdictio delegatur alicui non ratione personæ, sed dignitatis & Officij, nequaquam delegata, sed ordinaria censenda est, naturamq. & priuilegia ordinaria habet, argumento ex l. Cum Prætor, ff. de iudic. & copiose ostendit Sanchez lib. 2. de matr. disp. 40. nu. 14.

23 Notandum vero, circa modum, seu stylum procedendi Episcoporum in crimine hæresis, siue ordinaria, siue delegata iurisdictione procedant, sic decidi in cap. Par hoc, §. finali, de hæreticis in 6. nimirum ibi, Illum in procedēdo modum obseruent, quem Inquisitores possunt, & debent, intellige, obseruare, secundum iura communia. vel secundū speciales cōcessiones, aut ordinationes sedis Apostolicæ. Adducunt cum Glossa, ibi, & cum alijs per eos citatis Simancas Cathol. instit. tit. 25. num. 4. & Farin. de hæres. quæst. 186. nu. 16.

Quousque multi Episcopi simul in aliquo Concilio possunt contra recedentes quoquomodo à fide Catholica procedere?

REGVLA XXII.

24 MVlti Episcopi simul in aliquo Concilio auctoritate summi Pontificis coacto, præexcellentē valde, & amplissimam habēt potestatē nō solum ad decidendas, & notificādas res, seu veritates quascunque fidei diuinæ; sed etiam ad condemnandos declinantes ab ea, seu

Seu oppositum ei sentientes, aut docentes, & ad declarandos eos hæreticos: vel hæresiarchas, cuiuscunque gradus, conditionis, ac dignitatis, quantumuis præeminētis existant: atque ad puniendos ipsos per denunciationem excommunicationis, ac per depositionem à dignitate, vel officio, & alijs pœnis prout de iuxe

---

25 PRimam partem huius Regulæ circa potestatem Episcopis in aliquo Concilio auctoritate Papæ legitime congregatis concessā decidendi; & declarandi res, seu veritates fidei supponimus hic vt certam de fide, eam copiosius indicabimus infra, quando agemus de regulis seu normis credendi, inter quos præcipuum locum tenet Cōcilium œcumenicum ex fatultate summi Pontificis coactum.

26 Secundam partem de potestate dicti Concilij persequendi, & declarandi hæreticos, aut hæresiarchas, eosque puniendi, expendimus modo; & quoad eius thesim patet iam ex traditis a nobis Prolegomeno II. a nu 4. vbi eam copiose, & efficaciter comprobauimus discurrendo per varia, & principaliora Concilia ad ostendendum progressum, Tribunalium fidei, vidimus permultos hæreticos, vel hæresiarchas a pluribus Episcopis simul legitime cōgregatis suisse condemnatos. Nam efficax formatur argumentum ab actu, vel facto ipso iuridico ad potentiam, vel facultatem agendi, ergo hanc habent Episcopi in aliquo Concilio &c.

27 Quoad Hypothesim vero eius, nēpe quod possint exercere dictam potestatem, & iurisdictionem persequendi hæreticos, circa quoscunque Ecclesiæ subditos, cuiusuis sint gradus, conditionis, ac dignitatis quantumcumque præexcellentis, constat manifeste sumpto argumento ex iuribus, & decisionibus Conciliorum adductis paulo ante Regula X V I I I. pro ostendenda simili potestate, & iurisdictione Summi Pontificis in quoslibet Christianos, a vera fide Catholica recedentes, nempe Concilij Nicæni, canon. 39. Lateranensis, sub Innocentio III. & Lugdunensis, vtalia omittam, sub Innocentio IV. item deducitur ex cap. Ad Apostolicæ, de senten. & re iudic. in 6.

28 Conuincitur etiam inde a simili, quia fient dictum est Diuo Petro, & mediate cuilibet eius successori, Romano Pontifici, *Pasce oues meas.* Ioan. 12. & sub particula, *oues*, comprehendun tur quicunque Christiani baptizati, iuxta expositionem interpretum, quam afferunt Bellarminus, & Suarez sub finē dictæ Regulæ XVIII. citati; ita dictum est non solum singulis episcoporum; sed omnibus etiam, vel pluribus simul, in aliquo Concilio congregatis. *Attendite vobis, & vniuerso gregi, in quo vos Spiritus Sanctus posuit Episcopos regere Ecclesiam Dei &c.* Act. Apost. cap. 20. & sub particula, *Vniuerso gregi*, per se patet, quod sint comprehensi omnes Ecclesiæ subditi; ergo quemcunquè istorū, cuiuscunque gradus, conditionis, & dignitatis existat, poterunt illi declarare hæreticum, aut hæresiarcham, & contra ipsum vsque ad vltimum supplicium procedere, si veram fidem deserens ab vniuerso grege resiliat.

29 Videtur tamen posse obijci, quod in casu hæresis quiuis Episcopus ea infectus, aut de ipsa indiciatus sit subiectus immediate Romano Pōtifici, & non Inquisitori, etiam Generali, nec sacræ Congregationi Eminentissimorum Cardinalium Vrbis, neque vlli alteri, vt paulo post Regula XXVIII. trademus decisum in cp. Inquisitores, de Hæreticis in 6. ergo omnes, vel plures Episcopi in aliquo Concilio congregati non poterunt contra illum procedere.

30 Respondetur negando consequentiam; nam eo ipso, quod Concilium auctoritate Papæ fuit coactum, & ab eo approbatum, Episcopi in illo congregati habent potestatem, & iurisdictionem ad procedendum cōtra quemcunque hæreticum, aut hæresiarcham, sine Episcopum, sine Patriarcham, &c. patetq. a posteriori ex facto ipso; quam in diuersis Concilijs œcumenicis condemnati fuerūt vt Hæretici, vel Hæresiarchæ varij Episcopi vel Archiepiscopi & Patriarchæ Constantinopolitani, vt tradidimus Prolegomeno II.

Capituli sede vacāte iurisdictio in causis fidei circa quos se extendat? & qualiter?

REGVLA XXIII.

31 CApitulum Sede vacante est etiam iudex competens in causis fidei; potest que procedere contra subditos Diœcesis; non autem contra exemptos, quoquo modo priuilegiatos: oppositum etiam probabile. Exequi autem id valet per suum Vicarium. Imo ita expedit.

---

23 AFfirmatiua pars similiter habetur decisa in cap. Ad abolendam de Hæreticis, ibi, *Vel clerici ipsi sede vacante*, & cum Glossa ibidem, ac cum alijs communiter docent Simanchas Cathol. inst. tit. 25. nn. 6. & Farinac. quæst. 186. nu. 177. Qui ex Deciano in tract. Crimin. lib. 5. cap. 21. nu. 13. bene addit ibidem nu. 179. nomine Sedis vacantis intelligi non tantum vbi sedes vacat absolute; sed etiā quando Diœcesis non potest gubernari ab Episcopo, vel quod ille sit in captiuitate, vel quod inciderit in amentiam, & adhuc non sit prouisum a Papa de coadiutore, vel quod ad Episcopatum promotus nondum eum administret, ob non expeditas litteras, vel ob alias causas, quas longum esset hic percensere.

35 ALtera pars negatiua inde ostēditur, quā Capitulum sede vacante solum succedit in his, quæ competunt Episcopo ex iurisdictione ordinaria; non vero in his, quæ ex delegata quod vt axioma certum ab omnibus admittitur. At probabilius duximus, quod procedant Episcopi cōtra exemptos iurisdictione sola delegata; ergō non succedet in hoc capitulum sede vacante: atque ita tenent cum multis relatis Farinac. quæst. 186. nu. 182. & Castrus Palao ibidem, nu. 6.

37 Cæterum eum non careat probabilitate oppositum, vt traditum a nobis Regula 21.

quod Episcopus cognoscere possit de causis Fidei exemptorum iurisdictione ordinaria, consequenter dicẽdum est probabiliter in hoc etiam succedere Capitulum Sede vacante: ita docet cum Marian Socin. in dict. cap. Ad abolendam, num. 44. ibidem Castrus Palao, quem videas quæso.

38 Idem Castrus bene num. 7. tradit hanc iurisdictionem posse, & debere Capitulum exequi non per seipsum, sed per suum Vicarium ad hoc specialiter deputatum (alioquin sine hac specialitate nequibit, vt diximus supra de Vicario Episcopi) colligitur clare ex Clemen. 1. §. prop-

39 ter, de hæreticis. Et ratio congruens suadet, quod expediat fieri per Vicarium, quia alias secretum adeo necessarium in Tribunali sanctæ Inquisitionis vix seruari posset, neque ita breui tempore expeditio causarum exequi, vti sæpius requiritur.

Olim quomodo Prælati Religionum causas Fidei suorum subditorum iudicarunt?

REGVLA XXIV.

40 PRælati quarumcunque Religionum quondam Iudices competentes fuerunt in causis Fidei, & facultate, seu iurisdictione ordinaria procedere poterant contra quoscunque subditos suos quomodolibet exemptos, si de hæresi, vel Apostasia conuicti, aut suspecti fuissent.

41 DOctrina huius Regulæ per modum narrationis historicæ tradita fuit a nobis Prolegomeno X. num. 15. & inde probata, quod superiores Religionum attento quouis iure Diuino, & humano habeant iurisdictionem ordinariam, & quasi Episcopalem respectu suorum, siue isti sint Religiosi, siue tantum serui, seu familiares, aut vasalli circa quarumcunq; causarum genera: ad ipsosque etiam dirigantur verba illa Act. 20. *Attendite vobis, & vniuerso gregi*, in quo &c cum facultate procedendi cõtra omnes illos in casu hæresis, vel Apostasiæ: atque hoc supponunt vt certum Farin. quæst. 186. num 28. & multi alij ab eo citati. tractantes illud dubium, an de iure contra Religiosos, aut exemptos possint alij (excepto Papa) quã eorum superiores in causis Fidei procedere? de quo paulo post.

42 Cæterum hodie iam totaliter ablata est iurisdictio superior bus Religionum in similibus causis Fidei respectu sibi subditorum, nam quamuis Pius IV. constit. incip. *Pastoris æterni*, postquam quascunque personas Religiosas, vel subditas Prælatis Religionum, quomodolibet exemptas, aut priuilegiatas Inquisitoribus locorum, vel prouinciarum subiecerat, adiunxisset hanc limitationem, nisi superiores earum præuenerint: postea tamen Paulus V. alia Bulla incip. *Romanus Pontifex*, etiam istam præuentionem sustulit, & absolute absque vlla restrictione eas dictis Inquisitoribus delegatis a Sede Apostolica subiectas esse præcepit.

43 Hinc infero quod non videam, quomodo possit sustineri id, quod docent aliqui ex recẽtioribus scriptoribus, alioquin magni nominis apud omnes, agentes de facultate Capituli Sede vacante in causis Fidei, quod pari modo, atque illud, possint alij similiter iurisdictionem quasi Episcopalem habentes, vt sunt aliqui Abbates, & Priores, procedere contra sibi subditos hæreticos, vel Apostatas, vel de vtroque suspectos, si enim isti Abbates, vel Priores sunt Religiosi, vt communiter esse solent, vel tunc statim fieri, em ssa professione intra sex menses iuxta dispositionem Triden. sess. 25. cap. 21. de Regularibus, & Monial. quando Abbatiæ, vel Prioratus eis conferuntur, per Bullam citatam Pauli V. sine dubio erit ipsis omnino sublata iurisdictio in similibus casibus hæresis, aut apostasiæ, circa eorum subditos, vel Religiosos, si quos tales habent, vel etiam a fortiori circa nõ Religiosos, siue seruos, siue familiares, siue vassallos, quomodolibet exemptos, seu priuilegia-

44 tos. Adiungo in confirmationem exemplum Religionis Hierosolymitanæ, quæ prætendit esse nullius Diœcesis, & habet Abbatias, & Prioratus cum iurisdictione quasi Episcopali, & tamen vt audio nullibi cum similibus subditis, seruis, familiaribus, & vassallis cognoscit de causis Fidei &c. ergo nec alij Abbates, aut Priores Religiosi cognoscent. Ita mecum sentiunt Viri docti a me consulti, præcipue Illustrissimus, & Reuerendissimus Dominus Inquisitor Fabius Chigius Episcopus Neritoñ. & quidem illi sunt excusandi, qui ante, quam Bulla Pauli V. in lucem prodiret, ita asseruerunt; sed alij magis recentiores, qui post eam editam, quomodo quæso excusabuntur?

Qualiter ad connexa se extendit iurisdictio Inquisitorum? & hæc ordinaria ne? an delegata?

REGVLA XXV.

45 QVi communiter Inquisitorum nomine insigniuntur, siue immediate a Papa, siue ab alijs ex priuilegijs creentur, sunt præcipui Iudices in causis Fidei, cum suis annexis, & dependentibus: iurisdictione tantum delegata, & non ordinaria.

46 TOta fere habetur in iure expresse, aut ab eo saltem deducitur: pro prima parte est textus expressus in Clemen. 1. §. propter, de hæreticis, ibi, tam per Diœcesanos Episcopos, quam per Inquisitores, vbi agitur de causis Fidei tractandis. Quod autem de connexis cum his, seu de incidentibus, & dependentibus possint isti cognoscere, deducunt doctores ex Clemen, Dispendiosam, & ex l. nulli, C. de Iudicijs, Decius in cap. pastoralis, num. 4. de appellationibus, & docent Farinacius quæst. 186. num. 26. & Peña cum Eymerico 3. par. Direct. Commen. 10. vers. in prædictis omnibus: vbi inuenies, quæ sint connexa, emergentia, & dependentia.

Ra-

Ratio etiam conuincit, quia qui concedit iurisdictionem ad cognoscendum de causa principali, censetur concedere etiam pro cognoscendis emergentibus connexis, & aliquo modo dependentibus; alioquin non esset bene, & complete prouisum.

47 Iam quod eorum iurisdictio sit delegata, & non ordinaria, colligitur ex Bulla Vrbani IV. incip. *licet ex omnibus*, ibi: *Prouidimus igitur ad praesens personas aliquas pro tanto negotio deputari*. & ex cap. ne aliqui, de haereticis in 6. vbi dicitur Officium Inquisitoris a sede Apostolica, seu a summo Pontifice esse commissum, quod non diceretur, si esset iurisdictionis ordinariae: & quidem, vt commissum deberet morte committentis, seu delegantis expirare, saltem quoad negotia integra. Sed fauore fidei cautum a iure vt perpetuo duret; quae cautio necessaria non fuisset, si ordinariae iurisdictionis Officium Inquisitoris esset. Confirmatur, quia Iudex ordinarius ad quaecumq; causarum genera ex vi iuris, & proprij officij solet iurisdictionem habere; sed Inquisitor solum habet ad causam haeresis, atque ad ei annexa; ergo non est Iudex ordinarius, sed delegatus. Ita multi Doctores melioris notae, vt Penna cum Eymerico 3.p.Direct.q.4. commen.53. Azor tom. 1. lib. 8. cap. 18. q. 6. & Farinacius q.186.num.39.

48 Quamquam ijdem Doctores negare non possunt hanc Inquisitorum iurisdictionem in aliquibus participare de priuilegijs iurisdictionis ordinariae, tum quod non expiret per mortem delegantis, vt iam dictum, tum quod possit Inquisitor substituere sibi Vicarios. &c.

Delegati ne sunt Inquisitores particulares a Generalibus Inquisitoribus electi? & vnde illorum iurisdictio?

REGVLA XXVI.

48 Inquisitores particulares cuiusq; loci, aut prouinciae, imo & Concilij supremi non subdelegati eorum a quibus ex priuilegio Pontificio creantur, vt a Cardinalibus sacrae Congregationis, aut a Generali Inquisitore Hispaniae; sed proprie sunt, & dicuntur Delegati sedis Apostolicae, aut summi Pontificis, ab hoc que immediate suam potestatem, & iurisdictionem accipiunt.

50 Hoc vt certius, & magis commune tenent praeter modo citatos alij, vt Ioannes Royas singul. 114. num. 4. Report. verbo Inquisitor, vers. in Inquisitores, & noster Molina tract. 5. de iust. disp. 28. num. 7. quidquid vnus Simancas tit. 34. num. 14. & non alius, quod sciam, in contrarium dicat. Ostenditur primo ex Clem. 1. §. propter de haereticis, & ex cap. per hoc etiam de haereticis in 6. vbi absolute Inquisitores, qui cum Episcopis procedere debent in causis fidei, a sede Apostolica deputati esse dicuntur. Sed clarius ex Constit. Alexandri IV. incip. Quod super §. adiecistis, ibi: *Super quo taliter duximus ordinandum, quod idē Prior possit tres, vel quatuor idoneos ad hoc opus* (nempe ad procedendum contra haereticos) *assumere, qui parem cum ipso habeant potestatem, & amouere illos, ac ipsorum loco alios substituere, quotiescumque viderit expedire: ipsi autem Priori, & alijs sic assumptis*, &c. *similia faciendi conceditur ab eadem sede facultas*; ita ibi Ergo illi tres, vel quatuor non Delegati Prioris (Dominicani scilicet) sed sedis Apostolicae erant, & ab hac immediate facultatem, seu iurisdictionem accipiebant: quo quid opportunius, & efficacius ad probationem totius Regulae?

51 Adiungo praeterea, omissis alijs, hanc rationem doctrinalem, qua Inquisitores supremi Concilij, quamuis a Generali Inquisitore eligantur, ostenditur non esse huius delegatos, sed summi Pontificis, seu sedis Apostolicae, sicque ipsi in suis expeditionibus exprimunt; quia alioquin non daretur ab alijs Tribunalibus sancti Officij appellatio ad eorum Tribunal; cum appellare quis non possit ab vno subdelegato ad alium subdelegatum; ergo idem erit de reliquis Inquisitoribus, quod licet creentur ab Inquisitore Generali; non huius Delegati, sed sedis Apostolicae erunt.

52 Nec in contrarium adductum a Simanca quidquam releuat, quod Generalis Inquisitor in litteris electionis eorum afferat vices suas committere: quia id fit, vt appareat iurisdictionem a sede Apostolica eisdem concessam esse ab ipso dependentem, quae dependentia conueniens iudicatur, vt rectius, & securius in causis Fidei Inquisitores procedant.

Ad quas personas cuiusque Delegati Inquisitoris, iurisdictio extenditur?

REGVLA XXVII.

53 Potestas, seu iurisdictio cuiuscumque Delegati Inquisitoris particularis, aut Prouincialis, vel etiam Generalis, se plenariè extendit ad quaslibet personas cuiusuis status, & conditionis in loco, vel prouincia, aut Regnis, & Dominijs suae iurisdictionis existentes, vel delinquentes seculares, aut Regulares, vel aliquo modo exemptos, seu priuilegiatos.

54 Haec quoad omnes eius partes decisa extat in iure Canonico cap. vt Officium, §. denique de haereticis in 6. cap. accusatores, in fine, cap. ad abolendam de haereticis. Vnde quotquot sunt Doctores eam admittunt cum omni extensione exceptis limitationibus statim tradendis. Quod si olim iurisdictio Inquisitoris non se extendebat ad Religiosum exemptum, qui erat iam praeuentus a suo Praelato; praeuentio haec iam sublata est a Paulo V. vt paulo ante dictum.

54 Notat bene cum Eymerico Pena 3. par. Direct. quaest. 31. Commen. 80. quod sub hac regula comprehendantur etiam Reges, & Regales personae, quales sunt, vt explicat idem Pena, Duces, Marchiones, Barones, Senatores & attento

tento rigore dicti Capituli, vt Officium S. demiq; ibi, Cuiufcunq; fint conditionis, dignitatis, & gradus: tutius tamen, & conuenientius esse summum Pontificem consulere, priusquam ad procedendum contra tales deueniatur, vt prouideat ipse, & stetur eius consilio, vel mandato. idem docet Ioannes Andreas in cap. Inquisitores, de hæreticis in 6. quē ibi sequitur Francus.

Sunt ne Episcopi a iurisdictione cuiusuis Inquisitoris etiam Generalis exempti?

REGVLA XXVIII.

56 A Generalitate præcedentis Regulæ excepti sunt Episcopi; cum nullus Inquisitor etiam Generalis, nec DD. Cardinales sacræ Congregationis procedere possint contra eos, nisi de expressa sedis Apostolicæ licentia: sed deferre tenentur totum negotium ad summum Pontificem, vt ipse prouideat.

57 EXtat pro hac Regula totum cap. Inquisitores, de hæreticis in 6. vbi etiam deciditur, quod debeat Inquisitor denunciare sedi Apostolicæ Episcopum hæreticum, vel de hæresi diffamatum; in Rubro compendiosius sic, Inquisitor Papæ super hæresi, sine speciali mandato non inquirat contra Episcopum, sed si eum
58 culpabilem sciuerit, denunciabit Papæ. Vbi sicut in nigro Episcopi nomine intelligitur etiā titularis, cū verè sit Episcopus, electus item, & confirmatus a sede Apostolica, licet nondum consecratus, eo quod iam Episcopalem iurisdictionem habeat: haud ita de electo sed nondum a Papa confirmato dicendum: docent ex communi omnium Simanchas Cathol. instit. tit. 25. num. 11. & 12. & Molina noster vbi supra n. 19.
59 Extendit se nihilominus iurisdictio Inquisitoris ad recipienda dicta testium contra Episcopum, vt ea transmittat ad summum Pontificem,
60 sicq; huic eum denunciet. Item vbi eius delictum hæresis esset notorium ad ipsum carcerandum, & carceratum Romam Papæ mittendum, si fit fundata suspicio de fuga, vel si ex dilatione carcerationis appareat clare periculum grauium malorum, vt quod sint interim plures ab eo seducendi. Ratio est quia isti casus ex benigna interpretatione legis exceptuati censentur, docent Simancas ibidem nu. 8. Peña 3. par. Direct. quæst 27. commen. 76. & Farin. cum alijs ab eo relatis quæst 186. num. 116.
61 Addit optime ibidem Peña ex Bulla Pij IV. incip. *Romanus Pontifex, posse* DD. Cardinales Sacræ Congregationis procedere contra Episcopos existentes extra Vrbem, maxime in locis de hæresi suspectis, citando eos, informationes capiendo, processus vsq; ad conclusum formando citra prolationem diffinitiuæ sententiæ; quæ dispositioni Papæ relinquitur: vnde ipse de actis vsque ad eam statim certiorandus.
62 Notat etiam benè ibidem Peña cum Deciano Repor. Inquis. & alijs per eum citatis, tametsi nequeat Inquisitor cōtra Episcopum procedere, & videatur alius Episcopus ad id iurisdictionem habere, si Episcopus de hæresi suspectus in eius Diœcesi existat, aut delictum ibi committat, ex cap. ad abolendam, de hæreticis, vbi absolute absq; limitatione conceditur facultas Episcopo ad procedendum contra exemptos, qualis est alius Episcopus respectu eius: verum cautius fore si in simili casu Sedes Apostolica consulatur.

Nuntij, & Legati Sedis Apostolicæ eadem ne exemptione fruuntur.

REGVLA XXIX.

63 AB eadem generalitate excipiuntur Nuntij, & Legati Sedis Apostolicæ, & alij eiusdem Sedis officiales, contra quos nullus Inquisitor, siue Delegatus, siue Ordinarius, vt Episcopus potest procedere in causis hæresis, nisi de expressa licentia summi Pontificis.

64 DEcisum legitur in Extrauagante Ioannis XXII. cū Matthæus, de Hæreticis: nec requiritur maior probatio; sed declaratio tantum terminorum. Per nomen Nuntij hoc loco intelligitur Legatus sedis Apostolicæ ex textu in cap. nobilissimus, 97. dist. Per nomen item Officialium intelliguntur designati a sede Apostolica ad aliquas causas, ipsam, honoremq; eius, ac dignitatem prospicientes; non vero missi ad causas particulares inter partes decidendas: cum illi non negotium sedis Apostolicæ; sed particularium personarum tractent: ac proinde priuilegio Officialibus dictæ sedis concesso, nō fruuntur, ita Peña, citatis Lapo, & Decio 3. par. direct. quæst. 26. Commen. 75. & noster Molina tract. 5. de iust. disput. 28. num. 20.

An vnus Inquisitor possit contra alium in causis fidei procedere?

REGVLA XXX.

65 TAndem a prædicta generalitate excipiuntur ipsi Inquisitores, dum sunt in Officio, quod vnus aduersus alium in causa fidei procedere non possit; siue sint socij, munus sanctæ Inquisitionis simul in eodem loco exercentes; siue diuersis locis, aut prouincijs ad hoc ipsum deputati.

66 COnstat hæc manifeste tum ex vulgari, ac vero axiomate, quod par in parem non habeat potestatem; tum ex doctrina duplici Regula præcedenti tradita; quod Inquisitores sint Delegati, seu Legati, aut Officiales sedis Apostolicæ; at contra hos in crimine hæresis nullus procedere potest. iuxta dictam constitutionem Ioannis XXII. Cum Matthæus de hæreticis, nisi ex licentia summi Pontificis; vnde Inquisitor, aut Episcopus, seu Ordinarius solum poterit sumptis informationibus Inquisitorem hæreticum, vel de hæresi suspectum denunciare, respectiue, vel summo Pontifici, vel sacræ Congregationi Vrbis, vel Generali Inquisitori, vt prouideant, & saltem ab Officio eum amoneant.

67 ueant. Nam contra iam amotum ex quacunq; causa, non est dubium quin possit alius Inquisitor particularis procedere: tradunt doctrinam hanc, vt magis certam Peña cum Eymerico in direc. par. 3. quæst. 30. Com. 76. Farin. relatis multis quæst. 186. nu. 124. & 131. Azor 1. par. lib. 8. cap. 18. quæst. 14. & Molin. de iust. tract. 5. disp. 28. num. 21. & alij plures.

68 Vnde non sunt audiendi aliqui, vt Ioann. Royas singul. 109. qui absq; fundamento distinguunt inter crimen hæresis occultum, & Notorium, atq; circa hoc Episcopo contra Inquisitorem facultatem procedendi concedunt. Cum enim dicta constitutio Ioann. XXII. non distinguat inter occultum, & Notorium, nec nos distinguere debemus. Et multo minus audiendi sunt alij vt Zanch. de hæreticis, cap. 8. nu. 9. qui absq; hac distinctione secreti, & Notorij id Episcopo concedunt; contra quos est dispositio prædictæ cōstitutionis Ioann. XXII.

69 Quod si isti auctores hoc ita sentiant propter casus suspicionis fundatæ de fuga Inquisitoris hæretici, aut manifesti periculi de seductione aliorum, & similes, quos Regula 28. num. 60. diximus exceptos, ex benigna interpretatione legis, admittimus eorum sententiam, & idem nunc, quod, ibi, testamur.

Inquisitores qualiter possint suis Commissarijs iurisdictionem elargiri?

REGVLA XXXI.

70 COmmissarijs, seu Vicarijs a se creatis iuxta tradita num. 16. & 17. Regulæ XII. potest Inquisitor quilibet in causis hæresis, vel partem suæ iurisdictionis, vt pro suscipiendis informationibus, aut formando processu, vel totam vsque ad diffinitiuæ sententiæ prolationem tribuere, prout iudicauerit expedire contra quascunq; personas suæ iurisdictionis.

71 ITa docent Peña cum Eymerico 3. par. direct. q. 13. commen 62. Molina noster tract. 5. de iust. disp. 28. num. 8. Azor par. 1. lib. 8. cap. 8. quæst. 10. & Farin. cum alijs ab ipso relatis, quæst. 186. num. 29. qui pluribus comprobat. Potissima tamen ratio est, quia Inquisitor, vt traditum supra, est Delegatus Sedis Apostolicæ; sed Delegatus potest subdelegare, & Commissarium sibi substituere, committendo ipsi plene vices suas, ex cap. super quæstionem, de Officio Iudicis Delegati, ergo &c.

72 Quamquam circa hoc attendendus est stylus cuiusque Tribunalis sancti Officij, & seruanda instructio, si quæ tradita. Et quidem in Hispania, vt ait noster Molina loco citato, iuxta instructionem quamdam Hispalensem, cuius meminit Peña vbi supra, Commen 10. solum ad recipiendas informationes institui solent Commissarij. Exemplum certissimum tibi trado in charissimo fratre meo Iacobo Salelles sacræ Theologiæ Doctore Canonico Gandiensi, quem simul & amoris, & honorificentiæ causa nomino, huic pro meritis excellentium virtutum, & literarum, maxime in concionando præstantiæ a Dominis Inquisitoribus Valentinis commissio fuit tradita cum prædicta limitatione pro informationibus tantum suscipiendis in diuersis locis Valentinæ Diœcesis contra hæreticos, aut Apostatas a fide Catholica, seu de hæresi, vel Apostasia quoquo modo suspectos, quorum non pauci erant ex Mauris postea eiectis.

CAPVT IV.

De exequendis ab Inquisitore initio sui muneris circa Ordinarium, & Principem loci; de creatione, aut confirmatione Officialium necessariorum Fiscalis, & Notarij ad erigendum nouum Tribunal, vel ad promouendum iam erectum.

PROOEMIOLVM.

1 VIdebatur vlterius progrediendum in ostendenda potestate, & iurisdictione DD. Inquisitorum circa materiam, seu circa casus proprios sancti Officij; sed de hoc multo opportunius paulo post, in publicatione, atq; declaratione per partes edicti sanctæ Inquisitionis; ex qua etiam Consultores Theologi ad qualificandum in dictis, vel factis contra fidem, non exiguum lumen accipient. Cum autem prædictæ publicationi, & declarationi in executione necessario præcedat erectio Tribunalis sancti Officij, vel promotio iam prius erecti, conuenienter de hac, & de annexis ipsi necessario statim agendum.

An obligatio nouo Inquisitori se sistendi coram superioribus loci Ecclesiastico, & Temporali?

REGVLA XXXII.

2 INquisitor iam electus, & cum prædicta facultate alicui loco, vel Prouinciæ deputatus debet quamprimum se sistere vtrique potestati Ecclesiasticæ, & seculari, Regi scilicet, aut Domino, vel Magistratui Ciuitatis, aut regionis illius, & Episcopo Diœcesano, vel Capitulo, sede Vacante, atque ipsis de sua Apostolica commissione plenam fidem facere.

3 TRadunt Simancas de Cath. instit. tit. 44. nu. 1. cum Eymer. in direc. 3. par. initio Peña Comen. 1 post citatum ab isto Corradum Brunum lib. 1. de legat. cap. 8. & consonat instructio 1. Hispalensis, de qua mentionem fuit ipse Peña,

Peña, citque conforme dispositioni Iuris Ciuilis, obseruare, ff. de off. Proconsulis. Probat efficaciter Eymericus, quia alias, si ante fidem factam exequi suum munus inciperet, posset, & merito Inquisitor per illos cum molestia impediri, aut saltem retardari, cum ex iure nemo sit credendus Delegatus, nisi ostendat literas suæ Delegationis, vel aliunde probet, cap. cum in iure, de Officio Delegati.

4 Nota, vt reliquis de populo innotescat de aduentu, & de Officio, ac potestate Inquisitorum expediens esse id, quod in Concilio Biterensi cap. 1. disponitur per hæc verba: *Conuocatis Clero, & Populo, & proposito verbo Dei, mandatum vobis factum, & aduentus vestri causam, lectis literis, quarum auctoritate procedere habetis, sicut oportere noueritis, exponatis*: hæc ibi, & affert Peña citatus. Sed vix credo est in vsu cum per publicationem edicti suppleatur, de qua postea, quamquam Reuerendissimus D. Cubelles primus Inquisitor huius Tribunalis Melitensis non omisit id, quod in Concil. Biter. disponitur, vt dictum est Prolegomeno 13. à num. 5.

Quid de Iuramento Principis protegendi fidem? & de concessione literarum saluaguardiæ, etiam cum coactione?

REGVLA XXXIII.

5 POtest Inquisitor exigere, & expedit sæpe, vt exigat a prædictis Magistratibus, aut Principibus secularibus iuramentum solemne de præstando auxilium, & fauorem contra hæreticos, de persequendo eos, & liberando Ecclesiam ab ipsis: exigere etiam literas saluaguardiæ, seu adiutrices ad Gubernatores, vel Officiales Regni, aut Prouinciæ, vt idem præstent tempore visitationis: atque hos, & illos, si requisiti noluerint, cogere ad id præstandum sub pœnis excommunicationis, & alijs.

6 VAriæ extant leges Canonicæ, & Ciuiles disponentes circa emissionem huius Iuramenti, & obseruantiam rei, quæ iuratur, præcipue cap. ad abolendam, §. statuimus, & cap. excommunicamus, il primo, §. moneantur, de hæreticis, Rescriptum item Innocen. IV. incip. *ad extirpanda*, §. teneatur, il primo, & aliud Clem. IV. similiter incip. ad extirpanda; Federici etiam Imperatoris Const. incip. *Commissi nobis*, item *inconsutilem*, item *Patarenorum*, tandem *Catharos*; adducit eas Peña in fine di rec. atque his, & alijs copiose ostendit veram doctrinam huius Regulæ, Farin. de hæresi qu.

7 182. num. 22. cum multis, quos ipse citat. Qui bene addit promissionem de obseruandis dictis legibus Canonicis, & Ciuilibus esse exprimendam in ipso Iuramento: copiosius tamen præ cæteris tractat hunc locum Eymericus 2. p. Direc. & cum eo Peña Cōmen. super cap. excommunicamus, §. moneantur, de hæreticis, & 3. p.

8 initio, Cōmen. 1. 2. & 3. Vbi proponitur forma requirendi hoc Iuramentum, & prædictarum literarum protectricium, seu saluaguardiæ, vt vocat ipse Eymer. more Hispano, qui specificat quoad Iuramentum, quod præstari debeat tactis sacris Euangelijs, & genibus flexis.

9 Sed heu hodie, nec flexis genibus, neque stido, nec alio modo vsquam, quod sciam, præstatur: cuius omissionis duplicem originem assignant citati Peña, & Farin. videlicet ex negligentia Episcoporum, & Inquisitorum, vel ex interpretatione prædictarum legum præscribentium hoc iuramentum, vt interpretatur Hostiensis in dicto §. moneantur, num. 10. quod sit præstandum in solis terris, seu prouincijs,

10 vbi fama est, hæreticos habitare. Sed hanc interpretationem adeo latam non admittunt alij, vt Card. Zabbarell. circa idem, § moneantur, num. 1. vbi ait præstandum esse in quibuscumque locis, etiam non suspectis de hæresi; cum textus generaliter, & absolute in illis canonibus, & legibus loquantur.

11 Mea quidem sententia obseruari deberet semper hoc de dicto Iuramento præstando, saltem quoties de nouo in aliquo loco Tribunal sanctæ Inquisitionis erigitur, vti obseruatum fuit in erectione huius nostri Tribunalis Melitensis, iuxta tradita a nobis Prolegomeno XIII. a num. 5. cum ex vi literarum sacræ Congregationis Reuerendissimus Dominus Episcopus Cubelles Inquisitor De et atus Sedis Apostolicæ in illis Insulis fuit institutus: Qui in publicatione earum a multis, præcipue ab Illustrissimo Magno Magistro Valletta illud exegit. Sequentes autem Inquisitores vsque ad præsens tempus de eo exigendo, quod sciam, non curarunt: sicut nec ecōntra consueuerunt se præsentare coram vllo Superiore seculari, aut Ecclesiastico, ad faciendam fidem de sua

12 commissione, Stylus sic habet, eodem die, quo huc peruenit, vrbanitatis gratia visitat Eminentissimum Magnum Magistrum nouus Inquisitor, & ei porrigit Breue Pontificium, quo paucis verbis, & notitia de aduentu, & commendatio personæ ipsius Inquisitoris tan-

13 tum continetur. Aliud autem Breue, vbi munus, seu commissio eius Apostolica multis extenditur, nequaquam vllo modo ostendit.

Nouo Inquisitori ereatio Notarij, aut confirmatio iam antea ereati quomodo expediens?

REGVLA XXXIV.

14 INquisitor quicumque nouus, vt Tribunal sanctæ Inquisitionis erigere, aut iam erectū promouere incipiat, ad omnia iuridice peragenda, & instrumentis authenticis perpetuo firmanda, potest, & debet quamprimum eligere vnum, vel plures Notarios ex his, qui Notariatus Officium exercuerunt, aut iam electos ab antecessore confirmare (quod expedientius) ex quouis statu seculares laicos, aut Clericos, etiam Sacerdotes, vel Religiosos quosuis, ipsosque ad tale Officium exercendum, etiamsi noluerint, sub excommunicatione &c. compellere.

15 EXpendit hoc de potestate Inquisitorum creandi Notarios, seu Tabelliones Eymericus 3. p. direc. quæst. 18. & resoluit negatiue,

quæ

quæ resolutio prima fronte falsa apparet, sed bene ipsum a falsitate purgat Peña Commen. 87. quia in cap. vt Officium, §. verum, de hæreticis in 6. & in rescrip. Vrbani IV. incip. *licet ex omnibus*, §. ad conscribendas, si bene perpendantur, tantum concedebatur eis, vt possent constringere illos, qui iam Notarij erant, etiamsi Religionem ingressi, & professi fuissent, reassumere pro sancto Officio Notariatus munus; item concedebatur, non habita copia Notariorum, vt possent assumere duos viros idoneos ad conscribēda sanctæ Inquisitionis acta. Neque erat aliud ius tempore Eymerici, quod creandi nouos Notarios Inquisitoribus facul-
16 tatem tribueret. Prodijt tamen postea Constitutio Pij IV. incip. *Pastoralis Officij curæ*, in qua eis hæc amplissime conceditur; Imo in rescriptis particularibus, quibus noui Inquisitores constituuntur, eadem concessio creandi Notarios exprimitur, vt vidimus in illo D. Petri Dazzinæ, & in literis sacræ Congregationis Vrbis, quibus D. Cubelles Inquisitor fuit constitutus.

17 Optime notat ibidem Peña ex Campegio apud Zanchinum cap. 9. vers. Adde rursus, non eo ipso aliquem siue Religiosum, siue secularem Notarium eligi, aut de nouo institui, quod ab Inquisitore ad acta sancti Officij scribenda applicetur, sed requiri, vt eius electio, vel institutio fiat coram alio Notario, & testibus, tradaturque ei atramentum cum calamo, & seruatis alijs ceremonijs solitis, atque de obseruatione omnium per instrumentum authenticum dicti Notarij assistentis constet.

Quænam conditiones in Notario eligendo requisitæ? & qualiter statim post electionem iurare debeat?

REGVLA XXXV.

18 IN Notario sancti Officij eligendo, præter alia in quouis Ministro requisita, de quibus supra ex parte dictum, & postea amplius dicetur; duo maxime opportuna, primo vt si fieri potest, sit iam practicus in exercendo munere Notariatus pro alijs Tribunalibus, & opportunius, si ex practicis pro isto sanctæ Inquisitionis. Item adeo bonæ famæ, & morigerus, vt dubitari nequeat de eius fidelitate; vnde de obseruatione huius, & secreti, & aliorum ad suum munus spectantium emittere statim iuramentum debet.

19 TOtam huius regulæ doctrinam collige ex traditis per Simancam de Catholic. instit. tit. 41. num. 7. 8. & 9. per Campegium, & Peñam adductos, & per Farin. cum alijs multis ab eo citatis quæst. 185. a num. 10. Quoad fidelitatem Notarij sancti Officij in suo munere exercendo, & emissionem iuramenti simul, patet ex Clem. 1. §. Porro de hæreticis, ibi: *Notarij quoque Inquisitionis coram Episcopo, & Inquisitore, vel substitutis ab eis iurabunt suum*
20 *Officium fideliter exercere*. Et quidem si a quouis Notario pro quolibet Tribunali, vel pro regimine Reip. in eius creatione hoc de fidelitate ipsum creans sub iuramento exigere semper solet, dicens eidem: *Esto Notarius, & fidelis* (quæ est vna ex ceremonijs in tali creatione seruari consuetis) quanto magis exigendum ab eo, qui creatur pro regimine, seu pro Tribunali tanto maioris excellentiæ, & necessitatis, defensionis scilicet Fidei Catholicæ contra hæreticos.

21 Addendum item id, quod ad omnino conuincendum hactenus probatum etiam inseruit, nempe, si Notarius sub dicto iuramento pro vno regimine, vel Tribunali creatus, ad aliud Tribunal, vel regimen eligatur, aut applicetur, non teneri iterum iurare, secus est, si pro Tribunali sanctæ Inquisitionis sit electus, seu applicatus. Constat ex dicto §. Porro. Clem. 1. de hæreticis, de hac enim iteratione iuramenti ibi est expressus sermo, & tradit Ioann. Roias singul. 141. cum Glos. in eodem §. Porro, verb. *iurabunt*. vbi supponit tex. opportunum valde (quod in Notario sancti Officij ait Regula præsens requiri) vt scilicet eligatur ex iā creatis, & practicis in munere Notariatus pro alijs Tribunalibus, & multo opportunius, si ex practicis pro isto sanctæ Inquisitionis, quo enim maiori notitia rerum, & modi procedēdi huius scripturarum item, ac processuum, qui in Archiuo asseruantur, præditus fuerit, eo conuenientius, & fructuosius munus suū exercebit, atq; eo maius lumen nouis Inquisitoribus præferet.

22 Hinc infero expediens valde esse id, quod attigi præcedenti regula, vt Inquisitor ad promouendum Tribunal sanctæ Inquisitionis iam alicubi erectum accedens, confirmet Notarium denuo a suis antecessoribus electum, & confirmatum, nec de eo auferendo, & creando alio nouo deliberet, nisi ex valde vrgenti causa propter rationem dictam. Vnde merito propter eandem sublatum est hoc, quod in nostro Tribunali Melitensi fuerat iam vsu receptum, vt vnusquisq; nouus Inquisitor nouum etiam Notarium secum adduceret; inconueniens enim maximum, quod inde sequebatur experientia ipsa constitit; cum igitur Inquisitor, & Notarius scripturarum, & causarum præcedentium, ac veterum, quibus nouæ sæpius sunt connexæ, vel non legitime istæ expediri poterant, vel non nisi maxima cum difficultate.

Promotor fiscalis qualiter à nouo Inquisitore eligendus, vel confirmandus? quodnam eius Officium?

REGVLA XXXVI.

23 AD complementum erectionis noui Tribunalis sancti Officij, vel ad promotionē iam prius erecti, omnino expedit, vt nouus Inquisitor quamprimum instituat Promotorem fiscalem, aut iam ab antecessoribus electum, & confirmatum, denuo confirmet; qui in manibus ipsius Inquisitoris, aut substituti ab eo iurare

rare illi debet de exercendo fideliter munus suum, quod præcipue consistit in supplendo vices accusatoris.

24 **D**Ocent Simancas Cath. instit. tit. 53. num. 3. & 4. Ludon. Paramus lib. 3. de ord. Iudic. sancti Officij, quæst. 9. Farin. cum alijs ab eo relatis quæst. 185. num. 40. Quoad primum compleri scilicet erectionem huius Tribunalis per creationem Fiscalis, ac proinde statim esse creandum, quod incidit cum vltimo de supplendo vices accusatoris, fundatissimo discursu ex doctrina communi prædictorum auctorum, & aliorum sic ostenditur; quia attento quouis iure omne iudicium, seu causa iudicialis tribus ad minus personis constare debet, nempe Iudice, Reo, & Actore, seu accusatore, si causa sit criminalis (additur quarta Notarius scilicet, vt authentico instrumento de actione constet) cumque sæpius deessent accusatores, etiamsi crimina publice prassarêtur, quod nollent homines accusare ob timorem pœnæ talionis, si in probando crimine deficerent, vel ob alias causas, atque hinc grauissima damna
25 Reipub. dimanarent. Opportune prouisum fuit a iure, vt pro quibuscumque Tribunalibus institueretur quidam minister, vocatus fiscalis, aut Promotor fiscalis, vel Aduocatus fi-
26 scalis, qui vices accusatoris suppleat. Hic autem in Tribunali sanctæ Inquisitionis adeo occupauit locum, vt quamuis alia Tribunalia, adhuc a particularibus personis, quoties accusare volunt, accusationes recipere soleant, hoc tamen sanctum Tribunal a solo Fiscali eas recipit, de quo plenius infra, & de modo accusandi, ergo statim eligendus.
27 Quoad aliud de emissione iuramenti exercendi legitime munus suum innotescit ex eadem Clem. 1. §. Porro, pe hæreticis, ibi, & idem fiet de alijs personis necessarijs ad prædictum Officium exequendum, pronomen *idem*, refertur ad iuramentum a Notario emittendum, de quo in Tex. immediate antea, & a nobis Regula præcedenti; perpendenda item particula *necessarijs*, & ex ea deducendum efficax argumentum a minori necessitate ad maiorem, cum tanta sit personæ fiscalis, vt sine hoc sanctæ Inquisitionis Tribunal nullatenus consistere possit.

Quibus virtutibus, & Conditionibus Promotor fiscalis præditus esse debet?

REGVLA XXXVII.

28 **P**Romotor fiscalis Sancti Officij, vt vices accusatoris legitime suppleat; & reliqua muneris sui complete, vt ius postulat, exequatur, debet esse vir probus, diligens, industrius, atque V. I. D. excellentissimus, præter virtutes fidelitatis, & secreti, quæ in quouis eius ministro requiruntur.

29 **I**Ta ijdem Doctores proxime citati, Simancas ibidem num. 1. *Eligendus est*, inquit, *Vir probus, diligens, industrius, & Iurisperitus*, Ludouicus Paramus circa eius excellentiam in iurisperitia, ita loco citato, num. 37. *Vt sciat*, inquit, *suam intentionem Exacte instituere, oportat illam esse iurisperitum:* & paulo post num. 40. ita efficacius ex iure, *Si vero*, inquit, *Promotor fiscalis Iuris Pötificij, & Cæsarei perfectam cognitionem obtinuerit facile, recte, & iuridice apud Inquisitores officium suum exponet*, l. sciendum, §. 1. & l. Paulus, 1. & ibi Bart. ff. de legat. circa probitatem, item diligentiam, & industriam prosequitur idem Paramus num. 41. *Oportet, inquit, illum esse probum, diligentem & industrium, vt cognoscat quando, & quomodo possit accusationem proponere, & causam prosequi, &c.*

30 **I**N custodiendis scripturis sancti Officij præcipue fidelitas Promotoris fiscalis exposcitur, ex mente Iacobi Simancæ tit 41. nu. 9. qui hanc curam ipsi simul, & Notario committit per hæc verba. *scripta*, inquit, *Sancta Inquisitionis sub tribus clauibus custodienda sunt: quas promotor fiscalis, & Notarij seruare tenentur, neque legi, ant ostendi vnquam debent nisi coram alijs omnibus, &c.* Verum circa hoc attendendus stylus cuiusque Tribunalis Sanctæ Inquisitionis, & crederem id arbitrio Inquisitoris relinqui. De secreto seruando agetur capite sequenti simul cum alijs ministris Sancti Officij.

CAPVT V.

De instituenda, aut confirmanda ab Inquisitore Sacra Congregatione Sancti Officij, creatis scilicet, vel confirmatis alijs officialibus, Assessore, Qualificatoribus, Consultoribus, Aduocato Pauperum, ac reliquis ministris, & familiaribus.

PROOEMIOLVM.

1 **E**Recto Tribunali Sancti Officij, declaratisque officialibus semper ad ipsius executionem simpliciter, & omnino necessarijs; sequitur vertat oculos nonus Inquisitor, & nos cum ipso ad alios ministros, in titulo expressos, maxime ad eos, ex quibus Sacra Congregatio componitur, non ita simplici-

pliciter, & absolutè ad eandem executionem necessarios; sed aliquo modo ipsi cooperantes. Vnde hic singulorum cooperationes, & qualitates singulis ferè Regulis indicabimus.

Eligendus ne etiam Assessor ab Inquisitoribus qualis, & ad quid?

REGVLA XXXVIII.

1 IVxta cōsuetudinem aliquorum Tribunaliū sancti Officij eligēdus est Assessor, aut confirmandus iam prius electus, qui sit coadiutor Inquisitoris in recipiendis denuntiationibus, in examinandis testibus, in formando processu, & in alijs similibus; quique in congregatione, sicut alij Consultores, votum ferat. Vnde esse debet insignis V.I.D. & in rebus sancti Officij valde practicus, præter virtutes paulo ante in Aduocato fiscali expressas.

3 IN iure præcipuè ciuili adeo copiosè de Officio Assessoris agitur, vt extent circa eius munus tituli integri ff. de off. Asses. & C. de Assessor. frequenterque assignantur Assessores in quibusuis Tribunalibus, tam ecclesiasticis, quā secularibus ad supplendum quandoque inscitiam, quandoq; laborem iudicum, seu vt sint, quasi Iudices. Vnde ait Roias de hæret p.1.nu. 386. cum Domin cap statutum, num. 33. de rescript. in 6. & Lapo per hunc citato, *si causa sit merè canonica, & spiritualis, & assessor mere legista, hic poterit recusari*.

4 Cæterum in Tribunali sanctæ Inquisitionis vix vllus est vsus huius ministri, præcipuè in illis Hispaniæ, & in hoc propinquo Regni Siculi vix vlla mentio de Assessoribus, imo illorum nomen inauditum, aut saltem confusum cum eo Consultorum, quasi sint idem, vt confundit, seu coniungit Simancas dic. tit. 41. num. 11. per hæc verba: *Assessores periti, quos Consultores nominare solemus, ab Inquisitoribus conuocandi sunt, vt in causis fidei consilium eis prabeant, &c.*

5 Nihilominus in Tribunali sacræ Congregationis pro causis fidei Vrbis Officium Assessoris magnæ æstimationis habetur, vt omnino distinctum ab Officio Consultoris, cum multo maiori facultate, & extensione in vsu causarum fidei, quam illud, nempe circa omnia in hac Regula per nos expressa, & circa alia. Vnde miror Farin. cuius residentia, quasi iugiter fuit in curia Romana, cum perspectum in d. Tribunali Vrbis munus Assessoris sine dubio habuerit, haud vllum de eo in suo tractatu de hæresi verbum protulisse, quod apud ipsum inuenire

6 potuerim. In nostro item Tribunali sanctæ Inquisitionis Melitensi similiter Officium Assessoris longe diuersum est ab Officio Consultorū, ac multo plures functiones complectitur, quod experientia ipsa quotidiana nobis Consultoribus, & alijs clarè innotescit, nempe expressas in Regula.

7 Solent autem eligi in Assessores, vt in plurimum insigniores ex his, qui iam per aliquod tempus in ipso Tribunali sancti Officij munus Fiscalis, aut Consultoris, aut Pauperum aduocati exercuerunt: hincque fit, vt ad Assessoratum accedant cum notitia, & praxi sufficienti negotiorum sanctæ Inquisitionis; & consequēter iam apparet, quod debeat esse excellentissimus V.I.D.

8 Electio Assessoris in Tribunali Vrbis crederem, quod fiat ab Eminentissimis DD. Card. cum approbatione Summi Pontificis: Electionem vero Assessoris pro nostro Tribunali Melitensi, sicut & Promotoris fiscalis sacra Congregatio sancti Officij Vrbis sibi reseruauit, vt alibi diximus.

Quid de eligendis Qualificatoribus Doctrina Theologica præstantibus.

REGVLA XXXIX.

9 IN Tribunalibus sancti Officij Hispaniarum, Lusitaniæ, Siciliæ, & reliquis in quouis Dominio Regis Catholici erectis, vbi vt in plurimum Inquisitores non sunt Theologi, sed merè Iurisperiti, assignari solent ab eis diuersi viri in Theologica facultate adeo insignes, vt eam iā publice professi fuerint, vel ad profitēdū ipsā habiles habeantur, qui tantum Qualificatoris munus exerceant, seu dictis, vel factis in causis fidei qualificationem, siue censuram tribuāt.

10 CIrca hanc optime Ioannes Roias vbi supra num. 384. per sequentia verba, *in exponendis*, inquit, *verbis dubijs, agnoscendisq; factis, vel dictis suspectis, vel hæreticis periti Sacræ Theologiæ professores vocādi qui vulgo Qualificatores nuncupantur, quorum assertionibus omnimodam Inquisitores adhibeant fidem*, l. septimo mense ff. de stat. hom. l. semel, C. de remilit. cap. causam matrimonij, cap. proposuisti, de probat. & statim idē Roias nu. 385. *Nam cuilibet*, inquit, *experto, & perito in arte sua credendum est*, Bart. in procemio ff. vet. §. 1. nu. 8. plene Angel. in l si vacan. C. de bon. vacan. lib. 10. hactenus dictus Roias, apud quem plura inuenies, quibus nihil opportunius, & satis superque ad probationem rei præsentis.

11 Vnde nota nihil mirum si in prædictis Tribunalibus Hispanicis duplex fuerit institutum munus, Theologi scilicet Qualificatoris, & Consultoris, re ipsa quoad praxim vnū ab alio omnino separatū. In toto enim negotio sanctæ Inquisitionis hoc solum caput qualificandi propositiones, vel censurā dictis, aut factis, pro causis fidei tribuendi, tāti ponderis, ac momēti habetur, vt nullum certo ei adæquari posse videatur. Vnde merito proinde nos huic primo libro nostri operis titulū indidimus de Cōsultore Theologo, seu de Regulis multiplicibus pro eo formādo, quoad qualificationem in dictis, vel factis &c. sine distinctione vtriusque muneris, cū tam in eisdem Tribunalibus Hispaniæ, quam in alijs totius Christianitatis cuncta spectātia ad Qualificatorem, per Consultorem Theologum suppleantur, & alia plura ab hoc pro expeditione causarum fidei executioni mandentur. † Quare multo maioris æstimationis, & honorificentiæ censetur titulus hic Cōsultoris, quam ille, Qualificato-

lificat oris; cum soleant, qui per aliquot annos in munere qualificandi versati sunt ad altiorē gradum consulendi promoueri. De materia tādem, seu de casibus in quibus qualificatio locū habet, & de modo, tempore, & loco eam tribuendi conuenientius infra in expplicatione edi cti sanctæ Inquisitionis dicetur.

Congregatio ex Theologis, & Iurisperitis instituenda ne ab Inquisitore, vel confirmanda, etiam cum coactione ipsorum?

REGVLA XL.

13 COadunanda est, vel confirmanda a nouo Inquisitore Congregatio ex Consultoribus viris lectissimis, vtraque facultate sacræ Theologiæ, & Iurisperitiæ valde præexcellentibus, quorum consilio, & directione in causis fidei tractandis, & expediendis, quoad omnia capita qualificationis, carcerationis, intentionis, quæstionis, abiurationis, & punitionis, atque his annexa, vbi opus fuerit, iuuari possit, ad hocque iuuamen præstandum compellendi, si forte ipsū præstare noluerint.

14 DE his Consultoribus, seu assessoribus, vt appellat Simancas vbi supra, & alijs conuocandis, siue congregandis, etiam sub præcepto, si opus fuerit, ad hunc effectum præstandi consilium Inquisitori extat textus expressus in cap. vt commissi de hæreticis, in 6. ibi, *Aduocandi quoque, prout expedierit, peritos quoslibet, ve nobis assistant, & in huiusmodi sententijs præbeant consilium opportunum, ac eis quod super his nobis humiliter pareant, in virtute obedientiæ iniungendi,* vbi cum glos. in figuratione casus, multi canonistæ, quos citat, & sequitur Farin. q. 185. num. 188. vt Archidiach. num. 5. & Ioann. Andreas num. 2. verb. peritos, extat etiam textus in cap. statuta quædam, §. iubemus, eodem titulo de hæreticis in 6. adducendus à nobis Regula sequenti n. confirmat idem constitutio Alexand. IV. incip *Cupientes*, quam in fine Direc. adducit Franc. Peña, qui cum Eymerico p. 3. q. 77. hoc copiose docet, specificat autem esse vocandos consultores præcipue Theologos, vbi Inquisitores sunt iurisperiti, vt in Hispania; sed de vocandis etiam tunc Canonistis, ac Legistis affirmat bene Ioann. Roias p. t. de hæreticis, numer. 404. *quamuis ipse Inquisitor sit insignis iurisperitus,* & addit *posse vocari laicos coniugatos, dummodo sint honesti, prouidi, & probatæ vitæ, vt periculum corruptionis tollatur.*

Simancas de Catholic. inst. tit. 41. n. 13. Zanch. tract. de hæreticis cap. 15. num. 3. Decian. tract. crimin. lib. 5 cap. 24. num. 10. & alij optime docent non excusari prædictos consultores ab accessu ad congregationem, & ab obedientia Inquisitoris, eo quod consilium gratis tribuere debeant, nec possint salarium vllum exigere; quia omnes Christiani negotium fidei defendere, & procurare tenentur. Vnde possunt cogi ab Inquisitore ad dictum cōsilium præstandum, quod tradunt Eymericus 3. p. Direc. q 77. & ibi Peña, citatis alios concordes circa hoc

16 Com. 126. Quamquam idem Doctores recte addunt licitum esse consultoribus salarium accipere, si Inquisitor sponte ex sua prouida discretione ipsum eis afferat, ita adductus Farin. p. læsæ num. 190.

17 Illa denique sex capita præcipua in hac Regula proposita, circa quæ viri docti in consultationem vocantur, iam in præfatione totius operis æqualiter exposuimus, & bipartita æqualiter inter Theologum, & iurisperitum ostendimus, coposiusque infra suis locis explicabuntur.

An teneatur Inquisitor sequi Consilium Consultorum? aut saltem ab eis ipsum petere?

REGVLA XLI.

18 AVditis Consultoribus in Congregatione, quod teneatur Inquisitor in expeditione causarum, & sententia ferenda ipsorum consilium sequi, non caret probabilitate: multo tamen probabilius est ad hoc nequaquam obligatio semper eum astringit dictum consilium ab ipsis petendi, maxime in causis arduis.

19 NVlla expressa in iure de hac re decisio reperitur; ac proinde, cum sit ex se difficilis, valde circa ipsam controuertunt Doctores, suntque inter se diuisi. Primam partem Regulæ mordicus tenet Arnal. Arbertinus de Agnos. asser. q. 26. num. 11. & 12. fundatur præcipue in textu ex cap. statuta quædam, §. iubemus de hæreticis in 6. ibi de ipsorum (idest iurisperitorum, qui antea expressi) consilio ad sententiam, vel condemnationem procedi volumus: magnam vim facit Albertinus in particula *de Consilio*, quod hæc, vbicumque in iure apponitur, denotet causam proximam, & materialem, & de sui natura augentem, l. 1. ff. depositi, & cap. Episcopus 35. dist. adeo vt necessario sit consilium petendum, & obseruandum in agendo alioquin actus erit nullus, seu inualidus; secus vero de particula *cum Consilio* secundum Bart. cum alijs ad l. t. §. si plures, nu-

20 mer. 4. ff. de exert act. Item fundatur, quia vbi in iure præcipitur aliquid fieri de consilio alicuius, hic censetur esse electus, ad id faciendum, cap. fin. de off. Delegat. l. inter artifices ff. de solut. hanc etiam partem tenere videtur Eymericus 3. p. direc. q. 78 & 79. ex vi eiusdem textus cap. statuta, §. iubemus, quod ibi iniungatur Inquisitoribus, vt integraliter ostendant processum dictis consultoribus ad præbendum fundatum consilium, quod ipsi secuturi sunt, hancque esse sententiam Eymerici, quod Consultores habeant votum decisiuum in causis fidei affirmat eius Commentator Peña citandus, est etiam sententia Archid. in cap. vt commiss. de hæreticis in 6. verbo consil. & aliorum quos refert, sed non sequitur Farin.

21 q. 185. num. 192. In Lusitania certum est Consultores seu Deputatos habere decisiuum iuxta Aut. Sousam in suis Aphorismis lib. 1. cap. t. num. 14.

22 Oppo-

22 Oppositum autem firmius tuentur dicti Penna Commentar. 122. & ipse Farinac. cum pluribus pro hac parte ab eo adductis. Ratio est quia apud Consultores nulla residet iurisdictio ordinaria, aut delegata, sed plane apud Inquisitorem, Bartolus in lege prima ff. de off. assess. & Decius in cap. si pro debilitata. de off. delegat. ergo illorum Consilium, seu suffragium non est decisiuum. Item quia Consilium non reputatur de essentia actus, vt super leg. finalem, §. necessitate, C. de bonis quæ liberis, tenent Doctores, vt Bald. num. 24. quæ ratio destruit secundam oppositæ sen-
23 tentiæ. Interpretatio autem illarum particularum, de consilio, & cum consilio, nullo modo vrget, cum non habeat firmum fundamentum in iure, & potest dici, quod sit libere inuenta.

24 Nec obstat textus in dicto §. iubemus, cum ex eo ad summum deducatur, quod teneantur Inquisitores petere consilium a Consultoribus, non vero ipsum sequi: imo hæc petitio moderatur in capitulo vt commissi, de hæreticis in 6. ibi, *aduocandi quoque prout expedierit, peritos quoslibet, vt vobis præbeant consilium opportunum*: cum particula valde moderatiua, *prout expedierit*, atq; ob id in fine Regu-
25 læ dixi maxime in causis arduis. Adderem nunc etiam in non ita arduis, quando Inquisitor de nouo accedit ad regimen Tribunalis sancti Officij, & est vnus solus; nam licet excellat in facultate Theologiæ, aut iurisperitiæ, cum dictum officium habeat peculiarem stylum, & modum procedendi, particulares etiam terminos locutionis, qui ipso vsu addiscuntur, fere in omnibus saltem per aliquot menses adiutorio & consilio nouus Inquisitor indiget. Vbi autem sunt plures simul Inquisitores, vt in Tribunalibus Hispaniæ, antiqui supplent defectus recentiorum.

Vtrum assignandus ab Inquisitore Aduocatus, & qualis pro defensione Reorum? an etiam Procurator?

REGVLA XLII.

26 Eligendus est etiam a nono Inquisitore, vel confirmandus iam prius electus alius minister nomine Aduocatus, qui in dicta Congregatione, & extra eam defensionem Reorum suscipiat, vbi est locus defensionis: hic oportet sit V. I. D. vir probus, ac fidei zelator. Præter Aduocatum autem raro concedendus est Procurator alicui ex reis denuntiatis.

---

27 Tametsi Farinaceus quæstione 197. num. 54. regulam vniuersalem negatiuam proponat, ostendatq; in hoc differre Tribunal sanctæ Inquisitionis a reliquis Tribunalibus, quod in his semper Aduocati concedantur Reis, & dilatio ad hos quærendos ex lege prima §. ait prætor ff. de postulat. secus vero in illo ex textu in cap. statuta quædam, de hæreticis in 6. ibi, *& absq; Aduocatorum etc.* qui textus intelligendus est, sicuti intelligit ipsemet Farinac. numero 75. cum limitatione, nempe casu, quo iam constat de hæresi, vel Apostasia inquisiti, vel per propriam eius confessionem, vel per alias legitimas probatio-
28 nes: dum tamen de delicto est dubium, & inquisitus illud negat, semper ei conceditur Aduocatus, qui ad eius defensionem pariter crimen negare potest; ita plures relati ab eodem Farinac. præcipue Simancas Cathol. institut. titulo 5. num. 2. vbi etiam ei non petenti esse dandum affirmat, quando post trinam monitionem adhuc crimen negat; idem asserit titulo 43. numero 22. & Roias singul. 53. numero 2. ne absq; defensione pereat.

29 Exprimit bene Eymericus virtutes, & qualitates requisitas in dicto Aduocato tertia parte titulo de defensionibus reorum, numero 117. ibi, *et sic concedetur sibi Aduocatus, probus tamen, et de legalitate non suspectus, vir V, I. Peritus, et Fidei zelator, et procurator pari*
30 *forma*: hactenus ille. Verum id, quod addit de procuratore, quod etiam Simancas Cathol. institut. titulo 52. & alij tuentur, & sine dubio concedi posset; *raro tamen id fiat*, inquit Anton. Sousa libro 2. Aphor. capitulo 31. num. 3. *Aduocatus enim sufficit, ac etiam Inquisitores, qui ex officio reum defendere tenentur*; ita ibi Sousa, & pari modo Penna commentar. 28. versu, ac quantum, & adducit instructionem Madrilianam prohibentem expresse dari inquisitis de hæresi procuratorem, ibi, *dari non debent, quia experientia docuit multa incommo-*
31 *da inde solere prouenire etc.* Concludit tandem Penna seruandam circa hoc cuiusque Tribunalis consuetudinem.

In Causa fidei contra minorem 25. annorum præter Aduocatum, assignandus ne ei Curator?

REGVLA XLIII.

32 Quoties denunciatus de hæresi, vel Apostasia fuerit minor 25. annorum, prius quam Promotor Fiscalis cōtra eum procedere incipiat, præter Aduocatum assignandus est etiam ipsi Curator, si non excesserit annos pubertatis, qui circa causam fidei, prout de iure potuerit, eiusdem curam habeat; quicquid sit de vsu alicuius Tribunalis, nullatenus id obseruantis.

33 Magna est difficultas, & controuersia inter Doctores circa Curatorem dandum minoribus; non enim desunt, qui eodem modo de hoc, atq; de procuratore sentiant. Cæterum plures auctores, & melioris notæ partem affirmantem optime tuentur, præcipue Farin. crim. quæstionum 81. 9. cap. 10. numero 352. Sousa vbi supra capitulo 32. numero 3. & Penna in direc. tertia parte commentar. 28. vbi in comprobationē adducit instructionem Madrilianam de anno 1561. capitulo 25. ibi, *si reus fuerit minor 25. annis, dabitur curator, cuius auctoritate ratificet &c. confessiones suas; sed curator non sit ex officialibus sancti Officij, & potest esse Aduocatus eius, vel qualibet alia persona grauis, fidelis, & bona conscientia*, hactenus instructio illa. Ex quibus probabiliter
4 deduci videtur, quod idem possit, & Aduocati, & Curatoris vices gerere, sicque in hoc nostro Tribunali Melitensi aliquando obseruatum, & forte iu aliqnibus alijs pari modo.

35 Cæterum quidquid sit de identitate personæ pro eodem munere, quod non omnino reprobo, ijdem Doctores, præcipue Penna, & Sousa vere affirmant, si quid cum minoribus gestum sit absq; auctoritate Curatorum, id ipso iure irritum esse, & nullum, lege clarum C. de auctor. præstan. Matthæus de Afflict. decis. 208. incip. minor adultus. Alexan. consil. 115. & Anton. Gomez tom. tertio de delic. capitulo primo numero 64. ergo dandi sunt eis Curatores, etiamsi non petant, nec curent.

36 Vltimo loco aduertendum, quod quamuis attento iure communi illi dicantur minores, qui 25. annos ætatis non compleuerunt, secundum tamen leges Regni Siculi, quæ etiam in hac Insula Melitensi obseruantur, habendi sint minores nondum 18. annos completos nati.

Quid de electione Depositarij, & Capitanei ab Inquisitore facienda?

REGVLA XLIV.

37 Ad erectionem item Tribunalis sancti Officij, vel ad promotionem iam prius erecti, eligendi sunt vel confirmandi, qui alias electi, a nouo Inquisitore duo alij ministri, nempe Depositarius, seu Thesaurarius, & Capitaneus, siue præcipuus sententiarum eius executor.

38 Haec vix vlla indiget probatione, sed breui tantum cuiusque partis seu terminorum declaratione, quam tibi exhibeo maxime cum Simanca Cathol. institut. titulo 41. vbi de singulis aliquid attingit. Primo de depositario, qui etiam Thesaurarius vocari solet, quia recipit, & conseruat redditus, aut bona temporalia Tribunalis, quæcumque & vndecumque illa habeat, vt salaria Inquisitoribus, & alijs ministris, quibus dari consueuerunt, inde soluat. atque ex præscripto Inquisitoris in alia Tribunali necessaria impendat. Hinc Simancas ipsum appellat Receptorem, eodem loco numero 33. de quantitate salarij vnicuique tribuenda in Tribunalibus Hispa-
39 niæ, ibi, *totidem Receptori*; & paulo post: *Quæ salaria possunt augeri arbitrio Generalis Inquisitoris, & soluenda sunt a Receptore temporibus præfinitis: qui si fiscus fuerit, priuari poterit ab ipsis Inquisitoribus officio; instruc. 4. Tolet. capitulo 2. & instruc. 3. Vald. capitulo 13.* hactenus Simancas; qui etiam titulo 36. ita salaria illis (*nempe absentibus absque licentia, vel vltra tempus licentia*) *non soluantur a Receptore, nisi libro absentorum per ipsum inspecto*.

40 Item de Capitaneo, qui vulgo Hispanice Aguasil maior, cuius munus magnæ honorificentiæ habetur, & viro nobili, vt in plurimũ, committitur: hic præ cæteris erectionem Tribunalis sancti Officij, & huius iustitiæ executionem repræsentat virga oblonga subtili, manu erecta fere semper incedens. Vnde bene Simancas dicto titulo 41. eum appellat executorem, ibi. executori sexaginta, scilicet millia nummorum æreorum, vulgo ispanice, Marauidis, pro eius salario: quæ appellatio executoris valde quadrat ipsius muneri; cum proprium eius sit, adiuncta cooperatione officialium inferiorum, mandata Inquisitoris quoad capturam, & carcerationem reorum, quoad sententiam prolatam contra eos, & quoad reliqua occurrentia promptissime exequi.

Eligendi ne etiam ab Inquisitore familiares, & alij ministri?

REGVLA XLV.

41 Tandem pro complemento erectionis Tribunalis sancti Officij, aut promotionis iam prius erecti, creandi sunt a nouo Inquisitore, vel confirmandi per prædecessores alias creati, varij familiares, seu Crucesignati, qui ad varia ab illo iniungenda inseruiunt: ministri etiam magis inferiores, vt Carcerarij, & nuntij.

42 Quoad familiares constat ex Clemen. Nolentes § Porro, de hæreticis, vbi deciditur posse Inquisitores habere armatam familiã, seu familiares ad defensionẽ suę personę, & domesticorũ suorũ & ad capiẽdos hæreticos, atq; ad alia promotioni Tribunalis sãcti Officij expediẽtia, vsusq; armorũ quacũq; lege prohibitorũ ad tales effectus diu, noctuq; ipsis licet & alij

quibusuis

ijs ministris eiusdem Tribunalis est concessus, ex textu expresso in Clementina secunda
43 §. fin. de hæreticis: Dummodo non fit abusus in executione talis priuilegij, ita in eadem Clementina ibi: *Porro Inquisitoribus ipsis districtiuis inhibemus, vt nec abutantur quomodolibet concessione portationis armorum*, & pari modo in extrauagante Ioan. 22. incip. *Exigit vestri Ordinis*: tradit copiose Farinacius quæstione 182. a num. 89. vsque ad 94. cum Eymerico 3 p. Direc. q. 56. & ibi Penua Commentar. 105. & cum alijs.
44 Porro dicentur Inquisitores abuti concessione portationis armorum, quoties licentiam cōcedent deferēdi ea familiaribus, & ministris, non necessarijs, vt patet ex eadem Clemen. in
45 fine de hæreticis. Quinam autem censeantur familiares necessarij, qui vero secus, vix posse videtur assignari regula certa, quæ inseruiat pro quibuscumque Tribunalibus. Vnde frustra ni fallor, laborat Simancas ibidem num. 17. in assignando numero eorum pro Tribunalibus Hispaniæ circa Ciuitates maiores, & minores, & circa Villas &c. Cum iuxta circumstantias temporum, locorum, & Magistratuum sint plures, vel pauciores assignandi, non quidem solo arbitrio Inquisitorum particularium, sed adhibito etiam Generalis Inquisitoris, aut Eminent. Cardinalium sancti Officij Vrbis, vt cautius circa hoc procedatur, & magnæ dissensiones inter Inquisitores Prouinciales, & Magistratus temporales hinc sæpius oriri solitæ occasione multitudinis eorum circa ipsos abscindantur.
46 Verum multo maiores non raro oriuntur, (quæ vix interposita etiam Regis, vel Principis auctoritate abscindi possunt post assignata haud semel concordata) ob competentiam Iurisdictionis temporalis in causis dictorum familiarium, & ministrorum sancti Officij: circa quod similiter nequaquam assignari valet Regula certa, & determinata pro omnibus Tribunalibus, quidquid afferat Simancas citatus, num. 18. affirmans *in criminalibus subesse familiares, & quosuis ministros sancti Officij iurisdictioni Inquisitorum* (exceptis aliquibus casibus ab ipso expressis) non verò in ciuilibus, & circa hęc agendum cum eis ac si familiares non essent, ex l. eo tempore ff. de milit. testam. nam licet in aliquibus Tribunalibus Castellæ ita se forte res habeat, in alijs Coronæ Aragoniæ a viris fide dignis audio aliter se habere, nempe quod præter casus aliquos exceptos, tam in ciuilibus, quam in criminalibus iurisdictioni
47 Inquisitorum subijciantur. In Tribunali vero Regni Siciliæ valde circa hoc variatum est, vt apparet ex concordatis editis a Philippo II. anno 1580. & 1591. ac nuper a Philippo IV. anno 1633. quæ attente legi, & video etiam in ciuilibus circa aliquos casus esse Iudices In-
48 quisitores suorum familiarium. De reliquis tandem Tribunalibus Italiæ, & aliarum Regionum nihil certi scio circa hoc iurisdictionis temporalis in causis familiarium, ac proinde
49 omnino reticeo. Item nihil hic circa carcerarios, & nuntios in particulari exprimo; quia infra lib. 2. opportunius de eis dicetur.
50 Nota autem circa familiares huius nostri Tribunalis Melitensis, quod licet sint numero pauci, nempe viginti tantum pro omnibus istis Insulis ex decreto Sacræ Congregationis Vrbis, competentiam tamen Iurisdictionis circa ipsos Dominorum Inquisitorum esse admodum latam, nēpe in actiuis, & passiuis omnibus quoad criminalia, in actiuis vero tantum
51 quoad ciuilia. Nota etiam quod in diuersis, quæ de iure spectant ad Ordinarium diœcesanum, sunt Iudices Inquisitores dicti, & cognoscunt de confessione annuali, & de communione in Paschate suorū familiarium, & ministrorum; tribuunt item his monitoria pro causis occurrentibus reuelandi &c.

Quid de Iuramento a quibusuis ministris sanctæ Inquisitionis faciendo? & de probationibus præmittendis ante eorum electionem?

REGVLA XLVI.

52 OMnes ministri, seu officiales sanctę Inquisitionis præcedentibus Regulis expressi, & alij si qui sunt, ac eorum substituti ab Inquisitore, vel de eius licentia ab alio assignati, emittere debent solemne iuramentum exercendi fideliter munus suum, & celandi quæcumq; arcana sancti Officij: ad vtrumque autem conducet, si præmissis probationibus iuridicis, viri honesti, bonæ famæ, & Christiani antiqui, nullam ex Iudæis, vel Mauris, aut ex prosecutis in sancto Officio pro causa fidei originem ducentes eligantur.

---

53 DE hoc iuramento circa vtramque partem agit Simancas eodem titulo numero 30. & 31. & quoad primum de exercendo fideliter munus suum (quod etiam iurare solent quiuis Reipublicæ ministri) ostendit ex Clementina 1. §. porro, de hæreticis, & ex lege rem nouam C. de iudic. & ex lege iubemus 2. de ero. at. milit. ann. & hæc probatio sufficit, cum res per se pareat. Pro secundi probatione de celando sancti Officij arcana, quod est magis proprium nostri Tribunalis sanctæ Inquisitionis, adducit idem Simancas instruction. Tolet. capitulo quarto, & testimonium Dominici Soti libro de ratione tegendi secretum, quæstione prima, & exornat, more suo, eruditione aliqua propositis exemplis, Persarum, & aliorum, qui in seruando secreto pro
54 bono Reipublicæ regimine excelluerunt. Vnde bene concludit si quis ex officialibus, aut familiaribus sanctæ Inquisitionis arcana eius prodere ausus fuerit, debere hunc statim priuari officio, & alijs pœnis pro criminis qualitate puniri.
55 Dixi in Regula, ac eorum substituti ab Inquisitore, vel de eius licentia ab alio

assignati, quia omnes ministri per se ipsos officijs inseruire debent, non autem per substitutos, cum eorum industria requiratur, & non substitutorum, ergo nullus minister sancti Officij potest pro libito aliquem sibi substituere, sed ex licentia superioris, & concurrente causa legitima, ita ibidem Simancas num. 35. ex Valedolit. instruc. cap. vlt. & est vtrique iuri conforme, l. nullus qui, C. de decur. & cap. vlt. §. 1 de officio delegati.

56 Quoad vltimum de eligendis ministris quibusuis, & familiaribus honestis, bonæ famæ, Christianis antiquis &c. iam aliquid supra expressimus circa aliquos eorum, nempe circa Commissarios: seu Vicarios Inquisitoris cum Penna in direct. 3. p. q. 14. cōmen. 63. vers creabit vero, specificat item Farin. q. 186. num. 55. quod debeant esse pij, & Christiani antiqui, quæ qualitates pietatis, & antiquæ Christianitatis absq; radice, vel origine vlla Iudaismi, aut Mahumetismi, vel prosecutionis de hæresi, sūt pari modo requisitæ in omnibus, qui munus aliquod in Tribunali Sanctæ Inquisitionis exercent, ad ipsumque exercendum admitti nunquam deberent, nisi prius de prædictis qualitatibus per legitimas probationes omnino constaret.

57 Hoc autem adeo stricte in quibuslibet sāctæ Inquisitionis Tribunalibus Hispaniarum obseruatur, vt quatenus nobiles, etiamsi titulati, vt Comites, Barones &c. ad familiaritatem sancti Officij sint admittendi (hanc ipsi sæpius eo fine procurant, vt a iurisdictione Proregis, vel Magistratuum temporalium eximatur) dictas legitimas probationes illarum qualitatum pietatis, & veteris omnimodæ Christianitatis

58 proferre cogantur. Non possum non hic adducere exemplum dilectissimi Parentis, qui prolatis huiusmodi probationibus munus familiaris sancti Officij Valentini obtinuit, & per multos annos fideliter exercuit in negotijs non raro magni momenti. & quod linguā

59 Arabicam calleret. Vnde cum ad ingressum meum in Societatem Iesu iuxta præscriptum Sixti V. (quod postea fuit reuocatum) strictissimæ probationis originis, legitimitatis &c. requirerentur, has Parentis amantissimi, & alias similes fratris mei Canonici, de quo Regula xxxj. nu. 72. P. Rectori Collegij Gandiensis exhibui, cum fide authentica, quod essem filius legitimus illius Ioannis Salelles, & frater huius Iacobi Salelles: quibus exhibitis, licet immeritus in hanc sanctissimam Religionem Societatis Iesu fui admissus 17. ætatis anno 1590. Incarnationis Dominicæ die quarta Octobris, ex quo fluxere iam quinquaginta anni, & ferè sex menses quod Deo Opt. Maximo sit gratia, qui faxit, eo paracto, quod parum superest vitæ in eadem Societate perseuerans diem vltimum feliciter claudam, ac tandem beatitudinis æternæ metam pertingam.

CAPVT VI.

De publicatione Edicti Sanctæ Inquisitionis, iustitiæ scilicet, & gratiæ; deque huius concessione, vel secus, habita prius concione de Fide, vel de opposito eius, nempe hæresis damno &c.

PROOEMIOLVM.

1 Post erectum Tribunal sancti Officij & institutam, vel confirmatam eius Congregationem ex Officialibus, & Consultoribus prædictis, quid sequitur attento executionis ordine a nouo Inquisitore præstandum? vt aliquem videlicet ipsorum Theologum, vel alium approbatum Concionatorem assignet, (nisi forte ipsemet Inquisitor concionari velit) qui coram vniuerso Populo in Ecclesia Maiori, voce si opus fuerit præconis die festiua, congregato concionem habeat de Fide, vel de necessitate & obligatione defendendi eam, aut de damno per hæresim, vel Apostasiam Ecclesiæ Catholicæ illato, aut de simili materia: sicque disponantur Auditores ad audiendum, & obseruandum Edictum Sanctæ Inquisitionis.

Tametsi pro mea tenuitate vndequaq; haud idoneum D.D. noui Inquisitores me vnum ex Consultoribus Congregationis sancti Officij Melitensis ad id præstandum multoties assignarunt, Vnde varias conciones ad hunc finem composui: ex quibus operæpretium duxi aliquas hic apponere, non eodem idiomate Italico, quo ipsas publicè in Templo Sancti Laurentij habui, sed stylo concisiori in Latinum conuersas, quod conuenientius a iuris sapientissimis sic fuit iudicatum, vt fiant magis communes omnibus Christianitatis nationibus, & sint pro forma, & exemplari ad similes componendas, cuicumque qui in posterum eidem functioni publicandi edictum Sanctæ Inquisitionis assignabitur.

CONCIO

CONCIO PRIMA.

De publicatione edicti sanctæ Inquisitionis.

SIne fide autem impossibile est placere Deo. Ad Hebraeos xj.

Suggessum hoc hodierna die. A. A. celeberrima stipatum frequentia nouus ego, ac publicus præco, non concionator ascendi, qui licet hoc mihi onus enulgandi edictum impositũ ab Illustris. viro, atq; in hoc genere Principem fuisse sentiam: tamen ne forte audaciæ, atq; arrogantiæ nota conuincar, si tantum mihi munus arrogem solum Apostolo Paulo diuini Spiritus Præconi concessum; optimum factu iudicaui tanti Præconis vocem, auctoritatemque veluti ducem sequi, atque a propositis ipsius verbis ne latum quidem vnguem hoc loco discedere. *Sine fide autem impossibile est placere Deo.*

Idem gentium doctor suam hanc nobis sententiam cõfirmandam videtur assumere, fideique quam maximum eligere quasi inuictissimæ Hæroinæ Trophæum; dum ait: *Fide intelligimus aptata esse secula verbo Dei.* Nam cum nihil fuerit communius in Philosophorum Licæis, nihil acceptius, aut euidentius Ethnicis Antiquorum ingenijs, quam illud, ex nihilo nihil fit, quænam victoria maior esse potest, quam ea, quam ipsa fides de tot, tamque validis eorum argumentationibus reportauit, suamq; Deo omnipotentiam a tenebricosis illis Ethnicæ sapiẽtiæ telis intaminatam, integramq; seruauit? quandoqnidẽ hodie in scholis fidei Christianæ lumine collustratis vna omnium tum Theologorum, tum Philosophorum etiam voce comprobatur, vt verissimum illud: *Aptata esse secula verbo Dei.* Atque hoc nonnisi fide, inquit Apostolus, *Fide intelligimus aptata esse secula verbo Dei. O admirabilem fidei vim, virtutemq; in auditam in hac testimonij* (ait subdit Apostolus) *cõsecuti sũt senes*, omnes sci icet Patriarchæ atq; Prophetę quorum primus est ille de quo in Genes. legimus: in fide plurimã hostiã Abel, quam Caim obtulit Deo, atq; ob hanc fidem illius sacrificium gratissimum Deo, contra autem infidelissimi Caini hostia nullo modo accepta fuisse dicitur. Fide Henoc translatus est, ne videret mortem, ante translation ẽ enim testimonium habuit placuisse Deo. Fide Noe responso accepto de ijs quæ adhuc non videbantur, aptauit Arcam. Fide Abraham obediuit in locum exire, quem accepturus erat in hæreditatem nesciens quo iret. Fide obtulit Abraham Isaac cum tentaretur. Hinc fit vt admirans idem Apostolus ad Rom. 4. inquit, *credidit Abraham Deo, & reputatum est illi ad iustitiam.* Nec minus vxor eius Sara sui sponsi fidem imitata. Fide ipsa Sara sterilis virtutem in conceptionẽ seminis accepit. Neue ex meo aliquid afferens hinc progrediar longius, ijsdẽ Apostoli verbis hanc concludam sententiam, quicum fidem Isaac, Iacob, Ioseph, Moysis, aliorumque heroum celebrasset, deinde subdit: *Et quid adhuc dicam? deficiet enim me tempus* narrantem de Gedeone, Barac, Samson, Iephtæ, Dauid, Samuel, & Prophætis. Quæ quidem omnia eo pertinent, vt ostendam quam gratos in Dei Optimi Maximi oculis, atq; conspectu fides nos sanctissima reddat. *Sine fide autem impossibile est placere Deo.*

Sed hoc idem liceat in præsentia efficacioribus aliquanto argumentis, & quasi e visceribus causæ, vt aiunt, deductis confirmare. Atq; optime quidem S. Doctor Angelicus in secunda secundæ q. 5. art. 1. illam definit his verbis: *Fides est habitus virtutis infusus, quo infallibiliter, & sine vlla formidine credimus a Deo reuelatis ob auctoritatem Dei reuelantis.* Sed hæc ab illa *D. Pauli* definitione a me viterius hic explicanda tanquam e fonte manauit: Est autem Fides, inquit, Apostolus, *sperandarum substantia rerum argumentum non apparentium.* Sed omissis omnibus ne longius extra temporis lineas dinager, tantum hic obiter verbum illud *substantiam*, e Græcis liceat inuestigare: apud quos est ẏrostasis quæ quidem vox vel existentiam, & substentiam significare videtur, vel potius substantiam.

Quod autem ad substantiam, aut existẽtiam attinet in hoc Sanctus Chrysostomus, Theofilatus, Theodoretus, alijque conueniunt, tam Veteres, quam Recentiores; *Fides enim* aiunt *est sperandarum subsistentia, & existentia rerũ*, qua nimirum fideles tam certi, atq, securi viuunt de ijs, quæ spes tanquam futura promittit, ac si ea quasi iam præsentia ipsis cernerent oculis, ipsis manibus contrectarent. Neque ab hoc dissentire videtur quod est in textu Syriaco: vbi dicitur *Fides est peiesa*, idest, persuasio, & certitudo de ijs rebus, quæ sunt in spe, perinde ac si iam existerent. Immo etiam adderem facilius, ac securius animum acquiescere quodammodo, ob auctoritatem Dei reuelantis, quã ob ipsorum sensuum testimonium; atque adeo subdit Apostolus; *Argumentum non apparentium*, quod idem est per D. Thomam, ac *assensus, quo*, inquit, *adhærescimus veritati.* A Græcis autem per elenchos, exprimitur, idque diuus Chrysostomus, & Augustinus lib. 13. de Trinit. cap. 1. explicant in hunc modũ *(demonstratio, atque, conuinctio)* quasi dicant, cedant, necesse est huic argumento Fidei omnes Philosophorum probationes, cedant Mathematicorum euincentium argumenta.

Idem ipsum confirmat alia *significatio*, nempe substantia sicuti enim substantia fundamentum est omnium accidentium, quæ statim, sublata substantia, corruunt; ita & omnia, quæ speramus bona, in sola fide nititur. quod etiã innuit Sanctus Dionys. Areop. cap. 7. de diuinis nominibus: quando docuit diuinam fidem esse stabile, firmumq; fundamentum eorum, qui crediderunt eos in veritate desigens. Atque hoc illud est fundamẽtum, quod idẽ Apostolus prima ad Corint. 3. se iecisse gloriatur, vt sapiens Architectus *fundamẽtũ posui, fundamẽtũ aliud nemo potest ponere, prater id quod positum est.* Ad eũ scilicet exædificandam Vrbẽ, eiusq; structuram ab initio Dominus suos conduxit

Apostolos, quam deinde Diuus Ioannes Apocalyp. cap. 21. iam absolutã, atq; perfectam se vidisse testatur: *Vidi Ciuitatem sanctam Ierusalẽ nouam descendentem de Cælo, a Deo paratã &c.* sed æmulus ille laudum diuinarum Lucifer, & ipse suam condidit vrbem, in qua sibi imperij sui sedem designauit, vt innuit idem Euangelista Ioannes Apoc. 16. *Babylon magna venit in memoriam ante Deum*, vt acutissime S. Aug. in lib. qui inscribitur de Ciuitate Dei; & de Ciuitate Diaboli explicare videtur. *Quid enim aliud Hæreticos esse dicemus, quid Apostatas, quam quasi quosdam Babylonicæ Vrbis Architectos, aut operas ad eam struendam conductas, quas etiam iussit, vti fidei fundamento, quo firmiter non Deo, sed sibi crederent. Vnde est veneficia omnia futilia, atq; irrita plerumque esse, nisi Diaboli verbis aliqua præstetur fides.*

Sed illud hic nullo modo pretermittendum puto, quod in Hebræo textu pro substantia, legitur Beethsẽ, vel pluraliter Beethsemi, quod idem esse videtur, ac os, aut ossa. Vt igitur corpus humanum naturaliter, nec informari ab anima posse videtur, nec vitam viuere, nisi prius firmissima ossium compagine sit constructum, atq; firmatum, ita & sine fidei firmamento anima Diuinæ gratiæ incapax esse, vnde ad Hebræos Apostolus 30. exclamat, *Iustus autem ex fide viuit* Non ideo quod ipsa fides sit ratio formalis huiusce vitæ, vt cum Philosophis loquar; iam enim docet idem Apostolus prima ad Corint. 18. *Si habuero omnẽ fidem, charitatem non habuero, nihil sum*. Et S. Iacobus in sua Canonica: *Fides sine operibus mortua est*. sed quod necessaria conditio sit, atq; proxima dispositio, quam consequitur gratia. Sic enim legimus: *Accedentem ad Deum oportet credere, quia est, & quia remunerator est*. Vnde orta est illa doctrina in scholis sine fide nimirum Christi iam incarnati aut mediatoris venturi neminem in gloriam ingredi,

Atq; hoc quidem iure optimo, *non enim coronabitur, nisi qui legitime certauerit*, ad dimicandum vero, quot vires ossa ministrent, quãtumq; addant animi, quis est qui nesciat? quin etiam olim ipse Samson non ense, non hasta, sed osse victoriam de hostibus reportauit, cum inuẽtam maxillam, idest *mandibulam asini, quæ iacebat*, accipiens interfecit in ea mille viros, Iud. 15. Quando igitur per Diuum Chrysostomũ Hom. 60. super Gen. *hostem habemus perpetuum, & fœderis nescium*, & apud Apostolum, *non est nobis colluctatio aduersus carnem, & sanguinem, sed aduersus Principes, & Potestates, aduersus Mundi rectores tenebrarum harum*, ad Ephes. 6. nisi nos cõsilium illud sequamur, quod ipse docet: *In omnibus sumentes scutum fidei*, & Petrus: *Cui resistite fortes in fide*; nulla vnquam ratione hostes hosce superabimus: victiq; facili negotio concidemus, sine hac fide, quæ est substantia rerum, idest os: & nisi hoc osse armati fuerimus.

Quæ cum ita sint, quid mirum, si Apostolus in ea verba proruperit, *sine fide impossibile est placere Deo. Impossibile est*, inquit, non ea, inquam, impossibilitate, quæ tantum affert difficultatem, Secundum quam explicare oportet verba illa ad Hebræos 6. *Impossibile est eos, qui semel sunt illuminati, gustauerũt etiã donũ cæleste, & participes facti sũt Spiritus Sancti &c. & prolapsi sunt, rursus reuocari ad pœnitentiam.* ne contradicere videantur verbis Domini ad Petrum: *dimittes non solum septies, sed vsque ad septuagies septies*, Verum etiam ea impossibilitate, quæ omnem excludit potentiam, aut possibilitatem, vt Philosophi loquuntur; ita vt quemadmodum sumitur atq; explicatur præpositio illa ad Hebræos 6. *Impossibile est Deum mentiri*, & hæc, quam diximus, assumatur, atq; explicetur, *Impossibile est sine fide placere Deo.*

Intelligant igitur ij, qui per flagitia, & scelera a Fide recesserunt, quam maximum in barathrum omnium miseriarũ inciderint: qui teterrima, vel Apostasiæ vel Hæresis, vel cuiuscumq; infidelitatis nota fœdati nõ sine magna diuinæ gloriæ iniuria, quam debent fidem, ac reuerentiam æternæ Sapientiæ verbis, eam Diabolo fabularum auctori mẽdacissimo præstant. Tuum est, Quæsitor Illustriss. hasce diuinæ gloriæ iniurias seuerissime vindicare; nostrũ A. A. talia infidelitatis facinora, atque peccata in judicium deferre. Omnium autem est æternam Dei bonitatem enixè precari, vt omnes, qui in tenebris infidelitatis, Hæresisq; versantur, a tanta tamq; obscura excœcatæ mentis caligine aliquando resipiscãt, atq; ad veræ Catholicæq; Fidei lumen aperiant oculos. Sine qua fide impossibile est placere Deo. Dixi.

CONCIO SECVNDA.

De publicatione edicti sanctæ Inquisitionis.

ECce ego mittam piscatores multos, dicit Dominus, & piscabuntur eos; & post hæc mittam eis multos venatores, & venabuntur eos de omni monte, & de omni colle, & de cauernis petrarum. Hierem. 16.

Quis vnquam crediderit A A, quis cogitauerit vel horum verborum ambitu allegorice nobis describi sanctissimum Inquisitionis Tribunal? vel sub Piscatoris, & Venatoris apparatu Illustrissimi Quæsitoris personam delitescere? quippe qui feras, bestiasque Hæreticorum, atq; Infidelium, vel piscando caperet, vel venando irretiret? ita sane hi piscatores sunt, ac venatores, quos cælestis ille moderator orbis per Hieremiam Prophetam tot ante annis promisit in Ecclesiam se esse missurum. Idque hodierna luce ostendere, & comprobare pro mea virili parte conabor.

Ecce ego mittam piscatores &c. obscurum est, (inquit doctissimus ille sacrarũ litterarũ interpres e nostra Societate Gaspar Sancez) *obscurum est, an hic Deus secunda promittat, an minetur aduersa*: quinam igitur hodie mihi comiter tanto in errore viarum rectum cõmonstrabit iter ad veritatem inspiciendam nisi suo veluti ductu patres quasi nobis de suo lumine lumen accendant? horum igitur aliqui hæc Hieremiæ verba quasi Dei minitantis aduersa iudicant esse. Alij contra Dei secunda quodammodo promittentis. In prima autem sententia videntur

dêtur esse Diuus Thomas Theodoretus, Dionysius Carthusianus Nicolaus de Lyra, Vgo, Vatablus. Io. Maldonatus, aliiq; quamplurimi, tam antiquorum, quam recentiorum; eamque confirmant, ex eo, quod in toto fere contextu orationis totoq; capite Hieremias recensere videtur incommoda, mala, supplicia omnia quę Deus iustissime iratus Populo suo Idololatræ minitatur: mortibus ægrotantium *morientur, non sepelientur, in sterquilinium super faciem terræ erunt gladio, & fame consumentur &c. abstuli pacem meam a Populo isto, dicit Dominus; quia non fuit occulta iniquitas illorum ab oculis meis, & reddam primum duplices iniquitates, & peccata eorum, quia contaminauerunt terram meam in morticinijs Idolorum suorum*. Vnde probabilius inferunt prędicti interpretes Dei minitantis potius, quam Dei miserentis hunc esse sermonem, quod hoc etiam magis ab ipsis confirmatur, quia multo clarius & euidentius idem Proph. cap. 25. describere, atq; explanare videtur, quod hoc cap. 16. allegorice sub piscatoris, aut venatoris figuris atq; inuolucris implicuit. *Ecce ego mittam, & assumam vniuersas cognationes Aquilonis, ait Dominus, & Nabuchodonosor Regem Babylonis seruum meum, & adducam eos super terram istam, & super habitatores eius, & interficiam eos, & seruient omnes gentes istæ Regi Babylonis septuaginta annis*. Quis igitur dubitet Nabuchodonosor, aliosque Chaldæos tum piscatorum, tum venatorũ personam induisse, quippe qui ferro & flamma in syluis, ac montibus per littora, & scopulos maximam Populi Israelitici cladem ediderunt, Regemq; Sedeciam, & suos in solitudinis caueis, latebrisque latitantes, quasi tot feras e latibulis extraxerunt, tantamq; prædam in patriam contulerunt. Nisi forte placeat cum D. Thoma subtilius inuestigare venatoris personam Tito, & Romanis impositam fuisse, vt indicat particula illa *post hæc*; his enim postremam cladem Hebræorum, ac ruinã Vrbis Hierusalem reseruatam videmus. At vero piscatoris personam Nabuchodonosor Regi, ac Chaldæis fuisse datam e simillimis Ezechielis Prophetæ verbis cap. 12. intelligi potest. *Et extendam rete meum super eum & capietur in sagena mea, & adducam eum in Babylonem*.

Sed quoniã, vt Apostolus loquitur de Prophetis 1. Corint. 10. *omnia in figura contingebant illis*, non iniuria citati patres, hũc locum inuestigantes e miserrimis Iudæorum ęrumnis ad calamitates Ecclesiæ gradum faciunt, ad miserias populi Christiani, quarum maxima, atque omnium pessima est amissio fidei & ipsa Hæresis, quam Apostolus ad Timotheum cap. 1. funeste deplorat his verbis: *Quidam bonam conscientiam repellentes circa fidem naufragauerunt*. His igitur minitatus est Dominus se missurum piscatores callidissimos, ac venatores, a quibus, vel hamo sub esca fallentis doctrinæ latente caperentur, vel fallacium argumentorum laqueo irretirentur. Atque vtinam iam inde a primis nascentis Ecclesiæ incunabulis ad hanc vsque ætatem Christiana Respublica tam multorum hæreticorum fallentes hamos, aut venenatas sagittas non passa fuisset. Vtinam venatores illi pessimi Simon Magus, Cherintus, Nicolaus, Arrius Nestorius, Mahomettus, Manes Donatus, Luterus Caluinus, Malanzon, Beza, aliiq; quamplurimi prædatores non extitissent. Non sane tot Regna, tot Vrbes miserrimis afflictas cladibus Hæreticorum deploraremus, neque vnquam Britannia, Gallia, Flandria, Saxonia, omnesq; ferè septentrionis atque orientis regiones, hac teterrima peste tabuissent.

Sed quonam modo fieri potest, dicet forte quis ingeniosior, vt tanta Ecclesiæ suæ Dominus damna patiatur? quique maximam animarum salutis curam gerit, tantas animarum clades populo suo, tot Christianæ Reipublicæ calamitates, ac detrimenta per sceleratissimos homines, suæq; fidei infensissimos hostes importet? sed enim facil.ime his, quæ objiciuntur rebus responderent citati auctores, si vetera Hebræorum exempla referrent, quibus ostenderent eodem modo nunc Dominum populo Christiano teterrimos hosce venatores mittere, quo olim indurauit Dominus cor Pharaonis, aut imperauit Isaiæ dicens, *excæca cor populi huius & aures eius aggraua, & oculos eius claude*. Denique vti varie horum verborum sententia exponi potest, ita & varias superiori dubitationi respõsiones adhibere ipsi possunt: multas autem doctissimus Pererius super cap. 11. Exod. affert ex Augustino, Chrysost. Greg. Thom. aliisq; Doctoribus. Sed illa Augustini communi fere omnium consensu in scholis retenta, quæ inprimis mihi maxime placet, est illa. Deum nimirum in huius generis calamitatibus, quæ non fiunt sine multorum peccatis, atq; criminibus tantum permittentem habere voluntatẽ, ac sæpe ipsis vti criminibus ad gratiam magis augendam, suamque magis pietatem illustrandam; *vnde permisit quidem* (aiunt Theologorum nonnulli) *Adami peccatum, sed quatenus illud incarnatio Verbi esset consequutura: si enim Adam* (aiunt) *non peccasset, Verbum incarnatum non fuisset*. Vel etiam Dominum iniquorum opera, atq; impietate tanquam suis lictoribus, ac ministris vti dicamus; sic enim exponitur ille locus Iob. 34. *Qui regnare facit hominem hypocritam propter peccata populi*; eodemq; sensu sumitur a Cornelio a Lapide textus allatus a Hieremia, *Ecce ego mittam Nabuchodonosor Regem Babylonis seruum meum. Seruum meum vocat*, inquit, *idest, lictorem, & executorem iustæ suæ vindictæ*. Testis in hac re mihi sit sanctus ille Eremi Monachus, qui cum ad pedes Christi Ecclesiæ Orientalis ab impijssimo Tyranno Phoca afflictæ atque vexatæ deploraret ærumnas, (quas refert Anastasius Nyssenus in quæst. sup. script. q. 15.) cumque grauiter quereretur his verbis, *Domine cur fecisti eum Imperatorem*? hoc tulit a Christo responsum: *quoniam non inueni peiorem, si peiorem inuenissem, illum fecissem*. Quæ eum ita sint, optime possunt prædicti Auctores hunc locũ Prophetæ quasi Dei contra populum Christianum minitantis interpretari, & exponere.

Sed tempus admonere videtur, vt aliam quam

quam multorum sententiam afferamus, eorum nimirum, qui putant varia his verbis commoda multaq; presidia Ecclesiæ suæ benignissimũ Dominum polliceri, in hac sententia sunt August. tract. 10. de vtilitat. ieiunij, Ambr serm. 6. in psalm. 118. Orig. Hom. 2. in Hierem. Tertull. lib. 4. contra Marc. cap. 9. Alijque quamplurimi, cum e veteribus, tum ex recensioribus: qui suã comprobare nituntur opinionem ex ipso contextu verborum, quæ superius eodem ipso capite Hieremiæ leguntur. Sic enim est scriptũ, *Ecce dies veniunt, dicit Dominus, & non dicetur vltra viuit Dominus, qui eduxit filios Israel de terra Aquilonis, et de vniuersis terris, ad quas eieci eos, et reducam eos in terram suam, quam dedi patribus eorum*. Quæ quidem verba Dei sanentis, ac miserentis esse planissime liquet. Vnde statim subdit. *Ecce ego mittam piscatores multos etc.* Iamq; re vera elegit Dominus Esdram, & Zorobabel, cæterosq; quorum opera, vt olim Moysis, & Aron ad liberandum populum vteretur.

Atq; hæc quidem ad literam; mystice vero intelligunt isti Doctores primis Christianæ fidei Quæsitoribus hæc verba, sanctis, inquam, Apostolis conuenire; quibus idem Dominus in Euang. Matt. 4. *faciam vos fieri piscatores hominum*, atq; Apostolorum potissimum Principi, *noli timere*, inquit, *ex hoc iam eris homines capiens* Matt. 13. & alibi sæpius eodem sermone vtitur Dominus.

Sed quemadmodũ his Hieremiæ verbis sanctissimum nobis Inquisitionis Tribunal significetur accipite. Nemo est qui nesciat sæpe sæpius in Euangelio maximeq; Matt. 13. Ecclesiam piscatorum retibus a Domino comparari; *simile*, inquit, *est regnum cælorum sagenæ missæ in mare, et ex omni genere piscium congreganti etc.* Iam vero bis in Euangelio legimus ex Christi Domini iussu discipulos retia in mare iecisse, primum post concionem habitam ad turbas e nauicula Petri, cui dixit. *Duc in altum, et laxate retia vestra in capturam* Luc. 4. secundo post Resurrectionem. Cum enim sic percõtanti Domino. Numquid pulmentarium haberent, se nullum habere respondissent, tum ille *Mittite*, inquit, *in dexteram nauigij rete, et inuenietis*.

Atque hæc quidem loca sanctus Augustinus tract. 122. in Ioann. S. Gregor. Hom. 24. in Euãg. Rupertus, Beda, alijq; quamplurimi atq; ea quæ sequuntur verba considerant in primo piscatu Luc. 4. *concluserunt piscium multitudinem copiosam rumpebatur autem rete eorum*; at vero in secundo, cum non minorem forte pisciũ multitudinem cæpissent, vt innuit Euang. Ioann. 21. *cum tot, tantiq; essent, non est scissum rete*. De vtraq; sic piscatione Greg. *in illa*, inquit, *præ multitudine piscium rete rumpitur, quia nunc ad confessionem Dei etiam cum electis reprobi tanti intrant, qui ipsam quoque Ecclesiam Hæresibus scindunt; in ista vero piscatione, & multi pisces, & magni capiuntur. & rete non rumpitur; quia sancta electorum Ecclesia continua Auctoris sui pace requiescens, nullis iam dissensionibus laniatur*. Neque congrue de hac re Euseb. Emiss. itidem, inquit, *boni erant pisces isti, a quibus rete scissum non est, mali pisces hæretici, & schismatici, qui Euangeliorum retia quotidie scindunt*, idque confirmant Christi verba ad Petrum Alexandrinum Archiepiscopum. *Arrius scidit vestem meam*, idest Ecclesiam.

Quod cum ita sit, quis neget hoc Tribunal sanctissimum institutum a Domino ad horum capturam piscium? quis dubitet nostris Quæsitoribus conuenire verba illa Prophetæ: *Ecce ego mittam piscatores etc.* sed isti nisi ope vestra A. A. atque opera vtantur, nisi vos libenti animo in hoc piscator, ac venatione opitulemini, frustra nitentur, neq; suum vnquam munus obire poterunt, adeoq; annuunt socijs, vt veniant, & adiuuent eos. quod tum quidem efficietis, cum in iudicium, si quid ad vestras aures peruenerit, quod contra Catholicam fidem commissum sit, deferetis.

Sed quod ad venatoris similitudinẽ attinet, nemo est, qui dubitet primas in hoc venationis genere dedisse partes Christo filio suo Deũ Patrem, vt innuit Esaias 8. *Accelera, festina, prædare etc.* & Patriarcha Iacob ad filium suum Iuda dicens *ad prædam fili mi ascendisti*. Hoc etiam modo sponsum veluti personatum in cant. Agnouit sponsa: *Ecce venit iste saliens in montibus transiliens colles*. Secundas autem, tenuere partes Apostoli, Episcopi omnes atque Apostolicæ vitæ sectatores. Sed quoniam isti pluribus Ecclesiæ implicati negotijs inundante potissimum multitudine belluarũ piscatui, venationiq; pænitus se dedere non poterant. ideo Dominus *post hæc*, inquit. *mittam eis multos venatores*. Quæsitores nimirũ Illustrissimos, quorũ omnis cura, & cogitatio tota est in hac venatione posita, in hac eorum industria, atque solertia insistit, euigilat, elaborat. Vnde Innocentij Tertij temporibus nouis ob repentibus contra sacramenta, & Sanctissimum Trinitatis mysterium sapientia sua Diuus Dominicus cũ alijs illius ordinis sanctissimis viris obstitit, quam acerrime. Atq; hæc fuit origo instituendi hoc Tribunal Sanctissimum. Post autem in Hispania sub Alexandro Tertio sãctus Patriarcha Dominicus Generalis Quæsitoris prouinciam gessit, alijq; subinde post eum eiusdẽ Ordinis religiosissimi viri hoc functi munere, nõnulliq; e sanctissima Frãciscanorum familia floruerunt. Ac demum peculiari ratione Catholici Regis tẽporibus multis in locis suæ ditionis hæc Tribunalia sanctissima sunt instituta, qua etiam tempestate hoc nostrum Melitense Tribunal, ad quod Diuina munificentia quotidie submitti Venatores peritissimos, duxit originem.

Sed multos, inquit. *Venatores*. pro multitudine nimirum, ac varietate ferarum, vt enim multas animarum veluti species multis sub animalium formis agnoscimus. atq; in scripturis legimus: Cant. 2. *Veni columba etc.* & *vox turturis audita est in terra nostra*. Ac Gen. 49. *Beniamin lupus rapax*. Ezechiel. 13. *quasi vulpes in deserto Prophetæ tui*. ita & in ijs, qui illas venantur magna inter illos intercedit dissimilitudo, & varietas. Sed quænam sit huius peculiaris, & propria Tribunalis venatio, docet

Sanctus

Sãctus Antoninus in psal. Dauid 79. qui allegorice sub nomine vineæ describens populum Hebræorum, cũ cecinisset *vt vineam de Aegypto transtulisti gentes, & plantasti eam: extendit palmites suos vsq; ad mare, & vsq; ad flumen propagines eius*, subdidit: *vindemiant eam omnes, qui pratergrediuntur viam; exterminauit eam aper de sylua, & singularis ferus depastus est eam.* Quid enim aliud Ecclesiam esse dicemus iuxta expositionem Sancti Antonini quam vineam Christi sudoribus irrigatã, ipsius manibus bene cultam, ipsius demum cultura per laborem plurimum feliciter educatam: iamq; illa totam fere Palæstinam nouis frondibus inumbrarat, iam spem dare videbatur breui se suos palmites, ab ortu ad occasum, ab Austro ad Aquilonem extensuram. Sed heu, quam subito viatorum passa est falcem, atq; securim, fidelium, inquam improborum scelera atq; peccata, quibus deuastata est funestissime, quam subito *exterminauit eam aper de sylua*, cum tyrannicam tam multorum rabiem perpessa est Imperatorum. Neronis, Decij, Diocletiani, aliorumq; Christiani nominis hostium, humaniq; sanguinis sitientium, quam celeriter *singularis ferus depastus est eam*, cum tantus Hæreticorum numerus quasi tot ferarum greges vndiq; e latebris emerserunt?

Vellem hic ego, si liceret. has vobis quasi digito commonstrare feras, & monstra Hæreticorum, variasq; eorum formas, & pelles, quibus illi quotidie indnũtur ostendere. Sed forte essem aliquãto prolixior: tres igitur formas breuissime recensere sat erit; quarum prima sit lupina, quam sæpe in Sacris litteris Hæreticis tributam esse legimus; & quidem in Euangelio, *attendite a falsis Prophetis, qui veniunt ad vos in vestimentis ouium, intrinsecus autem sunt lupi rapaces.* Et in actis Apostolorum cap. 20. Admonet primos illos Ecclesiæ Christianos dicens: *Scio quoniam intrabunt post discessionem meam lupi rapaces* & alibi sæpius. Altera, quæ datur etiam hæreticis, vulpis est forma: *Prophetæ tui Israel, quasi vulpes in deserto*, Ezechiel. 13, & Cant. 2. *capite nobis vulpes paruulas, quæ demoliuntur vineas*. Tertia demum est locustarum forma, sub qua Diuus Ioannes Hæreticos agnouit in Apoc. cap. 9. *Fumo putei exierũt locustæ in terram, & data est illis omnis potestas, sicut habent potestatem scorpiones terræ, & habebant caudas sicut habent scorpiones*, atq; optime quidem addidit illis *scorpionis caudam*, qui fami iariter colloquendo insidiose venenum Hæresis in cauda absconditum paulatim effundunt.

Sed fortè quis, aut ferro aut flamma nostris vtendũ esse venatoribus cogitauerit. Sed male videtur hic de pijssimi huius Tribunalis clementia iudicare, cum nihil in hoc aliud, quam animarum salus & vita quæratur. Longius igitur ab hac venatione absint, longius instrumẽta illa lethalia, vel enses; vel spicula, vel tela, vel ignis. Ac non nisi retia, & laquei adhibeantur, vt quamuis huc ipse Arrius, Caluinus, Lutherus ipse cõfugiat, dummodo sponte confugerit, faciliora sine dubio, ac iucundiora fidei retia, quam hæresis licentiam, leuiora Ecclesiæ vincula, quam hæreticorum libertatem experiantur.

Sed si placet illa verba (*multos venatores*) nõ specifice, vt vsq; adhuc, sed numericè, vt ita dicam, accipiamus. Nec successiue tantum de ipsis Illustrissimis Quæsitoribus, qui tanquam ipsius venationis duces a Domino subinde mittuntur, sed in sensu (vt cum Philosophis loquar) simultaneo interpretemur, vt dicamus a Domino ad venandum multos simul, ac tot immitti venatores, quot sunt huius Tribunalis administri, quotq; vos estis A. A. hic mihi, qui adestis, quia *mandauit vnicuiq; Deus de proximo suo*, inquit, *Ecclesiasticus* cap. 17. omnesq; nemine Fidelium excepto Dominus hortatur in Cant. cap 2. *capite nobis vulpes paruulas, quæ demoliuntur vineas*. Quod si quis vestrum contra Catholicam fidem peccata negliget, nec ad Illustrissimi Quæsitoris aures perferre curabit; caueat ne maioris anathematis subeat pœnam, caueat ne quis prius diligẽtior suam afferens prædam, præmium sibi tolat, & bona quæ Dominus sub Isaac persona promiserat, dicens, Gen. 27. *Affer mihi de venatione tua, vt comedam, & benedicam tibi*.

Sed finis sit A. A. nõ enim verbera verba minitẽtur, vti probos filios bonus ipse pater alloquitur, atq; ipse paternæ nutus voluntatis iustæ legis sit vobis præceptum edictum, & quoniam tanta hodie vestrum frequentia mihi spem injicit vos huic Patris vestri cælestis desiderio (*affer mihi de venatione tua, vt comedã*) lubentissime obtemperantes tam iustæ tam sanctæ operam venationi daturos: eius nomine facile vobis felicitatem, & commoda, quæ cæteris significãtur verbis (*& benedicat tibi anima mea*) promittã: cuius rei firmissimo vobis sit argumento indulgentia 40. dierum, quam Quæsitor Illustrissimus hodie tribuit omnibus quicumq; hodiernæ huic celebritati interfuere. Dixi.

CONCIO TERTIA.

De publicatione edicti sanctæ Inquisitionis.

NOua bella elegit Dominus, & portas hostium ipse subuertit.

Sic Iud. 5. cecinisse legimus Deboram, & Barach post insignem illam victoriam de Iabino Cananæorum Rege a populo Dei reportatam occiso per summũ dedecus duce Sisara, eiusq; exercitu contrucidato. *Noua*, inquam, *bella elegit Dominus*, quia nouo quodam, atq; inaudito mortis genere Sisaram interfectum videmus: *noua bella*, quia mulierum sunt ductu, ac virtute confecta. *nam erat* (scriptura inquit) *Debora Prophetrix, quæ iudicabat populum in illo tempore, quæ misit, & vocauit Barach filiũ Abinoem, dixitq; ad eum, vade & duc exercitũ &c. ego autem adducam ad te in loco torrentis Cison, Sisaram principem exercitus Iabin*. Et paulo post, *mulier nomine Iahel posuit supra tẽpus capitis Sisaræ clauum, percussumq; malleo defixit in cerebrũ, vsque ad terram. Qui soporem*

morti

morti consocians defecit, & mortuus est. *Noua demum bella elegit Dominus,* quia non hostis cum hoste conflixit, non vir cum viro certauit, sed ipse Deus cum homine contulit manum. Deus enim ipse per se rem gerere dicitur, quando *elegit, quæ stulta sunt, & ignobilia, & contemptibilia mundi, vt confundat fortia, & ea quæ sunt destruat.* Iure igitur *noua bella elegit Dominus. & portas hostium ipse subuertit.* Sed quorsum hæc hodie ex hoc loco mea tendit oratio? accipite A. A. hodierna mihi luce apud vos præconis voce vtendum esse arbitror: dũ omnibus, qui hue adestis, noua bella denunciaturus sum atq; indicturus sub illius sapientissimi, ac vetustissimi Imperatoris auspicijs, qui primus humano generi indixit: *Militia est vita hominis super terram.* Primum igitur mihi de quonam hominum genere Iob hæc verba fecerit. deinde de ipso genere belli dicendum est. *Militia &c.*

Non agit hic sanctissimus vir cap. 7. de illo genere hominum, de quo propheta Dauid psalm. 48. ait. *Homo cum in honore esset non intellexit comparatus est iumento insipientibus &c.* hos enim ne nomine quidem hominis dignos Diogenes iudicauit: cum horum magna stipatum frequentia forum Athenarum percurrens gestansq; accẽsam manu laternam ad meridiem; interroganti adolescenti, quid sibi cũ laterna illa quæreret, *hominem quæro*, respondit, *& non inuenio.* De vero igitur, ac proprio, dignoq; hominum genere hic sermo est.

Sed adhuc dubitant, & quærunt Auctores, an de se ipso Iob hoc loco loquatur, multiq; affirmãt recentiorum, ac præcipue doctissimus Societatis nostræ Pineda, sic explicat, ac si dixisset. *militia est vita mea super terrã*, vt etiam explicatur illud cap. 7. *quid est homo, quia magnificas eum*, & cap 22. *numquid Deo comparari potest homo*, quasi ipse de se dixerit, quid sum ego, quia magnificas me, & numquid Deo cõparari possum ego; varijsq; alijs confirmat scripturæ exemplis, quibus, ne longior sim, prætermissis, ad aliam auctorum sententiam, quæ facit ad nos, veniamus: *Militia est vita hominis super terram.* Hoc loco Gaspar Sancez non sane imperitus e nostra Societate Sacrarum litterarum interpres, a multorum Patrum sentẽtia non recedit, qui iudicant cuicumque hominum generi verba Iob conuenire, vt militia sit vita hominis, idest *cuiuscumq; hominis super terrã*, vnde in hoc sẽsu Diuus Chrysostomus in catena &c voluntatẽ Iob sic interpretatur, *quasi velit sanctissimus vir. se ab amici sui Themanitis contumelia iniurijsq; purgare, qui falso calamitates omnes sibi immissos a Deo, peccato, & vitio tribuebat; vnde respondit, militia est vita hominis super terram,* quasi dicat multa ferre secum incommoda atq; labores bellum, multarem militarem pericula, nec raro complures esse milites, qui cum præclare rem gesserint, & multa cum virtute pugnarint, eos tamen afflictos, & consternatos videmus.

Verum Diuus Thomas putat hic potius respondere ad ea, quæ Themanites cap. 5. ipsi dixerat: *In fame eruet te de morte, & in bello de manu gladij, a flagello linguæ absconderis, & non timebis calamitatem cum venerit &c.* vbi videtur Themanites felicitatem in terris omnibus, quicumq; Deo inseruierint, vitamq; ab omni liberam calamitate promittere. Sed falsum hoc esse demõstrat patientissimus vir, quia *militia*, inquit, *est vita hominis super terram.*

Sed enim citatus Sancez acutissime in hac videtur esse sententia, nimirum *Iob, quæ amici eius illum supra docuerant, non vt aduersantem refutare, sed quasi discipulum reprobare; rogauerat enim ille suos amicos,* dicens: *docete me, & ego tacebo, & si quid forte ignoraui, instruite me* quod igitur Themanites, cap. 5 docuit *homo nascitur ad laborem & auis ad volandum*, quodque intulit dicens, *quamobrem ego deprecabor Dominum, & ad Deum ponam eloquium meum;* id ipsũ nũc pijssimus vir, atq; optime cõfirmat his verbis: *militia est vita hominis super terram,* nec tamen oblitus Dominum deprecari, vt ille docuerat, & ad Deum ponere eloquium suũ, eodem ipso cap. initium faciens a septimo versu id efficit; *memento Domine, quia ventus est vita mea, &c.* vsque ad finem.

Vnde & nobis, cum omnibus sit hoc bellũ indictum huius tanti Imperatoris exemplum imitantibus a Deo hæc tria, quæ ad tantum bellum feliciter gerendum maxime conducũt petenda videntur: primum vt nos hanc rei militaris scientiam sic edoceat, vt olim Dauid psal. 143 *benedictus Dominus Deus meus; qui docet manus meas ad prælium. & digitos meos ad bellum.* Secundum, vt eodem nos in certamine confirmet & adsit, vt olim eidem Dauid aderat psal. 15. *a dextris est mihi ne commouear,* & Paulo dicenti ad Philip. 4. *omnia possum in eo, qui me confortet.* Tertium, vt cælestibus ijs nos induat, atq; ornet armis, quibus Apostolus, vt sese induerent, hortabatur Ephesios 6. *induite vos armatura Dei.* quæq; nobis Cant. 4. indicantur *mille clypei pendent ex ea, omnis armatura fortium.*

At enim non omnia, ad omne bellum faciũt arma; quibus igitur ad hoc, de quo agimus, vt aptissimis vtendũ sit, facilius intelligetis, si belli genus ante oculos vestros posuero. *Noua bella elegit Dominus & portas hostium ipse subuertit. Militia est vita hominis super terram,* legũt hic septuaginta, *tentatio est vita hominis super terram* quod idẽ ad Ephes. 6. colluctationis nomine Apostolus explicat dicens, *non est nobis colluctatio aduersus carnem, & sanguinem, sed aduersus mundi rectores tenebrarum harum,* idest contra hostem teterrimum, cuius fortitudinem ipse Dominus, *Iob.* cap 40. & 41. sic explicauit: *Non est super terram potestas quæ comparetur ei.* Bellum igitur graue, & periculosum a tartareo duce nobis infertur. Et quidem terrestre confirmant verba ipsa scripturę, quibus ipse communis hostis interrogãti Deo, *vnde venis?* respondisse dicitur, *circuiui terrã, & perambulaui eam.* Nauale vero, & maritimũ asserit Græca illa notatio peiratirion, quæ piraticam excursionem significare videtur vtrumque autem sua Apoc. D. *Ioann* cap. 12. tum terrestre, tum nauale minitatus, væ terræ inquit,

quit, *& mari; quia descendit ad vos Diabolus, habens iram magnam &c.* Sed fortè minus est hic hostis pertimescendus, quando impetus eius, ac vis in illo singulari certamine infracta est, quod cum eo Christus Dominus iniit, *cum Princeps huius mundi iam iudicatus est* Ioann. 12. vt non a fortissimis tantum Christianæ militiæ ducibus Tartareus ille Gigas, sed sæpe etiam ab imbecillis virginibus, ac mulieribus superetur.

Alia nobis, & grauiora, longeq; periculosiora inferri bella cõfirmat in epistola sua cap. 1. S. Iacobus: *Vnusquisque tentatur a concupiscentia sua abstractus, & illectus, deinde concupiscentia cum conceperit parit peccatum, peccatũ vero cum cõsummatũ fuerit generat mortem.* & Paul. ad Gal. 5. *Caro concupiscit aduersus spiritum, spiritus autem aduersus carnem: hæc enim sibi inuicem aduersantur, &* ad Roman. 7. *sentio aliam legem in membris meis repugnãtem legi mentis meæ, & captiuantem me in legem peccati.* Sed neque hoc nam diuturnum, tàm longinquum, tam vetus bellum hoc loco vobis nunciandum adueni; *noua enim* vt dixi, *noua bella elegit Dominus &c.* Atque illud etiam imminutum est bellum, postquam Dominus cecinit, *effundam de spiritu meo super omnem carnem.*

Neque illud tertium negligendum est bellum, in quo hominem homini aduersari videmus. Homo homini lupus, vt dicitur, & est in communi prouerbio, nec de bonorum tantũ, aut de vitæ incolumitate, sed sæpe etiam de ipsius animi salute dimicatur. Nunc verò quam magnum, quamque calamitosum sit hoc belli genus testis est Adam, qui iam inde ab initio illius belli, quod per malum illud, vt in fabulis Paridi a Iunone, ita sibi, & suis a coniuge illatum erat, causam non prius agnouit, quam ipsius animæ suæ, & suorum detrimenta deplorauit. Testis etiam Abel, qui in ipsis nascentis orbis incunabulis fraternæ impietatis ense peremptus, roseis cruoris sui guttis suum ante sepulchrum ornauit, quam ad florentem ætatem peruenisset. Sed adhuc nimis longinqua, diuturna nimis, ac vetusta commemoro. Neque enim hæc, quæ dixi, sed *noua bella elegit Dominus, & portas hostium ipse subuertit.* Quæ autem hæc sint, quæ nos hodie vobis indicenda suscepimus, facilius profectò intelligemus, si relicto vetere duce Iob mysticum noui testamenti Iob, Christum scilicet Dominum, eoque meliorem ducem sequamur. Hic certe non vetera, non diuturna, sed recentia, sed noua nobis aperiet bella gerenda.

De hoc nouo duce refert D. Ioann. in Apoc. cap. 21. *& dixit qui sedebat in throno, ecce noua facio omnia*, & paulo post addit, *& vidi Cælum nouum, & terram nouam, vidi Ciuitatem Sanctam Ierusalem nouam descendentem de Cælo a Deo paratam*, ad quam capiendam nouam vrbem noua etiam cõficienda sunt bella, quæ dux ipse Christus Matth. cap. 10. nobis indixit, dicens, *nolite arbitrari, quia pacem venerim mittere in terra, non veni pacem mittere, sed gladium*: sed quinam alius in hoc bello nobis speculator existet, quam idem Euangelista Ioannes, qui ad maximum illius exercitus robur, ad varias s. equitum turmas inspiciendas, est a Deo in Apoc. vocatus. *Et vidi, & ecce equus albus & qui sedebat super illum, habebat arcum, & data est ei corona, & exiuit vincens, vt vinceret, et cum aperuisset sigillum secundum exiuit alius equus rufus, & qui sedebat super illũ datum est ei, vt sumeret pacem de terra, & vt inuicem se interficiant, & datus est ei gladius magnus.* tertio deinde recluso sigillo, *& ecce*, inquit, *equus niger, & qui sedebat super illum habebat stateram in manu sua.* ac denique post quartum resignatum sigillum *ecce equus pallidus, & qui sedebat super eum nomen illi mors.*

Sed quis in tanta obscuritate rerum, ac mysteriorum sublimitate suam nobis quasi ductor præferat facem? placet hic quidem, & iure optimo in Apoc. interpretatione sancti Irenęi explanatoris antiquissimi sequi sentẽtiam, cum præcipue in eadem sint Ticonius, Primatius, Haymonius, Beda, Ioachimus, Albertus Magnus, D. Thomas, Pannonius, Ribera, Ganneus, Serrarius, S. Antoninus, Lyranus, Pererius, Viega, & alij, qui omnes a bum equum affirmãt Christianorum Ecclesiã significare purissimo virtutũ omniũ ornatu decoram, nouãq; quasi cælestis sapientiæ candidatam, cuius equiti Christo Sancto Domino, vtpote de reliquis tribus equitibus contra se pugnantibus victoriam reportaturo statim accinitur: *data est ei corona, & exiuit vincens vt vinceret.* Nam equus ille rufus, & igneus non nisi Iudaicam significat synagogam, ac populum Hebræorum, igneum sane, quia in dextera eius ignea lex Deut. cap. 33. igneum, quia *ducebat eos per noctem in columna* ignis exod. 13. Niger autem equus Ethnicorum est multitudo Idololatriæ tenebris, atque caligine inumbrata: & qui sedebat super eum Romanum, inquam Imperiũ *habebat stateram in manu sua*, per quam scilicet, quasi æqui iuris normam sub iustitiæ specie iniustas vniuerso Orbi leges, iudicia, iura describeret *Quartus erat equus pallidus, et qui sedebat super eum nomen illi mors*, cuius sub specie, ac nomine Hæreticorum numerum intelligimus, qui cum Ecclesia tam crudelia gessisse semper bella quotidieq; gerere videntur, vt nihil maius, ipseq; pallidæ color mortis maximæ cladis atq; internecionis est signum.

Sed enim nemo vestrum A. A. ad huius pallidæ mortis aspectum exalbescat. Nemo turpis, atq; exanguis figuræ illius terrore percussus sedet in pedes aut referat pedem nam equus ille noster albus, atque eius eques Christus exiuit *vincens vt vinceret*, cum de Ecclesia sua Dominus dixisset, *et portæ inferi non præualebunt aduersus eam.* Atque hæc *noua bella elegit Dominus*, & portas hostium ipse subuertit, *noua*, inquam, *bella* dicuntur, quæ contra Ecclesiam ad hunc vsque diẽ Hæretici suscepisse, hodieque adhuc suscipere videntur, ob noua s. quibus illam oppugnant errores arma, nouasq; bellorum causas ab ipsis inuentas vt licet iam tum ab initio cœpta sit pugna, nũquam tamen sit intermissa, imo vero maiores semper in-

d.es

dies resumere vires, atq; innouari quotidie videatur. Repetite quæso A. A. omniũ temporum memoriam post Christianæ Religionis exordium, sic plura certe inuenietis Hæreticorum monstra, non singula singulis fere ætatibus extitisse. Ac primo quidem emersit aliquando pessimus ille Simon Magus primæ Hæresis auctor, contra quem D. Petrus summus tum Ecclesiæ pastor multa cum laude pugnauit, hostemque e medio sustulit dicens *pecunia tua tecum sit in perditionem quod donum Dei existimasti pecunia posse dari*. Sub idẽ fere tempus Cerinthus, & Nicolaus contra Christi Diuinitatem surrexerunt quos Apostolus, & Euangelista Ioannes felicibus suæ nisus Aquilæ pennis, quasi reluctantes dracones non rostro, non vnguibus, sed flatu tantum, ac voce deiecit. *In principio erat Verbum &c. & Verbum caro &c.* elapso deinde temporis spatio Heresis Arrianę cõsubstantiale Patri Verbum esse negantis errores toto penitus orbe viguerunt, ad quos extirpandos penitusq; delendos D. Papa Syluester Nicęnũ Concilium conuocandum curauit Post hæc contra Spiritus Sancti diuinitatem Macedonius extitit, cuius Hęresim Bizantinum Concilium refutauit. Nestoriana deinde hæresis emanauit duas tribuens Christo personas, ac Beatissimæ Virginis Deiparæ nomen eripiens, atq; hanc Ephesinum Concilium funditus extirpauit. Eutychi deniq; ac Dioscorus emerserunt non nisi vnam in Christo naturam esse docentes quod quam falsum esset Chalcedonense concilium demõstrauit. Dies hic mihi deficeret si singula subinde exorta bella; Deique Ecclesiæ per omne tempus illata recenserem. A Mahometo, Donato, Manes, Pelagio, Vigilantio, quibus omnibus alia, atque alia semper noua concilia restiterunt.

Nostra denique ætate vehemẽtius innouatũ est bellum, feliciterque pugnatum in sacrosãcta Tridentina Synodo contra monstra illa fœdissima Lutherum, atque Caluinum, qui præterquamquod veterum hæreticorum Hæreses confirmarunt, nouos etiam contra omnia Sacra moliti sunt errores, ac præcipue Sanctissimum Eucharistiæ Sacramentum mordacibus venenatæ doctrinæ dictis momorderunt. Itaq; ad hæc bella vobis indicenda hunc ego locum hodierna luce conscendi, hæc *noua bella elegit Dominus, & portas hostium ipse subuertit*. Ipse enim est, qui semper Ecclesiam suam vndique cinctam, atq; oppugnatam hostibus nouis subinde muniuit arcibus, nouisq; præsidijs, vel Conciliorum, vt vidimus, vel Tribunalium huius potissimum Sanctæ Inquisitionis, quod contra hæreticorum vim, atq; impetum ad defendendam Ecclesiam positum est. Cuius Illustrissimi Duces, quam bene rem suam gerant, quamque solicitis inuigilent curis ad strenue resisten dum hosti, eiusque vires restringendas, Melitæ non est obscurum, omnesq; quotidie ipsis oculis intuemur. Quod cum ita sit, videamus, ne turpe sit nobis à fortissimis ducibus tam egregiæ virtutis exemplo incitatis ab incepto desistere, ac pugnam per dedecus declinare, quæ omnibus, & singulis nemine excepto, cuiuscumq; ætatis, & generis à Domino non solum indicitur, sed imponitur. Quapropter, inquit Apostolus, *accipite armatura Dei 1. in omnibus sumentes scutum fidei*. Et ad Timoth. 6. vnicuique mortalium, ait *certa bonum certamen fidei*. Sed hoc noua quadam ratione pugnandi, nam *noua bella etc.* deferendo scilicet quam celerrime, si quid contra fidem committeretur, atque in huius Tribunalis iudiciũ deferendo. Quod cum effeceritis dux videtur sine dubio milites vos sua dignos corona iudicabit, qui ait *non coronabitur, nisi qui legitime certauit*. Dixi.

HActenus de tribus concionibus pro publicatione edicti Sanctæ Inquisitionis: nimis prolixus essem, si alias tres, quas etiam de eadem materia, seu pro eodem fine composui, & publice habui, illis per extensum adiungere tentarem. Quare conuenientius existimaui loca tantum scripturæ, quæ ad eas fundandas initio vniuscuiusq; assumpsi, futuris concionatoribus in publicatione eiusdem edicti hoc loco tradere; vt inde ipsi alias efforment.

Thema pro quarta concione de publicatione edicti sanctæ Inquisitionis.

C*Apite nobis vulpes paruulas, quæ demoliũtur vineas; nã vinea nostra floruit.* Cantic. cap. 2.

Thema pro quinta concione de publicatione edicti sanctæ Inquisitionis.

E*Xurge Deus, iudica causam tuam; memor esto improperiorum tuorum, eorum, quæ ab insipiente sunt tota die: ne obliuiscaris voces inimicorum tuorum; superbia eorum qui te oderunt, ascendit semper.* Psalm. 73.

Thema pro sexta concione de publicatione edicti sanctæ Inquisitionis.

D*Ata est mihi omnis potestas in Cœlo & in terra: euntes ergo docete omnes gentes, baptizantes eos in nomine Patris, & Filij, et Spiritus Sãcti.* Matth. 28.

POst concionem habitam explicari solet per summa capita edictum Sanctę Inquisitionis. Verum hoc duplex est, aliud gratiæ, & aliud iustitiæ, sicuti bene distinguunt Antonius Sousa statim citandus, & litteræ iussu Sacræ Congregationis ad Inquisitores transmissæ infra à nobis adducendæ, atque potest duplici publicatione; distincta diuersis diebus cum duplici etiam concione proponi, sicuti fuit propositum in fundatione huius Tribunalis sancti Officij Melitensis de mandato Reuerendissimi Domini Episcopi Cubelles, eius primi Inquisitoris, vt patet ex authenticis scripturis, quę in Ar-

in Archiuio dicti Tribunalis asseruantur. Vnica tamen publicatione, & concione vtrique satisfiet, si vtrumque eodem die proponere Inquisitori placuerit, sed iam pro edicto gratiæ sequentes Regulæ inseruient.

Tempus gratiæ qualiter concedendum ab Inquisitore, & quinam eius effectus?

REGVLA XLVII.

VBicumque nouum Tribunal Sanctæ Inquisitionis erigitur, vel aliquando cum accedit nouus Inquisitor, potest ipse statim assignare tempus gratiæ triginta, vel quadraginta, aut plurium dierum, prout ei conuenientius visum fuerit, intra quod quicumque spontè accedentes suos errores coram eodem confessi fuerint, & alios hæreticos, si quos nouerint, eidem indicauerint (etiam si dum durat tempus gratiæ præueniantur legitimis indicijs) absque vlla punitione mortis, exilij, carceris, confiscationis bonorum &c. expediendi, & reconciliandi sunt.

DEducitur ex cap. vrgentis de hæreticis, & clarè ex Concilio Biterrensi, cap. 1. & 2. vt refert Peña 3. p. Direct. commen. 22. vbi cum Eymerico num. 56. & cum Simanca Cathol. instit. tit 44. num. 3. docet, quod non fit liberum quibuscumq. Inquisitoribus hoc tempus gratiæ assignare, sed illis tantum qui noua Tribunalia S. Inquisitionis alicubi erigunt, atque pro hoc adducit instruct. Hispalen. cap. 1. 2. & 3. Item illis quibus id expresse in litteris delegationis à Papa conceditur; hic enim interdũ ob causas rationabiles, quæ ipsius animum mouerit, quod possit illud cōcedere quis negare audebit? maximè cum talis concessio temporis gratiæ non tam ad bonum particulare delinquentium, quam ad commune Ecclesiæ Catholicæ pro seruanda fide, & extirpandis erroribus dirigatur. Imo ex litteris infra adducendis iussu Sacrę Congregationis ad quoscumque Inquisitores Italiæ, & ad alios ei subiectos transmissis deduci clarè videtur, quod possint hi prædictum tempus gratiæ semper concedere.

Cum accedentibus tempore gratiæ quomodo agendum, nè fictè conuertantur.

REGVLA XLVIII.

ACcedentes tempore gratiæ, & delicta sua hæresis, vel apostasiæ confitentes, cum magna cautela recipiendi sunt, ne fraudulenter simulata conuersione sub agni specie lupi gerant. Vnde eorum confessio esse debet iudicialis coram Inquisitore, & Ministris per scripturam authenticam Notarij, præmisso iuramēto de veritate dicenda, tam circa se, quàm circa alios examinatis etiam testibus.

10 TRadunt totam hanc præter DD. citatos
alij etiam in ostensione partium eius ci-
tandi: Pro prima de recipiendis cum cautela
venientibus tempore gratiæ facit manifeste tex-
tus in cap. vt officium §. Prouiso soierter, de
hereticis in 6. & affert Ant. Sousa lib. 4. aphor.
cap. 13. num. 1.
11 Quod autem confessio debeat esse iudicia-
lis &c. constat ex consilio Biterren. cap. 4. & 5.
vt refert, & docet ibidem Peña. Ratio est, quia
dicta gratiæ concessio dirigitur ad extirpandas
hæreses, vt inde emendatio, & præuentio ad
non reincidendum prouenia, quod per solam
confessionem iudicialem obtineri potest, cum
sacramentalis ad id non inseruiat, nec prębeat
indicium ad procedendum, si fortè reincidentia succederet, argumento ex cap. si Sacerdos,
de officio Ordin. & tradit Ant. Gomez tom. 3.
var. cap. 13. num. 9. cum Bald. in l. Archigerō-
12 tes. C de Episcop. audien. Ob eandem etiam
causam, seu finis dicti obtentionem, obseruan-
dum etiam omnino, quod in Regula adiungi-
tur de scriptura authentica, & de emissione iu-
ramenti, & de examinandis testibus, ita idem
Sousa, vbi supra n. 4. & Peña per eum relatus,
cum Gloss. in cap. indicantem 30. q. 5.
Nota cum Eymerico 3. par. Direct. num. 59.
13 cum Peña ibi, commen. 12. & cum Campegio
in Zanchin. cap. 34. vers. considerent etiam,
meritò esse prohibitum Inquisitoribus audire
sacramentaliter confessionem cuiusuis, qui tē-
pore gratię, vel antequam legitimè sit præuen-
tus, ad se propalandum accedit; quia inde ma-
gnum inconueniens potest prouenire, nempe
quod sic sacramentaliter confessus, si postea
progressu temporis denuntietur, Inquisitori im-
poneret confessionem eius sacramentalem reue-
lasse: Item quia Inquisitor non est Iudex in fo-
ro pœnitentię &c.
14 Prohibitio autem dicta Inquisitoribus no-
stri Tribunalis Melitensis iniuncta sępius fuit,
vt patet ex diuersis litteris iussu sacrę Congre-
gationis ad eos missis; quę cum multis alijs in
Archiuio prędicti Tribunalis asseruantur.

An aliquando sit locus compositioni pro crimine hæresis?

REGVLA XLIX.

15 TAmetsi pro alijs criminibus, etiam capi-
talibus fieri possit compositio pecuniaria
(exceptio vbi id lege peculiari, aut ratione cogē-
te prohibitū est) pro crimine tamen heresis cū
recōciliaris tēpore gratię, aut ante pręuentio-
nē legitimis inditijs comparentibus nunquā est
locus pecuniariæ transactionis, nisi hæc à solo
Papa, & non ab alio fiat, imò ab ipso Papa id
raro, aut nullo modo fieri valdè expediret.

16 IN hac quoad vtramque partem affirmati-
uam, & negatiuam sunt concordes Docto-
res exponentes l. transigere, C. de transact. vbi
Cynus q. 4. vers. hanc etiam, & Purpuratus n. 41

K circa

circa ius Canonicum, cap. in omnibus 2. q. 3. & ibi Archid. atque alij, item Pari. de Puteo cap. 3. de syndicatu verb. compositio, & Ioan.
17 Rojas in singularibus fidei, singul. 210. Neque pro parte affirmanre maior est adhibenda probatio, quam quod in d. l. transigere id expresse concedatur.

18 Pro parte vero negante, quæ est magis propria nostri instituti, sic primum argumentum negatiuum, quia nullibi in iure canonico concessum reperitur, quod pro hæresi, apostasia, blasphemia, & alijs criminibus, quæ immediate contra Deum committuntur, possit fieri compositio pecuniaria, nec concessio d. l. transigere, vel alterius, si quæ est similis in Iure Ciuili, ad hoc sufficit; nam cum causæ fidei sint Ecclesiasticę, nihil circa eas Reges, aut Principes
19 seculares possunt. Inde etiam ostenditur, quia nusquam legimus fuisse factam huiusmodi compositionem pecuniariam ab Inquisitoribus Generalibus, aut ab Eminentissimis Cardinalibus S. Congregationis Vrbis in delictis contra fidē: nec vlla consuetudo circa hoc allegari potest, ergo nequeunt ipsi, & multo minus Inquisitores Prouinciales in eis talem compositionem
20 facere. Tandem quia prouenientibus tempore gratiæ, aut antequam legitimis indicijs sint præuenti vnā ex immunitatibus est, quod eorum bona non sint confiscanda; ergò neque per simil m compositionem erunt minuenda, Vide Peñam ; p. direct. commen 7. vbi adducit Conci iam Narbonense.

21 Solum superest quod in vltima parte Regulæ additur de potestate Papæ circa hoc: & quidē negari nequit, quod immunitates tēporis gratiæ subsint dispositioni Summi Pontificis; ergo poterunt ab eo limitari, & consequenter prędictam transactionem pecuniariam in delictis he
22 resis &c. fieri. Verum valdè expediens, rarò aut nūquam ab eo id fiat, cū paucissimæ, aut nullæ occurrere possint causę rationabiles sic faciendi; cum inde etiam aliqua appareat auaritiæ præsumptio. quæ prorsus ab ipso vitanda. ita Anton. Sousa ibidem cap. 14. num. 4.

23 Inferendum hinc nullus putet, quod nequeant Inquisitores recōciliatis tempore gratiæ imponere aliquam talem pœnitentiam pecuniariam in vsus pios, præsertim in auxilium contra hæreticos, aut infideles expendendam. Hoc enim eis conceditur per instructionem Hispalensem de anno 1484 c. 3. vt tradit Peña de temnore gratiæ t. 25 post Albert. in repet. c. 1.
24 de hæreticis lib. 6. q 12 nn. 4 *Hoc tamen*, inquit, Sousa citatus n. 2. *nunquam consulerem*: Atq. in hoc nostro Tribunali Melitē si, nullo modo est
25 in vsu. Verum de pœnitentijs, & pœnis pecuniarijs iniungendis ab Inquisitore ex professo agemus lib. 6. tanquam in proprio loco: sicut de reconciliatis tempore gratię, an sint expediendi cum aliqua abiuratione, vel secus lib. 5. erit locus tractandi.

Quid de concessione gratiarum Generalium in crimine hæresis pro tempore præterito, aut futuro?

REGVLA L.

26 Quamuis possint Summi Pontifices non solū per aliquod tēpus, sed absolutè etiā gratias, seu venias generales cū diuersis immunitatibus hereticis, aut apostatis concedere: fuerintq. aliquoties à Clem. vij. à Paulo iij. & Clem. viij rationabiliter concessę; conuenientius tamen, seu omnino expediens apparet, ne amplius imposterum eis concedantur.

27 Tractat de hoc benè, & copiosè Ant. Sous. lib. 4. aphor. vltimis 6. capitibus, vnde pauca nos pro declaratione Regulę per singulas partes decerpemus. Primò de potestate, manifestus est error in fide cā Papę negare, remittendi scilicet quæcumq. delicta hæreticis, & relaxādi omnē pœnam temporalē contra illud Matt. 16. *Quodcumq. solueris super terram erit solutū & in Cælis*, facit etiam pro hoc text. in c. Decr. 2. q. 6. in c. ad honorem, de auctoritate, & vsu
28 pall. & in c. proposuit de concess. præben. Ex quibus constat de fide certum Romanum Pōtificem esse supremum Iudicem in causis heręticalibus; sicut in quibusuis alijs, Eccl. siasticis maximè, posseq. pro sua suprema potestate per gratiam, seu veniam generalem crimina quęuis
29 contra fidem remittere. Quod intelligitur de iam antea commissis, non verò de cōmittendis in futurum; alioquin d cta potestas ess. t non in ædificationem, sed in destructionem cōtra publicam vtilitatem, periclitareturq. tota Ecclesia c. sunt quidem 25. q. 1. & c. si Papa 40. dist.
30 Nam inde inuitarentur homines ad delinquēdum, si delicta committenda iam essent remissa absq. vllo timore punitionis contra l. conuenire, ff de pact. dotal. Quę omnia docet egregie Parigius 4. p. consilior. cons. 1. à num. 6.
31 Iam de facto ipso, visum est Clementi vij. & Paulo iij. vt constat ex Bullis, quarum meminit Laertius Cherubinus, vt traditum à nobis Prolegom. viij. num. 5. & 6. ob multas causas tunc vrgentes (quas lege apud eundem Sousam cap. 19.) gratiam, seu veniam generalem concedere in Regno Lusitaniæ ijs, qui ex Iudaismo ad fidem Catholicam conuersi reiudeizauerant ab ea apostatando, vel in eosdem
32 errores incidendo. Ad cuius etiam veniæ concessionem inductus est postea Clemens viij. postulante Rege Catholico, pro taliter apostantibus, & pro alijs penè innumeris per 8. annorum spatium, qui post susceptam nostram fidem passim ad Mahumetismum redierant.
33 Ad hunc autem finem talis veniæ generalis concessio, vt tam isti, quam illi viscera pietatis, & clementiæ Summorum Pontificum, seu Matris nostræ Sanctæ Ecclesiæ experientes; ad veram fidei, & salutis æternæ viam toto corde amplectendam allicerentur; multis interim missis concionatoribus Catholicis, qui id eis suaderent veniam generalem concessam pro delictis contra fidem præteritis absque vllo timore Tribunalis Sancti Officij ipsis in particulari denuntiantes, sed frustrà diù laboratum,

perma-

permanentibus eisdem simulanter obstinatis
34 in suis erroribus sectæ Mahometanæ. Vnde
ad multorum centum millium eorum expulsio-
nem ex Regnis, & Dominijs Catholicorũ Regũ
circa annũ 1610. meritò fuit deuentũ, & quod
Deo sit gratia, feliciter executioni mandatum.
35 De tertio denique, quod expediens omninò
sit nunquam imposterum similes gratias, seu
venias generales concedere, inde patet, quia
ad nihil aliud inseruirent earum denuò con-
cessiones, nisi ad celandam perfidiam, & ef-
fugatis pœnis ad conscientiæ libertatem; ita
Albertinus in repet. cap. 1. de hæreticis lib. 6.
q. 12. num. 4. loquendo de tempore gratiæ Iu-
36 dæis Maioriccusibus côcesso Anno 1488. *Qui-
bus*, inquit, *parum profuerunt gratia, & mise-
ricordia, quia ab illis temporibus vsque ad an-
num 1524. plures fuerunt traditi Curiæ secu-
lari, & alijs pœnis affecti, & nunquam se emē-
dare voluerunt*; hæc Albertinus: idem affir-
mat Peña de tempore gratiæ cap. 23. §. 12. vt
eum citat Anton. Sousa vbi supra.
37 Qui Sousa optimè concludit cap. 22. multo
magis esse abstinendum à concessione dictæ
gratiæ, seu veniæ generalis, si Rex, aut Prin-
ceps quiuis eam a Papa ob pecunias à dictis a-
postatis, seu hæreticis iam acceptas, vel large
oblatas, postea recipiendas, ipsis enixè impe-
trare procuret; cum huiusmodi pecuniarum
receptione, & oblatione Deus quam maximè
offendatur; ac proinde iam diù strictè probibi-
bita, sub grauissimis pœnis, & censuris per ex-
trauagantem 1. de sent. excom. Bonifacij viij.
vide plura apud citatum Sousam: nobis addu-
cta nunc sint satis de gratijs, seu venijs genera-
libus; de gratia item per aliquod tempus 30.
vel 40. dierum si recurrer forte occasio alibi,
38 maximè lib. 6. de his aliquid dicendi. De gra-
tia, seu beneficio spõtaneæ comparitionis, qua
semper frui possunt delinquentes contra fidem
dum non sunt præuenti legitimis indicijs, iam
in præfatione ad lectorem diximus, & erit op-
portunior locus amplius dicendi in fine lib. 2.

Edictum S. Inquisitionis quando, & qualiter publicandum pro denuntiandis hæreticis?

R E G V L A L I.

SVb finem temporis gratiæ publicari debet de
mandato Inquisitoris Edictum iustitiæ, seu
monitorium, cum clausula, quod omnes, qui
39 sciuerint, vel audierint aliquos crimina contra
fidem Catholicam commisisse, vel de hoc quo-
quomodo suspectos esse infra certos dies q. vel
12. aut 15. vt illi opportunius visum fuerit, te-
neantur eidem Inquisitori reuelare.

40 PAret clarè ex Concilio Bitterrensi cap. 1.
& adducit eum Eymer. 3. p. *Direct.* n. 51.
Peña commen. 12. & Antõn. Sousa lib. 4. Apho-
41 ris. cap. 12. num. 4 Quod dixi, sub finem tem-
poris gratiæ, intelligitur, nisi prius vtriq. Edicto
gratiæ, & iustitiæ vnica publicatione, & con-
cione fuerit satisfactum, vt satisfieri posse pau-
42 lo ante asserui. Verum cum tempus gratiæ
raro concedatur, vt Regula 47. ostensum, con-
uenientius apparet præcedat publicatio talis
concessionis totum ferè spatium illorum die-
rum, quibus gratia durat, publicationi edicti
iustitiæ, cum tunc incipiat vrgere obligatio de-
nunciandi, & dum tempus gratiæ durat, nullæ
sint denunciationes recipiendæ.
43 Forma autem huius edicti iustitiæ pro diuer-
sitate Tribunalium Sanctæ Inquisitionis, diuer-
sa etiam esse solet, maximè quoad expressio-
nem specificam plurium, vel pauciorum casuũ,
seu criminum, quæ contra fidem committūtur.
44 Nam edictum per longum publicari solitum
pro Tribunalibus Hispaniæ, & Dominiorum
Regis Catholici valdè plura continet capita
criminum in specie pertinentia ad Iudaismum
plura item ad Mahometismum, perplura etiã
ad Lutheranismum, & ad alias hæreticorum se-
ctas; quæ non continentur expressè, sed tantũ
implicitè in breuiori edicto, quod publicandi
antiquus est vsus pro Tribunalibus Italiæ, &
45 alijs sacræ Congregationi Vrbis subiectis. Ve-
rum ne libera maneret vnicuique Inquisitori
facultas aliquid ei adiungendi, vel detrahendi,
circa annum 1607. sub eadem forma pro istis
omnibus ab eadem sacra Congregatione fuit
transmissum ad quoscumque Inquisitores, &
& iniunctum eis, vt sub tali forma, absq. vllius
adiunctione, vel detractione semper publicetur,
& Ecclesiarum valuis, locisq. publicis affigatur.
46 Exemplar litterarum, quibus id eis iniungitur
vulgari lingua Italica, ac ipsũ etiã similiter edi-
ctũ vti in originali habetur, visũ est hic adducere

Litteræ Eminentissimi Cardinalis Arigonæ
ad Inquisitores de publicatione Edicti
sub eadem forma iussu Sacræ Con-
gregationis Vrbis.

*IL lustre, e molto Reuerendo Sig. come fratello.
Considerando questi miei Illustriss. Signori
Collegbi, che l'Inquisitori nel publicare gl'Edit-
ti del Santo Officio vsano diuerse forme, e spesso
ambigue, e confuse, banno resoluto, che per l'a-
uuenire si publichino detti Editti, conforme alla
minuta fatta di loro ordine, della quale, datane
anco parte alla Santità di N. S. ne mando à V. S.
47 l'inclusa copia, acciò la faccia così publicare in
cotesta sua giurisditione più volte frà l'anno,
come nel principio di Quaresima, feste del santis-
simo Sacramento, e dell'Auuento, acciò se n'hab-
bia notitia con far di più registrare ne' libri di
cotesta Inquisitione la presente, con detta mi-
48 nuta per instruttione de successori; auuertendo
V. S. che per quest'Editto, non si probibisce di
publicare ne à lei, ne à successori l'Editto di gra-
tia nel principio del suo officio, acciò le persone
s'inuijno à cõparire spontaneamente per sgrauio
delle loro conscienze. E di quanto V. S. hauerà
essequito, sia contenta darne auuiso. Con che N.
S. Dio da male la guardi, e diale ogni prosperità.
Di Roma li 22. Settembre 1607.
Di V. S. Ill. e molto Reu. come fratello
P. Cardinal Arigone.*

49 Hactenus litteræ in quibus duo præcipue no-
tãda omissis alijs; Primo quod iniungant pu-
blicationem Edicti saltem ter in anno, atque
hoc crederem obseruarij in alijs Tribunalibus
S. Inquisitionis, in isto nostro Melitensi attenta
qualitate loci, & Incolarum huius Ciuitatis, iu-
dicatum fortè non expediens toties publice-
50 tur. Secundo, quod in eis distinguatur clarè
inter edictum gratiæ, & edictum iustitiæ, atque
quod publicatio illius nulli Inquisitori prohi-
beatur initio sui officij. Verum istius publica-
tionis nullus est vsus in hoc nostro Tribunali,
existimo inde prouenire; quod Inquisitores sæ-
pius mutentur, vixq. per triẽnium vniuscuiusq.
iurisdictio duret; atq. esset nimis frequens con-
cessio temporis gratiæ, & ansam inde peccandi
contra fidem homines sumerent, si ab vnoquo-
51 que eorum tempus gratię concederetur. Aut
fortè inde prouenit, quod dispositum in dictis
litteris à nouis Inquisitoribus non aduertatur,
52 seu ignoretur. Publicatur tamen, vt ipse sæpius
præstiti, simul cum dicto iustitiæ, gratia sponta-
neæ comparitionis; quę non ad tempus limita-
tum 30. aut 40. dierum, sed semper durat, dum
rei non sunt legitimis indicijs præuenti, ac de-
nuntiati: de quo nos in fine libri 2. agemus.

Exemplar Edicti Sanctæ Inquisitionis Iussu
Sacræ Congregationis in omnibus Tri-
bunalibus ei subiectis publicandi.

53 *DEsiderando come ricerca il carrico di que-*
sto Santo Officio à noi imposto, che la
sacrosanta Fede Cattolica (senza laquale è im-
possibile piacer à Dio) in questa nostra giurisdi-
tione da ogni heretical contagio immaculata, e
pura si conserui, con auttorità Apostolica à noi
concessa in virtù di sant'Obedienza, e sotto pena
di scommunica, oltre l'altre pene da' sacri Cano-
ni, Decreti, Constitutioni, e Bolle de Sommi
Pontefici imposte, comandiamo à tutti, e ciasche-
duna persona di nostra giurisdittione di qualun-
que conditione, stato, grado, ò dignità, così Ec-
clesiastica, come mondana, sia quanto si voglia
grande, etiamdio della Religione Gierosolimita-
na, che fra dodici giorni prossimi, de' quali i pri-
mi quattro assignamo per il primo, gl'altri quat-
tro immediatè per il secondo, e gl'vltimi 4 per
terzo vltimo, e peremptorio termine debbano al
Sant'Offitio di quest'Isola riuelare, e notificare
giuridicamente tutti, e ciascuno di quelli de qua-
li sappiano, ò habbiano hauuta, ò haueranno
notitia.
54 *Che siano heretici; ò sospetti, ò diffamati di he-*
resia credenti, ò fautori, ò recettatori, ò defen-
sori loro. ò habbiano aderito, ò aderiscono à i riti
de Giudei, ò Mahomettani, ò de Saraceni, ò di
Gentili; ò habbiano apostatato dalla santa Fe-
55 *de Christiana; ò in qualunque modo espressa-*
mente, ò tacitamente habbiano innocato, ò in-
uochino il Demonio, ò gl'habbino prestato, ò pre-
stino honore, ò habbiano hauuto parte, ò si siano
ingeriti, ò s'ingeriscono in qual si sia esperimen-
to di Magia, ò Negromantia, Incantesimi, ò al-
tre simili superstitiose attioni, e massime con
abuso di cose sacre.
56 *Che con sacrilego ardire, non essendo Sacer-*
doti, s'habbiano vsurpato, ò si vsurpino di cele-
brare Messa, ò habbiano presunto ò presumino
di ministrare il sacramento della Penitenza à i
Fedeli di Christo;
57 *Ch'habbiano abusato, ò abusino il sacramen-*
to della Penitenza contro à i Decreti, e Consti-
tutioni Apostoliche.
58 *Ch'habbiano celebrato, ò celebrino occulti con-*
uenticoli in materia di Religione.
59 *Che contro Dio, ò de suoi Santi, e particolar-*
mente contro della Beatissima Vergine Maria
proferiscono bestemmie hereticali.
60 *Ch'habbiano impedito, ò impediscono l'offitio*
della santa Inquisitione, ò habbiano offeso, ouero
offendono alcun testimonio, ò denuntiante, ò mi-
nistro di essa.
61 *Ch'habbiano hauuto, ò habbiano libri, ò scrit-*
ti, che contengono heresie, o libri d'heretici, che
trattino di Religione, ò in qualunque modo pro-
hibiti senza l'autorità della santa Sede Aposto-
lica. ò che l'habbiano letti, ò tenuti, ò stampati,
ò fatti stampare, ò cifesi, ò li leggano, ò tenga-
no, stampano, fanno stampare, ò defendono sot-
to qualsiuoglia pretesto, ò colore, ò vero libri di
negromantia, magia, ò continenti incantationi,
sortilegij, e simili superstitioni massime con abu-
so di cose sacre.
62 *Dichiarando, che per la sopradetta espressione*
de casi da noi specificati da reuelarsi come sopra,
non escludemo gl'altri casi spettanti al Santo
Offitio, che per altro nei sacri Canoni, Decreti,
Constitutioni, e Bolle de Sommi Pontefici sono
compresi.
63 *Auuertendo, ch'à questi nostri precetti non*
sodisfaranno, ne s'intendino sodisfare quelli,
che con bollettini, ò lettere senza nome, e cogno-
me degl'Autori, ò in altra maniera incerte (delle
quali niun conto si tiene nel S. Offitio) preten-
dessero riuelare i delinquenti.
64 *E della detta Scommunica, e pene nelle qual*
i disobedienti incorreranno, non possa alcuno
esser assoluto se non da Noi, ò dal supremo Tri-
bunale del S. Offitio di Roma, ne sarà assoluto,
se prima giuridicamente reuelando i detti here-
tici, come di sopra, ò sospetti d'heresia non haue-
ranno sodisfatto.
Dat. in Palatio Sanctiss. Inquis. Meliten

65 En ad litteram integrum Sanctæ Inquisitio-
nis Edictum, quod quamuis claris, & perspi-
cuis terminis propositum appareat, indiget ta-
men commentatione, & exacta singularium
partium declaratione: in hocq. nũc nobis ela-
borandum, & expediẽdum per plura capita, ac
per multiplices in vnoquoq. istorum Regulas.
66 His autẽ omnibus auxiliabimur, & lumen præ-
feremus triplici personarũ generi, nẽpe quibus-
cumq. obligatis denũtiare, Inquisitori crimina
ad S. Officiũ spectãtia, vt cognoscant quęnã sint
hęc, & quãdonã ad denunciandũ accedere te-
67 neãtur Itẽ nouo cuilibet Inquisitori vt sciat hic
de quibus casibus cognoscere valeat, seu ad quę
delicta cuius iurisdictio se extẽdat. Tãdẽ Theo
logo

68 logo cuinis qualificatori, siue Consultori, vt dictis aut factis, seu casibus, de quibus consuliturab Inquisitore in Congregatione, vel extra eam, aut ab alijs, qui dubitant, an astringantur obligatione denuntiandi, legitimam censuram, seu qualificationem tribuere possit, quod praecipue toto hoc libro primo nostri operis de Consultore sancti Officij, & in hac maximè propositi edicti commentatione intendimus.

CAPVT VII.

De natura, & essentia fidei, deque eius vtroque obiecto formali, & materiali atque de normis, seu medijs, quibus hoc proponitur.

PROOEMIOLVM.

1 INchoanda necessario hæc propositi edicti commentatio a primis eius verbis, nempe (*Desiderando come ricerca il carico di questo Sant' Officio a noi imposto, che la Sacrosanta Fede, &c.*) ex Italico in Latinum sic translatis (quod postea de reliquis fere similiter fiet) *Cum in votis maxime habeamus, vti exigit sancti Officij munus nobis iniunctum, vt Sacrosancta Fides Catholica, (sine qua, vt testatur Apostolus ad* Hebræos xj. *impossibile est placere Deo) in his nostræ iurisdictionis locis ab omni hæresum labe munda omnino, & intacta seruetur &c.* Vbi, & eiusdem edicti publicationis, & totius negotij Sanctæ Inquisitionis præcipuus finis, quasi proœmij loco præmittitur: vnde non ab res imo valde opportunum iudico, si ipsius fidei materiam, non ea prolixitate, qua ab aliquibus Doctoribus nostri temporis, præcipue ab antesignano ipsorum nostro Francisco Suarez, admodum copioso tractatu, in duas partes speculatiuam, & moralem per longissimas disputationes diuiso traditur; sed summa, qua poterit breuitate quadruplici tantum capitulo, solitis Regulis perstringamus. Sine huius enim cognitione, nequaquam Consultor sanctæ Inquisitionis munus suum exercere valebit, maxime quoad qualificationem.

Quæ, & quotuplex definitio Fidei, & acceptio huius nominis?

REGVLA LII.

2 SVmpto presse fidei nomine, prout spectat ad præsens institutum, a D. Paulo ad Hebræos 11. sic definitur, *est autem fides sperandarum substantia rerum argumentum non apparentium*; aut cum communi scholasticorum; ita, Fides est habitus virtutis infusus, quo infallibiliter, & sine vlla formidine credimus a Deo reuelatis, ob authoritatem Dei reuelantis.

3 HAnc secundam definitionem, quæ manifeste innotescet ex dicendis toto hoc capite, & sequenti, colligunt ex doctrina D. Thomæ 2. 2. q. 2. art. 1. Valentia, Bannes, & alij eius expositores, quos citat, & sequitur Castrus Palao tract. 4. de fide, disp. 1. pun. 1. qui egregie, & breuiter ibi explicat primam illam Apostoli definitionem: nempe, dicitur *substanti a, seu subsistentia rerum sperandarum*, quia per eam iuxta explicationem D. Chrysostomi homil. 21. in supradictum cap. 11. ad Hebræos, & Magistri sententiarum in 3. dist. 23. subsistunt aliqua ratione in nobis præmia æternæ gloriæ, quæ speramus; & quia fides vti fundamentum substat reliquis virtutibus, quibus via disponitur ad dictam gloriam. Item dicitur, *argumentum non apparentium*, propter ineuidentiam in ipsa contentam, simul cum omnimoda certitudine, fundata in auctoritate Dei, vt postea magis ostendetur. Ma-

4 net tamen iam complete ostensum, fuisse hoc loco ab Apostolo definitam fidei virtutē, quæ est vna ex tribus Theologicis, cum ipsi sit sermo de ea, ex qua iustus viuit, teste eodem Apostolo ad Hebræos 10. Ita cum Basilio, Chrysost. Greg. August. & alijs Sanctis Patribus ab eo citatis tradit Valentia disp. 1. q. 4. pun. 1.

5 Nec releuat obiectio contra hanc Apostoli definitionem fieri solita, quod multa fideles credant, quæ non sperant, exempli gratia, credunt infernum, quod non sperant sed timent; credunt primos parentes peccasse, quod nec sperant, nec timent: nam cum D. Paulus ait *fidem esse substantiam rerum sperandarum*, eam definit in ordine ad obiectum principale, nempe Deum speratum, & nō negat de alijs rebus

6 fidem dari. Atque cum asserit *esse substantiam rerum sperandarum*, nequaquam intendit, quod necessario sit semper coniuncta fides cum spe, cum sine hac possit quandoq; illa reperiri, licet non e contra: ita idem Castrus Palao vbi supra.

7 Dixi, sumpto presse fidei nomine, nam si latè sumatur, multiplices sunt eius acceptiones, vt videre est apud Sanctum Bonauenturam in 3. dist. 23. dub. 2. & apud Alex. Alensem in 3. par. q. 64. mem. 1. quorum ille decem, & hic vndecim enumerat: contra hos insurgens, Sotus lib. 2. de natura, & gratia, capit 6. nescio quo fundamento duo tantum vocis fidei significata approbat quam approbationem quamuis non videatur reijcere Suarez, dū disp. 1. procemiali, sec. 1. diuidendo generice affirmat nomen fides, in omni proprietate sumptum, aliquando significare peculiarem perfectionem volun-

tatis, aliquando vero peculiarem intellectus,
subdiuidendo tamen in specie, pro vtroque
membro, cum dictis Bonauentura, & Alensi
multo plures eius acceptiones bene admittit,
& erudite ostendit, tum ex Scriptura Sacra, &
profana, tum ex Sanctis Patribus præcipue ex
Augustino lib. de mendacio cap.20. & lib. de
8 spiritu & litt. cap. 31. Vbi manifeste ab eo du-
plicis fidei acceptio, seu distinctio proponi-
tur, altera, qua fideliter alcui aliquid promit-
titur; quæ fidelitas perfectio est voluntatis, &
hanc constantem facit in adimplendo promis-
so. hinc Rom. 3. de Deo ait Paulus, *numquid in-
crudelitas eorum fidem Dei euacuauit*. Hinc et-
iam 1. ad Timot. 5. *habentes damnationem, quia
primam fidem* (idest fidelitatem ex voto debi-
9 tam) irritam fecerunt; & similia passim. Præ-
ter fidelitatem an, & qualiter fiducia, veritas
item & alia ad perfectionem etiam voluntatis
pertinentia, nomine fidei saltem analogice si-
gnificentur, expendit copiose citatus Suarez,
quæ omitto tanquam remota a nostro proposi-
to: legas quæso apud ipsum.
10 Altera autem acceptio nominis fidei, seu
distinctio huius ab Augustino proposita ad
perfectionem intellectus spectans, iam præsen-
ti instituto valde propinqua, est ea, qua alicui
dicenti, vel scribenti credimus. Hinc iudicium
practicum de agendis, in quo secundum D.
Thomam. 1.2.q. 19. art. 5. conscientia hominis
consistit, vocatur fides, iuxta illud Rom. 14.
Quod non est ex fide, idest, quod nō est secundū
11 conscientiam, *peccatum est*. Verum si contra-
cta hæc vox fides, significat cognitionem ob-
scuram, in testimonio dicentis fundatam; atq;
hæc communis ratio fidei a diuina, quæ funda-
tur in testimonio Dei, & ab humana, quæ niti-
tur in auctoritate creaturæ rationalis, vniuoce
abstrahitur: & similiter in vtramque diuiditur
12 ex mente Suarij dicta sec. 1. num. 11. Illud itē
hic notandum, quamuis ad Philosophum mo-
ralem spectet de dicta fide humana agere, no-
bisque solum futurus sit sermo de diuina, seu
Theologica; cum tamē hæc regulariter loquē-
do non acquiratur sine aliquo adiutorio illius,
vt bene ait idem Suarez sect. 2. aut iam expli-
cata supponetur, aut vbi opus fuerit, obiter vt
cumque a nobis explicabitur.
13 Tandem aduertendum cum eodem Suarez
ad tollendam æquiuocationem, quod nomen
fidei etiam presse sumptum, prout in Regula
præcedenti tria contineat significata, quæ in-
dicantur a nobis in secunda ex propositis defi-
nitionibus: & patet ex Scriptura Sacra, signi-
ficat enim primo habitum seu lumen fidei, &
de hoc intelligitur illud 1. Corin. 13. *Nunc au-
tem manent tria hæc fides, spes, charitas*; Quod
confirmat Tridentinum sess. 6. cap. 7. *in iustifi-
catione hominis simul infundi fidem, spem, &
charitatem*. Item significat actum fidei a dicto
habitu elicitum; & de hoc est sermo Matt. 9. *se-
cundum fidem vestram fiat vobis*, atq; Roman. 1.
Fides vestra annunciatur in vniuerso Mundo.
14 Significat tertio doctrinam fidei, seu obiectū
eius: & in hoc significato agitur de fide ad Ga-
lat. 1. *Cum venisset fides*, idest doctrina fidei, &
similiter ad Eph. 4. *Vnus Deus, vna fides*, & A-
poc. 2. *Non negasti fidem meam*. in symbolo de-
niq; Sancti Athanasij. *Hæc est fides Catholica;
quam nisi quisque integram &c.*
15 Non immoror in explicando, quodnam ex
his tribus fidei significatis sit præcipuum, vi-
de Suarez citatum, qui ibi ostendit esse primū.
Neq; item immoror hic in ostendendo quali-
ter vltra dicta significata nomen fides conti-
neat alia tria, nempe virtutem patrandi mira-
cula, quæ dicitur fides miraculorum, & fidem,
quæ enumeratur inter gratias gratis datas, atq;
fidem, quæ reponitur inter fructus Spiritus
Sancti, vt ait idem Suarez adductus, quocum
16 forte alibi aliquid de his dicetur. Nunc vero
sequitur dicendum de obiecto fidei, quod cū
sit duplex, nempe formale, idest ratio sub qua,
seu motiuum, propter quod fides credit, atq;
materiale, idest materia circa quam fides ver-
satur; quod etiam dicitur subiectum materia-
le fidei (vtroq; enim termino multi Doctores
indifferenter vtuntur) explicatio huius præ-
17 cedat, conuenientius indicaui. Omissis etiam
alijs, quæ idem Suarez longiuscule, vt assolet,
adducit, quod subiectum sit res simplex, seu
incomplexa, & obiectum sit propositio com-
plexa, quæ de tali re creditur: Item quæ addu-
cit de subiecto adhæsionis, & de subiecto attri-
butionis fidei.

---

*Quodnam primarium, & adæquatum obiectum
materiale Fidei?*

REGVLA LIII.

18 Tametsi Deus Opt. Max. secundum ratio-
nem Deitatis, & essentiæ suæ, ac trinæ
Diuinæ Personalitatis sit præcipuum, & prima-
rium obiectum materiale fidei, hincq; ista de-
nominetur virtus Theologica, non tamen est
adæquatum, & completum: verum quæcumq;
continentur siue explicite siue implicite in fi-
dei symbolo, atq; ea sola ipsum adæquant, &
complent.

---

19 Ostenditur per partes: innotescit primum,
vt de fide certum ex Scriptura Sacra,
Marc. 11. ait Christus Dominus, *Habete fidem
Dei*, & Paulus 1. ad Thess. 1. *Fides, quæ est ad
Deum*, & clarius ad Hebræos 11. cum dixisset,
sine fide impossibile est placere Deo, statim sub-
iungit: *Quia accedentem ad Deum oportet cre-
dere, quia est*, ergo assignat Deum, & eius essē-
tiam, tanquam primarium, & principalem ter-
minum, in quem fides tendit. Consonat D. Au-
gustinus 4. de Ciuit. cap. 20. *Fidei*, inquit, *vnum
& primum, ac maximum officium est, vt in vnū
20 credatur Deum*. Quare reijciendus omnino
Gregorius Arimin. q. 4. Proleg. & si quis est ali-
us, qui contra communem doctrinam Augus.
& Theologorum asserat Deū sub ratione Sal-
uatoris, vel Glorificatoris esse obiectum fidei
primarium, & multo magis reijciendus est Cal-
uinus, qui impudenter audet reprehendere
Scholasticos Catholicos affirmantes *Deum in
ratione Deitatis, & attributorum essentialium*,
ac per-

ae personalitatum esse obiectum primarium, & præcipuum fidei Christianæ. Huius enim reprehensio, & illius assertio nullibi fundatur, neq; in testimonio D Ioannis cap. 20. *Hæc*, inquit, *scripta sunt, vt credatis Iesum esse filium Dei, & vt credentes vitam habeatis in nomine eius*: loquitur sibi Sanctus Apostolus de secundario,
21 & non de primario fidei obiecto. Doctrina autem tradita firmissimum habet fundamentũ, tum in locis scripturæ adductis, tum in modo loquendi Christi Domini; Ioan. 14. *Creditis*, inquit, *in Deum, & in me credite*: quasi illud sit primarium, & hoc consequens. similiter Ioan. 17. *Hæc est vita æterna vt cognoscãt te solum Deum verum, & quem misisti Iesum Christũ*. Atq; hoc confirmat ordo, qui seruatur in symbolis fidei, prius enim ibi traduntur, quæ spectant ad diuinitatem, & postea, quæ ad humanitatẽ; consonat etiam dictis D Thomas 2. 2. q. 176. art. 6. asserens *in duobus principaliter consistere fidem, primo in Dei cognitione, & deinde in fide Incarnationis Verbi*.
22 Quod autem Deus non sit adæquatum fidei obiectum directe, & per se loquendo cum D. Thoma 2.2.q. 1, art. 1. & q. 14. de veritate art. 8. omnes, vt certum tradunt scriptores, vno excepto Paludano, qui in 3. dist. 24. q. 1. conclus. 2. nimis inconsiderate dixit, *nullum dari propositionem fide infusa creditam, quæ habeat pro subiecto creaturã, vnde manifeste sequitur, nullum ens creatum esse subiectum, seu obiectum fi-*
23 *dei*. Verum Paludani sententia non solum probabilitate caret; sed contraria etiam fidei aperte videtur: cũ hæc propositio, Dauid Rex genuit Salomonem per fidem infusam credenda sit, quod expresse in scriptura tradatur, & similiter aliæ pene innumeræ, in quibus subie-
24 cta sunt creata. Atq; hinc concludendum cũ D. Thoma citato, cum Scot. in 3. dist. 23. q. vnica, cum Gabr. ibidem, & cum reliquis, quodcumq; est reuelabile a Deo obscura reuelatione esse obiectum fidei adæquatum, & directũ.
25 Quamquam si loquamur partim directe, seu in recto, partim vero indirecte, seu in obliquo, Deus dici potest aliquo modo obiectum fidei adæquatum. Constat ex D. Thoma dicto art. 1. vbi format argumentum ex fidei similitudine cum scientia medica, quæ licet habeat pro obiecto sanitatem, agit tamen de reliquis, prout ad sanitatem conferunt; *similiter*, inquit, *fides credit primario Deum, dein ea, quæ ad Deum ordinantur*: hunc autẽ ordinem habent quęcunq; entia, etiam primatiua imo, & peccata quatenus hæc Deo remittuntur, vel puniuntur, vel quatenus per ea homo a Deo recedit, ergo in quouis obiecto, de quo fides aliquid credit, includitur Deus aliqua ratione; ita ergo ipse in recto, & in obliquo est obiectum adæquatum fidei.
26 Vltima pars Regulæ, quod omnis, & sola contenta in symbolo fidei adæquent, & compleant eius obiectum, tangit illam grauem difficultatem, an præter contenta in symbolo Apostolorum, sint alia credibilia, seu obiecta fidei partialia, ita vt successu temporis ista creuerint? tractat de hoc admodum copiose Sua-
27 rez citatus sect. 5. & 6. Verum ex duabus particulis sub distinctione in ipsa Regula appositis, explicite scilicet, vel implicite, iam fere tota difficultas soluta manet, nam licet dubitari non possit, quæcumq; habentur in Scripturis Sacris, & in traditionibus Apostolorum, per se, & directe spectant ad complementum materiæ, seu obiecti fidei, quod ex communi omnium tradit Castrus Palao, vbi supra pun. 4. §. 3. constat tamen hæc omnia altero ex his modis in dicto symbolo contineri: cum implicite, seu virtualiter ibi contineantur, vt aduertit D. Thomas 2. 2. q. 1. art. 6. non solum quæ per occasionem, seu per accidens reuelata fuere, & sunt pene innumera, non simpliciter necessaria ad animæ salutem, & gloriæ æternæ acquisitionem, sed nonnulla etiam ex his, quæ vt media per se ordinata ad eam comparandam ab-
28 solute conducunt, exemplũ pono in Augustissimo Eucharistiæ mysterio, quod ex mente D. Thomæ, & multorum eius interpretum (licet alij aliter sentiant) sub particula symboli, Omnipotentem, implicite cõtinetur, & sic de alijs.
29 Verum vt ista prædicta, & alia postea inferenda clarius capiantur, notandum diligenter, cum nomen symbolum, quod Græcum est ex vi suæ impositionis, aut etymologiæ duo significet, nempe signum, & collectionem, opportune admodum (quidquid contra hoc garriat Lutherus) fuisse applicatam hanc vocem ad significandam breuem quamdam summam, seu collectionem articulorũ fidei, quæ esset fidelibus tanquam signum professionis suæ, & per eam ipsi sufficienter in rebus fidei instruerentur.
30 Vnde vt hoc symbolum esset proportionatũ capacitati, & instructioni quorumcumque Catechumenorum, oportuit tota materia fidei in eo ad pauca capita explicite reduceretur (in quibus implicite continerentur reliqua) & vocantur bene articuli, suntq; inter se distincti ob peculiarem difficultatem vniuscuiusq; secundũ D. Thomam vltimo citatum, vel secundum alios vnus articulus distinguitur ab altero, quod sit particula fidei a distincto Apostolo ad symboli compositionem prolata. Atq; proinde duodecim in eo numerantur articuli, iuxta numerum duodecim Apostolorũ, a quibus fuit compositum, vnoquoq; eorum proferente distinctum articulum. Ita ex Epistola Clementis ad Iacobum, & ex serm. 125. de tẽpore D. Au-
31 gustini clare desumitur. Quamquam cum Scoto & Gabriele in 3. dist. 25. q. 1. congruentius forte alij ascendentes ad mysteriorum distinctionem, symbolum in quatuordecim articulos diuidunt, videlicet septem pro exprimendis mysterijs Diuinitatis, item septem pro explicandis mysterijs humanitatis Christi Domini.
32 Hinc inferendum, quod tametsi post symbolum Apostolorum, alia duo fuerint edita, & ab Ecclesia Catholica acceptata, Nicęnum scilicet, & Sancti Athanasij, in neutro tamen eorũ additus fuit aliquis fidei articulus, vel expressum aliquod credibile, quod non contineretur, saltem implicite in illo. Finis enim vtriusque posterioris symboli fuit non tam instructio fidelium,

delium, quæ vt diximus, præcipuè intenta in symbolo Apostolorum, quàm refutatio errorum per maiorem declarationem vtriusque mistterij Sanctissimæ Trinitatis, & Incarnationis Christi Domini, qui contra ista misteria iam
33 emerserant. Vnde nihil mirum si nulla mentio facta in Niczeno de articulis communionis sanctorum, & descensus ad inferos, quia contra hos tunc nullus adhuc error extabat; ita ex Alex. Alen. 3. part. q. 69. ex Gabriel. dist. 25. q. 1. Suarez citatus sect. 5. n. 9.

34 Inferendum item, numerum credibilium in Ecclesia Catholica nequaquam augeri; sed semper eundem esse; aliqua tamen ex eis membris conciliorum definitionibus, vel Summorum Pontificum fuisse magis declarata, quæ prius
35 non ita facile innotescebant. Nam quamuis in ecclesia resident auctoritas non solum definiendi, & explicandi aliqua esse reuelata, sed proponendi etiam fidelibus ea, puæ de nouo reuelantur; huiusmodi tamen reuelationes, & definitiones non possunt esse de aliquo mysterio, quod non contineatur saltem virtualiter in scriptura sacra, vel quod non fuerit prius reuelatam Apostolis, seu Ecclesiæ ipsius Magistris: iuxta illud Ioan. 14. *Paraclitus, quem mittat Pater in nomine meo, ille vos docebit omnia*, & iuxta illud cap. 15. *Omnia quæcumq; audiui a Patre meo, nota feci vobis*, ac illud Luc. 24. *Tunc aperuit illis sensum, vt intelligerent scripturas*: & tradit vt certum D. Thomas. 1. 2. q. 106. art. 7. ad 1. & 2. 2. q. 11. art. 10.

36 Vnde concilia, & Summi Pontifices in definiendis quibusuis de fide, semper recurrunt ad scripturas sacras, & ad traditiones Apostolicas, atq; sine hoc recursu tales definitiones subsistere nequeunt. Ita cum D. Ireneo lib. 3. contra hæres. cap. 2. & cum D. Hieronimo in illud Psal. 86. *Dominus narrauit in scripturis &c.* tenent communiter omnes, ergo tanquam certum infertur, vt ait Castrus Palao vbi supra §. 3. num. 2. esse semper eadem credibilia, seu obiecta fidei partialia, neq, indies augeri.

Est ne prioritas, & posterioritas inter partes obiecti materialis fidei?

REGVLA XLIV.

37 INter credibilia, seu obiecta partialia, siue inter veritates complexas, aut propositiones, quæ continentur sub materia fidei, iuxta tradita in Regula præcedenti. non solum in esse rei, sed aliquo etiam modo in esse credibilis, aliqualis ordo prioris, & posterioris necessario est admittendus.

---

38 DE primo quoad prioritatem, & posterioritatem inter se credibilium in esse rei nullum est dubium, vt ait ex communi omniũ Scotus in 3. dist. 23. *cum quædam habita ratione existentiæ sint priora alijs, nempe diuina increata creatis, æterna temporalibus, necessaria contingentibus: attento item ordine dignitatis, priora, seu digniora sint, vt patet, quæ ad Deum spectant. Ex his autem ex multo maiori dignitate præstant, & præcedunt, vbi increata prædicantur de increatis, vt Deus est Pater, Deus est omnipotens, illis omnibus in quibus creata de increatis prædicantur, vt Deus est homo, Deus est mortuus; vel e contra, vt homo est Deus; Tandem attento ordine habitudinis vnius ad aliud; humana enim omnia creata, & naturalia ad diuina, & increata ordinantur, ergo hæc priora sunt illis.*

39 De secundo in esse credibilis, est qualis controuersia inter Doctores, & duplex eorum opposita sententia: nam Caetanus 2. 2. q. 1. art. 1. Maior in 3. dist. 23. q. 9. & alij negant, eo quod omnes fidei veritates quo ad suam credibilitatem immediate in diuina auctoritate nitantur, ergo non est prioritas, aut posterioritas inter
40 ipsas. Melius tamen, & verius affirmant alij, vt Paludanus in 3. dist. 24. q. 1. Duran. q. 1. Mars. in 3. q. 14. art. 1. Vasquez 1. p. disp. 5. capit. 3. & Suarez disp. 2. sect. 4. respectu scilicet alicuius, aut etiam aliquorum credibilium esse admittendum dictum ordinem prioris, & posterioris. Quid autem circa hoc sentiat D. Thomas haud constat (quamquam a nonnullis hæc secunda pars affirmans ei tribuatur) nam cum ait 2. 2. q. 1. art. 1. *prima veritatem esse rationem credendi reliqua omnia*, non indicat, de prima ne veritate id affirmet, vt est principium quo,
41 an etiam vt est quoddam creditum. Quare omissa D. Thomæ auctoritate, efficaci argumẽto secundam sententiam sic probo quia tametsi primæ concedamus, vt vere est concedendum ob rationem, qua nititur, inter ipsa obiecta fidei pure materialia non dari ordinem prioris, & posterioris in esse credibilis, necessario tamẽ datur inter quoduis materiale, & formale, quatenus hoc est aliquid creditum per fidem diui-
42 nam. Quod ostenditur ex similitudine fidei humanæ, in qua duo oportet semper præcognoscantur, vt res aliqua per ipsam credatur ob alicuius hominis auctoritatem, nempe ab hoc rem talem fuisse dictam, itẽ esse ipsum veracem, seu fide dignum, vt per se patet, parimodo in fide diuina ad credendum quemuis eius articulum, hæc duo necessario precognoscenda seu prius per eam credenda sunt, a Deo scilicet fuisse dictum seu reuelatum, ac ipsum Deum fallere non posse, nec mentiri, aut quod idem est, esse primam veritatem infallibilem; nec quisquam credo negabit, hæc duo prius credẽda esse fide diuina seu per eam præcognoscenda ad eliciendum actum fidei, circa quodquis particulare eius obiectum pure materiale, ergo saltem respectu istorum duorum, & aliorum quæ duplici Regula sequenti ostendemus, qualiter ad formale obiectum fidei spectent, admittenda est dicta prioritas, & posterioritas.

43 Nota cum Suarez citato in fine dictæ sect. quod licet ista duo, Deus dixit, seu reuelauit quascumq; res fidei, vt Deus non potest fallere, nec mentiri, in esse rei supponat hoc, Deũ esse, non tamen supponere in esse credibilis, fide enim diuina credimus Deum esse iuxta illud Apost. ad Hebræos 11. (vbi multo strictius, quã in symbolo, totum materiale fidei obiectum ad duo tantum capita, seu ad duos articulos reducit) *credere oportet accedentem ad Deum, quia est, &*

est, & inquirentibus se, remunerator sit, ità inquam credimus, quia ipse Deus dixit, seù reuelauit, & quia Deus est prima veritas quæ
44 fallere non potest, nec mentiri. Hec autem duo sic inter se ad inuicem pendent, & se mutuo adiuuant, dum elicitur actus fidei circa vtrunque, vt nullus sit ordo prioris, & posterioris inter ipsa inesse credibilis: nam credimus, aliquid dixisse Deum quia hic fallere nequit nec mendacium proferre, & è conuerso, credimus Deum non esse restem falsum neque
45 mentiri posse, quia ipsemet Deus dixit. Qui circulus absque vllo vitio in hac materia necessariò admittitur, sicut & alius similis, de quo infra, vt propositiones fidei in aliquod vltimum, sine progressu in infinitum, resoluantur, atque hęc duplici Regula pręcedenti tradita pro explicatione vtcunque obiecti materialis fidei, iam ad explicandum formale, quod difficilius est accedamus.

Qualiter sub ratione primæ veritatis Deus quasi in actu primo obiectum formale fidei?

REGVLA LV.

INchoariuè pro substantia, seu in actu primo, vt sic loquar, Deus non sub ratione Deitatis, nec Dominationis, nec omnipotentiæ, neque alterius attributi, sed tantum sub ratione primæ veritatis, tam in cognoscendo, quam in dicendo, quæ nec falli, nec fallere, neque mentiri potest, est obiectum formale fidei Christianæ.

47 CIrca hoc nequaquam audiendus Aureolus, quem refert, & sequitur Capreolus in 3. dist. 24. art. 2. tenentem quòd *Deus sub ratione Deitatis sit obiectum formale fide icex eo quia ibi vltima resolutio fiat in deitatem: si enim quæras cur credamus Deo? optime tibi respondebitur, quia verax est, & rursus, si interroges cur sit verax? responsio dabitur, quia est Deus, nec vlterius est vlla alia interrogatio*
48 *neque respõsio, ergo &c.* Verum bene ait Suarez vbi supra sect. 4. in fine, *credulitatem fidei, vt fides est, non resolui vltimo in Deitatem, vt Deitas est, sed sistere in eo, quòd sit verax, seù in eius veritate, quæ est motiuum, seù ratio formalis credendi.* Quamuis enim Deus sit prima veritas, quia est Deus, fides tamen, vt homo credat, non considerat, vndenam Deus habeat veritatem, sed solum, quod eam habeat: quare præcise sumpta ipsa prima veritas, vt separata, si per impossibile separari posset à Deitate, adhuc esset ratio credendi, & formale obiectum fidei, vt per se patet, ergo &c.
49 Neque item audiendus Guillelmus Paris. de fide, & legibus, non procul ab initio, dicens, quod homines credant Deo, non quia verax est, sed quia supremus Dominus est, & quòd sit, ei obediendum captiuando intellectum in ipsius obsequium. Probat inde, quia alioquin actus fidei esset ex discursu; & ex ratiocinatio-
50 ne nostra, quod repugnat eius simplicitati. Verùm probatio hæc non vrget, cum non sit cõtra simplicitatem fidei, quòd tendat in obiectum vti verum, & credibile, sic repræsentatum ex testimonio primæ veritatis, in hoc autem interueniat, ne aliquis discursus postea examinabitur. Deinde non ostēdit Guillelmus in quo consistat ratio formalis, seu specifica obiecti fidei, cum obedire Deo quia Deus est supremus Dominus, sit quid generale respectu omnium virtutum, & non possit respectu fidei esse quid particulare maximè, vt est virtus intellectualis, ergo aliunde est ostendenda.
51 Cum autem in Deo, quamuis sit purissimus, & simplicissimus actus, perfectiones, seù attributa innumera, per intellectus præcisionem cum fundamento à parte rei, ita distinguantur, vt quod conuenit ipsi secundum vnum, vt creare, quatenus est omnipotens, non conueniat eidem secundum aliud, vt idem creare quatenus est immensus, punit item prout est iustus, & non prout est misericors: parcit è contra, in quantum misericors & non in quantum iustus, atque sic de alijs. Ex quibus omnibus quod tantum secundum attributum veracitatis, seù quòd sit prima veritas, & non secundum aliud, competat Deo esse obiectum formale fidei, seù rationem, sub qua res ab ipso reuelatas credēdi adeo cõcors est, & certa D. Th. 2. 2. q. 1. ar. 1. & alibi sępe, reliquorũq. Theol. sententia, vt nulla indigeat probatione.
52 Verũ cũ duplex in Deo distinguatur veritas, altera in cognoscēdo, & altera in dicēdo (omissa tertia in essendo trāscēdentali, seu entitatiua, quæ identificata cum ente Diuino, sicut cum quolibet ente, quæ extra controuersiam est, quod non spectet ad obiectũ formale fidei) illarum prima consistit in ipsa cognitione Dei, ita semper conformi rebus cognitis, vt nihil ignoret, seù nulla veritas eum lateat, atque quod idem fere est, vt in nullo Deus erret, seù nun-
53 quam falli possit. Secunda veritas in dicendo est virtus moralis inclinans ad proferendum semper verum, & loquendum secundum mētem absque fallacia, aut mendacio; quę cum sit perfectio simpliciter, reperitur in Deo cum summo gradu perfectionis. Ex his duabus quę
53 nam constituat Deum obiectum formale fidei, nonnullum est dubium inter graues auctores: veritati primæ in cognoscendo tribuit hoc D. Bonauentura in 3. dist. 24. art. 1. quęst. 2. quē sequi videntur aliqui ex recentioribus, vt Valentia tom. 3. disp. 1. quæst. 1. punc. 1. sub §. difficultatũ quarundam. è cõtra veritati in dicendo idem concedunt D. Thomas. 2. 2. q. 1. ar. 1. ibi etiam Caiet. & alij.
54 Equidem licet communiter hæc secunda sententia præferatur, & si daretur optio, esset etiam à nobis præferenda, conuenientius tamen diximus cum Suarez citato sect. 4. & cum alijs ex Theologis antiquioribus, quorum meminit idem Valentia sub §. primam veritatem eas in concordiam reducere, asserendo, vt verius, per vtramque simul veritatē in cognoscendo, & in dicendo constitui in Deo summā quandam auctoritatem ad testificandum, cum certissima, & indubitata fide, ac proinde ratione

ti one vtriusque; esse Deum obiectum formale
55 fidei christianæ; ostenditur efficaci ratione quia vt quis sit fide dignus in testificando, duo requiruntur. videlicet, vt falli non possit, alioquin quatenùs prudens, & rectus timeri potest, nè fallatur, item vt non decipiat, nec alios voluntarie fallat, vt per se constat: ex his primũ competit Deo per veritatem in cognoscendo, secundum vero per veritatem in dicẽdo, ergo vtraque est necessaria in eo, vt constituatur obiectum formale fidei.

56 Remanet tamen adhuc non leue dubium circa veritatem primam in dicendo, non enim
57 desũt aliqui ex Catholicis scriptoribus. (omisso nunc errore hæreticorum Pricilianistarum, teste D. August. lib. contra mendac. cap. 2. & Prateolo verbo Pricilianistę num. 9. affirmantiũ non solum dicere posse, sed etiam iam sæpius Deum dixisse mendaciũ) qui tametsi admittãt, nunquam à Deo prolatum fuisse mendacium, nec de potẽtia ordinaria ab eo proferri posse, de potentia tamen absoluta id ipsi esse concedendum. Conantur inde ostendere, quia in hoc nulla apparet repugnantia, aut contradictio, cum nullus actus sit intrinsice malus malitia morali, ergo neq. mendacium erit. ita Gabr. in 3 dist. 12 q. 1. Petrus de Aliaco in 1. q. 12. & alij.

58 Nihilominus tenendum est de fide certum Deum nullo modo tam affirmando quam promittẽdo, & tam per se ipsum immediate, quàm mediate per tertiam personam mẽdacium vnquam dixisse, neq dicere posse, non solum de potentia ordinaria rebus, vt nunc stantibus; sed etiam de potentia absoluta in quocumq. statu res constituerẽtur. Patet ex multiplicibus locis scripturæ sacræ Num. 23. *Nõ est Deus vt homo, vt mentiatur, nec vt filius hominis vt mutetur.* Rom. 3. *est autem Deus verax, omnis autem homo mendax*. Ioan. 8. *qui misit me verax est, ait Christus Dominus*, & de verbis suis, siue affirmatiuis, siue promissorijs ita Matth. 24. *Cælum, & terra transibunt, verba autem mea non præteribunt*, quasi diceret Cælum, & terra deficere possunt de potentia scilicet absoluta (de ordinaria enim nequeũt deficere) verba autem Christi per nullam potẽ-
59 tiam falsa esse poterũt. Atq. peculiariter de verbis promissorijs psal. 114. *Fidelis Deus in omnibus verbis suis*, & clarius 2. ad Timot. 2. *fidelis est seipsum negare non potest*. Vbi manifeste ostenditur implicatio contradictionis, & consequenter absoluta impossibilitas, vt hoc loco perpendit D. Thomas, & S. Augustinus lib. 1. de symbolo ad Cath. cap. 1. atq. concinit illud D. Dionysij cap 8. de diuinis nominibus, *à veritate*, inquit, *cadere, a Deo est recedere: quo nihil impossibilius Deo*. Plura congerit testimonia scripturæ, & Patrum Valent. tomo 3, disp. 3. pun 3. in confirmationem traditæ à
60 nobis doctrinæ. Quæ corroboratur ex opposito fundamento, quod mendacium sit intrinsece malum, sicut, & alia, quæ ideo prohibita quia sunt intrinsece mala, vt cum D. Thoma in materia de peccatis, & de legibus docent communiter auctores: & quo ad mendacium, esse de fide certum sentit D. Augustin. hæres. 70 & lib. de mendacio, & contra mendacium, facitque ad tem cap. super eo, de vsuris eo m ibi dicatur, *non esse licitum mentiri secundum diuinam scripturam, etiam propter*
61 *tuendam vitam*. Rationẽ pro omnibus affert Suarez vbi supra sect. 5. quia sicut in alijs rebus quædam sunt contraria naturæ vniuscuiusq. ac proinde eo ipso sunt tali rei mala; ita etiam naturæ rationali quædam sunt per se, & ex intrinseca ratione illi contraria, & disconueniẽtia, quæ respectu illius mala sunt, & si liberè fiant, erunt mala moraliter, vt odium Dei, blasphemia, &c. sed tale est mendacium, ergo erit semper intrinsecè malum.

62 Idem Valent. loc. cit. affert loca Scripturæ, quibus perperam intellectis Pricilianistæ in fundando suo errore frustra laborant, & cum Sanctis Patribus, ac sacris expositoribus in legitimum sensum, secundum propositam, veram doctrinam interpretatur, atque quæcumq apparent inter se contraria in concordiam reducit, quod etiam egregiè præstat Bellarminus lib. 1. controu. 1 sequens vestigia D. Augustini in libris de concordia Euangelistarum. In
63 alijs item, vbi Sancti viri videntur manifeste falsum dixisse, subintelligenda est, vt ait idem Valentia, aliqua conditio tacita, vt cum dixit Abraham, *Ego & Puer* (quem sacrificare cogitabat) *reuertemur ad vos*, nempe si Domino placuerit, & cùm Ionas ait: *Adhuc quadraginta dies, & Niniue subuertetur*, nempè si non egerit pœnitentiam. Vel item quòd attenden-
64 da sit metaphorica, seu figurata significatio, &
65 non littera vti sonat, vt cum Iacob dixit, *Ego sum filius tuus primogenitus Esau*. Tandem in alijs, quòd nullo modo concurrat Deus ad malum, seu ad mendacium formaliter, & positiuè sed tantùm se habeat mere negatiuè, siuè permissiuè, vt cùm dicitur 3. Regum 22. *Ecce Deus dedit spiritum mendacem in ore omnium Prophetarum, dedit*, idest, permisit, vt daretur, & 2. ad Thessal. 2. *Ideo mittet illis Deus spiritum erroris, vt credant mendacio*, mittet, idest, permittet; vt mittatur, similiter in Exodo. *Indurauit Deus cor Pharaonis*, nempe permisit, vt induraretur, & sic de alijs.

Dei auctoritas, vt reuelans quomodo quasi in actu secundo obiectum formale fidei?

REGVLA LVI.

66 IAm proxime, & in actu secundo, seu exercito, vt ita dicam, non humana ratio, nec creaturæ vllius rationalis testificatio, sed Deus ipse, seu Dei suprema auctoritas, vt reuelans, seu testificans per fidem credendas est adæquatum, & completum obiectum formale fidei Christianæ.

---

67 NOn est cur immoremur in ostẽdendo qualiter humana, seu creata auctoritas, vel attestatio nullatenus sufficit ad fundandam fidem Catholicam, hoc enim, vt de fide certum
clarè

clarè deducitur ex varijs Scripturę locis, præcipuè ex illo Matth. 11. *Caro, & sanguis non reuelauit tibi*, ait Christus Dominus Petro, intelligens per carnem, & sanguinem naturam, & vires eius, seu humanam rationem, & ideo addidit, *sed Pater meus qui in cælis est*, item ex illo 1. Corinth. 2 *Prædicatio nostra*, inquit Apostolus, *non est in persuasibilibus humanæ sapientiæ verbis, &c. vt fides vestra non sit in sapien-*
68 *tia hominum, sed in virtute Dei*. Quare ipse Apostolus, cū videret pręcipua fidei nostræ mysteria, vt Trinitatis, Incarnationis, Eucharistię, &c. omnino esse supra captum nostrum, & nullum fundamentum ex ratione naturali, aut ex humana auctoritate desumi posse ad ea credēda, scripsit 2 Corin. 10. *quòd oportet in captiuitatem redigere omnem intellectum in obsequiū Christi, vt liberi à periculo errandi credamus ab ipso reuelata, et enarrata*: de quibus Ioann 1. *Deum nemo vidit vnquam, Vnigenitus filius, qui est in sinu Patris, ipse narrauit*, ergo auctoritas, vel ratio humana non constituit obiectum formale fidei Diuinę.

69 Hinc infertur quam longè à vera via aberrauerint Manichæi, teste D. Augustino lib. de vtilitate credendi cap 1 quod tenuerint nihil esse credendum, nisi quod ratio conferit, reputantes valde superstitiosum, quòd fides ante rationem præiret, & imperaret. Post multa vero sæcula tempore suo testatur D. Bernardus epistol. 190. ad Innocen. eodem errore fuisse infectum quēdam Petrum Abailardū (tametsi hoc verb. Prateolus huius hæresiarchæ errores sigillatim referens, illius non meminerit) sinebat occasionem ipse errandi, vt ait idem Bernardus, ex illo Ecclesiast. 19. male intellecto: *Qui cito credit, leuis est corde*, & add bat, ita cuenire, quoties ante inspectam rationem, fides adhibetur. Verùm huiusmodi error iam ex traditis num. precéd. omnino refutatus manet.

70 Eadem Scripturæ testimonia n. 46. adducta, & alia tam ex veteri, quàm ex nouo testamento Deum esse primam rationem credendi, & obiectum formale fidei nostræ, vt certū etiā de fide ostendunt, maximè Genes. 15. *Credidit Abrabā Deo, & reputatum est illi ad iustitiam*: & illud Ioann. 12 *qui credidit in me, non credit in me, sed in eum qui misit me*. item 2. ad Timoth. 1. ait Apost. *Scio cui credidi, & certus sum*. Adiungo
71 duo tantum testimonia Patrum, primum D. Augustini de spiritu. & litter. cap. 32. *Non dubium est*, inquit, *illam fidem ab Apostolo cōmendari, qua creditur Deo*: alterum D Ambrosij lib. de Abraham cap. 3. & lib. 3. epist. 12. cp. *Cæli mysterium doceat me Deus ipse, &c. cui magnum de-*
72 *Deo, quam Deo credam*. Ex quibus concluditur Deum esse nostrę credulitatis fundamentū, & consequenter obiectum formale fidei, cum in qua, si scientia, seu habitu intellectus scientifico illud sit obiectū quo, seu formale, quod est medium, seu ratio assentiendi, vt ex communi omnium supponitur; ergo cum Deus hoc modo sit ratio credendi per fidem infusam, erit sine dubio huius obiectum formale.

73 Quod autem Deo hoc competat, vti attestāte, & reuelante res per fidem credibiles, absolutè non admittit Aureolus in Proleg. q. de vnit. Theologiæ art. 3. contra D. Thomam 2. 2. q. 1. art. 3. affirmans *Deum vt reuelantem non esse obiectum formale Theologiæ, & consequenter neque fidei* quod vtriusque eadem sit ratio; cui
74 adhærere videtur ex recentioribus Vasquez in d. art. disp. 7. cap. 3. Cęterum cum ipso D. Thoma communiter omnes oppositum vti verum asserunt, ita Caiet. in eo art. dub. 2. Capreolus in q. 4. Proleg. concl. 3. Richardus in 3. dist. 23. Scotus quęst. vnica, & dist. 25 q. 2. Bellar. lib. 1. de iustif. q. 1. Conrad. 1. 2 q. 3. art. 6. § Nota profundam, & Suarez vbi supra sect. 2. & 3. imo ipse Aureolus, ita etiam nobiscum assereret, nisi in æquiuoco laboraret vt laborant forte alij circa voces credibile, seu reuelabile, ac reuelatio; nam dupliciter pro subiecta materia sumi solent.

75 Primo sumitur obiectum credibile prout dicit ordinem ad habitum fidei infusum, vel ad lumen ipsius fidei, & ab alterutro ex his, vt quid consequens denominatur tale: item obiectum reuelabile accipitur, & denominatur sic, prout habet respectum ad reuelationem significantē infusionem d. habitus, vel luminis factam immediatè à Deo tenente se ex parte potentiæ intellectiuæ, & auxiliante ipsam ad credendum seu assentiendum, quæ infusio, & auxiliatio, licet non ita propriè vocatur, quandoq. reuelatio. Et quidem in hac acceptione istarum vo-
76 cum concedimus, Aureolo, & cuicumq. ex adhærentibus ipsi, nec credibile, nec reuelabile, nec reuelationem, neque Deum ipsum reuelantem spectare ad obiectum formale fidei, aut sacræ Theologiæ, quod inde clarè ostēditur, quia vt sic secundum hanc acceptionem, reuelatio, aut Deus reuelans non est motiuum credendi res fidei, vel assentiendi conclusioni ex præmissis fide creditis deductæ; & quia vt sic obiectū constituitur in esse credibilis, & reuelabilis per ipsum habitum fidei, sicut in esse scibilis per habitum scientiæ, & se habet, vt quid posterius respectu talis habitus, vt ait Arist. 5. Metaphys. cap. 15. ergo vt sic non spectant ad rationem obiecti formalis, quod necessario ad acquisitionem, vel infusionem habitus supponitur, vt statim ostendam.

77 Altero itaque modo magis proprio sumūtur credibile, & reuelabile, prout significant aliquid fide dignum, & aptum proximè reuelari, ita vt mouere possint intellectum ad credendum rebus fidei; & idem est de scibili, vt significat quid inductiuum proximè ad assensum prestandum conclusioni scientificæ. Vnde optimè affirmauit Diuus Thomas part. 1. quæst. 13. art. 7. ad 6. scibile secundum potentiam esse prius, quàm scientiam, atque secundum hanc acceptionem nullum dubium, sicut scibile pertinet ad obiectum formale scientię: ita credibile, ac reuelabile ad obiectum formale fidei; eo quòd hoc ad credendum, & illud ad assentiendum sit motiuum, seu ratio inducens intellectum.

78 Pari modo reuelatio, & Deus reuelans magis propriè accipiuntur, non vt se tenent ex parte potentię auxiliando ei efficienter in eliciendo actum fidei, sed vt se tenent ex parte obiecti, redden-

reddendo ipsum formaliter credibile ob diui-
nam attestationem, & vt sic spectant ad obie-
ctum formale fidei cum hac ratione sit moti-
79 uum, seù ratio credendi. Deducitur late ex
scriptura sacra 1. epist. Ioan. cap. 5. *Qui credit
in Filium Dei, habet testimonium Dei in se, &*
Ioan. 18. *ad hoc veni in Mundum, vt testimo-
nium perhibeam veritati*, ergo Deus, vt reue-
lans, seù testificans, constituitur obiectum for-
male fidei, imo & Theologiæ sacræ, cum sub
tali ratione hoc ei competat.

80 Ex dictis obiter cū Suarez citato infero duo
contra Vasquez. primum, quod iste, cum abso-
lutè concedat testimonium Diuinum, seu reue-
lationē Dei, quatenus est ratio credēdi omnia
reuelata, esse obiectum formale fidei, absque
fūdamento videatur negare eādem reuelatio-
nem spectare ad obiectum formale Theologiæ
cum proportione, seù mediate acceptam, nēpe
quatenùs per discursum ad conclusiones ex
81 principijs fidei deductas applicatur, cum par sit
vtriusq. ratio modo dicto. Secundum quòd
nulla ratione possit admitti sententia ipsius Va-
squez, dum affirmat *eandem esse Theologiam
in homine Catholico, atq. in heretico circa con-
clusiones ab vtroq. ex principijs, quæ creduntur
elicitas; cum Theologia nitatur principijs eodē
modo, quo credita sunt*, & Catholicus credat
fide infusa ex auxilio gratiæ speciali, actumq.
eius resoluat in testimonium Diuinum; hæreti-
cus vero credat sola fide humana, huiusq. actū
resoluat in proprium iudicium, seu opinionem,
ergo sicut fides est diuersa in hoc, atque in illo,
vt cum Diuo Thoma 2. 2. quæst. 5. art. 3. tra-
dunt communiter Doctores, ita & Theologia
erit in eis diuersa.

82 Infero item ex dictis cum eodem Suarez id,
quod asserunt aliqui, vt noster Molina part. 1.
quæst. 3. disput. 2. & Bañez 2. 2. quæst. 1. art. 1.
dub. 1. conclus. 6. *Lumen fidei, seu infusionem
huius luminis, siue illuminationem spectare ad
obiectum formale fidei, seu ad complementum
eius, si intelligant* per hanc illuminationē, aut
infusionem luminis habitum fidei, vel auxilium
actuale, quo Deus se tenet ex parte potentiæ
intellectiuæ, & concurrit immediatè cum ipsa
efficienter ad eliciendum fidei actum, vt re ve-
ra intelligere videntur, nullatenus habere locū
eorum assertionem: cum ista non sint motiuum,
aut ratio credendi, sed supponant necessariò
obiectum formale omnino completum: imo
supponant præcognitum, Deum enim reuelas-
se res fidei, opus est præcognoscat, qui credit,
non tamen requiritur, vt precognoscat lumen
fidei, vel auxilium, quo Deus cum potentia
83 efficienter concurrit. Si verò prædicti Aucto-
res per lumen fidei, seu illuminationem intelli-
gant reuelationem magis propriè acceptam, vt
se tenet ex parte obiecti, & reddit ipsum for-
maliter reuelabile, seu fide dignum vt sic con-
cordant cum sententia D. Thomæ 2. 2. quæst. 2.
art. 6. & quæst. 172. art. 5. & cum communi re-
liquorum Doctorum affirmantium Deum, vt
reuelantem, & testificantem esse adæquatum
84 obiectum formale fidei. Atque sic æquiuoca-
tione istarum vocum, & supradictarum detecta
facile est respondere ad rationes quascunque
à Molina, à Bañez, ab Aureolo, & ab huic ad-
hærentibus in oppositum adductas: quarum
solutionem copiosè propositam apud Suarez
citatum videas.

---

*Ad fidem habendam, quæ præcognitio requi-
sita de Deo, vt prima veri-
tate, & reuelante?*

REGVLA LVII.

85 DVo illa principia, seu motiua, sub quibus
constituitur Deus in actu primo, & secū-
do obiectum formale fidei, vt traditum duplici
Regula præcedenti, necessario debent credi,
aut præcognoscendi à quibuscumq. credētibus
per fidem supernaturalem infusam: & non suf-
ficit, si tantùm per fidem humanam credantur
aut per scientiam lumine naturali etam eui-
denter acquisitam præcognoscantur, neque
hæc credulitas, vel præcognitio ad obie-
ctum formale fidei constituendum vllo modo
requiritur.

---

86 ITa Suarez disp. 3. de fide sect. 6. & 12. cum
Marsilio in 3. quæst. 10. art. 1. & quæst. 14. art.
1. cum Capreolo in 3. dist. 24. art. 3. circa finem,
cum Cano lib. 2. de locis cap. 8. cum Valentia
tom. 4. disput. 1. quæst. 1. punct. 1. & communiter
cum omnibus Scriptoribus. Desumitur clarè
ex D. Thoma 2. 2. quæst. 1. art. 1. vbi expressè as
serit nihil aliud, preter testimonium, primæ ve-
ritatis esse obiectum formale fidei, si enim hu-
manæ fidei, aut cognitionis naturalis, etiam
euidentis concursus per se requireretur ad as-
sensum fidei Christianæ, iam non solum diuini
testimonium, sed simul cum humano esset for-
male eius obiectum, seu ratio credendi, quod
negat Diuus Thomas, quem sequitur Caietan.
in dicto articulo dub. 4. qui ibi præ ceteris de-
87 fendit doctrinam Regulę præsentis. Ratio à
priori eius est, quia assensus altioris ordinis per
se nequit, fundari in assensu inferioris ordinis,
aut maior certitudo in minori, vt patet, cum
tota perfectio effectus sit ex causa, & firmitas
ædificij ex fundamento, ac proinde hoc æqua-
lis saltem firmitatis, vel maioris, quàm ædifi-
cium debeat esse sicut causa æqualis, aut maio-
ris perfectionis, quàm effectus secundum axio-
ma vulgare Aristotelis, propter quod vnum-
quodque tale, & illud magis, sed assensus fidei
Christianæ est altioris ordinis, & maioris cer-
titudinis, quàm assensus fidei humanæ, aut
cognitionis naturalis, etiam euidentis, vt e-
tiam ex se constat apud omnes; ergo ille non
potest in hoc sufficienter fundari, cum tota
fidei certitudo firmetur in suo obiecto forma-
li, vt cognito, nec aliter excitet ad creden-
dum; ergo cognitione superioris ordinis, seu
fide infusa debet à fidelibus credi, seu præco-
gnosci ad hunc effectum.

88 Notan-

88 Notandum pro confirmatione doctrinæ, &
rationis præcedentis, tametsi illud principium
Deum esse, & esse primam, atque infallibilem
veritatem ratione naturali demonstrari possit,
& euidenter cognosci, vt ex metaphysica sup-
ponitur certum; oportuit tamen hoc idem ab
ipso Deo reuelari ad fundandam fidem nostrã,
docet expresse D. Thomas 2. 2. q. 2. art. 4. vbi
absolutè affirmat ad certitudinem fidei neces-
sarium fuisse, nobis reuelari à Deo, etiam quæ
89 naturaliter cognosci possunt. Quod autem
actu reuelauerit tale principium, cõstat ex te-
stimonijs supra adductis Regula 55. & ex illo
Exod. 20. *Ego sum Dominus Deus tuus &c.*
Ierem. 10. *Dominus autem Deus verus est*, atq.
ex alijs passim occurrentibus.
90 Item notandum, alterum principium, quod
Deus sit reuelans, seu quod reuelauerit, aut
dixerit mysteria fidei, seu res credendas, esse
certum de fide, & ab ipso Deo etiam reuela-
tum. Tradit cum communi Theologorum, &
ostendit Suarez dict. sect. 12. tum ex modo lo-
quendi Scripturæ sacræ, cum dicit: *Factum*
est verbum Domini ad Prophetas, vel cum ipsi
Prophetæ dicunt: Hæc dicit Dominus, tum ex
varijs eius testimonijs præcipue. 2. Petr. 1. *Spi-*
ritu sancto inspirati locuti sunt Sancti Dei
homines, Ioan. 7. *Mea doctrina non est mea*,
sed eius qui misit me, 1. Cor. 2. *Quæ loquimur*
non in doctis humanæ sapientiæ verbis, sed in
doctrina spiritus, & in symbolo de Spiritu San-
cto, dicitur, *Qui locutus est per Prophetas*,
91 sed clarius patebit ex dicendis paulò post de
normis, seu medijs infallibilibus, quibus credi-
bilia proponuntur, nempe Scriptura sacra, &
Ecclesia Catholica, de quarũ altera ait Chri-
stus Dominus, *Non potest solui Scriptura*,
Ioan. 10. de altera verò Sanctus Paulus, *Est*
Ecclesia Dei viui columna, & firmamentum
veritatis, 1. Tim 9.
92 Ex prædictis inferendum primo, in quocum-
que assensu fidei infusæ, quo aliquid mysteriũ
particulare, vt Deum esse trinum, & vnum,
aut Verbum fuisse incarnatum per se primo
credimus, includi etiam hanc credulitatem,
quod à Deo fuerit reuelatum, quæ illatio ex-
presse videtur esse secundum mentem D. Tho-
mæ 2. 2. q. 171. art. 5. affirmantis ibi, *quoties*
Deus aliquid immediate alicui Prophetæ reue-
lat, per hanc reuelationem reddere ipsum certũ
non solum de re reuelata sed etiam de hoc, quod
Deus sit, qui reuelet: alioquin, si ille de hoc cer-
titudinem non haberet, nempe, Deum esse qui
reuelat, nec fides Prophetæ, nec credentium di-
cta ipsius certa esse posset, ergo pari ratione,
qui recipit mediate reuelationem alicuius my-
sterij particularis, eodem assensu, quo ipsum
credit per fidem infusam, debet etiam credere
per eamdem fidem à Deo fuisse reuelatum, ita
aliqui recentiores, præcipuè Vasquez 1. part.
disp. 3. cap. 3. & 1. 2. disp. 201. cap. 2. cum Ca-
93 preolo vbi supra, Qui optimè id declarat à
mili ex actu visus terminato simul ad colorem,
& ad lumen, hoc enim ita est ratio videndi il-
lum, vt sit etiam visibile, & simul aut saltem
prius tantum natura necessario videatur, simi-
liter in præsenti, eodem assensu, & eadem fide
infusa credo mysterium particulare, vt Chri-
stum Dominum realiter esse in hostia conse-
crata, & Deum hoc reuelasse, iuxta illud Apo-
stoli, *Ego enim accepi à Domino &c.* 1. Cor. 11:
quia hæc reuelatio eatenus est obiectum fidei
formale, seu motiuum credendi illud myste-
rium, quatenus est credibilis, & eodem assensu
fidei infusæ simul, vel prius natura; ergo sic
creditur.
94 Inferendum secundo quocumq. modo fiat
prædictus assensus mysterij reuelati fide infusa,
& Dei simul reuelantis, siue per discursum
proprium, in quo semper assumitur illa propo-
sitio, Deus hoc reuelauit, siue per actum sim-
plicem credendi rem reuelatam, sub tali ra-
tione, quod Deus eam reuelauerit (de hoc in-
fra, vbi tradetur praxis eliciendi actus fidei)
illud principium, Deum reuelasse, seu dixisse,
nõ resolui in aliud principium à se distinctum,
nec credi per specialem instinctum diuinum,
quid in contrarium dicant Aragon. 2. 2. q. 1.
art. 1. conclus. 6. & Can. lib. 2. de locis cap. 8.
ex illo 1. Ioan. 5. *Qui credit in filium Dei, habet*
testimonium Dei in se, malè intellecto, & ne-
quaquam ad rem faciente: imò recedendum
à tali doctrina, & modo loquendi, ne videamur
sentire cum hæreticis huius temporis, qui ad
eludendam auctoritatem Ecclesiæ, & defini-
tiones eius spernendas, resoluunt *Fidem in*
internum Spiritus sancti instinctum.
95 Item nec resolui illius principij, nempe Deũ
reuelasse, fidem, seu credulitatem ad cognitio-
nem naturalem etiam euidentẽ, aut in fidem
humanam, ob rationem à priori ad probatio-
nem Regulæ 87 propositam, vnde nullo modo
audiendus circa hoc Altisiodorensis lib. 3. sum-
mæ tract. 3. cap 2. q. 1. qui interpretans illud ad
Hebræos 11. *Accedentem ad Deum, oportet*
credere, quia est &c. quod ista accessio fiat me-
dia cognitione naturali, tenet in hanc resol-
ui actum credulitatis, seu fidei infusæ, quod
96 Deus sit. Verum communiter antiqui, &
recentiores, vt Salmeron, Ribera, Cornelius à
Lapide, verba Pauli, *Accedentem ad Deum &c.*
exponunt de accessione ex auxilio gratiæ di-
97 uinæ. Qualiter autem aliquando cognitio
naturalis, & fides humana inseruiant tanquam
conditio solum requisita, ad acquirendam fi-
dem infusam explicabitur infra suo loco, num-
quam tamen hæc in eam resoluitur.
98 Inferendum itaque tertio illud principium
Deum reuelasse, seu dixisse credibilia particu-
laria, resolui in se ipsum tantum, seu in se ipso
sistere, & ex se ipso credi, tanquam ex motiuo,
seu obiecto proprio formali, cum per se ipsum
fiat credibile, & non per aliud; alioquin secun-
dum quorumcumque sententiam daretur pro-
gressus in infinitum, ita concludit Suarez di-
cta sect. 12. cum Capreolo in 3. dist. 24. art. 3.
99 & Caietano 2. 2. quæst. 1. art. 1. dub. 4. Patet
manifestè varijs exemplis, vt de scientia Dei,
quia scit aliquid, & eadem scit se scire, & de
scientia creata demonstratiua idem affirmat
Aristotel. 1. post. cap. 2. Imò, quando quis lo-
quitur, licet per actum reflexum non dicat se

loqui, dicit tamen in actu exercito, item per actũ internũ voluntatis est voluntarius actus externus, & fit peccatum, ille vero se ipso est voluntarius, & non alio actu, precipuum tamen exemplum est illud coloris, & luminis adductũ, video colorem medio lumine, tanquam ratione formali videndi, & video lumen non alio lu-
100. mine, aut medio, sed se ipso, Ita credo Christum natum de Virgine Maria, quia Deus reuelauit, sub hoc motiuo formali, & credo Deũ reuelasse, non sub alia reuelatione, aut motiuo sed se ipsa, quod enim Scriptura sacra dicat, aut Ecclesia Catholica proponat, sunt conditiones, sine quibus non, & non rationes formales credendi, vt paulo post dicemus.

Reuelatio per quam Deus est obiectum formale Fidei, qualis nam debet esse?

REGVLA LVIII.

101 OBiectiua reuelatio, qua constituitur Deus formale obiectum fidei, debet esse realiter vera, seu re ipsa facta, & non solum existimata talis, nequaquam tamen sufficere mediatam, aut virtualem probabilius ducimus, sicut non requiri publicam, & vniuersalem per Ecclesiam propositam, sed quod sufficiens sit priuata cuiusque personæ.

102 DE primo puncto huius Regulæ nullus Scriptorum, quod sciam ex professo tractat, præter vnum Suar. d. disp. 3. s. ct. 13. qui inde excitat rationẽ dubitandi, quia in reliquis virtutibus sufficit, si obiectum existimetur tale, licet re ipsa nõ sit, vt verus, & meritorius actus virtutis circa ipsum eliciatur, vt si quis prudenter existimet hanc hostiam esse consecratam, quamuis non sit, adorans ipsam verum actum adorationis educet, imò & prudentiæ, cum tũc prudenter iudicet, hæc hostia hic, & nunc est adorãda, ergo idem videtur dicendum de fidei
103. virtute. Confirmatur, nam potest contingere vt fidelis simplex, ac rusticus instruatur à suis Prælatis, & Pastoribus, vel à Concionatore docto de re aliqua, tanquam de fide, & reuelata à Deo, quæ sit contra fidem, & contra Dei reuelationem, ita vt talis instructio attenta qualitate instruentis, & instructi non solum huic ignorantiam illius rei inuincibilem, sed obligationẽ etiam credẽdi inducat, ergo videtur, si credat, quod elicict verum actum fidei supernaturalis.
104 Resoluit nihilominus optimè neganter Suar. aitque desumi ex communi Theologorum, præcipuè ex D. Thoma 2. 2. q. 1. art. 2. affirmante, *Fidei non posse subesse falsum, eo quod ipsa semper fundetur in vera Dei reuelatione*, & consonat Trident. sess 8. cap. 9. atque ab inconuenienti, sic efficaciter ostenditur, quia si fidei assensus posset fũdari in reuelatione existimata, & non vera, vix vlla esset eius certitudo, & quiuis fidelium posset dubitare de sua fide, an sit fundata in reuelatione apparente, aut vera, quod repugnat fidei certitudini, & infallibilitati, & est contra Scripturam, præcipuè contra illud Pauli ad Galat. 1. *licet Angelus de*
105. *Cælo euangelizet nobis &c.* Vnde disparitas circa præsens negotium inter fidem, & alias virtutes in hoc constituitur, quod istarum obiecta adeò apparenter vera, licet re ipsa non sint proponi possunt, vt prudenter iudicetur esse eliciendos actus circa ipsa, nequaquam tamen ita in obiecto fidei sed semper deerit sufficiens eius propositio, nisi ex vera Dei reuelatione proponatur, quia sic postulat natura fidei, vt per lumen eius intellectuale Diuinum determinetur credens ad assentiendum diuino testimonio, verè, & in re ipsa testificati, & non alteri, quæ est ratio à priori traditæ doctrinæ. Item quia cum assensus fidei sit speculatiuus eius veritas sumitur ex conformitate cum re ipsa, seu cum reuelatione realiter facta, & non cum apparenter proposita, vel aliter existimata
106 In exemplo autem, de quo in ratione dubitandi (cui iam plenè satisfactum videtur per hactenus dicta) fidelis ille simplex, & rusticus, qui decipitur inuiolabiliter à Pastore proprio, vel à Concionatore, non elicit actum fide infusę, credendo inuincibiliter doctrinam ab eis traditam, sed alterius generis imperfectæ, non tamen ex defectu specialis motionis Spiritus sancti, vt docet, & respondet difficultati cum alis Can 2. de locis cap. 8. sed etiam, ac multò magis, vt tenet Suarez vbi supra eidem difficultati respondens, eo quod obiectum simplici illi fideli non sit sufficienter proposi-
107. tum per verã reuelationem Imò vbi sic deceptus, si aduertere vellet, dubitare posset, an doctrina illa sit conformis Ecclesiæ Catholicæ nec ne? Iudicium eius de adhibenda credulitate non videtur in re ipsa esse secundum prudentiam: vide plura apud Suarez citatum.
108. Circa punctum secundum de reuelatione mediata, aut virtuali, seu de contenta virtualiter in alia reuelatione immediata, & formali, duplex est Doctorum sententia omnino opposita, aliorum, vt Can. lib 6. de locis cap. vlt. & Vegæ lib. 9 super Trid. cap. 9. absolutè affirmantium esse eam sufficientem ad obiectum
109. fidei; Aliorum verò, vt Caietani 1. par. q. 1. art 1. & Molinæ ibi art. 2. disp. 1. & 2. prorsus id negantium; imò hic addit vniuersaliter cõclusiones, quę non sunt reuelatæ à Deo immediate, sed virtualiter, seu mediate deductæ ex præmissis vna de fide, & altera euidenti naturaliter, quamuis definiatur ab Ecclesia, nunquam esse de fide, sed manere sub sola certitudine theologica, alioquin posset Ecclesia facere, vt sit de fide id, quod antea non erat, quod nullus admittet, vt iam alibi tactum.
110 Cæterum, vt cum Suarez vbi supra sect. 11. cum Valentia tom. 3. disp. 1. q 1. punct. 2 & cum alijs additionem Molinæ reprobamus, & sententiam negantem probabiliorem ostendamus, cũ triplici distinctione procedere oportet. Primo distinguendum de modo formandi discursum, vt ex præmissis deducatur cõclusio: nã vbicumq ex propositione vniuersali de fide & particulari euidenter nota fuerit elicita conclusio, hæc erit de fide, vt in hoc exemplo,

Omnis

Omnis homo ritè baptizatus sine obice iusti-
ficatus est, quæ est de fide, sed iste infans est
ritè baptizatus, quæ est nota euidenter saltem
ministro baptiaanti, ergo iste infans est iustifi-
catus, quæ est conclusio de fide, cuius ratio sta-
111 tim adducetur. E contra verò, quando ex
maiori vniuersali naturaliter cognita, & mino-
ri particulari de fide, infertur conclusio parti-
cularis Theologica quidem, & non de fide, vt
exemplificat Valẽtis citatus sic: Omnia homo
est risibilis, quæ euidẽter nota, Christus est ho-
mo, certa de fide, ergo Christus est risibilis, cõ-
clusio Theologica, & non de fide, quod sit de ea
reuelatio non formalis, & immediata, sed tan-
tum virtualis, ac mediata, nempe virtualiter,
mediante reuelatione illius minoris Christus
112 a. est homo. Verum quia hoc non ita se habet
in omni exemplo, vt patet ex isto, Omnis ho-
mo habet animã rationalem, Christus est ho-
mo, ergo habet animam rationalem, quæ con-
clusio est de fide, quãuis deducatur ex maiori
vniuersali euidẽter cognita, & minori particu-
lari de fide certa: proinde cum ipso Suarez.
113 Rursus distinguendum de conclusione dedu-
cta ex præmissis, in quarum altera de fide, siue
maiori, siue minori nullo modo formaliter
continetur, vt in illa, Christus est risibilis in
præmissa de fide, Christus est homo; & è con-
tra distinguendum de conclusione, in altera
præmissarum formaliter, licet confuse, & non
ità explicite contenta, quæ in reuelatione eu-
iusuis earum etiam immediate reuelatur, &
cõsequenter est sufficiens ad obiectum formale
fidei, atque id euenit, vel quoties generalis di-
stributiua reuelatur, vt in exemplo posito, Om-
nis homo ritè baptizatus sine obice est iusti-
ficatus, similiter Quæuis sacramẽta conferunt
gratiam, non ponentibus obicem, pari modo,
in omni hostia ritè consecrata adest Christus
Dominus: in quauis enim generali istarum, &
similium singulares formaliter, tametsi confusè
continentur, & per reuelationẽ eius immedia-
tam, etiam immediate particulares reuelãtur.
114 Insuper euenit quotiescumque ex definito
particulari de fide certo concluditur definitio
quia hæc formaliter in eo continetur, & reue-
latur immediatè per definiti reuelationem, vt
cum reuelatur, quod Christus sit homo; etiam
reuelari immediate censetur Christus esse ani-
mal rationale, habere corpus, & animam: non
sic de proprietate, vt de risibilitate, quia tan-
tum reuelatur hæc mediate, & virtualiter per
reuelationem illius, cuius est proprietas:
115 Ad stabiliendum autem magis intentum,
tertio distinguendum cum eodem Suarez, &
cum Vasquez 1. p. disp. 5. cap. 3. de duplici mo-
do vtendi discursu ad assentiendum illationi,
primo tanquam ratione formali assentiendi,
seu vt propria, & per se causa præstandi assen-
sum propositioni illatæ ob connexionem præ-
missarum, vel medij cum conclusione, sub for-
116. ma aliqua argumentandi Arist. Et hoc mo-
do ex omnium sententia omnino verum habe-
tur nunquam ex præmissis cuiuscumque quali-
tatis sint istæ, & qualitercumque disponantur
inferri conclusionem de fide certam, nec suffi-
cientem ad obiectum formale fidei, cum de
ea, vt sic nulla detur reuelatio immediata,
aut mediata, imò neque notitia Theologica
supernaturalis, sed tantum merè naturalis etiã
quoad substantiam, vt bene docet Suarez ci-
tatus; quidquid alij absque fundamento, aut
fortè cum æquiuocatione in contrarium dicãt.
117 In hocque casu clarè apparet habere locum
illud Philosophorum axioma, quod conclusio
sequitur debiliorem partem: cum per discur-
sum, tanquam rationem assentiendi, seu cau-
sam per se illationis ex præmissis, vna naturali-
ter cognita, vt omnis homo est risibilis, & al-
tera certa de fide, Christus est homo, infertur
conclusio naturali tantum notitia ex vi illa-
tionis cognita.
118 Altero modo vtimur discursu Theologico,
non vt formali ratione assentiendi, sed vt appli-
cante, aut explicante materiam, quæ est im-
mediate sub reuelatione diuina in altera saltẽ
præmissarum, vt ex vi materiæ inferatur con-
clusio, & præstetur assensus, qui, non est du-
bium, quod sit saltem Theologicus, & super-
naturalis, quoad substantiam, vt in illatione
exempli propositi, Christus est risibilis ex eo,
quod est homo; sed cum in huius præmissæ re-
uelatione formali, & immediata sit etiam re-
uelata mediate, & virtualiter ea illatio, volunt
Doctores sententiæ affirmantia in hoc præci-
pue sensu reuelationem virtualem, & media-
tam esse sufficientem ad obiectum formale
fidei: quod nos cum Auctoribus citatis pro
nostra sententia negamus, & dicimus tantùm
sufficere ad obiectum formale assensus Theolo-
119. gici, & non ad obiectum fidei. Inde satis
ostenditur, quia supponimus ex mente D. Tho-
mæ vbi supra, & ex communi doctrina fere
omnium auctorum, etiam oppositæ sententiæ,
habitum supernaturalem Theologicæ esse spe-
cie diuersum ab habitu fidei infuso, habereq;
obiecta, seu motiua formalia omnino diuersa;
hæc autem diuersitas in nullo alio assignari
posse videtur, nisi in hoc quod assensus fidei
eliciatur ex vi reuelationis Dei formalis, &
immediatę, assensus verò scientiæ supernatu-
ralis Theologicę ex sola fide virtuali, & media-
ta in aliquo ex principijs discursus theologici
modo dicto contenta, ergo hæc non sufficiet
ad obiectum formale fidei, quæ illatio sine du-
bio vim habet.
120. Verùm si declaratio, seu definitio Ecclesiæ
accedat, quæ prius tantum erat conclusio
Theologica, & in principio aliquo reuelata
virtualiter continebatur, fiet per eam formali-
ter, & propissimè de fide immediate, & non so-
lum mediate, cũ iam sic sit reuelata formaliter
121. in se, & non in alio: Deducitur clare ex D.
Thoma 2. 2. quæst. 11. art. 2. vbi Caietanus, &
& alij expositores primam normam, & proxi-
mam quoad nos ad assentiendum de fide assi-
gnant definitionem Ecclesiæ, probatur efficaci
ratione, quia definitũ ab Ecclesia Deus per ip-
sam testificatur, sed Ecclesia definit esse de fide
verũ in se, ac formaliter, ergo iã illud Deus in
se, ac formaliter testificatur; ergo eo ipso cõsti-
tuitur sufficienter sub obiecto formali fidei.

loqui, dicit tamen in actu exercito, item per actũ internũ voluntatis estvoiũtarius actus externus, & fit peccatum, ille vero se ipso est voluntarius, & non alio actu, precipuum tamen exemplum est illud coloris, & luminis adductũ, video colorem medio lumine, tanquam ratione formali videndi, & video lumen non alio lu-
100. mine, aut medio, sed se ipso, Ita credo Christum natum de Virgine Maria, quia Deus reuelauit, sub hoc motiuo formali, & credo Deũ reuelasse, non sub alia reuelatione, aut motiuo sed se ipsa, quod enim Scriptura sacra dicat, aut Ecclesia Catholica proponat, sunt conditiones, sine quibus non, & non rationes formales credendi, vt paulo post dicemus.

Reuelatio per quam Deus est obiectum formale Fidei, qualis nam debet esse?

REGVLA LVIII.

101 OBiectiua reuelatio, qua constituitur Deus formale obiectum fidei, debet esse realiter vera, seu re ipsa facta, & non solum existimata talis, nequaquam tamen sufficere mediatam, aut virtualem probabilius ducimus, sicut non requiri publicam, & vniuersalem per Ecclesiam propositam, sed quod sufficiens sit priuata cuiusque personæ.

---

102 DE primo puncto huius Regulæ nullus Scriptorum, quod sciam ex professo tractat, præter vnum Suar. d. disp. 3. s. 13. qui inde excitat rationẽ dubitandi, quia in reliquis virtutibus sufficit, si obiectum existimetur tale, licet re ipsa nõ sit, vt verus, & meritorius actus virtutis circa ipsum eliciatur, vt si quis prudenter existimet hanc hostiam esse consecratam, quamuis non sit, adorans ipsam verum actum adorationis educet, imò & prudentiæ, cum tũc prudenter iudicet, hæc hostia hic, & nunc est adorãda, ergo idem videtur dicendum de fidei
103. virtute. Confirmatur, nam potest contingere vt fidelis simplex, ac rusticus instruatur à suis Prælatis, & Pastoribus, vel à Concionatore docto de re aliqua, tanquam de fide, & reuelata à Deo, quæ sit contra fidem, & contra Dei reuelationem, ita vt talis instructio attenta qualitate instruentis, & instructi non solum huic ignorantiam illius rei inuincibilem, sed obligationẽ etiam credẽdi inducat, ergo videtur, si credat, quod eliciet verum actum fidei supernaturalis.
104 Resoluit nihilominus optimè negantem Suar. aitque desumi ex communi Theologorum, præcipuè ex D. Thoma 2. 2. q. 1. art. 2. affirmante, *Fidei non posse subesse falsum, eo quod ipsa semper fundetur in vera Dei reuelatione*, & consonat Trident. sess 8. cap. 9. atque ab inconuenienti, sic efficaciter ostenditur, quia si fidei assensus poss. t fũdari in reuelatione existimata, & non vera, vix vlla esset eius certitudo, & quiuis fidelium posset dubitare de sua fide, an sit fundata in reuelatione apparente, aut vera, quod repugnat fidei certitudini, & infallibilitati, & est contra Scripturam, præcipuè contra illud Pauli ad Galat. 1. *licet Angelus de*
105. *Celo euangelizet nobis &c.* Vnde disparitas circa præsens negotium inter fidem, & alias virtutes in hoc constituitur, quod istarum obiecta adeò apparenter vera, licet re ipsa non sint proponi possunt, vt prudenter iudicetur esse eliciendos actus circa ipsa, nequaquam tamen ita in obiecto fidei sed semper deerit sufficiens eius propositio, nisi ex vera Dei reuelatione proponatur, quia sic postulat natura fidei, vt per lumen eius intellectuale Diuinum determinetur credens ad assentiendum diuino testimonio, verè, & in re ipsa testificati, & non alteri, quæ est ratio à priori traditæ doctrinæ. Item quia cum assensus fidei sit speculatiuus eius veritas sumitur ex conformitate cum re ipsa, seu cum reuelatione realiter facta, & non cum apparenter proposita, vel aliter existimata
106 In exemplo autem, de quo in ratione dubitandi (cui iam plenè satisfactum videtur per hactenus dicta) fidelis ille simplex, & rusticus, qui decipitur inuiolabiliter à Pastore proprio, vel à Concionatore, non elicit actum fide infusę, credendo inuincibiliter doctrinam ab eis traditam, sed alterius generis imperfectæ, non tamen ex defectu specialis motionis Spiritus sancti, vt docet, & respondet difficultati eum alis Can 2. de locis cap. 8. sed etiam, ac multo magis, vt tenet Suarez vbi supra eidem difficultati respondens, eo quod obiectum simplici illi fideli non sit sufficienter proposi-
107. tum per verã reuelationem. Imò vbi sic deceptus, si aduertere vellet, dubitare posset, an doctrina illa sit conformis Ecclesiæ Catholicæ nec ne? Iudicium eius de adhibenda credulitate non videtur in re ipsa esse secundum prudentiam: vide plura apud Suarez citatum.
108. Circa punctum secundum de reuelatione mediata, aut virtuali, seu de contenta virtualiter in alia reuelatione immediata, & formali, duplex est Doctorum sententia omnino opposita, aliorum, vt Can. lib 6. de locis cap. vlt. & Vegæ lib. 9 super Trid. cap. 9. absolutè affirmantium esse eam sufficientem ad obiectum
109. fidei; Aliorum verò, vt Caietani 1. par. q. 1. art 1. & Molinæ ibi art. 2. disp. 1. & 2. prorsus id negantium; imò hic addit vniuersaliter cõclusiones, quę non sunt reuelatæ à Deo immediate, sed virtualiter, seu mediate deductæ ex præmissis vna de fide, & altera euidenti naturaliter, quamuis definiatur ab Ecclesia, nunquam esse de fide, sed manere sub sola certitudine theologica, alioquin posset Ecclesia facere, vt sit de fide id, quod antea non erat, quod nullus admittet, vt iam alibi tactum.
110 Cæterum, vt cum Suarez vbi supra sect. 11. cum Valentia tom. 3. disp. 1. q 1. punct. 2. & cum alijs additionem Molinæ reprobamus, & sententiam negantem probabiliorem ostendamus, cũ triplici distinctione procedere oportet. Primo distinguendum de modo formandi discursum, vt ex præmissis deducatur cõclusio: nã vbicunq; ex propositione vniuersali de fide & particulari euidenter nota fuerit elicita conclusio, hæc erit de fide, vt in hoc exemplo,

Omnis

Omnis homo ritè baptizatus sine obice iusti-
ficatus est, quæ est de fide, sed iste infans est
ritè baptizatus, quæ est nota euidenter saltem
ministro baptizanti, ergo iste infans est iustifi-
catus, quæ est conclusio de fide, cuius ratio sta-
111 tim adducetur. E contra verò, quando ex
maiori vniuersali naturaliter cognita, & mino-
ri particulari de fide, infertur conclusio parti-
cularis Theologica quidem, & non de fide, vt
exemplificat Valētia citatus sic: Omnis homo
est risibilis, quæ euidēter nota, Christus est ho-
mo, certa de fide, ergo Christus est risibilis, cō-
clusio Theologica, & non de fide, quod sit de ea
reuelatio non formalis, & immediata, sed tan-
tum virtualis, ac mediata, nempe virtualiter,
mediante reuelatione illius minoris Christus
112 est homo. Verum quia hoc non ita se habet
in omni exemplo, vt patet ex isto, Omnis ho-
mo habet animā rationalem, Christus est ho-
mo, ergo habet animam rationalem, quæ con-
clusio est de fide, quæuis deducatur ex maiori
vniuersali euidēter cognita, & minori particu-
lari de fide certa: proinde cum ipso Suarez.
113 Rursus distinguendum de conclusione dedu
cta ex præmissis, in quarum altera de fide, siue
maiori, siue minori nullo modo formaliter
continetur, vt in illa, Christus est risibilis in
præmissa de fide, Christus est homo; & è con-
tra distinguendum de conclusione, in altera
præmissarum formaliter, licet confusè, & non
ità explicite contenta, quæ in reuelatione cu-
iusuis earum etiam immediate reuelatur, &
cōsequenter est sufficiens ad obiectum formale
fidei, atque id euenit, vel quoties generalis di-
stributiua reuelatur, vt in exemplo posito, Om-
nis homo ritè baptizatus sine obice est iusti-
ficatus, similiter Quæuis sacramēta conferunt
gratiam, non ponentibus obicem, pari modo,
in omni hostia ritè consecrata adest Christus
Dominus: In quauis enim generali istarum, &
similium singulares formaliter, tametsi confusè
continentur, & per reuelationē eius immedia-
tam, etiam immediate particulares reuelātur.
114 Insuper euenit quotiescumque ex definito
particulari de fide certo concluditur definitio
quia hæc formaliter in eo continetur, & reue-
latur immediatè per definiti reuelationem, vt
cum reuelatur, quod Christus sit homo, etiam
reuelari immediate censetur Christus esse ani-
mal rationale, habere corpus, & animam, non
sic de proprietate, vt de risibilitate, quia tan-
tum reuelatur hæc mediate, & virtualiter per
reuelationem illius, cuius est proprietas.
115 Ad stabiliendum autem magis intentum,
tertio distinguendum cum eodem Suarez, &
cum Vasquez 1.p. disp. 5. cap. 3. de duplici mo-
do vtendi discursu ad assentiendum illationi,
primo tanquam ratione formali assentiendi,
seu vt propria, & per se causa præstandi assen-
sum propositioni illatæ ob connexionem præ-
missarum, vel medij cum conclusione, sub for-
116 ma aliqua argumentandi Arist. Et hoc mo-
do ex omnium sententia omnino verum habe-
tur nunquam ex præmissis cuiuscumque quali-
tatis sint istæ, & qualitercumque disponantur
inferri conclusionem de fide certam, nec suffi-
cientem ad obiectum formale fidei, cum de
ea, vt sic nulla detur reuelatio immediata,
aut mediata, imò neque notitia Theologica
supernaturalis, sed tantum merè naturalis etiā
quoad substantiam, vt bene docet Suarez ci-
tatus; quidquid alij absque fundamento, aut
fortè cum æquiuocatione in contrarium dicāt.
117 In hocque casu clarè apparet habere locum
illud Philosophorum axioma, quod conclusio
sequitur debiliorem partem: cum per discur-
sum, tanquam rationem assentiendi, seu cau-
sam per se illationis ex præmissis, vna naturali-
ter cognita, vt omnis homo est risibilis, & al-
tera certa de fide, Christus est homo, infertur
conclusio naturali tantum notitia ex vi illa-
tionis cognita.
118 Altero modo vtimur discursu Theologico,
non vt formali ratione assentiendi, sed vt appli-
cante, aut explicante materiam, quæ est im-
mediate sub reuelatione diuina in altera saltē
præmissarum, vt ex vi materiæ inferatur con-
clusio, & præstetur assensus, qui, non est du-
bium, quod sit saltem Theologicus, & super-
naturalis, quoad substantiam, vt in illatione
exempli propositi, Christus est risibilis ex eo,
quod est homo; sed cum in huius præmissæ re-
uelatione formali, & immediata sit etiam re-
uelata mediate, & virtualiter ea illatio, volunt
Doctores sententiæ affirmantis in hoc præci-
pue sensu reuelationem virtualem, & media-
tam esse sufficientem ad obiectum formale
fidei: quod nos cum Auctoribus citatis pro
nostra sententia negamus, & dicimus tantùm
sufficere ad obiectum formale assensus Theolo-
119 gici, & non ad obiectum fidei. Inde satis
ostenditur, quia supponimus ex mente D. Tho-
mæ vbi supra, & ex communi doctrina ferè
omnium auctorum, etiam oppositæ sententiæ,
habitum supernaturalem Theologicæ esse spe-
cie diuersum ab habitu fidei infuso, habereq;
obiecta, seu motiua formalia omnino diuersa;
hæc autem diuersitas in nullo alio assignari
posse videtur, nisi in hoc quod assensus fidei
eliciatur ex vi reuelationis Dei formalis, &
immediatę, assensus verò scientiæ supernatu-
ralis Theologicę ex sola fide virtuali, & media-
ta in aliquo ex principijs discursus theologicè
modo dicto contenta, ergo hæc non sufficiet
ad obiectum formale fidei, quæ illatio sine du-
bio vim habet.
120 Verùm si declaratio, seu definitio Ecclesiæ
accedat, quæ prius tantum erat conclusio
Theologica, & in principio aliquo reuelata
virtualiter continebatur, fiet per eam formali-
ter, & propissimè de fide immediate, & non so-
lum mediate, cū iam sic sit reuelata formaliter
121 in se, & non in alio: Deducitur clare ex D.
Thoma 2. 2. quæst. 11. art. 2. vbi Caietanus, &
& alij expositores primam normam, & proxi-
mam quoad nos ad assentiendum de fide assi-
gnant definitionem Ecclesiæ, probatur efficaci
ratione, quia definitū ab Ecclesia Deus per ip-
sam testificatur, sed Ecclesia definit esse de fide
verū in se, ac formaliter, ergo id illud Deus in
se, ac formaliter testificatur; ergo eo ipso cōsti-
tuitur sufficienter sub obiecto formali fidei.

122 Neque inde sequitur, quod Ecclesia faciat de fide id, quod antea non erat, quod vt inconueniens deducebat Molina ad ostendendũ suum additamentum; nam ipsa tantum se habet, vt instrumentum Dei ad testificandum, & declarandum id, quod iam prius virtualiter & implicitè erat de fide, & reuelatum mediatè in alio, esse nunc quoad nos formaliter, explicitè de fide, atque in se immediatè reuelatum. Diuinum enim testimonium idem est, & æquè certum, siue per ipsum, siue per Ecclesiam, siue per alium ministrum quemcumque Deus illud præbeat.

123 Dixi per alium ministrum, vnde sequitur non requiri (quod erat tertium punctum in præsenti regula) ad obiectum formale fidei reuelationem publicam, vel vniuersalem ab Ecclesia propositam, sed sufficere particularem à persona aliqua pia receptam, & sufficiẽter manifestatam; & quamuis aliqui graues Doctores, vt Can. lib. 12. de locis cap. 3. & 4. Bañez 2. 2. q. 1. art. 1. & Valentia tom. 3. q. 1. pun. 1, diff. 5. probabiliter id non admittant, ducti ex eo, quod obiectum formale fidei sit prima veritas vt reuelans, & docens homines per Ecclesiam nempè per Apostolos, Prophetas, in scripturis, & traditionibus, iuxta illud Pauli ad Ephesios 2. & 4. *Superædificati supra fundamentum Apostolorum, & Prophetarum, &c.* hoc tamen non conuenit reuelationibus priuatis er-
124 go &c. Verum à nobis resolutum, vt probabilius docent multo plures ex melioris notæ auctoribus, vt Corduba in quæst. q. 17. lib. 1. Vega lib 9. in Triden. cap. vlt. Bellarm. lib. 3. de iustificatione cap. 3. Suarez vbi supra sec. 10: Salmeron lib. 1. in epistolas Pauli par. 3. disp 1. idem videtur sentire D. Thomas, quandoquidem 2. 2. q. 1. art. 1. assignat primam veritatẽ, vt reuelantem pro obiecto formale fidei, cum de hoc ibi ex professo agat, nulla facta mentione Ecclesiæ reuelantis, aut doctrinæ publicæ.

125 Probatur primo inductione sumpta ex Scriptura sacra, vbi legimus diuersas reuelationes priuatas, etiam de rebus humanis, & temporalibus receptas à particularibus personis, quarum fides ex eis elicita tanquam diuina, & supernaturalis eiusdem excellentiæ, cum quauis alia valdè laudatur: ita Paulus ad Hebr. 11. laudat fidem multorum, *Sancti*, inquit, *per fidem vicerunt Regna*, præcipuè fidem Saræ reuelatione de conceptione filij Isaac, idem est de fide in Abrahamo, in Adamo, & in Angelis, qui non per Ecclesiam, sed priuatim re-
126 uelationes acceperunt, ergo &c. Ratio etiã efficax, pro hac parte est, quia assensus præstitus ex vi talis priuatæ reuelationis procedit ex eodem formali motiuo, ex eademque obligatione captiuandi intellectũ in Dei obsequiũ, nec sine eius gratiæ auxilio præstari potest, cum sit actus supernaturalis, cui conuenit esse fundamentum iustificationis, vt patet ex eodem loco ad Hebræos 11. & quodcumque aliud, quod assensui ex reuelatione per Ecclesiam proposita elicito competit, ergo reuelatio priuata sufficiens est ad obiectum formale fidei.

127. Pro responsione doctrinali ad rationem alterius sententiæ inseruit valdè diuisio illa fidei in Catholicã, & Theologicam, quam ex communi Auctorum adducit Suarez citatus, dicitur ex parte materiæ fides Catholica omnis illa doctrina, quæ toti Ecclesiæ vniuersali credenda proponitur, cõducens ad salutem æternã, cum idem sit doctrina, vel fides Catholica, quod vniuersalis. Theologica vero fides dicitur ex parte etiam materiæ quidquid à Deo reuelatum est, quamuis ad communem Ecclesiæ doctrinam, & vtilitatem non spectet.

128 Quæ diuisio tantum est accidentalis, cum hoc duo membra se habeant, vt includens, & inclusum, nam omnis Catholica quippe qui de Deo tractans, & credens Theologica est,
129 sed non è contra. Vnde tametsi illa, attenta vi nominis, dicatur proprie vniuersalis, in re tamen ipsa vniuersalior est Theologica, seu ad plura se extendens. Iam ad rationem contrariæ sententiæ respondetur in eo loco ad Ephes. 2. & 4. loqui D. Paulum di fide Catholica, vt patet ex verbis ipsis, *superædificati &c.* & pari modo respondendum est ad quæuis alia testimonia, si quæ sunt in contrarium, maximè D. Thomæ 2. 2. q 5. art. 3. & 1. p. q. 1. art. 8. ad 2. & de virtutibus art. 13. ad. 6. vbi in oppositã partẽ inclinare videtur, dicendum enim ipsi esse sermonem de reuelatione, & fide Catholica, non vero de Theologica particulari.

130 Per modum illationis ex doctrina tradita, vnico verbo decidenda est negatiue illa quæstio, an vltima fidei resolutio fiat in Ecclesiæ auctoritatem, datur enim vera fides supernaturalis, & infusa non ex reuelatione per Ecclesiam proposita, & quia vltima resolutio fit semper in obiectum formale, seu motiuum cre-
131 dendi. Et reducendo ad praxim, sic fit: cũ enim credis Ecclesiæ desiuienti, si interrogeris, cur ei credas? respondebis, quia habet infallibilem assistentiam Spiritus sancti: & rursus si interrogeris cur hoc credas? respondebis, quia Deus reuelauit, cui etiam credis ob ipsius veracitatem, & auctoritatem, non verò ob auctoritatem Ecclesiæ, quamuis ipsa Dei reuelationem nobis proponat, sicut & Scripturam sacram, in qua talis reuelatio continetur. Ita D. Bonauentura in 3. dist. 24. art. 1. q. 2. Valentia vbi supra punct. 1. diff. 4. Bellarm. lib. 3. de verb.
132 Dei cap. 3. & omnes ferè communiter. Atque hoc quidem re ipsa verum est de resolutione fidei secundum se: quoad nos tamen benè addit Caietanus 2. 2. q. 1. art. 1. cum alijs propositam esse nobis Ecclesiam, vt ab Spiritu sancto gubernatam, tanquam proximam, & sufficientem normam credendi, ac proinde à Fidelibus, vt in plurimum maximè à simplicibus, & ignorantibus in eius auctoritatem, vtique sensibilem, & externum assensum fidei resolui, quod huius doctrinam nesciant expendere, atque diuinam auctoritatem, vtique omnino spiritualem, & nimis excellentem expres-
133 sè nequeant attingere. Verum sic resoluendo in Deum etiam implicitè suam fidem resoluunt: de norma autem auctoritatis Ecclesiæ, & de alijs credendi normis statim ex professo à nobis agetur.

An

An cum fidei actu, & habitu possit esse euidens rei scientia, ac euidens de Deo non viso, reuelante cognitio? & ac haec ad fidem expediat.

REGVLA LIX.

134 TAmetsi quis non videat Deum, neque res ab ipso dictas, nec aliter eis assensum praestet, nisi ex diuina reuelatione; potest tamen euidenter, cognoscere Deum esse, qui eas reuelat, atque ipsarum quandoq. euidendeorem cognitionem naturalem, & supernaturalem quoad habitum, & quoad actum, simul cum assensu fidei habituali, & actuali habere, neque in hoc vlla est repugnantia. Verum dicta euidens cognitio Dei non visi nequaquam est necessaria ad obiectum formale fidei, imò in ea nullo modo talis assensus fundari valet.

135 CIrca omnes ferè huius Regulae particulas est non leuis controuersia inter Doctores, ideo sigillatim discutiendae. Bañes 2. 2. q. 1. art. 5. & q. 5. art. 1. cum alijs recentioribus, impossibile esse iudicat posse clarè cognosci esse Deum, qui reuelat, ipso non viso; inde ducitur, quia inter hominea non visa persona loquente, nequit cognosci talem esse, qui loquitur; ergò à fortiori non viso Deo nequibit percipi, quod ipse loquatur, seu reuelet; cũ huius locutio sit magis remota ab humana cognitione; quippe quae omnino intellectualis,
136 & voluntaria, atque actus immanens. Et quidem distinguendo de cognitione euidenti, nempe vel intuitiua, & hanc non posse esse iam per se patet; vel per effectus, & nequaquã istam habere locum constat ex eo, quod effectus indicet causam operantem, & non loquentem; vel denique per signa, & haec nulla in nobis, siue sensibilia, siue intellectualia possunt fieri à Deo, quae non possint similiter fieri ab Angelo; ergò nequibit cognosci, an hic vel Deus loquatur.

137 Vt certum tamen contrarium tuemur cum Durando in 3. dist. 29. dub. 13. Suarez vbi sup. & cum alijs penè innumeris: ostenditur primo de euidẽti cognitione supernaturali, quia nulla apparet repugnantia, cur non possit Deus infundere in mente hominis species supernaturales, quibus formetur spirituale verbum, similiter infusum, & supernaturale, ipsi homini expressiuum harum, vel illarum rerum, & eidẽ infundere lumen, quo euidenter cognoscat per tale verbum interius, vel etiam exterius Deũ
138 loqui, vel notificare res illas. Vnde ea cognitio, (vt iam rationibus in contrarium ex parte sit responsum) erit abstractiua, ab effectu deducta; nec habet vim quod obijcit Bañes de interuentu Angeli, qui decipere potest, quia si interuenit bonus spiritus, vt minister Dei, iam diximus supra Deum, neque per se ipsum, neq. per suum ministrum mẽtiri posse, aut decipere quòd si malus, iam pios fideles sic hortatur D. Ioannes 1. Can. 4. *Nolite omni spiritui credere; sed probate spiritus, si ex Deo sint*: ex qua etiam exhortatione clarè deducitur posse hominem pium praedicto diuino lumine, & gratiae auxilio euidenter cognoscere qualiter Deus, aut bonus spiritus in se loquatur, aut operetur,
139 Nec refert quod aliquando permittat Deus, vt à malo spiritu transfigurante se in Angelum lucis, vt ait Apostolus 2. Cor. 11. incautus aliquis decipiatur: aliae rationes in contrarium nullius sunt momenti.

140 De euidenti cognitione naturali est difficilius ostendere assertionem nostram; perspicacitate tamen ingenij per signa aliqua potest quis ingeniosus euidenter percipere praesentiã Dei in se loquentis, seu operantis; exemplificat bene Caietanus in primo Angelo dum fuit viator, & accepit reuelationem mysteriorum fidei; tunc enim euidenter cognoscere potuit eam locutionem fuisse à Deo, & non ab aliqua creatura, cum tunc nulla esset superior illo, idque ei innotesceret ex speciebus quorumcũq. entium naturalium, iuxta requisitum naturae
141 ipsius mẽti eiusdem impressis. Plura exempla in confirmationem affert Suarez vbi supra, vt de B. Virgine, quae ex ipso experimẽto, quod sine viro, & illaesa virginitate conceperat, & pepererat, euidenter deducebat cognitione naturali locutionem, seu reuelationem de tali conceptione, & partu fuisse à Deo: item de animabus Purgatorij, quae etiam ex ipso experimento naturaliter, & euidenter cognoscunt testificationem, seu reuelationem, de eodem Purgatorio, & de alijs fuisse à Deo &c.

142 Aduersus aliam particulam, quod de rebus reuelatis simul in eodem intellectu possint reperiri fides, & scientia euidens per demonstrationem, tam naturalis, quàm supernaturalis, insurgunt idem Bañes, Cao. lib. 2. de locis c. 12. Capr. in 3. dist. 25. art. 2. concl. 1. & 2. Ricard. dist. 24. q. 4. & 5. Scotus ibi q. 1. & Molina 1. part. q. 1. art. 2. disp. 4. 6. haec autem, atque impugnant, eorum iudicio fortissimo Achille, desumpto ex definitione Apostoli ad Haebr. 11. *Fides est argumentum non apparentium*, ergo si appareant, & euidenter cognoscantur, iam non erunt materię fidei, ergo obscuritas, & nõ
143 apparentia est de ratione obiecti fidei. Adeò indissolubile visum est hoc argumentum Capreolo, vt ob id inductus fit affirmare, quamuis Christianum, vbi primum demonstratiuè cognoscit has veritates, Deus est, vnus, Creator & similes, amittere fidem etiam habitualem circa easdem veritates.

144 Verũ nimis rigorosè Capreolus hanc obscuritatẽ, & non apparentiam sumit, cũ experiẽtia ipsa cõstet oppositũ, quòd fidelis factus doctior circa illas veritates per euidẽtem scientiã, non minus firmiter eas credat, symbolumq. fidei, in quo ipsae cõtinentur, tota mente profiteatur.

145 Sicut e contra Philosophus Ethnicus, qui iã de existentia Dei euidentem cognitionem habet, si conuertatur ad fidem Catholicã, & credat eandem Dei existẽtiam, vt debet credere, iuxta illud ad Hebr. 11. *accedentem ad Deum oportet*

oportet credere, quia est &c. non amittet habitũ
dictæ euidentis cognitionis, quod à Capreolo
credo, negari non potest; & ratio est, quia a-
ctus infusus supernaturalis nullã habet opposi-
tionem cum habitu acquisito; ergo neq. è cõ-
tra actus acquisitus cum habitu infuso; & mul-
to minus hic habitus cum habitu acquisito.
Docet Alex. Alen. 3 par. q. 68 memb. 7. art. 2.
Albertus Magnus in 3 dist. 24. art. 9. Gabr.
ibi art. 2. conf. 3. D. Bonauentura art. 2. q. 3.
Valentia tom. 3. disp. 1. q. 2. punct. 4. Salm. ad
Hebr. disp. 21. Suarez vbi supra sect. 9. Castro
Palao tract. 4. disp. 1. pun. 4. §. 1. ac multi alij
ex antiquis, & recentioribus melioris notæ.

146 Maior autem est controuersia circa actus,
& quidem Doctores modo citati meritò idem
affirmãt de ipsis, nempè, quòd duo assensus fi-
dei, & scientiæ demonstratiuæ realiter distin-
cti simul eodem tempore absq; vlla repugnan-
tia in eodem intellectu circa eandem verita-
tem reperiri possint, & consequenter, quod
haud sit de ratione obiecti fidei actu non esse
147 euidens per aliud medium † A priori proba-
tur efficaci argumento, quia tunc simul con-
currunt duo motiua, seu media diuersarum
specie rationum ad assentiendum veritati pro-
positæ, diuina scilicet authoritas reuelans, &
discursus demonstratiuus; ergo intellectus per
vtrumque operabitur producendo duplicem
actum, seu assensum specie distinctum; si enim
quouis istorum mediorum separatim sumpto
inducitur ille ad eliciendum vnum actum, vel
fidei, vel scientiæ demonstratiuæ, cur postea
altero concurrente non inducetur ad elicien-
dum actum secũdum, adhuc manente primo?
cum neutiquam inter ipsos oppositio vlla assi-
gnetur, neque assignari possit ab auctoribus
negantis sententię, quod egregiè ostendit Sua-
148 rez sect. citata à num. 7. vsque ad 13. Vbi
peculiariter refutat modũ loquendi nostri Mo-
linæ asserentis in prædicto casu non produci
duos illos actus, sed alium tertium alterius
speciei continentem in se eminenter, & non
formaliter rationem fidei, & rationem scien-
tiæ demonstratiuæ; quod assertum tanquam
improbabile multis ostendit Suarez nullo mo-
do posse subsistere, maximè ob rationem pro-
positam, quod cum duo tunc concurrant me-
dia, seu motiua formaliter distincta, duos de-
beant producere assensus specie diuersos si-
mul, & eodem tempore.

149 Ad rationem autem in contrarium ex illo
Pauli, *Fides est argumentum non apparentium*
desumptam, vnico verbo cum ipso Suarez re-
spondeo, per euidentem cognitionem verita-
tum diuinarum, de quibus simul fidem habe-
mus nequaquam reddi nobis non apparentes,
eo quod ipsas non videamus, prout in se sunt.

150 Quo sensu affirmabat D. Ioannes Baptista
se nescire Christum Dominum, tametsi de ipso
iam tunc veram fidem, & euidentem scien-
tiam Theologicam supernaturalem, & naturalem
modo dicto haberet, *& ego*, inquit, *nesciebam
eum*, Ioann. 1. *nesciebam* exponit Sanctus Am-
brosius, *idest de visu; quia adhuc tunc eum non
viderat, & sic ipsi Christus non apparuerat, ac
proinde erat ex non apparentibus, de quibus ait
Apostolus argumentum non apparentium*,
ergo poterat habere tunc D. Ioannes fidem
infusam, & euidentem scientiam de Christo
Domino, sicuti re vera habebat, ergo sicut
in Ioannis, ita in cuiusuis alterius intellectu
hoc locum habebit.

151 De contentis in alijs particulis præsentis
Regulæ, quod euidens cognitio de Deo non
viso reuelante, & de re reuelata non sit neces-
saria ad obiectum fidei, & quod assensus huius
in ipsa fundari non possit, constat ferè iam ex
supra traditis: vndè hic tantùm adiungo, quod
id intelligatur tum respectu totius Ecclesię Ca-
tholicæ, tum respectu particularium, quæ im-
mediatè à Deo reuelationem accipiunt: Pro-
bat copiosè Suarez vbi supra sect. 8. videas
probationem, si placet, apud ipsum: nos vt
parum conducentem ad nostrum institutum
omittimus, vt iam vtroque fidei obiecto ma-
teriali, & formali sufficienter explicato, de Re-
gulis, seu normis proponendi res fidei aliquid
Proferamus.

---

*Obiectum fidei proponendum ne à Deo
immediatè? & qualiter in credibi-
litate hoc excellit?*

REGVLA LX.

152 TAmetsi absolutè loquendo necessarium
non sit ad credendum; vt fidei obie-
ctum à Deo immediatè proponatur, neque re
ipsa fuerit propositum (exceptis aliquibus ca-
sibus peculiaris necessitatis, dispensationis, seu
dignationis, ac priuilegij) propositio tamẽ eius
talis debuit esse, vt mysteria fidei Christianæ
fierent euidenter credibilia, vti prorsus facta
sunt, adeòut in ratione credibilitatis fides no-
stra Catholica ita superet quascumque Paga-
nismi, Iudaismi, & Hæreticorum sectas; vt istæ
comparatione illius sint planè incredibiles.

---

153 ERror fuit antiquus, innouatus ab hære-
ticis nostri temporis, teste Cardinali
Bellarminio lib. 3. de verbo Dei cap. 2. affirmã-
tibus *illud tantum esse credendum ab homine,
quod Deus immediatè ei proponit, & reuelat*,
idque deducendo ex aliquibus scripturæ locis
perperam intellectis, vt ex illo 1. Ioann. 2. *Vn-
ctio docebit vos de omnibus*, vt infra, *Non ne-
cesse habetis, vt aliquis vos doceat*, & ex illo
Matth. 23. *Vnus est Magister vester*, & ex alijs
154 similibus. Certum tamen de fide est contra-
rium, & patet clarè inductione, quia secundũ
omnium Sanctorum Patrum, & Thelogorum
doctrinam, ex D. Dionysio cap. 4. de diuinis no-
minibus desumptam, Deus Opt. Max. haud
immediatè singulis Angelis reuelauit mysteria
fidei; sed vt creditur tantum supremo, & me-
dio isto reliquis, suo ordine: imò & Adamum,
licet à Deo immediatè fidem infusam accepe-
rit, quoad obiecti propositionem, vti magis re-
ceptum traditur per Angelos fuisse illumina-
tum,

tum; vt per hunc primis Patriarchis, & per
hos alijs posteris successiuè idem fidei obiectū
155 proponeretur. Patet clarius ex Scriptura.
Exod. 14. *Crediderunt Deo, & Moysi seruo*
eius, Deo vt testificanti, Moysi vt immediatè
proponenti testificata, Deuter. 10. *Eruntque*
verba hæc in corde tuo, & docebis ea filijs tuis,
Psalm. 77. *Quanta mandauit Patribus nostris,*
nota facere ea filijs suis, atque ex testamento
nouo Luc. 1. *Sicut locutus est per os Sanctorū,*
qui à seculo sunt Prophetarum eius, & Matt.
vlt. *Prædicate Euangelium omni creaturæ*; sed
hæc supersunt pro re adeo certa.
156 Dixi per parenthesim (exceptis aliquibus
casibus necessitatis &c. vt illo iam expresso de
primo Angelo, vel alio; necessarium enim fuit
vt aliquis saltem à Deo immediatè in mysterijs
fidei instrueretur, vt per istum sic instructum
alij in eisdem mysterijs instructionem accipe-
157 rent. Secundus casus est specialis dispensa-
tionis, seu dignationis; nam dignatus fuit æter-
nus Dei Filius assumpta humanitate per se ip-
sum immediatè proponere hominibus fidei
nostræ mysteria, vt prædixerat Isa. cap. 54. *Da-*
bo filios tuos doctos à Domino, & huc fit allu-
sio Ioann 6. *Scriptum est in Prophetis, erunt*
omnes docibiles Dei. clarius ad Hebr. 1. *olim*
Deus loquens patribus in Prophetis, nouissimè
locutus est nobis in Filio, id est per filium.
157 Tertius casus est singularis priuilegij, vt in
D. Paulo, cui doctrina fidei à Deo immediatè
reuelata fuit, vt ipsemet affirmat ad Galat. 1.
non ab hominibus, inquit, *neque per hominem,*
158 *sed per Iesum Christum &c.* Præter hos ca-
sus, communiter Deus mediatè per alium me-
diatione suppositi reuelauit, & proposuit my-
steria fidei, quamquam immediatione virtu-
tis id præstiterit cooperando speciali modo, &
causa particularis, & non solum concursu cau-
sæ vniuersalis, iuxta illud Marci vltimo. *Præ-*
dicauerunt vbique Domino cooperante, sermo-
159 *nem confirmante &c.* Ad loca autem scrip-
turæ in contrarium adducta facilis est respon-
sio ex traditis, & D. Ioannes ait non esse neces-
sarium aliquem, qui doceat, quia iam ipse do-
cuerat, quæ essent credenda, & obseruanda,
Vide Suarez disp. 4. tota sect. 1.
160 Nihilominus obiectum fidei taliter debuit
proponi, vt mysteria eius fierent euidēter cre-
dibilia, vti re vera facta sunt, (quod propositio
obiecti talis fuerit, patebit ex regulis sequenti-
bus) hoc iudicat D. Thomas 2. 2. q. 1. art. 4.
ad 2. vt de fidelibus ita affirmat, *Non crede-*
rent, nisi viderent esse credibile, atque ex com-
muni consensu Doctorum tradunt copiosè Ba-
ñes dicto articulo 4. dub. 4. Medina lib. 2. de re-
cta in Deum fide, Valentia disp. 1. tom. 3. q. 1.
punct. 4. Suar. citatus, probantque efficaciter
rationibus desumptis, præcipuè ex quadrupli-
161 ci capite. Primo ex Prophetia, hinc enim
apparet nostram fidem esse euidenter credi-
bilem, quod multis antea sæculis fuerint præ-
dicta à Prophetis, quæ Christo Domino conti-
gerunt, vt egregiè perpendunt Eusebius Cæ-
sariensis lib. de Euangelica demonstratione.
D. Augustinus lib. 18. de Ciuitate Dei cap. 23.
& alij, futura autem contingentia nequeunt
certò prædici, nisi à Deo, ergo ab ipso talia
162 contingentia fuere prædicta. Secundo ex
multitudine, & magnitudine miraculorum,
quæ ad confirmandam euidentiam credibili-
tatis nostræ fidei iugiter in Ecclesia Catholica
operata sunt. *Miraculum enim*, vt ait D. Chry-
sostomus hom. 14. in Matth. *est pignus quod-*
dam omnipotentiæ Dei; vnde de eo dicitur psal.
135. *Qui facit mirabilia magna solus*; & prop-
ter operationem præcipuè miraculorum, quid
quid Deus reuelat, ac testificatur, fit euiden-
ter credibile, iuxta illud psalm. 92. *Testimonia*
163 *tua credibilia facta sunt nimis*. Tertiò idem
patet ex stabilitate, & inexpugnabilitate no-
stræ Religionis, contra quam nulli Principes Ty-
ranni, nulli idolorum cultores, neque Hæretici,
neque Philosophorum argutiæ, neque portæ
inferi præualere potuerunt, nec vnquam po-
164 terunt. Quarto innotescit euidens creduli-
tas nostræ fidei ex professorum eius insigni san-
ctitate, & martyrum, qui pro ea passi sunt,
constantia inenarrabili, atque hoc de euidenti
credulitate fidei nostræ absolutè traditum om-
nino verum apparet.
165 Cæterum multo verius apparebit, si compa-
ratiuè aliquantulum exprimatur, videlicet fa-
cta comparatione, quoad hoc inter fidem Ca-
tholicam, & reliquas infidelitatis sectas Paga-
nismi, Iudaismi, Hæreticismi &c. imo istarum
166 incredibilitas hinc manifesta fiet; Paga-
nismi duplex est species, sub altera sunt Gen-
tiles, qui plures Deos colunt dicti Idololatræ,
atque isti peccant multipliciter approbantes
multa, quæ sunt contra rationem naturalem,
& contra bonos mores; & iuxta doctrinam
Diui Augustini lib. 12. de Genesi ad litteram
c. 14. *Cum ad aliquid*, inquit, *peruenitur, quod*
est contra bonos mores, non magnum est, tunc
167 *falsam sectam à vera discernere*. Nec est ut
immoremur in exprimendis hoc loco his ra-
tioni naturali repugnantibus, quæ illi appro-
bant, inuenies copiosè apud Iustinum in Apol.
Cyprianum cōtra Idololatras, & apud Tertul-
lianum in Apolog. qui peculiariter ostendunt
ipsam Idololatriam, seu pluralitatem Deorum
168 esse manifestè contra lumen naturæ. Sub
altera Paganismi specie, quæ magis propriè Pa-
ganismus dicitur, continentur Mahometani,
seu Mahometi sectatores; qui tametsi vnum
solum Deum agnoscant, multa tamen etiam
contraria rationi, & turpia admittunt, vt quod
felicitas sit in voluptatibus corporis, & alia quę
referre pudet; affert ea Medina lib. 1. de recta
169 in Deum fide cap. 4. Vbi etiam ostendit, qua-
liter in eorum Alcorano, quam ipsi vt suam
scripturam sequuntur, multæ contradictiones,
& inconstantiæ in doctrina contineantur: ob
quæ omnia secta hæc Mahometanorum, sicut
& præcedens Gentilium præcipuè compara-
tione facta cum nostra Religione nihil habere
credulitatis conuincuntur.
170 Sed quid si Iudaismum cum fide Catholica
comparetur? Equidem hæc magis credibilis,
illud vero omni credibilitate carere compro-
babitur. Principalis Iudæorum error est circa
aduen-

aduentum Messiæ: hunc enim iam venisse per-
tinaciter negant, & venturum adhuc sperant.
Vnde si in hoc errare conuineantur, in reliquis
suæ sectæ facile refellentur, & hæc omnino in-
171 credibilis apparebit. Venisse autem iam
Messiam clare duplici argumento demonstra-
tur, altero desumpto ex Prophetijs veteris te-
stamenti, si iam istæ adimpletæ ostendantur:
& primo ostendit adimpletas ipse Messias Chri-
stus Dominus, dum præcipit sic Iudæis, Io. 5.
*scrutamini scripturas, illæ enim testimonium
perhibent de me*, & idem Christus ad excitan
dam de se ipso fidem, eas scrutatus est, Luc.
vlt. *vbi incipiens à Moyse (cuius lex, & scrip-
tura*, vt ait D. Augustinus lib. 16. contra Fau-
stum cap. 22. *tota fuit Prophetia quadam, &
& figura Christi) & omnibus Prophetis inter-
pretabatur illis in omnibus scripturis, quæ de
ipso scripta erant*, & ibidem testatur, *hæc om-
nia iam esse adimpleta, necesse erat*, inquit *imple-
ri omnia, quæ scripta sunt in lege, & Prophetis,
& Psalmis de me*.
172 Pari modo alij, qui de aduentu Messiæ testi-
monium perhibent per adimpletionem scriptu-
rarum veteris testamenti ipsum iam venisse
ostendunt. Hinc Angelus de executione In-
carnationis loquens, ad Prophetias recurrit di-
cens, *Dabit illi Dominus Sedem Dauid Patris
eius*: & B. Virgo in suo Cantico, *Sicut locutus
est ad Patres nostros Abrahã, &c. & Zacharias
in suo, sicut locutus est per os Sanctorum, qui à sæ
culo sunt Prophetarum eius*, & Simeon in suo
Quod parasti ante faciem omnium Populorum.
173 Idem præstant Euangelistæ, vbi agunt de
Mysterijs Christi Domini per allusionem ad ve-
teres Prophetias, de eius Incarnatione Matth.
1. vers. 22. de Natiuitate, Matth. 2. vers. 6. de
Passione, Ioannis 19. vers. 24. 36. & 37. Dum
prædicabant Apostoli Iudæis, ex eisdem scrip-
turis, iam adimpletis venisse expectatum Messiã
suadere conabantur, vt constat actorum 2. 3.
13. & 15. Petri 2. epist. cap. 1. & Pauli maiori ex
174 parte epistol. ad Hebræos. Eos imitati SS. Pa-
tres D. Cyprianus lib. 1. & 2. ad Quirinum, Tert.
& S. Greg. Nyssen. lib. contra Iudæos, D. Chry-
sost. quinque orationibus contra eosdem, D.
August. oratione ad Catechum. contra varios
errores à cap. 11. & Euseb. lib. 2. de demonstra-
175 tione Euangelica. Desumitur item argumen
tum ad conuincendum Iudæos de aduentu
Messiæ ex operibus Christi Domini, ex quibus
aliqua admodum excellentia refert per exten-
sum Sanctus Ioannes Euangelista ad finem præ
dictum, suadendi aduentum Messiæ, & diuini-
tatem eius, vt ipse Ioannes testatur cap. 20. *Hæc
autem*, inquit, *scripta sunt, vt credatis, quia
Iesus est Christus Filius Dei, & vt credentes
vitam habeatis in nomine eius*, ergo conuincti
manent Iudæi de executione aduentus Messiæ,
& consequenter de incredibilitate omnimoda
suæ sectæ.
176 Superest facienda breuiter comparatio nostræ
fidei cum sectis Hæreticorum, non cum singu-
lis, cum sint penè innumeræ, & id non postulet
præsens locus; sed cum omnibus simul in com-
muni. Conueniunt nobiscum hæretici in varijs
primo quòd fateantur doctrinam à Christo Do-
mino, & ab Apostolis traditam esse veram: Se-
cundo, quod sit vnà tantum Christi fides, teste
Apostolo ad Ephes. 4. *Vnus Deus, vna fides,
&c.* Tertiò hanc fidem, seu doctrinam Christi
debere esse puram, & alienam ab omni falsita-
te, si enim aliquid erroris, seu falsitatis in ea
admittatur, iam tota erit incerta, nec poterit
177 haberi, vt *Doctrina Dei*. Atq; hinc sequitur
ex omnibus doctrinis, quæ nomine Christi cir-
cumferuntur vna tantum earum esse equidem
à Christo Domino, & consequenter ipsam solã
esse credibilem, vti à Deo reuelatam, & tradi-
tam: cum enim doctrinæ inter se contraria con-
tineant, nequeunt esse omnes veræ, ergo vna
tantum earum est vera Christi Doctrina. Qua-
re dissidentia inter nos, & hæreticos in eo con-
sistit, quod vnusquisque istorum defendat suam
doctrinam esse, quam Christus, & Apostoli tra-
diderunt, quod nos omnino negamus. Nam
nulli sectæ, seu doctrinæ eorum competunt il-
la quatuor, quibus paulo ante nostram fidem
Catholicam euidenter credibilem ostendimus.
178 Imo è contra ipsę hæreticorum sectæ, seu do-
ctrinę ex alijs capitibus prorsus incredibiles red
duntur, nempè quod sint nouæ, & non anti-
quæ, sicut doctrina nostra Catholica, cuius an-
tiquitas tanta, & talis est, vt eius origo ad Chri
stum Dominum, & ad Apostolos, saltem vir-
tualiter ad principia scilicet ab ipsis tradita re-
ducatur, & continuatio perpetua eiusdem per
Summos Pontifices Romanos à D. Petro, vsq;
ad præsentem Sanctissimum Dominum Inno-
centium Decimum clarè manifestetur: non
sic in sectis, seu doctrinis hæreticorum, iuxta
illud S. Iustini Martyris in Dialogo cum Trypho
ne: *Omnis hæresis*, inquit, *ab aliquo ducit
originem, qui à Christo Domino desciuerit, &
à nomine auctoris suos sequaces nominat*, De
179 hoc plura apud Irenæũ lib. 3. contra hæreses
cap. 3. & apud D. Hieronymum epist. 65. ad Pã-
machium, vbi circa nouitatem sectæ ita: *Quis-
quis*, inquit, *assertores nouorum dogmatum,
quæso te vt parcas Romanis auribus, parcas fi-
dei, quæ Apostoli voce laudatur*, & paulo post,
*vsque ad hunc diem sine ista doctrina mundus
Christianus fuit, eam senex tenebo fidem, quam
à parentibus accepi, cur post quadringentos an-
nos docere nos niteris, quod antea nesciuimus?*
180 Item in doctrinis hæreticorum maxima repe
ritur mutabilitas, & inconstantia, sibique ip-
sis valdè contrariantur: de quo varijs in locis
D. August. præcipuè lib. 1. de peccatorum me-
ritis, cap. 34. *vbi prius* inquit, *apud se ipsi con-
sentiant, & ita fiet, vt à nobis nulla ex parte
dissentiant*, & Tert. lib. de præscriptionibus hæ
reticorum, *Dum sibi*, inquit, *aduersantur, fi-
181 dem nostram confirmant*. Atq; ob hanc con-
trarietatem, & mutabilitatem aliud maius ab-
surdum amplectuntur, nempe corruptionem,
aut mutilationem Sacrarum Scripturarum, aut
saltem sinistram earum interpretationem pro-
prio arbitrio adinuentam, *coguntur*, inquit
Ireneus lib. 5. contra hæreticos, *multa male in-
terpretari, quia vnum nolunt benè intelligere*:
similia D. August. lib. 28. contra Faustum hæ-
reti-

reticum cap. 22. & D. Epiphanius hæresi quadragesima quarta. Ex quibus omnibus iam clarè constat quamcumque hæreticorum sectam omnino carere credibilitate, nostramque fidem Catholicam esse euidenter credibilem, & ad rem adeo certam clarius ostendendam non est cur plura adducantur, quæ possent adduci: quamquam ad idem inseruient adducenda statim de signis veræ Ecclesiæ, & de normis, quibus obiectum fidei à Deo reuelatum nobis proponitur.

Proponens vice Dei res fidei qualis esse debet? & an in hoc seruanda ei certa norma?

REGVLA LXI.

182 QVicumq; vice Dei mysteria fidei, seu obiecta eius partialia, ab eo reuelata alijs credenda proximè, seù immediatè proponit, infallibilis etiam auctoritatis, & veritatis esse debet: ac proindè sequatur oportet aliquā communem fidei normam, seu Regulam omnino certam, & infallibilem quæ ad hunc effectum in Ecclesia Catholica simpliciter, & necessariò requiritur.

183 NOn loquimur de proponente rem aliquam fidei credendam à Deo sibi immediatè reuelatam, eum hic, vt habetur in cap. cum ex iniuncto, de hæreticis, necesse sit, loquendo regulariter miraculo aliquo, vel signo diuino sua n reuelationem confirmet, vt ab audientibus credatur; sed de proponente res fidei iam prius alijs reuelatas, siue hic sit concionator publicus, siue alius doctus ignaros instruens, aut venientes ad Christianismum catechizans.

184 Quamuis enim iste, si secundum se spectetur, & attenta capacitate, ac conditione humana, non habeat à se ipso infallibilem auctoritatem, & errare possit; quatenus tamen suprema Dei auctoritate, & omnino certa reuelatione nititur, sicque veritatem propositam sufficienter credibilem reddit, iam apud audientes esse infallibilis auctoritatis censeri debet, seù, quod idem est, nequaquam posse mentiri, maximè, cum inde oriatur obligatio eam veritatem, vt

185. à Deo dictam credendi. Docet ex mente omnium Suarez disp. 5. de fide sect. 1. probatque hoc modo breuiter, & efficaciter, quia inter rem fidei propositam, & proponentem necessariò reperitur hæc connexio, & proportio, vt nequeat illa censeri infallibiliter vera, quin etiam hic credatur non posse fallere in eo, quod sic proponit; sed quotiescumq; res aliqua fidei sufficienter proponitur, obligantur audientes ad credendum eam tanquam infallibilem, ergò consequenter credere necessariò debent non falli ab eo, qui ipsam taliter proponit, quod est proponentem esse infallibilis auctoritatis.

186 Cæterum vt vtrumq; sic sequatur, prorsus necessaria est aliqua Regula fidei, seruanda semper à proponente res credendas. Quæ vt sit legitima, & proportionata, fundari debet in promissione Diuina omninò certa, hincquè habebit auctoritatem, & omnimodam infallibilitatem: debet etiam esse generalis, seù omnibus communis, atq; istæ conditiones secundum omnium mentem ei assignantur, tanquam ipsi

187. valdè intrinsecæ. Necessitas autem talis normæ fidei in Ecclesia Catholica, est certa de fide, vt patet ex Concilio Tridentino sess. 4 & magis patebit tradendo postea peculiares fidei normas: probatur tamen nunc hac ratione, quia de lege ordinaria, dum fides propagatur, & conseruatur in Mundo per sapientum hominum predicationem, & doctrinam, non fiunt ea miracula, seu signa, quæ in prima eius plantatione ab Apostolis, & ab alijs operata fuere, ergo vt sufficienter, tanquam infallibilis, & certe fides proponatur, ipsam proponens vti debet aliqua regula eiusdem infallibilitatis, & certitudinis, sub qua eam contineri ostendere possit, alioquin non insurgeret obligatio ipsam recipiendi: neque superesse videtur alius modus doctrinam fidei infallibiliter proponendi. Confirma-

188. tur, quia cum Ecclesia Catholica vna sit, & perpetua, vt constat ex illo, *Super hanc petram ædificabo Ecclesiam meam, & portæ inferi non præualebunt aduersus eam*, Matth. 16. Cumque hoc ipsi proueniat præter hanc Christi Domini promissionem, ex eo præcipuè, quod fides diuina sit etiam perpetua, & vna, *vnus Deus, vna fides*, Ephes. 4. neutrius vnitas, nec perpetuitas conseruari potuisset, nisi idem Christus prouidisset Ecclesiæ suæ de aliqua infallibili norma, seu regula credendi per quam regularentur Doctores, seu proponentes populo Christiano mysteria fidei, & soluerentur dubia emergentia circa, vel contra ipsa, vt soluta fuerunt per eā quæ quouis tempore contra mysterium Sanctissimæ Trinitatis, contra mysterium Incarnatio-

189. tionis, & contra alia emerserunt. Alioquin si Christus Dominus arbitrio vniuscuiusque regulam credendi reliquisset, quæ est naturalis cōditio hominum, vt inter se vix conueniant, in indicijs, & opinionibus, tot essent regulæ credendi, quot iudicia Doctorum & consequenter tot fides, quod etiam Doctorum capita; atque hinc sine dubio tàm multiplices hæreticorum sectæ emanarunt: sed iam de ipsis Regulis in particulari.

Norma credendi infallibilis est ne Scriptura Sacra? & quanam huius definitio

REGVLA LXII.

190 PRæcipua, & præstantior cæteris norma credendi, seu Regula fidei est Verbum Dei scriptum, seu sacra, & canonica scriptura: quæ omissis nunc alijs definitionibus, sic breuiter, & congruè definitur: Est Scriptura Spiritus Sancti instinctu scripta, dictantis, non tantum sensus, sed etiam verba.

Hu-

aduentum Messiæ: hunc enim iam venisse pertinaciter negant, & venturum adhuc sperant. Vnde si in hoc errare conuincantur, in reliquis suæ sectæ facile refellentur, & hæc omnino in-
171 credibilis apparebit. Venisse autem iam Messiam clare duplici argumento demonstratur, altero desumpto ex Prophetijs veteris testamenti, si iam istæ adimpletæ ostendantur: & primo ostendit adimpletas ipse Messias Christus Dominus, dum præcipit sic Iudæis, Io. 5. *scrutamini scripturas, illæ enim testimonium perhibent de me*, & idem Christus ad excitandam de se ipso fidem, eas scrutatus est, Luc. vlt. *vbi incipiens à Moyse (cuius lex, & scriptura*, vt ait D. Augustinus lib. 16. contra Faustum cap. 22. *tota fuit Prophetia quadam, & & figura Christi) & omnibus Prophetis interpretabatur illis in omnibus scripturis, quæ de ipso scripta erant*, & ibidem testatur, *hæc omnia iam esse adimpleta, necesse erat*, inquit *impleri omnia, quæ scripta sunt in lege, & Prophetis, & Psalmis de me*.
172 Pari modo alij, qui de aduentu Messiæ testimonium perhibent per adimpletionem scripturarum veteris testamenti ipsum iam venisse ostendunt. Hinc Angelus de executione Incarnationis loquens, ad Prophetias recurrit dicens, *Dabit illi Dominus Sedem Dauid Patris eius*: & B. Virgo in suo Cantico, *Sicut locutus est ad Patres nostros Abrahã, &c. & Zacharias in suo, sicut locutus est per os Sanctorum, qui à sæculo sunt Prophetarum eius*, & Simeon in suo *Quod parasti ante faciem omnium Populorum.*
173 Idem præstant Euangelistæ, vbi agunt de Mysterijs Christi Domini per allusionem ad veteres Prophetias, de eius Incarnatione Matth. 1. vers. 22. de Natiuitate, Matth. 2. vers. 6. de Passione, Ioannis 19. vers. 24. 36. & 37. Dum prædicabant Apostoli Iudæis, ex eisdem scripturis, iam adimpletis venisse expectatum Messiã suadere conabantur, vt constat actorum 2. 3. 13. & 15. Petri 2. epist. cap. 1. & Pauli maiori ex
174 parte epistol. ad Hebræos. Eos imitati SS. Patres D. Cyprianus lib. 1. & 2. ad Quirinum, Tert. & S. Greg. Nyssen. lib. contra Iudæos, D. Chrysost. quinque orationibus contra eosdem, D. August. oratione ad Catechum. contra varios errores à cap. 11. & Euseb. lib. 2. de demonstra-
175 tione Euangelica. Desumitur item argumentum ad conuincendum Iudæos de aduentu Messiæ ex operibus Christi Domini, ex quibus aliqua admodum excellentia refert per extensum Sanctus Ioannes Euangelista ad finem prædictum, suadendi aduentum Messiæ, & diuinitatem eius, vt ipse Ioannes testatur cap. 20. *Hæc autem*, inquit, *scripta sunt, vt credatis, quia Iesus est Christus Filius Dei, & vt credentes vitam habeatis in nomine eius*, ergo conuincti manent Iudæi de executione aduentus Messiæ, & consequenter de incredibilitate omnimoda suæ sectæ.
176 Superest facienda breuiter comparatio nostræ fidei cum *sectis* Hæreticorum, non cum singulis, cum *sint* penè innumeræ, & id non postulet præsens *locus*; sed cum omnibus simul in com. *muni*. Conueniunt nobiscum hæretici in varijs primo quòd fateantur doctrinam à Christo Domino, & ab Apostolis traditam esse veram: Secundo, quod sit vnã tantum Christi fides, teste Apostolo ad Ephes. 4. *Vnus Deus, vna fides, &c.* Tertiò hanc fidem, seu doctrinam Christi debere esse puram, & alienam ab omni falsitate, si enim aliquid erroris, seu falsitatis in ea admittatur, iam tota erit incerta, nec poterit
177 haberi, vt *Doctrina Dei*. Atq; hinc sequitur ex omnibus doctrinis, quæ nomine Christi circumferuntur vna tantum earum esse equidem à Christo Domino, & consequenter ipsam solã esse credibilem, vti à Deo reuelatam, & traditam: cum enim doctrinæ inter se contraria contineant, nequeunt esse omnes veræ, ergo vna tantum earum est vera Christi Doctrina. Quare diffidentia inter nos, & hæreticos in eo consistit, quod vnusquisque istorum defendat suam doctrinam esse, quam Christus, & Apostoli tradiderunt, quod nos omnino negamus. Nam nulli sectæ, seu doctrinæ eorum competunt illa quatuor, quibus paulo ante nostram fidem Catholicam euidenter credibilem ostendimus.
178 Imo è contra ipsę hæreticorum sectæ, seu doctrinę ex alijs capitibus prorsus incredibiles redduntur, nempè quod sint nouæ, & non antiquæ, sicut doctrina nostra Catholica, cuius antiquitas tanta, & talis est, vt eius origo ad Christum Dominum, & ad Apostolos, saltem virtualiter ad principia scilicet ab ipsis tradita reducatur, & continuatio perpetua eiusdem per Summos Pontifices Romanos à D. Petro, vsq; ad præsentem Sanctissimum Dominum Innocentium Decimum clarè manifestetur: non sic in sectis, seu doctrinis hæreticorum, iuxta illud S. Iustini Martyris in Dialogo cum Tryphone: *Omnis hæresis*, inquit, *ab aliquo ducit originem, qui à Christo Domino desciuerit, & à nomine auctoris suos sequaces nominat*, De
179 hoc plura apud Irenæũ lib. 3. contra hæreses cap. 3. & apud D. Hieronymum epist. 65. ad Pãmachium, vbi circa nouitatem sectæ ita: *Quisquis*, inquit, *assertores nouorum dogmatum, quæso te vt parcas Romanis auribus, parcas fidei, quæ Apostoli voce laudatur*, & paulo post, *vsque ad hunc diem sine ista doctrina mundus Christianus fuit, eam senex tenebo fidem, quam à parentibus accepi, cur post quadringentos annos docere nos niteris, quod antea nesciuimus?*
180 Item in doctrinis hæreticorum maxima repetitur mutabilitas, & inconstantia, sibique ipsis valdè contrariantur: de quo varijs in locis D. August. præcipuè lib. 1. de peccatorum meritis, cap. 34. *vbi prius* inquit, *apud se ipsi consentiant, & ita fiet, vt à nobis nulla ex parte dissentiant*, & Tert. lib. de præscriptionibus hæreticorum, *Dum sibi*, inquit, *aduersantur, fi-*
181 *dem nostram confirmant*. Atq; ob hanc contrarietatem, & mutabilitatem aliud maius absurdum amplectuntur, nempe corruptionem, aut mutilationem Sacrarum Scripturarum, aut saltem finistram earum interpretationem proprio arbitrio adinuentam, *coguntur*, inquit Irenęus lib. 5. contra hæreticos, *multa male interpretari, quia vnum nolunt bene intelligere*: similia D. August. lib. 28. contra Faustum hæreti-

reticum cap. 22. & D. Epiphanius hæresi quadragesima quarta. Ex quibus omnibus iam clarè constat quamcumque hæreticorum sectam omnino carere credibilitate, nostramque fidem Catholicam esse euidenter credibilem, & ad rem adeo certam clarius ostendendam non est cur plura adducantur, quæ possent adduci: quamquam ad idem inseruient adducenda statim de signis veræ Ecclesiæ, & de normis, quibus obiectum fidei à Deo reuelatum nobis proponitur.

Proponens vice Dei res fidei qualis esse debet? & an in hoc seruanda ei certa norma?

REGVLA LXI.

182 QVicumq; vice Dei mysteria fidei, seu obiecta eius partialia, ab eo reuelata alijs credenda proximè, seu immediatè proponit, infallibilis etiam auctoritatis, & veritatis esse debet: ac proindè sequatur oportet aliquã communem fidei normam, seu Regulam omnino certam, & infallibilem quæ ad hunc effectum in Ecclesia Catholica simpliciter, & necessariò requiritur.

183 NOn loquimur de proponente rem aliquam fidei credendam à Deo sibi immediatè reuelatam, cum hic, vt habetur in cap. cum ex iniuncto, de hæreticis, necesse sit, loquendo regulariter miraculo aliquo, vel signo diuino sua in reuelationem confirmet, vt ab audientibus credatur; sed de proponente res fidei iam prius alijs reuelatas, siue hic sit concionator publicus, siue alius doctus ignaros instruens, aut venientes ad Christianismum catechizans.

184 Quamuis enim iste, si secundum se spectetur, & attenta capacitate, ac conditione humana, non habeat à se ipso infallibilem auctoritatem, & errare possit; quatenus tamen suprema Dei auctoritate, & omnino certa reuelatione nititur, sicque veritatem propositam sufficienter credibilem reddit, iam apud audientes esse infallibilis auctoritatis censeri debet, seu, quod idem est, nequaquam posse mentiri, maximè cum inde oriatur obligatio eam veritatem, vt

185 à Deo dictam credendi. Docet expressè omnium Suarez disp. 5. de fide sect. 2. probatque hoc modo breuiter, & efficaciter, quia inter rem fidei propositam, & proponentem necessariò reperitur hæc connexio, & proportio, vt nequeat illa censeri infallibiliter vera, quin etiam hic credatur non posse fallere in eo, quod sic proponit; sed quotiescumq; res aliqua fidei sufficienter proponitur, obligantur audientes ad credendum eam tanquam infallibilem, ergò consequenter credere necessariò debent non falli ab eo, qui ipsam taliter proponit, quod est proponentem esse infallibilis auctoritatis.

186 Cæterum vt vtrumq; sic sequatur, prorsus necessaria est aliqua Regula fidei, seruanda semper à proponente res credendas. Quæ vt sit legitima, & proportionata, fundari debet in promissione Diuina omnino certa, hincquè habebit auctoritatem, & omnimodam infallibilitatem: debet etiam esse generalis, seu omnibus communis, atq; istæ conditiones secundum omnium mentem ei assignantur, tanquam ipsi

187 valdè intrinsecæ. Necessitas autem talis normæ fidei in Ecclesia Catholica, est certa de fide, vt patet ex Concilio Tridentino sess. 4. & magis patebit tradendo postea peculiares fidei normas: probatur tamen nunc hac ratione, quia de lege ordinaria, dum fides propagatur, & conseruatur in Mundo per sapientum hominum predicationem, & doctrinam, non fiunt ea miracula, seu signa, quæ in prima eius plantatione ab Apostolis, & ab alijs operata fuere, ergo vt sufficienter, tanquam infallibilis, & certa fides proponatur, ipsam proponens vti debet aliqua regula eiusdem infallibilitatis, & certitudinis, sub qua eam contineri ostendere possit, alioquin non insurgeret obligatio ipsam recipiendi: neque superesse videtur alius modus doctrinam fidei infallibiliter proponendi. Confirma-

188 tur, quia cum Ecclesia Catholica vna sit, & perpetua, vt constat ex illo; *Super hanc petram ædificabo Ecclesiam meam, & portæ inferi non præualebunt aduersus eam*, Matth. 16. Cumque hoc ipsi proueniat præter hanc Christi Domini promissionem, ex eo præcipuè, quod fides diuina sit etiam perpetua, & vna, *vnus Deus, vna fides*, Ephes. 4. neutrius vnitas, nec perpetuitas conseruari potuisset, nisi idem Christus prouidisset Ecclesiæ suæ de aliqua infallibili norma, seu regula credendi per quam regularentur Doctores, seu proponentes populo Christiano mysteria fidei, & soluerentur dubia emergentia circa, vel contra ipsa, vt soluta fuerunt per ea, quæ quouis tempore contra mysterium Sanctissimæ Trinitatis, contra mysterium Incarnatio-

189 tionis, & contra alia emerserunt. Alioquin si Christus Dominus arbitrio vniuscuiusque regulam credendi reliquisset, quæ est naturalis conditio hominum, vt inter se vix conueniant, in iudicijs, & opinionibus tot essent regulæ credendi, quot iudicia Doctorum & consequenter tot fides, quot etiam Doctorum capita: atque hinc sine dubio tàm multiplices hæreticorum sectæ emanarunt: sed iam de ipsis Regulis in particulari.

Norma credendi infallibilis est ne Scriptura Sacra? & quænam huius definitio.

REGVLA LXII.

190 PRæcipua, & præstantior cæteris norma credendi, seu Regula fidei est Verbum Dei scriptum, seu sacra, & canonica scriptura: quæ omissis nunc alijs definitionibus, sic breuiter, & congruè definitur: Est Scriptura Spiritus Sancti instinctu scripta, dictantis, non tantum sensus, sed etiam verba.

Hu-

191 HVius definitionis, quam adducit Sua-
rez vbi supra sect.3. aliqualis explicatio
præcedat oportet, vt postea, quod Scriptura
Sacra modo dicto sit norma credendi facilius
ostendatur. Dicitur scriptura instinctu Spiritus
Sancti scripta: quia vt hæc sit omnimodæ infal-
libilitatis, & authoritatis, debet habere Deum
auctorem, seù inspiratorem, vti re vera habet,
& est certum de fide, tum ex Concilio Triden-
tino sess.4. tùm ex ipsa scriptura Petri 2. canon.
cap.1. *non voluntate humana*, inquit, *sed Spi-*
ritu Sancto inspirante locuti sunt Sancti Dei
omnes, item Matth.10. *Non .n. vos estis, qui loqui*
mini, sed Spiritus Patris vestri, qui loquitur in
vobis, & Moysi dixit Deus, Exod.4. *Ego ero in*
ore tuo, consonat D. August. conc.2. in psal. 90.
De Ciuitate, inquit, *à qua peregrinamur, scrip*
192. *ta nobis venere littera*. Dicitur dictantis non
tantum sensum, sed etiam verba: de cuius par-
ticulæ veritate dubitandum non est (etsi aliqui
immerito dubitent) quia deduci videtur clarè
ex ipsa scriptura Psal. 44. *lingua mea calamus*
scribæ velociter scribentis, secundum interpre-
tationem ibi S. Basilij, Theodoreti, & aliorum;
sed clarius ex eo, quod idem Rex Dauid ait 2.
Reg. 23. *Spiritus Domini*, inquit, *locutus est*
per me, & sermo eius per linguam meam; Ergo
non solum sensus, sed etiam verba talis scriptu-
ræ dictata sunt à Spiritu Sancto, docent idem
SS. Patres, præcipuæ August. lib. 7. Confess cap.
vlt. Chrysost. homil.29. in Ioannem, & reliqui,
quos referunt, & sequuntur Bellarm. lib.1. de
verbo Dei cap.2. & Azor tom.1. lib.8. cap.1. q.11.
193 Ratio est, quia licet hoc fortasse non fuerit
necessarium ad certitudinem sententiarum,
oportuit tamen ad specialem dignitatem, & præ-
rogatiuam talium verborum, & vt maiori cum
veneratione haberentur, tanquam verba Dei,
sicuti reuera habentur, eò quòd in singulis ver-
bis, etiam à Spiritu Sancto particulariter inspira
tis mysterium aliquod contineri posse iudicetur:
quod non reperitur in alijs scripturis, licet à Spi
ritu Sancto censeantur dictatæ, quoad sensum,
atq; ideo in canone sacrorum librorum non re-
ponuntur, nec scripturæ sacræ, & canonicæ vo-
194. cantur. Exemplum ponit Suarez vbi supra in
Concilijs, quorum definitiones quamuis quoad
sensum specialiter à Spiritu Sancto sint dictatæ,
non tamen quoad singula verba: quamquam
differentiam hanc hanc inter definitiones Con-
ciliorum, & Scripturas sacras, Lorin. 2 Petri 1. §
accedit, & alij piè, & probabiliter nō admittunt.
195 Optimè declarat ibidem Suarez modum,
quo Spiritus Sanctus dictauit singula verba scrip
turæ sacræ, nempè per motionem specialem
antecedentem, imprimendo conceptum vnius-
cuiusque verbi per species infusas, vel peculia-
riter mouendo, & excitando species iam præe-
196. xistentes. Quem modum seruari non solum
quoties mysteria supernaturalia, & quæ sunt su-
pra captum humanum scribuntur, vt certum
est, sed etiam aliqui neoterici volunt, præci-
puè Basilius, Pontius, variarum disp. q.4. expo-
sit. cap. 1. §. *illud denique, in re quauis sensibus*
subiacente, quam scribit auctor Canonicus: Ve-
tum in hac, & similibus non excedentibus cap-
tum humanum, vt probabilius tenet idem Sua-
rez sufficere, quod ei assistat Spiritus Sanctus,
& custodiat ab omni errore, vel falsitate, & ab
omnibus verbis, quæ non expediunt proferri.
197 Explicata hoc modo definitione proposita
scripturæ sacræ, iam quod hæc sit infallibilis,
& præstantissima fidei regula, vt certum de fide
constat primo ex duplici testimonio Christi Do-
mini, Ioan.10 *Si illos dixi Deos, ad quos sermo*
Dei factus est, & non potest solui scriptura,
idest secundum expositionem D. Hilarij lib.4. de
Trinit. & aliorum, non potest falsa, aut mendax
inueniri: item Ioann.5. *Scrutamini scripturas,*
illæ enim testimonium perhibent de me: Ergò si
scripturæ sacræ non possunt esse falsæ, aut men-
daces, & testimonium perhibent de Christo Do-
198. mino, erunt infallibilis regula fidei. Definit
etiam hanc veritatem Concilium Tridentinum
sess.4. ex traditione, afferuntque eam S. Irenæus
lib.3. contra hæreses cap. 1. D. Hieronymus ep.
ad Paulinum, de authoritate sacrarum scriptu-
rarum D. August. lib.2. de Baptis. cap.3. & plures
alij, qui scriptura sacra tanquam infallibili fidei
regula vtuntur. Vnde non est cur hæc veritas
adeò certa varijs rationibus probetur, vnica
contentus ero, quam desumo ex definitione
sacræ scripturæ tradita: quia cum hæc sit ver-
bum Dei scriptum opportunè cōstituitur regula
veritatis, inde enim sumit omnimodam infalli-
bilitatem, fundatam in Dei authoritate, quæ
in ipsius verbo continetur: nam sicut Deus mē-
tiri non potest, vt iam supra probatum est, ita
neque in eius verbo, nec in scripturis ab ipso
acceptis mendacium, aut falsitas vllo modo re-
periri, ergo &c.
199 Nec obstat, quod obijci posse videtur circa
auctoritatem singulorum librorum scripturę sa-
cræ, seu Canonicorum: est enim triplex eorum
classis, vt latè, & optimè affert Bellarm. lib de
Verbo Dei à cap.4. & in prima reponuntur illi,
de quibus nunquam fuit dubitatum, quin sint
Canonici, & hi habent summam auctoritatem
tam ex se, quam ex traditione, & approbatio-
ne Ecclesiæ: imo ipsi hæretici, vix vllam circa
200. eos mouent difficultatem. Tametsi, quæ est
eorum instabilitas, & contradicendi propensio
admittentes librum sacrum, partem in eo ali-
quam negant, vt in lib. Danielis; Susannæ hi-
storiam; qua nihil certius, nec est maior ratio,
cur in eo, vel in alijs vnam partem potius, quam
alteram accepteut.
201 Iam in secunda classe sunt illi libri, & quidem
plures de quibus olim fuit dubium, an essent
Canonici, & sacri, vt de libro Hester, Iudith,
Thobiæ, Machabæorum 1. & 2. Ecclesiastici,
Sapientiæ, & Baruch Prophetæ: in nouo testa-
mento de epistolis ad Hebræos, Iacobi, Iudæ,
de 2. Petri, de 2. & 3. Ioannis, atq; de ipsius
Apocalypsi, nunc autem de fide certum est om
nes istos esse canonicos, & continere scripturam
sacram, vt definitum fuit à Concilio Tridenti-
no sess.4. Ponit enim illos in Canone, & statim
sic addit: *Si quis autem*, inquit, *libros integros*
cum omnibus suis partibus, prout in Ecclesia
Catholica legi consueuerunt, & in veteri vulga-
ta editione Latina habentur pro Sacris, & Ca-
nonibus

nonibus non ſuſceperit, anathema ſit, atque hæc
definitio ſundata eſt in antiqua traditione, vn-
de dubium de canonica auctoritate iſtorum li-
brorum omnino fuit ſublatum.
202 In tertia Claſſe pauci ſunt libri, nempè tertius
& quartus Eſdræ, ac tertius Machabæorum, de
quibus fuit ſemper dubitatum, an ſint in Cano-
ne reponendi, & vt pars ſcripturæ ſacræ admit-
tendi, atq; adhuc dubium manet, neq; vt ta-
les fuerunt admiſſi ab *E*ccleſia Catholica, à cu-
ius iudicio hoc pendet, iuxtà illud D. Auguſti-
ni contra Epiſtolam Fundam. cap. 5. *Euangelio
non crederem, niſi me auctoritas Eccleſiæ commo
ueret*; ergo iſti tres libri non poſſunt eſſe norma
credendi.
203 Non item obſtat, quòd fortè quis obijciet,
non poſſe ſcripturam ſacram eſſe regulam Fi-
dei ob varietatem, & incertitudinem editionũ,
& tranſlationũ eius, cũ regula debeat eſſe certa,
& determinata; nam huic obiectioni ſatisfit cõ-
pletè per definitionem Concilij Tridentini ſeſſ.
4. his verbis, *ſtatuit, & declarat S. Synodus, vt
hæc ipſa vetus, & vulgata editio, quæ longo tot
ſæculorum vſu in ipſa Eccleſia probata eſt, pro
authentica habeatur, vt nemo illam reijcere quo-
quomodo audeat, vel præſumat*; particula pro
authentica habeatur, exprimit omnino inten-
tum, cum ſit idem, ac ſi diceret, quòd habeat
infallibilem auctoritatem, & ſit certa fidei re-
204. gula. Et confirmatur maximè adiuncta de-
claratione Cardinalium, quam impreſſam cum
Marzilla affert Suarez citatus ad locum Triden
tini adductum, *nec ſolam periodum*, inquiunt,
*ſolam clauſulam, vel ſolam dictionem, aut ſyl-
labam, iotavè vnum admitti poſſe, quod repugnet
huic vulgatæ editioni latinæ*, ita ibi. Quare ſal-
tem ſecundum hanc editionem vulgatam ſcrip
tura ſacra eſt certiſſima, & infallibilis regula fidei.
205 Aduertendum hic ſcripturam ſacram magna
ex parte eſſe admodum obſcuram, idque ab om
nibus concedendum, & vt omnino certum te-
nendum contra hæreticos noſtri temporis, qui
ad decipiendam plebem prædicant eam eſſe cla-
ram, & perſpicuam: cuius oppoſitum de Epiſto-
lis D. Pauli docet S. Petrus, 2. Can. cap. vlt. *in
quibus*, inquit *ſunt multa difficilia intellectu*;
Et de quibuſuis ſcripturis diuinis, ſeù Dei teſti-
monijs ait Dauid, *Mirabilia teſtimonia tua,
206 ideò ſcrutata eſt ea anima mea.* Obſcuritas au
tem hæc prouenit ei ex duplici præcipuè capite,
nempè ex altitudine materiæ, & myſteriorum,
quæ ſæpius paucis verbis, & metaphoricis, aut
ſub ſymbolis in ipſi proponuntur: ſic autem
proponi fuit conueniens ex ſpeciali prouidentia
Dei, vt notant ſancti Patres, præcipuè S. Dio-
nyſius lib. de Eccleſiaſtica Hierarchia, & San-
207 ctus Irenæus lib. 3. cap. 4. Idque ad duplicem
effectum, nempè, vel ad exercendum fidelium
ingenia, & fidem, vt docet D. Gregorius ho-
mil. 12. in Ezechielem: *vel ad poſtulandam à
Deo ſcripturæ intelligentiam, vti poſtulabat S.
Dauid*, *pſal* 118. *Reuela oculos meos, & conſide-
rabo mirabilia de lege tua, non abſcondas à me
mandata tua*, ita D. Hieronymus in Iſai. 18.
208 Prouenit ſecundo ei obſcuritas ex multipli-
cibus ſenſibus ipſius, de quibus cum Sanctis Pa-
tribus multa copiosè noſter Salmeron Prolego-
meno 7. ſumma omnium breuiſſima eſt, quod
duplex datur ſenſus ſcripturæ, alter litteralis,
alter ſpiritualis, ſeu myſticus; litteralis eſt, quem
immediatè indicant verba, & hic etiam duplex
vnus proprius, expreſſus per verba in propria
ſignificatione, qui ſenſus, vt optimè ait D. Au-
guſtinus de Doctrina Chriſtiana cap. 5. & 15. re-
gulariter debet retineri, & alijs præferri (niſi
neceſſitas, aut auctoritas ex neceſſitate orta,
aliud poſtulet) quia alias nihil eſſet firmum
in ſcriptura ſacra: alter metaphoricus, nempè
quem verba immediatè exprimunt in ſignifica-
tione metaphorica (hunc aliqui vocant ſenſum
ſpiritualem, ſed immeritò) cum verba aliquan
do non habeant alium ſenſum litteralem, & im-
mediatum, ſine quo eſſe non poſſunt, vt cum
Chriſtus dixit, *Ego ſum vitis vera*, Ioan 15. Iam
209 verò ſenſus myſticus, ſeu ſpiritualis eſt ille, qui
per rem verbis ſignificatam connotatur; in di-
uina n. locutione nõ ſolũ verba, ſed etiã res ipſæ
aliquid ſignificãt. Hic autẽ ſenſus triplex ſubdi-
uiditur, nẽpe Tropologicus, ſeu moralis, qui mo
res reſpicit Analogicus, qui reſpicit ſtatũ æternæ
beatitudinis, & allegoricus, qui myſteria Chriſti
*D*omini, & Eccleſiæ militantis indicat. Cæte-
210. rum licet ex vtroque capite dicto ſcripturæ
ſacræ magna obſcuritas proueniat; hæc tamen
non impedit, quin ipſa ſit infallibilis norma cre
dendi, dummodò interpretationem accipiat,
non ex iudicio cuiuſque priuato, ſed vt tradit
Concilium Tridentinum ſeſſ 4. ex communi Ec-
cleſiæ iudicio, maximè ſi hoc ſit definitiuum,
& ex vnanimi ſanctorum Patrum conſenſu, de
quo paulo poſt plura.
211 Item notandum omnia ferè haberi in ſcrip-
tura formaliter, vt eius propria; aliqua tamen
ſolum materialiter, quatenus referuntur ab
ſcriptore ſacro, vt dicta prius ab alijs ſpiritu
humano, vt illud, *Dixit inſipiens in corde ſuo,
non eſt Deus*, & illud poetæ, quod affert Apo-
ſtolus, *Cretenſes ſemper mendaces, &c.* Huiuſ-
modi tamen dicta Canonicus ſcriptor non refert
nec ſcribit ſine ſpiritu Dei, & vt ſic nec falli,
212 nec fallere poteſt. Verum ad huius notitiam
maiorem, diſtinguendum amplius, quod aliud
ſit ſcriptorem ſtatuere aliquid ſpiritu ſuo huma-
no, ſeu propria voluntate, aliud ſcribere ipſum
ſtatutum ſpiritu humano, quæ duo confundere
videtur Can. lib. 2. de locis cap. 16. cum ſint in-
ter ſe diſtincta, vt clarè patet exemplo de libel-
lo repudij, Matth 19. ait Chriſtus Dominus, *ob
duritiam veſtram ſcripſit vobis Moyſes* &c. vbi
dubitatur de repudij lege, & de eius ſcriptione
quo ſpiritu fuerit facta, & licet concedatur fuiſ-
ſe datam legem ſpiritu humano, ſcriptio tamẽ
eius ſine dubio exhibita fuit à Moyſe ſpiritu Di
uino, & clarius ex illo Pauli 1. Corin. 7. vbi de
quibuſdam ait, *Non ego ſed Dominus de alijs*,
Præcipio ego, non Dominus, vtrumque tamen
213 ſcripſit dictante Spiritu ſancto. Qui randem
in hoc munere dictandi ſacras ſcripturas con-
ſueuit ſemper ſe accommodare ad naturam, &
ingenium, ac modum loquendi cuiuſcunque
ſcriptoris ſacri, & permiſit aliquando ab eo ali-
qua familiari, & humano modo ſcribi, quamuis
ſub

sub dictatione sua: Hinc tamen nihil de scripturæ sacræ auctoritate detractum, quin infallibilis regula fidei esse possit.

An traditiones diuinæ non scriptæ sint certa norma credendi, & quæ lesnam?

REGVALA LXIII.

214 SEcunda norma fidei Christianæ est verbũ Dei non scriptum, seu quæcumque traditiones diuinæ, etiamsi non sint scriptæ, tam doctrinales, quàm morales, quatenus continẽt aliquid credendum; si perperuò sint in Ecclesia Catholica obseruatæ, & retentæ.

215 VT faciliùs, & clariùs totum hoc innotescat, & error oppositus refutetur, prius Etymologia nominis indicanda, & multiplex traditionum diuisio præmittenda. Nomen traditio licet ex vi sua actionem dandi, seu tradendi significet; ad rem tamen traditam significandã sæpius accommodatur, & peculiariter ad doctrinam, vel mores, aut præcepta à parentibus tradita significanda: hinc præcepta Moysis traditiones vocantur, Actorum 6 quæ Exod. 17. scripta extant; quia tam scriptæ, quam non scriptæ sic dicuntur, vt apparet ex illo 2. ad Thessal. *siue per sermonem, siue per epistolam*; verum ad non scriptas præcipuè significandas hæc vox traditio accommodati solet, sicque exponitur illud Apostoli 1 Corin. 11. *Ego enim accepi à Domino, quod & tradidi vobis*. De his autem non scriptis est nobis sermo in præsenti Regula, sed non de omnibus, & vt constet de quibus, maiori cum diuisione procedere oportet.

216 Triplex est istarũ traditionũ principalis diuisio cũ vna sub diuisione; quædã n. ex eis sunt vniuersales totius Ecclesiæ Catholicæ; quædã vero particulares quarundã Ecclesiarum, cuius diuisionis meminit D. Augustinus epist 86. ad Cosulanum & per se patet istas particulatim Ecclesiarum non posse normam credendi esse, nisi per definitionem Ecclesiæ, aut Summi Pontificis sint approbatæ, & vt sic, tàm de his, quàm de vniuersalibus loquimur, & vtræque constituunt veram fidei regulam.

217 Secunda diuisio traditionum sumitur ex parte temporum: quædam enim sunt traditiones perpetuæ, ab initio Ecclesiæ, quædam vero temporales; quarum initium cognoscitur, aliquando definitè, seù positiuè, eo quod sciatur quo anno, vel quo tempore mos incœperit (hoc rarò euenit, nisi vbi incœpit ab aliquo canone, vel decreto scripto) aliquando verò negatinè scilicet quod constare possit in aliquo tempore propè initia Ecclesiæ non fuisse in ea talem consuetudinem, vel doctrinam, & postea in ipsa inueniri: vndè deducitur tales traditiones habuisse initium post Apostolos, tametsi tempus determinatum, in quo inceperint, ignoretur.

218 Huiusmodi ergò traditiones habentes initiũ quocumq; modo, siue negatiuè, siue positiuè cognoscantur, non sunt sufficientes ad constituendam fidei normam. Nam cum non sint vniuersales in tempore, nequeunt per se facere fidem Catholicam, quæ debet esse tempore vniuersalis. Intelligitur itaq; doctrina nostræ Regulæ de quacunque traditione perpetua, cuius initium ignoratur post Apostolos, & inuenitur seruata sine interruptione, sic sub his conditionibus eam describit D. Augustinus lib. 4. de Baptismo cap. 24.

219 Tertia denique, & magis principalis traditionum diuisio est ex parte instituentis, qua diuiduntur in diuinas, & Apostolicas, illæ enim institutæ, & receptæ à Christo Domino, istæ verò ab Apostolis, publicatores tamen vtrarumq; fuerunt Apostoli, atq; ob hãc causam credo hęc nomina apud Auctores sæpius confunduntur, & quæ sunt Diuinæ, Apostolicæ vocantur, ac è contra; absolutè tamen loquendo Apostolicæ humanæ traditiones sunt, cum per volontatem humanam fuerint introductæ, Deo tamen specialiter gubernante tamen voluntatem, vt illa, v.g. quod bigamus non ordinetur, & pari modo affirmandum de alijs, quod sint simpliciter humanæ, quæ post Apostolos per Ecclesiam, aut Concilia, vel Pontifices, vel per non scriptam consuetudinem fuerunt introductæ, & vocantur Ecclesiasticæ; sed omissis his omnibus humanis, quod nullo modo de eis in proposita regula loquamur, dubitatur qualiter cognosci possit, quænam sint in particulari traditiones diuinæ, & quænam Apostolicæ?

220 Pro huius dubij solutione addenda est circa ipsas subdiuisio, nempe quod aliæ ad doctrinam tantum, aliæ vero ad mores pertineant, doctrinalesq; congruè illæ, ac istæ morales vocari possunt priores ad credibilia in mysterijs fidei ordinantur, & sine dubio semper sunt diuinæ, cum in reuelatione à Deo accepta fundentur: ac proinde omnes istę traditiones doctrinales possunt

221 esse norma credendi. In moralibus est maior difficultas in cognoscendo, an sint diuinę, vt de præceptis, vel Consilijs pijs à Deo, ant à Christo Domino immediatè traditis, an potius Apostolicę, vt de pręceptis, vel Consilijs, &c. ex institutione Apostolorum receptis, v.g. illud de bigamo non ordinando, de ieiunio quadragesimali, de vsu frontem cruce signandi, & simili-

222 bus. Equidem si traditio sit de pręcepto aliquo pertinente ad substantiam Sacramentorũ, vel sacrificij, aut pertinente ad necessitatem fidei expressę pro salute spirituali hominis simpliciter requisitę; vel item si sit de Consilio aliquo spectante ad statum perfectionis, aut ad substantialia eius, sine dubio iudicanda est traditio diuina, sufficiens, ad constituendam normã credendi, quia lex Euangelica Diuina est, & huiusmodi pręcepta, ac Cõsilia cõtinere cẽsetur.

223 Si vero traditio sit de alijs pręceptis, aut consilijs circa ceremonias, vel obseruantias Ecclesiasticas accidentales, censenda est traditio Apostolica, ob rationem oppositam, quod lex Euãgelica, vt diuina est, non contineat particulares determinationes similium obseruationum cete-

ceremoniarum &c. ita cum Diuo Thoma 1. 2.
q. 106. art. 1. & 2. & quodlib. 4. art. 13. & cum
alijs Suarez disp. 5. de fide sect. 4.
224 Addit autem optime idem Suarez, in Apo-
stolicis traditionibus moralibus, seu practicis
sępins includi aliquod præcipuum speculatiuum
doctrinale, fide diuina tenendum, ratione cuius
possit constitui norma credendi v.g. traditio si-
gnandi se signo Crucis continet hanc veritatem
nempe talem vsum esse pium, & sanctum; simi-
liter traditio imaginum includit hoc principiū
credibile; earum scilicet adorationem esse ho-
nestam, & laudabilem, & sic de alijs; atque ita
indicata traditionis etymologia, & multiplici
eius diuisione præmissa.
225 Iam contra hæreticos tàm antiquos, vt Ar-
rianos, Macedonianos, & Eunomianos, quam
recentiores, vt Lutheranos, & Caluinistas, quo-
rum alij aliquas, alij vero quascumque tradi-
tiones negant, & solam Scripturam sacram pro
norma credendi admittunt, doctrina proposita,
vt de fide certa innotescit clarè, primo testi-
monijs D. Pauli; pręter supra positum 1. Cor. 11.
*Ego enim accepi à Domino, quod & tradidi vo-
bis*; est illud 2. ad Timoth. 1. *formam habe*, in-
quit, *sanorum verborum, quæ à me audisti in
fide, & dilectione, bonum depositum custodi*:
vbi clarè loquitur de doctrina non scripta, seu
de traditione: & ad huius testimonij exposi-
tionem dirigi videntur verba illa Sancti Irenęi
lib. 3. cap. 4. *Oportet*, inquit, *quæ sunt Ecclesiæ,
cum summa diligentia, diligere, & apprehendere
226 veritatis traditionem*. Et multo clarius illud
2. ad Thes. 2. *Non retinetis quod cum adhuc es-
sem apud vos, hæc dicebam vobis?* denotans
hoc sat esse ad fidem sine vlla scriptura, & in-
fra, *Tenete*, inquit, *traditiones, quas didicistis,
siue per sermonem siue per epistolam*. Vbi hæc
duo æquiparat, & parem vim, atque auctorita-
tem traditioni diuinæ, ac Scripturæ sacræ tri-
buit; quia siue scriptum, siue non scriptum v-
trumque est verbum Dei: & quidem verbum,
seu mandatum cuiusuis Principis eamdem vim,
& auctoritatem habet apud subditos, siue scri-
ptum, siue voce proferatur; ergo pari modo de
227 verbo Dei. Confirmatur, nam sicuti doctri-
na Matthei, Marci, Lucæ, Ioannis, Pauli, Petri,
Iacobi, & Iudæ in Euangelijs, & Epistolis con-
scripta vocatur verbum Dei, quia Deus eam
inspirauit, sic etiam doctrina Andreæ, Philippi,
Bartholomæi, Matthiæ, & Barnabæ, quam ipsi
viua voce prædicarunt, & tradiderunt, debet
vocari verbum Dei, & est vera traditio diuina
quia Deus similiter inspirauit, nec minor fides
his Apostolis, qui non scripserunt, quam illis,
qui scripserunt adhibenda est.
228 Nota primo hoc loco id, quod ad maiorem
etiam confirmationem inseruiet, nempe verbū
Dei scriptum, & non scriptum, seu Scripturam
sacram, & traditiones diuinas sibi inuicem pro-
bationem porrigere; nam istæ in scriptura fun-
dantur, vt diximus numero precedenti, ipsa
vero Scriptura sacra ad sui corroborationem
tria principia fidei omnino necessaria, quæ in
se non continet, à traditionibus accipit: pri-
mum est, quod tota, & sola scriptura veteris,
ac noui testamenti simul sumpta, sit verbum
Dei scriptum, nam decisio Tridentini, vt di-
ctum supra, quod tales libri ex veteri testamen-
to, & tales in nouo sint canonici, & authentici,
229 & non alij in diuina traditione fundatur. Se-
cundum quod tota illa scriptura, maximè in
necessarijs ad fidem, & salutem, retenta sit no-
bis salua, & incorrupta per traditionem scimus.
230 Tertium quod verum, & legitimum scripturæ
sensum in multis ex eadem traditione habea-
mus; ita totidem ferè verbis ex communi au-
ctorum fidelium mente noster Martinus Beca-
nus in compendio manualis controuers. lib. 1.
231 cap. 2. Nec quis hæreticus nobis opponat,
dum sic se inuicem adiuuant scriptura, & tra-
ditio, videatur committi circulus vitiosus, quia
hic, vt benè notat idem Becanus lib. 1. cap. 10.
solummodo committitur, quando duo con-
iunguntur æque ignota illi, cui vnum per aliud
probare intendas, cum ex Arist. probatio de-
beat procedere à notis ad ignota; & hæreticis
sint notæ scripturæ sacræ, & nobiscum ipsi eas
admittant.
232 Item nota, diuersa dogmata fidei nostræ ex
traditione duxisse originem, seu esse veras tra-
ditiones diuinas, sine Apostolicas, tametsi à va-
rijs Concilijs definita reperiantur, quia in eis
definiendis talia Concilia ad traditiones ipsas
recursum habuerunt, ponam aliqua exempla.
233 Primum quod in lege Euangelica numerus
Sacramentorum sit septenarius, & non terna-
rius, vt voluerunt plerique Lutherani, neque
binarius, vt multi Caluinistæ, qui cum defini-
tus numerus in Scriptura sacra non sit, vnde
ternarium, vel binarium, nolendo traditiones
admittere, deducant, non habent; nos Ca-
tholici ex traditione, & declaratione Eccle-
234 sic septenarium habemus. Alterum exem-
plum, quod Symbolum fidei sit verè Canonicum
& Apostolicum, de qua traditione Sanctus Ba-
235 silius agit lib. de Spiritu sancto cap. 17. Ter-
tium, quod Beatissima Maria, Deipara semper
manserit Virgo etiam post partum, contra dam-
natam Heluidij hæresim; circa hoc videndus D.
236 Augustinus lib. de hæresibus cap. 84. Quartū
quod infantes sint baptizandi, & non expectan-
dus vsus rationis ad baptismum recipiendum,
ita Origines in cap. 6. epist. ad Romanos, *Ec-
clesia*, inquit, *ab Apostolis traditionem accepit,
etiam paruulis baptismum dare*. Nec dicat
hæreticus hoc deduci ex scriptura, Ioann. 3.
*Nisi quis renatus fuerit ex aqua, & Spiritu san-
cto, non potest introire in Regnum Dei*, nam
istorum verborum hunc esse verum, & legiti-
mum sensum ex traditione, & praxi Ecclesiæ
237 constat. Quintum quod baptizati ab hæreti-
cis seruata legitima materia & forma, non sint
rebaptizandi, de quo Diuus Augustinus, lib. 5.
contra Donatistas cap. 23. *Consuetudo*, inquit,
*illa, quæ opponebatur Cypriano, ab Apostolo-
rum traditione exordium sumpsisse credenda
est*. Tandem quod in Baptismo proferri de-
beat hæc forma, *Ego te baptizo in nomi-
nine Patris, & Filij, & Spiritus Sancti*,
238 & quod aliter non valeat baptismus. Nec ex-
pressio Personarum Trinitatis, deducitur ex il-

lo Matth.28. *Baptizantes eos in nomine Patris, & Filij, & Spiritus sancti*; quia pari modo est illud Ioan.14. *Si quid petieritis Patrem in nomine meo, dabit vobis*, & deduceretur hinc, quoties quis aliquid peteret à Patre necessario deberet pronunciare hæc verba, Ego hoc, vel illud peto in nomine Christi, quod nullus dicet, ergo neutrum deducitur ex Scriptura, sed illud ex traditione: Vide circa hæc omnia eumdem Becanum cap.2.

Sunt ne Concilia nomine totius Ecclesiæ norma Fidei viua? & quomodo?

REGVLA LXIV.

240 AD proponendas, & explicandas duas normas Fidei, quæ quasi mutæ, seu mortuæ dici possunt, & ad alia definienda requiritur necessario in Ecclesia Catholica aliqua norma credendi viua, seu animata, ac loquens: hæc quæ est ipsamet mater Ecclesia, quæ sicut est infallibilis in credendo, ita filios suos in fide infallibiliter dirigit, non per se ipsam formaliter sumptam secundum se totam: sed per sua præcipua membra, nempe per Episcopos, in aliquo Concilio generali, auctoritate Papæ legitimè congregatos, seu per ipsum Concilium.

---

241 QVidquid petulanter garriant hęretici nostri temporis, nihil præter Scripturam sacram, ad res fidei capiendas admittētes, vt tradit Bellarminius lib. 3. de verbo Dei cap.3. Certum de fide est, sicque tenent Catholici necessariam esse, & de facto dari in vera Ecclesia Christi aliquam normam viuam, per quam modo humano, & sensibili, mysteria cælestia, & quæuis ad fidem spectantia, infallibiliter proponi hominibus possint, & dubia quælibet circa ipsa occurrentia declarari; nequaquā id relinquendum vniuscuiusque arbitrio, vt volunt hæretici. Quid simile videtur fuisse ordinatum à Deo pro tempore veteris Synagogæ Deut.17. *Si quid*, inquit, *ambiguum, atque difficile occurrerit, ascendens ad locum &c. & ad Sacerdotes &c.* nec dubitandum, prouidisse Christum Dominum Ecclesiæ suæ de huiusmodi regula fidei viua pro difficultatibus circa mysteria diuina excitatis omnino soluendis, & cum multo maiori perfectione, quam tunc synagogę
242 fuit prouisum. Vnde difficultati ortæ circa obseruanda legalia, Act.15. nemo ausus est pro pro iudicio id definire; sed, conuenerunt Apostoli & definierunt per hæc verba, *Visum est Spiritui sancto, & nobis &c.* neque quidquam aliud circa dictam necessitatem indicandam addemus.

243 Verum vt facilius constet hanc fidei regulām viuam esse ipsam Ecclesiam Catholicam, attingendum prius, qualiter eadem infallibiliter, & absque periculo errandi à Deo reuelata credat. Circa hoc certum de fide tenendum, quod Ecclesia vniuersalis, seu Romana non possit à fide deficere, non solum per hæresim formalem; sed neq. etiam per ignorantiam inuincibilem. Fundatur in illo 1. Timot.2. vbi Paulus Ecclesiā Dei viui affirmat esse columnam, & firmamentum veritatis; sed magis in assistentia perpetua Spiritus sancti, quam pro docenda veritate ipsi Ecclesiæ promisit Christus Dominus, Ioan.14. *Ego rogabo Patrem, & alium Paraclitum dabit vobis, vt maneat vobiscum in æternum, Spiritum veritatis*, & infra cap.16 *Cum venerit Paraclitus docebit vos omnem veritatem &c.* Atque
254 peculiariter, quod per hæresim non possit deficere, inde efficaciter ostenditur, quia si tota Ecclesia fidem errando amitteret, eo ipso maneret destructa, seu defineret esse Ecclesia, & fieret Synagoga Satanæ contra promissionem Christi Domini, Matt.16. *Super hanc petram ædificabo Ecclesiam meam, & portæ inferi non præualebunt aduersus eam*; & ad stabiliendum suam promissionem, ait idem Christus, Matht. vltim. *Ecce ego vobiscum sum vsque ad consummationē sæculi*; ergo non potest Ecclesia à fide deficere. Quæ doctrina ita de fide certa, adeo frequens est in Conciliis, & SS. Patribus vt superfluum videatur aliquid vltra allegare teste Suar. disp.5.
245 de fide sect.6. Qui optimè vltimo loco addit, quod tametsi non constet esse vera illa, quæ Ecclesia vt pia tantum, & probabilia credit, cū in non spectantibus ad fidem, nec ad salutem absolutè necessarijs, haud sit ita certum eam ab Spiritu sancto gubernari, nihilominus si tota Ecclesia in aliqua huiusmodi re conspiret, tenendum sit in eo non errare, etiam speculatiue quia probabilius similiter in talibus Spiritum sanctum ei assistere.

246 En quam bene disposita in credendo Ecclesia vniuersalis, vt pro filijs suis norma fidei infallibilis constituatur, (sub hac enim tantum ratione hic de ea agimus; cum secundum totam eius latitudinem tractatio ipsius copiosissima sit apud DD. præcipuè apud Suarez disp. 9. de fide) & cum clarè pateat, quod ad id ea secundum se totam non possit assignari per Concilium Oecumenicum, ex præcipuis ipsis membris nempe Episcopis legitime congregatum præstare consueuit.

247 Pro rei perspicuitate distinguendum primo de Concilijs; nam multiplices sunt eorum species, & omissis diœcesaneis, seu synodalibus (de quibus in Decret. dist.14. & in Trident. sess.25. cap. 2. de reformatione) nullo modo sufficientibus ad constituendam fidei regulam, cum solum congregentur ab vnoquoq. Episcopo in sua Diœcesi ad regimen, & non ad docendam fidē; reliqua in duplici sunt differentia, quædam scilicet particularia, & quædam generalia, seu vniuersalia (illa de quibus in Canone 38. Apost. & in dicta dist. 18.) subdiuiduntur in Prouincialia, seu localia, & in nationalia, prouinciarum
24 vocat ea tacitè Diuus Augustinus libr. secundo
7 de Baptismo cap. 5. ista nationum. Concilium Prouinciale congregatur ex vno solo Archiepiscopo, qui ei præest, & ex Episcopis eius suffraganeis; nationale vero ex multis Archiepiscopis, & pluribus Episcopis eiusdem nationis, vt Italis, Gallis, Hispanis, Africanis &c.

præsi-

præsidente in eo aliquo Patriarcha,vel Primate, quod licet aliquando vocetur generale, vt in Toletano 4. in principio, vel vniuersale, vt in Cartaginensi 4. etiam in principio; intelligitur tamen secundum quid per respectum ad nationem, in qua celebratur, aut per compa-
249 rationem ad dicta prouincialia. Simpliciter autem, & absolutè Cōcilium generale,seu vniuersale illud dicitur, ad quod celebrandum conuocatio Episcoporum adeo extenditur, vt nullus qui Catholicus sit ab eo excludatur;de huiusmodi tractat benè Bellarminus lib. 1. de Concilio, & Turrecr. lib. summæ,qui assignant conditiones requisitas,vt sit legitimum,primo vt congregetur auctoritate Papæ, secundo, vt in eo præsideat per se, vel per suos Legatos, tertio, vt in eius obedientia vsque ad finem permaneat, quarto, vt ab ipso accipiat confirmationem &c hac Conciliorum diuisione, & sub diuisione sic præmissa pro rei perspicuitate, iam pro resolutione.

250 Dico cum eisdem Bellarmino, Turrecrem. & alijs ex Concilijs prouincialibus, & nationalibus nullum per se spectatum esse sufficiēs ad constituendam infallibilem fidei normam, ratio est,quia huiusmodi Concilia nō solent cogi peculiari Sūmi Pontificis ordinatione,& auctoritate, nec nomine vniuersalis Ecclesiæ, neque eam repræsentant. Vnde ista non obligatur ad credendum nouiter definita ab eis,cum in his definitionibus error committi possit(sic de facto contigit tempore Cypriani, & sub ipso in definitione de rebaptizatione hæreticorū pœnitētium) vt traditur in Synodo Romana sub
251 Symmacho. Excepto tamen casu,quando definita ab aliquo ex similibus Concilijs per Summū Pontificem approbarentur, sic approbata iam essent de fide,& tale Conciliū nō ratione sui; sed ratione accedētis approbationis Pontificię posset cōstitui infallibilis regula fidei.

252 E contra vero dico quodcumq. Concilium generale legitimè congregatum ex se, seu ex sua natura esse certam,& infallibilem credendi normam, propter oppositam omnino rationē, quia cum totam Ecclesiam Catholicam repræsentet,sicut hęc non potest errare,vt paulò ante ex sacra Scriptura demonstrauimus; ita & illud ob indubitatam assistentiam Spiritus sancti indicatā præcipue per illa verba primi Concilij generalis, Actor. 15. *Visum est Spiritui*
253 *sancto, & nobis*. Atque hęc doctrina,vt de fide certa habetur ex perpetua traditione, & consensu Ecclesiæ In confirmationem accedit illud D. Gregorij lib. epist. cap. 24. vbi affirmat quatuor Concilia prima generalia esse habenda sicut quatuor Euangelia, scilicet quoad certitudinem in rebus definitis,sed par est ratio de reliquis Concilijs Oecumenicis, seu generalibus legitimè congregatis auctoritate Papæ, hoc in eis præsidente,vel per se ipsum, vel per suos Legatos; ergo si illa prima Concilia, sicut & quatuor Euangelia sunt infallibilis regula fidei, pari modo erunt reliqua prædicta vniuersalia.

254 Sed quid si Concilium generale non sit coactum à Summo Pontifice? quid item si quamuis ab eo congregetur, in decursu temporis, quo durat,ab ipsius obediētia,& vnione discedat. In neutro casu potest esse regula fidei, cum in vtroque possit errare, & de facto iam errauerit, exemplum prioris ponit Suarez, vbi supra sect. 7. in Concilio Ariminensi, & posterioris in Concilio Basiliensi ex parte.

255 Quid preterea si Concilium per Legatos habeat instructionē à Summo Pontifice circa definienda in ipso? Breuiter, & optimè respondit idem Suarez ex mente omnium: si definiat secundum instructionem, statim tale Conciliū ante confirmationem Pontificiam esse infallibilem credendi normam; quia tunc errare non potest, cum iam in instructione contineatur Papæ consensus: secus vero si definiat contra contenta in instructione propter contrariam omnino rationem.

256 Tandem quid, si non accepta à Legatis Papæ instructione, Concilium vna cum ipsis definiat, erit ne statim antequam confirmatio Pontificia accedat, circa definita infallibilis fidei Regula? Hoc aliquantulum videtur controuersum, propter aliquos, qui in partem affirmantem inclinant;inde ducti, quod etiam teneant tale Concilium esse supra Papam, eo quod repræsentet totam Ecclesiam, ac proin-
257 de non possit errare. Partem verò negantem absolutè defendunt, vt omnino certam Bellarminus lib. 2. de Concilijs, cap. 11. & relati ab eo Caietanus, & Turrecremata, Castrus lib. 1. de iusta hæreticorum punitione cap. 6. & communiter reliqui omnes,ex opposito fundamento, quod Concilium subsit Papæ,& sine huius confirmatione adhuc sit incertum quid
258 quid ab eo sit definitum. Et hæc doctrina vti certa, & tutior tenenda prorsus,& contraria notę non est expers.

An Papa solus sit alia norma fidei viua? & qualiter in aliquibus casibus?

REGVLA LXV.

259 PRæter propositam, necessario assignatur alia fidei norma, viua, seu animata, nempe Summus Pontifex, verus Christi Vicarius, per se solum absq; concilio vllo particulari, aut generali, quatenus ex Cathedra definit, & ordinat, estq. tātæ certitudinis, & infallibilitatis, vt nullo modo errare possit, non solum in exprimendis quibuscūq. fide diuina credēdis;sed in manifestādis etiam, & tradendis præceptis seu rebus moralibus pro vniuersa Ecclesia Cathol-

260 DE hac Fidei norma copiosius præ ceteris agit Castrus Palao tract. 4. de fide disp. 1. pun. 5. p. 6. §§. longinsculos(cum in alijs compēdiosius,soleat procedere) qui approbat omnino nostram Regulam, quoad omnes eius partes. Necessitas huius normę inde facile ostēditur,quia cū Cōcilia generalia nō sine magno dispendio,& ingenti difficultate cogi possint, ac proinde raro cogantur, cumq. aliunde nō raro, sed frequenter diuersa occurrāt proponenda,

ordinanda, & decidenda pro tota Ecclesia,
circa varia capita, quæ statim adducam simpliciter oportuit, ipsi Ecclesiæ prouideretur,
vt fuit de facto prouisum à Christo Domino, de
regula aliqua fidei viua, semper præsenti.
261 Quod autem hæc norma credendi sit ipsius
Ecclesiæ caput, seu Romanus Pontifex, est certum de fide, quia Petro, & successoribus eius
tribuit Christus Dominus potestatem, seu iurisdictionem pascendi Ecclesiam, Ioann. 21.
Pasce oues meas, præcipue interpretando scripturas, & proponendo veritates credendas, &
262 sub obligatione ipsas credendi. Atque hinc
sequitur, quod hæc potestas habeat necessario adiunctam infallibilitatem, & assistentiam
Spiritus sancti, ita vt ille non possit errare: hocque firmissimum habet fundamentum in promissionibus Christi Domini, nempe illa Matth. 16. *Super hanc petram ædificabo Ecclesiam meam, & portæ inferi non præualebunt aduersus eam*: præualerent quidem, & corrueret
ædificium, si Papa posset errare, dum ex cathedra loquitur in definiendis, & proponendis pro
tota Ecclesia. Item illa promissione, Luc. 22.
Ego rogaui pro te, Petre, vt non deficiat fides tua, quod intelligitur non solum de ipso D. Petro, sed etiam de successoribus eius, vt exponunt S. Leo Papa ser. 1. & 2. de assumptione sua,
& Innoc. III. in cap. Maiores de baptismo, &
multi alij Pontifices in suis epist. decretalibus.
263 Insuper quod Papa habeat dictā iurisdictionem, & potestatem independenter omnino à
Concilio Generali, atq. per hanc prædicto modo norma credendi constituatur, patet ex regula fidei præcedenti, nempe ex traditione diuina, & ex perpetuo consensu Ecclesiæ, ac continuo Summorum Pontificum vsu definiendi
res fidei, interpretandi scripturas, & præcepta
morum ipsi Ecclesiæ proponendi. Superuacaneum esset nunc ducta plurium exemplorum
serie, cuiusq. Pontificis per varia sæcula ea exprimere, & rem hāc magis perspicuam reddere, sat sit vnū, vel alterum nostri temporis attingere, & pauca, circa quæ videtur posse esse aliquale dubium aliquantulum expendere.
264 Et quidem circa lectionem, & interpretationem diuinarum Scripturarum nullus est dubitandi locus, cum Petro, & cuiuis ex successoribus eius, dicitur Luc. 5. *Duc in altum*, vt
mysticè aliqui exponunt, in profundum sacræ
Scripturæ ad congruum eius sensum eruendū
& legitimam ipsius lectionem assignandam.
265 Vnde Sixtus V. vniuersa Biblia sacra vulgatæ editionis recognoscere iussit, & sic recognita, Clementis VIII. auctoritate fuerunt edita,
iuxta quam recognitionem, & editionem a
dictis Pontificibus tanquam à regula fidei, vniuersa Ecclesia, vt certa de fide ea recepit.
266 Nullus item dubitandi locus de dicta iurisdictione Pontificum, & de ipsorum regula fidei
circa ritum administrationis Sacramentorum,
maximè matrimonij, & circa declarationem
inhabilitatis personarum ad ipsum contrahendum. Hinc idem Sixtus V. per constitutionem
59. incipientem, *Cum frequenter*, declarauit
inhabiles quosuis Eunuchos, vtroque testiculo
carentes, & quod ipsi matrimonium nullo modo contrahere valeant; item declarauit matrimonia prius ab ipsis contracta fuisse, & esse
nulla: quæ declaratio certa de fide habetur ab
vniuersa Ecclesia Catholica; tametsi prius nō
deessent DD. Catholici, vt Medina relatus à
F. Basilio Poncio, tract. de impedimentis matrimonij cap. 33. §. 1. qui tenerent valida esse
talia matrimonia, & posse contrahi à dictis
Eunuchis.
267 Verum quid circa Canonizationem, & Beatificationē Sanctorum est ne Papa regula fidei,
ita vt non possit errare? Est quidem, & circa
vtrumque nequit vllo modo in errorem incidere. Ita D. Thomas quolib. 9. art. vlt. id rectè docet: & quamuis neque ipse, neque alius
ex antiquis Doctoribus, qui de canonizandis
Sanctis ex professo tractarunt, aliquid de beatificatione expresserit; sine dubio tamen hanc
sub illa comprehendere voluerunt; cum eadē
certitudine tenendum sit Pontificem esse liberum ab errore in beatificatione alicuius Sancti
ac est in canonizatione, & æquè temerarium,
ac scandalosum esse iudicandum, si quis asserat
ipsum in quauis earum posse errare, quia absq.
fundamento contra rectam morum institutio-
268 nem id asserere. Hoc autem maximè ita se
habet, si Beatificatio sit, qualis sæpius esse solet
cum concessione, vt Missæ sacrificium in honorem Beatificati celebretur; tradit ex mente
aliorum citatus Palao § 5.
269 Qui bene differentiam inter beatificationē,
& canonizationem, declarando quid vtraque
sit, in hoc tantum assignat, quod illa sit facultas, & licentia concessa alicui Prouinciæ speciali, aut Ecclesiæ, aut Religioni, vt aliquē tanquam Sanctum, & in Cælis existentem colat,
cum expressione cultus, quo venerandus est,
nempe Missæ sacrificio, orationibus, processionibus publicis, votis, eius inuocatione, & imaginis gestatione; cum limitatione istorum ali-
270 qua, vel nulla. Canonizatio vero sit licentia
cōcessa non alicui Prouinciæ speciali; sed vniuersæ Ecclesiæ aliquem vt Sanctum venerādi,
eo cultu, & veneratione, qua solent Sancti venerari, idem Castrus Palao totidem ferè verbis.
271 Quid prætera de approbatione Religionum,
potest ne circa hanc Pontifex errare? vnico
verbo respondeo cum eodem Castro Palao §. 6
cum Valentia disp. 1. q. 1. punct. 7 §. 4. & cum
alijs (Quidquid Bañes 2. 2. q. 1. art. 10. dub. 8.
absque firmo fundamento in contrarium dicat) quod simpliciter loquendo in approbatione cuiusuis Religionis, quoad substātialia saltē
eius cōstituentia statū Religionis semper Papa
272 sit ab omni errore immunis. Ratio est quia si
ille acceptaret religionem, quā perpēsis omnibus circumstantijs deberet reijcere, obligaret
Ecclesiam ad rem aliquā, quæ ipsi Ecclesiæ nō
in ædificationē, sed in destructionē cederet, &
contra morū honestatē, quod nō est credendū
Spiritum sanctū permissurum; ergo vt Ecclesia
non destruatur, neq. erret, iudicādum est Papā
in approbatione Religionis non posse errare, &
consequenter circa talem approbationem ipsum esse certā, & infallibilem normā credendi.

Dixi

173 Dixi quoad substantialia, & constituentia statum Religionis; nam quoad accidentalia, vt quoad multiplicationem præceptorum, aut nimium rigorem pœnarum, sicut quoad alia accidentalia extra Religionem in regimine Ecclesiæ, non est inconueniens committi ab eo aliquem humanum defectum, vt tradit Sua-
174. rez vbi supra sect. 8. Hinc sæpè videmus, vt quod circa talia accidentalia vnus Pontifex ordinauit, vel disposuit, ab alio reuocetur, aut
275. saltem limitetur. Quamquam nota huiusmodi reuocationem, vel limitationem inde non raro prouenire, quod in vna circumstantia temporis, vel loci id iudicetur Ecclesiæ, vel Religioni non expediens, aut inconueniens, quod
276. in altera censebatur expedire. Quæ notatio etiam in substantialibus, quandoque locum habet, nec mirum à posteriori Pontifice dissolui aliquam Religionem ob eius relaxationem, vel ob aliam causam, quæ ab alio rectè, & conuenienter absque vllo errore fuerat approbata.
277 Ad infallibilitatem normæ credendi in persona Summi Pontificis magis indicandam solet hic discuti ab aliquibus illud graue dubium, an sit de fide, quod hic homo, qui pro tempore gubernat Ecclesiam Dei, sit verus Papa? Circa quod duæ sunt hinc inde oppositæ Doctorum sententiæ: semper placuit sub distinctione resolutio, quam 35. abhinc annis defendi publicè in templo Collegij Barchinonensis propositis à me thesibus Theologicis, vt assolet quotannis pro honore Collegij, argumentante contra elucidandæ magis veritatis gratia R.P. Vincentio Sigala, tunc Sanctissimi Clementis Octaui Nuncio extraordinario ad Regem Catholicum Philippum III. nempè quod sit de fide hunc hominem esse verum Summum Pontificem, quando sufficienti consensu totius Ecclesiæ receptus est, & ita approbatus, vt omnes illi obedire teneantur, maximè in recipiendis fidei definitionibus, & ordinationibus circa mores totius Ecclesiæ; secus vero anteà: quod patet, quia tempore schismatum ferè semper est res prorsus incerta, quisnam caput Eccle-
278. siæ, & cuinam tunc obediendum. Atque hactenus de Pontifice Summo secundum hanc tantum considerationem, quod sit fidei regula: secundum alias, copiosa valdè est eius tractatio, vide apud Suar. disp. 10. de fide.
279 Superest hic dubium aliquantisper attingendum, an detur præter quatuor dictas alia regula fidei, nempè vnanimis Sanctorũ Patrũ, & Doctorum consensus? Probabilis est pars affirmans, cum verisimile censeatur ab Spiritu Sancto Doctores Ecclesiæ Catholicæ specialiter adiuuari, & illuminari, præcipuè in rebus ad fidem spectantibus discutiendis; hoc eruditè docet Suarez disp. 5. de fide sect. 6. & quidem si huic vnanimi assensui Sanctorum Patrum, & Doctorum approbatio Summi Pontificis accedat, benè ait Castrus Palao pari modo de hoc assensu loquendum, atque de Con-
280. cilijs Generalibus: Ante approbationem vero Pontificiam, adhuc temerarium ad minus esset contra Sanctos Patres, & Doctores sic vnanimiter sentientes aliquid mordicus de-
281. fendere, teste eodem Suarez citato. Hactenus de normis, seu regulis fidei satis dictum sit, quas aduerte ne cõfundas cum locis theologicis, seu ex quibus Sacra Theologia solet suas assertiones confirmare; de quibus non est hic locus agendi. Vide Melchiorem Canum peculiari opere de eis tractantem.

CAPVT VIII.

De natura, seu essentia Fidei supernaturalis quoad eius actus, & habitus; ac de istorum proprietatibus, & effectibus; deque eorumdem subiecto tam in viatoribus, quàm in existentibus extra viam.

PROOEMIOLVM.

1 EXplicato Fidei obiecto, tam formali, quàm materiali, & modo, quo hoc proponitur; agendum de eius actibus, & habitibus, ac prius de illis, quod natura præcedant, & ad ipsos isti dirigantur, ab eisdemque specificationem sumant. Vnde paucis regulis ipsorum substantiam, & proprietates, causas item, & effectus indicabimus: cum actu fidei intellectus simul etiam duos actus, qui semper ipsum comitantur, necessario expendemus, nempe actum intellectiuum, quo homo hic, & nunc iudicat, quod expediat res fidei credere, & actum voluntatis, quo vult cre-
2 dere, & inducitur intellectus ad credendum. Occasione autem habitus fidei Theologalis de distinctione huius ab alijs fidei virtutibus, seu donis, & gratijs gratis datis aliquid obiter attingetur.

Actus Fidei est ne assensus intellectus in revelatione Dei fundatus? quotuplex item eius diuisio.

REGVLA LXVI.

3 Actus Fidei infusæ, de qua affirmat Apostolus ad Hebræos 11. *Iustus autem ex fide viuit*, actus est intellectus,& definitur propriè, quod sit assensus firmus in auctoritate
4 Dei obscurè reuelantis fundatus. Qui multipliciter diuiditur, scilicet in actum credendi Deo, Deum, & in Deum; in actum item internum, & externum, in explicitum, & implicitum, in immediatum, & mediatum, in vniuersalem, & particularem.

---

5 Quod sit actus intellectus supponitur ab omnibus, vt omnino certum ex D.Thoma 2. 2. q. 2. art. 1. Et dicitur ex ea iustus viuere, quia est principium iustificationis, & salutis: ad quam secundum Apostolum 1. Cor. 13. & secundum Tridentinum sess. 6. cap. 7. tria distincta requiruntur, & in homine recipiuntur, nempe fides, spes, & charitas; duæ posteriores sunt actus voluntatis, prior vero est actus intellectus; quod magis innotescit ex ipso Tridentino cap. 6. vbi primum motum ad iustificationem ait esse, *Credere vera esse, quæ diuinitus reuelata sunt*: at verum obiectum
6 est potentiæ intellectiuæ, ergo &c. Ex dictis autem verbis, Concilijs, & ex alijs, quæ traduntur à D.Thoma ibidem desumi potest definitio proposita actus fidei: & consonat D. Augustinus de spiritu, & litera cap. 31. definiendo per consensum, & assensum, *Quid est*, inquit, *credere, nisi consentire verum esse, quod dicitur*, & lib. de prædestinatione Sanctorum cap. 2. alia definitione, quam adducit D Thomas d. art. 1. *Credere*, inquit, *nihil aliud est*,
7 *quàm cum assensione cogitare*. Per quas definitiones Augustini sola ratio generica credendi, seu fidei infusæ indicatur. Vnde ad indicandam specificam differentiam eius à fide humana, & à quauis scientia opinatiua, vel euidenti, opportunè dicitur in definitione proposita in Regula, quod sit assensus firmus
8 in auctoritate Dei reuelantis fundatus. Atq. hæc satis pro definitione fidei actus: cui etiam competit illa alia ex Apostolo ad Hebræos 11 iam initio præcedentis capitis regula 52. n. 2. & 3 adducta, & explicata à nobis, Fides est substantia rerum sperandarum &c.
9 Iam breuiter de multiplicibus, eius diuisionibus: primò de trimembri illa valdè celebri credendi Deo, Deum, & in Deum, quam affert D. Thomas 2. 2. q. 2 art. 2 sumitque ex D. Augustino citato. Circa hanc autem nota. quod ad explicanda hæc tria membra, nõ sint simpliciter necessarij tres actus fidei, cum secundum varias habitudines ad eumdem Deum, varijs etiam actibus, vel vnico etiam
10 fidei, distinguantur. Nam cum dico, credo Deo, intelligitur testificanti, vel dicenti: & est habitudo ad obiectum formale, seu ad moti-
11 uum credendi. Cum vero dico, credo Deum, connotatur habitudo ad obiectum materiale, quia ipse Deus est tunc res, quam credo, & eodem actu fidei vtrumque complector materiale, & formale, vt iam supra declaratum.
12 Denique cum dico, credo in Deum, habetur respectus ad ipsum Deum, tanquam ad vltimum finem; quæ habitudo etiam comprehenditur sub eodem actu, quo credimus Deo, & Deum, seu quodcumque aliud obiectum fidei materiale.
13 Verum ad hoc tertium membrum credendi in Deum requiritur alius actus voluntatis, quo actus fidei in Deum refertur, de quo actu voluntatis dubitatur, an sit actus caritatis, ita vt ille actus, credo in Deum sit actus fidei formatæ, vera caritate Dei, an potius talis actus fidei absque caritate possit in peccatore
14 reperiri. Et hoc secundum ex mente D. Augustini tract. 29. in Ioann. & D. Thomæ 2. 2. q 1. art. 9. probabilius censetur, quia nihil repugnat, quin peccator cum assensu fidei intellectus, & actu informi voluntatis, dicat, credo in Deum, fidemque suam in Deum vltimum finem referat.
14 Quatuor bimembres fidei diuisiones faciles sunt. Prima est in actum internum, & externum: & de hoc secundo, præcipuè de obligatione exterius confitendi fidem agetur capite sequenti: de interno, seu immanenti, qui est proprius fidei, vt patet, hoc, & sequenti etiam
16 capite. Altera, bimembris diuisio in explicitũ & implicitum, sicut, & tertia in immediatum, & mediatum fidei actum, iam supra pro nostro instituto sufficienter explicatæ, sed de his ex
17 professo capite sequenti. De quarta in vniuersalem, & particularem; explicationem earum terminorum attingo. Fides vniuersalis dicitur illa, quæ simpliciter necessario requiritur ad salutem, vocaturque communiter fides Catholica; quia communis est Ecclesiæ Catholicæ, & hoc nomen significat ex se vniuersalitatem; quam habet tales fides respectu personarum, cum pertineat ad quoscumque vt placeant Deo; item respectu temporum, cum semper in Ecclesia fuerit, & respectu locorum, cum vbique prædicata fit, & prædicetur; tandem respectu dogmatum, cum se extendat ad omnia, quæ per Ecclesiam fidelibus credenda
18 proponuntur. Fides vero particularis dicitur illa, quæ in aliqua reuelatione priuata, vel in instinctu Spiritus Sancti, illi æquiualente, fundatur; hincque particularis dicitur, quia in priuata propositione, materia, & persona nititur: Quamquam hæc non est diuersa essentialiter à fide vniuersali, quia in vtraq. est eadem ratio formalis credendi, nempe reuelatio diuina, ita Suarez disp. 6. sect. 3. cum communi Doctorum.
19 Tandem hæretici nostri temporis diuidunt in actum fidei historicæ, promissionum, & miraculorum; in qua diuisione, tametsi rectè intellecta, non nihil verum reperiri possit; prout tamen ab eis traditur, diuersimodè ipsi peccant, & errant: primo quia videtur ab eis tradi ad varias fides distinguendas, cum certum

sit de-

fit de fide vnam tantum esse, ad Ephes. 4. *Vnus*
20 *Dominus, vna Fides*; Item quia hæc diuisio
sub terminis, quibus proponitur ab hæreticis
est insufficiens, non necessaria, ac inutilis; nam
fides de Deo vno, & trino, & de attributis diui-
nis versatur circa potissimam materiam fidei,
& tamen ea non est fides historica, vt per se
patet, ac proinde illam, quam hæretici vocant
fidem historicam, melius nos Catholici voca-
mus fidem dogmaticã, aut fidem mysteriorũ, &
21 operum Dei. Item præter promissiones præ-
miorum, dantur etiam comminationes pœna-
rum, prædictiones etiam futurorum quæ tamẽ
sub fidem cadunt; ergo est illa diuisio insuffi-
22 ciens. Præcipuè autem in hac diuisione hæ-
retici, quoad secundum membrum hallucinan-
tur; quia fidem promissionũ assignant ad intro-
ducendam falsam doctrinam de fide iustifican-
te, quatenus vnusquisque iustus vt talis sit,
credere formaliter debet sibi remissa peccata
nec amplius imputari, & consequuturum in-
fallibiliter gloriam, attenta sola promissione
Dei, absque dolore peccatorum, & absque re-
ceptione Sacramenti Pœnitentiæ: quem erro-
rem copiosè refellit, Suarez lib. 8. de gratia
23 cap 16. Tandem est inutilis, & non necessa-
ria illa fidei diuisio, quoad tertium membrum
seu fidem miraculorum, quia hæc conuenien-
tius comprehenditur sub secundo membro
præcedentis diuisionis, nempe sub fide parti-
culari, cum operari miracula non soleat esse
cõsensum quibuscumq. fidelibus, sed particu-
laribus personis eximiæ virtutis, & sanctitatis.

---

*Fidei actus qualiter supernaturalis, & sim-
plex? quantaque eius veritas, &
certitudo?*

REGVLA LXVII.

24 ACtus Fidei Christianæ intrinsecè, & quo
ad suam substantiam supernaturalis est
& ita omnino simplex, vt nullo modo per di-
scursum eliciatur, aut in eo fundetur: semper
item verus, adeo vt de vero in falsum mutari
nequeat: tandem quamuis ex se obscurus, &
ineuidens, certus tamen maiori certitudine,
quam quæuis sit alia cuiuslibet scientiæ.

---

25 COncors est ferè Doctorum omnium sen-
tentia circa supernaturalitatem actus
fidei in sua substantia, & non tantum quoad
modum (hoc mordicus tuentur aliqui, quos
citat, Suarez lib. 2. de gratia cap 4.) quod inde
manifestè ostenditur; quia quoad totum suum
esse intrinsecum, & prout ad salutem animæ
requiritur, est donum Dei, & sine auxilio gra-
tiæ ipsius Dei ab homine elici non potest, at-
qui hoc est certum de fide, docetque Christus
Dominus, Ioan. 6. *Nemo potest venire ad me
nisi Pater meus traxerit eum*; hanc autem
tractionem fieri per fidem, statim ostendit, di-
cens; *Hoc est opus Dei, vt credatis in ipsum*:
confirmat Apostolus ad Philippens. 1. *Vobis*,
inquit, *donatum est pro Christo, non solum
vt in eum credatis &c*, Atque hoc habetur de-
cisum cum in alijs Concilijs antiquioribus,
tum in Trident. sess. 6. can. 3. & 4. docetque
passim D. Augustinus, præcipuè lib. de præde-
stinatione Sanctorum.

26 De simplicitate actus fidei, & an aliquo di-
scursu eliciatur, est aliquale dubium inter Do-
ctores; & inter assignantes ipsum ad eius edu-
ctionem, vti necessarium, est varietas: nam
Durandus in 3. dist. 24. q. 1. Almaynus tract. 2.
moralium cap. 3. & Vasquez 1. parte disp. 5.
affirmant discursu fieri actum fidei per mediũ
extrinsecum, nempè per reuelationem, cui
prius tempore, vel saltem prius natura præbet
homo assensum, & inde format discursum, &
deducit credendum esse propter eam tale, vel
27 tale mysterium, & actu credit. Canus verò
lib. 6. de locis cap. vlt. & Vega lib. 9. in Triden.
cap. 39. & alij addunt posse fieri actum fidei nõ
solum per medium extrinsecum, vt dictum
sed etiam per intrinsecum, vt si ex vna, vel
pluribus veritatibus reuelatis aliam inferas.

28 Cæterum communis est sententia, & multo
probabilior D. Thomæ 2. 2. q. 1. art. 1. ibi Caie-
tan. dub. 4. Capr. in 3. dist. 24. q. 1. art. 3. Ocham
quolib 3. q. 7. imò & Cani se corrigentis lib. 12.
de locis cap. 3. conclus. 3. quod actus fidei per
se non fundetur in discursu; sed sit simplex as-
sensus cuiuscunq. veritatis reuelatæ. Osten-
dit efficaci ratione Suarez disp. 6. de fide sec 4.
quia secũdum omnium sententiam actus fidei
quo credo hæc principia Deum esse veracem,
& Deum reuelasse, necessario debet esse om-
nino simplex, & non deductus ex discursu, ne-
que ex alijs principijs prioribus, cum non den-
tur; & quidem si darentur, de his deberet esse
etiam assensus fidei simplex, & non elicitus
per discursus aliorum principiorum, alioquin
sequeretur dari progressum in infinitum, quod
vt valdè absurdum nullus admittet; ergo as-
sensus circa hanc veritatem Deus est verax, &
Deus reuelauit, erit immediatè simplex, & non
elicitus per discursum; sed par est ratio de hac
atque de reliquis veritatibus, seu mysterijs fi-
dei Catholicæ; cum idem sit modus, & moti-
uum formale assentiendi, neque ex vi reuela-
tionis Diuinę, ergo sicut eodem simplici assen-
su simul credo Deum esse veracem ex vi reue-
lationis Diuinæ, & ipsam reuelationem, licet
prius natura, sicut video colorem ratione lu-
minis, & simul eadem visione ipsum lumen;
ita eodem simplici actu fidei credo Verbum
fuisse incarnatum ratione reuelationis, & si-
mul ipsam reuelationem, vt iam alibi attigi-
29 mus. Et differentiam inter assensum Theolo-
giæ, & assensum fidei ostendimus, quod ille per
discursum ex vi materiæ premissarum, vt vera
conclusio deducatur, hic verò absque discursu
ex vi solius reuelationis sit elicitus, sicque re-
sponsum manet ad fundamenta, & rationes
vtriusque sententiæ oppositæ.

30 Iam de veritate omnimoda actus fidei con-
stat ex D Thoma 2. 2. q. 1. art. 3. dicente fidei
non posse subesse falsum; & ita tenent eius Ex

42 mouentur in Deũ credentes. Ratio enim priori est, quia nulla datur causa necessitans intellectum ad credendum, nõ extrinseca, cum Deus, qui solus de potentia absoluta possit, non necessitet; nec vlla intrinseca, cum obiectum fidei proponatur per solam reuelationem, & non per euidentiam, quæ tantum in alijs scientijs, seu conclusionibus earum necessitat intellectum ad assentiendum, neque item in fidei assensu, vel dissensu à se ipso intellectus necessitari, aut determinari potest, vt omnes concedunt.

43 Superest itaque vt intellectus prorsus à voluntate determinetur, & imperetur, nec sufficit, si hæc non contradicat, vt volebat Marsilius, sed oportet, vt per actum positiuum id præstet, non quidem coactè, aut necessario, sed liberè, & voluntariè, quia cum sit de sua natura potentia libera, tum actus proprij ab ipsa immediatè eliciti, tum externi aliarum potentiarum, maximè intellectus ab eadem imperati, voluntarij, &
44 liberi sunt. Ac proinde eidem voluntati actus credendi tribuuntur in scriptura sacra, Rom. 10 *Corde creditur ad iustitiam, corde*, id est voluntate, vt communiter exponitur: similiter Actor. 8. ait Philippus Eunucho, *si credis ex toto corde,*
45 nempe ex tota voluntate. Hinc etiam è contra peccatum infidelitatis, quod natura sua admodum graue est, & ad dãnationem inducit Mar. vlt. *Qui vero non crediderit, condemnabitur*, eidem pari modo voluntati tribuitur, quia præceptum de actu fidei directè in eam cadit, & violatio talis præcepti ab ea in primis originẽ ducit; cum ita violare in tantum sit peccatum, in quantum est voluntarium, vt cum D. Thoma 1.2.q.6. tenent omnes, ergo ab actu positiuo voluntatis determinatur intellectus ad fidei assensum, vel dissensum, atq; vterque istorum inde habet per determinationem, quod sit humanus, & voluntarius, seu liber.

46 Dubitatur autem circa supernaturalitatem actus voluntatis, quo determinatur intellectus ad assensum fidei: aliqui enim Doctores Catholici non improbabiliter tenent esse supernaturalem, non intrinsecè, quoad substantiam, sed tantum quoad modum, sicut est sanitas miraculosè restituta infirmo, vel potentia visiua cœco: inde ducti quia hic actus voluntatis non supponit in intellectu actum supernaturalem, cum in eo non sit adhuc assensus fidei infusæ, ergo voluntas ipsa credendi, in modo tantum, & non in se, seu in sua substantia erit supernaturalis, ita illi Doctores.

47 Nihilominus consequenter loquendo ad iam tradita in Regula præcedenti num. 25. de supernaturalitate assensus fidei infusæ, vt commune inter scholasticos, & magis certum asserimus dictam voluntatem credendi esse in sua substantia, & essentia supernaturalem, ob eandem rationem tunc allatam, & additam doctrinaliter in præsenti Regula, quod in se totaliter ista voluntas sit donum Dei, & sine speciali diuinæ gratiæ auxilio haberi non possit. hoc autem est de fide omnino certum, fremant vtiq; hæretici Semipelagiani; qui vt refert Sanctus Hilarius in Epistola ad D. Augustinum posita ante librum de prædestinatione Sanctorum, cum admitterẽt pro reliquis bonis operibus necessarium esse gratiæ auxilium, prorsus negabant pro voluntate credendi, & hanc esse positam in viribus liberi arbitrij, sicque ab ea sumi posse initium salutis
48 docebant. Contra istorum errorem præcipuè, vt alia omittam, facit illud ad Philippen. 1. *Vobis donatum est pro Christo, vt in eum credatis;* & paulo post, *Qui cœpit in vobis bonum opus, ipse perficiet*; incipit autem bonum opus, per bonum voluntatis affectum, vt exprimit idem Apostolus cap. 2. *Ipse est*, inquit, *qui operatur in vobis, & velle, & perficere pro bona voluntate*, ergò voluntas credendi a Deo misericorditer est, & non ex solis viribus liberi arbitrij, iuxta illud Roman. 9. *Non est volentis, neque cur-*
49 *rentis sed Dei miserentis*. Habemus deinde hanc veritatem in Tridentino sess. 6. can. 3. & 4. Vide longiorem probationem ex alijs concilijs, & ex auctoritate Sanctorum Patrum cum rationibus Theologicis pluribus apud Suarez lib. 2. de gratia cap. 3. num. 2. Qualem verò actũ supponat in intellectu voluntas credendi explicabitur completè Regula sequenti.

50 Maior est dubitatio circa honestatem, & rectitudinem dictæ voluntatis credendi, & simul fidei assensus; quamuis enim de fide certum sit talem voluntatem ex sua natura esse honestam, ac ipsum credere esse bonum, & landabile, vt patet ex illo 1. Ioan. 5. *Si testimonium hominum accipimus, testimonium Dei maius est*, & ex illo ad Hebr. 11 *sine fide impossibile est placere Deo*, at Deo non placet, nisi quod honestum, & iustum, & ibidem dicitur, *Iustus ex fide viuit*, eo quod ipsa sit radix iustitiæ, & vitæ animæ, Roman. 3. atque Actorum 15. ait D. Petrus, *Fide purificans corda eorum*: esseq; hoc de fide, pluribus rectè ostendit S. Augustinus lib. de vtilitate credendi in principio contra errorem Manichæorum, qui dicebant, *nihil esse credendum, nisi quod ratione constaret*, quo quid stultius.
51 Non desunt tamen aliqui ex Catholicis, qui defendant prædictum actum voluntatis credendi, & consequenter assensum fidei infusę, ratione alicuius circumstantiæ, vel finis externi, praui, posse amittere honestatem, & rectitudinem, malosq; ac peccaminosos reddi; ita Caiet. 2. 2. q. 5. art. 2. & 12. atq; Medina q. 56. art. 3. ad finem ob eam rationem; quòd in alijs actibus externis virtutum id possit euenire, vt ab omnibus communiter conceditur, cur non etiam in actu
52 fidei infusæ, & in voluntate credendi? Et quidem S. Augustinus lib. de fide, & symbolo, ita sentire videtur, quod interdum aliqui ob temporalia bona vltimum finem in eis constituendo; fidem malè suscipiant; atque vt certum audio, quod in hac Ciuitate Melitensi aliquæ fœminę infideles conuersæ fuerint ad fidem nostram, vt facilius, & maiori cum lucro meretricium exercerent, ergo, &c.
53 Verum absolutè tenendum est cum Suarez citando, tàm actum voluntatis, quo determinatur intellectus ad credendum ex vi reuelationis Dei, quàm assensum eius circa obiectum reuelatum non posse amittere suam honestatem, & rectitudinem, quam intrinsecè, & substantialiter habent, neque vllo modo reddi pecca-

peccaminosos; eo quod in sua substantia sint supernaturales, & dona Dei ex auxilio gratiæ misericorditer concessa, vt latè supra ostensum est ex scriptura sacra, & ex Concilijs, vti certum de fide, ac propterea non indiget hoc maiori probatione.

54 Vnde responsio ad rationem in contrarium hæc legitima, quod quando quis conuertitur ad fidem ex solo affectu temporali, & fine prauo, sanè non acquirere ipsa fidem infusam, & diuinam, sed tantum acquisitam aliquam, & humanam, vt indicat D. Augustinus lib. de Catechizandis rudibus cap. 5. atque indè patet quia vera fides non acquiritur, nisi per voluntatem supernaturalem, & piam affectionem infusam; qualis non est in illo, qui ex motiuo humano, aut fine prauo inducitur ad credendum.

55 Respondetur etiam alio modo, si talis homo, qui conuertitur ad fidem Catholicam haberet simul duos actus voluntatis, quibus conuerti vellet, alterum supernaturalem, & honestum ob veram honestatem fidei, ex testimonio Dei reuelantis; alterum naturalem malum, ob lucrū temporale, aut finem prauum (in his enim simul habendis, nulla apparet repugnantia) tunc eius intellectus inducitur, seu imperatur ad assensum fidei infusæ per solum actum voluntatis supernaturalem honestum, ac proinde est bonus, & honestus, non vero per naturalem malum.

56 Et quia hic non causat eum, sed tantum respicit, vt materiam circa quam versatur ordinando extrinsecè ad suam vtilitatem, vel ad prauum finem, nullo modo refundit suam malitiam neque denominatiuè in ipsum. Ita communiter omnes, & ex recentioribus præcipuè Vasquez 1. 2. disp. 53. cap 4 num. 26. Bannes. 2. 2. q. 4 art. 5: dub. 2. & Basilius Pontius 1. p. variarum disp. relat. 2. S. superest eandem. Vtraque autem re-

57 sponsio, aut saltem prima adaptari, potest actibus externis aliarum virtutum, vt sic rationi in contrarium sit satisfactum.

58 Vltimo loco qualiter meritum per prædictos actus voluntatis credendi, & assensus fidei infusæ acquiratur, vel leuiter attingo, cum proprius locus de hoc agendi sit in materia de gratia, & merito, Equidem quod sint meritorij, absolutè ex modo loquendi scripturæ sacræ ferè certum habetur, Genes. 15. *Credidit Abraham Deo, & reputatum est illi ad iustitiam.* ad Eph. 2. *gratia saluati estis per fidem, & non ex vobis,* & ad Hebr 11. assignantur multa premia fidei.

59 Peculiariter tamen dubitari potest de primo actu voluntatis credendi, & assensus fidei infusæ an sit meritorius? Negant Marsilius in 3. dist. 14. art. 1. dub. 14. & Almaynus in 3. dist. 24. dub. 2. quia tales actus antecedunt ad actum caritatis & ad habitum gratiæ sanctificantis; at sine caritate, & gratia non est meritum apud Deum.

60 Ergo &c Affirmant vero Capreolus in 3. distin. 24. & alij, quia in eodem instanti temporis sūt quandoque simul hæc tria isto ordine, assensus fidei, actus caritatis, & habitus gratiæ, vnde quamuis in priori naturæ non sit huiusmodi assensus fidei meritorius, erit tamen in posteriori naturæ: subtilis quidem hæc Capreoli distinctio quæ non omnino displicet.

61 Dicendum item prædictos actus voluntatis credendi, & assensus fidei infusæ esse meritorios de condigno augmenti gratiæ, & gloriæ, si eliciantur ab homine iam constituto in gratia iustificante, siue sint coniuncti cum actu caritatis, siue non. Exemplum sit hominis in infantia baptizati, qui in ætate adulta, retenta adhuc gratia baptismali, elicit primum actum fidei; nam cum fiat à persona grata, erit meritorius de cōdigno: & ex altera parte non requiritur relatio caritatis, quæ per actum peculiarem taliter elicientis præsentem, vel præteritum facta sit, cum sufficiat, quasi naturalis tendentia ipsius actus fidei in finem supernaturalem. Quod pari mo-

62 do locum habet in actibus aliarum virtutum, qui eliciti ab homine iustificato, ex sua natura, absque relatione ad actum caritatis meritorij sunt de condigno, vt cum magis communi sententia D. Thomæ, & aliorum docet idem Suarez ibidem, & lib. 12. de gratia cap. 9.

63 Si primus vero actus fidei diuinæ educatur ab infideli, qui conuertitur ad Christianismum, vel etiam a quouis peccatore in statu peccati, non erit meritorius de condigno, maximè si tempore antecedat infusionem gratiæ; quia educitur à persona indigna, & peccato affecta.

64 Elicitus tamen idem actus à dicto peccatore vel ab infideli in eodem instanti, quo introducitur gratia iustificans, vel per receptionem Sacramenti cum sola attritione, vel per veram contritionem, in priori naturæ nullo modo censetur meritorius de condigno ob rationem dictā quod adhuc pro illo priori peccator non concipiatur iustificatus, in posteriori vero naturæ probabile est, quòd mereatur de condigno, non primam gratiam, quia iam supponitur, nec augmenti gratiæ, quia non fit in eodem instanti, sed primæ gloriæ: cum enim nondum collata sit, potest homo ex iustitia ad eam acceptari, sicut pari modo philosophatur Suarez lib. citato cap. 24. & 28. de dicta contritione. Atque hæc omnia de merito voluntatis credendi, & assensus fidei infusæ à nobis obiter sint dicta.

Præcedit nè actus iudicij in intellectu ante assensum fidei, & qualis? & quomodo elicitur?

REGVLA LXIX.

65 DVos prædictos actus fidei infusæ, & voluntatis credendi, necessariò etiam antecedit in intellectu alius tertius, quo homo cogitat, & iudicat hic, & nunc præstandum esse assensum fidei credibilibus sufficienter propositis: Hoc autem iudicium secundum suam substantiam naturale est, & naturali discursu elici potest, supposita sufficienti propositione obiecti: adiungitur tamen ei supernaturalis illuminatio Spiritus Sancti, quæ simpliciter necessaria est, non pro eliciendo tali iudicio, sed vna cum ipso pro excitanda voluntate ad credendum, vt sequatur in intellectu assensus fidei.

De

66 DE hoc cogitationis, & iudicij actu clarè loquitur D. Augustinus, & eius necessitatem indicat lib. de prædestinatione Sanctorũ cap 2. dicens, *prius cogitandum est, an sit credendum, quàm credatur*, ergò in sententia Augustini, huiusmodi cogitatio, seu iudicium, antecedit totum actum credendi, & consensum seù voluntatem eius, idem docet D. Thomas 2. 2. q. 2. art. 4. ad 3. fundaturq; in vulgari, ac verissimo axiomate Philosophorũ, *Quod nihil volitum, quin præcognitum*, atque ne leuiter quis ad credendum moueri dicatur, iuxtà illud Eccles. cap 19. *Qui citò credit, leuis est corde*, præcedat tale iudicium, necesse est: vnde nullus credo, audebit eius necessitatem negare contra auctoritatem Sanctorum Doctorum, & contra rationem: hoc ita supposito.

67 Non leuis difficultas insurgit circa qualitatẽ huius actus iudicij, sit nè supernaturalis quoad substantiam præcipuè; an verò merè naturalis? atque inde difficultatem augeri affirmat Suarez disp 6. de fide sect. 8. quod nihil ferè inueniatur de illa dictum à Doctoribus, ipse verò hinc inde fortissimis rationibus vtramq; partem ex-

68 pendit. Pro parte negante supernaturalitatem eius efformat argumentum valdè efficax, deducendo ad inconueniens; quia ille actus iudicij, vel est liber, vel necessarius, non primum, nam supponeret voluntatem iudicandi, quæ determinat intellectum, ad illud iudicium, cum omnis libertas à voluntate oriatur, & hæc voluntas supposita requireret alium actum iudicij, & hic, vt sit liber, supponet similiter aliam volitionem, atque sic in infinitum, quod est absurdum, ergo primus actus iudicij non est liber; neque item secundum, nam si est necessarius, sequitur necessariò, quod sit euidens, & consequẽter naturalis: sola enim euidentia, vt diximus Regula præcedenti num. 42. cogit intellectum ad actus naturales, & nullum datur lumen euidens supernaturale in hac vita, de lege ordinaria, ergo nõ est supernaturalis ille iudicij actus.

69 E contra verò pro parte admittente in eo supernaturalitatem videtur esse expressè D. Aug. vltimo loco citatus, cuius est illud principium, quod gratia sit simpliciter necessaria ad actum, illum intellectus, qui voluntatem credendi antecedit, & probat ex eo 2. Corin. 3. *Non sumus sufficienter cogitare aliquid à nobis, quasi ex no-*

70 *bis*; Ergo, &c. Atque pro eodem faciunt omnia loca scripturæ, quæ paulo ante sunt adducta ad ostendẽdum esse supernaturalem, quo ad substantiam actum voluntatis credendi, quo voluntas, cum sequatur semper intellectum, eò quod sit potentia cœca, non prius eleuabitur ad actum supernaturalem, quàm intellectus; ergo in hoc supponet actum iudicij supernaturalem, ob istas, & alias rationes vtriusq; partis, Suarez citatus diuersos excogitauit modos soluendi difficultatem, quos expendit, & reijcit, vide apud ipsum.

71 Verùm cum ratio illa deducendo ad inconueniens, prò parte negante omnino supernaturalitatem in actu iuditij antecedente voluntatem credendi, semper vim suam retineat, imò eam vel magis fundatam, & faciliorem cum eodem Suarez inclinamus, & ostendimus directè esse tantùm naturalem; quia medium per quod habeatur, naturale est, nempè per discursum naturalem, cum solum sit de credibilitate obiecti fidei, & in sufficienti eius probatione fundetur; Ex qua facile formatur hic discursus: Quidquid sufficienter proponitur, est credibile, hoc sufficienter proponitur, ergò est credibile; quæ conclusio est ipsemet actus iudicij, quo mouetur voluntas, & deducitur euidenter ex præmissis, ex maiore vti nota per se lumine naturali, & ex minori, quæ experimento innotescit, supposita prædicatione Euangelij publica, vel instructione particulari hominis docti, & supposita doctrina suprà tradita de euidentia credibilitatis mysteriorum fidei, & de normis credendi, quibus proponuntur. Ita docent Gabriel in 3. dist 24. dub. 1. Almaynus dub. 2. Albert. sect. 6. num. 3. & alij recentiores.

An fidei virtus contineat duos habitus intellectus, & voluntatis? & qua ratione vterque ab alijs virtutibus distinguatur?

REGVLA LXX.

73 FIdes virtus Theologalis, licet vna tantum sit ex illis tribus ab Apostolo assignatis 1. Corint. 13 *Nunc autem manent tria hæc Fides, Spes, Charitas*, vnione tamen morali ex duplici habitu constituitur ad eliciẽdos proprios actus Regulis præcedentibus, declaratos, altero magis præcipuo intellectus, altero minus præcipuo voluntatis, vtroq, supernaturali, infuso à Deo, vtroque etiam apto intendi, seu augeri per di-

74 ctos actus, sed non remitti. Ille existens in intellectu ex sua natura est vna simplex qualitas & intellectualis virtus, distincta ab alijs fidei virtutibus intellectualibus, seù donis, & gratijs gratis datis, quæ ei inseruiunt, præcipuè à fide, seu dono prophetiæ, simpliciterquè dicitur habitus, & virtus fidei Theologalis: hic verò existens in voluntate similiter est simplex qualitas, & specialis virtus moralis, distincta à charitate, & à reliquis virtutibus moralibus, vocaturque communiter habitus piæ affectionis.

---

75 TAm multa, quod speculatiua, sub eadem Regula comprehendimus breuissime declaranda, vt citius ad magis practica, & moralia accedamus. Pro declarando priori habitu in

76 intellectu existente, prænotandum est, quod circa eadem mysteria reuelata possit homo habere actus fidei acquisitæ, qui naturales sunt; & actus item fidei infusæ supernaturales. Ex Prioribus, qui speciebus per analogiam, vel ordinem ad res sub sensibus positas, acceptis modo naturali eliciuntur, fit habitus in intellectu acquisitus, & naturalis, atque hic manere potest, quãuis fides infusa amittatur, vt patet in hæretico.

77 Præter hunc habitum acquisitum, an ad eliciẽdos actus infusos fidei sit admittendus habitus super-

supernaturalis,& infusus in intellectu fuit quæ-
stio grauis inter antiquos Theologos; quæ nunc
omnino cessauit; quia iam ab omnibus certum
habetur esse admiscendum; imo certum de fide
à melioris notæ Doctoribus iudicatur (tametsi
alij non tantam certitudinem ei tribuant) quia
Tridentin.sess 6.cap 6. & 7. expresse dicit *post*
actum fidei infundi iustitiam, quæ fidem, spem,
& charitatem includit; & addit idem Conci-
lium, *fidem non amitti per omne peccatum*,
quod necessario intelligitur de fide habituali.
78 Ex qua Tridentini doctrina etiam clare sumi-
tur hunc habitum fidei esse virtutem superna-
turalem, & infundi à Deo ad infusionem gratiæ
iustificantis.
79 Ista autem virtus Theologalis residens in in-
tellectu congruè in hunc modum definitur à
Suarez disput.7.de fide sect. 1. *Est habitus in-*
clinans, & dans intellectui supernaturalem fa-
cultatem eliciendi assensum fidei propter aucto-
ritatem primæ veritatis reuelantis. Huic etiam
habitui applicat D. Thomas 2.2. quęst. 4. artic.
1 definitionem illam D. Pauli ad Hebræos 11:
Sperandarum substantia rerum, &c. quam nos
iam regula 52.num.3 cum Castro Palao decla-
80 rauimus. Item Suarez citatus egregiè ostendit
cum Molina 1.p. quæst. 1.artic.6. & Valentia
tom.3.disput.1 quæst.4.pun 5.qualiter hic habi-
tus fidei habeat rationem virtutis intellectualis,
sitque vna simplex qualitas, sufficiens ex se ad
producendum fidei assensum, absq; vllo lumine
Diuino superaddito; quia frustra superadditur
aliud præter declaratum Regula præcedenti n.
69.lege ipsum Suarez.
81 Iam de distinctione huius habitus virtutis
Theologalis ab alijs fidei virtutibus intellectua
libus, seu gratijs,& donis gratis datis,dicendū,
prolato vno, vel altero verbo de singulis. Præ-
82 notandum autem hoc de omnibus ferè in com
muni, quod vix vlla differentia essentialis, sed
tantum accidentalis inter ista, & fidem Theo-
logalem reperiatur; ita enim D Thoma 2. 2.ex
varijs locis priùs in genere, postea in specie
ostendit copiosè ipse Suarez, tota disputatione
83 octaua Fides itaque quę dicitur Fructus Spiri-
tus sancti differt à Fide virtute Theologali,quod
hęc vocetur talis, prout continet assensum, &
credulitatem, maximè quando caritate forma-
tur; prout verò quandam inducit menti dele-
ctationem spiritualem, dicitur fructus Spiritus
84 sancti. Item fides miraculorum, essentialiter
eadem est cum fide Theologali, cum accidenta-
li adiuncto, quod ad patranda miracula huius-
modi actus debeat esse ita elicitus,& applicatus
ad hoc particulare factum, vt possit generare
eam fiduciam, & actus alios necessarios ad im-
petrandum à Deo optatum miraculum.
85 Præterea in quo consistat differentia inter fi-
dem Theologalem, & fidem, quę est gratia
gratis data, controuertitur inter Doctores,prę-
ualet tamen sententia D. Thomę 2. 2. quęst. 4.
artic.5.ad 4. dicentis hanc fidem esse sermo-
nem fidei, cui adiunguntur ad eumdem finem
alię quatuor gratię, seu dona gratis data, nem-
pè sermo scientię, sermo sapeintię, donum lin-
guarum, & interpretatio sermonum, quoad
sensum eorum, de quibus D.Paulus 1.Corin. 12.
86 Nam secundum D Thomam 3.par. quęst.7. ar-
tic. 7. *Sermo fidei, & dictæ quatuor gratiæ gra-*
tis datæ, ex sua natura ordinantur ad actus ex-
ternos fidei manifestatiuos in vtilitatem aliorum
non sic fides Theologalis, sed ad bonum tantum
recipientis ipsam per se dirigitur. Consonat illud
Diui Augustini lib.14. de Trinitate cap.1. *Aliud*
inquit, *est scire tantummodo, quid homo credere*
debeat propter adipiscendam vitam bonam, aliud
scire quemadmodum hoc ipsum, & pijs opitule-
tur, & contra impios defendatur.
87 Discrimen autem inter sermonem, fidei ser-
monem scientię, & sermonem sapientiæ diuer-
simodè assignatur à Doctoribus; placet tamen
modus assignandi D. Thomæ 1. 2. quęst. 111.
artic.4. quod sermo fidei explicet res eius quo-
cumque modo; sermo verò sapientię explicet
eas per causas, seu rationes altiores, eliciendo,
& suadendo reconditas veritates; sermo deni-
que scientię indicet easdem rationibus conna-
turalibus, & exemplis.
88 Sed quid de differentia inter fidem Theolo-
galem, & hæc fidei dona gratis data? essentia-
lis ne? an accidentalis? Non discutit hoc in
particulari Suarez, nec alius, quod sciam, vi-
detur tamen esse essentialis ob exemplum Chri
sti Domini, quem cum Diuo Augustino Epistol.
57. & cum D.Thoma 3.par. quęst. 7. artic. 7.
Omnes vt certum concedunt habuisse hęc fi-
dei dona gratis data; non verò fidem Theolo-
galem; quia ista ei, vt comprehensori repu-
gnabat; nisi forte quis dicat talia dona in
Christo viatore simul, & comprehensore, eo
quod in lumine gloriæ, seu in visione beatifica
fundarentur fuisse multo altioris ordinis, & di-
uersę speciei ab his, quę puro viatori, fundata
in sola reuelatione Diuina, conceduntur.
89 Restat videndum in quo distinguatur fides
Theologica à fide Prophetica, seu à dono pro-
phetiæ: atque pretermissis multis, quę loco ci-
tato per sex longas sectiones affert Suarez spe-
ctantia ad donum prophetię: hoc vnum, cum
eo dico, hanc conuenire omnino cum fide
Theologali in obiecto formali, & materiali, ac
in alijs essentialibus, & inter ipsas pręcipuè esse
duplex accidentale discrimen. Primum id,
90 quod attigi paulò ante ex D.Thoma, nempe fi-
dem Theologalem dirigi ad vtilitatem, seu iu-
stificationem recipientis eam, fidem vero pro-
pheticam ad directionem, & iustitiam aliorum.
91 Secundum, quod fidei propheticę obiectum
semper proponatur Prophetę immediatè à Deo,
vel ab Angelo; non sic obiectum fidei Theolo-
galis, sed medio aliquo homine, nempe vel ip-
so propheta regulariter per viua verba, aut per
scripturam, vel alio iuxtà iam tradita supra.
92 Sequitur agendum sigillatim de habitu exi-
stente in voluntate; esse hunc necessarium ad
fidem diuinā habitualem, & actualem docet
expressè Diuus Thomas 2. 2. quæst 4. artic. 2.
ibi enim assignat habitum voluntatis propter
intrinsecam rationem fidei,vt hęc scilicet sit vo-
luntaria.
93 Ad quod probandum format argumentum
hoc modo; quia quoties actus pendet per se à
dua-

duabus potentijs, vna eliciente, & altera imperante, admittendus est necessario habitus in vtraque potentia, vt sic vtraque sit integrè, & habitualiter disposita, seù intrinsecè in actu ptimo constituta ad exercendum talem actum sed in intellectu ad eliciendum actum fidei, supenaturalem ab omnibus conceditur habitus etiam supernaturalis; ergo in voluntate ad ipsum imperandum per propriam ipsius volitionem elicitam necessariò est similis conceden-

94 dus. Qui habitus similiter est simplex qualitas; & cum resideat in voluntate, à fortiori habebit magis rationem virtutis moralis, quam ille, qui residet in intellectu; quia omnis moralitas cuiuscunq; actus, tam in esse mali, seù peccati, quam in esse boni, seù virtutis, originem à voluntate præcipuè ducit; & quidem, *Propter quod vnumquodque tale, & illud magis*. Sumitur manifestè ex D. Thoma 1.2. q.56. art.3 quem multi sequuntur: & cum ipso hãc virtutem communiter vocant piam affectionē.

95 Quid verò iam quoad huius piæ affectionis habitus, in voluntate residentis distinctionem à charitate, & ab al js virtutibus? paucis accipe Quamuis possit charitas per proprium actum imperare assensum fidei, sicut imperat actū religionis, & quosuis aliarum virtutum; dum homo est in statu gratiæ, si ad id ab eo applicetur, tamen cum non competat per se, & in trinsecè fidei esse coniunctam cum charitate, & in statu peccati, quandoq; homo valeat elicere actus fidei, cumq; ad hos eliciendos determinari debeat intellectus, & imperari à voluntate per proprios actus volitionis elicitos, concedendus est necessariò in ea alius habitus virtutis diuersus à charitate; qui in talibus volitionibus eliciendis, ipsi voluntati facilitatem, & promptitud nem præbeat, & hic est habitus piæ affectionis.

96 Quæ habet pro obiecto formali honestatem, quæ in credendo inuenitur; charitas vero ipsam Dei bonitatem, ergo sunt distinctæ inter se: quidquid dicat Caietanus, contra expressam præ tradita doctrina auctoritatem D.Thomæ 2.2 q 4. art.2. ad 5.

97 Ob eamdem etiam rationem diuersitatis obiecti formalis, quæ est potissima, & à priori, differt hic habitus piæ affectionis ab obedientia, quæ vt est peculiaris virtus, intendit obseruationem præcepti, sub hac formalitate præcisè, quia præceptum, attingitq; hanc differentiam D Thomas ibidem art.7. ad 3. simili-

98 ter differt à virtute Religionis, cuius ratio formalis est cultum, & honorem Deo tribuere

99 ob præexcellentiam ipsius. Tandem ob eandem differentiam obiecti formalis distinguitur virtus piæ affectionis à virtute studiositatis, quę est media inter duo extrema curiositatis, & neglìgentiæ, & reddit in obiectum sub hac formalitate moderandi scilicet affectum nimis curiosè, aut nimis tardè; seù negligenter in cognoscendo res veras. Ita Suarez vbi supra sect. 2. contra Valentiam tom.3. disp.1 q.1. pun.4. qui absq; firmo fundamento putat studiositatem, & piam affectionem esse eandem virtutem; Fun-

100 damentū tamen diuersitatis obiecti formalis à nobis positū firmissimum est propter quod quæcunq; virtutes, vt vno verbo dicam, ab habitu piæ affectionis formaliter distinguuntur.

101 Præter iam dicta vtrique fidei habitui in intellectu, & voluntate residenti communia, competit etiam vnicuiq; eorum posse augeri, seù intendi per proprios actus, sicut similiter augētur, & intenduntur aliæ virtutes infusæ, præcipuè charitas, & gratia diuina existens in anima (de quo copiosè tractat Suarez lib. 9. de gratia) quia ita postulat intrinseca vniuscuiusque earum ratio, seu natura; secus verò omnino de diminutione, & remissione talium habituum, in se vtiq; & non quoad species, & obie-

102 ctorum apprehensiones. Quamquam huiusmodi fidei habitus corrumpi possunt, vt iam dicam Regula sequenti. Pluribus omnia prædicta tractat Suarez citatus; nobis proposita sufficiant, vt vltimo loco in hoc capite duo communia vtrisq; actibus, & habitibus fidei de subiectis, & de effectibus eorum duplici regula expendamus.

Fides Diuina formata, & informis per quodnam peccatum amittitur? & qualiter?

REGVLA LXXI.

103 TAmetsi diuina fides formata quouis peccato mortali amittatur; secus tamen est de fide diuina informi, nisi sit peccatum hæresis, seu infidelitatis; per hoc autem, quodcumq; illud sit, non physicè, sed moraliter duo fidei habitus Regulis præcedentibus declarati ab intellectu, & voluntate, quoad totum suum esse omnino expelluntur.

---

104 SVpponenda est illa doctrina, prorsus certa, nempè fidem sicut & gratiam, charitatem, ac reliquas virtutes ei coniunctas, quas homini Deus semel concedit, & infundit, nunquam ab ipso Deo illi auferri (*sine pœnitentia enim sunt dona Dei*, vt ait Apostolus Rom 11.) & semper in eo permanere, nisi eas ipsemet homo ratione peccati amittat. Supponenda item celebris illa diuisio fidei in formatam, atq; in informem, seu in viuam, & mortuam; quam adducit D. Thomas 2.2 q.4. art.3. 4. & 6. desumptam ex S. August. lib. de cognitione veræ vitæ cap 32. & alijs locis.

106 Quid sit fides mortua optimè declarat S. Iacobus cap.2. *Fides, inquit, sine operibus mortua est*: & hinc è contra fides cum operibus erit viua. cum autem viuum, & mortuum se habeant vt formatum, & informē; seu quod est cum forma, dante vitam, & quod est sine ea, cumq; forma dans vitam animę nostrę, & his quę sunt in ea, sit Dei charitas, seù diuina gratia; illa dicetur fides viua, seu formata, quæ est coniuncta cum charitate, & accipit actu ab ipsa vitam, & formationem; atq; è conuerso illa dicetur fides mortua, & informis, quę est separata à charitate, & consequenter ab eius vita, & formatione: quibus iam sic suppositis.

N Quan-

107 Quando dicimus fidem formatam quouis
peccato mortali amicti, intelligitur, & est prorſus certum apud omnes, quod amittatur forma
eius, nempe charitas, & ipſa tranſeat de vno
ſtatu in alium, videlicet deſinat eſſe formata,
& incipiat eſse informis. Hoc autem ita ſe
habere complete probatum manebit; ſi pari
modo probauerimus fidem infotmem, quolibet peccato mortali non amitti. Delirant cir-
108 ca hoc Hęretici aliqui noſtri temporis, qui ſicut fidem particularem, & modum facilem obtinendi iuſtificationem, vt iam ſupra attigimus, falsò aſſignant, ſcilicet ſi ſolum quis credat ſibi non imputari peccata; ita per quoduis
peccatum, quod imputatur, amitti verâm fi-
109 dem falſiſſimè adiungunt. Doctrina itaque à
nobis propoſita de fide certa cenſetur ex Tridentino ſeſſ. 6. can 19. & abſolutè affirmat D.
Auguſtinus lib. 1. de Trinitate cap. 18. *fidem ſine charitate eſſe poſſe*; Sed non prodeſse. Ratione
etiam efficaci oſtenditur, quia non quoduis
peccatum eſt contrarium fidei, neq; opponitur
eius obiecto formali; ergo homo exiſtens in
peccato mortali poterit elicere actus fidei; &
quidem habitus fidei prius tempore infundi poteſt in mente, quam infundatur gratia iuſtificans in anima; ergo & actus fidei producit.
110 Quòd ſi D Paulus atteſtatur 1. ad Timoth. 1.
Amittentes bonam conſcientiam circa fidem naufragauerunt; intelligitur, ſecundum communem expoſitionem, de peccatoribus quibuſdam, qui maiori facilitate, & licentia grauiora peccata contra conſcientiam committunt, qualia committebant Alexander, & Hymenæus, de quibus in ſpecie loquitur Apoſtolus,
tales permittit Deus aliquando in errores incidere, & circa fidem naufragari: vide circa
hoc Suarez citandum.
111 Verùm quod per peccatum quoduis mortale hæreſis, ſeu infidelitatis prorſus amittatur,
vterq; fidei infuſæ habitus, docet D. Thomas
2.2. quæſt. 5. art. 3. atque eſt adeo certum, vt ſine errore in fide non videatur poſſe negari: cum
deducatur clarè ex ſcriptura Sacra, 1. Ioan. 2.
Ex nobis, inquit, *prodierunt, ſed non erant ex nobis, nam ſi ex nobis eſſent, permanſiſſent vtique nobiſcum*: ex quo loco colligant SS. Patres
hæreticum manere extra Eccleſiam Catholicam, quia amiſit fidem per peccatum hæreſis,
(quamquam ipſa Eccleſia adhùc retinet iuriſdictionem ad eum puniendum, & cogendum,
vt ad ſuum ouile reuertatur, vt alibi pluribus
dicetur.)
112 At quod committens quodcumq; aliud mortale intra Eccleſiam maneat, res eſt indubitata; quia non amittit, ſed retinet fidem informem: atq; vtrumque de amiſſione fidei ab illo
& de retentione eius ab iſto, docet expreſſe
Tridentinum ſeſſ. 6. cap. 15. *Aſſerendum*, inquit, *eſt non modo infidelitate, per quam & ipſa fides amittitur, ſed etiam quocumq; alio peccato mortali, quamuis non amittatur fides, gratiam amitti*. Quod ſi hęreticus vnum tantum
articulum fidei neget, vt negabant illum reſurrectionis dicti Alexander, & Hymenæus, &
quoſcumq; alios credat nequaquam hos credet fide diuina infuſa; ſed tantum humana
ſignis, aut inditijs temporalibus externis, vel
teſtimonio hominum fundata. Nam veritates
114 omnes noſtræ fidei Catholicę, ita connexæ
ſunt inter ſe, ſub eadem ratione formali reuelationis diuinæ, aut teſtificationis Dei, vt qui
hanc circa aliquam earum neget, aut quod idē
eſt, falſam eſſe dicat, circa omnes eiuſdem
negaſſe, aut eſſe falſam, dixiſſe cenſetur, vt
omnes concedunt.
115 De modo tandem amittendi fidem per peccatum hæreſis poteſt eſſe dubium; non enim
defuerunt auctores, quos tacito nomine citat,
Suarez, vbi ſupra ſect. 4. affirmantes phyſicè
expelli, vtrumque fidei habitum per peccatum infidelitatis; cum par ſit ratio, atque
de charitatis expulſione; charitatem autem
expelli phyſicè ab animo per quoduis mortale,
videtur eſſe ſententia D Thomę in materia de
charitate, & multi eius diſcipuli, ita tenent; er-
116 go &c. Dicendum tamen expulſionem fidei
per infidelitatem non fieri phyſicè; ſed moraliter, ratione demeriti, & diſpoſitionis. Hanc
vt communem, & magis certam ſententiam
docent D. Bonauentura in 3. diſtin. 27. art. 1. q.
4. Scotus diſt. 23. q. 1. ad 1. Durandus diſt. 31. q.
117 1. ad 1. & alij. Probatur efficaciter, quia expulſio phyſica fit, vel effectiuè, vel formaliter;
at per primum actum erroris, & per actum voluntatis errandi contra fidem, ob quos ſtatim
fides amittitur, neque effectiuè introducitur,
neque formaliter recipitur aliquid in intellectu, aut in voluntatem, quod habeat phyſicā
incompoſibilitatem cum habitibus fidei in
vtraque potentia reſidentibus; cum habitus
oppoſiti per plures actus ſucceſſu temporis ge-
118 nerentur, ergo &c. Confirmatur particulariter contra expulſionem formalem, quia principium generale, & communiter receptum
apud Philoſophos habetur, per actum non
expelli formaliter habitum, & eſt expreſſa doctrina D. Thomę 2.2. q. 24 art. 12. eo quod non
ſeruent inter ſe proportionem: & quemadmodum in naturalibus non repugnat formaliter
motus ſurſum cum habituali, ſeu naturali propenſione ad motum deorſum; ita in pręſenti
actus erroris, & voluntatis errandi non repugnabunt formaliter cum habitibus fidei prędictis; ſed neque effectiuè ob rationem dictam;
ergo nullo modo phyſicè erit vlla inter eos repugnantia.
119 Remanet itaque vt ſit ſola repugnantia, &
incompatibilitas moralis, demeritoriè, & diſpoſitiuè inter actum infidelitatis, ſeu erroris
contra fidem, & habitus illos fidei ſupernaturales: primum demeritoriè per ſe iam patet; non
enim meretur fidem diuinam ille, qui contra
120 eam ſentit. Secundum diſpoſitiuè indè innoteſcit, quia vt optimè declarat D. Thomas vbi
ſupra, quicumq; diſſentit ab vno fidei articulo
eo ipſo manet impeditus, & indiſpoſitus ad credendum aliquid per verum aſſenſum infuſum,
cum omnimoda certitudine ex formali obiecto fidei, nempe reuelatione, & teſtificatione
diuina.

Capacitas actuum, & habituum fidei est ne in quibusuis viatoribus, & animabus Purgatorij? & quid de Beatis, ac Damnatis.

REGVLA LXXII.

121 QVicumq; homines meri viatores, & animæ existentes in Purgatorio semper sunt capaces tàm habituum, quam actuum fidei infusæ, nisi ob aliquod impedimentum ex parte hominis, fiat iste eorum incapax per aliquod saltem tempus: eadem capacitas fuit in
122 Angelis, dum extiterunt in via. Cæterum extra viam in Beatis, atque in Damnatis nullus manet vsus fidei Diuinæ loquendo de facto seu de lege ordinaria; de potentia verò absoluta non apparet repugnantia.

123 COncordant Doctores circa omnes ferè huius Regulæ particulas, & quod in ea dicitur tàm de Angelis, quam de hominibus, vt omnino certum est ab omnibus tenendum, ita enim illi, dum fuerunt viatores ambularunt sicut et nos in via per fidem ambulamus, vt ait Apostolus 2. Corint. 5. Cum autem Angeli non cognoscant supernaturalia per proprium lumē naturale, vt per se patet, & tradit D. Thomas 1. p. q. 57. hinc fit, vt fuerint capaces reuelationis diuinæ, tam abstractiuæ, quam intuitiuæ, & consequenter capaces actuum, & habituum
124 fidei infusæ. Quod etiam locum habuit in primo Angelo, quamuis non potuerit non cognoscere euidenter Deum testificantem, seu reuelantem; eum hæc euidentia non repugnet, vt sit coniuncta cum fide diuina, quod iam supra ostendimus: atq; hanc fidei capacitatem in quibuscumq; Angelis viatoribus, vti certam docet idem D. Thomas 2. 2. q. 5.
125 Nomine verò Viatorum intelliguntur etiam animæ in Purgatorio existentes, quę adhuc per fidem ambulant; cum nondum viam absoluerint, nec ad vltimum peruenerint terminum; quamuis in morte cœperint à via discedere. Necessaria est autem illis fides ad Deum super naturaliter cognoscendum, & ex charitate su-
126 per omnia amandum. Aliunde reuelario obscura habita in vita, dum sunt ibi, in eis permanet, & ex vi huius elicere actus fidei non impedit ipsas euidentia in attestante, quam experimento acquisierunt, vt traditum alibi; ita ex communi sententia Suarez tomo de Pœnitentia disp. 47 sect. 2.
127 Item de limitatione illa, quod homo ex parte sua ob aliquod impedimentum incapax fidei diuinæ reddatur, res est etiam indubitata, exprimenda igitur tantum tria impedimenta ob
128 quæ id euenire potest. Primum est carentia vsus rationis, vt in dormientibus, in amentibus & in infantibus, qui habitus fidei, & piæ affectionis receptos per Baptismum, vel aliter, retinent, dum vsu tamen rationis carent, eorum
129 actus elicere nequeunt. Et quamuis posset Deus ex priuilegio miraculosè tales actus infantibus concedere, vt Beatissimæ Virgini Marię, & S. Ioanni Baptistę concessisse credimus; id tamen non est de lege ordinaria gratiæ, & esset erroneum affirmare huiusmodi actus fidei esse infantibus necessarios ad salutem, vt infra dicetur.
130 Alterum impedimentum potest esse ignorantia, ratione cuius innumeri homines, nec actus nec habitus fidei habent, eo quod res fidei nō audiant: *nam fides ex auditu*, vt ait Paulus, atque ignorantia in eis potest esse aliquando inuincibilis. Prouidit enim Deus per causas veluti vniuersales modum, quo verbum fidei ad omnes posset peruenire, quod si in particulari ad multos de facto non perueniat, nequaquam tenetur Deus ex vi suę ordinarię prouidentiæ auferre semper huiusmodi impedimentum; quamquam ex speciali gratia non raro ip
131 sum aufert. Tertium impedimentum est hæresis, errans enim in vno fidei articulo, nequit vera fide aliquid credere: sed de hoc impedimento iam Regula præcedenti satis dictum.
132 Solum itaq; est controuersia inter Doctores circa iam Constitutos in statu termini, scilicet beatitudinis, vel damnationis, an sint capaces fidei? Duplex est sententia circa Beatos, Durandus enim in 3. distin. 32. q. 3. Argent. ibi artic. 3. Alen. 3. part quæst. 64. membr. 7. & alij affirmant non repugnare fidem statui visionis beatificæ, eo quod se habeant tanquam actus perfectus, & imperfectus; sicut scientia intuitina, & abstractiua; aut sicut supernaturalis, & naturalis; & tamen vtraque habent beati; ergo similiter, &c. atq; in hanc videtur inclinare Irenæus lib. 2. contra hæreses cap. 47. & Tertullianus lib. de pœnitentia cap. 13 E contra verò
133 negant D. Thomas 2. 2. quæst. 5. artic. 2. & 1. 2. quæst. 67. art. 3. ac omnes eius Commentatores, & reliqui Scholastici in 3. distin. 23. expresseq; defendit D. Augustinus serm. 13. de tempore.
134 Hæc secundā sententia, vt longè verior, & ferè certa, absolutè tenenda est, vtiquè valdè fundata in testimonijs Apostoli 1. Corint. 13. *Cum venerit*, inquit; *quod perfectum est, euacuabitur, quod ex parte est*, per cognitionem ex parte, hic D. Paulus fidem significat iuxta expositionem D. Chrysost. & aliorum, eo quod nullus sit eius vsus in Patria; vti per se status
135 Beatitudinis postulat. Inter quem, & statum huius vitę in hoc videtur constituere differentiam idem Apostolus, ibidem dicens, *Videmus nunc per speculum in ænigmate; tunc autem facie ad faciem.* & quamuis per hanc particulam facie ad faciem, videantur solum ea exprimi, quę beatus videt in Verbo; doctrina tamen secundę sententiæ locum etiam habet in reliquis, quę cognoscit extra Verbum, etiam per reuelationem: quę ibi non est obscura, sicut in via, ac proinde ratione eius non generatur fides in intellectu Beati; sed scientia euidens demonstratiua, cognitis causis sciendi; ergo Beati non exerceant actus fidei, &c.
136 Nihilominus, quod probauimus eum testimonijs Apostoli, intelligitur de facto, seu de lege ordinaria: de potentia vero Dei absoluta,

luta, non apparet implicantia contradictionis,
quod videntes Deum possint habere aliquem
fidei actum, maximè si hic ab eis exerceatur,
circa res non visas per visionem beatificam, cū
non repugnet ipsas reuelari obscurè eodem
modo, quo in via; tametsi Deus clarè videatur.
137 De rebus autem vna cum diuina essentia vi-
sis difficilius concipitur qualiter actus fidei pos
sit esse simul cum visione beatifica: sed adhuc
circa istas de implicantia non constat, ita Sua-
rez vbi supra sect. 9. cum Doctoribus à fortiori
primæ sententiæ.
138 Illud deniq; licet obiter bene resoluit solus
idem Suarez, de facto nunc, attenta lege ordi-
naria, posse esse in voluntate cuiusuis Beati
actum piæ affectionis simplicem, correspondentem
tem huic conditionali locutioni, si mihi Deus
iuberet credere, id facerem: vel simili, quam
sine dubio Beatus habere potest; huiusmodi ta-
men locutio, & pia affectio, nec actum fidei, nec
actum piæ affectionis efficacem indicant, quos
de facto Beatus habeat, vt per se patet.
139 In damnatis tandem similiter affirmat Du-
randus ibid. q. 9. manere fidem diuinam, in idē
inclinat Salmeton disp 3. in epistolam Sancti
Iacobi ad illa verba, *Dæmones credunt, & contremiscunt*: vbi videtur esse sermo de actu
fidei infusæ; alioquin non rectè adduceret illud
exemplum ad ostendendum, vt ibi intendit,
solam fidem, etiam supernaturalem non suffi-
cere ad salutem.
140 Pars tamen negans amplectenda, vt fere cer
ta, & communis D Thomæ. 2. 2. quæst. 5. art. 2.
expositorumq; eius præcipuè Caietani, item D.
Bonauen in 3. distin. 25 art. 2. quæst. 3. Gabrie-
lis quæst. 2. artic. 3. & multorum Scholasticorum
Consonat D. Augustinus lib. 9. de Ciuitate Dei
cap. 21. vbi ait *non lumine fidei, sed efficacia signorum Dæmones cognouisse Christum Dominum*; similiter Sanctus Dionysius Areopagita
cap 4. de diuinis nominibus, vbi vniuersaliter
affirmat carere damnatos omnibus diuinis do
141 nis, & gratijs. Atq; hinc ratio efficax desumi-
tur, quia actus fidei infusę, & pia affectio, seu
honesta voluntas requisita ad credendum, non
possunt elici sine auxilio gratiæ diuinæ, sed hęc
non communicatur damnatis, neque eis com-
petit ratione status adeò miseri, & infelicis il-
la pia affectio, aut honesta voluntas. ergo ca-
rent fide diuina.
142 Contra hanc autem doctrinam communem
Doctorum, verba illa Sancti Iacobi, *Dæmones credunt*, &c. nullo modo faciunt, nam intelli-
genda sunt; ex mente aliorum expositorum,
præter Sal meronē, quod credant fide naturali,
coacta, & non voluntaria, ex coniecturis, seù
circumstantijs externis acquisita: quæ est com
pletè sufficiens ad argumentum, quod ibi for-
mat Sanctus Iacobus contra hæreti cos præci-
pue nostri temporis affirmātes fidem sine ope-
ribus esse sufficientem ad vtramq; salutem gra
tiæ, & gloriæ.
143 Similiter de eadem fide naturali intelligen-
dus est D. Thomas, ne sibi videatur contradice-
re circa rem præsentem, quando ait 2. 2. quæst.
18. artic. 3. ad 2. fidem manere in damnatis;
nulla verò ratione spem, ita ipsum exponit
Suarez vbi supra, & satisfacit oppositis addu-
ctis à Durando, & ab alijs pro prima senten-
tia.
144 Hic etiam distinguit idem Suarez inter po-
tentiam ordinariam, & absolutam Dei, atque
ex vi huius posse similiter in damnatis fidei Di-
uinæ actum dari absolutè affirmat: quod nullo
145 modo negari potest. Tandem quod dictum
est in præcedentibus numeris de actu fidei in-
telligi etiam debet de eiusdem habitu, quod
vbicumq; & quomodocumq; ille conceditur,
sit similiter hic concedendus, atque è contra
vbicunq; negatur, sit pari modo negandus. Ra-
tio est, quia frustra admittitur potentia, seu fa-
cultas, quæ ad actum, seu ad vsum non redu-
citur, quo conuincitur secundum; primum ve-
ro per se patet.

Fides infusa quos effectus physicè producit? quos moraliter tantum? & qua ratione?

REGVLA LXXIII.

146 FIdes supernaturalis infusa in superioribus
declarata, tam quoad actus suos, quam
quoad habitus in intellectu, & voluntate exi-
stentes præter productionem ipsorum actuum
& pręter augmentum habituum, vt iam dictū
nullo modo est causa physica effectiua aliorum
effectuum: eadem tamen, vt causa moralis ad
plures effectus diuersimodè concurrit, nempè
dispositiuè, meritoriè, impetratiuè, & excitatiuè

---

147 DVplex præcipuè effectus tribuitur à D.
Thoma 2. 2. q. 9. fidei diuinę, alter est,
timor, ex illo Iacobi cap. 2. *Dæmones credunt, & contremiscunt*: quamquam enim fides dęmo-
num non sit supernaturalis, vt paulo ante di-
ctum, ex ea tamen insurgit argumentum à for-
148 tiori. Alter fidei effectus est purificatio cor-
dis, iuxtà illud Actorum cap. 15. *Fide purificās corda eorum*.
149 Quamuis autem non exprimat modum An-
gelicus Doctor causandi hos effectus, an phy-
sicè, vel moraliter? supponendum tamen, vt
omnino certum, quod haud intelligatur de mo
do, seù de causalitate physica effectiuè: idque
egregie ostendit Suarez dicta disputatione sec.
10. discurrendo per actus, & habitus vtriusque
potentiæ intellectus, ac voluntatis, & quidem
nulla perspicitur ex his causalitas physica ma-
nare; nam cum actus sint immanentes, nullum
physicè producunt effectū pręter augmentū vt
iā supra traditū, suorū habituū, qui immediatè
vti postulat natura ipsorū à Deo infundūtur, &
tantum ad productionem actuū ordinantur,
150 quod omnes concedunt. Neq; itē vnus actus
ad producendū aliū physicè concurrit; nam
quāuis voluntas per suū actū piæ affectionis in-
ducat, & applicet intellectū ad assensum fidei
eliciēdū, inductio tamē hæc & applicatio nō fit
ab ea per influxū aliquē physicū; sed prouenit
ex

ex sympathia voluntatis cum intellectu, & cum alijs potentijs, quas imperat, & determinat ad suos actus; quod vt probabilius docet idem Suarez tract. de anima lib. 5. cap. 6.

151 Restat itaq; vt dicta causalitas ad illos duos effectus, & ad alios tantum sit moralis: hæcque multis modis; primò dispositiuè, & intelligitur de dispositione proxima, vel remota: proximè disponit actus fidei solum ad habitum eiusdem fidei, sicut quiuis actus cuiusuis virtutis ad sui

152 proprium habitum. Remotè verò disponit actus fidei aliquo modo ad totam iustificationē, atq; hinc dicitur fides in Tridentino sess. 6. cap. 6. & 8. esse fundamentum iustitiæ, & idem docet D. August. epist. 105.

153 Secundò causat fides (scilicet formata) meritoriè, seu per modum meriti de condignò iuxta de dixit Cyrillus lib. 11. in Ioannem cap. 16. fidē esse radicem, & originem æternæ vitæ, applicans illud Ioann. 14. *Hæc est vita æterna: vt cognoscant te Deum verum, & quem misisti Iesum Christum.*

154 Tertiò impetratiuè, seu per modum meriti de congruo, atq; ideò fidei diuinæ attribuuntur miracula, tanquam effectua eius. Imo quiuis effectus orationis, est etiam hinc effectus fidei, vt docet D. August. epist. 107. De hoc & præcedenti modo causalitatis moralis sufficienter à nobis dictum sub finem Regulæ 60.

155 Quartò tandem excitatiuè, qui modus est maxime proprius, cum fides infusa operetur moraliter excitando voluntatem ad bonos actus. Nam repræsentat ei obiecta supernaturalia valdè honesta, quibus inducitur voluntas ad benè operandum.

156 Atque hoc quarto modo præcipuè ait D. Thomas causari per fidem duos illos effectus timoris, & purificationis cordium: non autem hi soli, sed multo plures similiter per eam causantur vt ex dictis patet.

CAPVT IX.

De necessitate fidei Diuinæ, ac de præcepto eius triplici, nempè credendi, seù eliciendi ipsius actus, sciendi item res fidei; & hanc exterius confitendi: atque de violatione vniuscuiusque istorum per omissionem, vel aliter, absque vllo mentis errore.

PROOEMIOLVM.

1 Propositis hactenus in hac fidei materia ex sua natura speculatiuis, tametsi Consultori Sancti Officij, vt munus qualificandi exerceat, non parum necessarijs, accedimus iam ad eiusdem materiæ omnino moralia, & practica immediatè antecedentia explicationem eorum criminum, quæ ad Tribunal Sanctæ Inquisitionis spectant, hæresis, scilicet, apostasia, &c. de quibus in sequenti, & alijs capitibus. In hoc autem præcisè agimus de necessitate omnimoda fidei Diuinæ; ac simul de tribus eius præceptis, nempe amplectendi fidem Catholicam, seù eliciendi actus eius, addiscendi item mysteria, aut res fidei, atque confitendi ipsam exterius, maximè quando occasio persecutio-

2 nis vrget, & absque scandalo talis confessio omitti non potest. Quæ præcepta cum violare possit homo, salua omnino fide absque delicto hæresis, vel apostasię, per omissionem, aut aliter, de hac violatione, & omissione aliquid adiungetur, pro maiori declaratione dictorum pręceptorum.

Et ne fides absolutè necessaria ad salutem quibusuis etiam infantibus? & actus eius qualiter in adultis requisitus.

REGVLA LXXIV.

3 Fides diuina simpliciter, & absolutè loquendo in quibusuis hominibus, etiam infantibus medium est omnino necessarium ad animæ salutem, ita vt fine ea nullus saluari valeat. Actus autem fidei in quocumq; adulto adeò necessariò requiritur, vt nequiuerit vllus in aliquo tempore, loco, vel occasione iustificationem, & gloriam acquirere, qui re ipsa eum non elicuerit; nec vllo modo sufficit ipsum in voto habere.

4 Praenotanda hic necessariò duo, quę etiam valdè conducent ad dicenda in Regulis sequentibus, cum Suarez disp. 12. de fide, & Thoma Sanchez lib. 2. Decal. cap. 2. Primum, quod dupliciter aliquid sit necessarium ad animę salutem, nempè necessitate medij, seu finis, & necessitate solius præcepti. Illud dicitur tale, quoties aliquid ita est necessarium, vt per se influat in effectum salutis. & fine eo nunquam, hęc etiam ignorantia inuincibili concurrente,

5 obtineri possit. Necessarium verò necessitate solius pręcepti est, quando aliquid debet necessariò exequi ex vi præcepti; si facultas suppetat, & occasio: ac proinde fine eius executione potest gratia, & gloria comparari, excusante, aut ignorantia inuincibili, aut occasionis defectu, quod non exequatur.

Et quamuis quidquid est necessarium necessita-
te medij, sit etiam necessarium necessitate
præcepti, saltem iuris naturalis; non tamen
è contra, nec se habent conuertibiliter hęc duo
membra: circa quæ vide plures differentias
apud eumdem Suarez, qui benè aduertit valdè
inseruire hanc distinctionem necessarij bimem-
brem ad distinguendas quæstiones morales in
varijs materijs.
6 Secundo prænotandum, quod alia sit fides im-
plicita, alia vero explicita: Illa dicitur, quando
de re aliqua habetur fides non expresse, nec in
ipsamet particulatiter, sed in aliqua alia expres-
se credita, in qua illa implicitè continetur. v.g.
credens explicite in communi quidquid Eccle-
sia Catholica tenet, simul implicitè credit my-
steria Trinitatis, Incarnationis, & reliqua fidei
7 nostræ. Fides vero explicita est, qua res aliqua
fidei expresse, in particulari, ac in se ipsa credi-
tur, vt si expresse credas mysterium Euchari-
stiæ &c. Ita præter Suarez, & Sanchez citatos
explicant Valentia 2. 2. disp. 1. quęst. 2. & Azor.
8 tom 1. lib. 8. cap. 6. in fine. Qui benè hinc de-
ducit, quod ille explicitè aliquid credat, qui
assensum pręber alicui rei sibi dictæ, vel quam
cogitatione percipit; Implicitè vero, qui cre-
dit aliqnid generaliter, & consequenter diuersa
alia, quę in eo continentur: his sic pręnotatis
iam quoad probationem Regulæ præsentis.
9 Multipliciter circa eam errauit Pelagius, vt
refert Prateolus in suo Elencho Alphabetico
verb. Pelagi. nam in infantibus negat esse ne-
cessariam fidem, & receptionem baptismi, quod
eos non nasci infectos labe peccati originalis
teneat. Ex alio capite etiam in adultis neces-
sitatem fidei affert quod asserat, teste D. August.
lib. de peccato originali cap. 26. hos posse salua-
ri per naturalem Dei cognitionem, & hoc pro
statu legis naturæ. In lege tamen scripta, &
gratię addit fuisse conuenientem aliquorum cre-
dibilium reuelationem ex Diuina prouidentia
ad melius esse, non ex necessitate simpliciter,
fidemque istorum posse viribus proprijs natura-
libus acquiri: ita Pelagius, & Pelagiani.
10 Cęterum pręualet veritas Catholica circa
dictam necessitatem fidei supernaturalis, ad
vtramque animi salutem, vt docent D. Thomas
2. 2. q. 2. art. 3. & ibi omnes eius discipuli, item
Magist. sentent. & reliqui Scholastici in 3. dist.
23. Ostenditur ex Scriptura sacra Abac. 2. *Iu-
stus autem ex fide viuit*; & vt alia loca omittã,
efficaciter ex illo Apostoli ad Hebręos 11. *Sine
fide*, inquit, *impossibile est placere Deo*. & ad
Galatas 5. *Nos ex fide spiritum iustificationis*
11 *habemus*. Idem ex Tridentino sess. 6. cap. 7.
vbi ex vocatione ad fidem exordium iustifica-
tionis assignat, & infra loquens de Baptismo,
Sacramentum fidei, inquit, *sine qua nulli vn-
quam contigit salus*. SS. etiam Patres omnes
in idem conspirant, pręcipue defendit D. Au-
gust. varijs in locis, maximè lib. 1. de peccato-
rum meritis, & remissione cap. 19. vbi prædictã
necessitatem fidei ad infantes etiam extẽdit, &
ad alios quosuis vsu rationis perpetuo carentes,
vnde in reliquis, qui eo non carent à fortiori ad
vtramq; salutem erit fides necessaria necessitate
medij.

12 Dubium tamen videtur esse, quod ibi exci-
tat idem S. Augustinus qualiter in infantibus, &
alijs vsu rationis expertibus hoc verum habeat
cum quandiu vsu rationis carent, per se ipsos
actum fidei elicere nequeant? Respondet S.
Doctor: sufficere si ipsum eliciant illi, sub quo-
rum cura sunt; & idem affirmat lib. 10. de Ge-
nesi ad litteram cap. 14. *Antequam*, inquit, *in-
fans per ætatem possit secundum spiritum viue-
re, necessarium habet mediatoris Sacramentum,
vt quod per eius fidem nondum potest, per eorum
qui eum diligunt fiat*: hęc ille.
13 Sed quid si contingat esse infideles parentes
infantis, & hunc baptizari ab hęretico secundũ
ritum, & intentionem verę Ecclesię? Tunc, cum
talis baptismus sine dubio sit validus, ex mente
eiusdem D. Augustini ad vtramque salutem iu-
stitię, & glorię videtur dicendum, quod dicto
infanti sufficiat actualis fides eiusdem Ecclesię.
14 Verum quia fides debet esse in eo, qui saluatur
pręcedente iustificatione, cuius fundamentum
est fides diuina, ad vtrumque dubium proposi-
tum magis conuenienter, & expeditè respondet
Suarez vbi supra sect. 1. quod in infantibus, & in
carentibus ab infantia perpetuo vsu rationis
sufficiat ad salutem fides habitualis, quam reci-
piunt in receptione baptismi, hancque eis esse
simpliciter necessariam, vt habetur in cap. Ma-
iores de Baptismo.
15 Verum dicta responsio adhuc intelligitur lo-
quendo de lege ordinaria in hoc statu rerum; nã
de potentia Dei absoluta, nullum dubium po-
tuisset ipse Deus absque vlla fide supernaturali,
omnes saluare, si voluisset: ita idem Suarez lo-
co citato; qui id pluribus ostẽdit, maximè quod
non reperiatur implicantia vlla, & quod de alijs
medijs ad saluandos homines potuisset diuina
sapientia prouidere.
16 Iam vero in adultis vsu rationis pręstantibus,
quod præter fidem habitualem (de qua nullum
potest esse dubium, cum realis iustificatio, quę
eam secum semper adducit, sit necessaria ne-
cessitate medij, vt homo saluetur) requiratur
etiam necessario actus fidei infusę ad consecu-
tionem iustificationis, aliqui ex actoribus Ca-
tholicis non admittunt, vt victoria in relectio-
ne de puero perueniente ad vsum rationis, &
Vega lib. 6. in Tridentinum cap. 20. qui nimis
audaciter asserunt, quod in aliquo casu possit
homo, ignorans inuincibiliter legem Euange-
licam, vel reuelationes diuinas iustificari, & sal-
uari per solam cognitionem naturalem Dei, vel
honesti, si per voluntatem faciat, quod in se
est ad vitãdum malum, & operandum bonum.
17 Pręedictorum Doctorum assertio fundari vide-
tur in illo Roman. 1. *Cum cognouissent Deum
non sicut Deum glorificauerunt*: vbi apparet esse
sermonem de cognitione naturali sufficiente
vtique ad glorificandum Deum, & vitio eis tri-
buitur, quod non fecerint; Vnde è cõtra, qui ex
tali cognitione naturali Deum glorificauerit, &
hoc opus bonum fecerit, iustificationem, & glo-
riam acquiret, vt ibidem cap. 2. indicat Diuus
Paulus, *Gloria*, inquit, *& honor omni operanti
bonum*, & confirmat subiungens; *Gentes, quæ
legem non habent, naturaliter, quæ legis sunt,*
faciunt

faciunt, atque statim addit, *Factores legis iustificabuntur*; ergo absque actu fidei infusæ ex sola cognitione naturali poterit quis iustificari,
18 & saluari. Ratio etiam videtur pro eodem facere, quia omnibus viatoribus, media re ipsa ad salutem animæ necessaria, debent esse possibilia, quod nullus negat, *Deus enim, qui vult omnes homines saluos fieri*, 1. Timot.2. de similibus medijs prouidit; sed in aliquo casu aliquibus hominibus fides diuina re ipsa est impossibilis; cum plerique mortalium eius ignorantiam inuincibilem habeant, nec valeant credere sine prædicante, vt ait Apostolus Roman. 10. quo caruerunt inhabitantes remotas Indiarum regiones per multa sæcula, ergo poterunt sine illa per alia media sibi possibilia iustificationem, & gloriam acquirere.
19 Doctrina nihilominus tradita, quod sit necessarius necessitate medij actus fidei infusæ, ex auxilio gratiæ diuinæ, circa obiectũ supernaturale in quibusuis adultis sine vlla exceptione adeo certa est, vt absq. errore in fide negari nequeat, ita qualificat Suarez vbi supra, & docent cum D. 2.2. q.1. art.3. ad 1 & q.10. art.1. ad 4. Sotus lib.2. de natura, & gratia in posteriori editione retractans, quod in priori dixerat cap. 11. Cano de Sacramentis in genere p.2. q.2. concl.1 Medina lib.4 de recta in Deum fide cap. 7. refutans Vegam, Pererius ad Rom. 5. disp. 17. & cap.2. disp.8. Valentia 2. 2. disp.5. q.2. punct.2. Sanchez relatus cap.2. concl.1. & omnes com-
20 muniter. Ostenditur primo, quia loca scripturæ alias adducta vniuersaliter de omnibus saltem de adultis, nullo excepto, intelliguntur, maximè illud ad Hebræos 11. *Sine fide impossibile est placere Deo*: vbi loqui Apostolum de fide præcipuè actuali, inde patet, quod eius verba sint veluti conclusio illata per inductionem ex multis exemplis virorum insignium, qui actus
21 fidei Diuinæ exercuerunt. Illud etiam Marc. vlt. *Qui crediderit, & baptizatus fuerit saluus erit, qui vero non crediderit, condemnabitur*, Super quę verba ponderat optimè S. Bernardus ep. 77. quod cum procedat locutio Christi Domini simul de fide, & baptismo, addat de sola fide, qui non crediderit, condemnabitur, quia Sacramentum Baptismi, sicut & pœnitentię, & similia non sunt necessaria ad salutem tantum in re; sed aut in re, aut in voto; fides vero semper est necessaria in re.
22 Prædicta differentia inter ista duo inde prouenit, quia media externa ad salutem animæ requisita, vt sunt sacramenta, per se, & ex natura sua non censentur necessaria ipsius animæ dispositio, quæ in interna perfectione, & reformatione consistit; sed censentur necessaria ex sola institutione diuina, ac proinde quoties in re accipi nequeunt, sufficit accipiantur in voto, seu desiderio. At verò media interna ad eandem salutem, qualis est præcipue fides diuina, cum in ipsis consistat interior iustificatio, vel saltem dispositio formalis ad eam, non possunt suppleri per votum, sed in re ipsa adhiberi debent; Atque hæc est ratio à priori tantæ necessitatis fidei supernaturalis.
23 Adducta autem pro assertione Victoriæ, & Vegæ ex testimonio Apostoli nequaquam vrget nam non est sensus illorum verborum; *Cum cognouissent Deum &c.* quod potuerint homines gentilitatis per eam cognitionem ita conuerti ad Deũ, & iustitiam, & gloriam obtinerent; sed tantum aliquo modo colere verum Deũ, & non idola, atque colendo ista posuerint impedimentum gratiæ diuinæ, ideoque eos Deus deseruerit.
24 Circa illa item verba, quæ addit Paulus, *Gentes, quæ legem non habent &c.* est graue dubium, an sint intelligẽda de gentibus adhuc infidelibus, aut de conuersis iam ad fidem quod non est huius loci discutere, sed sufficit pro solutione difficultatis, si dicas, quod quamuis intelligantur de infidelibus, non sit sensus, obseruata fuisse ab eis omnia, quæ sunt legis naturalis; sed aliqua tantum (neque enim ipse Apostolus dixit omnia) quæ sufficiebant ad propositum loci illius, ostendendi scilicet qualiter lex naturalis sit scripta in cordibus nostris.
25 Denique quod subiungit idem Paulus, *Factores legis iustificari*, intelligitur de illis, qui totã legem custodiunt spiritu fidei, si dicas hoc loco esse sermonem de iustitia apud Deum.
26 Ratio etiam proposita pro assertione illa, licet prima fronte valdè efficax appareat, facile tamen dissoluitur: concedimus enim duo principia, quæ ab auctoribus eius supponuntur, nempe quod possit dari in aliquibus infidelibus Inuincibilis ignorantia fidei Diuinæ, & legis Euãgelicæ, vt infra ostendemus; & quod quibuscũque hominibus adultis conferatur à Deo auxi-
27 lium sufficiens ad animæ salutem. Non tamen inde sequitur, quod infidelis ignorans fidem diuinam inculpabiliter possit per cognitionem naturalem solam acquirere iustificationem, & saluari; inferetur vero, quod possit habere fidem; cum Deus sit paratus ad eum illuminandum, & ei auxiliandum, vt credat, si per ipsum non steterit, ponit autem obicem homo ad recipiẽdam Dei illuminationem, & auxilium, quoties
28 ratione naturali malè vtitur. Sublato tamen hoc obice, si faceret, quod in se est per rationẽ, & cognitionem naturalem, & per alia auxilia, quæ Deus sua prouidentia ei tribuit, sine dubio conuerteretur, non ex merito ipsius, sed ex sola gratia, quam paratus est Deus quibuscumque conferre, ita Suarez vbi supra.
29 Hinc iam constat quid dicendum ad casum de puero peruenienti ad vsum rationis, qui nullam Dei, aut fidei cognitionem acquisiuit, quamuis tunc faceret quod in se est, deliberando secundum rectam rationem quid deceat, ac non deceat; non per hoc solum iustificaretur, nec saluaretur, nisi accedente diuino gratiæ auxilio, & cognitione fidei supernaturali: neque oppositum docuit D. Thomas 1. 2. q. 89. art.6. vt omnes eius discipuli interpretantur, alio-
30 quin esset sibi ipsi contrarius. In prædicto autem casu, vt depingitur, illi puero infallibiliter prouideret Deus de tali fidei cognitione supernaturali, vel exterius per aliquem hominem instructorem; vel interius per ministerium Angelorum, aut per se ipsum, iuxta illud Ioan. 1. *Erat lux vera, quæ illuminat omnem hominem venien-*

venientem in hunc mundum: vide copiosius hoc decisum apud eumdem Suarez.

31 Sed quid de puero, qui in infantia fuit baptizatus, si postquam peruenit ad vsum rationis, antequam per mortiferum peccatum actualem gratiam baptismalem amittat, breui moriatur, saluabitur ne eum sola fide habituali, absque actu eius elicito: affirmanter, & optime respondet Suarez, qui solus, quod legerim, de hoc tractat disp. citata sect. 2. vers. dico secundo; quia huic puero sufficit medium ad salutem aeternam. quod pro infantibus baptizatis, paulò ante assignauimus, si in ea aetate, & initio vsu rationis ex hac vita discedat. Atque hæc limitatio adhibenda est doctrinæ vniuersaliter traditæ de necessitate actus fidei infusæ in quibuscumq. adultis rationis vsu præditis.

Quodnam sit praeceptum eliciendi actus fidei diuinae? & quatenus negatiuum qualiter obligat?

REGVLA LXXV.

32 EXtat præceptum iuris diuini per se primo quoad substantiam supernaturale, aliquo etiam modo naturale, de actibus internis fidei infusæ eliciendis. Hoc autem partim est negatiuum, partim vero positiuum: ea parte, qua negatiuum secundum naturam similium præceptorum, obligat semper, ac pro semper, quoscumque homines nihil facere contra ipsam fidem.

33 TRaditur expresse hoc fidei præceptum in Scriptura sacra, ac proinde est iuris diuini, 1. Ioan. 3. *Hoc est*, inquit, *mandatum eius, vt credamus in nomine Filij eius*: patet etiam ex communi axiomate ab omnibus recepto et vero, quod quidquid proponitur in eadem Scriptura sub comminatione damnationis æternæ, sit iniunctum sub rigoroso præcepto; exempla passim; *qui talia agunt Regnum Dei non possidebunt*, ad Galat. 5. *Nisi manducaueritis carnem filij hominis, &c. non habebitis vitam in vobis*, Ioan. 6. & ad rem præsentem, *Qui vero non crediderit condemnabitur*, Marc. vlt. *Iustus autem ex fide viuit, quod si subtraxerit se, non placebit animae meae*, Abacuc 2. Et quidem supposita præcisa necessitate fidei, de qua Regula præcedenti, sequitur ex natura rei, seu connaturaliter, vt sit eius actus iniunctus cuiuis adulto sub præcepto rigoroso.

34 Quod vero tale præceptum fidei sit supernaturale, constat tum ex se, tum quia est de actu interno supernaturali, & de fundamento supernaturalis iustificationis, cuius obligatio homini à solo Deo iniungi poterat: atque hinc etiam

35 prouenit, quod sit præceptum iuris diuini. Esse autem aliquo modo naturale ostendit egregie Suarez disp. 13. de fide sect. 1. Nam consentaneum est rationi mere naturali, & saltem remote in ea fundatur. Vnde D. Augustinus lib. de prædestinatione Sanctorum cap. 7. *Posse*, inquit, *habere fidem naturae est hominum; habere autem gratiae est fidelium*: Vlterius D. Thomas 2. 2. q. 10. art. 1. *Habere*, inquit, *fidem non est in natura humana, in natura tamen humana est, vt mens hominis non repugnet interiori instinctui, & exteriori veritatis prædicatori*.

36 Verum constabit clarius de naturalitate aliquali huius præcepti, declarando ipsum ex ea parte, qua est negatiuum: secundum quam obligat semper, ac pro semper quasuis personas ad abstinendum à quacumque actione, quæ sit

37 contra ipsum fidem. Fieri autem contra eam aliquid, & violari hoc præceptum fidei negatiuum potest dupliciter, siempe assentiendo, & dissentiendo; priori modo fit, si per positiuum assensum homo aliquid affirmet de doctrinis falsis, erroneis, hæreticalibus, &c. aut de veritatibus Catholicis aliquid neget, vel saltem circa aliquam illarum dubitet: & sub hac acceptione nequaquam de præcepto fidei negatiuo, neque de violatione eius hic tractamus; sed capitibus sequentibus tanquam in proprio loco agetur.

38 Posteriori vero modo fit, quando per positiuum etiam dissensum, aut credere homo nolit mysteria fidei sibi proposita, aut repugnet interiori instinctui, & exteriori veritatis prædicationi,

39 sitque præceptum fidei negatiuum violet: At sicut repugnare interiori fidei inspirationi, &c. pro suo libero arbitrio naturale est homini; ita & non repugnare, &c. teste D. Thoma loco citato; ergo quoad hoc saltem præceptum fidei est quoquomodo naturale, & obligat quoscumque semper, ac pro semper; addetur etiam aliquid circa hoc Regula sequenti.

Praeceptum Fidei quatenus positiuum, quando, & qua ratione vnumquemque obligat ad eliciendum actus eius?

REGVLA LXXVI.

40 PRædictum fidei præceptum quatenus est positiuum, directè, & per se, seu ratione ipsius virtutis fidei obligat ad eliciendum actum credendi, quemuis infidelem, vbi primum fides Christiana fuit ei sufficienter proposita, & euidenter credibilis: fidelem vero in infantia baptizatum obligat primo ad habendam fidem actualem eo tempore, quo circiter peruenit ad vsum rationis, accepta etiam sufficienti mysteriorum fidei notitia; item quando vrget magna aliqua tentatio contra ipsam fidem, maximè

41 in articulo mortis. Per accidens autem, & indirecte obligat idem præceptum ad fidem actualem, quoties sub alio præcepto elicendi sunt actus alterius virtutis, & hoc absque fidei actu fieri nequit.

42 CErtum est apud omnes Doctores, quod ea parte, quæ præceptum fidei est positiuum, sicut quoduis aliud ex similibus positiuis, non obliget semper, sed tantum temporibus deter-

determinatis; quibusnam quæso? Porrò in-
fidelis, quicumque sit, siue per publicam
prædicationem, siue per priuatam instructio-
nem, quamprimùm fidei Christianæ notitiam
sufficientem accipit, tenetur eam statim absq.
vlla mora, aut dilatione amplecti, & actum fi-
dei internum elicere. Ita Auctores commu-
niter, præcipue recentiores, vt Azor. lib. 8.
tom. 1. cap. 28. q. 8. Valentia 2. 2. disp. 1. q. 2.
punct. 5. Thom. Sanchez lib. 2 decal. cap 1.
num. 3. & Castr. Pal. tract. 4. de fide disp. 1.
punct. 12.
43 Qui quidem Palao optime cum Bannes 2. 2.
q. 10. art. 1. dub. 3. concl. 5. cum magna pro-
babilitate contradicit Thomæ, Sanchez in eo
quod hic asserit, obligationem scilicet statim
credendi non esse intelligendam metaphysicè
pro illo instanti, quo sufficiens instructio fidei
proposita est infideli, sed moraliter, ita vt ar-
44 bitrio prudentis non sit notabilis mora. Ve-
rum contra, quia quantumuis sit parua dilatio
interim non solum fidem respuere, aut de ea
dubitare, sed etiam assensum suspendere est
dissonum rationi, & in hoc etiam videtur in-
clinare Suarez vbi supra sect. 5. cum ait, *Quod
hoc debeatur auctoritati Dei reuelantis, vt sta-
tim credat, & quod moralis dilatio in tali occa-
sione sit quadam virtualis dubitatio, & ad
quandam duritiam cordis pertinere incipiat:*
verba sunt ipsius Suarez. Adiunctis illis, quæ
45 sect. 1. ad idē ferè propositum dixerat. *Quod
tunc ratio naturalis dictet esse amplectendam
fidem, vbi secundum iudicium prudentia con-
stat eam esse maximè credibilem*, & hoc esse
valde conforme dictamini rationis naturalis
(quibus ipse Suarez ibi concludit; *Licet præce-
ptum fidei sit simpliciter supernaturale; aliquo
tamen modo ei competere esse naturale*) ergo
nulla moralis dilatio est concedenda illi infi-
deli sufficienter instructo; sed in instanti quo-
uis incipit adstringi præcepto recipiendi fidem
46 seu eliciendi assensum eius. Nihilominus ad-
huc probabilis est sententia Sanchez.
47 Diuersæ sunt autem Doctorum sententiæ
circa obligationem dicti præcepti in homine
fideli. Alij enim admittentes obligatum esse
Christianum ad exercendum aliquem actum
fidei in vita, nullum tempus particulare ei as-
48 signant, sed arbitrio ipsius relinquunt. Alij
vero vt Sotus in 3 dist. 27. q. vnica, volunt eum
ad id teneri omnibus diebus festiuis indistinctè
49 Alij denique vt Niderius in suo præceptorio,
vt refert Aragon. 2. 2. q. 2. art. 6. solis diebus fe-
stiuis, in quibus celebratur aliquod mysterium
50 Religionis Catholicæ. Sed omnes isti Aucto-
res, aut sine fundamento loquuntur, aut viden-
tur intelligendi de obligatione præcepti, non
directè, & per se, ratione ipsius fidei; sed indi-
rectè, & per accidens ratione alterius virtutis,
de quo dicemus postea.
51 Communis itaque omnium ferè sententia
est, quam sequuntur præcipue Azor, Valentia,
Sanchez, & Suarez paulò ante citati, quemuis
fidelem obligari ad eliciendum actum fidei eo
tempore moraliter loquendo, quo peruenit ad
ætatem adultam, habita prius notitia ipsius
fidei, vt se suaque omnia ita possit in Deum
dirigere. Inde ostenditur, quia non potest cō-
modius tempus assignari, & opportunius ad
exequendam obligationem dicti præcepti
pro instituenda Christiana vita, quam illud.
52 Et confirmatur à fortiori, quia si iuxta do-
ctrinam probabilem *D.* Thomæ 1. 2. q. 89. ar. 6.
puer non baptizatus perueniens ad vsum ra-
tionis tenetur, statim se conuertere in Deum
finem naturalem, & ex pura lege naturali, in
quam sententiam inclinat idem Suarez ci-
tatus, dicens: *esse valde conformem rationi*, &
declarans particulam, statim, quod non sit me-
taphysicè restringenda ad primum instans, sed
ad moralem durationem breuem; (loquitur
in hoc casu, admodum diuerso modo, atque
in illo de infideli sufficienter instructo in fide,
vt vidimus) quanto magis, seruata proportio-
ne idem dicendo de puero Christiano, in ordi-
ne ad finem supernaturalem, quem sola fides
Catholica sufficienter proponit.
53 Præterea in decursu vitæ non tenetur homo
fidelis exercere actus fidei ex vi præcepti ip-
sius nisi quando occurrit aliqua grauis tentatio
contra eandem fidem, præcipuè in articulo
mortis, eo quod tunc sit maius periculum, &
ne succumbat ei, debet fortiter resistere, iuxta
illud 1. Petri 5. *Cui resistite fortes in fide*. Ita
auctores adducti Azor, Valentia, Sanchez, Sua-
54 rez, & Castrus Palao. Qui adhuc hoc bene
limitat, quod aliquando conuenientius sit ad
vincendam talem tentationem, ne fortè vehe-
mentius ea homo vrgeatur, non curare de
eliciendo actu fidei; sed alio imaginationem
diuertere: quod pro scrupulosis præcipue a
nobis sit dictum.
55 Est autem difficultas non leuis, quænam
instructio, seu notitia fidei Diuinæ censeatur
sufficiens, vt in casibus prædictis, tam fidelis,
in infantia baptizatus, quam infidelis quislibet
debeat actus fidei elicere? De hoc copiosè Ca-
strus Palao citatus; quo cum pro resolutione
difficultatis per partes, præmittendum, primo
ex mente etiam aliorum Doctorum, quod tibi
infideli nulla sit obligatio præbendi auditum
cuiuis Christiano prædicatori de fide, volenti
te instruere, & à tua secta diuertere; quia
non obligaris credere ex solo eius dicto ipsum
esse veræ Religionis prædicatorem; alioquin
& Iudæum, & Hæreticum de sua falsa Religio-
ne prædicare volentem tenereris audire.
56 Nec refert aliquando (vt hoc obiter sit dictū)
fuisse à Principe Christiano illatum bellum bar-
baris fidei prædicatorem expellentibus: quia
tale bellum iniustum fuit si ex solo hoc capite
indictum eis, quod noluerint prædicatorem
57 Euangelij audire. Quamquam licitum est
Principi Christiano bellum inferre barbaris, ne
Prędicatorem molestia afficiant, aut ne alios
audire volentes impediant, quod ad hæc nul-
lum ius habeant, ita cum Bañes 2. 2. q. 10.
art. 1. dub. 30. concl. 1. idem Castrus Palao.
58 Præmittendum secundò quod tibi infideli
Turcæ, Iudæo, Hæretico, vel simili sit obliga-
tio sub culpa mortali indagandi veritatem, si
non conuinceris, sed manes dubius circa fidei,
nostræ

nostræ, iam tibi propositæ, aut tuæ sectę veri-
tatem, vel falsitatem: satisfaciesque huic obli-
gationi, si pium, & doctum virum quęras à quo
59 magis instruaris. Eo tamen non reperto, te-
neris Deo preces fundere, & à peccatis, ne
obicem ponant illuminationi diuinæ, abstine-
re: sic Castrus Palao vbi supra cum Suarez
disp. 17. de fide sect. 1.
60 Notat hic bene noster Coninch disp. 14. de
fide dub. 20. num. 213. & dub. 11. num. 230.
prædictum casum, nempe manendi dubium
infidelem circa veritatem, vel falsitatem pro-
priæ sectæ, posse sępius euenire, eo quod nullus
ferè sit ex Mahometanis, Iudęis, & Hęreticis
prudentioribus, qui iā hodie non laboret igno-
rantia vincibili, & cui sufficiens ratio dubitan-
di de sua Religione non occurrerit.
61 Tertio præmittendum, quod etiam iam
audito prædicatore legis Euangelicæ, tibi in-
fideli cuicumq; non sit obligatio illi assentiendi
quousque ostendat ex rationibus, ex signis, ex
honestate vitæ, & ex alijs testimonijs esse eui-
denter credibilem fidem, quam prędicat.
Tradunt pręter Azor, Valentiam, Thomam
Sanchez, Bañes, Castrum Palao iam adductos,
Toletus in Summa lib. 4. cap. 2. num. 2. concl.
tr. 2. q. 75. art. 3. dub. 3. Ioann. Sanchez in sele-
62 ctis disp. 19. & alij multi. Ratio efficax est,
quia imprudenter, & temerariè procedes, ex-
ponesque te manifesto periculo errandi, atque
assentiendi falso, & hęretico prędicatori, loco
veri, si Religionem susceptam deseras, prius-
quam prędicator euidenter probet esse dignā
63 creditu fidem, quam prædicat. Atque hinc
D. Thomas 2. 2. par. 1. art. 4. ad 1. requirit an-
te fidem videre ea, quæ credenda sunt, non in
se, sed in eorum ostensa euidenter credibilita-
te. Quam sic ostendere respectu quorumcum-
que facilè erit prædicatori Euangelico, si pro-
cedat per ea capita, quæ Regula 70. tradidi-
mus.
64 Quamquam vt benè notat Caietanus 2. 2.
q. 1. art. 4. & cum eo Thomas, Sanchez lib. 2.
in decalog. cap. 1. num. 6. non omnibus ęqua-
lis fidei instructio sufficit, vt euidenter credi-
bilis reddatur, eo quod eædem rationes faci-
lius ad conuincendum vnum, quam alterum
conducant, & quod alij sint ingeniosiores ad
percipiendam euidentiam credibilitatis in fide
Catholica; his sic pręmissis.
65 Reducitur iam tota difficultas ad hoc tan-
tum punctum, aliquantulum controuersum,
an si tibi infideli proponantur res fidei Chri-
stianę, non vt euidenter credibiles, sed vt ma-
gis credibiles, quam res tuę sectæ, tenearis hāc
relinquere, & illam credere? Absolutè affir-
mant Bañes dicto dub. 3. concl. 3. & Ledesma
2. tom. sum. tract. 1. cap. 5. concl. 5. & 6. Ob
eam præcipue rationem, quod in medio ne-
cessario ad salutem, pro euitando periculo er-
66 randi debeas viam securiorem amplecti. Sen-
tentia istorum Doctorum sub distinctione pro
articulo tantum mortis admittit Thomas, San-
chez citatus; secus extra illum; inde ducitur
ad sic distinguendum; quod in articulo mortis
tenearis meliori, & securiori via prouidere
tuæ saluti; cum tunc agatur de damno irrepa-
rabili damnationis æternæ; extra illum vero
non videtur esse tanta tibi obligatio, quod ad-
huc supersit tempus rem melius examinandi,
& interim sequendo opinionem probabilem
prudenter existimes posse te in tua secta per-
67 manere. Hęc doctrina sub distinctione sic
tradita à Thoma, Sanchez valdè probabilis ap-
paret, & vt tutior in praxi tenenda.
68 Verum etiam admodum probabiliter con-
tradicunt ei duo magis recentiores Castrus Pa-
lao, & Ioannes Sanchez adducti, voluntque
esse parem rationem, quoad hoc de articulo
mortis, atque de tempore extra illum, suppo-
nentes, vt certum cuilibet esse licitum sequi
opinionem probabilem, relicta probabiliori,
etiam in opinione probabili facti, quando ius
in facto probabili fundatur, v. g. probabiliter
iudico pallium, quod possideo esse meum, sed
probabilius esse tuum; non tamen teneor illud
tibi restituere; sed possum securè retinere; er-
go similiter in præsenti non tenetur infidelis
sequi Religionem probabilius veram, relicta
propria vera probabiliter; cum in illa, quæ vi-
detur probabilior, & securior possit error con-
69 tingere. Item quia obligatione colendi Deū
vera fide æqualiter astringimur, tam in vita,
quam in morte; ergo si non peccat infidelis
retinendo in decursu vitæ suam sectam, à se
vt veram probabiliter habitam, licet Religio
Christiana, vt probabilius vera fuerit ipsi pro-
posita, neq. peccabit retinendo eam in articu-
lo mortis: cum in vtroque tempore semper
maneat in eo hoc prudens iudicium, quo rectè
iudicat se non teneri vnquam repellere pro-
priam sectam, nisi de veritate fidei nostræ eui-
denter conuincatur, vt cum tot Auctoribus
70 paulo ante traditum. Confirmatur quia si ex
ignorantia alicui fideli doctrina hæretica, vt
magis probabiliter credibilis casu proponatur
quis asserit teneri fidem Christianam relinque-
re, & eam amplecti? ergo quomodo, neque
infidelis &c. Atque hæc resolutio non parum
mihi placet, vide plura apud Castrum Palao.
71 Iam de instructione nostræ Religionis suffi-
ciente ad obligationem iniungendam homi-
ni fideli in infantia baptizato eliciendi actum
fidei diuinæ quid dicendum? si hic fuit edu-
catus inter Catholicos, certum est ipsum te-
neri credere fidem nostram, quacumque co-
gnitione mysteriorum eius accepta, quia non
habet iustam rationem dubitandi de veritate
72 talium mysteriorum. Si vero inter hæreticos,
aut paganos fuit nutritus; eodem modo lo-
quendum est de eo, atque de fideli numeris
pręcedentibus fuit dictum, quod non tenea-
tur credere fidem Catholicam, quousq. vt eui-
denter credibilis ei proponatur. Ita Castrus
Palao vbi supra cum Simanchas Cathol. instit.
tit. 31. num. 7. & cum alijs.
73 Addit autem optime ipse Castrus Palao cū
Suarez, & Sanchez citatis ex communi senten-
tia, contra adductos Bañes, & Ledesmam,
talem infantem baptizatum, & inter infideles,
aut hæreticos nutritum, vbi primū ad vsum ra-
tionis peruenit, quamuis adoret idola, credat
Maho-

Mahometum, aut errores hæreticorum amplectatur, etiam ex ignorantia, aut inaduertentia culpabili, non amittere fidem habitualem receptam in Baptismo, nec fieri apostatā,
74 aut hæreticum formalem. Ratio est quia ad amittendam fidem, & contrahendam formalem hæresim, vel apostasiam, non sufficit ignorantia, aut inaduertentia quæuis culpabilis; sed requiritur pertinacia, vt infra suo loco dicemus. Atque hactenus de necessitate fidei in cōmuni, & de primo præcepto eliciendi actus eius: iam de necessitate, & de secundo præcepto addiscendi, & credendi res fidei, seu obiecta eius partialia.

Fides, & notitia de Deo remuneratore, de Christo mediatore, ac de Sanctissima Trinitate, quando, & qualiter ad salutem necessaria?

REGVLA LXXVII.

75 **Q**Vouis tempore fuit necessaria necessitate medij, simul & præcepti ad vtramque salutem gratiæ, & gloriæ acquirendam, cognitio, & fides diuina explicita de Deo remuneratore, & auctore donorum supernaturalium, atque de mediatore venturo in communi; implicita vero de Christo Deo, & homine, & consequenter de mysterio Trinitatis, & Incarnationis, vsque ad aduentū ipsius Chri-
76 sti, & publicationem Euangelij. Hoc autem iam sufficienter publicato, requiri necessario necessitate medij eiusdem Trinitatis, & Christi Domini notitiam, ac fidem explicitam probabile est; sed probabilius solum requiri necessitate præcepti;

---

77 **T**Ota hæc distinguenda, & ostendenda per partes, vt si quid dubij circa aliquam occurrerit, expendatur. Prima deducitur clarè ex illo ad Hebræos 11. *Credere*, inquit Apostolus, *oportet accedentem ad Deum, quia est, & inquirentibus se remunerator sit*; vbi fides, & notitia de Deo necessaria omnino ad animæ salutem innotescit; quæ non potest esse naturalis, nempe circa Deum, vt auctorem naturæ, & vt sic remuneratorem; cum hæc non sufficiat ad iustificationem, & gloriam obtinendam vt contra Victoriam, & Vegam ex communi Doctorum paulo ante tradidimus; ergo erit
78 supernaturalis. Ratio etiam pro hoc efficax est, quia fides infusa nititur, vt in obiecto formali, in auctoritate, & testificatione Dei, implicat autem credere aliquid ex Dei auctoritate sine cognitione, & fide ipsius infusa; ergo hæc ad vtramque animæ salutem erit necessaria necessitate medij: Ita communiter omnes, præcipue Medina lib. 4. de recta in Deum fide cap. 8. Suarez disp. 12. de fide sect. 2. Thomas Sanchez lib. 2. in Decal. cap. 2. num. 5. & Castrus Palao vbi supra pun. 9.
79 Circa cognitionem autem, & fidem de Christo mediatore, toto illo tempore ante Incarnationem, an fuerit sufficiens implicita ad salutem animæ, vel requireretur etiam explicita, vt necessaria necessitate medij, controuersū est aliquantulū inter Doctores, ex quibus aliqui in explicitam inclinant, præcipuè Cordaba in quæst. lib. 2. q. 2. & videtur manifesta sententia D. Augustini varijs in locis, præsertim epist. 109. & lib. 18. de Ciuitate c. 40. vbi ait ante *Christi aduentum nemini concessum, esse iustū, nisi cui diuinitus reuelatus est vnus mediator*
80 *Dei, & hominum*. Fauent varia scripturæ loca, vt ad Rom. 3. 1. Corint. 10. & ad Galat. 2: vbi fides in Christum omnibus, vt necessaria ad salutem, valdè commendatur, quæ cur de implicita cognitione, & fide; ac non de explicita intelligi debent? Et quidem quis neget de fide Christi explicita illud Abacuc 2. esse intelligendum? *Apparebit*, inquit, *in finem, & non mentietur, si moram fecerit, expecta eum*: & infra, *Qui incredulus est*, inquit, *non est recta anima eius, iustus autem ex fide viuit*, idest, *ex fide* de Christo mediatore venturo.
81 Cui iam tunc à quibuscumque iustis cultus exhibetur; coli autem non potuisset, nisi explicitè in se fuisset cognitus; ergo cognitio, & fides explicita de illo erat eo tempore necessaria necessitate medij, seu finis ad animæ salutem.
82 Plures vero è contra cum D. Thoma 2. 2. q. 2. art. 7. absolutè defendunt tunc implicitā cognitionem, & fidem de Christo Domino mediatore venturo fuisse sufficientem ad gratiam, & gloriam: ita Alensis par. 3. quæst. 69. membr. 3. art. 2. Vega lib. 6. in Tridentinum cap. 6. Sotus 2. lib. de natura, & gratia cap. 11. Canus relect. de sacramentis part. 2. Valentia 2. 2. disp. 1. q. 2. punc. 4. Sanchez lib. 2. in Dec. cap. 2. num. 7. Suarez disp. 12. sect. 3. vbi ait hanc sententiam sine dubio esse veram. Probatur primo ex Scriptura sacra vbi cognitio, & fides Christi venturi valdè obscura sub vmbris & figuris fuisse dicitur 1. Corint. 10. *Bibebant autem de spirituali consequente eos petra, petra autem erat Christus*; similiter 2. Corinth. 3. & ad Galatas 3. ex Concilio item Tridentino sess. 6. cap. 6. vbi habetur aliquibus viris Sanctis fuisse specialiter reuelatum mysterium Incarnationis; vnde clarè deducitur, quod fides eius satis implicita fuerit respectu cæte-
83 rorum de populo Hebræo. Ratione etiam ostenditur; quia Christus ante eius aduentum, non fuit prædicatus vniuerso Orbi, præsertim Gentili; at medium omnibus necessarium ad salutem publicè omnibus prædicari, & promulgari debet; ergo signum est illius fidem explicitam, non fuisse tunc medium omnibus, & singulis necessarium ad salutem.
84 Cæterum cum citato Suarez præmittenda distinctio diuersorum graduum cognitionis, ac fidei explicitæ de Deo, & de Christo mediatore venturo, pro illo tempore antiquo ante Euangelium. Primus est, si distinctè omnino cognoscatur Christus, vt verus Deo, & homo, qui per passionem, mortem, & resurrectionem sit consummaturus redemptionem hominum; & hanc cognitionem adeò distinctam, & explicitam

plicitam, sanè nec auctores credo primæ sen-
tentię fuisse tunc medium necessarium ad salu-
85 tem affirmabunt. Secundus gradus est, si co-
gnoscatur distinctè Christus cum Diuinitate,
& humanitate, vt redemptor, non cognito ex-
presse modo redemptionis: atque de hac co-
gnitione, & fide ita explicita sine dubio est cõ-
trouersia inter Doctores vtriusque sententiæ
affirmantes primæ fuisse necessariam, & secun-
86 dæ absolute negantes eius necessitatem. Ter-
tius gradus est, si cognoscatur, & credatur non
solum Deus, & Saluator, sed etiam aliquis Re-
demptor in communi, ac mediator inter Deũ,
& homines ad hos redimendos, non cognito
an ille mediator futurus esset Deus, nec cogni-
to qualiter eos redẽpturus: quibus sic præmissis.
86 Placet sententia media ex duobus extremis
participans, seu eas in concordiam reducens,
quæ est non paucorum Theologorum, vt Lorcę
plures pro ea referentis 2. 2. disp. 11. numer. 4.
Coninch. disp. 14. dub. 9. & Castri Palao, citan-
tis pro eadem Magistr. sentent. in 3. dist. 25.
Qui affirmant cognitionem, & fidem explici-
tam de mediatore futuro inter Deum, & ho-
mines, vt dictum est in gradu 3. & solam im-
plicitam de Christo Domino, prout in primo,
& secundo gradu dicitur, toto illo tempore
ante Incarnationem fuisse medium ad salutẽ
88 animæ necessarium. Faciunt pro hac notitia,
& fide expressa de mediatore venturo, omnia
adducta ad probandam primam sententiam,
præsertim testimonium D. Augustini, quidquid
Vgo de sancto Victore lib. 1. de Sacramentis
cap. 6. par. 10. illum interpretetur, quod sit
locutus de fide requisita semper in corpore
Ecclesiæ; est enim, vt pace tanti viri dicam,
libera interpretatio sine fundamento, cum ex
verbis Sancti Augustini clare constet ipsum
fuisse locutum de fide, & cognitione necessaria
in singulis de populo, & intelligitur de notitia
& fide explicita mediatoris, quam particula-
res populi Hebræi, etiam mulieres communi-
ter habebant, vt patet in Samaritana, quæ
dixit, *Scio quia Messias venit &c.* Ioan. 4
89 Quod si tali notitia, & fide de mediatore
venturo innumeri Gentiles multis sæculis ca-
ruerint, id non imputandam diuinæ prouiden-
tiæ defectui; sed eorum peccatis contra legem
naturalem, quam si seruassent, haud dubium
Deus ipsis notitiam mediatoris tribuisset, sic
soluit benè Castrus Palao rationem illam in
contrarium de prædicatione, & promulgatio-
ne medij omnibus ad salutem necessarij.
90 Iam cognitionem, & fidem implicitam de
Christo Deo, & homine redempturo genus hu-
manum sua passione, morte, resurrectione &c.
fuisse necessariam, & sufficientem ad salutem
tempore legis naturæ, & scriptæ ostendunt pro-
posita pro secũda sententia, pręsertim ex Scrip-
tura sacra, & ex Tridentino, ac pro indican-
da eius necessitate conducit illud Actorum 4.
Nec enim, inquit, *aliud nomen est sub cælo
datum hominibus, in quo oporteat nos saluos
fieri*. Atque hinc sumitur ratio pro eodem;
quia quouis tempore omnes debuerunt aliquo
modo saltem implicitè cognoscere, & credere
id, per quod ab eis salus animæ obtinenda erat
91 nempè opus Incarnationis. Huius autem
cognitio, & fides etiam implicita haberi non
poterat, nisi cognito, & audito pari ratione sal-
tèm implicitè mysterio Trinitatis, quod car-
nem sumpturus esset Filius ęterni Patris, & con-
cipiendus de Spiritu sancto; ergo tunc aliqua
cognitio, & fides implicita mysterij Trinitatis
ad salutem necessaria, & sufficiens erat: ita
cum alijs concludit Castrus Palao vbi supra.
92 Notat autem optimè idem Castrus, quod
hæc notitia, & fides implicita, tam de Christo
Deo, & homine incarnando, & redempturo
genus humanum; quam de mysterio Trinita-
tis contineretur tunc in illa alia explicita de
mediatore venturo inter Deũ, & homines (est
enim de natura cognitionis implicitæ, vt in
aliqua explicita contineatur, sicuti traditum
à nobis initio huius capitis octaui) & non in ea
explicita, qua eo tempore cognoscebãt, & cre-
debant homines Deum esse, & esse remune-
ratorem bonorum supernaturalium; quia hęc
erat valdè remota, & communis, nullam ha-
bens ex natura rei, maiorem connexionem cũ
hoc medio Incarnationis Christi pro redemp-
tione hominum, quam cum alio, ex varijs, quę
Deus infinita sua sapientia applicare potuisset:
ita ille ex mente aliorum.
93 Sed quid post Euangelij sufficientem pro-
mulgationem? conueniunt Doctores in hoc,
quod sit necessaria ad salutem cognitio, & fi-
des explicita respectu quorumcumq. de Chri-
sto incarnato vero Deo, & homine, & de my-
94 sterio Sanctissimæ Trinitatis. Dissident ve-
ro circa qualitatem huius necessitatis, & sunt
diuisi in tres sententias. Nam Canus relectio-
ne de Sacramentis in genere par. 2. concl. 1.
Bañes 2. 2. q. 2 art. 8. dub. vltim. & de Castro
lib. 2. de lege pœnali cap. 14. affirmant dictam
notitiam, & fidem explicitam necessariam esse
necessitate medij, seu finis ad vltimam salu-
tem gloriæ, non vero ad primam gratiæ iusti-
ficantis; ducuntur ad sic affirmandum exem-
plo Cornelij Centurionis, qui, vt patet Act. 10.
ante notitiam explicitam Christi, erat iam iu-
stificatus; ergo ea postea accepta à D. Petro
95 solum fuit ei necessaria ad gloriam. Sed hęc
sententia nullam videtur habere probabilita-
tem, quia non firmo nititur fundamento, cum
potuerit instrui Cornelius notitia Christi, quod
hæc esset ei necessaria necessitate præce-
pti, vel etiam medij non solum ad gloriam;
sed ad perseuerandum etiam in gratia. Item
cum gratia sit ius ad gloriam, habeantque
connexionem inter se, vel ad neutram erit sic
necessaria notitia, & fides explicita Christi,
vel melius ad vtramque.
96 Secunda sententia est Molinæ 1. p. quæst. 1.
disp. 2. Carthus. in 3. q. 1. Valentiæ 2. 2. disp. 1.
q. 2. punct. 4. Sanchez lib. 2. in Decal. cap. 2.
num. 8. & aliorum asserentium pòst sufficien-
tem Euangelij promulgationem, ad vtramque
salutem iustitiæ, & gloriæ æternæ esse, æquè
necessariam necessitate medij notitiam, & fi-
dem explicitam Christi Domini, & consequẽ-
ter Trinitatis mysterij: citantur pro hac
sententia

sententia D. Thomas, & Magister sentent. sed
hi vt optimè expendit Coninch. 2. 2. disp. 14.
dict. 9. de necessitate præcepti, & non de ne-
97 cessitate medij loquuntur. Probatur primo
ex illo Ioan. 7. *Hæc est vita æterna, vt cogno-
scant te Deum verum, & quem misisti Iesum
Christum*: vbi, vita æterna, intelligitur de
inchoata hìc per gratiam, & postea cõsumma-
ta per gloriam; & æquiparatur cognitio Chri-
sti cum cognitione veri Dei, atqui hæc, vt pau-
lò ante vidimus, semper fuit, & est necessaria
necessitate medij ad vtramq. salutẽ, ergo illa
98 similiter erit. Atque pari modo expressa co-
gnitio sanctissimæ Trinitatis est necessaria, cum
nequeat stare notitia explicita, nisi cognosca-
tur explicitè, quod sit Filius æterni Patris, &
99 conceptus de Spiritu sancto. Ratione item
probatur, quia tota lex Euangelica in Christo
Domino fundata est, & ordinata ad hoc, vt ei
quisuis Christianus vniatur, & ab hoc ipse iu-
giter glorificetur; sed hæc vnio, & glorifica-
tio fieri non potest, nisi ab habente eiusdem
expressam notitiam, vt per se patet; ergo ista
est necessaria ad salutem necessitate medij, at-
que hæc sententia valdè probabilis est.
100 Verum multo probabilior, ac magis fauo-
rabilis est tertia sententia, quam satis indicat
D. Thomas 2. 2. q. 2. art. 7. ad 3. & expresse
tenent plures Doctores, Ricardus in 3. dist 25.
art. 4. q. 1 Sotus in 4. dist. 5. q. 1. art. 2. Cordub.
lib. 2. q. 4 propos. 3. Medina lib. 4. de recta in
Deum fide cap. 10. Vega lib. 6. in Triden. c. 20.
Henriquez lib. 4. de Sacram. cap 21 §. 2. Suar.
disp. 12. de fide sect. 4. Coninch. disp. 14. dub. 9.
Torres disp. 27. dub 7. & alij, ab ipsis citati.
Qui asserunt etiam facta promulgatione Euã-
gelij, notitiam Christi incarnati, & Trinitatis
explicitam non esse necessariam necessitate
medij; sed tantum præcepti, ita vt concurren-
te ignorantia inuincibili, saluari quis possit ab-
sque eo quod explicitè cognoscat Christi diui-
nitatem, Incarnationem, passionem &c. si so-
lum expresse sciat, & credat fide Diuina Deũ
esse remuneratorem bonorum supernaturaliũ,
& esse aliquem mediatorem inter Deum, &
101 homines, vt dictum supra. Ratio est (qua
etiam simul soluitur adducta in contrarium)
quia ante aduentum Christi Domini, notitia
sola, & fides de eo implicita, cum explicita de
aliquo mediatore, & de Deo remuneratore
erat sufficiens ad vtramque salutem, & vt per
eam iusti eidem Christo vnirentur, vt eius mẽ-
bra, & per ipsos glorificaretur; ergo & post ad-
uentum, & publicationem Euangelij, erit etiã
sufficiens ad eosdem effectus: cum non appa-
reat ratio, cur sit adiungenda maioris, seu ex-
pressioris notitiæ, & fidei de Christo necessitas
quæ præcludat viam salutis tot hominibus in-
102 scijs, & ignaris. Adde omnia, quæ de neces-
sitate cognitionis, & fidei de Christo Dño apud
Scripturam, Concilia; & Patres leguntur, vel
cõmunia esse iustis legis scriptæ, & gratię, vel
intelligi rectè posse, aut de notitia, & fide im-
plicita Christi Dei, & hominis, & de explicita
mediatoris in communi, vt dictum, aut de no-
titia, & fide Christi explicita, necessaria so-
lum necessitate pręcepti; sed de hoc iam Re-
gula sequenti.

---

*Notitia, & fides explicita de contentis in Sym-
bolo Apostolorum requisita ne ad salu-
tem? & quomodo?*

REGVLA LXXVIII.

103 VTi probabilius tenendum, cuilibet fi-
deli necessarium esse necessitate solũ
pręcepti ad vtramq. salutem, addiscere, & cre-
dere explicitè omnia contenta in Symbolo A-
postolorũ, solummodo quoad eorum substantiã
leuiter, & non quoad formalitates, ac rationes
intrinsecas vniuscuiusque mysterij, neque quo
ad circumstantias accidentales.

---

104 REijciendus primo loco error ille, qui ni-
mis irrepsit inter aliquos pręcipue ex
iurisperitis, Ab. c. firmit. de sum Triu. n. 6. Imol.
n. 11. & Anan. c. firmissimè n. 8. de hæreticis,
nẽpe quod rusticis, & ordinarijs de plebe perso-
nis sufficiat scire, & credere articulos fidei
quosuis implicitè, credendo tantum in cõmuni
quidquid credit, & tenet Ecclesia, & quod nõ
peccẽt, si mysteria fidei in particulari ignorẽt.
& ob ignorantiam circa illa errent; dummodo
credant explicitè Deum esse, & remunerato-
105 rem bonorum, ac malorum punitorem. Re-
futant benè hunc errorem Valentia 2. 2. disp. 1.
q. 2. punc. 4. & Petrus Ledesma 2. tom. summ.
tract. 1. cap. 2. atque Eymericus 2. par. Direct.
q. 10. heresi 8. Inter hæreses de mandato Papę
ab Inquisitoribus Aragoniæ damnatas hanc
refert: qua sic reiecta.
109 Iam præter duo mysteria Incarnationis, &
Trinitatis, quorum explicita notitia ex mente
omnium Catholicorum necessaria est ad salu-
tem, non reliquos articulos fidei. qui continẽ-
tur in Symbolo Apostolorum; sed illos tantũ ex
ipsis qui solemni ritu celebrantur ab Ecclesia
esse explicitè addiscẽdos, & credẽdos à quouis
fideli ex necessitate pręcepti, docent aliqui au-
ctores non infimę notę. vt S. Bonau. in 3. dist. 25.
q. 3. Scot. ibi q. 1. Alb. Magn. art. 6 §. sed propo-
sito, Sylu. verb. fides q. 3. & alij qui inde du-
cuntur, quia hæc videtur esse mens Ecclesiæ,
quod velit eos solemniter proponere, & cele-
brare, vt cuncti fideles sic facile ipsos intelligãt
atque explicitè credant: quæ quidem senten-
tia sine dubio probabilis est.
107 Cæterum probabilius iudico eum de Castr.
lib. 1. de iusta hæreticorũ punitione c. 9. Sayro
in claui Regia lib. 2. c. 9. n. 15. Vasquez 1. 2. disp.
121. c. 2. nu. 2. Valentia 2. 2. disp. 1 q. 2. punct. 3.
Coninch. disp. 14. dub. 10. Suarez. disp. 13. de
fide sec. 4. Castro Palao vbi sup. punct. 10. & cũ
alijs teneri quemuis fidelem ex necessitate prę-
cepti scire, & credere (eodem enim præcepto,
quo obligamur credere, etiam astringimur
scire) omnes fidei articulos in Symbolo Apo-
108 stolico contentos. Hoc clare deduci videtur

ex cap. Ante viginti dies 54. cap. Baptizandos 57. cap non liceat, 58. de consecratione dist. 4. ibi enim expresse iniungitur, ne adulti baptizentur, quin prius didicerint mysteria in Symbolo contenta. item ex cap. Deus qui, de pœnitentijs, & remiss. † Probatur etiam ratione quia Symbolum compositum fuit ab Apostolis, priusquam ad prędicandum Euangelium, & tradendam omnibus doctrinam fidei, per Orbem diuiderentur, ea intentione, vt quibuscumque daretur aliqua breuissima summa credendorum, ergo quisuis ea scire, & credere explicitè tenetur. Et quidem nulla apparet ratio vrgens, cur magis de vno, quam de altero ex contentis in Symbolo sit notitia,

109 & fides habenda. Nec coniectura illa, quod Ecclesia ritu solemni celebret aliqua, & non omnia, quidquam facit; nam etiam celebrat alia non contenta in Symbolo vt mysteria Circũcisionis, Pręsentationis, Trãsfigurationis &c. & tamen omnes Doctores vno, vel altero excepto, cõmuniter negant esse obligationem cuiuis fideli addiscendi, & credendi ista; ergo &c.

110 Dixi in Regula, tantum quoad eorum substantiã, nempe quantum ex solis verbis Symboli percipi potest, & prout continentur communiter in Catechismo puerorum: clarior vero scientia nequaquam cuilibet fidelium præcipitur, alioquin Apostoli per Symbolum à se compositum, vti circumfertur, notitiam fidei nostræ diminutè tradidissent. Ita, Vasquez citatus, & Sanchez lib. 2. cap. 3. num. 17. Azor tom. 1. lib. 8. cap. 6. q. 5. & alij.

111 Vnde cum his auctoribus discurrendo breuissimè per singulos fidei articulos contentos in Symbolo, circa mysterium Trinitatis tantum debes explicite scire, & credere esse tres personas inter se distinctas, & quamlibet earũ esse Deum; nec proinde esse plures Deos, sed vnum tantum: Quomodo autem inter se distinguantur, & qua ratione procedat vna persona ab alia, & similia de relationibus diuinis, non ad vnumquemque, sed ad solos Theologos spectat scire.

112 Dein explicitè scire, & credere teneris Deũ esse creatorem Cæli, & Terrę, seu ab eo hæc omnia fuisse producta; quando vero, & qua ratione ea produxerit, an ab æterno, vel in tempore, an ex nihilo, vel ex præsupposito subiecto nonvidetur iniuncta omnibus obligatio sciendi, vt contra Bañes 2. 2. q. 2. art. 8. docent benè Suarez disp. 13. de fide sect. 4. & Castrus

113 Palao disp. 1. punct. 10. Item scire debes, & credere hunc Deum esse Saluatorem, seu quod idem est, posse tibi peccata remittere, atque esse glorificatorem in æterna beatitudine animarum, & corporum, sicque credis sufficienter carnis resurrectionem, & vitam æternam. Hęc enim mysteria in Symbolo contenta ad Deum quatenus talis est, pertinent.

114 Explicitè etiam scire, & credere debes mysteria spectantia ad Christi Domini humanitatem, & Diuinitatem, quęin Symbolo, & in articulis fidei continentur: primo Christum Filium Dei esse verum Deum, & hominem, conceptum de Spiritu sancto, ex Maria Virgine, vt sic excellentiam Christi, & eius Matris cognoscas.

115 Quamuis autem, vt ait Suarez citatus, probabile sit, quod non teneatis explicitè scire Mariam sanctissimam mansisse semper Virginem, oppositum tamen cum eod. Suar. cum Castro Palao vbi supra, cum Coninch. disp. 14. dub. 10. & cum alijs, vt multo probabilius teneo, tum quod Apostoli dicentes manifestè natum fuisse Christum de Maria Virgine, satis explicitè id indicarint; tum quod sic conuenientissimum appareat ad dignam æstimationem faciendam de sanctissima Dei Matre, & ad effugiendos errores, qui circa hoc emerserunt.

116 Sequuntur scienda, & credenda explicitè mysteria Passionis, Mortis, Descensus ad inferos, Resurrectionis, Ascensionis in Cælum, sessionis ad dexteram Patris, & Aduentus ad Iudiciũ: omnia enim hæc in Symbolo Apostolico exprimuntur, & ab Ecclesia publicè celebrantur. Ita Sanchez lib. 2. in Decal. cap. 3.

117 num. 6. & Palao ibidem. De articulo tamen descensionis ad inferos indicat Suarez tom. 2. in 3. par. disp. 23 sect. 2. non esse obligationem fidelibus ipsum explicitè sciendi, & credendi, eo quod non videatur res admodum necessaria ipsis; & in Symbolo Nicæno fuerit omissus. Atque hoc iudicium Suarez non caret probabilitate, saltem quod sit obligatio cognitionis

118 illius sub graui culpa. Sicut nec cognitionis circumstantiarum passionis Christi, vt quod sit passus sub Pontio Pilato; sufficit, si scias, & credas passum fuisse, vt ait idem Castr. Palao ibid.

119 Tandem circa articulum sessionis ad dexteram Patris eius difficultatem, posset aliquis dubitare an sit obligatio explicitè sciendi ipsum, & in partem negantem videtur inclinare, Azor tom. 1. lib. 8. cap. 6. quæst. 5. sed vt probabiliorem bene defendit affirmantem ipse Castrus Palao, nempè quod debeas scire aliqualiter Christum in Cælo habere excellentiorem locum, vt homo est; & equalem Patri, vt Deus est; quia sic expedit ad dignam Christi æstimationem, atque ad debitum honorem ei exhibendum.

120 Supersunt duo articuli contenti in Symbolo, nempe Ecclesia Catholica, & communi Sanctorum; de priori non potest esse dubium quod omnes teneantur explicitè scire, & credere in hac Ecclesia, & Congregatione fidelium, seu sub hac professione fidei obtineri salutem, & non extra eam. Ita Vasquez 1. 2. disp. 121. cap. 2. Azor. lib. 8. cap. 6. quæst. 5. Suarez disp. 13. sect. 4. & Coninch. disput. 14. dub. 16.

121 De Communione autem Sanctorum dicti quatuor Auctores aliter sentiunt, non esse scilicet necessarium eam explicite scitè, & credere, cum vix docti percipiant sensum huius

122 articuli, quid ni homines rustici? Verum Castrus Palao citatus, vt probabilius defendit quod omnes obligentur scire, & credere substantiam huius articuli, cum contineatur in Symbolo Apostolico, & non assignetur ratio specialis, cur sit eximendus ab obligatione generali sciendi articulos fidei in eo contentos

Adde

Adde quod sit valdè conueniens ad augmentum caritatis inter fideles, si sciant hanc inter se adesse spiritualium bonorum communicationem. Quamquam nulla est obligatio sciendi qua ratione talis communicatio Sanctorum fiat; sed sufficit vnicuique scire, quod fiat.

De Sacramentis, de praeceptis Decalogi, & Ecclesiae, de Oratione Dominica, quaenam priuatis personis; quaenam Praelatis, & Pastoribus notitia obligatoria?

REGVLA LXXIX.

122 Similiter ex necessitate tantum pręcepti tenetur quisuis fidelis addiscere sacramenta legis Euangelicae, ad minus tria, Baptismi scilicet, Poenitentiae, & Eucharistiae. Item decem praecepta Decalogi, & quinque
123 Ecclesiae, Orationem etiam Dominicam. Ac sub eadem necessitate scire expressius omnia per hanc, & per praecedentem Regulam indicata, & alia multo plura incumbit Praelatis, Pastoribus, Parochis, & alijs quibusuis, qui subditos, vel Populum instruere, atque impugnatibus ipsa respondere tenentur?

124 Contenta in hac Regula vnicuique fidelium ex necessitate solius pręcepti addiscenda, non tam ad credendum, sicuti contenta in pręcedenti, atque ad operandum, & ad preces Deo fundendum. Primo sacramenta noue legis, saltem tria ad salutem necessario recipienda, vel in re, vel in voto, nempe Baptismus, vt scias per ipsum deleri peccatum originale, ac membrum Christi te constitui, &
125 ad legem Euangelicam te obligari. Item sacramentum Poenitentiae, cuius cognitio prorsus necessaria est, vt qualiter peccatum actuale remittatur, & gratia per eum amissa recu-
126 peretur, tibi innotescat. Tertio sacramentū Eucharistię, vt sub eo Christum contineri, adorari, a fidelibus edi, atque ad eius sumptionē suo tempore te obligari cognoscas. Ita Henriquez lib 6. de Sacram. cap. 18. Valentia 2. 2. disp 1. q. 2. punct. 5. Sanchez lib. 2. cap. 3. nu. 9. Suarez disp. 13. de fide sect. 4. & alij.
127 Circa alia vero quatuor Sacramenta, Confirmationis, Extremae vnctionis, Ordinis, & matrimonij non concordant Doctores: Valen. & Suarez citati nullam esse obligationem ea sciendi volunt, quia non sunt necessaria ad sa-
128 lutem. Sed melius Bañez 2. 2. q. 2. art. 8. dub. 2 Petrus Ledesma 2. tom. summ. tract. 1. cap. 2. Sanchez ibidem n. 9. Coninch disp. 14. dub. 10. concl. 3. & Castr. Palao tract. 4. disp. 1. punc. 10. talem obligationem admittunt, pręcipue in eis, qui sunt ea recepturi: dedecet enim Christianum recipere sacramentum, & non cogno-
129 scere quid recipiatur. Moderant tamen ijdē Sanchez, Coninch. & Palao, quod non sit obligatio cognoscendi sub graui culpa, maximè in illis, qui non sunt ea recepturi: imò probabile nullo modo obligari istos.
130 Praeterea, vt scias quid debeas facere, & quid vitare tenearis addiscere pręcepta Decalogi, & Ecclesiae: cum istorum notitia ad illum finem absolutè necessaria sit. Ita modo adducti Suarez, Coninch, Valentia, & Sanchez.
131 Qui duo vltimi benè tęstãtur obligari solummodo quemque fidelem ad scienda opera misericordiae quatenus in pręceptis continentur.
132 Denique cum omnibus sit iniunctum pręceptum orandi, & precandi Deum; cumq. nulla deprecatio esse possit efficacior, & opportunior, quam ea, quae in oratione Dominica cōtinetur. Eo quod à Christo Dño immediate sit tradita, & quod comprehēdat valdè summariè vniuersa, quae quisuis, siue iustus, siue peccator pro Dei gloria, & pro sua salute, vel alterius petere possit, & debeat; probabilius iudicant esse obligationem sub culpa graui addiscendi orationem Dominicam, quoad substantiam, citati Sanch. nu. 10. Valentia punct. 5. Coninch. concl. 4. &
133 Palao nu. 8. quibus ipse adhęreo. Tametsi Suarez d. sect. 4. nōn improbabiliter velit esse obligationem tantum sub peccato veniali.
134 Notant optimè ijdem Doctores Valentia loco citato, Sanch. n. 19. Suarez sect. 5. Palao n. 9. necessarium non esse sub culpa graui memoriam retinere Symbolum, Praecepta Decalogi, & Ecclesiae, ac Dominicam orationem eo ordine, quo sunt composita; sed satis esse, si sensum percipias, & substantiam memoria teneas: quamquam non excusaberis à veniali, si
135 nihil de illo ordine cures. E contra vero nequaquam satisfacies, si ea memoriter retineas, & sensum nullo modo calleas: quia tunc solum esset cognitio verborum, & non mysteriorum: cum hęc pręcipue addiscere sit iniunctum. Ita praeter dictos Valentiam, Sanchez, & Coninch. docet Bañes 2. 2. q. 2. art. 8. dub. 2.
136 In confesso tandē est apud omnes Doctores, quod Praelati, & Pastores debeāt reliquos fideles de populo sibi subditos scientia mysteriorū fidei, & aliarum rerum ad animę salutem spectantiū antecellere: sed non conueniunt circa hanc excellentiam; alij non ita strictè, alij vero
137 strictissimè eā sumentes. Resolutio circa hoc ista censetur legitima, videlicet obligatos esse Episcopos, & Pastores scire mysteria fidei nostrę & alia ad salutem necessaria non solū quomodocumq. pro docendis subditis; sed etiam ita exactè, & cōpletè, vt possint difficultates circa illa insurgentes dissoluere, atq. eos qui contradicunt arguere, ac cōuincere, vt ait D. Paulus ad Tit. 2. & habetur in Trid sess 7. c. 1. & sess. 22
138 c. 2. de refor. Probatur pręcipue de Episcopis, quia cum isti in Ecclesia sint successores Apostolorum, ad ipsos pertinere debet hęreticorū fallacias soluere, & fidem fortiter defendere; & quidem per se ipsos, nec satisfaciunt, si ipsi sint indocti, & ministros peritissimos habeant. Ita docent Suarez disp. 13. de fide in fine, Coninch. disp. 14. dub. 1. & Castrus Palao vbi supra.
139 Hic autem ibidem cum eodem Coninch. benè aduertit non requiri in Episcopo tantā doctrinā, vt ex tempore possit ad difficultates cōtra fidem insurgētes respondere; sed sat esse si

adhibito studio, & consilio petitorum id præ-
140 stare valeat. Imò vtetque addit aliquando doctiori minus doctum, & etuditum in ptomotione ad diguitatem Episcopalem meritò esse præferendum, qui prudentia, & potentiâ ad de-
141 fensionem Ecclesiæ requisita antecellit. Proptetea sepè nobiles, & potentes promonentur Doctotibus relictis, quod illi Ecelesiam desendete possint ab impugnatoribus, & ab inimicis destruete eam eutautibus. Nihilominus tali scientia prędiri esse debent, vt attenris circūstantijs locorum, & tempotum muneri suo cōpletè satisfacete valeant. Ita Suatez citatus:
142 Sed quid quoad Paroehos, Confessarios, Cōcionatores, & reliquos omnes, qui obligatione docendi alios astriuguutur? Isti tanra mysteriorum, & rerum fidei Catholieæ scientia prędiri esse debent, vt explieare, & aliqualem rationem de illis reddere, atque occurrentes communiter difficultates soluere possint; alioquiu non apparet, quomodo queant alios re-
143 ctè instruete; Ad quod tenentur tatione officij, & superioritatis, vt constat ex Tridentino sess. 25. eap. 2. de teformatione, traduntq. Suarez disp. 13. de fide sect. 6. Coninch. disp. 14. dub. 10. & Castrus Palao vbi supra punct. 10.

Quando obligatio acquirendi, & tradendi notitiam rerum Fidei incipit? & vnde quis ab hac obligatione excusatur?

REGVLA LXXX.

144 PRædicta necessitas, & obligatiò addiscendi mysteria Fidei, Sacramenta nouæ legis, præcepta Decalogi, & Eeclesiæ; orationemque Dominicam modo explicato, incipit iu quouis fideli quamprimum peruenit moraliter loquendo ad vsum rarionis (tunc etiā insurgit obligatio in supetioribus docēdi;) nisi differatut, aut excuserur, vel ob incapacitatem naturalem, vel ob ignoranriam inuinci-
145 bilem. Quæ sæpè dari potest, etiā in homine fideli de tebus necessarijs neeessitate solius pręcepti; tatò tamē de neeessatijs necessitate medij

---

146 EManuel Rodriguez tom. 1. sum. iu 2. editione eap. 88. uum. 1. & Ludouicus Lopes 1. par. instr. eap. 41. nec vllus alius, quod sciam, peculiariter tenent nullum obligari vsq. ad pubertatem addiscere, & eredere fidei mysteria, ae praecepta, eò quod tune videatur perfectus vsus rationis acquisitus, & non antea; cuius signum est, quod etas pubertatis censeatur apta, & sit cuiuis personæ præscripta à iure ad contrahendum matrimonium, & ad inducendam sibi hanc obligationem naturalem, & humanam; ergo ad supernaturalem, & diuinam, qualis est addiscendi mysteria fidei, censebitur apta, & requisita eadem ætas pubertatis.

147 Verum hæc opinio uon admittitur, sed vt improbabilis refutatur à reliquis Doctoribus: ex quorum mente incipit obligatio sub culpa graui ex genere suo addiscendi, & credendi res fidei Catholicę, vbi primum puet fidelis habet completum vsum rationis, ita vt distinguat iam intet bonum, & malum, seu inter honestū, & peccaminosum. Ratio est, quia infidelis, si quamprimū peruenit ad talē vsum rationis, fides diuina ei proponatut, tenetur statim illam amplecti, similiter & fidelis, qui fuit baptizarus in infantia, actū fidei elicere, vt ostēdimus supra; sed id præstare nequeunt, nisi statim res fidei addiscant; ergo obligario eas ad-
148 discendi tunc incipiet. Confirmatur quia Christus Dominus Marc. vltim. præcipit Apostolis, & sub eis, quibuscumque Prælatis, ac Supetioribus prædicare Euangeliū omui creaturæ, non restriugens prædicationem pro adultis, pubertatem attingentibus; ergo omnis creatura vsu rationis capax doctrinam Euangelicam amplecti, & scire debet. Ita Nauarrus in Summ. cap. 11. num. 22. Suarez disp. 15. de fide, Sanchez lib. 2. in decalog. cap. 2. n. 12. Toler. lib. 4. Summ. cap. 2. & Castrus Palao tract. 4. de fide disp. 1. num. 11.
149 Nec habet vim quod adducitur de ætate pubertatis ad conrrahendum matrimonium, cum pro eius vsu, & seminatione perfecta ad prolificandum tequiratur ex iure talis ætas in conttahentibus; imo retorquendo argumento, hinc confirmatur doctrina, quia sufficit septennium in puero ad obligationem sponsaliorum, seu matrimonij de futuro, vt constat ex titulo de desponsatione impuberum, imò minus septennio, si malitia suppleat ætatem, seu si ante ipsum acquirat puer perfectum vsum rationis, ergo sufficiet ad conttahendam obligationem addiscendi tes fidei.
150 Dixi sub culpa graui ex genere suo, quia præceptum obligans addiscere fidei mysteria, & alia est de re grauissima, spectante videlicet ad aquirendam animæ salutem: atque sic tra-
151 duut ijdem Doctores nuper citati. Nihilominus potest aliquando esse tanrum sub culpa veniali, vel ob leuē negligentiā in addiscendo, vel imperfectam deliberationem, aut ob materiæ leuitatem, vt si ignores substantiam vnius tantum articuli minoris momenti v. g. discensus ad inferos. ita Palao ibidem, cum Suarez disp. 15. sect. 1. & Sanchez lib. 2. cap. 2. num. 14.
152 Imò excusabuntur ab omni culpa aliqui, qui adeo hebeti, & obtuso sūt ingenio, vt articulorum fidei substanriam etiam post adhibitam diligentiam ad addiscendum, capere nequeant; quales vt refert Pater Iosephus Acosta lib. de procuranda Indorum salute, sunt illi, qui in quadam Prouincia Americæ, vulgo vocantur Vtri, cum vix quidquam de humana natura paticipare videantur, & sint verè homines. Ita prætet tres Suarez, Sanchez, & Castrum Palao, docent Azor. tom. 1. lib. 8. cap. 2. quæst. 6. & Valentia 2. 2. disp. 1.
153 quæst. 2. punct. 4. Qui benè notat non propterea esse dicendū similes homines tam hebetis, & ob-

& obtu si ingenij non obligari ad mysteria fidei addiscenda, & credenda explicitè, nam eo ipso, quod ratione incapacitatis censentur excusati à culpa, patet eos esse obligatos: nam nullus iudicatur propriè à culpa excusari in eo, ad quod alioquin non est obligatus.

154 Excusantur etiam quandoque homines fideles (quanto magis infideles) ab omni culpa prouenientè ex obligatione addiscendi res fidei nostræ ob ignorantiam inuincibilem talis obligationis. & rerum huiusmodi. Nam quidquid dicat Adrianus quolib.2. q 1. ad 2. eam nullo modo admittens circa necessaria ad salutem, & quicquid dicat Rodrig. tom.1. Sum. cap 88. num.4. ipsam conceden̄s in solis infidelibus sine dubio in fidelibus etiam sæpè dari potest. Ita Nauarrus in Sum. cap. 11. num.22. Azor tom.1. lib.8 cap.8. q.7. Bañes 2. 2. q. 2. art.8 dub. 2. Vasquez 1. 2. disp. 121. cap. 2. &

155 Sanchez lib.2. in decal. cap.3. num.20. Probatur efficaciter, quia tunc quisquis ignorantia inuincibili addiscendi mysteria fidei Diuinæ laborat, cum nulla ei suspitio, aut dubitatio de tali obligatione occurrit; sed euenire sæpius potest etiam inter fideles, vt quis non habeat vllam dubitationem de huiusmodi obligatione, vel quod mysteria fidei non fuerint ei proposita, vel quod ipsis iam propositis, adhuc obligationem addiscendi, aut substantiam alicuius articuli non perceperit; ergo ignorare ipsa inuincibiliter potest.

156 Magis autem distinguens Castrus Palao vbi supra punct.11. optimè aduertit circa ea; quæ sunt necessaria ad animæ salutem necessitate medij, tardò dictam ignorantiam inuincibilem posse contingere maximè inter fideles: quis enim notitiam non habeat, aut non dubitet saltem de his paucis? quod Deus sit, & quod possit remittere peccata, & gloriam conferre per mediatorem inter ipsum, & homines? Casum tamen non esse impossibilem inde ostendit idem Palao, quia potest quis ita barbarus, & agrestis esse, & taliter inter Barbaros nutritus, vt notitiam Dei habeat tantum, vt est auctor naturæ; non vero vt est donorum supernaturalium auctor, & pro meritis vniuscuiusque largitor.

157 At circa necessaria ad salutem necessitate solius præcepti, posse frequenter dari ignorantiam inuincibilem, etiam inter fideles præter citatos auctores Nauarrum, Azor, Bañes, Vasquez. & Sanchez, docent Suarez disp 15. de fide sect. 1. & Coninch. disp. 14. dub 11. Patetque ex ipso experimento; quia videmus plures ita rudes, & adeo obtusi ingenij, & quāuis sæpius moniti fuerint de obligatione addiscendi mysteria fidei, & instructionem eorum audierint, ac integrum Symbolum memoria tenerent, non capiant aliquando quoad substantiam, saltem aliquam eius partem, vti tenebat, & non capiebat, sed ignorabat inuincibiliter articulum resurrectionis carnis quidam vetulus octuagenarius in Ciuitate Cæsaraugustana Regni Aragonij, vt audiui ab eodem met è nostris, qui à tali ignorantia eum liberauit in extrema mortis hora.

158 Ex traditis infra cum eodem Castro Palao & cum alijs, quod sub culpa graui teneantur Parochi, parentes, & domini notitia rerum fidei ad salutem necessaria parochianos, filios, & subditos imbuere; talisque obligatio in illis incipit, quamprimum isti, moraliter loquendo,

159 ad vsum rationis perueniunt. Vtrorumque enim obligationes addiscendi, & imbuendi connexæ sunt inter se, & correlatiuæ; correlatiuorum autem hæc est natura, secundum Philosophum, vt posito vno, ponatur necessario & aliud; & iam vidimus supra in quolibet fideli incipere obligationem addiscendi res fidei, incipiente morauiter vsu rationis: ergo alia obligatio imbuendi eos in parochis, parentibus, & Dominis etiam tunc incipiet.

160 Sed quid de obligatione confessarij circa pœnitentem ignorantem res necessarias ad salutem? Quando ex fundamento non leui præsumit pœnitentem hanc ignorantiam habere, tenetur illum interrogare, secus, si non sic præsumat. Ita Azor tom. 1 lib.8. cap.8. quæst. vltim. Sanchez lib.8. in decalog cap 2. num 21.

161 & Coninch disp 14. dub.11. num 231. Quæ interrogatio præcipue dirigitur ad hoc, vt cognoscat Confessarius, an ignorantia fuerit crassa, & culpabilis; moneatque pœnitentem, si talis fuit, de obligatione confitendi hanc culpam; de obligatione etiam addiscendi res fidei, qualicumque ignorantia laborauerit.

162 Verum quid de instructione præmittenda ante absolutionem? secundum probabiliorem sententiam, non tenetur Confessarius illum ex professo tunc instruere; aut dimittere, vt ab alio in rebus fidei, quas ignorat, ante confessionem instruatur; sed potest eam audire, & pœnitentem aliqualiter rudi Minerua instructum absoluere; accepta ab eo promissione curandi postea completam instructionem.

163 Inde ostenditur, quia nusquam indicatur esse præceptum addiscendi mysteria fidei, & res ad salutem necessarias ante absolutionem

164 ita vt non possit differri. Sicuti esse sentiunt omnes Doctores ante susceptionem Baptismi, eo quod iste sit ianua ad ingressum in Ecclesiam, & ratione eius ingressus obligetur ad omnia saluti animæ necessaria credenda, & exequenda; ac proinde expedit pœnitenti ignoranti tantam obligationem iniungere. Ita præter tres citatos Azor, Sanchez, & Coninch. docent Sotus in 4. distinct. 6. quæst. 1. artic. 1. Valentia tom.4. disput.4 quæst.3. punct 3. Suarez tom 3. in 3. part. quæst. 71. art.2. Ioannes Sanchez in select. disput. 9. num. 18 & Castrus

165 Palao vbi supra punct. 11. Quamquam alij vt Bañes 2. 2. quæst. 1. art. 8. dub. 2. Petrus Ledesma tom. 1. tract. 1. cap. 3. & Rodriguez 1. tom. summ. cap. 58. non absque probabilitate affirmant nequaquam posse absolui pœnitentem ignorantem mysteria fidei, antequam completè eorum cognitione instruatur.

Praeceptum negatiuum nihil faciendi exterius contra fidem, quando, & quousnam, ac qualiter obliget?

REGVLA LXXXI.

166 Restat explicandum tertium fidei praeceptum de externa eius confessione, quod etiam duplex est, alterum negatiuum, alterum positiuum, seu affirmatiuum. illud iuxta naturā similium negatiuorum, obligat semper, ac pro semper quemcumque fidelem sub culpa graui ex genere suo, ad fidem exterius nullatenus negandam, vel ad non ostendendum se positiue infidelem.

167 Non defuerunt Haeretici, quos refert, & copiosè refutat Valentia 2. 2. disp. 1. q.3. punct.2. affirmantes nullum esse praeceptum sub culpa aliqua de externa fidei confessione, sed sufficere, si fides Catholica animo retineatur. Verum vtrumque actum interius credendi, & exterius fidem, confitendi esse praeceptum, & obligatorium, est de fide certum, vt patet ex 10 Roman. 10. *Corde creditur ad iustitiam, ore autem confessio fit ad salutem*; e teque communis omnium Catholicorum sententia cum D. Thoma 2. 2. q.3. art.1.

168 Peculiariter negatiuum praeceptum nunquā exterius negandi fidem constat ex illo Mar. 10. *Qui negauerit me coram hominibus, negabo & eum coram Patre meo*: quicumque enim exterius fidem negat, quamuis eam mente retineat verè Deum negat coram hominibus, ac proinde dignus, vt à Christo etiam coram Patre

169 negetur. Vis autem huius praecepti tanta est, vt nemini liceat ipsum violare, etiam ob vitandam mortem, aut grauissima tormenta; cum negatio fidei sit intrinsecè mala; nam quiuis negans fidem, simul tacitè affirmat summam & infallibilem veritatem falli, quod est expresse contra diuinum honorem. Ita ex communi sensu omnium Suarez disp. 15. de fide sect.1. Castrus Palao vbi supra punct. 13. & alij citandi.

170 Notat autem benè hic idem Castrus Palao dupliciter posse contingere hanc fidei negationem primo directè, vt si quis absolute fidem, aut aliquem eius articulum, aut certitudinem, vel necessitatem ipsius neget. Secundò indirectè, vt si neget esse se Christianū, Catholicū, vel Papistam; nam sic implicitè negat Christū, & eius Religionem Catholicam; innotescie exemplo Apostoli Petri, qui grauiter peccauit, quod negando se esse discipulum Christi Do-

171 mini, hunc exterius negauerit. Pari modo si quis fidelis dicat se esse Turcam, aut Iudęum, aut Lutheranum &c. quia sic indirectè negat Religionem Christianam; enim clarè indicat aliquam ex illis sectis se profiteri. Denique si idem fidelis aliquam actionem exerceat, vnde astantes aliquo modo colligere possint, ipsum negasse fidem Catholicam.

172 Verum approbo limitationem adhibitam ab eodem Castro, Azor, tom.1. lib. 8. cap. 27. q.1. Bañes 2.2. q.1.art.2. dub.1. concl.4 Suar. disp.15.de fide sect.1. Thoma Sanchez lib.2. in Decal. cap.4. num. 8. & à Coninch. disp.15. num.10. quod quandoque Christiani nomen non Religioni, sed nationi applicari soleat; vt in bello contra Infideles, si ab his interrogetur fidelis, an sit Christianus, ex graui causa, vt periculi mortis negare potest, restrictione, seu ęquiuocatione in mente retenta; nam ille tunc non negat fidem Christianam, cum de eius professione non interrogetur; sed tantum negat se esse talis nationis, cuius homines, vt hostes, & inimici ab infidelibus bellum gerentibus habentur.

173 Prorsus idem dicendum, si fidelis ab infidelibus interrogetur, an sit Clericus, aut Religiosus, an aliquod officium, vel munus Religiosis Christianae exercenerit, vt celebrare, vel audire missam, interesse Diuinis &c. ex causa etiam non ita graui, cum dicta restrictione mentis negare potest: hoc enim non est negare fidem, sed aliquod eius munus; quae negatio etiam absque peccato vllo esse potest; si adsit causa aequiuocandi, aut mentis restrictione vtendi. Ita Azor, & Sanchez citati: Imò isti

174 Doctores benè addunt hoc verum esse, etiamsi sic interrogans intendat explorare fidem interrogati; quia adhuc non est negare fidem, sed eius munus; & sine hoc posse absque dubio eam retinere: tametsi ibi posse reperiri mendacium veniale, vt ait ibidem Sanchez.

175 Ex tradita vero doctrina, & ex distinctione negandi fidem directè, vel indirectè, resoluendi varij casus per breues illationes, vt praeceptum negatiuum cōfitendi fidem, quando obliget, vel secus, multo magis innotescat. Vnde infero primò, si Clericus, vel Religiosus, dum transit per oppida Haereticorum, aut Infidelium, vestes proprias deponat, & saecularium assumat, vt nō cognoscatur, & incolumis euadat; non facit contra praeceptum negatiuum confitendi fidem, nec vllo modo peccat. Nam facto isto neque indirectè negat fidem Catholicam; cum vestes depositae sint signa non fidei, sed status proprij; si hunc, vel aliquid aliud celare intendat, & non habeat animum fingendi se saecularem. Ita cum D. Thoma 2.2. q.111. art.1. Philiar. de officio Sacerd. tom 1. part.2. lib.3. cap.9. & Sanchez lib. 2. in Decal. cap.4.

176 num.11. Peccaret tamen solum venialiter, si per assumptas vestes intenderet simulare se saecularem, quia facto ipso mendacij peccatum committeret. Tradit idem Sanchez cum eodem D. Thoma d. art.1.

177 Secundo infero iuxta probabiliorem, & cōmunem sententiam (tametsi opposita negatiua, quae est praecipue Caietan. in summ. verb. habitus, & Tolet. lib.4. cap.2. non careat probabilitate) licitum est tibi fideli ob causam grauem, vt pro euitando periculo mortis, vestibus, vel signis infidelium lege, vel vsu destinatis ad distinguendos infideles à fidelibus etiā publicè vti. Ita Bañes 2. 2. q. 3. art.2. dub.2. concl. 3. & ibi Valentia disp. 1. q. 3. punct. 2. dub.4. Suarez disp.14. de fide sect.5. Emanuel Sa verbo

Sa verbo fides num.4. Coninch. disp.15.dub.3. concl.8.& Castrus Palao tract.4.de fide disp.1,
178 pun.17. Qui hac vnica ratione reiectis alijs, aut nimium, aut nihil probantibus, efficaciter ostendit; quia attentis circumstantijs, vsus talium vestium, & signorum non iudicat te esse infidelem, & neque indirectè fidem Catholicam negasse; quandoquidem nullus, qui te Christianum agnosceret, sic vestitum videns, de te hoc suspicaretur, quod negauisses fidem, aut velles id videri; sed prudenter iudicaret, quod huiusmodi vestibus, vel signis infidelium sis indutus ad te occultandum ob timorem mortis vel ob aliam causam; ergo licitus est similium vestium, & signorum vsus.
179 Verum infero tertio, quod etiam ex quauis causa vrgente haud esse licitum vsum similium vestium, & signorum, quæ scilicet inseruiunt ad cultum falsæ infidelium Religionis, & non ad discernendum ipsos à fidelibus, vt bene distinguit Suares citandus omnino fit tenendum cum communi ferè omnium sententia, Caiet. & Tolet. citat. D. Antonin. 2. p. tit. 12. cap. 6. Syluest. verb. Apost. q. 1. Nauar. cap. 11. sum. num 27, Suarez. disp. 14. de fide sect. 5. & Castri Palao ibidem. Ratio est quia per gestationem talium vestium, & signorum, per se, & ex natura rei, quamuis à gestante non intendatur aliquis cultus, & honoratio falsæ sectæ exhibetur; atque aliquo modo, saltem indirectè fides vera negatur, quod est intrinsecè malum; ergo neququam vlli fideli licitum. Item quod huiusmodi actus ab scandalo separari rarò pos-
180 sit. Citati autem Doctores meritò idem à fortiori multo magis affirmant de vsu vestium vel signorum; quibus Sacerdotes idolorum, vel Mahometi ad sacrificandum, vel cultum illis exhibendum induuntur, aut in quibus est depicta imago idoli, vel Mahometi.
181 Quarto infero, & addo cum ab eodem Castro Palao, & Coninch. disp. 15. dub. 3. quod careat prorsus probabilitate dicta sententia Azori, & Sanches casu quo Princeps infidelis præciperet indiscriminatim omnibus infidelibus, aut fidelibus habitantibus, vel commorantibus in suo Regno, gestare vestem, vel signum in honorem suæ falsæ sectæ, si fidelis gestet, quia sic gestando falsam fidem profiteri; & propriam Catholici indirectè negare cē-
182 setur; ergo non est ei licita talis gestatio. Confirmatur, quia si idem Princeps tibi fideli peculiariter, sub pœna mortis id præciperet, absque dubio potius mori, quam ei obedire teneneris cum actio sic gestandi vestem, vel signum ad cultum, & protestationē falsæ sectæ sit intrinsecè mala, quippe qui negario tacita, & indirecta fidei Catholicæ; ergo idem erit, si in communi omnibus illa præcipiat.
183 E contra infero quinto, si Rex, vel Princeps fidelibus subditis suis præcipiat, vt in testimonium, & protestationem fidei nostræ peculiari veste, vel signo vtantur, alioquin ab omnibus tanquam desertor fidei reputetur, licitum est tibi fideli ex graui causa, vsum eius aliquādo omittere, nec facies per hanc omissionem contra præceptum negatiuum, confitendi exterius fidem, seu eam nec indirectè negandi. Hoc vt multo probabilius, & ferè omnium commune tradunt Bañes 2.2.quæst.3. art.2. dub. 5. concl.4. ibi Valentia disp. 1. q.3. punct.1. dub. vlt. Suarez disp. 14. de fide sec.5. Sanchez lib.2. in decal. cap.4. num.29 & Co-
184 ninch. disp 15. dub. vlt. num. 76. Probatur efficaciter, quia sic omittere nec indirectè est negare fidem, etiam quoad exteriorem apparentiam; sed tantum occultare, quod ex causa licitè potes facere: & patet exemplo Monachi, cuius habitus in testimonium, & protestationem suæ Religionis, seu professionis est ab Ecclesia ei assignatus; & tamen, vt dictum supra potest licitè ipsum deponere ad vitandum periculum mortis &c. ergo pari modo in præsenti dicendum est.
185 Verum secus esset, si idem Princeps singulariter tibi Catholico id præciperet, & de gestatione vestis, vel signi, aut de omissione eius te examinaret; quia sic præcipere, & examinare iam esset in particulari te de tua fide interrogare, ac proinde non gestando vestem, vel tacendo Principi causam huius omissionis, censereris fidem indirectè negare, aut velle sic videri, nec scandalum cognoscentium te Catholicum effugere posses: quod non euenit, quando præceptum à Principe fit in communi omnibus. Ita optime Castrus Palao vbi supra punct.18. respondens ad rationem, ob quam Caietanus 2.2.q.3. art.2. & Nauarrus in Sum. cap. 11. num. 27. communem sententiam numero præcedenti expressam non admittunt.
186 Sexto infero, quando vniuersaliter loquēdo nullo modo sit licitū verbis, vel factis vti, quæ attentis circumstantijs nullam aliam significationem continent, per cultum falsæ Religionis, & consequenter negationem indirectè veræ fidei. Ita contra Adrianum in 4. tract. de Baptismo q.1. art.1. ad 5. oppositum improbabiliter defendentem docent vt certum omnes Valentia 2.2. disp.1.q.3.punct.2. qui multis scripturæ, & Patrum testimonijs ostendit, & exornat, Suarez disput. 14. de fide sect. 4. Vasquez 1.2. disp.182. cap. 5. Sanchez lib.2. in decal. cap.4. Coninch. disp.15 dub. 2. nu.14. & Castrus Pa-
187 lao nuper citatus. Probatur efficaciter; quia ex vi præcepti fidei negatiui, non tantum obligaris nō profiteri falsam religionem ex animo; sed etiam neque quoad apparentiam id ostendere, cum obligeris nō negare fidem exterius; sed si vtaris talibus signis, verbis, aut factis nullam aliam significationem moraliter habentibus, præter cultum falsæ religionis, hanc censeri exterius profiteri, etiamsi id animo non intendas; ergo non est tibi licitum illis vti, cum hoc sit intrinsecè malum.
188 Infero hinc septimo, quod non sit licitum homini Catholico templa hæreticorum adire, & eorum concionibus assistere, si Princeps in honorem suæ falsæ religionis cogat omnes in suo Regno habitantes ad hoc præstandum: vti in aliquibus regionibus heresi infectis aliquando Catholici coacti fuerunt. Ita Bonacina disp.3. q.2. punct.3. num. 22. post Sanchez, & Coninch. citatos, qui aiunt hoc à Paulo Quinto motu

motu proprio fuisse definitum. Probatur, quia per illam assistentiam in signum, & protestationem falsæ Religionis, hæc iam aliquo modo admittitur,& vera Catholica indirectè negatur Nec refert quod Princeps dicat in suo edicto se solum exigere subditorum obedientiam, & non apostasiam à Religione;quamuis enim hoc ipse verbis testetur, facto tamen ipso contrariū postulat: cum talis assistentia, illis circumstantijs iniuncta, sit protestatio falsę Religionis, & simul veræ indirecta negatio.

190 Prorsus idem esse ex mente eorumdem Doctorum, si Princeps suo edicto iniungeret ministrari Eucharistiam à Ministro hæretico; vel matrimonium celebrari coram ipso, aut cibos ab Ecclesia Catholica prohibitos comedi in honorem, & protestationem suę falsę sectæ,vel in contemptum præcepti ecclesiastici, non esset licitum cuiquam fideli Eucharistiam ab illo sumere, vel matrimonium coram ipso contrahere, vel cibos prohibitos taliter edere ob rationem dictam, & similiter de alijs casibus.

191 Tandem infero limitando præcedentem illationem quod sublato illo præcepto, seù edicto Principis, sublato etiam aliorum scandalo (hoc diligenter aduertendum, an adsit cum facile adesse possit) liceat tibi fideli templa hæreticorum, vel infidelium adire, & precibus illorum assistere, si id facias non ratione falsi cultus, sed vel obsequij ciuilis, vt si dominum illuc ingredientem, & manentem ibi comiteris, vel si aliud officium politicum in tali loco præstare debeas: si Naaman Domino suo podagra laboranti in templo Idoli Ramon ad adorationem huius genuflectenti inseruiebat, etiam genuflectendo,sed non adorando.Similiter quod

192 licitum sit tibi fideli ad te occultandum ex causa rationabili, cibos vetitos comedere, & pro vitando scandalo, restrictione mentis vti, allegando debilitatem stomachi, vel causam

193 aliam.Item quòd possis licitè conuiuijs nuptialibus assistere, & coniuges benè precari; quamuis ritu hæretico contraxerint: nam si assistendo, & deprecando non intendis honorare, vel approbare contractum tali ritu illicitum, & malum. cuius malitia nequaquam redundat in conuiuium, ac proinde licitè potes ei interesse, sic pluribus expendentes resoluunt hos casus Sanchez lib.2 in Decal.c 4 Coninch. disp.15 dub.3. & Castrus Palao vbi supra punc. 17. ac alij.

Obligatio præcepti positiui fidem exterius confitendi ad quos, & quantum se extendit? & vbinam cessat?

REGVLA LXXXIII.

194 Præceptū itē affirmatiuū confitendi exterius fidem obligat quemcumq; fidelem sub culpa ex suo genere mortali, ad confitendam ipsam coram hominibus in pluribus casibus: qui ad duo capita reducuntur, nempe quoties non confitendo exterius fidem honor debitus Deo subtraheretur, & quoties ad salutem animæ propriæ, vel proximi, vt omnino conducens exterior fidei confessio requiri-

195 tur. At vbi neutrum illorum ex ea speratur; sed potius sola perturbatio infidelium, nullo modo conueniens; imo temerarium censetur eam sic exterius confiteri.

---

196 De præcepto affirmatiuo exterius confitendi fidem, quod aliquando obliget, constat præcipuè ex testimonio iam adducto Rom.10. *Ore autem confessio fit ad salutem*, gratię scilicet, & gloriæ æternæ:& docent cum D.Thoma 2.2.q.3.ar.2. Valentia disput.1 q.3. punct.2.Azor.tom.1.lib.8.cap.7 initio, Suarez disput.15.de fide sect.2. & alij. probantq; cum D. Thoma hac ratione, quia toties quis astringitur ad obseruandum præceptum alicuius virtutis, quoties huius exercitium ad caritatem Dei, vel proximi necessarium est, & consequēter debitum; finis enim præcepti caritas; secundum Apostolum 1. Timoth. 1.sed ad hunc finem confessio externa fidei sæpè necessario requiritur, nempe vbicumq; honor Dei,& bonum proximi, aut propriæ animæ grauiter periclitatur,si quis eam omittat;ergo tunc fidem ob caritatem Dei, & proximi exterius confiteri tenetur.

197 Notat egregiè Sanchez lib.2 in Decal. cap. 4.n.4. hoc ita esse intelligēdum quotiescumq; ex omissione talis cōfessionis dictus honor Dei, vel fructus animę propriæ aut proximi,contrariè, vel priuatiuè tantum subtraheretur, vt si Deus afficeretur ignominia, aut si cessaret magnus Dei honor ob id, quod quis non confiteatur exterius fidem; similiter respectu proximi quando per confessionem fidei alicuius allicerentur ad eam amplectendam, nec aliter

198 sint amplexuri Item vbi ex omissa ab aliquo fidei confessione prouenirct periculum in alijs relinquendi fidem iam amplexam, vel saltem dubitandi circa eam, tunc tenetur ipsam publicè confiteri. Atque hinc etiam varij resoluendi casus per breues illationes, vt vis huius præcepti affirmatiui magis cognoscatur.

199 Primo infero cum Aragon.2.2.q.3.ar.2.dub. 2.Rodriques tom.1.sum.in 2.editione cap.119. num. 2. & Sanchez citato totidem ferè ipsius verbis, quod Christianus videns Christum ab Infidelibus contumelijs affici, vel imagines conculcari, aut fidem nostram irrideri, si absq; suo graui damno potest ista impedire, publicè confitendo, & laudando fidem, ad id fine dubio teneatur; tali enim confessione, & laudatione, illæ contumeliæ, & irrisiones saltem ex parte minuentur, & compensabuntur. Li-

200 mitant tamen benè Coninch. disp. 15. dub. 5.num 93. & Castrus Palao tract. 4. de fide disp. 1 punc.13 num.7. nempe cessare obligationem sic confitendi, et laudandi, si per hanc laudem, et confessionem timeatur fore, vt irrisores, et blasphematores sint ad maiores irrisiones, et blasphemias processuri; quia tunc cessat finis,ob quem confessio et laudatio præcipitur, qui est fidei Christianę excellentiam

pro-

201 promouere. Atq; ex hac limitatione aliqualiter indicatur vltima Regulæ huius pars, quæ iam ex se ipsa clarè innotescit.

202 Secundo infero, quod sit tibi obligatio publicè confitendi fidem, quando ex eiusomissione euenturum credis, vt pusillanimis ad resistendum exterius occurrenti tentationi, aut persecutioni reddaris, & periculo negandi fidem te exponas. Constat apud omnes, quod sic obligeris, & afferunt præcipuè Suarez disp. 14. de fide

203 sect. 2. & Castrus Palao vbi supra. Par autem est ratio ex mente eorundem, si ob non confitendam à te fidem publicè, similem pusillanimitatis oppressionem, & simile periculum negandi fidem aliquis fidelis sit subiturus.

204 Infero tertiò, quotiès à proprio, aut extraneo Rege, seu Superiore, vel à potestate publica interrogatur fidelis in particulari etiam secreto de fide sua, tenetur eam manifestare, & non est ipsi licitum ita respondere verbis ambiguis, quamuis retentione mentis facta, vt appareat negare fidem aliquo modo. Probatur efficaci ratione, quia negatio fidei semper est per se, & intrinsecè mala, etiamsi ambiguè respondendo, & solum extrinsecè per apparentiam fiat; & aliundè ex manifestatione, seu cōfessione eius in casu posito, cum à potestate publica quis de fide examinatur, magnus Dei, & fidei nostræ honor separari potest, neque ad hunc effectum efficacior occasio, aut magis opport unū tempus occurrere posse videtur, ergò tunc tenetur eam manifestare, & publicè confiteri. Ita Valentia 2. 2. disp. 1. q. 3. punc. 2. Baunes ibi q. 3 art. 2. dub. 1. Azor tom. 1. lib. 8. cap. 27. q. 1. Sanchez referens alios lib. 2. in Decal. cap. 4. num. 6. & videtur expressa sententia D. Thomæ 2. 2. q. 3. art. 2. estq; multo probabilior, & ferè omnium communis.

205 Quamquam non sine aliqua probabilitate tres ex magis recentioribus, nempè Coninch. 2. 2. disp. 15. dub. 5. concl. 6. Lorca disput. 24. num. 21. & Castrus Palao vbi supra punc. 14. hoc sic limitant, quod regulariter loquendo nō teneatur quis manifestare suam fidem, quoties à Principe, vel Superiore infideli interrogatur de ea, vt interrogatus ob hanc causam vexetur, sed potest ingeniosè occultare, ita tamen

206 vt non appareat ab ipso fidem negari. Ratio est, quia non insurgit obligatio ex præcepto ipsius Principis, seu Superioris infidelis, vt per se constat, neque ex præceptis ipsius fidei explicatis, non ex negatiuo, cum non prohibeat te dissimules, seu occulres fidelem, sed tantum nè positiuè te ostendas infidelem; non item ex affirmatiuo, cum hoc solum obliget, quoties non confitendo fidem exterius, honor Dei, vel bonum proximi debitum subtraheretur, at talis substractio, vt supponitur, non contingeret in casu præsenti, ergo potest ingeniosè se occultare, cum nulla sit præsumptio apud alios quod fidem neget, seu quod intendat videri negare.

207 Quarto infero, quod certum sit de fide licere tibi fideli fugere Tyrannum, ne circa fidem te examinet, aut ob eam tormentis afficiat. Patet ex illo Matth. 10. *Cum vos persequentur in Ciuitate ista, fugite in aliam*: sicque fugetunt, vt exemplificat Castrus Palao loco citato, Apostolus Petrus, etiam in carcerem iam detrusus, & alij Sancti, imo & Christus Dominus Matth. 4. & Ioannis 10. Ratione etiam, quia nullo præcepto est prohibita hæc fuga, cum non sit contraria fidei, nec huius nega-

208 tionem indicet. Quid quod talis fuga sæpe potest tibi esse conueniens, & obligatoria ex varijs capitibus, vt si aliorum saluti adiutorium sis allaturus, vel si ob tuam imbecillitatem cum fundamento timeas, quod sis fidem negaturus, iuxta cap. sciscitaris 7. q. 1. vel si fugiendo credas postea magis fidem promoturus, vel denique si probabiliter conicetes fore, vt ex tua examinatione, & publica fidei confessione Tyrannus valdè irritetur contra Christianos, & aliqui istorum ob hanc causam

209 à fide deficiant. Quæ doctrina quamuis in Pastoribus etiam aliquando locum habeat, vt ex adductis exemplis innotescit, iuxta illud tamen Ioann. 10. *Bonus Pastor animam suam dat pro ouibus suis*; secus verò mercenarius, qui dimittit oues, & fugit, magna obligatione fere semper astringuntur pastores, etiam cum vitæ periculo, oues non dimittere; maximè si sit dubium, quod dimissæ fidem amittant, tradunt copiosè hæc omnia Suarez disp. 14. de fide Coninc. disp. 15. dub. 5. & Castrus Palao citatus punc. 15. apud quos videas. Atque hactenus de contentis in titulo cap. 9.

CA-

CAPVT X.

De obligatione emittendi publicam fidei Catholicę professionem: & de prohibitione disputandi circa res eius, sæcularibus præsertim personis iniuncta; atq; quando, & qualiter hæc disputatio licita, vel illicita.

PROOEMIOLVM.

1 HÆc duo hic tanquam in proprio loco expendenda necessariò, supersunt pro complimento do-
ctrinæ tribus præcedentibus capitibus traditæ circa materiam fidei Diuinæ, priusquam in
commentarione edicti Sanctæ Inquisitionis vlterius progrediamur. Eorum enim notitia Consulto-
ribus Sancti Officij sine dubio expediens censetur; & quidem prioris de emittenda fidei professione
non solum ad qualificandum, quod est proprium præsentis libri, sed etiam ad terminandum non-
nullas causas huius Sacri Tribunalis; cum in eo varij inquisiri, aut spontè venienres, cum sola fidei
2 professione, absq; vlla abiuratione expediantur, vt infra lib. 5. Deo dante videbimus. Posterioris
verò de disputatione circa res fidei notitia expediens Consultoribus ad conuincendum hæreticos,
vel Apostatas, maximè cum in carceribus Sancti Officij pertinaces, & obstinati circa suos errores
persistunt.

Curati, & Canonici Cathedralium, quando, & sub qua pœna professionem fidei emittere obligantur.

REGVLA LXXXIII.

3 IVxtà dispositionem Tridentini sub mortali tenentur intra bimestre facere publicam fidei professionem omnes prouisi de quibuscumque beneficijs curam animarum habentibus: item prouisi de dignitatibus, & Canonicatibus Ecclesiarũ Cathedralium, sub pœna transacto bimestri, incapacitatis percipiendi eorum fructus.

---

4 DIsponit Trident. circa hoc sess. 24. cap. 12.
de reformatione, atque talis dispositio
Concilij cum ad excellentissimum finem diri-
gatur nempe ad exaltationem, & promotionẽ
fidei Catholicæ, & ad errorum quorumcumq;
extirpationem, nullum proinde dubium, obli-
get sub culpa mortali, quod etiam manifestè
patet ex pœna transgressoribus iniuncta. Ita
relatis alijs Sanchez lib. 2. in Decal. cap. 5 num.
1 Bonacina disp. 3. de fide q. 2. punc. 3. num.
14. & Castrus Palao tract. 4. de fide disput. 1.
punc. 19.

5 Sub particulâ prouisi de beneficijs, dubitant
aliqui, an Episcopi, Archiepiscopi, Primates
&c. comprehendantur? Sed parum refert quid-
quid quis huic dubio neganter, vel affirmanter
respondeat: iam enim ipsis ab eodem Triden-
tino sess 25. cap. 2. de reformatione iniungitur,
vt in Synodo Prouinciali coram omnibus, qui-
bus de iure, vel de consuetudine ei interesse
6 competit, fidei professionem faciant. Verum
cum hoc executioni mandare esset difficile,
saltem illicò, eò quod in diuersis partibus Chri-
stianitatis Synodus Prouincialis raro celebre-
tur; opportunè dispositum fuit à Gregorio
XIV. per Constit. incip. *Onus Apostolicæ serui-
tutis* §. 10. vt præmisso examine de fide, vita,
motibus, doctrina &c personæ ad Episcopa-
tum, &c promouendæ, hæc professionem fi-
dei facere teneatur, hancq; recipiat idemmet
Prælatus, cui præcipuè tale examen commis-
sum fuerat, vel ex delegatione istius, si longè
distet, alius Prælatus, cui promouendus ad
dignitatem, iam examinatus vicinior erit. Ita
Castrus Palao vbi supra cum alijs.

7 Verùm quod dicitur in Trident. faciendam
esse fidei professionem à prouisis de beneficio in
manibus Episcopi, vel eo impedito coram Vi-
cario, &c. non est intelligendum de necessita-
te, sed de conuenientia; nam quamuis ille
impeditus non sit, recipi potest ab eius Vica-
rio. Docet idem Palao cum Garcia 3. p. de
Beneficijs cap. 3. num. 23. Et cum Barbosa de
potestate Episcop par 3. allegat. 61. num. 16.

8 In alia parte dispositionis Tridentini, ex men-
te eorumdem, Garciæ, Barbosæ, Palao, &
aliorum, sub Canonicis comprehenduntur qui-
cumq; illorum, quantumuis ab Episcopo exem-
pti: item Canonici regulares; qui de Canoni-
catibus Ecclesiarum Cathedralium sunt pro-
9 uisi. Non vero Coadiutores Canonicorum;
quamuis enim isti Canonici vocentur; propriè
tamen, & verè, dum viuunt proprietarij; Ca-
nonici non sunt, nec de Canonicatibus prouisi,
cum solam coadiutoriam, & non Canonicatũ
10 possideant. Neq; item comprehenduntur pro-
uisi in Cathedralibus de portionibus, Cappel-
lanijs, & alijs beneficijs simplicibus. Denique
11 nec prouisi de Canonicatibus, & Dignitatibus
Ecclesiarum Collegiatarum: nam Tridentinum
solum loquitur de prouisis in Ecclesijs Cathe-
dralibus, & non apparet vrgens ratio, cur sit
facienda extensio ad Canonicos, vel dignita-
tes illarum Ecclesiarum.

12 Dubitatur inter Doctores, an si iam semel

facta

facta fidei professione ex titulo beneficij Cu-
rati, vel Canonicatus, eam denuò tenearis
emittere obtinens alium Canonicatum, vel be-
neficium? Non desunt, qui negantes respon-
deant, quos tacito nomine refert Castrus Palao
ibidem. Sed probabilior est pars affirmans,
quam docent Azor. tom. 2. lib. 7. cap. 2. q. 8. &
Garcia vbi supra cap. 3. num. 17. qui addit sic
declarasse sacram Congregationem Cardina-
lium, estq; magis secundum tenorem Concilij,
in quo nullum legitur verbum parti negatiuæ
13 faciens. Quamquam secus erit, si capta pos-
sessione beneficij curati, intra bimestre assi-
gnatum ad faciendam fidei professionem, vel
eo transacto adhuc ipsa non emissa, obtineas
Canonicatum, cum facultate illud simul reti-
nendi: Nam in hoc casu vnica professione fidei
obligationi ex duobus titulis, qui tunc con-
iunguntur, prouenienti satisfacies; cum illi ad
idem eodem tempore præstandum te obligent.
Ita Castrus Palao punc. 19. citato cum Nauar-
ro lib. 2. Consilio. sub tit. de Iureiurando, Con-
sil. 12. Rodriquez quæstionum regular. tom.
2. quæst. 72. articul. 3. & Sanchez dicto cap. 5.
num. 6.
14 Circa pœnam amittendi fructus beneficij,
vel Canonicatus iniunctam à Concilio contra
non facientes fidei professionem intra bime-
stre, notandum occurrit cum Garcia 3. p. de
benef. cap. 3. num. 32. & Barbosa de potestate
Episcop. p. 3. allegat. 61. num. 25. quod cum ter
minus duorum mensium incipiat à die captæ
possessionis, dum hanc non capis etiam culpa-
biliter, haud pecces, nec pœnam incurras, ob
15 non factam fidei possessionem. Accepta tamen
iam possessione, si intra bimestre professionem
fidei non emittas, eo transacto statim peccare
incipias, & fructus beneficij tuos non facere:
nec professio postea facta adiuuabit ad illos iã
perditos recuperandos. Nam hæc tantum ha-
bilitat ad nouos fructus percipiendos ex cap.
Quam periculosum 7. quæst. 2. & tradit Sanchez
ibidem plures referens.
16 Quod autem addit Trident. possessionem ei,
qui omittit professionem fidei, non suffragari,
intelligi debet præcisè tantum, quoad percep-
tionem fructuum, & non quoad alia; quia cum
sit pœna, strictè est interpretanda iuxta tritam
17 iuris regulam. Vnde sequitur si beneficiatus cu
ram animarum habens per triennium bona
fide possideat beneficium, licet nunquam pro-
fessionem fidei emittat, confirmari eius ti-
tulum, & possessionem, ex regula de triennali
18 possessione. Item sequitur Canonicum omit-
tentem fidei professionem, non priuari iure
ferendi votum in capitulo, nec alijs, quæ ra-
tione canonicatus adepti, & possessi ei compe-
tunt. Ita Sanchez, citatus num. 8. & post alios
Barbosa, qui in declarat. Concil. sess. 24. capit.
12. num. 7. affirmat factam Congregationem
sic declarasse.
19 Verum diuisi sunt Doctores circa difficulta-
tem hic insurgentem, an qui ob omissam fidei
professionem inualidè percepit fructus, tenea-
tur statim, non expectata Iudicis sententia,
saltem declaratoria criminis, eos restituere?

Affirmanter, & non sine probabilitate respon-
dent Azor. tom. 2. lib. 7. cap. 2. q. 1. Vgolinus de
off. & potestate Episcopi cap. 5. §. 16. & alij: du-
cuntur inde, quia quiuis rem non suam tene-
tur statim in conscientia restituere; sed iuxta
decretum Concilij taliter omittens fidei profes
sionem, non facit fructus suos; Ergo si perci-
piat, non sunt sui, ergo ante omnem Iudicis
sententiam, debet eos restituere, item quia
alioquin possessio ei suffragaretur, quod est ma-
nifestè contra dispositionem Tridentini.
20 Probabilior tamen, & benignior est pars ne-
gans, quam defendunt multo plures, præci-
puè Nauarrus cons. 12. num. 1. de iureiurando,
Sanchez lib. 2. in Decal. cap. 5. num. 10. Rodri-
gues qq. regul. tom. 2. q. 72. num. 3. Barbosa vbi
supra num. 28. & Castrus Palao punc. 19 citato
Probant hac ratione, quia decretum Tridenti-
ni, cum sit pœnale, quantum potest benignè
interpretari debet; at nullum est inconueniẽs,
si interpretetur, quod non faciat fructus suos,
nec possessio ei suffragetur post declaratoriam
sententiam, & non antea; ergo sic erit expo-
21 nendum. Sumitur etiam indicium ad idem
confirmandum, quia vt benè ibidem notat
Sanchez, Concilium nihil circa hoc exprimit
in proposito decreto, sicut expressit in illo alio
sess. 23. cap. 1. de reformatione contra non re-
sidentes, quos ante vllam Iudicis sententiam
obligentur ad restituendos fructus, si quos per-
ceperint; ergò non videtur esse mens Concilij
omittentes professionem fidei hoc modo ad re
stitutionem obligare.
22 Equidem respectu illius, qui inculpabiliter
dictam professionem fidei non fecit, eo quod
obligationẽ ipsam faciendi inuincibiliter igno-
rauerit, certa omnino censetur doctrina po-
sterioris partis negantis, & non obligantis resti-
tuere fructus ante sententiã iudicis, ob eam ra-
tionem, quia priuatio fructuum est pœna, quæ
infligi non potest, vbi nulla præcessit culpa. Sic
multi auctores, quos adducit, & sequitur Bar-
bosa citatus num. 29. præcipuè Azor. tom. 2.
lib. 7. cap. 2. q. 2. & Sanchez lib. 2. in Decal. cap.
5. num. 13.
23 Qui duo optimè inferunt, si procurator cui
mandasti facere tuo nomine fidei professionem
(supposito quod per procuratorem fieri possit,
vt regula 85. videbimus) eam etiamsi malitio-
sè non fecit, te inscio absque tua culpa, nequa-
quam te amittere fructus perceptos, quia est
eadem ratio.
24 Notanda denique duo pro complemento
declarationis decreti Tridentini, primum sub
nomine fructuum, quibus omittens professio-
nem fidei priuatur, non comprehendi distribu
tiones quotidianas, nec anniuersaria; quia
hæc non sunt, propriè loquendo fructus cano-
nicatus, aut præbendæ, sed ministerij perso-
nalis: intelligitur ergo decretum Concilij de
fructibus, in quibus grossa consistit. Ita citati
Azor. q. 3. Sanchez num. 10. & Barbosa dicta al-
legat. 61. num. 30.
25 Notandum secundò prædictos fructus, quã-
uis Concilium non determinet, esse restituen-
dos pauperibus, vel applicandos fabricæ Ec-
clesiæ

clesiæ, aut alteri pio loco: ita adducti Aznt, &
26 Sanchez. Sed intelligitur de fructibus, quos
beneficii Curati; & canonicatus habent extra
mensam Capitularem; ficut de similibus fructi-
bus perceptis à non residentibus ordinauit
Trident. sess. 23. cap. 1. de reformatione, vt ar-
birrio Ordinarii, fabricæ Ecclesiæ, si indigeat,
aut alteri pio operi, vel pauperibus applicen-
27 tur. Verum si Canonicatus, aut dignitas ha-
beat fructus ex mensa Capitulari perceptos, ab
omittentibus fidei professionem, modo dicto,
restituendi sunt soli Capitulo, ficut & fructus si-
miles non residentium, vel excommunicatorũ
Ita Castrus Palao dicto punct. 19. cum Garcia
3. p. de beneficijs cap. 3. num. 40. & Barbosa vbi
28 supra. Qui adeo stricte hanc restitutionem su-
mit, vt asserat, quod non sit locus compositio-
nis cum ipso Capitulo, soluta aliqua tantum
parte, neque possit Ordinarius talem restitu-
tionem condonare.

Quid de dicta obligatione circa Prælatos Religionum, Rectores Vniuersitatum, Magistros, Professores, Promotos ac Promouentes ad gradum Doctoratus.

REGVLA LXXXIV.

29 EX vi iuris Pontificij obligantur pari mo-
do ad emittendam fidei professionem
omnes Prælati Regulares quorumcumq; Or-
dinum, etiam Militarium: quicumq; etiam
electi ad regimen alicuius Vniuersitatis, Do-
ctores, item, & Magistri, ac Professores cuius-
uis scientiæ, & artis liberalis, etiam gramma-
ticæ, atque qui priuilegio, vel gradu Doctora-
tus, aut Magistrij accepto, ad sic profitendum
30 promouentur. Sub pœnis, quoad promotos,
si eam omittant, nullitatis priuilegij, seu gra-
dus, & promotionis: quo ad promouentes, si
non emissa fidei professione, priuilegium con-
cedant, incurrendi excommunicationem latæ
sententiæ, & amittendi omnia beneficia, di-
gnitates, officia, & feuda Ecclesiastica, cum
inhabilitate ad alia obtinenda.

---

31 POntificium ius, ita obligans, continetur
in duplici motu proprio, altero incip.
Iniunctum nobis, quod est 89. Pij IV. altero
vero inchoan. *In Sacrosancta*, quod Thomas
Sanchez, & Castrus Palao ex mente Rodriquez
qq. Regulat. tom. 2. q. 72. art. 2. Pio V. tribuunt,
sed id æquiuocè, pace tantorum virorum dixe-
rim, seu fortè ex errore typographi, cum Laer-
tius Cherubinus, exactissimus Bullarum Ponti-
ficiarum collector, inter Constitutiones Pij IV.
hanc etiam *In Sacrosancta*, prius 88. loco re-
32 ferat. Per illam, *Iniunctum nobis, præcipit
Papa omnibus Prælatis cuiusuis Ordinis etiam
militaris fidei professionem emittere*. Sic tra-
dunt Nauarrus lib. 1. Concil. & de Iureiuran-
do cons. 10. in nouis, Rodriquez citatus, Ema-
nuel Sà, & alij citandi.

33 Verum intra quod tempus vrget obligatio
eam emittendi? Non exprimitur à Summo
Pontifice; Sanchez tamen lib. 2. in Decal. cap.
5. num. 3. conformiter ad Decretum Concilij
Tridentini benè ait sufficere, si intra bimestre
ab accepta possessione Prælaturæ, eam Præla-
24 tus emittat. Quod adhuc etiam intelligen-
dum est pro illis Religionibus, in quibus, vt re-
fert Petrus de Ledesma tom. 2. Sum. trac. 1. cap.
4. consueuit à Prælatis emitti, si quæ sunt,
quod dubito. Nam Capuccinus super priuileg.
mẽdicantium verb. professio fidei, notab. 1 ab-
solutè affirmat non esse in vsu, & se circa hoc
Sacram Congregationem, & viros doctos con-
suluisse: hancque assertionem Capuccini ex par
te approbat Sanchez adductus per verba se-
35 quentia. *Dicendum est in Religionibus, in
quibus ea consuetudo non est, non teneri prædi-
ctos Prælatos eam fidei professionem emittere.
Quod vel id Decretum in eis receptum non sit,
vel consuetudine abolitum, vt Capuccinus, &
per eum relati sentiunt*: hactenus ibi Sanchez,
cui adhereo.

36 Per alium motum proprium, in Sacrosancta,
&c. Pius IV. fidei professionem emittere præ-
cipit omnibus Doctoribus, Magistris, Regen-
tibus, & alijs cuiusuis artis, ac facultatis pro-
fessoribus, siue Clericis, siue laicis, siue Regula-
tibus in Vniuersitatibus, aut Gymnasijs publi-
cis, vel alibi priuatim, cathedrã ordinariã, vel
extraordinariã Theologiæ, Canonũ, Iuris ciuilis
Medicinæ, Philosophiæ, Grãmaticæ, &c. assequi
aut iam obtentam retinere volentibus. Ita ex-
plicant, & extendunt hoc præceptum Manuel
Rodriquez qq. Regul. tom. 2 q. 72. art. 2. Capuc-
cinus vbi supra, notab. 4. Sanchez citatus, &
alij multi.

37 Quamquam nimis ipsum extendit idem Ro-
driquez quoad pœnas excommunicationis la-
tæ sententiæ, & alias, transgressoribus infli-
ctas: ait enim has contrahere, tam promotos
ad Cathedras, quam promouentes. Sed *falli*-
38 tur egregius iste vir, vt cuiuis attentè legenti
dictum motum proprium manifestè patebit:
vndè benè dicit Capuccinus ibidem contra so-
los promouentes, & permittentes eas fuisse
iniunctas, & promotos, præter peccatum, va-
liditate tantum priuilegij Doctoratus, vel ma-
gisterij, ac promotionis priuari, & meritò.

39 Addit autem ibidem Sanchez ex relatione
eiusdem Capuccini Congregationem Cardi-
nalium declarasse sub dicto Decreto compre-
hendi docentes prima Grammaticę, Arithme-
ticæ, Musicæ, & aliarum artium liberalium ru-
dimenta, etsi publicam scholam non faciant,
sed in proprijs domibus doceant; item cum
eodem Capuccino aduertit prædictam excom
municationem non esse Papæ reseruatam, &
posse absolui ea in nodatum auctoritate ab Epi-
scopo accepta.

40 Concludit nihilominus ipse Sanchez quoad
obseruationem, eodem modo dicendum esse
de hoc Decreto Pij IV. quo paulo ante dictum
est de altero eiusdem Pontificis, scilicet non
esse vsu receptum in aliquibus locis, ac proin-
41 de in illis non obligare. Quod ita esse sentio;
& ad-

& addo id prouenire, quod ab initio ignoratum fuerit ob defectum sufficientis publicationis in Diœcesibus particularibus; quod in alijs casibus circa Decreta, & Bullas Summorum Pontificum sine dubio non raro contingit, ponam exemplum, octo transierant anni, ex quo prodierat Bulla, qua Greg. X V. Festum Sanctæ Annæ sub præcepto ab omnibus fidelibus seruari iniunxerat, & tamen in hac Diœcesi Melitensi ob ignorantiam, non seruabatur, nec hactenus fortè seruatum fuisset, nisi casu eam ad manum habuissem, & monitus Illustrissimus D. Episcopus Balthassar Cagliares de omissione executioni mandari curasset.

Potest ne fidei professio mediatè per procuratorem emitti? & sub qua forma emittendi obligatio?

REGVLA LXXXV.

42 Omnes prædicti ad professionem fidei emittendam obligati iuxta doctrinam duplicis Regulæ præcedentis, admodum probabile est, quod per legitimos procuratores id præstare possint: valdè etiam probabile, quod per se ipsos immediatè eam facere teneantur.

43 In ipsa autem emittenda, non est licitum vti quacumque forma ad libitum vniuscuiusque, sed ea tantum, quæ in Bullis Pontificijs præscribitur, sub pœna per Tridentinum transgressoribus inflicta.

44 Hoc est præcipuum dubium, & magis controuersum inter Doctores circa rem istam de facienda fidei professione, an ad id obligatus possit eam emittere per procuratorem? Respondent affirmanter, & sanè magna cum probabilitate Azor. tom. 2. lib. 7. cap. 2. q. 6. & Barbosa in praxi Episc. par. 2. verbo fidei pro fessio num. 20. & de Canon. ac Dignitat. capit. 17. num. 5. plures referens pro hac sententia. Ratio est quia quidquid facere quis potest per seipsum, potest etiam facere per suum procuratorem, excepto vbi lex, aut Canon aliquis limitat. l. 1. ff. de procuratoribus cap. qui per alium, & cap. potest quis, de regul. Iuris in 6.

45 Vnde Iuramentum potest præstari per procuratorem, cap. final. de iuram. Columni in 6. cap. 1. §. verum de stat. regul. Matrimonium Item similiter per procuratorem contrahere quis valet, etiamsi sit actio valde personalis, ergò pari modo fidei professionem emittere.

46 Negari tamen non potest esse etiam admodum probabile, quod immediatè per se ipsum quiuis obligatus, eam facere debeat. Ita auctor addition. ad Nauarrum in Consil. lib. 2. tit. de iureiurando Consil. 11. in nouis affirmās adesse declarationem Sacræ Congregationis, Vgolinus de officio, & potestate Episc. cap. 50. §. 16. num. 1. Garcia 3. par. de beneficijs cap. 2. num. 75. asserens sic tenuisse Rotam, & omnino negans fieri posse per procuratorem, Stephan. Gratian. discept. Forens. cap. 166. num. 22

47 Et Sanchez citatus absolutè id tenet quoad Episcopos, & alios Prælatos Maiores, perpensis verbis Bullæ Gregorij XIV. præcipientis, *si Prælatus, cui commissum fuerat examen, longè distet ab examinato, & approbato ad Episcopatum, hic ex delegatione illius, in manibus alterius Prælati vicinioris professionem fidei emittat, quod non præscripsisset Papa, si non obstante quacunque distantia per procuratorem coram Prælato Examinatore eam emittere posset*, ergo mens, & ordinatio Summi Pontificis est, vt immediatè per se ipsum Episcopus ipsam faciat:

48 Atque hinc sumitur, argumentum, idem esse quoad alios; funeaturq; in natura huius actionis emittendi fidei professionem, non solum, quod sit personalis, vti sunt illæ præstandi iuramentum, & contrahendi matrimonium; sed etiam taliter personalis, nempè iniuncta ab Ecclesia ad hunc finem, vt sic profitentes, indicata mentis credulitate, & interiori assensu, in fide stabiliantur, & magis ad eam seruandam obligentur; quod emittendo fidei professionem per procuratorem, non omnino complete obtineri potest.

49 Tridentinum non expresserat formam peculiarem professionis fidei Catholicæ, & per aliquod tempus durauit, vt posset vnusquisque pro libito breuiorem, vel longiorem efformare. Verum post Pius Quartus Constitut. Iniunctum nobis, opportunè formam profitendi fidem ab omnibus seruandam assignauit, abstulitque omnino facultatem aliquid adiungendi, vel aliter faciendi: sed visum est expediens integram hic apponere, prout ibi habetur.

Forma emittendi professionem fidei:

50 *Ego N. firma fide credo, & profiteor omnia & singula, quæ continentur in Symbolo fidei, quo S. R. E. vtitur, videlicet. Credo in vnum Deum, Patrē Omnipotentē, factorem Cæli, & terræ, visibilium omnium, & inuisibilium. Et in vnum Dominum Iesum Christum Filium Dei Vnigenitum, & ex Patre natum ante omnia sæcula. Deum de Deo, lumen de lumine, Deum verum de Deo vero. Genitum non factum consubstantialem Patri, per quem omnia facta sunt. Qui propter nos homines, & propter nostram salutem descendit de Cœlis. Et incarnatus est de Spiritu Sancto ex Maria Virgine, & homo factus est. Crucifixus etiam pro nobis sub Pontio Pilato, passus, & sepultus est; & resurrexit tertia die secundum scripturas; & ascendit in Cœlum, sedet ad dexteram Patris, & iterum venturus est cum gloria iudicare viuos, & mortuos, cuius regni non erit finis; Et in Spiritum sanctum* Dominum, *& viuificantem, qui ex Patre, Filioque procedit. Qui cum Patre, & Filio simul adoratur, & conglorificatur, qui locutus est per Prophetas: & vnam Sanctam Catholicam; & Apostolicam Ecclesiam. Confiteor vnum Baptisma in re-*

missionem peccatorum, & expecto resurrectionem mortuorum. Et vitam venturi saeculi. Amen.

51 *Apostolicas, & Ecclesiasticas traditionee, reliquasque eiusdem Ecclesia obseruationes, & constitutiones firmissimè admitto, & amplector Item Sacram scripturam iuxta eum sensum, quem tenuit, & tenet sancta Mater Ecclesia, cuius est iudicare de vero sensu, et interpretatione Sacrarum scripturarum, admitto; nec eam vnquam nisi iuxta vnanimem consensum Patrum, accipiam, et interpretabor. Profiteor quoque septem esse verè, et propriè Sacramenta noua legis à Iesu Christo Domino Nostro instituta, atque ad salutem humani generis, licet non omnia singulis necessar ia, scilicet Baptismum, Confirmationem, Eucharistiam, Pœnitentiam, Extremam vnctionem, Ordinem, et Matrimonium, illaque gratiam conferre, et ex his Baptismum, Confirmationem, et Ordinem sine sacrilegio reiterari non posse.*

52 *Receptos quoq; et approbatos Ecclesia Catholica ritus in supradictorum omnium Sacramentorum solemni administratione recipio, et admitto; Omnia, et singula que de peccato originali, et de iustificatione in Sacrosancta Tridentina Synodo definita, et declarata fuerunt, amplector, et recipio. Profiteor pariter in Missa offerri Deo verum, proprium, et propitiatoriũ sacrificium pro viuis, et defunctis, atque in Santissimo Eucharistia Sacramento esse vere, realiter, et substantialiter corpus, et sanguinem vna cum anima, et diuinitate Domini Nostrè Iesu Christi, fierique conuersionem totius substantia panis in corpus, et totius substantia vini in sanguinem, quam Conuersionem Catholica Ecclesia transubstantiationem appellat. Fateor etiam sub altera tant um specie, totum atq; integrum Christum, verumque Sacramentum*

53 *sumi. Constanter teneo Purgatorium esse, animasque ibi detentas fidelium suffragijs iuuari: similiter, & sanctos, vna cum Christo regnantes venerandas: atque inuocandos esse, eosque orationes Deo pro nobis offerre, atque eorum reliquias esse venerandas. Firmiter assero imagines Christi, & Deipara semper Virginis, necnon aliorum Sanctorum habendas, et retinendas esse, atque eis debitum honorem; ac venerationem impartiendam. Indulgentiarũ etiam potestatem à Christo in Ecclesio relictam fuisse, illarumque vsum Christiano populo maxime salut arem esse affirmo. Sanctam Catholicam, et Apostolicam Romanam Ecclesiam omnium Ecclesiarum Matrem, et Magistram agnosco.*

54 *Romanoq; Pontifici Beati Petri Apostolorum Principis successore, ac Iesu Christi Vicario, veram obedientiam spondeo, ac iura. Catera item omnia à Sacris Canonibus, et œcumenicis Concilijs, ac pracipuè à Sacrosancta Tridentina Synodo tradita, definita; et declarata, indubitanter recipio, atque profiteor, simulque contraria omnia, atque hareses quascumque ab Ecclesia damnatas, et reiectas, et anathematizatas, ego pariter damno, reijcio, et anathematizo. Hanc veram Catholicam fidem, extra quam nemo saluus esse potest, quam in præsentis spontè profiteor, et veraciter teneo, eandem integram, et immaculatam vsque ad extremum vita spiritum constantissimè Deo adiuuante retinere, et confiteri, atque à meis subditis, seu illis quorum cura ad me in munere meo spectabit, teneri, et doceri, et pradicari, quantum in me erit curaturum. Ego idem N. spondeo, voueo, ac iuro, sic me Deus adiuuet, et hac Sancta Dei Euangelia.*

55 Hactenus forma emittendi professionem fidei, quam recipi, & obseruari præcipit Pius IV. sub pœnis per Concilium Tridentinum aduersus contrauenientes laris videlicet, incapacitate sola, vt vidimus percipiendi fructus be-

56 neficiorum, vel Canonicaruum. Vnde istæ pœnæ contra non vtentes hac forma proposita in emittenda fidei professione, solum se extendunt ad prouisos de beneficijs, & Canonicatibus, imo non ad omnes: qui enim ex istis sunt Græci, si emittant fidei professionem, vti debeut alia forma à Gregorio XIII. per Constit. 33. in cip. *Sanctissimus Dominus*, &c. postea præscripta, quæ multo longior est, continens varia capita contra errores peculiares Græcorum, schismaticorum, & hæreticorum: quam visum est opportunum diuisam per paragraphos sicuti diuidit Laertius Cherubinus, ad verbum hic referre.

Forma professionis fidei pro Græcis.

57 *Ego N firma fide credo. et profiteor omnia et singula, qua continentur in symbolo fidei, quo Sancta Romana Ecclesia vtitur, videlicet.*

§. 1. Credo in vnum Deum Patrem Omnipotentem factorem Cœli, et terra visibilium omnium, et inuisibilium, etc. vt supra.

58 *§. 2. Credo etiam, suscipio, atque profiteor ea omnia, qua sacra oecumenica Synodus Florentina super vnione Occidentalis, et Orientalis Ecclesia diffiniuit, et declarauit, videlicet, quod Spiritus Sanctus à Patre, et Filio aternaliter est, et essentiam suam, suumque esse subsistent habet ex Patre simul, et Filio, et ex vtroque aternaliter, tanquam ab vno principio, et vnica spiratione procedit. Cum id quod Sancti Doctores, et Patres dicunt, ex Patre per Filium procedere Spiritum Sanctum, ad hanc intelligentiam tendat, vt per hoc significe tur Filium, quoque esse secundum Gracos, quidem causam, secundum Latinos verò principium subsistentiæ Spiritus Sancti, sicut, et Patrem. Cumque omnia qua Patris sunt, ipse Pater vnigenito Filio suo gignendo dederit; prateresse Patrem, hoc ipsum quòd Spiritus Sanctus procedit ex Filio, ipse Filius à Patre aternaliter habet, à quo aternaliter etiam genitus est. Illamque verborum illorum Filioque explicationem veritatis declaranda gratia, et imminente tunc necessitate licitè, ac rationabiliter symbolo fuisse appositam.*

59 *§ 3. Item in azymo, siue fermentato pane triticeo Corpus Christi veraciter confici, sacerdotesq; in altero ipsum Domini corpus conficere*

cere debere, vnumquemque scilicet iuxta suæ Ecclesiæ, siue Occidentalis, siue Orientalis consuetudinem.

60 §. 4. *Item si vere pœnitentes in Dei charitate decesserint, antè quàm dignis pœnitentiæ fructibus de commissis satisfecerint: & omissis, eorum animas pœnis Purgatorij post mortem purgari, vt & à pœnis huiusmodi releuentur prodesse eis fidelium viuorum suffragia, Missarum scilicet sacrificia, orationes, & eleemosynas, & alia pietatis officia, quæ à fidelibus pro alijs fidelibus fieri consueuerunt, secundum Ecclesiæ instituta. Illorumq; animas, qui post Baptismasusceptum nullam omnino peccati maculã incurrerunt, illas etiam quæ post contractam peccati maculam, vel in suis corporibus, vel eisdem exutæ corporibus. prout superius dictum est, sunt purgatæ, in Cœlum mox recipi, & intueri clarè ipsum Deum Trinum, & Vnum, sicuti est; meritorum tamen diuersitate alium alio perfectius. Illorum autem animas, qui in actuali mortali peccato. vel solo originali decedunt, mox in infernum descendere, pœnis tamen disparibus puniendas.*

61 §. 5. *Item Sanctam Apostolicam Sedem, & & Romanum Pontificem in vniuersum Orbem tenere primatum, & ipsum Pontificem Romanum successorem esse Beati Petri Principis Apostolorum, & verum Christi Vicarium, totiusque Ecclesiæ caput, & omnium Christianorum Patrem, ac Doctorem existere, & ipsi in Beato Petro pascendi, regendi, & gubernandi vniuersalem Ecclesiam à Domino nostro Iesu Christo plenam potestatem traditam esse, quemadmodum etiam in actis oecumenicorum Conciliorum, & in Sacris Canonibus continetur.*

62 §. 6. *Insuper profiteor, ac recipio alia omnia quæ ex decretis sacræ Oecumenicæ Generalis Synodi Tridentinæ, Sacrosancta Romana, & Apostolica Ecclesia etiam vltra contenta in supradicto fidei symbolo, profitenda, ac recipienda proposuit, atq; præscripsit, vt sequitur.*

63 *Apostolicas, & Ecclesiasticas traditiones, reliquasque eiusdem Ecclesiæ obseruationes, & Constitutiones firmissime admitto, & amplector.*

64 §. 8. *Item Sacram Scripturam iuxtà eum sensum, quem tenuit, & tenet Sancta Mater Ecclesia, cuius est iudicare de vero sensu, & interpretatione, sacrarum scripturarum admitto nec eam vnquam nisi iuxta vnanimem consensum patrum accipiam, & interpretabor.*

65 §. 9. *Profiteor quoque septem esse verè, & propriè Sacramenta nouæ legis à Iesu Christo Domino nostro instituta, atque ad salutem humani generis, licet non omnia singulis necessaria; scilicet Baptismum, Confirmationem, Eucharistiam, Pœnitentiam, Extremam Vnctionem, Ordinem, & Matrimonium: illaque gratiam conferre, & ex his Baptismum, Confirmationem, & Ordinem sine sacrilegio reiterari non posse.*

66 §. 10. *Receptos quoque, & approbatos Ecclesiæ Catholicæ ritus in supradictorum omnium Sacramentorum solemni administratione recipio, & admitto.*

67 §. 11. *Omnia, & singula, quæ de peccato originali, & de iustificatione à Sacrosancta Tridentina Synodo definita, & declarata fuerunt, amplector, & recipio.*

68 §. 12. *Profiteor pariter in Missa offerri Deo verum proprium, & propitiatorium sacrificium pro viuis, & defunctis; atque in Sanctissimo Eucharistiæ Sacramento esse verè, realiter, & substantialiter Corpus, & Sanguinem vna cum anima, & diuinitate Domini Nostri Iesu Christi, fierique conuersionem totius substãtiæ panis in corpus, & totius substãtiæ vini, in sanguinẽ, quam conuersionem Catholica Ecclesia transubstantiationem appellat.*

69 §. 13. *Fateor etiam sub altera tantum specie totum, atque integrum Christum, verumque Sacramentum sumi.*

70 §. 14. *Constanter teneo, purgatorium esse, animasque ibi detentas fidelium suffragijs iuuari, similiter, et Sanctos vna cum Christo regnantes venerandos, atque inuocandos esse, eosq; orationes Deo pro nobis offerre, atque eorum reliquias esse venerandas.*

71 §. 15. *Firmissimè assero imagines Christi, ac Deiparæ semper Virginis, nec non aliorum Sanctorum habendas, & retinendas esse. atque eis debitum honorem, ac venerationem impartiendam.*

72 §. 16 *Indulgentiarum etiam potestatem à Christo in Ecclesia relictam fuisse, illarumque vsum Christiano populo maxime salutarem esse affirmo.*

73 §. 17. *Sanctam Catholicam, & Apostolicam Romanam Ecclesiam omnium Ecclesiarum Matrem, & Magistram agnosco, Romanoque Pontifici, Beati Petri Apostolorum Principis successori, ac Iesu Christi Vicario veram obedientiam spondeo, ac iuro.*

74 §. 18. *Cætera item omnia à Sacris Canonibus, & Oecumenicis Concilijs, ac præcipue à Sacrosancta Tridentina Synodo tradita, definita, & declarata, indubitanter recipio, atque profiteor, simulque contraria omnia, & schismata, atque hæreses quascumque ab Ecclesia damnatas, & reiectas, & anathematizatas, ego pariter damno, reijcio, anathematizo, & abiuro.*

75 §. 19. *Hanc veram Catholicam Fidem, extra quam nemo saluus esse potest, quam in præsenti sponte profiteor, & veraciter teneo, eandem integram, & inuiolatam vsque ad extremum vitæ spiritum constantissime, Deo adiuuante, retinere, & confiteri, atque à meis subditis, vel illis, quorum cura ad me in munere meo spectabit, teneri, doceri, & prædicari, quantum in me erit, curaturum. Ego idem N. spondeo.*

76 §. 20. *Voueo, ac iuro: sic me Deus adiuuet, & hæc Sancta Dei Euangelio.*

En formam professionis Fidei pro Græcis, circa quam nihil modo aduertendũ occurrit; atq; pro prima parte huius capitis decimi de obligatione emittendi fidei professionẽ, dicta à nobis nunc sufficiant: recurret iterum sermo hac de re, cum lib. 5. de expeditione causarum Sancti

ti Officij per solam fidei professionem tractabimus: modo iam transitus ad secundam partem capitis de prohibitione disputandi circa res fidei.

Qualiter secularibus laicis disputare de rebus fidei cum infidelibus illicitum? qualiter secùs quandoque?

REGVLA LXXXVI.

77 PErsonis laicis secularibus illicitum est, & Iure Canonico prohibitum sub pœna excommunicationis quouis modo. publicè, vel priuatim disputare circa res fidei Catholicæ,
78 maximè cum hæreticis, aut infidelibus. Potest tamen esse licita, & non prohibita talis disputatio Laico seculari docto in varijs casibus, vt si desinit Ecclesiastici, qui se opponant Hæreticis, si item ratione permixtionis hęreticorũ cũ Catholicis in eodẽ loco vsu disputandi inter ipsos abrogata sit lex canonica, & similibus.

---

79 TRactant hac de re Doctores cum D. Thoma 2.2.q.10.art.7. præcipuè Caetanus, qui optimè primo loco distinguit inter disputationem materialem, & formalem: quam distinctionem postea alij secuti sunt. Materialis disputatio dicitur ab eo, quæ fit in scholis quotidie exercitij causa ad acquirendam facilitatẽ in dicendo, & disputando ad acuenda inge-
80 nia. Verum hoc genus disputationis non spectat ad rem præsentem, cum haud soleat fieri à Catholicis contra hæreticos; sed inter ipsos Catholicos exerceatur: vide apud Suarez disp. 20. de fide, sect. 1. initio conditiones requisitas vt hoc exercitium ita disputandi sit licitum, & honestum.
81 Formalem autem disputationem vocat Caietanus, quæ fit ad inquirendam, vel defendendam, aut persuadendam veritatem. Vnde hæc egregiè à Suarez citato subdistinguitur in duplicem circa res fidei, eo quod ex duplici motiuo suscipi possit, primo ex motiuo dubitationis in disputante; quod hic dubitans circa res fidei, in disputationem eas ad-
82 ducat; vt sic veritas eruatur. Quod genus disputationis respectu Catholici disputantis de fide certum est, quod sit intrinsecè malum, & quibusuis personis prohibitum: nam non est locus Catholico dubitandi circa res fidei, cum dubius in fide sit infidelis: sed ex professo de hoc infra.
83 Secundò sumitur disputatio de rebus fidei ex motiuo conuincendi per eam, & suadendi alijs præcipuè Infidelibus res fidei, quas disputans certas omnino tenet, atq; de hoc genere disputationis quæri solet, an aliquibus tanquam illicitum prohibeatur? Cui quæstioni absolutè respondetur prohibitum esse sic disputare, præsertim publicè cum hæreticis quibuscumq; personis laicis secularibus sub pœna excommunicationis; & consequenter sub culpa lethali, cum sit materia grauis. Habetur expressè in cap. quicumque §. inhibemus quoque de hæreticis in 6 vbi pœna excõmunicationis transgressoribus iniuncta, non est ipso iure, sed ferenda. Habetur etiam pro-
84 hibitio in 6. Synodo Generali cap. 64. Sub nomine laicorum non comprehenduntur Clerici primæ tonsuræ, nec Religiosi laici, sic vulgari nomine vocati; quia verè laici non sunt, sed personæ Ecclesiasticæ, & priuilegio Clericorum gaudent Ita notant Suarez adductus, Sanchez lib. 2. in Decal. cap 6. num. 6. Coninch. dis. 18. dub. 9. num. 145 & alij.
85 Adhuc tamen non videtur sufficienter responsum ad quæstionem: sunt enim aliqui graues Doctores, vt Caietanus 2. 2. q. 10. artic. 7. dub. 1. Bannes ibidem, & Petrus Ledesma tom. 2. Sum. tract. 1. ca. 5. qui laicos seculares doctos à prohibitione dicti §. inhibemus, eximendos censent, & posse liberè cum hæreticis, & infidelibus circa res fidei disputare, hocque probabile iudicat Sanchez vbi supra, ducuntur hac ratione, quia in talibus doctis cessat finis legis, qui est defectus doctrinę in Laicis communiter repertus; ergo licita erit illis hæc disputatio.
86 Nihilominus omnino, & absolutè tenendum est laicos seculares quantumuis doctos esse sub illa prohibitione comprehensos: conuincitur triplici ratione efficaci, primo, quia sicut vetitum est laicos quantumuis doctos munus concionandi assumere, cap. cum ex iniuncto capit. sicut in vno, de hæreticis in 6. Ita & munus disputandi de rebus fidei contra infideles, vtrumque enim prohibetur ob eandem rationem, nempè ob decentiam doctrinæ sacræ, & non solum ob defectum scientiæ, vt in plurimum in laicis repertum: & hinc ratio contra-
87 riæ sententię soluta manet. Item quia laico indocto iam iure naturali erat prohibitum, sicut & clerico indocto disputare cum hæreticis ergo cum in dicto § inhibemus, hoc prohibetur Laico, & non Clerico, aliquid speciale interdicitur laico, quod clerico licitum est; at nulla esset differentia inter istos quoad hoc, si prohibitio illius § non se extenderet ad laicum doctum; ergo dicendum est necessario se exten-
88 dere. Tandem quia si semel concedas cuiuis laico docto, quod possit licitè cum hæreticis disputare de rebus fidei, quilibet laicus præsumet se sufficienti doctrina esse instructum, vt tales disputationes suscipiat, & sic prohibitio nullius erit momenti; ergo &c. Ita docent vt certum Gloss. in dicto cap. quicumque Dominic. & Franc. ibi num. 1. Valentia, 2. 2. disput. 1. quæst. 10. punct. 4. conclus. 2. Penna in direct. part. 1. quæst. 10. Cõmen. 25. Azor. tom. 1. lib. 8. cap. 26. quæst. 1. Suarez disput. 20. de fide sect. 1. Coninch. disput. 18. dub. 9. num. 145. Castrus Palao citandus, & Sanchez adductus plures referens, qui huic parti tantum, vt probabiliori adhæret.
89 Ceterum præcedens doctrina ex mente omnium pro aliquibus casibus in fauorem laici docti est limitanda: primò pro casu necessitatis, aut grauis, & euidentis vtilitatis, nempè vbi hæreticus fideles simplices suis dictis ad erro-

errores induceret, ac nullus adesset Ecclesiasticus, qui se opponeret, & illum frænaret, tūc Laicus doctus non solum posset; sed etiam teneretur ex præcepto charitatis debitæ proximis, & ex præcepto charitatis debitæ proximis, & ex præcepto Religionis, seu fidei despectæ huius partes suscipere, & disputando veritatem defendere. Ita adducti Valentia, Suarez, & Coninch.fauetque cap.Nolite timete 11. q.3.

100 Limitando secundo doctrina illa pro locis, & terris, in quibus est magna permixtio Catholicorum cum hęreticis; ibi enim dicta lex Canonica prohibens laicis disputare cum hæreticis; consuetudine,& vsu contrario abrogata censetur; cum passim occurrat occasio hæreticos arguendi, & conuincendi, nè grassentur; ergo licitum erit fidelibus laicis doctis id præstare, imo aliquando obligatorium. Ita ijdem Doctores Suarez, Sanchez, & Coninch locis citatis, & Castrus Palao tract.4. disput.2. punc.4. num.8.

101 Tertiò limitanda pro casu, quo laicus doctus non propria auctoritate; sed iussus, vel rogatus à Clericis disputationem cum infidelibus aggreditur: nam tunc, cum nomine Clericorum cum illis disputet, non potest dici, quod ius docendi, aut disputandi sibi indecenter vsurpet; quæ est materia prohibitionis in d. §.inhibemus, vt deducitur ex Leone Papa epist. 62.c.vlt. ergò in tali casu non peccabit Laicus doctus disputando cum hęreticis: tradunt Suarez, Sanchez, & Castrus Palao vbi supra.

Licitane semper personis Ecclesiasticis dicta disputatio de rebus fidei? & vnde redditur aliquando illicita?

REGVLA LXXXVII.

102 VT plurimum licitum est, & nullibi Canonico iure prohibitum personis Ecclesiasticis, siue secularibus, siue regularibus, de rebus fidei orthodoxæ disputare cum hære-
103 ticis, vel alijs infidelibus. Continget tamen sæpè quod sit illicita illis, vel licita huiusmodi disputatio ex quadruplici capite, primò ex fine intento, secundò ratione ipsius disputantis, tertio attentis personis audientibus, quarto ex modo disputandi.

---

104 TAmetsi prohibitio dicti c. quicumq; §. inhibemus, non se extendat ad personas Ecclesiasticas, aliundè tamen videtur prohibita eis, & illicita disputatio cum hæreticis de rebus fidei, imo & de quibuscumq; alijs primò ex illo ad Titum 3. *hæreticum hominem post vnam, & secundam correptionem deuita, sciens quia subuersus est.* Vbi tantum concedit Paulus hæreticum monere, & non cum eo disputare, ac adhibita sufficienti monitione, prohibet cum ipso communicationem habere: atque huc alludens Gelas. Papa in Commonitorio ad Faustum sic ait, *Nobis nullum fas est inire certamen cum hominibus communicationis alienæ; dicente Apostolo, hæreticum hominem, &c.* Videtur etiam D. Paulus idem prohibere 2. ad Timoth. 2. *Noli*, inquit, *contendere verbis, ad nihil enim vtile est, nisi ad subuersionem audientium, &c.* Eo quod huiusmodi disputationes tantum esse soleant contentiones, & pugnæ verborum, occasionemq; ruinæ
105 simplicibus præbeant. Hinc sæpè Sancti Patres hoc idem de euitanda disputatione cum hæreticis indicant, præcipuè D. Augustinus 15 contra Faustum cap.12. D. Greg. 8. Moralium cap.2. & D. Bernardus serm. 66. in Cantic. vbi contra hæreticos sic: *Nec rationibus conuincuntur; quia non intelligunt, nec authoritate corriguntur, quia non recipiunt, nec flectuntur suasionibus, quia subuersi sunt.* Ex quo testimonio Bernardi, & ex alijs ratio ad idem ostendendum, breuiter formari potest, quia ex hac disputatione cum hæreticis moraliter loquendo, non speratur fructus circa ipsos; & aliunde timeri potest simplicium fidelium nocumentum; ergo non erit licita, tanquam otiosa, & contra charitatem, vtraq; pars antecedentis manifesta apparet ex dictis, & magis postea apparebit.

106 His tamen non obstantibus, vt certum omnino haberi debet, esse licitam personis Ecclesiasticis, imo valdè laudabilem disputationem cum hæreticis, & infidelibus quibusuis, ad fidem Catholicam tuendam, & ad istorum errores confutandos. Probatur primo ex Scriptura Sacra ad Tit. 1. vbi de Episcopo ait Apostolus, esse oportere *amplectentem eum, qui secundum doctrinam est, fidelem sermonem, vt possit eos, qui contradicunt, arguere*, Quæ arguendi actio nequit fieri sine aliqua disputatione. Item D. Petrus 1. Canonica cap.3. de omnibus affirmat sic, *Parati ad satisfactionem omni poscenti rationem de ea, quæ in vobis est*; spe, alij legunt, fide, vtroque modo alij, vt D. Thomas 2.2. q.2. art. vlt. & Fulgen. lib. 1. ad Fasimundum cap.1. qui particulam, iuxtà vulgatā ad satisfactionem, legit. ad responsionem. Actio autem satisfaciendi, vel respōdendi haud dubiè disputationem aliqualem indicat. Ad
107 huius confirmationem conducunt exempla Christi Domini Matth. 22. vbi de diuinitate sua cum Pharisæis disputat, ex testimonio Psal. 109. eos conuincens, & Ioan. 8. diuersimodè contra ipsos argumentatur. Item Actor.6. de Sancto Stephano dicitur, *Surrexerunt disputantes cum Stephano, &c.* ac de D. Paulo Actor. 17. disputabat in Synagoga cum Iudæis. Præ-
108 terea ijdem Sancti Patres non sibi contrarij, vt vidébimus, hoc sæpius præstitere, & ad idem pręstandum alios hortati sunt, maximè D. Augustinus epistol. 48. vbi ait, *Cum hæreticis verbis esse agendum, disputatione pugnandum, ratione vincendum*. Atque hinc lib. 14. de Trinitat. cap. 1. Theologicam scientiam valdè commendat, quod ad defendendam fidem, & confutandos hæreticos vtilissima sit, ac D. Bernardus serm. 64. in cantic. *Capiantur*, inquit, *hæretici non tam armis*,

CAPVT XI.

De infidelitatis natura, & multiplicitate, ac de omnibus ſpectantibus ad infideles, non baptizatos, maximè circa caſus, in quibus Inquiſitores fidei contra eos procedere poſſunt.

PROOEMIOLVM.

1 AGgredimur iam explicationem criminum fidei Catholicæ oppoſitorum, circa quæ Conſultores Sanctæ Inquiſitionis qualificationem præbere ſolent; & contra quæ, ſeu contra perſonas eis effectas DD. Inquiſitores procedere poſſunt, ac tenentur. Explicatio autem hæc procedet ſeruato ordine, quo talia crimina, vel perſonæ taliter criminoſæ, iuxta edictum Sancti Officij indicantur denunciandæ huic Sacro Tribunali ſub pœna excommunicationis, vt explicabitur infra à
2 quoeunque alicubi cognoſcuntur. Et quamuis nihil per ipſum edictum (vt iam in commentatione eius vlterius progrediamur) in particulari exprimatur de infidelibus, non baptizatis; comprehenſi tamen ſunt iſti ſub clauſula illa generali, ferè vltimo loco poſita, ſic lingua vulgari. *Dichiarando, che per la ſopradetta eſpreſſione de' caſi da noi ſpecificati da reuelarſi, come ſopra, non eſcludemo gli altri caſi ſpettanti al Sant'Offitio, che per altro, ne i Sacri Canoni, Decreti, Conſtitutioni, e Bolle de' Sommi Pontefici ſono compreſi*, ideſt, declarantes per expreſſionem caſuum ſupradictorum, non excludi alios etiam denunciandos, in Sacris Canonibus, Decretis, Conſtitutionibus, & Bullis Pontificijs comprehenſos, &c. quales ſunt ſpectantes ad infideles non baptizatos. Verum
3 cum infidelitas ſit quid commune, & genericum ad hæreſim, & apoſtaſiam baptizatorum, quę ſit eius natura, quamque multiplex ipſius ſpecies, & quandonam infideles non baptizati ſub poteſtare, & iuriſdictione Inquiſitorum comprehendantur, merito primo loco inueſtigamus.

Quid infidelitas? quomodo fidem excludat? & quale peccatum?

REGVLA LXXXVIII.

4 GEnericè ſumpta infidelitas congruenter definitur, quod ſit peccatum ex ſua natura fidem ſupernaturalem excludens, tanquā ei prorſus oppoſitum. Excluſio vero iſta dupliciter fieri poteſt, per omiſſionem ſcilicet, vel per commiſſionem; atq; hinc multiplex diuiſio infidelitatis, quocumq; tamen modo fiat, ex ſuo genere grauiſſimum eſt peccatum.

---

5 NE ſit æquiuocatio in nomine, duplex eſt eſt infidelitas altera virtuti morali fidei, ſeu fidelitatis contraria: hinc infidelis, qui non ſeruat fidem, ſeu promiſſionem, iuxta illud Iſaiæ primo, *Principes tui Infideles*, & illud Eccleſiaſt. 5. *Diſplicet Deo infidelis, & ſtulta*
6 *promiſſio*. Altera infidelitas opponitur fidei virtuti Theologicæ, & ab ea dicitur infidelis, quicumq; abijcit fidem hanc diuinam, iuxta illud 1. Corint. 7. *Si infidelis diſcedit, diſcedat*, & 1. Timoth. 5. *Factus eſt infideli deterior*: atque de hac infidelitate, & de huiuſmodi infidelibus in præſenti agimus.
7 Propoſita definitio infidelitatis traditur cōmuniter à Doctoribus, præcipuè à Suarez diſp. 16. de fide ſection. 11 & à Caſtro Palao tract. 4. diſput. 2. punct. 1. atq; expendenda nunc per partes, vt clarius natura illius innoteſcat. Coniungendo autem primam partem de excluſione fidei diuinæ, quæ eſt præcipuè de eſſentia eius, cum vltima, quod ſit grauiſſimum peccatum, ex hoc ipſo maxima eius grauitas oſtenditur, quia vt benè air idem Caſtrus Palao, excludit medium, nempè fidem, ſimpliciter neceſſarium ad ſalutem, quod debet quilibet homo ſuſcipere. Vnde in confirmationem reſtatur Chriſtus Dominus Ioan. 5. *Qui non credit, iam iudicatus eſt*, ideſt, iam habet ſuper ſe iudiciū
8 & condemnationem. Vide Suarez tota ſect. 2. egregiè oſtendentem cum D Thoma 2. 2. q. 10. art. 3. qualirer excepto odio Dei, quod eſt contra charitatem, ſeu amorem ipſius, peccatum infidelitatis ſuperet in grauitate malitiæ quæcumque peccata quibuſuis virtutibus, tam moralibus, quàm Theologicis quomodocumque oppoſita.
9 Verum teſte eodem Suarez intelligitur ex ſuo genere, & regulariter, loquendo; nam in indiuiduo non eſt dubium, quod aliquis infidelitatis actus, ſaltem ex ignorantia culpabili, vel ex omiſſione proueniens, vt declarabitur ſtatim, excedatur in malitia ab aliquo vitio contrario virtuti morali. Ponit exemplum D. Auguſtinus lib 4. de Baptiſmo cap. 5. in peccato auaritiæ, & probat peccata mortalia fidelium poſſe eſſe grauiora peccato infidelitatis, quandoquidem grauius ob ea puniuntur, vt habetur in cap. ſcimus 22. q. 1 ergo, &c.
10 Ad declarandum verò qualiter infidelitatis peccarum per omiſſionem, & commiſſionem fiat diſtinguendum valdè generaliter de duplici modo excludendi fidem; vnde oritur prima diuiſio infidelitatis in duo quaſi genera eius.
11 Vnus modus vocatur à Suarez materialis, ſeu ex parte materiæ, quando ſcilicet infidelis penitus materiam fidei ignorat, & nihil de prima veritate, aut de reuelatione eius inculpabili-

biliter audiuit; quia tamen fidem excludit, est in eo vera infidelitas, materialis tamen prorsus, vel negatiua, sic vocari solita; atq; hæc an dari possit, & qualiter Regula sequenti
12 expendetur. Alter modus excludendi fidem est formalis, seu ex parte obiecti formalis, vt ait Suarez, & tunc incipit esse, quando infidelis, postquam habuit notitiam aliquam de Religione Christiana, aut de prædicatione eius, non curat eam quærere, & sufficienter inuestigare, vt debet; ac sic fidem excludit culpabiliter, fitque propriè infidelis, atq; hæc communiter vocatur à Doctoribus infidelitas formalis, vel proprius priuatiua.
13 Rursus ad prædictum modum excludendi diuinam fidem culpabiliter non curando de eius inuestigatione, addendus est alius peccaminosior, nempè vbi post auditam Euangelij prędicationem, & post sufficientem propositio-
14 nem rerum fidei, huic infidelis resistit. Atque hinc alia diuisio infidelitatis in duas quasi species, in Infidelitatem scilicet priuatiuam, specificè sumptam; & in infidelitatem contrariā, sic vocari consuetam; illaque contrahitur per omissionem, hæc verò per commissionem. Probatur breuiter vtrumque, quia duplex est præceptum fidei diuinę, vt supra vidimus, vnum affirmatiuum audiendi res fidei, & credendi; ex cuius violatione prouenit per omissionem infidelitas priuatiua, vt per se patet: alterum negatiuum non discedendi à fide, nec credendi aliquid contrarium reuelatis, ex cuius transgressione oritur per commissionem infidelitas contraria, vt etiam ex se constat, ergò ratione omissionis, & commissionis excluditur fides, & contrahitur infidelitas.
15 Peccatum denique dictæ infidelitatis contrariæ dupliciter committi potest, & hinc alia diuisio infidelitatis in duas quasi species, primo discredendo, vel credendo falsas esse res fidei, quæ proponuntur, vbi apertissimè cernitur peccatum infidelitatis per commissionem, & hic modus contrahendi eam ex commissione est
16 proprijssimus. Secundo nec discredendo, nec credendo; sed suspendendo actum, per iudicium tamen, quo infidelis iudicat posse esse falsas res fidei, quæ propositæ ei fuerunt, ergo non per omissionem, vt prima fronte appater; sed per commissionem talis infidelitas contraria insurgit. Tradita hoc, & præcedenti numero ex communi mente Doctorum, præcipuè D. Thomæ 2. 2. q. 10. art. 2. & sequentibus, docet Suarez disp. 16. de fide sect. 1. cum Caietano ibi.
17 Qui tertium modum contrahendi hanc infidelitatem adiungit, nempè dubitando circa res fidei, & hunc subdiuidit in triplicem ex opinione, & suspicione, & ex neutro: Verum benè eum refutat Suarez, & reducit istos ad duos primos modos.

Quænam infidelium actiones, & quæ infidelitas possit esse sine peccato, etiam circa res lumine naturali notas?

REGVLA LXXXIX.

18 Nequaquam in Infidelibus quæcumque actiones humanæ sunt peccaminosæ, imo nec ipsa infidelitas, si sit prorsus materialis, & negatiua. Hæc autem in pluribus eorum reperiri potest non solum circa res fidei, adeo supernaturales, vt tantum per reuelationem innotescant; sed etiam circa alias, quæ per vtrumqæ lumen reuelationis, & naturæ cognoscuntur.

---

19 Hæretici nostri temporis, præcipuè Lutherus, teste Prateolo verbo Lutherani errores erroribus adiungendo, vt gratiam Christi Domini videantur extollere, & vt meritum, satisfactionem, & impetrationem boni operis ex parte nostra totaliter auferant, ausi sunt impudenter affirmare omnia opera à quouis homine etiam iusto facta esse peccata, quā to magis si à peccatore, si ab infideli fiant.
20 Dicuntur maximè circa opera infidelium (de quibus nunc nobis sermo, omissis alijs) aliquibus locis scripturę sacræ perperam intellectis, vt illo Rom. 14. *Omne, quod non est ex fide, peccatum est*: quod de fide Theologica interpretatur D. Augustinus, & ex illo Hebr. 11. *sine fide impossibile est placere Deo, & ex alijs, ergo &c.*
21 Cæterum non solum vera, sed etiam apud omnes auctores catholicos omnino certa est opposita doctrina: quod non quæcumq; actiones humanæ infidelium sint peccaminosæ. Tradunt cum D. Thoma 2. 2. q. 10. art. 4. ibi Caietanus, & Valentia tom. 2. disp. 1. quæst. 10. punc. 2. ac Bellat. lib. 5. de gratia cap 9. Videturque res definita de fide, cum Pius V & Gregorius XIII. vt refert Suarez citatus inter alias assertiones Michaelis Baij, hanc vniuersalem negatiuam damnauerint, quòd in nullo infideli possint esse opera bona. Nam vrgent in contrarium loca scripturæ, Rom. 2. *Gentes*, inquit, *Apostolus, quæ legem non habent naturaliter, quæ legis sunt, faciunt*: & in ipsa scriptura aliqoando infideles ad opera ex se bona excitantur, Daniel. 4. *Peccata tua eleemosynis redime*; ergo supponit posse ab eis fieri sine peccato. Fauet Tridentinum sess. 6. can. 7. damnans dicentes *omnia opera, quæ ante iustificationem*
22 *fiunt, esse peccata*. Probatur efficaciter à D. Thoma pro quibuscūq; Infidelibus, siue cognoscētibus siue nō cognoscētibus verū Deū; quia in his nō est extinctū lumē rationis naturalis, nec amissum liberum arbitrium, vti de fide certum tenet quiuis Catholicus, ergo possunt facere opera ex se moraliter bona, & referre ea ad bonum finem, nempe ad Deum, vel ad honestatem ipsius operis, aut virtutis, non adiuncto alio malo fine extrinseco, etiamsi fide diui-
23 na careant. Nam carentia hæc tantum facit, vt non possint placere Deo ad acquirendam iusti-

iustificationem, & gloriam æternam, sicq; ex mente Suarez, intelligitur illud Hebr. 11. *fine fide impossibile est, &c.* Illud vero Rom. 14. *Quod non est ex fide, &c.* exponit bene Perez disp. 5. quod non est consentaneum fidei, aut contrarium fidei, vt alias expositiones nunc omittam. ergo non sunt peccata omnia opera infidelium.

24 Quid quod ipsa infidelitas non erit in eis peccaminosa, supposito quod hæc sit mere materialis, & negatiua, vt explicauimus Regula precedenti. Quæ suppositio non admittitur à diuersis, vt à Gabr. in 2. dist. 22. q. 2. art. 3. Sylu. est. verb. ignorantia num. 13. & ab Adriano quol. 2. q. 2. ob eam rationem fundatam in axiomate Theologico, *Facienti quod in se est, Deus non denegat gratiam*, quia si infidelis, quando peruenit ad vsum rationis, facit quod in se est, illuminabitur à Deo, & deponet infidelitatem, si vero non faciat quod in se est, iam peccabit, & imputabitur ei infidelitas: ergo hæc tunc non erit in eo materialis, aut negatiua, sed priuatina, seu formalis cum peccato.

25 Nihilominus, vt communis, & vera admittitur ab omnibus ferè contraria sententia, quod sit concedenda infidelitas negatiua fine culpa in illis infidelibus, qui nihil penitus de rebus fidei, aut de reuelatione earum audiuerunt, siue sint ex eis, quarum cognitio per solam reuelationem habetur, vt mysterium Trinitatis, Incarnationis, &c. siue ex alijs, quæ vtroque lumine reuelationis, & naturæ innotescunt, vt Deum esse, omnipotentem, &c. Docet D.Thomas 2.2.q.10. art. 1. ibi Caietanus & Valentia, Vasquez 1.2. disp. 120. cap. 3. Azor. tom. 1. lib. 1. cap. 13. q. 2. Sanchez lib. 1. in Decal. cap. 16. num. 32. & Suarez disp. 17. de fide sect. 1. ac 2. Ratio fundamentalis est, quia tales infideles, nullam vnquam habuerunt, nec potuerunt habere notitiam de obligatione credendi res fidei, vel sciendi eas per reuelationem; imo nec dubium vllum circa hoc eis occurrit; ergo violatio huius præcepti, seu obligationis est illis inuoluntaria; cum *nihil volitum, quin præcognitum*, secundum Philosophum; ergo non erit peccaminosa; cum sine voluntario peccatum esse non possit; ergo exclusio tunc fidei, & talis infidelitas eis non imputabitur, eritque negatiua.

26

27 Confirmatur prædicta doctrina soluendo rationem contrariam, & retorquendo argumentum, quia si infidelis, quando peruenit ad vsum rationis, non facit, quod in se est ex auxilio Dei ad obseruationem legis naturalis, Deus denegat, ei gratiam illuminationis Diuinæ ad recipiendam fidem, & iustificationem; ergò tunc non peccat contra præceptum credendi, & non excludendi fidem, cum hoc nullo modo cognoscat, vt supponitur; sed contra præceptum aliquod legis naturalis; ex cuius violatione prouenit talis negatio illuminationis diuinæ, ergò non imputabitur ei infidelitas, sed erit materialis, & negatiua. Hæc quæ copiose tractantur in materia de gratia; nunc obiter, & compendiosè cum citato Suarez sint dicta.

Infidelitatis diuisio qualis? multiplexne in eodem homine insit? & an vna superet aliam in malitia?

REGVLA XC.

28 Diuiditur infidelitas in Paganismum, Iudaismum, & Hæreticismum, non tanquam in tres species propriè dictas; sed accidentali tantùm modo differentes: estque sufficiens, & adæquata hæc diuisio. Nequeunt autem per se loquendo duo eorum simul in eodem homine reperiri, & multo minus tria. Tandem inter se quoad grauitatem criminis, se habent tamquam excedens, & excessum.

---

29 Agentes supra de maiori euidentia credibilitatis Religionis Christianæ, quam cuiusuis alterius infidelium sectæ, iam hanc diuisionem infidelitatis trimembrem indicauimus, ac proinde in ea nunc expendenda nos breuiter expediemus, maximè cum de tertio membro nempè de hæreticismo, seu de hæresi non hic, sed sequenti capite simus ex professo acturi. Tradunt ipsam cum D.Thoma 2.2.q. 10. art. 5. communiter Doctores, ibi Valentia disp. 1. q. 10 punct. 5. Bonacina disp. 3. q. 2 pun. 6. Suarez disp. 16. sect. 4. & Castrus Palao disp.

30 2. pun. 1. Qui ex mente omnium sic explicat vt sit Paganismus, quando quis totaliter excludit fidem quoad omnia nullo mysterio eius excepto. Iudaismus verò, vbi quis credit his, quæ traduntur in veteri testamento, non tamen quæ in nouo: hæreticismus, seu hæresis, quando circa aliquam veritatem fine ex veteri, siue ex nouo testamento quis fidem reijcit.

31 Hinc vix vllum dubium apud auctores citatos, & alios de differentia inter prædicta tria membra propositæ diuisionis, quod sit non essentialis, aut specifica; sed tantum accidentalis ex parte materiæ, secundum magis, & minus; quia omnes illæ sectæ habent eandem rationem formalem excludendi fidem, & huic eodem modo opponuntur: quicquid in contrarium absq; firmo fundamento Caietanus, & Bannes dicto art. 5. afferant.

32 De sufficientia, & adæquatione prædictæ diuisionis, & quod comprehendat hæc omnes casus infidelitatis, qui in præsenti possunt occurrere, constat per ordinem ad Christum, vti Deũ & hominem, atq; fidei, & salutis auctorem: quicumq; enim eius aduentum, einsq; scripturas & figuras negant, sunt pagani; & ad hos reducuntur Turcæ, qui non admittunt Christum Redemptorem, reducuntur etiam Athei,

33 qui Deum nul'o modo admittunt. Quicumq; item negant aduentum Christi, licet scripturas, & figuras ipsius approbent, sunt Iudæi.

34 Denique qui aduentum eius admittunt, dictis tamen einsdem Christi integrè fidem non habent, hæretici censentur, ad hosq; spectant apostatæ, sicut etiam ad paganos, & Iudæos, vt ex dicendis capite sequenti clarius patebit, atque ideò non est membrum distinctum. Tradunt

dunt hęc pluribus Suarez, & Castrus citati.
35 Iudicat autem verum Suarez, & benè probat, per se loquendo non solum Iudaismum cum Paganismo non posse esse simul in eodem homine, quod omnes concedunt, cum manifestam inuoluat repugnantiam, vt clarè patet; sed etiam nec Paganismum, neque Iudaismum simul cum hæresi; quia Christianus hęreticus credit Christum venisse, & esse redemptorem,
36 quod Iudæi, & Pagani negant. Vnde ab eandem rationem nequaquam hæc tria simul in eodem homine reperiri possunt. Et quamuis Caietanus hęresim cum Iudaismo, aut cum Paganismo concedat, fallitur tamen vir adeò doctus in eo, quod ad id fundandum assumit, nempè Apostasiam distingui ab hæresi, à Iudaismo, & à Paganismo, quod non ita esse cap. sequenti videbimus. Dixi per se loquendo
37 non coniungi simul Hæreticismum, & Iudaismum; per accidens tamen ex conscientia erronea in hoc vno casu non repugnat vtriusque simul coniunctio, scilicet sit infidelis Iudæus, quod non concedat aduentum Christi, ac proinde in Iudaismo maneat; & simul ob conscientiam erroneam non credat aliquid ex credendis in veteri testamento, & hinc fit verus hęreticus, ita idem Suarez.
38 Vltimo loco vnum verbum de grauitate istarum infidelitatum, cuiusnam sit maior? Equidem ex doctrina D. Thomę citati art. 6. clarè deducitur, quod se habeant tanquam excedens, & excessum, videlicet, quod intrinsecè, vt sic loquar, crimen hæresis sit grauius, quia ex suo genere committitur cum maiori cōtemptu; cum hęreticus admittat doctrinam Christi, & Apostolorum, atque maiorem habeat notitiam rerum fidei diuinæ, ergo grauius peccat errando proprio iudicio contra talem doctrinam. Confirmatur ex illo 2. Petri 2. *Melius erat illis non cognoscere viam iustitiæ, quàm post agnitam retrorsum conuerti*, & D. Augustinus 12 de Ciuirate Dei cap. 25. *Peior, inquit, est desertor fidei, & ex desertore oppugnator eius effectus, quàm ille, qui non deserit,*
39 *quàm nunquam tenuit*. Ob eandem rationē crimen Iudaismi grauius est crimine Paga-
40 nismi. Verùm extensiuè Pagani plus peccant quia in pluribus errant, atque plus Iudæi, quā hæretici, attenta eadem comparatione extensiua. ita Valentia 2. 2. q. 10. disp. 1. punc. 3. & Sanchez lib. 2. in Decal. cap. 7. num. 17.

An Ecclesia sit potestas prædicandi Euangelium apud quosuis Infideles? & cogendi eos ad ipsum audiendum, & amplectendum?

REGVLA XCI.

41 POtestatem, & ius habet Ecclesia Catholica prędicandi vbiq. legem Euangelicam, etiam in terris quorumcumque infideliū, potest item moraliter loquendo, vi & armis compellere eos ad hoc, vt sinant prædicatores Euangelij ibi manere, & liberè prædicare fidem Christi Domini, absque persecutione, irri-
42 sione, aut alio damno ipsorum. Nequit tamen ipsa Ecclesia cogere ad audiendam prædicationem infideles non baptizatos (oppositum quoad subditos videtur certum) atque multo minus potest compellere ipsos ad amplectendam fidem Catholicam, & ad deponendos errores propriæ sectæ.

43 PRima pars clarè constat ex verbis Christi Domini apud Matth. 24. *Prædicabitur hoc Euangelium in vniuerso Orbe in testimonium omnibus gentibus*, apud Marc. vltim. *Prædicate*, inquit, *Euangelium omni creaturæ*: qui enim hoc preceptum iniunxit nempè Christus, dedit etiam potestatem id exequendi; ergo Ecclesia habet ius prædicandi Euangelicam legem vbique gentium per suos ministros Apostolicos: nec maiori indiget probatione res adeo certa.
44 Circa secundam partem Regulæ, apparet aliquale dubium, quia liberum videtur esse cuilibet Principi in loco suæ ditionis habitationem exteris concedere, vel interdicere; ergo expellendo inde prædicatores Euangelicos, nullam Ecclesiæ iniuriam inferet, maximè
45 si nullus sit, qui eos velit audire. Tractant pauci de hoc; Suarez disp. 18. de fide sect. 2. circa finem, & Castrus Palao disp. 2. punct. 5. nullum pro se, aut contra se citantes: & benè resoluunt posse Ecclesiam per se ipsam, vel medio aliquo Rege aut Dynasta Christiano cōpellere vi, & armis, si aliter fieri non potest, quemlibet Principem, vel Magistratum infidelem ad hoc, vt permittat commorari in suis terris prædicatores Euangelicos, & liberè ibi prædicare fidem Catholicam, si sint aliqui, qui velint audire; vti moraliter loquendo, non quā
46 deerunt, qui voluntariè audiant. Probatur quia expellere prędicatorem à Regno, eo solo titulo, quod prędicare intendit, & impedire alios ne audiant eum, est manifesta iniuria fidei; & non exiguus Religionis nostræ contemptus; ergo ob talem iniuriam, & contemptum poterit Rex Catholicus nomine Ecclesiæ, etiam misso exercitu illum Principem, seu Magistratum infidelem debellare, & vsque ad priuationem proprij Regni, seu status comprimere &c.
47 Prędicta autem debellatio, & compressio multo magis locum haberet casu, quo Prædicatores Euangelicos eo solum, quod prædicare vellent, Princeps infidelis, aut eius subditi, de consensu, vel permissione ipsius, dehonestarent, blasphemijsque, irrisionibus, aut alijs damnis persequerentur, & sic prædicationem impedirent. Habetur expressè in iure canonico multis decretis 23. q. 8. & probatur, quia iure naturæ cuiuis concessa est facultas iura sua tuendi, & quæ sibi contraria sunt, expellendi; ergo Christiana Respublica ius suum prædicandi Euangelium, concessum à Christo Domino poterit prędicto modo defendere, & iniu-

& iniuriam sibi in suis prædicatoribus illa-
tum vindicare, ita pòst Suarez, idem Castrus
Palao.
48 Quibuscum primo notandum, quod sit in-
decens, & illicitum ex accidenti ratione scan-
dali (licet per se licitum appareat) mittere
Prędicatores ad populos infidelium, exercitu
comitatos, ne iniuria afficiantur: quia meritò
ipsi infideles timerent se esse debellandos, ni
audiant prædicationem, & conuertantur; vnde
conuersio eorum esset nimis coacta, & non li-
49 bera, neque forte ex corde. Quare omnino
conueniens est ne cum huiusmodi securatione
mittantur, sed Apostolico modo, sine strepitu
50 armorum, & potentia mundana. Quod si se-
mel in infidelibus resistentiam, & persecutio-
nem experti fuerint, tunc dicta securitas, vel
alia rationabiliter adhiberi poterit, imò omni-
no expediet.
51 Notandum secundò ad hunc finem mit-
tendi prędicatores ad partes infidelium, &
modo dicto defendendi eos ibi, si opus fuerit
factam fuisse iuridicè diuisionem ab Alexan-
dro VI. & terras infidelium Orientis concessas
Regibus Portugallię, Occidentis vero Regibus
Castellæ, vt si resistentia, vel iniuria prędicato-
ribus Euangelicis fieret, possent eas occupa-
re, vt re ipsa varias, optimo iure occuparunt,
de quo tractant multi. Victoria relict. 1. super
cap. vlt. Matth. nempè quibus titulis Barbari
potuerint venire in ditionem Hispan. à nu. 12.
Card. Bellarminus controu. 3. generali lib. 5.
de Romano Pontifice cap. 2. & nouissimè Au-
gustinus Barbosa par. 1. de potest. Episc. tit. 3.
cap. 2. à num. 44.
52 Iam quoad obligationem audiendi prædi-
cationem Euãgelicam, primo concordes sunt
Doctores, quod infideles non baptizati, & nul-
lius Principis Christiani subditi nequeant ab
aliquo, etiam Ecclesiæ nomine obligari, aut
cogi ad eam audiendam. Probatur efficaciter;
quia isti infideles sunt extra iurisdictionem Ec-
clesiæ; & coactio non potest fieri sine iurisdi-
ctione; ergò relinqui debent in sua libertate,
& non compelli legem Christianam audire.
Tradunt, vt certum Valentia 2. 2. q. 10. disp. 1.
punct. 6. Coninch. disp. 18. dub. 14. num. 225.
Bonac. disp. 3. de fide q. 2. punct. 7. num. 3 & alij
ab eis relati.
53 De Infidelibus verò non baptizatis alicui
Principi Christiano subiectis est aliqua diuersi-
tas inter ipsos *Doctores*: Suarez disp. 18. de
fide sect. 2. & Bonac. vbi supra num. 3. proba-
bile iudicãt tales infideles subditos posse com-
pelli ad audiendam fidem; quia obligatio hu-
ius audientię non videtur excedere iurisdictio-
nem politicam, & temporalem: idem vt pro-
babile tenet Bañes 2. 2. q. 10. art. 10. dub. 4.
ad vnam tantum auditionem, & non ad plures
54 Oppositum absolutè, quod nullo modo possint
cogi, sequitur Valentia citatus circa finem: vt
probabilius vero hoc sustinet Castr. Palao dis. 2.
punct. 5. citans pro se Salmeronē, & Coninch.
55 Ductus ea ratione, quia prædicatio, & auditio
legis Euangelicæ ex se ad finem supernatura-
lem diriguntur, vt patet: at Princeps, seu Res-
publica tantum habet potestatem iure naturę
respectu subditorum infidelium non baptizato-
rum circa spectantia ad ordinem, & finem na-
turalem, ergò non poterit istos constringere
ad audiendam prędicationem Euangelicam.
56 Esset nihilominus ex mente eiusdem Castri
Palao valde conueniens ad id suauiter ipsos,
allicere, eximendo videlicet a tributo omni-
bus imposito, quemcumque ex eis audientem
prędicatorem Euangelij; vti Romæ eximi à Pa-
pa, quemuis Iudæum, sic audientem, refert
Castrus vbi supra; sed nescio vnde id ipse de-
ducat, fortè prius ita fiebat; nunc tamen à vi-
ris Religiosis fide dignis etiam nostræ Societatis
Iesu audio, quod Romæ compellantur Iudæi
singulis diebus Sabbati interesse concioni pro
ipsis haberi solitæ: ideo in Regula, per paren-
thesim dixi, videri certum.
57 Quidquid tamen sit de dicta potestate com-
pellendi ad audiendam prędicationem infide-
les non subditos non baptizatos; illud certum,
& commune est apud omnes; ferè Doctores,
quod neque isti, neque alij infideles non sub-
diti possunt cogi ab Ecclesia, aut à Principe
Catholico vllo modo ad amplectendam legem
Euangelicam, & ad deponendos errores pro-
prios suæ sectæ. Docet D. Thomas 2. 2. q. 10.
art. 8. & 10. ac q. 12. art. 2. asserens ibi sub ti-
tulo infidelitatis bellum indici non posse, idem
etiam Caietanus ibi, Valentia disp. 1. quęst. 10.
punct. 7. Bañes art. 10. citato, dub. vlt. Suarez.
disp. 18. sect. 3. 4. & 5. Coninch. disp 18. dub. 14.
58 & Castrus Palao disp. 2. punct. 6. & 7. Ostendi-
tur primo ex iure canonico, cap. sicut Iudæi,
de Iudæis, & Saracenis, cap. qui sincera, cap.
de Iudęis dist. 45. vbi non tam noua prohibitio
quam declaratio prohibitionis Diuinę contine-
tur; nam in cap. maiores de Baptismo expresso
habetur, esse contra Christianam Religionem
hos infideles cogere ad fidem suscipiendam.
59 Conuincitur idem per rationem in Scriptu-
ra sacra fundatam, quia Christus Dominus per
illa verba, *Pasce oues meas*, Ioann. 21. solum
concessit Petro, & successoribus eius iurisdi-
ctionem in rebus spectantibus ad fidem, & Re-
ligionem Christianam, circa eos, qui sunt intra
Ecclesiam per Baptismum, vt omnes exponunt
& aliunde, nec Pontifices, nec Superiores alij
Ecclesiastici, aut Sæculares eam habent circa
non baptizatos. Atque hinc affirmat Diuus
Paulus 1. Corinth. 5. *Quid enim mihi de his, qui
foris sunt, Dominus iudicabit*: quasi dicat,
omnino careo iurisdictione respectu eorum,
qui sunt extra Ecclesiam; at sine iurisdictione
non potest esse coactio; ergo nequeunt tales
infideles non baptizati compelli ad recipien-
dam fidem diuinam, & ad deponendos errores
proprios suæ sectæ.
60 Nota, quod signanter dixerim ad ample-
ctendam fidem diuinam, & deponendos erro-
res suæ sectæ proprios, nam ad amplectenda,
& seruanda ea, quæ sunt iuris naturalis, & ad
depellendos errores cõtrarios veritatibus Chri-
stiano, & infideli non baptizato communibus
cogi sine dubio possunt, vt bene tradit Castrus
Palao citatus punct. 5. vers. verum quia, &
punct. 5.

punct. 7. vers. quod si, ac nos paulo post pluribus trademus, expendentes qualiter Inquisitores contra similes infideles iurisdictionem habeant.

Qualiter Infidelis in Christianos iurisdictionem exercere non valeat? qualiter secus?

REGVLA XCII.

61 Quiuis Infidelis Catholico Principi subiectus nequit vllo modo in Christianos iurisdictionem exercere; priuatur item dominio serui sui, siue vernaculi, siue empti tij imò, & proprij filij fidem Christianam amplectentis: caret etiam facultate vtendi famulatu cuiusuis fidelis; cum huic sit prohibitum

62 ei famulari. Verum infidelis haud subiectus Principi Catholico non priuatur, nec priuari potest per se loquendo iurisdictione, & dominio circa vassallos, aut seruos suos Christianos; nisi adsit periculum proximum peruersionis, aut ex alio criminoso capite.

63 De tribus expressis in hac Regula respectu infidelis, subiecti Christiano Principi sunt particulares, & manifestę decisiones in iure: de primo, quod non possit exercere iurisdictionem in Christianos, deciditur ab Innocentio III. in cap. cum sit nimis, de Iudæis, & Saracenis; vbi Papa præcipit, vt puniantur per Concilium Prouinciale illi, qui Iudæos, ac Paganos ad publica officia promouent; & vt Christiani omnes abstineant à communicatione cum infideli promoto, donec officium dimittat, & per illud acquisita in Christianos pauperes distribuat. Idem in cap. ex speciali eodem tit. vbi disponitur, vt si eis regalia vendantur, ad ea colligenda preficiatur Christianus non suspectus. Item in cap. nulla, dist. 24. & cap. constituit 17. q. 4. vbi excommunicatio ferenda infligitur committentibus munera, & officia publica Iudæis: fauet tandem l. vltima Iustiniani, C. de Iudæis.

64 Sed magis ratio, in qua tam hęc ciuilis, quã illę leges Canonicæ fundantur, quia cum Princeps Christianus sit liber in committendis officijs publicis, & assignandis Iudicibus, atque aliunde Ecclesia per Romanum Pontificem, cui ipse est subditus, eidem præcipiat, ne promoueat infideles ad talia officia, eo quod ista promotio sit contra dignitatem, & honorem fidei nostræ, ac in eis ignominiam cedat, ad obseruationem huiusmodi præcepti sine dubio ille tenetur.

65 Item de secundo, quod priuetur infidelis Christiano Principi subiectus dominio serui sui siue vernaculi, idest, nati ad seruitutem, siue ad eam empti, quamprimum hic ad fidem nostram conuertitur, disponit l. Deo nobis, C. de episc. & cler. & l. vnica, C. ne Christianum mancipium: & confirmat cap. Iudæi il 2. de Iudęis, atque idem ampliat cap. nulli Iudęo, de Iudęis & Saracenis, vbi habetur, si seruus fidelis ab infideli ematur, non ad seruitutem, sed ad mercaturam debeat vendi alicui fideli intra tres menses, alioquin seruus liber sine pretio

66 maneat. De amissione vero dominij respectu proprij filij, si fiat Christianus, constat ex cap. maiores, de baptismo; sicque dispositum, vt liberetur filius à patria potestate, tum ad euitandum periculum peruersionis, tum in fauo-

67 rem fidei Catholicæ. Et hæc causa etiam edendi dictas sanctiones canonicas, ac ciuiles. Potuit enim ob eam Princeps Christianus quẽ, cumque subditum infidelem reddere incapacem dominio, & potestate dominatiua serui, aut filij, cuiusque fidelis; sicut potest priuare dominio aliarum rerum ob bonum Reipublicæ, & rectam eius administrationem, vbi iudicauerit expedire.

68 Quoad tertium de priuatione famulatus fidelium, eo quod hi prohibeantur homini infideli famulari, habetur expresse prohibitio in cap. ad hæc, & cap. & si Iudæos, de Iudæis, & Saracenis: sed intelligitur de famulatu domestico; & non extra domum, vt esse colonum siue aduentitium; siue originarium in terris hominis infidelis, vti expresse conceditur in ipso cap. & si Iudæos; & ratio est, vt benè notauit Suarez ex communi sententia disp. 18. sect. 5. quia in hoc famulatu extra domum non reperitur indecentia, nec periculum peruersionis, ac in domestico; atque ob huiusmodi indecentiam prohibetur mulieribus in eodem cap. & si Iudæos, esse nutrices filiorum alicuius infidelis; extatque eadem prohibitio in l. vlt. §. vltim. C. de episc. & cler. quæ omnia sic decisa, vt certa à Doctoribus communiter traduntur.

69 Vt certum etiam ab omnibus receptum traditur infideles non subiectos alicui Principi Christiano, nec priuatos esse, nec priuari posse ab Ecclesia iurisdictione temporali, quam habent in vassallos suos fideles ad ipsorum regimen. Probatur efficaci ratione; quia iure diuino ea priuati non sunt, cum consulat Sanctus Petrus illis subijci, 1. Petri 2. & D. Paulus asserat Rom. 13. eis inobedientes Dei ordinationi resistere; ex quibus locis, & alijs etiam deducitur clarè quod nequeant priuari tali iurisdictione ab Ecclesia, maximè cum huic non subdantur. Ita cum D. Thoma 2. 2. q. 10. art. 10. Valentia disp. 8. q. 10. punct. 8. & reliqui eius Expositores, Soto lib. 4. de iustitia q. 2. art. 2. Coninch. disp. 18 dub. 10. conclus. 2. Salmeract. tom. 13. tract. 37. Suarez disp. 18. de fide sect. 5 & alij.

70 Nec obstat, quod fideles infidelium vassalli sint subditi Ecclesiæ, ac proinde hæc videatur posse ipsos liberare à iurisdictione eorum, ob honorem fidei Catholicæ, & dignitatem fidelium, non, inquam, hoc obstat; quia nulla est indecentia, nec repugnantia contra honorem nostræ fidei, aut dignitatem fidelium, quod hi sint vassalli alicuius Dynastæ infidelis; & huic in regimine subdantur: imò hæc subiectio sine dubio humilitati Christianæ consona censetur.

Dein

71 Dein ex nullo scripturæ loco, nec ex Concilijs, neque ex sanctis Patribus colligitur potestas vlla concessa Ecclesiæ ad eos dicta iurisdictione priuandos, Ergo per per se loquendo, non potest ipsos priuare. Dixi ex nullo scripturæ
72 loco, nam ille 1. Corint. 6. vbi Paulus reprehendit fideles, qui in iudicio contendebant cũ alio fideli coram Principe infideli, communiter exponitur, quod reprehensio Apostoli non fuerit, eo quod apud infidelem Principem ius peteretur, sed quod malitiosè, & ex inuidia esset petitio cum occasione scandali: qui respectu omnium, sed præcipuè infidelium est omnino vitandus: ita cum citatis Doctoribus Castrus Palao, vbi supra punct.8.

73 Superest dicendum de dominio. & circa hoc est controuersia, an infidelis non subditus Catholico Principi, possit priuari ab Ecclesia dominio seruorum suorum, si hi suscepto baptismo Christiani fiant? Partem affirmantem sequuntur aliqui cum D. Thoma 2.2.q.10.art.10. Lorca ibi. & Bannes dub.vlt etiamsi non adsit periculum peruersionis, & hoc etiam modo pro babile iudicat Valentia disp.1.q.10.pun.8. Ducuntur ex eo, quia etsi Domini infideles non sint subditi Ecclesiæ, subduntur tamen ipsi eorum serui baptizati; vnde illi Domini ratione infidelitatis suæ, & ratione dignitatis fidelium in fauorem fidei merentur priuari potestate dominatiua in seruos fideles; ergo executio hu-
74 ius meriti potest ab Ecclesia fieri. Confirmatur quia ex conuersione vnius infidelis ad fidem, altero in infidelitate permanente, soluitur matrimonium, & fidei fauore vir in vxorem conuersam amittit dominium, neque hoc est contra Apostolum 1.Corin.7. vt magis ex dicendis num. 77. patebit. ergo similiter infidelis in seruum suum ad Christianitatem conuersum dominio priuabitur.

75 Nihilominus vt magis communem, & certam sustinent plures partem negantem sublato morali periculo peruersionis. Ita, Nauarr. in Summa cap 17.num. 103. & 104. Molina noster tract.1.de iust.disp.39. vers.quartus, Couarr. in regul. peccatum 2.part.§. 11. num. 6. Suarez disp.18.de fide sect.6.Coninch, disp.18.dub. 10. concl.8 & Turrian.disp.52.dub.1. Probatur pari modo proposita doctrina sic de iurisdictione, quia nullibi apparet fuisse concessam à Christo Domino hanc potestatem priuandi dictum infidelem dominio serui sui ad Christianismum conuersi: imo contrarium deducitur ex varijs locis scripturæ sacræ ad Eph.6.ad Tit. 2.& pri-
76 mæ Petri 2. Proinde in cap. si quis seruum 7. q.4. reprehenditur grauiter suadens seruo fugam prætextu Religionis Christianæ susceptæ; si autem ob hanc liber esset, suaderi licitè fuga ei posset, & ipse vti liber aufugere; ergo ratione infidelitatis Dominus infidelis non est priuandus dominio serui sui ad fidem conuersi.

77 Nec vrget argumentum in contrarium de solutione matrimonij per conuersionem vnius ad fidem altero permanente in infidelitate, tũ quia hæc solutio ex dispensatione Christi Domini expressè traditur ab Apostolo 1.Corint.7 tum quia si vxor conuertatur ad fidem, cohabitando cum marito infideli esset in morali periculo peruersionis; non sic ex sola cohabitatione serui fidelis cum Domino infideli per se,
78 & regulariter loquendo. Posito tamen quòd arbitrio prudentis viri timeatur tale periculum vt si infidelis dominus minis, vel importuna persuasione conetur seruum fidelem peruertere in fide accepta, vel ad peccatum inducere, tunc omnes concedunt, quod possit Ecclesia illum Dominio priuare, & hic valeat per fugam sibi propriam libertatem acquirere: ita Suarez, & Castrus Palao citati.

Communicatio fidelium cum Infidelibus, & è contra quatenus prohibita? & cur?

REGVLA XCIII.

79 Diuino, & naturali iure prohibita est communicatio fidelium cum infidelibus in istorum ritibus vanis, & cultu superstitioso, sicut è contra infidelium cum fidelibus admittẽdo illos secum ad diuina officia ad participatio nem Sacramentorum, & prçcipuè ad sacrificiũ Missæ, quod etiam lege canonica prohibitum.
80 Per hanc item canonicam legem omnis familiaritas cum Iudæis Christiano prorsus interdicta, & communicatio ciuilis, seu humana cum quibusdam infidelibus in varijs casibus: istę autem prohibitiones iniunctæ, tum ob vitandum periculum peruersionis, tum ob dignitatem, & honorem fidei Catholicæ.

---

81 Constat ius Diuinum taliter prohibens ex scriptura sacra, præcipuè ex 1. Corin.6. *quæ est*, inquit Paulus, *communicatio lucis ad tenebras? aut templi Dei cum Idolis, seu quæ pars fidelis cum infideli*? & infra cap. 10. eiusdẽ Epistolæ, *Nolo vos fieri socios dæmoniorum*: confert etiam illud 2. Corin.6. *nolite iugum ducere cum infidelibus*: Probatur efficaciter; quia talis cultus superstitiosus, & vani ritus sunt intrinsecè mali contra virtutem Religionis, & nullo modo honestari possunt; ergo fidelem in eis cum infideli communicare meritò prohibetur.
82 Facit pro alia prohibitione opposita illud Christi Domini, *nolite dare Sanctum canibus, neque mittatis margaritas vestras ante porcos, ne forte conculcent eas pedibus suis*, Matth.7. vbi iuxta expositionem D. Augustini, quem sequitur noster Maldonatus, per vtramq; metaphoram canum, & porcorum significantur infideles, quos secum ne fideles admittant præcipit Dominus in tractatione rerum sacrarum, in recitatione diuinorum officiorum, in participatione Sacramentorũ, & Sacramentalium: & prę cipuè in auditione sacrificij missę: hæc enim omnia per duo vocabula Sanctum, & Margaritas exprimi affirmat ipse Maldonatus ex men-
83 te eiusdem Diui Augustini. Rationem autem

familiaritatem, & cohabitationem cum ipsis vitare.

100 Praeterea non licet Christianis Medicos Iudęos, aut alios infideles ad curandum vocare, habetur expresse in dicto cap. nullus, sed expressius, & firmius in speciali Bulla Gregor.
101 XIII. incip. *Alias pia memoria*. Excipitur tamen ex benigna interpretatione legis casus granis necessitatis arbitrio prudentis viri, si medicus Iudęus, vel alius infidelis sit notabiliter doctus, vel morbus indigeat multis medicis, & Christiani non sufficiant. Ita Sanchez lib. 2. in Decal. cap. 31. Suarez disp. 18. de fide, sec. 6. Bonac. dis. 3. q. 2. pun. 5. & Conin. cum alijs vbi supra num. 168.
102 Est etiam interdictum Christianis, nè hæredes, vel legatarios instituant Iudęos, tenent omnes communiter, deducuntq; ex l. 5. C. de Iudæis, ex vi cuius non est licitum fideli aliquid legare vniuersitati Iudæorum: habetur item in cap. si quis Episcopus, de hæreticis, quod Episcopi non possint alicui pagano legatum relinquere: idem iniungitur clericis in cap. inter eos, eodem tit. Atq; iam consuetudine recep-
103 tum, vt asserunt citati Sanchez, & Suarez cum Syluestro verb. Iudæus, q. 1. dict. 6. quod sit nullum legatum extra granem, vel extremam necessitatem, relictum Iudęo, sine consanguineo, sine non consanguineo; sed benè addit Conin. ibidem num. 171. attendendum esse ad vsum cuiusque loci.
104 Denique prohibitum strictissimè cuiuis Christiano sub pœna excommunicationis ipso facto reseruata Summo Pontifici deferre arma, cibos vestes, & alia suffragia Iudęis, & paganis, Reipublicę Christianæ hostibus, vt continetur in Bulla Cęnę Domini, & in cap. ita quorundam cap. quod olim de Iudęis.
105 Dubium illud restat discutiendum, an facere contra prędictas prohibitiones sit semper peccatum mortale? Negant aliqui, vt Emanuel Sà, verb. Iudeus, n. 2. & Aragon. 2. 2. q. 10. art. 9. nisi adsit periculum peruersionis, Sed melius
106 tenent alij affirmantes per se, & vt in plurimũ esse semper martale, etiam sublato periculo peruersionis; quia tam ex parte finis, quam ex parte materię obligatio vitandi infideles in dictis casibus censetur grauis, Ita Sanchez lib. 2. in Decal. cap. 35. num. 26. Azor vbi supra cap. 22. q. 2. & Suarez ibidem sect. 6. Qui benè addunt posse aliquando esse tantum veniale ex leuitate materię, sicuti in transgressione aliorum pręceptorum sępè contingit.

Quando Inquisitor procedere potest contra quemuis Infidelem non baptizatum, maximè Iudæum?

REGVLA XCIV.

108 Qvicumq; Infideles non baptizati, sunt sub iurisdictione Ecclesię, possuntq; & tenentur Inquisitores fidei contra eos procedere, non solum in casu peruersionis, sed etiam in diuersis, vbicunq; errant contra veritates ex iure naturali, illis, & homini Catholico communes: atque in alijs casibus expressis in iure
109 canonico, seu in Bullis Pontificijs. Imo peculiariter quoties Iudęus relicto iudaismo, paganismum amplectitur, subest iurisdictioni Inquisitorum.

110 De casibus peruersionis iam à nobis obiter dictum supra Regula V. nunc ex professo ostendendum qualiter ea peccari possit ab Infidelibus baptismo carentibus tàm respectu Infidelis desiderantis, aut iam petentis baptizari, verbis fraudulentis, minis, donis, &c. à tali desiderio, & petitione eum renocando, aut post susceptum baptismum ad pristinã infidelitatem retrotrahendo, quam respectu fidelis originarij in infantia baptizati, hunc dictis modis, aut alijs ad aliquam infidelitatis sectam alliciendo; ac proinde tot illæ prohibitiones, vt dictum regula præcedenti, non com
111 municandi cum infidelibus. Erat autem olim quæstio aliquantulum controuersa inter Doctores, an in hoc casu peruersionis, & in alijs possent Inquisitores procedere contra infideles non baptizatos? & aliqui ex illis id negabant, vt Conradus Brunus, lib. 4. de hær. c. 2. & Fernandus, Vasquius, lib. 1. Controuers. Illust. cap. 24. ob eam rationem; quia de his, qui foris sunt, nihil ad nos, iuxta testimonium Apostoli 1. Cor. 5.
112 Præualebat verò semper sententia affirmans D. Thomæ 2. 2. q. 10. art. 8. & ferè omnium pręcipuè Eymer. 2. par. Direct. quæst. 48. & ibi Penna Commen. 71. ducti hac ratione, quia non sunt illi ita foris, vt quoties iniuriam Creatori, & detrimentum Ecclesiæ Catholicæ inferunt,
113 non possint ab hac puniri. Quicquid tamen sit de tempore antiquo; nunc iam quæstio omnino cessanit; cum res totaliter sit decisa per Summos Pontifices, maximè per Gregorium XIII. Constit. incip. *Antiqua Iudæorum improbitas*: vbi decisio omnium casuum de iurisdictione Inquisitorum circa dictos Infideles adeò manifestè, & compendiosè traditur, vt nihil manifestius, nihil compendiosius afferri posse videatur. Vndè operæpretium duxi ex ipsa ad verbum, quæ hùc spectant proponere per paragraphos diuisa, sicuti Laertius Cherubinus egregiè diuidit.

Omisso itaque Exordio, quod ad rem non facit.

114 §. 1. *Quibus nos, ne pietatis nostra puritas polluatur, aut à fœdis mancipijs Christo Christianorumue nomini impunè illudatur, obuiare volentes, statuimus, ac etiam declaramus Inquisitores hæretica prauitatis liberè procedere posse in omnibus causis, & casibus, qui sequuntur.*
115 §. 2. *Si quis Iudæus, aut Infidelis in ijs, quæ circa fidem cum illis nobis sunt communia veluti Deum vnum, & æternum, omnipotentem crea-*

creatorem omnium visibilium, & inuisibilium, & similia, non esse asseruerit, prædicauerit, vel priuatim alicui insinuauerit.

116 §.3. *Si Dæmones inuocauerit, consulerit, aut eorum responsum acceperit, ad illosue sacrificia, aut preces ob diuinationem, aliamue causam dixerit, aut quideis immolauerit, vel thuris, alteriusue rei fumigationes obtulerit, aut alia quauis impietatis obsequia præstiterit.*

117 §.4. *Si Christianos verbo, facto, vel exemplo, aut alio quouis modo nefaria huiusmodi docuerit, vel ad ea perpetranda perduxerit, aut perducere attentauerit.*

118 §.5. *Si Saluatorem, & Dominum nostrum Iesum Christum purum hominem, vel etiam peccatorem fuisse: Matremue Dei non esse Virginem, & alias huiusmodi blasphemias, quæ per se hæretica dici solent in Christianæ fidei ignominiam, contemptum, aut corruptionem impie protulerit.*

119 §.6. *Si cuiusuis eorum opera, auxilio, consilio, vel fauore aliquis Christianus à fide desciuerit, quamque semel susceperat abnegauerit, vel ad Iudæorum, seu aliorum Infidelium ritus, ceremonias, superstitiones, vel impias sectas transierit, vel redierit, seu in hæresim aliquam inciderit, aut qui, vt Christi fidem abneget, seu in hæresim incidat, opem, consilium auxilium, vel fauorem quomodocumque præstiterit.*

120 §.7. *Si quis Catechumenum, vel quemcumque ex Iudæis, aut Infidelibus Deo inspirante ad fidem Christianam venire volentem, post declaratam nutu. nutu, verbo, facto, aut quocumque alio modo eius voluntatem à fide, vel fidei instructione, aut à Sacri Baptismi susceptione retrahere, auertere, vel dehortari, aut nè ad fidem veniat, noue regenerationis lauacro abluatur, quouis modo impediuerit.*

121 §.8. *Si quis apostatas, hæreticosue scienter domi sua acceptauerit, aluerit, commeatu iuuerit, seu quouis modo eis cibaria vbicumque præbuerit, aut dona, vel munera dederit, vel miserit, aut de loco ad locum deduxerit, seù associauerit, vel deducendos, seù associandos curauerit, aut sumptus ministrauerit, duces, comitesque illis adiunxerit e velut ab eis perpetrata deprehendi, aut inuestigari queant, fecerit.*

122 *Quique dictos apostatas, aut hæreticos scienter aliquo modo receptauerit, occultauerit, defenderit, aut eis opem, auxilium, vel fauorem quomodolibet præstiterit.*

123 §.9. *Si libros hæreticos, vel thalmudicos, aut alios Iudaicos quomodolibet damnatos, aut alias prohibitos tenuerit, custodierit, vel diuulgauerit, vel in quæcumque loca detulerit, aut ad eam rem operam suam accommodauerit.*

124 §.10. *Si Christianos deriserit, redemptionisque nostra hostiam salutarem in ara crucis immolatam, Christum Dominum, ludibrio, & despectui habens, quandocumque maxime vero in sacro parasceues die agnum, siue ouem, aut quid aliud cruci affixerit, aut appenderit, in eamue conspuerit, seu quodcunque contra ipsam fecerit.*

125 §.11. *Si Nutrices Christianas contra Sacrorum Canonum statuta, diuersorumque Romanorum Pontificum prædecessorum nostrorū sanctiones adhuc retinuerit, aut eas retinens die, qua Sanctissimum Eucharistiæ Sacramentum sumpserint, lac, vno, vel pluribus diebus in latrinas, cloacas, vel alia loca effundere coegerit.*

126 §.12. *In quibus casibus vniuersis, & singulis omnes prædictæ prauitatis Inquisitores omniū Regnorum, Prouinciarum, Ciuitatum, Dominiorum, & locorum vniuersi Orbis Christiani Iudices in suis quemq; locis perpetuò delegamus, & super his contra Iudæos, atque Infideles quoscumq; simul, vel separatim, prout in causis fidei iuxta Sacrorum Canonum formam nec non Officij Inquisitionis huiusmodi constitutiones diligenter inquirant, & procedant.*

127 Hactenus relata ad verbum huc spectantia
ex dicta Constitutione Gregoriana; quę vt
patet nulla declaratione, aut commentatio-
128 ne indigent. Notanda tamen hoc loco tria:
primum circa casum, de quo §.6. peruersionis
seu alliciendi aliquo modo Christianos ad Iu-
daismum, aut reuocandi ad ipsum Iudęos, qui
Baptismum susceperant, quod multo prius fue
rit sic dispositum per aliam Constitutionem
Nicolai IV. incip. Turbato corde, nempe pos-
se, & debere Inquisitores fidei contra taliter
allicientes, aut reuocantes procedere.

129 Secundò notandum, quod ad dicta §.9. circa libros Iudęorum, vel aliorum Infidelium prohibitos simus infra addituri vnum verbum declarantes clausulam Edicti Sanctę Inquisitionis contra libros prohibitos cuiuscumque auctoris.

130 Notandum tertio, quod illa, quę adduntur §.12. circa pœnas infligendas Iudęis, aut Infidelibus in casibus per Constitutionem Gregorianam expressis, opportunius sint afferenda lib. 6. nostri operis; vbi de puniendis quibusque inquisitis nobis ex professo sermo futurus.

131 Superest vltimo loco dubium equidem di-
scussione dignum contra solos Iudęos, an
scilicet isti, si reiecto totaliter Iudaismo, ad-
hęreant alicui sectæ paganismi, maneant su-
biecti potestati, & Iurisdictioni Inquisitorum,
& hi ob hanc causam possint, ac teneantur
contra eos inquirere? Ex Doctoribus magis re
132 centioribus perdoctè discutit, & resoluit ip-
sum, sicut & reliqua vir doctissimus, atque
religiosissimus de Illustrissima familia Clerico-
rum Regularium Admodum Reuerendus Pa-
ter Don Antoninus Diana, Consultor Sancti Of-
ficij, & de hoc Sacro Tribunali valdè bene-
meritus part. 4 resolut. moral. tract. 4. resolu-
tione secunda.

133 Pars affirmans cum eo, vti vera, & omnino certa tenenda est; quam etiam tuentur Camillus Campegius in additionibus ad Zanchinum de hæreticis, c.36. litt. B. atq; Eymericus 2 parte

parte directorij quæst. 46. Nec contradicit vl-
lo modo Penna Comment. 69. vers. Nunc autẽ
cum ibi solum referat Oldradum, & asserat
eius dictum ob breuitatem nolle perpen-
134 dere. Quare non rectè Farinacius de hæresi
quæst. 178. num. 132. & Antonius Sousa lib. 1.
Aphorism. cap. 37. num. 27. negatiuè responden
tes ad dubium propositum pro se dictum Pen-
nam citant. Probatio veritatis, & tantæ cer-
titudinis pro parte affirmante, est decisio addu
ctæ constitutionis Gregorianæ, nam §. 2. ma-
nifestè tribuitur Inquisitoribus potestas, & iu-
risdictio contra Iudæos negantes ea, quæ sunt
ipsis communia cum Christianis; at Iudæus si
relicto prorsus Iudaismo transeat ad paganis-
mum quodcumque multa negat, quæ in Te-
stamento vetere circa fidem Diuinam habet
communia cum Christiano; ergo propter hunc
transitum est sub potestate, & iurisdictione
Inquisitorum.

135 Nota quod responsio negans Farinacij, &
Sousæ, ex Deciano, Ioanne Andrea Archidia-
cono Romano, & alijs citatis ab ipsis, omni-
no careat probabilitate, vt ait idem Diana; &
miror viros adeò præstantes in hac facultate
materiæ Sancti Officij propositam decisionem
Gregorianæ Constitutionis non perpendisse;
cum post eam in lucem editam, hac de re
scripserint.

CAPVT XII.

De hæresis, & hæreticorum natura, ac diuisione, de dubitantibus in fide, & de suspectis, aut diffamatis de hæresi, de credentibus hæreticorum, deque istorum fautoribus, receptoribus, & defensoribus, Iurisdictioni Inquisitorum subiectis.

PROOEMIOLVM.

1 TRadita iam vtcumque pro nostro instituto, toto capite præcedenti doctrina circa quoscumq;
infideles, qui sunt extra Ecclesiam sine baptismo: accedimus nunc ad infideles baptizatos,
saltem præsumptiuè, seù quoad forum externum, qui per hęresim, vel apostasiam Ipsi Ecclesiæ Ca-
tholicæ terga vertunt, & prærogatiua filiorum eius amissa, infensissimi ipsius hostes constituuntur:
Prius de hæresi, & de hæreticis, quam de apostasia, & de apostatis tractandum, quia sic vbicunq;
& à quibuscumque de vtrisque agitur, præcipuè in Edicto Sanctæ Inquisitionis per clausulam se-
2 quentem: *Debbano al Sant'Offitio di quest'Isola reuelare, e notificare giuridicamente tutti, e cia-
scuno di quelli, de' quali sappiano, ò habbiano hauuta, o haueranno notitia, che siano heretici, o so-
spetti, o diffamati d'heresia, o credenti, o fautori, o recettatori, o defensori loro.* Sic latinè reddi-
tam. Sancto Officio huius Insulæ denunciare, aut notificare iuridicè teneantur omnes, & vnus-
quisque eorum, qui sciunt, aut sciuerint aliquos esse hæreticos, aut suspectos, vel diffamatos de
hæresi, aut credentes hęreticorum, vel fautores, aut receptores, vel defensores ipsorum. Quæ
3 sit autem obligatio iuridica, & quinam per eam astringantur opportunius infra explicabitur, nunc
personas criminosas denũciadas indicamus; comprehendimus, tam multas in hoc capite, prop-
ter aliquam inter ipsas connexionem; & vt in singulis indicandis breuius nos totidem ferè Regulis
expediamus.

Quid essentialiter hæresis? quanam conditiones ad eam constituendam requisitæ?

REGVLA LXXXXV.

4 HÆresis conuenienter definiri potest, *quod
sit electio alicuius doctrinæ, quam ali-
quis putat meliorem in materia fidei, quam sit
doctrina ab Ecclesia tradita:* Conuenientius
verò ita; *quod sit error intellectus cum pertina-
cia contra aliquam veritatem fidei in homine
5 qui hanc iam receperat.* Vnde tres sunt præci-
puæ conditiones essentiales ad constitutionem
hæresis, seu hæretici, materia scilicet, seù do-
ctrina, siue propositio aliqua fidei opposita,
iudicium erroneum intellectus circa ipsam,
& voluntas pertinax, qua talia doctrina, tale-
que iudicium eligitur, supposita notitia con-
trariæ veritatis.

6 NOmen hæresis, attenta eius etymologia,
de qua multa, & Theologi, & Iurispe-
riti, præcipuè Canus lib. 12. de locis, cap. 9. &
Farin. de hæresi quæst. 178. §. 1. cum deriuetur
à verbo Græco, αἱρέω quod eligere significat
pro electione in quauis doctrina tam philoso-
phica, quam Theologica, & tam in bonam,
quam in malam partem quondam sumi con-
7 sueuit; nunc tamen iam vsu receptum est, vt
semper in malam partem pro electione in do-
ctrina contraria fidei Catholicæ accipiatur;

atque hinc hereticus dicitur quis, quia eligit doctrinam ab ecclesia reprobatam, vt fidei oppositam, ita dicit Farinacius, & Canus cum alijs, Atque hæc iam quasi prima diuisio hæresis, & hæreticorum, etiam æquiuocè loquendo.

8 Doctores autem non sunt concordes in assignanda aliqua definitione, aut descriptione peculiari pro explicatione naturæ hæresis, & hæretici, ob rei fortè huiusce difficultatem, teste D. Augustino in præfa tione ad lib. de hæresibus. Definire, inquit, quid hæresis sit, omnino difficile est Vnde quot capita, tot ferè eius definitiones, aut descriptiones, ex quibus Farin. ibidem more suo, duodecim colligit ad ostendendum, quid sit hæresis, & totidem ad in dicandum quid sit hæreticus; sed cum omnes in idem semper coincidant, superuacanea, & nimis prolixa alicui talis collectio videbitur.

9 Nobis sufficiunt duæ in Regula propositæ ex Suarez disp. 19. de fide, sect. 1. & ex alijs citandis, attenta duplici hæresis consideratione.

10 Pro cuius rei resolutione notandum, quod, sicut dictum supra, fidem diuinam residere in vtraque potentia, intellectus, & voluntatis, ac præcipuè in intellectu, ita similiter dicendum modo reperiri hæresim fidei diuinæ oppositam partim in voluntate, & partim in intellectu (idem asseras de infidelitate propriè dicta initio præcedentis capitis explicata) oppositorum enim eadem est ratio, seruata proportione.

11 Considerata itaque hæresis, vt est culpa grauissima contra fidem, sic principaliter residet in voluntate, & in electione ab ea facta doctrinæ peruersæ cum omnis culpa principaliter ad voluntatem spectat: & sub hac ratione exprimitur per primam definitionem ex duabus il-

12 lis. Si verò consideretur hæresis, vt est error contrarius fidei reuelatæ, sic existit præcipuè in intellectu iudicante erroneè; & sub hoc modo indicatur per secundam definitionem, magis ei conuenientem; ita Suarez vbi supra cum alijs statim referendis.

13 Vt autem completè exprimantur natura, & dictæ conditiones essentiales hæresis, & hæretici, atque vt innotescat clarè de diuisionibus, vtriusque, singulas particulas secundæ definitionis oportet expendere, & dubia quæcunque circa ipsas occurrentia aliquibus regulis enodare. Dixi, *quod sit error intellectus cum per-*

14 *tinacia*. Vbi primo certum est ex mente omnium, præcipuè D. Thomæ 2.2.q.11.art.1.& 2. hæresim omnino consummari, & hæreticum quemuis, verè constitui per iudicium intellectus erroneum, ab actu pertinaci voluntatis imperatum. Ratio est, quia ab isto pendet illud in esse voluntarij; cum hæresis esse non possit sine voluntario, sicut nec aliud peccatum.

15 Qualiter se habeat hæc pertinacia voluntatis, postea ostendetur; nunc videndum, an dictum iudicium erroneum sufficiat ad hæresim, vel hæreticum constituendum, si dubitatiuè, aut opinatiuè eliciatur.

Qualiter in fide dubius sit infidelis, seu hæreticus? aut secus? & an idem sit de opinante circa eam?

REGVLA LXXXXVI.

16 Adeò firmiter mysteria fidei Catholicæ quiuis fidelis credere debet, vt si circa ea absolutè, & sufficienter proposita, vti credenda per diuinam reuelationem, quoquomodo dubitet, cum pertinacia, statim in hæresim incidat, & formalis hæreticus constituatur.

17 Secus verò, si dubium sit circa ipsa proposita præcisè tantum vti credenda ex testimonio humano, vel ex coniecturis naturalibus. Pari

18 modo dicendum est de Christiano, qui alterutro modo opinionem circa eadem mysteria habet.

---

19 Sic in concordiam redeuntur Doctores, qui inter se de tali dubio, vel opinione aliquantulum cōtrouertunt. Plurimorum enim est sententia communiter recepta asserentium quemuis aduertenter dubitantem, vel opinantem de rebus fidei sibi sufficienter propositis, esse hæreticum, & ratione huius dubitationis, vel opinionis, quæ formaliter est hæresis, manere sub iurisdictione Inquisitorum fidei. Sic tradunt, & sumunt ex D. Thoma loco citato, Caiet. Bannes, & Valentia, & prima parte q.32. art.4. Suarez disp.19. de fide sect. 4. & Farin. cum multis ab ipso relatis, de hæresi q.178. §.

20 4. num. 90. Pro hoc est textus expressus in cap. 1. de hæreticis, dubius, inquit, in fide est infidelis. & facit pro eodem illud Cōcilij Viennen. relatum in Clementina 1. de Summ. Trinit. & fide Cath §. Porro, vbi dubitans an anima rationalis sit forma humani corporis, hæreticus censetur.

21 Cæterum intelligitur de primo modo dubitandi, vel opinandi expresso in Regula, quia qui dubitat, aut opinatur de obiecto fidei sufficienter proposito, ex reuelatione credendo, iudicat tale obiectum non esse omnino certū, sed posse esse falsum; hoc enim includit assensus opinatiuus, vel dubitatiuus, ac proinde est erroneus, si sit circa res fidei nostræ, quæ reijcit qualemcumque dubitationem, & opinionem, requiritque omnimodā certitudinem, & firmitatem iuxta illud D. Athanasij in Symbolo, *Hæc est fides Catholica, quam nisi quisq; fideliter, firmiterque crediderit, saluus esse non potest*. Et consonat doctrina Sancti Augustini lib. 8. de Trinit. cap. 5. *Non posse*, inquit, *salua fide Catholica dici, forte de Virgine natus est Christus*, quia particula, *forte*, quæ dubitationem inducit, fidei Christianæ repugnat; & illud D. Bernardi lib. 5. de consider. ad Eugenium cap.2. *Fides*, inquit, *ambiguum non habet, & si habet, fides non est*.

22 E contra verò aliqui graues Doctores, vt Canus lib.12. de locis cap. 9. Malderus 2. 2. q. 11. art.2. memb.2. & Sancez lib.2. in Decal. c. 7. num.12. absolutè sentiunt non esse hæreticum quemuis dubitantem circa res fidei, non solum

solum quando dubium insurgit per subitaneũ morum absque consensu voluntatis (hoc enim modo omnes concedunt) sed etiam quando fit dubium cum plena deliberatione, quia etiã tunc sic dubitans non eligit partem fidei contrariam; cũ nec dissentiatur, nec assentiatur, sed intellectus maneat pendulus, & indifferens assentiri, vel dissentiri, ergò tale dubium non est hæresis, neque sic dubitans hæreticus: sicut enim fides importat positiuum assensũm; ita hæresis ei contraria positiuum dissensum, at dubium, vel dubitans neutrum includit; ergo, &c.

23 Verum istorum Doctorum sententia nequaquam est admittenda, nisi secundo modo in Regula indicato sit dubium, vel opinio, aut quis dubitet, vel opinetur circa fidei mysteria, præcisè ex testimonio tantum humano, vel ex naturalibus coniecturis, qui casus facilè cuenire potest in quouis, qui baptizatus in infantia ad vsum rationis perueniens ex attestatione tantum humana, vel ex ratione sola naturali rerum fidei notitiam accipit, si circa eas dubiũ vel opinionem habeat, non erit hæreticus, vt per se patet; erit tamen, si accepta earum cognitione ex attestatione, seu reuelatione diui-
24 na, dubitet, vel opinetur de ipsis. Hinc credo ijdem Malderus, & Sanchez addunt suam sententiam non habere locum, quando supposita sufficienti instructione ex reuelatione diuina, dubitans, vel opinans super suum actum dubitandi, vel opinandi reflectit, & indicat rem esse dubiam, & sub opinione: quæ reflexio, & iudicium ferè semper resultat sine dubio in sic dubitante, vel opinante.

25 Ex quibus tandem innotescit trimembris diuisio hæresis, seù hæreticorum, dubitantium scilicet de rebus fidei, & opinantium circa eas atque absolutè erroribus contra ipsas assentientium, vt per se patet.

26 Dixi, quod sit hæresis error intellectus: num quid non etiam linguæ, aut actus externi alicuius? pro quo dubio sit Regula sequens.

Vt hæresis subsit Iurisdictioni Ecclesiæ, seù Inquisitorum, quomodo exterius manifesta esse debet, & quibus requisitis?

REGVLA XCVII.

27 QVamuis in actu merè interno iudicij erronei intellectus hæresis consumetur, & hæreticus constituatur; vt tamen hic subsit iurisdictioni Ecclesiæ, aut Inquisitorum necesse est, illa prodeat in actum externum, aut aliquo signo extrinseco manifestetur. Ad
28 hanc autem manifestationem sufficiet, si illud siue scriptum, siue verbum, siue aliud sit, tribus conditionibus vestiatur nempè adeò manifestet hæresim internam, vt si adesset aliquis eam posset percipere. Secundo sit malum mortaliter de se ipso, & non per relationem solam ad actum internum. Tertio aliqualiter assertionem, seu confessionem hæresis contineat.

---

29 CAret omnino probabilitate doctrina Panorm. Anan. Ioan. Andreę, Felin. in cap. vltimo de hęreticis, & aliorum Canonist. quos refert, & refutat Sanchez lib. 2. in Decal. cap. 8. num. 1. 2. asserentium propter hæresim purè mentalem contrahi excommunicationem, in hæreticos latam, eò quod hoc peccatum sola mente consummetur.

30 Opposita tamen sententia verissima est, & communiter recepta, scilicet nec in foro poli, nec in foro fori contrahi excommunicationem, aut vllam aliam pœnam, & multum minus esse subiectum iurisdictioni Inquisitorum propter hęresim merè internam, nisi hæc exterius aliquo signo, verbo, vel scripto manifestetur. Ità penè innumeri, quos adducit, & sequitur idem Sanchez, ex Theologis, Palud. in 4. dist. 13. q. 3. art. 1. D. Antoninus 3. part. tit. 24. cap. 4. Suarez tom. 5. in 3. part. disp. 21. sect. 2. Vasquez 1. 2. q. 96 art. 4. disput. 160. capit. 5. Stephanus Auila, de Censuris part. 2. disp. 10. conclus. 1. & Diana citatus tract. 4. Micellan. (conuenientius in septimo, vbi de pœnis hæreticorum, id discussisset) resolut. 240. vers. Notandum. Ratio est, quia Ecclesia non habet iurisdictionem ad iudicandum de actibus occultis, etiamsi mēte consummentur, qui nequeunt exterius cognosci; & dato quod haberet, certè non expediret rectę, & suaui Ecclesię gubernationi, ea aliquo modo vti, ergo &c.

31 Debet autem prædictum signum manifestatiuum hæresis mentalis continere illas tres cōditiones in Regula assignatas, quas expendere sigillatim oportet, vt per illationes varij casus resoluantur, conducentes pro instructione Cōsultoris Sancti Officij ad qualificandum. Quo-
32 ad primam, requiritur tale signum, aut verbum, aut scriptum, quod manifestet sufficienter hæresim internam, adeo vt, si quis pręsens adesset, eam perciperet (etsi actu nullus adsit, & per accidens fit, quod à nullo percipiatur, vt omnes concedunt teste eodem Sanchez) siue ex se eam manifestet, siue ratione alicuius circumstantię, temporis, loci, &c. Nam vbi non sic manifestat hæresim mentalem, hęc ita occulta manet, ac si mentalis prorsus esset, ita præter Vasquez, & Sanchez citatos, tenent Vgolinus de Censuris 2. part. cap. 1. Bannes 2. 2. q. 11. art. 4. dub. 2. Enriquez lib. 6. de pœnit. cap. 14. num. 6. Emanuel Sà verb. excommun. & alij multi relati ab eodem Sanchez ibidem.

33 Hinc primò infertur non esse Hæreticum externum, qui hæresim manifestat per facta, vel dicta, ex se indifferentia, & soli ipsi hæresim significantia, vt si dum actum internum hęresis elicit, moueat caput, aut femur percutiat, vel dicat exterius, ita est, vel proferat hanc negatiuam, non est homo, ex assensu hęresis mentalis, quod Christus non sit homo: hæc enim omnia, & similia de se non sunt magis

gis signa fidei assensus,quam dissensus,nec magis falsi, quam veri indicatiua. Inde ostendi-
34 tur, quia licet talia facta, vel dicta sint mala, malitia hæresis,quod procedant ab animo ea infecto, cum tamen ipsa per se occulta sit,nec vllo modo manifestata Ecclesiæ, ac proinde ad huius iurisdictionem non spectet,consequēter neque huiusmodi facta, vel dicta spectabunt. Ita Azor tom.1.lib.8.cap.9.q.vlt. Sayrus tom.1.lib.3. Diana vbi supra,Bannes, Vasquez, & alij num. præcedenti adducti, quidquid in contrarium absque vllo fundamento dicant aliqui, quos tacito nomine idem Azor citat.

35 Secundo infertur hæreticum mentalem non fieri externum scribendo alicui verba amicitiæ vel mutuando pecunias; aut alia beneficia in ipsum conferendo, animo hunc facilius trahendi ad suam hæresim;hęc enim omnia internam hęresim non manifestant alijs;cum sint de se indifferentia. Ita cum Cordub. quęstion.lib.
36 4.q.13.opin.3.Sanchez ibidem num.9.Qui benè addit idem esse, si hęreticus mentalis scribat suam hęresim characteribus, vel notis incognitis, vulgò cifra, ita à se ad significandum impositis, vt nulli alteri,sed sibi soli significatam indicent hęresim, quia hęc adhuc intra mentem heretici manere censetur.

37 E contra tertio, infertur internos hęreticos fieri externos, & subesse iurisdictioni Inquisitorum, si factis, seu commissionibus, aut omissionibus, & quibus hęresis pręsumptio oritur, suam internam hęresim manifestant. De factis seu commissionibus tradunt Iulius Clarus lib.5 receptarum, in practica criminali §.hęresis nu. 24. & Vgolinus vbi supra, exemplificant in eo qui credens baptismum posse iterari, rebaptizat, & in eo, qui credens, quod Ecclesia nequeat esum carnium interdicere, eas
38 diebus prohibitis comedit. Sed benè aduertit Sanchez in his exemplis, & similibus habere locum doctrinam traditam, quando inde attentis circumstantijs iure optimo desumitur pręsumptio hæresis, & non potius ignorantię, vel
39 obliuionis, aut causæ alterius iustę. Et quidē si quis hęreticus mentalis credens fornicationem simplicem esse licitam, fornicaretur, non fieret hęreticus externus, quia sic fornicari nullo modo hæresi sapit, & nullus inde suspicionem hæresis hauriet. Ita idem Sanchez cū Viualdo Candel.Sacrament. par.2.in Bulla cęnæ num.2.

40 Quod autem per omissiones hęreticus internus fiat etiam externus, tradunt Caietanus 2. 2. q. 11. art. 4. vers. ex his siquidem, Tolet. in Summa in expositione Bullæ Cęnę excomm.1. num.10. Sayrus tom.1.lib.3.cap.4 num.30. & Diana vbi supra. Exempla sint,vt si quis nunquam templum ingrediatur, aut dum eleuatur
41 Eucharistia, nō genuflectat. Quāquā similiter in his his,& alijs exemplis videndum,an attentis circumstantijs inde pręsumptio heresis proueniat; aut potius inaduertentiæ, vel similis causæ iustę, sicque interpretatur Sanchez ibidem num. 16. ex mente Azor tom.1.lib.8.cap. 9.q. vlt,asserentis non manifestari hęresim internā per emissionem genuflexionis, dum Eucharistia eleuatur.

42 Pręterea, quoad secundam conditionem signi, aut actus externi ad manifestandam hæresim mentalem; certum est apud citatos Doctores, quod debeat esse malus mortaliter, vt quis per ipsum hęreticus externus constituatur & vt contrahat à die manifestatæ hæresis, excommunicationem, & alias pœnas. Inde patet, quia istę cum sint graues, non infliguntur, nisi ob peccatum mortale externum,quod solum potest Ecclesiæ constare,& eius iurisdictioni subesse. Docent Enriquez, & Emanuel Sà citati, quibus adiungendus Antoninus Diana
43 ibidem: Secus verò contingeret ex mente eorundem, si comestio esset in notabili quantitate, & ex ea attentis circumstantijs sufficiens indicium hæresis oriretur, vt dictum paulo ante.

44 Secundo deducitur à fortiori, non fieri hæreticum externum, qui ex hæresi interna inducitur ad facienda bona opera, aut ad mala omittenda. Vti Secta hęreticorum,quam sequitur, pręcipit facere, aut omittere. Ratio est, quia ista non hæresis, sed bonitatis internę indicia sunt: ita cum Sayro tom. 1.lib. 3. cap. 4.
45 num. 30. ibidem Sanchez num. 18. Qui hoc meritò limitat, nisi in hæreticorum terris talia faciens, vel omittens ob circumstantias concurrentes inde hæreticus ab alijs deprehenderetur.

46 Tandem conditionem tertiam, vt omnino certam ex mente aliorum assignat Sanchez vbi supra quòd dictum signum, aut verbum, aut scriptum debeat aliqualiter continere assertionem, seu confessionem hæresis internæ, vt mentalis hæreticus fiat externus, & vt contrahat excommunicationem, & alias pœnas.

47 Ex hac tertia conditione colligunt primò Simancas Cathol. instit. tit. 22. num. 9. & Azor tom.1.lib.8.cap.10.q.5.non fieri hæreticum externum illum, qui suam hæresim internam detegit Sacerdoti in confessione Sacramentali, quia hic actus sic detegendi eam, est extra iu-
48 dicium humanum. Extendit autem Sayrus d. cap.4. num.28. ad detegentem in confessione qui non vult deserere hæresim, nec corrigi paratus est;quamuis Azor citatus hanc extensionem reijciat, eò quod tunc non sit confessio, sed confessionis simulatio;nec obliget Sigillum
49 Verum meritò extensionem admittit Sanchez adductus casu, quo accederet ad confessarium animo petendi consilium circa suam hæresim licet absque dolore eius,& absque intentione resipiscendi ab ea, quia hic non est actus, qualis requiritur ad detegendam hæresim internam per eius assertionem, seu confessionem.
50 Imo addit ipse Sanchez cum Cord. Cutier. Aragon. Sà, & alijs per eum relatis,quod idem esset, quando quis amico, vel alteri suam hæresim internam omnino extra confessionem Sacramentalem manifestaret, non animo asserendi, seu confitendi hæresim, sed capiendi consilium, pro bono animæ suæ; quia par est ratio. An autem amicus, vel alius, qui sic audit eius hæresim internam, teneatur ipsum denun-

nuntiare Inquisitoribus? infra commodius expendetur.

51 Secundò colligunt ijdem Simancas num.10 Azor.q.6.& Suarez tom.5. in 3. part. disput.4. sect.2.nequaquam fieri hæreticum externum, qui per iocum; vel ex ignorantia diceret se aliquid contra fidem olim tenuisse, nunc verò non tenere. Inde ostenditur; quia ad hæresim externam non quæcunque; sed illa tantum verba sufficiunt, quæ hæresim internam præsenrem denotant; ita vt sermo declaret, quod actu mente concipitur; ergò non erit hæreticus externus, qui sic hæresim tantum antiquã manifestat; maximè cum hæc manifestatio non sit peccaminosa, nec ex errore actuali mentis procedat.

52 Nihilominus idem Suarez hoc limitans affirmat non habere locum, vbi quis animo complacendi in præterita hæresi interna; hanc dicto modo indicaret; quæ limitatio Suarez non admittitur à Sanchez vbi supra num. 21. ratio est, quia hic actus complacentiæ non est hæresis, nec illum complacentem constituit denuò hæreticum; sed manet sicut prius Catholicus; ergò non fiet ratione illius hæreticus externus cui doctrinæ Sanchez adhæreo.

53 Propter eandem rationem idem Sanchez, & solus, quod sciam, num.22. asserit non esse hæreticum illum externum, qui manifestat propositum, quod in animo habet, amplectendi futuro tempore aliquam hæresim, vel sectã; nam hoc non est profiteri hæresim, sed propo-

54 situm futuræ hæresis, vel sectę. Atque hæc assertio Sanchez amplectenda est, excepto vbi propositum sic exterius manifestatum esset in manifestante coniunctum cum iuditio erroneo dubitatiuo, vel opinatiuo circa res fidei, vti per reuelationem credendas, quod istę, vt sic cadant sub dubio, vel opinione iuxta resolurum supra: tunc enim manifestans tale propositum, iam esset hæreticus externus: quod autem cum dicto iudicio, vt in plurimum possit esse coniunctum propositum huiusmodi, nullus credo negabit, cum per se pateat.

55 Deinque colligunt ex hac tertia conditione Azor tom.1.lib.8.cap.10.q.7. & Sanchez citatus num.23. quod neutiquam hæreticus externus fiat, qui narrando, legendo, disputando, aut alienos libros, vel tabellas transcribendo suam hæresim mentalem lingua profert, non animo eam exprimendi, aut confirmandi, sed solum gratia narrandi, legendi, disputandi, vel transcribendi, vt alienam hæresim, & non pro-

56 priã. Idè benè affirmat ipse Sanchez de proferente hæresim internam, dum dormit, vel ebrius est; quia in tali statu non exercet actum humanum, qualis vt per se constat, ad prodendam hæresim requiritur.

57 Ex traditis in hac Regula constat de principali hæresis, aut hæreticorum diuisione trimembri: alij enim sunt hæretici purè mentales, alij simul interni, & externi; alij denique solummodo externi. Illi primi cum nullam cum

58 trahant excommunicationem, vel aliam pœnam, à quouis confessario absolui possunt; vt cum Soto, Caietano, Couarr. Arag. & alijs per ipsum relatis, docet Sanchez dicto cap.8.num.

59 3. Similiter dicendum de vltimis, seu de hæreticis merè externis, absque vllo errore mentis vt post alios tradit benè Diana, dict. resol.240. vers. Nota Secundo, verum cum insurgat præsumptio hæresis mentalis, poterunt contra ipsos procedere Inquisitores, vt ait idem Diana.

60 Dixi in definitione, quod hæresis sit error intellectus, cum pertinacia circa quam particulam vltimam, in quonam pertinacia consistat, & an coniuncta esse possit cum ignorantia, quæ sit causa erroris? est aliqualis controuersia inter Doctores, pro cuius decisione sit iam.

Ad hæresim qualis pertinacia necessaria? & quando ab ea protestatio liberat?

REGVLA XCVIII.

61 De essentia hæresis est pertinacia; quæ consistit in interno voluntatis actu, quo ipsa resistit doctrinæ Catholicæ, inducendo intellectũ ad ei dissentiendũ contra auctoritatẽ Ecclesiæ. Quare ad pertinaciã necessariò supponitur aliqua in intellectu notitia Ecclesiæ & doctrinæ, quam ipsa tenet: atque consequenter non potest esse pertinax; neque hæreticus, qui hæc ignorat quacumque ignorantia, etiam

62 affectata, quæ sit causa erroris. Excepto quando affectaret ignorare ob finem liberius errandi in fide, aut vbi ex falsa opinione, res fidei parui momenti esse existimaret, in quibus casibus protestatio non liberat ab hæresi; tametsi in alijs liberare soleat.

---

63 Manifestè constat ex iure canonico pertinaciam voluntatis esse de ratione essentiali hæresis, Clemen. vnica, de Summa Trinitate, §. Porrò, ibi, quisquis defendere, seu tenere pertinaciter præsumpserit, item extrauagan. Ioann.22. Cum inter de verb. significatione, & cap. Damnamus de Summa Trinitate, vbi relato quodam errore Abbatis Ioachim; hic ab heresi excusatur, eo quod non

64 errauerit pertinacia. Similiter in alio errore Guillelmus Parisiensis censetur excusatus ab heresi ob carentiam pertinaciæ, vt testantur D. Bernardus ser.80. in Cantica D. Hieronym. epist.17. idem docet D. August. precipuè lib.4. de Baptismo contra Donatistas cap.16. & refertur in Decreto, capit. dixit Dominus 24. quæst.3.

65 Quod autem consistat in actu, quo voluntas imperat, & inducit intellectum ad dissentiendum alicui doctrinæ Catholicæ resistendo Ecclesiæ, eam docenti, & huic non se subijciendo clarè desumitur ex eodem D. Augustino d. lib.4. de Baptismo, cap.17. & ex D. Hieronymo ad Galat.5. docentque cum D. Thoma 1. par. quæst.32. artic.4. communiter Scholastici. Osten-

66 Ostenditur efficaci ratione à contrario; quia
dum voluntas permanet in proposito subijcien
di iudicium suum iudicio Ecclesiæ, nequit ho-
mo errare pertinaciter, nec vllo modo erit hæ-
reticus, vt per se patet, & omnes concedunt;
ergo pertinacia requirit contrariam volunta-
tem, seu potius in hac consistit, non subijcien-
di se iudicio Ecclesiæ Catholicæ circa res fi-
dei nostræ.
67 Hic tamen statim insurgit dubium, cur per-
tinacia hæc constituatur potius in voluntate
contradicendi Ecclesiæ, quam Deo ipsi, vel
scripturæ sacræ, aut traditionibus, & simili?
Respondet optimè ex mente omnium Suarez
disp. 19. de fide sect. 3. non attendi pertinaciā
per ordinem ad Deum, primò quia, cum cer-
tum, & euidens sit, eum non posse mentiri,
nullus proinde audebit ei immediatè contra-
dicere, nec habebit voluntatem non creden-
di ipsi; sed non credendi talem doctrinam esse
68 traditam à Deo. Item quia cum Deum non
videamus, nec per se ipsum, vt plurimum lo-
quatur nobis, sed per aliqua signa creata, ideo
pertinacia non explicatur in ordine ad Deum
secundum se spectatum; sed vt loquentem per
alios, seù per signa creata sensibilia. Ex his au-
tem signis sola Ecclesia est viua, & vniuersalis,
ac proxima quoad nos regula, vt traditum
supra, nobis per Romanos Pontifices, vel per
Concilia proponens omnia, quæ à Deo sunt di-
cta, vel in scripturis sacris, vel in traditionibus
vel alibi; atque ob hanc causam constituitur
pertinacia per habitudinem ad solam Ecclesiā
Catholicam Romanam, & non ad traditiones,
70 nec ad scripturas sacras. Et quamuis has ad-
mittant hæretici, non tamen secundum verum
Ecclesiæ Romanę sensum; ideo sunt pertina-
ces valdè circa ipsas contra dictæ Ecclesiæ au-
thoritatem.
71 Prædicta autem responsio Francisci Suarez
ad illud dubium vera semper est de pertinacia
contra Ecclesiam in rebus fidei propositis per
communes, & vniuersales respectu omnium
reuelationes; potes nihilominus esse pertinax
immediatè contra Deum, & verus hæreticus,
si reuelationi Diuinæ de mysterio aliquo non
per Ecclesiam, sed per ipsum Deum, vel An-
gelum tibi sufficienter propositæ dissentias.
Sic tenent multi (quidquid vnus Lorca 2. 2.
quæst. 11. disput 39. num. 2. contrarium di-
cat) præcipuè Azor tom. 1. lib. 8. capit. 9.
quæst. 4. Sanchez lib. 2 in Decal. cap. 7. nu-
mer. 32. Suarez dicta disputat. 19. sect. 5. Co-
ninch disputat. 18. dub. 7. numer. 118. & Ca-
strus Palao tractat. 4. disput. 3. punct. 2. Con-
stat hoc exemplis Luciferi, & sequacium iuxta
sententiam probabilem.
72 Verum discutiamus iam id, circa quod maius
extat dissidium inter Doctores, an pertinacia
possit esse coniuncta cū ignorantia dictæ aucto
ritatis Ecclesię, & veritatis ab ea definitę? Duę
sunt sententiæ omnino oppositę, altera affir-
mans posse esse coniunctam cum quacumque
ignorantia culpabili, saltem de nimis crassa de-
fendit Sayrus tom. 1. lib. 3. cap. 4. num. 15. &
de affectata Canus lib. 12. de locis cap. 9. ita
vt si homo ex nimia negligentia ignoret, aut
ignorare affectet, quid Ecclesia teneat, fit ve-
rè pertinax contra eius auctoritatem errando
in materia fidei, & quamuis protestetur se esse
paratum ad sentiendum cum ea, vbi sciuerit,
quid ipsa doceat, hoc protestatio nequaquam
ab hęresi eum liberabit.
73 Altera sententia est non solum negans dictā
coniunctionem pertinacię cum ignorantia
aliqua, sed requirens etiam præter notitiam
veritatis definitę, & peculiarem monitionem,
vt homo maneat per aliquod tempus obstina-
tus, & quasi incorrigibilis in errore contra fi-
dem, sicque & non aliter erit pertinax, & hæ-
reticus; tribui solet hęc Syluest. verb. hęresis
1. q. 2. num. 5. & in eam inclinat gloss. dicta
Clem. §. porrò verb. pertinaciter; cum hoc
exponat, durus, incorrigibilis, & obstinatus.
Citatur pręcipuè pro ipsa Alciatus in lib. 2.
cap. de Summa Trinitate, inde ostendens; quia
pertinax ille censetur; quia admonitus non
vult resipiscere; ergo tempus, & perseuerantia
in pertinacia, & errore requiritur.
74 Media tamen via nobis tenenda cum Diuo
2. 2. q. 11. art. 2. ad 3. cum Caietano, Bañes, &
Aragon. ibi, cum Gabriel in 4. dist. 12. qu. 2.
art. 1. notab. 3. & Duran; quæst 3. num. 6. cum
Vasquez 1. 2. disp. 126. & Suarez disp. 19. de
fide sect. 3. cum Couarr. lib. 3. variar. cap. 1. &
Siman. Cathol. instit. tit. 31. num. 10. & cum
alijs multis per eos relatis, Theologis, & Ca-
75 nonistis: Qui vt prorsus certum docent per-
tinaciam, & hęresim esse non posse, dum adest
ignorantia, ex qua error contra fidem proce-
dit; sed supponi in intellectu hęretici aliquam
notitiam auctoritatis Ecclesiæ, & doctrinæ quā
ipsa definiuit; quamuis ille circa vtramque
erret, seu tam illius auctoritatem, quam do-
76 ctrinam ab ipsa definitam reijciat. Probatur
efficaciter, quia voluntas necessario supponit
semper notitiam sufficientem sui obiecti; sed
pertinacia consistit in actu voluntatis sentien-
di contra auctoritatem Ecclesiæ, vel dissen-
tiendi à doctrina per eam definita, non obstan-
te eius auctoritate; ergo talis actus volunta-
tis; in quo consistit pertinacia, supponet sine
dubio aliquam cognitionem auctoritatis, &
definitionis Ecclesiæ.
77 Pro confirmatione autem huius doctrinę, &
totali reiectione secundę sententię facit valdè
Etymologia nominis pertinax, non secundum
D. Isidorum lib. 10 lit P pertinax, idē est, atq;
impudenter tenens, & hoc non dicitur, nisi de
illo, qui cognita iam magna auctoritate alte-
rius, illi adhuc audet contradicere; ergo ne-
cessarium est, vt quis contra auctoritatem, &
definitionem Ecclesiæ sit pertinax, aliquam
78 vtriusque cognitionem habeat. Imò quam-
primum incipit eam habere etiam in primo
instanti, si contradicat, iam incipit esse perti-
nax, & hæreticus; cum tunc pertinacia satis
completa ad hunc effectum reperiatur; nec re-
quiritur, vt per spatium temporis quis sit durus
& irreuocabilis, aut obstinatus, vt exponebat
illa glossa in dicta Clem. contra quam sunt om-
nes Doctores num. precedenti citati.

Dixi

80 Dixi ſemper pertinaciam non poſſe eſſe
cum ignorantia, quę eſt cauſa errandi ſeu ex
qua error procedit, & vocatur communiter
reſpectu cuiuſuis caſus, *Antecedens*, quæ ante-
cedit opus, & hoc ſine eá non fieret, ac in præ-
ſenti caſu; homo ſine ea non erraret contra
81 fidem. Eſt alia ignorantia; quę á Theolog.
vocatur *Concomitans*, quia comitatur opus,
vel actum volutatis, & quamuis non ſit cauſa
eius ita tamén eſt homo affectus, vt etiamſi
82 ſciret, idem vellet, & operaretur. Atque cum
hac ignorantia poteſt ſine dubio eſſe pertina-
cia contra fidem, & ſic ignorans non excuſa-
bitur ab hæreſi, nam ſimul cum tali ignorantia
habet propoſitum non mutandi ſententiam,
tametſi ipſi conſtet Ecclesiam aliter tenere,
cum ab hoc propoſito ei proueniat, vt ſit con-
tumax, & non excludat pertinaciam; quamuis
neque per tale propoſitum, neque per talem
ignorantiam error cauſetur; concluditur ergo
cum quacumque ignorantia concomitante,
ſiue inuincibili, ſiue culpabili poſſe, quem eſſe
83 pertinacem, & hęreticum. Quin potius ſi cō-
tingeret hominem non errare; ſed caſu, & in-
aduertenter cum Eccleſia ſentire, adhuc ta-
men eſſe pertinax, & hæreticus, ſi haberet pro-
poſitum mutādi ſententiam, etiamſi contrariū
per eam definiretur, ita citatus Suarez ex com-
muni, & tecepta aliorum doctrina.
84 De ſola itaque ignorantia antecedente cul-
pabili (de inculpabili nullus dubitat) traditū,
vt certum eam cum pertinacia non poſse eſse
coniunctam, quod etiam de affectata intelligi-
tur, quando quis ipſam affectat tantum ex ma-
gna negligentia, & tædio addiſcendi; quia
tunc non offendit auctoritatem Eccleſię, &
paratus eſt ab ea corrigi, vnde non habet per-
tinaciam, neque eſt verus hęreticus. Ita cum
alijs docent Vaſquez 1.2.q.76. art.3. diſp.126.
cap. 2. & Sanchez lib. 2. in Decalogum cap.7.
85 num.23. Secus verò erit ſi affectet ignoran-
tiam ex praua intentione liberius errandi cir-
ca res fidei: vel affectet eam ex falſa opinione,
quod exiſtimet myſteria fidei noſtræ eſse parui
momenti. Ratio eſt quia ſic affectans non pa-
rum deſpicit Eccleſiæ auctoritatem; ergo con-
tra hanc eſt verè pertinax, atque hæreticus: ita
86 ibidem Sanchez. Qui pari modo idem benè
affirmat de errante ex ignorantia contra fidem
parato corrigi ab Eccleſia; dummodo argu-
mentis conuincatur; quia non Eccleſiæ atte-
ſtationi, ſed argumentis vult acquieſcere; ergo
facit contra eius auctoritatem, & conſequen-
ter eſt pertinax, atque verus hęreticus.
87 Quare in triplici prędicto caſu errans contra
fidem licet proteſtetur ſe paratum eſse corrigi,
& velle ſubijci iudicio Eccleſiæ, non propterea
excuſatur á pertinacia, nec ab hæreſi, quia
proteſtatio factis contraria non iuuat, neque
liberat proteſtātem ab hæreſi, vt docent Peña
part. Direct. Comment.36. verſ. hactenus, &
Souſa lib. 1. aphoriſ cap. 14. quod vt per ſe
88 patet; habet etiam locum in foro animę. Nō
obſtante, quod vt doctrina certa, & com-
muniter tecepta tradatur ab eiſdem Peña, &
Souſa, ab Albertino de cognoſcen. q.12. nu.9.
& Farinac. de hæreſi q. 178. §. 7. num. 154. &
alijs per eum relatis, quibus adhęreo quam-
cumque proteſtationem in eo foro excuſare
cum vix ſit vlla regula, quantumuis generalis,
quæ aliquas non habeat exceptiones.
89 Verum quid de proteſtatione quoad forum
externum, abſq; controuerſia eſt, quod ipſa
adiuuet proteſtantem circa non definita ad-
huc per Eccleſiam, & circa per ſe obſcura: Se-
cus verò circa manifeſta, & iam definita,
maximè ſi proteſtatio fiat á viro doctò, qui de-
finitionem Eccleſiæ ſcire præſumitur, ita Penna
ibidem, verſ. ſit prima, Farin. dicto §. 7. num.
158. Simanch. Cathol. inſtit. tit 55. num. 5. Re-
90 ſpectu verò hominis ruſtici; & ignari non eſſet
talis præſumptio, & proteſtatio ex mente eo-
rumdem Doctorum, eum iuuaret. Excepto
vbi ab Epiſcopo, vel ab Inquiſitoribus, aut á
viris doctis de ſuo errore moneretur, & inſtrue
retur, tunc non euaderet liber ob proteſta-
tionem; ſed poſſet contra hunc procedit tan-
quàm contra ſuſpectum de hæreſi. Tradunt ci-
tatis locis Penna, & Farin. patetq; ex cap. ad
abolendam de hęreticis,
91 Quid quod in foro etiā cōſciētiæ talis ruſticus
cenſeretur pertinax, & hęreticus, nihilque
ipſi proteſtatio inſeruiret, ſuper dictam moni-
tionem, & inſtructionem proponantur ei res fi-
dei, & auctoritas Eccleſię tanquam euidenter
credibiles; & nollet nihilominus eis acquieſce-
re. Ratio eſt quia in hoc caſu tenetur iſte illis
credere, & iudicio Eccleſię ſe ſubmittere, &
non credendo, nec ſe ſubmittendo, vt teme-
rarius peccauit grauiter, vt docet Sanchez vbi
92 ſupra. Abſque dicta tamen euidenti credibi-
litate non eſt obligatio credendi, vt diximus
ſupra de infidelis obligatione amplectendi vel
nō amplectendi fidē: cum Suarez, qui ad rem
pręſentem hic diſp.19. ſect.3. benè applicat, re-
ducens in concordiam duas opiniones inter ſe
oppoſitas. Plura de materia proteſtationis vide
apud citatos Pennam, Farin. & Souſam.
93 Si tandem petas cuius ſpeciei ſit peccatum
errandi contra fidem ex ignorantia culpabili?
Sanchez ibidem num.24. cum alijs ab ipſo re-
latis abſolutè reſpondet, licet hoc peccatum
non ſit verè, & propriè hęreſis, reduci tamen
ad eam; quemadmodum reducuntur alia pec
cata ad illam ſpeciem, cuius, ēſſent, ſi ſcien-
ter committerentur, quod reſponſum proba-
94 bile iudicat Suarez citatus. Sed probabilius iu-
dico cum eodem Suarez, & cum Vaſquez 1.2.
quæſt.76. art.3. diſput.126. cap.3. num. 9. diſtin-
gui omnino ſpecie errorem contra fidem ex
ignorantia, & hæreſim proprè dictam; quia
de huius ratione, ſeu obiecto formali eſt, vt
ſcienter opponatur auctoritati Eccleſiæ; quod
non eſt de ratione illius; ſed tantum, vt op-
ponatur obligationi ſciendi res fidei. Quam-
95 quam benè notant ijdem Vaſquez, & Sanchez
non requiri ad formalitatem hęreſis, neque
ad pertinaciam eius, vt pręciſè ex directa
intentione opponendi ſe auctoritati Eccle-
ſię eliciatur, ſicut ad peccatum inobedientię
requiritur directa intentio contradicendi præ-
cepto Superioris; ſed ſufficere, ſi quis contra-
dicat

dicat scienter auctoritati Ecclesię ex quacumque intentione, siue lucrandi, siue acquirendi honorem, siue ex alia auiditate id faciat; nam sic verè pertinax, & hæreticus constituitur.

96 Ex traditis in hac Regula colligitur diuisio hæresis, seu hæreticorum habentium scilicet pertinaciam, contra auctoritatem Dei immediatè, & habentium eam mediate, seu contra auctoritatem Ecclesiæ; Alia item diuisio, videlicet errantium in rebus fidei scienter, qui sunt propriè hæretici, & errantium in eisdem ex culpabili ignorantia quacumque etiam affectata; qui nec pertinaces, nec hæretici sunt, exceptis duobus casibus prædictis.

97 Dixi quòd hæresis sit error intellectus contra aliquam veritatem fidei, idest contra doctrinam, seu propositionem ad obiectum eius materiale spectantem: atque hinc indicatur, quodnam sit obiectum materiale hæresis, nempè propositio quæcumque damnabilis, illi omnimodè opposita; sed huius vniuersaliter sumptæ cum varij assignentur gradus, videndum nobis Regula sequenti, quinam hi sint, & an de omnibus Inquisitores cognoscant? sicque materia circa quam Consultor Sancti Officij munus qualificandi exercet, tota in communi ipsi innotescet.

Quid propositio damnabilis? quot gradus eius ob diuersitatem censura? & an omnes sub Iurisdictione Inquisitorum?

REGVLA XCIX.

98 PRopositio damnabilis, per quam fides aliquo modo violatur, definiri solet, quod non solum falsa in se, sed peculiari etiam censura, seu ignominiosa qualificatione sit digna.
99 Huius varij distinguuntur gradus, nempe pro-
positionis hæreticæ, erroneę, sapientis hære-
sim, malè sonantis, temerariæ, schismaticæ,
scandalosæ, piarum aurium offensiuæ, iniurio-
sæ, blasphemæ, & impiæ, ex quibus aliæ in
100 alijs continentur. Contra omnes istas Inqui-
sitores tanquam proprij Iudices procedere
possunt.

---

101 AFfert traditam definitionem propositionis damnabilis in genere sumptæ, vt receptam communiter ab omnibus Suarez dicta disputat. 19. sect. 2. & explicat breuissimè duas eius conditiones, nempè quod primę de falsitate (nulla siquidem propositio vera, vt per se patet, damnabilis esse potest) addi debeat secunda, ob quam damnabilitas ipsi specialiter competit, esse scilicet dignam qualificatione aliqua, vel censura infami: atque hoc genericè, seù in communi de propositione damnabili satis sit dictum.

102 Verum in particulari vndecim distincti gradus, seù quasi species eius assignantur; & desumuntur ferè omnes ex Concil. Constant. sec. 8. (*nullum dubium antiquiorem esse distinctionem eorum*) vbi damnantur articuli Vuiclephi & sect. 15. in sententia damnationis Ioan. Hus atque ex Bulla Pij V. & Gregorij XIII. ferè eisdem verbis damnantium sentẽtias Michaelis Baij. Hos gradus damnabilium propositionum, tàm Canonistæ, quam Theologi copiosè explicant, præcipuè Turrecrem. in summa de Ecclesia lib. 4 par. 2. cap. 8. Albertinus trac. de dignoscendis assertionibus, quæst. 6. & sequentibus, Simanc. instit. Cathol. tit. 54. Penna in Direct. par. 2. Commen. 26. & 27. Suarez dicta disp. 19 sect. 2. Castrus Palao dicta disput. 4. punct. 1. & alij plures, quos latè citat Diana part. 4. tractat. 8. resolut. 94. in gratiam, vt ipse ait, D. D. Inquisitorum, & Qualificatorum: atque in eandem gratiam, cum Consultoris, seu qualificatoris Sancti Officij munere fungar, vnumquemque istorum graduum propositionum damnabilium cum prædictis Doctoribus aliquantulum explanabo.

103 Primus gradus est propositionis hæreticæ,
& dicitur illa, quæ manifestè opponitur, siue
contrariè, siue contradictoriè alicui veritati
fidei immediatè per Ecclesiam definitæ; seu
quæ omnimodè contrariatur obiecto fidei, qua-
tenus reuelatæ à Deo. Ita Simancas dict. tit.
54. num. 8. Albertin. ibidem num. 1. Suarez, &
104 Castrus citati. Qui benè docent contra Ca-
ietanum ęquiuocantem circa hoc 2. 2. q. 11. ar.
1. quòd formaliter, & propriè loquendo non
sint idem propositio hæretica, & hæresis; atq;
tametsi de ratione huius sit pertinacia, vt vi-
dimus Regula præcedenti; non tamen de ra-
tione illius, nam propositio hæretica sic dici-
tur absolutè per ordinem ad rem, quam signi-
ficat, non vero per ordinem ad proferentem,
quandoquidem siuè proferatur, siue non; sem-
per est eiusdem qualitatis, seu existit in supre-
mo gradu falsitatis vti opposita primæ veritati
reuelanti; at hæresis formalis dicitur talis in
ordinem ad proferentem illam, seu ad assen-
tientem ipsi, ac proindè in suo esse includit per-
tinaciam; ergo propriè, & in rigore propositio
hæretica non est formaliter hæresis. Quam-
105 quàm ex mente eiusdem Suarez, sicut fides
aliquando sumitur pro doctrina fidei, aliquan-
do verò pro assensu eiusdem fidei, vt vidimus
supra, ita hæresis, non incongruè sumi potest,
& pro doctrina fidei, aliquando verò pro assen-
su eiusdem fidei, vt vidimus supra, ita hæresis,
non incongruè sumi potest, & pro doctrina
contraria fidei, & pro assensu huiusmodi do-
ctrinæ contrario.

106 Ex eo autem quod cuiuis propositioni
hæreticæ competat omnimoda contrarietas
cum obiecto fidei, seu cum prima veritate
reuelante deducitur, vt certum à prædictis
Doctoribus omnes propositiones hæreticas
esse in se eiusdem, & ęqualis falsitatis. Et
107 quamuis cum D. Thoma 1. part. quæst. 22.
artic. 4. & 2. 2. quæst. 11 artic. 2. ab aliquibus,
vt ab Eymerico 1. par. Direct. q. 7. & 12. & à
Cordub. in quæst. lib. 1. q. 17. Sub hoc primo gra-
du hæreticarum propositionum varij distingu-
tur modi, ita vt aliæ contrarientur obiecto
fidei

fidei directè, principaliter, & immediatè; aliæ
verò indirectè, secundariò, & mediatè (om-
nes consulto omitto, quod ad rem nostram pa-
rum faciant) nihilominus quoad falsitatem
non recipiunt maius, & minus; cum par sit in
omnibus oppositio contra obiectum fidei.
108 Secundus gradus est propositionis erroneæ,
quę qualiter distinguatur à propositione hęreti-
ca dubitant Doctores citati. Quamquam nul-
lo quidem modo audiendus Turrect. vbi su-
pra, qui tantum distinguit inter eas, sicut in-
ter genus, & speciem, atq; inde fortè ęquiuo-
cationem sumit, quod aliquando in iure Cano
nico nomen, *error*, accipiatur genericè, & pro-
positiones hæreticæ vocentur errores, vt in
cap. Excommunicamus, 2. §. vltimo de hęreti-
cis, & in c. accusatus §. 2. de hæreticis in 6. Con
stat tñ manifestè ex Concil. Constant. adducto,
& ex Bulla Pij V. citata sumi etiam specificè,
& distingui in specie propositionem hęreticam
ab erronea, seu ab errore in fide obiectiuè sum
109 pto Distinctionem inter ipsas ita assignant
Canus lib. 12. de locis cap. 10. Simanc. & Cor-
duba adducti, quod propositio hæretica oppo-
natur doctrinæ Catholicæ iam per Ecclesiam
definitæ de fide; erronea verò doctrinæ ab om-
nibus Catholicis receptæ, sed nondum iudicio
110 Ecclesię de fide declaratę. V. G. propositio
negans Beatissimam Virginem surrexisse seù in
corpore, & anima fuisse assumptam, erronea est,
quod nusquam per Ecclesiam definita legatur:
similiter illa erat erronea ante Concilium Tri-
dent. negans Beatam Virginem nunquam pec-
casse venialiter, nunc post definitionem Con-
cilij iam est hæretica: qui modus assignandi
distinctionem inter eas valdè probabilis est.
111 Probabilior vero ille alius assignatus à Sua-
rez dict. disput. 19 sect 2. quod sit illa propo-
sitio erronea, quę opponitur veritati certæ,
Theologica tantum certitudine, quia non est
immediatè reuelata, sed deducta per euiden-
tem consequentiam ex vno principio naturali
& ex altero in se reuelato, vt ex hoc naturali,
omnis homo est risibilis, & ex isto reuelato,
Christus est homo, deducitur Cõclusio euidens
Christus est risibilis, atq. huic opposita propo-
sitio Christus nõ est risibilis erit tantum erro-
nea, & non hęretica, quia non definitum im-
mediatè ab Ecclesia Christum esse risibilem,
112 sed esse hominem. Addit tamen idem Sua-
rez, respondens ad obiectionem, quamuis in
foro externo, qui profert hanc, Christus non est
risibilis, pręsumeretur hęreticus, & vt talis pu-
niretur; interius tamen, seu ipsam in se esse
sine dubio propositionem erroneam.
113 Sed quid de propositione, quę opponitur
conclusioni Theologicæ non euidenter ex prin
cipio fidei, sed tantum probabiliter deductæ?
respondet benè, & perdoctè, sicut in reliquis
Lucius Turrianus de nostra Societate Iesu, in
opere select. disp. par. 1. disp. 30. eam adhuc es-
se censura dignam, minori tamen, debereque
dici propositionem errori proximam propter
connexionem, & propinquitatem eius cum
propositione erronea.
114 Constituitur in tertio gradu propositio sa-
piens hæresim: quam aliqui, vt Simanch. dict.
tit. 54. cum propositione erronea confundunt,
eo quod vtrique competat reddere hominem
suspectum de hæresi. Verum ex eisdem Con-
cil. Constant. & Bulla Pontificia apparet clarè
inter eas esse constituendam distinctionem,
ita vt propositio sapiens hęresim minus mali-
tię contineat, quam erronea; sicut hęc minus
continet, quam hæretica. Est ergo propositio
hæresim sapiens, quæ ex assumptis alijs prin-
cipijs sequitur hęresis, quando illa | princi-
pia non sunt omnino certa, sed in Ecclesia
valdè recepta, nec ex eis sequitur illatio eui-
dens. Ita Suarez citatus cum antiquis Theo-
logis, vt cum Gabriel in 4. dist. 13. q. 2. art. 3.
Quamquam hæc expositio Suarez videtur co-
incidere cum resoluto à nobis num. pręceden-
115 ti cum Turriano. Ex mente vero Antonij
Sonsę illa est propositio sapiens hæresim, quæ
in sensu proprio hæretica censetur, in metapho
rico verò ab hęresi liberatur: Exemplum vi-
detur posse poni in hac propositione, Christus
quotidie peccat, sed, vt affert idem Suarez,
Concil. Basiliense sect. 2. 2. eam vt erroneam
damnat, quia in proprio sensu falsa est contra
fidem, & in metaphorico solum ab errore libe-
ratur, intelligendo Christum non in se, sed in
suis membris quotidie peccare.
117 Ad quartum gradum spectat propositio
malè sonans: & quamuis genericè loquendo
præcedentes erronea, & sapiens hęresim malè
etiam sonent, ideoque aliqui, quos tacito no-
mine citat Suarez, ab his illam malè sonantem
non distinguant; specificè tamen sumpta, ista
inferior est illis in malitia, seù in propinquitate
ad hęresim.
118 Definitur itaque sic, quod in aliquo sen-
su proprio sit hęretica, & in alio etiam proprio
sit catholica, dicique potest propositio æqui-
uoca. Verum, quia frequentius in sensu hæ-
retico sumitur absolutè prolatata, malè sonat:
ita Coninch. disputat. 18. dub. 8. & Suarez vbi
supra.
119 Qui benè notat, quandoque propositio-
nem esse malè sonantem, non ex se; sed ob ali-
quam circumstantiam temporis, personæ pro-
ferentis, &c. vt hæc, fides iustificat, olim non
male sonabat, nunc verò ortis hęresibus malè
sonat, maximè si proferatur à persona suspecta
de Lutheranismo.
120 Quintus gradus continet propositionem
piarum aurium offensiuam: quæ ex mente
ferè omnium vix differt à præcedentibus; Sua-
rez tamen ibidem cum Cano citato differen-
tiam aliqualem inter eas ostendit, quod dum
dicitur, piarum aurium, per pietatem maxi-
mè veræ fidei doctrina connotetur: atque cum
pietas ad religionem pertineat, aliquid spe-
ciale in hoc gradu propositionis piarum auri-
um offensiuæ addi videtur per ordinem ad re-
ligionem: specialiter enim pias aures offendit,
qui aliquid indecens, vel indignum in materia
religionis Christianę sentit, aut profert.
121 Sextus gradus est propositionis scandalosæ,
quę licet generali ratione de omnibus expres-
sis in gradibus præcedentibus dici possit, cum

omnes illæ propositiones de se scandalum gene
rent : attento tamen eo, quod vox ipsa per se
fert specialiter dicitur propositio scandalosa;
quę in materia fidei occasionem errandi præ-
bet, vt si quis absolutè dicat, imagines non
esse adorandas, &c. Ita Albert. dict.q. 6. num.
10. & Suarez vbi supra.

122 Reponitur in septimo gradu propositio te-
meraria : pro cuius intelligentia notandum se-
cundum D.Thomam 2.2.q.54.art.3. ad 2.quod
vniuersaliter loquendo, temeritas sit præcipi-
tatio quędam faciendi aliquid sine iudicio, vel
regula rationis, quasi per contemptum eius,
& auctoritatis superioris. Vnde quoad præsens
propositio temeraria erit,quæ in doctrina fidei
vel Theologiæ sine rationis regula profertur.
Ita Albertin.dicta q.6.num.7 & ibidem Suarez
123 Qui optime declarat hoc posse euenire dupli
citer, vel positiuè, seù contrariè,vel priuatiuè:
dicitur propositio temeraria positiuè, seu con-
trariè,quę pugnat cōtra receptā sētētiā Patrū,
aut Scholasticorū, itaut oēs, aut ferè oēs cō-
ueniant, siue asserendo rem esse certam, siue
124 probabilem.Priuatiuè autem propositio teme
raria est illa, quæ solo proprio iudicio, sine suf-
ficienti auctoritate, vel cogente ratione tradi-
tur, maximè si sit contra generales regulas, in
125 fide, vel theologia receptas. Exemplificat
ipse Suarez his propositionibus, vt si quis dicat
quod dies Iudicij erat intra certum annorum
numerum; item quod aliquis vltra Beatam Vir
ginem Mariam fuerit conceptus sine peccato
originali: quamquam huic Turrianus vbi supra
maiorem censuram addit,nempe quòd propo-
sitio hæc sit erronea.

126 Gradum octauum constituit propositio schis
matica, seu seditiosa, nimirum, quæ vnionem
membrorum Ecclesiæ, siue vniuersaliter, siue
particulariter aufert, vel oppositam inducit, vt
si quis dicat, quod malo Prælato, vel Regi
non sit obediendum contra illud 1.Petri 2.Ser-
ui subditi estote in omni tempore dominis ve-
stris, non tantum bonis,& modestis,sed etiam
discolis, Ita Simanc. dict.tit.54.num.18.& Al-
bertin.dict.q.6.num.11.

127 Nonus gradus est propositinnis iniuriosę,
seù contumeliosę, videlicet quæ detrahit ali-
cui statui, aut illustri personę, siue Ecclesiasti-
cæ, siue seculari, aut iniuriam, seu contumeliā
ei infert : hinc illud iniuriam facit martyri, qui
orat pro martyre,cap.cum Matth. de celebrat.
Miss. Ita Antonius Sousa lib.1.Aphoris.capit. 7.
num.21. cum Albertin.dict.q.6.num.9. qui po-
nit aliud exemplum, vt si quis dicat, quod lex
Moysi suis vmbris, victimis, & terroribus fece-
rit hypocritas; hæc enim propositio est iniurio-
sa, siue contumeliosa legi Moysi, & ipsi Deo.

128 In decimo gradu est propositio impia, ni-
mirum quæ opponitur pietati,quatenus pietas
filiali affectu colit Deum,& consequenter San-
ctos, & Sacram Scripturam. Dicitur etiam im-
pia illa propositio, quæ contrariatur pietati
quatenus impedit; vel tollit pietatem erga
proximos,& obedientiam Deo debitam in ob-
seruatione præceptorum. Tradit idem Sousa
129 ex Albertino ibidem num.12.Qui exemplum
prioris ponit in eo, qui diceret non esse orandū
pro animabus purgatorij,& indulgentias Papæ
pro illis concessas non prodesse : quæ proposi-
tiones ex mente eiusdem Albertini,Oldradi,&
aliorum,quos ille citat; sunt etiam hereticæ:
nam sine dubio ex propositionibus in prece-
dentibus gradibus explicatis alię in alijs con-
tinentur.

130 Vndecimus gradus est propositionis blas-
phēmę, seu maledicę : sed de hac nos pluribus
infra peculiari capite. Prædictis autem vnde-
131 cim gradibus addit Albert. dicto c.6.imo re
ponit 3.loco gradum propositionis impertinen-
tis, exemplum ponit in eo, quod Sanctus Io-
seph Sponsus Virginis Sanctissimæ Mariæ fuerit
vel non fuerit mortuus tempore passionis Chri-
sti Domini : quia siue fuerit superstes, siue de-
functus, nihil pertinet ad fidem, maximè quia
inter Catholicos tractatores est discrepantia, vel
saltem esse videtur: hæc ille,& statim affirmat,
quod hęc assertio, vel similes impertinentes
non sint damnabiles: ergò non est præsentis in-
stituti de huiusmodi propositionibus imperti-
nentibus agere, quidquid Albertinus ege-
rit.

132 Notandum primò id, quòd ad rem maxi-
mè conducit, cum Sousa vbi supra num.25.ex
omnium sententia propositos gradus contra
fidem per propositiones explicatos, similiter
repetiti in factis, imo ab his propositiones op-
133 positionem contra fidem sibi assumere. Vn-
de in communi factum damnabile est, quod
non solum falsum in se,sed peculiari etiam cen
sura, seù ignominiosa qualificatione dignum
iudicatur. Atque in particulari diuiditur in fa-
ctum hereticum, erroneum, sapiens heresim,
malesonans, &c.

134 Secundò notandum cum Suarez, & Palao
adductis, quòd errare possit homo non solum
circa propositionem,vel factum,sed etiam cir-
ca eius censuram, aut qualificationem. Vnde
qui propositionem de fide, vel Theologicam,
aut à Doctoribus communiter receptam dicit
esse erroneam, vel scandalosam, aut temera-
riam, &c. sine dubio errorem committit; quia
virtualiter eam negat; ac preterea contra ra-
tionem, & iustitiam infami censura ipsam affi-
135 cit. Atq; hoc locum habet etiam in non de-
finitis adhuc ab Ecclesia,certis tamen in Theo
logia. Imo si quis sententiam in scholis proba-
bilem communiter absque fundamento impro
babilem iudicaret, temerarius existeret; sic
contradicens omnibus, vt ait Turriani citatus,
qui hinc benè addit ex mente omnium duo-
decimum gradum qualificationis, seù censu-
ræ.

136 Notat item idem Turrian. ad qualifica-
dum aliorum opiniones esse euitandam nimiā
procliuitatem censurandi,& vtendum maxima
prudentia; qua ipse equidem vtitur in qualifi-
candis 352. propositionibus ex triplici Theolo-
gia,Scholastica, Positiua, & Morali, quas cen-
turijs quatuor per dubia breuissima comprehē-
dit. Recurret forte alibi nobis occasio de his
copiosius tractandi, earumq. magis præcipuas
tibi colligendi.

Tandem

137 Tandem certum, quod tàm de factis, quam de propositionibus damnabilibus prædictis possint Inquisitores, vt Iudices competentes cognoscere; quia respectu cuiuscunque est aliqua oppositio contra fidem, & præsumptio hæresis; sicque vsu receptum est in quibuscumque Tribunalibus Sanctæ Inquisitionis, & introductum exemplo præcipuè citati Concilij Constantien. vt cum Lorca 2.2. q.11.art.2.disp.4.num.1.tradit Diana dict. resol. 94.tract. 8.

138 Dixi in definitione hæresis, quod sit error contra veritatem fidei in homine, qui hanc iam receperat; in qua vltima particula denotatur subiectum hæresis, per quo completè manifestando, & capacitate in eo requisita ostendenda inseruiet sequens Regula.

Viator ne quiuis capax hæresis? quæ conditiones ad id in eo requisita?

REGVLA C.

139 Qvicunque homo viator est subiectum capax hæresis, ac verus hæreticus constitui potest, si triplex in eo conditio concurrat: prima, vt errans contra fidem iam prius crediderit, & à fide recepta deficiat. Secunda vt talis error sit in homine Christiano baptizato saltem præsumptiuè, idque prorsus quoad forum Ecclesiæ, cum respectu Dei etiã non baptizatus possit esse hæreticus. Tertia vt non circa totam, sed circa aliquam saltem materiæ fidei partem male sentiat.

---

140 Aliquantulum dissident Auctores circa has conditiones in subiecto hæresis requisitas: prima videtur expressè de mente D.Thomæ 2.2.q.10.art.5. cum per eam ibi distinguat hæresim ab alijs speciebus infidelitatis, & assignatur clarè à Tertulliano lib.1.cõtra Marcion. cap.1. dicente, hæreticum esse, qui deserto, quod prius erat, postea sibi elegit,

141 quod retrò non erat. Insurgit tamen dubium circa eam, de qua fide intelligatur, per quam hæreticus prius credidit, & à qua postea deficit? An de Catholica? qua quis profitetur Religionem Christianam? seu potius de quacunque alia diuina, habituali, aut humana? Caietanus in dict. art.5. cum alijs Thomistis de catholica fide vult intelligi ex eo principio, quod ipse tenet, nullum dari verum hæreticum, qui non simul sit etiam apostata: sed hoc vt improbabile reijciemus cap. sequenti.

142 Meritò itaque vt verum docent alij præcipuè Suarez dict. disp. 19. sect. 5. posse aliquem esse verum hæreticum, non solum respectu Dei sed etiam quoad forum Ecclesiæ, tametsi nunquam Catholicus fuerit, ostenditur manifestè exemplo hominis in infantia baptizati, & inter hæreticos solos enutriti, atq; ipsorum erroribus imbuti: qui nunquam fuit propriè fidelis, nec aliquid per fidem infusam credidit, vel credere potuit; cum caruerit omnino instructione, atque ideo interim ab hæresi excusabatur, postea verò iam adultus, si de mysterijs fidei instruatur, & credat incarnationem Verbi, & alia mysteria fidei, neget tamen vnũ v.g. Eucharistiæ, fiet sine dubio verus hæreticus, & vt talis puniri poterit.

143 Imò addit benè ipse Suarez, quod similiter sit affirmandum etiam casu, quo receptus baptismus in infantia fuisset inualidus ex defectu intentionis in Ministro, aut ex defectu essentiali in forma, aut materia, & consequenter sic inualidè baptizatus non recepisset fidem infusam habitualem, vbi probatur receptio baptismi, & de inualiditate eius non constat. Patet, quia taliter negans Eucharistiam, & credens fide humana Incarnationem & alia mysteria est infidelis contrariè, & non paganus, vt quiuis concedit, neque Iudæus, cum credat Messiam iam venisse, ergo erit hæreticus propriè dictus; concluditur itaque satis esse, quod præcedat in homine quæcunque fides, etiam humana, vt sit subiectum capax hæresis.

144 Notandum hic cum eodem Suarez, & alijs non requiri, vt quis hæresim contrahat, & sit verus hæreticus, quod præcedat in eo fides illius mysterijs circa quod postea errat, sed satis esse, vt in Christum crediderit, & credat: Ratio est, quia supposita hac fide in Christum, si instruatur homo sufficienter de aliqua veritate, vt per Ecclesiam definita, cuius nullam prius notitiam habebat, & pertinaciter contrarium credat, erit verus hæreticus, vt patet ex eadem inductione; quia est infidelis; sed non paganus, neque Iudæus; ergò hæreticus: item quia non apparet ratio, cur debeat præcedere in homine hæretico fides illius articuli, contra quem postea habet hæresim, vt hæc sit completa in sua specie.

145 Sed quid de secunda conditione ad capacitatem subiecti hæresis requisita? doctrina est D. Augustini lib. 18. de Ciuitate Dei cap. 51: & D.Thomæ 2.2.q.11,art. 2, ac aliorum communiter, errorem debere esse in Christiano, vt hic sit propriè hæreticus. Dubitatur tamen,

146 an debeat esse baptizatus. duplex est sententia circa hoc, altera negans, quia Catechumenus potest verè hæreticus esse, antequam recipiat baptismum, ergo absque hoc hæresis in aliquo reperiri valet. Ita Azor tom.1.lib.8.cap. 9.q.3. & Farin. de hæresi q.178.num 131.& 135

147 Altera sententia est affirmans debere personam esse baptizatam, vt sit capax hæresis quia per baptismum fit homo Christianus, & membrum Ecclesiæ Catholicæ. Ita Caietanus dict.art.2. Vgolin.de Censuris reseruatis Papæ 2.part. capit. 1. §. 1. Sanchez lib. 2. in Decal. capit. 7. numer. 37. & Tolerus in Summa lib. 4.cap.3.

148 Reducuntur facilè, & optimè in concordiam à Suarez, vbi supra hæ duæ sententiæ sub hac distinctione, vt prima intelligatur de hæretico interno quoad Deum, qualis est Catechumenus, quia hic postquam credidit Christo, & recepit totam fidem, iam est aliquo modo

Christianus, cum per eam sit Christo Domino vnitus, & saluari per Baptismum flaminis possit: vnde si ab ipsa circa aliquem articulum recedat, fiet verus hæreticus, quoad forum animæ, seu respectu Dei tantum, neque hoc auctores contrarij vllo modo reprobare
149 possunt. Secunda vero sententia intelligatur, quod debeat præcedere baptismus aquæ in homine, vt sit capax hæresis quoad forum externum Ecclesiæ, ad contrahendas pœnas, & vt Inquisitores contra eum procedere possint. Ratio est, quia per receptionem baptismi aquæ fit membrum Ecclesiæ, & incipit esse sub eius iurisdictione, neq; ab ipsa ob hæresim potest puniri, nisi in eo baptismus supponatur: cum hic sit ianua, per quam intratur in Ecclesiam. Ita Simanchas Cathol. institut. tit. 31. num. 6. cum Doctoribus citatis pro vtraque sententia,
150 & cum reliquis; vno præcepto Alphonso de Castro lib. 1 de iusta hæretic. punitione cap. 8, absque fundamento improbabiliter asserente posse Catechumenum hæreticum ab Ecclesia puniri; sed merito omnes eius assertionem reijciunt; cum constet ex testimonio Apostoli 1. Corinth. 5. Ecclesiam non habere iurisdictionem in rebus fidei circa eos, qui foris sunt, nisi post susceptum baptismum, similiter ex Concil. Trident. sess. 14. cap. 2.

151 Adhuc autem est dubium, vbi iam quis baptismum suscepit, sed inualidè ex defectu essentiali in forma, materia, &c. an censeatur hæreticus, subsitque iurisdictioni Ecclesiæ, & possit ab Inquisitoribus puniri, si à fide recedat? Affirmanter respondent Gabriel in 4. dist. 13. q. 2. art. 1. notabili 3. & Simanchas dicto tit. 31. num 5. atque hęc responsio locum certè habet casu, quo constat de receptione baptismi, & non de inualiditate eius, nec potest constare; quia tunc præsumptio stat pro baptismo. Si ve-
152 ro inualiditas eius sit Ecclesiæ, vt veram partem negantem benè docent Vgolinus, Sanchez, Suarez locis citatis, & alij, ob rationem
153 dictam numer. præcedenti. Quamquam Sayrus tom 1. lib. 3. cap. 4 num. 11. vt probabile addit, posset talem sic inualidè baptizatum cogi ab Ecclesia ad reualidandum baptismum: imo hoc verissimum iudicat idem Sanchez, defenduntque benè Enriquez lib. 2. de baptismo cap. 25. num. 6. & alij.

154 Tertiæ conditionis ad capacitatem subiecti hæresis duæ sunt partes, prima ne sit error contra omnes fidei veritates; alioquin sic errans apostata esset, & non hæreticus, sed de hoc capite sequenti. Secunda vt saltem ab vna totius Christianæ fidei veritate dissentiat. Cir-
155 ca quod videtur esse difficultas, quia accipiens fidem per reuelationem immediatam à Deo alicuius veritatis particularis, si ab ea recedat, est verus hæreticus, vt paulo ante ostendimus, ergo non requiritur, quod discedat à fide Catholica circa aliquod mysterium ab Ecclesia propositum, vt quis sit capax hæresis. Cui difficultati satisfit facile ex mente Azor, & Suarez locis citatis, atque aliorum concedendo consequentiam; nam hęc secunda pars tertiæ conditionis ad capacitatem hæresis, intelligitur quoad forum Ecclesiæ externum, & vt ab hac, seu ab Inquisitoribus hæreticus sit punibilis, recedens à fidei veritate, quam ipsa om
156 nibus credendam proponit. At recedens à fide rei particularis, per priuatam reuelationem à Deo immediatè acceptam, licet sit verus hæreticus, nequit tamen ob hanc hæresim ab Ecclesia puniri, quidquid in contrarium dicant alij, vt Sanchez, vbi supra num. 32. Qui interpretari possunt, vt interpretatur Suarez de casu, quo recipiens huiusmodi reuelationē priuatā, seu rē à Deo reuelatā manifestat eam si Ecclesiæ, & hæc approbat, vel reprobat, vti conuenienter iudicat, & ille nō vult tali iudicio approbationis, vel reprobationis stare; quia tūc iam est pertinax contra auctoritatem Ecclesiæ
157 & consequenter ab hac punibilis. Atque hactenus tradita pro declaranda natura, & definitione hæresis, ac multiplici hæreticorum diuisione sufficiant; sequitur expendendum, quinam sint suspecti de hæresi, & qualiter, quod fiet Regula sequenti.

Suspecti de hæresi qui dicuntur? quot, & quales gradus huiusmodi suspectorum.

REGVLA CI.

158 SVspecti de hęresi dicuntur omnes illi contra quos insurgit aliqua suspicio, seu pręsumptio ex solis indicijs; quod ab aliqua saltem veritate fidei Catholicæ defecerint. Sunt autē magis, vel minus de hæresi suspecti iuxta qualitatem, & diuersitatem indiciorum; atq; hinc tres gradus huiusmodi suspicionis assignantur; nempe leuis, vehementis, & violentæ, atque invnaquaque istatum est etiam latitudo maioris, & minoris.

---

159 DE materia huius Regulæ agitur sępe in iure Canonico, præcipuè in cap. excommunicamus, de hæreticis, cap. commisisti, & cap. accusatus, eodem titulo in 6. ac ibi à Doctoribus, ab Eymerico in Direct. part. 2. q. 55. & ibidem à Penna comment. 18. à Simancha Cathol. institut. tit. 5. à Sousa compendiosè valdè lib. 1. Aphoris. cap. 10. è contra copio-
160 sissimè à Farin. q. 187. Qui ex omnium mente hoc principium vti certum præmittit quod nemo præsumatur hereticus, nisi adsint saltem indicia; ex quibus solis absque sufficienti, & expresso testimonio suspicio, vel pręsumptio (pro eodem enim hæc duo sumuntur teste eodem Sousa num. 4.) probabilis concipitur secundum D. Thomam 2. 2. quæst. 60. articul. 4. Si verò absque illis concipiatur, erit suspicio temeraria, qua reiecta de probabili tantum
161 hic dicendo intelliguntur. Suspectus itaq; de hæresi ille censetur, qui, vt ait Suarez disp. 25. de fide sec. 2. in suspicionem suæ fidei per sola indicia venit, atq; eo magis, vel minus suspectus, quo indicia fuerint vrgentiora, vel non ita vrgen-
162 tia. Hinc attento ipso iure ex communi aucto-

auctorum sententia triplex propofita quafi fpecies fufpicionis, feù præfumptionis de hæresi, leuis fcilicet, vehementis, & violentæ:quarum vnaqueq; figillatim declaranda, adductis exemplis aliquibus maximè in iure expreffis.

163 Ex dicto capite, accufatus, initio manifeftè apparet, quid fit fufpitio leuis, feu modica, fic etiam communiter vocata, nempè, quæ fiunt ex modicis coniecturis, aut ex leuibus inditijs infurgit; ita leui, feu modica defenfione tollitur: talis fufpicio, feu præfumptio eft de hærefi in illis, qui conuenticula occulta in materia Religionis celebrantes reperiūtur,eis vel interfunt,fic exemplificant Eymericus citatus, &nofter eruditiffimus Martinus del Rio difqu. magicar.lib.5.fect.12. fimiliter funt leuiter fufpecti de hærefi, qui habent vitam, & mores diffimiles à communiter viuentibus Chriftianè, vt deducitur ex prædicto capit. excommunicamus, & afferit Menoch. lib. 1. de præfumpt. q.

164 100. num.1. Verum aliqualiter limitans Simancas adductus cum Gerfone tract. de præfumpt. fic declarat per fequentia verba, fufpicio leuis prouenit ex fignis exterioribus operum, aut verborum, ex quibus capitur coniectura;qua concludi poteft;non quidem frequenter, fed raro, feu cafu, quod talia dicens, vel faciens hæreticus fit, idque deducitur leui cōfequentia, vt puta, fi argumentemur, Petrus deierat frequenter, ergo non benè in Deum credit: hęc ille. ex qua Simanchæ limitatione, & ex propofitis exēplis clare deducitur, quod reperiatur latitudo inter præfumptiones de leui, & vna fit maior altera, idque vt certum omnes concedunt.

165 Vehemens autem hærefis fufpicio vocatur etiam in iure magna, eodem cap. Accufatus, ibi contra quem de hoc crimine magna, & vehemens fufpicio orta eft: nam particula, & vt aduertit explicans hūc textum Ioan.Andreas, non copulatiuè, fed expofitiuè fumitur. Atque vehemens idem eft, quod fortis, vt cum Archidiacono ibidem, docet Eymericus loc. citato, & oftendit ex illo Iob.1. Ventus vehemēs irruit à regionē deferti, ideft, fortis iuxtà expofitionem D.Gregorij lib. 1. morali. Defcri-

166 bit eam Simanchas his verbis: fufpicio vehemens fumitur ex fignis exterioribus operum, aut verborum, ex quibus capitur argumentū concludens frequenter, & vt in pluribus;quod talia dicens, vel faciens eft hæreticus v.g.fi quis neget explicitè aliquas propofitiones fidei, quas tenetur ex officio fcire, is vehementer fufpectus eft: quamuis fieri poffit, vt talis negatio ex ignorantia, vel animi leuitate fit orta, hactenus Simanchas, & quidem benè.

167 Sed melius,& expreffius defcribitur ab Eymerico ibidem ita, fufpicio magna vehemens feu fortis eft illa,quę non nifi magnis vehementibus,& fortibus defenfionibus repellitur,ficut ex magnis, vehementibus, ac fortibus oritur

168 coniecturis,atque indicijs. Atque contra hanc vehementem fufpicionem ex omnium Doctorum fententia, quam refert, & fequitur Ioann. Royas fingul.165.admittitur probatio in contrarium, quia ex illa oritur fola iuris præfumtio, vt ait Farin. citatus ex Penna in Directoria part.2.Comment.80.

169 Qui cum Eymerico ibidem quæft.56. Comment. 81.benè expendit decem cafus fufpicionis de hærefi vehementis, in Iure Canonico expreffos, nempe quando aliquis vocatur ab Inquifitoribus, vt de fide refpondeat, & ipfe parere fubterfugit, aut contumaciter fe abfentat, ex cap.cum contumacia, de hęreticis in

170 6.talis eft de hærefi vehementer fufpectus.Similiter vbi quis hunc ab Inquifitoribus vocatum inftruit, aut inducit ad fubticendam eis veritatem, vel ad dicendam falfitatem, ex c. Accufatus prædicto §.fin. fic inftruens, vel inducens in eandem fufpicionem hærefis vehe-

171 mentem incidit.Item quando quis cum hæreticis manifeftis, & cognitis habet peculiarem familiaritatem,&c. ex cap. inter follicitudines depurgat.Canon. Atque omiffis nunc reliquis cafibus ex illis decem, & alijs, de quibus à nobis ex profeffo Regulis, & Capitibus fequen

172 tibus agendum. In Concil.Tarrac. cui, vt ait Eymericus, interfuit ille valdè infignis fidei Inquifitor, S. Raymundus de Penna forte, hic cafus fuit decifus, vt qui dicit, vel facit aliquid contra fidem, & hoc femel, fufpectus fit leuiter de herefi; qui autem bis, vel ter fufpectus fit de hęrefi vehementer, qui autem pluries, & frequenter, fufpectus fit de hærefi vehementiffimè: ita totidem verbis ibidem Eymericus. Vndè manifeftè apparet dari latitudinem inter fufpiciones de hęrefi vehementes ita vt vna fit vehementior, quam alia, imo alia qua vehementiffima.

173 Tandem fufpicio hærefis violenta, feu maxima habetur exprefsè in dicto cap. cum contumacia, & cap. accufatus: à Doctoribus verò communiter vocatur fufpicio, feu præfumptio iuris, & de iure; & eft illa, quæ adeò hominē de hęrefi fufpectum oftendit, vt æquiualeat fufficienti, & completæ probationi, maximè fi fundetur in iure. Vnde fic fufpectus de hoc crimine, vti hęreticus formalis habendus, & tractandus eft, quia contra fufpicionem violentam rarò, aut nunquam probatio admittitur. Ita citati Doctores Eymericus, Peña, Suarez, Farin. & alij communiter contra Ioannem Rojam dict. fingulari 165. abfolutè affirmantem admitti probationem contra præfumptionem iuris, & de iure.

174 Exempla fiunt in adorantibus hęreticos, vel confolationem, communionemuè ab eis recipientibus poft abiuratam herefim,ob fufpicionem eius vehementem: fimiliter in redeuntibus ad ritus Iudæorum; hi contrahunt fufpicionem hærefis violentam, imo aliquando violentiffimam, vt cum Carterio, & Boff. ab ipfo citatis affirmat Farin. vbi fupra §. 4.num. 46. Atque hinc affignantur etiam gradus maioris, & minoris inter fufpiciones violentas.

175 Quamquam optimè notat idem Farin.num. 51. hodie in fupremo Romanę Inquifitionis Tribunali non effe in vfu condemnationem alicuius ob violentam hęrefis præfumptionem; fed hanc reduci ad vehementem,aut vehementiffimā: ficq; eft ftylus reducendi in hoc noftro

Tribunali Melitensi, me teste munus Consultoris in eo per 36. annos assiduè exercente. Atque hæc pro hoc loco circa suspectos de hæresi; sed quid iam circa diffamatos de ea?

Quinam diffamati de hæresi censentur? & quibus modis diffamatio eorum contingit?

REGVLA CII.

176 Diffamati de hæresi dicuntur illi, de quibus extat publica vox, & fama communiter apud omnes, vel maiorem partem populi, aut viciniæ, quod talem hæresim prædicauerint, defenderint, vel illi adhæserint. Triplici autem præcipuè modo quis grauiter de hæresi diffamatur. Primo si apud viros bonos sæpè notetur infamia. Secundò, si eum viri probi euitent, adsintq; indicia infamiam augentia. Tertiò, si post delictum graue, vt violationem imaginum statim contra eum oriatur infamia, attentis circumstantijs personarum, locorum, temporum, &c.

177 Proposita definitio, seu descriptio diffamatorum de hæresi communis est apud omnes Doctores, colligiturq; ex diuersis capitibus iuris, maximè ex cap. accusatus, cap. excommunicamus præalleg. de hæreticis in 6. & cap. vt officium, cap Inquisitores, ac reliquis

178 ferè, eodem titulo, & lib. Verum, vt contra sic de hæresi diffamatos possit Inquisitioni initium dari sufficit quæcumque infamia, etiamsi à personis vilibus, aut ab æmulis, vel inimicis ortum habuerit, vt docent Penna 2. p. direct. Commen.82.vers.Nec refert, Sousa lib.1.Aphorism cap 26.& cum alijs multis ab ipso adductis. Farin.de hæresi,q.1 §.8.5.atq; hoc saltem deducitur ex dictis cap. Inquisitoes, cap.vt officium, & cap excommunicamus; eo quod in his indistinctè, & absolutè fit sermo de diffamatione absq; mentione vlla, an apud bonos, & graues, vel apud malos, & viles fuerit quis infamatus.

179 Vtrum vero ad indicendam alicui purgationem canonicam sufficiat quæuis infamatio, etiam quæ ortum ducat ab æmulis, & vilibus, & quæ probetur per duos tantum testes non idoneos, controuersum est aliqualiter inter Do

180 ctores. Affirmant, & quidem non improbabiliter aliqui, præcipuè Eymericus citatus, ob eandem rationem indefinitæ locutionis in præallegatis capitibus, maximè in cap. in solicitudines, de purgatione canonica, in illis, ipsum igitur ad te remittentes, vt ibi purgetur, vbi noscitur infamatus.

181 Probabilius tamen iudico id, quod alij multi simpliciter tradunt, nimirum requiri infamiam grauem, & publicam, probatamque per duos testes habiles, vel per plures inhabiles. Ratio est, quia per hanc infamiam grauem, sicque probatam redditur quis diffamatus de hæresi vehementer: at si infamia non sit grauis, reddetur diffamatus, vt in plurimum leuiter tantum; ac proinde esset nimis onerosum ipsi iniungere purgationem canonicam. Ita citati Sousa num.4. Farin. cum diuersis ab ipso relatis dic. § 5.num.72. & Penna 2. par. Direct.

182 Comment.14. vers.est autem. Vbi in genere paucis declarat quid sit purgatio canonica, est autem, inquit, purgatio canonica, ostensio innocentiæ de crimine obiecto; sic ille.

183 Ostendit item benè ipse Penna 3. par. Direct. Comment.38.vers sed quæret quispiam, qualiter triplici modo præcipue in Regula expressu granis infamia hæresis ab aliquo contrahatur, scilicet vbi passim, seu multoties quis apud homines probos infamia laborat, hæc grauis, & vehemens censetur. Item similem contrahit ille, grauiterque de hæresi diffamatus erit, qui à bonorum consortio repellitur, & concurrunt indicia, ac suspiciones, quibus infamia augetur. Tertio, est etiam reputanda grauis infamia illa; quæ oritur contra aliquem. statim atque aliquod magnum, & enorme delictum commisit contra fidem. v.g. S.S. Imagines delesit, templa combusit, sacramenta vio-

184 lauit, & similia. Conuenienter autem addit idem Penna, attendendas esse semper à prudēte Iudice circumstantias personarum, locorum & temporum, ex quibus alij etiam modi grauis infamiæ desumi possunt:

185 De modo exequendi purgationem canonicam nihil in præsenti; alibi fortè aliquid opportunius dicetur: nam vt affirmat Penna eodem Commen. 38. vers.& cum, vsus purgationis canonicæ in reliquis ferè criminibus iam abolitus, & extinctus, in hoc hæreticæ prauitatis apud Sanctum Inquisitionis Tribunal adhuc retinetur, & frequentatur: quamquam apud nostrum Melitense non video illum; cum tot annorum spatio, me semper præsente, nec vnius saltem inquisiti causa per purgationem canonicam expedita fuerit: sed iam ad credentes hæreticorum, vel hæresiarcharum; aut dogmatistarum, & ad ostendendam differentiam inter hos omnes gradum faciamus.

Credentes hæreticorum quinam? & qualiter isti se habere possint?

REGVLA CIII.

186 Hæreticorum credentes sunt illi, qui damnatos per Ecclesiam errores sciēter tenent, eo quod aliquis, cui credunt, sic dixit, sine iste sit inuentor, & seminator taliū errorum, qui hinc dicitur hæresiarcha, siuè iam inuentos ab alio prædicet tantum, ac duceat, & hinc appellatur dogmatista, siue nec inuenerit, nec prædicauerit; sed sit solum merus hæ

187 reticus. Ipsi autem hæreticorum credentes diuersimodè se habere possunt, nempè si manifestè, & explicitè alicuius erroribus credant; vel si implicitè, & non ita manifestè; idque verbis, vel factis, atque vtroque modo sunt simul & hæreticorum credentes, & verè hæretici.

Ali-

188 Aliquando tamen insurgit sola suspicio dictæ credulitatis, & hæresis contra ipsos credentes.

189 Varias expositiones circa istos hæreticorum credentes, & circa differentiam inter vtrosque refert Farin. de hæresi quæst. 187 §. 8. num. 104. more suo proposita sigillatim sententia vniuscuiusque auctoris, præcipuè Mendosij in Repert. Inquisit. verb. credentes, vers. secundo, & Zanchini in tract. de hæreticis cap. 7. num. 5. restrictissimè asserentium in hoc tantum differre credentes ab hæreticis, quod isti denuò errores gignant; illi verò eos iam na-
190 tos sequantur. Quorum assertum nullo nititur fundamento: vnde benè ipse Farin. cum Cardinali Toleto lib. 1. Summ. cap. 19. num. 5. resoluit doctrinam a nobis in Regula traditam, quam etiam tradunt communiter alij, in primis Antonius Sanctarellus tract. de hæresi cap. 11. dub. 4. & Sousa lib. 1. Aphoris. cap. 22. Non enim apparet ratio, cur eo modo debeat hoc restringi, quo volunt Zanchinus, & Mendosius, vt solum sint hæreticorum credentes, qui alicui Hæresiarchæ, aut Dogmatistæ, & non qui alicui mero Hæretico credunt.
191 Dari credentes hæreticorum, qui explicitè; seu in particulari eorum erroribus credant non indiget probatione, cum per se pateat, vt si quis credat confessionem auricularem prorsus non esse necessariam ad salutem, aut imagines Sanctorum neutiquam debere adorari, quia Lutherus, vel aliquis Lutheranus dixit. Quod
192 vero dentur credentes hæreticorum implicitè; seu non ita manifestè, qui id verbis; vel factis indicent, sic ostenditur. Primò verbis, vt si quis dicat se cum Caluinistis sentire in materia fidei, aut Caluinum fuisse virum bonum, & se in eius fide velle mori, aut si dicat, hæreticos habere veram fidem ad acquirendam salutem æternam, esseq; viros bonos in conuersatione, & vita, aut si dicat peccare eos, qui ipsos hæreticos persequuntur. Ita Simanchas Cathol. instit. tit. 15. nu. 2. Penna in Direct. par. 2. Commentr. 75. & alij citandi.
193 Factis item quis implicitè indicabit, quod sit credens hæreticorum, si ea exerceat, in quibus hæreticorum ritus continentur, si eosdem ritus officiosè colat, ac veneretur, indicabit etiam, si dum in lecto ægrotus decumbit petat hæreticos consolatores, vt per manus impositionem recipiat consolationem, vt patet ex cap. Filij; de hæreticis in 6. Similiter si illorum concionibus, ac sermonibus frequenter intersit; docent idem Penna ibidem, Syluester, hæresis 1. num. 10. Azor tom. 1. lib. 8. cap. 15. q. 1. & cum alijs ab ipso relatis Sanctarellus
194 vbi supra. Qui cum Archidiacono in capit. quicumque de hæreticis in 6. & cum Ioan. Andr. ibi num. 2. benè limitat, si semel tantum quis interesset concionibus illis, non censeretur credens hæreticorum: esset tamen de hæresi suspectus, magis, vel minus, attenta qualitate personæ, & alijs circumstantijs.
195 Prædictos autem hæreticorum credentes esse etiam hæreticos formaliter, constat ex c. excommunicamus, il secondo. §. si qui autem de hæreticis, & vt tales excommunicantur ibi §. finali, & cap. vt officium, de hæreticis in 6. & in bullis Martini V. inter cunctos, & Pauli IV. Cum ex Apostolatus, per Pennam in fine Direct. adductis, ac tandem in Bulla Cœnæ Do-
196 mini. Nec obstat si obijcias, frustra in prima clausula Bullæ cœnæ, Addi hanc particulam, credentes hæreticorum; cum iam prius sub hæreticis viderentur comprehensi, & excommunicati; quia respondetur, quamuis à Pio V. fuerit omissa, vt notat Nauarrus in Summ. cap. 27. num. 55. meritò ab alijs Pontificibus additam fuisse ad maiorem claritatem; quia hæretici meri ferè semper erroribus contra fidem explicitè credunt, & sic sentiunt immediatè contra Ecclesiæ auctoritatem; at credentes hæreticorum eisdem erroribus sæpissimè adhærent implicitè, & mediatè, eò quod dixerit, aut docuerit aliquid hæreticus, vel hæresiarcha, aut dogmatista, vt expositum in Regula, & tradit ex mente omnium Sanctarellus citatus.
197 Nota hic tandem non requiri, vt aliquis dicatur dogmatizans, & hæresiarcha, quod re ipsa audientes, aut videntes persuadeat, vel confirmet in erroribus; sed sufficere, quod de facto nitatur persuadere, vel confirmare, idq; præstat quasi ex officio, & consuetudine publicè, vel occultè, siue verbis, siue scriptis, aut libris editis, in quibus hæreses contra fidem defendantur: haberur in cap. Qui aliorum 24. q. 3. & tradit Sousa lib. 1. Aphoris. cap. 9. cum Suarez de fide disp. 23. sect. 2. & cum alijs.

Qui sint hæreticorum fautores? & qualiter eis fauere contingat?

REGVLA CIV.

198 Fautores hæreticorum dicuntur illi, qui eis in causis contra fidem, & intuitu hæresis, quouis modo fauorem præstant. Hoc autem dupliciter euenire potest, vel per omissionem, vel per commissionem, idque aut verbis
199 aut factis, vel vtroque simul. Neutiquam tamen erunt hæreticorum fautores, qui non in causis hæresis, sed aliorum criminum, vel ex affectu cognationis amicitiæ, &c. hæreticis auxilium præbent, neque hoc ceditur fauorem hæresis.

200 Iam proposita definitio fautoris hæreticorum, quam diuisio duplicis fautoriæ per omissionem, & commissionem traditur communiter à Doctoribus, præcipuè ab Eymerico 2. par. Direct. q. 53. & ibi Penna Commen. 78. à Sanchez lib. 2. in Decalog. capit. 10. num. 11. à Sanctarello de hæresi cap. 11. dub. 1. & à Sousa lib. 1. Aphoris. cap. 25. Ostenditur varijs exemplis ex iure canonico, & ex classicorum Docto

Doctorum auctoritate desumptis, quibus multi fautores hęreticorum, & consequenter de hęresi, vt inplurimum vehementer suspecti innotescunt.

201 Primo per omissionem fautores dicuntur hęreticorum Episcopi; & Inquisitores, ac eorum ministri, qui cum ex officio, aut iuramento, vel ratione stipendij accepti contra hęreticos procedere, eos denunciare, accusare, & punire, atque ab hęresi auocare teneantur, id prętare omittunt. Colligitur quoad Episcopos, & Inquisitores ex Clement. 1. de pœnis, & ex Clement. §. verum, de hęreticis. Probatur quoad omnes argumento sumpto ex capit. Vbi potest 23. quęst. 3 ibi enim dicitur, eos, qui possunt impedire improbos, ne quid mali faciant, & non impediunt, illorum malitiæ fauere: & magis ex cap. 2. de heret icis expresse enim ibi habetur, qui alios cum potest, ab errore non reuocat, se ipsum errare demonstrat.

202 Quod cum glos. ibi verb. non reuocat, applicant Hostriensis, Panhormitanus, & alij, quibuscumque non reuocantibus; sed certum est secundum Peñam 2. part. Direct. Commen. 2. vers. si de Episcopis Sanctarellum vbi supra, & secundum reliquos cõmuniter, quod debeat intelligi de solis Episcopis, Inquisitoribus, & alijs, qui ex officio obligantur reuocare, etsi non reuo cent, censentur errorum fautores. Atque ita docent Syluester hęresis 2. num. 10 Grassius 1. par. lib. 4. cap. 18. num. 24. & cum alijs ab eo adductis Sanctarellus loco citato.

203 Sunt item per omissionem fautores hæreticorum illi, qui legitimè requisiti ab Inquisitoribus de hæreticis, eos celant, & veritatem negant, dissimulant, testimonium contra ipsos ferre nolunt, aut diminute ferunt: ita Peña

204 & Sanchez citati. Prorsus idem affirmandũ est de Magistratibus, & Dominis secularibus, de officialibus eorum publicis, de Rectoribus, & Gubernatoribus Prouinciarum, populorum, &c. qui etiam non requisiti ab Inquisitoribus de persecutione, aut captura hæreticorum, hos omittunt inuestigare, capere, è terris suis eijcere, &c. Docent Ananias in cap. excommunicamus, §. credentes de hæreticis, num. 14. Caietan. verb. excommunicatio cap. 2. Simanchas Cathol. institut. tit. 15. nu. 13. & cum multis alijs ibidem Sanctarell.

205 Huc etiam spectat, quod idem Sanctarellus rectè notat, nimirum iuxtà dispositionem cap. vt officium §. statuimus, de hereticis in 6. esse habendos, & tractandos vti hæreticorum fautores, & de hæresi suspectos Gubernatores ciuitatum, nolentes iurare de procuranda à se, & à suis subditis obseruatione Constitutionum, quæ per Sedem Apostolicam contra hæreticos promulgantur, pœnæ dictis Gubernatoribus infligendæ, ibi exprimuntur; sed de hia nos opportunius alibi.

206 Est tamen dubium, an si homines priuati, qui non tenentur ex officio præbere auxilium ad capiendos hæreticos, omittant præbere; vel negligant eos capere, saltem vbi ad id sunt requisiti, & possunt, dicantur ipsorum fautores? Diuisi sunt Doctores circa hoc, affirmant aliqui, vt Sousa lib. 1. Aphoris. cap. 25. num. 6. ac Diana par. 4. tract. 7. resolut. 21. & quidem non improbabiliter. Alij verò negant, vt Peña cum Eymerico 2. par. Direct. quæst. 53. Comm. 78. vers. sed nec illi Farin. de hæresi q. 182. §. 2 num. 36. & Sanctarellus vbi

207 supra. Quorum Sententia, saltem ob eorum auctoritatem est etiam probabilis, & non reijcienda, sicuti immerito reijcit Diana (pace tanti viri lit dictum) absque fundamento, & ratione, sola adducta auctoritate Sousæ: quem secutus coniungit hos omittentes auxilium prębere ad capiendum hæreticum cum nolentibus ferre testimoniũ contra ipsum, vel celantibus veritatem, vbi ad illud ferendum, & ad hanc manifestandam ab Inquisitoribus iuridicè adstringuntur, quasi vtrorumq; eadem sit ratio; quæ re vera videtur esse valde diuersa.

208 Contra istos enim facile insurgit pręsumptio fautorię pro liberando hęretico, cum constituti in Tribunali, & iam adstricti iuridicè ab Inquisitoribus sub iuramento solemni de veritate dicenda, nolint eam dicere, nec testimonium ferre: secus verò est de omittentibus prębere auxilium ad capiendum hæreticum; cum id possint omittere ex negligentia vel quod attendant ad negotia propria, vel quod nolint, cum ex officio non teneantur se immiscere negotio ex se difficili, inducenti quandoque periculum vitæ, aut saltem læsionis.

209 Dubium etiam extat, sint nè fautores hęreticorum omittentes denunciare hęreticos post publicationem Edicti Sanctæ Inquisitionis? Affirmanter respondent Decianus lib. 5. c. 51. num. 25. Peña 2. part. Direct. Comment. 78. & Alphonsus de Castro lib. 2. de iusta hęrecicor. punit. cap. 23 qui eos ob hanc omissionem esse de hęresi vehementer suspectos docet; quod limitat Michael Zanardus in personis nobilibus (non video fundamentum limitationis pro ipsis) vt istæ tantum sint leniter suspectę de

210 hęresi, si non denunticent. Verum si loquamur de priuatis hominibus, & non de his, qui ex officio denunciare tenentur, partem negantem absolutè sequor, quam vt veram defendant Rojas singul. 3. num. 18. Suarez disp. 20. de fide sect. 4. Simanchas Cathol. instit. tit. 19. Sanctarellus de hæresi cap. 9. dub. vnic. num. 19. & Diana resol. citat. nempè tantum esse reputandos, & puniendos arbitrio, vt inobedien-

211 tes, & non vt fautores hæreticorum. Excepto quando non denuncians eum hereticis cognitis conuersaretur, essetque eis nimis familiaris, & amicus. Tunc enim secundum Rojam citatum insurgeret contra eum pręsumptio hæresis violenta, aut saltem vehemens, ac censeretur sine dubio fautor hęreticorum.

212 Per commissionem preterea constituuntur hæreticorum fautores; primò verbis, quicunque illis in causis hæresis consilium præbent, viam fugiendi è carceribus, vel ne capiantur, docent; pro eis intercedunt, supplicant. ipsos à delicto hæresis excusant, imo laudant, ad celandam veritatem, vbi fuerint interrogati, instruunt

instruunt, &c. Ita Ioan. Rojas singul. 174. Sanchez dicto cap. 11. num. 19. Farin. quęst. 182. de hæresi §. 1. à num. 3. & Sousa vbi supra num. 9.

213 Factis item sunt hæreticorum fautores, qui in causis hæresis eos comitantur, visitant, auxilium illis pręstant, alimenta, vel pecunias tribuunt; qui processum contra ipsos formatum rumpunt, abscondunt, vel falsificant. Ita Sanchez ibidem num. 16. & Farin. q. citata & §. di-

214 cto num. 6. Sunt etiam facto hęreticorum fautores, qui eos in loco sacro sepeliunt, secus si alibi ob amicitiam, consanguinitatem, &c. Ita cum Nauarro Consil. 12. de hæreticis Sanctarellus loco citato num. 12.

215 Vtroque modo simul censentur hæreticorum fautores, qui verbis, vel factis se fingunt esse hæreticos illos, quos Inquisitores capere intendunt, vt hac via veros hæreticos liberent submittentes se pro veris hęreticis. Patet ex Constit. Clementis IV. incip. ad extirpanda, quam refert Peña in fine Directorij. Denique

216 sunt hęreticorum fautores, qui quoquomodo impediunt Inquisitores, & ipsorum Ministros in punitione cuiusque hæretici; vt constat ex cap. accusatus, §. sacerdotes, de hęreticis in 6. & ex Constitut. Innocentij IV, incip. Malitia huius temporis, & Calixti III. incip. Iniunctum nobis, quibus adductis id probat idem Peña

217 cum Eymerico par. 1. Direct. q. 54. nu. 5. Atq; multo magis censentur fautores hæreticorum illi, qui aliqualiter offendunt Ministros, & officiales Sanctæ Inquisitionis exequentes munus suum in causis fidei. Constat pręcipuè ex Bulla Pij V. incip. Si de protegendis: alias Bullas Pontificias pro hac doctrina citat idem Peña 2. part. Direct. Commen. 79. vers. Docuit autem vide apud ipsum.

218 E contra verò non censentur fautores hæreticorum, etiam ipsi Episcopi, Inquisitores, & alij Ministri Sanctæ Inquisitionis, qui omittunt persequi hæreticos non ob odium, amorem, vel lucrum, sed solum ob rationabilem timorem, vel ob vitanda scandala. Docent cum Gloss. in Clement. 1. de hæreticis, verb. obtenta, Anchatranus, § sanè num. 11. & alij; quos citat, & sequitur Sanctarellus ibidem num. 17.

219 Nec item, qui hæretico extrema, vel graui necessitate oppresso, ob charitatem, vel misericordiam tribuunt eleemosynam. Ita cum Glos. in cap. accusatus, §. ille quoque de hęreticis in 6. Suarez tom. 5. de censuris sect. 2. & Na-

220 uarrus in summa cap. 27. nu. 55. Neque illi tandem, qui fauent hæretico, nè occidatur, aut si ei faueant in patrando homicidio, furto, &c. Nam isti censendi sunt potius fautores homicidæ, furis, &c. quam hominis hæretici: vndè vt quis in hæreticalem fautoriam incidat, fauor eius ad hęresim aliqualiter dirigi debet. Tradūt Syluest. heret. 1. num. 10. Azor tom. 1. lib. 8. cap. 15. q. 6. Sanchez dicto cap. 10. num 4. & Toletus lib. 1. sum. cap. 19.

Quinam receptatores, & defensores hæreticorum? & qualiter hæc receptio, & defensio fiat?

REGVLA CV.

221 HÆreticorum Receptatores dicuntur illi, qui saltem semel scienter hæreticos recipiunt, & occultant, nè ab Inquisitoribus capiantur: defensores vero hęreticorum latius sumpti, sunt illi, qui quoquomodo impediunt in causis fidei eorum capturam, & punitionem, atque vt in tuto viuant, efficiunt.

222 Ad tales autem receptationes, aut defensiones formales non requiritur, vt motiuum receptandi, vel defendendi sit ipsa hæresis, sed

223 sufficit, si fiant in casu hęresis. Excusabitur tamen etiam in foro externo saltem ex parte, si quis receptet, aut defendat hæreticum ex motiuo consanguinitatis, amicitiæ, &c.

---

224 COniungimus simul in eadem Regula receptatores, & defensores, quia vt benè ait Sousa lib. 1. Aphorism. cap. 24. num. 10. Omnia quę de illis dicuntur, istis omnino quadrant; sed non è contra: sicque nos à residuo huius capitis citius expedimus; cum hęc etiā coincidant cum his, quę de fautoria hęreticorum pręcedenti Regula diximus. Quamuis au-

225 tem verbum receptare, & nomen receptator ex se vti sonant, frequentatiua sint, multiplicitatemque actuum denotare videantur; sufficiens tamen vnus solus actus receptationis hęretici liberando ipsum è manibus Inquisitorū est, vt quis verè, & propriè receptator hęretici dicatur, & incurrat pœnas contra tales receptatores latas, de quibus nos suo loco. Ita Eymericus 2. par. Direct. q. 51. & ibi Peña Cōment. 76. Azor tom. 1. lib. 8. cap. 15. q. 2. & Farin. de hæresi q. 182. num. 132. Qui omnes descriptionem propositām receptatoris hęreticorum, vt communiter receptam ibidem tradūt & vix indiget declaratione.

226 Quoad qualitatem verò receptationis, & defensionis hæreticorum, quod in vtraque sit formaliter talis, debeat fieri intuitu hæresis, seu ex motiuo liberandi hæreticum, volunt aliqui Doctores præcipuè Sanchez lib. 2. in Decalogum cap. 10. à num. 5. & Sousa vbi supra cap.

227 23. num. 5. dicit esse probabile. Sed num. 6. idem tenet, vt probabilius et ac tutius oppositum, nempe satis esse, vt quis censeatur receptator, aut defensor hęretici, si fiat receptatio, vel defensio in causa hęresis, & resultet contra fidem, quamuis primaria intentio receptandi, & defendendi eum non sit ipsa hæresis; quod nos consequenter loquendo ad ea, quæ paulo ante de fautoria hæretici docuimus absolutè defendimus cum Cardinali Toleto ibi citato, cum Vgolino in Bulla Cœnę, verb. Receptatores, & cum alijs.

228 Hine infertur si quis receptet hæreticum fratrem, vel coniugem, vel alium quauis consanguinitate, aut affinitate, vel amicitię vin-

culo

culo coniunctum, etiam vbi motiuum receptan
di, & defendendi non est ipsa heresis, censebi-
rur aliquo modo hæreticorum receprator, &
229 defensor. Excusandus nihilominus etiam pro
foro externo, non in totum, sed solum ex par-
te: ita docent prædicti Toletus, & Vgolinus,
Suarez de fide disp. 24. sect. 1. Penna 2. part. Di-
rect. Commen. 81. Sanctarellus de hæresi cap.
12. num. 7. Diana 4. part. tract. 7. resol. 21. & alij
apud ipsos. Ostenditur argumento sumpto ex
l. 2. ff. de receptatoribus, vbi Iurisconsultus cir-
ca latronũ receptatores sic ait, eos apud quos
affinis, vel cognatus latro conseruatus est,
neque absoluendos, neque seuerè admodum
puniendos; non enim par est eorum delictum,
& eorum, qui nihil ad se pertinentes latrones
230 recipiunt. Quæ doctrina etiam locum habet
in receptantibus, & defendentibus hæreticos
secundum prædictos Doctores, & alios quosuis
quidquid in contrarium absque fundamento
Mendocius, & Duardus à Diana citati dicant.
231 Sed quid si sit dubium, an quis receptaue-
rit hæreticum, vti hæreticum, an verò vti cõ-
sanguineum solum? Ex recepta doctrina Fa-
rinac. de hæresi q. 182. § 182. § . 9. num. 143. Sou
sæ citati, num. 9. & aliorum præsumendum est
232 receptasse vti consanguineum. Rursus quid
si receptet aliquis hæreticum ignorans esse hæ-
reticum? excusabitur equidem omnino, si igno
rantia sit inuincibilis. Ita cum Glos. in capit.
Accusatus §. illi quoque verb. non possit de hæ
reticis in 6. Simanchas Cathol. instit. tit. 15. nu.
18. Penna in Direct. part. 2. Comment. 76: &
cum alijs ab eo relatis, Sanctarellus vbi supra
num 5. & 6. Qui omnes benè addunt dictam
ignorantiam posse probari per iuramentum re-
ceptatoris, huicq; vt in plurimum esse creden-
dum: atq; hoc præcipuè verum habere in nau-
tis, & Stabularijs, qui communiter quosuis re-
cipiunt; nec tenentur mores, & vitam talium
ad eorum nauigia, vel hospitia aduenientium
perscrutari, vt patet manifestè ex l. 1. ff. de fur-
tis aduersus nautas. Circa prædictos hæretico-
rum receptatores, & defensores, vide plura
233 apud eundem Sanctarellum. Qui peculiari-
ter tractat illud dubium, an aduocatus possit
defendere, & patrocinari hæreticum in causa
hæresis? Et egregiè resoluit sub distinctione;
inquisitum in Sancto Officio, dum est dubium
an sit hæreticus, posse per aduocatum defendi,
& allegari pro ipsius innocentia; secus quan-
do est certum, quod sit hæreticus. Sed de hoc
iam nos alibi egimus. Atq; hæc, & reliqua
tradita pro contentis in titulo capitis duode-
cimi.

CAPVT XIII.

De Apostatis, & Schismaticis, ac de differentià eorum ab hæreticis; deque Apostatantium trimembri diuisione, nempe à fide, à Religione, & ab obedientia: & qualiter isti omnes Iurisdictioni Inquisitorum subsint.

PROOEMIOLVM.

1 AGendum nunc de Apostasia, & de Apostatis, iuxta clausulam, quæ immediatè in Edicto San-
ctæ Inquisitionis sequitur, videlicet., *ò habbiano aderito, ò aderiscono à i riti de' Giudei, ò
Mahomettani, ò de' Saraceni, ò di Gentili, ò habbiano apostatato dalla Santa Fede Christiana*.
Ità Latinè ad verbum: vel adhæserint, aut adhæreant ritibus Iudæorum, aut Mahometanorum,
2 vel Saracenorum, aut Gentilium, vel à Sancta Fide Catholica apostatauerint. De duplici alia spe-
cie apostasiæ ab obedientia, & à Religione nihil specialiter in Sancti Officij Edicto; attingenda ta-
men a nobis cum Doctoribus vtriusque breuis explicatio; vt sic præsenti instituto completè satisfiat.
3 Neque mentio item vlla in ipso edicto de schismaticis in particulari, cuius omissionem valde mi-
ror; sed ob id fortè omissum, quod secundum aliquos, vt videbimus, sub apostatis sint comprehen-
si; non erit tamen abs re, verbum aliquod separatim proferre de eis in fine huius capitis: quod to-
tum breui expedietur, cum multa, quæ in precedenti tradita explicandis in præsenti, vt ex decur-
su patebit, sint omnino communia.

Quid

Quid, & quotuplex apostasia in communi? & qui dicantur aliquo modo apostata?

REGVLA CVI.

4 Sumpta Apostasia in tota sui significati latitudine describi solet, quod sit retrocessio, seu desertio instituti semel suscepti cum animo, vel obligatione permanendi in illo. Hinc quicumque professionem suam etiam in têporalibus, & ciuilibus deserunt, apostatæ vo-
5 cantur. Sumpto autem strictius significato apostasiæ, hæc tantum respectu Dei, & rerum Diuinarum dicitur, & definitur, compre hensa etiam eius diuisione; quod sit temeratius recessus à fide Diuina, vel ab obedientia, vel à Religione, quam quis professus est se tenere: atque hinc, quicumque sit, propriè appellatur apostata.

6 Extant circa hanc materiam apostasię, & apostatarum in vtroque iure varię dispositiones, & multiplices, in ciuili est peculiaris, C. & in Pontificio diuersi tituli, extra, de apostatis innumerabilium Legum, & Canonū: vbi Expositores copiosè de his tractant, maximè Innocen. & Hostien. ex Theologis noster Antesignanus D. Thomas 2.2. q.12. ac ibi eius interpretes, præsertim Greg. de Valentia, præ cæteris copiosius Farin. de hæresi tota q. 183.
7 Qui sic explicat etymologiam nominis, vt apostata idem sit, quod retro stans, seu deficiēs, ex cap. non obseruetis, 26. q. vlt. & apostatare idem, quod deficere, seu retroducere, semperque apostasia sumitur in malam partem pro retrocessione iniqua, vel inconstanti, & habet locum in quibuscumque rebus etiam humanis
8 & ciuilibus. Vnde dicitur miles apostatare à suo Duce, subditus à suo Rege, Imperatore &c. quod cum Decian. in tract. crimin. lib. 5. cap. 7. num. 1. adducit Suarez disp. 16. de fide sect. 5. Cuius est ex mente omnium descriptio proposita in Regula apostasiæ sic latè sumptæ; quæ iam ex se, & ex dictis satis innotescit.
9 Verum idem Suarez benè addit iam ex vsu Ecclesiastico apostasiam, & apostatare propriè loquendo tantum dici in ordine ad Deum, & ad res diuinas, iuxta illud Ecclesiastici 1. Initium superbiæ hominis apostatare à Deo. Sed quænam, & quales in communi huius à Deo apostasiæ species? de hac re est aliquale dubiū, & ipsum reddit magis obscurum Farinac. d. q. 183. §. 1. num. 9. dum D. Thomæ, quod admittat, quatuor eius species, immeritò tribuit
10 per sequentia verba. Vnde, inquit, benè declarantem D. Thomam 2.2. q. 12. art. 1. vbi in substantia dixit, quod cum apostasia aliud non sit, nisi recessus à Deo, ideo sicut quadrupliciter homo cum Deo coniungitur, videlicet per fidem, per obedientiam, per religionem, vel per clericatum; ita pariter iisdem modis ab eo recedit, apostasiamque committit, & propterea apostasiæ species sunt quatuor, prima à fide, secunda ab obedientia, tertia à religione, quarta ab ordine, seu clericatu: hactenus Fa-
11 rin. Qui ibidem paulò ante num. 7. affirmat, qualiter Vmbert. locat. ex prædictis quatuor apostasiæ speciebus non adducat eam, quæ est ab obedientia; sed alias tres solas.
12 Cæterum quidquid dicat quoad hoc secundum de Vmberto, (& quidem fides sit apud ipsum Farinac. cum illum auctorem non habeam ad manum) quoad primum de D. Thoma, quis non miretur, ex eodem textu quatuor illæ species apostasiæ colligat, vnde reliqui Doctores, pręcipue Suarez dicta sect. 5. tres tantum deducunt? atque ad eius dictum redarguendum nihil fortius, & opportunius adduci posse videtur, quam ipsemet textus D. Thomę ex corpore dicti art. vnde eum integrum, licet longiusculum non grauabor ad verbum huc transferre; tu ne graueris attentè legere; & inuenies rem luce meridiana clariorem.
13 Respondeo, inquit, dicendum quod apostasia importat retrocessionem quandam à Deo, quæ quidem diuersimodè fit secundum diuersos modos, quibus homo Deo coniungitur. Primò namque coniungitur homo Deo per fidem; Secundò per debitum, & subiectam voluntatem ad obediendum præceptis eius. Tertio per aliqua specialia ad supererogationem pertinentia; sicut per religionem, & clericaturam, vel sacrum Ordinem. Remoto autem posteriori, remanet prius; sed non conuertitur. Contingit ergo aliquem apostatare à Deo, retrocedendo à religione, quam professus est, vel ab Ordine, quem suscepit; & hæc dicitur apostasia Religionis, seu Ordinis; Contingit etiam aliquem apostatare à Deo per mentem repugnantem Diuinis mandatis, Quibus duabus apostasijs existentibus, adhuc potest remanere homo Deo coniunctus per fidem. Sed si à fide discedat, tunc omninò à Deo retrocedere videtur. Et ideo simpliciter, & absolutè erit apostasia, per quam aliquis discedit à fide, quę vocatur apostasia per fidem. Et secundum hunc modum apostasia simpliciter dicta ad infidelitatem pertinet.
14 En totum corpus art. D. Thomæ, vbi explicatis tribus tantum modis, quibus homo Deo coniungitur (nihil de quarto, quem Farin. de suo addit) esse tres solas apostasię species manifestè docet, ibi pręcipue: Quibus duabus apostasijs existentibus, nempè à Religione, & ab obedientia; postea declarat tertiam à Fide: quam egregie affirmat esse simpliciter apostasiam. Concludendum igitur in doctrina Diui Thomę esse tantum tres prędictas apostasię species, & habetur expresse in cap. 1. extra de apostatis; & ibi post glossam in verbo apostasia tradunt Innoc. & Hostiensis num. 1. Antonius de Butrio num. 4. Cardinalis Zabarella num. 2 Syluest. verbo apostasia num. 1. Rojas de hereticis part. 1. num. 188. Valentia citatus, & alij
15 multi, quos relatos sequitur idē Farin. Quamquam negandū non est tertiam speciē apostasiæ, nēpè à Religione posse subdiuidi vti subdiuidit Suar. vbi supra à statu Religionis, & à statu Ordinis, seu Clericatus. Atque hęc in cōmuni de apostasia, & tribus eius speciebus; iam de singulis totidem Regulis.

Essentia

Essentia Apostasiæ à Fide, & differentia eius ab speciebus Infidelitatis quanam? & quid si ignoranter, aut coactè fiat?

REGVLA CVII.

16 APostasia à fide definitur, retrocessio, seu
desertio fidei Christianæ iam susceptæ;
quod etiam bæresi aliquando conuenit, erit
tamen quis proprijssimè apostata, & non hære-
ticus, si in totum à fide Christi retrocedat:
17 Quod vero hic adhęreat alicui sectæ, vt Iu-
daismo &c. est prorsus accidentale ipsi aposta-
siæ. Quæ n n circumstantia mutans, sed tan-
rum valdè aggrauans quamcumque speciem
infidelitatis, cui coniungitur, & necessario ma-
18 nifestanda in confessione censetur. Ob igno-
rantiam autem, vel coactionem aliquis à deli-
cto apostasiæ, quandoque in toto, quandoque
in parte excusabitur.

---

19 COnueniunt cum D. Thoma citato om-
nes ferè Doctores, etiam Canonistę, de
hac re agentes, iuxta definitionem apostasiæ in
Regula traditam, inter ipsos communem, quod
sit de ratione apostasię, vt fides Christi iam su-
scepta deseratur; sicque differat ab hæresi, quę
id ad sui constitutionem non requirit: ostendit
hoc Suarez d. disp. 16. sect. 4 exemplo filij hę-
reticorum baptizati, & ab infantia in eorum
erroribus enutriti, si iam adultus; post susce-
ptam sufficientem de Christi fide instructionem
in eisdem erroribus permaneat, erit quidem
verus hæreticus, cum tamen nihil prius fide
diuina crediderit, imò nec habitum eius infu-
sum acceperit; casu, quo baptizans commisit
20 errorem circa substantiam Baptismi. At apo-
stasia, vt nomen ipsum sonat, desertionem su-
sceptæ iam fidei diuinæ necessario includit, &
vt quis propriè dicatur apostata, debuit in eo
fides Christiana præcedere: quia apostasia in
recessu consistit, & nullus recedit, nisi à termi-
no, in quo prius existebat, ergo &c.
21 Dixi omnes ferè, vt Antonius Sousa exci-
piatur, qui lib. 1. aphorism. cap. 8. num. 14. sic
asserit, Baptizatus, inquit, inter Paganos, aut
Iudæos, in suis erroribus educatus, sine suffi-
ciente notitia legis Christianæ, solummodo di-
cendus est apostata materialiter; si tamen nu-
tritus sit inter hęreticos cum sufficiente notitia
Christi Seruatoris, quamuis inuincibiliter igno-
ret veram, & Catholicam Ecclesiæ Romanæ
doctrinam, indeque transeat ad Iudaismum,
vel Paganismum, erit verè; & formaliter apo-
stata. Quoniam hic recedit à Christo, quem
formaliter cognoscit, non vero ille: hactenus
Sousa, qui nullum auctorem pro sua assertione
citat.
22 Quoad neutrum autem casum assertio Sousæ
admittēda videtur; quia nullus ex illis duobus
educatis inter Paganos, & inter Hæreticos re-
trocessit à fide Christiana, quam prius recepe-
rit, seu per quam prius crediderit; sicuti ratio
formalis apostasiæ postulat. Nec satisfacit ille
si dicat, quod retrocesserit ab habitu fidei Di-
uinæ infuso per Baptismum, quia hoc non suf-
ficit, sed requiritur ad apostasiā ex mente alio-
23 rum Doctorum retrocessio à fide actuali. Quid
quod vrget exemplum propositum à Suarez
de baptizato cum defectu commisso à bapti-
zante circa, substantiam Baptismi; cum tunc
nullo modo habitum fidei recipiat, & licet edu-
cetur inter hæreticos cum sufficiente notitia
Christi, si ad Paganismum transeat, non est in
re ipsa propriè, & formaliter apostata. Neque
video differentiam fundatam inter illos duos,
dato, quod in vtroque sit habitus fidei *Diuinæ*
infusus in Baptismo, cur primus educatus inter
Paganos apostata tantum materialiter; secun-
dus verò nutritus inter hæreticos cum aliqua
notitia Christi humana, seu naturali, apostata
formaliter à Sousa iudicetur; cum non inducat
rationem formalem apostasiæ retrocessio ab ea
notitia naturali, sed à vera fide, & cognitione
Christi supernaturali.
25 Hæc, elucidandæ veritatis gratia cum do-
ctissimo viro à me aliquantulum disputata: &
vt sensum meum aperiam, videtur posse redu-
ci ad quæstionem de nomine, an, & qualiter
sint vocandi apostatæ, qui aliqualem continēt
apostasiæ apparentiam, & non veram rationē
eius formalem, quales sunt descripti ab illo.
26 Quamquam pro foro externo, cui nos in no-
stris Regulis attendimus, assertio Sousæ ali-
qualiter admittenda; quia in eo illi baptizati
inter Paganos, & inter hæreticos enutriti, veri
apostatę præsumuntur, & vt tales tractandi, si
sufficienter in rebus fidei fuerint instituti.
27 Sed quænam retrocessio à fide diuina requi-
ritur ad apostasiam, & vt retrocedens pro-
priè, & formaliter dicatur apostata? Circa hoc
punctum, nonnihil apud DD. controuersum
duplex est sententia, altera valdè communis
sustinentium ad apostasiam formalem esse ne-
cessarium recessum à tota fide Catholica, etiā
cum abnegatione ipsiusmet Christi. Ita Guido
Carmelit. lib. de hæresibus, Turrecrem. in sum.
de Eccles. lib 4. part 2. cap. 13. Valentia 2. 2.
q. 12. punct. 1. Azor. tom. 1. lib. 8. cap. 17. q. 3.
Sanchez lib. 2. in Decal. cap. 7. num. 15. & alij
multi apud ipsos. Ratione ostenditur, quia
illa sola censetur perfecta rebellio, & separa-
tio à Christo, quæ nomine apostasiæ simpliciter
dictæ denotatur, ergo qui hanc contrahit, erit
formaliter apostata; si in totum à fide retroce-
dat, & transeat ad Iudaismum, vel Paganismū,
vel ad cultū Dęmonum per artem Necroman-
tiæ, vel Incantationis, non vero, qui sub nomi-
ne Christiano aliqua, vel aliquibus veritatibus
28 Catholicis relictis sit hæresibus. Hinc Sancti
Patres, vt Ambrosius, & Hieronymus, vti re-
fertur in cap. Iulianus, & in cap. Imperatores
3. q. 7. Iulianum Imperatorem non hęreticum
sed apostatam nominarunt; qui in totum à
fide Christi retrocessit: è contra vero alij Im-
peratores, vt Constan. qui retrocesserunt ex
parte à fide Christi, hæretici, & non apostatæ
nominati sunt.
29 Altera sententia est affirmātium sufficere
ad

ad formalem, & propriam apostasiam, si quis ex parte à fide diuina recedat, fiatque hæreticus, atque manifestè apparet, quod hęc sit D. Thomæ in textu articuli propositi dict. q. 12. cum ibi ad apostasiam formalem tantum requirat, eum, qui erat per fidem Deo coniunctus, ita ab ipso separari, vt non maneat amplius per fidem eidem coniunctus, quod fit per hæresim; ergò in hac reperitur formalis ratio apostasiæ: atque inde magis innotescit, quod sit hæc sententia D. Thomæ, quia in solutione ad secundum sic explicat illud prouerbiorum 6. Homo apostata vir inutilis, eo quod, inquit, nihil facere valet, quod Deo placeat, cum sine fide impossibile sit placere Deo, ergo in sententia D. Thomæ, imo & Salomonis, qui recedit à fide, & fit hæreticus, verè est apostata. Idem sentit D. Cyprianus lib. 1. epist. 2. inter apostatas enumerans quoscumque transeuntes ad hæreticos, sicut eos, qui transeunt ad Gentilismum.

30 Hanc sententiam præcipuè defendit Suarez dict. sect. 5. quod in heretico deficiente ex parte à fide inueniatur propria malitia apostasiæ eiusdem speciei, & essentię, cum apostasia, quam quis deficiens in totum à fide, & transiens ad Iudaismum, vel Paganismum committit. Probat efficaciter hac ratione, quia apostasia transeuntis ad Paganos, vel Iudeos, non consistit formaliter in illa specie infidelitatis eorum, sed in iniuria, quam apostata facit fidei receptæ, seu professioni eius, & consequenter Ecclesię Catholicæ, ac Christo Domino; sed hanc eandem iniuriam facit hæreticus professioni fidei, & ipsi Ecclesię, ac Christo; ergo quoad malitiam habet apostasiam eiusdem rationis, cum formaliter ęquè recedat à tota fide & ideo totam amittit; & consequenter à Deo apostatat. ita ex Suarez ferè ad verbum talis probatio.

31

32 Tenenda itaque absolutè à nobis ex secunda sententia, vti magis iuri, rationi, & veritati consona, iuri, inquam, quia in titulo de Apostatis, ponuntur etiam hæretici, vt in l. vltima. cap. de apostatis, & cap. quodam de apostatis, vbi censentur illi apostatę, qui cum professione Christiana legalia coniungunt, & isti sine dubio Hæretici sunt. Nihilominus ob authoritatem Doctorum primæ sententiæ, cum eodem Suarez, quoad quid nominis modificatio adhibenda; vt soli illi proprijssimè, & per antonomasiam vocentur apostatę, qui in totum à fide Christi, etiam cum eius abnegatione recedunt, & ad Iudaismum, vel Paganismum, &c. transeunt. Quamquam ille transitus etiam ex mente eorumdem Doctorum Valent. & Sanch. locis citatis, Suarez, ibidem, Bañes 2.2. q. 12. art. 1. dub. 1. Sanctarell. de hæresi capit. 2. dub. vnico, & aliorum communiter sit prorsus accidentalis ipsi apostasiæ, quia eius esse essentiale completur per solum recessum à fide Christi Domini.

33

34

35 Notandum hic valdè, cum tota formalis ratio apostasię reperiatur sæpè in hæresi, omnisque apostata, vt ostendimus sit hæreticus, non tamen è contra ferè omnia, quæ præcedenti ca pite multis Regulis à nobis dicta sunt de hæresi de hæreticis, aut suspectis de ea, de credentibus, fautoribus, receptatoribus, & defensoribus hæreticorum, eodem modo esse intelligenda de apostasia, de apostatis, aut suspectis circa eam, de credentibus, fautoribus, receptatoribus, & defensoribus apostatarum: quia contra istos proceditur ab Inquisitoribus, sicut contra illos, & eisdem pœnis, vt alibi videbimus, vtrique subijciuntur, ita Eymeric. 2. par. Direct. q. 44. & ibi Peña Commen. 69. Azor tom. 1. lib. 8. cap. 22. quæst. vlt. & Farinac. dicto §. 2. num. 19.

36 Sequitur discutiendum breuissimè illud aliud dubium, circa hanc à fide apostasiam discuti solitum, an ipsa sit species distincta ab alijs speciebus infidelitatis? Non pauci tenent, & quidem probabiliter apostasiam per antonomasiam sic proprijssimè dictam; quod per eam in totum à fide Christi cum abnegatione huius retrocedatur, distingui specie à Iudaismo, & Paganismo, non vero ab hæresi, idque nè multiplicent species infidelitatum, cum tres tantum communiter admitti soleant. Ita Syluest. verb. apostasia, initio, Alphonsus de Castro lib. 1. de iusta hæreticorum punitione cap. 7. & lib. 1. de hęresibus, cap. 4. Caiet. 2. 2. q. 10. art. 5. Bannes, & Valentia q. 12 ac alij. Ad sic tenendum videntur induci, quia vt paulo ante dictum, ratio formalis apostasię reperitur in hæresi; ergo ab hac non distinguitur specie, benè tamen à Iudaismo, & Paganismo, sicque tres tantum erunt species infidelitatis, quod est commune apud omnes Doctores.

37 Verum, vt vno verbo rem expediam, omnino placet vti probabilior resolutio illorum, qui dicunt apostasiam esse tantum circumstantiam aggrauantem respectu cuiusuis speciei infidelitatum, cui coniungitur. Ita expressè D. Thomas 2. 2. q. 12. art. 1. ad 3. cuius hæc sunt verba, Apostasia non importat determinatam speciem infidelitatis, sed quandam circumstantiã aggrauantem; ita etiam Turrecrem. vbi supra: Paludan. in 4. dist. 13. q. 3; Angelus verbo Apostasia, Can. lib. 12. de locis cap. 9. & præter alios ab eo relatos Suarez dict. sect. 5. qui vix adducunt rationem vllam, quæ conuincat.

38 Vnde quidquid dixeris circa hoc, quod non tanti momenti est, vt certum, & magis tutum defenditur ab omnibus, quod circumstantia apostasiæ siue ut solum aggrauans, siue mutans speciem infidelitatis, debeat semper manifestari in confessione. Imò & secta Iudaismi, vel Paganismi, &c. ad quam sit transitus, aperienda ex obligatione confessario; quia hic ex istis capitibus admodum variat iudicium circa statum pœnitentis. Docent idem Valentia tom. 3. disp. 1. q. 10. pun. 3. Sanchez lib. 2. in Decal. ca. 8. num. 17. Sanctarellus de hæresi cap. 2. dub. vni co, & alij.

39

40 Restat videndum de aliquali excusatione committendi apostasiam ex duplici capite, ignorantię scilicet, vel coactionis: quoad primum non est cur in eo explicando quidquam immoremur, cum iam constet ex dictis capite præcedenti, tota Regula centesima, vbi vidimus, quod

pertinacia requiratur essentialiter ad hæresim & pari modo erit requisita ad apostasiam; cum hęc in ratione formali ab illa non differat; atqui ibi resoluimus nullam ignorantiam, etiam affectatam (excepto aliquo casu, vti ibidem dictum) posse esse coniunctam cum pertinacia.

41 Tametsi vbi quis ex simplicitate, vel ex ignorantia, dummodo hęc inuincibilis non sit, à fide diuina recederet, aliqua insurgeret præsumptio apostasiæ, vel hæresis, & possent Inquisitores contra eum procedere docent Simãchas Cathol. instirut. tit. 26. num. 8. Farinac. de hæresi quæst 179. §. 2. & §. 8. ac alij per eum citati.

42 Quoad secundum distinguendum statim cum Glos. communiter recepta in cap. ad eius, dist. 5. de coactione absoluta, & conditionata; tunc dicitur coactio absoluta, seù insuperabilis, quando quis remittens, v. g. innitus, & reclamans ad fontem fertur, & cum verborum prolatione immergitur, ita declarat eam in collatione Baptismi Arnald. Albertin. in tract. de agnoscendis asserrion. Cathol. & hæret. quæst. 30. num. 7. sed clarius ad nostrum institutum Penna part. 1. Direct. q. 9. Commen. 24 vbi sic ponit exemplum, vt sit coactio insuperabilis, & absoluta casu, quo aliquis ligatus, & penitus renitens cogitur non per se. sed per alios genua Mahometo aut Idolo flectere, vel circumcidi, aut aliquid huiusmodi horrendum patrare. At-
43 que in his, & similibus euentibus coactionis absolutę ex mente prædictorum Albertini, & Peñæ, ac cæterorum omnium, nullum interuenit peccatum, cum desit voluntarium: nam actus malus eatenus est peccatum, quatenus voluntarius; imo tunc nulla etiam quoad forum externum insurgit pręsumptio apostasiæ, vel hæresis. Confirmatur ex cap. maiores, extra de Baptismo, ibi, sicut nec ille, inquit, notam alicuius reatus incurrit, qui contradicens penitus, & reclamans, thurificare Idolis cogitur violenter, atque de simili coactione videtur intelligendum illud 2. Machab. cap. 6. Ducebantur autem cum amara necessitate in die Natalis Regis ad sacrificia, & cum Liberi sacra celebrabantur, cogebantur hedera coronati Libero circuire: & hoc satis pro re adeo certa; vide plura apud Peñam.

44 Ex mente item eiusdem Pennę, & aliorum coactio, seu vis conditionata circa præsentem materiam tunc reperitur, quando iniecto metu, seu sub comminatione alicuius damni temporalis constringitur quis aliquid facere, vel dicere contra fidem, aut ab ea retrocedere. Cum autem metus, sicut & tale damnum possit esse multiplex, nimirum cadens in constantem virum, seù valdè grauis, vt mortis corporalis, mutilationis membri, &c. aut non ita grauis, vel leuis, vt carceris, exilij, famis, moderatę flagellationis, &c. ita multiplex indę resolutio doctrinalis pro qualitate cuiusque personæ coa
45 ctæ. Vnde primo cum Antonio Sousa li. 1. Aphoris. cap. 17. num. 2. vt certum omnino tenendũ, quod quiuis, cuiuscunque status, & conditionis si ex vi cuiusuis coactionis non solum externè, sed etiam internè à fide retrocedat, fit formalis apostata, seu hæreticus, & vt talis iudicandus; vbi de errore mentis per confessionem eius constiterit. Ratio est, quia actus internus non cogitur; sed prorsus liberè elicitur, ergo ob externam coactionem non excusabitur ab errore interno mentis.

46 Quicunque verò ob metum valdè grauem vt mortis, mutilationis membri, aut similium coactus exterius à fide verbis, vel factis separatur, ea tamen in corde retenta licet peccet mortaliter, non censetur apostata, vel hæreticus, nec in vllo foro insurgit præsumptio erroris contra ipsum. Patet exemplo Marcellini Summi Pontificis, qui tempore Diocletiani, & Maximiani per huiusmodi coactionem ex mortis metu Idolis sacrificauit, quamuis non excusetur à mortali; quia tamen Christi fidem mente retinuit, non fuit hæreticus, aut apostata putatus; ex cap. Nunc autem 25. dist. & ita Albertin. vbi supra num. 6. Simanchas Cathol. instit. tit. 17. num. 2. quęst. 35. & 36. Syluester verbo apostasia num. 4. Decian. tract. crimin. lib. 5. cap. 18. Peña in Direct. par. 1 quæst 9. Commen. 24. (Quidquid Eymericus ibi in contrarium dicat) Tolet. in summ. lib. 1. cap. 19. num. 4. Sanchez in Decal. lib. 2. cap. 7. & alij multi; quos longè refert, & sequitur Farin. de hæresi q. 183. §. 3.

47 Præterea qui ob conditionatam coactionem, ex metu non ita graui, seu leui, vt carceris, exilij, famis, &c. vel ex metu reuerẽtiali patris fidẽ diuinã exterius abnegat, si fuerit persona grauis mysteria fidei probe intelligens, vt Episcop. Clericus, Religiosus, Theologus, Nobilis, aut similis, vehementem apostasiæ, vel hęresis suspitionem contrahet, solam vero leuem, si persona fuerit rustica, idiota, puer, mulier, &c. ita cum citatis Peña, & Farin. ac alijs tradit
48 Sousa vbi supra num. 4. & 5. Assignatur vero iure optimo hæc differentia inter prædictas personas; ratioque eius est, quia quo magis quis in rebus fidei instructus existit, eo firmius in ea persistere debet, ergo si in fide langueat, & exterius retrocedat ob leuem coactionem, maior insurget præsumptio, quòd etiam interius retrocesserit.

49 Dein recedens à fide diuina per vim, vel coactionem, si hac cessante non statim redeat, nec cesset ab actibus apostaticis, vel hæreticalibus, contrahit vehementem apostasiæ, aut hæresis suspitionem; secus, si statim reuertatur, & hinc minuitur suspitio, ita vt vbi prius erat vehemens, maneat tantum leuis, tradit cum eisdem Penna, & & Farin & cum Simanc. dict. tit. 17. num. 37. Sousa ibidem num. 6.

50 Sed quid si vtraque coactio absoluta, & conditionata simul reperiantur in eodem actu apostasiæ, vt in transitu à fide diuina ad Mahometismum? De hoc casu nullus quod legerim tractat, est tamen practicabilis, & fuit aliquoties propositus in nostra congregatione Sancti Officij Melitensis, contigit enim vt ex tribus, quæ in eo transitu exequi communiter solent; duo per coactionẽ absolutã, nempe quis ligatus

insu-

insuperabiliter circumcisionem sustinuerit, & digitum non per se ipsum, sed per alium erexerit, at tertium proferre scilicet verba in honorem Mahometi, per conditionatam ex metu damni temporalis executus fuerit: nequit enim talis verborum prolatio absolutè, seu insuperabiliter cogi; sed tantum sub commina-
51 tione alicuius damni. Vnde occurrente hoc casu semper iudicaui, saluo meliori iudicio meorum Dominorum Consultorum, quod hinc insurgat aliqua præsumptio formalis apostasiæ, maxime si concurrant alia adminicula, seu indicia, vt si cessante coactione statim non redijt si sponte quoad alia externa sicuti Turca gessit.

Quid de Apostasia, & de Apostatis à Religione & ordine, & an aliquando subsint Iurisdictioni Inquisitorum?

REGVLA CVIII.

52 Apostasia à Religione est retrocessio à statu Ordinis, aut professionis religiosæ iā assumpto, siue dimisso habitu, siue retento; cum intentione tamen non redeundi ad illum. Vn-
53 de non erit quis apostata à Religione, sed fugitiuus, si ad vagandum, & liberius viuendum dimittat habitum, vel statum, ipsum postea
54 reassumpturus. Religiosus vero, vel in sacris constitutus, si vxorem ducat, censetur apostata, & subest Inquisitorum iurisdictioni, sicut è contra etiam subest coniux, si post consummatum matrimonium, profiteatur Religionem, extra casus à iure permissos.

55 Diximus supra iuxta doctrinam D. Thomæ 2. 2. q. 12. art. 1. vnam tantum esse apostasiam à Religione, cuius vnitatis hęc ratio reddi potest, quod vna sola sit virtus Religionis, quam tam in statu clericaturę, quam in statu professionis religiosæ homines diuino cultui dicantur: illam cum Suarez diuisimus in duas, ab ordine scilicet apostasiam, & à pro-
56 fessione religiosa. De vtraque simul, ac principaliter tractat titulus Decretalium de Apostatis, & iterantibus baptisma, atque super cap. 1. huius tituli declarant naturam huius apostasiæ à religione iuris expositores, præcipuè Innocentius, & Hostien. num. 1. vers. tertia irregularitatis, adducentes text. in cap. omnes 27. q. 1. Legendi circa hanc materiam prę ceteris, quos ipsi copiosè referunt Farin. dict. q. 183. §§. 6. 7. 8. & noster Antonius Sanctarellus tract. 2. de Apostasia à religione per octo capita, & dubia multiplicia: (& tamen nec verbum vnum ipse de apostasia à statu ordinis, seu clericaturę, quod miror) nos ex vtroque pauca pro nostro instituto breuiter decerpemus, pendentes aliquantulum propositam descriptionem apostasiæ à Religionis, vel clericaturæ statu, & alias partes præsentis regulæ.

57 Dixi, retrocessio à statu ordinis, vel professionis religiosę iam assumpto, vt constat ex traditis supra de Apostasia in communi, nemo enim dicitur recedere à statu, quem prius non susceperit, nec relinquere terminum, in quo
58 antea non fuerit. Hinc certum habetur, non esse apostatas illos, qui tempore nouitiatus habitum relinquunt, & à religione recedunt, cap. consulti, & cap. penult. de regularibus; tradantque Syluester verb. Religio, 5. q. 8. Azor tom. 1. lib. 12. cap. 3. q. 6. & alij. Ratio est, quia nouitij ante professionem, vel ante emissa vota, per quæ veri Religiosi fiunt, non dicuntur propriè quod in Religionem sint ingressi, nisi quoad beneficium Canonis, & alia quædam priuilegia, patet ex cap. religiosi §. quamuis, de sententia excommunicationis in 6.

59 Etiam certum inde habetur, non esse apostatam illum, qui extra monasterium ex deuotione, vel ex voto peculiari sumpsit habitum alicuius Religionis, si eum dimittat, etiamsi per multos annos ipsum gestauerit. Constat ex cap. vt Clerici de regularibus, & obseruant ibi Hostien. num. 1. Calderinus Consil. 5. de regularibus, Menochius de præsumpt. præsumpt. 83. num. 15. & alij citati à Sanctarello capit. 3. dub. 1. num. 5. Conuincit hoc ratio, quia gestans diù taliter habitum religionis, non est propriè religiosus, nec statum regularem suscepit, ergo non contrahat apostasiam per dimissionē
60 habitus, Atque ob hanc rationem, vt cum Nauarro consil. 6. & 7. de stat. Monach. docet ibidem Sanctarell. non sunt apostatæ moniales Turris speculorum de Vrbe, si recedant à Monasterio habitu dimisso etiam cum animo non redeundi, quia non sunt propriè religiosæ.

61 Dixi, siue dimisso eius habitu, siue retento, atque hoc commune est inter Doctores; quod quis possit esse apostata, etiamsi retineat habitum suæ Religionis. Ita Abbas in cap. 1. de Apostatis num. 2. & ibi Ananias num. 3. Armilla & Angelus verb Apostasia, ille num. 11. hic nu. 4. Mascard. de probat. lib. 1. conclus. 12. num. 1. Decianus in tract. crimin. lib. 5. cap. 27. num. 21. & alij, quidquid in contrarium Calderinus consil. 1. de Apostatis, dicat requiri ad apostasiam hanc dimissionem habitus, in quo fine dubio decipitur, quia sicut assumere habitum non est de essentia religiosi, cum habitus non faciat monachum, sed professio regularis, vt dicitur expressè in cap. porrectum, extra de regularibus, & cap. consuluit tit. qui clerici, vel vouentes, vt benè ait Abbas in dict. capit. Porrectum num. 7. quod valeat professio facta, licet non fuerit susceptus habitus religiosus, pari etiam modo non erit de ratione formali apostasiæ à Religione habitum eius dimittere, sed poterit esse quis propriè apostata, quamuis habitum Religionis iam assumptum non relinquat; si alia requisita essentialia concurrant, vide Farin. §. 6. num. 62.

62 Præterea dixi, cum intentione tamen non rede-

redeundi ad illum: atque hæc est præcipua
conditio essentialis apostasiæ à Religione,
per hancque differuntur essentialiter inter se re-
ligiosus tantum fugitiuus, & religiosus aposta-
ta à Religione. Fugitiuus namque dicitur, qui
sponte discedit, vt sit extra iurisdictionem, &
obedientiam superioris, & ad tempus libere
vagetur, cum animo redeundi: at apostata di-
citur ille qui à domo, vel monasterio discedit
animo, & voluntate deserendi statum religio-
sum, nec amplius reuertendi ad ipsum, vndè
omnis apostata est fugitiuus, tametsi non om-
63 nis fugitiuus sit apostata. Docent optime Ca-
ietanus 2.2 q.12.art.1.dub.2.Nauar.cons. vni-
co de apostatis num.8. vbi apostata à religione,
inquit, dicitur qui deserit religionem, quam
professus est, cum animo non reuertendi ad
suam: cui consequens est non omnem religio-
64 sum fugitiuum esse apostatam. Sed melius con-
iungendo doctrinam precedentis numeri, Gre-
gor. de Valentia 2.2.disp.1.q.12.vers.circa apo-
stasiam, religiosus, inquit, recedens a religio-
ne absque facultate, est verus apostata, si ha-
beat animum excutiendi obedientiæ iugum,
neque excusatur ab apostasia retinendo habi-
tum; si tamen habeat animum manendi in suo
statu, ac redeundi, fugitiuus quidem, & vagus
est; sed non apostata: similiter etiam Bannes
ibidem dub.1.conclus.2.Azor.tom.1.lib. 12. c.
16.q.1.Syluest.verb.apostasia,vers.quarto quæ-
ro, & alij multi relati à Sanctarello.

65 Verum ad exemplificandum magis, & di-
stinguendum inter fugitiuos, & apostatas reli-
giosos, notandum id, quod disponitur in cap.
vt periculosa, tit. ne clerici: vel Monachi in
6. per sequentia verba: Vt periculosa religiosis
euagandi materia subtrahatur, districtius inhi-
bemus, nè de cætero aliquis quamcumque re-
ligionem tacitè, vel expressè professus in scholis
vel alibi temerè habitum religionis suæ dimit-
tat, nec accedat ad quæuis studia litterarum,
nisi à suo Prelato cum consilio sui Conuentus,
vel maioris partis eiusdem sibi eundi ad studia
licentia primitus sit concessa; si quis autem
horum temerarius violator extiterit, excom-
municationis incurrat sententiam ipso facto,
66 &c. Totum hunc textum per duo capita
copiosè explicat Sanctarellus, & quinam sunt
comprehensi sub ipso, prædictamque excom-
municationem incurrant, aut secus, multis
ostendit, perpendens maximè particulas illas,
temerè, & temerarius; non enim temerariè
dicuntur fieri, quæ lege saltem naturali per-
mittente fiunt, l.nemo damnum ff. de reg.iur.
vt docet Glos. in cap.penult de vita, & honest.
67 clericor. verb. causa. Atque hinc diuersa sci-
tu digna infert Sanctarellus, quæ, & alia tan-
quam remota à nostro instituto libens omitto
68 tibi legenda apud ipsum. Qui benè concludit
in proposito textu cap. vt periculosa, esse ser-
monem præcipuè de religiosis fugitiuis, & non
de Apostatis, nisi temerè dimittentes in scho-
lis, vel alibi habitum suæ Religionis, habeant
animum illum non reassumendi, aut nun-
quam ad statum religiosum relictum redeun-
di: ita ille cum citatis Doctoribus capit. 3.
dub. 1. numer. 1.

69 De clerici secularis apostasia à Religione
agit peculiariter Farin. toto §.9 à num. 125. &
ponit generalem doctrinam, quod clericus ha-
bitum clericalem dimittens, & in seculari ha-
bitu incedens dicatur apostata ex mente Inno-
cen. in cap.1.num.1. vers. hoc autem fit extra
de Apostatis, & ibi Hostiensis num. 1. Abbas
num.1. & omnes communiter Canonistæ. Sed
benè idem Farinacius num. 119 cum Syluest.
verb. apostasia num. 5. cum Angelo eodem
verb. num.1. & cum alijs multis limitat dictam
doctrinam, quod intelligatur de Clericis con-
stitutis in Sacris Ordinibus, vel etiam in mino-
ribus, dummodo habeant beneficium Ecclesia-
70 sticum. Ex Theologis Dominicus Bañes su-
per 2.2. quæst.12.artic.1. D. Thomæ benè de-
clarat hanc apostasiam, esse scilicet retroces-
sionem à statu ordinis sacri ad statum secula-
rem propria auctoritate. Sed magis complerè
Alexand. Pesant. relatus à Farinac. ibidem osten
dit assignatis omnibus requisitis, quis sit apo-
stata à clericatu, qui existens, inquit, in ordi-
nibus sacris, seu maioribus omnino quoàd ha-
bitũ retrocedit ab eo statu, & transit ad statũ,
seculare animo nõ amplius reuertẽdi ad priorẽ
71 statũ sic ille. Atque hæc vltima conditio, con-
sequenter loquendo ad dicta paulo ante neces-
satio à nobis admittenda est; nam si clericus
retrocedens à suo statu dimisso habitu, habeat
animum reuertendi ad eum, non erit propriè
apostata, sed fugitiuus, vel vagus ad liberius
viuendum. Qualiter autem Clerici minorum
ordinum, aut solum tonsurati amittant priui-
legium Canonis, & fori, si non incedant in ha-
bitu, & tonsura, nequaquam est nostri institu-
ti id expendere, tametsi Farin. & alij hic co-
piosè expendant.

Circa vltimam nostræ Regulæ partem (quæ
72 formationem Consultoris Sancti Officij propè
attingit) cum limitatione affirmant aliqui, vt
Vmbert. Locat. in iudiciali Inquisit. verb. Hæ-
reticus, num. 22. & Decian. tract. crimin. lib. 5.
cap. 17. contra Religiosos, & clericos secula-
res sacris ordinibus initiatos posse Inquisitores
fidei procedere tanquam contra suspectos de
hæresi, si non clam, sed palam ducant vxorẽ,
dimisso habitu religionis, vel clericaturæ, aut
etiam retento. E contra verò cum extensione
asserunt Menoch. de præsumpt. lib. 5. præsumpt.
6. num. 35. & idem Vmbertus citans Baldum
in l. nemo clericus, C. de Sacrosanct. Eccl. quod
religiosus, vel clericus ducens palam vxorem,
non solum contrahat præsumptionem hæresis,
sed etiam sit verus hæreticus, & habeatur talis
ex solo facto ipso, etiamsi non dicat se crede-
re, quod licitum sit clerico, vel religioso, vt
voluerit vxorem ducere.

73 Doctrina tamen vera, ac communiter recep-
ta hæc est, quod nec limitatio illa, neque
hæc extensio locum habeant, sed siue clam,
siue palam religiosi, aut clerici prædicti vxo-
rem duxerint relicto habitu, aut etiam non
relicto, maneant apostatæ a Religione, &
insurgat contra ipsos suspicio erroris, ob quem
subsint iurisdictioni Inquisitorum, non
tamen

tamen quod facto ipso ducendi vxorem fiant veri hæretici; nisi fateantur se credere cum Luthero esse licitum religiosis,aut clericis matrimonium inire. ostendo singula saltem aucto ritate Doctorum,manere veros apostatas à Religione per actum nubendi,tradunt,vt certum omnes Canonistæ in cap.1.de Apostatis.præcipuè Innocen.num.1.Abbas num.2. & Ioan.de
74 Anan.num.2. Quod verò tam ex matrimonio occultè, quam publicè à Religiosis, vel clericis contracto proueniat contra eos præsumptio erroneę credulitatis, ratione cuius possint ab Inquisitoribus persequi, docent melioris notæ auctores, vt Simanchas Cathol.instit. tit.40. à num.9.Campeg.in addition. ad Zanchm.cap. 35.Peña 2.p. Directi. Comment. 74.Sousa lib. 1.Aphorism.cap.8 num. 16. Rojas singul. 98. num.5.Farin.dict.q.183.§.6.num.73.& alii plures apud istos duos. Patet inde, quia assignari non potest ratio, cur religiosus,vel clericus ducens publicè vxorem reddatur suspectus de errore contra fidem, & non qui eam occultè
75 ducit. Quoad vltimum, quod solo facto nubendi clericus, vel religiosus non fiat verus hęreticus, nisi appareat de mala credulitate interna; sed tantum reddatur suspectus de ea, tenent contradicentes merito Vmberto, & Menochio, Ioannis de Anania in cap. ad abolendam num.27 extra de hæreticis, ac citati à nobis Sousa, & Farin.num.76. & 77. vbi benè affirmat hanc opinionem esse veram, vide apud ipsum.
76 E conuerso etiam vxoratus fit suspectus de mala credulitate, & subijcitur iurisdictioni Inquisitorum,si viuente adhuc vxore sine eius cõsensu, aut etiam ipsa consentiente religionem ingrediatur, vel Sacros ordines suscipiat,exceptis casibus à iure concessis, sic resoluunt addu cti Sousa num.17.&Farin.num.74.cum Simanc. Cathol.instit.tit.40.num.14. Qui efficaciter probat à paritate rationis ex dictis de religioso,vel clerico ducente vxorem, quia nihil refert, an matrimonium antecedat,vel subsequatur cum in vtroque casu eodem modo insurgat prę sumptio erroris, quod liceat matrimonium cum statu religioso, vel cœlibatu clericali coniungere.
77 Nota cum eodem Farinac.ibidem limitationem circa Grecos Catholicos, quod tollerantur ab Ecclesia, vt habentes iam vnicam vxorem virginem, possint licitè absque vllo impedimento ad Sacros ordines promoueri; non tamen è contra, vt iam in sacris constituti valeant aliqua ratione vxorem ducere. Vnde in
78 facti contingentia, triginta circiter abhinc annis in hac Ciuitate Melitensi sacerdos quidã Gręcus, quod ducere vxorem tentauerat, & iam sponsalia de futuro inierat, denunciatus fuit, & in congregatione Sancti Officij, me præsente, & sentiente, vt leniter suspectus de prędicto errore iudicatus.

Quid de Apostasia, & de Apostatis ab obedientia? & an aliquando Iurisdictioni Inquisitorum subsint?

REGVLA CIX.

79 Qvæcumque retrocessio ab obedientia cuiuscumque superioris, vel transgressio pręcepti eius iniusta, est aliquo modo apostasia in hoc genere. Erit item admodum propriè talis, si ex superbia, vel ex contemptu superioris, illa procedat; maximè si sic ab obe-
80 dientia Summi Pontificis, quis apostatet. Denique multo magis propriè illi censentur apostarę ab obedientia, qui ideo nolunt obedire, quod ex errore mentis credant non esse obligationem obediendi superioribus: & contra istos vltimos inobedientes possunt Inquisitores fidei procedere.

81 Hos tres gradus apostasię ab obedientia colligo, ex auctoribus, qui hac de re tractant pręcipuè ex Farin.de hæresi q.183.§.5 à num.53. vbi statim vniuersalem regulam ponit, quod sit apostasia inobedientię in genere sumpta, transgressio præcepti: probat ex cap. si quis venerit, & cap.illud de maioritat.& obedien.cum Glos.In cap. 1.de apost. & cap. alieni 3.q.4.Tenent hanc doctrinam, vt omnino certam, Paulus Grilland. tract. de hęret. num. 8. vers. secunda est inobedientiæ, & Ioan. Rojas part.1.de hæreticis num.489. qui ita verbis generalibus eam declarat, secunda, inquit, est inobedientię, qua quis sponte transgreditur præceptum Dei, vt patres nostri Adam, & Eua Gen.3. sed magis facit ad rem testimonium Anacleti Papę epist. 1 Decret. vbi ait spontè transgredientes legem Apostatas nominari. At-
82 que per se clare patet, quod debeat intelligi de quauis transgressione iniusta, & de præcepto cuiusuis superioris legitimi. Secus in oppo-
83 sito, si superior non sit legitimus, aut vt talis cum fundamento non leui habeatur (quippe in dubio semper pro superiore, & pro iurisdi. ctione eius) vel si manifestè contra Deum, & contra rationem præcipiat;quam limitationem meritò adiungit idem Farin.num.58.
84 Secundus gradus apostasię ab obedientia ad modum proprię, cum quis ob superbiam, vel ob contemptum Superioris, non seruat eius pręceptum, nec illi, aut sacris Canonibus, vel Dei mandatis vult obedire, proponitur ab eodem Farin.ibid. num 54. ex mente omnium, præcipuè Hostien.in summa de apostat. §. quot species num.2. D Anton. 2. part. tit. 12. cap.6. versic. contingit etiam. Syluest. verb apostasia num. 3. Mascard. de probationibus lib. 1. conclus.112.num.12.Vgolin. tractat. de censuris Papę reseruatis part. 2. & Suarez de fide disput.16.sect.5. Probant à fortiori ex eisdem cap.alieni 3.quęst.4. & cap.si quis, de maiorit. & obedien. quę affert Gloss. citata in capit. 1. extra de apostatis ad ostendendum primum apostasię ab obedientia gradum, vt di-

85 vt dictum paulo ante. Exemplum præcipuum huius secundi gradus Apostasiæ ab obedientia assignatur in Lucifero, & Angelis sequentibus, qui ob superbiam noluerunt obedire, atque ideo apostatæ, & rebelles solent à Patribus dici Vnde D. Gregorium Nazianzenum otation. 18. & 42. nec te pigebit. Addit autem benè Suatez adductus speciali modo posse, in hoc ordine dici apostatas, qui à Summi Pontificis obedientia recedunt, & hoc modo se ab Ecclesia separant: sed de his sic separatis, nempè de Schismaticis commodius postea.

87 Pro tertio tandem gradu apostasiæ ab obedientia grauioris, & multo magis propriè, nimirum quando quis recedit ab ea, eo quod teneat cum errore mentis non esse obediendum Superiori, facit textus in cap. nulli 19. dist. & tradunt Innocen. in cap. 1. num. 1. vers. & tamè obediendum, extra de apostatis, ibidem Hostien. num. 1. vers. Quod verum est, Albertinus rubric. de hæreticis in 6. q. 13. num. 56. Syluest. verb. apost. num. 3. & Farin. cum multis per ipsum relatis, vbi supra num. 56. Atque iste gra-

88 dus apostasiæ ab obedientia cum prædicto mētis errore ad nostrum maximè institutum spectat; quia contra tales inobedientes possunt, & tenentur DD. Inquisitores procedere, & est casus propriè Sancti officij, vt docent Decian. tract. crimin. lib. 5. Farin. citatus num. 56. & Sousa ibidem, num. 19. Ad quod ostendendū

89 historicè inseruit illud quod circa annum à Sāctissimæ Virginis partu 1296. Bonifacio VIII. Sūmo Pontifice, & Adulpho Cæsare Germano prodierint quidam peruersissimi homines Pseudo-Apostoli dicti, duce quodam Gerardo Sagarello Parmensi, infecti varijs erroribus, inter quos perniciosissimus fuit ille, nemini scilicet esse obediendum, nisi immediatè Christo Domino, sicuti obedierunt Apostoli, sicque obedientiam è medio tollebant respectu quorumcumq. superiorum, per quos Christus Dominus existens in Cœlo mediatè hominibus im

90 perat. Hunc errorem etiam turpissimè errando innouarunt ex parte, postea lutherani cum Magistro suo Luthero negantes præstandam esse obedientiam Prælatis Ecclesiæ, nisi in his solum, quæ in Sacra Scriptura sunt apertissimè expressa, sic vtrumque refert Prateolus in suo Elencho alphabetico, verb. Pseudo-Apostoli, & verb. Lutherani, alterutrum igitur ex his erroribus amplectuntur apostatæ ab obedientia, vel præsumuntur amplecti.

91 Notanda tamen limitatio, quam merito præcedenti doctrinæ adhibet ibidem Farin. nu. 59. & 60. cum Albertin. citato, Syluest. verb. Apostasia num. 2. & cum alijs quod excusabitur aliquando à prædict. error. apostata inobedientiæ, si non obediat præceptis superiorum ob acquisitionem alicuius commodi, aut ob euitationem alicuius damni temporalis, vel saltem ob fragilitatem humanam, non quod falsò, seu erronee credat carere eos potestate præcipiendi, aut nullo modo esse ipsis obedien-

92 dum. Verum non obstante hac limitatione, non obediens ex illis motiuis, haud raro peccabit mortaliter, vt affirmat idem Farinac. & manebit contra ipsum aliqua erroris præsumptio: circa quod legendus Albertinus ibidem num. 61.

Quid & quotuplex schisma? quis schismaticus, & quando Iurisdictioni Inquisitorum subiectus?

REGVLA CX.

93 Schisma strictè sumptum definitur, disiunctio rebellis ab vnitate corporis Ecclesiæ constantis ex vniuersis fidelibus, vti membris, & Romano Pontifice vti capite. Hæc disiunctio fit dupliciter, primo si quis verbis, aut factis se disiungat à capite Ecclesiæ, simulque à cæteris membris; secundò si vel à solo capite, vel à solis membris: atque alterutro modo quiuis separatus sit, dicitur propriè schismaticus, impropriè vero, si à suo Episcopo

94 seu Pastore, & ab ouibus eius separetur. Contingit autem sæpissimè, vt schisma sit coniunctum cum hæresi, & tunc cognitio illius, & punitio schismatici ad Inquisitorem spectat.

95 Pro effugienda omni æquiuocatione, & pro maiori luce doctrinæ huius Regulæ, præmittenda multiplex nominum schisma, & schismaticus acceptio: sumuntur enim tripliciter, primò largissimè, seu valde impropriè, ita vt aliquando in iure, & à Doctoribus dicatur schismaticus quiuis peccator, aut criminosus, & consequenter schisma quodcumque crimen, vel peccatum mortale, cap. Sacerdotes 1. q. 1. & cap. dixi 25. q. 3. quibus id ostendunt Ioann. Andr. n. 3. & Anchar. n. 1. cap. 1. extra de schismaticis, & tradūt Sylu. & Ang. ver. schisma, ac Farin. de heresi q. 184. §. 1. num. 3. & 23. cum

96 alijs ab ipso relatis. Secundo sumuntur aliquantulum largè seu impropriè, quo modo quisquis excommunicatus existit, dicitur schismaticus, & ipsa excommunicatio per consequens erit schisma; indicant dict. cap Sacerdotes, & cap. Apostolicæ 24. q. 3. ijdem auctores, maximè Angel. & Syluester verbo schisma, & Farin. In neutra tamen istarum acceptionum est nobis futurus sermo de schismate, & de schismaticis.

97 Sumuntur tertio nomina schisma, & schismaticus iam strictè, & propriè, sicque de schismaticis agitur in cap. 1. & 2. quibus constat totus titulus, extra de schismaticis, & sunt illi, qui se contra Romanam Ecclesiam rebellantes ab eius vnitate se diuidunt. Atque secundum hanc acceptionem tractat ex professo de schismate, & schismaticis, D. Thomas 2.2 tot. q. 39. in quatuor articulos diuisa, & in primo excitat dubium, an schisma sit speciale pecca-

98 tum? Ad quod affirmanter respondet, & ostendit adducta nominis etymologia ex D. Isidoro in lib. etymol. quod schisma à scissura animorum sit vocatum, & cum scissio vnioni opponatur, peccatum peculiare schismatis dicetur, quod directè, & per se oppositum est vnitari

tati principali, quam facit caritas coniungen-
do totam Ecclesiam in vnitate Spiritus, vniuer-
sa scilicet membra eius inter se, & cum suo ca-
pite Christo Domino, seu illius Vicario Roma-
no Pontifice: hactenus compendiose doctrina
D. Thomæ in corpore illius artic. Secundum
quam formatur, & traditur à Doctoribus com-
muniter definitio schismatis proposita, præci-
pue à Sanchez lib. 2. in Decal. cap. 36. num. 1.
à Sousa lib. . Aphorismorum cap. 20. num. 2. &
à Sanctarello tract. 1. de hæresi cap. 43. num. 2.
99 Quo cum ad maiorem claritatem addidimus
in ea definitione particulā; *rebellis*; quia dicta
disiunctio ab vnione Ecclesię, semper fit cum
aliqua rebellione contra eam, seu ipsius caput
Summum Pontificem modo statim indicando.
100 Declarat benè citatus Sanchez cum Caiet.
dicto art. 1. & cum Valentia 2. 2. disp. 13. q. 15.
punct. 1. qualiter Ecclesiæ vnitas scindatur per
schisma, non quod Schismaticus eam omnino
tollat, quasi in alijs non maneat; sed tantum
ex parte in quantum hæc vnio ex ipso consta-
bat, eo quod nolit se gerere tanquam mem-
brum corporis Ecclesię in aliqua, vel aliquibus
actionibus circa fidei doctrinam, circa cultum
Religionis, & circa spirituale regimen; quibus
reliqui fideles, & membra eius apto quodam
ordine connectantur inter se, & cum suo capite
Romano Pontifice; aut quod renuat huic vt ca-
piti, seu vt Principatū quemdam in talia mem-
bra habenti se subijcere.
101 Hinc iam patet duplex modus, & quasi spe-
cies schismatis, & Schismaticorum, teste Diuo
Thoma dicto art. 1. in fine corporis, per hæc
verba schismatici, inquit, dicuntur, qui subesse
renuunt Summo Pontifici, & qui membris Ec
clesiæ ei subiectis communicare recusant. Iu-
xta quod Angelici Doctoris testimonium, id
magis extendens Sanchez vbi supra num. 2. af-
firmat primum modum schismatis esse, quo
quis se à capite Ecclesiæ, cæterisque simul mē-
bris disiungit: secundum vero, quo separatur
quis, vel à solo capite, Papa scilicet recusando
se ei subijcere modo dicto, vel à solis membris,
eligendo exercitium actionum spiritualium, vt
credendi, sperandi, recipiēdi, & administrandi
Sacramēta, orandi &c. non vt membrū Eccle-
siæ Catholicæ; sed tanquā si ipse esset cū alijs
102 quoddā totum seorsum. Quamquam optime
addit Valentia citatus dicto punct. 1. post 3.
propositionem, quòd tacitè, & virtualiter se à
membris quoque disiungat, qui se à capite ex-
presse disiungere intendit, & è contra à capi-
te, qui à solis membris; cum enim hæc, & illud
sint inter se connexa, & subordinata; disiun-
gens se ab alterutro, consequenter ab altero,
velit, nolit, se disiungat, necesse est.
103 Nota primò non consistere rationem schis-
matis in quacumque inobedientia, & rebel-
lione respectu Papæ: quando enim quis non
vult stare iudicio; & præcepto eius ex parte rei
iudicatæ, & prçceptæ, quod aliter circa eam
iudicet, quam ipse Pontifex, vel ex parte per-
sonæ Pontificis Summi, quod hunc suspectum,
aut sibi infestum existimet; si alioquin reco-
gnoscit ipsum tanquam superiorem, & caput
Ecclesiæ, nequaquam erit Schismaticus, nec
de schismate suspectus; licet aliquando peccet
104 ei non obediendo, vel aliter. Requiritur ita-
que ad constituendum schisma, vt inobedien-
tia, & rebellio circa Papam sit ex parte officij
ipsius, nimirum si quis rebellet, & renuat Sum-
mo Pontifici subijci, quatenus officio fungitur
Pontificio, & sic vt est Ecclesiæ caput. Ita cū
D. Thoma 2. 2. q. 39. art. 1. ad 2. docent om-
nes communiter, prçcipue ibi Caietanus, & Ba-
ñes, Valentia disp. 3. q. 15. pūct. 1. propositio-
ne 3. Azor tom. 1. lib. 8. cap. 20. q. 4. & Sanch.
105 vbi supra num. 3. Qui adhuc bene limitant,
quod non sit schismaticus quiuis nolens subesse
Pontifici, eo quod probabiliter teneat eum
non esse legitimum Papam; (quod maxime
euenit, quando diuersi sunt electi ad Papatum
à diuersis factionibus) nam sic tenens non re-
nuit subijci Papæ, sed huic personæ, quam non
esse Pontificem putat.
106 Duplex alia limitatio hic assignari solet,
nempe, quod non sit schismaticus quicumque
non vult subesse Papæ tanquam temporali Do-
mino alicuius Oppidi, sed eo relicto, vbi prius
erat Incola, transit ad aliud, vt alteri Principi
subsit. Ratio est, quia, vt rectè obseruet Na-
uarrus de datis pro iustitia, vel gratia notabili
17. num. 29. Papa vt Dominus temporalis, non
est Papa, nec caput Ecclesiæ; ergo illa scissio,
& rebellio formaliter non fit erga Papam, nec
contra officium eius, vt Papa est, quod vt dixi-
107 mus, ad rationem schismatis requiritur. Pa-
ri modo non erit schismaticus, qui à reliquis fi-
delibus, non vt membra Ecclesiæ sunt, & Papę,
vt Papæ subijciuntur; sed vt sunt quidam ho-
mines rempublicam ciuilem constituentes, se
disiungit: quia tunc non fit disiunctio ab vni-
tate Ecclesiæ formaliter, vt requiritur ad ra-
tionem schismatis. Tradunt vtramque limi-
tationem Vgolinus de censuris Papę reseruatis
2. p. cap. 1 § 1. num. 4. & Sanchez vbi supra
num. 4. Posteriorem vero idem Sanchez ac su-
pracitati Azor, & Valentia cum alijs.
108 Nota secundò, quod non requiratur ad cō-
stituendum schisma, vt quis velit se directa in-
tentione subtrahere à Papæ obedientia, aut vt
voluntatem hanc verbis exterius exprimat di-
cens se nolle ei subesse; sed sufficiat si id velit
indirectè, nempè opere ipso, & effectu, vt con-
gregando Concilium Generale absque licentia
Summi Pontificis, aut illud legitimè dissolutum
prosequendo: vnde quicumque ad hoc coo-
perantur, vel in alijs ita se gerunt, ac si ipsi
Papæ non subijcerentur, vel ac si non essent
partes Ecclesiæ, veri schismatici sunt absque
directa volitione nō subijciendi se illi, aut non
viuendi, vt Ecclesię membra. Ita docent Caie-
tanus 2. 2. q. 39. art 1. vers. ad tertium autem
dubium, & in Sum. verb. Schisma, Bañes, Va-
lentia, & Vgolinus locis citatis, Suarez tom. 5.
de censuris disp. 21. sect. 2. Sanchez lib. 2. in
Decalogum cap. 36. & Sanctarellus tractat. 1.
de hæresi cap. 43. nu. 3. qui peculiariter exem-
plificant in casu dicto congregandi, aut prose-
quendi Concilium Generale.
109 Est autem aliquantulum inter Doctores
contro-

cõtrouersum illud dubium, an sint schismatici propriè loquendo, qui licet subijciantur Papę, & se gerant vti membra vniuersalis Ecclesię, renuunt tamen subesse suo Episcopo, seu Pastori, & communicare cum omnibus ei subiectis recuant? addidi, seu Pastore, vt se extendat dubium ad alios superiores etiam religionum, qui sunt quasi Episcopi) & videtur respondendum affirmanter propter auctoritatem D. Cypriani, vt refertur in cap. scire debes, 7. q. 1. & cap. loquitur Dominus 24. q. 3. vbi ex sententia ipsius vocantur schismatici tales separantes se ab obedientia sui episcopi, in hocq; inclinat Valentia loco citato ob eam rationem, quia seiungendo se à suo Episcopo, & ab eius subditis, aliquo modo mediatè se separant à Papa, & à reliquis fidelibus, cum isti inter se, & cum suo capite, vt paulo antedictum, connectantur:

120 Nihilominus amplectenda communis omniū fere responsio, quod illi sint schismatici largè, & impropriè; quia verum, & proprium schisma includit in suo esse formaliter, seu per se primo & immediatè diuisionem ab Ecclesia vniuersali, & ab eius capite, vt patet ex definitione eius tradita, ita ex Canonistis Innocentius, & Hostien. in c. 1. de Schismaticis ex nostris Theologis; Azor. tom. 1. lib. 8. cap. 20. q. 4. Sanchez lib. 2. in Decal. cap. 36. num. 6. & Sanctarellus cap. 43. num. 6. cum alijs.

121 Videndum nunc, qualiter schisma coniungatur cum hęresi, vel etiam cum apostasia, & hinc ad tribunal Sanctę Inquisitionis spectet? Quoad hoc de coniunctione cum apostasia, asserunt Hostien. in cap. 1. num. 1. de schismaticis, & ibi Ioan. And. vt refert Farin. de Hęresi q. 185. §. 1. num. 7. quod apostatę dicuntur etiam schismatici, si illi ita asserendo intelligant (quod vix credere possum) Apostasiam à fide, & schisma, de quo loquimur, inter se non differre, sed includere eandem rationem formalem; merito ipsos refutat Farinacius, quia falsa est talis assertio, cum schisma, vt patet ex D. Thoma ab omnibus recepto 2. 2. q. 39. art. 1. contrarietur directè, & per se virtuti supremę charitatis apostasia verò, sicut & hęresis fidei diuinę, seu veritati Catholicę; ergo differunt inter se es-

122 sentialiter per rationes formales diuersas. Modus itaque iste loquendi apostatæ dicuntur, vel sunt etiam schismatici, vt benignè interpretemur illorum Doctorum mentem, admittendus est ratione coniunctionis apostasiæ, & schismatis in eadem persona, sicut duo accidentia in eodem subiecto, quæ negari non potest: si enim omnis apostata est hæreticus, sed non è contra, vt supra vidimus, & omnis hæreticus est schismaticus, sed non è conuerso, vt vers. sequenti indicabo à primo ad vltimum deducitur, quod omnis apostata erit schismaticus.

123 De coniunctione schismatis cum hæresi præcipuè, & copiosè tractat eruditissimus Iacob. Simanchas Cathol. institut. tit. 58. qui optimè constituit tres gradus, seu species schismaticorum; in primo reponit illos, qui ex probabili, seu inuincibili ignorantia admittunt in summum Pontificem, & caput Ecclesię Catholicæ eum, qui non fuit rectè, & legitimè electus; quod tunc maximè euenire solet, quando duo, vel plures de Pontificatu contendunt, & à diuersis factionibus promouentur: atque tales schismatici ignari, & materiales, nec peccant, nec in excommunicationem, aut aliam iuris pęnam incurrunt, & quam longè à quauis hæresi distant.

124 In secundo gradu sunt schismatici iam formales, & hæreticis valdè proximi, qui sponte cum rebellione, ab vnitate Ecclesiæ, & à Pontificis Summi obedientia discedunt non ex errore mentis inducti ad sic faciendum, & tamen semper est præsumptio, quod credant esse licitum, id facere; vnde sunt de hæresi suspecti, vt rectè Sanctarellus loco citato num. 7. cum Lopez in additionibus ad Diaz cap. 112. vbi affirmat Schisma, & hæreses esse sorores (quo modo loquendi etiam vtitur Simancbas) & nullum esse schisma, quod hęresim non sapiat. Quare huiusmodi schismatici absq; dubio subsunt potestati, & Iurisdictioni DD. Inquisitorum.

125 Sed multo magis subsunt illi schismatici, qui ab ipso Simancha collocantur in tertio gradu, nempe illi, qui sunt re ipsa consummati hęretici, quia non solum ab obedientia summi Pontificis, & ab vnitate Ecclesię se disiungunt; sed id etiam licere credunt, &c. De his loquitur textus in cap. inter hęresim 24. q. 3. vbi dicitur schisma non esse sine hęresi, quia scilicet ordinariè illud est coniunctum cum hęresi aliqua, & quia schismatici, vt in plurimum sunt hęretici, maxime hoc nostro tempore in partibus orientis, & septentrionis. Ita cum Nauar. summ. cap. 27. num. 57. Azor. tom. 1. lib. 8. c. 20. q. 1. Valentia rom. 3. disp. 3. q. 16. punct. 1. & Sanctarellus dict. num. 7. Ex cuius mente ibi, &

126 reliquorum doctorum, hęc propositio vt vera traditur, omnis hęreticus est schismaticus, ratio est, quia se separat ab Ecclesię vnitate, in qua separatione consistit schisma, non tamen è contra vt constat ex dictis.

127 Grauitatem maximam huius delicti schismatis perpendit D. Thomas 2. 2. q. 39. art. 2. & quamuis concedat esse maiorem ex suo genere peccati infidelitatis, quia opponitur immediatè maiori bono, nempe Deo, secundum quod in se est prima veritas, & schisma minori bono participato, vnitati scilicet Ecclesię, addit tamen bene in fine corporis posse contingere, quod aliquis schismaticus grauius peccet, quã quidam infidelis, vel propter maiorem contemptum, vel propter maius periculum quod inducit, vel propter aliquid huiusmodi:

128 verba sunt ipsius D. Thomę. Atq; hæc eius additio locum præcipue habuisse videtur respectu schismatis, quod in electione Summi Pontificis vigeties septies ab anno 252. Natiuitatis Christi Domini, vsque ad annum 1439. vt ex chronologia Doctissimi R. P. Honofrij Panuinij Veronensis colligo, cum ingenti detrimento totius Ecclesiæ Catholicę fuit perpetratum. Claudamus igitur hoc caput deprecando D. O. M. vt sicut per duo priora secula cum dimidio, & per duo posteriora hus vsq. liberauit, sic per reliqua si quę supersunt vsq. ad finem mundi, eandem Ecclesiam Matrem nostram à tali pestifero schismate tueri dignetur.

C A-

CAPVT XIV.

De superstitiosis, sortilegis, ac magicis quibusque actionibus iudiciò Sanctæ Inquisitionis subiectis, maximè interueniente inuocatione Dæmonis, aut pacto cum eo explicito, vel implicito, & ab vsu rerum sacrarum.

PROOEMIOLVM.

1 CLausula, quæ in edicto Sanctæ Inquisitionis sequitur, quascumque actiones superstitiosas, sortilegas, ac magicas hac ratione attingit, *ò in qualunque modo espressamente, ò tacitamente babbiano inuocato, ò inuochino il Demonio, o gli babbiano prestato, o prestino bonore, ò babbiano hauuto parte, ò si siano ingeriti, ò s'ingeriscono in qual si sia esperimento di magia, o negromanzia, incantesimi, ò altre simili superstitiose attioni, e massime con abuso di cose sacre*, sic Latinè: Vel quocumque modo expressè, vel tacitè inuocauerint, aut inuocent Dæmonem, vel exhibuerint, aut exhibeant ei cultum, & venerationem; vel participauerint, aut se ingesserint, vel se ingerant in quouis experimento magię, aut necromantię, incantationum, vel similium actio-
2 num superstitiosarum, pręcipuè adiuncto abusu rerum Sacrarum. Materia autem ista secundum totam suam latitudinem abundantissima, & vastissima est; adeo vt qui stylo breniori, & magis conciso vtuntur, eam per capita plura tradant, nimirum per viginti. Ant. Sousa à 38. vsq; ad 58. lib. 1. Aphorism. Thomas Sanchez per vndecim, à 37. vsque ad 43. lib. 2. in Decal. Franciscus Suarez copiosius per decem, & octo sub peculiari libro tract. 3. de vitijs Religioni contrarijs, similiter Raphael de la Torre vbi infra: imo alij multo copiosius per integrum, & chartosum volumen diuersis libris, & innumeris penè capitibus diuisum de hac sola materia editum, vt Martinus del Rio libris sex magicarum disquisitionum, & Franciscus Torreblanca libris quatuor, Epitomes delictorum, in quibus aperta, vel occulta inuocatio dæmonis interuenit. Nos diuino fauente numine, non vt Leonardus Lessius citandus sub duplici, sed sub vno tantum capite solitis Regulis pro vt clausula proposita Edicti Sanctę Inquisitionis expostulat, vniuersam comprehendemus.

Quid & quotuplex superstitio in communi? ac prima eius species in debito modo cultus, vnde, & quale peccatum?

REGVLA CXI.

3 SVperstitio genericè sumpta definitur. Vitium Religionis virtuti oppositum secundum excessum. Quatuor sunt eius species, nempe modo indebito cultus, idololatria, diuina-
4 tio, & vana obseruatio. Prima indebito modo cultus contingit dupliciter, vel quia cultus est falsus; vel quia superfluus; at falsitas potest cultui prouenire, aut ex parte rei significatę, aut ex parte personę colentis; & vtrouis modo talis cultus semper est peccatum mortale, coniunctum aliquando saltem cum suspicione hæresis; si vero sit indebitus ob superfluitatem, vndecumque hæc proueniat, est vt in plurimum solum veniale.

---

5 DEfinitio hęc superstitionis in communi D. Thomæ est, ab omnibus recepta 2. 2. q. 92. art. 1. quę clarè innotescet, exposita vltima eius particula, *secundum excessum*. Cum enim excellentissima virtus Religionis, qua Deum cultu latrię, Deiparam Virginem hyperduliæ, & Sanctos omnes duliæ colimus, reposita sit sicut quæuis alia virtus moralis, inter duo extrema vitiosa, alterum ex his insurgit per defectum, & vocatur *irreligiositas*, suntque eius diuersæ species, vt periurium, tentatio Dei, Simonia, &c. de quibus non est hic locus dicendi; alterum verò per per excessum committitur, eò quod quis in colendo excedat, & nimius sit, & appellatur Superstitio, cuius etymologia inde est, quod homines nimij essent in precibus, & immolationibus, pro relinquendo liberos sibi superstites, vt ait Cicero lib. 2. de natura Deorum; vel quod relictis veris Dijs, colerent superstitem memoriam suorum maiorum, secundum Lactantium lib. 4. diuinar. instit. cap. 28. & secundum D. Isidorum lib. 8. ety-
6 mol. cap. 3. Excessus autem, seù nimietas in cultu reperitur, vel ex parte rei adoratæ, quia adoratur id, quod adorandum non est, hinc cultus falsorum Deorum; vel ex parte modi, seu ritus, quo colitur. Nam in adoratione veri Dei, licet respectu dignitatis diuinę excessus esse nequeat (omnis quippè cultus, quem creatura suo Creatori exhibere potest, infinitè eius dignitate minor est) si assumat quis ea, quæ ad illum adorandum non sunt idonea, erit sine
7 dubio superstitiosus per excessum. Atque quod sic excedendo quoad cultum etiam veri Dei, præter cultum falsorum Deorum, se extendat super-

Superstitio, docent expressè D. Thomas dicto
art. 1. & D. Augustinus lib. 1. de doct. Christia-
na cap. 18. traduntque hęc omnia pręcipue
Lessius lib. 2. de iust. cap. 43. dub. 1. num. 1.
& Sanchez lib. 2. in Decalog. cap. 37. num. 1.
cum alijs.

8 Nota quod Farinac. de heresi. q. 181. §. 1.
n. 37. antequam prędictam Superstitionis defi-
nitionem proponat, aliam longe diuersam ex
solo proprio marte sic efformat dicęs, quod Su
perstitio sit sententia contra fidem ratione ad-
iunctionis quasi superflua institutio. Verum, vt
ingenue fatear, non capiq, quà ratione eam
fundet: & quidem non potest competere hęc
definitio superstitioni genericè sumptæ; cum
varie dentur superstitiones, quę vt statim spe-
ciebus eius explicatis patebit, non sunt con-
tra fidem.

9 Quod autem quatuor tantum sint superstiti-
onis species, est doctrina manifesta D. Thomæ
citati, ex D. August. lib. 2. de doctrina Chri-
stiana, & refertur in cap. illud. 24. q. 2. eas cũ
aliquali explicatiuncula breuissime percurrit,
Sanchez hoc modo, prima est quando Deus,
vel persona cultu digna modo indebito, seu in
congruo colitur, & hęc vocatur superstitio cul-
tus modi indebiti, seu incongrui. Secunda est
quando loco Dei adoratur creatura aliqua cul-
ta latriæ: & appellatur Idololatria Tertia quuti
es homo quærit à creatura instructionem quã
à solo Deo obtinere potest, sicque cultum ipsi
Deo soli debitum, tribuit creaturæ, quęrens
ab ea instrui de futuris aut de pręteritis, aut
pręsentibus occultis; & hęc nominatur diuina-
tio. Quarta tandem vbi quis in actibus suis
omittit dirigi à Deo, vt requirit diuinus Cul-
tus, & hunc tribuit creaturę, dum petit dire-
ctionem ab ipsa: atque ista vocatur superstitio
vanæ obseruationis: sic omnibus simul expli-
catis iam de vnaquaque sigillatim.

10 Prima autem superstitionis species cultus in
debiti, seu incongrui, ex communi Sententia
DD. subdiuiditur in duas magis infimas, alte-
ram talis cultus continentis in se falsitatem; al
teram vero continentis superfluitatem. Rur-
sus huiusmodi cultus sic falsus, & consequentèr
perniciosus, teste D. Thoma 2. 2. q. 93. art. 1.
potest contingere dupliciter, primò ex parte
rei significatæ, vt si quis ceremonijs Iudaicis
Deum hoc tempore coleret, quæ falso contra
11 fidei veritatẽ. significant filium Dei nondum
incarnatum secundo ex parte personæ exhibẽ-
tis cultum, pręcipuè ministri publici nomine
Ecclesiæ Deum colentis, & simulantis verum
Cultum, qui re vera non est, vt si falsis mira-
culis, vel testimonijs doctrinam fidei confirma
re intenderet, aut si falsas reliquias propone-
ret, & similiter si formam, vel materiam Sacra-
mentorum presertim Eucharistiæ mutaret ani
mo colendi Deum. Ita docent, & exemplifi-
cant citati Sanchez, & Lessius.

12 Qui tandem benè resoluũt cum Nauarro in
Enchir. cap. 11. n. 27. Caiet. in summ. verb.
superstitio & cum alijs hãc superstitionem fal-
si cultus, ex vtralibet parte ei falsitas contin-
gat, esse semper ex suo genere peccatum mor-
tale, probat Lessius, quia oritur. vel ex crassa
ignorantia rerum fidei, vel ex errore aut infi-
delitate, cum contineat falsam significationẽ
13 contra doctrinam fidei. Vnde concluden-
dum, quod quiuis sic superstitiose falsum Cul-
tum Deo exhibens, non rarò, aut sit, aut
saltem presumatur hereticus, vel infidelis, vt
per se patet, nec indiget probatione maiori.

14 Quanquam doctrinæ traditæ num. pręcedẽ-
ti merito addit limitationem Lessius vbi supra
dicens, posse aliquando non esse peccatum mor
tale & multo minus errorẽ ei adiunctũ ratione
ignorantiæ inuincibilis ob defectum instructio-
15 nis. Hinc multi Æthiopes excusantur, qui cir-
cumcisionem accipiunt, ad imitandum in hoc
Christum Dominum, eo quod à suis Sacerdo-
tibus, & Episcopis sic oportere fieri instruantur
nec aliundè veritatem fidei circa prohibitionẽ
circumcisionis scire potuerint.

De alio superstitioso cultu continente super
16 fluitatẽ tractant copiose valdè aliqui authores,
pręcipue Caietanus in sum. verb. superstitio, &
2. 2. q. 93. art. 2. Suar. lib. 2. cit. c. 2. & Sanch. mul-
to copiosius vbi supra à n. 4. vsque ad 20. qui be-
nè statim aduertit similiter duplici modo con-
tingere posse: primò si sit superfluus secundum
se, & tunc euenit, quando cultus exterior ad
sola exteriora est vtilis, & non ad interiora spi-
ritus, & cum quis præter Ecclesię vsum, &
proborum; quibuscum habitat, singulariter
aliquid facit Diuini cultus, in orando ante so-
lis ortum, & non post, in audiendo Missam Sa-
cerdotis, qui tali nomine vocetur v. g. Petrus,
& non ab alio; sic exemplificat Nauarr. in
17 summ cap. 11. Secundo modo potest esse su-
perfluus secundum Ecclesiæ statuta addendo
aliquid, vel mutando, non seruatis rubricis
Breuiarij, aut Missalis, vt bis Alleluia, vbi se
mel dicendum est, aut si in Missa fiat signum
Crucis, quando non præcipitur fieri, vel alias
huiusmodi ceremonias, quæ quis proprio arbi-
trio, etiam pro suà deuotione adhibet. Ita
citati Caietanus, Lessius, & Sanchez, cum
18 Toleto lib. 4. cap. 14. & cum alijs. Omnes ta-
men in hoc conueniunt, quod vtrouis modo
talis cultus sit superfluus, non excedat pecca-
tum veniale, cum ex bona intentione fiat, nec
irreuerentia grauis vllo modo reperiatur; In
sacro tamen Missę sacrificio maiori cautione
opus est ob mysterij reuerentiam, & sanctita-
tem, atque hactenus de prima specie supersti-
tionis.

---

*Natura Idololatriæ quænam? quam graue pec-
catum, maximè si coniungatur cum
hæresi?*

REGVLA CXII.

19 SVmpta propriè Idololatria definitur, actus
adorationis, quo quis aliquid creatum
colit loco Dei, seu eo cultu, qui soli Deo con-
gruit. Ex suo genere est grauissimum pecca-
tum respectu eorum, quæ diuino cultui, seu
Reli-

Religioni opponuntur, imo respectu quorum-
cumque peccatorum; cum odium Dei, & blas-
phemiam in se virtualiter sępè includat. Acci-
20 pit etiam grauitatis augumentum ex eo quod
vt in plurimum coniungatur cum hæresi, vel
infidelitate; quamquam sine ea aliquando es-
se potest.

---

21. DVpliciter accipitur nomen idololatria,
vti post alios bene notat Lessius vbi su-
pra dub. 2. Primò largè seu metaphoricè
pro quouis actu peccati quo quis rei peccami-
nosæ adhęret, relicto Deo, & habens eam loco
Dei, & quasi idolum quoddam, sic ad Ephes. 5.
Auaritia vocatur idolorũ seruitus ad Philipp. 3.
quorum Deus venter est; & D. Hieron. in illud
Amos. cap. 2. super tribus sceleribus Iudæ, sic
ait, Auarus aurum, gulosus ventrem, libidinosus
penem, & Beelplegor. colit, lasciua mulier, quę
cum sit in delitijs, mortua est, adorat venereas
voluptates: Secundum hanc metaphoricam
eius acceptionem nõ loquimur de idololatria in
22 pręsenti regula. Secundò sumitur propriè seu
strictè, & significat id quod nomen ipsum Ido-
lolatria, ex duplici particula compositum clare
sonat, nempè Idolorum latriam, seu actum,
quo supremus cultus sòli Deo debitus, idolo,
aut creaturæ per idolum repręsentatæ, vel in ip-
so loquenti tribuitur. Nam licet nomine idolo-
latriæ significetur omnis cultus falsorum Deo-
rum, vt Dęmonum, solis syderum &c. vt ex-
primetur Regula sequenti. & hęc non sint ido-
la; tamen quia à gentilitate communiter, non
nisi in Idolis colebantur, ideo omnis cultus, quo
creatura instar Dei colitur, idololatria vocari
consueuit.
23 Vtramq. autem huius nominis particulam in-
dicare oportet, ad completè capiendam natu-
ram Idololatriæ, & definitionem eius traditã:
explicat primam Suarez copiose, lib. 2. citato
cap. 2. adductis DD., & Patrum circa hoc op-
positis sententijs. nam aliqui, vt Origenes hu-
mil. 8. in exod. & Theodoret. q. 38. similiter in ex-
od. affirmãt tunc imaginem posse idolum appel
lari, quando significat rem fictam, non subsi-
stentem, nec possibilem, vt chimæram, aut quid
simile, sicque exponunt illud Pauli. 1. Corint. 8.
scimus quia nihil idolum est in Mundo.
24 Alij vero vt D. Cyprianus. lib. de. Idolorum
vanitate, & D. August. lib. 8. de Ciuitate Dei cap.
26. inclinant in contrariam partem, quod Ido-
lum potuerit esse imago alicuius rei veræ, & ali-
quando subsistentis, quod negari non posse vi-
detur, cum deducatur manifestè ex scriptura
sacra sapien 14. ibi, per manus quod fit Idolũ,
maledictum est, & ipsum, & qui fecit illud; ac
infra, acerbo enim luctu dolens pater citò sibi
rapti filij, fecit imaginem, & subdit, & illum,
qui tunc, quasi homo mortuus fuerat, tanquã
Deum colere cępit. nimirum per cultum supre-
mum latriæ, soli Deo debitum. Atq. ex hoc lo-
25 co. & aliunde optime concludit Suarez cita-
tus rationem idoli completi per hoc, quod sit
imago hominis, vel alterius rei veræ, aut fictæ,
destinata ad tribuendum alicui indebitum cul-
26 tum. Hinc etiam ostendit ipse Suarez differen-
tiam inter talem imaginem, & quam cumque
aliam cuiusuis sancti; quę nec est; nec vllo mo-
do vocari potest idolum, vt definit septima
Synodus act. 7. quia ex vsu, & approbatione
Ecclesiæ Catholicę imagines Sanctorum erigũ
tur ad debitum cultum eis tribuendum, ac
proinde nullo modo sunt idola.
27 Secunda particula huius nominis idololatria
cum omni proprietate, & rigore intelligi debet
de adoratione, & seruitute soli Deo debita, vt
docet D. August. lib. 1. qq. in Genes. q. 61. & lib.
de Trinitate cap. 6. colligiturque clarè ex cap.
13. sapientię, sicut enim vera latria, qua Deũ
colimus internis, & externis actibus exercetur
nempe interno actu intellectus, quo res ado-
rabilis, seu quæ adoranda proponitur, ęstima-
tur ab ipso seu habetur pro Deo, item actu vo-
luntatis interno, quo ipsa vult, & intendit ado-
rare, seu exhibere aliquod signum submissio-
nis, & recognitionis excellentię Diuinę in tali
re, tandem completur adoratio in exhibitio-
ne dicti signi, vel interni, si adoratio sit merè
interna, vel exterioris, si sit externa; pari etiam
modo vera idololatria, qua res aliqua loco Dei
seu eius idolum colitur per similes tres actus in-
ternos, & externos in suo esse consummatur:
28 Quamuis enim omnis idololatria, vt optimè
docet, & distinguit Suarez dict. lib. 2. cap. 4. ex
parte creaturę adoratę semper sit falsa, quia in
ea recognoscitur suprema excellentia, quam
non habet, & colitur loco Dei, cum Deus non
sit, ex parte tamen adorantis potest esse ali-
quando vera, aliquando falsa. Erit falsa, vel
congruentius loquendo, ficta, si homo fingat
adorare, quod re ipsa non adorat; vel si desit
aliquis ex illis tribus actibus ad rationem ido-
lolatriæ requisitis; erit autem vera, & ea ipsa,
de qua loquimur, expressè per definitionem
propositam, si omnes tres actus ad eam com-
plendam modo dicto concurrant.
Quanta item sit grauitas peccati idololatrię
29 expendit D. Thomas 2. 2. q. 94 toto art. 3. & re-
soluit esse grauissimum: quę resolutio ab omni-
bus recepta primò intelligitur ex genere suo,
facta comparatione cum peccatis, quæ oppo-
nuntur cultui diuino, seu virtuti Religionis.
Probatur efficaciter, quia est crimen lęsæ Ma-
iestatis diuinæ, cum per eam Dei honor, & di-
uinitas ipsa quantum fieri potest transferatur
ad creaturam; sicut esset crimen læsæ Maiesta-
tis humanæ grauissimum, si quis alium, quam
legitimum Principem pro Rege agnosceret, ei-
30 que honorem regium exhiberet. Imo ex men-
te eiusdem D. Thomæ dicto art. 2. potest secun-
do intelligi facta etiam aliquo modo compa-
ratione cum quibuscumque peccatis, qui si pec
catum idololatriæ committatur ex perfecta
notitia, & libertate, continet in se odium
Dei, & blasphemiam, cum cognoscens verum
Deum, si velit alium facere Deum, huicque
cultum supremum tribuere, nequeat id effice-
re, nisi aliquo modo, idest, indirectè, seù im-
plicitè odio habeat verum Deum, & indicet
hunc non esse Deum; quod est summa blasphe
mia:

31 mia; ita Lessius vbi supra. Nihilominus bene addit ipse ex communi doctrina affirmans, si quis formali odio directè in Deũ Op.Max. feratur optando ipsum non existere, aut existere miserum, &c. hoc peccatum esse grauius idololatria; quia grauius est diuinitatẽ è medio absolutè tollere, quam eã alteri tribuere, ergo, &c.

32 Superest aliquid breuiter dicere de coniunctione grauissimi peccati idololatriæ cum hęresi, vel infidelitate contra fidem, vndè eius malitia excrescit, vel è contra de disiunctione illius ab ista. Circa hoc legendus D.Thomas 2.2.q.94. art.3.ad 1. vbi manifestè significat esse tunc idololatriam coniunctam cum hæresi, quando idololatria sciens seu habens sufficientem instructionem de veritate contraria fidei nostræ credit aliquam creaturam esse Deum, ideoque exhibet ipsi supremum Cultum; sic enim credens, & exhibens est formalis hæreticus, aut infidelis; tunc verò esse idololatriã sine hæresi, vel infidelitate, quando non credit talem creaturam esse Deum; vult tamen, & intendit diuinum cultum illi deferre, vt se conformet reliquis, qui ita deferunt. Potest etiam
33 esse sine heresi, si sit Idololatria falsa, seu ficta; exhibito tantùm extrinsecè signo adorationis, absque animo adorandi, & absq; actu credendi creaturam esse dignam tali adoratione; quamquam nequit exhiberi signum sic tantũ extrinsecè absque peccato admodum graui, & absque præsumptione aliqua hæresis: vide Sanchez lib.2.in Decal. cap.37.num.21.& 22.cum Valentia, Lessio, & alijs apud illum citatis.

Quotuplex idololatria? quæ causa eius originis, ac progressus?

REGVLA CXIII.

34 Attenta varietate rerum, quę coli consueuerunt, quadruplex assignatur Idololatria; Prima, per quam exhibitus supremus cultus hominibus mortuis (quandoque etiam viuis) Secunda, per quam exhibitus statuis, seu idolis, aut Dæmonijs in illis loquentibus: Tertia, per quam elementis, & partibus mundi: Quarta, per quam rebus quibusque generi hu-
35 mano commodis, aut noxijs. Originis autem & progressus cuiusuis idololatriæ duplex causa extitit, altera dispositiua ex parte hominum altera consummatiua ex parte Dęmonum.

36 Præter adductas, & explicatas obiter in præcedenti Regula Idololatrię diuisiones in veram, & falsam, seu fictam; item in internam tantum, & internam, ac externam simul vel è contra in externam solam, ac simul externam, & internam, quas sic ibi adduxisse, & explicasse sit satis: accedimus nunc ad exprimendam celebrem illam idololatriæ diuisionẽ quadrimembrem, iuxta diuersitatem rerum, quæ supremo honore antiquitus colebantur, secundum varias philosophorum circa adorationem plurium Deorum sententias, siue sectas ex attestatione D. Augustini lib. 6. & 7. de Ciuitate Dei, & D. Thomę 2.2.q.94.art.1.in corpore, quos secuti alij copiosè de hac materia tractant, maximè ex nostris recentioribus Suarez dicto 2.lib.cap.4. Lessius vbi supra dub. 3. & Ioann. Lorinus in Sapien. ex quibus nos aliquid attingemus.

37 Philosophi Ethnici præsertim Varro, vt post D.August. lib.6.cap.5.de Ciuitate Dei, refert Eusebius lib.1.2.& 3. de præparatione Euang. triplicem Theologiam quoad cultum Deorum distinxerunt, nempè physicam, ciuilem, & fabulosam, seu fabularem; quę sic ab ipso Varrone vocatur, eo quod teste eodem D.August. à poetis antiquitatis innumeris, penè falsis fa-
38 bulis fuerit tradita, & locupletata. Ad hanc vt à declaratione vltimæ incipiamus, spectat adoratio quorumdam hominum mortuorum, quos vt Deos colebant vniuersi Gentiles ex falsa deceptione, & traditione, vt Iouem, Martem, Apollinem, Mercurium, & similes, de quibus hoc certissimum apud quascumque nationes habebatur, quod innumera scelera cuiusuis generis, & turpissima flagitia, etiam præposteram libidinem, & bestialitatem commisissent; & tamen ipsis mortuis, tanquam Dijs supremus cultus latriæ delatus: heù cæcitas ingens generis humani, quod diuinitatem cum talibus sceleribus coniunctam concipere
39 potuerit. Dixi in Regula, quandoque etiam viuis; quia sicut in fine mundi sceleratissimus Antichristus ad se, vt Deum colendum homines inducet, vt constat de fide ex 2. Thessal. 2. ita nullum dubium aliqui eius imitatores iamidem præstiterint, & patet id ex historijs Iaponicis: patet etiam ex dictis primum membrum diuisionis idololatrię quadrimembris propositæ.

40 Ciuilis item Theologia quoad Deorum cultum sic appellata, quod veluti communi ciuiũ vsu, & consensu introducta fuerit, colendi scilicet supremo honore statuas, seu imagines (idola communiter vocatæ) non quatenus repræsentarent personas, vel res aliquas; sed quod ratione pulchritudinis, & artificij censerentur continere in se quandam diuinitatem. Hoc autem inde proueniebat, quia illis statuis, & imaginibus, vbi primum dicatæ erant, Diabolus se insinuabat in ipsis loquendo, seu responsa dando: propterea Ethnici decepti se posse Deos facere existimabant, id mirante, & extollente Mercurio Trismegistro, vt videre est apud D.August.lib.8.de Ciuitate Dei capit. 23.
41 Sed nihil mirum supposita insinuatione dicta Dæmonis, cuius tanta est potestas, vt nulla ei super terram comparetur Iob.41. Hinc illud psal.95. Omnes Dij Gentium Dæmonia, quia his in tota gentilitate ab hominibus deceptis in statuis, seu Idolis supremus cultus latriæ delatus; atq; adeo inualuit vsus talis idololatriæ, vt in præceptum strictissimum, seu legem inuiolabilem transierit, iuxta illud Sapien 14. Deinde inquit, interueniente tempore conualescente consuetudine, hic error tanquam lex custoditus

ditus est, & tyrannorum imperio colebantur
figmenta; ad litteram sermo ibi de hac idolo-
latria secundum ciuilem Theologiam Varro-
nis.

42 Ad physicam vero, seu naturalem ex men-
te eiusdem Varronis Theologiam pertinent
variæ opiniones, quas ipsi Philosophi antiqui
de vno, vel pluribus *Dijs* in scholis suis, ac li-
bris docebant; tametsi populis illos non pro-
ponerent communi, & publico ritu colendos,
vt significat D. Augustinus lib. *6.* de Ciuit. cap.
5. omnes autem illorum opiniones reducit S.
Thomas loco citato circa cultum Idolatriæ
ad duas tantum classes. *Primæ* Platonicarum
43 adorantium cultu latriæ vnum summum Deũ,
cæterarum rerum conditorem, ac simul plures
Deos minores, quos intelligentias, aut dæmo-
nes vocabant, his adiungentes animas quorũ-
dam mortuorum hominum, diuinitatis parti-
44 cipes effectas. Secundæ classis Pythagoricorũ
colentium honore latriæ vniuersum hunc mũ-
dum, & vnam quamque partem eius ex elemẽ-
tis, & orbibus, quibus constituitur, eo quod pu
tarent ipsum a Deo quoad omnes partes ani-
mari, & diuinitate quadam repleri. *De* hac Ido
lolatria est illud Sapien. 13. Aut ignem, aut spi
ritum, aut citatum aerem, aut girum stellarum,
aut nimiam aquam, aut solem, & lunam, recto-
res orbis terrarum *Deos* putauerunt. Vide
plura apud eumdem *D.* Thomam, & apud ci-
tatum Suarez de triplici antiquorum Philoso-
phorum Theologia fabulosa, ciuili, & physica;
nobis tradita sufficiant pro intelligenda tripli-
ci idololatria ex parte rerum, quæ coluntur; sed
de quarta quid iam?

45 *De* hac plura *D.* Augustinus lib. 4. c. 8. & lib.
6 c. 9. & lib. 7. c. 23. de Ciuitate *Dei*, vbi docet,
qualiter crescente ignorantia, & cæcitate ho-
minum circa verum *Deum* Opt. Max. & cre-
scente praua consuetudine multiplicando ido-
lolatriam, homines gentilitatis omnibus fere
rebus, & operibus, quæ ad vsum humanũ per-
tinent, multiplices *Deos*, & *Deas* præfecerint,
& omnes adorauerint, prout opportunius iu-
dicarunt ad commoda acquirenda, & ad noxia
vitanda; eo quod apprehenderent rebus omni-
bus inesse numen aliquod cultu supremo di-
gnum, quod ad vtrumque conduceret. Itaque
aliud numẽ rei bellicæ, aliud agriculturæ, aliud
venationi, aliud mercaturæ, aliud nuptijs &c.
præposuerunt, & pro rebus maioris momen-
ti maiora, & excellentiora numina. Quid quod
46 nationes, quæ inter cæteras cultiores, & sa-
pientiores habebantur, circa id magis inclina-
runt; Aegyptiaca omnibus suo tempore sapiẽ-
tia, & ciuilitate præstantior in multiplicanda
idololatria, & præficienda multiplicitate *Deo*-
rum, quascumque superauit; legendus circa
hoc Ioan. Lorin. vbi sup.

47 *De* causa originis, & progressus idololatriæ
nullus clarius, credo, & compendiosius egit,
quam noster antesignanus *D.* Thom. 2. 2. q. 94.
ar. 4 vnde visum est oportunum eius resolutio-
nem ex corpore articuli totidem ipsius verbis
adducere. Respondeo dicendum, inquit, quod
idololatriæ est duplex causa. Vna quidem di-
spositiua. Et hæc fuit ex parte hominum, & hoc
48 tripliciter. Primo quidem ex inordinatione
affectus, prout scilicet homines aliquem homi
nem, vel nimis amantes, vel nimis venerantes,
honorem diuinum ei impenderunt. Et hęc cau
sa assignatur Sapien. 14. Acerbo luctu dolens
pater cito sibi erepti filij fecit imaginem, & il-
lum, qui tunc quasi homo mortuus fuerat, nunc
tanquam *Deum* colere cępit; & ibidem etiam
subditur, quod homines aut effectui, aut regi-
bus deseruientes incommunicabile nomen sci
licet *Diui*nitatis, lignis, & lapidibus imposue-
49 runt. Secundo propter hoc quod homo natu-
raliter de repręsentatione delectatur, vt Philo
sophus dicit in poetica sua; & ideo homines
rudes a principio per diligentiam artificum
imagines hominum expressiue factas *Diuini*-
tatis cultum eius impenderunt. Vnde dicitur
Sapien. 13. Si *quis* artifex faber de sylua lignum
rectum secuerit, & per scientiam *suæ* artis fi-
guerit illud, & assimilet imagini *hominis*, de
substantia sua, & *filijs*, & *nuptijs* votum *faciens*,
50 inquirit. Tertio propter ignorantiam veri
Dei, *cuius* excellentiam *homines* quibusdam
creaturis propter pulcritudinem, seu virtutem
Diuinitatis cultum exhibuerunt. Vnde dicitur
Sapien. 13. Neque operibus attendentes *agno*-
uerunt, quis artifex esset, sed aut ignem, aut spi
ritum, aut citatum aerem, &c. *Deos* putauerũt.

51 Alia autem causa idololatrię fuit consumati-
ua ex parte dæmonum, qui se colendos homi-
nibus errantibus exhibuerunt, in idolis dando
respõsa, & aliqua, quę videbantur hominibus
mirabilia faciendo. Vnde, & in Psal. dicitur
omnes *Dij* gentium dęmonia; hactenus verba
Angelici *Doctoris*, quibus nihil vltra addem-
dum.

52 Pro coronide *huius* Regulę notare oportet,
quantum delirent hęretici nostri *temporis*, prę
cipue Herbrandus *Lutherus*, vt refert Valent.
2. 2. disp. 6. q. 11. pun. 1. & ante eum *Caluinus*
lib. 1. inst. c. 11. n. 8. & 9. affirmantes non solum
tunc committi proprie Idololatriam, quando
alicui creaturæ defertur cultus latriæ, & habe-
tur loco *Dei*; Sed etiam vbi verus *Deus* colitur
aliquo cultu, quem ipse non iniunxit. Atq. hinc
deducunt cultum, quem Catholici in imagini-
bus *Deo*, & Sanctis exhibent, esse idololatriã,
eo quod *Deus* illud non mandauit taliter exhi
beri. Verum sententia Caluini, Herbrandi, &
similium absurda, & manifeste falsa, atq. hære-
tica est, vt post Valentiam citatũ, longe osten-
dit *Lessius* lib. 2. de iust. cap. 43. dub. 4. soluens
adducta in oppositum, & respondens facile
obiectionibus, & quidem quoad cultum *Dei*,
& sanctorum per imagines, ipsum Catholici
ex traditione Ecclesię, & definitionibus Con-
siliorum iniunctum habent, atque hęc de pec-
cato idololatrię sint satis pro nostro instituto,
(addetur forte postea aliquid) vt ad tertiam
speciem superstitionis, diuinationem scilicet,
seu artem sortilegam gradum faciamus.

Quid, & quotuplex diuinatio in communi? an semper peccatum, & quam graue, maxime si coniunctum cum errore mentis?

REGVLA CXIV.

54 DIuinatio propriè sumpta, est actio mala præ-
nunciandi futura, vel occulta ope, aut
consilio dæmonis. Diuiditur in tres quasi
species iuxta diuersitatem materiæ, vel modi:
quarum quælibet subdiuiditur in multo plures.
55 Prima fit, cum adest expressum pactum cum
dæmone, seu inuocatio eius explicita; appella-
turque generali voce Necromantia. Secunda
fit cum sola tacita dæmonis inuocatione per
obseruationem dispositionis, aut motus alicu-
ius rei, & vocatur cõmuni nomine Augurium.
Tertia fit similiter cum solo pacto dæmonia
tacito per obseruationem eius, quod ex aliqua
actione humana ad hoc directa prouenit; & di-
citur diuinatio per sortes, seu sortilegium. In
56 his duabus ex suo genere semper est mortale;
licet ob simplicitatem quis ab eo excusetur,
imo & a veniali: in prima vero specie, nunquã
deest grauissimum peccatum contra Religio-
nem, quandoque etiam contra fidem ob men-
tis errorem.

---

57 SVmpto large diuinationis nomine pro fu-
turorum prænunciatione quocumq. modo
ab aliquibus, vt a Sousa lib. 1. Aphoris. cap. 38.
& a Raphaele de la Torre 2. 2. q. 95. art. 1. disp.
2. triplex assignatur diuinatio; quædam a Deo
dimanans, quæ dicitur Prophetia; altera natu-
ralis, quæ a causis, & signis naturalibus proce-
dit, & vocatur Præsagium, quædam vero super
stitiosa, quæ acquiritur illicite, & dicitur Dæ-
moniaca: atque de hac sola in præsenti agimus;
imo vbicumq. absolute est sermo de diuinatio
ne, intelligitur de ipsa, vt n. 5. non est augurium
in Iacob, nec diuinatio in Israel. Nam hæc sẽ-
per sumitur in malam partem, vt cum D. Hie-
ronymo in cap. 3. Micheæ docet S. Thomas in
58 fine corporis dicti articul. 1. Vbi ad quæsitum
vtrum diuinatio sit peccatum? respondet, &
concludit affirmanter, quæ responsio, & con-
clusio Angelici *D*octoris habetur certa de fi-
de; quia in Scriptura sacra prohibetur diuina-
tio hæc, & reprehenditur tanquam intrinsece
mala, & peccaminosa, Deutor. 18. Non inue-
niatur in te qui ariolos suscitetur, nec qui py-
thones consulat, nec qui diuinos. Omnia enim
hæc abominatur dominus: similiter Leuit. 20.
& in iure canonico per multa capita, 26. q. 5. vt
refert Suarez statim citandus.
59 *D*eclarat autem hac ratione ibi *D.* Thomas,
vnde diuinatio habeat malitiam, eo quod pro-
prium solius *D*ei sit prænunciare futura con-
tingentia, maxime ex causis liberis aliqualiter
dependentia, iuxta illud Isai. 41. Annuntiate,
quę ventura sunt in futurum, & sciemus, quia
*D*ij estis vos; ergo qui huiusmodi prædicere
quocumque modo præsumpserit, nisi *D*eo re-
uelante manifeste sibi vsurpat, quod est *D*ei; &
ex hoc aliqui diuini dicuntur, attenta ethymo-
logia *D.* Isidori lib. 8. c. 9. quia diuinitate se ple
nos simulant, & astutia quadam fraudulentiæ
60 hominibus futura coniectant. Non exprimit
D. Thomas in particulari modum, quo volun-
tas addiscendi, & actio prænunciandi futura,
extra reuelationem *D*ei, fit mala, scilicet mali-
tia superstitionis, de qua ipse est intelligendus;
sed tantum ait, quomodocumque præsumpse-
rit futura prænoscere, & infra, indebito modo
sibi vsurpat prænunciationem futurorum. Nec
61 dubium, quia talis voluntas, & actio addiscen
di, & prænuntiandi futura possit esse mala ali-
unde diuersis malitijs, nimirum ex fine; si re-
quiratur ad vanos honores, & ad lucrum illici-
tum; ex nimia item curiositate, vt contingit in
Apostolis, quando Christum interrogarunt,
*D*omine, si in tempore hoc restitues Regnum
Israel? quibus ille respondit, Non est vestrum
nosse tempora, vel momenta, quæ pater posuit
in sua potestate: Reijciens interrogationem
illam tanquam ineptam, & nimis curiosam, vt
notant ibi *D.* Chrisostomus, & D. August. epis.
62 78. Concordes itaque sunt omnes expositio-
res D. Thomæ, & alij quicumque auctores,
quod ipse sit interpretandus necessario de mo-
do à nobis expresso in Regula, nempe tunc so-
lum esse illicitam diuinationem peculiari su-
perstitionis malitia, quando ex auxilio vel di-
rectione dæmonis procedit prædictio futuro-
rum contingentium, vel occultorum, quæ ho-
mo aut nullo modo, aut valde difficulter cogno
scere potest; ac proinde, vt satisfaciat inordi-
nato appetitui ea præsciendi, consilium, &
opem à dęmone exquirit, sicq. ipsi cultũ Deo
soli debitum exhibet: atq. hoc est secundũ men-
tem D. August. lib. 2. de doctr. Christ. cap. 22. &
23. Vide Suarez toto cap. 7. dict. lib. 2. & San-
chez lib. 2. in Decal. cap. 28. num. 3.
63 Tametsi verò, vt ex eodem *D.* August. lib. 2.
de Gen. ad litteram bene aduertũt Delrius lib.
4. disquis. magic. cap. 2. q. 12. & Lessius dicto c.
43. dub. 5. nequeat dæmon certo cognoscere
futura, quæ a libero arbitrio alterius pendent,
potest tamen multo plura de rebus futuris, &
occultis nosse; quam homo, idque ob varias ra
64 tiones. Primo ob exactam cognitionem, qua
penetrat causas omnes naturales, earumque
vim, vt Solis, lunæ, syderum, elementorum, plã-
tarum, animalium, &c. Atq. hinc facile perci-
pere valet, quinam effectus ex quibus causis,
vel absolute, vel si taliter applicentur, fini secu
turi: hinc prædicit tempestates, naufragia, mor
65 tes &c. Item ob longissimam experientiam,
qua pene infinitica obseruauit in causis libe-
ris, quid ex quo sequi soleat, & qualiter huma-
na voluntas ex tali dispositione huc, vel illuc
inducatur; vnde de futuris liberis facile conie-
66 cturam facit. Deinde quod ex scripturis sacris
secundum S. *D*amas. lib. 2. de fide c. 54. quas me-
lius quã homines regulariter intelligit, vel ex
reuelationibus Angeli sancti, *D*eo sic permit-
tẽte, aut disponente. (Quidni cũ sit minister, &
executor diuinæ iustitiæ punitiuæ tales reuela-
tiones accipiat?) diuersa circa res futura cogno
67 scere possit. Præterea quod in locis lõginquis
causas iã positas, vel effectus incohatos videat
& pos-

& posit celeritate naturæ eos præuertere, & alibi prænuntiare: hunc prædicere solet in Aegypto incrementa. Nili ex præcisa copia aquarũ in Aethyopia teste S. Athanasio in vi-
68 ta B.Antonii. Deniq. ob mutuum communicationem Dæmonum sibi inter se de agendis per eos; hunc sciunt quid ipsi, et alii malorum socii, Deo permittente facturi sint; vnde poterant prędicere euersionem familię S. Iob. & huius calamitates.

69 Expresse docet D. Thomas citat. art. 3. ab omnibus receptus trea esse species intermedias, seu tria genera, vt ipse vocat, & sub vno quoque istorum multas species eiusdẽ diuinationis infimas. Postquàm enim has in toto fere corpore illius articuli sigillatim quasi enumerando proponit, infine tandem concludit his verbis; sic ergò patet triplex genus diuinationis, quorum primum est per manifestum Dæmonum inuocationem, quod pertinet ad necromanticos, secundum autem est per solam considerationem dispositionis, vel motus alterius rei, quod pertinet ad augures: Tertium est dum facimus aliquid, vt nobis manifestetur aliquid occultum, quod pertinet ad sortes. sub quolibet autem horum multa continẽtur, vt patet ex dictis: haetenus D. Thomas.

70 Et quidem in duobus vltimis, ex mente omnium Doctorum, etiam interuenit aliqua inuocatio Dæmonis saltẽ tacita, seu pactum implicitum: non est tamen differentia essentialis inter dicta tria genera diuinationis, sicut nec inter species eorum infimas, sed tantùm differunt accidentaliter, seu materialiter ob diuersitatem materiæ, vel modi, seu signi. Nam sicut veritatea, seu propositiones quæcumq. fidei Catholicæ conueniunt in ratione essenti ali testificationis, aut reuelationis Dei im mediate, vel mediate; ita omnibus diuinationibus superstitiosis hæc conuenientia formalis inest, quòd auxilio, vel directione Dæmonis nitantur. Ita citati Suarez, & Lessius cum Valentia 2. 2. disp. 6 q. 12. pun. 2. Qui
71 omnea nihilominus benè notant circumstantiam hanc, quod quis habeat pactum expressũ cum dæmone, seu manifeste ipsum inuocauerit esse aperiendam in confessione; quia ex ea valde variatur inditium confessarii.

72 Sub primo genere, seu specie inter media, generali nomine vocata necromantia, vbi est pactum expressum cum Dæmone nouem colloc atur species infime, prout variia modia Diabolus consulitur, vel consultus respõdet. Prima est præstigium, nempè quando vel per speciem oculis obiectam, vel per vocem auribus formatam, vel aliter alicui superstitioso se Dęmon repræsentat occulta, vel futura docẽs. Secunda est Aruspicium cum Dæmon per signa in extis animalium sacrificatorum apparentis, respondet. Tertia dicta specialiter Necromãtia est quando virtute Dęmonis adhibitis sanguine, & certis carminibus videntur mortui resurgere, loqui, & docere. Quarta dicitur diuinatio per somnia, vbi instructio occultorum, vel futurorum a dæmone per somnia obtinetur. Quinta est diuinatio per Pythones, cum Dæmon per homines arreptitios sortilegium instruit. Sexta vocatur Geomantia, & fit à Dæmone per signa in corporibus terrestribus apparentia, vt in ligno, metallo, lapide &c. Septima Hydromantia vbi per signa apparentia in aqua. Octaua Aeromantia per signa in aere. Noua Pyromantia per signa in igne. De his copiose Martinus Delrius lib. 4. disquis. magic. cap. 2. tota quest. 6. 7. quo cum alii compendiosius de ipsis tractant.

73 Hæc species diuinationis, vbi reperitur expressum pactum cum Dęmone, seu inuocatio eius explicita, non solum continet semper malitiam mortalem contra Religionem, vt per se patet, sed etiam non raro est ei adiuncta infidelitas, vel hæresis, vt si quis credat Diabolum non esse miserum, nec damnatum, & scire certo futura contingentia, dependentia à li-
74 bero arbitrio, quæ solus Deus cognoscit: Itẽ si quis in prædicto pacto renunciet Christo Domino, Virgini Mariæ, baptismo, aliisque Sacramentis, & Diabolum vti Deum, vel saltem vti sanctum colat, aut adoret. ac tunc interuenit manifesta idololatria. Ita cum citato Delrio alii magis recentiores, vt Lessius lib. 2. cap. 43. dub. 5. et Torreblanca lib. 2. cap. 7. &
75 8. Qui optime aduertit tale pactum expresũ cum Dæmone posse fieri dupliciter, scilicet vel mediate per Magum nomine paciscẽtis stipulantẽ eò quod paciscẽs Dæmonis aspectũ reformidet, vel immediate cũ apparitione aliqua ipsius Dæmonis, ita ille ex mente D. Thomæ 2. 2. q. 95. art 3.

76 Altera species diuinationis cum solo pacto Dæmonis tacito, aut inuocatione eius implicita continet sub se nouem species infimas, teste D. Thoma nunc citato; quorum prima Genethlia, vbi alicuius cognitio rei ex syderũ motu vel situ inuestigatur. Secunda augurium, vbi ex hominũ sternutatione, vel animaliũ vocibus. Tertia auspicium, ubi ex arcium uolatu, aut animaliũ quorũuis motu. Quarta omen, vbi ex, hominũ vocibus præter intentionem prolatis. Quinta Onirocritia, vbi ex somnlis. Sexta Physiognomia vbi ex signis totius humani corporis. Septima spatulamãtia, vbi ex spatulæ signis. Octaua Metoposcopia ubi ex fronte. Nona Chiromantia vbi ex manuũ lineis cognitio
77 alicuius rei inquiritur. Sub tertia taudẽ specie media, seu genere diuinationis cũ dicto pacto Dęmonis tacito per considerationẽ eius, quod ex aliqua actione humana ad hoc ordinata prouenit, duę sunt tantũ species infimæ: Prima dicitur Geomãtia quãdo ex punctorũ protractione notitia rei inuestigatur. Secunda dicitur diuinatio per sortes, vbi quis ex signis resultãtibus in plumbo liquefacto, & in aquã proiecto, aut ex cõsideratione festucæ electæ ex duabus oblatis, vel schedulæ scriptę, aut ex taxillorum proiectione, vel ex consideratione eius, quod occurrit aperienti librum, aut ex similibus cognoscere aliquid intẽdit. Ita cũ D. Thomas has, & illas omnea numero præcedenti adductas, proposito ordine, enumerat, & breuissimè explicat Sanchez lib. 2. in Decal. cap. 38. n. 13. Quæ explicatio nunc nobis sufficiat, ex dic ẽ dis infra magia innotescent, saltẽ pręcipuè ex eisdem.

79 Verùm si quæras, quid exigatur, & sufficiat
ad pactum tacitum cum Dęmone, vel ad im-
plicitam eius inuocationem in prædictis spe-
ciebus diuinationis? iuxta magis receptam
doctrinam Caietani In sum, verb. inuocatio, Vi-
ctor. releċt. de magia, q. 6. num. 28. Suarez tom.
1 de Relig. lib. 2. cap. 9. Delrio lib. 4. disquis. ma
gic. cap. 2. q. 5. & aliorum, respondeo non exigi,
quod quis prius cum dæmone pactum inierit
se se immiscendi vanis, & indebitis medijs pro
inuestiganda notitia rei futuræ, vel occultæ; aut
pro obtinendo effectu alicuius rei; sed satis es-
80 se, si vtatur illis ad talem finem. Imò addit be-
ne idē Suar. num. 17. non excludi pactum taci-
tum, etiamsi homo explicitè dicat se nolle ini-
re pactum cum Dæmone; quia adhuc, si adhi-
beat ea media vana, & indebita, vult eorum ef-
81 fectus experiri. Tunc autem censetur medium
vanum, & indebitum, ac consequenter præsu-
mitur dari pactum tacitum, quando non est
proportio rei cognoscendæ, vel efficiendæ ad
medium, quo cognosci, aut effici procuratur,
82 vt quando vnum ex alio non infertur, Secus
vero, si fit proportio, & vnum ex alio sequa-
tur, saltem ad acquirendam notitiam coniectu-
ralem; nam si omnino certa quæratur, aut cer-
tior, quàm haberi potest, attenta natura liberi
arbitrij, & defectibilium causarum concurren-
tium, erit præsumptio de pacto tacito cum dę-
mone. Ita cum D. Thoma 2. 2. q. 95. art 5. Do-
ctores proximè citati, præcipue Delr. & San-
chez dicto cap. 38 num. 19.

83 Econtra vero caret omnino præsumptionę
pacti taciti, & culpa mortali vsus vani, & inde-
biti medij pro acquirenda congnitionę, aut
pro effectu alicuius rei, si solius ioci, vel recrea-
tionis causa eo quis vtatur, aut ex simplicita-
te, vel ignorantia etiam vincibili, dummodo
hæc non sit affectata, vel nimis crassa. ita ijdem
84 Delrius, Sanchez, & alij, Absolute tamen lo-
quendo quicumque modi diuinationis, etiam
cum solo pacto dæmonis tacito, aut inuocatio-
ne eius implicita continent peccatum mortale
ex suo genere; quia in quouis est aliqualis prę-
sumptio de apostasia à fide, seu a Deo, & de
inito fęedere cū eius inimico, contra illud, quod
vnusquisque professus est in baptismo. Tradūt
ex mente omnium adductus Sanchez vbi sup.
Lessius lib. 2. c. 43. dub. 5. & Sousa lib. 1. Aphor.
cap. 38.

An, & qualiter prædictio ex astris illicita? & sub iurisdictione sanctæ Inquisitionis.

REGVLA CXV.

85 DVplex astrologia distinguitur, altera na-
turalis ex astrorum, maxime planetarum
vario aspectu coniectans ea, quæ naturaliter
contingunt, altera iudiciaria, ex eodem sydero-
rum aspectu prædicens futuros euentus, for-
tuitos, res etiam occultas, & contingentia ali-
86 qualiter dependentia à libero arbitrio. Prior
attento quouis iure, non est illicita, nec prohi-
bita: bene tamen posterior vti superstitiosa,
maxime ex vi iuris Ecclesiastici (exceptis
87 tribus casibus exprimendis.) Atque hac
quiuis vtens subijcitur iurisdictioni Inquisito-
rum.

88 HAc de re agunt Doctores cum D. Tho-
ma 2. 2. quęst. 95, art. 5 & ibi Caietanus,
ac reliqui exprimunt dictam duplicem astro-
logiam; nec vllus eorum dubitat; quod natura-
lis sit licita, non solum quando ex vario syde-
rum aspectu inter se, vel ex occasu, coniunctio-
ne, situ, motu, & oppositione ipsorum, de ecli-
psi, serenitate, pluuia, tempestate, niue, grandi-
ne, frigore, æstu, & de similibus, vt per se patet;
sed etiam vbi inde considerato natiuitatis pū-
cto, de temperamentis, & inclinationibus ho-
minum astrologus naturalis prædicit. Hoc
enim vltimum nequaquam per Bullam Sixti
V. citandam prohibetur, cum ibi sola casuum
fortuitorum, & dependentium a libero arbitrio
prohibitio contineatur Ita benè Suarez tom.
1. de religione lib. 2. cap. 11. & Sanchez lib. 2.
in Decal. cap. 38. num. 28. idq. ex mente reliquo
rum,
89 Notandum cum eisdem Suarez, & Sanchez
cum Lessio lib. 2. capit. 43. dub. 6. & alijs (in-
seruiet hoc ad frænandum in aliquibus nimis
curiosis hac astrologia naturali vtendi inordi-
natum appetitum) quod effectus qui per eam
prædicuntur, exceptis necessarijs, vt eclipsi,
sint valde incerti, quia cum ab alijs varijs cau-
sis pendeant, & possint istæ diuersimode im-
pediri, potissimum in prædicandis ex syderum
aspectu, considerato puncto natiuitatis, tem-
peramentis, & propensionibus hominum, vt
hunc fore iracundum, melancholicum, &c, incer
titudo tanta est, vt merito istam prædictionem
Caietanus vbi supra vix coniecturam dici pos-
se, Suarez vero vix esse suspitionem affirment,
90 Probatur efficaci ratione, quia imperfectissi-
me, & difficillime percipiuntur syderum aspe-
ctus, ex quibus hæc coniectatio deducitur, &
vix absquę vllo errore annotari valet situs
astrorum tempore natiuitatis existens, vti an-
notandum volunt in illo puncto astrologi ad
prædicendos similes effectus; eo quod ob ra-
pidissimum cœli motum constellatio prius
transeat, quam ab Astrologo percipi possit, &
facies cœli, ac situs astrorum per singula mo-
menta varientur; tum quod non raro aspectus
syderum nubibus, & crassis vaporibus inter-
positis diu perturbati, & infuscati maneant;
quomodo ergo poterit astrologus perspecto
puncto natiuitatis, temperamentum infantis, &
inclinationes prædicere? & quidem ad tales
prædictiones magis videbatur perspiciendum
91 animationis instans in vtero materno. Quare
si ea prædicat astrologus maiori certitudine,
quàm haberi valet, tametsi non committet
peccatum superstitionis, erit tamen reus pecca
to temeritatis, & imprudentiæ, vel mendacij,
saltem veniali; imo, & mortali, si prædictio in
alterius detrimentum graue cedat. Ita Suarez,
& Sanchez citati ex communi omnium.

92 Quoad

92 Quoad Astrologiam vero iudiciariam abso-
lutè affirmandum tanquam superstitiosam ex
pacto, saltem tacito cum Dæmone esse quouis
iure prohibitam, & vsum eius peccaminosum
mortaliter; si astrologus teneat posse certò
cognosci, & prædici ex astris casus fortuitos, &
futura contingentia, quæ à libero arbitrio pen-
dent. Tradunt ex mente Diui Thomæ dict.
art. 5. & aliorum multi ex recentioribus, præci-
puè Pereira de Magia toto lib. 3. peculiariter c.
2. & 3. ac Lessius vbi supra, ostenduntque mul-
tis rationibus, & testimonijs Scripturæ sacræ,
& Sanctorum Patrum, in primis S. Augustini lib.
2. de Genes. ad literam cap 17. & lib. 2. de do-
93 ctrina Christi cap 21. 22. 23. & alibi sæpè. Ratio
eorum potissima, & euidens est; quia cognitio
hæc, & prædictio, vel fundatur in astris, tan-
quam in causis actuum liberorum, & hoc dici
non potest: nam cum sydera naturaliter in-
fluant, & inuariabiliter, sequeretur, quòd ipsę
determinarent nostras voluntates, necessita-
temque eis imponerent, & sic tolleretur omni-
no libertas hominis, ac omnia fato euenirent,
vti euenire fuit inter Gentiles communiter re-
ceptum, quæ vt valde absurda & falsa non ad-
94 mittenda. Aut item fundatur in astris tanquā
in signis, & neque hoc modo habet locum, va-
numque est tale fundamentum; nam non sunt
signa naturalia, cùm nequaquam influant in
effectus actuum liberorum; ergo erunt signa
ex alicuius institutione per modum disciplinæ,
institutæ non quidem à Deo per se, aut per bo-
nos Angelos; ergo à Dæmone cuiusuis menda-
cij patre, qui cum semper intendat hominem
decipere, iam clarè apparet non fore certam,
imo nec esse posse prædictionem futurorum à
libero arbitrio pendentium, immediatè, vel
mediate ab eo acceptam.
95 Ex vi rationis propositæ, seu discursus facti
clarè constat talē astrologiam iudiciariam esse
vanam, & prohibitā iure naturali; constat etiā
vanitas eius ex Scriptura sacra Deut. cap. 18. ibi,
Gentes istę, quarum possidebitis terrā, augures,
& diuinos habent; tu autē à Domino Deo tuo
institutus es: vbi per augures intelligūtur astro-
logi; sicut Isai. c. 47. stent, & salutent te augures
cæli iuxta lectionē 70. Astrologi cæli; & Hierem.
10. A signis cæli nolite metuere, quę timent gē-
96 tes, quia leges populorū vanæ sunt. Prohibitio
etiam d. astrologię iure canonico, & ciuili patet
ex c. igitur 26. q 3. c. non liceat 26. q 5. c. sed &
illud 26. q. a. l. Nemo & l. etsi. C. de maleficis, &
97 mathematicis. Videndus Sanch. adductus, qui
ibidem n. 31. vniuersaliter cum d. certitudine
astrologiam iudiciariam egregiè reprobat cir-
ca actiones supernaturales hominis, vt voca-
tionem ad statum Religionis, ingressum in ip-
sam, &c. ob eam rationem, quia sic dignitati di-
98 uinæ gratiæ valde derogatur. Item sigillatim
n. 36. illam reprobat circa res occultas, siue præ-
sentes, siue præteritas, vt thesaurum abscondi-
tum, furtum occultum, virginitatē &c. eò quòd
similium inuestigatio sit superstitiosa, & ideo
prohibita; cum nequeant vllo modo per astra
cognosci, nisi interueniente auxilio Dæmonis;
facit pro hoc cap. 2. de sortilegijs, & docent
Nauarrus, Sotus, & alij ab eodem Sanchez
citati.
99 Notandum cum Delr. lib 4. disq. magic. cap.
3. quæst. 1. dictam astrologiam iudiciariam
complectè tripartiri. Prima pars vocatur reuo-
lutionum, prædicens totius anni bello, pace-
que vicissitudines, animalium morbos aeris sa-
100 lubritatem, annonas, &c. Secunda vocatur
magisterij natiuitatum, prædicens in particu-
lari omnia homini toto vitæ tempore euentura
vt ducturum vxorem, vel secùs diuitem, aut
pauperem, pulchram, vel deformem promo-
uendum ad certam dignitatem, futurum tali
Principi gratum, certo vulnere, aut morbo, cer-
to tempore, mense, vel die, aut certo loco pe-
101 riturum, &c. Tertia dicitur electionum præ-
dicens, & instruens quid in singulis rebus con-
sultò, & vtiliter faciendum, aut omittendum,
obseruatis circumstantijs loci, temporis, perso-
narum, &c. Vide dictum Delrium, qui eruditè,
vt solet, hæc pertractat.
102 Sed quid si Astrologus iudiciarius non cer-
tò, sed tantum coniecturaliter aliqua ex illis
contingentibus prædicat, erit ne illicita, & ali-
quo iure prohibita eius prædictio? In partem
negantem videtur inclinare D. Thomas sub fi-
nem dict. artic. 5. & eam tenent non pauci, vt
Abbas cap. 2. de sortilegijs num. 7. Manuel Ro-
driquez to. 1. Sum. & Valent. 2. 2. disp. 6. quæst.
12. punct. 3. ob eam rationem, quòd coniectu-
ralis notitia pendentium ex libero arbitrio pos-
sit aliqualiter ex syderibus haberi absque auxi-
lio dęmonis, aut pacto etiam tacito cum eo; er-
go non erit illicita, nec prohibita huiusmodi
103 prædictio eorum. Approbat & meritò totum
hoc Sanchez citatus, num. 33. cum hac limita-
tione; dummodo talium contingentium libe-
rorum prædictio sit cum sola tenuissima conie-
ctura, & non absolutè cum maiori probabilita-
te, quàm per astra sciri possunt; nam si adeo
probabiliter prædicantur, aut ea intentione
inuestigentur, iam sic prędicens, & inuestigans
censetur tacitè vti disciplina Dæmonis, aut vel-
le circa illa ab eo edoceri: quod etiam tenent
Valentia, & Delr citati, quibus adhæreo.
104 Verùm doctrina tradita numero pręceden-
ti solum admittenda est attento iure antiquo;
nam per constitutionem Sixti V. incip. Cæli,
& terræ, quiuis vsus astrologiæ iudiciariæ, re-
probatur, & prohibetur, & quicumque eam
exercent, aut addiscunt condignis pœnis
puniendi iurisdictioni Inquisitorum subij-
ciuntur; ex qua maioris claritatis gratia, visum
est eam clausulam hìc apponere, quæ id ex-
presè continet, cum tribus casibus exceptis,
de quibus in Regula.
105 Hac perpetuò, inquit, valitura constitutione
statuimus, & mandamus, vt tam contra Astro-
logos Mathematicos, & alios quoscumque d.
iudiciariæ astrologię artem (præterquam circa
agriculturam, nauigationem, & rem medicam)
imposterum exercētes, aut facientes iudicia. &
natiuitates hominū quibus de futuris cōtingen
tibus, successibus, fortuitisq casibus aut actioni-
bus ex humana volūtate pendētibus aliquid e-
uenturū, affirmare audent, etiāsi id se nō certo

affirmare asserant, aut protestentur; quàm contra alios vtriusque sexus, qui supradictas damnatas vanas, fallaces, & perniciosas diuinandi artes, siue scientias exercent, profitentur, & docent; aut discunt, quiue huiusmodi illicitas diuinationes, sortilegia, superstitiones, veneficia, incantationes, ac premissa detestanda scelera, & delicta, vt prefertur, faciunt, aut in eis se quolibet modo intromittunt, cuiuscunque dignitatis, gradus, & conditionis existant, tam Episcopi, & Prelati, superiores ac alij Ordinarij locorum, quam Inquisitores, hæreticę prauitatis, vbiquè gentium deputati, etiamsi in plerisque ex his casibus antea non procedebant, aut procedere non valebant, diligentius inquirant, & procedant, atque in eos seuerius Canonicis pœnis, & alijs eorum arbitrio animaduertant.

106 Hactenus clausula Sixtinæ Constitutionis, quam nouissimè Vrbanus Papa VIII. fœlicissimæ record. confirmauit alia Constitutione, incip. Inscrutabilis &c. cum adiunctione peculiari cōtra eos, qui de statu Reipublicę Christianę, vel sedis Apostolicæ, seu vita Romani Pōtificis, aut eius Consanguineorum iudicia facere, necnon contra eos, qui illos desuper consulere presumpserint &c. in clausula autem illa, vt cla-
107 re ex ipsa apparet, preter dictas diuinationes ex astris, multa contra Sortilegos, magicos, incantatores &c. prohibentur, & Iurisdictioni Inquisitorum subijciuntur, quod hic obseruatum sit pro diuersis iam traditis, & in decursu huius capitis tradendis.

108 Excitari potest dubium an dispositio istarū constitutionum intelligatur tantum pro foro externo? Videtur in partem affirmatiuam inclinare Suarez vbi supra cap. 11. num. 30. perpendens bullam Sixti V. quanquam addit in similibus predictionibus non deesse culpam grauē, saltem ratione scandali, & speciei mali, cum presumptione iuris & de iure: sed bene, vt verū
109 defendit Sanchez ibidem num. 34. in vtroq. foro interdici astrologiam iudiciariam per illā Sixti V. constitutionē, & consequēter per hanc Vrbani VIII. ob eam rationem, quia talis modus prenuntiandi futura ex libero arbitrio pēdentia est reipub. valde perniciosus, & expositus multis superstitionum periculis, ergo etiā in foro conscientię erit prohibitus.

Qualiter diuinatio ex somnijs sit licita, vel illicita, aut superstitiosa, iurisdictioniq. Sanctæ Inquisitionis subiecta?

REGVLA CXVI.

110 Licitum est somnia obseruare, & effectus eorum predicere, ac inde circa sanitatem operationesq. corporis; & animæ directionem sumere, si illa iudicetur prouenire ex causa aliqua naturali; item licitum, si constet, vel probabile sit, quod fuerint immissa à Deo; secus, si non sit probabile, nam eo casu presu-
111 mitur, quod proueniant à Demone. Vnde tunc predictio, & directio ex eis saltem circa effectus pendentes à libero arbitrio, erit superstitiosa, & peccatum mortale, puniendum ab Inquisitoribus fidei.

---

112 Duplex communiter assignatur causa sōniorum altera naturalis seu necessaria, & altera libera: illa subdiuiditur in multiplices ex quibus somnia prouenire possunt, nempe ex diuersis affectibus humani corporis, & animæ, ex varia constitutione Cęli, vel aeris, & ex curis, vel cogitationibus præuijs. ex quacumq. autem huiusmodi causarum naturalium somnium proueniat, potest licitè sumi inde coniectura de euētibus, qui à tali causa dimanare solent; vt de corporis temperamento, de humorum abundantia, de morbis, de mutationibus aurę, &c. Ratio est, quia somnia naturaliter indicant humorem predominantem; vnde si quis somniet incēdia, indicium est flaua bili eum infestari, atra vero bili, si profundas tenebras, funera, caliginem, vel alia tristia; si vero repręsententur in somnijs pluuiæ, niues, grandines, glacies, &c. hęc in eo abundantiam pituitę, aut frigidi phlegmatis indicant; si somniet se volare, aut velocissime currere, signum est leuis, aut temperatæ complexionis, atq. sic de similibus.

113 Hinc medici somnia habita ab infirmis petunt; ac proinde Principes illorum de hac re tractatus ediderunt, nimirum Hippocrates de somnijs, & Galenus, pręsagijs somniorum. Ita tradunt Nauarrus in sum cap. 11. n. 33. Pereira lib. 1. in Daniel q. 6. & de Magia lib. 2. q. 7. Suarez tom. 1. de Religione, lib. 2. cap. 13. & Lessius lib. 2. cap. 43. dub. 8.

114 Notat benè hic duo ipse Lessius, primum sæpius, & certius ex somnijs sumi coniecturam de affectibus corporis, quàm de mutationibus Cœli, eò quod ex corporis dispositione originē ducant, exemplificat diuersimode, vt in eo, quem Galenus loco citato coniecit plethora sanguinis laborare; quia somniarat se in cisterna plena sanguine constitutum, & cum eodem Galeno lib. 3. de locis malè affectis cap. 4. insomniante, quod aliquid ponderosum super se irruere, & opprimi eo videretur. & addit signū esse tale somnium cruditatum, seu crassi, & malancholici sanguinis irruentis in cerebrum cum periculo epilepsiæ, si crebrò eueniat: secundum
115 notatum à Lessio, quoties somnum prouenit ex pręuijs cogitationibus, vel curis, nihil de futuris vt plurimum significare, sed tantùm esse indicium suæ causæ, quod experientia patet.

116 Pari modo licitum est obseruare somnia indicantia prauam aliquam animis nostris affectionem, vt crebræ infestationis, conturbationis, perterrefactionis &c. quibusq. ex causis proueniat aduertere ad ineundam rationem propellendi à nobis huiusmodi molestiam. Preter citatos, tradunt vt certum Delrius lib 4. disp. magic. c. 3. q. 6. cōcl. 3. & Sanchez in Decal lib. 2. cap. 38. num 50. Probatur inde, quia apud Cassianum collat. 22. legitur veteres illos Monachorum magistros in perquirendis

aliquo

aliquorum somniorum caussis diligenter esse
versatos, sic Sanchez totidem ferè verbis.
117 Altera causa somniorum libera potest esse,
vel Deus opt. Max. vel eius, & noster inimicus
Cacodęmon: immittit Deus somnia, aut im-
mediate per se ipsum, aut mediate per Ange-
los bonos. si certum sit, vel probabile saltem ab
his fuisse immissa nonsolum semper est licitum,
sed quandoq. etiam obligatorium ex eis cape-
re futurorum etiam dependentium à libero ar-
bitrio pręnotionem, aut quæ tunc somnianti
repręsentantur, vel iniunguntur, executioni
mandare; sic per somnium iniunctum Sancto
Ioseph de virgine Beatissima non deserenda, de
fuga in Ægyptum, de reditu ex eo, Matt. 1. & 2.
sic iniunctum Magis per somnium de non rede
undo ad Herodem, atq. de similibus passim in
118 scriptura sacra. Nam Deus sæpissimè olim
in somnijs loquebatur iuxta illud num. 12. si fu-
erit, inquit, Propheta inter vos, per somnium
loquar ad eum. Ista pręter Pereiram, Delrium
& Sanchez paulo ante citatos, Lessius vbi su-
pra d. dubio octauo, hęc egregiè pertractat.
119 Declarat autem ipse Lessius duplicem
modum locutionis Dei cum Propheris, vel alijs
dormientibus: Primus magis ordinarius fit per
apprehensionem verborum, ita vt phantasia,
vel sensus communis veluti audiendo ab aliquo
loquente ipsa verba concipiat simulq. mens red
datur certa de veritate somnij, aut ex illustra-
tione interna, aut ex occulto quodam gustu, &
experimento, patet exemplis iam adductis. Se-
120 cundus modus non ita ordinarius recipien-
di somnium à Deo fit per apprehensionem ali-
quarum rerum similitudinem, vel saltem non-
nullam analogiam cum alijs euenturis haben-
tium. Talia fuerunt somnia Ioseph. Genes. 37.
Pincernæ, & pistoris Gen. 40. Pharaonis de 7.
bobus & 7. spicis, Gen. 41. Nabuchodonosor de
mystica illa statua, Daniel. 2. similiter somnium
Theodosij, qui adhuc priuatus somniauit sibi
coronam imperij per Episcopum Meletium im-
poni, vti postea re vera ei fuit imposita. cum
tamen de hoc prius nihil cogitasset, nec Epi-
scopum illum nouisset, teste Theodoreto lib. 5.
121 Hist. cap. 6. & 7. Aliquando vterque modus
somniandi simul in eodem casu coniungitur, vt
in somnio Iacob Genes. 31. de ouibus vbi etiam
Angelus circa idem locutus est ei dormienti;
notat idem Lessius ibidem.
122 Quando verò nec certum, nec probabile
apparet somnia prouenire a Deo, nefas est mor-
tale & superstitiosum Iurisdictioniq. sanctę Inqui
sitionis subiectum ex eis prænotionem aliquam
de euentis liberis sumere. inde ostenditur, quia
cum nequeant somnia ex sua natura, quatenus
dimanant ex causis naturalibus, huiusmodi fu-
tura pendentia à libero arbitrio indicare, vt
patet ex dictis; nec tunc, vt supponimus, in-
dicentur à Deo, fiat indicatio eorum per dire-
ctionem Dęmonis, immittentis talia somnia,
ergo qui ex ipsis diuinat siue vere, siue falsò, se
subijcit, vt discipulum Dęmoni, eique tribuit
liberorum prenotionem contra fidem diuinam.
123 Vnde predictio ex somnijs, vt ex suo genere
peccatum mortale prohibetur Leuit. 21. non
augurabimini, neq. obseruabitis sōnia, & Eccel.
34. vana spes, & mendacium viro insensato, &
somnia extollunt imprudentes &c. ac infra, Mul
tos errare fecerunt somnia, & exciderunt, spe-
rantes in illis, prohibetur etiam iure canonico,
cap non obseruetis 26. q. 7. Affert exemplum D.
Gregor. lib. 4. Dialog. cap. 49 de quodam qui cū
somnia valdè obseruaret, & ei longæ vitę spatia
fuissent in somnio promissa, dum totus est in col
ligendis multis pecunijs, moritur repentè om-
nibus illis omissis. Docet D. Tho. 2. 2. q. 95. art.
6. Caiet. ibi. Valentia disput. 6. q. 12. punct. 3. &
Less. cit.
124 Addit optimè idem Lessius eum, qui dire-
ctè per somnia intendit, & quęrit diuinationes
certo modo, & ritu se componendo ad somni-
um, multo superstitiosius, & grauius peccare;
quia hoc expresse est inuocare Dęmonem. Nar-
rat Rhodiginius lib. 27. antiquarū lect. cap. 14.
quod olim Ethinici pręmisso ieiunio in pellibus
cæsorum animalium dormire solerent, vt per
somnium responsa acciperent; quo haud dubiè
respicit illud Isa. cap. 65. Qui habitant in sepul-
cris, & delubris idolorum: eo scilicet finè, iuxta
obseruationem D. Hieronymi ibi, vt dæmonia
responsa acciperent. vide circa hoc Franciscum
Torreblanca lib. 1. cap. 25. à num. 38. quanquam
125 ipse Lessius post Caietanum citatum benè
limitat, nempè obseruationem somniorum ex
triplici capite posse esse tantùm veniale, primo,
ob simplicitatem hominis, qui facile existimat,
somnia esse à Deo, 2. ob tenuem credulitatem
ipsis adhibitam, 3. ob timorem ex somnijs con-
ceptum alicuius aduersitatis, vel ob spem ex
eisdem excitatam, alicuius prosperitatis; hincq;
homo putans absq. fundamento tamen, illa for-
te à Deo esse immissa aliquid facit, vel omittit:
dummodo hoc non fit contra pręceptum ali-
quod naturale, vel positiuum. cuius violatio iam
esset mortale, vt per se patet.
126 Sed quid vbi est dubium, an somnia proue-
niant à Deo, vel potius à Dęmone? Tunc ad do
ctum, & prudentem confessarium pręcipuè
spectat ex signis id discernere, vt possit dirigere
pœnitentes, tum in scientijs speculatiuis, si
quid ad ipsas spectans in somnijs repręsente-
tur; tum in practicis, vt in flagitijs fugien-
dis, & bonis operibus sectandis. Ita Sanchez
dicto cap. 38. num. 51. & 52. ex mente omnium.
127 Verum quęnam signa pro discernendis som-
nijs à Deo ne, vel à Diabolo immissis? Multa
sunt, & eadem prorsus, quibus diuinæ reuela-
tiones à falsis discernuntur: de eis copiosè Pe-
reira citatus, & Delrius lib. 4. disquis. Mag. c. 5.
q. 3 per quinque sect. duobus nunc contenti si-
mus, traditis ab ipso Sanchez cum Valentia
vbi supra. Primum est, considerare ad quid som
nium inducat num si ad aliquid malum, aut in
discretum, sine dubio prouenit à Dæmone, si
vero ad bonum, & conueniens, absq. temetita-
te existimabit quis immissum fuisse à Deo; ex-
stimatio tamen hęc humiliter, & non sine timo-
re haberi debet; cum Dęmon se in Angelum lu-
cis transfigurare soleat, vt ad vana, & falsa post-
modum impellat. Secundum est si animus post
128 somnium maneat confusus, & ad opera bona
tardior

tardior, aut cum aliqua elatione, censetur esse
à Dæmone; è contra à Deo, si ad illa prompti-
or, & alacrior; ac humilis reperiatur. Duran-
129 te tamen adhuc dubio, an sit à Deo, vel à
Dæmone magis tutum est vt à Dæmone immis-
sum contemni, docent ijdem Sanchez & Delri-
us, ob eam rationem, quia Deus somnium im-
mittens solet reddere hominem certum à quo
130 immittatur. Quamquam bene tandem resol-
nunt Suarez tom. 1. de Religione lib. 2. cap. 13.
num. 24. & Lessius dicto cap. 8 num. 52. satis esse
iudicium probabile arbitrio prudentis, vt quis
credat somnium esse à Deo.

Sortium vsus maximè ad diuinandum, licitus ne? an illicitus, & sub Iurisdictione sancta Inquisitionis.

REGVLA CXVII.

131 LIcitum est sēper vti sortibus diuisorijs,
nisi in vno casu, ex vi iuris Canonici ex-
cepto, & nisi talis vsus ex aliqua circunstantia
vitietur: e contra illicitæ sunt quęcumq. sortes
consultoriæ; excepto vbi ex inspiratione diui-
na aut vbi ex defectu humani consilij reueren-
132 ter applicantur. Vsus tamen sortium diui-
natoriarum perpetuo est illicitus, & tanquam
superstitiosus quouis iure prohibetur, iurisdi-
ctioniq. Inquisitorum fidei absque controuersia
subijcitur.

---

133 PRo faciliori declaratione cuiusq. partis
huius Regulæ explicandū prius breuissi-
mè, quæ dicantur sortes, quotuplex earum ge-
nus distinguatur, & quid sortilegium significet:
Cum D Thoma 2 2. q. 95. art 8. asserunt benè
Sanchez dicto cap 28 num. 56. & Lessius vbi su-
pra dub. 9 quod sortes propriè dicentur, quan-
do aliquid agitur eo fine, vt ipsius euentu consi
derato, fiat, aliquid, vel innotescat occultum,
v. g. quid cuique competere debeat. Tria au-
134 tem sunt genera sortium, vt ex omnium
mente obseruāt ijdem Sanchez & Lessius, quæ-
dam vocantur diuisoriæ, quibus sortientes per-
cipiunt, quid vnicuique in electionibus, & di-
uisionibus tribuendum: Alię sunt consultoriæ,
quia ipsis diuina voluntas exploratur, vt inno-
tescat, quid in aliquo negotio sit exequendum,
vel omittendum. Aliæ denique sunt diuinatorię
per quas de rebus occultis, vel de fututis euen
135 tis inquiritur: Ab istarum autem sortium
vsu dicitur sortilegium: cuius nominis significa-
tio adeò late patet, vt non solum quascumque
diuinationes superstitiosas complectatur, teste
Torreblanca lib. 1. cap. 22. ex Paulo Grillan. &
alijs ab ipso citatis; sed etiam ad omnem ope-
rationem magicam, dęmoniacam se extendat
vt infra ex vsu doctorum videbimus. sed hoc lo-
co agimus de sortilegio strictè sumpto, prout
significat diuinationem, sortè tantum celebra-
tam. his sic explicatis.

136 IAm quod sortes diuisoriæ nunquam sint
illicitæ, nec prohibitæ stando in quouis iu-
re, nisi in casu peculiari per ius canonicum ve-
tico, est expressa Doctrina D. Thomæ dict. art. 8
Caietani ibi Archid. 26. q. 2. cap. 1. num. 1. D.
Antonini 2. part. tit. 12. c. 1. §. 9. Angel. verb. sors
Delrij lib. 2. cap. 12. numer. 15. & aliorum com-
muniter. Ratio est quia sortes istæ nihil aliud
continent, quam certum contractum huma-
num, quo ex consensu communi contrahenti-
um, ius habentium ad rem aliquam, hæc in-
ter ipsos sorte diuiditur, vel vt sit illius, super
quem sors ceciderit; qui contractus dicitur for-
tunæ, & in eo æqualis est contrahentium con-
ditio; ergo nihil mali, aut superstitionis habe-
bit, & consequenter sortes diuisoriæ ex se, & ex
vi iuris naturalis fundati in hac sorti ratione
137 non erunt illicitæ. Idem ex vi Iuris Cano-
nici patet dict. 26. q. 2. cap. 1. ibi sors nō aliquid
mali est, quæ verba desumpta sunt ex D. Augu-
138 stino concion. 2. in Psal 30 ex vi etiam iuris ci-
uilis l. si cum ambo. ff de Iudicijs, l. si duobus, c.
communia, de legatis, vbi approbantur istæ
sortes multis in casibus, vt ad dirimēdas cōtro-
uersias inter hęredes, & legatarios &c. Pręcipue
tamē in electionibus ad officia secularia, suntq.
valde in vsu. vide Sanchez lib. 2. in Decal. cap.
38 a num. 59. vsque ad 63. exprimentem per il-
lationes, multos alios casus licitos istarū sortiū.
139 Quanquam idem Sanchez statim à num.
64 indicat cum Suarez citato, & cum alijs Do-
ctoribus, qualiter ex varijs capitibus ratione
alicuius circūstātiæ sortes diuisoriæ vitiari pos-
sint. Primo ratione falsæ existimationis vel ma-
læ intentionis, vt si quis à syderum influxu ex-
pectaret euenturam sibi feliciter sortem; quia
cum sydera in hoc nihil influāt, erit superstitio-
sa talis expectatio, & quidem non sine peccato
mortali, vt ait Delrius vbi supra; si expectetur
140 illud certo à syderibus euenturum. Secun-
do possunt vitiari si inuocato Dæmone, vel prę-
cedente eius promissione, vel prædictione, aut
saltem expectato eius auxilio, quo manus ex-
trahentis moueatur, sortes mittantur; tunc in
eis contineri sceleratissimam superstitionē ab
Inquisitoribus puniendam ex vi Bullæ Sixti V.
141 supracitatæ, per se clare patet. Terriò erunt
vitiosę morraliter dictę sortes, si inter dignos,
& indignos fuerint missæ, quod ex se constat;
nam erit contra iustitiam proximi, & aliquan-
do contra bonum commune, si sors indigno
contigerit. Pari modo violatur iustitia commu-
tatiua, si res super quam sors mittitur, non sit
sortientium; & fiat absque Domini consensu;
vel si missio sortium fiat inter eos, qui non ha-
bent par ius ad rem illam; aut si excludatur
aliquis habens par. Ita Suarez dict. cap. 14. n. 16.
142 Denique est vitium irreuerentię, seu irreligio-
sitatis in sortibus diuisorijs; si in istis mitten-
dis quis vtatur libris Euangeliorum, aut rebus
sacris pro officijs sæcularibus, aut negotijs hu-
manis. Tradit Delrius dict. cap. 4. quęst. 1. ad-
dens bene non fore mortale, nisi magna irre-
uerentia in eis reperiatur.
143 Dixi in Regula, nisi in casu peculiari ex vi
iuris Canonici vetito, nempe in quibuscumque
electio-

electi :nibus Ecclesiasticis; quia cap. Ecclesia
vestra, versus finem, extrà de sortilegiis, sic
habet, *Sortis usum in electionibus perpetua
prohibitione damnantes*: Et intelligitur tantũ
in Ecclesiasticis, de quibus ibi erat sermo, vt
ex sententia omnium exponunt Suarez, & Sã
144 chez adducti. Item intelligitur prohibitio
de electionibus per sortes factis, siue ad offi-
cia Ecclesiastica, siue ad beneficia, aut digni-
tates, quia textus indistinctè loquitur, & siue
de ipsis eligendis immediate, siue mediate de
electionariis, seù cumpromissariis, nam in
dicto Cap. Ecclesia vestra, similis electio eu-
iusdam Episcopi per cõpromissarios sortibus
electos executa, à Papa reprobatur, licet po-
stea ab ipso authoritate Pontificia confirme-
tur. Reperies prædicta apud eosdem Suarez,
& Sanchez, discutientes egregiè omnia spectã
tia ad sortes diuisorias.
145 Circa sortes consultorias quid? Vti certũ
ab omnibus traditur præcipue à Sanchez vbi
supra num. 85. & Lessio dict. cap. 43. dub. 9.
ex doctrina D. Thomæ dict. art. 8. quod regu-
lariter sint illicitæ, & sub anathemate prohibi-
tæ, cap. sortes 26. quæst. 5. desumpto ex D.
Augustino epist. 119. cap. 20. Patet inde, quia
est manifeste tentare Deum, si quis velit absq.
necessitate, vt voluntatem suam Deus pecu-
liari modo ipsi patefaciat, teste ibidem D. Tho
ma: Tum quia, cum Deus non promiserit se
has sortes temperaturum, non solum vanum
ẽrit existimare hanc esse ipsius Dei voluntatẽ
per eas indicatam; sed etiam aderit tunc peri-
culum, ne homo decipiatur à Dæmone; qui
facile se immiscere solet ad quemcumq. deci-
piendum.
146 Nihilominus possunt aliquando esse licitæ
istę sortes ob necessitatem aliquam spiritua-
lem, vel etiam temporalem personæ, aut re-
rum, pro magno damno vitando; vbi huma-
num consilium non suppetit; dummodo mittan
tur ab homine cum debita ad Deum reueren-
tia, præmissa oratione, & cum bona spe fore,
vt ab ipso Deo singulari prouidentia moderẽ-
tur iuxta illud Prouerb. 16. sortes mittuntur
147 in sinum; sed à Deo temperantur. Item dum
modo non sit periculum iniustitię aut alterius
mali ex vsu ipsarum; ita cum D. Thoma dict.
art. 8. Syluest. verb. superstitio, Armil. ver-
bo, sors, Azor tom. 1. institut. moral. lib. 9.
cap. 21. Suarez vbi supra, & Lessius dict. dub.
148 8. Qui bene addit esse magis licitum, & se-
curum à periculo tentandi Deum vsum istarũ
sortium, si ex peculiari inspiratione diuina
mittantur; vti factum in electione Saulis, &
in illo casu, Iosu. 7. quando Indicio sortium
repertus est Achar, qui de anathemate aliquid
furatus fuerat, & sic in similibus expressis in
Scriptura Sacra.
149 Tandem quòd sortes diuinatoriæ quęcum-
que sint illicitæ, & superstitiosæ docent om-
nes cum D. Thoma 2. 2. q. 95. art 8. Ratio id
conuincit; quia cum sint medium improportio
natum, & vanum ad rem, ex libero arbitrio
pendentem, cognoscendam, apparet clarè ad
misceri in eis tacitam Dæmonis inuocatio-
nem. Propterea fuerunt prohibitæ antiquo iu-
re, cap. si quis Episcopus, cum sequenti. 26
q. 5. quæ prohibitio post confirmata fuit motu
proprio Sixti V. incip. Cœli, & terræ, vbi sub
iicitur vsus istarum sortium meritæ punitio-
ni Inquisitorum Fidei.
150 Notandum cum Sanchez ibidem num. 89
& cum Suarez eodem cap. 12. num. 29. sortes
diuinatorias posse esse, vel speculatiuas, vel
practicas; illæ ad solam cognitionem alicuius
rei occultæ diriguntur, vt ad diuinandum, quis
sit victoria potiturus, quis ad Cathedrã, vel
dignitatem promouendus; & in his sola mali-
151 tia superstitionis reperitur. Practicę verò
ordinantur ad aliquid agendum, vt ad cogno-
scendum delinquentem occultum, & eum pu-
niendum &c. & sub hac ratione iam spectant
ad quartam speciem superstitionis, vt paulo
post videbimus: atq. in istis practicis vltra
malitiam superstitionis, continetur alia iniu-
stitiæ infamationis proximi, & iniustæ puni-
tionis, absque probatione delicti, nec seruato
iuris ordine.

Quousq. ex motu, vocibus, partibus, lineis, etc. hominis, aut animalium est diuinatio licita, vel illicita, atq. Inquisitoribus fidei subiecta.

REGVLA CXVIII.

152 PRædici licitè possunt varii effectus ex
hominis, vel animalium motu, vocibus,
partibus, lineis manuum etc. tanquam ex si-
gnis, vel causis eorum naturalibus: dummo-
do hæc prædictio non plus se extendat, nec
cum maiori certitudine, aut coniectura, quàm
per talia signa, vel causas huiusmodi haberi
153 valet. Diuinatio autem circa actus quosuis
dependentes à libero arbitrio, maximè per ho
minis partes, & manuum eius lineas seu per
physiunomiam, & chiromantiam prorsus est
illicita, & omni iure damnata, contentaq. sub
jurisdictione Inquisitorum.

---

154 BReuitatis gratia tam multas species di-
uinationis in hac Regula coniungi-
mus, sicuti coniungit, & discutit simul nonnul-
las ex eis D. Thomas 2. 2. q. 95. art. 7. Vbi
expressè docet posse licitè, & absq. vlla super-
stitione prænunciari ex certis auium, piscium,
& aliorum animalium motibus, & cantibus,
volatibus &c. aliqua futura euenientia, vt plu-
uiam, tempestatem, serenitatem &c. Constat
ex ipsa experientia; & ratio est, quia re vera
sunt eorum signa, vel causæ. Adhęrent omnes
huic doctrinæ D. Thomæ, præcipue Caietanus
155 ibi, & Valentia disp. 6. q. 12. punc. 3. Qui
benè addũt ex eisdem animalium signis posse
aliqua ad homines spectantia probabiliter
prædici, ob eam rationem, quia vna, eademq.
cęlestis causa, vel Constellatio excitat anima-
lia,

lia, & inducit homines ad aliquem effectum, & ad rixam, & iram; quos effectus vocibus, mugitibus, & garritibus animalia exprimunt; ergò ex ipsis possunt rixæ inter homines probabiliter coniectari.

156 Verùm placet limitatio ab eodem Valentia adhibita, nimirum hanc coniecturam esse tenuissimam; Eo quod tales effectus nequaquã necessario ab ea communi causa procedant.

157 Placet etiã quod ipse Valentia ibidẽ adiungit, quòd sit multo debilior coniectura ex motibus humani corporis, quàm ex aliorum animantium sumpta; probat efficaciter, quia sæpe illi non ab impressione cælesti; sed à libera voluntate procedunt, item quia cum cetera animalia sint phãtasia quietiori prædicta clariora cælestium impressionum signa exhibent.

158 Nihilominus secundum eundem D. Thomã dict. art. 7. à Caietano ibi, & à cæteris receptum, censetur superstitiosa diuinatio eum præsumptione de pacto tacito, vel implicita inuocatione Dæmonis si prædicat ex dictis signis

159 animalium, quis plusquam ipsa indicant. Idẽ à fortiori affirmandum de prædictione circa illa spectantia ad homines, si aliquid coniectetur certius; quam signa animalium, vel humani corporis significare possint. Est etiam su-

160 perstitioni, & vanitati semper coniunctum, si ex vocibus significantibus hominis, vel ex quibusdam ipsi fortuito contingentibus, quis coniectet aliquid fęliciter, aut infeliciter euenturum, vt ex sternutatione, ex verbis prolatis, vel auditis, ex raptione corrigiæ calcei, ex occursu funeris, vel peculiarium animalium, & ex

161 aliis huiusmodi. Patet inde, quia cum hæc fortuito accidant, nihil ex eis boni, vel mali cõiectari potest, Ex vocibus item humanis; quia cum istæ non ex cœli constellatione, sed ex ratione prouenient, ad placitumque significent, nequit capi coniectura aliqua effectum contingentium; ergo si capiatur, erit superstitiosa. Ita Valentia citatus, & Azor tom. 1. inst. moral. lib. 9 cap. 22. q. vnica.

162 Quamquam quoad voces humanas doctrina est vera D. Thomæ d. art. 7. & vt talis approbata ibi a Caietano, atque a reliquis licitum esse absque periculo ominis superstitiosi ex voce aliqua humana præter intentionem prolata expectare quandoque notitiam a Deo ad

163 aliquid faciendum. Obseruat tamen bene idẽ Caietanus quod oporteat diuinum percipere lumen, vel perceptum, & non ex sola facili credulitate propria ad opus excitari.

164 Denique tametsi negari nequeat esse licitum vsum physiognomiæ, & chiromantiæ, vti partium philosophiæ naturalis, quatenus per illam ex dispositione corporis humani, ac membrorum habitudine, & proportione; atq. quatenus per hanc ex lineis manuum probabiliter coniectantur animi affectus, ingenium, corporis temperies, bona, aut mala valetudo, &c. eo quod per eas probabilis tantum coniectura haberi possit, & non certa notitia. Est tamẽ

165 prorsus illicitus, & vti valde superstitiosus, omni iure prohibitus vsus ipsarum vti partium astrologiæ facultatis, si ad prædicendum vel coniectandum de his, quæ pendent ex voluntaria cuiusq. electione, vel ex libera Dei cõcessione, se extendat; vt de statu vitæ, de nuptiis, de honoribus, vel dignitatibus, de opibus, ac reliquis fortunæ bonis, aut malis, de donis diuinis, & gratuitis &c. Probatur effi-

166 caciter, quia cum talia dependentia à libero arbitrio, vel à voluntaria electione, aut concessione, non possint. Ex illis percipi, præsumitur cum magno fundamento, quòd percipiantur auxilio Dęmonis ex vi pacti saltem taciti cum eo, vel inuocationis implicitæ ipsius propterea tales artes physionomiæ, & chiromantię damnantur, & prohibentur, subiciunturq. iurisdictioni Inquisitorum per constitutionem Sixti V. Cœli, & terræ &c. damnantur etiam per l. Regiam 2. tit. 23. part. 7 Ita docent Nauarrus in sum cap. 11. num. 31. Azor. tom. 1. instit. moral. lib. 9. cap. 16. fine, Simanchas de Cath. instit. tit. 21. num. 18. Delrius lib 4. disq. magic. cap. 3. q. 4. & Sanchez in Decal. lib. 2. c. 39. a num. 44.

167 Deducto hinc cum eisdem Nauarro, & Sanchez neutiquam esse licitum petere prædictionem ab Aegyptiana de bona vel mala fortuna, esset mortale in duplici euentu, primo vbi interrogatur illa animo firmiter credendi dictis ipsius, quamquàm non excederet veniale, si interrogatio fit ob curiositatem, & ad ridendum, talis fit conditionis, vt videntibus, vel audientibus graue scandalum generet. Vltimo

168 loco copiose explicat Sanchez diuinationẽ per duellum; sed cum hæc rarò, vt credo sit superstitiosa; parum etiam, aut nihil facit ad nostrum institutum: vndè apud illum, si libet, videas; nobis sufficiant hactenus tradita diuinatione tertia speciei superstitionis, vt iam fiat transitus ad quartam vanæ obseruationis, seu magiæ operatricis ope Dæmonis.

An, & quid vana obseruationis, seù magia operatricis superstitio? quis eius auctor? & qualiter hic eam exerceat?

REGVLA CXIX.

169 VAnæ obseruationis, seu magiæ operatricis superstitio dicitur per quã medijs inutilibus, & non a diuina prouidẽntia, sed a Dæmone, vti primo, præcipue eius auctore instituis, aliqui effectus expectantur,

170 & re ipsa fiunt. Hanc autem exercet ille quatuor modis, primo obiiciendo sensibus vera corpora, seu aliunde asportata, siue per applicationem actiuorum cum passiuis producta. Secundo repræsentando solum occulte phantasticas corporum similitudines. Tertio illudendo sensibus externis, ita vt homo credat videre, quod non videt &c. Quarto illudendo sensibus internis cum alienatione sensuum externorum, aut sine ea.

171 AD tollendam æquiuocationē re paulò
altius repetita, distinguendum (de si-
gnificatis nominum magiæ, & magorum: nā
illud vulgare apud omnes, quod olim per Ma-
gos significarentur quicumq. sapientes, maxi
me prædicti notitia philosophiæ circa cælorū,
ac syderum varios motus, reconditasq. eorum
dispositiones, & influentias in ista inferiora.
172 Verum cum Magi dicti sint à magia huius
nominis significatio sic incommuni exprimi.
tur à Derlio lib. 1. disq. magie. cap. 2. vt sit ars
seù facultas vi creata non superuaturali, quæ-
dam mira, & insolita efficiens, quorum ratio
sensum, & communem hominum captum su-
perat: ex quam late pateat; tàm magiæ, quā
magorum significatio.
173 Sumpta autem hoc modo magia secundum
totam suam latitudinem, & intellecta eius ef-
ficientia in diuinando, seu prædicendo atq. in
operando, bipartitur in diuinatricem, & ope-
ratricem, quasi in duo genera vniuersalissima,
quam bipartitionem ex ipsis terminis iam no
tam, præcipue amplectitur Franciscus Torre-
blanca de illa toto lib. 1. sui epitomes, & de
hac toto secundo compendiosè vt solet, & eru
174 dite pertractans. A causa finali eam diuidit
ipse Derlius in bonam, & malam (albam, &
nigram vocat D. August. lib. 12. de Ciuit. cap.
4.) est bona magia, si ex fine bono, seu ex re-
cta intentione, ac mediis licitis, mala e con-
tra si ex prauo fine, & mediis illicitis exer-
175 ceatur. A causa vero efficiente iidem Der-
lius, & Torreblanca cum aliis antiquioribus
triplicem assignant magiam naturalem, scili-
cet, artifitiosam, & dæmoniacam; nam om-
nes eius effectus tribui debent, vel alicui vir-
tuti à natura rebus inditæ, & hinc est natura-
lis; vel peculiari hominum industriæ, & hinc
artifitiosa; vel malitioso Dæmonum auxilio,
atq. hinc dæmoniaca.
176 De hac tertia (licet attingantur etiam obi-
ter aliæ duæ) præcipue est nobis sermo in præ-
senti, quippe vti coniuncta ipsa sola cum erro-
re mentis contra fidem diuinam, aut cum præ-
sumptione ipsius, venit comprehensa sub iu-
risditione Inquisitorum, vt iam supra dictum,
177 & post iterum dicetur. Huius magiæ Dæmo
niacæ significarum in tota sua latitudine com-
prehendit quascumq. diuinationes, & opera-
tiones superstitiosas vanæ obseruationis. sūmi
tamen potest nomen magia magis strictè te-
ste Suarez lib. 2. de superstit. cap. 14. prout di-
stinguitur à diuinatione, de qua iam dictū Re-
178 gulis præcedentibus. Diuinatio enim ad solā
occultorum cognitionem; vana autem obser-
uatio, seu magia operatrix dæmoniaca ad ef-
fectum aliquem externum ordinatur; ergò di-
179 stinguuntur inter se. Cuius distinctionis fun-
damentum, simul cum prohibitione vtriusq.
apparet clare ex illo Leu. 19. Non declinetis,
inquit, ad magos, nec ab ariolis aliquid scisci-
temini, & cap 20. Anima quæ declinauerit ad
magos, & ariolos &c. interficiam illā &c. vbi v-
biq. per ariolos significantur superstitiosi diui-
natores; per magos verò artifices operum,
quæ fiunt vltra humanas vires, & non virtute
Dei, sed Dæmonis, seu superstitiosis, & vanis
obseruationibus. Atque sic stricte sumit ma-
giam, vt distinctam a diuinatione D. Thomas
2. 2. q. 90. art. 2. in argumento, sed contra affir-
mans ex doctrina D. Augustini lib. 2. de doctr.
Christ. quod ad superstitionem pertineāt moli-
mina magicarum artium, & ligaturę &c.
180 Ex dictis iam clare perspicitur qualiter huic
magiæ demoniacę, seu superstitioni vanæ ob-
seruationis ita strictè sumptæ quadret bene de
scriptio eius expressa in Regula, quam colligit
Sanchez lib. 2. in Decal cap. 39. num. 1, ex D.
Thoma dict. quæst. 90 art. 1. & 2, nec immoran
dum magis in eius declaratione, cum ex se pa-
181 teat. Quadrat etiam ipsi illa alia descriptio,
quam Derlius dict. cap. 2. compendiosius pro-
ponit videlicet, facultas seu ars, qua vi pacti
cum Dæmone initi, mira quædam, & commu-
nem hominum captum superantia efficiuntur;
Dicitur vi pacti, quia totum esse magiæ dæmo-
niacæ pacto tacito, vel expresso cum dæmo-
ne nititur, vt iam supra traditum in expositio
ne diuinationis superstitiosæ; cum hoc vtriq.
sit commune, & eodem modo, ibi explicato,
vt ex communi sententia obseruat Sanchez ci-
182 tatus n. 3. Malitia itaque huius superstitiosæ
magiæ operatricis, quæcumq. illa sit, in eo cō-
sistit, quod honorē soli *Deo* debitum, tribuat
homo creaturæ, Dæmoni scilicet; dum ex vi
pacti saltem taciti requirit, & expectat ab ipso
eos effectus, quos à Deo inquirere, & expe-
ctare deberet, vt optime idem Sanchez num.
183 2. ex communi omnium docet. Atque hinc
peculiariter magia ista superstitiosa vocatur à
Theologis Idolatria tacita, teste Derlio dict.
cap. 2. etiam quando tribuit illum honorē crea-
turæ, non vti *Deo*, sed vt benefactori cuidam,
& munifico, quod vt plurimam ita se habet in
foro conscientię; in foro tamen externo, seu
in Tribunali sanctę Inquisitionis, cui hęc ma
gia subest per constitutionem Sixti V. Cœli, &
terrę &c. sēper erit pręsumptio de idololatria
expressa, & quod tribuerit homo dictum ho-
norem creaturę, vt Deo, aut saltem crediderit,
eam esse dignam tali honore, quòd ferè in idem
recidit.
184 Quòd vero *Dęmon* sit primus, ac præci-
puus auctor, seu inuentor, & propagator hu-
ius perniciosissimæ artis magiæ superstitiosæ
in dubium reuocari non potest, etiamsi circa
hoc delirent diuersi hęretici, quòs bene refu-
tant *Delrius* vbi supra, & Torreblanca lib. 2.
185 cap. 5. Imo iam initio mūdi videtur dæmon
intendisse huiusmodi poculum venenosum pri-
mis Parentibus propinaræ, dum dixit Gen. 3.
Eritis sicut *Dij* scientes bonum, & malum; sed
quidquid sit de hoc; illud vt certum bene tra-
dit idem *Delrius* c. 3. ex doctrina *D.* Clementis
lib. 4. recogn. quod arte magica superstitiosa
ante diluuium à dæmone mali illi gigantes im-
buti fuerint; & per hos Cham filius *Noe* in
eadem instructus post diluuium ipsam tradi-
derit posteris suis Aegyptijs, Chaldæis, & Per
sis; qui hac facultate magię demoniacę, admo-
dum pręditi extiterunt. Dein totum vrbem
inter quascumq. gentes cacodęmon, vel per se
ipsum

lia, & inducit homines ad aliqnem effectum,
& ad rixam, & iram; quos effectus vocibus,
mugitibus, & garritibus animalia exprimunt;
ergò ex ipsis possunt rixæ ioter homines pro-
babiliter coniectari.
156 Verùm placet limitatio ab eodem Valentia
adhibita, nimirum hanc coniecturam esse te-
nuissimam; Eo quod tales effectus nequaquā
necessario ab ea communi causa procedant,
157 Placet etiā quod ipse Valentia ibidē adiun-
git, quòd sit multo debilior coniectura ex mo
tibus humani corporis, quàm ex aliorum ani-
mantium sumpta; probat efficaciter, quia
sæpe illi non ab impressione cælesti; sed à li-
bera voluntate procedunt, item quia cum ce-
tera animalia sint phātasia quietiori prædicta
clariora cælestium impressionum signa exhi-
bent.
158 Nihilominus secundum eundem D. Thomā
dict art.7. à Caietano ibi, & à cæteris recep-
tum, censetur superstitiosa diuinatio cum præ-
sumptione de pacto tacito, vel implicita inuo-
catione Dæmonis si prædicat ex dictis signis
159 animalium, quis plusquam ipsa indicant. Idē
à fortiori affirmandum de prædictione circa
illa spectantia ad homines, si aliquid coniecte-
tur certius; quam signa animalium, vel huma-
ni corporis significare possint. Est etiam su-
160 perstitioni, & vanitati semper coniunctum.
si ex vocibus significantibus hominis, vel ex
quibusdam ipsi fortuito contingentibus, quis
coniectet aliquid fęliciter, aut infeliciter euen-
turum, vt ex sternutatione, ex verbis prolatis,
vel auditis, ex raptione corrigiæ calcei, ex oc-
cursu funeris, vel peculiarium animalium, & ex
161 aliis huiusmodi. Patet inde, quia cum hæc
fortuito accidant, nihil ex eis boni, vel mali cō-
iectari potest. Ex vocibus item humanis; quia
cum istæ non ex cœli constellatione, sed ex ra-
tione proueniant, ad placitumque significent,
nequit capi coniectura aliqua effectum contin
gentium; ergo si capiatur, erit superstitiosa. Ita
Valentia citatus, & Aaor tom.1. inst. moral.
lib 9 cap.22.q. vnica.
162 Quamquam quoad voces humanas doctri-
na est vera D. Thomæ d.art.7.& vt talis appro
bata ibi a Caietano, atque a reliquis licitum
esse absque periculo ominis superstitiosi ex vo
ce aliqua humana præter intentionem prola-
ta expectare quandoque notitiam a Deo ad
163 aliquid faciendum. Obseruat tamen bene idē
Caietanus quod oporteat diuinum percipere
lumen, vel perceptum, & non ex sola facili cre-
dulitate propria ad opus excitari.
164 Denique tametsi negari nequeat esse lici-
tum vsum physiognomiæ, & chiromantiæ, vti
partium philosophiæ naturalis, quatenus per
illam ex dispositione corporis humani, ac mem
brorum habitudine, & proportione; atq. qua-
tenus per hanc ex lineis manuum probabiliter
coniectantur animi affectus, ingenium, corpo-
ris temperies, bona, aut mala valetudo, &c.
eo quod per eas probabilis tantum coniectu-
ra haberi possit, & non certa notitia. Est tamē
165 prorsus illicitus, & vti valde superstitiosus,
omni iure prohibitus vsus ipsarum vti par-
tium astrologiæ facultatis, si ad prædicendum
vel coniectandum de his, quæ pendent ex vo-
luntaria cuiusq. electione, vel ex libera Dei cō-
cessione, se extendat; vt de statu vitæ, de nup-
tiis, de honoribus, vel dignitatibus, de opi-
bus, ac reliquis fortunæ bonis, aut malis, de
donis diuinis, & gratuitis &c. Probatur effi-
166 caciter, quia cum talia dependentia à libero
arbitrio, vel à voluntaria electione, aut con-
cessione, non possint. Ex illis percipi, præ-
sumitur cum magno fundamento, quòd per-
cipiantur auxilio Dęmonis ex vi pacti saltem
taciti cum eo, vel inuocationis implicitæ ipsius
propterea tales artes physionomiæ, & chiro-
mantię damnantur, & prohibentur, subiciun-
turq. iurisdictioni Inquisitorum per constitutio
nem Sixti V. Cæli, & terræ &c. damnantur
etiam per l. Regiam 2.tit.23.part.7 Ita docent
Nauarrus in sum cap.11.num.31. Aaor. tom.1.
instit. moral. lib.9.cap.16.fine, Simanchas de
Cath. instit. tit.21. num.18. Delrius lib 4. disq.
magic. cap.3.q.4. & Sanchez in Decal. lib. 2.c.
39. a num. 44.
167 Deducio hinc cum eisdem Nauarro, & San-
chez neutiquam esse licitum petere prædictio
nem ab Aegyptiana de bona vel mala fortuna,
esset mortale in duplici euentu, primo vbi in-
terrogatur illa animo firmiter credendi dictis
ipsius, quamquàm non excederet veniale, si
interrogatio sit ob curiositatem, & ad riden-
dum, talis sit conditionis, vt videntibus, vel
audientibus graue scandalum generet. Vltimo
168 loco copiose explicat Sanchez diuinationē
per duellum; sed cum hæc rarò, vt credo sit
superstitiosa; parum etiam, aut nihil facit ad
nostrum institutum: vndè apud illum, si label,
videas; nobis sufficiant hactenus tradita diui-
natione tertia specie superstitionis, vt iam fiat
transitus ad qoartam vanæ obseruationis, seu
magiæ operatricis ope Dæmonis.

---

*An, & quid vana obseruationis, seù magia opera-
tricis superstitio? quis eius auctor? & qua-
liter hic eam exerceat?*

REGVLA CXIX.

169 VAnæ obseruationis, seu magiæ opera-
tricis superstitio dicitur per quā me-
dijs inutilibus, & non a diuina prouidentia,
sed a Dæmone, vti primo, præcipue eius au-
ctore institutis, aliqui effectus expectantur,
170 & re ipsa fiunt. Hanc autem exercet ille qua
tuor modis, primo obiiciendo sensibus vera
corpora, seu aliunde asportata, siue per appli
cationem actiuorum cum passiuis producta.
Secundo repræsentando solum occulte phanta-
sticas corporum similitudines. Tertio illuden-
do sensibus externis, ita vt homo credat vide-
re, quod non videt &c. Quarto illudendo sen-
sibus internis cum alienatione sensuum exter-
norum, aut sine ea.

---

171 AD tollendam æquiuocationẽ re paulò altius repetita, distinguendum (de significatis nominum magiæ, & magorum; nã illud vulgare apud omnes, quod olim per Magos significarentur quicumq. sapientes, maxime prædicti notitia philosophiæ circa cælorũ, ac syderum varios motus, reconditasq. eorum dispositiones, & influentias in ista inferiora.

172 Verum cum Magi dicti sint à magia huius nominis significatio sic incommuni exprimitur à Derlio lib. 1. disq. magic. cap. 2. vt sit ars seu facultas vi creata non supernaturali, quædam mira, & insolita efficiens, quorum ratio sensum, & communem hominum captum superat: ex quam late pateat; tàm magiæ, quã magorum significatio.

173 Sumpta autem hoc modo magia secundum totam suam latitudinem, & intellecta eius efficientia in diuinando, seu prædicendo atq. in operando, bipartitur in diuinatricem, & operatricem, quasi in duo genera vniuersalissima, quam bipartitionem ex ipsis terminis iam notam, præcipue amplectitur Franciscus Torreblanca de illa toto lib. 1. sui epitomes, & de hac toto secundo compendiosè vt solet, & eru

174 dite pertractans. A causa finali eam diuidit ipse Derlius in bonam, & malam (albam, & nigram vocat D. August. lib. 12. de Ciuit. cap. 4.) est bona magia, si ex fine bono, seu ex recta intentione, ac mediis licitis, mala e contra si ex prauo fine, & mediis illicitis exer-

175 ceatur. A causa vero efficiente iidem Derlius, & Torreblanca cum aliis antiquioribus triplicem assignant magiam naturalem, scilicet, artifitiosam, & dæmoniacam; nam omnes eius effectus tribui debent, vel alicui virtuti à natura rebus inditæ, & hinc est naturalis; vel peculiari hominum industriæ, & hinc artifitiosa; vel malitioso Dæmonum auxilio, atq. hinc dæmoniaca.

176 De hac tertia (licet attingantur etiam obiter aliæ duæ) præcipue est nobis sermo in præsenti, quippe vti coniuncta ipsa sola cum errore mentis contra fidem diuinam, aut cum præsumptione ipsius, venit comprehensa sub iurisditione Inquisitorum, vt iam supra dictum,

177 & post iterum dicetur. Huius magiæ Dæmoniacæ significarum in tota sua latitudine comprehendit quascumq. diuinationes, & operationes superstitiosas vanæ obseruationis: sũmi tamen potest nomen magia magis strictè teste Suarez lib. 2. de superstit. cap. 14. prout distinguitur à diuinatione, de qua iam dictũ Re-

178 gulis præcedentibus. Diuinatio enim ad solã occultorum cognitionem; vana autem obseruatio, seu magia operatrix dæmoniaca ad effectum aliquem externum ordinatur; ergò di-

179 stinguuntur inter se. Cuius distinctionis fundamentum, simul cum prohibitione vtriusq. apparet clare ex illo Leu. 19. Non declinetis, inquit, ad magos, nec ab ariolis aliquid sciscitemini, & cap 20. Anima quæ declinauerit ad magos, & ariolos &c. interficiam illã &c. vtrobiq. per ariolos significantur superstitiosi diuinatores; per magos verò artifices operum, quæ fiunt vltra humanas vires, & non virtute Dei, sed Dæmonis, seu superstitiosis, & vanis obseruationibus. Atque sic strictè sumit magiam, vt distinctam a diuinatione D. Thomas 2. 2. q. 90. art. 2. in argumento, sed contra affirmans ex doctrina D. Augustini lib. 2. de doctr. Christ. quod ad superstitionem pertineãt molimina magicarum artium, & ligaturę &c.

180 Ex dictis iam clare perspicitur qualiter huic magiæ demoniacę, seu superstitioni vanæ obseruationis ita strictè sumptæ quadret bene descriptio eius expressa in Regula, quam colligit Sanchez lib. 2. in Decal cap. 39. num. 1. ex D. Thoma dict. q. 90. art. 1. & 2. nec immorandum magis in eius declaratione, cum ex se pa-

181 teat. Quadrat etiam ipsi illa alia descriptio, quam Derlius dict. cap. 2. compendiosius proponit videlicet, facultas seu ars, qua vi pacti cum Dæmone initi, mira quædam, & communem hominum captum superantia efficiuntur; Dicitur vi pacti, quia totum esse magiæ dæmoniacæ pacto tacito, vel expresso cum dæmone nititur, vt iam supra traditum in expositione diuinationis superstitiosæ; cum hoc vtriq. sit commune, & eodem modo, ibi explicato, vt ex communi sententia obseruat Sanchez ci-

182 tatus n. 3. Malitia itaque huius superstitiosæ magiæ operatricis, quæcumq. illa sit, in eo cõsistit, quod honorẽ soli Deo debitum, tribuat homo creaturæ, Dæmoni scilicet; dum ex vi pacti saltem taciti requirit, & expectat ab ipso eos effectus, quos à Deo inquirere, & expectare deberet, vt optime idem Sanchez num.

183 2. ex communi omnium docet. Atque hinc peculiariter magia ista superstitiosa vocatur à Theologis Idolatria tacita, teste Derlio dict. cap. 2. etiam quando tribuit illum honorẽ creaturæ, non vti Deo, sed vt benefactori cuidam, & munifico, quod vt plurimam ita se habet in foro conscientię; in foro tamen externo, seu in Tribunali sanctę Inquisitionis, cui hęc magia subest per constitutionem Sixti V. Cœli, & terrę &c. sẽper erit pręsumptio de idololatria expressa, & quod tribuerit homo dictum honorem creaturę, vt Deo, aut saltem crediderit, eam esse dignam tali honore, quòd ferè in idem recidit.

184 Quòd vero Demon sit primus, ac præcipuus auctor, seu inuentor, & propagator huius perniciosissimæ artis magiæ superstitiosæ in dubium reuocari non potest, etiamsi circa hoc delirent diuersi heretici, quos bene refutant Delrius vbi supra, & Torreblanca lib. 2.

185 cap. 5. Imo iam initio mũdi videtur dæmon intendisse huiusmodi poculum venenosum primis Parentibus propinaçe, dum dixit Gen. 3. Eritis sicut Dij scientes bonum, & malum; sed quidquid sit de hoc; illud vt certum bene tradit idem Delrius c. 3. ex doctrina D. Clementis lib. 4. recogn. quod arte magica superstitiosa ante diluuium à dæmone mali illi gigantes imbuti fuerint; & per hos Cham filius Noe in eadem instructus post diluuium ipsam tradiderit posteris suis Aegyptijs, Chaldæis, & Persis; qui hac facultate magię demoniacę, admodum prędicti extiterunt. Dein totum vrbem inter quascumq. gentes cacodęmon, vel per se ipsum

ipsum immediate, vel per suos ministros, seu magistrellos (sic ipsi teste eodem Derlio communiter vocantur) quouis tempore pestiferū istud semen spargere non cessauit, nec impostérum vsq. ad finem mūdi cessaturus creditur.

186 Patet totum ex varijs scripturæ locis Exod. 7. vbi de magis Aegyptijs dicitur, & fecerunt similiter, videlicet, sicuti fecerat Moyses, & Aaron, mira prodigia; & ex illo Actor. 8. vbi de præcipuo satanæ ministro, nempe Simone Mago dicitur, quod multo tēpore magijs suis dementasset eos. Atque pro fine mundi Matth. 23. ait Christus Dominus surgent Pseudochristi, & Pseudoprophetæ, & facient signa, & pro-

187 digia. Ex quibus textibus sacris, & ex alijs pluribus similibus manet res adeò certa, quòd detur magia dæmoniaca, seu vanæ obseruatio nis superstitio, docens mira aliqua facere supra captum humanum, & supra causas naturales ab homine cognitas, & applicatas, vt sine errore contra fidem negari nequeat: tradit copiose Suarez lib 2. de superstitione cap. 13. ex communi SS. PP. & Doctorum.

188 Superest vltimo loco explicandum qualiter hanc magiam operatricem quatuor modis Dæmon exerceat, & si quis circa hoc controuersum occurrit breuiter expendendum. Non desunt, qui mordicus teneant omnia opera huius artis magicæ, non vere, & realiter, sed tantùm præstigiatorie, & illusorie fieri, videtur posse probari ex cap Episcopi 26. q. 5. ibi enim propositis quibusdam huiusmodi operibus, quæ a strigibus fieri dicebantur, iniungitur Sacerdotibus, vt in concionibus suadeant populis ea falsa esse, & a maligno spiritu per phantasiam, & seductionem fingi. Alii e contra tuentur omnia esse talia re ipsa, qualia exterius apparent, et a Magis fieri dicuntur. Potest inde ostendi, quia scriptura sacra eodem modo loquitur de illis, sicut de veris, Exod. 7. de magis Aegyptiis dicit, & fecerunt similiter, nempe sicut fecerant Moyses, & Aaron.

190 Quod tamen effectus huius magiæ dæmoniacæ non semper veri, neque semper falsi, sed aliquando illi, aliquando vero isti a dæmone fiant, vt omnino certa doctrina a Theologis communiter recipitur ex Diu. Augustin. lib. 3. de Trinit. cap. 7. & alibi sępe, ex D. Thoma multis in locis, præcipue pat. 1. q. 114. art. 4. ex Abulensi in cap 4. Matth. q. 47. & ex aliis, quos refert Derlius lib. 2 magic. disq. 6. 7. & 8. item hanc multis discutiens, & exemplificans i summa omnium hæc est. Primo si

191 effectus fiut ex iis, qui omnem vim causarū naturalium superant, vel ii, qui formalem aliquam mutationem, quoad substantialem formam, vel qualitates requirunt, constat manifeste non posse istos per solam magiā, seu per operationem tantùm Dæmonis fieri v.g. extrahere animam ab inferis, & unire cum corpore ad aliquid inter mortales agendum, producere aliquod animal ex perfectis, educta forma eius de potentia materiæ, transmutare hominem in bestiā, variata organizatione, & simi-

192 liā. Ratio est, quia tametsi omnis virtus, & potestas operandi actione transeunte, & corporali, quæ Angelis est naturalis, in dæmonibus post peccatum manserit, cum per hoc non fuerint in eis naturalia diminuta, ne dum amissa, iuxta cōmune axioma Theologorum cum D. Thoma dict. art. 4. desumptum ex D. Dionysio cap. 4. de diuinis nominibus, est tamen extra dictam virtutem, & potestatem Dæmonum posse illos effectus causare, quod admittitur, vt certum ab omnibus; ergo si a dæmone fiant, non erunt veri, sed apparentes, seu præ-

193 stigiosi. Atq. ita sentiunt non pauci melioris notæ auctores de reuocatione animæ Samuelis ab inferis, quòd fuerit per apparentiam & non realiter: quamquam alii probabilius indicant fuisse realem, & veram ex peculiari dispositione, & cooperatione diuina, non vero ope dæmonis; sed nō est nostri instituti hnc magis expendere: vide Suarez, vbi supra cap. 16. & Derlium citatum.

194 Item si effectus operatricis magiæ superstitiosæ, non fint extra sphęram actiuitatis, seu extra potentiam dæmonis connaturalem, quę valde se extendit iuxta illud Iob. 41. Non est super terram potestas, quæ cōparetur ei, neq. extra facultatem operandi a Deo ipsi concessā v.g. corpus quodcumq. de loco ad locum velocissime transferendi (excipe elementum integrum, vel aliud maius ad cuius translationem perturbarentur naturæ ordo, ac proinde vetitum ipsi transferre) generandi medio motu per applicationem actiuorum cum passiuis, quæuis animalia impetfecta, vt ranas, mures, muscas &c. producendi eadem applicatione plantas, arbusta, olera, & alia non vegetantia &c. tunc in causandis huiusmodi effectibus ad libitum procedit Dæmon, ita vt interdum veros, & reales, interdum vero solos apparentes deludendo causet, ita sentiunt omnes præcipue

195 Suarez, & Derlius adducti, Ratio est, quia dum eum non impedit Deus, a cuius beneplacito in magicis operibus, sicut in reliquis omnino pendet, operatur ipse, aut realiter, & vere, aut apparenter, & præstigiose, prout expedientius iudicat ad suos prauos fines, maxime inducendi homines ad patranda peccata & sic trahendi ad damnationem æternam.

196 Qualiter autem se res habeat in casibus particularibus occurrentibus, an realibus, vel potius præstigiosis effectibus vel superstitiosæ magiæ dæmon exerceat? nequaquam facile, constare potest, cum sępius se occultet, & transfiguret in Angelum lucis, Nihilominus aliquando successu temporis ipsemet fictionem prodit, vel realis effectus ex acciden-

197 ti manifestatur. Hoc secundum v.g. patet in mulieribus lamijs, seu strigibus dictis (Bruxas hispanicæ) vere & realiter breuissimo tempore per artem magicam in loca valde distantia ad congregationem multorum a dæmone delatis, quę realis delatio, vt ait Peña in Direct. Coment. 68. ex Abulen q. 37. in c. 4. Matth. & ex aliis sine impudentia negari non potest. Nam contigit sæpe, vt nonnullæ ex eis, aliqua occasione per terrefactæ nomen Iesu protulerint, vel signo Crucis se munierint, & dissoluta ob id congregatione, fugiē tibusq. dæmoniis in co-

in eodem loco, in quo esse putauerant, se inuenerint; ergo fuerant ad illud realiter, & non solum per appatentiam allatæ. Hoc multis exempla, & depositionibus contra se ipsarum lamiarum probant Iacob Sprengerus malleo maleficorum prælud. 10. & Alphonsus de Castro lib. 1. de iusta hæret. punit. cap. 16.

198 Nec obstat cap. Episcopi 26. q. 5. adductum pro opposita sententia, quia ibi erat sermo de casu particulari mulierum, quæ credebant esse quandam Deam, nomine Dianam cum ingenti potestate, & dominatu, cuius virtute aliquando per aëra equitando ferrentur ad obsequium ipsius, & ad prauos fines; quod cum esset falsum, & contra fidem Christianam, meritò ibi iniungitur Sacerdotibus, vt populis persuaderent, illud prouenire ex illusionibus, seu præstigijs dæmonum.

199 Quod verò fuce essu temporis dæmon suum præstigium manifestet, patet exemplo eorum, qui de repente ditantur multis nummis aureis: & isti postea in vilem materiam, & in carbones conuertuntur; ita quod aliquando contigisse notat cum alijs Suarez vbi supra, in quo casu tantum est delusio dæmonis circa sensus externos, nempe visum, auditum, & tactum, eum proponantur eis non veræ pecuniæ; sed phan-

200 tasticæ pecuniarium similitudines. Erit autem alius modus delusionis iam magis rarus, & mirabilis si eisdem sensibus externis dæmon nullas res existentes, neque eatum similitudines obijciat, sed vel per commotionem humorum (id sepè euenit in phreneticis, & somniantibus, vel per virtutem alicuius rei naturalis occultam ita affantium oculos &c. inficit, & perturbat, vt videatur illis id coram existere, quod non existit, & è contra id non existere, quod re vera existit: sit clarum exemplo ægroti, qui ob corruptionem palati dulces cibos iudicant

201 amaros. Hunc modum deludendi, quod possit eacodæmon exequi, & quandoque exequatur, tradunt, vt certum Suarez, & Delrius citati, & alij. Qui idem prorsus concedunt de vltimo modo delusionis expressum in Regula cæteris multo rariori, & mirabiliori, nempè delusis sensibus internis sine alienatione ab externis per variam phantasmatum interiorum ordinationem, & commotionem spirituum, vel cum alienatione à sensibus externis per certam cor-

202 poris alterationem, & vnctionem. Ponit exemplum Abulensis cap. 13. Gen. q. 354. in strygc quadam, quæ alienata omnino à sensibus manebat, & in terram corruens etiam ignem admotum non sentiebat, atque interim sola animi cogitatione, diabolicaque illusione, & non realiter in longinqua loca ferebatur: idem similiter in alijs strygibus, seu lamijs aliquando contingere solet. Circa hos quatuor modos, quibus dæmon exercet artem magicam operatricem, præter Delrium citatum videndus præcipuè Sanchez lib. 2. in Decal. cap. 40. num. 4.

Quotuplex dæmoniaca magia operatrix? est quid peculiariter de notoria arte pro acquirenda scientia?

REGVLA CXX.

203 Dvplicatur operatrix magia superstitiosa, seu vanæ obseruationis iuxta duplex pactum à Mago cum dæmone initum, videlicet expressum, & tacitum. Triplicatur verò magis commodè, & completè, attento triplici præcipuo eius effectu, ita vt alia sit operatrix scientiarum: alia sanitatum, & alia maleficiorum.

204 Ars tamen notoria ad primam ex his tribus, vti pars eius potissima spectat in acquirenda alia scientia per infusionem præstigiosam.

205 De multiplicatione, & diuersitate dæmoniacæ magiæ operatricis, seu vanæ obseruationis, mirum quam diuersimodè loquantur Doctores; præcipuè Lessius, qui etiam magiam dæmoniacam à vana obseruatione separat, de hac agens lib. 2. c. 43. sub finem dub. 10. cum explicatione ibi artis notoriæ, de illa verò nouum caput 44. instituens, sed non satis video huius separationis fundamentum; est D. Thom. de vtraq. simul tota q. 96 per quatuor articulos tractet, & in primo explicet artem notoriã, quæ, vt videbimus, ad primam speciem magiæ operatricis spectat, in secundo vero articulo quærat, vtrum obseruationes ad sanitatem corporalem sint illicitæ? Atque in corpore art. respondet esse illicitas, vti vanas, seu superstitiosas, si non possint naturaliter causare talem effectum, cum tunc applicentur, vt signa indicantia pactum cum dæmone: & ibidem in argumento, sed contra in confirmationẽ ex mente August. ait, quod ad superstitionem pertineant molimina magicarum artium, ergo secũdum D. Thom. cadẽ est superstitio vanæ obseruationis, & magiæ operatricis ex pacto cum

206 dæmone. Angelicum Doctorem sequuntur eius interpretes, ac reliqui maximè Sanchez, citandi, ille sub eodem cap. hic sub eisdem titulis vtramque comprehendentes. Hoc licet non videatur tanti momenti, obiter sic dictum contra Lessiũ: nec immoror in exprimendis huiusmodi magiæ operatricis, seu vanæ obseruationis multiplicitatibus, & diuisionibus, quas ipse Lessius, & alij adducunt: solum attingo duas præcipuas, quæ reliquas ferè in se continent, quarum aliqua attingetur.

207 Diuiditur primo magiæ huius operatricis seu vanæ obseruationis superstitio in duas quasi species, accidentaliter tantum ex parte modi distinctas ita vt altera sit ratione pacti expressi cum dæmone, altera vero ratione taciti, seu implicitæ inuocationis ipsius. Atque vtraque intelligitur eodem prorsus modo quo de simili diuisione diuinationis superstitiosæ supra diximus, tradunt ex mente D. Augustini 21. de Ciuit Dei cap. 6. & D. Thomas 2. 2. q. 96. art. 2. Valentia ibi disp. 6. cap. 13 punct. 1. &

208 Sanchez lib. 2. in Decal. cap 40 num. 11. Qui benè aduertunt contingere pactum expressum

duplicitet, vel si verbis dęmon inuocetur, & inuocans cum ipso paciscatur, vel si facto ipso sciens quis dæmonem per certum medium va-
209 num causare effectum, illud adhibeat. Tacitum vero, licet homo ignoret, & præter intentionem eius eueniat, etiam duobus modis, primò si applicentur preces voce, aut scripto, aut collo appensæ, adiunctis vanis circumstantijs, ex quibus colligitur tales preces ad Deum non dirigi, tunc ratione pacti taciti eum
210 dęmone sequitur effectus intentus. Secundò, si ad hunc effectum adhibeantur aliqua media vana tanquam causæ, aut characteres, figuræ, herbę &c. quę inefficaces re ipsa sunt ad eũ producendum, nec proportionem cum ipso habent: vterque modus ostenditur magis, & exempli-
211 ficabitur in Regulis sequentibus. Tertium addit Sanchez, nempe si per vanam diuinationem præcognitio alicuius prosperitatis, vel aduersitatis procuretur ab homine, vt hic ea instructus aliquid faciat, aut vitet: hunc modum iam supra attigimus, explicando diuinationem per sortes diuinatorias practicas, & nunc cum ipso Sanchez ad quamcumq. diuinationem superstitiosam extendimus.

212 Proposita diuisio operatricis magię, seu vanę obseruationis ex vi pacti cum dæmone expliciti, vel taciti continet aliam ex parte signorum, ad quorum appositionem ipse dæmon effectus magicos producit, pręcedente pacto; sicut enim ista signa sunt innumerabilia, & penè infinitæ diuersitatis, ita illa quasi in infinitum diuidi, seu multiplicari potest, vt ex mente omniũ docet Sanchez lib. 2. de superstitione cap 14. Et quidem me teste assiduo per spatium triginta fere annorum in nostra Congregatione Sanctæ Inquisitionis Melitensis semper fuerũt propositi noui modi sortilegiorum, seu operum magię superstitiosæ, cum aliquo signo nunquam prius audito.

213 Ex huiusmodi autem signorum appositione insurgit malitia superstitiosę magiæ operatricis sed multo magis ex vi pacti expressi, vel taciti cum dęmone; mortalis equidem ex suo genere in vtroque, quamquam in tacito aliquando potest esse sola venialis, vt benè docet Sanchez citatus, imò nullum aderit peccatum, si adsit saltem ignorantia inuincibilis, vt adesse potest, vbi quis vtitur medijs bonis, aut indifferentibus; quod benè tradit Delrius lib. 3. disquisit. magic. par. 2 q. 1.

214 Sed pręstat cum Suarez vbi supra congruentius, & omnino completè sumere triplicationẽ seu trimembrem diuisionem magię dæmoniacę operatricis, siue vanę obseruationis ex parte trium effectuum præcipuorum, qui per eam producuntur, nempè, vt alia sit operatrix scientiarum, alia sanitatum, & alia maleficiorum, quę diuisio non est generis in species distinctione formali; sed tã si accidentali, seu materiali ex
215 parte materię circa quam Prima spectat ad solã animam cuius propriæ sunt scientię, quoad partem intellectiuã, si medijs superstitiosis, & vanis auxilio demonis earum acquisitio intendatur. Secunda ad corpus simul, & animam, si vtriusque sanitas, aut aliud commodum dictis medijs, & auxilio procuretur. Tertia ad vtrũque etiam, quia tam contra animam, quam contra corpus maleficia possunt, & solent ope dęmonis emoliri: de prima in residuo huius Regulę breuissimè, de secunda, & tertia in Regulis sequentibus copiosius.

216 Vt magia dæmoniaca operatrix scientiarum quid sit, clarius innotescat, sufficit cum eodẽ Suarez, & cum Sanchez d cap. 40. num. 14. annotare differentiam inter ipsam, & diuinationem superstitiosam (de qua iam dictum supra) quod ista semper sit de rebus, quarum notitia naturaliter haberi nequit, & si cognoscantur per talem diuinationem, huiusmodi earum cognitio, sed fides in testimonio tantum, & auctoritate dęmonis fundetur: magia vero scientiarum operatrix sit de rebus quibuscumque, quæ per ordinarium studium, vel per infusionem diuinam cognosci possunt, & earum notitia sit manifesta per propria media, seu principia, à quibus naturaliter, siue necessario deducuntur: at quando per artem magicam acquiritur, interueniunt media vana cum coo-
217 peratione dæmonis. Vnde quicumque hac via euadit Philosophus, Mathematicus &c. etiamsi de repente, non ideo censetur diuinus nec diuinare, cum non prędicat futura, neque occulta manifestet; sed per demonstrationem, vel ratiocinationem ad cognitionem illarum illarum veritatum, quæ hominibus doctis notæ sunt, auxilio dæmonis perducatur.

218 Præcipua pars huius dæmoniacę magiæ, sciẽtiarum operatricis, est illa quæ Notoria ars cõmuniter vocatur; de qua D. Thomas 2.2 q.96. art 2. in cuius corpore affirmat, quod per eam præmissis quibusdam obseruationibus vanis cũ certis ieiunijs, & orationibus ad Deum, figurarumq. inspectionibus, subitanea seu extraordinaria cuiusuis scientiæ infusio, seu acquisitio promit-
219 tatur. Vbi sine dubio interuenit, vt ex communi obseruat Lessius lib 2 cap. 43 dub. 10. inuocatio saltem tacita dęmonis; & huic *falsò* attribuitur potestas infundendi animæ sciẽtias, quæ est solius Dei propria, vt docet D August.
220 lib. 10. de Ciuitate Dei cap. 9. Quod si nonnulli aliquando videantur auxilio dæmonis repente notitiam sacrarum Scripturarum, vel alterius scientię acquisiuisse (ponit exemplum ipse Lessius in Anabaptistis sub symbolo detestabilis cœnæ, & ego pono in quodam homine à multis in hac Ciuitate pro mago habito de quibusuis scientijs, & artibus loquente) id fit non per infusionem cognitionis earum in mente; sed quod dæmon ipsum inuocantes occupet, & per ora ipsorum legat, scripturas proferat, & disputet, ac ipsos ita dementet, vt se omnia scire existiment. Atque inde patet eos decipi, quod quando redeunt ad cor recedente spiritu nequam, sint rudes, & ignari, sicut erant ante dementationem, hæc ita Lessius.

221 Notat Suarez d. cap. 15. nu. 2. constare manifestè esse sententiam D. Thomę quod ars notoria spectet ad magiam superstitiosam scientiarũ operatricem, de que agimus, ob inuocationem tacitã dęmonis, in 1. par. corporis d art. 1. ibi. Et per cõsequens, inquit, sunt signa pertinentia ad

pacta

pacta quędam significationum cum dęmonibus
placita, atque fœderata, & ideo ars notoria
penitus est fugienda Christiano, sicut aliæ artes
nugatoriæ, vel noxiæ superstitiones: hactenus
verba D. Thomæ; quibus nihil clarius ad pro-
222 positum. Vnde ipse Suarez, ne Angelicus
Doctor videatur sibi contrarius, suspicari cogi-
tur in solutione ad tertium ibi, Quæ societas
cum dæmone inita in proposito locum non ha-
bet; irrepsisse mendacium, & delendam esse ne-
gationem, affirmatiuéque esse legendum: alias
D. Thomas non soluisset argumentum; sed con-
firmasset; ita ille totidem verbis.

Quid per Magiam dæmoniacam sanitatum operatricem intelligatur? & vnde dignosci possit interuenire?

REGVLA CXXI.

223 DEscribi sic potest, Vana obseruantia, seu
magia superstitiosa sanitatum, vel alte-
rius commodi operatrix dicitur, per quam hi
effectus sperantur ex rebus, quæ nec superna-
turaliter eo pertinent, neque naturaliter ipsos
224 præstare queunt. Vnde exercetur ipsa cir-
ca vtrosque effectus supernaturales, & natura-
les, qui à causis naturalibus produci nō possunt;
in his posterioribus difficulter cognoscitur ma-
gica superstitio; innotescit tamen ex circum-
stantijs temporis, loci, modi, & alijs.

225 COlligo propositam descriptionem huius
superstitiosæ magiæ, seu vanæ obserua-
tionis ex alia vniuersaliori, quam pro quauis
complectens etiam superstitiosam diuinationē,
adducit Delrius lib. 3. disq. magic. part. 2. q. 1.
Apposui in ea particulam, *vel alterius commodi*,
quia licet vocetur operatrix sanitatum, tan-
quam à pręcipuo eius effectu, extenditur tamen
ad alia diuersa homini commoda, & conue-
nientia, vt patet ex D. Thoma sub terminis ge-
neralibus proponente titulum d. art. 2. q. 96. sic
Vtrum obseruationes ad corporum immuta-
tionem ordinatæ puta ad sanitatem, vel ad ali-
quid huiusmodi sint illicitæ? vbi rectè declarat
teste ipso Suarez citato, sub nomine sanitatum
comprehendi omnes immutationes corporis,
ac etiam illas, quæ ad hominis vtilitatē in alijs
rebus fiunt, imò ad immutationes animæ pro
bono spirituali, & saluatione eius, extendit be-
nè Delrius vbi supra q. 2.
226 Qui ibidem eas ad quatuor quasi species re-
ducit. Prima dirigatur ad commoda spectata
in rebus exterioribus, seu fortunæ, vt in anima-
libus, in fructibus terræ, segetibus, vineis, in
bona aëris constitutione &c. secunda ab bona
spectata in corpore humano, vt sanitatem, libe-
rationem ab hostibus, à carceribus, ferro, igne,
aqua &c. sicque homo se putat fore innoxium.
Tertia ad bona spectata respectu animæ natu-
ralia, vt artem, vel scientiam aliquam, de qua
iam dictum in Regula præcedenti. Quarta ad
expectata bona supernaturalia eiusdem animæ,
vt remissionem peccatorum, liberationem à
morte subitanea, aut à finali impœnitentia &c.
per certas orationes, aut versiculos Psalmorū,
vel per alia Scripturę sacræ verba, aut signa
sacra, nec à Deo, neque ab Ecclesia ad hoc
ordinata.
227 Verum alijs omissis, lubet diuisionem bimē-
brem in Regula indicatam huius magiæ dęmo-
niacæ, sanitatum operatricis ex parte signorum,
vel mediorum, quæ vt causæ insufficienter ad-
hibentur, cum Sanchez dicto cap. 40. à nu. 22.
vsque ad 53. & cum alijs magis expendere si-
mulque vbinam ipsa interueniat, quoad poterit
indicare, atque resolutiones diuersorum casuū
in particulari inde deducere. Media enim, seu
signa superstitiosa, quæ adhiberi solent, vel sunt
merè naturalia, de quibus postea, vel superna-
turalia, siue sacra, vt determinatæ preces ver-
bo prolatæ, aut scriptæ supra personam gestatę,
reliquiæ Sanctorum collo suspensæ, certa ieiu-
nia, Missæ peculiares &c.
228 Ad cognoscendum autem an in his superna-
turalibus interueniat superstitio magiæ dæmo-
niacæ, vt notat idem Delrius, attendendę sunt
circumstantiæ aliquæ, Prima, si vana, & inuti-
lis conditio aliqua, vti necessaria apponatur, &
in ea efficacia precum, vel medij sacri colloce-
tur; vt quod preces, aut verba sacra tali figu-
ra, vel charactere, tali charta, tali tempore
229 scribantur, vel recitentur. Secunda si ad-
iungantur nomina incognita, aut obscuræ si-
gnificationis: nam eo ipso ex institutione dæ-
monis ea intelligentis censentur adiuncta.
230 Tertia si effectus expectatus sit vanus, vt quā-
do prolatis verbis sacris mouetur anulus; nam
cum virtus diuina non causet vana, & inutilia,
ad dæmonem, qui cupit verbis sacris honorari
illorum prolatio, & effectus secutus referri de-
231 bet. Quarta sit addita sint aliqua incerta,
falsa, & apocrypha, vt Christum Dominum fe-
bri laborasse &c. Cum enim dęmon sit pater
mendacij, similibus delectatur. Has circum-
stātias ad cognoscendam superstitionem magię
huius dæmoniacæ, quando signa, seu media ad-
hibita sunt res sacræ, assignant multi Docto-
res præcipuè Caietanus in sum. verbo incanta-
tio, Valentia 2. 2. disp. 6. q. 12. punct. 1. Sanch.
vbi supra n. 22. & præ cæteris copiosius Delrius
citatus q. 4. sect. 2.
232 Hinc deduco primo secundum doctrinam D.
Augustini lib. 2. de doctrina Christiana cap. 26.
relatam in cap. illud 26. q. 2. D. Thomæ 2. 2.
q. 96. art. 4. Simancæ de Cathol. instit. tit. 63.
num. 19. & aliorum esse superstitiosas ligaturas
seu philacterias in collo, vel alibi gestari solitas,
quas vulgò nominas vocant, nisi Ecclesiæ vsu,
vel proborum medicorum arte fuerint appro-
batæ, easque gestantes in cap. si quis 26. q. 5.
233 anathemate puniuntur. Superstitio autem
illorum prouenit ex aliqua circumstantia vana,
vt quod verba sacra v.g. Euangelium D. Ioānis,
aut versus alicuius Psalmi, sint scripta sic, vel sic
in vase talis figuræ, in pergamena, charta virgi-
nea; aut apponantur nomina barbara, seu in-
cognita Dei, vel Angelorum, aut quid simile

vanum, & mendax; quod item contenta in eis
sint legata tali modo, vt tot filiis, aut talibus, &
234 à tali persona, vt virgine. Quamquam abso-
lutè loquendo, vt cum D. Thoma d. art. 4. ad 3.
& cum alijs ostendit Sanchez vbi supra nu. 27.
non est illicitum, nec prohibitum in cap. corpo-
ra de consecratione, dist. 1. reliquias Sanctorũ
collo appensas, vel alibi secum deferre. Nam
ibi tantum prohibetur translatio corporum Sã-
ctorum, quorum est iam propria sepultura, absq.
Episcopi licentia: & in Concilio Bracharensi 3.
cap 5. reprehenduntur aliqui Episcopi, nõ quod
reliquias collo suspensas gestarent, sed quod
ob inanem gloriam, & vanam hominum osten-
tationem id facerent, dum super humeros le-
uitarum in ornatis sellulis portarentur.
235 Deduco secundo, non carere superstitione,
quando fiunt publicę supplicationes pro impe-
trãda pluuia, si imago alicuius Sancti in flumen
proijciatur, aut in eius ora relinquatur, quous-
que pluat. Quia ista nec ex institutione diuina,
aut Ecclesiastica inseruiunt ad causandum ta-
lem effectum, neque vt vana, & Ecclesiæ vsui
236 contraria sanctis placent. Prorsus idem di-
cendum ob eandem rationem de orationibus,
quibus pro parturientibus, aut morbo laboran-
tibus magi, vel sagæ vtuntur, cum benedictio-
ne, aut prolata corporis Domini consecratione
(vt à quodam ipsam proferente super parturiẽ-
tem cum secuto statim effectu aliquando audi-
ui) vel adiunctis verbis obscuris, non intellectis
ab eo, qui ea profert aut cæromonijs vanis osci-
tationis, habitus, & suffitus. Ita Nauarrus in
cap. quando nu. 46 de consecratione dist. 1. &
Delrius, tractans de his, & alijs orationum for-
mulis superstitiosis d. q. 4. sect. 7. & 8. copiosis-
simè: vide ipsum.
237 Tertio deduco esse superstitiosas, Missas,
quas de san Amador, vocant, cum peculiaribus
cæremonijs, nempe vt inchoentur, ac terminẽ-
tur certis destinatis diebus, absq. interpolatio-
ne, aut certo candelarum numero. Similiter
Missas appellatas, de trentenario reuelato, vel
alio nomine, del Conte, cum his cæremonijs, vt
duo tantum Clerici eis intersint, atque hi ita
inclusi, vt exire inde nequeant, aut pedem ab
Ecclesia extrahere, dum omnes dicuntur, nisi
ad ministranda sacramenta, aut Prælati iussu.
Damnant merito vtrasq vti tales diuersi Pręsu-
les in suis Synodis, vel Concilijs Prouincialibus,
præcipuè D. Martinus de Aiala Archiepiscopus
Valentinus in Prouinciali Concilio anni 1566.
238 sess. 3. c. 6. vt refert ibidem Suarez n. 41. Qui
benè n. 40. extendit hoc ad quasuis Missas quod
sint superstitiosæ, si cũ dd. ceremonijs vanis, vel
alijs similibus celebrẽtur, ita vt istas adhibens
ipsis innitatur, quasi efficacia cesset, eis sublatis.
239 Verum carẽt prorsus periculo superstitionis
omnes d. Missæ, si absq. vlla cęremonia vana di-
cantur: ita idem Sanch addens etiam hoc mo-
do nũc esse in vsu illas sancti Amatoris, & alias
triginta, in memoriam illius facti D. Gregorij,
pręcipientis scilicet fundere preces 30. dierum
spatio pro defunctis. Quamquã vltimo cõcludit
idẽmet Sãch. quod ad vitandã hãc superstitio-
nẽ, & suspicionẽ eius, tales Missas nõ consuleret,

240 Quartò deduco esse superstitiosa facta illa
fœminarum (idem dicito de viris) quæ barba-
rè carminatrices dictæ, vulgò ensalmatrices;
quando ad sanandum à morbo aliquo quibus-
dam verbis pijs, & adiurationibus, non institu-
tis ab Ecclesia vtuntur, credentes eis solis, nul-
lo adhibito medicamento naturali salutem
posse obtineri. Ratio est, quia in his verbis, seu
signis, vt constat, non continetur virtus natu-
ralis ad sanandum, & multò minus supernatu-
ralis: cum hæc sit propria verborum superna-
turalium, & introducere simile aliquid sine Ec-
clesiæ auctoritate censeatur superstitiosum, &
in fide periculosum. Ita Suarez d. lib. 2. de su-
perstitione cap. 15. & Sanchez ibidem num. 39.
241 cum alijs ab ipso relatis. Nihilominus erunt
absq. superstitionis periculo talia facta; si simul
cum dictis verbis pijs, & adiurationibus, vt per
passionem Christi Domini &c. adiungatur ali-
quod medicamentum, in quo iudicetur conti-
neri virtutem naturalem pro acquirenda sani-
tate. Tradit benè idem Sanchez, cum D. An-
tonino 2. par. tit. 12. cap 1. §. 11. Syluest. verb.
superstitio q. 10. dict. 4. Nauar. in sum. cap. 11.
num. 36. & cum alijs.
242 Sed quid quando medicamenta, vel media
naturalia, & artificialia applicantur, & nescitur,
habeant ne virtutem innatam ad similes effe-
ctus? Hoc opus, hic labor; superstitio hæc, in-
quit Sanchez num. 42. difficillima cognitu, est
enim difficile valde iudicare, quando causa
naturalis est sufficiens ad effectum, ad quem
producendum adhibetur. Nec enim omnes ef-
fectus, qui nobis miri videntur, & qualiter ef-
fici possint, nos latet, sunt magię superstitiosæ
tribuendi, hactenus ille: ratio huius difficulta-
tis est; quia, vt iam supra traditum, dantur duę
magiæ bonæ, naturalis scilicet, & artificiosa,
item gratię gratis datæ in diuersis hominibus,
per quas licitè plurima mira, & inusitata perfi-
243 ciuntur. Vnde quamuis effectus sit præstantis-
simus, nec videatur habere proportionem cum
causa, non ideo censendus superstitiosus, cum
multi valdè pręstantes effectus à causis natura-
libus, vel artificiosis, aut à gratijs gratis datis,
mirabiliter producantur. Nec eorum mirabilis
productio magię dęmoniacæ tribuenda ex eo,
quod modum productionis, aut proportionem
causę cũ effectu alij homines alioquin sapiẽtes
244 percipere nequeant. Neque item ob prauã
operantis vitam, aut ob finem malum ab eo in-
tẽtũ, quia gratię gratis datæ iuxta illud Matt. 7
Nonne in nomine tuo prophetauimus, etiam
peccatoribus conferuntur, & hi eis abuti pos-
sunt; sumitur tamen aliquale indicium ex ma-
la vita operantis, quod huiusmodi mirabi-
lia virtute dęmonis, & non Dei fiant, Docent
præter alios, Victoria de magia q. 4 num. 16.
Valen. 2. 2. disp. 6. q. 13. pun. 1. & Sanch. cit. n. 41.
245 Potest tamen cognosci aliqualiter effectũ es-
se superstitiosũ ex circũstantijs, Primo si adhi-
beatur aliqua vana, & inutilis ad ipsũ causandũ
tanquam necessaria vt quod debeat fieri certis
diebus, certis horis, ad aspectũ, & sitũ peculia-
rũ stellarũ, cũ determinato numero crucium, cũ
verbis incognitis &c. vt in similidictũ paulò ante.

Item

246 Item ex circumstantia loci v.g. si causa sit ap-
plicanda in loco ita distãti a passo, vt attentave-
ra philosophia iudicetur impossibile, quod possit
247 in obiectum ita remotum agere. Tertio ex
qualitate effectus, vbi constat, quod nequeat
ex causa naturali procedere, sed à bono, vel à
prauo spiritu, si adiungatur aliqua circumstan-
tia vana, ex qua apparet non esse a bono, con-
cluditur prouenire a prauo, seu ex magia dæ-
moniaca; vt si quis locutionem statuæ, aut mo-
tum localem eius promittat, & circumstantia
vana sit, ac impossibilis, & absurda, ni effectus
sequatur, fore vt perturbet sydera, aut conterat
cælum. Tradunt hos modos discernendi effe-
ctus magiæ dæmoniacæ ab effectibus magiæ na-
turalis Valentia vbi supra, & Sanchez citatus
248 num. 43. Præter dictos, assignant tres alios
modos ad differentiam inter eos effectus co-
gnoscendam Delrius lib. 2. disq. magic. quæst. 8.
Videlicet si effectus non proueniat à motu lo-
cali, vt si quis flumen, aut aliud repentè appa-
rere faciat. Secundo si id, quod apparet subi-
to euanescat, nec permaneat. Tandem si cla-
rè prospiciatur, quod effectus actiuitatem cau-
sæ naturalis applicatæ superet, varijs exemplis
exornat idem Delrius, legas, si lubet apud ipsũ.
249 Ex dictis infero primo salutatores in sanando
contra rabiem ex canis morsu, nec in vniuer-
sum posse damnari tanquam superstitiosos, nec
in vniuersum approbari, vti a superstitione libe-
ros. Ita resoluunt Delrius lib. 1. disq. magic.
cap. 3. quæst. 4. & Sanchez ibidem num. 47. post
relatas duas oppositas grauium Doctorum sen-
tentias eos approbantium, & reprobantium.
præcipuè ex nostra Societate Iesu approbat ip-
sos Azor tom. 1. instit. moral. lib. 9. cap. 25. q. 2.
tenetque probabiliter virtutem sanandi, qua
præditi sunt, esse naturalem, ostendens ex Pli-
nio, & alijs antiquis inesse aliquibus hominibus
virtutem sanandi tactu, sudore, odore, vel ha-
250 litu nonnullos morbos. Probabilius tamen
iudicant ipse Azor, & Sanchez illam virtutem
esse gratiam gratis datam à Deo concessam
peculiaribus personis, aut certis familiarum
viris. Atque cum hunc vsum sanandi Ecclesia
permittat, non occurrit, cur hi salutatores ma-
gi superstitiosi habeantur.
251 E contra ipsos reprobant Victoria de arte
magica q. 4. num. 16. & alij; & Delrius citatus
ait hos salutatores esse diligenter examinandos
ab Ordinarijs, an per naturalia remedia, vel
gratiam gratis datam, an potius ex vi pacti cũ
dæmone sanitatem tribuant, indicans posse
dari vtriusque generis salutatores; quod mihi
252 omnino placet. Et quidem posterioris gene-
ris ex mente ipsius Delrij in triplici casu mani-
festè præsumuntur, primo quod aliqui eorum
dicant se maiori virtute pollere ad sanandum,
quo magis vino madent; dæmon enim ebrio-
tate delectatur, & ideo id eis suadet, per eos,
quæ sanat, secundò quod affirment in præsen-
tia alterius salutatoris, prædicti maiore vi ad sa-
nandum se sanare non posse, manifestum indi-
cium, quod hæc maior vis procedat ex pacto cũ
dæmone potentiori, qui causat talem impoten-
tiam. Tertio quod asserant vnum salutatorem
ab alijs salutatoribus cognosci, tametsi nun-
quam eum viderint; & hoc vti mendacium re-
probat Delrius, aut cognosci per signum ali-
cuius notæ à dæmone illis impressæ testatur.
253 Infero secundo esse superstitiosa, & prorsus
damnanda artefacta quædam, quæ ad sanan-
dum applicantur, vel ad alios effectus extraor-
dinarios, vt sunt imagines, quas vocant astro-
logicas, & characteres, vt anulus sub tali cõstel-
latione confectus, aut imago sub tali signo in
254 lapide, aut in metallo impressa. Docet ex-
presse D. Thomas 2. 2. q. 96. art. 2. ad 2. qui pro-
bat auctoritate Sancti Augustini referentis illa
ad dæmonis illudificationes; dein efficaci ratio-
ne, eo quod forma artificialis nequit habere
vim operandi ab artifice, cum in ea efficienda
tantum procedat à mentis idea, hæcque non sit
actiua, nempe actione, & alteratione naturali,
nec etiam ex natura sua talem vim habeat; nã
solum consurgit ex compositione, ordine, & fi-
gura, quæ non sunt principia agendi, neque di-
sponunt ad recipiendam virtutem operandi ex
influentia cælesti, item maximè, quia opus arti-
ficiale, vt sic pendet à voluntate artificis; ergo
vt sic non erit sub influxu cæli, ac proinde non
potest cõstitui principium alicuius alterationis
corporum. D. Thomam sequuntur omnes, vno
excepto Caietano eius interprete, qui meritò
ab alijs requiritur, præcipuè a Suarez d. cap. 15.
soluente eius rationes, tanquam nullius mo-
menti.
255 Vltimo loco adiungamus duo signa ad di-
scernendum effectus magiæ dæmoniacæ ab ef-
fectibus magiæ naturalis, vel artefactæ, aut gra-
tiæ gratis datæ: alterum nobis tribuit, vt cer-
tum Delrius lib. 3. disq. magic. par. 2. q. 4. sec 2.
nempe si ad productionem effectus requiratur
fides in ipsum hominem, qui sanaturus v.g. cre-
dere quod is possit sanare. hæc ille. Tunc
nullum dubium ope dæmonis ex vi pacti saltem
256 taciti effectum sanitaris causari Pono exem-
plum in charissimo fratre meo D. Francisco Sa-
lelles strenuo milite, à quo audiui, quod in Bel-
gio secretum didicerit sanandi vulnera per os-
salmos, vt vocant, & quod primo loco dictam
fidem à vulneratis in se semper petierit, addens
nunquam fuisse vsum sanare pro lucro, sed tan-
tum in aliquo casu pauperis vulnerati, ex affe-
ctu compassionis; tunc indicaui illi esse illici-
tum talem vsum, & iniunxi ne amplius vllo mo-
do sanaret.
257 Alterum signum adducit Caietanus in sum.
verb. incantatio, nempè si quis protestetur se
non dicere talia verba, aut talia media adhibe-
re, vt instituta à dæmone pro tali, vel tali effe-
ctu, nec ea vllo modo ad dæmonis, sed ad Dei
omnium auctoris cultum dirigere. Addeque
Caietanus se experiẽtia didicisse, facta hac pro-
testatione non fuisse secutum effectum, qui si-
ne ea ad prolationem quorumdam verborum
sequi infallibiliter soleret, scilicet motus anuli
258 super filum. Proferam paucis pro confirma-
tione rem valdè miram: memini me aliquan-
do de hac doctrina Caietani præsentibus aliqui-
bus è nostris fecisse mentionem coram Illustris-
simo quodam Præsule; qui statim sic prorupit.

Hoc, inquit, quod dixit P. Salelles, esse sine du-
bio verum, patet clarè ex casu, qui iam dudum
mihi contigit: Neapoli dum Philosophiæ vaca-
re cœpissem traditum mihi secretum ad excitã-
dum me à somno qua hora vellem, nimirum,
dum dormitum irem, proponere de hora, qua
excitandus, & proferre peculiaria verba sacra
ex Psalm. 107. Quo quidem cum iam toto tem-
pore studiorum meorum Bononię, Patauij, Sa-
lamanticę, & in itineribus penè infinitiea vsus
fuissem, semper secuto effectu: en inopinato
post reditum ex Hispania Romę in quodam
Templo Concionatorem audio acriter repre-
hendentem similia facientes, & ea vti ex pacto
cum dęmone prouenientia reprobantem. Ac-
curro inde statim ad Patrem N. de Societate
Iesu antiquum meum confessarium, qui non so-
lum audita à Concionatore confirmauit, sed
ostendit etiam per modum, quo cognoscerem
me à dęmone semper fuisse deceptũ, & à som-
no excitatum, nempe per dictam protestatio-
nem Caietani, qua præmissa licet protulerim
verba illa, nequaquam amplius excitatus sum
sicque aliquoties probaui, vt magis de verita-
259 te constaret. Hactenus ita ille Pręsul, qui
tametsi præstantissimus Theologus non capie-
bat superstitionem in tali facto, nec culpam
vllam, vt ipse addidit, imò putabat opus bo-
num, cum verba essent sacra, & finis honestus.
Atque hæc de magia dęmoniaca sanitatum
operatrice.

Quid magia maleficiorum operatrix? quid & quotuplex maleficium sortilegum? & quomodo dignoscatur, an interueniat?

REGVLA CXXII.

260 DEscribitur magia operatrix maleficio-
rum ars, seu facultas, qua quis ope
dæmonis alteri, tam circa animam, quam cir-
ca corpus, & alia bona externa diuersimode
damnum pareat; maleficium vero, seu male-
ficum sortilegium est opus ipsius magiæ dæmo-
261 niacæ cum effectu per ipsum producto. Ab
hoc autem triplex distinguitur maleficium in
communi loquendo, nempe somnificum,
amatorium, & hostile: atque hoc præcipuè in
262 plura subdistinguitur. Ex parte itē causa-
rum efficientium instrumentorum scilicet, &
materiæ, quibus nocumentum infertur, varia
263 etiam maleficiorum genera assignantur. Quę
omnia facilius dignosci possunt, attentis cir-
cumstantijs loci, temporis, modi, finis &c.

264 SIgnificatum huius nominis maleficium
latè sumptum, sicut supradictum à nobis
de sortilegio, ad quoduis opus magiæ dæmo-
niacæ se extendit, vt patet ex communi vsu Do-
ctorum. Nunc vtrumque sumimus strictè pro
indicanda peculiari specie huius magiæ opera-
tricis maleficiorum, idest, inferentis damna
alicui ope dæmonis, vt exprimitur satis per de-
scriptionem in Regula propositam: quam de-
duxi ex Delrio, seu ex duabus descriptionibus
ab eo formatis ad declarandam tum in genere,
quid sit magia dæmoniaca lib. 2. disquis. mag.
quæst. 1. tùm in specie, quid sit magia malefi-
ciorum operatrix, seu quid maleficium lib. 3.
265 par. 1. quæst. 1. Omnes in ea particulæ, & ex
iam dictis sunt manifestæ, nec indigent maiori
declaratione. Addidi particulam diuersimo-
dè, vt causas, seu instrumenta, quibus magus
siue maleficus (sic qui damnum infert, vocatur,
sicut qui ipsum recipit maleficatus) ad damni-
ficandum vtitur, obiter indicarem.
266 Hæc instrumenta ad septem capita reducit
Delrius vltimo citatus cum alijs auctoribus,
quos adducit: atque hinc bene septimembrem
maleficiorum diuisionem, quasi in septem spe-
cies assignat. Primò nocent malefici, vel
maleficæ adiuuante dęmone per contactum
realem, vi illata, sicque puerulos è cunis ra-
piunt, præfocant, acu post aurem infixa occi-
dunt, ad præcipitium aliquem adducunt &c.
Exempla in particulari pro singulis ex Nicolao
267 Remigio lib. 1. petenda. Secundo solo ha-
litu, vel afflatu, sicque abortum causant in
268 puerperijs cum magnæ vitæ periculo. Tertio
solis verbis, etiam solis minis, increpationibus,
imò & laudibus. Hinc Gentiles baccare fron-
tem cingebant, vt læsionem propellerent. Sed
hęc vt bene aduertit Delrius, opera dæmonis
inferuntur, & non vi laudum, seu verborum;
cum hæc tantum sint signa, ad quę ex pacto ille
269 operatur. Quarto maleficia conficiunt vn-
guentis albis, aut subrufis instar bituminis, in
quibus apparent permixtæ metalli micæ, ac
simul luteę, candicantesque guttæ. Mortem
inferunt hæc vnguenta, si vel summas vestes
vnctio attingat, nec dubium vnguentorum
huiusmodi esse auctorem diabolum; vide Re-
270 migium lib. 1. cap. 3. Quinto vtuntur herbis,
festucis, & alijs similibus friuolis, in terram
proiectis, quæ supergredientibus pro libito ma-
lefici morbum, vel mortem etiam inferunt.
271 Sexto lędunt pulueribus quibusdam minu-
tis, cibo, potuiuè mixtis, aut nudo corpo-
ri applicatis, vel saltem in vestes diffusis, isto-
rum, qui mortem inferunt, nigri solent esse; qui
solam ægritudinem, cinericei, vel rufi aliquan-
do: diuersitas tamen istorum effectuum, teste
Delrio, non prouenit ex diuersitate colorum,
cum hi tantum sint signa, sed à dęmone, qui
272 illis appositis, varia damna infert. Septimo
& vltimo, dictis pulueribus, herbis, & similibus
res, & cæremonias sacras adiungunt, vt sic illa
accommodent ad prestandum effectum, vt ce-
lebrationem tot Missarum, aut recitationem
Euangelij D. Ioannis per hominem indutum
veste rubea formę peculiaris, super herbam,
vulgò dictam prouineam, aspersionem aquæ
benedictæ super pulueres &c. Nec rebus, in-
quit Delrius, sacris parcunt, vt quæ aspergillum
pulueribus contigerat, & sic aspergens aliam
aqua benedicta miseram confecit: hoc ille ex
Remigio lib. 1. cap. 2.
273 A fine, seu effectu congruentius trimembrē
diuisio-

diuisionem huius magiæ sortilegiorum malefi-
corum operatricis assignant communiter DD.
in somnificum, amatorium, & hostile malefi-
cium, quam latissimè prosequuntur Delrius, &
Torreblanca citandi, ex quibus per summa ca-
pita (quidquid ad rem præsentem requisitum
videbitur attingam, simulque indicabo, vbinam
effectus magiæ dæmoniacæ maleficiorum o-
274 peratricis interueniat. Nam, vt ait Suarez
lib. 2. de superstitione cap. 15. iam tradita pro
cognoscendis effectibus magiæ operatricis sa-
nitatum, inseruiunt etiam ad cognoscenda ma-
leficia, & maiori facilitate, eo quod in his plura,
& clariora sit indicia pacti cum dæmone, tum
quia cum ad deceptiones, impuritates, & iniu-
rias dirigantur; manifestè apparet diabolum ad
huiusmodi adiutorium præbere; tum etiam
quia in signis appositis nihil nisi vanitas, & irre-
ligiositas, apertaque quandoq. idololatria con-
spicitur. ita Suarez.
275 De maleficio somnifico primo loco: nullum
dubium posse immitti alicui, & iam aliquando
fuisse immissum somnium diuturnum, etiam
per spatium multorum annorum, primo à Deo
miraculosè sic per sæculum integrum septem
illis SS. qui inde septem Dormientes commu-
niter vocantur, vt tradunt Laurentius Surius,
276 & Maiol. cap. 4. fol. 164. Deinde à causis na-
turalibus, ita fortasse, ait Torreblanca lib. 2.
cap. 22 num. 2 & 4. contigisse in Germania cui-
dam rustico, qui spatio sex mensium autumna-
277 lium, & hyemalium dormiuit. Tandem à
maleficis ope dæmonis, vel alterando humores
internos, vel medijs externis, adiungendo a-
ctiua passiuis, vel certa portione, aut malo car-
mine, cum determinatis ritibus aliquos ita so-
parati, vt tamdiu in somno permaneant, nec
excitari ab vllo possint etiam iniecta vi per vel-
licationem, quamdiu signum appositum vt fax,
278 vel lampas accensa perdurat. Cuius sopo-
rationis finis est, vt interim maleficus, vel alius
quisuis damnum inferat, furetur, venenum in-
fundat, necet, adulterio mulierem contami-
net viro, & famulis dicto modo soporatis.
279 Notat tandem benè Torreblanca ibidem,
aliquando non immitti somnum à dæmone,
sed præstigio eius fieri, vt qui verè mortuus est
appareat dormire, & excitari, sicuti affirmat
de illo Epimenide, qui secundum Pausaniam,
& Eudomionem plus quadraginta quieuit annos.
280 Quid iam de maleficio amatorio, omissa de-
claratione diuersorum nominum, per quæ sor-
tilegia amatoria indicantur, vt philtra egogima
cheritesia, ex græco idiomate, de quibus eru-
ditè Delrius ibidem initio quæst. 3. supponen-
dum primo vt de fide certum nullis sortilegijs
ope dæmonis cogi posse voluntatem hominis
ad actum amoris, vel odij (vt hic coniungam
sortilegium odij ex Torreblanca cap. 48. quod
contrariorum eadem sit scientia) Nam Deus
creauit hominem, & reliquit in manu Consilij
sui, Ecclesiastici cap. 17. & expressius Genes. 4.
ait ipse Deus loquendo cum homine, sub te
erit appetitus eius, & tu dominaberis illius, re-
linquo alios textus Scripturæ sacræ, & defini-
tiones Conciliorum pro libero arbitrio in re
adeo clara apud viros doctos, & prudentes.
281 Quamquam non ita nota apud personas vul-
gares, & mulierculas meretrices, quarum vsus
conficiendi huiusmodi maleficia frequentissi-
mus est, vt nobis Consultoribus sanctæ Inquisi-
tionis manifestè constat ex innumeris penè cau-
sis, quæ quotidie tractantur in hoc sacro Tri-
bunali: vbi constitutæ, & interrogatæ, an cre-
diderint humanā voluntatem sortilegijs cogi
posse? admodum confuse respondent sæpe
non distinguentes inter appetitum sensitiuum,
& voluntatem spiritualem: crederem, quod ra-
ro formalis error in earum intellectu cōtra di-
ctam veritatem fidei reperiatur: sed de hac re
ex professo infra lib. 3. nostri operis.
282 Hoc iam supposito sortilegium amatorium
sic describitur, quod sit opus magiæ dæmonia-
cæ, quo possunt humores concitari, imagina-
tio, ac mens ipsa perturbari, & totum corpus
interius, & exterius quasi accendi; adeo vt dę-
mone varijs tentationum illecebris certante,
quis æstu quodam libidinis vexetur, tum in com
muni circa quamcumque personam, tum circa
aliquam particularem, exhibitis in memoria
eius speciebus circumstantiarum, ob quas amo-
re, & fruitione sui corporis digna videatur, at-
que substractis speciebus earum, ob quas indi-
283 gna redderetur. Tota huius descriptionis
doctrina communis est inter Theologos ex D.
Thoma, & D. Bonauentura in 4. dist. 34. & ex
alijs citatis ab eodem Delrio. Atque ita osten-
ditur, quia præter medicamenta naturalia, vim
habentia turbādi humores, irritandi semen &c.
si applicentur à dæmone, vel à malefico, siue
exterius tantum, siue interius media potione
aliqua, post idem dæmon per se ipsum solum
causare dictos effectus, quamprimum apponū-
tur signa ex pacto, quod nullus negat.
284 Sumit aliquando res sacras, quin & hostiam
consacratam, & alia sacramenta, ad compo-
nendum sortilegium amatorium, affert benè, &
compendiosè ex alijs Torreblanca lib. 2. c. 4.
num. 7. cuius hæc sunt verba: *Intra corpus*, in-
quit, *per esum, vel potum componitur ex hostia
consecrata*. Gloss. in cap. accusatus, §. sanè de
hæreticis in 6. vel nondum consecrata, sed no-
tis, & litteris sanguineis circumscripta. Oleo
sancto, Thure benedicto, Aqua baptismali, La-
pide sacro, & alijs. Ecclesiastico ritu benedi-
cta, & consecrata, vt docet Grilland. de sorti-
legijs quæst. 3. num. 18. Quia diabolus sub aliquo
sanctitatis tegmine sortilegia sua abscondit, &
cultu veræ Religionis obumbrat, vt simpli-
ces credentium animos fallacijs suis decipiat,
& ad hoc etiam vti solet reliquijs Sanctorum,
cap. Episcopus, & cap. aliquanti 26. q. 5 ha-
ctenus verba Torreblanchæ; nec plura addam
de sortilegio amatorio.
285 Diutius aliquantisper immorandū in decla-
rando maleficio hostili, & in nonnullis eius spe-
ciebus exprimendis. Vocatur hostile, quod
sicut hostis clam, & ex insidijs damnum homi-
ni inferat, vel aptum sit inferre, aut propterea
compositū, & applicatum à Mago, vt ex Maiol.
de admirandis natur. tom. 1 colloc. 9. docet
285 Torreblanca lib. 2. cap. 39. numer. 4. Duos
modos

modos ipsum componendi, nempe per intro-
sumptionem, & per externam applicationem,
tradunt delrius disquis. magic lib.3.par.1. q.4.
sec.2. & Raphael della Torre tom.2.q 96. art.2.
disp 10. Priori modo fit, vbi per cibum, vel po-
tum venena latenter redacta in puluerem por-
riguntur, aut vbi per vnctionem corpora dor-
mientium venenatis vnguentis deliniuntur, &
hæc ad interiora somni calore permeant. At-
què tunc nonsolum opera diaboli ex vi pacti
causantur effectus, sed etiam causæ naturales
287 ad idem concurrunt. Ac proinde in simili-
bus casibus est difficile cognitu, an adsit male-
ficium; constabit tamen adesse, si multò facilius,
aut citius ope dæmonis sequatur effectus, quàm
si solæ causæ naturales dictæ ipsum produce-
rent. Ita cum alijs Torreblanca lib.2. cap 39.
a num.4.
288 Posteriori autem modo per applicationem
externam alicuiusrei; atque hęc vt in plurimũ
non est causa effectus; sed merum signum, quo
apposito solus dæmon ex pacto infert damnum
maleficato, vt patet ex cap. Nec mirum 26.
quæst. 5. ibi, Ac sine vllo veneni haustu, vio-
lentia tantum carnis interimunt, nempe dæmo-
nes, qui ad appositionem signorum ex condicto
opus perficiunt: tradit idem Torreblanca.
289 Signa autem hæc diuersa solent esse, vt
cum sortilegij materia sub certa forma præpa-
rata vestimento maleficiandi assuitur, vel in
lecto ipsius absconditur, vel sub limine ostij, su-
per quo sit transiturus, aut in aliquo loco sub-
terraneo, fouea facta, sufurris, & imprecationi-
bus includitur, vt tradit Grillandus vbi supra
quæst.5. num.7. simulacrum item ex cera con-
fingitur, & eius nomine, cui damnum inferen-
dum, baptizatur, & acubus pungitur, aut igne
liquatur, & interim dæmon maleficiando, aut
morbum, aut mortem infert; de hoc Angelus
in l. multi. C. de malef. & Matth. Toletus in
summ. lib.4. cap. 16. num.7. & alij. Nullus esset
dicendi finis, si per singula discurrere velle-
mus, cum sint penè infinita ista signa, vt iam
alibi dictum.
290 Quouis modo ex duobus dictis maleficium
fiat, hoc obseruatione dignum, quòd per ip-
sum homini non solum in bonis externis fortu-
næ, ac in corpore, sensibusque corporeis; sed
etiam in anima, seu potentijs eius spiritualibus
ex permissione Dei, damnum inferatur; de
damno circa bona fortunæ; & circa corpus, ac
sensus eius, cum res sit valdè certa, & clara,
nihil in particulari adducam: lege Torreblan-
cam lib.2. cap.13. & 15. Tantum cum ipso cap.
14. attingam aliquid de damnificatione in ani-
mæ potentijs: de memoria primo C. de volun-
291 tate iam dictum in sortilegio amatorio. Sicut
enim potest dæmon memoriam iuuare adap-
tando organum, vt facilius recipiat, & firmius
retineat species, aut repellendo noxia, aut ap-
plicando iuuantia per motum localem, ita con-
trarijs medijs valet eam debilitare, aut penitus
destruere, Deo permittẽte in pœnam peccato-
rum; hincque prouenit quandoque aliquos ea
omnino priuari.
292 De intellectu pari modo asserendum, quod,
& iuuari, & damnificari à dęmone possit; quan-
quam proprium munus est Angeli boni intelle-
ctum illuminare, & ad functiones ingenij, &
iuditij aptiorem, reddere; dæmonis verò, tene-
bras offundere, atque in amentiam per malefi-
cium propellere: sicuti contigit paucis abhinc
annis hoc in loco duabus personis admodum
grauibus, vt ex manifestis signis externis non
pauci ex prudentioribus ita sentiebant, quod
per maleficium dæmon à recta mente eos deie-
cisset; tametsi à causis naturalibus solis prouo-
nisse iudicabant, sed ante secundum alios: qui-
bus adhæreo, ab vtroque capite talis effectus
293 secutus. Quemadmodum non multis retro
annis cuidam Serenissimo Principi, & per cau-
sam naturalem, & per maleficium infirmita-
tem, ac mortem, Deo permittente fuisse illa-
tam non leuia extitere indicia iudicio medico-
rum, & Theologorum.
294 Ex dictis primò deducitur quid tenendum
circa fascinationem, siuè infectionem oculis
illatam. Triplex assignatur fascinatio, vulga-
ris, seu poetica, physica, & dæmoniaca ex D.
Thoma 1. par. quæst 117. communiter recepto:
Vulgaris seu poetica solummodo habet funda-
mentum in falsa vulgi opinione, seu in poeta-
rum fictione, quod ex aspectu maleuoli proue-
niat magnum detrimentum atque proinde vti
non subsistens a prudentibus, & doctis reproba-
295 tur. Physica verò fascinatio ab omnibus ad-
mittitur cum D. Thoma citato, & lib.3. contra
gentes cap.103. quia negari non potest, quod
ex effrenata animi affectione immutetur cor,
& corpus ei coniunctum, ac inde ad oculos, ex
oculis ad partes aeris vicinas, & medio aere ad
personam ibi propinquam virus diffundatur,
sicque damnum aliquod recipiat; sicuti recipe-
ret ex aere infecto ab aspectu basilisci secundũ
Solinum cap.29. & alios. Vide plura de vtraq.
dicta fascinatione apud Delrium lib. 3. disquis.
magic. part. 1. quæst. 4. sect. 11 & Torreblancam
296 lib.2. cap 37. Quibuscum vnum verbum iam
de tertia dæmoniaca, quæ est magis propria
nostri instituti: hæc reperitur, quoties ex vi
pacti expressi, vel taciti cum dæmone hic om-
nibus illis quos magus liuidè, aut iracundè a-
spicit; damnum infert, docet expressè Diuus
Thomas ibidem ab omnibus receptus.
297 Deducitur secundò quid dicendum de ma-
leficio hostili ligaminis, seu impotentiæ coeũ-
di? hoc inter reliqua per antonomasiam vo-
catur maleficium in iure canonico, cap. si per
sortiarias 33. quæst. 1. & toto titulo, extra de
frigidis, & maleficiatis. Vnde constat ex commu-
ni D. Thomæ 3. part. q 58. & aliorum Theolo-
gorum in 4. dist. 34. ac certa doctrina posse
quem malis verbis; aut apposito signo per ma-
gum ex vi pacti cum dæmone fieri frigidum,
& maleficiatum, seu inidoneum ad actum con-
iugij, idque frequenter diuersis contingere
298 Modi autem, quibus talis effectus inido-
neitatis ad coniugium causatur, multiplices sũt
& ferè noti; vide eos ad sex capita reductos a-
pud Torreblancam cap 42. Vbi etiam attingit
signa, quibus cognosci possit, quando impoten-
tia coeundi fit à natura, quando à dæmone per
male-

maleficium, præcipuè ex eo, quia quando est
ex morbo naturali frigiditatis, homo non ap-
petit coitum; secùs, vbi prouenit à dæmone,
tunc enim non solum appetit, sed virgam etiam
erigit aliquando, cum ad copulam tamen ac-
cedit, ralaxatur, nec penetrare potest.
299 Tertio deducitur quid de sortilegijs hostili-
bus abortus, difficilis partus, & exiccationis la-
ctis? Mirum Delrius sub eadem sectione 3 dict.
quæst. 4. comprehendat hæc omnia, qui singula
abundantissimè solet tractare, & Torreblanca,
qui compendiosè illa in tria capita nempè 43.
300 45. & 46. diuidat. Sed omissa expressione
causarum naturalium, ex quibus similes effe-
ctus sæpe proueniunt, compendiosissimè dico
cum his Doctoribus, & alijs posse triplicem il-
lum effectum causari per magos ope dæmonis
ex vi pacti, vel adhibitis intrinsecè, aut extrin-
secè causis naturalibus, quas ipse optime nouit,
vel sine eis, solo tactu, aut malo carmine, aut
alio signo apposito, cui dęmon iuxtà condictum
concurrit, exempla pro vno quoque petenda
à Delrio.
301 Vltimo deducitur, quid de hostili maleficio
per miram in corpus ingestionem, & egestio-
nem rerum solidarum, atque magnarum? Ac-
cipe resolutionem totidem ferè verbis, Delrij
sec. 6. Prodigiosi, inquit, sunt plerique morbi
per maleficium allati; sed omnium prodigiosis-
simus mihi videtur, quando per os, vel imum
gutturem eijcit æger spinas, ossa, ligna, saxa,
frusta vitrorum, acus, cultros, & alia ferra-
menta, glomos pilorum, pannos, setas, cornu
lucernæ, & huiusmodi; quæ vel comestione, vel
aliter in corpus immitti potuisse videtur im-
possibile, hæc ille; & statum adducit varia exem-
302 pla. Atque tandem concludit posse dæmonē
ea per magos varijs modis operari, primo illu-
dendo sensibus, vt quis putet talia in corpus in-
geri, & egeri; cum tamen re vera dumtaxat
dæmon cultros veros; & huiusmodi reliquam
quæ euomitur, artificiosam materiam, quæ in
ægri corpore nunquàm fuerat, vel etiam ipsos
humores, qui eijciuntur, faciat apparere, cultros
& reliqua illa, vel etiam sic condenset, & colo-
ret; quod verissimum est contingere, quando
res illæ, quæ visæ sunt solidæ, ac densæ, paulò
post cernantur euanescere. Præterea possunt
circa fictionem res huiusmodi per dæmonem
in os occultè ingeri, vndè mox eijciantur; pos-
sunt etiam alijs corporeis partibus inseri, & in-
cludi; hactenus Delrius; nec addam quidquam
circa hoc, aut circa alia sortilegia, cum dicta
sint satis pro præsenti Regula.

*An tolli possit licitè maleficium maleficio?
& an alijs medijs sacris, & natura-
libus?*

REGVLA CXXIII.

303 PRorsus illicitum est maleficium malefi-
cio tollere, & à malefico etiam parato,
vt sic tollat petere; imo vt tollat bono medio,
vbi constat hoc ab eo ignorari, vel saltem est
dubium de tali ignorantia; secùs, si sciat me-
dio bono, & malo vti in destructionem malefi-
304 cij. Potest item licitè destrui, vel auferri si-
gnum eius, & ad destruendum ipsum, vel au-
305 ferendum à Iudice maleficus cogi debet. Ap-
plicantur etiam ad idem licitè, & conuenien-
ter varia remedia tùm supernaturalia, seu sa-
cra; tùm naturalia multiplicia, quibus vel co-
gnoscitur, vel destruitur maleficium vi iniecta
dæmoni saltem indirectè.

306 GRauis est controuersia inter Doctores
de ablatione seù destructione maleficij
per maleficium; pro cuius decisione duo tan-
quam omnino certa præmittenda cum Sanchez
lib. 2. in Decal cap. 41. initio, & cum alijs. Pri-
mum est, aliqua auxilio dæmonis acquisita,
quamuis illicite, vt cognitionem alicuius rei,
sanitatem corporis, medicamenti notitiam,
contra aliquam infirmitatem &c. posse licite
retineri, atque ipsorum vsum esse licitum; si
ipsa in conseruando à dæmonio non pendeant.
Ratio est, quia tametsi acquisitio eorum mala
fuerit, iam peccatum malæ acquisitionis tran-
sijt, nec inde in acquisitis aliquid vitiosum per-
manet; ergò possunt &c. Ita Valentia 2.2. disp.
6. quæst. 13. punc. 2, Suarez tom. 1. de Relig.
lib. 2. c. 15 & Delrius lib. 2. disq. magic. quæst. 4.
307 Quamquàm pecunia, aut res similis auxilio
dęmonis iniustè alicui ablata, & alteri tradita,
ab hoc esset illi statim restituenda, sit de tali
ablatione ipsi probabiliter constare posset. Sed
moraliter loquendo nequit constare, cum è
mari, vel è minis aut aliunde diabolus absque
iniustitia accipere potuerit, tradit idem San-
chez cum Suarez citato cap. 17. num. 3.
308 Præmittendum secundò nunquam esse lici-
tum vti maleficio, etiam pro quocumque fine
bono obtinendo. Patet inde, quia est intrin-
secè malum inuocare dæmonis auxilium per
magica sortilegia: quidquid garriant Apollo-
nius Magus, Vvierus medicus, & Godelmanus
Iurisperitus, omnes hæretici, ac alij eiusdem
farinæ homines, falso affirmantes contrarium,
& commercium cum dæmone semper esse lici-
tum defendentes, vt tradit Torreblanca lib. 2.
cap. 50. Vndè peccat grauiter qui causa curiosi-
tatis, aut verificandi delicti, aut cuiusuis alte-
rius finis boni inducunt aliquem magum ad
conficiendum maleficum coram ipsis, puta
apparere subito ranas., aut striges vnctione
quadam linitas ferri per aera &c. ob rationem
309 dictam; quia est intrinsece malum. Nec ex-
cusantur per textum in l. eorum. 4. C. de male-
ficijs, quia ibi, vt benè cum Bart. & alijs expo-
nit Sanchez lib. 7. de matrimonio disp. 95. num.
1. agitur de excusatione à pœna fori externi, si
quis exerceat maleficia pro bono fine v. g. ne
vi ventorum, aut grandinis fructus terræ per-
dantur, non vero de excusatione à culpa fori
interni, quæ semper contrahitur ob rationem
dictam, quia est intrinsece malum, vti malefi-
cijs propter pactum cum dæmone.
311 Quibus vt certis sic præmissis controuertitur
à Docto-

à Doctoribus de hoc puncto, an sit licitum
à malefico parato, ad soluenda maleficijs ma-
leficia id petere? circa quod reijcienda statim
omnino vti falsa, & erronea (ita meritò qua-
lificat, & reijcit Sanchez primò citatus) sen-
tẽtia Aureoli in 4 dist. 34. q. 2. & Angeli in sũ-
ma verb. superstitio nu. 13. affirmantium ab-
solutè hoc licere, cogente necessitate obtinẽ-
312 di salutem. Sed oppositum constant effica-
ci ratione, quia illud solum licet tibi à para-
to petere, quod ipse aliquo modo licitè potest
facere; secus, si nullo; nam tunc cooperaris
peccato eius; quantumuis ipse sit paratissi-
mus; at ablationem maleficij per maleficium
nullus potest licitè efficere, eò quòd sit intrin
secè malum, ob pactum cum dæmone; ergo
non licebit tibi istud ab eo etiamsi parato
petere.

313 Atque est dispar ratio de petitione mutui
vel iuramenti ab vsurario parato dare ad vsu
rã, & ab infideli parato iurare per falsos Deos;
quia de se mutuũ dare, & iurare boni sunt a-
ctus, nempe ille misericordiæ, & iste Religio-
nis; ac ex sola mutuantis, aut iurantis culpa
mali fiunt; ergo perperam Aureolus, & Ange-
lus adducunt pro se hæc duo exempla. Ita
Suarez citatus, Lessius lib. 2. cap. 44. dub. 6. &
alij.

314 Addunt bene ijdem Doctores non esse li-
citum petere à malefico, vt soluat maleficiũ,
quod medio licito solui potest; vbi constat
tale medium ab eo ignorari, vel vbi est du-
bium, an ipsum ignoret; quia in primo casu
manifestè cooperaris culpæ illius; & in secun-
do exponis te periculo cooperandi. Vtrum-
que autem tunc præcipuè contingere potest,
quando petitur ab alio mago destructio illius
maleficij, cuius auctor ipse non fuit; quia
cum nesciat de loco, tempore, & de alijs cir-
cumstantijs, quibus factum, moraliter lo-
quendo, neque sciet mederi, absque alio ma-
leficio, & noua dæmonis cooperatione. Tra-
dunt Suarez vbi supra, & Delrius lib. 6. c. 2.
sect. 1. quæst. 2.

315 Superest solum difficultas in casu, quo ma
leficus cognoscit medium licitum, & illicitũ
destruendi maleficium, an liceat absolutè ab
eo petere, vt ipsum destruat? Tunc si petens
probabiliter credat fore, vt magus medio lici-
to destruat, vel est dubius, vtro illorum sit
destructurus, omnes concedunt esse licitum
petere absolute ab ipso eius destructionem.
Nam talis petitio censetur de indifferens, &
maleficus medio licito exequi potest; ergo
cessat mortale periculum cooperandi eius
culpæ; si verò petens sit certus fore vt magus
destruat medio illicito, tenet Caietanus tom.
2. opusc. tract. 12. quod non possit licitè pe-
tere.

316 Oppositum tamen vt verum bene defen-
dunt Suarez, Sanchez, & Lessius citati, post
Petrum Ledesmam de matrimonio, quæst. 58.
dub. 2. cap. 3. Enriquez lib. 12. cap. 8. & alios.
Probat Suarez hac efficaci ratione; quia peto
tunc rem, quam magus licitè prestare potest,
& habeo ius petendi, ergo non induco illum
ad malum, quamuis in petitione nihil expri-
mam de medio licito, nec moralem ipsi præ-
beo occasionem peccãdi: cum vtar iure meo,
& non petam ab eo vti malefico destructionẽ
maleficij, sed absolutè in communi: & per ac-
cidens est, quòd ille malitia sua vsurus sit,
quam ego permitto, & non sum causa eius,
sicut non sum causa, quòd infidelis iuret per
falsos Deos, quando absolutè peto ab ipso iu-
ramentum; cum possit, & sciat iurare per ve-
rum Deum; etsi mihi constet esse promptum
ad iurandum per falsos Deos.

317 Quid iam de ablatione, seu destructione
signi appositi in maleficio? Concors est ferè
omnium sententia circa sequentia, vt tradit
optimè Sanchez dict. cap. 41. à num. 19. Pri-
mò posse semper licitè destrui, seu auferri si-
gnum maleficij pro obtinenda sanitate; pro-
batur inde, quia per hanc actionem auferen-
di ipsum, nullus honos dæmoni exhibetur,
nec pactum cum eo confirmatur; imo hoc sol
318 uitur dum signum fœderis aufertur. Secun-
dò ad hunc finem auferendi signum occultũ
maleficij, licitum est interrogare aliquem
maleficum, an aliquid sciat etiam via mala
de maleficio per alium confecto, & petere
ab ipso, vt signum eius destruat, vt tenetur
319 ex charitate, sine nouo maleficio. Tertiò
licitum est, imò obligatorium in Iudicibus
cogere maleficum ad destructionem dicti si-
gni, vt maleficium soluatur, & alia reme-
dia bona, & opportuna ad idem adhibere.
320 Hinc solent ipsi precipere, & licitè quidem
vt corpus torquendi lauetur, & capilli in om-
nibus eius partibus, etiam pudendis tondeã-
tur, ad tollendum signum, aut instrumen-
tum, aut vnctionem, vel similia, quæ sub-
sunt pro maleficijs, quibus ille fortè affectus
sit insensibilitatis, sustinendo tormenta sine
dolore, aut taciturnitatis omnino tacendo,
aut veritatem negando: de quibus eruditè
Torreblanca lib. 2. cap. 23. post Delrium lib. 5.
321 disquis. magic. sec. 9. dub. 3. Qui bene notat
non carere superstitione tonsionem illam ca-
pillorum, si fiat credendo amitti vires per eã,
instar Samsonis, cum sit vana ad hunc effe-
ctum, vt ex se inefficax.

322 De remedijs supernaturalibus ad tollen-
da maleficia quid? Copiosè admodum Del-
rius lib. 6. cap. 2. sect. 3. longissima, & toto c. 3.
paucis contentus ero cum Suarez dicto cap.
17. num. 6. & Lessio lib. 2. de iustitia capit. 44.
dub. 5. quòd peropportuna sit, oratio cum
firma fide, spe, & conscientia pura; atque ad
hanc, & ad sanandum maleficiatum condu-
cet valde frequentia Sacramentorum pœni-
tentiæ, & Eucharistiæ: conducunt etiam ad
eundem finem opera misericordiæ, ieiunium,
actus humilitatis, & similia; maximè sacrifi-
cium Missæ, quod magnam vim impetrandi
323 habet. Sed hæc generalia sunt pro quacunq.
tribulatione: vnde peculiariter inseruiunt e-
xorcismi ab Ecclesia instituti, et in persona
eius fieri soliti (insaniant vtique, et fremant
contra ipsos aliqui Hæretici, teste Delrio dict.
cap. 3.) atque inde eis non exigua vis impe-
trandi

trandi[illegible]; idem dici potest de vsu aquæ benedictæ, institutæ etiam ab Ecclesia. Addenda idem remedia priuata, quæ ratione significationis suæ peculiarem vim habent contra dæmonem, vt est vsus nominis Iesu, & signi Crucis, ac humiliatio cordis ad Deum, & similia, quæ ille exhortet, & fugit ob superbiam suam, & odium in Christum Dominum.

324 De remedijs naturalibus pro tollẽdis maleficijs, aut pro expellẽdis ægritudinibus, vel læsionibus per ipsa causaris, nõ ad Theologos (ex quibus vix vllus ea admittit teste Delrio ibidem cap. 2. sect. 2.) sed ad Medicos, seu Physicos, vt ait Suar. z citatus, spectat iudicium ferre, & opportuna applicare; quamquam nec Auicenna, nec Galenus scripserunt, aut sciuerunt, quidquam de maleficij curatione, quod cum Paracelso notat Torreblanca lib. 2. cap. 50. Pau-
325 ca itaque pro re præsenti seligo ex multis, quæ adducit idem Delrius dict. sect. 2. valdè copiosa, & plena eruditione. Vbi primò obiter præmittit ex communi omnium sententia, vt certum id, quod iam lib. 2. disquis. magic. q. 27 sect. 3 ex professo tradiderat, nempe nullas res corporeas, aut remedia materialia habere vim directè, & per se Dæmonem cogendi, vt accedat, vel fugiat, aliquid faciat, aut facere desinat; sed solum indirectè, vel consequenter, vt v.g. cum secundum Contadum, & Valesium ab illo citatos Dæmon frequentius inuadat, seu per maleficium damnificet eos, in quibus atræ bilis maior est copia, & in humoribus melancholicis quasi sedem habeat, si contra hos medicamenta efficacia vel remedia naturalia maleficiato applicentur, ab istis directè illi expelluntur, Dæmon verò indirectè, seu in consequentiam, eo quod iam desint dispositiones ipsius Dæmonis malitiæ, & dolis
326 opportunæ. Alio item medio indirectè si applicato remedio naturali concurrat etiam supernaturale à Deo, vel ab Angelo bono adiunctum, tunc hoc in expulsione dæmonis, & destructione maleficij est agens primarium, & directum, illud verò secundarium, & indirectum.

327 Hoc sic præmisso, illicò distinguit Delrius de remedijs naturalibus, vel ad cognoscendum an quis sit maleficiatus, seu potius sola infirmitate naturali malè affectus, vel ad soluenda maleficia, seu effectus eorum expellendos. Prioris generis sunt plurima, de quibus exorcistæ aliqui, sed medici copiosius tractant; inter illos excellunt Saluarinus par. 1. sacerdotalis à cap. 3. & Zacharias Vicecomes in complemento exorcistæ par. 1. doctr. 5. inter istos Cerancus lib. 3. de morbis venef. cap. 13. vide apud ipsos; est enim nimis longum ad particularia
328 descendere. Posterioris etiam sunt plurima præcipuè in lapidibus, & herbis reperiri naturalem virtutem contra maleficia, & effectus eorum. Constat ex Canone Dæmonium 26 q. 7. Vnde in cap. vlt. 26. q. 27. permittitur energumenis, & maleficiatis lapides, & herbas se-
329 cum deferre. Sed quinam lapides isti? Per multos ex magis pretiosis discurrit ibidem Delrius cum Narbodeo Gallo metro scribente incipiens ab Adamante, & in singulis indicans peculiarem virtutem ad prædictos effectus. Similiter in herbis, vt in Artemisia, Verbena, Ruta Capraria, Cupresso, Hypericone, & in alijs diuersis eandem virtutem agnoscit ipse Delrius cum Aristotile, Plinio, Dioscoride, & reliquis per eum citatis. de qua virtute fides sit apud tales auctores; nobis, vel leuiter attigisse sit satis.

Sortilegia superstitiosa, seu opera magica dæmoniaca, quænam hæreticalia? quæ secus? & an vtraque sub iurisdictione Inquisitorum.

REGVLA CXXIV.

331 QValificata, & hæretica sunt quæuis sortilegia, seu opera magica, in quibus inuocatur dæmon ad facienda, vel indicanda ea, quæ nequit facere, vel scire. Sapiunt verò manifestè hæresim sortilegia illa, in quibus interuenit expressum pactum cum eodem Dæmone, etiam pro his obtinendis, vel cognoscendis, quæ dæmon, nec moliri, nec manifestare potest. Similiter illa, quibus admiscen-
332 tur res sacræ, quæcunque sint. Item illa omnia, quæ ex natura sua per se ferunt aliquid, quod sit hæresis manifesta. Aliqua denique opera magica sapiunt hæresim, saltem occultam, quæ procedunt ex pacto tacito cum dæ-
333 mone. Quamquam ex hoc pacto, vt in plurimum censentur sortilegia simplicia, absque sapore hæresis: subsunt nihilominus etiam ipsa iurisdictioni Inquisitorum.

334 DOctrina huius Regulæ, quæ pernecessaria est Consultori Sanctæ Inquisitionis ad qualificandum (quippe difficilior qualificatio in hac materia, quam in alijs) sub terminis generalibus cum Delrio citato fuit proposita, vt comprehenderentur omnes casus præcedentium Regularum. Pro cuius faciliori declaratione, & probatione per partes, notanda primo ex eodem Delrio lib. 5. disquis. magic. sect. 15 differentia inter istos terminos, sortilegia hæreticalia, & hæretica, ac saporem hæresis habentia: nam hæreticale est quasi quid genericum, & commune ad hæreticum, vt quid maius, & ad sapiens hæresim, vt quid minus. Atque hinc ait ipse Delrius, multi errarunt, quod hanc differentiam non aduerterint. Illud
335 factum est hæreticum (non dico est hæresis, cum hæc ab intellectu pendeat, & huius sit error) quod Catholicæ veritati repugnat non formaliter, sed quasi materialiter; cum sit materia, circa quam intellectus errans adhæret heretico errori. Nam sicut hæretica propositio dicitur ipsa enuntiatio falsa, catholicæ veritati contraria, pari modo factum hæreticum; imo aliquando potiori ratione, quia clarius ex facto, quam ex propositione colligitur error mentis;

tis: vt si quis inhumaniter cogat mutuatarium
soluere vsuras, manifestius ex hac coactione
censetur hæreticus, quam ex propositione, si
pertinaciter contendat esse licitum sumere lu-
crum ex mutuo; quod benè docet Farin de
hæret q. 186. num. 43. cum Vmbert. Locat. &
cum alijs per eum citatis, ac nouissimè Torre-
blanca lib. 3. cap. 8. num. 36. Ad factum verò
336 sapiens hæresim sufficit, vt quis simpliciter
asserens aliquid, quod est contra fidem, illud
faciat; nam tunc sicut assertio eius non est hę-
retica, sed tantum sapiens hæresim; ita & fa-
ctum, adducentur postea exempla, quibus Del-
rius totum id, vt solet, exornat.

337 Hac differentia sic prenotata iam ipse Del-
rius efficaci ratione probat primam partem
Regulę, quia clarè hęreticum est credere, quod
dęmon possit scire, vel facere ea, quę sunt su-
pra eius potestatem sciendi, vel faciendi, eo
quod soli Deo sint reseruata, vt cognoscere
secreta cordis, vel futura dependentia à libero
arbitrio cogere voluntatem humanam, mor-
tuum resuscitare, ordinem totius Orbis inuer-
tere, & alia huiusmodi, ergo sortilegia, seù
opera magica, cum inuocatione dęmonis, ef-
formata ad tales effectus, erunt hęretica sine
dubio, cum ibi reperiatur species idololatrię
exhibito supremo cultu dęmoni. Ita Delrius
citans pro hac doctrina Grilland. de sortilegijs
q. 10. & Iulium Clar. §. hęresis, vers. successiuè
quęro; quibus libenter adhęreo.

338 Quod verò sapiant hęresim manifestè sorti-
legia illa; quę ex pacto cum dęmone expresso,
seu ex inuocatione eius clara, procedunt, pro
cognoscendis, aut impetrandis his, quę ipse
dęmon propria virtute scire, vel operari potest,
ostenditur sic efficaciter, quia non raro, qui in-
uocant Dęmonem, vel ineunt expressum pa-
ctum cum eo, multa pręstare solent cōtra fidem
339 Catholicam. Primo hanc abnegare, dęmoni
vti Deo cultum Latrię exhibere, à veri Dei obe
dientia se subtrahere, eius patrocinium, &
Beatissimę Marię Virginis contemnere, Sacra-
menta vti inutilia despicere, & similia, de qui-
bus iam nos alibi, & Delrius copiosè agit lib.
2. disq. magic. q. 4. cum D. Augustino lib. 10. de
Ciuitate Dei cap. 20. & cum alijs, ergo si ex vi
talis pacti expressi, vel inuocationis dęmonis
sortilegia fiant, quamuis ad effectus, quos ipse
propria virtute pręstare potest, & sępius vult,
nisi impediatur à Deo, vt ad tentandam pudi-
citiam mulieris, aut inducendam hanc ad amo
rem carnalem, ad manifestanda furta, &c. sa-
piunt hęresim manifestam. Ita Barbatia cons.
55 lib. 1. quem prętor alios sequuntur, & de-
fendunt Penna in Direct. par. 2. quęst. 42. com-
ment. 67. & Delrius vbi supra, atque id tan-
quam prorsus certum absolutè tenendum.

340 Vndè nullo modo admittenda limitatio,
seu distinctio illa, sed tanquam sine fundamen-
to reijcienda, quam non pauci afferunt, prę-
sertim Penna 1. par. Direct com. 68. vers. Verum
plurimum refert, Oldrad. cons. 200. & Riccius
in praxi, tom. 1. resolut. 424. num. 11. affirman-
tes tunc talia sortilegia ad effectus, quos dę-
mon pręstare potest, esse qualificata, & sapere
hęresim, quando ipse expressè inuocatur ver-
bis deprecatiuis, vt oro, obsecro, deprecor,
&c. non verò, si inuocetur verbis imperatiuis,
sic prçcipio, iubeo, constringo, &c. Nam in
vtrisque eadem est ratio, eo quod omne com-
mercium cum Dęmone nobis sit interdictum,
vt docet Delrius dict. lib. 5. sect. 15. & Raphael
de la Torre disput. 1. assert. 4. super 2. 2. D.
Thomę quæst. 95. artic. 4. vbi benè asserit per-
tinere ad societatem dæmoniacam exigere à
dęmone consilium, fauorem, aut quoduis of-
ficij genus, siue exactio fiat deprecando, siue
imperando. Quid quod inuocatio eius per mo-
341 dum imperij nulla ratione habet locum, vt
egregiè ostēdit doctissimus Antoninus Diana
par. 2. tract. 7. resolut 19. per hæc verba, Ridi-
cula, inquit, est illa distinctio, nempè per mo-
dum deprecationis, inuocationem dæmonis
esse sortilegium hæreticale; secus autem, si
efficiatur per modum imperij: nam tu quis es,
qui potes imperatiuè inuocare illum, de quo
loquendo Spiritus Sanctus apud Iob: Asseruit
non esse potestatem in terra, quæ comparetur
342 ei. Ita Diana dein pro sua, & nostra senten-
tia non solum citat Simancham tit. 30. numer.
17. Homo bonum de bonis in examine Eccle-
siastico part. 1. tractat. 7. cap. 3. quæstion. 9.
Farinacc. de hæresi quęstion. 181. §. 3. numer.
88. sapientissimum Bartholomęum de Spina
Magistrum Sacri Palatij in Apolog. 4. contra
Panzinibium, & Michaelem Zanardum, in Di-
rect. Theolog. par. 3. cap. 64. sed etiam in con-
firmationem, verba singulorum per extensum
refert, vt ipse sæpe solet. Ex quibus solum il-
lud attingo cum Simancha citato, quod dę-
mones, vt fatuos irrideant, atque decipiant,
se cogi, timere, & imperari sæpius fingant.

343 Dein quotiescumque res sacræ, vt sacra-
menta, vel Sacramentalia, candela benedicta
v. g. accensa, aqua benedicta, celebratio Mis-
sarum, recitatio Orationum Diuinarum, con-
fectio signi Crucis, & huiusmodi alia admiscen-
tur sortilegiis; tunc esse qualificata hæc, & sa-
pere hæresim manifestam, etiamsi solum pa-
ctum tacitum, cum dæmone interueniat, te-
nent communiter ferè omnes, præcipuè vltra
citatos Delrium, & Torreblancam, Alphonsus
Castrus lib. 1. cap. 15. de iusta hæretic. punit. ac
Penna part. 2. Direct. comment. 67. Et quidem
patet hoc esse verum, & prorsus certum, quan-
do dicta sortilegia fiunt ad prauum finem, vt
ad amorem turpem, ad vindictam, & similia.
Nam credere, quod res Sacrę possint inser-
uire ad tales effectus est manifesta hæresis, &
hanc ad minus sapiunt huiusmodi sortile-
gia.

344 Si verò sortilegia mixta cum rebus sacris
fiant ad finem indifferentem, vt ad reuelan-
dum furtum, ad defensionem propriæ vitæ,
&c. videtur esse dubium; & non desunt, qui ne-
gent sapere hæresim manifestè, maximè Iu-
lius Clarus §. hęresim. Sed immeritò, ac
iniustè iste auctor, vt aiunt Penna, & Delrius
adducti, reprehendit Barbatiam, eo quod par-
tem affirmantem teneat. Quę etiam efficaci
ratione conuincitur, quia adhuc tunc est abu-
sus

fas rerum facrarum, & credere, quod iſtæ ex
inſtitutione dæmonis, & non Dei, nec Eccle-
ſiæ poſſint inſeruire ad dictos fines indifferẽtes
eſt etiam hæreſis, quam ſine dubio manifeſtè
345 ſapiunt talia ſortilegia. Vis huius rationis
magna eſt, & ob eam idem dicendum in caſu
illo, quem Diana ibidem diſcutit, nempe quã-
do quis miſcuit in ſortilegio hoſtiam non con-
ſecratam, ſuper quam, vt eſſet accommodata
ad illud, fuerit celebrata Miſſa an huiuſmodi
ſortilegium ſit hæreticale? Reſponſio negati-
ua eſt Girlandi de ſortilegijs q. 10. n. 16. & alio-
346 rum. Verũ affirmatiua omnino tenẽda cũ
eodem Diana, Scaccia de iudic. lib. 1. cap. 12.
n. 34. Antonio Souſa lib. 1. aphor. cap. 57. n. 11.
& cum pluribus, quos breuitatis cauſa omitto.
347 Sequitur indicanda quarta pars Regulæ;
nempè quod omnia ſortilegia, ſeu opera ma-
gica ſapiant hæreſim manifeſtè, quæ natura ſua
per ſe ferunt, ſeu continent aliquid, quod ſit
hæreſis manifeſta. Oſtenditur efficaciter a pa-
ritate, imò forte à maioritate rationis; quia
ſi in alijs quibuſcumque operibus extra ſorti-
legium, id verum habet, vt docent ibidem
Delrius, & Peña d. comment. 67. verſ. poſtre-
mo generaliter, illuſtrans his exemplis, vt ba-
ptizare imagines, preces nefarias dæmoni fũ-
dere, idolis genua flectere, & huiuſmodi, quæ
manifeſtam ſapiunt hæreſim, vt per ſe conſtat,
cum ſint contra fidem, ergo ſimiliter, ſeu po-
tiori ratione, ſi talia facta ſint coniuncta cum
ſortilegijs, ſiue cum operibus magicis, hæc
erunt qualificata, & manifeſtè hæreticalia.
348 Exempla ſint, diuinum honorem idolis tri-
buere, adorare peculiarem ſtellam cultu ſu-
premo latriæ (quod frequenter adiungitur in
ſortilegijs) proijcere ſalem in ignem, quamuis
non accommodatum peculiari ritu ſuperſtitio-
ſo, vt ſolet accommodari ad ſortilegia, quia
etiam ſine hac accommodatione ipſis adiun-
cta dicta proiectio ſalis in ignem, videtur indi-
care illum cultum dęmoni eſſe exhibitum, quẽ
Deus exigebat olim ſibi exhiberi per verba
illa Leu. cap. 2. Quidquid obtuleris ſacrificij,
ſale condies, nec auferes ſal de ſacrificio tuo,
349 in omni oblatione tua offer ſal. Tametſi ipſi
dæmones, & cibos in conuiuijs ſolitis inſipi-
dos, & actus venereos incuborum, & ſuccubo-
rum vix vllius delectationis exhibeant; ſic for-
tè Deo diſponente in pœnam peccati. De hoc
ſortilegio continente, proiectionem ſalis in
ignem, quod ſit qualificatum, & ſapiat mani-
feſtè hæreſim, docet expreſſè Eymer. in direc.
part. 2. quæſt. 43.
350 Præterea, quod præter dicta ſint alia ſor-
tilegia qualificata, & habentia ſaporem hære-
ſis ſaltem occultę, etiamſi procedant ex ſolo
pacto tacito, ſeu inuocatione implicita dęmo-
nis, varijs exemplis, & auctoritate Doctorum
oſtendemus. Tale indicat Delrius vbi ſupra
ſortilegium, quod quis ex conſilio magi affor-
mat pro reuelatione rei furtiuę, quod ſapiat
hæreſim ſaltem occultam. Abſolutè ſine hac
limitatione, ſaltem occultam tenent idem cũ
Simancha cathol. inſtit. tit. 21. n. 15. Diana d.
tract. 8. reſol. 15. & ante eum Bartholomæus
de Spina, vbi ſupra, quidquid alij in contrariũ
351 dicant. Pari modo maleficium ligaminis,
quo impeditur contractio, & vſus matrimonij;
maleficia etiam, quæ fiunt ad nocendum ho-
minibus, animalibus, fructibus &c. cenſentur
qualificata, & hæreticalia ex conſtitutione In-
nocentij Tertij incip. *Summis deſiderantes af-
fectibus*, indicatque bene, & defendit Farin.
de hæreſi q. 181. §. 1. nu. 31. & 50. cum alijs ab
352 ipſo citatis, præcipuè Delrio. Similiter hæ-
reſim ſapiunt multa facta lamiarum, ſeu ſtri-
garum ſecundum Syluestr. in ſumm. verb. hæ-
reſis n. 1. & Roiam. ſing. 98. n. 6. & Simancham
tit. 27. ob eam rationem, quod ſit præſumptio
353 fidem abnegaſſe &c. Item facta illa ſuperſti-
tioſa, quibus alicui creaturæ, vt loco, tempo-
ri, numero, tali perſonæ, ac cęremonijs plus
tribuitur, quàm Deo &c. dum creditur aliter
quam cum eis non poſſe obtineri id, quod de-
ſideratur. Ita Farin. vbi ſupra n. 42. cum De-
354 ciano, & Leſſio, Zech. ab ipſo citatis. Te-
nere prętereà ligatum dæmonem in anulo, vel
alibi, vt ſortilegi falſò credunt (ſimulat enim
ipſe ſe ligari, vt id credentes decipiat, & vin-
cat) eſſe ſortilegium hæreticale ex conſtit. Io-
annis 22. incip. *Super illius ſpecula*, probat ibi-
dem n. 28. Farinac. Qui plura ſimilia ſortilegia
adducit, quæ ſapiunt hæreſim; ſed propoſita
ſufficiant: de quibus ita ſentio, quod ſint ali-
quo modo hæreticalia.
355 Nihilominus negari non poteſt, cum ab om-
nibus ſupponatur, vt certum, dari multa facta
ſuperſtitioſa intra latitudinem magiæ dæmo-
niacæ tàm diuinatricis, quàm operatricis, quę
ſint ſortilegia merè ſimplicia, & non ſapiant
hæreſim; tametſi ad ea præcedat pactum ta-
citũ cum dæmone, quod ſępè efficiens ea pror-
ſus ignorat. Docet de ſuperſtitionibus in cõ-
muni expreſsè Farin. d. n. 42. ſuperſtitiones,
inquit, non omnes ſapiunt hæreſim; ſed illæ
dumtaxat &c. vt explicatũ iam à nobis paulò
356 ante. Idem de factis lamiarum Syluest. ci-
tatus, vt refert Farin. ibidem n. 45. quod ſtri-
garum ſectæ ſint triplicis generis, hæreſis ſci-
licet, ſuperſtitionis, & illuſionis: ergo diſtinctio
ab eo aſſignatur inter facta earum hæreticalia,
& non hæreticalia; ſeu tantum ſuperſtitioſa.
Comprobant idem, quæ aſſerit Eymericus p. 2.
direct. q. 42. n. 2. Quidam ſunt, inquit, ſortile-
gi, & diuinatores meri, ſicut ſunt, qui agunt
merè ex arte chiromantiæ, qui ex manus li-
neamentis diuinant, & iudicant de effectibus,
& conditionibus hominis, vel qui ex ęqualitate
vel inæqualitate feſtucarum aliquid præſens,
ſed abſconditum indicant diuinando, & ſimi-
les; & iſti cadunt in titulo de ſortilegijs, & di-
uin. hæc Eymericus; quæ vt vera admittit eius
Commentator Peña d. comment 67. verſ. ſicut
cum alijs plura exempla peti poſſunt ex Regu-
lis præcedentibus, nec amplius in re tàm certa
immorandum.
357 Supereſt vltima pars præſentis Regulæ de
Iuriſdictione DD. Inquiſitorum circa dicta ſor-
tilegia: hi olim nequibant iudicare de ſortile-
gijs merè ſimplicibus, aut non hæreticalibus;
ſed ſolum de qualificatis, vel ſaporem hæreſis

aliqualiter habentibus. Cōſtat per cap.ex tuarum, extra de ſortilegijs. & clarius per cap.accuſatus de hæreticis in 6. §. ſanè cum, ibi de diuinationibus, aut ſortilegijs (niſi hæreſim ſaperent manifeſtè) intromittere ſe non debent, nec punire talia exercentes, ſed eos relinquere

358 ſuis iudicibus puniendos. Quæ verba, intromittere, & relinquere abſolutè, vt ſonant, exponit legitimè Diana d. tract.8.reſol.111.cũ Valle de Moura, in opuſc.de incant. ſect.3.c.6. n.10.& non quod teneantur Inquiſitores remittere illos ad alios iudices, ſed tantum non impedire, aut dimittere, vt illos punirent. poſtquam diſcuſſum ab eiſdem Inquiſitoribus, ſaperentne talia ſortilegia hæreſim, & repertum non ſapere.

359 Notat benè idem Diana talem diſcuſſionem pertinuiſſe, & pertinere modo ad ipſos Inquiſitores in caſu dubio, ob eam rationem, quia quiuis Iudex delegatus cognoſcit, an ſua ſit iuriſdictio; ergò idē erit in Inquiſitore: alioqui huius poteſtas, & cognitio facile ſubuerti potuiſſet, quouis affirmante ſortilegia, & diuinationes non ſapere manifeſtam hæreſim, ſicq. ſe eximente ab eius iuriſdictione. Docent etiam hoc Simanchas tit.30.n.2.& Rodericus Acuña in tract. de confeſſ. ſolicit.q.5. num.13.

360 Hodie tamen attento iure nouo Alexandri Sexti in conſtit. incip. *Cum acceperimus*, & in altera eiuſdem Pontificis, incip. *Dudum*, de anno 1523. adductis à Peña in fine Direct. & citatis à Farin.de hęreſi q.182.§.4. De quibuſuis ſortilegijs etiam merè ſimplicibus, ſeu non ſapientibus manifeſtam hęreſim poſſunt Inquiſitores cognoſcere, & ſortilegos, ac diuinatores

361 meros, non hæreticales iudicare. In quibus Conſtitutionibus multi particulares caſus in communi exprimũtur; ſed multo plures in nouiſſima Conſtitutione Sixti V. incip *Cæli, & terræ*, ſæpius à nobis citata, quā confirmauit, & ampliauit Vrbanus VIII. cōſt.incip. *Inſcrutabilis*, circa ſortilegia fabricata ab Aſtrologis indiciarijs, qui de ſtatu Religionis Chriſtianæ, vel Sedis Apoſtolicæ, ſeu vita Romani Pontificis, aut eis conſanguineorum iuditia facere, necnō eos, qui illos deſuper conſulere præſumpſerint. Quę Conſtitutiones, vt ſonant accipiendæ, nec vllus interpretationis locus vſquam apparet.

362 Dubitabit tamen fortè aliquis, cur hæc ſortilegia merè ſimplicia, non hæreticalia ſub iuriſdictione Inquiſitorum fuerint ſubiecta, cum Tribunalia S.Inquiſitionis ad extirpationem hæreticæ prauitatis erecta fuiſſe cenſeantur? cui dubitationi, iudicium meum correctioni Sanctæ Romanæ Eccleſiæ ſubijciendo, duplici reſponſione ex proprio marte ſatisfacio. Primò reſpondeo cauſam talis diſpoſitionis eſſe, quod ſic voluerint Romani Pontifices, & indicauerint expedire pro bono totius Eccleſiæ.

363 Sicut enim in Regnis Hiſpaniæ, Aragonio, Goletano, & Valentino (vt hoc obiter ſit traditū cum Paramo lib. 2. de orig. ſanct. Offic. tit. 2. cap.8.n.31. & cum Diana p.4. tract.8. reſ.20.) de Sodomitico crimine cognoſcunt Inquiſitores ex conceſſione Clementis VII. per Bullam incip. *Si vlla*, anni 1544. tametſi non ſapiat hæreſim (vtique ſi ſaperet omnia Tribunalia S. Inquiſitionis contra ipſum procederent) ita illi Summi Pontifices de ſortilegijs ſimplicibus non hæreticalibus decreuerunt, vt quicumque Inquiſitores ſint legitimi iudices.

364 Secundò reſpondeo cauſam talis diſpoſitionis eſſe, quia licet hæc ſortilegia non ſapiant manifeſtam hęreſim, videtur probabile in eis reperiri ſuſpicionem aliquam leuem de hæreſi ſaltem occulta, vel tendentiam ad ipſam, cum procedant ex pacto tacito cum dęmone, & poſſit eſſe præſumptio de pacto expreſſo, & de erroribus, qui cum ipſo coniuncti eſſe ſolent, vt dictum ſupra.

365 Tendentia autem dicta poteſt indicari à ſimili, quia quemadmodum Inquiſitores procedere poſſunt non ſolum contra propoſitiones hæreticas, & hęreſim ſapientes; ſed etiam contra temerarias, malè ſonantes, ſcandaloſas, piarum aurium offenſiuas, vel alterius notæ, vt optimè docet Diana d. tract.7.reſol.94. cum Petro Lorca in 2. 2. D. Thomæ queſt.11. art.2. diſp.4 n.1. & cum alijs oſtenditque ex concilio Conſtantienſi ſeſſ. 8. eò quod ad hęreſim tendant: Pari modo expediens eſt, vt Inquiſitores ipſi inquirant non ſolum de factis ſortilegis manifeſtè hęreticalibus; verum etiam de *alijs* ſuperſtitioſis magiæ dęmoniacæ, non ſapientibus manifeſtam hęreſim, tendentibus tamen ad ipſam, temerarijs in tali materia, ſcandaloſis piorum oculorum offenſiuis &c.

366 Expecti tandem ſępius, de factis ſeu operibus magiæ dæmoniacę: nam ſi quæ ſunt facta ſuperſtitioſa pura, & ſimplicia, quæ ab illa non procedunt, nec pactum, etiam tacitum cum dæmone ſupponunt, probabiliter iſta ſecundū Suarez de Religione tom.1. lib.2. cap. vlt. non veniunt comprehenſa ſub Bulla Sixti V. nec de eis Inquiſitores cognoſcunt, quia nec occultè hęreſim ſapiunt, nec ad eam vllo modo tendũt.

367 Sed talia eſſe rariſſima meritò affirmat Valle de Moura opuſc. de enſal. & incant. ſect.3.c.1. interpretans mentem Suarez, & tradit Diana d.tract.8.reſ. 107. Atque his quod Deo, ſit gratiæ, vaſtiſſimæ, & difficillimæ materię ſuperſtitionum, ac magię dęmoniacæ diuinatricis, & operatricis finis impoſitus.

CAPVT

CAPVT XV.

De quibusuis non Sacerdotibus celebrantibus Missam, aut Confessiones Fidelium audientibus, iurisdi-ctioni Inquisitorum subiectis?

PROOEMIOLVM,

1 PRÆSENS Caput quo compendiosius, ac breuius, eo maioris considerationis pro grauitate rei, seu enormitate duplicis delicti, de quibus in eo agitur. In Edicto Sanctę Inquisitionis his verbis linguæ vulgaris obligatio ea denunciandi omnibus iniungitur, *Che con sacrilego ardire non essendo Sacerdote s'habbiano vsurpato, ò si vsurpino di celebrare Messa, ò habbiano presunto, ò presumino di ministrare il Sacramento della Penitenza contra à i Decreti, e Constitutioni Apostoliche*, in Latinum conuersia sic, *Quod alij sacro Presbyteratus ordine nō initiati sacrilego ausu sibi vsurpauerint, aut vsurpent, celeurare Missam, vel præsumpserint, aut præsumant Christifidelibus Sacramentum Pœnitentiæ administrare*. Pro quorum sufficienti declaratione duplex tantum Regula breuissimè à nobis proponatur; sicut à Sousa duplex caput, nempè 32. & 33. lib. 1. aphoris. & à Diana duplex resol 11. & 12. par. 4. tract. 7.

Qui per celebrantes Missam non constituti in Sacerdotij ordine intelligantur? et quousque subditi iurisdictioni Inquisitorum?

REGVLA CXXV.

2 PResbyteratus Ordine non initiati Missas celebrantes intelliguntur tàm laici sæculares, quàm Ecclesiastici, aut Religiosi, etiam in Subdiaconatus, & Diaconatus gradu consti-
3 tuti. De his omnibus cognoscunt Inquisitores fidei, non solum si semel tantum celebrauerint; sed etiam si sacris vestibus induti Missam inceperint; quamuis non perueniant ad consecrationem, cum ism sic de idololatria sint suspecti.

4 DEcisio istorum omnium sumitur manifestè tùm ex decreto à sacra Congregatione Sanctæ Inquisitionis Vrbis edito, tempore Pauli IV. quod affert Diana in fine 4. part. fol. mihi 497. tum ex Bullis Pontificijs, quæ postea ad maiorem claritatem prodierunt, vt ex illa Gregorij XIII. incip. *Officij nostri*, pro Regnis præcipuè Hispaniæ, vbi adhuc dubitabarut à Doctoribus, vt in exordio ipsius Bullæ dicitur, an contra committentes hæc delicta celebrandi Missam &c possent procedere Inquisitores, alijs affirmantibus posse, alijs verò negantibus.
5 Sed per Constitutionem Gregorij sublatum fuit dubium, & iniunctum quibuscumque Inquisitoribus, vt procedant: sicut per aliam Clementis VIII. incip. *Et si alias*, in qua peculiariter exprimitur, quod ignorantiam nullum ex-
6 cuset. Tandem nouissimè prodijt Bulla Vrbani Octaui incip *Apostolatus officium*, cum confirmatione omnium, & extensiones ad minores 25. annis, dummodo vigesimum suę ætatis annum complerint, quod isti ob talia crimina sint tradendi Curię sæculari per Inquisitores, vt ab ea vltimo supplicio irremissibiliter puniantur: sed de hac punitione opportunius lib. 6. nostri operis.
7 Per celebrantes Missaa absque ordine Presbyteratus, quod intelligantur quicumque, & meri laici, & Ecclesiastici tàm sæculares, quàm Religiosi etiam aliquo ordine sacro insigniti, tradit Sousa citandus, & patet ex terminis generalibus dictarum Bullarum, cum formula negatiua, quoscumque comprehendente, videlicet ad ordinem Presbyteratus promotos, in ordine sacro Sacerdotis non constitutos, & si-
8 milibus. De sæcularibus laicis maximè ex illa clausula Gregorianæ, §. 1. vbi indicatur causa sic statuendi, vt se opponat errori peculiari hæreticorum. His præsertim, inquit, temporibus, quibus hæretici temerè audent proferre, etiam sæculares eorum Sacramētorum ministros pos-
9 se esse. De Ecclesiasticis, vel Religiosis, etiam Subdiaconatus, vel Diaconatus Ordine insignitis constat ex Clemen. §. 2. vbi præcipit taliter delinquentes realiter degradari, priusquam curiæ sæculari tradantur; at realis degradatio communiter non solet esse, nisi ab Ordinibus sacris; ergo si Diaconus, vel Subdiaconus Missam celebret, poterit contra eum Inquisitor procedere, sicut contra quemcumque laicum.
10 Ad hanc similium prosecutionem, quod vna tantùm celebratio Missæ sufficiat, & non requirantur plures Antonio Sousa opusc. de confess. solicit. tract. 1. cap. 9. num. 11. & lib. 1. aphoris. cap. 22. n. 9. docet Diana par. 4 tract. 7. resol. 12. Fundatur hoc in maxima huius criminis enormitate, & quis ex dictis Bullis nullo modo colligitur, quod requisita sit frequentia, aut pluralitas actuum ad incurrendas pœnas ab eis
11 iniunctas; imò neque vnus omnino cōpletus, ex mente eorumdem Sousæ, & Dianæ, sed quod sufficiat, si sit inchoatus, vt si quis vestibus sacris indutus incipiat Missam, quamuis non perficiat, nec perueniat ad consecrationem.

Ratio est quia iam inde insurgit præsumptio de errore idololatriæ in mente sit inchoantia celebrare, & quod intenderit per hunc actum ad eamdem idololatriam aliis inducere.

12 Limitando tamen asserunt ijdem Doctores non contrahi pœnas dictarum Bullarum ab eo qui sacerdotalibus vestimentis induitur, celebrare intendens, sed postea non celebrat, nec incipit; quia in illis fo um est sermo de celebratione Missæ in re ipsa, & nō de tantum intenta.

13 Quæ limitatio secundum Constitutiones Pontificias admittenda est; aliunde tamen propter abusum vestium sacrarum in laico posset hic ab Inquisitoribus puniri, vel saltem acriter reprehendi ob præsumptionem erroris. qui inter hæreticos nostri temporis viget circa dictas vestes, quod vsus earum sit communis quibuscumque tam laicis, quam Ecclesiasticis, vide Bellarminum.

Quid de non Sacerdotibus confessiones audientibus? & qualiter hi iurisdictioni Inquisitorum subijciantur?

REGVLA CXXVI.

14 PAri modo quicumque ad Presbyteratus ordinem non promoti, tàm Laici, quàm Ecclesiastici, etiamsi Diaconatu, vel Subdiaconatu insigniti iurisdictioni S. Inquisitionis subijciuntur, si confessiones sacramentales audiant; etiam casu, quo non tribuant absolutionem, vndecumque id contingat; & casu quo inchoatur confessio tantùm generaliter, non expresso ali-

15 quo peccato in particulari. Secus, si non inchoatur confessio, vel non sit sacramentalis; sed tantum fiat deuotionis causa.

16 COnstat similiter ex eisdem Constitutionibus Apostolicis citatis in Regula præcedenti, circa hoc eadem generalitate loquentibus. Quas legitimè interpretatur Sousa ibi supra num. 3. quod in eis delicta illa celebrandi Missam, & audiendi confessiones sint sumenda diuisim, & sufficiat, si vnum vel alterum committatur ad incurrendas pœnas in eis præscriptas.

17 Legitimè etiam idem Sousa ibidem num. 4. dictas Bullas strictim interpretatur, quod ex vi ipsarum non subijciantur iurisdictioni Inquisitorum carentes ordine presbyteratus, si aliud Sacerdotis munus exequantur præter celebrationem Missæ, & auditionem confessionum; quia

18 de his tantùm ibi disponitur. Atque ideo benè ait ex vi ipsarum; nam aliundè equidem si laicus v. g. ministret extremam vnctionem, baptismum solemnem &c. sine dubio iurisdictio Inquisitoris ad eum extendetur, tanquā ad suspectum de illa hæresi, cuius meminit, vt dictum supra; Gregorius XIII. in sua Constitutione citata, quod hodie perfricata fronte defendunt hæretici, posse laicos esse ministros Sacramentorum, quæ doctrina est manifestè Castri

Pal. tom. 1. tract. 4. disp. 9. punct. 1. vbi de hoc breuiter agens proponit titulum generalem in §. 9. de reo, inquit, non Sacerdote Missam celebrante, aut aliud Sacramentum ministrante, ac resoluit talem ministrum esse suspectum de hæresi.

19 Aliqui vt Sanctarellus de hæresi cap. 42. dub. vnic. n. 5. & Acuña in tract. de confess. solicit. q. 13. n. 14. nolunt comprehendi sub dictis Bullis aut iurisdictioni Inquisitoris subesse illum, qui sine ordine Sacerdotij confessionem sacramentalem audiuit, sed non dedit absolutionem, & multo minus eum, qui solum in communi inceptam absque expressione alicuius peccati particularis audiuit. Ratio est, quia non ministrat tunc Sacramentum, & dispositio dictarum Bullarum videtur intelligenda de actu completo, & consummato, cum sit valde rigorosa, cum iniungat pœnam vltimi supplicij omnium grauissimā.

20 Nihilominus consequenter loquendo ad dicta in superiori Regula de celebratione Missæ absque consecratione, & de ea tantum inchoata à non Sacerdote, probabilius iudico oppositum cum Freyta in editione nouissima de conf. solic q. 18. num 36. & cum Sousa lib. 1. aphor. cap. 33. n. 3. vt refert Diana d. tract. 7. resol. 11. non exprimens, an ipsis adhæreat. Ratio est, quia, quamprimum non Sacerdos incipit audire confessionem; quamuis per accidens non prosequatur, aut non tribuat absolutionem, siue ex indispositione pœnitentis, siue aliunde, iam ex tunc redditur suspectus de mala credulitate circa Sacramentum pœnitentiæ, seu de errore dicto, quod laici, seu non Sacerdotes possint esse

21 eius ministri. Confirmatur inde, quia in alijs materijs S. Inquisitionis de delicto incepto, & non consummato cognoscunt Inquisitores, vt si, quis Neophytus in fide tentet fugam ad partes Aphricæ animo apostatandi, aut si viuente adhuc prima vxore, iniat sponsalia de futuro cum secunda (hos casus sępius habuimus in nostro Tribunali Melitensi S. Inquisitionis) ergo idem erit in casu præsenti. Quod dicitur de pœna, alibi expendetur, vt in proprio loco.

22 Quando vero confessio nequaquam fuit inchoata, nulla insurgit suspicio de mala credulitate, quod patet à simili ex iam traditis cum Sousa de non inchoata celebratione Missæ, etsi paratus sit non Sacerdos ad celebrandum; ergo pari modo non inchoata auditione confessionis ob rationem eandem, quia in illis Bullis tantum est sermo de vera celebratione Missæ, & de

23 vera auditione confessionis. Atque idem dicendum in casu, quo confessio fit non sacramentaliter; sed consolationis spiritualia, aut humilitatis gratia, vt solet fieri, cum deest Sacerdos, in tempestate periculosa nautæ, & alij sibi inuicem confitentur. nō est tamen confessio sacra-

24 mentalis. Nec de ea intelligitur illud Iacob. 5. Confitemini alterutrū peccata vestra: quidquid aliqui in contrarium dicant, vt ait Bonacina disp. 5. de pœnit. q. 7. punct. 1. cū agatur de veris Sacerdotibus, quibus præcipitur vt hoc Sacramentum sibi inuicem ministrent, vt exponunt idem Bonac. Coninch. disp. 10. dub. 1. & alij.

CAP.

CAPVT XVI.

De abutentibus aliquo Sacramento, maximè confeſſionis in re venerea, aut in quouis delicto, iuriſdictioni Inquiſitorum ſubiectis?

PROOEMIOLVM,

1 HÆC materia delicti adeo execrandi, quoad Sacramentum Pœnitentiæ ſequitur immediatè
in Edicto S. Inquiſitionis per huiuſmodi verba, *Ch'habbiano abuſato, ò abuſino il Sacra-
mento della Penitentia contro à i Decreti, ò Constitutioni Apostoliche*, in Latinum translata ſic,
*quod abuſi fuerint, vel abutantur Sacramento Pœnitentiæ contra Decreta, & Constitutiones Se-
dis Apostolicæ*. Verum non extra rem, ſed valdè congruum fuit titulum huius capitis ad quoduis
Sacramentum, & ad abuſum in quolibet vitio extendere; quandoquidem id iam a recentioribus
2 Theologis communiter attingitur. Sed quænam Decreta, & Constitutiones de quibus in clauſu-
la Edicti propoſita? Non conſtat omnino inter Doctores. Laertius Cherubinus Bullarum Pontifi-
cum Collector præſtantiſſimus, quod potuerim apud ipſum inuenire vnam tantum adducit Pij IV.
incip. *Cum ſicut*; eam Paramus lib 3. de origin. Sanctæ Inquiſitionis q.10. in fine tribuit Paulo IV.
atque ibidem proponit circa eandem materiam Decretum Sacræ Congregationis pronunciatum
iuſſu Clementis VIII. quo confirmatur, ait ipſe Paramus, Bulla Pauli; ſed non aduertit hic auctor
in tenore dicti Decreti, quod ad verbum ibidem refert, fieri expreſsè mentionem duarum Bullarũ
Pij IV. & Pauli IV. fortè eiuſdem tenoris, ac proinde Cherubinus illam Pauli IV. ſeparatim non
exhibuit. Extat etiam aliud Decretum eiuſdem Sacræ Congregationis de mandato Pauli Papæ V.
quod ſub nomine Bullæ ipſius citant ſæpè Sanctarellus, & Diana vbi infra. Prodijt poſtea in lucẽ
egregia Conſtitutio Gregorij XV. in ip. *Vniuerſi Dominici gregis*, cum magna declaratione, &
3 extenſione circa varios caſus, ſpectantes ad hanc materiam, de quibus erat prius dubium. Tan-
dem adest epiſtola ex præſcripto ſacræ Congregationis, ſeu potius Vrbani VIII. ad Archiepiſcopũ
Mediolanenſem, in qua reſoluuntur aliqua huc relata, & habetur iam communiter vti Conſtitutio
Pontificia, cum iniungatur dicto Archiepiſcopo, vt eam Epiſcopis ſuæ Prouinciæ notificet pro ca-
ſibus occurrentibus. Attentis itaque dictis Apoſtolicis Decretis, Conſtitutionibus &c. decidenda
omnia, quæ in Regulis ſequentibus expendentur.
4 Extra eas tamen liceat mihi, vnico verbo, dubium illud reſoluere, fortè iam hodie prorſus ſpe-
culatiuum, nimirum, an dicti Decreta, Conſtitutiones &c. ſe extendant ad eos, qui antequam
promulgarentur delicta, de quibus in eis agitur, commiſerunt? Duplex eſt ſententia, altera affir-
mans, altera negans, vtraque probabilis cenſetur à Diana part. 4. tractat. 5. reſolut. 40. & pro
vtraque citantur ab eo varij Doctores, pro negante Portellus, & Fagund. 2, quibus additur
Souſa de confeſſion. ſolicit. tractat. 1. cap. 20. num. 6. Quæ fundatur in eo principio, quod leges
tàm ciuiles, quam Canonicę, maximè pœnales, vt in plurimum reſpiciant ſola futura, iuxta cap.
cognoſcentes de conſtit. & l. leges, C. de legibus, vbi dicitur, Conſtitutiones futuris certum eſt
dare formam negotijs, non ad facta præterita reuocari; & intelligunt Expoſitores cum ampliatione,
quod ita ſit, etiam quando loquantur per verba de præſenti, vt ait Angelus conſil. 261. numer. 5.
& quando verba ſunt communia, videnturque poſſe trahi tàm ad præterita, quàm ad futura; quaſi
5 ſit de ratione legis reſpicere futura, & non præterita, ex gloſ. in cap. 2. de conſtitut. in 6. Nihilo-
minus ex eadem Gloſſa, & ex Imola in cap. vltimum de conſtitut. num. 12. ſecus ſe res habet, vbi
patet de mente Legiſlatoris, quod velit legem ſuam extendi ad præterita, vt contingit in caſu
præſenti. Clarè enim deduci videtur ex ipſis Bullis citatis hoc intendiſſe illos Summos Pontifi-
ces, vt comprehenderent crimina ſolicitationis in Sacramento confeſſionis præterita, ibi, *Quomodo-
6 libet diffamatos &c.* & ibi ſuper præmiſſis diligenter inquirentes &c. Quare hæc ſecunda ſententia
affirmans eſt multo probabilior, ſuntque pro ea Freytas in editione nouiſſima de confeſſ. ſolicit.
q. 2. num. 15 Hieronymus Rodriguez in comp. qq. Regul. reſol. 131 num. 1. & Diana citatus, qui-
bus adiungo Sanctarellum de hæreſi tract. 1. cap. 26. num. 12. qui pluribus id diſcutit.

An abutentes Sacramento Confeſſionis circa alia vitia extra Venerem ſubſint iuriſdictioni Inquiſitorum? & quid de ſimili abuſu in alijs Sacramentis?

REGVLA CXXVII.

7 QVicumque abutentes Sacramento pœni-
tentiæ circa alia crimina, extra rem
veneream valde probabile eſt, quod ſubſint iu-
riſdictioni Inquiſitorum. Hæc tamen doctri-
na in praxi nuſquam recepta apparet, & oppo-
ſita communiter admittitur, attentis Bullis &
Decretis Pontificum citatis. Atque pari modo
ex vi eorumdem philoſophandum eſt de abuſu
aliorum Sacramẽtorum, etiam circa Venerem.
8 Secus ex vi iuris Diuini, & communis Pontificij
quod poſſint, & debeant Inquiſitores contra
abutentem quouis Sacramento in materia cu-
iuslibet delicti procedere.

9 Graues Doctores defendunt primam partem huius Regulæ, quod cognoscere possit Inquisitor de abusu Sacramenti Pœnitentiæ non solum circa libidinem, sed circa furtum etiam, homicidium, infamiam, & huiusmodi solicitando ad ista pœnitentem in actu confessionis. Ita Peña par.2. Direct. cōmen.81. Lælius Zecchius in summ. tom.1. tract. de fide cap.11, num.5. Emanuel Moura opus 1. de ensal.& incant. sect.3. cap.3. num.17. & Castrus Palaus tom.1. tract.5. de fide disp.9. punct.5. num.4. optimè specificans, quod competat hoc illi ex generali facultate, quam habent Inquisitores à iure Diuino, & communi, vt dictum à nobis in Prolegomen. procedendi contra quoscumque hæreticos, aut suspectos de hæresi, qualis haud dubiè est, qui abutitur Sacramento confessionis, sollicitando ad quoduis delictum.

10 Quod ostenditur efficaciter à simili, seu potius à minori ad maius, quia si quis v. g. abuteretur vestibus sacris, aut religiosis, applicando eas ad vsus laicales, prophanos, & iocosos, insurgeret sine dubio præsumptio contra eum de mala credulitate, & possent Inquisitores ipsum

11 punire. (Sic audio fuisse aliquando ab Inquisitore huius loci punitum quemdam, qui diebus bacchanalibus habitu religioso capucineo indutus per risum, & iocum incedebat) ergò quantò magis insurget talis præsumptio contra abutentem re multò magis sacra, nempe pœnitentiç Sacramento ad furtum, homicidium, &

12 simile. Imò in hoc abusu apparet maior suspicio erroris, quàm in illo dicti Sacramenti ad rem veneream; cum abutens ipso ad hanc plus ex passione libidinis, quàm ex mala credulitate videatur induci.

13 Nihilominus apud nullum auctorem legitur, nec aliunde mihi constat, quod alicubi fuerit dicta doctrina ad praxim reducta, vt Inquisitor aliquis cognouerit de abusu Sacramenti confessionis circa alia vitia extra venerem. Et quidem in nostro Tribunali Melitensi sanctç Inquisitionis inauditum prorsus, quod quis denunciauerit talem abusum ad furtum, homicidium &c. cum tamen, me consultore teste oculato spatio 30. annorum, permultæ causæ solicitationis ad Venerem fuerint in eo tractatæ,

14 multique Confessarij puniti. Quare non pauci ex Doctoribus classicis, & Bonacina in tract. varia, disp.6. punct.3. Sanctarellus tractat. de hæresi cap.46. num.6. Freytas in nouissima editione de confess. solicit. cap.17. num.21. & quæst.8 num.18. Sousa de confess. solic. tract.1. cap.13. à nu.4. & Diana par.4. tract.5. resol.17. cum alijs quos ipse citat par.1. tract.4 resol.20. absolutè tenent hoc vt certum. Sed interpretandi sunt attentis Decretis, & Bullis Pontifi-

15 cum citatis. Nec valet quidquam, quod Moura vbi supra cum Acuña ait de particula, *Illicito* in Bulla Gregorij XV. posita, nam non est extensiua ad alia vitia, cum intra idem genus libidinis se contineat, quod alia particula, *Inhonestos*, quæ in textu post illam sequitur (in quo decipitur Moura) clarè indicat; ex vi itaq. iuris Diuini, & communis tantum est valdè probabilis doctrina tradita Peñæ, Castri Palai, & aliorum, quibus libenter adhæreo.

16 Dein quod abusus aliorum Sacramentorum, vt Baptismi, Extremæ vnctioni, Matrimonij &c. etiam in re venerea secundum dicta Decreta, & Bullas citatas non spectat ad iurisdictionem Inquisitorum, docent expressè Acuña quæst.16 num.6. Freytas vbi supra num.10. & Sanc. in select. disput.11. quos citat, & sequitur Castrus

17 Palaus adductus punct.6. num.3. Inde ostenditur, quia in illis nullo modo cautum fuit de simili abusu; sed de solo illo Sacramenti pœnitentiæ, in quo solicitatio ad venerem frequenter contingere solet ex occasione, quod pœnitens sua peccata carnalia Confessario manifestet; non sic in alijs Sacramentis. Vnde de his nihil ibi dispositum.

18 Prædicta autem disparitas inter pœnitentiæ sacramentum, & alia licet communiter assignetur, & vera sit; pro re tamen præsenti videtur non omnino satisfacere; nam constitutiones Pontificiç in materia Sancti Officij etiam circa ea, quæ raro contingunt, quandoque rigorosissimè disponunt, vt patet exemplis adductis toto capite præcedenti, de non Sacerdotibus Missam celebrantibus, vel confessionem audientibus, quibus iuxta Bu las ibi citatas etiam pro primo lapsu ab Inquisitoribus pœnę mortis iniungenda, tametsi casus hic celebrandi Missam, vel audiendi cōfessionem ab aliquo non Sacerdote rarissimè contingat, vt per se

19 stat. Ratio vtraque potissima cur contra aliquod delictum in Decretis, vel Constitutionibus Pontificijs iniungitur Inquisitoribus procedere, ea est, quod in mente committentis tale delictum, vel sit error contra fidem Catholicam, vel aliqua saltem eius præsumptio insurgat, atque hanc, aut illarum similes Bullæ Papales necessario supponunt. Vnde consequenter loquendo (saluo quoad hoc meliori Doctorum, aut Romanæ Ecclesiæ iudicio) dicendum est, quod ante earum emanationem potuerint iam Inquisitores contra committentes similia delicta procedere per facultatem generalem, vt aiebat Castrus Palaus, quam à iure Diuino, & Canonico habent procedendi contra quemcumque de hæresi suspectum.

20 Sed quæres ad quid inseruiant Bullę dictæ Pontificiæ, si antequam edantur iam aliunde Inquisitores habent suam iurisdictionem? Respondeo inseruire ad multiplices effectus, Primò ad præscribendas grauiores pœnas pro maiori enormitate delictorum. Secundò ad excitandam iurisdictionem, si fortè obdormiebat, vel frigescebat, vt diximus in Prolegom. de simili excitatione iurisdictionis in Episcopis cōtra hæreticos, quem à iure Diuino hab. bant. Tertio ad eam modificandam in ratione procedendi, vel etiam augendam; non quod iam prius sufficientem non haberent Inquisitores.

21 Quare quod per hanc ipsi, & debeant procedere contra abutentem quouis Sacramento in materia cuiusuis delicti, vt dicitur in vltima parte Regulæ, sit mihi valdè probabile ex ea doctrina Peñę, Castri Palai, & aliorum supra iam tradita, & efficaci ratione stabilita, nempè

quod

quod de abusu Sacramenti Pœnitentiȩ in quibuscumque vitijs possint Inquisitores cogno-
22 scere. Et confirmatur ex clausula quadam Bullæ Pij Quarti citatæ, ibi, nos in animum inducere nequeuntes, quod qui de fide Catholica recte senserint, Sacramentis in Ecclesia institutis abutantur, aut illis iniuriam faciant, ex quo loquendi modo generali, & indefinito à contrario sensu deducitur, quod malè sentiant de fide, qui abutuntur quouis Sacramento, quamquam Papa in ea Bulla postea solum de abusu Sacramenti Pœnitentiæ in re venerea di-
23 sponit. Hanc meam resolutionem ad modum probabilem iudicant viri doctissimi à me consulti, præcipuè Illustrissimus, & Reuerendissimus Dominus Inquisitor, & Delegatus Apostolicus in hac Insula, & locis ei adiacentibus, D. Fabius Ghisius Episcopus Netitonensis, innitentes maximè doctrinæ Peñȩ, Castri Palai, & aliorum firmiter stabilitæ, quæ valde notanda pro casibus similibus in hac materia, de quibus statim dicetur.

Qui nomine solicitantium in confessione veniunt? & qualiter diffamati, vt subsint iurisdictioni Inquisitorum?

REGVLA CXXVIII.

24 VEniunt intelligendi nomine solicitantium in confessionis Sacramento quicumque Sacerdotes cuiusuis gradus, & præeminentiæ. Item Sacerdotes facultate, seu iurisdictione ad audiendum confessiones, vel ad absoluendum à peccatis carentes, vndecumque hec carentia proueniat, & licet sit nota,
25 etiam pœnitenti. Non vero interpretes confessionum, siue Sacerdotes siue Laici sint, ex vi Decretorum, & Bullarum Pontificum: secus vero probabiliter ex vi iuris Diuini, vel Cano-
26 nici. Nequaquam tamen requiritur, diffamati reperiantur infamia propriè, & simpliciter dicta, sed sufficit qualiscumque, vt iurisdictioni Inquisitorum subsint.

---

27 DE solo abusu Sacramenti Pœnitentiæ ad venerem tantum, tàm in hac, quam in sequentibus Regulis agimus: (de abusu aliorum Sacramentorum, & ad alia delicta, vltra venereum, sufficiant tradita Regula pręcedēti) de eo copiosissimè tractant ex recentioribus Diana duplici tractatu in prima par 4. & in quarta par. 5. Castrus Palaus vnico, non quidem exiguo, & Sanctarellus duobus capitibus 44. & 45. sed vix vllus ordo in hac materia ab eis seruatur, sed vt occurrunt dubia discutiuntur, & resoluuntur. Vnde claritatis gratia perpendendo circumstantias personarum rei, loci, temporis, modi &c. procedemus.
28 Perpendit hic ex professo Castrus Pal citatus punct. 9. illud dubium, an Episcopi, Nuncij, & similes Officiales Sedis Apostolicȩ, sint sub iurisdictione Inquisitorum, & his denunciandi ob solicitationem ad turpia in confessione? & similiter quoad hoc, an vnus Inquisitor alteri subijciatur? verum tale dubium commune est respectu cuiusuis delicti spectantis ad Tribunal Sanctæ Inquisitionis, vt si Episcopus v. g. hæreticaliter blasphemet, aut hæreticam propositionem proferat, aut similem operationem exequatur? Vnde ne actum agamus, videat Lector iam tradita à nobis tribus Regulis 28. 29.
29 & 30. Nunc solum in communi addimus, nulli delinquenti in materia hæresis, vel præsumptionis eius deesse Inquisitorem, cui subsit, & dictos Episcopos, Nuncios, & similes respectiuè subesse, vel supremo Inquisitori Romano Pontifici, vel sacræ Congregationi Vrbis, vel Generali Hispaniarum &c.
30 Circa Sacerdotes facultate, seu iurisdictione ad ministrandum Pœnitentiȩ Sacramentum, quouis modo carentes, diuisi sunt Doctores; negantem partem sequuntur Portellus in additionibus ad dubia regularia verb. solicitare, num. 13. Sousa lib. 1. aphor. cap. 34. num. 16. & Estephanus Fagundez de precept Eccles. par. 2 lib 4. cap. 3. num. 79. Ratio est quia tunc realiter non fit Sacramentum, & Sacerdos solicitàns hoc scit; ergo solicitando non infert ei iniuriam, neque est prȩsumptio, quod de ipso malè sentiat, & consequenter non subijcietur Inquisitori.
31 Pars tamen affirmans vel certa prorsus tenenda, quod Sacerdos facultate absoluendi priuatus, si solicitet in confessione taliter inualida, subsit iurisdictioni Inquisitorum. Ita Ioannes Sancius in select. disp. 11. num. 39. Acunna tract de confession. solicit. q. 14. num. 4. Castrus Palaus vbi supra punct. 9. num. 1. & Diana par. 1. tract. 4. resol. 17. & par. 4. tract 5. resol. 8.
32 Et quidem attento tenore Constitutionis Gregorij XV. nullum potest esse dubium circa rem istam, cum in ea expresse disponatur, vt quiuis Sacerdos solicitans ad venerem sub prȩtextu confessionis fiat reus ab Inquisitore puniendus; at Sacerdos iurisdictione carens, si solicitet pœnitentem ad turpia, ad minus sub prȩtextu confessionis id facit; ergo fiet reus dicto modo. Nam etiam tunc quamuis non conficiatur verè Sacramentum, insurgit aliqualis præsumptio malæ credulitatis contra sic solici-
33 tatem. Addit autem benè Sancius vbi supra, esse hoc verum etiam quando tam persona solicitata, quàm solicitans sunt in mala fide circa dictam carentiam iurisdictionis.
34 Quid quòd in terminis cuiusuis Bullæ, aut Decreti aliorum Pontificum idem omnino est affirmandum, vt docet idem Diana post Castrū Palaum citatum adductis ab illo huius verbis efficacem rationem continentibus; vnde nec
35 grauabor ego ea adducere. Certum, inquit, esse debet, Sacerdotem iurisdictione carentem ad audiendas confessiones, si exponatur illas audire, & pœnitentem solicitet, fore denunciandum, quia absolutè censetur confessarius, cum ordinis potestatem habeat, & à peccatis venialibus, & mortalibus confessis possit absoluere, & ab omnibus in articulo mortis: alias possct

posset quilibet Sacerdos solicitãs affirmare, ausum fuisse solicitare pœnitentem, eo quod iurisdictionem non haberet ad absoluendum à peccatis, quæ sibi erãt confessa, quod esset eludere Decreta Inquisitionis, & Constitutiones Pontificum: hactenus Palaus. Ad rationem pro parte negante iam patet solutio ex dictis.

36 De Interpretibus confessionum, si in eis solicitent, quid? subsunt ne Inquisitoribus ex vi Decretorum, & Bullarum Pontificum? Aliqualis est etiam difficultas; Freytas additionator Acuñæ tract. de confess. solic. q. 15. nu. 27. & in editione nouissima, num. 37. affirmanter 37 respondet. Sed oppositum meritò alij communiter defendunt, vt Ioannes Sancius in select. disp. 11. num. 10. Castrus Palaus tractat. 4. disp. 9. punct. 9 num. 6. Fagundez de præcept. Ecclesiæ par. 2. lib. 4. cap. 3. nu. 78. Diana par. 4. tract. 5. resol 9. & Sousa lib. 1. aphorif. cap. 34. num 14. vbi ait sine laicus, siue Sacerdos interpres mulieris confitentis, qui ipsam confitentem solicitat, non comprehenditur in Summorum Pontificum Decretis. Ratio potissima ab eis hæc assignatur, quia interpres absolutè loquendo non est Confessarius, sed potius se tenet ex parte pœnitentis: at in dictis Bullis semper est sermo de confessarijs solicitantibus; ergo &c.

38 Nihilominus ex vi saltem iuris Diuini, ac cõmunis Pontificij, interpretes confessionum solicitantes in eis, probabilitet subsunt iurisdictioni Inquisitorum ob eam rationem, quam pro sua sententia adducit Freytas, quia in hoc casu idem est fundamentũ præsumendi malam credulitatem, nempè abusus Sacramenti cum grauissimo sacrilegio, & quod sumatur ipsum Sacramentum vt medium ad peccandum; ergo insurget dicta præsumptio in interptete confessionis, & consequenter propter eam poterit Inquisitor contra ipsum procedere per generalem facultatem, quam habet procedendi contra quemcumque de mala credulitate in quauis materia fidei suspectum, vt diximus cum Peña, Palao, & alijs.

39 Tractat hic dubium idem Castr. Pal punc. 9. num. 5. cum Acuña q. 19. num. 5. & Sancio in select. disp. 11. num. 36. de laico, qui fingit se Sacerdotem, & audiendo confessiones in eis solicitat, atque resoluit bene, quod non comprehendatur in Bullis, & Decretis disponentibus contra solicitantes, quæ tantum de veris 40 Sacerdotibus, & Confessarijs loquuntur. Comprehendi tamen addit in Constitutione Gregorij XIII. edita contra non Sacerdotes confessiones audientes; sed de hoc iam à nobis dictũ capite præcedente, ac proinde nihil in hac Regula fuit expressum, neque nunc aliud addendum occurrit.

41 Denique qualiter diffamati esse debeant prędicti solicitantes, de hoc crimine solicitationis, vt sint sub iurisdictione Inquisitorum, & his denunciandi: diuersimodè sentiunt Doctores, Fagundez vbi supra cap. 3. num. 31 & alij neganter respondent, scilicet non posse Inquisitores se intromittere in hoc delicto solicitationis nisi præcedat infamia; quia sic deducitur ex Bullis Pontificijs, ibi, *quomodolibet diffamatos*, & Constitutio pœnalis non est ex tendenda vltra verborum latitudinem ex Regul. odia, de Regulis iuris in 6 & ex l. eum quidem, ff de liberis, & posthumis.

42 Verùm si auctores huius sententiæ id intelligant, vt videntur intelligere, de verà, & propria infamia, qua quis dicitur simpliciter, & absolutè diffamatus, nullo modo probabiliter loquuntur; nam sic destruunt praxim Tribunalium Sanctæ Inquisitionis; apud quæ sufficit qualiscumque infamatio de delicto cõtra fidẽ: atque in materia solicitationis innotescit hoc ex ipsa particula, *Quomodolibet diffamatos*, quam pro se Fagundez adducit; sed frustrà, nam solicitans in confessione censetur iam aliquo modo diffamatus, cum non habeat famam integram, & illæsam, sed mutilam ex notitia delicti, præsertim apud fœminas, & adsit periculum proximum publicitatis. Docent multi, præcipuè Sanctarellus dict. cap. 44: dub. vnico, num. 8. Castrus Palaus vbi supra punct. 10 num. 3. Sousa de confess. solicit. tract. 3. cap. 21. à 43 num. 2. & Diana 4. par. tract. 5. resolut. 1. Qui omnes cum Penna par. 3. Direct. commen. 16. Campegio tract. de hæresi cap. 9. nu. 9 Siman. Cathol. instit. tit. 3. num. 7. & cum alijs vniuersaliter, vt certum tradunt in crimine hæresis, vel in præsumptione eius posse fieri inquisitionem; quamuis contra reum nulla precedat diffamatio, sicque est in vsu in fauorem fidei, & ob delicti enormitatem.

Quanam personæ per solicitatas in confessione attentis Bullis, & Decretis Pontificijs intelliguntur? & quid circa hoc in Hispania?

REGVLA CXXIX.

44 SEcundum tenorem Bullarum Pij IV. & Pauli IV. ac Decretorum Clementis VIII. & Pauli V. nomine personatam solicitatarum in sacramento pœnitentiæ, non solum veniunt certò fœminæ, sed etiam probabiliter masculi. 45 At ex dispositione Constitutionis Gregorij XV omnino certum est, quod tam isti, quam illæ 46 æqualiter intelligantur. Verum in Tribunalibus Sancti Officij Hispaniarum statur dictę dispositioni priorum Pontificum, cum Gregoriana ibi non fuerit recepta.

47 COntrouerterunt semper inter se Doctores circa hoc punctum, an nomine mulierũ in Bullis Pij IV. & Paulj IV Decretisque Clementis VIII. & Pauli V. comprehendantur etiã masculi? Neganter respondent non sine aliqua probabilitate Aloysius Bariola in floribus Inquisitorum fol. 227. Fagundez trac. 2. lib. 4. cap. 3. num. 31. Portellus in additionibus ad dubia regulari verb. solicitare fœminas, Paramus de orig. Inquisit. lib. 3. num. 96. & alij. Fundantur 48 hac ratione, quia lex pœnalis non debet extendi

tendi, quamuis militet eadem ratio in alijs ca-
sibus diuersis ab eo, de quo ipsa disponit; pa-
tet exemplis ex iure desumptis in Clement.
vnica de consanguin. & affinit. excommunica-
tur moniales professæ, cuicumque nubentes,
& viri accipientes eas in vxores; & tamen si
fœmina secularis nubat homini professo, nul-
lam contrahet excommunicationem. Simili-
49 ter in Tridentino sess. 25. de regularibus, cap.
18. fertur excommunicatio contra omnes qui
cogunt mulieres ad ingrediendam Religionẽ,
& non comprehendit cogentes ad ingrediendũ
viros: ergo pari modo in præsenti, cum in di-
ctis Bullis, & Decretis de solis fœminis solici-
tatis disponatur, nequaquam hæc dispositio de
masculis etiam intelligenda.

Pars tamen affirmans, vt multo probabilior
50 in praxi recepta, & efficaciter defensa à Salce-
do in pract. cap. 82. verb. deponatur, Graff.
cons. de cognat. spirituali num. 45. Manuel. Ro-
driquez tom. 2. qq. Regul. quæst. 27. art. 3. Ste-
phan. Quaranta in Bullario verb. confessor. &
Sanctarell. citat. cap. 45. qui præ cæteris hanc
controuersiam copiosè discutit, & concludit
pro hac parte affirmante. Quæ inde ostendi-
51 tur, quia principium illud de non extendenda
lege pœnali ad alios casus etiam quando vide-
tur militare eadem ratio, licet vt verum com-
muniter receptum ex dict. regul. odia, de regu-
lis Iuris in 6. habet tamen hanc limitationem,
nisi ex tenore ipsius legis, vel aliunde deduca-
tur, quod hoc intenderit legislator, vt fiat ex-
tensio ad casus similes; vbi est par, vel maior
52 ratio. At ex constitutione Pij IV. clarè dedu-
ci videtur mentem huius Pontificis fuisse, vt
sub nomine fœminarum, quas expressit, fortè
exemp. gr. quod in eis frequentius solicitatio
contingat, masculi etiam comprehendantur;
cum in his verba dictæ constitutionis propriè
verificentur, in clausula illa iam supra addu-
53 cta. Nos, inquit, in animum inducere ne-
queuntes, quod qui de fide Catholica rectè
senserint, Sacramentis in Ecclesia institutis
abutantur, & illis iniuriam faciant, &c. &
quidem maior iniuria fit Sacramento Pœniten
tiæ, si in eo solicitentur masculi, quam si fœ-
minæ; cum multo turpius crimen per illorum
solicitationem committatur, ergò nomine fœ-
minarum à maioritate rationis in dictis Bul-
lis veniunt etiam masculi; & consequenter de
solicitantibus istos in confessione exvi illarum
possint Inquisitores cognoscere.

54 Rationi pro parte negante, & exemplis ex
Clementina, & ex Tridentino adductis, & alijs
quæ pro ea adduci poterant, non est cur re-
spondeamus; cum iam ex traditis solutio pa-
teat. Vide plura apud Sanctarellum citatum,
qui multoties ibi diuersimodè, & ingeniosè si-
bi obijcit, & his obiectionibus valdè doctrina-
55 liter respondet. Sed pro maiori intelligentia
dictorum, vltima eius verba in dicto cap. 45.
ne graueris andire. Nec obstat, inquit, quod
in pœnalibus, & odiosis, sit facienda stricta
interpretatio l. interpretatione ff. de pœnis: nã
hæc regula non procedit in his, quæ sunt eius-
dem generis, cap. pœnale. 14. q. 5. & cap. Mere-
trices 23. q. 4. Dein in hoc casu non fit extensio
sed inclusio potius, iuxta id quod dicit Glossa
in cap. 1. de tempor. ordin. in 6. verb. Italiæ; sa-
tis enim est canonum conditori, si faciat men-
tionem de vsu magis frequenti, in quo inclu-
ditur alius casus, qui non ita frequenter acci-
dit. Deinde hic casus non est expressis verbis
propositus ex quadam honestate; quia scan-
dalum est audire, quod confessarij solicitent
pueros ad nefandum crimen in Sacramento
pœnitentiæ: hæc ille.

56 Laudaui, & meritò doctissimum nostrum
Antonium Sanctarellum de præstantia eius, &
eruditione circa rem præsentem; sed excusan-
dus equidem, quod immoretur in resoluendo
dubio apud ipsum prorsus speculatiuo: tametsi
in spectantibus ad Tribunal Sanctæ Inquisitio-
nis, si practica sint, copiosius tractanda; si spe-
culatiua, vel leuiter attingenda) & quod sæ-
pius repetet initio, medio, & fine dicti capitis
45. potuisse de hoc esse controuersiam ante
Bullam Gregorij XV & quod post eam nulla sit,
sed prorsus certum; cum dicta Bulla fuerit lata
contra confessarios solicitantes quamcumque
personam; ibi qui personas, quæcumque illæ
sint, solicitare, vel prouocare tentauerint &c.
Debere autem huius constitutionis dispositio-
nem in quibuscumque Christiani orbis parti-
bus firmiter, ac inuiolabiliter obseruari præci-
pit, & mandat ipse Gregorins XV. ibi, & præte-
rea omnes hæreticæ prauitatis Inquisitores &c.

57 Nihilominus quod in Regnis Hispaniarum
non fuerit recepta, nec promulgata dicta con-
stitutio Gregoriana, testatur Castrus Palaus
tom. 1. tractat. 4. punct. 1. cui circa hoc præ-
cipuè adhibenda est fides, tum quod ibi munus
qualificatoris, & consultoris sancti Officij pro
meritis exercuit, tùm quod asserat se id audiuis-
se à Doctore Isidoro de San Vincente Inquisi-
tore Cæsaraugustano viro pio, & valde docto,
atque in rebus sanctæ Inquisitionis satis versato;
58 Hanc autem assignat causam ipse Castrus, cur
ibi Inquisitores de Constitutione adeò saluti-
fera non curarint, nempè quod in ea ipsis ordi-
narij locorum in iudicando crimine solicita-
tionis æquales fiant, cum ijdem Inquisitores
secundum Bullas, & Decreta aliorum Pontifi-
cum, soli sint iudices contra solicitantes in con-
fessione quemcumque pœnitentem, siue mascu-
lum, siue fœminam, sequendo doctrinam magis
probabilem traditam: Atque hoc adhuc in
illis Tribunalibus obseruatur, vt Inquisitores
tantum priuatiue quoad alios quosuis Iudices
de crimine solicitationis in Sacramento con-
fessionis cognoscant.

59 Nec mirum videri debet alicui de hac ob-
seruantia contra Gregorianam Constitutio-
nem: nam hac non obstante, idem prorsus ob-
seruatur in nostro Tribunali Melitensi Sanctæ
Inquisitionis: quod eius Inquisitor solus proce-
dat contra solicitantes in confessione, sicut
contra committentes alia delicta, quæ sunt
mixti fori, & posset secundum Canones ordi-
narius loci de eis cognoscere, vt de crimine
60 duplicis matrimonij. Tentauit quidem semel
Tribunal Episcopale contra accipientem se-
cundam

eundam, nondum mortua prima vxore procc-
dere, eumque ad fustigationem condemnare,
propter quod magni rumores excitati sunt; pro
quibus sedandis, volente, imo rogante Ordina-
rio per Illustrissimum Equitem Hierosolymita-
num magnæ Crucis, ne causa Romam deferre-
tur, Dominus Inquisitor eam iterum discussit,
& sententiam die quadam congregationis co-
ram ipso Ordinario, Vicario generali, con-
demnatoriam ad triremes per quinquennium
pronunciauit, cum hac clausula; Annullantes
61 quidquid actum est in Curia Episcopali. Quæ
iterum tentauit accipere denunciationes con-
tra quemdam sacerdotem, qui solicitauerat in
confessione: sed ex meo consilio Illustrissimus
Dominus Episcopus Balthasar Cagliaresius
iussit in tali causa non vlterius procedere ad
vitandos similes rumores, & dictas denuncia-
tiones ad nostrum Tribunal Sanctæ Inquisitio-
62 nis transmittere. Quod cum sit in possessione
cognoscendi de huiusmodi criminibus, sciente;
& volente Sede Apostolica, vt iam alibi atti-
gimus, non permittet vmquam, vt Tribunal
Episcopale se intromittat in eorum cognitio-
ne, atque hæc obiter sint dicta, infra agetur de
competentia Iudicis ex professo.

Quid si Confessarius, & pœnitens se inuicem solicitent, ab vtrouis solicitatio incipiat? & quid si alteruter actum consummet vel tantum consentiat?

REGVLA CXXX.

63 QVoties se inuicem ad turpia solicitat in
Sacramento pœnitentiæ confessarius, &
pœnitens, si incipiat, vel prosequatur solicitare
ille, vel saltem ex parte consentiat, semper fit
certo reus sub Inquisitore secundum Bullas
Pij IV. & Pauli IV. ac Decreta Clementis VIII.
& Pauli V. atque multo certius secundum Con-
stitutionem Gregorij XV. Quando vero initium,
aut prosecutio solicitationis prouenit à persona
pœnitente; hæc non est sub Iurisdictione In-
quisitoris, attentis prædictis Decretis, & Con-
stitutionibus, etiamsi ibi consũmet actum; bene
tamen probabiliter attento iure diuino, & com-
muni; sed nullo modo, si tantum consentiat in
64 actum turpem alibi consummandum. Tenetur
nihilominus denunciare confessarium solici-
tantem tacito proprio consensu.

65 EGimus diuisim duabus Regulis præce-
dentibus de solicitantibus in Sacramen-
to Confessionis, agendum nobis de vtrisque
coniunctim in hac, et sequenti, vt circum-
stantiam magis discutiatur: Negant aliqui
quod possit procedere Inquisitor contra con-
fessarium, quando hic, & pœnitens in confes-
sione se mutuo solicitant, & pelliciunt, si à pœ-
nitente actus solicitandi, & pelliciendi inci-
piat, & confessarius prosequatur, quia tunc non
est prouocatio ex parte huius, sed in prouoca-
tionem factam consentire, & eam continuare
censetur. Ita Acuña de confess. solicit. quæst.
11. num. 1. & Castrus Palaus tom. 1. tract. 4. disp.
9. pun. 5. num. 4. tradunt.
66 Oppositum absolutè vt certum tenent alij,
præcipue Freytas in editione nouissima de
confess. solicit. quæst. 11. num. 35. Sousa lib. 1.
Aphor. cap. 34. num. 11. & in opusc. de confess. so-
licit. trac. 1. cap. 6. num. 9. vbi efficacem sic red-
dit rationem; quia confessarius, inquit, in simili
euentu fuit verè solicitator, animumque impu-
dicum actu exteriori patefecit, nec vt faceret,
prouocatus fuit ab incontinente fœmina, cum
non ideò solicitauerit; quia solicitatus fuerit,
atque adeò solicitatio fœminæ per accidens se
habuit ad solicitationem Confessoris. Ex quo
sequitur nullo modo excusari posse Confessa-
rium, qui postquam fœminam prouocauit, no-
uit se ab illa solicitandum fore; quia hoc etiam
per accidens est: hactenus Sousa; quocum in
vtroque sentit Diana part. 4. tract. 5. resol. 14.
67 & addit benè, ita se habere hoc, non solum
attenta constitutione Gregorij XV. secundum
quam certitudo multo maior est huius partis
affirmantis, sed etiam in terminis Bullarum,
68 & Decretorum cuiusuis Pontificis. Atque ego
addo esse verum, siue Confessarius in ipsa con-
fessione actum turpem exequatur, vt tactus im-
pudicos in partibus verendis, mollitiem, &c.
siue solum ibi cum pœnitente conueniat de e-
xequendo postea alibi; vtroque enim modo re-
peritur vera solicitatio, vel inductio ad turpia
ex parte ipsius Confessarij, licèt initium à pœ-
nitente sumpserit.
69 Dixi, vel saltem ex parte consentiat: nam
potest contingere, vt fœmina solicitet ad co-
pulam, & Confessarius renuat, & sit contentus
solis osculis, vel tactibus inhonestis. In quo
casu ipsum nõ fieri reum solicitationis sub Iu-
risdictione Inquisitoris attentis Bullis, & De-
cretis prædictis defendit Castrus Palaus tract. 4
disp. 9. punct. 5, num. 4. Ratio eius est, quia fœ-
mina solicitando ad copulam, solicitat simul ad
tactus, & oscula, vtpotè præuia ad illam, ergo
non solicitatur ad ipsa à Confessario, qui re-
nuens congressum, eis solis delectatur, ergo
non fit reus solicitationis.
70 Contrariam tamen doctrinam meritò defẽ-
dunt Ioannes Sancius in Select. disp. 11. nu. 28.
Diana dict. tract. 5. resol. 13. ob eam rationem,
quia Confessarius tam à tactibus, & osculis, quã
à copula fęminam auertere poterat, & teneba-
tur, ac cooperando huius solicitationi, seu ex
parte consentiendo, iam ipsam aliquo modo
ad executionem huis partis solicitat, & quoad
eam in abusu Sacramenti confirmat, non solum
si tunc in ipsa confessione impudicè osculetur,
vel tangat; sed etiam si solum conueniat cum
fœmina pœnitente de osculis, & tactibus turpi-
71 bus alibi exequendis. Et quidem si fęmina
inducat ad sodomiam, & Confessarius ad con-
gressum naturalem prouocet, vel sit contentus
de hoc solo habendo, fiet reus solicitationis ex
vi Bullarum, & Decretorum Pontificum; quod
vt certum tradit Diana dict. resolut. 13. etiam

ex

ex mente Castri Palai ibidem; ergo idem erit, si contentus maneat solis tactibus, & osculis inhonestis, eum, licet soleant esse prævia ad copulam, repetiatur inductio ad ea, seu ad abusum Sacramenti ex parte etiam Confessarij.

72 Adiungit in fine illius resolutionis Diana, alium casum, quando fæmina confessarium sollicitauit, & postea dolore tacta pœnituit, vt absolutionem obtineat; ille verò deindè in eodem actu confessionis eam solicitat, nullum dubiū, quod Inquisitor possit contra ipsum procedere, & quòd sit ab illa denunciandus; quia est noua solicitatio ex parte Confessoris; & non potest dici continuatio illius prioris ex parte fæminæ.

73 Et quamuis esset continuatio, adhuc deberet denunciari iuxtà iam dicta cum ipso Diana, vnde non erat cur ipse hunc casum adiungeret, cum iam ex doctrina eius, & Ioannis Sancij duplici numero præcedenti à nobis tradita clarè innotesceret.

74 Sed de persona pœnitente confessarium solicitante quid? certum est non posse Inquisitores contra eam procedere attentis Bullis, & Decretis Pontificum citatis, siue ille cōsentiat, aùt cooperetur solicitationi, siue non; quia in eis solum cautum fuit contra confessarios solicitātes, eò quòd istorum solicitatio frequentius contingat, & sit animorum saluti magis perniciosa.

75 Attento tamen iure communi, & diuino, valdè probabile iudico talem pœnitentem solicitantem esse sub iurisdictione Inquisitorum ex vi generalis facultatis, quam ipsi habent ad procedendum contra quemcumq; de hæresi suspectum, qualis sine dubio est pœnitens inducens confessarium ad turpia in ipsa confessione, vel extra eam exequenda. Deducitur clarè ex doctrina admodum probabili sæpius tacta Penuæ, Castri Palai, & aliorum &c.

76 Sed petes à quonam denunciandus talis pœnitens solicitans confessarium? Respondeo à quocumq; qui extra confessionem aliquid de dicta solicitatione audiuit; siue sit confessarius solicitatus, siue alius; cum omnes æquè sub edicto Inquisitoris obligatione denunciandi astringantur.

77 Restat dicendum de persona pœnitente non solicitante, sed Confessoris solicitationi tantum consentiente, hunc casum decidunt ex proptijs, & benè Sanctarellus de hæresi tract. 1. cap 44. dub. vnico num. 12. & Acuña de confess. solicitantibus, q. 10. nimirum, quod talis pœnitens teneatur denunciare Inquisitoribus Confessariū solicitantem; non tamen proprium consensum, etiamsi ab illis de hoc interrogetur; quia nemo tenetur se ipsum prodere ex cap. si quis aliquando, de pœnitentia dist. 1.

78 Et addit Acuña se circa hoc consuluisse Franciscum Suarez, Doctorem celeberrimum, & ita respondisse. Sed melius eandem decisionem sumit Diana dict. tract. 5. resol. 31. ex quadam Epistola Italico idiomate Cardinalis Mellini ad Cardinalem Carrafam Archiepiscopum Neapol. de mandato Sacræ Congregationis, seù Fel. Mem. Vrbani Papæ VIII., quam ad verbum refert, & inuenies eandem in compendio paruo aliquarum Bullarum eiusdem Pontificis, & Gregorij XV. edito Neapoli. Adiungitur autem in ea epistola post decisionem propositam, vt pœnitentes, qui consenserunt solicitationi facilius inducantur ad denunciandum confessarios solicitantes per sequentia verba.

79 Significhino à i penitenti l'obligo, che hanno di denunciare i Confessori da' quali saranno stati sollecitati, & hauendogli consentito; e facendo difficoltà in scoprire il proprio consenso conforme alla resolutione, che si è fatta, gli dichino apertamente che non sono tenuti à propalare il detto consenso, e che tanto i penitenti, quanto i Confessori sollecitanti procedendosi cōtro di loro, nō saranno di ciò interrogati, e dicēdolo da se, non si scriuerà, ne riceuerà il loro detto,

80 E quando il penitente tuttauia persistesse nella medesima renitenza; N.S. si contenta che dal Vescouo; ò dall'Inquisitore si dia autorità al Confessore di riceuere per scrittura, e congiuntamento la denuncia per portarla subito à chi gl'hauerà data autorità di pigliarla, e se oltre le cose sudette occorrerà altro caso graue, per il quale non si possa il penitente indurre a denunciare, vuole sua Santità, che si ferma qui, e s'aspetti la risposta, & in tanto si soprasieda nell'assolutione, &c. Hactenùs verba ex illa epistola, quibus nihil aptius, nihil suauius, ad hunc finem alliciendi pœnitentes solicitatos in confessione, etiamsi consenserint, ad denunciandum confessarios ad turpia solicitantes

81 Hinc merito reijcit Diana dict. tract. 5. resol. 31. duplicem opinionem extremæ oppositam, alteram Sousæ de confess. solicit. tract. 2. cap 7. n. 4. dicentis non teneri fæminam denunciare confessarium, si consentiat solicitationi, & exequatur eam, præsertim in ipsa confessione.

82 Alteram Freytas in editione nouissima de Confess. solicit. q. 10 n. 40 affirmantis teneri fæminam in tali casu non solum ad denunciandū Confessarium solicitantem, in quo verum dicit; sed etiam ad manifestandam copulam cum eo habitam, vel alios actus turpes; quod si non manifestet, posse ab Inquisitoribus interrogari circa ista; Sed hæc doctrina, sicut & illa Sousæ prorsus falsa; cum è diametro opponatur dispositioni in ea epistola Sacræ Congregationis, seù potius Vrbani Papæ VIII.

83 Qui admodum rationabiliter exemit a Iurisdictione Inquisitorum personas pœnitentes, solicitatas in confessione, & absolutè voluit, vt earum consensus, etiam executioni mandatus nullo modo sit casus Sanctæ Inquisitionis (tametsi aliunde videatur probabiliter esse; sicut est consensus Confessarij solicitati a pœnitente, vt Paulo ante diximus) ob finem prædictum inducendi eas ad denunciandum confessarios solicitantes, eò quod istorum solicitatio perniciosissima sit Ecclesiæ Catholicæ, atq; ingentia detrimenta ex ea contra animarum salutem proueniant.

84 Quid enim perniciosius illi, quam abuti eo Sacramento, quod in remedium, & medicinam peccatorum, in reconciliationem cum Deo, & reparationem gratiæ deperditæ fuit institutū? Quid maioris detrimenti animæ, quam ei loco medi-

medicinæ venenum a Confessario propinari, &
loco gratiæ reparandæ nouam occasionē perditionis
adiūgere? Atq; ideò per Bullas, & Decre
ta Pontificum sunt comprehensi soli confessa-
rij solicitantes, & exempti a Iurisdictione Inqui-
sitorum per dispositionem dictam in illa epistola
pęnitentes solicitati, etiam consentientes.

Quid si Confessarius, aut pœnitens solicitet vel solicitetur ad Lenocinium pro ipso solicitante, vel pro alio tertio?

REGVLA CXXXI.

85 **C**Onfessarius semper est sub iurisdictione
Inquisitorum, tam ex vi cuiusuis Bullæ,
& Decreti Pontificum, quàm ex vi iuris diuini,
ac communis, si pro se, vel pro alio solicitet in
confessione ad lenocinium, aut si extrà eam so-
licitatus, illud ipsa exequatur, vel si ibi solicite-
86 tur & tantum consentiat. Est etiam sub eadem
iurisdictione probabiliter, attento eodem iure
diuino, & communi quiuis extra confessionem
inducens confessarium, vel pœnitentem ad fa-
ciendum in ea lenocinium pro ipso inducente,
87 vel pro alio tertio. Pari tandem modo possunt
probabiliter Inquisitores ex vi eiusdem iuris di
uini, & communis procedere contra pœniten-
tem solicitantem in confessione ad lenocinium
pro se, vel pro alio confessarium; secus si ab isto
ad idem in eadem ille solicitetur, & ipse pœni-
tens solum consentiat.

---

88 **H**Is omnibus modis potest contingere
solicitatio actiua, vel passiua de leno-
cinio faciendo in confessione; quos haud vllus
Doctorum. quòd inuenire potuerim, omnes
attingit. Solum de casu, quo Confessarius pœni-
tentem ad lenocinium solicitat, ex professo tra
ctant aliqui, atqui hi circa ipsum minime con-
cordant. Nam non posse de eo cognoscere In-
quisitores ex vi Bullarum Pij IV. & Pauli IV. ac
Decretorum Clementis VIII. & Pauli V. defen-
dit cum alijs Ioannes Sancius in Select. disp. 11.
nu. 44. cuius ibi hæc sunt verba; Quando Con-
fessarius fœminam solicitat, non quidem sibi,
89 vel alijs copulandam, sed quòd mediet, & inter-
cedat, vt alia fœmina in fornicationem consen-
tiat, pœnas Breuis euitabit, cum talis solicitatio
non sit directa ad exequēdum carnis flagitium
cum pœnitente fœmina. Iam verò reor ex De-
creto Gregorij XV. denunciandum fore huius-
modi Confessarium, ex illis verbis, aut cum pœ-
nitentibus illicitos, & inhonestos sermones, siue
tractatus habuerint, inhonesti sanè sermones
sunt pęnitentem inducere, quòd mediet, vt alia
fœmina in fornicationem consentiat. Hactenus
Sancius, quem sequitur Antonius Sousa, lib. 1.
Aphor. cap. 34. n. 21. Qui hoc etiam post consti-
tutionem Gregorij adhuc probabile iudicat.
90 Sed oppositum vti multo probabilius secun-
dum Bullas, ac Decreta priorum Pontificum, &
vti omninò certum secundum Bullam Grego-
rianā meritò tenendum. Atque ita tenent Acu-
ña q. 17. n. 8. ibi eius additionator Freytas n. 14.
& in nouissima editione num. 19. Castrus Palaus,
tract. 4. disp. 9. punc. 5. num. 2. Bonacina in tract.
variar. disp. 6. punc. 3. num. 19 Peyrinus in priuil.
Minim tom. 2. constit. 4. Greg. XV. §. 5. n. 16. San-
ctarellus dict. cap. 44. num. 19. in fine; & Diana
par. 1. tract. 4 resol. 19. & par. 4. tract 5. resol. 12.
Ratio efficax desumitur ex ipsis Bullis, & Decre
tis, quia in eis iniungitur obligatio denuncian-
di Inquisitoribus Confessarios, qui personas pœ-
nitentes ad actus inhonestos prouocant, seù al-
liciunt: prouocans autem pœnitentem, vt me-
diet, absolutè prouocat ad actus inhonestos, cum
illa mediatio actus inhonestus sit, & eiusdem
91 speciei cum delicto committendo. Confirma-
tur inde, quia Confessarius inducens ad lenoci-
nium pœnitentem abutitur Sacramento propi-
nans venenum ei, cui antidotum salutis propi-
nare debebat, ergò insurgit præsumptio, quod
92 malè sentiat de ipso Sacramento. Quæ rațio-
nes etiam procedunt attentis Decretis, & Bre-
uibus Pontificum priorum, quæ cum edita fue-
rint in fauorem Sacramenti pœnitentiæ, benè
docet Castrus Palaus citatus non esse limitan-
da, sed potius extendenda.
93 Eisdem rationibus clarè innotescit, quòd In-
quisitor ex vi cuiuslibet Bullæ, ac Decreti Pon-
tificum possit inquirere contra Confessariū, qui
extra confessionem solicitatus, lenocinium in
ea exercet inducendo pœnitentem ad peccā-
dum cum solicitante, aut cum alio; ac e conuer-
so contra confessarium, qui in eadem confessio-
ne solicitatus ad faciendum lenocinium extrà
94 ipsam consensum præstat. Primum indicat obi-
ter Sancius per particulam illam in verbis eius
adductis, sibi vel alijs; & docet expressè Sancta-
rellus citatus sic, dico 14; inquit, Confessarius in-
currit dictas pęnas, si fœminam pœnitentem in
confessione solicitet, non ad exercendos actus
inhonestos secum, sed cum alio homine, etiam
95 iuxta Bullas Pij IV. & Pauli IV. Secundum de
consensu præstito, nullus quòd sciam, affert, de-
ducitur tamen manifestè ex dictis supra de alio
simili consensu eiusdē Confessarij, quando hunc
pęnitens solicitat ad peccandum secum, & ipse
consentit, quia par est ratio vtriusq consensus,
cum in vtroq; sit abusus Sacramenti pœniten-
tiæ, ac proinde insurgat præsumptio de mala
credulitate in mente Confessarij.
96 Dicendum sequitur de illo, quicunque sit, qui
extra Confessionem inducit Confessarium, vel
pœnitentem ad lenocinium in ea faciendum
pro ipso inducente, vel pro alio. Quod attento
iure Diuino, & communi, talis sic inducens pro-
babiliter sit sub iurisdictione Inquisitorum, inde
efficaciter ostēditur, quia licet inductio illa fiat
extra confessionem; tamen ad abusum eius ten-
dit, & ad maximam iniuriam Sacramento pœ-
nitentiæ inferendam, seù est causa, vt ab alio in-
feratur, atq. iuxta axioma philosophicum, quod
est causa causæ, est causa causati; & iuxta illud
iurisperitorum, qui causam damnidat, damnum
dedisse censetur; ergò per facultatem generalē
quam habent Inquisitores, vt dictum supra cum
Castro Palao, & alijs, ad procedendum contra
quemcumq; suspectum de mala credulitate, po-
terunt

teriuse ipsi contra prædictum inducentem procedere, cum præsumatur, quod malè sentiat de
Sacramento pœnitentiæ, ita viri admodum docti quos consului, quandoquidem autores nihil
in specie de hoc casu.
97 Circa pœnitentē superest duplex casus breuiter decidendus de solicitatione eius actiua, &
passiua, nimirum de actiua, si ipse in confessione
solicitet Confessarium ad lenocinium faciēdum
pro se, vel pro alio. Nullum dubium, quod talis
pęnitens, attento iure diuino, & cōmuni, sit probabiliter sub Iurisdictione Inquisitoris, & debeat huic denunciari à quocumq. qui extra cōfessionem de huiusmodi solicitatione aliquid
audiuit, non verò à Confessario solicitato, ne
violetur eius sigillum. Patet quia ex parte sic solicitantis est verè abusus Sacramenti pœnitentiæ, & consequenter præsumptio, quòd de ipso
malè sentiat; ergo &c.
98 De solicitatione tandem passiua, si idem pęnitens in eadem confessione solicitetur à Confessario ad mediandum, & ipse consentiat solicitationi, hic consensus, tametsi ex vi iuris diuini,
& communis videatur spectare ad iurisdictionē
Inquisitorum; meritò tamen fuit exemptus ab
eâ, seu declaratus talis per Vrbanum Papā VIII.
in illa epistola Regula præcedenti à nobis citata, & cum extensione, de qua ibi, ad illum finem
inducendi pœnitentem solicitatum ad denunciandum Confessarium solicitantem. Expedit
99 enim maximoperè Ecclesiæ Catholicæ pro salute animarum, vt huiusmodi Confessarij denuncientur, & pro enormitate tāti criminis puniantur, pręcipuè ad terrorem aliorum; cum sic
solicitando loco reconciliationis, grauem peccati molem pęnitentibus imponant, & lympidissimo fonti pœnitentiæ Sacramenti lutum admisceant. Atq. hæc de solicitatione ad lenocinium
in confessione, saluo meliori iudicio Doctorum,
& matris nostræ Ecclesiæ Romanæ.

Quæ materia sufficiens in solicitatione, vt hac sit casus Sacræ Inquisitionis? venialis ne tantum? an executa verbis, vel factis dubijs? an porrecta in scriptis.

REGVLA CXXXII.

100 Constituitur sub iurisdictione Inquisitorum quiuis Confessarius solicitās in cōfessione pœnitentem, etiam vbi materia, circa
quā solicitationis ex se non excedit peccatum
veniale, vt si laudet pulchritudinem feminæ cō-
101 fitentis. Pari modo quādo materia eiusm verbis, vel factis est ambigua, potestque de mala intentione solicitantis dubitari. Tandem vbi ipsa
102 materia contenta in scriptura à Confessario
porrigitur confitenti, ab hoc alibi postea legenda.

103 Negant esse sub iurisdictione Inquisitorū
Confessarium solicitantem in materia
ex se tantum veniali præcipuè Castrus Palaus
to. 1. tract. 4. disp. 9. punc. 3. & Sousa lib. 1. Aphor.
cap. 35. n. 4. vbi sic ait, vt solicitans puniatur iuxta hæc decreta, necesse est, vt actus solicitationis sit peccatum mortale, ita ille, atq. tract. 1 de
confess. solic. cap. 1. n. 7. ostendit, casu quo solicitatio sit tantum circa veniale, non adesse obligationem denunciandi; quia excommunicatio
maior posita in edicto Sanctæ Inquisitionis non
potest iniūgi nisi pro peccato mortali, nec iniuncta pro veniali obligat. Ergo, &c.
104 Hanc tamen partem negantem, meritò reprobant, & oppositam amplectuntur plures, vt
Ioannes Sancius in select. disp. 11 nu. 22. Freytas q. 7. n. 33. Fagundez de præcept. Ecclesiæ in
editione nouissima, par. 2. lib. 4. cap. 3. n. 92. Diana par. 4. tract. 5. resol. 5. & Antonius Nouarius
in Summ. Bull. tit. de solicitatione in confessione
105 n. 4. Atq addit Sancius sequentia verba, si fiat
tempore Sacramenti ministrandi, vel immediatè ante, vel post erunt mortalia, & damnata ob
grauem iniuriam illatam Sacramento, ita ille.
Ratio efficax est, quia licet respectu virtutis castitatis illa leuia sint; respectu tamen Religionis
grauia censentur; sicut respectu virtutis temperantiæ, die ieiunij modicum cibi sumere, leue
peccatum erit; respectu vero Religionis esset
graue, si quis, illo sumpto cibo, ad Eucharistiam
106 sumēndam accederet. Confirmatur, quia opinio Castri, & Sousæ præbet occasionem malis
Confessarijs labendi, & prophanandi Sacramētum pœnitentiæ impunè, sine periculo denunciationis, si dicant feminis sic solicitatis illos tactus esse solum peccata venialia; & aliūdè si ipsæ
consentiant, habebunt Confessarij intētum;
ergo prorsus reijcienda eorum opinio.
107 Circa exemplum in Regula expressum laudandi pulchritudinem fœminę confitentis potest esse aliqua difficultas, negatiue eam resoluit Freytas in editione nouissima de confess. solicit q. 7. n. 44. quòd non sit casus Sanctæ Inqui-
108 sitionis huiusmodi laudatio, attento tenore
cuiusuis Decreti, & Bullæ etiam Gregorianæ.
Freitam sequitur ex parte Sousa lib. 1. Aphor.
cap. 34. n. 5. nempe secundum Bullas, & Decreta antiquorum Pontificum; at secundum constitutionem Gregorij XV. probabilius esse ait
subesse iurisdictioni Inquisitoris Confessarium,
qui ex pulchritudine, venustate &c. laudauit feminam pœnitentem in confessione.
109 Verùm melius ex vi cuiuslibet constitutionis, & Decreti affirmatiuè resoluunt alij, vt Acuña de confess solicit. q. 7. n. 15. Sanctarellus de
hæresi c. 44. n. 9. Barbosa de officio Parochi c. 19.
n. 49. Bonac. in tract. variar. disp. 6. pun 3. n. 3. &
Diana par. 4 tract 5. reso. 18. Qui benè limitant,
110 nisi fortè constet verba laudis fuisse prolata à
Confessario alio fine, quàm intentione inducēdi ad actus turpes, vt si v. g. inquit, Bonacina, fœminę pęnitenti dicat Confessarius suæ pulchritudini, & venustati iniuriam facere prostituendo
111 se ipsam alijs. Sed adhuc ab his verbis abstinendum Confessario optimè monet Diana
ibidem.
112 Hinc iam patet manifestè decisio ad aliam
partem regulæ, quando continetur materia solicitationis, sub verbis, aut factis dubijs, & am-

cap.3.n.31. Portellus in addittion. ad dubia re-
gul.verb.solicitare fœminas nu.6. Diana par.1.
tract.4.resol.14.& alij,ob eam rationem,quia in
Decreris Clem.VIII.& Pauli V. expresſè dicitur
In actu audiendi confeſsiones, & dum eorum audiunt confeſsiones. quæ cum ſint verba le-
gum penalium ſtrictè ſunt accipienda.
127 Per conſtitutionem tamen Gregorianam
huic opinioni neganti omnis probabilitas ſub.a
ta eſt,& illi affirmanti omnimoda certitudo ad
iuncta (excipe vbi hæc conſtitutio non fuit re-
cepta, puta in Hiſpania, vt iam ſupradictum)in
illa manifeſta clauſula, quomodolibet perpe-
tranda in actu Sacramentalis confeſſionis, ſiue
128 ante, vel poſt immediatè. Hoc aduerbium
immediatè, extenditur ad vtramq. particulam
ante,vel poſt. Exemplũ pro particula *ante confeſſionem immediatè*, ſit, quando Confeſſarius
feminam ad confeſſionem accedentem, ante
ſignum Crucis ſolicitat, licet confeſſio in aliud
tempus differatur, ſiue quia ſolicitata confiteri
poſtea noluit, ſiue quia Confeſſarius audire re-
cuſauit,aut ad alium Confeſſarium remiſit, Ver
ba ſunt Souſæ de confeſſ. ſolicit. tract.1 cap.18.
num 7. ita ſentientis, quod ſit caſus ſanctæ In-
quiſitionis;atq Diana,par.4 tract.5.reſol.39.ait,
in terminis Bullę Gregorianæ non poſſe eſſe du-
bium quamuis in aliarum Bullarum terminis
vtraq.pars affirmans, & negans ſit probabilis,
vt iam dictum.
129 Pro particula *in actu confeſsionis Sacramentalis*, oppurtunum illud exemplum,de quò
idem Diana reſol.20.cum Bonacina in tract va-
riar.diſp.6.pun.3 num.17.vbi ſic ait fœmina nõ
obligatur ex vi conſtitutionum Apoſtolicarum
ad denunciãdum,cui expreſsè, vel tacitè ſuum
libidinoſum animum ergà ipſum ſignificauit,vt
ipſum ad peccatum induceret, & confeſſarius
occaſionem inde arripit turpem aliquem actũ
130 cum ea exercendi. Hac tamen intelligitur,
modo fœmina turpem ſuam amorem confeſſa-
rio ſignificet animo ipſum prouocandi, tunc
enim ipſa dicitur ſolicitare Confeſſarium, non
autem ab ipſo ſolicitari; ſecùs ſi hoc aperiat
Confeſſario animo confitendi,ſeù accuſandi, ſe
de graui illo affectu,& Confeſſarius cauſam in-
dè aſſumat exequendæ libidinis, tunc enim cõ-
feſſarius dicitur ſolicitare pœnitentem. Hacte-
131 nus ille,cui omnino adhęreo quoad ſecundũ;
quandoquidem ignoranter ſe accuſauit in con.
feſſione.dicta fœmina habuiſſe animum peccan
di cum ipſo Confeſſario, quod non debuiſſet,
ſed ſufficiebat dicere in communi peccandi cũ
religioſo,vel cum perſona voto ſolemni caſtita-
132 tis aſtricta. Quoad primum,iam decisis ſupra
ſtandum eſt,quòd ex vi iuris diuini, & commu-
nis fœmina ſolicitans in confeſſione ſit denun-
cianda Inquiſitori à quouis extra confeſſionem
talis ſolicitationis notitiam habente.
133 Tertia particula. *vel poſt immediatè*, clare
oſtenditur caſu illo in Regula expreſſo de con-
feſſario poſt datam in Eccleſia abſolutionem ad
cubiculum ſuum vnà cum iuuene confeſſo
aſcendente,pro tribuenda ei in ſcriptis fide cõ-
feſſionis. & ibi ipſum ad venerem ſolicitantem,
quòd ſpectet ad Sanctum officium, docent be-
nè Souſa lib.1.Aphor.cap.34.num.39.& Diana
par.4 tract.5.reſol.11. quia eſt immediatè poſt
confeſſionem, imo hanc aliquo modo includit
ratione dependentiæ. Atq.eſt idem,ac ſi in ipſo
confeſſionario poſt datã fidem confeſſionis ſta-
tim confeſſarius pœnitentem ſolicitet; Vndè
ſicut ille cenſetur caſus ſanctæ Inquiſitionis
certò comprehenſus in conſtitutione Gregoria-
na,ita & hic
134 Verum quid ſi Confeſsarius audiens in con
feſſione mulierem commiſiſse aliqua peccata
carnis, inſequatur eam diſcedentem paulo
poſt ab Eccleſia, & in itinere,aut in domo eius
ſolicitet ipſam, erit ne reus ſolicitationis ſub
Iuriſdictione Inquiſitoris? Affirmat Peyrinus
in priuileg. Minim. tom 2. conſtitut. 4.Gregor.
XV.Schol.2.num.2. & addit idem eſse caſu,quò
per lenonem ſolicitaret; Peyrinum ſequitur,
Lezana in ſumm.quęſt regular.cap 19.n 34.
135 Audi tamen circa hoc Dianam,dict tract 5.
reſol.7.ſecundum aliquos,inquit ſi confeſsarius
diuertit ad alios actus, in dicto caſu ſolicitatio,
neq.moraliter neq.phyſicè incepit in locis pro-
hibitis à Pontificibus; ergo &c.& licèt Confeſ-
ſarius vtatur ſcientia confeſſionis, non tamen
vt dictum eſt,ſolicitat pęnitentem in locis pro-
hibitis ſolicitare;ergò non incidit in pęnas Bul-
136 læ, neq.denunciandus erit. Imo putant, ne-
que Pontificias Bullas contrauenire,ſi ante di-
ſceſsum ab Eccleſia talis confeſſor fœminam
ſolicitaret;dummodo id efficeret extra tempo-
ra,& loca in Bulla Gregor.XV.contenta Et ita
ſentiunt docti recentiores à me conſulti,& prę-
ſertim aliqui Magiſtri Illuſtriſſimæ Societatis
Ieſu; quia prætextus confeſſionis,de quo agitur
in Bulla,debet eſse proximus,non autem remo-
tus à loco, & ſtatu confeſsionis, vt docet Souſa
opuſ. de confeſs ſolicit in addition. num.10. &
idem de occaſione dicendum putant; ſed ego
137 in hac quæſtione de meo nihil aſserere volo.
Hæc doctiſsimus Diana Illuſtriſsimæ Religio-
nis Clericorum Regularium, à me hic libenti
animo ad verbum tranſlata; quandoquidem
accepta a viris doctis per ipſum conſultis, ma-
giſtris præſertim meæ Religionis,quibus ego vti
minimus diſcipulus prorſus aſsentior, ob vim
rationis adductæ,ibi,quia prætextus confeſsio-
nis,de quo &c. quæ diligenter notanda pro di-
cendis in Regula ſequenti.
138 Sed quidquid ſit de traditis pręcedenti nu-
mero,ſufficit pro oſtendenda vera vltima parte
præſentis Regulæ,quòd non ſit caſus ſanctæ In-
quiſitionis,non ſolum quando tranſacta confeſ-
ſione poſt longum tempus confeſsarius pœni-
139 tentem ſolicitauit. In quo omnes conueniunt
contra Nauarrum falsò oppoſitum affirmãtem
lib 5.Conſilior.tit. de hereticis conſil.2.n. 1. vt
cum Paramo de orig.Inquiſ.lib.3. q.10. n.91.re-
fert Diana par.1 tract.4.reſol.14.Sed etiã quan-
do id facit aliquandiu,ſeu a liquo tempore ante,
vel poſt confeſsionem, ita vt cenſeatur morali-
ter loquendo non fieri in continenti,ſeù imme-
diatè poſt, vel ante præter id,quod ipſa Bulla
Gregoriana pręſcribit, & docet bene Acuña de
confeſs.ſolic.q 5.num.15.

Quid de circumstantia loci, seu vbinam solicitatio exequenda, vt Confessarius solicitans sit sub Iurisdictione Inquisitorum.

REG. CAP. CXXXIV.

140 Fit reus sub Iurisdictione Inquisitorũ Confessarius, si solicitet fœminam in Confessionario, aut in quouis loco, vbi confessio Sacramentalis auditur, aut de nouo ad eam audiendam eligitur, siue re vera ipsam audiat, siue sit ibi occasione, vel prætextu confessionis, simulãs eam audire, quamuis simulatio ex parte vtriusq.
141 proueniat. Imo idem erit, si absq. huiusmodi prætextu, & simulatione stans, vel sedens in confessionario, illam in eo etiam stantem, aut se-
142 dentem sollicitet. Nequaquam tamen dicto modo reus fiet, si vocatur prætextu confessionis agendæ, & postea eandem in domo solicitet, vel ex conuentione vtriusq. præcedente rem cum ipsa habeat.

143 HVius Regulę maior ferè pars habetur expressè in Constitutione Gregorij XV. ibi, occasione vel prętextu confessionis huiusmodi, etiam ipsa confessione non sequuta, siue extra occasionem confessionis in Confessionario, aut in loco quocumq. vbi confessiones Sacramentales audiantur, seu ad confessionem audiendam electo, simulantes ibidem confessiones audire, solicitare, vel prouocare tenta-
144 uerint, &c. Et quidem si in Confessionario, seu in loco electo confessionem verè audiens Confessarius solicitet pœnitentem, rẽs per se est manifesta, quod secundum quæcumq. Breuia, aut Decreta Pontificum, & secundum quodcumq. ius diuinũ, & humanũ iurisdictioni Inquisitorũ subijciatur, nec maiori hoc indiget probatione.
145 Si verò audire simulat, aut si in dicto Confessionario, vel loco, confessionis prætextu, potest esse dubium in aliquibus casibus. Primò si accedente illuc fœmina, & dicente se velle in crastinum confiteri, ipsam solicitet, & confessionem dissuadeat. Negat Sancius in selectis. disp. 11. n. 49. quia non dicitur proximè ante confessionem solicitare Sancium sequitur Castrus Palaus tom. 1. tract. 4. disp. 9. punct. 8. num. 4. Sed
146 benè affirmant Fagundez de præcept. Eccl. in vltima editione par. 2. lib. 4. cap. 2. num. 49. & Diana par. 4. tract. 5. resol 6. ob hanc rationem, quia dum Confessarius solicitat talem pœnitentem in Confessionario; simulat eius confessionem audire, ergò hic casus sine dubio comprehenditur in Bulla Gregorij XV. Atque ego istis adhæreo, etiam ex vi Decreti citandi Pauli V.
147 Dubitatur secundò de eo casu, quando Cõfessarius, & pœnitens conueniunt de confessione simulanda in Confessionario, vt ibi inhonestos sermones habeant. Castrus Palaus vbi supra num. 2. non spectare ad Sanctum Officium absolutè defendit, eò quod neuter eorum astringatur obligatione denunciandi, non Confessarius, vt per se patet, neq pœnitẽs, alioquin teneretur prodere se ipsum, quod nullus dicit; & cũ sit mutua solicitatio, videtur par ratio vtriusq. ergo &c Hoc probabile indicat Diana ibidem resol. 10. in terminis Bullarum Pij IV. ac Pauli
148 IV. & Decreti Clem. VIII. Nihilominus ex vi Constitutionis Gregorij XV. contrarium prorsus tenendum cum Sancio vbi supra num. 3. Acuña de solicit. Confess. q. 15. num. 2. & eodem Diana. Ratio est quia tunc peccat Confessarius sub prętextu confessionis, & in eius opprobriũ; ergò insurget præsumptio, quòd malè sentiat de ipsa; nec eximetur a Iurisdictione Inquisitorũ inde, quod de simulatione confessionis conuenerit inter ipsum, & pœnitentem, vt liberius de rebus inhonestis tractare possint; sed denunciari debet ille à quouis, qui extra confessionem aliunde notitiam habet de tali simulatione, &
149 tractatione, in ò & ab ipo pęnitente iuxtà tradita iam supra ex illa epistola ad Archiepiscopum Neapolitanum de mandato Sacræ Congregationis, seu potius Vrbani Papæ VIII. & iuxtà modum ibi expressum.
150 Est item dubium circa tertium casum, qui attingitur in vltima parte Regulæ, de confessario vocato confessionis audiendæ prætextu, & postea in domo fœminam solicitante. Hunc esse sub Iurisdictione Inquisitorum affirmanter videtur respondere Ioannes Sancius in Selectis, disp. 11. n. 68. Amplectenda tamen, vt vera resolutio negatiua Dianę 37. dict. tract. 5. ex Freitas de confess. solic. in nouissima editione q. 15. nu. 44. explicante etiam ibi, quando opinio Sancij locum habere potest per sequentia verba. *Si*
151 confessor, inquit, non om vocetur sub prætextu confessionis, veluti, vt prælatum confessor decipiat, cum tamen ex præcedente tractatu, tã confessor, quam fœmina intentionem habeant venereorum agendorum, puro Breui non esse locum, eò maximè, quia in casu Sancij non ponitur solicitatio ex parte Confessoris in Sacramento pœnitentiæ, vel proximè, sed tractatus remotus ex vtriusq. placito, qui tractatus præcedens nihil ad rem facit, siue simuletur, siue nõ
152 Confessio. Opinio ergo Sancij defendi tantum potest, quando in ipsa domo, & loco ad cõfessionẽ deputato, & sub confessionis figura, vt ita dicã, simulet confessor ad inspectantes illudendos confessionẽ audire, etsi ab ipso non incipiat sollicitatio, nec præcedat inter eos tractatus, simulatio namq ipsa per se sufficiet: hactenus Freitas, & egregie quidẽ. Concludit ergò Diana cũ Sousa de confess. solicit. in addit. n 10. quod prætextus confessionis, in de quo in Bulla Greg. XV; debeat esse proximus, & non remotus à loco ac statu confessionis, vt iam in simili supra diximus, nec est locus aliter interpretandi.
153 Quid tandẽ de Confessario, qui nec audit cõfessionẽ, nec simulat audire, neq est in cõfessionario sub prætextu eã audiendi, sed ibi stans, vel sedens cum fœmina stante, vel sedente de rebus inhonestis tractat? Pro decisione huius dubij extat decretum Sacræ Congreg. seu potius Pauli Papæ V. quod cum Peirino de priuil. Minim. tom. 2. Constit. 4. Greg. xv. §. 5 n. 15. & Coriolano de casib. reser. par. 1. sec. 2. art. 22. num. 4. affert Diana vbi supra resolut. 38. cuius tenor, post exordium ordinatium, & citationem Cardinalium, qui ei interfuerunt, sic habet, *facta relatio*.

relatione, quòd multi Confessarij tractant cum
mulieribus in confessionali extra confessionis
occasionem de rebus inhonestis, Sanctissimus
decreuit, vt contra huiusmodi Confessarios pro-
cedatur in Sancto officio. Huius Decreti etiam
fit mentio in practica Cardinalis N. manu scri-
pta, quæ circumfertur ad procedendum in
154 causis Sancti officij. Nihilominus non obstan-
te hoc Decreto, adhuc aliqui tenent confessa-
rium sic tractantem non esse sub iurisdictione
Inquisitorum, ita Sousa de Confess. solicit. tract.
1. cap. 15. & Freitas in nouissima editione q. 15.
num. 52. & q. 13. n. 30. vbi affirmat Decretum
Pauli V. fuisse a Gregorio XV. restrictum, non
ostendens qualiter in eius constitutione fiat hęc
restrictio; quia enim vnum affirmat, alterum non
155 negat; sed relinquit vti fuerat prius dispositū.
Quare talem restrictionem Diana dict. tract. 5.
resol. 38. non admittit, dicens, sed cum contra
Doctores istos habeamus apertam declaratio-
nem S.E.R. & vniuersalis Inquisitionis, ab ea
non est recedendum: sicuti non recedit Practica
illa, m. 5. neque ego recedam.
156 Ex vi itaq; dicti Decreti Pauli V. erit sub iu-
risdictione Inquisitoris Confessarius, qui in con-
fessionali lasciuè arguit suam concubinam de
zelotypia; cum hæc actio maximè prouocatiua
sit ad libidinem, si q; confessarius signa ostendat
pœnitenti alium, & nō ipsum solum participem
esse lasciui amoris fœminæ. Atq; à fortiori idem
157 erit ex vi constitutionis Gregorij XV. si tunc
simulet audire illius cōfessionem, aut sibi sub
prætextu eius, vt egregie docent Sancius in Se-
lect. disp. 11. n. 32. & Fagundez de præcept. Eccl.
in editione 2. p. 2. lib. 4. cap. 3. n. 63. quidquid in
contrarium magis speculatiuè, quam practicè
dicat Freitas in nouis addition. de cōfess. solicit.
q. 9. n. 27. Vide Dianā dict. tract. 5. resol. 43. nulli,
vt aliquando solet, adhærentem.

*Ob quem finem Inquisitor procedit contra Confes-
sarium solicitantem, aut consentientem solici-
tationi? & an aliquando id non possit?*

REGVLA CXXXV.

158 CVm varij extent antiqui, & noui hæreti-
corum errores contra pœnitentiæ Sa-
cramentum; cumquè insurgat præsumptio sæ-
pius de aliquo saltem eorum in mente Confes-
sarij solicitantis aut consentientis solicitatio-
ni; propterea Inquisitores possunt, & debent cō-
tra ipsum procedere; imò quandoque habēt ad
idem facultatem, tametsi nulla adsit circa con-
fessionem Sacramentalem erroris suspicio. Exi-
159 mitur tamen a iurisdictione eorum Confes-
sarius magis probabiliter, si consentiat solicita-
tioni ob finem honestum, vel ob vitandam in-
famiam.

---

160 HÆc nona & vltima Regula in hac mate-
ria solicitationis proponitur ad iudi-
candum in ipsa circumstantiam finis, quæ est
præcipua inter reliquas, & ad indicandos hac
occasione errores, qui contra Sacramentum
confessionis huc vsq; prodierunt, quibus mens
Confessarij solicitantis aut consentientis solici-
tationi, quòd si imbuta præsumi aliqualiter po-
161 test. Ludouicus Paramus in longissima illa, &
eruditissima qu. 10. lib. 3. de orig. Sancti officij
per 167. numeros hoc solum punctum discutit,
an Inquisitores possint procedere cōtra confes-
sarios solicitantes &c. & propositis varijs moti-
uis dubitandi, præcipue illo quòd inductio ad li-
bidinem in actu confessionis Sacramentalis, vel
proximè potius dimanat ex inclinatione natu-
ræ corruptæ, & carnis instigatione, quàm ex con-
temptu sacramenti, & consequenter non insur-
get præsumptio erroris in inducente; ergò In-
quisitor non poterit contra hunc procedere; cū
eius iurisdictio solum contra habentem erro-
rem fidei Catholicæ contrarium, vel præsum-
ptionem eius aliquam se extendat. Priusquam
162 ipse Paramus totaliter ad resolutionem quæ-
stionis affirmatiuam gradiatur, errores omnes,
quos hęretici antiqui, & moderni contra Sacra-
mentum Confessionis excitarunt, eruditè per-
currit: vndè eosdem, totidem eius verbis ante
inceptam decisionem præsentis Regulæ non in-
congruum in loco hic apponere, omissis aliqui-
bus, quæ non ita ad rem faciunt ad vitandam
prolixitatem.
163 Siquidem inquit, vt omnes norunt, hæreti-
ci summopere curarunt hoc Sacramentum au-
ricularis confessionis tollere, & improbare pro-
fanando, illo impiè abutendo, vt conantur per-
suadere veteres illi hæretici, impij Nouatiani,
& Montanistę, teste Epiphanio, hæres. 59. & Au-
gust. heres 18. quibus adhæserunt Audiani tem-
poribus Valētiniani Senioris, vt ex Theodoreto
li. 4. de fabulis hęreticor. intelligi potest. Hi nam-
què nullam iniungebant pœnitentibus mul-
ctam; & ideò pœnitēres, quia per iocum, ac lu-
dum Confessionem à se exigi intelligebant, gra-
uia peccata celabant, & pauca quædam ac le-
nia fatebantur; planè ad eum modum quo nunc
Lutherani confiteri peccata coram suis mini-
164 stris solent. Messaliani quoquè ijsdem tempo-
ribus exorti, Damasceno teste, in lib. de Centū
hæresibus, peccata dimittebant, nulla habita
ratione pœnitentiæ, & Canonum Ecclesiæ. Post
165 modum Ioan Vvicleffus, vt testatur Thomas
Vvaldens. tom. 2. de Sacrament. cap. 125. confes-
sionem Sacramentalem apertè oppugnare cœ-
pit, asserens eam in scripturis non fundari, & ex
sola institutione Papali introductam esse. Exti-
166 tit etiam ante annos circiter centum quidam
Petrus Oxomensis, qui confessionem peccato-
rum in specie affirmabat non esse de iure diui-
no; sed ex aliquo statuto vniuersalis Ecclesiæ, vt
videre est in Summ. Conciliorum in Decretis
Sixti Papæ IV. In eodem errore, nostro etiam
sæculo versati sunt Erasmus Roterodamus, &
Beatus Rhenanus. ille in annotation. de Epist.
Sancti Hieronymi ad Oceanum de obitu Fabio-
læ; hic in annotationibus ad librum Tertullia-
167 ni de pœnitentia. Martinus Lutherus in lib.
de captiuitate Babylon. cap. de pœnitentia, ad-
dit tres errores. Primò, non posse eam probari ex
scripturis; secundò non esse necessarium confi-

teri omnia Sacerdotibus; si quis enim correptus
est à fratre, quam fortè læsit agnoscat coram
illo peccatum suum, & veniam petat. Tertiò
damnat omninò eos, qui docent circumstan-
tias peccatorum in confessione esse detegen-
das. (Ego inquit, quid quid est circumstātiarum
consuluerim penitus contemnere) & in ser-
mone de pœnitentia docet non esse confiten-
da venialia, neque omnia mortalia; sed ea tan-
168 tum, quæ sunt manifestè mortalia. Eosdem
errores profitentur, & sequuntur Philipp. Melā-
chehon in confessione Augustana, & eius apo-
logia art.11. & 12. & in locis communibus tit.
de pœnitentia Ioannes Oecolampad. lib. de
confessione, Ioannes Brentius in confessione
Vvirtembergensi, Ioannes Caluinus lib.3. inst.
cap.4. §.7. Vvigandus in lib. qui inscribitur, Me-
thodus doctrinæ Ecclesię Magdeburgēsis c.18.
Petrus Palladius in admonitione de pęniten-
tia, & iustificatione, Dauid Citheus in sua Ca-
techesi loco 8. Martin. Xemnitius in 2. part. exa-
minis Tridentini Concilij ad 14. sessionem. The
od. Beza in sua confessione fidei, cap. 2.
169 Hactenus ex Paramo errores hæretico-
rum contra Sacramentum pęnitentiæ, quos ta-
les esse, ac fidei Catholicæ contrarios multis
ostendit ille ex scriptura sacra, & ex Concilijs,
ac Sanctis Patribus, & tandem benè concludit,
quòd oriri possit suspicio contra confessarios in-
ducentes ad libidinem in confessione fœminas,
quasi id faciant in contemptum huius Sacra-
menti, & præsumantur adhærere dictis hęreti-
170 corum erroribus. Atq. ob hanc pręsumptio-
nem, & ex fine illos penitus eradicandi, Sacra-
mentumque illęsum tuendi, meritò hęreticæ
prauitatis Inquisitores contra Cōfessarios quē-
cumq. pœnitentem taliter solicitantes proce-
dunt, ac pr cedere tenentur; quamuis ex hu-
iusmodi solicitatione ad turpia leuis, ac modi-
ca suspicio erroris expurgat, cap. Accusatus de
hæreticis in 6. ibi, leuis, & modica suspicio, quòd
171 autem hęc saltem ex ea solicitatione oriatur,
inde ostenditur; quia etiam concesso eo, quod
in motiuo dubitandi dicebatur, inductionem
scilicet ad libidinem in confessione prouenire
ex indicatione naturę corruptæ, & instigatione
carnis: adhùc tamen est contemptus Sacra-
menti, & ex consequenti pręsumptio, quòd ibi
solicitans fęminam malè sentiat de eo, cum ta-
lis contēptus, & suspicio malè credulitatis orian
tur non ex solicitatione ad venerem simplici-
ter, sed ex solicitatione adiuncta actui Sacra-
mentalis confessionis saltem simulatę. Confir-
171 matur a simili, quia si Sacerdos, aut religiosus
aliquis vxorem duceret, tametsi ex actu carna-
li non possent absolutè loquendo inquisitores
contra eum procedere, vt suspectum de hęresi;
ob coniunctionem tamen Sacramenti matri-
monij, cum insurgat præsumptio hæresis, seu
quod malè sentiat de Sacramentis, possunt, &
debent contra ipsum inquirere; sed par est ratio
in casu præsenti, ergò &c.
173. Quid quod, vt dicitur in altera parte Regu-
læ, etiam nulla existente erroris præsumptione;
manet Confessarius sub Iurisdictione Inquisito-
ris in aliquo casu, vt in illo exposito Regula prę-
cedenti iuxtà Decretum Pauli V. si in Confes-
sionali non audiens confessionem, nec simulans
audire de rebus inhonestis cum fœmina con-
fessarius tractet, quod tunc nulla sit suspicio er-
roris docent benè Sousa in adnotat. ad Bullam
Gregorij XV. & Diana par.4. tract.5. resol.50.
ob eam rationem; quia ibi nequaquam est abu-
sus Sacramenti, neq. contemptus eius; cum Con
fessarius non audiat verè confessionem, nec si-
mulet audire; ergò nulla est suspicio erroris. At
174 quòd sit procedendum contra ipsum ab In-
quisitore, habetur expressè in dicto Decreto
Pauli V. & affert Practica illa m. s. citata asserēs
debere expediti similem confessarium absq. ab-
iuratione, cum pœna arbitraria: sed de his infra.
175 Denīq. quoad vltimā partem Regulæ quidā
Antonius Sousa opusc. de confess. solicit. tract.
1. cap.7. num.9. & lib.1. Aphor. cap.34. num.28.
tenet non improbabiliter Confessarium consen-
tientem solicitationi metus causa, esse denun-
ciandum, & expediendum cum pęna arbitraria,
176 absq. abiuratione, Sancius verò in Select. di-
sput.11. n.30. oppositum his verbis defendit, si
vocatus, inquit, confessarius ad ęgrotantis fęmi-
næ confessionem, ab ipsa solicitatur, minas super
addente se exclamaturam vim sibi ab illo in-
ferri, nisi consentiat, sicq. ipse ob vitandam infa-
miam actui impudico consentiat, non erit locus
constitutioni Pontificiæ: Hæc ille, & adducit
pro sua sententia Graffium, & Acuñam, quibus
additur Peytinus de priuileg. Minim. tom. 2.
const.4. Gregorij XV. §.3. num. 9. a Diana dict.
tract.5 resol.15. non exprimente quamnam par-
177 tem ipse sequatur. Sed ego posteriorem ne-
gantem Sancij, & aliorum probabiliorem iudi-
co; atq. his huic materiæ solicitationis sufficien-
ter hactenus pro tenuitate ingenij mei exposi-
178 tæ finem impono. Non proposui peculiares
Regulas pro circumstantijs, *Quomodo, & qui-
bus auxilijs*, eò quòd iam in alijs satis, superq.
explicatæ maneant præcipuè in eis, vbi agitur
de simulatione, aut pętextu Confessionis, & de
179 solicitatione ad lenocinium &c. Plura dubia
aliqui Doctores hic discutiunt, quę communia
sunt huic, & alijs materijs, pręcipuè spectantia
ad obligationem, & excusationem denuncian-
di Inquisitoribus, ad probationem delicti, ad ab-
iurationem, & pœnam iniungendam &c. de qui-
bus nos Deo benè iuuante, in proprijs locis op-
portunius, secundum ordinem executionis no-
bis præscriptum, agemus, vt in commentatione
edicti Sanctę Inquisitionis iam vlterius progre-
diamur.

CAPVT XVII.

De celebrantibus conuenticula in materia Religionis, ac de illis, qui huiusmodi conuenticulis, vel concionibus Hæreticorum assistunt.

PROOEMIOLVM.

1 SOla prima pars huius tituli in Edicto S. Inquisitionis exprimitur per hęc verba: *C'habbiano celebrato, ò celebrino occulti conuenticoli in materia di Religione*, Latinè sic: *Quòd circa res ad Religione pertinentes, occulta conuenticula celebrauerint, vel celebrent*. Visum est tamen peropportunum alteram partem, de illis, qui dictis conuenticulis, vel concionibus hereticorum assistunt, hic apponere pro complemento huius materiæ, & vt sufficiens nobis porrigatur ad formandam in hoc
2 breuissimo capite vnam saltem Regulam. Eius autem breuitas inde tanta; quia cum differentia magna sit, vt manifestè per se apparet, inter celebrantes talia conuenticula, seu auctores ipsorum, & inter assistentes eisdem, vel concionibus hæreticorum, de istis pauca admodum apud Doctores de rebus Sancti Officij agentes; de illis verò nullum prorsus verbum in particulari, quòd inuenire potuerim, licet non paucos euoluerim; eo quod omnes, vt certum supponant esse ipsos sub iuris-
3 dictione Inquisitorum, & inter hereticos, seu dogmatistas comprehendi. Vnde mirum in Edicto Inquisitionis peculiare caput fuisse de eis expressum, à quo citò nos expediemus.

An & qualiter celebrantes conuenticula in materia Religionis, aut eis, & concionibus Hæreticorum assistentes, sint heretici, vel suspecti de heresi sub iurisdictione Inquisitorum? aut secus?

REGVLA CXXXVI.

4 EX facto cogendi, & celebrandi conuenticula in materia Religionis certò concluditur, quod auctores huius actionis sint verè hæretici. Credentes verò istorum censentur illi, qui dictis conuenticulis frequenter assistunt, vel conciones ibi audiunt. Quinetiam id faciens semel tantùm, aut bis, maximè si in terris Christianorum talia conuenticula, vel conciones occultè fiant, erit aliqualiter suspectus de hæresi, attenta qualitate personæ, &
5 modi. Secus aliquando, si fiant in terris ipso-
6 rum hereticorum. Imò absque vlla culpa potest quis illuc ire ob finem bonum, vt refutandi eorum errores, sublato scandalo, & periculo peruersionis.

7 PRima pars huius Regulæ adeò ex se constat, vt non indigeat probatione, conuincitur tamen à fortiori per probationem secundæ: Qui enim frequenter intersunt conuenticulis, & concionibus hæreticorum, credentes eorum communiter censentur, vt docent Geminianus in cap. 2. de heretic. num. 7. Syluest. heresis 1. num. 10. Ananias in cap. excommunicamus, il primo, S. credentes num. 12. de hæretic. Eymericus par 2 direct. quęst. 50. n. 3. vbi Peña comment. 75 & Azor tom. 1. lib. 8.
8 cap. 15. quęst. 1. Atque taliter credentes sunt propriè heretici; vt cum Simanch. Catholic. instit. tit. 15. num. 2. Nauar. in manual. cap. 27. num. 55. Suarez tom. 5. disp. 10. sect. 2. num. 5. Toleto in summ. lib. 1. cap. 19. & cum alijs tradit Sanctarellus de heresi cap. 11 num. 30. reddens optimè rationem, cur sit vocentur, & vt distincti ab hereticis in Bulla Cœnę exprimantur; quia, inquit, non explicitè alicui errori, & heresi assentiuntur; sed tantum credunt doctrinam, quam heretici sequuntur, & predicant; pòtius appellantur credentes hereticorum, quàm hæretici, ad differentiam eorum, qui explicitè, & distinctè assentiuntur erroribus, qui ab hereticis proponuntur, ita ille.
9 Quod si assistentes frequenter conuenticulis, & concionibus hæreticorum sunt istorum credentes, & consequenter heretici; quanto magis erunt cogentes, & celebrantes huiusmodi conuenticula, & concionantes, seu docentes in illis, ergo &c.

10. Circa tertiam partem Regulæ est aliquale dissidium inter Doctores, Archidiaconus, Geminianus, Ioann. Andreas in cap. quicumque, S. heretici, verb. credentes, de hæreticis. in 6. Zanchinus de heretic. cap. 3. num. 6. Calderinus tract. de hereticis cap. 3. num. 4. affirmant absolutè accedentem plusquam semel, seu bis ad conciones, & conuenticula hæreticorum, esse eorum credentem, eo fundamento adducti, quod ex geminato actu crimen videatur
11 in consuetudinem trahi. Negant tamen hoc alij, vt Suarez de fide disp. 24. sect. 3. Sousa in Bull. cœnę cap. 2. disp. 8. num. 10. Sanctarellus, vbi supra, & Diana par. 4. tractat. 8. resolut. 93.

12 Distinguunt tamen optimè Peña dict. comment. 75. vers si & plurimum, Azor. tom. 1. lib. 8. cap. 15. quæst. 1. & alij de celebratione conuenticulorum circa materiam Religionis

in.

in terris Christianorum, vel in terris ipsorum
Hereticorum, & secundum mentem vtriusque
si quis illis intersit, etiam semel tantum, licet
non erit credens hæreticorum, fiet suspectus
de heresi, saltem leuiter, vt volunt Sousa, &
Diana citati; vel etiam vehementer fortè at-
tenta qualitate personæ, & modi assistendi; si
non statim denunciet Inquisitoribus, quidquid
in similibus conuenticulis in aliquo loco Chri-
stianitatis celebratis vidit, & audiuit. Atq. in
13 hanc vehementem suspicionem videntur in-
clinare Peña loco allegato, vbi sic ait, si autem
quis in terris Catholicorum occulta ab hereti-
cis conuenticula celebrari intelligat, etsi se-
mel tantum vadat, ni denunciet Episcopo, vel
Inquisitori non carebit iudicio meo credentiæ
suspicione: cum in hoc casu approbare cen-
seatur, quod potuit auertere, si iudicibus Ec-
clesiasticis, vt debuit, indicasset, nisi conside-
rata personę qualitate ob ignorantiam excu-
setur. Item Sanctarellus vbi supra asserens eũ
14 qui semel tantum interfuit hereticorum con-
cionibus, tametsi non reputetur credens eorũ,
esse de hæresi suspectum, non exprimens de
qua suspicione loquatur, de leui ne, an de ve-
hementi? sed de hac intelligendus, quando-
quidem credentiam hereticorum, quæ respectu
15 ipsius est quid magis, excludit. Tandem ad-
mittent saltem eamdem vehementem de hæ-
resi suspicionem in accedente semel vel bis ad
dicta conuenticula, auctores citati Geminia-
nus, Ioann. Andreas, Archidiaconus, Calderi-
nus, & Zanchius, qui eum esse credentem he-
reticorum volunt. Quibus adiungo Campe-
gium in annotat. ad Zanchium cap. 3. num. 6.
qui sub dubio relinquit, sit credens nec nè.
16 Si autem conuenticulis, vel concionibus in
terris hæreticorum habitis semel, aut bis quis
interfuerit, censebitur ne eorum credens, vel
de hæresi suspectus? Negatiuè, & benè respon-
det Peña vbi supra, maximè si pluries potuit in-
teresse, & noluit; nam tunc ex curiositate, vel
ex alio fine, non opposito fidei Catholicæ illis
interfuisse iudicabitur, quod nisi aliud circum-
stantię personę, & modi illuc accedendi sua-
deant, ita euenire, vt in plurimum iudico.
17 Quin etiam addo, vt habetur in vltima parte
Regulæ, posse licitè, absque vlla culpa aliquem
Catholicum ad ea Templa, & conuenticula
hæreticorum accedere, atque ingressum ibi ce-
remonias, & ritus eorum videre, concionesq.
audire, si id faciat ex bono fine, vt sciendi, &
refutandi eorum errores, ac alijs debitis cir-
cumstantijs, ita docuit Sanchez lib. 2. in De-
cal. cap. 4. num. 16. & Azor instit. moral. lib. 8.
cap. 11. quęst. 4. cuius hęc sunt verba; Respõ-
deo ex sententia Nauarri cons. 15 num. 3. & 4.
de heret. id esse licitum facere sub triplici con-
ditione; Prima, ne in Catholicorum animis vl-
la offensio generetur. Secunda ne vlla sit com-
municatio ritus, ceremoniæ, ac impietatis he-
reticę. Tertia ne vllum periculum immineat
propriæ perfidię, subuersionisque, & Christia-
18 nę Religionis contemptus: hactenus ille. Sed
notandum circa primam conditionem ab eo
assignatam, spectantem ad scandalum, quod
possit hoc insurgere etiam respectu ipsorum
hereticorum, nempe, vt isti in suis erroribus
confirmentur, ni statim dicta refutatio ipsorum
sequatur; eo quod videant a veris Catholicis
19 se honorari, & suas conciones audiri: Sicut
insurgit scandalum respectu meretricis & con-
firmatur in statu vitæ turpis, quod à viro nobi-
li, licet non ad congressum carnis, sed solum
ad confabulandum inuisatur, & honoretur.
20 De quo modo scandali a me olim publicè le-
cto, & à viris doctis approbato, dum loque-
rer cum quodam magnæ auctoritatis viro,
subijt ipsi scrupulus, quod aliquando Geneu-
ram transiens hæresiarcham illum Theodor.
Bezam curiosè, & honorificè visitauerit. Vn-
de postea de hac actione tanquam ipsi Bezæ
fortè scandalosa inter confitendum se accu-
sauit.

CAPVT

CAPVT XVIII.

De Blasphemia in communi, ac de speciebus, seu modis eius, maximè de hæreticalibus ad iurisdictionem Inquisitorum pertinentibus?

PROOEMIOLVM.

1 TANTVM est sermo in Edicto Sanctæ Inquisitionis de blasphemantibus hæretics'iter per se-
quentem clausulam: *Che contra Dio, e de suoi Santi, e particolarmente contra della Beatissi-
ma Vergine Maria proferiscona bestemmie hereticali*. Latinè sic: *Quod contra Deum, ac Sanctos*
2 *suos, præsertim contra Beatissimam Virginem Mariam blasphemias hæreticales proferant*. Expe-
diens tamen iudico à blasphemia in cômuni initium ducere &, omnes eius species, ac modos indi-
cere, vt de blasphemijs hæreticalibus, quæ sunt magis propriæ nostri instituti, clariùs innotescat.
2 Præter id, quod in iure disponitur præcipue toto titulo de Maledicis: Extant variæ Bullæ Sum-
morum Pontificum de hac materia contra blasphemos quoscumque, præcipuè Leonis X. incip.
4 *Supernæ*, §. 33. ad abolendam: Iulij III. *In multis*, & Pij V. *Cum primum*, §. 10. De eadem ex
professo tractant D. Thomas 2.2. quæst. 13. & 14. ibi eius expositores Caietan & Valentia, item
Suarez tom. 1 de Religion. tractat. 3. lib. 1 Sanchez lib. 2. in Decal. cap. 22 & Sanctarellus tract 3.
de blasphemia per 10. capita. ex quibus, & in alijs discutienda Regulis sequentibus desumentur.

Quid & quotuplex blasphemia? quibus modis exprimatur, & contingat?

REGVLA CXXXVII.

5 DEfinitur blasphemia, Verbum maledi-
ctionis, seu conuicij, quo aliquid de di-
uina excellentia detrahitur, aut breuius sic,
locutio contra Deum per modum contumeliæ.
6 Duplex est, altera interna, si solum mente Dei
excellentiæ deroges; altera externa, si talem
7 derogationem verbis, vel scripto proferas. Est
item duplex (omissis nunc alijs eius diuisioni-
bus infra indicandis) altera hæreticalis, conti-
nens, vel sapiens hæresim; altera non hæreti-
calis, nihil secundum se contra fidem affir-
8 mans. Hæc exprimitur dicendo aliquid de Deo
per modum contemptus, seu conuicij, illa vero
asserendo de ipso Deo, quod ei non conuenit,
aut negando, quod eidem soli conuenit, vel id
9 tribuendo creaturę. Vtraq. sub varijs formis
in fine Regulæ indicandis contingit.

---

10 SEcundum totam suam latitudinem no-
men blasphemiæ significat quamcumq.
maledictionem, seu execrationem, qua de
alicuius dignitate, aut honore detrahitur, vt
aduertunt S. Augustinus lib. 2. de moribus Ma-
nichæorum cap. 11. & S. Thomas 2. 2. q. 13.
art. 1. Atque hac ratione accipitur in epistola
ad Titum cap 3. *Admone illos neminē blasphe-
mare*, idest maledicere ex mente D. Hierony-
mi, ibi, siue maledictio tendat contra Deum,
siue contra homines, siue contra alias creatu-
11 ras. Aliquando idem est blasphemia, quod
vituperium, & idem blasphemare, quod vitupe-
rare, ita Paralip. 1. cap 20. Isa. 51. & Ezech. 5.
omissa vtraque hac acceptione lata.
12 Propriè, & strictè sumimus hic blasphemiā
prout sumitur communiter à Theologis, &
Sanctis Patribus, præcipuè à D. Augustino ci-
tato pro maledictione respectu Dei, sicque ei
quadrat vtraque definitio proposita, desumpta
ex doctrina D. Thomæ 2. 2. q 13. art. 1. Atque
ita traditur, & declaratur eius essentia à Do-
ctoribus. Albertin. de agnoscen. q. 27. num. 1.
Suarez tom. 1. de relig. tract. 3. lib. 1. cap. 4. n 1.
13 & Bañes 2. 2. q. 13. art. 1. notab 2. Pro maiori
tamen declaratione, & decisione dubiorum huc
spectantium perpendendæ aliquæ particulæ.
14 Dixi *verbum*, seu *locutio*, quia blasphemia
essentialiter non consistit in factis, sed in verbis,
vt est omnium sententia contra Alphonsum de
Castro lib. 1. de iust. hæret punit. cap 12. Me-
noch. de arb tr. lib. 2. cent 4. casu 376. & Cor-
dub. in quæst. lib. 5. q. 17. §. 15. notab. 1. qui
asserunt, quod committeretur blasphemia ab
homine, qui in contemptū Dei lapides in cœlū
proijceret, cederet, vel conculcaret imagines,
vel Eucharistiam, aut hanc, vt communem,
& vsualem panem comederet, & similia.
15 Verum eorum assertio meritò ex mente Diui
Thomæ, d. art. 1. S. Augustini citati, & aliorum
Patrum reijcitur à reliquis, maximè ab Alens.
3. par. q. 13. mem. 6. Nauar. in summ. cap. 12.
num. 81 Suarez vbi supra cap. 4. & Sanctarello
tract. 3. de blasphem. cap. 1. dub. 3. nu. 5. Nam
quando dicitur blasphemia esse verbum intel-
ligitur propriè de verbo oris; & declaratur à
contrario eius, nempè laude diuina, quæ tan-
tum proprio verbo fit, & est actus solius oris,
iuxta illud psalm. 33. semper laus eius in ore
16 meo. Hinc D Th. 2. 2. q. 103. art. 1. ad 3. assignat
discrimen inter laudem, & honorem, quod illa
per sola verborum signa, hic vero per quacum-
que

que signa externa exhibeatur, ergo blasphemia propriè dicta, quæ laudi Dei opponitur, pari modo verbis tantum exprimetur, maximè cum infamationem in se contineat, quæ non
17 fit sine verbis. Et confirmatur, quia alias idololatria, & alia similia vitia possent dici bla-
18 sphemia, quod nullus concedit. Facta ergo illa proijciendi lapides in cælum, cõculcandi imagines, Eucharistiam &c. non sunt blasphema propriè loquendo, sed sacrilega, vel etiam hæretical a, & hinc sub iurisdictione Inquisitoris.
19 Quamquam dicuntur aliquando blasphema largo modo, seu impropriè, vel consequenter, quod coniuncta sint cum verbis blasphemis, vt bene notat Sanctarellus adductus, & ait ita esse exponenda aliqua loca Scripturæ sacræ, vt 2. Esdræ cap. ibi. Feceruntque blasphemias grandes &c. & illud Matt. 27. blasphemabant eum &c.
20 Dixi *contra Deum*, & non est cur addatur contra Sanctos, vt addit Nauarr. loco citato num. 81. cum sine hac additione sit completa definitio blasphemiæ, & iam subintelligatur. Nam contumelia in Sanctos non censetur propriè blasphemia, nisi quatenus aliquo modo in Deum profertur, & in suis Sanctis ipse maledicitur, vt docet expressè D. Thomas 2.2. q. 13. art. 1. ad 2 sicut, inquit, Deus in Sanctis suis laudatur, in quantum laudantur opera, quæ Deus in Sanctis efficit; ita & blasphemia, quæ fit in Sanctos, ex consequenti in Deum redun-
21 dat. Quemadmodum est etiam blasphemia maledicere creaturis rationabilibus, & irrationabilibus, vt sunt effectus, & opera Dei secundum eumdem D. Thomam 2.2. q 76. art. 2. quem in vtroque reliqui sequuntur, præcipuè Caiet. ibi, Valentia disp. 5. q. 19 pun. 1. & Suarez vbi supra cap. 5. declarans optimè qualiter blasphemia contra Sanctos fit etiam contra Deum, quia cadit in huius opprobrium, licet sit indirectè, & implicitè à blasphemante volitum.
22 Nihilominus opportunè exprimuntur in edicto Sanctæ Inquisitionis blasphemiæ in Deum, & in Sanctos, & præsertim in Sanctissimam Virginem, & Deiparam Mariam: Sumiturque expressio ista ex iure Canonico, cap. 2. de Maledicis, ibi, si quis contra Deum, vel aliquem Sanctorum suorum, & maxime contra Beatam Virginem linguam in blasphemiam publicè relaxare præsumpserit atque ex Glossa in illud ad Ephes. 4 Blasphemia auferatur à vobis, addit ipsa, in Deum, & in Sanctos, & eu prima diuisio blasphemiæ.
23 Dixi *per modum contumeliæ*, seu conuicij, quo derogatur diuinæ excellentiæ; non tamen requiritur ad rationem essentialẽ blasphemiæ, vt quis directè velit talem derogationem; sed sufficit si ijs cir umstantiis, & eo modo blasphemat, vt huiusmodi locutione in actu exercito diminutionem dignitatis diuinę significet.
24 Quamquam negari non potest esse magis cõsummatam blasphemiam, quando adest illa peruersa volunras, seu intentio contumeliam inferendi Deo; & hoc modo blasphemant semper damnati, diciturquè blasphemia formata, quia procedit ex illa mala intentione, seu ex odio Dei; sicut fides dicitur formata, quæ procedit ex caritate, seù est coniuncta cum ea. E contra vero blasphemia, quæ non prouenit ex
25 odio Dei, sed ex ira, vel alia animi passione dicitur informis, & non omnino completa; licet iam hab at veram rationem blasphemiæ, ita docet, & diuidunt in blasphemiam formatam, & informem Petrus Ledesm. tom. 2. summ. trac. 1. cap. 9. concl. 4. Sanchez lib. 2. in Decal. cap. 32. nu. 2. & Sanctarellus tract. de blasphemia lib. 2. & alij.
26 Blasphemiæ diuisio in internam, & externam expressa in Regula traditur à D. Thoma 2.2. q. 13 art. 1. ab omnibus recepto, & explicatur bene à Suar. citato cap. 4. supponendo quod dictum iam supra, blasphemiam consistere in verbo contumelioso; hoc autem duplex est, aliud prorsus internum mentis, seù intellectus; & aliud externum, siue sensibile linguæ corporeæ: per illud blasphemant Dæmones, & animæ damnatæ in inferno, per hoc homines scelerati in hoc modo. Sicut duplex est laus, altera merè intellectualis, qua Sancti Angeli, seu beati spiritus Deum laudant; altera linguæ materialis, qua viri pij eidem benedicunt. Distinguendum
27 verò inter affectum, seu voluntatem blasphemandi, & ipsam blasphemiam internam, quæ sine dubio ad intellectum spectat, & est huius actus formalis, licet à voluntate recipiat, quòd sit voluntarius.
28 Valdè celebris est inter Doctores diuisio illa blasphemiæ in hereticalem, & nõ hereticalem, seu simplicem, traditur ab Eymer c. in Direct. par 2. q 41. Peña ibi comm. 66. Azor. to. 1. lib. 9. cap. 28. q. 5. & Ledesma vbi supra concluf. 6 Albert de agnosc. q. 6. num. 25. Sanchez dict. c. 32. num. 36. & Suarez tom. 1. de Relig. tract 3. lib.
29 1. cap. 5. Declaratur quòd hæreticalis sit, quę errorem, vel saporem erroris contra fidẽ continet; & sit quando per verbum indicatiui modi aliquid fidei contrarium asseritur, seu tribuitur Deo, quod ei non conuenit, aut negatur, quòd ipsi soli competit vel hoc applicatur creaturæ, sed de hoc plura statim.
30 Alterum membrum blasphemię simplicis, seu non hereticalis sic exprimitur ab omnibus precipuè à Sanchez citato nu. 3. & ab Azor dicto cap. 28. q. 2. consistere scilicet in dicendo aliquid contra Deum, vel Sanctos, quod eorum honori deroget; vel magis specificè in nominando, quæ Deo, & Sanctis competunt, absque iusto & debito honore, ac reuerentia, irridendo, aut per ea turpiter, & inhonestè iurando (quamquam non semper blasphemia cũ iuramẽto, aut per ea vnio coniuncta, vt notat benè idẽ Azor ex D. Thoma 2.2. q 13. art 1. ad 3.) Hinc
31 sub titulo de Maledicis iuris canonici blasphemi in Deum, vel Sanctos continentur, quod blasphemia, vt iam dictum, nihil aliud sit nisi conuicium in Deum, vel Sanctos conectum; ex Hugone Sancti Victoris affert Couar. in cap. quamuis pactum, de pactis in 6. p. 1. §. 6. n. 8. & ex hoc Azor citatus, q. 1.
32 Formulæ seu modi dictæ blasphemiæ simplicis, seu non hæreticalis diuersi à Doctoribus, ma-

ximè à Sanchez vbi supra num.36.& ab Anto-
nio Sanctatello cap.2. adducuntur: exemplifi-
cat ille cum Eymerico in Direct.2. p.q.41. n.1.
maledictus sit Deus,hispanicè, malgrado aya
Dios,& eum Bañez 2.2.q.13. numero 1.tædeat
Deum,idest posete Dios,similiter a dispecho de
Dios,ad Dei dispectum hoc faciam;item si quis
dicat,reddes mihi pecuniam,quam tibi mutuã
dedi,etiam si nolit B.Virgo,cum sensus sit, red-
des mihi pecuniam ad dispectum B. Virginis:
33 ita adductus Sãctarellus,cum Claro §. blasphe-
mia, Menoch.de arbitr.lib.2. cont.4. casu 375.
num.7 & alijs. Ex quorum omnium mente est
etiam blasphemia, iurare per vitam Dei,vel per
vitam alicuius Sancti; nam tunc significatur,
quòd si non sit verum id quod dicitur, velit vt
34 Deus,vel Sancius puniatur in vita.Secus alij,vt
Graffius 1.p. decis.lib.2. cap.2. num. 13. & De-
cian.in trac.crimin.tom.2.lib.6. cap.2.num.13.
& quidem non improbabiliter sentiunt;nisi for-
te sic iurans dictam punitionem intendat; sine
hac enim intentione tantum adducitur Deus
in testem veritatis; sicut adduceretur absq vlla
blasphemia ab eo,qui hac forma iuraret, viuit
Deus,vti sępe iurabant Sancti Prophetæ, vt pa-
ter ex scriptura sacra. Vide plura apud Sancta-
35 rellum, & Sanchez. Qui benè docet, vniuersa-
liter esse blasphemias simplices, quascumq. in
Deum vel Sanctos maledictiones,& verba con-
tumeliosa: de formulis, seu modis blasphemiæ
hęreticalis, paulo post dicetur.

Quam graue peccatum blasphemia,& cuinam virtuti opponitur?

REGVLA CXXXVIII.

36 BLasphemia tametsi ob inaduertentiam,
vel ob nimiam iræ passionem possit ali-
quando esse tantum veniale,imo nullum:ex suo
tamen genere, seu ex vi materiæ semper est
mortale peccatum;& quidem grauissimum at-
tentis virtutibus, quibus oppositum; & pręcep-
tis,quibus vetitum,ac multiplicibus pęnis,qui-
37 bus punitum. Absolutè loquendo blasphemia
opponitur virtuti Religionis, cuius est Deum,
sanctosq.reuereri, quandoq; etiam ratione ad-
iunctæ hæresis,vel infidelitatis fidei virtuti, aut
38 eius confessioni contrariatur. Atq. ob vtram-
que oppositionem primo, & secundo Decalogi
præcepto prohibetur.

39 CErta, & communis est doctrina
apud auctores Theologiæ moralis, in
quouis genere peccatorum posse dari actum
cum sola malitia veniali, aut cum nulla ob de-
fectum aduertentiæ, siue hæc ex nimia passio-
ne, siue aliunde proueniat. In genere autem
40 peccati blasphemię id precipuè habere locum
tradunt cum D.Tho.2.2.q.13 art 2. ad 3.(idem
affirmante de periurio,q 89.ar.3.ad 2.) eius ex-
positores, & alij, vt Alensis par. 2. quæst.131.
memb.3.Couar.de pactis, 1. par. §.5. num. 10.
Suarez tom.1.de relig.trac.3.lib.1.cap.6.& San-
ctarellus tract.de blasphemia cap 4.dub.2. Ra-
tio est quia sæpius proferuntur blasphemiæ ab
hominibus contra Deum, & Sanctos ex tali pas-
sione iracundiæ, vt omnem rationis vsum præ-
ueniat,sitq.motus primo primi,& non actus hu-
mani,atq.ideo tunc nullam continebunt mali-
41 tiam. Si tamen proferantur cum aliquali, seu,
semiplena deliberatione, ac sint motus primo
secundi, excusabuntur quidem à malitia mor-
tali,sed non à veniali.
42 Verum vbi adest plena deliberatio in pro-
latione cuiusuis blasphemiæ, & complete ad-
uertit homo se peccare, seu blasphemare;nun-
quam deest in ea peccatum mortale. Ita præ-
ter Doctores num. præcedenti citatos Bannes,
& Aragon.2.2.q.13.ar.2.Valent.ibi,disp.1. q.13.
pun.1. Caiet.in Summ.verb.blasphemia,& Say-
rus in claui reg. lib.6.cap.13.num. 5. Inde pa-
tet,quia in genere peccati blasphemię non da-
43 tur, nec dari potest paruitas materiæ,ratione
cuius,quod est de se mortale, fiat veniale; ergo
quoties cum plena aduertentia blasphemaue-
rit homo, peccabit sine dubio mortaliter; an-
tecedens sic ostenditur; nam per blasphemiam
grauis Deo, & Sanctis infertur iniuria, eorumq.
honor, & cultus valde diminuitur.Si enim gra-
uis,& atrox censetur iniuria à persona vilitilla
44 ta Magistratui, vel Senatori,prolatis in eos ma-
ledictis § atrox instit. de iniur. & l. Prætor §.
atrocem ff. eodem; quanto magis erit grauis
iniuria illa,quæ Deo,vel Sanctis per blasphemiã
infertur, ergo ratione materiæ non potest esse,
nisi peccatum mortale.
Limitat hoc, & optimè cum Bañes, & Ara-
45 gon, & Sayro adductis, Sanchez lib 2.in Decal.
cap.32.num.42. esse scilicet solum veniale con-
uicium in Sanctos,non vt Sancti sunt;sed ex alio
respectu ob paruitatem materiæ, vt si quis per
iocum diceret,Sanctos Ioannem, & Paulũ fuisse
Eunuchos, & Sanctos Crispinum, & Crispinia-
num fuisse sutores. Quamquam bene docet
46 idem Sanchez num. 41. ex mente Nauar. in
summ.cap. 12.num.48. contrahi culpam mor-
talem ab eo, qui per iocum nominat membra
pudenda Christi Domini, vel Sanctorum,quia
sic eis non leuis irreuerentia infertur. Nisi fortè
iocus sit talis,qui omnino auferat irreuerentiæ
47 rationem, & consequenter rationem blasphe-
miæ:ita ibidem Sanchez;cui adhęreo.
48 Grauitas maxima, & atrocitas peccati blas-
phemiæ ex diuersis capitibus perspicitur.Primò
ex eo quod vbi in Sacris litteris eius fit men-
tio,nomen benedictionis sumatur per Antiphra
sim,ita 3.Regum cap.21.Benedixit Deo, & Re-
gi,idest maledixit, seù blasphemauit,Iob.2.Be-
nedic Deo,idest maledic,seu blasphema; horret
enim animus sacri scriptoris nomen maledi-
ctionis, seu blasphemiæ vsurpare ob atrocita-
tem criminis; ac proinde vtitur antiphrasi. vt
notatur in Catechismo Romano, tract. de 2.
præcepto Decal.num.29.Perspicitur item atro-
49 citas blasphemię ex dispositione Concilij La-
teranensis,sub Leone X.sess 9 §.ad abolendam,
per sequentia verba,quicumq. blasphemantem
audie-

audierint, eum acriter verbis obiurgare tenea-tur, si citra periculum suum id fieri posse contingat. Quod Consilij præceptum nouum est,
50 & distrinctum ab eo iuris diuini, quod de correctione fraterna traditur, Matth. 18. cum hoc sit exequendum cum suaui monitione, & illud cum graui obiurgatione, ac reprehẽsione, etiam absq; spe emendationis obiurgati. Ita Nauar. in Summ. cap. 12. num. 83. Graff. lib. 2. par. 1. decis. cap. 19. num. 16. & cum alijs Sanctarellus cap. 6. de blasphemia, dub. vnico. Et quamuis Azor.
51 tom. 1. lib. 9 cap. 28. q. 7. distinctionem inter hæc duo præcepta non admittat, benè tamen ait illud Concilij Lateranen. non fuisse vsu receptum. Dein grauitas maxima blasphemiæ de-
52 prehenditur ex inflictis acerbissimis supplicijs, & pœnis in Deum, vel Sanctos blasphemantibus, hinc Sennacherib cum 185. millibus ob blasphemiam cæsus est, & Pharao in mari rubro mortuus, dixit enim impius Princeps: Non noui Dominum. Similiter Syri dicentes Deus montium est, Dominus eorum, & non est Deus vallium, multi à paucis Israelitis in Valle prælio occisi sunt. 3. Reg. 20. D. Paulus blasphemum Satanæ tradidit, 1. Timoth. cap. 1. Antichristus etiam blasphemus deijcietur in Infernum, Apocal. 13. & 19. Arius in Filium Dei blasphemans viscera effudit, dum aluum purgabat. Lingua tandem
53 Nestorij à vermibus fuit erosa, eò quod diceret B. Virginem esse quidem Cristiparam, non Deiparam: atq; similia sæpe apud Historicos. De pœnis ex iure blasphemo iniugendis dicemus Deo dante lib. 6.
54 Verum de grauitate peccati blasphemiæ loquendo comparatiue, vt hinc iam constet de eius oppositione cum aliqua virtute, pro certo habetur apud omnes odium Dei, disperationẽ, & infidelitatem esse grauiora peccata, quàm peccatum blasphemiæ, ob eam rationem, quod opponantur virtutibus præstātioribus, nimirum Theologalibus, odium Dei charitati, desperatio spei, & infidelitas fidei diuinæ. At blasphemia
55 cum opposita sit per se, & ex sua natura soli virtuti morali Religionis, (nisi fortè blasphemans per accidens habeat errorem contra fidem, quo casu ex D. Thoma 2. 2. q. 13. ar. 2. est etiam infidelis) dictis tribus exceptis: peccatum blasphemiæ in grauitate, & enormitate superat quæcumq; alia peccata, etiam homicidij, & periurij, ita cum D. Thoma. eadem q. 13. art 2. ad 2. & ar. 3. ad 2. Valent. disp. 1: pun. 2. Sotus lib. 8. de iustitia q. 2. ar. 3. Sanctarellus cap. 5 trac. de blas.
56 phemia, dub. 1. Ratio est eadem iam tacta, quia eo grauius est peccatum quo præstantiori virtuti opponitur; sed inter virtutes morales præstantior est Religio, cui contrariatur blasphemia; ergo hęc in grauitate malitiæ superat pec-
57 cata, quæ opposita sunt illis. Nec refert quod homicidium grauius soleat puniri, quam blasphemia; nã in hac vita merito grauius puniuntur ea peccata, quæ statum Reipublicæ, & eius quietem magis auertũt, quale est homicidium,
58 N. que item refert, quod periurium etiam sit Religionis virtuti contrarium; nam ex mente D. Augustini lib. contra mendacium cap. 9. peius est blasphemare, quàm peierare, cum peierando falsæ rei Deus adhibeatur testis, blasphemando autem de ipso falsa dicantur, sic vtrique difficultati satisfacit Sanctarellus adductus numero 3. & 4.
59 Tandem quibus præceptis blasphemia prohibetur? verum quod in fine regulæ asserimus esse nimirum prohibitam primo Decalogi præcepto, eum opponatur Religioni, quà debitus Deo honor exhibetur, & dicto præ cepto exhiberi iniungatur; vel opponatur confessioni fidei, vbi per accidens blasphemiæ adiungitur infidelitas; & hæc eodem præcepto sit interdi-
60 cta. Item esse blasphemiam vetitam secundo Decalogi præcepto, eò quod magis in vanum nomen Dei assumat, qui aliquid falsum de Deo asserit, quam qui confirmat falsum per Dei nomen; ità ex D Thoma 2. 2. q. 13. art. 2. Sanchez lib. 2. in Decal c. 32. num 8.

De quibus blasphemijs cognoscant Inquisitores, & qualiter hæreticales innotescunt, aut iudicantur.

REGVLA CXXXIX.

61 Contra hæreticales tantum blasphemias aut saporem erroris fidei diuinæ oppositi aliqualiter habentes procedunt Inquisitores. Nonnullæ ex eis faciliè cognoscuntur esse tales tum ex modo ipsas proferendi, tum ex clara earumdem materia, vt si quis per indicatiuum modum aliquid fidei manifestè contrarium
62 de Deo affirmet, vel neget. Aliæ vero quod sapiant hæresim difficulter, etiam ex parte modi prolationis innotescit; quare singulę perpendendæ, vt indicentur, sicq exactè in particulari, quoad poterit, fiet.

63 Doctrina huius Regulę & explicatio eius pernecessaria est Consultori sanctæ Inquisitionis pro qualificandis blasphemijs, assignandisq; illis, de quibus Inquisitores cognoscere, & iudicare possunt. Quippe ex communi omnium ferè sententia de solis hæreticalibus, aut quoquomodo hæresim, seu infidelitatem sapient bus cognoscunt, & iudicant, secus de
64 alijs simplicibus, & haud errore infectis, ità Simanch. de Cathol. instit. cap. 8 Couar. de pactis par. 1. S. 7. Eymeric. par. 2. Direct. quæst. 41. & ibi Peña, Cõmen. 66. Azor tom 1. lib. 9. cap. 28. q. 5. & Sanchez lib. 2. in Decal. cap 32, num 73. sicq; vsu receptum vidi semper spatio 36. annorum, per quos munus Consultoris in Sacro Tribunali sanctæ Inquisitionis iugiter exercui, quod Inquisitores tantum processerint contra eos, qui protulerunt blasphemias continentes, vel sapientes hæresim.
65 Nihilominus vnus Sanctarellus nouiter prodijt non sine aliquo fundamento asserens c. 8. tract. de blasphemia, etiam dub. 1. num. 1. spectare ad Inquisitores cognitionem, & iudicium de blasphemijs haud continentibus hæresim, vel saporem eius, si sint graues, & impiæ, vt communiter tales esse constat ex dictis; fundat as-

sertio

sertionem suam in Bulla Iulij III. incipit, in multis, vbi súmus Pontifex non distinguendo inter hæreticales, & non hæreticales, omnium blasphemiarum iudices constituit Inquisitores, ibi, Iudices vero tam horrendi, & impij criminis deputamus, & instituimus RR. DD. Inquisitores nostros Generales, quos volumus
66 &c. Doctrinam hanc nouam Sanctarelli notat benè Diana par. 4. tract. 7. resol. 8. & eam non refutat, nec ego refutabo, sed sapientioris iudicij trutinæ relinquam. Solum hic aduertam id quod nec Sanctarellus, nec Diana notarunt, vt debuerunt, dispositionem dictæ Constitutionis Iulij tantum esse contra blasphemantes in Alma Vrbe Romæ, vt patet ex titulo, & contextu eius: Atq. non video quomodo possit trahi ad blasphemantes extra
67 ipsam. Equidem ad hos potuisset extendere hic Pontifex, vel alius vniuersali Bulla sic contra quoscumq. blasphemos disponere, sicuti dispositum fuit iure nouo, maxime per constitutionem Sixti V. incip. Cæli, & Terræ, vt Inquisitores de quibusuis sortilegijs, etiam simplicibus, & non sapientibus hæresim cognoscūt; tametsi attento iure antiquo de solis hæreticalibus cognoscere possent, vt alibi à nobis fuit traditum; sed talis extensio, vel dispositio contra blasphemias non hæreticales vbicumq. prolatas adhuc non apparet.
68 Meo sanè iudicio esset valde optandum vti rationabile, & conducens ad bonum Ecclesiæ Catholicæ, vt de blasphemijs non sapientibus hæresim pro quouis loco Inquisitores fidei legitimi Indices constituerentur; quandoquidem istæ magis ad saporem hæresis, quam sortilegia simplicia videantur accedere. Quod
69 inde ostenditur manifestè; quia tametsi non sit de ratione blasphemiæ, vt in actu signato, seù enunciatiuè aliquid falsi contineat, in actu tamen exercito, seu ex modo saltem proferendi eam, nunquam deest falsitas in ipsa, vt cum inhonestè pudenda Christi, aut Sanctorum membra nominantur, ista in in eis irrisorio, & contumelioso modo reperiri à blasphemãte significatur, quod prorsus est falsum, ità Caiet. 2. 2. q. 13. art. 1. ibi Bañes notabil. 2. Aragon. concl. 3. Valent. disp. 1. pun. 1. Tolet. lib. 4. Summ. cap. 13 n. 6. Simancas de Cathol. instit. tit 8. n. 2. Sanchez lib. 2. in Decal cap. 32. nu. 6.
70 & alij: quibus cur Suarez tom. 1. de Religione tract 3. lib. 1. cap. 4. n. 9. & Azor, tom. 1. instit. moral. lib. 9. cap. 28. q. 1. & 2. non consentiāt, nequaquam percipio.
71 Contra hæreticales itaq. tantum blasphemias, vel saporem hæresis continentes procedunt extra Vrbem Inquisitores; vnde quæ-
72 nam sint istæ diligenter perpendendum. Primò quotiescumq in actu signato, seu enunciatiuè per modum indicatiuum aliquid dicitur contra Deum, fidei oppositum, est manifesta b asphemia hæreticalis, siue affirmando de Deo, quod ipsi secundum fidem non conuenit, siue negando de eo, quod conuenit; vel etiam tribuendo creaturæ id, quod ridè Deo soli competere fides docet; aut de his etiam dubitationem aliquam verbis ostendendo.
73 Exempla clara sunt, Deus est iniustus, acceptor personarum, non est omnipotens, non credo in Deum, *discredo di Dio*, renego Deum, fidem, crucem, puritatem Deiparæ &c. Tradūt Eymericus in direct. 2 p. quæ. 14. & ibi Peña comm. 66. Roias de hæret. p. 2. assertione 12. nu. 170. Suarez tom. 1. de Relig. tract. 3. lib. 1. cap. 5. Sanchez lib. 2. in Decal. cap. 32. nu. 36. & alij communiter. Ratio est, quia dicta exē-
74 pla, & similia, sic per modum indicatiui prolata fidei abnegationem, vel infidelitatem in mente blasphemantis connotant.
75 Dixi connotari tunc abnegationem fidei, vel infidelitatem, non quod blasphemia hæreticalis habeat necessario coniunctam heresim, aut infidelitatem, cum possit esse sine ea.
76 Pro cuius intelligentia notandum id, quod egregiè docent Sanchez vbi proximè, num. 3. & Valentia 2. 2. disp. 1. q. 13. pun. 2. cum Caiet. eadem quæst art. 1. vers. ad euidentiam horū, & Castro lib. 1. de iust, hæret punit. cap. 12. blasphemiam non consistere in sentiendo aliquid contra Deum; sed in dicendo; infidelitatem verò, seu hæresim, e contra in assensu aliquo
77 falso de Deo. Vnde licet blasphemia non sit propriè infidelitas, nec eius species, potest tamen inueniri coniuncta cum infidelitate, seu hæresi, & ab ipsa separata, vt si quis dicat Deus est iniustus, credens ita esse, erit simul hæreticus, quatenus credit; & blasphemus, quatenus dicit; si credit, & non dicit erit tantum hæreticus; si deniq. dicit, & non credit, erit solum blasphemus; eius tamen blasphemia vocatur hæreticalis, quia est de materia contra fidem; & quia ipsam proferens errorem in mente contra eandem fidem habere præsumitur.
78 Est item manifestè hæreticalis blasphemia, si quis per falsos Deos, aut idola, vt per Iouem, vel Mercurium verè, vel falsò iuret; quæ blasphemia à Sanchez citato, & à Sanctarello tract. de blasphem. cap. 2. dub. 2. meritò reponitur in primo gradu, tanquam omnium nefandissima; quia simul est actus Idololatriæ; cū honorem, qui soli Deo vere debetur, sic iurās falsis Gentilium Dijs tribuat, atq affetat ipsos Deos, aut Idola, seu Dæmonia in eis loquentia esse summam, & infallibilem veritatem: quod attributum soli Deo vero competit. Si-
79 militer ob eandem rationem, est clara, & grauissima hæreticalis blasphemia, si quis iuret per quamcumq. creaturam, non vt est, quid Dei; sed in ea sistendo, vt ex doctrina D. Thomæ 2. 2. q. 89. art 6. & Soti lib. 8. de iust. qu. 1. artic. 6. notauit idem Sanctarellus, & Suarez tom. 1. de relig. tract. 3. lib. 1. cap. 4. quia qui iurat per creaturam sistendo in ea, tribuit ipsi esse summam, & infallibilem veritatem, ac pro inde blasphemat tribuendo creaturæ, quod est proprium solius Dei, nempe adduci in testem, tanquam summam, & infallibilem veri-
80 tatem. Tandem vniuersaliter loquendo, vt ex communi omnium adducit Diana vbi supra, quæcumq. sunt propria solius Dei, quoties quis tribuit creaturis, id verbis exprimēs, toties hæreticaliter blasphemat. Hinc sine

illius sit debère fieri id, quod blasphemans
profert, etiamsi Deus sua omnipotentia nolit.
97 Vndè merito reijciendi sunt vti falsò sentiē-
tes, nullo modo esse blasphemia dicta verba,
al dispetto di Dio, nempe Baldus lib. 3. consil.
476. Angel. in l. his verbis, ff de hæred. instit.
Alexander ad Bartol. in l. apud Labionem, §.
ait prætor, de iniur. & Felin. in proœmio De-
cret. n. 11. sicuti reijciuntur à Mascardo lib. 1.
de probat. conclus. 194. n. 3. Menoch. de arbit.
lib. 2. cent. 4. casu 275. ab Azorio to. 1. lib. 11.
cap. 3. q. 2. & ab alijs.
98 Modus dicendi vulgaris, può far Dio, non
continet blasphemiam hæreticalem, sed tan-
tum simplicem, vbi quis sic dicit ex iracun-
dia, vt conuitio Deum afficiat. Imo nullam, si
99 solum intendat dicere, cum exaggeratione,
quod Deus possit facere; est tamen aliqualis
irreuerentia contra Diuinum nomen, & con-
sequenter peccatum saltem veniale, ita San-
ctarellus dict. cap. 2. dub. 1. n. 16.
100 Ad affirmandum esse aliquid certissimum
quandoque vtuntur homines his modis dicē-
di, hoc est Euangelium, hoc ita est verum, si-
cut verum est Christum natum esse de Beata
Virgine, sicut Deus est ipsa veritas, & simili-
bus, in quibus dubitatur, an subsit blasphe-
mia? aliqui vt Suarez tom. 1. de releg. tract.
3. lib. 1. cap. 6. & Sanctarellus vbi supra, nu. 19.
adhærentes Couarruuiæ de pactis, 1. par. § 7.
nu. 9. absolutè asserunt subesse blasphemiam,
& quidem hæreticalem, quia per huiusmodi
loquendi modos cōceditur creaturæ, id quod
est proprium creatoris, nēpe esse prorsus cer-
tam, & infallibilem veritatem, cum in illis tā-
ta certitudo locutioni humanæ tribuatur,
quanta est in diuina, vti per se sonat quiuis
ex dictis modis, hocq; præsumitur saltē, quoad
forum externum de intentione sic loquentis:
vnde fundata mihi videtur istorum Docto-
rum assertio.
101 Nihilominus alij, vt Medina lib. 1. summ.
cap. 14. §. 2. Azor tom. 1. lib. 11. cap. 3. qu. 2. &
Sanchez in Decal. lib. 2. capit. 32. bene sub di-
stinctione respondent, quod blasphement sic
dicentes, & comparantes, si intendant profi-
teri tantam esse certitudinem in ijs, quæ di-
cunt, quanta est in prolata fidei veritate. E
102 contra verò quod nullo modo blasphemēt;
si velint aliquam tantum similitudinem, &
non æqualitatem indicare, nempe suo modo,
hoc, quod dicunt, sit ita verum, sicut est verū
Euangelium &c. Atq. in hoc etiam videtur in-
clinare Suarez & placet quidē hæc respōsio.
103 Quid eadē de illo modo loquendi, quan-
do in infortunijs contingentibus, quis dicit,
sic erat futurum? Resoluitur breuiter talem
modum loquendi non esse passim vsurpandum
eò quod per ipsum videatur significari Deum
hominibus imponere necessitatem absolutam
& non esse admittendos contingentes rerum
euentus, quod dicere de se blasphemia est
104 hæreticalis. Verum si intelligatur non de
necessitate absoluta, tollente libertatem hu-
manam, & rerum contingentia; sed de neces-
sitate conditionali, & ex suppositione, qua
omnia à Deo ordinata, & præuisa necessario
eueniunt, tunc ille modus loquendi nulla ra-
tione est malus, ita ijdem Sanchez num. 35. &
Sanctarellus nu. 17. cum Corduba in Summ.
q. 62. & cum alijs.
105 In edicto Sanctæ Inquisitionis merito fit
peculiaris mentio de euomentibus blasphe-
mias contra Sanctissimam Virginem Deipa-
ram Mariam, & non contra particularem ali-
quem Sanctum, ob hanc sine dubio rationem,
quod tametsi omnes blasphemiæ sint per se
eiusdem speciei, quippe oppositæ eidem vir-
tuti religionis, vt dictum supra; ac proinde
eiusdem specificę malitiæ, præter diuersas ma-
litias, quæ per accidens eis adiunguntur op-
positas alijs virtutibus, vt malitiam hæresis
contra fidem, aut malitiam desperationis cō-
tra spem, vel malitiam odij Dei contra cari-
tatem, si ex odio Dei, aut ex desperatione, vel
ex errore fidei contrario proferantur, vt ex
106 communi doctrina affert Sanchez loco ci-
tato n. 38. Nihilominus attenta qualitate, seu
excellentia personæ etiam in ratione blasphe-
miæ, quæuis contra B. Virginem prolata ha-
bet aliquid maioris grauitatis, seu enormita-
tis. Audi Peñam sic istud egregiè asserentem
2 p. Direct. comm. 66. Illæ verò, inquit, inter
maximas blasphemias computandæ sunt,
quę contra Sacratissimam Mariam Virginem
Matrem Dei prolatæ fuerint, has enim diuina
107 etiā vltio grauiter coercet: hæc ille. De cor-
rosione à vermibus linguę Nestorij iam supra
egimus, legendus Nicephorus lib. 18. historiæ
Eccl. cap. 33. Inter blasphemias aduersus B.
Virginem illa præcipuè pias aures valde of-
fendit, horroremq. maximum excitat, cuius
frequens est vsus alicubi in Italia, nempe, Pu-
tana di Dio; esse autem hæreticalem, & seue-
rissime puniendam, etiam in locis, vbi est val-
dè in vsu, iam dubium fuisse declaratum audio
à Sacra Congregatione Vrbis. Quod si dictis
108 verbis, vel alijs blasphemis contra B. Virgi-
nem facta iniqua, & horrenda quis adiunge-
ret, vt si in eius imaginem lapides proijce-
ret eam pedibus conculcaret, fœdaret, si pu-
gione, vel gladio dirumperet, nullum prorsus
dubium scelus multo magis iniquum, magis-
que horrendum committeret, vt per se patet.
100 Quid quod si absque verbis blasphemis per
sola talia facta aduersus Christi Saluatoris, vel
Deiparæ, aut alterius Sancti imaginem quis
furibundus insultaret, vti blasphemus censeri
debeeet, & contra eum, tanquam contra blas-
119 phemum ab Inquisitoribus esse proceden-
dum. Ita cum diuersis ab ipso citatis docet
benè noster Sanctarellus, tract. de blasphem.
cap. 8. dub. 2. n. 6. Atq. hæc pro pręsenti institu-
to de hac materia, de abiuratione, & pœna
blasphemi alibi opportunius.

CAPVT XIX.

De libris prohibitis, deque personis retinentibus eos, legentibus, imprimentibus, & defendentibus, atque de iurisdictione Inquisitorum contra ipsos.

PROOEMIOLVM.

1 PRoponitur materia ista in edicto Sanctæ Inquisitionis per hanc clausulam longiusculam.
*(Ch'habbiano hauuto, ò habbino libri, ò scritti, che contengono heresie, ò libri d'heretici, che
trattano de Religione, ò in qualunque modo prohibiti, senza autorità della santa Sede Apostolica, ò
che l'habbiano letti, ò tenuti, ò stampati, ò fatti stampare, ò difesi, ò li leggano, ò tengano, stampano,
fanno stampare, ò defendono, sotto qualsiuoglia pretesto, ò colore, ò vero libri di negromanzia, ma-
ga, ò continenti incantationi, sortileggij, ò simili superstitioni, massime con abuso di cose sacre;)*
Latinè sic, quod habuerint, vel habeant libros typis excusos, aut manu scripros, in quibus con-
tinentur hęreses; vel libros hęreticorum, tractantes de Religione, aut quouis modo prohibitos,
absq. Sanctæ Sedis Apostolicæ auctoritate, seu priuilegio, aut quod eos legerint, tenuerint, typis
excuderint, vel excudere curauerint, defenderint, aut quod eos legant, teneant, typis excudant,
vel curent excudere, aut defendant sub quouis prætextu, vel colore: vel etiam libros necromã-
tiæ, magiæ, aut eos, in quibus continentur incantationes, sortilegia, & similes superstitiones, ma-
2 xime cum abusu rerum Sacrarũ. Hactenus, clausula edicti; quæ interpretatione indiget, vt magis
expressè constet de multiplici prohibitione librorum: quod præstabitur Regulis sequentibus; sed
primo loco vnum verbum de potestate eos prohibendi.

An, & quatenus potestas in Ecclesia prohibendi libros; quot, & quales modi seu gradus in particulari librorum prohibitum.

REGVLA CXL.

3 HAbet Ecclesia potestatem omnimodam
prohibẽdi libros modi seu gradus ipso-
rum quatuor præcipui assignanrur, alijs alij
strictioris prohibirionis. In primo gradu sub
4 pœna excõmunicationis Papæ reseruatæ, pro
hibentur omnes, qui sunt hæreticorũ, & con-
tinẽt hęresim, vel de Religione ex professo tra
5 ctãt. In secundo sub eadẽ censura ipso facto,
nulli reseruata, prohibentur illi, in quibus est
aliqua hæresis, ant suspicio eius, quamuis sint
compositi ab auctore Catholico. In tertio
6 sub eademmet censura, etiam non reseruata
prohibiti sunt libri, à quouis hæresiarcha, aut
hæretico editi, nondum per Ecelesiam legiti-
mè approbati. In quarto tandem gradu ab-
7 sque vlla censura, ob aliam causam excepta
hæresi, multi libri interdicuntur.

8 CErtum de fide in Ecclesia Catholica re-
periri omnimodam potestatem ad li-
bros prohibendos, & comburendos, atq. con-
trarium dicere esse hæreticum. Ita Suarez de
fide tract. 1. disputat. 20. sect. 2. & Sousa lib. 1.
Aphor. cap. 21. num. 1. Executio autem hu-
9 ius potestatis incipit initio primitiuę Ecelesiæ,
tunc iam prohibitum fidelibus libros Genti-
lium legere, vt testatur Clemen. lib. constit.
Apostolicarum cap. 6. & de combustione eo-
rum habetur cap. 19. Act. Apost. ibi sic: Multi
autem ex eis, qui fuerant curiosa sectati, con-
tulerunt libros, & combusserunt coram om-
nibus: quod suasione, seu iussu Apostolorum,
teste Eusebio lib. 3. de demõstratione Euan-
gelica cap. 8. præstabant ille nouiter conuersi
ad fidem Catholicam, præcipue Ephesini; qui
prius in gentilissimo libris magicos earos ha-
buerant, eos igni tradebant, etiamsi magni
pretij essent, vt traditur expressè in ipso sacro
textu: computatis, inquit, pretijs illorum, in-
uenerunt pecuniam denariorum quinquagin-
10 ta millium. A Concilio item Nyssen. decre-
tũ fuit, vt libri Arrianorũ cõburerentur, quod
posteà Constantinus iussit executioni manda
ri, vt refert Nicephor. lib 8. cap. 18. in Conci-
lio etiam Chalcedon. actio. 3. in Synodo sexta,
can. 63. & in septima, can. 3. in Concilio Con-
stan. sess. 8. ac in alijs Concilijs, Decretis, aut
Bullis Pontificijs citandis, idem iugiter statu-
tum, vt libri hæreticorum, & Infidelium no-
11 xij, quamprimum concremarentur. Atq. hæc
potestas prohibendi, & comburendi similes
libros nõ solum apud Ecclesiasticos; sed apud
sæculares etiam magistratus semper residet.
Hinc circa hoc dispositũ in iure ciuili, l. dam-
nato, & l. quicumq. §. nulli, & §. omnes, C. de
hæreticis, & l. mathematicos, C. de Episcopa-
li audientia.
12 Ex hac proposita executione dictæ pote-
statis tantam eius de fide certitudinem egre-
giè deducit ibi Suarez, atq. conuenientiam
eius-

eiusdem ostendit, efficaciter argumentando,
præcipue à fortiori, Ethnicorum Principum,
seu Magistratuum exemplo, qui libros, quos
rebus pub. noxios iudicarunt, quouis tempo-
re prohibuerunt, aut comburi iusserunt, sic fa-
ctum ab Atheniensibus de libris Pythagoræ,
circa diuinitatem male tractantibus, vt refert
Cic. lib. 1. de natura Deor & Lactant. lib. 1. de
ira Dei. Sic etiam factum de libris Religio-
nis à Numa Pompilio scriptis, quod leues
quasdam Sacrorum causas continerent, vt
auctor est Plutarch. in Num. Tit. Liuius lib. 40.
& D. August. lib. 7. de Ciuit. Dei cap. 34. Plura
circa hoc exempla inuenies apud Simanch.
Cath. instit. tit. 38. apud Lorinum in dicto cap.
19 Act. Apost. & nouissimè apud Torreblan-
cam lib. 3. cap. 15. à n. 6.

14 Notandum hic obiter doctrinæ gratia, in-
de prouenisse, quod Rex Antiochus libros le-
gis Dei, seu veteris Testamenti reputans per-
niciosos, edicto pœnali eos prohibuerit, mili-
tesque combusserint, quoscumq. ipsorũ apud
quemuis inuenissent, vt habetur li. 1 Machab.
cap. 1. Atq ex eodem errore, quod Domitia-
nus Imperator pręceperit, vt omnia sacra vo-
lumina igni traderentur, vt videre est apud
Euseb. lib. 8. Ecclesiast. histor. cap. 2. & apud
Niceph. lib. 7. capit. 3. & refert idem Torre-
blanca loco citato. Atq. hæc satis de dicta po-
testate.

15 Circa quadruplicem gradum librorum pro-
hibitorum constabit manifestè ex vniuscuius
que declaratione: de libris primi gradus ha-
betur expresse in Edicto. Sed expressius in
Bulla Cœnę Domini propè finem primę clau-
sulæ, ibi, ac eorum, (idest hæreticorum) libros
hæresim continentes, vel de Religione tra-
ctantes sine auctoritate nostra, & Sedis Apo-
stolicæ scienter legentes, aut retinentes, im-
primentes, seu quomodolibet defendentes,
ex quauis causa publicè, vel occultè, quouis
16 ingenio, vel colore. Hinc constat, vt libri
quiuis sint prohibiti in hoc primo gradu, &
vt contrahatur excommunicatio reseruata
17 Papæ (de qua reseruatione in ipsa Bulla
Cœnæ, ibi, ceterũ à prædictis sententijs nul-
lus per alium, quam per Romanum Pontifi-
cem &c.) ex duplici capite prouenire, & duas
conditiones simul requiri, nempe vt sint edi-
ti ab hęretico, & vt hæreses, seu errores con-
tra fidem contineant; vel similiter, vt sint
auctoris hæretici, & vt tractent de religione
ex professo, vt explicant cum alijs Sanchez,
18 & Vgolinus citandi. Atq. quoad primum ca-
put, sufficit pro secunda conditione si vna tã-
tum hæresis manifesta in eis contineatur, ita
Sanchez lib. 2. in Dec. cap. 10. n. 34 & Suarez
tom. 5. de censuris disput. 21. sect. 2. quos alij
communiter sequuntur; ob hanc rationẽ, quia
verba Bullæ Cęnæ verificantur, si vnica hæ-
resis contineatur semel tantum expressa in li-
bro; ergo &c. Vndè male Graffius vbi infra re
quirit, vt de hęresi liber ex professo tractet.

19 Petes, qui libri dicantur de Religione ex
professo tractare, vt requirit secunda condi-
tio posterioris capitis? Respondeo cum eisdẽ
Suarez, & Sanchez n. 21. & cum Vgolino de
casibus Papę reseruatis 2. p. cap. 1. esse multi-
plices; primo pertinentes ad expositionem
articulorum fidei, & totius scripturæ sacræ,
vel partis eius; item explanantes totã Theo-
logiam Scholasticam, aut aliquam ipsius par-
tem (secus si explanent philosophiam, vel in-
feriores artes, aut si historias contineant)
20 Agentes etiam de cultu Deo, & Sanctis tri-
buendo, de moribus Christianis, & non po-
liticis, de quæstionibus tandem, seu casibus
conscientiæ. Ratio est quia adest periculum
non exiguum inserendi errores in quolibet
libro tractante ex professo de huiusmodi ma-
terijs, si auctor eius sit hęreticus; propte-
rea adeò strictè prohibetur in Bulla Cœ-
næ.

21 Sed quid de libris, quos Græci, & Armeni
Schismatici de suis ritibus ediderunt? Huc
spectare respondent optimè Suarez tract. de
fide disp. 21. sect. 2. numer. 12. & Sanctarellus
vbi infra (quid quid in cõtrarium dicant alij)
& assignant efficacem rationem; quia isti
Græci Schismatici ritè, vt certò supponitur,
baptizati, semper errant circa varias res fi-
dei, maximè circa processionem Spiritus San-
cti, & circa articulum Romani Pontificis, er-
22 go sunt hæretici. Atq. quod tales libri ab
eis de ipsorum ritibus compositi, tractent de
Religione, nequit vllo modo negari, ergo
comprehenduntur sub prohibitione Bullæ
Cœnæ in secundo capite; imo & in primo, si
in dictis libris, vt contingere sine dubio po-
test, aliquis error contineatur contra fidem
Catholicam; atq. hactenus de libris prohi-
bitis in primo gradu ex quatuor assignatis
in Regula.

23 Iam de prohibitis in secundo gradu inno-
tescit clare ex illa particula Edicti licet val-
dè generali (*ò in qualunque modo prohibiti*)
sed multo clarius in specie ex constit. Pij IV.
edita pro approbando indice librorum pro-
hibitorum, cum Regulis confectis per patres
à Tridentina Synodo delectos, incipiente, Do-
minici gregis; ibi, is quidem, qui cuiusuis auc-
toris scripta propter hæresim, vel falsi dog-
matis suspicionem damnata, atq prohibita
legerit, habueritue, ipso iure in excommuni-
24 cationis pœnam incidat. De qua excom-
municatione etiam fit mentio in Regula 10.
dicti Indicis, ibi, quod si quis &c. & cum nec
hic, nec ibi reseruatio eius exprimatur, nulli
reseruata censetur, vt benè notat Bonacina
tract. de censur. disp. 2. quæst. 5. pun. 4. nu. 2. &
Suarez de fide disp. 20. sect. 2. n. 29.

25 Nota, cũ dicitur scripta cuiusuis auctoris,
intelligi, non hæreticum; si enim auctor sit
hæreticus, vel Apostata, & eius scripta ob hæ-
resim, quam continent, sint prohibita, non
ad hunc secundum gradum, sed ad primum
spectabunt.

26 Nota item, per scripta intelligi tam quæ
manu exarata sunt, quem quæ typis excusa,
vt habetur expresse in ipso Edicto, & testan-
tur Vgolin. vbi supra, ac Sanchez adductus
numer. 28. quia periculum infectionis, ob

quod sit eorum prohibitio, ęque reperitur in
manu scriptis.

Ex dictis deducitur, quod ad hunc secun-
27 dum gradum librorum prohibitorum spec-
tent illi, quorum auctor est aliquis infidelis
non baptizatus, siue Iudæus sit, siue Gentilis,
si errores contra fidem Catholicam conti-
neant; exemplum sit in Thomuld. & alijs li-
bris Hebręorũ Cabalistis &c. quos post Gre-
gorium XIII. per constit. incip. Antiqua Iu-
dæorum &c. ibi si libros hæreticos, vel Thol-
mudicos &c. ac post prædecessores eius Gre-
gor. IX. Innoc. IV. Clem. IV. Honor. IV. Ioann.
XXII. & Iulium III. nouissimè Clemens VIII.
prorsus damnauit, & prohibiit quauis lin-
gua etiam Hebraica editos, per Bullam, in-
cip. Cum Hebręorum malitia &c. etiam
quoad Christianos sub excommunicatione
latę sententię, non reseruata, quia ibi nullum
28 verbum de reseruatione. Sit item exemplum
in scriptis, seu commentationibus super Al-
choranum Mahometi, per quemcumq. infide-
lem non baptizatum elaboratis; si aliquid in
eis contra veritatem fidei Christianę inue-
niatur, vt per se ex dictis patet. At liber Al-
29 choranus, per ipsummet Mahometum cō-
positus inter libros prohibitos huius gradus
reponendus; cum diuersa in ipso fidei Catho-
licæ contraria reperiantur. Quod clare inno-
tescit ex his, quæ tradit Sanctarellus tract. de
hæresi cap. 14. toto num. 7. qui peculiariter
aduertit esse prohibitum Alchoranum Basi-
leæ impressum, cum scholijs &c. pateq. ex
indice librorum prohibitorum; atq. hæc dic-
30 ta sint saluo meliori iudicio Sanctæ Romanæ
Ecclesiæ, aut Sacræ Congregationis pro in-
dice librorum prohibitorum institutæ in Vr-
be à Sixto V. per constitut. incipien. Summa
æterni Dei, cui in primis commissum nego-
tium expendendi, quinam libri sint prohibiti
& qualiter seu in quo gradu.

31 Haud incongruè ad prædictos duos gra-
dus reducimus libros Astrologię iudiciariæ,
seu Geomantię, necromantię &c. aut sortile-
gia continentes, quorum damnatio, & pro-
hibitio stricta extat in Regula IX. Indicis, sed
strictior in constitutione Sixti V. incip. Cœli,
& terræ, confirmata, & ampliata per Vrba-
num Papam VIII. noua Bulla incip. Inscruta-
bilis iudiciorum Dei. Si enim tales libros
sint compositi ab aliquo Astrologo hæretico,
vel Apostata, & in ipsis contineatur saltem
vnica hæresis pertinebunt ad primum gra-
dum, & erunt prohibiti sub excommunica-
tione reseruata in Bulla Cœnę. Si vero sint
editi ab Astrologo, seu auctore Catholico, &
32 contineant hæresim clarè, aut suspicionem
eius, seu falsi dogmatis. (Quę suspicio erit
vehemens, vbi in eis exprimuntur inuoca-
tiones Dęmonum, vel sortilegia qualificata,
maximè cum abusu rerum sacrarum, lenis
vero, seu aliqualis, si exprimantur sola sorti-
legia simplicia, vt patet ex dictis à nobis in
materia de sortilegijs) tunc spectabunt ad
secundum gradum prohibitionis sub excom
municatione ipso facto non reseruata, de qua
in dicta Bulla Pij IV. Dominici gregis &c. ac
Regula 10. Indicis propè finem. Ita affert, &
distinguit Bonacina vbi supra num. 4. cum
Duardo q. 45. concl. 4. num. 19. & Farin. de
hæresi qu. 181. num. 36. Vnde non video quo
33 fundamento absolutè, & vniuersaliter asse-
rant, Suarez de fide disp. 20. sect. 2. num. 29. &
Sanctarellus de hęresi, cap. 14. num. 5. quod
violantes prohibitionem librorum Astrolo-
giæ iudiciariæ contrahunt excommunicatio-
nem Papę reseruatam ex vi Bullę Sixti V. cū
sæpius ipsam attente legerim, & verbum nul-
lum de reseruatione inuenire potuerim, si-
cut, nec in alia citata Vrbani VIII. ad confir-
mationem, & ampliationem illius edita; ergo
standum decisis.

34 Ad tertium gradum pertinent libri pro-
hibiti sub excommunicatione latę sententię
non reseruata, si sint editi à quouis hęretico,
& à fortiori à quouis hęresiarcha, dum non
sunt approbati per Ecclesiam Catholicam;
etiamsi non contineant hęresim, & fuerint
compositi ab eo antequam hęreticismũ am-
plecteretur; dum esset adhuc Catholicus, cō-
stat ex sæpius citata Bulla Pij IV. Dominici
Gregis, is quidem, qui hæreticorũ libros &c.
& ex Regula X. Indicis, & docet idem Bona-
cina num. 38. assignatque efficacem ratio-
nem, quia eo ipso, quod liber est compositus
ab homine hæretico, & multo magis ab hæ-
resiarcha, insurgit nō leuis suspicio, in eo cō-
tineri aliquam hæresim, aut falsum dogma
contra fidem, quamuis fuerit editus, antequā
auctor eius fieret hæreticus, vel apostata; er-
go meritò, dum non est approbatus ab Ec-
clesia Catholica, prohibetur sub dicta cen-
35 sura; Facta autem legitimè per Ecclesiam
Catholicam approbatione, iam nullo modo
erit prohibitus.

36 Nota, quod nomine hęretici in hoc loco, &
in superioribus intelligatur non qui ex igno-
rantia etiam culpabili aliquem errorem con-
tra fidem protulit, sed qui hæreticus forma-
lis habetur, & re vera est cum pertinacia;
quamuis per sententiam iuridicam non sit
adhuc declaratus, & de hæresi condemna-
tus: ità Suarez de cens. tom. 5. disp. 21. sect. 2.
num. 15. Sanctarellus loco citato cap. 23. n. 5.
37 & alij. Quidquid dicat Graffius lib. 4. deci-
sion. cap. 18. num. 40. quod debeat intelligi de
hęretico iam declarato iuridice, & condem-
nato. Vndè eius dictum, vt falsum reijcitur
à Sanctarello ibidem, & meritò quidem; quia
nullibi, neq. in Bulla Cœnę, neq in constit. Pij
IV. neque in Indice exprimitur vllo modo,
quod ibi sit sermo de hęretico per senten-
tiam condemnato, & declarato; sed tantum
de hæretico simpliciter [illegible].

38 Nihilominus certius decisa locum habent
in hæreticis declaratis, & condemnatis pro
talibus, quia damnato auctore, etiam eius li-
bri censentur damnati, cap. fraternitatis de
hæreticis, & cap. nullus 3. q. 4. & adducit Fa-
39 rin. de heres. quęst. 139. §. 1. num. 22. citans
multos. Hi autem quinam? Innumeri penè
sunt, præcipui tamen illi expressi in Indice
Romano

Romano librorum prohibitorum; qui in
tres diuiditur classes, vt habetur in Præfatio-
ne eius. Prima continet nomina eorum,
40 qui aut hæretici, aut nota hæresis in suis
scriptis suspecti fuerunt, præcipuè nomina
hæresiarcharum. Secunda refert, non aucto-
41 res, sed libros ipsos prohibitos, licet cogniti
sint illi, & certi, qui hos ediderunt. Tertia as-
signat libros prohibitos incertorum aucto-
42 rum. Ad cognoscendos itaq. tam hæreti-
cos declaratos iuridice, quam eorum libros
prohibitos, recurrendum ad has classes per
Patres à Tridentina Synodo deputatos olim
assignatas, & postea decursu temporis, iussu
præcipuè Sixti V. valide auctas: recurrendū
item ad varia decreta, siue à Congregatione
Sancti officij contra hæreticam prauitatem,
siue ab alia dicta supra Congregatione In-
dicis, siue à Magistro Sacri Palatij circa li-
bros prohibitos, edita; ac ipsi Indici adiun-
cta per Adm. Reu. Patrem Fratrem Franci-
scum Magdalenum Capiferreum Illustrissi-
mi Ordinis Prædicatorum prædictæ Congre-
43 gationis Indicis secretarium. Qui anno
1632. clariori, & locupletiori ordine alpha-
betico eundem Indicem, iam prius de man-
dato Clementis Papæ VIII. per Bullam in-
cip. Sacrosanctum fidei Catholicæ &c. reco-
gnitum, & publicatum, cum instructione de
modo tenendo in prohibendis, emendandis,
& imprimendis libris ad magnam omnium
vtilitatem in lucem protulit. Atque hacte-
nus de libris prohibitis sub aliqua excom-
municatione; an aliæ excommunicationes
contrahantur eorum intuitu? in sequenti-
bus Regulis expendetur.
44 Tandem in quarto gradu reponuntur li-
bri prohibiti ob quamcumq. causam præter
heresim, aut suspicionem eius, absq. vlla cen-
sura; licet non desit peccatum mortale in
violatione prohibitionis (de excommunica-
tione in Edicto Sanctæ Inquisitionis, iniun-
cta contra non denunciantes infra dicetur).
Habetur expresse in præcitata Bulla Pij IV.
ibi, qui autem libros, alia de causa prohibi-
tos legerit, habueritue, præter peccati mor-
talis reatum, Episcoporum arbitrio seuerè se
nouerit puniendum. An etiam arbitrio In-
quisitorum? postea tractabitur; similiter ha-
betur in fine Regulæ X. Indicis; quo ad Edi-
ctum Inquisitionis continetur prohibitio in
illa generali; *in qualunque modo prohibiti*, &
adducit Bonacina, cum alijs, de excommu-
nicatione disp. 2. q. 5. pun. 4. num. 3. Verum
45 huiusmodi libri in hoc quarto gradu repo-
siti, multiplices sunt, sicut multiplex potest
esse causa eos prohibendi, exemplis hoc in-
notescet.
46 Hinc ob reuerentiam Sacris Bibliorum
voluminibus debitam, & ne persone simpli-
ces in eis legendis decipiantur, meritò à Sa-
cra Congregatione Vrbis prohibitum, vt nul-
lo modo vulgari aliqua lingua edantur, vel
transcribantur, etiam quoad solam quam-
cumq; partem eorum, sic disponitur in ob-
seruatione circa quartam regulam Indicis;
tametsi prius in ipsa permissa fuerunt cum
47 limitatione ibi assignata. Ob eandem etiam
causam nuper prohibitum per Decretum
peculiare eiusdem Sacræ Congregationis ne
in vllam linguam vulgarem Sanctum Con-
cilium Tridentinum transferatur, neque ad
vsum vllo modo applicetur sic translatum.
48 Propter vitandum item scandalum pusillo-
rum, & alia inconuenientia, Decreto eiusdē
Sacræ Congregationis rationabiliter statui-
tum, vt liber Hæbreorum, vocatus Magazor,
in quo ex parte officia, & cæremoniæ ipsorū
ac Synagogæ continentur, nulla alia vulgari
lingua, Lusitana, Hispana, Gallica, Germa-
na, Italica &c. præterquam Hebræa editus
permittatur. Ita in obseruatione adiuncta
Indici iussu Clementis Papæ VIII. Huic autē
49 dispositioni non opponitur illa alia, quæ ha-
betur in instructione addita ipsi Indici cir-
ca prohibitionem librorum, §. 6. nempè li-
bros certa aliqua lingua initio editos, si de-
inde à Sede Apostolica fuerint prohibiti in
quācumq. postea vertantur linguam, cense-
ri vbiq. prohibitos ab eadem Sede sub eisdē
pœnis; quia dictus liber Magazor lingua he-
brea editus nunquam fuit prohibitus, sed
solum si transferatur in aliquam linguam
vulgarem.
50 Loquendo denique vniuersaliter ad hunc
quartum gradum pertinet omnes libri, qui
moribus, & pietati nocent, vt loquitur Pius
IV. in illa Bulla, Dominici Gregis &c. maxi-
mè si res lasciuas, & obscœnas, ex professo
tractent, narrent, aut doceant, vt exprimi-
tur in Regula 7. in decis. Atq; in his explifi-
cat Bonacina, vbi supra, num. 5. ex Duardo
q. 45. concl. 4. num. 19. Potest etiam exem-
51 plificari in illis libris, quibus auctor contra
Principem, vel Magistratum, tam sæcularē,
quam Ecclesiasticum nimis effrenarè oblo-
quitur, vt in libris Antonij Perezij, qui in
Indice supremi Concilij sanctæ Inquisitio-
nis Hispanicæ omnes prohibiti sunt, tametsi
in Romano Indice Sacræ Congregationis
multoties à nobis citato, solus liber rela-
tionum sit interdictus, eò quod in eis præci-
puè Prudentissimo, & inuictissimo Hispania-
rum Regi Philippo Secūdo ipse Prezius im-
pudenter oblocutor insurgat.
52 Occasione dictæ differētiæ inter hos duos
Indices, quod plures in vno, quam in alio li-
bri prohibeantur, nota esse valdè conforme
menti Sedis Apostolicæ, vt pro diuersitate
Regionum, morum, & idiomatum Christia-
nitatis, diuersi, & varij conficiantur Indices
librorum prohibitorum; qui enim in vna Re-
gione rationabiliter, imò necessario prohi-
bentur, in alia eosdem fortè non expediet
prohiberi.
53 De his varijs Indicibus efformandis est
sermo in instructione adiuncta Indici Ro-
mano circa prohibitionem librorum, §. 3.
vbi hoc negotium Ordinarijs locorum,
54 & Inquisitoribus valdè commendatur.
Atque hæc hactenus de gradibus, seu
55 modis librorum prohibitorum, tamquam

de

de obiecto, seu materia, circa quam versatur
prohibitio: iam in sequentibus de quatuor
generibus personarum, & actionum, per quaa
prohibitio violatur expressas in Edicto Sancti
Officij, & in Bulla Cœnæ, nimirum retinen-
tium, legentium, typis excudentium, ac de-
fendentium libros prohibitos: quæ ordine
proposito expendentur, vt à minus granibus
ad grauiora fiat progressus.

---

*De quibus personis retinentibus libros
pro bibitos? & de qua actione te-
nendi eos, ac qualiter intel-
ligitur probibitio.*

REGVLA CXLI.

56 QVibusuis personis cuiuslibet status,
conditionis, ac dignitatis, etiam Car-
dinalitiæ, & Regiæ quoscumque libros pro-
hibitos, etiam partem cuiusuis ipsorum ali-
quam vetitum est retinere, tam mediatè, quā
immediatè, seu tam apud alium, quam apud
57 se ipsum. Vt autem pro hac retētione quoad
libros Astrologię iudiciarię, & quoad prohi-
bitos in Bulla Cœnę censura contrahatur,
debet esse scienter facta: Secus quoad pro-
hibitos in Bulla Pij IV. Talis item retentio
58 ex fine aliquo indifferenti, vel magis proba-
biliter ex mora parua excusari nequit, nisi
quis per breue tempus eos retineat, vt In-
quisitori, aut cui competit, statim tradat, sicuti
tenetur. Cū non sit licitum priuata auctorita
59 te illos igni tradere, aut alio modo destruere.

---

60 VAria sunt hic communia cum expri-
mendis in tribus sequentibus Regu-
lis; vnde decisio pro præsentibus tradenda,
inseruiet æquè pro illis. Primo circa qualita-
61 tem personarum certum est apud omnes
prohibitionem tenendi, legendi &c. dictos li-
bros vetitos se extendere ad quascumq. per-
sonas qualiscumq. gradus, & pręeminentiæ.
Tradunt exprimentes pręcipuè de Cardina-
libus, & de Episcopis, & alijs Prçlatis. Vgolin.
in primam clausulam Bullæ Cœnæ, Suarez de
fide disp. 20. sect. 2. num. 26. Farin. de hæresi,
q. 180. num. 43. & Sanctarell. tract. de hęresi
cap. 13. num. 14. de Rege, ac Imperatore spe-
cificat Castrus Palaus, de infidelitate tract. 4.
disp. 2. punct. 10. §. 3. nu 1. atq. patet clare ex
verbis præcisis, & generalibus quibus eam
iniungendo vtuntur Summi Pontifices in Bul
lis suis citatis de hac re.
62 Dices esse concessum priuilegium dictis
Prçlatis tenendi, & legendi libros prohibitos;
ergo. Respondetur, quæuis priuilegia circa
hoc antiquitus concessa fuisse reuocata po-
stea per Iulium III. in Constitutione incip.
Cum meditatio, & per Pium IV. in const. in-
cip. Cum pro munere, relatis à Peña in fine
Directorij; dempto tamen priuilegio Inquisi-
toribus, & Commissarijs contra hæreticam
prauitatem à Sede Apostolica deputatis cō-
cesso retinendi, & legendi libros hęreticorū,
dum eo officio funguntur: quia in prędictis
duabus Bullis hoc priuilegiū expressè excipi-
tur, vt bene aduertit Azor to. 1. lib. 8. cap. 16
q. 13. Nihilominus adhuc dubitant Suares, &
63 Sanctarellus citati de tali priuilegio; cum in
illis Bullis nō concedatur, sed solum excipia-
tur, supposito, quod sit; at nullibi apparet fuis-
se concessum Inquisitoribus, & Commissarij
dictis huiusmodi priuilegium, ergo &c. Verū
64 non bene deducitur ex eò quod non appa-
reat, nec reperiatur scriptū, quod non fuerit
eis concessum. Non apparet, nec reperitur pri
65 uilegium in Religione Hierosolymitana ce-
lebrandi Pontificaliter; vti magnus Ecclesiæ
eius Prior sæpè celebrat; ergo absq. licentia
hoc facit, nō bene infertur hęc consequentia;
imo ex vsu diuturno id faciēdi esset inferēda
contraria, & certitudo sumenda, quod iniuria
temporū fuerit hoc priuilegium in scriptis a-
missum cū alijs scripturis, quod ita contigisse
à personis practicis, & scientissimis rerū Illu-
66 strissimę huius Religionis sępius audiui. Pari
ratione in pręsenti, ergò. Imo duo illi Sūmi
Pontifices excipiendo priuilegiū Inquisitorū,
indicarunt omnino expediens, vt hi illud ha-
berēt; ergo censentur aliquo modo ipsum eis
tacitè concedere, dato non fuisset prius con-
cessum, quod non facile admittendum.
67 Verum circa idem priuilegium Inquisito-
rum potest maius esse dubiū, an fuerit reuoca
tum, postquā die 2. Aprilis 1631. prodijt in lu
cē cōstit. Vrbani PP. III. incip. Apostolatus of-
ficiū, per quā cum clausulis generalibus quas-
cumq. personas comprehendentibus, absque
vlla exceptione, aut limitatione quoad Inqui
sitores reuocat omnes licentias seu faculta-
tes, quouis modo à Sede Apostolica cōcessas
(exceptis concessis ab ipsomet Vrbano per
Breue, aut in chirographo subscripto propria
eius manu) habendi, & legendi libros quos-
cumq. ob hęresim, vel falsi dogmatis suspicio-
nē, aut alias quomodolibet prohibitos (cum
tāta generalitate, loquitur Papa, atq. ideo in
Regula eam adhibeo.) Deinde infra assignat
68 modū obtinendi in posterum licentiā dictos
libros habendi, & legendi per sequētia ver-
ba. Neque de cętero, inquit similes licentiæ
nisi à Cong. Sancti officij dum singulis heb-
domadis corā nobis habetur. vel ab alijs per
nos etiam in eadem Congregatione specia-
liter deputandis concedantur.
69 Hoc dubium, circa quod non multis ab
hinc diebus consultus fui ab Illustriss. & Reu.
Domino, Domino Ioanne Baptista Gorio Pā-
nelino in hac Insula Melitensi, ac locis ei
adiacentibus contra hereticam prauitatem
Generali Inquisitore, & Apostolico Dele-
gato, non obstante prædicta Vrbani con-
stitutione adhuc videtur decidendum in
fauorem Dominorum Inquisitorum, mensq.
illius ità benignè interpretanda ob hanc prę-
cipuè rationem, quia iudicatur valdè con-
sonum, & conforme iuri etiam naturali, ac
pernecessarium ad bonum Ecclesiæ Ca-
tholicę fideique eius defensionem, vt illi
fruantur priuilegio habendi, & legendi
libros prohibitos; cum absque eo vix

ac

ac ne vix quidem possint exequi munus suum.

72 Sed quid de Consultoribus? Dubitanti circa hoc Domino Inquisitori Chisio responsum dedit de mandato Sacræ Cõgregationis, Eminentissimus Cardin. Frãciscus Barberinus per Epistolam, quã vidi, postquam resolui ea, quæ in præcedentibus num. dicuntur, scilicet non omnibus, sed vni tantum licere legere librum, in quo continentur propositiones hæreticales, erroneæ, &c. vt has per eum extractas alij consultores, vnà cum ipso qualificare possint. En quam strictè res ista à sacra Congregatione sumatur.

73 Vndè cum recursus ad Sacram Congregationem, seu ad ipsum summum Pontificem Constitutionis ita strictæ auctorem sit facilis, hunc pro maiori securitate conscientię cuicumque Inquisitori dubitanti suaderem, vt ille aut mentem suam declaret, aut licentiam de nouo concedat.

74 Ante hanc autem declarationem, correctioni Sanctæ Romanæ Ecclesiæ subijcio, quæ præcedentibus numeris dixi. Atque iã in expẽdendis singulis particulis nostrę Regulæ Deo bene iuuante progrediamur.

75 Dixi etiam partem cuiusuis ipsorum aliquam; nam ad violandam prohibitionem retinendi libros vetitos, & ad contrahendam ex hoc capite censuram, non requiritur, vt totum librum, seu volumen, imo nec integrum tractatum, si in volumine diuersi tractatus contineantur, quis retineat; sed satis est partem eius retinere, si in hac hæresis aliqua, aut suspicio ipsius, vel causa prohibitionis reperiatur. Ita Suarez de fide disp. 20. section. 2. num. 22. vbi ait incidere in excommunicationem eum, qui retineret aliquam partem libri, quæ doctrinam hæreticam contineat, & Vgolinus in primam clausulam Bullæ Cęnæ, verbo retinentes num. 4.

76 Qui vult debere intelligi etiam de retinente vnum tantum folium, & quidem non improbabiliter, quia si hoc contineat hæresim, vel causam prohibitionis, par est ratio de hac parte adeo parua, atq. de magna quoad periculum infectionis, scandali &c.

77 Præterea addidi in Regula, tam mediatè, quam immediatè, seu tam apud alium, quam apud seipsum. Dicitur enim propriè retinere librum ob hæresim, seu alias prohibitum non solum is, qui domi suæ, sed etiam qui in aliena domo, seu alibi retinet, vt communiter omnes docent, præcipue Sayrus lib. 3. cap. 5. num. 16. Farin. de hæresi q. 180 num. 40. vbi ait, quod retinens libros hæreticorum redd[a]tur suspectus de hæresi, etiam si affirmet eos nunquam legisse, Vgolinus, verb. Aut retinentes num. 3. & Suarez de fide disput. 20. sect. 2. num. 21.

78 Qui duo eodem loco, ille num. 1. hic nu. 26. benè aduertunt hæreticum retinentem librum, quem ipse composuit, esse excommunicatum ex duplici capite, & quia hæreticus est, & quia retinet librum suum. Atque intelligitur etiam ante quam talis liber, si hæreticus sit infectus, per Ecclesiam Catholicam damnetur, seu declaretur prohibitus, idq. attento tenore Edicti sanctæ Inquisitionis, &

79 Bullæ Cęnæ.

Sequitur particula nostræ Regulæ constituens differentiam inter quęcumq. retinentem, legentem &c. libros astrologiæ iudiciariæ, & prohibitos in Bulla Cęnæ, atque inter quemuis retinentem, legentem &c. prohibitos per constitutionem Pij IV. nempè vt ille violando prohibitionem contrahat censuram, requiritur, retineat, legat, &c. eos scienter, idest cognoscens tales esse, vt talis auctoris, non tamen requiritur, vt contrahat iste, sed erit irretitus excommunicatione, etiamsi ignoret culpabiliter.

80 Ratio huius differentiæ est, quia Pius IV. in sua constitutione, Dominici gregis, non exprimit particulam, *scienter*, nec requirit scientiam, vt benè aduertit Sousa libro 1. Aphor. cap. 31. num. 24. at tam in Bulla Cęnæ, quam in constitutionibus Sixti V. & Vrbani VIII. citatis prohibentibus libros Astrologię iudiciariæ, particula, *scienter*, semper reperitur expressa. Vndè retinentem, legentem &c. istos meritò excusat Sanchez lib. 2. in Decal capit. 10. num. 38. à contrahenda censura ratione ignorantię cuiusuis, etiam affectatæ, nisi sit ingens temeritas, quæ tunc adest, quando vehementem suspicionem habuit quis malitię libri; in hoc enim casu iam reputatur sciẽter facere.

82 Quod item retentio librorum prohibitorum ex fine aliquo indifferenti excusar non possit, tanquam certum, & commune tradunt, Sousa vbi supra num. 28. & Sanctarellus tract. de hæresi cap. 13. num. 16. atq. exemplificant, vt si quis retineat non ad legendum, sed ad ornandum suam Bibliothecam, vel ad permutandum eos cum alijs libris, aut ad obuoluenda folijs ipsorum, ea, quæ vendit, vt aromata &c.

83 Dicta etiam retentio librorum prohibitorum si absolutè habeatur, nullo modo excusatur à contrahenda censura, & committendo mortali peccato ob moram exiguam, quia in hoc haud datur minimum, quod mihi, vt probabilius tradit Suarez de fide disput. 20. sect. 2. num. 22. (oppositum Palans loco citato § 2. num. 10. magis probabile sentit) eò quod n n ex circumstantia temporis, sed ex qualitate rei retentæ grauitas materiæ attenditur.

84 Secus erit, si quis per breue tempus librum quemuis prohibitum retineat, cum proposito ipsum tradendi statim Inquisitori, vel alteri, cui de iure tradi debet, ita Vgolin. in primam clausulam Bullæ Cœnæ, verb. retinentes §. 1. & Sayrus lib. 3. capit. 5. num. 16.

85 Qui ait posse excusari enim, qui per vnum, vel duos dies cum tali proposito librum retineret, cui consentit Sanchez lib. 2 in Decal. capit. 10. num. 55. & adhuc intelligitur, si non sit rationabiliter impeditus, nam stante rationabili impedimento potest retinere, dum hoc durat.

Restat

86 Restat hoc tandem expendendum, an habens librum, & cognoscens esse prohibitum
possit lacerare, vel comburere propria auctoritate? seu potius teneatur ipsum ad Inquisitorem deferre? Non pauci ex Doctoribus, vt
Io.Andreas in cap. 2.de hæreticis numer. 4.&
ibi Gemian. numer. 2.Albert. tract.de agnoscen.quæst.28.numer.14.Syluest. verb.hæresis
1.numer. 10. & Repertor. Inquis. verbo libri
vers.2.absolute tuentur posse vnum. vel alterum nempè aut comburere, aut Inquisitori tra-
87 dere. Resolutio tamen proposita in fine Regulæ, vt omnino certa tenenda est, quod nulli
sit licitum priuata auctoritate quẽuis librum
prohibitum igni tradere, aut alio modo destruere; sed teneri quamprimum ad Inquisitorem, seu ad eum cui de iure competit, defer-
88 re. Ita Delrius lib.5. Eisquis sect 12. Farinac.
de hæresi quæst. 180. numer. 40. Sanchez
vbi supra numer 56. Azor tom.1 .lib.8.capit.
16. Barbosa de offic. Episc.par.3. alleg. 90. &
Sousa lib.1. Aphor. cap. 21. num. 30. Qui bene addit cum Peña 2.par. Direct. commen.3.
& Farin. citato, quod quando liber prohibitus defertur ad Inquisitorem, debeat hic interrogare deferentem, vnde illum habuerit,
vti sciat, quinam eo abusi fuerint, & contra
89 eos procedat. Certitudo autem nostræ resolutionis desumitur ex Bullis iam citatis Iulij III. cum meditatio, ibi districtè præcipiendo mandamus, quatenus infra spatium &c.&
Vrbani VIII. Apostolatus officium, ibi, quodque dictis duobus &c.cum dispositio talis in eis sit prorsus manifesta. Vnde Doctores primo citati, aut has Bullas non aduertunt, aut
prius quam ipsæ in lucem prodirent, sic affirmauerunt.

90 Nota primo, id quod Sousa loco citato
ait, nimirum incidere in excommunicationem eum, qui librum prohibitum propria
auctoritate comburit, & Inquisitori non tradit, & citat pro se Sanchez lib. 2. in Decal.
91 cap. 10.num. 56. Sed hic ibi tantum loquitur de libris prohibitis in primo gradu, &
omnino contrarium videtur asserere, nempe
quod non contrahat excommunicationem
Bullæ Cœnæ, qui propria auctoritate comburit tales libros, quando ob graue periculum,
seu detrimentũ suum non potest Inquisitori
tradere; quia tunc verè non retinet, ergo: è
contra censetur retinere, si absque huiusmodi periculo, seu detrimento potest tradere, & contrahet censuram Bullæ Cœnæ, si
comburat, non ratione combustionis, sed retentionis, quę expresse prohibetur in dicta
Bulla, & non combustio, vt optime aduertit
Suarez de fide disputat. 20. sect. 2. num. 29.
92 Hoc itaque modo, & de hac excommunicatione Sousa ibi est intelligendus, aut de
contenta in Bulla Iulij III. Cum meditatio
&c. vt affert Castrus Palaus, vbi supra §. 2.
num.12.

93 Secundo nota id, quod vt certum tradunt
diuersi precipuè Manuel Rodericus in additione ad Bullam Cruciatæ, §.9. num. 66. Sanchez lib.2.in Decal.cap.12.num.11. & Sancta-
rellus tract. de hæresi cap.13.nu.16.esse prohibitum sub excommunicatione ipso facto reseruata Papæ, aut Inquisitori Generali, ne habentes libros hæreticorum, vel ab Inquisitoribus prohibitos absoluantur, nisi prius illos
tradant Inquisitoribus, idq. ita se habere asserunt ex vi constitutionis cuiusdam Pauli IV.
cuius initium non mihi assignant, vt debebãt,
vnde adhibita non exigua diligentia neque
apud Peñam in fine direct. neq. apud Laertium Cherubinum, neq. apud alios inuenire
huc vsq. potui, ex contextu enim eius optabã
elicere, ad quos se extendat dicta censura, an
ad absoluentes simul, & ad absolutos, quod
prædicti auctores non attingunt.

94 Nota tertio in illa constitutione Vrbani
VIII. iniũgi strictissimè Inquisitoribus, vt libros
sibi delatos, quamprimum comburant. Circa
hoc autem, saluo meliori iudicio, duplex limitatio videtur adhibenda, altera circa qualitatem librorũ, quod intelligatur de solis absolutè prohibitis, & combustione dignis, & nõ
de prohibitis cum reseruatione, seu cum
clausula, donec expurgentur, donec corrigã-
95 tur. Altera limitatio circa temporis circumstantiam, quod particula, quanto citius, apposita ibi, intelligi debeat, nisi dilatio combustionis eorum expediat ad formandum processum contra aliquem, vel ad conuincendũ
eum de abusu ipsorum: hoc excepto libros
ad se delatos tenentur Inquisitores illico igni
96 tradere. In hoc nostro Tribunali sanctæ Inquisitionis Melitensi per antiqua fuit consuetudo conseruandi libros prohibitos per anni
decursum Illustrissimo Domino Inquisitori
delatos, & in peruigilio Sancti Petri Martyris
Patroni, ac Protectoris nostri publicè in platea Ciuitatis Victoriosæ eos omnes, aut saltem aliquos comburendi. Vndè talis consuetudo, aut penitus extirpanda, aut eius retentio à Sacra Congregatione Vrbis contra
hæreticam prauitatem, si ei placuerit obtinenda.

97 Verum Illustrissimus Inquisitor Gorius statim voluit extirpari, vnde iussit libros iam
delatos illico comburi in locu publico.

De quibus legentibus, aut de qua lectione quoad qualitatem, & quantitatem intelligenda prohibitio.

REGVLA CXLII.

98 DEbet intelligi de legẽtibus libros vetitos immediate per se ipsos, & non
per famulum, aut alium quemuis, etiã coactũ, solo auditu adhibito. De legentibus item
99 formaliter, seu percipiendo sensũ verborũ, &
nõ proferendo hec tantũ materialiter. Haud
tamẽ prolatio florum requiritur, sed sufficit si
100 visu, & mẽte scripta percurras, vt peccatum
committas, & censuram contrahas. Ab illo
101 autem committendo, & ab hac contrahenda excusaberis ob paruitatem materiæ, vt si
paucas lineas legas, etiam probabiliter si
vnam

vnam paginam libri in folio impressi, modo in ea non contineatur hæresis, vel causa pro-
102 hibitionis. Imò excusaberis à contrahenda illa, si legas volumen integrum, in quo nulla est hæresis, aut suspicio eius; quamuis sit in alijs voluminibus eiusdem auctoris Catholici de eadem materia editis, alia hic remissiuè.

---

103 NOnnulla est controuersia circa primum punctum ex varijs contentis in hac Regula: nam Suarez, absolutè affirmat, quod sit par ratio de audiente, ac de legente libros prohibitos quo ad censuram, & peccatum, quamuis hic non fuerit ab illo inductus ad legendum, quia idem est periculum infectionis respectu vtriusque, imo maius respectu audientis cum doctrina praua efficacius auditu percipiatur, quam visu legendo, ergo legens per alium comprehenditur sub prohibi-
104 tione dicta. Alij vero sub distinctione asserunt esse quidem comprehensum sub ea, si consilio, suasione, aut mandato fuit causa lectionis; secus autem, si nullo modo. Ita Azor. tom. 1. lib. 8. cap 16. quæst. 4. & Sayrus Thesau. tom. 1. lib. 3. cap. 5. num. 14. Ratio est, quia vbi quis consulit, vel suadet, aut præcipit, verè dici potest legere medio alio, & videtur sufficere, vt sub legentis nomine comprehendatur; quando vero nulla ratione est causa lectionis, haud potest dici propriè legere, etiam per alium, cum alius non audientis nomine legat, neque huic lectio tribui possit: atq. hæc responsio sub data distinctione videtur mihi probabilis.
105 Verum, vt probabilius tenendum in neutro casu audientem solummodo astringi per hanc prohibitionem legendi tales libros. Docent Sanchez lib. 2. in Decal. cap 10. num. 48. Vgolinus verb. ac eorumdem libros §. 1. numer. 4. Bonacina disput. 2. de censur. q. 4. pun. 4. nu. 11. Duar quæst. 40. Filucius tract. 16. cap. 2. quæstion. 8. numer. 45. Castrus Palaus tract. 4. disput. 2 pun. 10. §. 2. numer 4. ac alij multi. Probatur generali ratione pro vtroq casu; quia leges penales nunquam extendi debent vltra proprium significatum; sed sub verbo legentis non comprehenditur audiens legere, quamuis consilio, aut mandato ad legendum induxerit, cum neque hæc inductio, neque auditus lectionis sit lectio; nam legere proprie est visu, & mente scripta percurrere; ergo propter auditum lectionis, & si audiens causa huius fuerit, sub prohibitione aduersus legentes non
106 comprehenditur. Atque ex vi huius rationis manent prorsus solutæ in contrarium adductæ: imo nec concedendum Suario idem, vel maius esse periculum in auditu, quam in lectione, quia vt benè ait Castrus ibidem n. 5. auditus non potest esse sine alio; secus vero lectio; ac non ita facile committitur peccatum, vbi quis indiget tertio, quam vbi solus potest efficere. Adde auditum non esse propriè lectionem, licet gratis tibi concedam, idem esse periculum, ergo &c.
107 Supposito, quod famulus iussu Domini legens librum prohibitum contrahat censuram.
108 (Equidem posse excusari ab ea contrahenda ob grauem metum incussum Sanchez vbi supra num. 49. ex mente omnium optimè docet) excitat dubium ibi numer. 50. idem Sanchez, an Dominus inducens famulum ad huiusmodi lectionem incurrat eam excommunicationem, quæ fertur in cap. nuper, & cap. si concubinæ de sententia excommunicationis contra participantes eum excommunicato in crimine criminoso? quippe participat in lectionis crimine, ob quod famulus legens ipso facto excommunicatur.
109 Resolutio tamen eiusdem Sãchez, & prorsus certa ita habet, quod neq. in hanc excommunicationem Dominus incidat. Inde patet quia vt participantium excommunicatione quis ligatus maneat, requiritur, vt excommunicatus, cum quo participatur, sit nominatim excommunicatus; vti habetur in dicto cap. nuper, quin etiam post Concilium Costantiense requiritur, vt sit denunciatus, aut notorius clerici percussor. Ita Nauar. in summa cap. 27. num. 112. Enriquez lib. 13. de excommunicatione cap. 9. num. 1. & Suarez tom. 5. de censuris disp 17. sec. 2. num. 5. sed dictus famulus legens non est nominatim excommunicatus, nec denunciatus; ergo Dominus eius non contrahet excommunicationem participantium.
110 Quid iam de secundo puncto Regulæ, sufficit ne lectio merè materialis non percipiendo sensum verborum, seu potius requiritur formalis cum perceptione sensus ipsorum? Sãchez lib. 2 in Decal. cap. 10. num. 51. ait apud nullum auctorem inuenisse tractatum hoc dubium, sed iam hodie à diuersis tractatur præcipuè à Bonacina disp. 2. de excõmunicatione q. 5. pun. 4. num. 14. qui solus mordicus tenet sufficere materialem, ob hanc rationem, quia imperitus linguæ v g. Latinæ, vel Greçæ, si librū prohibitum Greçum, aut Latinum legat, quamuis sibi non noceat, insurgit tamen indè periculum nocendi audientibus, ergò ligatur prohibitione legendi ipsum.
111 Nihilominus præter Sanchez citatum merito tuentur oppositum Duard. q. 47. num. 5. & Castrus Palaus tract. 4 de Infidel. dis. 2. pun. 10. §. 2. num. 2. qui ait non esse audiendum Bonacinam, quia in contrarium stat communis sententia Doctorum. Ratio efficax sumitur ex fine prohibitionis legendi, ne scilicet legens imbibat hæresim, vel doctrinã aliquã prauam, qui omnino cessat, quando quis legit tãtum materialiter more psittaci, nil prorsus intelligens: ergo, vt sit sub prohibitione, debet legere formaliter percipiẽdo sensũ verbor. quæ dicitur vere,
112 & proprie lectio. Illud de periculo respectu audientiũ nihil releuat; cum clare appareat nõ fuisse mẽtem legislatoris, seu prohibentis hũc casum comprehendere, quia si fuisset, sine dubio expressisset; imò expressisset etiam de
113 audientibus ipsis. Nam par est ratio quoad rem præsentem, de præbente periculum infe-

ctionis

ctiouis legendo librum prohibitum, atq. de
exponentibos se spontè huic periculo audien-
do illum, & ramen nullus dicet audieutes esse
comprehensos sub prohibitione; ergo uec le-
gens materialiter erit comprehensus.
114 Concordes autem sunr Doctores circa
tertium punctum de prolarione cxterna ver-
borum, quòd non sit uecessaria, vt quis le-
getur dicta prohibitione legendi; sed suffice-
re, si visu, & mente scripta percurrat; quia
in hoc proprie, & formaliter legere consi-
stit, & vera lectio absque illa prolatione per-
115 ficitur. Vnde omnino muti habiles sunt
ad incurrendam censuram contra legentes
inflictam. Ita Vgolin. & Graff quos citar, &
sequitur Sanchez dicto capir. 10. num. 41. Bo-
naciua disp. 2. de censur. quæst. 5. p 4. nom. 12.
Suarez de fide disp. 20. sec. 2. num. 18. & Castrus
Palaus ibidem.
116 Deducitur ex dictis, quod sit de essentia
lectionis, visu corporco scripta percurrere, &
prorsus cæcum non esse capacem ad violatio-
nem dictæ prohibitionis, nec ad coutrahen-
dam censuram coutra violantes latam. Quare
117 nullo modo ipse, nec quisuis visu præditus
eam contrahet, si recitet ea, quæ prius ex li-
bro hęretici memoria retinuerat; quia sic re-
citare uon est librum legere, ita Suarez cita-
tus, & Sauctatellus citandus num. 8.
118 Mirum valdè quam discordes è cōtra sint
Doctorca respectu illius puncti, quod sequi-
tur de paruitate materiæ in præsenti casu ad-
mittcoda, nec ne? & qualiter? dato, quod ad-
mittatur. Aliqui, quos tacito nomine refert
Sauctatellus tract. de hæresi cap. 13. dub. vnico
num. 1. affirmant eriam per lectionem vnius
liucæ, si io ea sit expressa hæresis, incurri pec-
catum mortalem, & excommunicationem;
quia in ea legenda est periculum infectionis.
119 Toletus lib. 1. cap. 19. num. 9. ait non effuge-
re ceusuram eum, qui legit librum hæretici, si-
ue paucas, siue multas lineas eius legat. Vgo-
120 linus etiam in primam clausulam *Bullæ* Cæ-
næ verb. legentes, num. 1. vers 9. vult contrahi
excommunicatiouem ab eo, qui legir librum
hæretici, siue magnum, siue paruum, uec ab ea
contrahenda ob paruitatem materiæ excu-
sari.
121 Verum paruitas in hac materia legendi
libros prohibitos, qui à peccato mortali, & à
censura liberet, concedi rationabiliter debet,
sicut iu alijs materijs ob omnibus concedi-
tur; quia disparitas rationis inter has, & illam
nequaquam potest ostendi. Vnde ipsam con-
122 cedunt Sayrus lib. 3. de censuris cap. 5. n. 17.
Graffius lib. 4. decis cap. 18. Azor. tom. 1. lib 8.
cap. 16. q. 3. Emanuel Sà verb excommunica-
tio in Bulla Cęnæ, Rodericus in additiou. ad
Bullam Cruciatæ §. 6. num. 68. Sanchez dicto
cap. 10. num. 30. Suarez de fide disp 20. Sec. 2.
o. 20. Sanct. adductus, & Cast. Palaus tr. 4. disa.
pun. 10. § 2. num 6. & alij communiter, qui in-
de probant, quia cum censura sit maxima pę-
na, non quæuis materia videtor sufficiens, vt
illi subiaceas, atque ideo iniungitur ob lectio-
nem libri hæretici, sed non dicitur propriè,
quod legat librum hæretici, qui paruam ma-
teriam legit, ergo &c.
123 Differentia tameu est magna inter hos
ipsos Doctores locis citatis in assignanda hac
paruitate materiæ: Graffius ait consistere in
lectione trium, vel quatuor lincarum. Azor in
lectione vnius, vel alterius versiculi, Sayrus in
leg codis decem liueis, Suatez assignat eam in
lectiooe paucarum lincarum, & Becanus tract.
de fide cap. 15. q. 8. num. 7. io lectione pauco-
rum versiculorum, sed neuter istorum expri-
mit paucitas hæc ad quot lineas, aut versicu-
124 los se extendat. Probabiles nihilominus sūt
valde, & omnino securæ omnes istæ exposi-
tiones.
125 At Rodericus Sà, Sanchez, Vgolinus vbi
supra, & Coniuch. disput. 18. dub. 11. numer.
179. ampliant multo magis dictam materiæ
paruitatem, nempè vsq ad vnam paginam li-
bri in tolio impressi, quia non videtur in tam
breui lectione adesse regulariter graue pericu-
126 lum. Quam ampliationem licet nullo mo-
do approbent Suarez, & Palaus, eò quod sic
de materia cx se periculosa, cui nou sunt la-
xandæ habenę; eam tamen non vereor admic-
tere cum conditione expressa in Regula, nimi-
rum, si in tali pagina nulla hæresis, nec præsum-
ptio eius, ueq causa prohibitionis coutinea-
tur, idq prius aliquo modo iunotescat ipsam
127 legenti. Sine hac autem condirione meo iu-
dicio prędicta materiæ paruitas prorsus aufer-
128 tur, imo sine ea, nec in paucis liueis, aut
versiculis subsistere posse videtur; quia non si-
ne fundamento periculum infectionis tunc
præsumitur haud exiguum, ratione cuius le-
ctio prohibetur; ergo &c.
129 Paruiras materiæ dicta non admittitur,
quando quis legit libri hæretici præfationem,
aut procemium, vel indicem, quia quoduis isto-
rum est pars libri propriè loquendo, & aucto-
ris mentem, atq. ea simul, quæ in libro tractan-
da sunt, oon parum explicat, vndè ipsum le-
gens mortaliter peccat, & excommunicatio-
nem contrahit, itá vt certum teneut Vgolinus
in primam clausulam Bullæ Cænę verb. legen-
tes, vers. Ac eorumdem §. 8. Sanchez dict. cap.
10. numer. 30 & Sanctarellus tract. de hæresi
cap. 13 num. 2.
130 Quid tandem de illo puncto, quandò di-
uersa volumina ab aliquo auctore Catholico
de eadem materia, vt de matrimonio v.g. vel
de Religione fuerunt edita, & in vno nulla sit
hæresis, io alijs vero aliquæ admixtæ reperian-
tur? erit ne quis liber à peccato, & à censura, si
131 illud legat? Erit quidē, vt optimè docēt. Vgo
liu. vbi supra §. 1 num. 2. vers. 6. & Sanchez eo-
dem capit. 10. num. 36. loquentes de solis libris
in Bulla Cœnæ prohibitis, ob hanc rationem;
quia tale volumen ceusetur per se vnus liber
separarus ab alijs; secus vero contingit, vt ad-
132 iungit Sanchez, si vnus liber in plures, vti fie-
ri solet, diuidatur, in primum scilicet, secun-
dum tertium &c Nam in hoc casu cuiusuis illo
rū est vere pars vnici, & eiusdem libri hæresim
continentis, ac propterea quamcomq. partem
quis legens nō excusabitur à mortali, & à cen-
sura

133 fura contrahenda. Quod adhuc verum est
ex mente eiusdem Sanchez, quamuis ob si-
tuandam nimiam molem aliqui ipsarum ab
alijs seorsum per accidens conglutinarentur;
quia adhuc est vnius liber.
134 Nota primo quod nō peccaret, nec incur-
reret excommunicationem vllam, qui in li-
bro auctoris catholici legeret errores, seu sen-
tentias, aut opiniones alicuius hæretici, ibi,
ad verbum relatas; etiamsi in hac lectione
principaliter intenderet scire errores, & ratio-
nes hæretici. ita Sayrus de censuris lib. 3. cap.
15. num. 13. Suarez tom. 5. de censuris disp. 21.
sect. 2. num. 11. & in tract. de fide disp. 20. sect. 2.
num. 13. Azor tom. 1. lib. 8. cap. 16. q. 2. Rode-
ricus in Bullam Cruciatæ §. 9. num. 78. & alij
citati à Sanctarello tract. de hæresi cap. 13. n. 3.
135 Qui benè ait hanc doctrinam esse veram,
& in praxi communiter receptam. Ratio est,
quia non hæretici, sed auctoris Catholici li-
brum re vera legeret; quæ lectio nullibi prohi-
136 betur, imo esset bona, & meritoria, si ex
fine aliquo honesto, vt fugiendi, vel refutan-
di ipsos errores procederet.
137 Nota secundo, quod legens, retinens, &c.
librum Auctoris Catholici, in quo sunt scholia,
aut annotationes alicuius hæretici, non incur-
ret excommunicationem Bullæ Cœnæ, ob
eandem rationem, quia talis liber non est hæ-
retici. Pro hoc notando sunt ijdem Doctores
Suarez, Rodericus, Sanchez, & Sanctarellus
138 num. 4. qui duo vltimi addunt, quod sic le-
gens, retinens, &c. non effugiet excommuni-
cationem inflictam in indice librorum prohi-
bitorum, seu in Bulla Pij IV. Dominici Gregis;
debet tamen intelligi hæc eorum additio, si in
illis scholijs, vel annotationibus aliqua hæresi
saltem, aut suspitio falsi dogmatis contra fidē
cōtineatur, ac propterea talis liber sit damna-
tus, vt apparet expressè ex ipsa Bulla Pij IV.
139 Sed quid si hæreticus adiungeret scholia
libro Auctoris Catholici in tanta magnitudi-
ne, vt ex Commentarijs potius, quàm ex tex-
ta iudicaretur constare, qui ipsum legeret, es-
set ne excommunicatus? Meritò affirmanter
respondent Suarez vtroq; loco citato, & San-
ctarellus ibidem. Ratio est, quia cum in hoc
casu sit idem periculum, quod in alijs, ne sci-
licet fideles veneno heresis inficiantur, debet
esse eadem ratio; maximè cum sepè cōtingat,
vt libri potius nomineutur à Commentatore,
quàm ab Auctore; exempla passim, vt in Cō-
mentarijs super Magistrum sententiarum, &
Sanctum Thomam, super ius Canonicum, &
140 Ciuile. Quamquam Sanchez dict. cap. 10.
num. 25. oppositum indicat valdè probabile;
quia vt in plurimum ex communi modo lo-
quendi talis liber non diceretur esse illius, qui
scholia adiunxit; sed illius Doctoris Catholici,
qui textum composuit. Amplector tamen
libenter tanquam mihi probabiliorem, & ex
se tutiorem sententiam Suarez, & Sanctarelli.
141 Ex quorum mente, vt omnino certum ad-
do in duplici casu fore librum prohibitum sub
excommunicatione, primò si ad ipsum com-
ponendum æquè concurrerent Catholicus, &
hereticus; secundo, si ab heretico solo esset
compositus, atque [illegible] aliqua ei Catholi-
cus adiungeret, quia in vtroque casu liber
heretici propriè diceretur.
142 Omitto hic tractare de potestate conce-
dendi licentiam ad legendos, habendos, &c.
libros prohibitos, ne actu agam; tum quod
ex clausulis supra adductis Edicto Sanctæ In-
quisitionis, & Bullæ Cœnæ, manifestè pa-
teat Sedem Apostolicam, seu summos Pon-
tifices talem potestatem sibi reseruasse adeò
strictè, vt Sede vacante Collegium Cardina-
lium secundum sententiam magis receptam,
Suarez citati num. 27. Sanchez dicto cap. 10.
num. 44. & aliorum (etsi Vgolinus vbi supra
§. 1. num. 1. in contrarium inclinet) nequeat
eam dare, eò quod in cap. Vbi periculum de
electione in 6. prohibeatur illis, ne se in aliam
causam intromittant, quàm in electione
Summi Pontificis, nisi immineret aliquod
143 graue periculum. Tum quod nusquam
appareat fuisse hoc Episcopis, vel Inquisitori-
bus concessum, vnde ab his non posse eam
dari benè docet Penna 2. part. direct. Com-
ment. 3. quem alij sequuntur, sed dato olim
aliquibus fuerit hæc potestas à Sede Apostoli-
ca communicata dandi licentiam alijs ad le-
gendos, tenendos, &c. libros prohibitos, iam
posteà innotescit reuocata (casū ex epicheia,
vrgente magna necessitate, & recluso aditu
ad Papam, excipit Suarez vbi supra, de fide
num. 17. post Sanchez ibidem num. 47. quibus
adhæreo) per Pium IV. in Constitutione incip.
Cum inter crimina, vbi solis Cardinalibus
Inquisitoribus in Congregatione tantum San-
cti Officij coactis ipsa conceditur; quod no-
uissimè confirmauit Vrbanus VIII. per con-
stitutionem citatam, Apostolatus officium,
in qua dictam potestatem Sacræ Congrega-
tioni Sancti Officij, seu sibi, dum singulis
hebdomadis ei præest, & illi, cui ipse in eadem
Congregatione concesserit, magis strictè re-
seruauit quoad quoscunque libros quomodo-
libet prohibitos, vt iam supra à nobis tra-
ditum.

Sub prohibitione imprimendi libros vetitos quinam, & qualiter comprehenduntur.

REGVLA CXLIII.

144 Comprehensi sunt sub ea primò, Im-
primētes libros hereticorum, ac qua-
litercumq; prohibitos, & libros cuiusuis Au-
ctoris ante approbationem ab Ordinario, vel
ab Inquisitore ritè obtentam, atq; libros sine
145 Auctoris nomine. Huc etiam impressioni
146 quoquomodo proximè cooperātes. Tran-
scribentes item huiusmodi libros, atq; impri-
mendo, vel transcribendo, aut aliter errores
contra fidem libris Auctoris Catholici immi-
147 scentes. Huc reducuntur asportantes illos
ad terras Christianorum, similiter vendentes,
148 et ementes. Intelligitur autem prohibitio

de libris, & de scripturis propriè dictis; secus
de epistola separata, de concione, de prælectione, & similibus idque probabiliter.

---

149 TOta hæc clarè percipietur adhibita ex
iure, vel ex auctoribus breui singulis
particulis declaratione, & discussione cuiusuis
ipsarum difficilis. In Edicto sanctæ Inquisitionis
valdè generaliter proponitur prohibitio
imprimendi quoscumq; libros quomodolibet
vetitos; & impressos, seu impressores denun-
150 ciandi. In Bulla verò Cœnæ spetificatur de
libris hęreticorũ continentibus hęresim, aut
de religione ex professo tractantibus, atq; respectu
istorum imprimentes, ac impressioni
proximè cooperantes contrahunt excõmunicationem
Papæ reseruatam, vt ibi, patet; nec
maiori hoc indiget probatione.
151 De imprimentibus libros non adhuc legitimè
approbatos habetur expresè nõ in Bulla
Pij IV. multoties citata, Dominici gregis,
vbi tantum est sermo de legentibus, & habentibus;
sed in Concilio Lateranensi sub Leone
X. sess. 10. & in Synodo Tridentina sess. 2. in decreto
de editione, & vsu sacrorum librorum,
vbi cum limitatione; ita vt nullus liber de rebus
sacris, in Lateranẽsi verò vniuersaliter sic
disponitur, ne vllus liber, nec alia scriptura
cuiuscumq; argumenti sit, Typis mandetur,
nisi prius per Episcopum, & Inquisitorẽ loci,
aut per viros doctos ab eis deputandos gratis
examinetur, & approbetur cum subscriptione
ipsorum propria, atq; Impressoribus violantibus
huiusmodi dispositionem pœna excommunicationis
ipso facto nulli reseruatæ infli-
152 gitur. Habetur etiam in Regula X. Indicis
librorum prohibitorum, vbi additur hæc conditio,
vt exemplum libri imprimendi authenticum,
& manu Auctoris subscriptum apud
examinatorem remaneat; idq; ad hunc præcipuè
effectum, vt postquam liber fuerit impressus,
antequam venalis fiat, cũ dicto exemplari
conferatur, factaque collatione, ac nulla
discrepantia reperta, conceditur Auctori licentia
vendendi, vti pręscribitur in instructione
iussu Clementis VIII. adiuncta dicto Indici
153 pro libris imprimendis, § 4. Vbi etiam iniungitur
§. 2. vt talis approbatio, seu licentia
Episcopi, & Inquisitoris in fronte libri imprimatur,
ac alia Pręlati Religionis, quando Auctor
libri est aliquis Religiosus; quia hæc etiã
iuxta Decretum Tridentini citati pro forma
cuiusque Religionis requiritur. Vide Azor
tom. 1. lib. 8. cap. 17. q. 1. & Sanctarellum tract.
de heresi cap. 13. dub. vnico num. 18.
154 Quoad sequentem in Regula particulam,
quod nullus liber imprimatur sine nomine
Auctoris, deciditur pro quibusuis libris de rebus
sacris à Concil. Trident. ibidem, vers. sed &
impressoribus, sub eadem censura: pro quibuscumq;
verò libris de quauis materia editis
absq; vlla censura præcipitur per dictã instructionem
Indici adiunctã, §. 1. de impressione
librorum his verbis. Nullus, inquit, liber in
posterũ excudatur, qui non in fronte nomen,
cognomen, & patriam præferat Auctoris: ita
155 ibi, Et immediatè additur per sequentia
verba. Quod si de Auctore non constet, aut
iustam aliquam ob causam, tacito eius nomine
Episcopo, & Inquisitori edi posse videatur,
nomen illius omnino describatur, qui librum
examinauerit, atq; approbauerit: hactenus ex
156 illo §. Adde cum Azor citato, q. 3. quod
sufficiat, vt liber, vel scriptura Typis excudi
legitimè possit, si nomen certi Collegij, Conuentus,
aut Vniuersitatis apponatur; nam in
iure Collegium, cõmunitas, & similia proper-
157 sona ficta accipitur; ergo, &c. Verum si liber
absq; nomine vllius prodeat, eo ipso erit prohibitus,
& in 3. Classe librorũ prohibitorũ repo-
158 nendus. Circa cooperantes proximè impressioni
librorum prohibitorum, primo certum
est enumerari inter eos Auctorem libri,
ac Procuratorem eius, qui curant, vt imprimatur;
de quibus peculiariter in clausula propõsita
Edicti, ibi, *Fanno stampare*, & aduertit
159 Suarez de Fide disp. 20. sect. 2. num. 24. Est
etiam eadem certitudine cooperator impressionis
proximè Dominus officinæ eius, vt ex
mente aliorum tradit Sanctarellus vbi supra
nu. 18. tametsi manibus suis non laboret; hic
enim dicitur ex communi modo loquendi,
Impressor; & ordinariè parare solet materiam
famulis, qui ordinant characteres, & excu-
160 dunt: Vnde hi nullum dubium est, quod
sint cooperatores proximè, & sub prohibitio-
161 ne imprimendi libros vetitos. De corrigente
hęretici librum, qui imprimitur, quod
non sit cooperans impressioni eius proximè,
neq; ex hoc capite excõmunicatus, benè do-
162 cet idem Suarez d. n. 24. Addens esse tamen
excommunicatum ex alio capite, nempe eo
quod ipsum legat, aut retineat; cum nequeat
corrigi sine lectione.
163 Superest dubium de faciente expensas in
imprimendo libro prohibito, an sit proximè
cooperator impressionis, & pro qualitate libri
contrahat excommunicationem? Diuisi sunt
Doctores circa hoc Sayrus lib. 3. cap. 5. n. 16. &
alij partem affirmantem tuentur; & quidem
probabiliter, cum largitio expensarum per-
164 necessaria ad impressionem censeatur. Verum
pars negans à Suarez loco citato, à Sanchez
dicto cap. 10. n. 57. à Sanctarello ibidem,
n. 18. & ab alijs defenditur, ac videtur probabilior;
quia largitio pecuniarum ad expensas
quasi per accidens se habet, & remotè in impressionem
influit; ergo non est eius cooperator
proximè, qui ipsas largitur.
165 Quid iã de transcribẽtibus? habetur peculiariter
in loco citato Concilij Tridentini, ibi,
qui autẽ scripto eos communicant, vel euulgant,
nisi antea examinati, probarique fuerint,
eisdem pęnis subiaceant, quibus Impressores,
quod teste Azor dicto cap. 17. quęst. 4.
sic exponitur à Doctoribus, qui tales libros,
nempe de rebus sacris (de his enim solis statuit
Tridentinum, & paulo ante dictum)
transcribunt, & transcriptos cum alijs com-
166 municant, aut euulgant, &c. Vniuersaliter
autem de quoscumque libros prohibitos
transcribentibus, & euulgantibus disponitur

in Regula X. Indicis, ita ibi, Eos verò qui libellos manuscriptos vulgant, nisi ante examinati, probatiq; fuerint ijsdem pœnis subijcit debere indicarunt Patres deputati, quibus impressores, & qui eos habuerint (additur ibidem) & legerint; nisi auctores prodiderint pro auctoribus habeantur, quæ add. valde not. de ea iterum sermo erit in vltima Re-
167 gula huius cap. 19. Pater itaq; ex dictis pro diuersitate librorum transcriptorum, aliquãdo transcribentes aliqua excommunicatione reseruata, aut non reseruata manere ligatos ratione transcriptionis, aliquando leuis.
168 Nota doctrinæ, & eruditionis gratia, tot prohibitiones librum iam ab initio nascentia Ecclesiæ Catholicæ per Sanctos Apostolos per varia Concilia Oecumenica, & Prouincialia, per diuersa summorum Pontificum Diplomata, vel aliter spatio quatuordecim fere sæculorum factas intelligi debere de solis trã-
169 scriptis. Nam excudendi ars illa (vt verbis nostris Iacobi Gardoni in sua Chronologia tempore Eugenij IV. verbis vtar) qua nunc vtuntur nostris typographi, apparuit hoc primum anno (1440. scilicet) in europa in Vrbe Argentinensi; postea Moguntia auctore Ioanne Guittembergio. Fulgos. lib. 8 cap. 11. Verum Platina alium notat auctorem, annumq. inuentionis dicit 1452. eiusdem rei meminit Genebrard. in Eugenio 4. ita Gordonus: Prohibi-
170 tiones vero librorum ab eo anno 1440. vel 1452. factæ, & in dies fiunt intelligendæ sunt de vtrisq. transcriptis videlicet, & impressis.
171 Sequitur dicendum de falsificatibus libros Catholicorum, siue in impressione, siue in trãscriptione, maxime immiscendo errores contra fidem, quę falsificatio, seu immixtio, vt cũ Penna 2. part. Direct. Comment. 17. aduertit Farin. de hæresi q. 180 §. 2. n. 14. potest fieri diuersis modis, nimirum diminutione additione falsa compositione, mutatione, falsa interpretatione; item falsa allegatione, ac auctoris
172 falsa inutulatione. Excommunicati autem sunt, & anathematizati in sexta Synodo Constantinopolitana, actione 13. huiusmodi falsificatores, vt citat, & tradit idem Farin. loco citato. Et merito quidem, cum delictum hoc sit grauissimum, præcipue si falsificatio in libris sacrarum scripturarum vtriusq. testamenti, aut in libris sanctorum Patrum fiat.
173 Aduertendum hic diligenter quod heretici nostri temporis, vt inducant fideles ad lectionem librorum modis dictis falsificatorum, vel aliorum hæreses continentium, & sic isti erroribus inficiantur, soleant quandoq. locum impressionis falsificere, ita vt in fronte appareat liber typis excussus Lugduni, Venetijs &c. cũ tamen re vera impressus sit Londini, aut alibi, vbi hereses grassantur, & libri Catholicorum falsificationibus prædictis impune corrumpũtur per litteras Sacræ Congregationis Vrbis sancti Officij admoniti fuerunt omnes Inquisitores de tali falsificatione loci impressionis, vt inuigilent; hoc trãsmissas tempore Illustrissimi Carbonesij Inquisitoris.
174 Comprehenduntur denique sub dicta prohibitione reductiue tres actiones, asportandi scilicet libros vetitos, vendendi, atq. emendi ipsos. Nam tametsi de his nulla fiat mentio in edicto Sãctæ Inquisitionis, aut in Bulla Cęnæ, vel in constitutione Pij IV. Dominici gregis; & quatenus exerceri nequeunt sine retentione librorum ad banc regula præcedenti expositã sine dubio reducantur, vt aduertit bene Castrus Palaus trac. 4. de infidelitate disp. 2. pun. 10. §. 2. num. 15. atque ab retentionem asportantes, vendentes, & ementes libros prohibitos contrahunt excommunicationes ibi a no-
175 bis assignatas. Nihilominus cũ ipso Castro Palao hic sub prohibitione imprimendi congruentius comprehendo, cum impressio huc dirigatur, vt libri impressi ad alia loca aspor-
176 tentur, & diuendantur. Asportantes autem ad Prouincias, & loca Christianorum libros hæreticos, & ibi vendentes, ac ementes ipsa contrahunt excommunicationem ex vi Bullarũ Iulij III. incip. Cum meditatio, Pij IV. incip. locum pro munere, extat etiam Decretum Sacræ Congregationis prohibens peculiariter asportationem libri Thalmud. quod refert Penna in fine Directorii in cuius 2. par. comment. 3. ad cap. Fraternitatis, & commẽt. 17. ad cap. nouerit de sententia excommunicationis ex professo agit de hac re. Vide Castrum Palaum citatum, qui meminit alterius constitutionis Clementis VIII. quam non potui ad manum habere.
177 Nota quod ad impediendam dictam asportationem, & venditionem librorum prohibitorum diuersa ordinata fuerint per Patres à Synodo Tridentina deputatos, vt habetur Regula X. Indicis. Primo qui libros quoscumque in aliquam Ciuitatem introducunt teneantur renunciare personis eruditis per Episcopum, seu eius Vicarium, & per Inquisitorem sancti Officii assignandis, aut si locus publicus mercibus recipiendis constitutus sit, ministri publici libros fuisse adductos significare debeant prædictis personis, vt istæ examinent, an ex
178 illis aliqui sint prohibiti, imo idem ad eumdem finem iniungitur hæredibus, & executoribus vltimarum voluntatum, vt libros a defuncto relictos, seu Catalogum ipsorum illis personis assignandis ostendant, prius quam eisdẽ vtantur, vel alicui eos vendant, aut tribuant.
179 Item ordinatum in eadem Regula X. Indicis vt domus, vel locus artis impressoriæ a dictis personis per Episcopum, & Inquisitorem deputandis sæpius visitetur, ne quidquam prohi-
180 bitum imprimatur. Dein iniungitur ibi librariis, & quibusuis librorum venditoribus, vt in suis bibliothecis omnium librorum, quos habẽt indicem retineant, subscriptum a dictis deputandis; nec alios libros habeant, aut vendat vel quouis modo tradant, sine licentia ipsorũ deputandorum, sub pęna amissionis librorum & aliis arbitrio episcoporum, & Inquisitorũ lege ipsam Regulam X.
181 Dubium aliquantulum controuersũ restat discutiendum circa vltimã particulã nostrę Regulæ, An prohibitio imprimendi, transcribẽdi &c. libros vetitos (pari modo procedit dubiũ

de prohibitione legendi, habendi &c.) sit intelligenda de libros solis, seu scriptis proprie dictis, conficientibus aliquale volumen, seu tractatum? Vgolinus in primam clausulam Bullæ Cenæ verb. ac eorumdem libros num 2. absolute affirmat comprehendi sub ea prohibitione etiam litteram seu epistolam separatã.

182 Alij item, quos tacito nomine citat, Azor
tom. 1. lib. 8. cap. 17. q. 4. idem asserunt de ali
qua priuata oratione, aut concione, vel prælectione, ac similibus, Assignat hanc rationẽ Vgolinus; quia Bulla Cænæ mentionem facit librorum, eo quod isti ad manum, vt in plurimum veniant, frequentiusque in eis erroris exprimantur; ponens ergo. Papa exemplum in eo cuius magis frequens est vsus, non præsumitur omittere illud, in quo minus frequenter contingit, argumentum ex l. 1. C. de nept. V1 g. idem etiam tenent Suarez, dict. disp. 20. sec. 2. num 10. & Sanctarellus vbi supra num. 13. valde probabiliter, quia in illis est periculum infectionis.

183 Nihilominus, ibidem Azor, Sanchez lib.
2. in Decalog. cap. 10. num. 29. & alii communiter oppositum merito sustinent, ita credo inquit Sanchez, non incurrere legentem, aut retinentem, aut imprimentem epistolam, concionem, aut aliam papyrum hæretici solutam nec in tractatus formam redactam. Quod hęc in communi, & vsitato loquendi modo minime dicantur libri; nec militat eadem ratio, quę in libris. Hi enim multo amplius extenduntur, atq. diutius permanent; hactenus ille egregie suam sententiam probans; quam vti magis probabilem ac benigniorem amplector, Ratio autem pro sententia Vgolini non multum vrget, vt per se patet, Vnde haud immorandum amplius in hoc, atq. de librorum prohibitorum defensoribus iam agendum.

Qui nomine defẽdentium libros prohibitos veniãt & quomodo defensio hac sumenda.

REGVLA CXLIV.

185 VEniunt nomine defendentium libros prohibitos, ac pro gradu, & qualitate illorum contrahunt aliquam cẽsuram, aut saltem peccant, quicumque eos quouis modo iam actu defendunt, siue factis, siue verbis, aut
186 scriptis. Imo idem erit non solum quando incoatur tantum ipsorum defensio, præparando se ad certamen, quod certum est; sed etiam quãdo exterius coram alijs solum exprimitur voluntas defendendi, idque probabiliter. In-
187 super idem erit, ex quolibet fine defensio fiat siue bono, siue malo; item in loco siue publico, siue occulto, etiam nullo penitus audiente.
Nunquam tamen nomine talium defendentium venit ille, qui laudat doctrinam, aut stylum libri, licet ab hæretico compositi, qui tractat de religione, & nullam hæresim continet dummodo sic laudans caute procedat,

---

189 PErcurro breuissime contenta in hac Regula, quod omnia fere ex se perspicua sint, & communia inter Doctores, facit præcipue in probationem eorum vltima particula vtriusq. clausulæ propositæ initio præsentis capitis ex edicto Sanctæ Inquisitionis, verb. *habbiano à fesi, o defendono* ex Bullæ Cęnæ, verb.
190 quomodolibet defendentes. Intelligitur autem inprimis de actualiter, seu cum executione defendentibus libros prohibitos, & potest contingere hæc defensio dupliciter factis scilicet aut verbis, ore prolatis, vel scriptis. De-
191 fendit quis librum prohibitum factis, si eum abscondat, vel alio modo impediat, ne comburatur, neue Inquisitoribus sancti offictj manifestetur. Verbis vero defendit, si rationibus suadere curet non esse prohibitione di-
192 gnum, nec comburendum; Similiter si quis argumenta soluat, quibus liber legitime prohibitus impugnatur, aut si in eius, defensionẽ rationes inuestigat, Ita Vgolinus in tract. de censuris par. 2. vers. Ac eorum quomodolibet, Sanchez. lib. 2. in Decal. cap. 10. nu. 58 Suarez tract. de fide disp. 20. sec. 2. n. 25. & Castrus Palaus tract. de infedelitate disp. 2. pun. 10. §. 2. num. 14

193 Deinde est defensor librorum prohibitorũ
& contrahit excommunicationem reseruatam Papæ, si sint prohibiti in Bulla Cenæ, aut non reseruatam, si in constitutione Pij IV. vel nollam, sed solum peccat, vt dictum supra, reg. 140. quiuis incohans tantum ipsorum defensionem, & prouocans ad certamen; licet non compleat, quia huiusmodi incohatio, & prouocatio iam est aliqualis defensio, ergo &c. vtĩ certum tradunt Vgolinus, Sanchez, locis citatis, & Farin. de hæresi q. 180. §. 1. n. 12. Qui
194 idnegant, de eo qui diceret, volo defendere hunc librum, significans alijs tantum voluntatem defendendi, quia per eam solam non constituitur defensor eius actu. Nihilominus
195 oppositum probabile iudico, & tenet Castrus Palaus relatus per sequentia verba. Ego vero, inquit, in vtroque casu crederem esse defensorẽ regulariter loquendo; quia illa voluntas, sic significata retrahit impugnatores, & quasi illos difficiliores reddit librum subuertere; cum videant habere patronum; quare licet hæc significatio, illa tamen significatio est quædam defensio; hæc illę; quæ saltem dictam probabilitatem mihi generant.

196 Quid item si quis dicat; hic liber optimus
est, seclusa heresi; vel haud prohibitione nec combustione dignus, erit ne defensor eius sub distinctione respondet ibidem Castrus Palaus, nempe si id dicat coram alijs, omnibus indicatur certum, quod sit defensor; secus verò si nullo præsente ipse solus sic loquatur, quia hoc non est defensio: Ita etiam Vgolinus vbi supra, & Sanchez dict. num. 58 atq; hoc non
197 caret probabilitate. Verum in partem affirmantem, vel probabiliorem mihi, & tutiorem magis inclino cum Suarez dict. sec. 2. nu. 25. qui absolute asserit, quod talis sic loquens sit libri prohibiti defensor. Probatur, quia huiusmo-

iusmodi locutio, hic liber, seclusa hæresi, est optimus, vel non est dignus prohibitione, aut combustione, tametsi nullo præsente proferatur; magna est eius laudatio; ergo aliqualis saltem eius defensio; nam ex se non requirit hæc sicut nec illa, vt fiat coram, tertio intendente se opponere defendenti, vel laudanti; ergo per accidens est, quòd alius eam audiat,
198 aut non audiat. Confirmatur, quia si dictam laudationem ille sic loquens scribat, etsi scriptura nulli vnquam ostendatur, verus defensor libri constituetur, quòd etiam concedit ipse Castrus, ergo idem erit, si tantum ore proferat; cum in Bulla Cœnæ sit apposita particula, *quomodolibet defendentes*, nimirum verbis
199 tam ore prolatis quam scriptis. Nec facit quidquam ad rem præsentem discrimen assignatum ab eodem Castro, quod scriptura sit permanens, locutio vero cito transeat.
200 Particulæ itaq. propositæ vtrobiq. in edicto sanctæ Inquisitionis, & in Bulla Cœnæ nempe *publice*, vel *occulte*, sumendæ sunt cum tota latitudine, quam habere possunt, idest de quouis publicatione, & occultatione, etiam nullo præsente eas intelligendo, vt intelligit particulam *occulte* idem Sanchez dict. num. 58. sic specificans: vt componendo inquit, apologiam; qua librum hæretici tueatur, esto id in suo cubiculo solus faciat, nec scripturam
201 in publicum edat. Similiter illæ aliæ particulæ in editto, *sotto qualsivoglia pretesto, o colore*, in Bulla Cœnæ, *ex quauis causa quouis ingenio vel colore* capiendę cum omni generalitate, idest ex qualibet occasione, seu ex quouis motiuo, aut fine, etiam bono, & non esto v. g. occasione, seu fine inquirendæ veritatis, in quo ponit exemplum Castrus Palans dicto nu. 14. & magis extendit Sanchez ibidem dicens etsi defendit, vt inquir & rationes, quibus hæresia conuiocatur, vt dubitationes si quæ sunt tollatur.
202 Aduertit autem bene Sanchez eodem nu. 58. quamuis particulæ omnes duplici numero præcedenti explicatæ, tam in edicto quam in Bulla Cœnæ videantur tantum coninunctæ cum verbo defendentes, seu cum actione defendendi libros prohibitos; debere tamen referri ad alias actiones Regulis præcedentibus explicatas, tenendi scilicet, legendi, ac imprimendi ipsos; quia omnibus & singulis æque quadrant quod etiam cum Rebuffo citato notat Suarez tom. 5. de censuris disp. 21. sec. 2. num. 12.
203 Restat paucis videndum, quid de illo casu quando liber hæretici de religione tractat, nec vllam continet hæresim, an sit eius defensor contra prohibitionem, qui doctrinam ipsius aut stylum, vel modum disponendi materiam laudat? Amplectenda circa hac resolutio negans, sicuti amplectuntur omnes Doctores, paulo ante citati, præcipue Farina. dict. num. 12. & Castrus Palaus ibidem, ob hanc rationem; quia sic laudatur præcise id quod est in se bonum absq. respectu ad auctorem libri, ergo hoc modo laudans ipsum, non est defensor libri prohibiti, neq. venit nomine defendentium libros prohibitos, & consequenter non peccabit, nec vllam censuram contrahet. Nihilominus aduertit optime idem Castrus, quod debeat sic laudans caute procedere, ne videatur facere auctori, aut intendere haud congruenter fuisse ab Ecclesia prohibitum. Atq. hæc de libros prohibitos defendentibus sint satis.

Quinam, & quatenus ratione librorum prohibitorum Iurisdictioni Inquisitorum subsint? & qualiter expediendi?

REGVLA CXLV.

EXercent suam iurisdictionem DD. Inquisitores re spectu cuiuscumq. ex prædictis retinentibus scilicet legentibus, exprimentibus, ac defendentibus libros prohibitos. Quod verum est, non solum quando isti ob hæresim;
206 sed etiam quando ob aliam causam in 4. gradu probibentur. Ex retentione autem lectione impressione, & defensione ipsorum nulla indo præsumptio hæresis, aliquando leuis, aut vehemens, aut etiam violenta, quæ quasi
207 æquiualet formali. Vnde violatores prohibitionis expediendi cum abiuratione, attento eo, quod emersit ex tortura (quæ intelligenda quando est vehemens præsumptio erroris) aut de formali aut de vehementi, aut de leui, aut cum nulla, & cum pœna vt in plurimum extra-
208 ordinaria iuxta qualitatem personæ. Subsunt autem Iurisdictioni Inquisitorum, etiam aliquando Iudæi, & alij Infideles non baptizati ratione librorum prohibitorum.

---

209 PRæcipua est hæc vltima Regula, & præ cæteris quinque præcedentibus, vt ex se patet, institutum nostrum negotij sanctæ Inquisitionis immediate attingit. In qua aliquid circa expeditionem causæ cum abiuratione, pœna &c. etiam præcedente tortura, vbi opus est, vel leuiter indicare conueniens duxi; tametsi præter consuetudinem (cum in reliquis materiis per commentationem editi hue vsq. explicatis id ad vltimos libros nostri operis, tanquam ad propria loca merito distulerim) vt sit complete tractata materia librorum prohibitorum in hoc capite 19. a cæteris, si videbitur, possit separari, & apposito titulo opusculi peculiaris, in lucem prodire. Certissimum est apud omnes, quod iurisdictio Inquisitorũ se extendat ad quosuis retentores, lectores, impressores, atq. defensores librorum prohibitorum, quę extensio pręcipue fit per publicationem edicti sanctę Inquisitionis in clausula iam supra adducta (ch' habbino hauuto, o habbiano libri, scritti, che contengono heresie, ò libri d' heretici, che trattino de Religione &c. Vbi in primis exprimitur iurisdictio Inquisitorum contra retiuentes, legentes, &c. libros prohibitos in Bulla Cœnę, seu in primo gradu.

211 De habentibus legentibus, imprimentibus
ac defendentibus, prohibitos in secundo, &
tertio gradu; nempe quòd ob hæresim, aut
suspicionem falsi dogmatis damnati sint, aut
quòd ab auctore hæretico editi, ideoq. pos-
sint Inquisitores contra illos procedere, con-
statclarè ex constitutione Pij IV. Dominici
gregis, ibi, is quidem, qui hæreticorum libros
vel cuiusuis auctoris scripta propter hæresim
vel falsi dogmatis suspitionem damnata, atq.
prohibita legerit, habueritque; ipso facto in
excommunicationis pœnam incidat, eamq. ob
causam in eum tanq. de hæresi suspectum in-
quiri, & procedi liceat. Nam quamuis in hac
clausula de legentibus, & habentibus tantum
sit sermo, par tamen est ratio de imprimenti-
bus, ac defendentibus, vt patet ex edicto, &
de omnibus eodẽ modo loquuntur Doctores
citandi præcipue Farin. vbi infra.
212 Quòd item tenentes; legentes imprimen-
tes atq. defendentes libros Astrologiæ iudicia
riæ, ipsos supra ad primum, & secundum
gradum reduximus, iurisdictioni Inquisitorum
subsint, habetur expresse, præter expressionẽ
edicti, magis extensam in Bulla Sixti V. incip.
Cæli, & terræ, ibi eadem auctoritate statui-
mus, & mandamus vt contra scienter legen-
tes, aut retinentes libros & scripta huiusmodi,
seu in quibus talia continentur, similiter iidem
Inquisitores liberè, & licite procedant, ac
procedere, & poenis condignis punire,
213 & coercere possint. Habetur pari mo-
do in constitutione Vrbani VIII. confirmati-
ua, & ampliatiua illius Sixti V. incip. Inscru-
tabilis iudiciorum, ibi, §. 5. cognitionem cau-
sarum huiusmodi &c. vbilibet locorum etiam
ad hæreticæ prauitatis Inquisitores spectare
volumus, notat bene Antonius Sousa lib. 1.
Aphoris. cap. 21. num. 54. ex citata Bulla Sixti
V.
214 Dubium excitari posse videtur circa haben-
tes, legentes &c. libros prohibitos ob aliam
causam, præter hæresim, an ad iurisdictionẽ
Inquisitorum pertineant. Ratio dubitandi in
surgit ex Bulla sæpius adducta Pij IV. Domini
ci gregis, vbi quando hoc negotium ad Epi-
scopos, seu ordinarios spectet, & non ad In-
quisitores, expressis verbis sic disponitur. Qui
autem inquit, libros alia de causa prohibitos
legerit habueritue; præter peccati mortalis
reatum, episcoporum arbitrio seuere se nouerit
puniendum, Atq. idem habetur expresse in
215 fine Regulæ X. Indicis, Nihilominus post
dispositionem Bullæ Pij IV. & Regulæ X. in-
dicis, prodiit iussu Sacræ Congregationis Sã-
cti officij Vrbis edictum cum peculiari forma,
quo Inquisitores præcipiunt sibi denunciari
habentes, legentes, imprimentes, ac defen-
dentes libros, non solum hæreticorum, aut ob
hæresim, vel falsi dogmatis suspicionem; sed
etiam quocumq. modo, seu ob aliam causam
prohibitos; vt transgressores pro qualitate
delicti, & personæ puniant, ita idem causa dict.
cap. 21. num. 46
216 Sequitur videndum qualiter insurgat præ-
sumptio erroris; aut secus, ex retentione, le-
ctione, impressione, & defensione librorum
prohibitorum; quod fiet simul attingendo,
217 quid pro expeditione causæ seruandum. Du-
cto autem initio a facilioribus, hoc prorsus cer
tum est; si libri sint prohibiti alia de causa, &
non ob hæresim, vt quò bonis moribus no-
ceant contra eos habentes, legentes &c. nulla
218 est hæresis suspicio, Vnde isti absq. vlla abiu
ratione pœna arbitraria seuere puniendi sunt.
Tradit ibidem Sousa num. 45 ex Bulla Pij IV.
citata legentes inquit, & retinentes (idem est
de imprimentibus, & defendentibus) libros
non propter hæresim, aut suspitionem illius
prohibitos; sed alia de causa, quamuis de fide
suspecti non sint, seuere tamen puniendi sunt
219 episcoporum arbitrio, Ac posse etiam fieri
arbitrio Inquisitorum, addit statim ipse Sou-
sa num. 46. legentes, inquit, prædictos libros
si ab Inquisitoribus sunt prohibiti (vti re verá
sunt) ab ipsis puniri possunt, vt factores suorũ
220 Decretorum. Confirmatur ex Practica ma-
nu scripta de rebus Sancti Offitij ab Eminen-
tissimo Cardinali N. pro DD. Inquisitoribus
vulgari lingua edita, quam ipsi præmanibus
habent, cap. 10. in fine sic. Ma se i libri non
contengono dottrine heretiche, erronee, pros-
sime ad errore, o altra qualità sospetta, ò diret-
tamente, ò indirettamente in fede, ma solo co-
se scandalose, e temerarie, si puniscono i retẽ-
tori (idem de lectoribus impressoribus, ac de-
fensoribus) con pene arbitrarie, ma senza
abiura, non essendo abiuratione, se non nella
materia, che porta seco sospitione, ò vehemẽ-
te, ò leggiera de heresia.
221 Quando vero sunt libri hæreticorum, aut
continentes hæresim, vel suspitionem erroris
contra fidem; tunc distinguendum de personis
eos retinentibus, legentibus &c. si enim sint
simplices, & ignaræ, ita vt vel nesciant legere,
aut non calleant linguam, qua libri scripti sũt,
& licet calleant, inconsiderate legerint, ac de-
stiterint statim admonitæ, & aliis similibus
circumstantijs attentis, nulla sæpius, aut saltẽ
leuis suspitio erroris in fide contra eas inter-
ueniet ob retentionem, lectionem &c. talium
librorum, vnde poterunt expediri cum abiu-
ratione de leui, & aliquali pœna arbitrio pru-
dentis Iudicis; aut absq. neutra; sed cum ab-
solutione ad cautelam, & monitionem. Egre-
gie exprimitur hoc fere totum in dicta practi-
ca manu scripta ibidem sic.
222 Se poi le persone, che hanno ritenuti dettã
libri sono ignoranti, e semplici, massime delle
materie, che detti libri trattano, e nel consti-
tuirli vede il Giudice prudente, che non vi sia
malitia, nella lettura di essi habbia causato
mal effetto in tali persone, ne generato qual-
che dubio in materia di fede, e che sincera-
mente procedano in dire la verità sopra i cõ-
plici, & vso, e non aggrauandosi nell'intentio-
ne, si fanno abiurare de leui alle volte, secon-
do la qualità dell'inditij, e diuturnità della ri-
tentione, doppo vn puoco di corda, ò terririo-
223 ne. Ma si fussero in tutto ignoranti, ne sapes-
sero leggere, ò intendere quello, che leggono,
& i detti libri li fossero stati lasciati in caso da

alteri,

altri, si tralascia l'abiura, e nel resto si procede anco mitemente: in somma tutto il negotio stà nella qualità della persona, libri, e prudenza del discreto Giudice, come anco dicono i Dottori, che di ciò scriuono; hactenus verba Practicæ.

224 Ex illis autem Doctoribus valdè excessit Franciscus Pena 2. par. Direct. super cap. Fraternitatis extra comment. 3. qui idem prorsus affirmat de eo, qui casu accessit cum hæreditate, vel mercibus libros prohibitos occulsos, & antequam exoluat, deprahenditur habere,

225 & denunciatur Inquisitori. Similiter idem asserit, qnando is, qui eos retineret esset vir probatissimus, a quo procul quæuis malitia abesse iudicatur: ita etiam docet Albertinus tract. de agnos. assert. q. 28. n. 25. & vterque confirmat exemplo hominis bonæ famæ, qui non est solitus furari, & si res furto sublata apud eũ reperiatur, non ideo præsumitur fur, secũdum Bald. & Imol. in l. finali, ff. dd hæred. instit. &c.

226 Sed quid si personæ non sint simplices, nec ignaræ, neque illa probatissima virtute prædite, de qua numero præcedenti? Quod actiones legendi, & retinendi dictos libros Pius IV. in sua constit. Dominici gregis, sic ait, Is qnidẽ qni hæreticorum libros, &c. legerit, habuerit, &c. in eum tanquam de hæresi suspectum inquiri, & procedi liceat; vbi non exprimit Papa, sit ne hæc suspitio leuis, an vehemens, aut

227 violenta. Exprimnut tamen alij Doctores, quos late refert, & sequitur Farin. de hæresi q. 180. §. 1. a n. 7. vbi primo bene affirmat eum Pene citato ex Concilio Constantiensi sess. 15. legentes, & retinentes libros hæreticorũ posse dici ipsorum fautores; dein n. 9. cum Ludouico Paramo lib. 3. de origine sanctæ Inquisitionis q. 9. n. 147. egregie docet ex retentione, & lectione librorum hæreticalium insurgere cõtra retinentes, & legentes suspicionem hæresis, modo leuem, modo vehementem, modo violentam iuxta personarum, & librorum qualitates, & alias circumstantias arbitrio prudentis Iudicis, &c.

228 Ad fundandum autem dictum arbitrium, non grauabor huc ad verbum transferre, quæ perdocte ibidem trahit Pena. At si aduertens, inquit, si plures legerit, si totum, aut pluries legerit, si repræhensus, non facile, nec statim obediuit admonenti; si non præsentauit, sed sciens retinuit absque facultate, &c. magnam, & vehementem contrahet suspicionem.

229 Quod si studiosè legat, si omnes passim legat, & sine delectu, si reprahensus tueatur factum, si inquirat, vnde habere possit, aut curat sibi apportari, si non esse præsentandos, aut comburendos contendat, &c. in grauiorem, & maiorem incidit suspicionem; hæc ille; Quæ

230 diligenter inuestiganda esse ab Inquisitoribus addit, vt pro quantitate suspicionis, & criminis, gradum abiurationis, & qualitatem pœnæ, vel pœnitentiæ vnicuique assignent. Atq; quoad has aliquando post abiurationem ieiunia, orationes, & peregrinationes imponi se vidisse ait, nempe in sancto Officio Vrbis, vt ex ponit Farin. ibidem.

231 Verum pro te præsenti maiorem inuenio lucem in practica illa manu scripta, vbi primo aduertitur quod indiciato, & denunciato aliquo de retentione librorum hæreticalium, fit statim facienda perquisitio, illisque repertis, interrogandus retinens de retentionis diuturnitate, & de lectione eorum; b vtrumque fateatur, interrogandus dein sigillatim circa propositiones in illis contentas hæreticas, aut erroneas, vel male sonantes; maxime si sensum catholicum non admittant; quod si malam creduiitatem neget, obijcitur ei inuerisimilitudo, & præsumptio in contrarium: Ac denno interrogatur de complicibus, a qnibus dictos libros habuerit, vel quibus vsum eorum communicauerit.

232 Tandem pro vlteriori veritate habenda circa ipsos complices, & circa intentionem torqnetur arbitrio; & si ex tortura nihil emerget, abiurat de vehementi; ac per tempus arbitrarium, si sit persona religiosa, vel ecclesiastica, suspenditur a diuinis, priuatur voce actiua, & passiua, officijs etiam, & professionibus legendi, docendi, & concionandi cum pœnitentijs

233 salutaribus. Quod si indiciatus de diuturna retentione talium librorum, neget se eos legisse, obijcitur ei inuerisimilitudo; aut si neget voluntariam retentionem in proprio cubiculo, asseratque ibi ipsos ab inimico suisse absconditos, non creditur ei, & in vtroque casu deuenitur ad rigorosum examen, & qñanis persistat in negatiua, attentis inditijs, & circumstantijs; adhuc abiurat saltem de leui. Hęc in practica illa magis per extensum, vide apud ipsam, & non te pœnitebit.

234 Dubium illud graue restat hic dissentiendũ, an aliquando eo ipso, quod liber hæreticalis, seu continens hæreses reperiatur apud aliquẽ hic reputandus sit hæreticus, & vt talis cum abiuratione de formali, & pœna ordinaria puniendus? Affirmant absolutè pro quouis casu talis repertionis varij ex iurisperitis, præcipue Io: Andr. & Domin. in cap. filij, vel hæredes, de hæreticis lib. 6. Archid. ibi, & cap. final. 24 q. 2. Roma. sing. 323. & Hyppolit. in l. qui falsam, n. 109. ff. de falsis. Ratio eorum est, quia ad plenã probationem, seu ad conuincendum quempiã esse hæreticũ, sufficit, si huiusmodi libri apud ipsum reperiantur, idque ob enormitatem criminis.

235 Sed eorum sententiam ita simpliciter sumptam, Pena 2. par. Direct. super cap. Fraternitatis, extra de hęreticis, comment. 3. vers. Horum tamen, merito falsam iudicat, vti nullo iure fundatam, & nimio rigore ex sola præsumptione, sic condemnantem de tanto crimine contra id, quod disponitur in cap. litteras, de præ-

236 sumptionibus. Est nihilominus vera dicta sententia concurrentibus duobus conditionibus. Prima, vt ille met apud qnem talis liber reperitur, ipsum re vera composuerit, ita idem Pena, cum Repert. Inquis. verb. libri. §. 1. & §. sed pone, & Ioanne Rojas sing. 124. nec sufficit vbi

vbi liber hæreticalis reperitur fine nomine
auctoris apud aliquem, & hic auctorem non
ostendat, quod ipse præsumatur auctor, & cō-
positor, vt bene ex Simanc. in Enchirid. tit. 34.
num. 4. docet Farin. de hæresi, q. 180. n. 21. cum
hæc præsumptio solum faciat vehementissimū
iudicium ad torturam, qua illata si persistat in
negatiua tortus, asserens ab inimico fuisse ibi
repositum dictum librum, vbi fuit repertus,
nequit condemnari, vt hæreticus formalis, ita
237 ibidem Farin. Secunda conditio est, vt au-
ctor libri non ex ignorantia, & quasi aliud a-
gens; sed ex proposito sciens, & aduertens præ-
positiones aliquas hæreticas, vel aliquam sal-
tem in illo posuerit, eamque contra fidem
Catholicam stabilire curarit. Tradit idem Pe-
na, qui concurrente dicta duplici conditione
238 efficaciter a fortiori sic probat, quia si profe-
rens verba hæretica, quæ nullo modo ab erro-
re excusari possunt, condemnandus est cum
abiuratione de formali, & pœna ordinaria pu-
niendus, quanto magis id exequendum est in
eo, qui illa scribit? cum maiori deliberatione
verba hæretica, vt in plurimum scribantur,
quam ore solo proferantur.
239 Quoad impressores vero, & scriptores libro-
rum hæreticalium, nullum dubium sine isti
hæreticorum fautores, & vt tales tractandi ab
Inquisitoribus inflicta tortura pro eruenda
mala credulitate, ac nihil ex ea resultante, cū
abiuratione de vehementi, aut de leui, & cum
pœna arbitraria expediendi, attentis indicijs,
240 & alijs circumstantijs. De hac fautoria, &
de reliquis contra eam testantur Pena 2. par.
Direct. in cap. Nouerit, de sentent. excommun.
Comment. 17. & Farin. vbi supra n. 18. & 19. de-
ducuntque clare ex Bullis Pontificijs ex illa
Leonis X. incip. Exurge Domine, vbi peculiari-
ter disponitur contra imprimentes, & vendē-
tes Lutheri libros, & alios damnatos, vt pro
prima vice, præter excommunicationem ipso
iure, pœna mille ducatorum afficiantur, ac pro
secunda vltra dictam pœnam, arte imprimen-
di, aut bibliopolæ priuentur, & in exilium mit-
241 tantur. Ex Bulla item Pij IV. ineip. cum pro
munere, vbi iniungitur impressoribus, & bi-
bliopolis, vt coufignenr Inquisitoribus libros
damnatos sub pœna incursus criminis hæresis
& alijs contra hæreticos iure inflictis: Verba
sunt ipsius Bullæ, quæ intelligenda cum mode
ratione pro quantitate culpæ, & præsumptio-
242 ne hæresis, vt patet ex dictis. Sub bibliopo-
lis autem sine dubio compræhenduntur aspor
tantes dictos libros prohibitos ad Ciuitates,
& loca Christianorum, atque de vtrisque eadē
est ratio circa expeditionem in Officio Sanctę
Inquisitionis, cum talis asportatio, aut cura
asportandi regulariter bibliopolæ sit propria.
Vide Penam 2. par. Direct. super cap. Nouerit,
comment. 17. vers. idem iudico, vbi dicit esse
fautores hæreticorum, & quod possint verbe-
ribus cædi, si sint personæ viles.
243 De falsificantibus item libros fidelium im-
miscendo errores contra fidem Catholicam,
quouis modo falsificatio fiat, potest esse dubiā
qualiter ab Inquisitoribus expediendi? nihil
expresse circa gradum abiurationis apud Do-
ctores. Farin. dict. q. 180. n. 14. tantum affirmat
eos suspectos de hæresi, acerrimeque Inquisi-
244 torum arbitrio puniendos. Nec dubium, cū
ait suspectos, intelligat de suspitione vehemē-
ti, & consequenter ex mente ipsius sint tor-
turæ subiiciendi; ex quasi nihil emerserit, de-
beant abiurare de vehementi, aut de leui at-
tentis attendendis &c.
245 Verum Franciscus Pena (tametsi eum Fa-
rinac. pro se non bene adducat) vbi supra
vers. Deniq: qualis &c. contra huiusmodi fal-
sificatores Gregorius insurgit, ac proponit
primo sententiam, qua sexta synodus Constā-
tinopolitana art. 13. eos damnat, his verbis,
Præcipimus illos, qui falsificauerunt libros
Catholicos, anathemati subijci, & cum hære-
ticis anathematizari: hæc ibi; & addit ex suo
sic, Monebo, inquit, interim in huiusmodi
sceleris patratores acerrime esse animaduer-
tendum; cum vno actu plura delicta commit-
tant, Illa autem verba, *& cum hæreticis ana-
thematizari*, indicant eos, qui talia faciunt
hæreticos esse putandos quod verum est, iux-
ta id, quod diximus supra cap. Fraternitatis,
de hæret. vers. ex supra: dictis pendet. Hacte-
nus Pena referens se sine dubio ad illud, quod
paulo ante cum ipso resoluimus circa casum
de libro hæreticali reperto apud aliquem hūc
scilicet esse puniendum vti hæreticum cum
abiuratione de formali, & pœna ordinaria,
si adsit duplex conditio ibi assignata, quod ip-
se re vera eum composuerit, & quod sciens,
& volens errores contra fidem in eo scripserit.
Parimodo in casu præsenti falsificans libros
Catholicos, vt hæreticus expediendus cum
formali abiuratione, duplici stante conditio-
ne, quod re ipsa eum falsificauerit immiscen-
do errores contra fidem, & id scien, & aduer-
tens præstiterit. Probatur à fortiori, quia
multo magis indicatur, & exprimitur mala
credulitas mentis, & malitia animi librum
Catholicum falsificando erroribus, quam hos
in proprio libro scribendo; ergo &c.
248 Tandem de librorum hæreticalium defē-
soribus quid? neq. circa istorum expeditionē
ab Inquisitoribus exequendam, quidquam
in particulari, quod inuenire potuerim, apud
auctores reperitur. Negari tamen non potest
eos esse maximopere fautores hæreticorum,
imo & defensores, cum ipsorum libros hære-
ticales defendant; & ex hac defensione vehe-
mentissimam insurgere suspitionem hæresis
249 contra ipsos. Hoc expresse docet Pena, quā-
uis obiter dicto Coment. 3. super cap. Frater-
nitatis extra de hæreticis vers. quod si studio-
se; ibi enim assignans indicia, ex quibus ori-
tur vehementissima suspitio erroris in fide cō-
tra legentes, & retinentes libros hæreticales,
ponit exemplum in defendente eos, his ver-
bis: si non, inquit, esse præsentandos, aut cō-
burendos contendat &c. in grauiorem, & ma-
iorem incidet suspitionem ita ille. Vnde ob
hanc suspicionem defensor librorum huiusmo-
di pro eruenda intentione subijciēdus tortu-
ræ, ex qua nihil resultante, condemnandus
ad

ad abiurationem de vehementi, & pœnam extraordinariam.

250 Sed hoc soluo meliori iudicio, ita limito, quod tantum habeat locum, quando dictus defensor interrogatus respondet se defendere librum non ob errores contra fidem in eo contentos, sed ob aliam doctrinam sanam, quæ in ipso traditur. Si enim clara fatentur suam eius defensionem esse propter dictos errores, nullus credo negabit talem defensorem esse tractandum expediendum vti hæreticum formalem cum abiuratione de formali, & pœna ordinaria. Quod patet à fortiori ex supradictis de reperto componente librum hæreticalem, aut de falsificante hæresibus librum Catholicum: nã multo clarius manifestat suam malam credulitatem ille defensor, quam hic compositor, aut falsificator; ergo &c.

251 Vltima particula nostræ Regulæ attingit iurisdictionem Inquisitorum aduersus Iudeos & alios infideles non baptizatos ob lectionẽ, retentionem, asportationem &c. librorum prohibitorum. Diuersi Summi Pontificis circa hoc disposuerunt præcipuè Iulius III. circa annum Domini 1554. per constitutionem incip. Cum sicut disposuit, ne Iudæi sub pœna pecuniaria confiscationis bonorum, corporali etiam, ac vltimi supplicij retineant libros continentes aliquid contra fidem Catholicam, aut blasphemias in Deum, vel in Christianam Religionem; affert simanchas Cathol. instit. tit. 35. num. 11. Et quamuis Papa ibi contra eos constituat Iudices episcopos, seu locorum Ordinarios; sub eis tamen sub intelliguntur etiam Inquisitores. Vnde auctoritate eiusdẽ Iulii III. teste Azor citando, Domini Cardinales Sacræ Congregationis Generales Inquisitores quosuis libros Talmudicos, vbicumq. in Vrbe, aut extra repertos igni tradiderunt, & per edictum Incip. Nos Ioannes Petrus Garafa &c. Omnibus Inquisitoribus particularibus iniunxerunt idem facere de similibus libris in loco suæ iurisdictionis repertis. Dein Gregorius XIII. per Bullam incip. Antiqua Iudęorum &c. ita disponit, ibi, si libros inquit, hęreticos; vel Talmudicos, aut alios Iudaicos quomodolibet damnatos, aut alios prohibitos tenuerit, custodierit, vel diuulgauerit, vel in quęcumq loca detulerit, aut ad eam rem ope-

254 ram suam accommodauerit, sic in eo §. Atq. sub finem Bullæ totum hoc negotium Inquisitoribus committitur & tribuitur potestas puniendi Iudæos, aut Infideles non baptizatos talia delicta committentes per flagella, per rerum publicationes, per exilia, & per alias pęnas vt bene notant Azor tom 1. lib. 8. cap. 22.

255 q. 22. & Farin. dict. q 180. num. 10. Deniq. clarius id habetur in Bulla Clementis VIII. incip. cum hebræorum, edita anno 1593. die 3. Aprilis. Atq. hactenus de tota materia librorum prohibitorum; quæ vti valde practica, ita scitu dignissima.

CAPVT XX.

De alijs casibus spectantibus ad officium sanctæ Inquisitionis, non expresse contentis in edicto DD. Inquisitorum.

PROOEMIOLVM.

1 Hvius capitis materiam continet implicite, seu in communi clausula illa propè finem ipsius Edicti apposita, iam alibi pro declaranda materia infidelitatis carentibus baptismo à nobis adducta, nempe [Dichiarando, che per la sopraderta espressione de'casi da Noi specificati da reuelarsi, come sopra, non escludemo gli altri casi spettanti al sant'Officio, che per altro ne i Sacri Canoni, Decreti, Constitutioni, e Bolle de'Sommi Pontefici sono compresi] latine sic. Declarando per expressionem casuum supradictorum non excludi alios, etiam denunciandos, in sacris Cano-

2 nibus, Decretis, Constitutionibus, & Bullis Pontificijs compræhensos. Possunt autem in eis compræhendi dupliciter, vel expresse in specie, seu particulariter, vt compræhenduntur, & exprimuntur, casus de mysterio Conceptionis B. Virginis non legitime sentientium, & loquentium, cum agatur de pœna intelligenda obloquentibus de vtraque opinione; casus de sacro Ordine initiatis, & religiosis matrimonium contrahentibus, & alij tractandi sigillatim in Regulis sequentibus: vel non expresse, nec specialiter, sed implicite in communi, vt sunt sine dubio diuersi spectantes ad sãctum Officium, eo quod eadem sit ratio in his, atque in illis, per aliquam Bullam Pontificiam declaratis; nempe quod in eis etiam præsumptio aliqua erroris contra fidem Catholicam reperiatur; Vnde de ipsis sub finem huius capitis Regulæ peculiares apponentur.

Quid de mysterio Conceptionis B. Mariæ Virginis sentiendum? & quatenus contra loquentes indebite de illo Inquisitores procedere possint?

REGVLA CXLVI.

3 Sicuti valde pium apud plurimos tenetur B. Virginem Mariam fuisse conceptam absque peccato originali, ex meritis Christi Domini.

4 Alterutri autem parti affirmanti, vel neganti, quod fuerit cum eo peccato concepta, aut nõ fuerit, hæresis, vel similis qualificationis notam inu-

iniutere sub excommunicatione teseruata, &
5 alijs pœnis olim strictè prohibitum. Quæ pœ-
næ postea auctæ,& iniunctum Inquisitoribus,
6 vt contra delinquentes inquirant. Restricta
dein pars affirmans, quod non possit vllus in
concionibus,lectionibus, & alijs actibus pu-
blicis asserere eam fuisse conceptam eum pec-
7 cato originali. Licet in priuatis colloquijs,
& scriptis concessum dein declaratum; & ab-
ditum,ne quis sub eisdem pœnis alio, quam
Conceptionis nomine in missa,& in officio fe-
sti vtatur.

---

8 Extitit iugiter per superiora secula vsque ad
præsens, inter præcipuos Doctores scholasti-
cos hac de re maxima controuersia: An fuerit
Beata Virgo Deipara in primo instanti suæ
Conceptionis sanctificata, & ab originali pec-
cato præseruata? nec ne? alijs ex illis, cum D.
Thomâ 3.p.q.27.art.2.& in 3.sentent. distin. 3.
hac præseruatione,& pro illo instanti sanctifi-
catione (tamersi immediate post; seu transa-
cto paruo tempore sanctificatam admittant)
9 prorsus eam priuantibus. E contra alijs cum
Scoto dict.dist.3. vtramque eidem cumulatis-
10 sime concedentibus. Hinc inter ipsos,& alios
horrendæ quandoque dissensiones,ac rixæ,tu-
multusque perniciosissimi cum ingenti simpli
cium fidelium scandalo in diuersis locis Chri-
stianitatis sæpius dimanarunt; pro quibus se-
dandis,seu reprimendis, variæ Summorum
Pontificum Constitutiones statim citandæ,nō
frustra prodierunt.
11 Alterutri autem parti affirmanti fuisse B.
Virginem in peccaro originali conceptam,aut
illi neganti censuram hæresis, aut errotis, vel
alterius qualitatis tribuentes merito Summi
Pontifices constitutionibus fulminatorijs re-
presserunt. Primo Sixtus IV.post editam illam
Bullam,qua concessis indulgentijs,vt dixi,de-
uotionem fidelium in celebrando festo imma-
culatissimæ Conceptionis Deiparæ valde au-
xerat,anno 1488.& Pontificatus ipsius 13.alia
Bulla incip. Graue nimis, de reliq. & vener.
sanct.inter extrauag. commun. lib. 3. repressit
per excommunicationem ipso facto, reserua-
tam Papæ,omnes concionatores,& alios quos
libet verbis,aut scriptis, seu libris impressis,
quos damnat,asserere præsumentes,quod sint
hæretici,qui tenent B. Virginem fuisse immu-
nem a peccato originali, & quod mortaliter
peccent,qui conciones de huiusmodi articu-
lo Immaculatæ Conceptionis audiunt,aut fe-
12 stum eius celebrant. Similiter reprimit per
eandem censuram eos, qui affirmare fuerint
ausi,esse pari modo hæreticos,ac peccare illos
qui contrariam opinionem defendunt,contra
xisse scilicet B.Virginem peccatum originale;
cum nondum ab ecclesia sit definitum.
13 Transactis vero fere centum annis,nempe
anno 1570.& sui Pontificatus quinto, Pius V.
constit.incip.super speculam confirmauit quo
ad omnia illam Sixti IV. sicuti iam prius con-
firmata fuerat per Concilium Tridentinum
sec. 5. de peccato originali in fine; atq; addi-
dit prohibendo sub pœna suspensionis, & pri-
uatione dignitatis, vel administrationis ipso
iure incurrenda Papæ reseruata, & alijs arbi-
trio Ordinarij pro mensura delicti pœnis, ne
quis cuiuscumq; Ordinis, conditionis, vel
dignitatis existat; in concionibus populari-
bus, aut vbi promiscua virorum, & mulierum
multitudo conuenire solet, de alterutra par-
te controuersiæ circa conceptionem B. Virgi-
nis disputare rationibus, vel Doctorum au-
ctoritate, asserendo propriam sententiam, &
contrariam refellendo, aut impugnando, vel
de hac ipsa quæstione, cuiusuis pietatis, aut
necessitatis prætextu vulgati sermone scribe-
14 re, vel dictare præsumat, concedit tamen
uiris doctis in publicis Academiæ disputatio-
nibus, aut vbi alias intersunt, qui rem cape-
re possunt, nec scandali vlla subest occasio, de
illa quæstione disserere,& argumentis vtram-
libet partem, vel ostendere; vel impugnare;
dummodo neutra veluti erronea prædicetur.
15 Verum cum circa annum 1616. occasione
assertionum Theologicarum,per quas in Aca-
demia Hispalensi defendebatur B. Virginem
fuisse contaminatam, peccato originali, tàm
Hispali, quàm in alijs Ciuitatibus, & Oppidis
Hispaniæ ferè omnibus nouæ rixæ, & dissen-
siones tumultusq. adeo graues cum maximo
populorum scandalo contra sic defendentes
extiterint, vt vix sedari posse viderentur;pro-
inde à Rege nostro Philippo III. supplicatum
est Sũmo Pont.Paulo IV. vt quamprimum de
opportuno remedio prouidere dignaretur.
16 Vnde sine mora ipse constitutionem edidit,
incip. Regis pacifici, &c. qua illas Sixti IV. &
Pij V. innuocauit, & motu proprio, ac ex cer-
ta scientia insuper iunxit pœnas contra delin-
quentes, & eo ipso priuari maneant faculta-
te concionandi, publice legendi, seù docen-
di; ac interpretandi, voceq; actiua, & passi-
ua, nec absolui, aut habilitari possint, nisi à
Romano Pontifice; cuius arbitrio grauius
17 puniri valent. Tandem præter ordinarios
locorum, constituit Iudices DD. Inquisito-
res contra delinquentes, vt eos pro delicti
qualitate prosequantur.
18 Sed dictis adhuc rixis, & tumultibus non
cessantibus successor Pauli V. Gregorius XV.
de efficaciori remedio prouidit per Decretū
in Sacra Congregatione Sancti Officij 24. die
Maij Anno 1622. editum incip. Sanctissimus
D.N. ibi innouatis Bullis prædecessorum suo-
rum precipue Pauli V. quoad omnia innoua-
to etiam alio Decreto eiusdem Pauli V. quo
non multo ante fuerat strictè prohibitum ne
qui in publicis concionibus,lectionibus con-
clusionibus, & alijs quibusuis actibus publi-
cis asserere auderet B. Virginem fuisse conce-
19 ptam cum peccato originali. Item addit idē
Gregorius præcipiendo, ne quisquam sub di-
ctis pœnis alio quàm Conceptionis nomine
in missa,& officio festi vtatur. Tandem præci-
pit locorum ordinarijs, & Inquisitoribus, vt
contra transgressores huius decreti, quicum-
que sint procedunt, & in eos seuere animad-
uertant,

uertant, maximè in audentes notam erroris, aut similis alterutri parti affirmatiuæ, vel negatiuæ inurere: Cum ex dictis decretis constet adhuc vtramlibet absq; errore, & peccato posse teneri, quousq; articulus hic de ~~Immaculatissima~~ Conceptione B. Virginis ab Ecclesia Romana fuerit definitus.

39 Petes qualiter expediendi ab Inquisitoribus transgressores dictorum Decretorum, & Bullarum? de hoc in practica illa vulgari manu scripta à nobis alias adducta c. 19 vers. *Doppo l'emanatione, &c.* Sic tantùm habetur, quod vbi non constat de transgressione expressa, sed tantùm fuisse prolata verba temeraria, aut cum tali liuore, & mordacitate, vt malè sonent, & sapiant transgressionem, qui ea protulit, soleat Romæ in Congregatione Sancti Officij coram Eminentissimis Cardinalibus acriter corripi, & arbitrio concionandi, aut

40 legendi officio priuari. Si verò de transgressione plenè constet, quod puniatur declarando incurrisse pœnas dictarum Constitutionũ, & Decretorum, hactenus ex practica illa. In qua nihil, neq; apud alium Auctorem quidquam inuenire potui de præsumptione alicuius erroris, & de abiuratione iniungenda.

De præsumptione erroris in impedientibus officium Sanctæ Inquisitionis? & qualiter eius iurisdictioni subsint?

REGVLA CXLVII.

41 DE mala credulitate contra fidem sunt valde suspecti quicunq; officiũ Sanctæ Inquisitionis quoquomodo tàm mediatè, quàm immediatè impediunt, contrahuntque propterea excommunicationem ipso facto.

42 Ob talem autem suspicionem non sunt tractandi vti heretici, sed subijciẽdi torturæ pro eruenda intentione; qua negata, cum abiuratione de vehementi, & pœna arbitraria ex-

43 pediendi. Sub dictis impedientibus præter alios infra exprimendos, præcipuè cõprehenduntur offendentes ipsos Inquisitores, aut

44 quosuis Inquisitionis ministros. Quòd si offensio fit in contemptum, & odium Sancti Officij pro prima vice Curiæ sęculari traduntur vltimo supplicio puniendi; secùs verò si ex alia causa, quę legitimè probanda ab ipsis offendentibus.

45 AGitur in communi de huiusmodi impedientibus Inquisitionis Officium in cap. vt Inquisitionis Officium, §. finali de hęreticis in 6. vbi excommunicatio eis infligitur per illa verba, quod si quis, inquit, in fidei negotio Episcopo, vel Inquisitoribus se opponere, vel aliquatenus impedire præsumpserit, seu auxilium, consilium, vel fauorem dederit excommunicationis se nouerit mucrone percussum, &c. ex qua particula, percussum, clarè patet hanc excommunicationem non esse ferendam, sed ipso iure latam; sicq; docent Eymer. 2. part. direct. q. 54. n. 2. & cum alijs ab ipso relatis Farin. de hęresi q. 182. §. 5. n. 77. & n. 83. id affirmat benè cum eodem Eymer de danti-

46 bus auxilium, consiliũ, &c. Similiter agitur de dictis impedientibus officium Inquisitionis in Const. Pauli III. edita anno 1542. incip. Apostolici culminis, relata per Pennam in fine direct. ibi. Districtiusq; inhibentes, &c. quouis modo per se, vel per alium, seu alios directè, vel indirectè impedire præsumant. Vide reliqua in ipsa Constitut. post medium. accessoriè enim hoc de impedientibus officiũ sanctæ In-

47 quisitionis, eis appositum. Item in Constit. Iulij III. incip. licet à diuersis, in qua pręcipuè contra Potestates sęculi, ac Dominos temporales, Rectores Ciuitatum, &c. impedientes officium Sanctæ Inquisitionis, aut de hęresis crimine cognoscere tentantes, &c.

48 Dixi quicũq; officium, &c. vt per generalitatẽ huius particulę comprehenderem quascumq; personas cuiusuis status, gradus, & cõditionis maximè Legatos Papæ, & Subdelegatos, Episcopos, ac Superiores maiores Religionum; etiãsi Inquisitor sit aliquis religiosus. Hi enim omnes auctoritatẽ non habent ratione gradus, aut muneris, quo funguntur, ad impediendum, aut retardandum officiũ Sanctæ In-

49 quisitionis, vt optimè Farin. ibid. n. 82. Quod si de facto impediant, non obstante carentia facultatis ad id, nequit Inquisitor contra eos procedere; sed impedimentum illarum debet Papæ notificare. Ita idem Farin num. 78. cum Calder. in tract. de hęret. rubr. de his, quæ pertinent ad executionem officij num. 8. & affert Sousa lib. 1 Aphorismorum cap. 30 n. 12. nosq; iam alibi tractauimus expendentes illud dubium. Ad quas personas iurisdictio Inquisitorum se extendat?

50 Dixi quoquomodo impediunt, &c. nã multiplex est modus impediendi officium Inquisitionis, nempè directè, vt si non circuitu, aut per aliud medium, sed principaliter quis in id incumbat, ne fiat: atq; indirectè, vt si insinuatione, aut alia via nitatur id ipsum euertere.

51 Item impediri potest non solum factis, sed etiam verbis minatorijs, vel signis. Ita Penna 2. par. direct. ad q. 54. comment. 79 & Farin.

52 dic. q. 182. num. 84. Præterea immediatè, vt per se patet; aut mediatè, vt si Inquisitionis secretum per malitiam quis reuelet ijs, qui negotium fidei impedire possunt. Vnde ille tanquam impediens officium Inquisi-

53 tionis puniendus. Quamquam mitiori pœna, si id ob simplicitatem fecit, aut si ei reuelauit, qui impedire non potest. Idem Penna 3 part. direct. ad q. 80. coment. 129. & cum ipso

54 Sousa dict. cap. 28. num. 4. Similiter mediatè, vt si Domini temporales prohibeant familiæ Inquisitorum arma deferre; quare ab ijs tanquam impedientes Inquisitionis officium puniri possunt. Tradit Eymeric. 3. par. direct. quæst. 56. ibique Penna, & Farin. de hęresi

55 q. 182. §. 6. Quo eum num. 92. benè limitat Sousa vbi supra num. 6. dicens, secus esse, si Inquisitores abutantur facultate concedendi licentiam ad portanda arma, vt si non necessarijs officialibus, aut actu non seruientibus eam concedant, quod iam alibi tetigimus.

Apud

57 Apud omnes Doctores est prorsus certum esse valde suspectos de hæresi huiusmodi impedientes officium Inquisitionis; non tamen reputandos hæreticos; nisi aliunde appareat de eorum errore in mente, & pertinacia in voluntate. Sequens Eymericum 2.part. Direct. q.54. num.2. docet Farin. dict. q. 182. num.88.
58 Qui num.85. cum Penna super dictam q.54. Coment.79 optimè ait tales impedientes debere examinari etiam per torturam, si causa, & conditio eorum id ferat, ad perscrutandum, an personam, vel officium Inquisitionis impe-
59 dire, seu offendere intenderint. Atque pro qualitate suspicionis remanentis post torturã nihil noui afferentem, esse eis iniungendam abiurationem, aut de vehementi, aut de leui, cum pœna arbitraria, tam si in odium fidei, quàm si ob alias causas officium Inquisitionis impedierint, ita ijdem Penna d. Coment. 79. & Farin. eodem § 5. num.85.
60 Peculiariter agendum de impedientibus officium sanctæ Inquisitionis offendendo, aut iniuriando Inquisitores ipsos, vel quosuis Inquisitionis ministros, aut eos perterrefaciendo. Contra huiusmodi enim sceleratos prodijt in lucem ann 1569. Constitutio Pij V. sanctæ memoriæ, quæ quasi columen, & firmamentum omnium Tribunalium Sancti Officij habetur, incip. Si de protegendis, &c.
61 In qua pro fidei maximo zelo, quo semper ipse ardebat, & odio plusquam vatiniano, quo hæreticam prauitatem prosequebatur, meritò disposuit, vt taliter impedientes, seu potius subuertentes statum Sanctæ Inquisitionis, ac ministros in eius functionibus disturbantes, etiam dando solummodo consilium, auxiliũ, &c. licet effectus non fuerit secutus, præter excommunicationem ipso facto, vti rei læsæ maiestatis dominio, honore, dignitate, ac quouis alio beneficio temporali, eò ipso priuati Curiæ seculari tradantur vltimo supplicio
62 puniendi. A quo nullus liberandus, nisi per claras probationes ostendat se tale delictum ex alia causa, & non in contemptum, aut odiũ Sancti Officij commisisse; ita in illa constitutione relata per Pennam in fine direct. & affert pluribus Farin. dict. § 5. num.80.
63 Nota, quòd eos, qui impediunt officium Inquisitionis, & offendunt Inquisitores, aut eorum officiales, aut familias, compescere possunt ipsi Inquisitores per censuras, aut per declaratorias earum, vt ab impedimento, & offensione desistant, etiam inuocato ad id, si opus fuerit, auxilio brachij secularis. Est textus expressus in cap. vt officium, §. compescendi, de hæreticis in 6. & ibi Glosa 1. in verbo compescendi, traditq; Farin. vbi supra n.81. post Eymeric. 2.p. Direct. q.6. num.4. vbi Penna commen 79. Simancham Cathol. tit. 34. n.29. & Francum super dict. textum in §. denique n.1.
64 Apud quem inuenies benè decisum, quandò Legatus, aut Delegatus Sedis Apostolicæ qualis est Inquisitor possit inuocare brachiũ seculare, etiamsi in Delegatione hoc ei non fuerit expressè concessum: ita idem Farin.
65 Dein nota Dominos temporales, Magistratus, ac Rectores Ciuitatum, &c. esse suspectos de mala credulitate, & præsumi hæreticos; si requisiti auxilium contra hæreticos, aut indiciatos de hæresi, quales sunt impedientes officium Sanctæ Inquisitionis, præbere tenuerint, aut non curarint. Suadetur ex textu in cap.2. extra de hæreticis, vti suadet Penna 2.p. direct. commen. 2. vers. si de episcopis, &c & ex textu in cap. ad absoluendam, § statuimus, extra de hæreticis, vbi hæc habentur, statuimus, in-
66 quit insuper, vt Comites, Barones, Rectores, & Consules Ciuitatum, & aliorum locorum iuxta commonitionem Episcoporum (adde vel Inquisitorum) præstito corporaliter iuramento promittant, quod fideliter, & efficaciter, eum ab eis fuerint requisiti, Ecclesiã contra hæreticos, & eorum cõplices adiuuabunt, bona fide iuxta officium, & posse suum; si verò id obseruare noluerint, honore, quẽ obtinent, spolientur, & ad alios nullatenus assumantur, eis nihilominus excommunicatione ligandis, & terris ipsorum interdicto Ecclesiæ subijcien-
67 dis. Imo quamuis non emiserint dictum iuramentum, si requisiti non præstent auxilium, insurget præsumptio hæresis contra eos: pertractat cum alijs copiosè Farin. dict. q. 182. §.2. à num.18.

Persistentes in excommunicatione per annum, ipsamque exterius contemnentes qualiter iurisdictio Inquisitorum pertingit.

REGVLA CXLVIII.

68 Condemnandus ab Inquisitore vti hæreticus, non verus, sed præsumptus quiuis excommunicatus ob causam hæresis, vel apostasiæ; si præcedente probabili suspicione delicti, & citatione iuridica ad respondendum de fide, per annum integrum, & continuum in excommunicatione insurdescat.
69 Requiritur tamen, vt prius per sententiam talis declaretur, vel saltem sit notoriè excommunicatus; & vt annus incipiat à die decla-
70 rationis, aut ab initio notoreitatis. Persistens verò per annum in excommunicatione, non ex causa fidei, habendus vti de hæresi su-
71 spectus, & non vt hæreticus. Denique contemnens censuras expediendus quandoque cum sola correptione, quandoque verò cum abiuratione, & pœna arbitraria, si absoluté neget potestatem ferendi ipsas.

---

72 Habetur expressè doctrina primæ partis Regulæ in cap. cũ contumacia, de hæreticis in 6. vbi sic, cum contumacia, inquit, in causa præsertim fidei suspicioni præsumptionem adijciat vehementẽ, si suspectus de hæresi vocatus à vobis, vt de fide respondeat excommunicationis vinculo, pro eo quod parere subterfugit, aut contumaciter se absentat, per vos fuerit innodatus, quam si per annũ animo sustineat pertinaci, ex tunc velut hæreticus con-

73 condemnetur; hæc ibi. Cuius dispositionis rationem Doctores communiter reddunt cum Gloss. in cap. excommunicamus, il primo, verbo *Condemnentur* extra de hæreticis; quia ex persistentia in tali excõmunicatione per annum insurgit præsumptio erroris, nedum violenta, sed etiam violentissima, quòd sic persistens malè sentiat de vi excommunicationis, & potestate clauium; ergo nihil mirum si vt hæreticus sit condemnandus, neque hoc maiori indiget probatione, sed declarandæ aliquæ particulæ in Regula appositæ, vt innotescant magis de conditionibus ad tantam condemnationem requisitis; prius tamen expendendę, quæ in ipsa præcedunt.

74 Vti hæreticus, dixi, non verus, sed præsumptus; quia non constat de formali eius hæresi nempe de errore intellectus, & pertinacia voluntatis, sed tantum præsumitur; ergo non est condemnandus, vt verus hęreticus, ita Eymericus 1 p. Direct. q. 47. & 3. par. in 13. modo terminandi processum, ibi Penna, Comment. 29. & cum aliis Farina de hæresi q 192. nu. 19.

75 Quanquam condemnatio eius quoad omnia executioni mandatur, ac si esset verus hæreticus, vel apostata. Vnde si captus, vel si se præsentans transacto anno, misericordiam imploret, recipitur ab Ecclesia, & ei reconciliatur, hoc modo videlicet iniuncta abiuratione de vehementi, vbi nihil, quo ad intentionem ex tortura prius inflicta emersit, absoluitur ab excommunicatione, & ad carcerem perpetuum damnatur, cum publicatione omnium ipsius bonorum. Cum eodem Penna 3. p. Direct. super quæst. 125. commen. 174. cum Paramo citando statim, & cum multis aliis ab ipso relatis tradit idem Farin. num. 20.

76 Excipit tamen bene hunc casum Ludouicus Paramus lib 3. de origine S. Inquisitionis, q. 4. num. 25. quòd sit tradendus brachio sęcalari animaduersione debita puniendus, qui sic violenter, aut violentissimè suspectus de hęresi, ob persistentiam v. g. in excommunicatione per annum, noluerit resipiscere, & hęresim abiurare; probatq. ex cap. Ad abolendam §. præsenti, de hæreticis; nec vllus est, qui hanc doctrinam non admittit.

77 Si pręcedente, dixi, probabili suspitione delicti; nam vbi nulla pręcessit hæresis, aut apostasię suspitio, si quis citetur, vt compareat ad respondendum de fide, atque ob omissam cõparitionem excommunicetur, ac per annum in excommunicatione persistat, nequaquam vti hęreticus est habendus, aut condemnandus. Ratio est, quia in tali casu iniustè & inualidè citatur, & cum non teneatur cõparere, consequenter est inualida excomunicatio, & quęuis sententia lata contra sic citatũ. Docēt
78 ex mente omnium Archid. in d. cap. Cum cõtumacia n. 1. Gundisal. tract. de hęret. q. 12. n. 4.
79 & Farina vbi supra n. 20. Quin etiam isti auctores optime addunt, quòd in causa hęresis quis citari non debeat pro qualibet suspitione nisi fuerit probabilis; nam communis, seu vulgi suspitio absque fundamento orta, potius est repellenda, quàm admittenda ex iure copiosè ostendit idem Gundisal. sed de hoc nos ex professo lib. sequenti.

80 Et citatione dixi, iuridica ad respondendum de fide, cùm sit rectum, & valde conformis cuiuis iuri etiam naturali, & diuino, vt contra nullum sententia condemnatoria feratur, quin prius à Iudice competente citetur. Hinc à Deo Opt. Max. citatus Adam post commissum peccatum, iuxta illud Genes. 3. Vocauitq. Dominus Deus Adam, & dixit ei,
81 Vbi es? Qualis autem, & quotuplex debeat esse citatio, vt censeatur iuridica in causa hæresis, alibi etiam ex professo tractabitur, nunc solùm attingo, & affero cũ Eymer. 2. p. Direct. q. 47. n. 7. vbi Penna commen. 72. & Farin. d. q. 182. §. 2. n. 31. quod debeat reus, si facilè capi non potest, specificè, seu in indiuiduo citari ad respondendum de fide, & ad se purgandum de suspitione per insordescentiam magis acu-
82 ta. Item quod quamuis vnica citatio fortè de rigore iuris, sufficiat cum in causa hæresis procedatur summarie, cap fin. de hæreticis in 6. & in Summarijs vnica citatio vim peremptorij habeat, tutius tamen sit, vt triplex præcedat: sicut in causis aliorum criminum procedere solet. ita Decian. crim. lib. 1. cap. 32. n. 4. Roias sing. 29. & cũ aliis Farin. de hęresi q 185 n. 117

83 Per annum, dixi, integrum, & continuum in excommunicatione insurdescat: de hac integritate, & continuatione anni requisita ad effectum condemnandi aliquem, vti hæreticum, nullus est ex Doctoribus, qui dubitet. Vnde si ante lapsum annũ moriatur, nequit condemnari, vt hæreticus, neq; bona eius cõfiscantur, nisi aliundè esset iam plenè conuictus de hæresi, aut de Apostasia, ita Simanchus Cathol. instit. tit. 14. n. 4. Decian. dict. cap. 32. n. 10. & cum alijs Farin. de hæresi q. 192. n.
84 36. Similiter nec potest condemnari, vt hæreticus, si annus non sit continuus, ita ibidem Simanchas n. 3. Roias singul. 60. n. 3. Interruptio autē anni euenire potest ex diuersis capitibus, vel quia in aliqua parte eius ob caussam rationabilem puta ob infirmitatem, nequiuit comparere, & interim non currebat terminus, vel quia aliquando iam quæsiuit de iudice, vel institit pro absolutione, atq; ex quouis istorum capitum, & similium excusatur à contumacia, & à condemnatione vti hæreticus. Docent Simanchas eodem tit. 14. num. 10. Io. Andreas in cap. cum contumacia de hæreticis in 6. & Farin. vbi supra num. 21. & 22.

85 Requiritur tamen dixi, vt prius per sentētiam talis declaretur &c. de hac conditione, quę pręcipua videtur inter hactenus declaratas, tractat benè Albertinus de hęreticis q. 14. n. 35. sed Farin. eodem §. 2. num 29. multo melius per sequentia verba, Dummodo, inquit, fuerit excommunicatus, vel declaratus excommunicatus ab homine in casu, quo excommunicatio ipso iure incurritur; non pręcedente autem sententia excommunicationis, vel excommunicationis declaratione in casu predicto, non potest, vt hęreti-
86 cus condemnari. Et sic annus persistentię in

excommmunicatione currere incipit, non à
die incursus excommunicationis, sed à die
declarationis, seù à die, in quo nominatim
fuit excommunicatus; cum ex illo tempore
incipiat rumor contumacię; seu contemptus
87 clauium: hactenus ille. Qui tamen hoc vlti-
mum cum eodem Albertino opportunè, ac
rectè limitat, quod non habeat locum, quan-
do quis esset notoriè excommunicatus; tunc
enim annus incipit currere ab inchoata no-
torietate excommunicationis, absq; alia de-
claratoria, si talis notorietas verè, & euiden-
ter omnibus pateat: exemplum, pono cum
Eymerico 3. p. Direct. q. 47. & 123. ac ibi Peña
ex materia pręcedentis Regulę, vbi aliquis in
causa fidei impedit officium Sanctæ Inquisi-
tionis, ipso iure est excommunicatus, vt ibi
diximus, etsi in excommunicatione omni-
bus communiter nota, & euidente per annũ
insurdescat, absq; declaratoria ulla, vti hæ-
88 reticus condemnatur. Secus si non sit noto-
ria, quia tunc declarandus est excommuni-
catus, & à die declarationis annus persisten-
tię currere incipit.
89 Sed quid si non ob causam fidei, sed ob
aliam quis toto anno continuo in excommu
nicatione persillat? certum est, & commune
apud omnes hunc non posse haberi, nec cō-
demnari vti hęreticum, sed tantum esse pro-
cedendum contra ipsum tanquam de hæresi
suspectum ratione talis persistentiæ in statu
excommunicationis, quod malè sentiat de
clauibus, seù de potestate excommunicandi.
90 Patet clarè de hac suspitione ex Consilio
Tridentino sess. 25. cap. 3. de reformatione in
fine vbi sic, excommunicatus verò, inquit,
quicumq; si post legitimas monitiones, non
resipuerit, non solum ad sacramenta, & com-
munionem fidelium, ac familiaritatem non
recipiatur; sed si indurato animo censuris an-
nexus in illis insurduerit, etiam contra eum
tanquam de hæresi suspectum procedi possit;
hactenus verba concilij. En quàm clarè cir-
ca rem pręsentem ab ipso dispositum, quod
possit, contra taliter de hęresi suspectum pro-
91 cedi. Vnde miror asseruisse Peñam 2. par. Di-
rect. q. 47. commen. 72 Romæ esse consuetu-
dine receptum, vt Inquisitores non procedãt
contra huiusmodi excommunicatos: Quod
videtur confirmari ex traditis in practica illa
vulgari manu scripta, à nobis aliquoties ad-
ducta cap. 13. Quamquam ibi tandem con-
cluditur, seu vt doctrinalis regula proponi-
tur esse procedendũ contra ipsos tanquã su-
spectos de hęresi, si post factã citationẽ, & de-
claratoriã per D. Auditorẽ Cam. non resiliũt,
sed magis in excõmunicatione insurdescunt.
92 Nota in proposito Tridẽtini loco nõ expri-
mi qualis, & quãta sit suspicio hæresis in per-
sistẽte sic in excõmunicatione. Peña d. Com-
men. 72. affirmat esse tantum leuem, & quidẽ
regulariter ita credo eueniet. Tametsi si insur
descẽtia valdè augeatur, fortè augebitur etiã
suspicio, & fiet vehemẽs, maximè attẽta qua-
litate personę, aut nationis, apud quam viget
peculiaris Error cõtra potestatẽ clauium, vel
93 censurarum. Imo posse magis augeri, &
fieri violentam, ac violentissimam, egregiè
ostendit Farin. de heresi q. 192. §. 8. num. 23.
colligens ex Glosa in cap. excommunicantes,
il primo, §. qui autem extra, de hereticis,
nempe si talis suspectus de hæresi ob insurde-
scentiam in excommunicatione per annum
citatus ad respondendum de fide non com-
pareat, aut non se purget, & iterum ex hac
causa heresis excommunicetur, ac declare-
tur, si per annum in contumacia post declara-
tionem persistat, redditur violẽtissimè suspe-
ctus de heresi, & vt hereticus damnari debet
94 Restat breuiter agendum de contemnenti-
bus censuras; vix quidquam, quod inuenire
potuerim ab auctoribus traditum, fortè quod
iudicent non esse casum sanctæ Inquisitionis
si quis verbis, aut aliter censuras contemnat,
eo quod non insurgat suspicio erroris in mẽ-
te contemnentis ex huiusmodi contemptu.
Et quidem in practica manu scripta primo
habetur cũ sola correptione, & pœnitentijs
salutaribus, absque vlla abiuratione, esse ex-
pediendum contemptorem excõmunicatio-
nis; quando apparet non ob malã credulitatẽ
mentis; sed ob iram, & passionem animi fuis-
se ab eo prolata verba etiam maximi cõtem-
ptus, vt *hò in culo la scommunica* (sic ab ipsã
practica ponitur exemplum) eo quod iudicet
se inualidè, & iniustè excommunicari ab Or-
dinario propter interesse, quod nec ei, nec al-
teri debet; vnde si diceret, Episcopus nõ po-
tuit me excommunicare in tali casu, interro-
gatus circa intentionem, nullum dubium re-
spondebit se non negare potestatem in eo ex-
communicandi, sed exercitium *potestatis*
pro illo casu.
95 Deinde deciditur in eadem practica, si quis
diceret absolutè, Episcopi non habent pote-
statem excommunicandi, seu non possunt fer-
re censuras, hunc sine dubio esse suspectum de
mala credulitate circa potestatem clauium;
propterea interrogandum de intentione, ma-
ximè si protulit verba derisoria contra eas, &
expediendum cum abiuratione, & penitentijs
salutaribus, attenta qualitate casus, & perso-
96 næ; ita Practica vulgaris, Quæ non exprimit
de gradu abiurationis: crederem posse ali-
quando iniungi non solum de leui, sed etiam
de vehementi, præcedente aliquali tortura cũ
pœna arbitraria; maxime si contemptor sit
eius nationis, seu loci, vbi extat error contra
clauium potestatem.

Quid de iurisdictione Inquisitorum circa Polygamos? & qualiter, ac quando Polygamia contrahatur vt illi subsit?

REGVLA CXLIX.

97 PRocedunt Inquisitores priuatiuè quoad
Iudices laicos contra delictũ duplicis
matrimonij; cũ sit suspectus de hęresi, qui vi-
uẽte adhuc primo coniuge, cũ alio contrahit.
98 Hoc autẽ verũ est, etiã quãdo sic delinquens
neutrũ matrimoniũ cõsumauit: itẽ vbi secun-
dum

dùm ex ignorantia inualidè iniuit ob impe-
dimentum occultum dirimens: ac similiter
quando ipsum per sola sponsalia de futuro in
100 te reiterauit. Huiusmodi verò Polygamus,
attento stylo diuerso aliquorum Tribunaliũ
S. Inquisitionis expediendus cum abiuratio-
ne de vehementi, aut de leui, aut nulla; & cũ
pœna extraordinaria, vt fustigationis, trire-
mium, exilij, aut mitiori, si Inquisitoribus se
101 statim detulit. Imò prorsus liberandus, si
habita sufficienti notitia de morte prioris cõ
iugis, cum alio contraxisse ostendat.

---

102 Omissis varijs modis, quibus in iure bi-
gamus, & bigamia, seù poligamus, &
poligamia accipitur, circa quod videndus Sã-
chez lib. 7. de matrim. disp. 83. pro præsenti in-
stituto bigamus dicitur, qui viuente primo
coniuge cum alio matrimonium contrahit,
contingere potest dupliciter. Primo si vterq;
coniux sit matrimonio ligatus. Secundò, si
vnus sit coniugatus, alter verò nequaquã ita
ex D. Thoma 2. 2. q. 108. art. 4. & ex alijs addu-
cit Sousa lib. 1. Aphorism. cap 35. n. 1. Quorum
103 n. 8. & cum Farin. de delictis carnis q. 140. p.
1. n. 18. perspicuitatis gratia aduerto id, quod
iam ex se cognosci poterat, nempè quæ hic
dicuntur de viro habente simul duas vxores,
sumenda esse paritatione de muliere nubente
duobus viris, imò maiori ratione; cum plura-
litas vxorũ legis naturæ tẽpore, quã scripte cõ
cessa, quibus viris fuerit, & nunquam mulie-
ribus pluralitas virorum: illa tamen iam ab
initio legis Euangelicæ pro quibuscunq; par-
tibus, seu nationibus mundi reuocata, vt cõ-
stat ex c. gaudemus, extra de diuor. & tradit
copiosè. Sanchez lib. 7. de matrimonio tota
dis. 80.
104 Quod Inquisitores cognoscant de crimi-
ne contrahentium binas nuptias priuatiuè,
quoad Iudices Laicos, docẽt præcipuè Albert-
tin. de agnoscen q. 23. n. 76. Farin dict. q. 140.
par. 1. n. 1. Scaccia de Iudic. causar. &c. lib. 1. ca.
12. n. 55. & Sousa vbi supra n. 18. cuius hæc sũt
verba, stando, inquit, in iure communi, culpa
contrahentium binas nuptias ad vtrumq, iu-
dicem Ecclesiasticum, scilicet, & seculare m
spectabat; nunc autem ad solos Inquisitores,
ita sic, & ad sic ex vi declarationem summi
Pontificis ad Inquisitorem generalem Lusita
105 niæ. Per quam cùm ipso Sousa etiam Tribu-
nal Episcopale excluditur cognoscenda causa
duplicis matrimonij; cum ad solos Inquisito-
res spectare asserat, quod ex dicendis infra cũ
106 Canto Palao magis indicabitur. Et quidem
nostram Tribunal Melitense S. Inquisitionis
nullo modo permittit, vt Diœcesanum ad si-
miles causas contrahentiũ binas nuptias ma
nus extendat, vt iam alibi a nobis traditum.
107 Exercet autẽ Inquisitores suã Iurisdictio-
nẽ cõtra quoslibet bigamos, vndecumq; oriun-
dos, etiã occultè cũ duabus mulieribus con-
trahentes, docent omnes citandi contra Si-
mancã tit. 40. n. 4. nõ benè limitãtẽ hoc quod
intelligatur solum de bigamo oriundo ex ge-
nere Mahometano, aut Barbarico, & ducen-
108 te palã duas vxores. Itẽ exercent eã contra
binas nuptias contrahẽtem de præsenti; quã-
uis nullã vxorem carnaliter cognouerit; quia
ita est suspectus de mala credulitate circa Sa
cramentum matrimonij, ac si cum vtraq; ip-
109 sum consumasset. Similiter exercent contra
bigamum, etiam quando secundũ matrimo-
nium est inualidum, vt quod contraxerit cũ
consanguinea, aut religiosa, vel alio impedi-
mento ligata, dummodo primum matrimo-
nium validum sit, aut saltem quod illud cõ-
trahens validũ fuisse credat, eo tẽpore, quoad
secundum conuolauit. Docent vt certum de
his omnibus casibus Albertin. dict. q. 23. Hen
riq. lib. 11. c. 2. nu. 3. Rojas singul 98. n. 4. Farin.
dict. q. 178. n. 71. Castr. Palaus tract. 4. disp. q. 9.
pun. 1. §. 8. & Sousa lib. 1. Aphor. c. 35 num. 3. 4.
& 5.
110 Quid de contrahente matrimonium cum
prima, & sponsalia de futuro cum secũda Sou-
sa ibidem n. 6. asserit non esse suspectum in fi-
de, nec puniri debere ab Inquisitore; sed ab
Ordinario loci citat pro se Albert. eadẽ q. 23.
n. 20. & Farin dict. q. 140. p. 1. n. 27. sed hi duo si
attentè legantur, vt ipse legi, nullã mentionẽ
faciunt de suspicione in fide tantum loquun-
tur de punitione sic contrahentis: nec expri-
111 munt à quo sit puniendus. Vndè contra Sou
sam cum praxi illa vulgari manu scripta alias
adducta, attento stylo Sacræ Congregationis
S. Officij de quo in ipsa absolutè tenendum est
posse Inquisitores procedere contra exoratũ,
tanquã suspectum de hæresi, si tentet contra-
here secundum matrimonium iocundo spon
salia de futuro. Probatur à simili, quia in alijs
materiis S. Officij contrà delictum attentatũ,
licet non completum proceditur, vt contra
Christianum Neofitum ex genere Maurorum
tentantem fugam ad partes Africæ, vt ibi ite-
rum sectam Mahometicam amplectatur, et
sæpius nostrum Tribunal Melitensem S. Inqui-
sitionis procedit; ergò idem erit in vxorato
tentãte secundum matrimonium contractis,
112 iam sponsalibus. Admitto tamen vt verum
id, quod Sousa ibidem n. 7. addit nimirum de
fide non esse suspectum contrahẽtẽ sola spon
salia cũ duabus, quãuis eas carnaliter cogno-
scat; cũ nõ contrahat sic matrimoniũ, & cõse-
quẽter nõ esse sub iurisdictione Inquisitorum.
113 Verum non leuis extat controuersia inter
Doctores qualiter cõtrahẽs binas nuptias sit
suspectus de hæresi, & ab Inquisitoribus expe-
diendus? Genuen. vbi sup. c. 18. n. 11. & alij volut
esse de fide vehementer suspectum. Simanch.
vero tit 40. n. 6. & alii leuiter tantum in fide
114 suspectum faciunt. Atq. hinc affirmat Anton.
Dian. par. 4. tract. 7. resol. 4. prouenisse forsan
circa hoc differentiam styli in varijs locis.
Nam in supremo Concilio Sanctæ Inquisitio-
nis Hispaniæ, & in Tribunalibus ei subiectis
huiusmodi bigamis absq. tortura tantum in-
115 iungitur abiuratio de leui (excipe cũ Mon-
ta de Ensal. sect. 3. cap. 3. nu. 9. vbi reus esset ex.

loco infecto hæresi Caluiniana, aut Luthera-
na, qui post torturam, abiurare deberet de ve-
hementi) & pœna fustigationis, ac triremium
per quinquennium, vt tradunt Diana citatus
& Sousa lib 1. Aphoris. cap. 35. n. 20. pro nobi-
libus personis Castrus Palaus vbi supra punc.
16. §. 8. assignat pœnam exilij, & pecuniarum
119 Addens esse minuendam pœnam respectu
illius bigami, qui licet præuentus statim se
Inquisitoribus detulit, hincq; dùm causa eius
tractatur non esse recludendũ in carceribus
secretis; sed in aliqua particulari domo. De
120 dicto stylo abiurandi solum de lesu attestã-
tur etiam Suarez de fide disp. 24. sec. 2. nu. 4. &
Piasenius in praxi par. 2. cap. 4. art. 6. n. 9. ob eã
rationem, quia vt plurimum præsumitur quis
contrahere binas nuptias ex luxuria, vel cu-
piditate lucrandæ dotis. atq; hæc benè pro tri
bunalibus S. Inquisitionis Hispaniarum.

121 Nihilominus melius iuxta stylum Sacræ
Congregationis Vrbis, & reliquorum Tribu-
nalium Sancti Officij, quæ ei subsunt, contra-
hens binas nuptias, quia est vehementer su-
spectus de mala credulitate circa matrimonij
Sacramẽtum torquetur pro intẽtione, hacq;
negata iniungitur abiuratio de vehementi, &
pœna triremium per quinque, vel septem an-
nos, & si sit mulier ad fustigationem, & exiliũ
damnatur. Ita Aloysius Bariola in Aphor. litt.
V. verb. vxor. §. 2. Genuen. citatus, Pẽna 2. par.
Direct. commen. 81. & præter alios Praxis illa
122 vulgaris, num. 5. In qua peculiariter agitur
de reo, qui viuente prima contraxit sola spon
salia cum secunda, quod præmissa tortura, si
ex ea nihil emerserit, debeat abiurare de leui
cum pœna carceris arbitrio, aut exilij ad lo-
cum, vbi habitat prima vxor. Quod si per spon
123 salia similiter tentet iterum secudum matri
monium, repetenda sit abiuratio de leui, &
infligenda pœna triremium, ita in Praxi illa;
& intelligitur attenta qualitate personæ; quæ
si sit mulier loco triremiũ poterit fustigari &c.
124 Sed quid de suadente, seu dante consilium
alicui, vt binas contrahat nuptias? Hoc deci-
sum reperitur apud solũ, quod legerim Ema-
nuel Moucam de Ensalm. sec. 3. cap. 6. n. 11. vbi
ait se vidisse in praxi, eadem pœna damnatã
matrem consulentem filiam, vt secundo nu-
beret, ac ipsam filiam, quia non minor con-
tra matrem, ita concurrentem suspitio non
benè sentiendi de matrimonio insurgebat,
quàm contra filiam, ita ille. Quam decisionẽ
omnino approbat Diana dict. resol. 4. vers. No-
tandum est &c. atq; ego similiter approbo.

125 Docet autem benè Castrus Palaus dict. §.
8. non pœna triremium, nec fustigationis: sed
exilij, aut pecuniaria eum esse afficiendum,
qui aliqua apparenti ratione ductus de mor-
te prioris coniugis, probat secundum matri-
monium contraxisse. Imo ipsum ab Inquisito
re esse prorsus liberandum, si plenè ostendat,
aut primum matrimonium nullum fuisse, aut
accepto certo nuncio de morte prioris coniu
gis iuxta cap. in præsentia de sponsalibus ad
127 secunda vota conuolasse. Nihilominus recte
addit idem Castrus ex Farin. de hæresi. q. 178.
n. 72. illũ esse puniendũ nõ ab Inquisitore, sed
ab Episcopo per textũ in ca. cũ in Apostolica,
de sponsalibus, eo quòd absq; declaratione Ec
clesiæ de nullit. prioris matrimonij ausus fue
rit secundũ contrahere, quod alij etiã tradũt.
128 E contra verò, vt ad dictam abiurationẽ, &
pœnas possit Inquisitor bigamum condẽnare,
debet constare de corpore delicti, & non suffi-
cit propria ipsius rei confessio; sed probanda
est à Fisco supraviuẽtia prioris vxoris tempo-
re, quo secundam duxit, probanda item va-
129 liditas primi matrimonij; Atq; hæc proba-
tio si haberi nequit ex libro authentico Paro-
chi, eo quod fuerit deperditus, formanda sal-
tem est per testes, qui certò sciant prẽstitũ ab
eis consensum matrimonij corã ipso Parocho
per verba de præsenti, vel viderint cohabitare
& se gerere, vt virũ & vxorẽ. Ita cũ Mascardo
concl. 58. n. 4. Sousa lib. 1. Aphoris. c. 35. n. 22. &
in Praxi vulgari m. s. cap. 6.

130 Tandem aduertit idem Castrus Palaus n.
4. per sequentia verba. Ad huiusmodi, inquit,
crimen reduci potest, si Religiosus, siue laicus
sit, siue clericus, ducat vxorem; punitur enim
ab Inquisitoribus eadẽ pœna, qua binas nup-
tias contrahens, & grauiori, ob suspitionẽ gra
uiorem lutheranæ hæresis: ita ille, & egregie
131 quidem. Sed miror reliquisse de seculari sa-
cerdote, seu ordinato in sacris ducente vxorẽ
cum eadem sit in hoc casu præsumptio here-
sis lutheranæ, & pari modo ille subsit Iurisdi-
tioni Inquisitorũ, vt iã de vtrisq; à nobis tra-
ctatum supra cap. 13. Regula 109. Vnde esset
132 actum agere, si vt inaduertenter, in proe-
mio huius capitis promisimus, hac de re pe-
culiaris nunc Regula à nobis proponeretur.

Quinam alij casus non expressi in edicto ad Sanctũ Officiũ pertinent? & qualiter expediẽdi?

REGVLA CL.

133 COgnoscũt DD. Inquisitores de crimine
comedendi carnes diebus prohibitis, &
eo maior erit præsumptio erroris in comedẽ-
te, si hic sit oriundus ex regione, vbi secta
lutherana, vel caluinistica viget. Item alicubi
134 de sodomitis. De trãsferẽtib. similiter arma,
135 equos &c. in terris infideliũ. Itẽ de instituẽ-
tibus nouas Religiones sine facultate, & ap-
probatione Sedis Apostolicæ. Procedunt etiã
136 contra Italos habitãtes in terris hæretico-
rum non seruatis conditionibus à Clemente
137 VIII præscriptis. Itẽ contra sumẽtes, vel dã-
tes in cõmunione maiores, aut plures hostias
138 seù particulas; Itẽ cõtra cõcionatores dicẽ-
tes in Purgatorio nõ detineri animas vltra de
139 cẽ, aut viginti annos. Cõtra qualificãtes ẽt
seu notã erroris doctrinæ de Auxilijs tribuẽ-
tes, aut aliquin imprimentes circa hãc mate-
riã absq; approbatione Sac. Congreg. Vrbis,
& sic de alijs casibus, in quibus est aliqua hæ-
140 resis præsumptio. Qua attenta, & qualitate
personarum, ac circũstantiarum, singuli expe-
diendi cũ abiuratione, vel sine ea, & cum pœ-
na arbitraria, aut cum sola correptione.

Pri-

141 PRimum de comestione carnium attinget benè,& decidit Peña 2.pat.Direct. comen.46.super quæst. 55. vbi discutiens illud dubium, quando nam vehemens suspitio multæ credulitatis interueniat? post responsionem generalem, exemplificat in vescente carnibus tempore vetito per hæc ver-
142 ba. Vehemens, inquit, suspitio sumitur ex signis exterioribus operum, aut verborum, ex quibus capitur argumentum concludens frequenter,& vt in pluribus, quòd qui talia dicit, vel facit, est hæreticus,vt si quis diebus prohibitis absq; necessitate, & superioris facultate carnibus vescetetur. Peñam sequuntur Mar.Antonius Genuens.in Praxi Archiepiscopali, cap.18.n.11.Sanctarellus tract. de hæresi cap.14.dub.3.num.5.Lesius Zechius in
143 sum.tom.1.tit.de fide, cap.11.n.5.Qui duo vltimi idem prorsus affirmat, & quidem valdè probabiliter de non sumentibus sacramenta Eucharistiæ,& pœnitentiæ singulis annis, quod inde insurgat præsumptio hæresis cōtra ipsos saltem leuis. Quamuis enim hæc Sacramentorum omissio, sicut,& illa carnium comestio sine errore mentis esse possint;nihil tamen vetat,quia procedant Inquisitores contra sic omittentes, & comedentes,iniūcta eis abiuratione,& pœna arbitraria,perpensis circumstātijs facti,loci temporis,& personarum maximè si istæ sint oriundæ ex regionibus, vbi errores contra veritatem Sacramentorū Eucharistiæ, & confessionis,& contra prohibitionem comedēdi carnes, & oua,atque lacticinia grassantur. Vide Antonium Diana 4.pat. tract.8.resol.38. benè notantem esse in praxi, vt Episcopi procedant contra omittentes illa Sacramenta recipere.
144 De crimine nefando non vniuersaliter; sed in aliquibus Tribunalibus Hispaniæ cognoscunt Inquisitores fidei,vt in illis Regni Aragoniæ,Valentiæ,& Barcinonis ex vi Bullæ Clemen. VII. cuius tenorē affert Ludouicus Paramus lib. 2. de orig.tract.2.cap.8.incip.si vlla de pluribus, eius etiam meminerunt Castrus Palaus tom. 1.tract.4.disp.8.pun.12. nu.11. & Salced. in ad lit.ad pract.crim.Bernardi Diaz
145 cap.18. In illis item Lusitaniæ, tum ex priuilegio Regis,tùm ex constit. Pij IV. & Greg. XIII. vt testatur Emanuel Moura, de incant. opusc.1.sect.3.c.1.n.16.17.18 & 19. vbi sub finē exprimit motiuum,quo adducti Reges Sebastianus,& Henricus a dictis Romanis Pontificibus obtinuerunt,vt contra hoc horrendum delictum Tribunalia S.Inquisitionis procederent per sequentia verba. Fuit ergo, inquit, Sebastiani,&Henrici mens primo,vt quod cōtra Ecclesiasticos delinquentes sæcularis potestas nō poterat,posset S.Officij Suprema.Deinde vt quod contra laicos circa huius mali omnimodam eradicatione per sęculares potestates exequi non volebant, hoc sacri Tribunalis diligentiæ,sigilli,integritatisq; auxi-
146 lio adiuti consequerentur; ita ille. Qui statim adiungit n.20. Bullam Pij V. per quam disponitur,vt Clerici,tàm sæculares,quàm re gulares delictum Sodomiæ exercentes à Iudice Ecclesiastico degradati, potestati seculari statim tradantur irremissibiliter comburendi.

Verùm idem Moura postquam toto cap.3 eiusdem sect.3.copiosè ostendit, quid sit sapere hæresim manifestè in factis, proponens circa hoc varia exempla ex authoribus,vt ex Simanch. Cathol instit.tit. 50. n.30. vbi optimè ex Patribus, & ex l. Hispaniæ idem indicat exemplificatq; in eo, qui cum fœminis consanguineis, affinibus,monialibus,cōmatribus,alijsque id genus facile commiscetur, & in eo, qui iuramenta scelerata edit, atque ex Henriquez lib.13. de excommunicatione, cap.24.n.2 in Glos litt.P. vbi in communi asfirmat omne delictum valde enorme, per se loquendo in qualibet materia reddere delinquentem suspectum de heresi.
147 Nunc in dictis Tribunalibus S. Inquisitionis Lusitanæ reis peccati nefandi abiuratio nequaquam iniungitur, vt ex Cunha, q.2 n. 19.obseruat adductus Moura dict. cap.3.n.22. sed non omnium,inquit ipse, quæ à maioribus fiunt,ratio facilè reddi potest: eam reddunt aliqui,quia si igni traduntur etiam cōfessi, & pœnitentes, frustra ab eis requiritur
148 abiuratio, ita ille; Sed hæc ratio non valet quando delictum est attentatum,& non consumatum;quia tunc ex mente Castri Palai eius tati, & aliorum Sodomita flagellis cædi,& ad triremes mitti debet; quidquid in contrariū nimis rigidè dicat Ioseph Sesse in decis.Regni Aragon decis.475.n.5.tom.3.quod pro vno tātum actu attentato,cum iam posuit membrū intus anum,& extra semen effudit, sit sodomita puniendus ordinaria pœna combustio-
149 nis. Admittenda tamen ampliatio Antonij Sousæ lib 1 Aphor.cap.59. n. 8. esse scilicet ipsum Curiæ seculari relaxandum ad combustionem,si dicto modo repetitis actibus crimen nefandum tentet; quia inquit,quod deficit ad complementum actus sodomitici suppletur ex repetitione actuum in fraudem legis, vide plura apud hunc auctorem.
150 Contra transferentes arma,equos &c. ad hostes nostræ Religionis, siue infideles non baptizatos, siue hæreticos procedunt Tribunalia S. Inquisitionis Hispaniarum ob suspitionem hæresis, vt ait Castrus Palaus vbi supra, pun.16.S.10. Videntur enim, inquit sic delinquentes fautores hæreticorum esse. Ex-
151 pediri tamen solent teste eodem Castro; cū sola pœna extraordinaria, vel fustigatio, vel exilij,aut pecuniaria iuxta qualitatem personæ, absq; abiuratione,eo quòd hæc actio trāsferendi arma,cibaria prohibita &c. ad partes Infidelium luctandi, & negotiandi causa cō-
152 muniter exerceatur. Hinc fortè Sacra Congregatio Vrbis Sancti Officij, & quicunq; Inquisitores ab ea dependentes contra talem actionem exercentes non inquirunt. Imo prohibitum eis,saltem nostro Inquisitori Melitensi inquirere, vt patet ex litteris huc iussu eiusdem Sacræ Congregationis hùc trasmissis, 31. Iulij, anno 1609. registratis in Ar-

Archiuio huius Tribunalis contra hæreticam
159 prauitatē, Vbi ipsi Inquisitori iniungitur, si quid sciuerit de dicta translatione armorū, cibariorum, &c. ex hac Insula ad terras infidelium, moneat prudenter Eminentissimum Magnum Magistrum, vt hic prouideat, prout expediri iudicauerunt.

160 Nota tamen benè Diana pat.4.tract.7.resol.19. ex circumstantijs delicti, & personarū qualitate esse diligenter perpendendum, an animo adiuuandi infideles, & hæreticos in bello contra Christianos arma, equos bellica tormenta, &c.eis transmisetint, & in hoc casu secundum gradum suspicionis de mala credulitate, taliter delinquentes possunt torqueri, & publica abiuratio, ac aliæ pœnæ præter dictas eis infligi ab Inquisitoribus, apud quos receptus vsus procedendi contra ipsos.

161 Quoad casum instituentium nouas Religiones absq; facultate, & approbatione Sedis Apostolicæ, quod Inquisitores fidei possint in ipsos suam iurisdictionem exercere, patet manifestè ex decreto in Sacra Congregatione Vrbis contra hæreticam prauitatem coram Paulo IV.edito die 16.Iulij 1556. quod refert Diana in fine 4.par pag mihi 495.cuius tenorē opportunum indico hic ad verbū appone-
162 re, estq;huiusmodi. Prælibatus S.D.N.ratificauit capturam Ioannis Francisci Raymūdi Mutinen.Congreg. S.Pauli, & Barnabæ, ciuis Mediolani,& commisit Reuerendissimis DD. Cardinalibus Inquisitoribus generalibus,siue R.D.Commissario facultatem procedendi,seu procedi faciendi in futurum contra quascūq; personas, volentes instituere,seu instituentes nouam Religionē cuiuscumq; status, gradus, & cōditionis existant & de cōtentis in titulo, seu titulis de Religiosis domibus, & de constituētibus nouam Religionem, Monasteria, vel alia quæcumq;loca pia, quod possint dicti Reuerendissimi Cardinales, seu dictus Reuerendissimus Commissarius ea reuidere,& corrigere, ac omnia alia, & singula in præmissis facere, quæ eis videbuntur iuri consona. En Decretum illud ad verbum.

163 Circa quod hoc tantum aduertendum suspicionem erroris, ob quem Inquisitores cōtra institutorē alicuius Religionis procedere possint, inde insurgere, quod præsumatur malè sentire de potestate Sedis Apostolicæ in prohibendo fundationem alicuius Religionis sine facultate eius,& non esse iustam,seu legi-
164 timam talem prohibitionem. Item præsumatur intendere,vt in ea Religione teneatur, & teneatur aliquid, quod sit dissonum, seu re-
165 pugnans doctrinæ Catholicæ. Aduerte etiā hic obiter Cōmissarius Sacræ Congregationis, quam honorificè ab ipsa tractari soleat titulo Reuerēdiss.in huiusmodi decretis ei tributo.

166 Sequitur agendum de Italis habitantibus extra Italiā in locis,vbi liber, & publicus cultus,siue vsus Catholicæ Religionis nō existat: talis enim habitatio,nisi sub certis cōditionibus, prorsus eis prohibetur per constitutionē incip Cū sicut,6.Iulij 1596. à Clem.VIII. editam, & viola tores prohibitionis, vti de hæresi suspecti iurisdictioni Inquisitori subijciuntur puniēdi.Conditiones autē proprijs verbis ipsius Constitut.per §§ diuisæ,sunt huiusmodi.

167 §.1. Quare nos, &c. Statuimus, & ordinamus, vt de cætero nullus Italus, siue mercator, &c.audeat habitare, vel domiciliū tenere in Ciuitate,Oppido, seu loco,vbi aliqua Ecclesia cum Parocho, vel Pastore, seu Sacerdote Catholico non existat, in qua liberè, & sine omni periculo palā, publicè celebrari, & audiri possint sacrosanctæ Missæ,& alia diuina officia, & cōciones,ac sacramēta ecclesiastica ministrari,mortuorū corpora sepeliri,et cętera fieri iuxta ritum S. Romanæ Ecclesiæ.

168 §.2. Vtq;ijdem Itali abstineant à matrimonijs cum hæreticis mulieribus, et ab hæreticorum sepulturis, filios suos de sacro fonte leuari per hæreticos nō permittant,ne ipsi vicissim hæreticorum filios,nisi per Catholicum Sacerdotem catholico more baptizentur, leuare præsumant;Medicorum quoq;hæreticorū opera, necessitate cessante, & vbi adsit copia catholici Medici idonei, non vtantur.

169 §.3. Cum verò Itali prædicti ex Italia recedunt ad morandum, seu inhabitandum in partibus prædictis, id significent suis Ordinarijs, vel Inquisitoribus locorum, à quibus se tiò admoneantur,vt in eis perpetuò catholicam,& orthodoxā fidem constanter retinentes, & profitentes,piam,& catholicam vitam ducant, Dominicos, & festos dies, abstinentias, & sacra ieiunia ab Ecclesia præcepta religiose colant; atq;omnem heresim, & errorē hæreticos, schismaticos, & ab orthodoxa fide
170 aberrantes fugiant, & euitent, Ac vt saltē singulis annis de eorum sacramentali peccatorum confessione, & sanctæ Eucharistiæ perceptione per eos facta, fidem, seu instrumentum ipsis Ordinarijs, vel Inquisitoribus in Italiam transmittant; ad quod & nos dictos Italos tenore præsentium teneri, & obligatos esse decernimus, & mandamus.

171 §.4. Quod si quis propriæ salutis immemor cōtra præmissa facere præsumpserit, possit aduersus eum per locorum ordinarios, & Inquisitores hæreticæ prauitatis, vti de heresi suspectum procedi. Hactenus ex Constit. illa, quā affert Laertius Cherubinus in Bull. to.3.
172 pag.57. Nec dubium quin dictis conditionibus minime seruatis, tales Itali reddantur suspecti de illis erroribus, quos tenent hæretici, in quorū Oppidis contra Ecclesię prohi-
173 bitionem habitant. Hæc omnia cōfirmauit Greg.XV.alia Bulla incip.Romani Pontificis, addens prohibendo similiter, ne vllus hæreticus in locis Italiæ, & Insularum adiacentium domicilium contrahere,seu domum apertam habere propriam, vel conductam, aut gratis concessam,seu habitare,aut morari possit,&c.

174 Alius casus de concionatoribus prædicantibus animas nō detineri in Purgatorio vltra 10.aut 20. annos; quod hi subsint iurisdictioni Inquisitorū,deciditur à Naldo in Sum.ver. animæ n.2.vbi opinionem sic tenentiū vocat periculosam, & erroneā, & ab Henrico Henriquez lib.7.cap.16.n.4.vbi sic ait. Quidā prædicant

dicant nullam animam detineri in Purgatorio
vltra 10. aut 20. annos; cum pęnæ sint multo
grauiores; quam huius vitæ, & semper intensæ
175 circa animam iustam. At hi non sine temeri-
tate quadam ex leuibus rationibus loquuntur
contra morem Ecclesiæ, quæ pro defunctis, &
pro certa anima celebrat Anniuersaria, Missas,
& Officia vltra viginti annos; nec rigor Dei est
iniustus, si ab vna anima, quę propriè non satis-
fecit; sed satis patitur, exigat longas pœnas, cũ
176 pro vno mortali exigit æternas. Quare illam
sententiam quidam insignis Prædicator Mino-
rita à sanctæ Inquisitionis senatu compulsus est
se retractare, eo quod retrahat fideles ab operi-
bus satisfactorijs, & Missis offerendis pro suis
177 defunctis. Hactenus Henriquez notans in
Glos. litt. L. cum Sutio, quod quidã Innocentius
Papa est in Purgatorio detinendus vsq; ad diem
judicij. Sed quidquid sit de hoc vltimo; meritò
Inquisitores Concionatorem illum coegerunt
retractare talem doctrinam, quam reijcit Card.
Bellarminus de Purgat. lib. 2. cap. 9. & hæc sint
satis circa casum istum.
178 Præterea de sumentibus in communione
maiores, aut plures hostias, seu particulas (idẽ
dicito de dantibus, quia par est ratio) dubitat
Diana par. 4. trac. 8. resol. 96 An Inquisitores cõ-
tra ipsos inquirere possint? & resoluit benè, ac
breuiter posse cũ Fernandez de Heredia in disp.
Theol. de Sacrament. tit. de Eucharistia disp. 2.
par. 9. Ioan. de la Cruz in direct. conscien. par. 2.
de Sacram. Eucharist. q. 4. concl. 2. Attingit etiã
hanc Inquisitorum potestatem noster doctissi-
mus Suarez tom. 3. in 3. par. D. Thomæ disp. 63.
sect. 7. vbi opinionem illam Gabrielis lect. 85. in
Can. Maioris in 4. dist. q. q. 1. arg. 5. & aliorum,
nimirum quamdiu Christus præsens est intra
corpus eius, qui dignè communicauit, gratiam
continuè influere, tanquam contrariam Diui
Thomæ q. 80. art. 8. & omninò improbabilem,
grauiter reprehendi ait à recentioribus Theo-
logis, vt à Soto dist. 11. q. 2. artic. 1. à Ledesma
q. 20. art. 1. & reijci ob multiplicem rationem,
179 præcipuè ob hanc, quia, inquit Suarez, se-
quitur per se vtilius esse, cæteris paribus, com-
municare in maiori specierum quantitate, vt
plus durent in stomacho, vt ita Christus maio-
rem gratiam conferat. & hinc sequuntur super-
stitiones illæ, Inquisitorum iudicio meritò pu-
nitæ in his Sacerdotibus, qui suis deuotis plu-
res formas tribuunt: hæc Suarez, quibus con-
180 firmatur resolutio tradita. Nihilominus idem
Suarez valdè probabiliter addit, dum manent
species sacræ intra corpus dignè communican-
tis, si huius dispositio augeatur effectum gratiæ
per Sacramentum acceptæ ex opere operato
etiam augeri.
181 Vltimus casus in Regula peculiariter ex-
pressus à nullo, quod sciam, ex Doctoribus
tractatur, sed tantum deciditur per Decretum
Sacræ Congregationis contra hæreticam pra-
uitatem coram Papa Paulo Quinto habitæ, vt
circa materiam de auxilijs nullus audeat quid-
quam innouare, nec qualificationem erroris,
aut similem alterutri parti tribuere, quousque
Sedis Apostolica circa id decernat, sub quo-
cumque prætextu, etiam commentandi Di-
182 uum Thomam: Item ne quis circa dictam
materiam de auxilijs aliquid typis excudat si-
ne licentia, & approbatione eiusdem Sacræ
Congregationis, ibique tribuitur facultas In-
quisitoribus procedendi contra istarum prohi-
bitionum violatores. Constant hæc omnia ex
litteris 14. Septembris 1607. 1. Nouemb. 1623.
& 2. Decembris 1611. iussu ipsius Congrega-
tionis huc transmissis, quas in Archiuio huius
Tribunalis Melitensis Sanctæ Inquisitionis re-
gistratas vidi, & attentè legi.
183 Per clausulam illam generalem, Regulæ
adiunctam, Et sic de alijs casibus, in quibus
est aliqua heresis præsumptio, inducimur ad-
huc ad exprimendos breuissimè nonnullos.
Possunt itaque Inquisitores punire eos, qui af-
firmant, confessos Religiosis ab Episcopo ap-
probatis iterum eadem peccata confiteri Pa-
rocho, teneri, ita olim affirmantem pertina-
cius quemdam Ioannem de Poliaco, vocatum
Romam, Papa Ioannes XXII. anno Domini
1322. coegit palinodiam recantare, & suum
errorem agnoscere, ac deponere, vt patet ex
quadam eius extrauag. incipit, Vas electionis.
184 Hinc postea Sixtus Quartus iniunxit Inqui-
sitoribus, contra sic delinquentes procedere,
vt cum Ioan. de la Cruz lib. 2. de Statu Reli-
gionis cap. 6. dub. 1. concl. 3. aduertit Diana
vbi supra resol 102. vide plura apud ipsum.
185 Spectat etiam ad Inquisitores examinare
reuelationes muliercularum, & aliorum, an
sint à Deo, seu illusiones Dęmonis, & contra
personas illusas, si non resipiscant procedere.
Ita Simanc. de Cathol. instit. tit. 21. num. 25.
& 29. quem sequuntur Ricard. de Sancto Vi-
ctore eas subijciens Inquisitorum iudicio, &
Emanuel Moura de inuent. & Ensal. opusc. 2.
186 sect. 2. cap. 3. num. 19. Pro dicto autem exa-
mine faciendo à DD. Inquisitoribus, legendus
est Raphael de la Torre in 2. 2. D. Thomæ to. 2.
q. 95. art. 2. disp 3. in qua copiosè, & erudi e
de hac materia agit, & tradit regulas ad co-
gnoscendum, quando reuelationes sunt à Deo,
vel à Dęmone.
187 De vsurarijs ob præsumptionem huius er-
roris contra fidem, quod teneant esse licitas
vsuras, cognoscere possunt Inquisitores Tri-
bunalium Aragoniæ, Valentiæ, Cathaloniæ,
ac vtriusque Siciliæ (quamquam audio non
esse in vsu maximè apud Siculum Tribunal)
ex vi Constitutionis Leonis Papæ Decimi in-
cipit, Dilecto filio, quam per extensum affert
Ludouicus Paramus lib. 2. de orig. Sanctæ In-
quisitionis tit. 2. cap. 8. & ait eam asseruari Bar-
188 cinoniæ in Archiuio sancti Officij. Imò quos-
uis Inquisitores procedere posse contra quem-
cumque, qui licet verbis asserat peccatum es-
se exercere vsuras, ipse tamen inhumaniter
tractat eos, quibus pecunias mutuauit, & de
hoc sit diffamatus, cum plus censeatur facto,
quam verbis declarare vsuram non esse pecca-
tum, Reportor. Inquis. Lappus, Ioannes de
Imola, Butius, & alij relati a Farin. de heresi
quæst. 186. num. 43. absolutè docent; quibus
adhæsi in quęstione illa à me nouem ab hinc
annis

annis iussu Illustrissimi D. Inquisitoris Ludouici Setestorij multis pertractata; An causa libertatis spectet ad Sanctum Officium? tradita ibi, & probata efficaciter resolutione affirmatiua, quam inuenies in fine Operis, ac proinde supersedeo hic exprimere.

189 Exprimendus tamen casus circa simoniacos, quod hi videantur esse sub iurisdictione Inquisitorum, sicut & vsurarij, cum par sit ratio de vtrisque, vt attingo in dicta quæst. Fuit enim quondam heresis Armenorum, & Henrecianorum spiritualia posse licite vendi, & emi; insurget ergo præsumptio huius heresis contra simoniacum, seu quod credat rem spiritualem non esse impretiabilem, ita Emanuel Moura

190 opusc. citato sec. 3. cap. 3. num. 22. Addit tamen ipse Moura in praxi obseruari oppositum, nimirum quod se non intromittat vllibi sacrum Tribunal Sanctæ Inquisitionis in cognoscendo de hoc delicto rante grauitatis, & immunitatis, vt sepe in iure vocetur heresis, & simoniacus hereticus, quod bene ex D. Gregorio obseruat Suarez tom. 1. de Relig. lib. 5. cap. 1. à nu. 4.

191 Tandem quoad expeditionem in omnibus casibus expressis, & alijs similibus, attenta maiore, vel minore præsumptione erroris, & qualitate personatum, perpensisque circumstantijs alijs loci, temporis, &c. præcedente quandoque tortura pro eruenda intentione, & hac negata, iniungenda aliquando abiuratio de vehementi, aut de leui, aliquando nulla; sed cum pœna arbitraria, aut sine ea, cum sola correptione, & penitentijs salutaribus expediendi dicti delinquentes, vt Doctores varij ex citatis tota hac Regula communiter tenent; sed de expeditione causarum alibi.

Quando in alijs casibus propter formalem errorem contra fidem procedere possint Inquisitores, & qualiter?

REGVLA CLI.

192 VNiuersaliter loquendo exercent suam iurisdictionem DD. Inquisitores in eos omnes, qui malum aliquod operantur, non solum ex delectatione, aut vtilitate in obiecto apprehensa; sed ex errore etiam formali intel-

193 lectus fidei diuinę contrario ad id inducti Similiter in eos, qui asserunt aliquid eidem fidei oppositus, vt non esse peccatum id, quod re-

194 vera est; aut secus. Hinc dicti Inquisitores procedunt contra asserentes simplicem fornicationem non esse peccatum, & contra recusantes iurare, quod obstinatè credant nunquã esse licitum iuramento se astringere; & de alijs casibus pari modo ex quibus aliqui attingen-

195 tur. Atque taliter operantes, & asserentes, vel credentes, vti heretici in Sancto Officio damnantur.

196 PRo prima parte Regulæ de operantibus malum ex formali errore mentis notanda doctrina illa Alphonsi de Castro lib. 1. de iusta, &c. cap. 1. vbi sic ad verbum; dupliciter, inquit, se habet peccatum ad voluntatem, primo eam alliciendo ex vi oblatę delectationis, vel vtilitatis, vt libidinis, auaritiæ, & similia. Secundo eam vel non alliciendo, nec retardando; sed quasi indifferenter se habendo, vt ferre galerum viridem potius, quam pallidum; vel eam positiuè retardando, vt ie-

197 iunare, circumcidi, &c. Peccata primi generis præsumuntur commissa non ex eo, quod peccator iudicet ea sibi licere, vel ex alio simi le errore; sed ex carnis fragilitate, vehementiaque obiecti magis, vel minus iuxta obiecti,

198 & peccatoris naturam. Peccata posterioris generis iustè præsumuntur commissa ex vi alicuius notitię diuersę ab ordinaria, & errore consistentis in mente peccatoris; siquidem non ex vi vehementiæ obiecti. Nam voluntas eo ipso, quod non mouetur à se intellectum consulit, per eumque in actionibus indifferenter regulatur; ergo si obiectum non allicit, imo retrahit voluntatem, ad intellectum recurrendũ est. Hactenus doctrina Castri, quem adducit, & laudat Emanuel Moura dicto opusc. 1. sec. 3. cap. 3. num. 3. & quidem negari nequit, quod vt plurimum ita se res habeat iuxta distinctionem à Castro assignatam duplicis generis peccatorum.

199 Nihilominus ex decisis in Regula præcedenti clarè innotescit etiam circa peccata primi generis, quando vi delectabilitatis, aut vtilitatis obiecti trahitur, seu allicitur voluntas ad ea committenda, reperiri posse simul mentis errorem contra fidem; Vidimus enim ibi ex sententijs ipsius Mouræ, & aliorum insurgere multiplicis heresis suspicionem contra dantem operam præposterę libidini, esse item suspectum de heresi comedentem carnes diebus prohibitis; & sic de similibus exemplis, in quibus delectabilitas, vel vtilitas obiecti magna existit; ergo etiam quando ex vehementia obiecti voluntas ad peccatum attrahitur, peccator hereticus præsumitur.

200 In peccatis secundi generis tes est magis clara circa præsumptionem erroris, maximè vbi voluntas retrahitur, seu retardatur ab actu peccaminoso, vt ab actibus ieiunij, & circumcisionis exe. gra, propositis per Castrum, & à similibus Iudaismi, & Mahometismi, qui se cum afferunt maximam erroris præsumptionẽ, precipuè si homo baptizatus huiusmodi actus faciens, ex Iudęis, aut Mahometanis originem ducat.

201 Hinc obiter nota quoad actus Iudaismi oportunè declaratum fuisse per Decretũ Sacræ Congregationis Vrbis Sancti Officij, quod Lusitani in Italiam venientes si reperiãtur iudaizare, condemnentur tanquam apostatæ à fide catholica, quod ex tenore ipsius clarius constabit, & est huiusmodi, vti affert Diana in fine 4. partis suarum resol.

202 In Congregatione coram S.D.N. & Reuerẽdiss. DD. Cardinalibus, Inquisitoribus generalibus S.D.N. Paulus Papa IV. mandauit, statuit, & ordinauit, quod constito legitimè quoscũq; Portu-

Portugenses,seu Lusitanos, in Portugallia,seu
Lusitania permansisse, & inde discessisse, & in
Italiam venisse, vbi reperiatur esse Iudæi,siue
iudaizare, condamnentur tanquam apostatæ
à fide, prout de iure similes apostatæ cōdem-
nari, & puniri debent: nō obstante, quod fue-
rint expositi torturę,seu tormentis, quę susti-
nendo negauerint se fuisse baptizatos, vel
christianè vixisse, aut christiana opera egisse,
vel sacramēta ecclesiastica percepisse. Cū iam
pro liquido, & clare à Sancta Sede cōpertum
sit, & habeatur à sexaginta annis, vel circa
quod nullus hębreus toleratas fuerit habitare
in Lusitania, seu Portugallia, nisi fuerint bap-
tizati, & vixerint christianè, & ita seruari
mandauit, statuit, & ordinauit, &c.

203 Quoad secundam partem Regulæ de asse-
rentibus aliquid fidei christianæ oppositum;
aut de negantibus esse peccatum id, quod si-
ne dubio est; vel è contra de affirmātibus esse,
vbi clarè non est; tractat eruditè, & copiosè
Farin.de heresi q.178.duplici paragrapho pro-
positis varijs exēplis, quæ breuissimè à nobis
204 discutientur Illud de recusāte iurare,quod
credat id nunquam esse licitum, desumitur ex
tex.in cap.excōmunicamus,atq;§. adijcimus
extra de hęreticis, vbi sic habetur. Si qui verò
ex eis iuramenti religionē obstinatione dam-
nabili respuentes iurare fortè noluerint, ex
hoc ipso tanquam hęretici reputentur. Atq;
ibi Hostien.n.27.& alij expositores relati à Fa-
205 rin.d.q.178.§.3.n.89.bene aduertunt; Nam
quod iurare sit semper peccatum, fuit olim
hæresis Valdentium damnata per Ioannem
XXII. anno 1318. in extrau.incip. Gloriosam,
206 quam affert Penna in fine direct. Quam-
quam admittenda est limitatio, quā assignat
d.Farin.ex Eymerico in 3. par. direct. q.41.&
ex Penna ibi, comm.90.declarans id non pro-
cedere, si quis recuset iurare,non quia credit
iurare esse peccatū mortale, sed quia ex qua-
dam honestate dubitat iurare præsertim absq;
suorum superiorum licentia, sed tandē iurat.
207 Exemplum aliud de asserentibus fornica-
tionem non esse peccatum, adducit Arnald.
Albert.in rubr.de hęreticis in 6.q.1.n.11. vbi
primo proponit doctrinam generalem, nimi-
rum reputare hęreticum quemcumque asse-
rentem non esse peccatum id, quod re vera
peccatum est, & contra Dei præcepta, deinde
specificat in fornicatione, cuius cum multi-
plex sit species, & actus ex auctoribus diuersi
208 diuersimodè exemplificant. Repertor. In-
quisitorū verb. hęreticus in eo, qui osculum
mulieri datū ex causa libidinis non esse pec-
209 catum mortale affirmat; idem Repertor.&
Decianus in trac.crimin.lib.5. c.17. vers.116.
in dicente incestuosum immunem esse à cul-
pa. Ita Rojas in trac.de hęreticis par.1 nu.7.
& 8.ac singul.98.n 8. Thomas Triulan. decis.
crimin.35.n.8 & dictus Decianus exemplum
210 in Regula expressum assignant in asserente
non esse peccatum simplicem fornicationem,
seu coitum soluti, cum soluta, maximè vr-
gente naturali libidine, quia tunc natura
excusat; sed est excusatio friuola, & error
contra fidem, qui hodie valde viget, & vi-
guit olim inter Begardos, & Beguinas Ale-
maniæ affirmantes actum carnalem cum mu-
liere non esse peccatum, contra quos insur-
git Sanctus Paulus Apostolus, & ait primo
Corinth.cap.6. Fugite fornicationem,qui au-
tem fornicatur in corpus suum peccat, &
prius cap.5. idem Apostolus: Hoc, inquit,
scitote intelligentes, quod omnis fornicator,
aut immundus, &c. non habet hæreditatem
in Regno Christi, & Dei, quibus & alijs locis
Scripturæ Sacræ D. Thomas 2. 2. q.154.art.4.
& eius sequaces prædictos errores refutant;
ergo taliter asserentes,& affirmantes, vti ve-
ri hæretici habendi sunt, & expediendi.
211 Quam expeditionem posse fieri ait Dida-
cus Cantera in quæstione crimin. de hæreti-
cis cap.1. num.55. Si tantum flagellentur, &
in exilium mittantur, eo quod præsumatur
non ex errore intellectus, sed ex alia causa
212 sic eos asserere. Sed benè hoc limitat Fa-
rin.dicto § 3.num.83. quod solum habeat lo-
cum doctrina Canteræ, quando sic asseren-
tes statim pænitent, & misericordiam pe-
tunt; alioquin si pertinaces fuerint, vt hæ-
retici sunt puniendi.
213 Pari modo quicumque hęreticus cense-
tur, & sub iurisdictione Inquisitorum, qui
dicit exercere vsuras non esse peccatum.
Clemen.1.§. finali, & ibi Doctores, præcipuè
Cardin.Zabar. in 19.quæst. num.10.de vsuris,
Syluest. in Summa verb. heresis, §. primo
214 num.7. Vbi adiungit alium casum de eo,
qui diceret vsuram esse peccatum, sed quod
facta restitutione, non teneatur vsurarius de
ea Sacerdoti confiteri, sed denegantibus con-
215 fessionem sacramentalem alibi: Nunc cir-
ca rem præsentem benè aduertit Farin. dicto
§ 3.num.86. cum eodem Syluest. casum di-
centis exercere vsuram non esse peccatum,
tunc procedere, quando hoc dicit simplici-
ter, & in communi; non vero, si dicat pro
contractu particulari dubitans, an sit in eo
vsura. Nam sic dicens non est reputandus hę-
reticus; quamuis opinio negatiua, quam te-
net sit falsa, vide plura apud ipsum Farin.
216 Hæreticus præterea reputatur, & contra
eum vti hęreticum procedere possunt Inqui-
sitores, qui inter concionandum, concitata
ab eo turba,contra Clerum affirmauit pecca-
re laicos soluendo decimas Clericis, aut eis
confitendo, & dando oblationem; eo quod
omnes Clerici sunt mali,& de ecclesijs remo-
uendi. Patet ex Clemen. Cupientes, de pœ-
nis, traduntque vt certum Doctores tam
Theologi, quam Iurisperiti, Ioannes Azor in-
stit.moral.tom.1.lib.12. cap.13. q.17. Syluest.
in summ.verb.hæresis, §.1. num.7. Repertor.
Inquis.verbo hæreticus, & Ancharan.in Cle-
ment.1.§.sanè, de vsuris.
217 Est item vt hæreticus habendus, & vt ta-
lis per sacrum Tribunal sancti Officij cōdem-
nandus, quicumq; negans liberum arbitriū;
& affirmans prædestinatos à Deo non posse
mutare voluntatem, eisque propterea neque
nocere mala, neque prodesse bona: similiter
credens,

credens, & asserens iustum posse certò scire se esse prædestinatum, sine Dei speciali reuelatione: aut gratiam semel per baptismum acceptam non posse amitti; vel è contra, semel amissam non posse recuperari: aut per opera nostra bona nullum nos consequi meritum; vel nullum opus bonum esse necessariũ ad consequendam vitam æternam; aut vota non debere fieri, & facta non obligare; vel similes proferens errores, qui cum primo de negatione liberi arbitrij, & de inutilitate eius coniuncti esse solent, circa quos legendi Controuersiarum Scriptores, præcipuè Card. Bellarminus to.3.controuers. 1.2. & 3. varijs lib. Alphonsus de Castro, & Decianus relati à Farin.dict.q.178. §.2. num.60.

218 Subest etiam, vt verus hæreticus iurisdictioni Inquisitorum, quicumque errores circa animam nostram proferens: qui varij sunt; primo si dicat animam simul cum corpore
219 mori. Secundo consequenter non ei futurũ Paradisum, neq; Infernum; tertio animã esse sanguinem; quarto ipsam generari ex præexistenti materia, vt notatur in cap. Quod verò, & c. Moyses, 32.q.2. quinto substantiam animæ rationalis, seu intellectiuæ non esse per se formã humani corporis, vt habetur in Clemen. 1. § porro de Summa Trinitate; sexto animam tradaci de corpore in corpus, qui error de transmigratione animarum olim viguit inter Pitagoreos, & nunc adhuc viget in Gentilitate, maximè in Iaponia; septimo esse animam aut Dei substantiam, aut ex Dei substantia; octauo ipsam animam non à Deo immediatè creari, sed vel ab Angelis, & ex igne, & spiritu; nono Animas impiorum post mortem, vel in Demones, vel in alia animalia suis meritis congrua transire; decimo animam simul cum corpore interire, sed suscitandam vna cum eo in die resurrectionis; vndecimo, animam ante creatum corpus peccasse, & in pœnam, in corpus inclusam, velut in carcerem fuisse. Ita cum Deciano in tract. crimin. lib.5. cap.17. vbi latè de his erroribus cum Alphonso de Castro in tract. de hæreticis lib.2. in verb anima, & cum alijs Farin. vbi supra, num.59.

220 Loquentes etiam male contra Summum Pontificem, hæretici formales censentur, & nos vt tales Inquisitores prosequuntur. quæ locutio diuersimode contingere potest; primo si dicant Papam non habere potestatem concedendi indulgentias plenarias ad remissionem pœnæ debitæ in Purgatorio, vel eas
221 nihil prodesse, nisi Papa sit bonus. Secundo si asserant dispensationes Summi Pontificis non esse seruandas; tertio si negent Ecclesiæ primatum; quarto si affirment non esse obediendum Papæ, atque ipsum non habere potestatem condendi canones, aut iniungendi præcepta; quinto si testentur Summum Pontificem non esse Dominum temporalium, neque absolutè, neque in ordine ad spiritualia; sexto si proferant excommunicationes Papæ
222 nihil valere, nec timendas esse. Agunt copiosè de his Carrer. in tract. de hæreticis, Decianus tract. crimin. lib.5. cap.17. ex quibus desumit Farin. dicto §.2. num.54.

223 Dein reputatur hæreticus persequendus ab Inquisitoribus, qui asserit esse peccatum imagines Sanctorum venerari, legendus circa hoc Gregorius de Valen 2.2.q.94. disput.6. pun 6. vbi multis ostendit nullam esse idololatriam in cultum sacrarum Imaginum, & Reliquiarum veneratione; idem testatur Suarez in defensione aduersus Anglicanæ Sectæ errores lib.2.cap.10.11.& 12 atq; ante eos, & alios, Simanchas Catholic. instit. tit.33. affirmans quoad imagines, quod ipsarum vsus diuina, & Apostolica institutione introductus sit, ex veteris, ac noui Testamenti scripturis, Apostolicis traditionibus, Sanctorumq; Patrum, & Conciliorum decretis, ac omnium sæculorum consuetudine, & vsu approbatus, illustratusq; plurimis, maximis, ac veris mi-
224 raculis. Quare impius est error hæreticorum dicentium imagines Sanctorum non esse venerandas: cuius oppositum decernit Concilium Tridentinum sess.25. de inuocatione, &c. per sequentia verba.

Imagines Christi, Deiparæ Virginis, & aliorum Sanctorum in templis præsertim habendas, & retinendas, eisque debitum honorem, & venerationem impertiendam, non quod credatur inesse aliqua in eis diuinitas, vel virtus, propter quam sint colendæ, vel quod ab eis sit aliquod petendum, vel quod fiducia in Imaginibus sit figenda, veluti olim fiebat à Gentibus, quæ in Idolis spem suam collocabant; sed quoniam honos, qui eis exhibetur, refertur ad prototypa, quæ illa repræsentant; ita vt per Imagines, quas osculamur, coram quibus caput aperimus, & procumbimus, Christum adoremus, & Sanctos; quorum illæ similitudinem gerunt, veneremur. Hæc Tridentinum, quibus etiam instruimus in adoratio-
225 *ne sacris Imaginibus exhibenda. Qualiter autem ex talium Imaginum violatione, aut conspurcatione insurgat præsumptio erroris contra fidem iam alibi in materia blasphemiæ diximus.*

227 Nota hic obiter die 13. Martij 1625. in Congregatione sancti Officij coram S.D.N. Vrbano Papa VIII. habita, fuisse editum Decretum, quo definitur quoad Imagines nondum à Sede Apostolica canonizatorum, vel Beatificatorum, cum radijs, splendoribus, & laureolis in nullis locis publicis, aut priuatis apponendas, &c. & ibi datur facultas Inquisitoribus procedendi contra violatores huius decreti, quod inuenies apud Dianam sub finem par.4. lege plura in ipso.

227 Censetur item proprijssime hæreticus, qui Scripturam Sacram sciens, & videns, aliter interpretatur, & exponit, quam Ecclesia Catholica interpretatur, & exponit; Ita Glosa in cap. firmissime, in verbo hæreticum, extra de hæreticis, & affert text. ex cap. hæresis, 24.q.3. cuius verba sunt ista. Quicumq; igitur aliter scripturam intelligit, quam sensus Spiritus Sancti flagitat, quo scripta est, licet de Ecclesia non recesserit, tamen hæreticus appellari potest,

potest, & de carnis operibus est, eligens quæ
peiora sunt, hæc ibi. Tradit præter alios benè
Simanchas Cathol. instit. 59. num. 12. & 13.
228 Affirmans Scripturæ Sacræ intelligentia, &
interpretationem sumendam esse ab Ecclesia
Catholica, quæ veritatem prædicat, nec falle-
re, neque falli potest, desumiturque clarè ex
Concil. Tridènt. sess. 4. ergo qui Scripturam sa-
cram in alium sensum trahit, quam solet Ec-
clesia Catholica interpretari, meritò vt hęre-
ticus reputatus iurisdictioni Inquisitorum
subijcitur.
229 De corrumpentibus diuersimodè Scriptu-
ras sacras iam capite præcedenti à nobis di-
ctum. nunc circa easdem superest aduerten-
dum, esse scilicet acriter puniendos ab Inqui-
sitoribus eos, qui dictarum scripturarum ver-
ba profanis, & obscęnis immiscent, & appli-
cant, vt cautum expresè à Tridentina Syno-
230 do sess. 4. in fine. Vnde ex Vmbert. Locat.
refert. Farin. dicto §. 2. n. 52. de quodã Roccho
approbatæ Religionis professo, eo quod in
turpi, ac scandaloso ludo, quem eum suis cõ-
professoribus fecerat, Hymnum *Iam lucis or-
to sidere, &c.* immiscuisset, nonnullaq; im-
pudica verba, & actus inhonestos addidisset,
decisum fuisse, vt fustigatus in Palatio Sancti
Officij omnibus actibus legitimis, ac voce
actiua, & passiua per decennium priuaretur,
& per triennium omni sexta feria ieiunio af-
fligeretur. Vide Simanch. vbi supra nu. 16. &
Azorium par. 1. lib. 8. cap. 2. q. 4.
231 Quisuis etiam nouas, & falsas opiniones,
nouasq; sectas, & peruersa dogmata gigneus,
& sequens, malè de fide sentire, & hęreticus
formalis reputatur. Textus est expressus in
cap. Hęreticus, 25. q. 3. vbi sic, Hęreticus est,
qui alicuius temporalis commodi, & maximè
gloriosæ principatusq; sui gratia, falsas, vel no-
uas opiniones, vel gignit, vel sequitur. Facit
etiam textus in cap. Inter heresim, eadem
causa, & quæst. ibi, Arbitrantur, quod hęresis
peruersum dogma, habeat vbi Turrecrem.
n. 1. & 2. defendit hanc definitionem nimirũ
quod hęresis sit peruersum dogma, & conse-
quenter, quod hęreticus sit, qui peruersum
dogma contra veritatem fidei tenet; simili-
ter alij auctores, quos latè citat, & sequitur
Farin. dict. §. 2. num. 50.
232 Præterea censetur hęreticus, & vt talis ab
Inquisitoribus persequendus quicumq; aliter
sentit, & loquitur de Sacramentis à Christo
Domino institutis, & de articulis fidei, quam
Romana Ecclesia sentiat, & doceat. Habetur
expresse in Constitutione Martini Papæ V.
edita anno 1418. incip. Inter cunctas, relata
233 per Pennam in fine director. Et quoad Sa-
cramenta in cap. Ad abolendam, §. Vniuer-
sos, extra de hęreticis, ibi Vniuersos, qui de
Sacramento Corporis Christi, & Sanguinis
Domini Nostri Iesu Christi, vel de Baptisma-
te, aut de peccatorum confessione, matrimo-
nio, vel reliquis Ecclesiasticis Sacramentis
aliter sentire, aut docere non metuunt, quàm
Sacrosancta Romana Ecclesia, vel singuli Epi-
scopi, &c. hęreticos iudicauerint, vinculo
234 perpetui anathematis innodamus. Quoad
articulos verò de Diuinitate, Humanitate
Christi Domini in cap. cum Christus, extra
eodem, maxime in rubro sic Christus fuit ve-
rus Deus, & verus homo: sentiens oppositum
hęreticus est, & excommunicatus, super quos
textus varij expositores idem docent, quibus
citatis adhęret Farin. d. §. 2. num. 44.
235 Peculiare dubium excitat idẽ Farin. n. 49.
circa infirmum petentem, & sumentem ex
conscientia, & ne scandalum prębeat alijs,
Hostiam non consecratam, an iste præsuma-
tur malè sentire de sacramento Eucharistię?
et sit ne suspectus de heresi? Aliqui neganter
respondent, vt Oldradus consil. 210. n. 2. vt re-
fert Eymericus par 2. director. q. 43. n. 8. vers.
et idem Oldradus in compilatione, etc. Squil-
laten. de fide Catholica cap 8. n. 2. et Menoch.
de præsumption. lib. 5. præsumpt. 6. num. 22.
236 Sed hic vltimo inclinat in partem affirmã-
tem, eamq; vt magis fundatam defendit, vti
defendunt etiam Arnaldus, Albert. de hære-
ticis in 6. q. 13. n. 66. asserens, quod sic sumens
hostiam non consecratam sit vehementer su-
spectus de heresi, nisi constet sumpsisse ob ma-
gnam reuerentiam, quam habet erga Sacro-
237 sanctam Eucharistiam. Verum non video
quomodo possit hoc constare, cum tunc in-
firmus coustringatur præcepto Diuino sumẽ-
di verum Christi Domini corpus. Vnde Me-
lius Simanchaz cath. instit. tit. 30. n. 19. abso-
lute affirmat talem infirmum de hæresi esse
valde suspectum; cum non sit credendum
Catholicum hominẽ decedere vnquam velle,
nisi accepto prius illo diuinissimo Viatico;
ita refert ex eo, et ex alijs Farin. citatus; sed
ipse non indicat in quamnam partẽ inclinet.
238 Tandem quamuis homicidæ, adulteri,
fures, et similes consueti, et notorij delin-
quentes per actionem occidendi, adulteran-
di, furandi, et huiusmodi contra veritatem
scripturæ agant, et non censeantur hæretici;
si tamen affirment licitum esse occidere, adul-
terati, furari, etc. sine dubio veri hæretici
censentur, et contra ipsos possunt Inquisito-
res procedere. Vtrumq; docent bene Siman-
chaz loco cit. tit. 31. n. 2. vbi ait, quod non est
hæreticus, qui male viuit, sed qui male cre-
dit; et addit ex D. Augustino lib. quæstionum
cap. 11. ex Mattheo: inter hæreticos, inquit,
et malos Catholicos hoc interest, quod hæ-
retici falsa credunt, isti autem vera credentes
239 non viuant vti credunt; similiter Ioan.
Rojas in tract. de hęreticis, par. 1. nu. 3. vbi di-
cit communiter esse receptum, quod com-
mittens facta etiam enormia, non dicatur
hæreticus; cum nullum opus exterius quan-
tumuis nefandum absque errore intellectus
sit hæresis, ita etiam Penna 2. part. director.
240 ad cap. 1. extra de hæreticis, Addit tamen
bene ex talibus nefandis operibus insurgere
sæpe hæresis præsumptionem, saltem leuem,
vt iam ostenium supra in sodomia, et alijs.
241 Quod si taliter operans asserat esse licitum
sic operari, iam constituitur formalis hæreti-
cus, et contra ipsum, vt talem ab Inquisito-
ribus

tibus est procedendum, vti iam paulo ante ex communi doctrina à nobis decisum.

242 Peculiariter dubitatur de consueto proferre blasphemias, an sic censendus hereticus, & vt talis in Sancto Officio tractandus, maxime si monitus non cessat blasphemare? Pro sententia affirmanre videntur facere cap. illi qui, §.quia vero, 24.q 3. & cap. qui in Ecclesia, eodem vt indicar, & citat ea Afflict. in const. Regni, de hereticis n.48. ad tuendam hanc sententiam; quam etiam tuetur Decia-
243 nus tract. crimin. lib. 5. cap. 17. vers. 128. Addens ibi reputari similiter hereticum eum, qui quadam animi obstinatione benè agere
244 recusat. Verum vt magis fundatam sententiam negantem meritò sustinent præter alios Menoch. de præsumptionibus lib. 5. præsump. 9. n. 29. & Farin. de heresi q. 178. §. 2. n. 76 asserentes, quod taliter blasphemans, & ex animi obstinatione benè agere recusans, sit tantum de heresi suspectus ob fundamentum dictum, quod opera externa solum generent suspicionem heresis, excepto tamen, vbi sic blasphemare consuetus, aut bene operari nolens, ex errore mentis esse licitum blasphemare diceret, aut opera bona ad salutem æternam necessaria negaret; tunc enim esset verè hereticus ex mente omnium decretorũ.

245 Vltimo loco adiungendum, vt dicatur hereticus etiam quod quis deuiet à fide in leui articulo: Ita Farin d. §. 2. n. 61. & probat ex l. 2. C. de hereticis, vbi dicitur. Hereticorũ autem vocabulo continentur, & latis super eos sanctionibus succumbere debent, qui vel leui argumento à iudicio Catholicæ Religio-
246 nis, & tramite derecti fuerint deuiare. Particulam *leui argumento*, Glosa in cap. litteras de præsumptionibus, Innocen. ab ea allegatus in cap. sicut 1. de simon. & alij de probatione delicti interpretantur, scilicet quod ex leui, seu tenuo argumenro, aut leuibus indicijs
247 præsumatur quis hereticus. Sed verius alij de ipso heresis delicto eam intelligunt; vt Io. Rojas par. 2. de hereticis, sexta assert. nu. 151. citans Iacob Sept. in instit Cathol. cap. 50. n. 5. & in Enchirid. Inquisit. tit. 34. n. 6. per sequentia verba. Doctissimè more suo, inquit, dict. l. 2. in Codicibus vulgaris esse deprauatum, & in litteris emendatis verba dictæ legis esse hereticus est, qui vel paululum à catholica declinat fide, vel qui ab orthodoxa fide nimium declinat, idest hereticus, qui lineas catholicæ fidei paululum, vel nimium fuerit transgressus; qui sane sensus, & littera mihi placet, quia illic non agitur de probanda hæresi; sed de diffinitione heretici: hactenus ille. & en, quam egregiè exponit Io. Rojas cum Iacobo Sep. particulam dictæ l. 2. *leui argumento*, aut vt dixi cum Farin. leui articulo fidei, idest, vno, quicumque sit, fidei articulo.
248. Hinc etiam verum apparet id, quod cõmuniter asseritur, vt hereticus in vno articulo simpliciter, & absolute in omnibus hereticus censeatur, ita quicumque Auctores cum D. Thoma 2. 2. q. 5. art. 3. cuius hæc sunt verba.
251 *Qui est, inquit, hæreticus in vno articulo, non potest esse fidelis in alio: licet in alio idem credat, quod Christianus: nam credit secundum opinionem, non secundum fidem; ita ille, qui tandem concludit sic. In hæretico discredente vnum articulum fidei, non manere fidem, neque formatam, neque informem,*
250 *quod nos iam alibi tradidimus.* Atque hæc pro præsenti pũcto, & pro complemento huius Regulæ 151. In qua tametsi multi casus errorum contra fidem, seu ipsi errores fuerint à nobis expressi; tamen multo plures supersunt Deo dante exprimendi in Tertio Libro nostri Operis, vbi de intentione inquisiti, seu de erroribus mentis eius ex professo agetur, ibique omnes per Classes secundum varias sectas, seu secundum diuersos inuentores eo-
251 rum præponentur. Interim varietatem sectarum antiquarum in Decreto cap. Quidam autem, 24. quæst. tertia breuiter explicatam inuenies.

CAP.

CAPVT XXI.

De obligatione denunciandi casus spectantes ad officium Sanctæ Inquisitionis; & de pœnis, sub quibus illorum notitiam habens id facere astringitur.

PROOEMIOLVM.

1 PRo coronide commentationis Edicti Sanctæ Inquisitionis, ac totius libri primi circa qualificationem casuũ eius, agimus vltimo loco de præcepto denunciandi ipsos, & de pœna contra omittentes debitam denunciationem: Vtrumq. continetur tribus longiusculis clausulis partim in initio, partim in fine ipsius Edicti, in initio sic *Con autorità Apostolica à Noi concessa in virtù di sant'obedienza, e sotto pena di scommunica, oltre l'altre pene da Sacri Canoni, Decreti, Constitutioni, e Bolle de' Sommi Pontefici imposte. commandiamo à tutti, e ciascuna persona di nostra giurisdittione, di qualunque conditione, stato, grado, ò dignità, cosi Ecclesiastica, come mondana sia quanto si voglia grande, etiamdio della Religione Gierosolimitana, che fra dodici giorni prossimi, de' quali i primi quattro assignamo per il primo, gl'altri quattro immediate per il secondo, e gl'ultimi quattro per terzo vltimo, e peremptorio termine, debbano al Sant Offitio di quest'Isola reuelare, & notificare giuridicamente tutti, e ciascuno di quelli, de' quali sappiano, ò habbiano hauuta, ò haueranno notitia, che siano heretici &c.* In Latinum conuersa ita habent. Auctoritate Apostolica nobis concessa in virtute sanctæ obedientiæ, & sub pœna excommunicationis præter alias pœnas per Sacros Canones, Decreta, Constitutiones, & Bullas Summorum Pontificum inflictas, præcipimus omnibus, & singulis quibusq. personis sub nostra iurisdictione existentibus, cuiusuis conditionis, status, gradus, vel dignitatis, tam Ecclesiasticæ, quam sæcularis, quantumuis excellentis, etiam Religionis Hierosolymitanæ, vt intra duodecim dies, ex quibus quatuor primos pro primo, quatuor sequentes pro secundo, & quatuor vltimos pro tertio, & peremptorio termino assignamus, teneantur denunciare, & reuelare iuridicè omnes, & vnumquemq. eorum, quos sciant, aut sciuerint, vel scient esse hereticos &c.

2 Sub finem Edicti in secunda clausula sic: *Auuertendo ch'a questi nostri precetti non sodisfaranno, ne s'intendano sodisfare quelli, che con bollettini, ò letterè senza nome, e cognome de gl'Autori, ò in altra maniera incerte (delle quali niun conto si tiene nel Sant'offitio) pretendessero reuelare i delinquenti.* Latinè sic: Aduertendum autem, quod his nostris præceptis nequaquam satisfaciant, nec intelligantur satisfacere, qui per litteras, aut scripturas absq. subscriptione, aut non expressis nomine, & cognomine denunciantis, vel alio modo incertas (quæ apud Sãctum officium nullius sint considerationis, aut momenti) delinquentes reuelare præsumpserint.

3 Tandem in fine Edicti per tertiam clausulam ita: *E della detta scommunica, e pene, nelle quali i disubedienti incorreranno, non possa alcuno esser assoluto se non da Noi, ò dal supremo Tribunale del Sant'offitio di Roma ne sarà assoluto se prima giuridicamente reuelando i detti heretici, come di sopra, ò sospetti di heresia, non hauerà sodisfatto.* At Latinè ita: Ab excommunicatione vero,
& à pœnis, quas inobedientes contrahunt, nullus absolui potest, nisi per nos, aut per supremum
Tribunal Sancti officij Vrbis; nec censebitur absolutus, nisi obligationi reuelandi iuridicè, vt su-
pra dictos hereticos, aut suspectos de hæresi satisfecerit. En qualiter istæ tres clausulæ Edicti
4 propositæ de obligatione denunciationis iuridicæ, & de pœnis, contra eam omittentes dispo-
nant. Verum cum materia ista sit valde practica, & scitu necessarijssima, ad maiorem eius distin-
ctionem, quoad denunciationem præcipue, aliquæ circumstantiæ expendendæ, nempè quid rei
triplex personarum genus, denunciantis, denunciatæ, ac iudicis, cui denunciandum; finis item,
5 tempus, locus, & modus denunciationis. Quoad penas etiam contra denunciare omittentes, quæ
præsentis sunt instituti, nequaquam prætermittentur.

Quid, & quotuplex denunciatio? in quo ab accusatione differat, & an vtriusq. obligatio circa heresim, vel apostasiam vrgeat.

REGVLA CLII.

6 DEnunciatio definitur, Delatio criminis
apud Iudicem competẽtem, vt ex mu-
nere suo ad vindictam delicti procedat. Qua-
7 druplex assignari solet, nimirum Euangelica,
Canonica, Regularis, & Iudicialis; sed melius
alij ex eis primam, ac vltimam tantum ad-
mittunt, non distinguentes canonicam denũ-
ciationem ab Euangelica, neq regularem à
Iudiciali: cui præcipuè competit definitio tra-
8 dita. Differt autem ab accusatione in tribus
maximè, primo quod accusator sit pars iudi-
cij, & obliget iudicem ad iustitiam sibi faciẽ-
dam, non verò denunciator, sed tantum de-
ferat crimen illi. Secundo quod accusans te-
neatur probare delictum; nequaquam de-

nuncians. Tertio quod accusatio fit semper in scriptis recipienda; at denunciatio absque
9 scriptura valide recipi potest. Tandem quamuis ex vi iuris, & communis Doctorum sententię esset olim obligatio non solum denunciandi, sed etiam accusandi crimen hęresis, vel apostasiæ: vsu tamen iam dici legitime receptum, vt per solam denunciationem illi satisfiat.

---

10 AD tollendam æquiuocationem obseruandum primo loco cum Ludouico Paramo lib.3. de orig. &c. quæst. 8. numer. 28. quod sępius in iure nunciate, seu denunciare pro accusare, & denunciatio, pro accusatione accipiatur, patet ex l. ea quidem, C. de accus. ibi, ea quidem, quę per officium præsidibus denunciantur, idest, quæ eis ab accusatoribus deferuntur, & ex l. Qui sepulchra, C. de sepulchro violato, ibi, siue quicumq. alius accusauerit, vel ad officium denunciauerit, vbi simul vti Synomyna, seu idem significantia cōiunguntur: quod etiam obseruant expositores prædictorum textuum. Atq. hinc sine du-
11 bio in nostro Tribunali Sanctæ Inquisitionis vt sæpius notau. promotor fiscalis, qui accusoris partes gerit, reum denunciare dicitur, verboq. denunciandi in suis libellis, & in communi modo loquendi vtitur; cum tamen re vera accuset, seu actum accusationis exerceat, omnino diuersum ab actu denunciationis proprie dictæ: hac obseruatione sic præmissa.

12 Vt innotescat quid sit denunciatio, de qua in præsenti Regula, eius in communi species, seu modos prius ostendere oportet; quatuor à iurisperitis, vt à Ludou. Paramo citato n. 42. & à Farin. de hæresi quęst. 185. num. 61. distinguuntur, quibus adhęret Sotus in Relectione de tegendo secreto, memb 2. quæst. 5. Euangelica scilicet, Canonica, Regularis, & iudi-
13 cialis. Est Euangelica illa, quæ proponitur Matt. cap. 18. & Lucæ 17. refertur q. in cap nouit, de iud. & in cap. si peccauerit in te frater tuus, 2. q. 1. vbi interpretes multa, à nobis paulo post vnum verbum dicetur. Canonica est
14 illa, per quam manifestatur crimen non ad vindictam publicam, sed ad coercenda delicta, ne vltra procedant, iuxta cap. Inquisitionis, & cap. super his, de accus. & cap. licet Heli, de Symo; vt explicat Ioan. Rojas singul. 3. num. 12. Verum cum adhuc eundem finem tendat denunciatio Euangelica; ad hanc meritò idem Rojas, & Suarez citandus illam reducunt.

15 Regularis item est, quę fit in Religionibus secundum constitutiones, & regulas vniuscuiusq. non seruato ordine iudiciario, apud aliquas fortè earum, vti non requisito, cap. si homo esses 23. q. 1. & cap. Ad nostram, de appell. Sed hanc non distingui à iudiciali, quæ fit coram Iudice, & tendit ad punitionem publicā, bene testantur ipsi Rojas, & Suar. tra. 1. de fide disp. 20. sect. 4. num. 2. Nam Superiores Religionum sunt Ordinarij Iudices suorum subditorum, ergo denunciario contra hos facta coram eis, vel erit iudicialis, si fiat ad punitionem publicam, aut Euangelica si ad cor-
16 rectionem fraternam, seu emendationem peccati. Egregiè itaq. duas tantum species denunciationis Euangelicæ, & iudicialis admittunt pręter dictos Rojam, & Suarez, Syluest. verb. denunciatio, & Emanuel Rodriquez tract. de ordine iud. cap. 4. quidquid Soto, & alij in contrarium dicant.

17 Pro exprimenda item clarius natura denunciationis iudicialis (de qua nūc nobis sermo, omissa Euangelica inferius magis indicanda) differentiæ inter eam, & accusationem prius ostendendæ cum Suarez citato num. 3. vbi primo reijcit illam, quam aliqui assignāt, quod accusatio respiciat bonum accusantis, denunciatio vero bonum aliorum pręsertim commune, nam secundum doctrinam D. Thomæ 2. 2. q. 68. art. 1. & ibi expositorum eius communiter accusatio potest, & aliquando debet fieri propter bonum communitatis, & è contra denunciatio contingat aliquando, vt fiat propter bonum denunciantis, vbi non potest accusare ob defectum probationis.

18 Præcipua ergo differentia inter eos assignatur, quod in accusatione, inquit Suarez accusator fit pars iudicij illius, & petit ius suū aliquo modo, & quasi obligat iudicem, vt sibi iustitiam faciat: Denunciator autem non fit pars; sed tantum defert crimen ad notitiam iudicis, & ille ex officio procedat, pro vt tenetur, aut melius sibi videbitur; ita doctissimus
19 Suarez, ex qua differentia aliæ duę sequuntur, nempe quod accusator teneatur probare delictum, sin minus puniendus, secus de
20 denunciatore, vt patet ex cap. super his, de accusat. Itē quod accusatio ex vi iuris canonici, cap. accusatorum, 2. q. 8 traditq. D. Tho. loco citato art. 2. recipienda sit in scriptis; nequaquam tamen requiritur hoc in denunciatione, vt constat ex dicto cap. super his, lege Farin. vbi suprà à num. 64.

21 Ex quibus omnibus (omissa nunc accusatione infra quoad essentiam, & praxim initio 2. lib. tanquam in proprio loco magis explicāda) iam facile innotescere potest, quod sic denunciatio. Farin ibidem num. 60. valde in genere, & breuissimè definit, Denunciatio est alicuius criminis delatio. E contra nimis diffusè additis varijs particulis cum Hostien. in Summ. tit. de denunciatione, §. 1. definit Peña 3. par. director. commen. 15. sic denunciatio est alicuius criminis, apud competentem iudicem sine inscriptione facta delatio ad poenitentiam peragendam, vel aliam pœnam im-
23 ponendam, vel etiam ad vtrumq. Præceteris in exprimenda, & discutienda definitione denunciationis diutius, & copiosius sistit Paramus dict. q. 8. num 9. & sequent. Quibus pręterm issis congruenter cum Suarez loco citato iudicialem denunciationem sic definiuimus. Delatio criminis apud Iudicem competentem, vt ex munere suo ad vindictam delicti, seu contra delinquentem procedat. Quam definitionem posse intelligi respectu cuiusuis crimi-

criminis, & respectu cuiusuis delinquentis, pater clarè ex terminis generalibus, quibus traditur in particulari ad casum nostrũ, sic adaptatur. Denunciatio est delatio criminis hæreticalis, vel apostatici apud iudicem competentem, vt ex munere suo ad vindictam delicti contra hæreticum, vel apostatam, aut suspectum talem procedat.

25 Quæ definitio circa particulas aliquas maiori indigentes declaratione, manifestius innotescet ex dicendis in Regulis sequentibus. Nunc tantum superest pro expeditione præsentis, expendamus hoc punctum, An teneamur non solum denunciare hæreticum, vel apostatam, sed etiam accusare?

26 Tametsi attento iure naturali, attentaque communi doctrina D. Thomæ 2.2.q.68.art.1. Caiet. ibi, Alexand. de Ales par.3.q.42. Soti de Iust. & iure, lib.5.q.5.art.1. Card. in cap. si peccauerit in te, 2.q.1.num.20. & cap.1.num.5.2. q.7. Bruni de hæret. lib.4.cap.7. & aliorum, quinis sit obligatus accusare hæreticum, vel apostatam, aut de hæresi, vel apostasia suspectum; sicut quemcumq. alium delinquentem si delictum existat in damnum publicum Reipub. & probare ipsum possit, quod his verbis affirmat D. Thomas citatus. Si crimen, inquit, fuerit tale, quod vergat in detrimentum Reipub. tenetur homo ad accusandum, dummodo sufficienter possit probare. Vbi sic ait

27 Caietanus, Caue, inquit, ignorantiam illorum, qui putant neminem teneri ad accusandum, cum quiuis teneatur, si alia via bono publico perfectè consuli nequeat, addit ipse. Nihilo-

28 minus iam diu legitimus vsus obtinuit apud quęcumq. Tribunalia Sancti officij, vt per solum promotorem fiscalem accusatio hæreticorum, vel apostatarum fiat, & quicumq. eos cognoscens satisfaciat præcepto Edicti, & obligationi suæ conscientiæ, si ipsos tantum denunciet. Ita præter alios Iacob. sept. in instit. Cath. cap.4. num.2. & Ioan. Rojas singul. 3. à num.3. vsq. ad 11. estq. res prorsus certa, nulla probatione indigens. Et quidem in no-

29 stro Tribunali Melitensi Sanctæ Inquisitionis haud reperitur omnino, quod vllus vnquam hæreticum, vel apostatã accusauerit; sed stylus perpetuus fuit procedendi per denunciationem. Tradunt etiam Simanc. tit.4 Campeg. in addit ad Zanquin. cap.9. Farin. q.185.n.40. & alij ab ipso relati.

30 Notandum tamen, quod prædictus vsus seu stylus denunciandi tantum, fuerit introductus non tam pro vitando periculo pœnæ talionis, quam incurrit accusans, si non probet (quæ est potissima ratio, cur accusatio sit libera ex l. si cui crimen ff. de accusat. l. qui crimen C. qui accusare non possunt, & cap. super his de accusat. & ex alijs iuribus, excepto casu dicto, vbi delictum est contra bonum publicum &c.) quam pro maiori securitate, &

31 cautela in pertractandis causis Sancti officij. Nam sine dubio securius, & cautius circa eas proceditur, si facta tantum denunciatione, per priuatos homines, minister publicus, nem- pe Promotor fiscalis, & accusandi reum, & probandi eius crimen innixus auctoritate Sacri Tribunalis curam suscipiat, sed de hac re, seu de praxi eius alibi.

Quæ delicta spectantia ad Sanctum officium denuncianda? an prorsus occulta, etiam non præmissa correctione fraterna? an præterita, & iam emendata.

REGVLA CLIII.

32 QVæcumq. crimina hæresis, vel apostasiæ, aut quoquomodo alterutrã olētia, siue publica, & manifesta, siue omnino occulta, aut sub secreto naturali, vel sub iuramento etiam secreti naturali cognita, obligatione

33 strictissima denunciandi tenemur. Quæ obligatio tunc solum cessat, quando sub sigillo Sacramentali cognoscuntur: secus si pœnitens ad Confessorem accedat non animo confitendi, sed peruertendi ipsum contra fidem Catholicam, vel ad alium finem prauum. Item, dicta crimina denuncianda, quamuis iam

34 præterita, & emendata appareant, vel sit spes aliqua emendationis, si fiat correctio fraterna; quæ nunquam in praxi habet locum respectu hæresis, vel apostasiæ ad hoc, vt denunciatio omittatur.

35 DE criminibus publicis, & manifestis, adeò, vt iuridice probari possint, nulla est controuersia inter Doctores; concordant enim omnes citati Regula præcedenti, & citandi cum D. Thoma 2.2 q.33. art.7. & q.68. art.1. circa obligationem, qua astringimur ea denunciandi ob rationes statim exprimendas.

36 Verum de occultis omninò, seu secretis extat non leue dubium, an sint denũcianda, non seruato præcepto de præmittenda correctione fraterna; vel secus? Non desunt, qui asserant esse omittendam denunciationem criminis hæresis, vel apostasiæ, quoties est adeo occultum, vt vnus tantum præter delinquentem, illud cognoscat, ita Ioan. Andreas in cap. nouit de iudicijs. Villadiego tract. de hæreticis q.10. præcipue Panormitanus in Clem. nolentes de hæreticis, & alij; Probant primo ex illo Matth. 18. *Corripe inter te, & ipsum solum*, ergo dum peccatum manet ità occultum, non erit licitum, ipsum iudicialiter denunciare, sed debebit seruari ordo correctionis à Christo Domino ibi præscriptus, aut ad summum progrediendum vsq. ad denunciationem Euangelicam, dic Ecclesiæ, idest Pastori, vt Patri, & non vt iudici. Item quia habetur, vt regula Generalis in iure canonico, *quod delicta occulta iudicio diuino reseruantur*, cap. si sacerdos de officio ordinarij, cap. qualiter, & quando, de accusationibus, cap. Christus 1. quæst. 1. & cap. si omnia 6. quæst. 1. in particulari pro casu hæresis allegatur dicta

Clem. Nolentea,ratione etiam ostēditur,quia
38 non est exequendum, tanquam licitum id, quod alicui obest,& nulli prodest; sed denunciatio iudicialis delicti hæresis dicto modo occulti est nociua delinquenti,cum publicè eum infamet, & non est alicui vtilis,cum per eam iudex nihil agere possit contra denunciatum inquirendo, aut ipsum interrogando; ergò vti illicita debet prorsus omitti.

39 Tenenda tamen, vt communis, & omnino certa sententia affirmans, quæ est expressè Alons.3 par. q.72.Soti lib.5.de iust.q.5. art.1. in relict.de secreto,memb.2.q.5.Alphon.de Castr.lib.2.de iust.heret.punit.c.25.Simanch.tit. 19.Rojas sing.1.n.14.Barehes.2.2.q 11.art.4. Suarez de fide disp. 20.sec.4.n.7. Martini de Rio disq magic lib 5.sect 4. Toleti lib.4.Sum. cap.5, Sanchez in Decal.lib.2.cap 32.& aliorum. Patet clarè ex triplici capite, primo ex
40 scriptura Sacra Deuter.13.ibi,Ne pareat oculus tuus,vt miserearis,& occultes eū. De qua persona non occultanda sit hic sermo, ostendetur Regula sequenti,nunc tantum sciendū, quod agatur hoc loco de Hebreo infideli,qui inducit alium ad idola colenda, & præcipit Deus illum denunciare statim,absq.vlla misericordia titulo occultandi,ne infametur:quod preceptū cum sit morale, obligat etiam hoc tēpore deferre heretic.occultū,vt benè notauit Suarez cū heresis comparetur idololatriç à D.Hieronymo super c.18. Ezech. & Oseæ 10.

41 Patet secundo testimonijs Sanctorum Patrum, Leonis Papæ serm.4. de collectis prope finē,ibi sic,Hortamur,inquit,vt hereticos vbi cumq. latētes vestres Presbyteris publicetis; magna est enim pietas perdere latebras,& infra. Non finantur latere homines,qui Prophetis,& Sancto Spiritui contradicunt; ac paulo post,cauendi, inquit,sunt,ne cuiquam noceāt prodendi sunt,ne in aliqua Ciuitatis parte cō
42 sistant. Similiter D.Ambrosius lib 2. de offic. c.24.in causa, inquit,temporali licet tibi silere; in causa autem Dei,vbi communionis periculum est, etiam dissimulare peccatum est non leue. Ex quibus,& alijs,quę omitto,manifestè deducitur hæreticum quantumuis occultum esse denunciādum iuridicè ab eo, qui talem solus cognouit,nec satisfacere suę obligationi se ipsum fraternè corripiat.

44 Efficaci tandem ratione idem patet, quia dicta denunciatio, etiam de crimine hæresis ita occulto, expedit valde ad bonum cōmune Ecclesiæ Catholicæ,& ad salutem spiritualem hæretici denunciati; ergò insurgit obligatio exequendi eam. Antecedens quoad vtramq.partem facile ostenditur soluendo ra
45 tionem in contrarium adductam. Nā quoad primam de bono communi,dato quod iudex non possit ex vi talis denunciationis statim cō tra denunciatum per Inquisitionem particularē procedere(quod modo non expēdimus) poterit tamen ad generalem inquisitionem, de qua infra maiori cum diligētia deuenire, & maiorem cautelam,& vigilantiam circa talem personam adhibere,obseruando prudenter per se,vel per alios illius vitam, mores, & verba, ad capienda alia inditia contra ipsam, quæ inuenire facile erit;cum hæresis mente concepta vix contineri queat, quin exterius prodeat. Vnde etiam sequitur, vt qui suā hæ-
46 resim vni soli latenter indicauit, eandē fortè pluribus sigillatim, & occultè manifestet, & tunc si illi singuli,vt tenentur,denuncient,vel eorum saltem aliquis, huius,& illius primi denunciationes licet singulares, sufficient iudici non solum ad inquirendum in particulari cōtra talem hæreticum occultum; sed ad ipsum etiam aliqualiter condemnandum, vt alibi ex professo contractabitur;ergo denunciatio delicti hæresis, seu apostasiæ dicto modo occulti erit,sub stricta obligatione,vti perutilis,& necessaria pro communi bono Ecclesiæ; cui etiā expedit, vt hæreticus non sic à denunciatione securus,&si occultissimè vni soli suam hæ-
47 resim indicauerit. Quoad secundam partem de bono spirituali ipsius occulti heret. ei prouueniente ex denunciatione per se constat; cū indè futurum sit, & ipse magis timeat, & ab errore contra fidem resurgat; aut saltem, vt non communicet cum aliquo, nec in alios errores labatur &c. ergo crimē hæresis,vel apostasiæ quantumuis occultum iuridicè denunciari debet; & non sufficit correctio, nec denunciatio Euangelica.

48 Quid quod tenetur quis ipsum denunciare,tametsi sub promissione secreti naturalis, imo,& sub iuramento secretum istud seruandi cognouerit. Ita ampliant doctrinam traditam citati auctores, præcipuè D Thomas 2. 2.q.70 art.1.ad secundum, vbi generaliter de
49 quibusdam delictis sic ait. Quandoq. inquit, sunt talia, quæ statim cum ad notitiam hominis venerint,homo ea manifestare tenetur,puta si pertinent ad corruptionem multitudinis spiritualem(vt pertinet hæresis),vel corporalem; vel in graue damnum alicuius personæ, vel si quid aliud est huiusmodi,quod quis propalare tenetur,vel testificando, vel denunciādo. Et contra hoc debitum obligari non potest per secreti commissum, quia in hoc frangeret fidem,quam alteri debet: Hæc D Thomas.
50 Peculiariter de casu prēstiti iuramenti ostenduntex iure canonico c. inter cætera 22 q.4. Rojas Suar & alij sic,quia iuramentū non potest esse vinculum Iniquitatis,atqui esset tale, si iurans nō denunciaret hæreticū occultum; ergò hunc cognoscens non astringitur iuramento prestito tacendi;sed potius obligatione denunciandi ipsum,etiamsi occultissimum.

51 Solus excipitur casus, quando sub Sigillo Sacramentalis confessionis crimē hæresis,vel apostasiæ innotescit alicui, huic nequaquam licet ipsum propalare;cuius oppositum tenuit Albetic.in Rubrica,C.de heresis n.8.cui adhęsit Rainerius relatus ab Archidiacono in cap. Sacerdos de pœnitentijs, dist.6. qui in hoc ex parte inclinat, & circa idem dubius extitit Altisiod.lib.4 Summ.tract.6.c 3 q.4.Sed illo-
52 rum auctorum sententia falsa est, & erronea, vt meritò qualificant adducti Rojas, & Suar. quia est contra communem sensum, & vsum Ecclesiæ,& contra Religionem,ac vtilitatem

Sacra-

Sacramenti pęnitentiæ Sicq. communiter docent omnes tam iurisperiti, quam Theologi cum D. Thoma in 4. dist. 21. q. 3. art. 1. ad 1. & 2. 2. q. 70 art. 2. ad 2. præcipuè Simanchas d. ist. tit. 19. num. 19. Peña 2. par. Direct comment. 19. & Farin. de hæresi, q. 197. §. 2. num 46. Inde
53 ostenditur casus hic exceptus; quia Confessarius tenetur ad secretum Sigilli Sacramentalis confessionis ex vi iuris diuini, cui nullū ius humanum derogare potest, vt optimè tradit Suarez loco citato, & tom. 4. de pęniten. disput. 33 sect. 1. ergò illicitum est ipsi peccatum hæresis, vel apostasiæ sub tali sigillo cognitum iudici deferre, si verè pœnitens animo confi-
54 tendi, seu accusandi se accedat.

Prędicta autem exceptio intelligitur etiam quando confessio tantum fuit incepta, quamuis ex causa aliqua postea pęnitēs nō absoluatur, aut differatur absolutio, vel ipsa confessio per accidens non finiatur, vt benè ex mente omnium aduertit noster Fagundez lib. 6 in secundum Ecclesię præceptum, cap 4. n. 24.

55 Hinc tuta conscientia confessarius prudenter faciet, si vbi quis accedit pro consilio extra confessionem petendo circa rem ad Sanctum officium spectantem, antequam hanc in particulari accidens exprimat, inducat ipsum ad confitendum, seu ad habendum animum Sacramentaliter se accusandi, vt eam in confessione sub secreto sigillo audiat; sic ab obligatione, & molestia denunciandi liberabitur Confessarius.

56 Ad hunc effectum tali medio scio in Hispania sæpius visos fuisse plures de nostra Societate Iesu, maximè religiosissimum, & doctissimum Patrem Magistrum meum Sacræ Theologiæ Raphaelem Grau Maioricensem, vt ab eiusdemmet ore de ipso, & de alijs audiui, atq. eodem medio ego huius tanti viri suasione in hac Insula vti consueui.

57 Dixi si verè pęnitens animo confitendi, aut se accusandi accedat; nam secus, si id fingat, intendatq. decipere confessarium, aut corrumpere suis erroribus, manebit hic liber ab obligatione sigilli, cum nulla sit tunc apparentia confessionis Sacramentalis, sed è contra illum denunciare tenebitur. ita optimè Toletus in Summ. lib. 3. cap. 16. §. sed si quis detegat, & Fagundez loco citato. Quo cum aduerte re-
58 quiri maximam prudentiam in Confessario ad hoc venandum, an dicto animo, ficto dogmatizandi occultè accedat hæreticus ad confessionem, vt ipsum statim denunciet.

59 Superest tantum difficultas circa hoc punctum, nimirum si delictum occultum hæresis, vel apostasiæ sit iam præteritum, & emendatum, nec timeatur recidiuum, vel si speretur probabiliter emendatio, media correctione fraterna, debeat ne hæc adhiberi? an potius ipsa omissa, statim illud denunciandi obligatio existat? Partem affirmantem de adhibenda correctione fraterna videtur manifestè admittere D. Thomas 2. 2. q. 33. art. 7. vbi sic in
60 corpore Art. ait. Quædam peccata occulta sunt, quæ sunt in nocumentum proximorum, vel corporale, vel spirituale, puta si quis occultè tractet quomodo ciuitas tradatur hostibus, vel si hæreticus priuatim homines à fide auertat; & quia ille, qui sic occultè peccat, nō solum in te peccat, sed etiam in alios oportet statim procedere ad denunciationem, vt huiusmodi nocumentum impediatur; nisi fortè aliquis firmiter existimaret, quod statim per secretam admonitionē posset huiusmodi mala impedire). Ita ille; ergò ex mente Angelici Doctoris, si aliquis firmiter iudicet fore, vt per solam secretam correctionem hæreticus emendetur, & infectio errorum eius respectu aliorum impediatur, non debet ipsum denun-
61 ciare; sed prius fraternè corripere. Fundatur in l. saltem caritatis, quæ sine dubio exigit, vt si absq. infamatione proximi, damnum commune, vel priuatum impediri potest, quiuis ab eo infamando abstinere debet; ergo à denūciatione hęretici occulti, si est spes emēdationis eius per solam correctionem; non desunt ex discipulis D. Thomæ, & alij, qui doctrinam eius amplectantur præcipuè Soto de iust. lib. 5. q. 5. art. 5. & Rojas sing. 3. n. 21.

62 Nihilominus pars negans, quod in casu scilicet hæresis, vel Apostasiæ non sit locus practicè loquendo adhibendi correctionem fraternam, vt certa, & omninò tuta, communisq. inter Doctores tenenda est. Ita Simanchas de Cath. instit. tit. 19. num. 10. Alphonsus à Castro lib. 1. de iusta hæret. pun. cap. 25. Canus lib. 12. de locis Theol. cap. 9. Petrus Nauarra lib. 2. de restit. cap. 4. nu. 193. Sanchez in Decal. lib. 2. cap. 35. n 47. Auila 2. par. cap. 5. disp. 4. dub. 3. & præter alios Suarez dict. disp 20. sec. 4. n. 11.

63 Qui aliquo modo ibi intendit conciliare dictas oppositas sententias, vt illa prima D. Thomæ procedat considerato iure naturali, seu caritatis; posterior attento pręcepto Ecclesiastico, contento non in cap. excommunicamus, § adijcimus, de hæreticis vt volunt aliqui iurisperiti, quos reijcit ipse Suarez, cum nulla ibi mentio de tali præcepto, sed in Edicto Inquisitorum, per quod expresè iniungitur omnibus, vt omissa quauis correctione hæreticum occultum statim denuncient, etiamsi per eam speretur probabiliter emendatio illius, aut iam prorsus emendatus censeatur.

64 Prædicta tamen conciliatio vtriusq. sententię à Suarez adhibita, quamuis iuxta Edictum Sanctæ Inquisitionis Hispaniarum videatur fortè admittenda; at iuxta Edictum, quo hoc Melitense Tribunal, & alia subiecta Sacrę Cōgregationi Vrbis, ex huius pręscripto vtuntur, quodque nos hactenus commentati sumus, non video, qua ratione possit admitti, cum in ipso nullum verbum expresè de omittenda correctione fraterna ante denunciationem.

65 Quare pars negans, cui adhæremus, aliunde efficacibus rationibus in iure naturali strictiori fundatis cum eodem Suarez est à nobis ostendenda; Primò quia, cum delictum hæresis, vel Apostasię magis consistat in actibus internis erroris intellectus, & pertinaciæ voluntatis, quam in dictis, aut factis externis, nunquam per remedium monitionis priuatę, de emendatione eius spes firma concipi po-

serit, nec cognosci certo, an hereticus secrè
sit item emendatus, aut emendandus tali me-
dio; sed potius, quod fingat, & decipiat; vt
alios secreto postea inficiat, erit timendum
valde; ergò debet omissa correctione frater-
na, licet emendatus appareat, statim ad de-
nunciationem eius iudicialem, ipsum cogno-
scens accedere.

Secundò quia talis denunciatio fit non so-
66 lum propter emendam fratris; sed etiam, &
magis principaliter ad auertendum ingens de-
trimentum spirituale, quod ex crimine hære-
sis vniuersæ Christianitati prouenit, ad quem
finem non est sufficiens priuata correctio; er-
go hęc debet omitti, & hæreticus quantum-
uis occultus, & emendatus appareua iudicia-
liter denunciari, etiamsi inde infamatio pro-
ximi sequatur; cum ex lege caritatis, & iusti-
tię damnum communitatis præferendum sit
damno cuiusuis priuati, per quod soluta ma-
net ratio inconntrarium. Tandem quia dictus
finis ratione præmissæ monitionis sępius im-
67 pediretur, eò quod ex eà forsan hæreticus oc-
casionem sumet, se magis occultandi, aut fu-
giendi ob timorem denunciationis; ergò hæc
statim fieri debet, & illa omitti, vti nociua cõ-
munitati. Peculiariter de denunciando Con-
fessore solicitaute pœnitentem, ità tenent Ca-
strus Palaus tract.4.disp.9. pun.10.n.2. Sousa
lib.1.Aphor.cap.34 n.55.& alij, quos citat, &
sequitur Diana 4 par.tract. 5. resol.24.

68 Quinimò etiam dato, & non concesso ali-
quando cognoscatur certissimè hæreticus oc-
cultus iam prorsus absq. monitione priuata
emendatus, vel emendandus per eam; adhuc
tamen denunciari debet: ità citatus Suarez
nu.12.& Emanuel Moura opusc.1 de incant.
&c.sect.2.cap.16. num.13. vbi sic. Quamuis,
inquit, mihi priuato moraliter constet hære-
ticum occultum esse emendatum, vrgeatque
alioqui pręceptum diuinum de non infaman-
do proximum absq. necessitate, etiam coram
Ecclesiæ ministris, teneor eum deferre ad Sa-
crum Tribunal, & iuxta omnes in dubio de
eius emendatione, quia decernere, an sit, vel
non sit emendatus, iudicium exigit altius, quã
69 priuati. Hæc Moura: cui quoad primum ad-
hęret Diana par.4. tract.3. resol.61. cum alijs
ab eo alibi relatis. Fũdatur autem dicta obli-
gatio denunciandi iam emendatum, tum in
pręcepto Edicti Sanctæ Inquisitionis se exten-
dente ad hæreticum etiam præteritum cum
in timore recidiui, nisi iudici deferatur ad pu-
nitionem.

70 Non obstat illud Pauli ad Titum 3. *Hære-
ticum hominem post vnam, vel secundam
admonitionem deuita*; quod non intelligitur
de admonitione priuata fraterna; sed de iudi-
ciali publica. Nam S. Apostolus non dicit hoc
ad quoscumq. sed ad Episcopum Titum ad
quem ex offitio spectabat hæreticum iudica-
re, & excommunicatum declarare proceden-
te, vt solet de iure trina monitione, vel vna
pro tribus. Vnde particula illa, deuita, signifi-
cat. fac deuitari ab alijs, vt optimè exponit
Simanchas de Cath. instit.tit.19.nu.14. & D.
Thomas, ac Lyranus ibi interpretantur; no-
71 tatq. Fagundez vbi supra num. 12. Ad illud
Matt.18. si peccauerit in te frater tuus, corri-
pe eum inter te, & ipsum solum, responsio D.
Thomæ proposita videtur sufficere, quod non
habeat locum in hæretico occulto, quia hic
non peccat in te, idest, tantum; sed in alios, cũ
peccatum hæresis sit Deo, & toti Ecclesiæ in-
iuriosum, ac nociuum. Quamquam Suarez lo-
72 co citato n.14. omissa hac responsione, & ex-
positione particulæ, *in te*, vt nimis limitata
indicans esse idem, quod coram te, reijcit etiã
illam solutionem Salmetonis, & aliorum, quod
nomine fratris non intelligatur hęreticus; sed
quiuis Catholicus per fidem intra Ecclesiam
existens, eò quod præceptum correctionis fra-
ternæ sit naturale, extendatq. se ad quoscũq.
etiam infideles. Atq tandem pro legitima so-
73 lutione recurrit ad tres illas rationes, ob quas
esse denunciandum statim iudici hæreticum
occultum, omissa monitione priuata efficaci-
ter ostendimus. Ob quas etiam rationes con-
stat non habere locum in delicto hæresis oc-
74 culto id, quod pro parte contraria adductum
est nimirum peccata occulta attento iure ca-
nonico esse reseruata iudicio Diuino. Sed
quid de auctoritate D. Thomæ. A Patribus
75 valdè doctis, pręcipuè à prænominato P Ra-
phaele Grau, quos circa hoc iussu Illustrissimi
D. Inquisitoris Euangelistæ Carboncsij 27. ab
hinc annis in Prouincia Aragonia per litteras
consului, responsum fuit, doctrinam Angelici
Doctoris speculatiuè esse probabilem, in pra-
xi verò nequaquam, nec vllo modo posse ad-
mitti, cui responso libenter subscripsi.

Quinam denunciandi? qui item habiles, & obligati ad denunciandum, & testificandum in Sancto officio, an filius contra Patrem & è contra?

REGVLA CLIV.

76 QVicumq. à fide Catholica quoquomo-
do declinant Iudicibus Sanctæ Inqui-
sitionis denunciari debent, cuiusuis condi-
tionis, gradus, vel pręeminentiæ existant. Ad
77 denunciandum autem, & testificandum con-
tra istos sunt idonei vniuersaliter omnes ho-
mines, tam infideles, quam fideles, siue probi,
siue improbi, &c. et inimici licit non probent,
tamen tenetur denunciari.

78 Tenetur vero denuntiare ipsoa ex officio
Inquisitorum officiales, & ministri Sanctæ In-
quisitionis iurati; & ex præcepto earumdem
Inquisitorum omnes fideles (ad idem infide-
les, quandoq. cogi possunt) quantumuis con-
sanguinei, vel affines denunciatorum sint; vn-
de filius tenetur denunciare patrem, & è con-
79 tra. Quamquam nullus obligatur se ipsum
deferre, nec complices sui delicti.

80 NOn est cur immoremur in ostendenda
prima particula huius Regulę de qui-
bus

bus denunciandis, à fide diuina aliqualiter declinantibus; cum constet iam clarè ex traditis à nobis circa potestatem, seu iurisdictionem Ecclesiæ Catholicæ contra hæreticos, & apostatas, ac etiam contra infideles non baptizatos in varijs casibus, vt in proposita commentatione Edicti Sanctæ Inquisitionis expressimus. Atq. clarius ex traditis prius toto capite tertio, vbi ex professo tractauimus de eadem iurisdictione cuiusq. Inquisitoris, siue Ordinarij, siue delegati in omnes sibi subdi-
81 tos. Hos enim esse ipsi subiectos, & debere eidem denunciari, si declinent à fide Catholica, correlatiua sunt, & correlatiuorum natura ita postulat, vt posito vno ponatur, & alterum.

82 Perpendenda item breuiter sequens Regulæ particula de idoneis ad denunciandum, & testificandum in Sancto officio; ac primò aduertendum coniungi hic obiter, hęc duo à nobis (acturis alibi peculiariter de testibus, & testificationibus) ex occasione, quod denunciator in casu hæresis, seu apostasiæ officium testis agat, & alijs testibus adnumeretur, vt cum communi sententia, & praxi benè notat, præter alios Suarez, de fide disput. 20. sect. 4. n. 9. & Fagundez lib. 6. in secundum Ecclesiæ præceptum cap. 4. num. 12. & sumitur ex cap. in omni de testibus, vbi de hoc agunt Abbas, & Felinus, & Panormitanus; atq. eius vsum, præcipuè adducunt Zanchinus de hæretic. c. 13. & Simanchas, Cath instit. tit. 19. numer. 17.

83 Quod autem quæcumq. personæ tam infideles, quam fideles, siue honestæ, siue viles, & infames &c. sint habiles ad deferendum, & testificandum in Sancto officio haberur expressè in iure, maximè de his, de quibus poterat esse aliquale dubium, vt de hominibus criminosis, vel de aliquo crimine accusatis, cap. in fidei fauorem, de testibus in 6. & capit. per tuas, de Symo.

84 Similiter de Infidelibus, vt de Iudæis cap. contra Christianos de hęret. in 6. Tertio de infamia, siue iuris, siue facti affectis cap. accusatus, S. licet de hæret. in 6. Quarto de socijs,
85 & participibus in crimine hæresis, vel apostasiæ dicto cap. in fidei fauorem de hæret in 6. & cap. 1. de confessis.

86 Nam isti omnes, tametsi in alijs causis tàm ciuilibus, quam criminalibus ad ferendum testimonium, vel ad denunciandum, vt in plurimum non admittantur, in causa tamen hæresis, aut apostasiæ merito admitti solent in fauorem fidei Catholicæ, ne ob defectum probationis, tam graue crimen impunitum remaneat iuxta l. in fin. C. de hæret, cap. dilecto & cap. significasti, extra de test. estque communis auctorum doctrina, quam lib. 2. & 4. agendo de probationibus, defensionibus, & exceptionibus tanquam in proprio loco copiosius expendemus, interim legas Ioannem Rojas singul. 188. & sequentibus, & alios ab ipso citatos.

87 Limitationem de solis inimicis, quod hi nõ sint idonei ad testificationem in delicto hæresis, aut apostasiæ (quidquid in contrarium dicat Archid. in c. accusatus nu. 4. de hæret. in 6 citatis testibus id non probantibus) proponunt vt certam, communem, & in praxi receptam Couarr. in quæst. pract. cap. 16. n. 3. Iacob. Septiman. in instit. Cath c 25. n. 18. Gondisal. de Villa. q. 13. nu. 73. & Ioan. Rojas sing. 199. quia vt communis regula iuris comprehendens quoscumq. casus proponitur, quod inimicus non sit idoneus testis c. repellantur, c. me minimus, cap. si testes. 4. q. 3. & l. 3 in prin. ff. de testibus, nec vllibi in iure ab hac regula casus hæresis excipitur. Sed de hoc alibi etiã pluribus.

88 Sequitur dicendum de obligatis ad denunciandum quod est proprium huius loci, & primò quoad officiales, & ministros omnes iuratos Sanctæ Inquisitionis, quod isti ex officio, seu ex iustitia teneantur denunciare hæreticos &c. per se manifestè patet, traduntq. Dec. lib. 5. crim. c. 30. n. 6 Zanchin. de hær. c. 9. vers. Verum, quia Farin. de hæresi, q. 185 S. 5. n. 69. & Sousa lib 2. Aphor. c. 4. n. 9. Quoad fideles
89 vero quoscumq. astingi hos ex præcepto Inquisitorum, seu ex obedientia ad eandem denunciationem (nec dubitã vllum, quod ad idẽ infideles per ipsos Inquisitores compelli valeant) docent idem Doctores citati præcipuè Farin. de hæresi, q. 197. S. 2 etiamsi obligati denunciare consanguinitatis, vel affinitatis vinculo, vel alio, cũ denunciandis valdè cõiuncti sint, ob rationem iam supra adductam, quod damnum communitatis præsertim maioris sit præferendum damnum priuatæ personæ, aut minoris cõmunitatis; ergo quiuis hæreticum, vel suspectũ de hæresi, etiam sibi coniunctissimũ denunciare tenetur, ne sequatur ex omissione denunciandi detrimentum spirituale Ciuitati, aut Reipub. Christianæ; quamuis inde infamatio denunciati, vel damnum temporale alicuius domus vel familiæ proueniat.

90 Hinc infertur descendendo ad casus particulares, quod teneantur denunciare contra fratrẽ frater, contra vxorem maritus, & è conuerso, discipulus contra Magistrum, subditus contra Superiorem, seu seruus contra dominum; quin etiam filius contra patrem, & è cõuerso Desumitur clarè ex scriptura Sacra Deuter. 13. ibi, si tibi inquit, persuadere voluerit frater tuus, filius matris tuæ, aut filius tuus, vel filia, siue vxor, quæ est in sinu tuo, aut amicus, quem diligis, vt animam tuam eiam dicens eamus, & seruiamus Dijs alienis &c. non adquiescas ei, neque parcat ei oculus tuus vt miserearis, & occultes eum. Hactenus ex sacro textu, quibus quid clarius ad probationem totius illationis argumentando circa aliquos ex propositis casibus saltem à paritate rationis.

91 Adhuc ista probatione nõ obstãte, dubitatur an filius teneatur denũciare patrẽ hæreticum? negatiuè respondet Abul. in eo loco q. 5 quia ibi non exprimitur de oblig. filij cõtra patrẽ, cum exprimatur de obligat. patris contra filiũ, item quia filius debet patri totum, quod est ac proinde maximè obligatur ad amãdũ, & honorandum eum, ergò non potest obligari ad

adipsum infamandum per denunciationem.

92 Rojas sing 12. num.3. ait patrem hæreticum esse denunciandum, à filio casu, quo hic inducitur ab illo adamplectendam hæresim, & non alias.

93 Simanchas vero tit. 29. num. 27. cum triplici limitatione respondet, primo quod filius possit, si vult, denunciare patrem, sed non ad id teneatur. Secundo quod nequeat celare patris hæresim, quando interrogatur a iudice præsertim medio iuramento. Tertio quod obligetur filius eum denunciare, vbi paterna hæresis Reipub. perniciosa esse potest; secus si non sit allatura ei nocumentum.

94 Verum, cum semper debeat præsumi fore, vt dicta hæresis perniciem communitati inferat, eo quod, vt cancer serpit, 2. Timot.2. in partem affirmantem communiter Doctores inclinant absolutè, & absq. nulla limitatione, quod filius teneatur denunciare patrem hæreticum, vel de hæresi suspectum. Ita Caietanus super dicto cap.13. Deuter. Nauar. in cap. inter verba, & in Summ. cap.15. Alphons. de Castro lib.2. cap. vlt. Mascardus de probat. concl 857. num. 18. Param. de orig. &c. lib.3. quęst. 8. num. 87. Peña 2. par. Direct. comment. 15. Azor instit. moral. tom.2. lib.2. cap.2. q.13. Farin. de hæresi q.197. §.2. numer. 40, qui alias refert, & Suarez de fide disput. 20. sect.4. num.21.

95 Qui inde efficaciter probat, quia correlatiuorum eadem est ratio, & ideò vnum sub alio comprehenditur, præsertim quod, quamuis obligatio filij ad patrem sit maior, amor ta-
96 men patris ad filium soleat esse maior. Argumentum autem de correlatiuis pari modo vim habet in casu vxoris contra virum hæreticum, seù idololatrã, qui non fuit expressus in sacro textu; benè tamen ibi expressum legimus casum viri contra vxorem idololatrã, seu hæreticam. Concordant nihilominus Doctores obligari vxorem ad illum denunciandum. Ita Suarez loco citato, & hoc exemplo confirmat illud filij respectu patris.

97 Sed quid de obligatione serui, aut subditi denũciandi dominum suum, vel Superiorem? Ratio dubitandi est, quia si hic sit legatus Papæ, vel Episcopus, aut maioris dignitatis, non videtur ille obligandus ad denunciandum, cum talis superior non subsit Iurisdictioni Inquisitorum loci, seu Prouincię, sed solum habeat immediatum Iudicem Summum Pontificem; ergo &c.

98 Docet tamen optimè Suarez ibidem nu. 25. dictum Pręlatum à suo seruo, seu subdito, sicut à quouis alio, qui ipsum hæreticum, aut suspectum de hæresi cognoscit, denunciari debere Inquisitori Prouinciæ, vt hic eumdem statim deferat Sũmmo Pontifici, & si est periculum fugæ, vel infectionis, sine mora carceri tradat, vt iam alibi diximus, vide Simanch. de Cath. instit. tit. 25. à n.7.

99 Quæ obligatio denunciandi clarè colligitur ex cap. Inquisitores, de hæreticis in 6. ibi, *si sciuerint, vel nouerint* vtiq. ex denunciatione aliorum &c. Vniuersaliter autem quod quiuis superior, seu Prælatus in casu hæresis debeat denunciari à suo subdito, constat manifestè ex doctrina D. Thomæ 2. 2. qu.33. art.4. vbi quærit.

100 Vtrum quis teneatur corrigere Prælatum suum? & respondet affirmatiue de correctione fraterna, quæ est actus caritatis cum moderatione debita; atqui in casu hæresis, vt resoluimus supra non est locus practicè loquendo, vllius correctionis fraternæ, sed tantum denunciationis iudicialis obligatoriæ, ergo in dicto casu subditus, aut seruus, vel famulus suum Pręlatum, aut superiorem, vel dominum denunciare tenetur.

101 De limitatione in fine Regulę posita, tantùm superest dicendum, nempe de non prodēdo se ipsum, neq. socios sui criminis. Quoad vtramq. partem tractat egregie de ea Suarez loco citato num.18. & 19.

102 Ac primò quod nullus teneatur se ipsum prodere, seu denunciare, docent vt certum Syluest. verb. denunciatio, Simanchas tit.44. num.3. Peña 3. par. Direct. comment. 12. & Suarez, sumiturq. ex illa Regula iuris, *non dico, vt te prodas* cap. Quid aliquando de pœnitentia dist.1. apud Chrysostom. homil.31. ad Hebręos. & 42. ad Populum. Inde conuincitur, quia nemo cogitur procedere contra se ipsum; nam esset obligatio maximè repugnãs ipsi naturæ.

103 Atq. hinc fit, vt etiam interrogatus generaliter hæreticus occultus, non teneatur se prodere, quia talis interrogatio non fit ei, vt reo, sed vt testi, seu denunciatori aliorum. Ita præter Suarez idem Simanch. tit 41. num.12. Caiet. 2.2. q.70. art.1. & Soto relect. de secreto memb.2. q.7.

104 Contra præcedentem resolutionem nequaquam obstat id, quod habetur in Concil. Biterrensi capite primo per hęc verba, *vt omnes* inquit, *qui sciuerit se vel alios in crimine labis hæreticæ deliquisse compareat veritatem dicturus*. Nam vt Suarez vbi supra cum Peña par.2. Direct. comment. 10. exponit, verba Concilij aliter accipi debent ab vnoquoq. respectu sui, atq. respectu aliorũ, cũ respectu aliorũ contineant pręceptũ absolutum, respectu verò sui concessionem conditionatam; nã ibi agitur de tempore gratiæ, intra quod sponte venientea, & se accusantes, si non fuerunt præuenti; cum magna indulgentia tractantur.

105 Quoad alteram partem de socijs delicti potest esse aliquale dubium; quia sæpius iudex non solum iuridice interrogat; sed etiam iustè torturam principali infligit pro complicibus delicti cognoscendis; ergo tenetur eos reuelare.

106 Respondet tamen cum distinctione optimè Suarez dicto num.19. & absolutè ait quod non teneatur quis denunciare nec prodere complices sui criminis, etiam quando interrogatur à Iudice competente, si non vt reus sed vt testis, seu vt denunciator interrogetur, ita etiam Castrus Palaus de hæresi tract.4. di-
107 sput.2. pun.4 n.11. Ratio est quia moraliter loquendo, non potest quis manifestare socios delicti,

delicti, quin manifestet se ipsum, cum ratio ipsa complicis, seu socij delicti dicat relationem ad alterũ, & ex cognitione vnius sequatur cognitio alterius v. g. si Petrus denunciat Paulum socium sui criminis, postea Paulus interrogatus vt reus tenebitur denunciare Petrum; ergò Petrus denuncians Paulum, virtute denunciat se ipsum; Vndè cum hæc sint inseparabilia, sicut non se ipsum, vt diximus, ita nec socios sui criminis, quis denunciare tenetur, etiamsi à iudice interrogetur tantũ, vt denunciator, vel vt testis.

108 Si verò iuridice interrogetur à indice cõpetente aliquis, vt reus circa complices delicti sui, sine dubio eos ipsi manifestare tenetur, Ratio est quia in tali casu sic interrogatus non se ipsum prodit; sed iam aliunde denunciatus de suo crimine supponitur, & cum iudex habeat suam intentionem fundatam, iusq. interrogandi de Socijs criminis, ad huius integram cognitionem, & iustitiam completè exercendam obligatur ille ipsos ei reuelare. Ita idem Suarez, & Castrus Palaus ibidem.

Cuinam denunciandum, maximè vbi sunt plures Inquisitores inter se independentes, vel ordinarius loci etiam Edictum Sanctæ Inquisitionis publicet? & an ei sine tali publicatione?

REGVLA CLV.

109 Delicta contra fidem nullatenus iudicibus secularibus denuncianda, neq. Prælatis Religionum licet commissa ab eo-
110 rum subditis. Satisfit autem præcepto denunciandi, vbi sunt plures Inquisitores, etiam inter se independentes, cuiuis eorum denun-
111 ciario fiat: Excipe si peculiaris causa fidei à Papa alicui sit commissa, huic & non alteri
112 circa eam denunciandum. Si alicubi desint Inquisitores, talia delicta Episcopis, seu ordinarijs denuncianda, siue publicent Edictum, siue non publicent. Imo quãuis adsint Inqui-
113 sitores, satisfacies quandoque, si Ordinario denuncies: attendenda tamen cuiusq. loci consuetudo, vndè in Regnis, & Dominijs, vbi est Sanctum officium Hispaniæ, sicut etiam in hac Insula Melitensi solis Inquisitoribus denunciatio facienda.

114 Titulus præsentis Regulæ, sub terminis in eo expressis à nullo, quod legerim proponitur; coincidit tamen cum illo circa quæstionem de competentia iudicis in causis fidei, ab omnibus proposito, & à nobis iam alibi declarato: coincidit etiam cum illis duobus adductis ab Antonio Sousa lib. 1 Aphorism cap. 2 & 3. nimirum, quænam sit Inquisitorum Iurisdictio in se, & cum iurisdictione Episcoporum comparata? Item qua ratione plures Inquisitores, aut ipsi simul cum Episcopis procedant? ex quorum decisione saltem per consequentiam aliqua huc spectantia desumentur relictis alijs alibi opportu-
115 nius expendendis. Ac primo illud de nõ denunciandis criminibus cõtra fidem vlli Indici seculari, educitur facile, & euidenter ex cap. vt Inquisitionis officium. §. prohibemus, de hæreticis in 6. vbi sic dicitur. Prohibemus quoque districtius Potestaribus, Dominis Tẽporalibus, & Rectoribus, eorumq. officialibus, ne ipsi de hoc crimine (cum merè sit Ecclesiasticum) quoquomodo cognoscant, & iudicent &c. & ibi infligitur excommunicatio ipso facto violantibus hanc prohibitionem, atque reseruatur Papæ in constit. Iulij III. incip. Licet à diuersis, relata per Peñam in fine direct. in qua idem ipsis prohibetur, traditque Farin. cum innumeris penè Doctoribus, quos ipse pro hac doctrina certa copiosè citat; ergò ex viuris, & ex mente eorumdem Doctorum non sunt denuncianda delicta hæresis, vel apostasiæ iudicibus secularibus, quandoquidem de eis cognoscere nequaquam possunt.

116 Quod neque prælatis Religionum denunciari debeant peccata contra fidem diuinam, quamuis patrata ab eorum subditis; desumitur manifestè ex Bulla Pauli V. incip. Romanus Pontifex adducta à Laertio tom. 3. Bullar. vbi disponitur, nè Superiores Religionum contra subditos suos procedant in causis hæresis, vel apostasiæ, sed iudicium istarum Inquisitoribus fidei relinquant; ergo consequenter disponitur ibi, ne delicta contra fidem dictis Superioribus denuncientur, sed Inquisitoribus, indicibus tantum competentibus ab eo tempore, quo dicta constitutio Pauli V. prodijt. Inquisitorum, inquit, Sousa dicto capit. 2. numer. 8. iurisdictio in causis fidei, aut contra fidem inducentibus suspitionem, priuatiua est Prælatos Regularium, respectu suorum subditorum.

117 Quidquid esset ante illud tempus, quod ex dispositione Pij IV. in Bulla incip. Pastoris &c. daretur locus præuentionis, & possent talia delicta, vel Inquisitoribus, vel Prælatis Religionum liberè denunciari.

118 Nota in ea constitutione Pauli V. circa denunciationem sic disponi §. 3. *Volentes, inquit*, & expressè mandantes, vt ipsi Religiosi possint, *& debeant omnes, etiam ordinum huiusmodi professores de hæresi suspectos, Inquisitoribus, vel Ordinarijs locorum vicinioribus liberè denunciare, absque eo quod Superiores prædicti personas denunciandas, & causas perquirere; vel quoquomodo id impedire, vel retardare audeant, seu præsumant*; & paulo infra § 5. post medium sic. *Nec non professores, fratres, & Religiosos supradictos, quos hæresis labe infectos, vel suspectos, etiam in visitatione esse nouerint, absque alia consultatione eo proprijs Superioribus, facienda, eisdem Inquisitoribus, vel Ordinarijs locorum vicinioribus respectiue denuncient* Quę omnia ex se ipsis manifesta sunt, & rem præsentem clarè ostendunt.

Facilis

119 Facilis item est resolutio particulę, quæ in nostra regula sequitur, nempè quod satisfiat precepto denunciandi, vbi sunt plures Inquisitores, cum dependenria, vel sine ea inter se, cuicumq. eorum ctimina ad Sanctum officium spectantia denuncientur.

120 Nam casu, quo diuersi reperiuntur in eadem prouincia, seu in eodem loco deputati à Sede Apostolica, possunt ex speciali fidei fauore, omnes simul, vel singuli separatim pro vt ipsis magis expediens videbitur procedere, vt patet ex rextu manifesto in cap. vt officium de hæreticis sub illis verbis; *Mandamus quatenus vbiq in præfata Prouincia simul, vel separatim aut singulariter, pro vt negotij vtilitas suadebit, contra hæreticos &c. procedatis, & ibi:* Glossa in figuratione casus; afferuntq. Ioan. à Rojas singul. 27. num. 3. & Ferd. de hæresi q. 186. §. 2. num. 24. cum alijs multis ab eo relatis; ergo consequenter adimplebitur præceptum denunciandi, cuiuis eorum denunciatio fiat.

121 A præcedenti tamen doctrina vnus excipitur casus. quando scilicet, quamuis plures sint Inquisitores in eodem loco, vel Prouincia, ad aliquam specialem fidei causam peculiaris ibi Inquisitor à Papa deputatur: Nam sicut tunc nullus illorum potest de tali causa cognoscere, præter deputatum, vt patet ex cap. vt nostrum, de appellationibus, & cap. studuisti, de officio delegati, atque tradunt Peña 2. par. direct. q. 46. Cōment. 95. & Farin. vbi supra num. 25. cum varijs ab ipso citatis: ita huic soli circa eam facienda est denunciatio, & non adimpletur præceptum denunciandi, si alteri denuncietur; quia alijs generalem iurisdictionem habentibus, pro ea causa facultas procedendi interdicta manet.

122 Sed quid si alicubi nulli adsint Inquisitores particulares delegati? certissimum est denunciari debere delicta contra fidem Episcopis seu ordinarijs locorum, siue isti publicent Edictum Inquisitionis, vt tenentur, siue non publicent. Ratio est, quia ipsi sunt in crimine hæresis competentes Iudices, & quidem quoad subditos suos, ex vi etiam iuris diuini ordinaria iurisdictione, vt iam alibi ostendimus.

123 Quoad exemptos verò iurisdictione delegata iuxtà rextum expressum in cap. ad abolendam in fine, §. si quis vero, extra de hæreticis, & afferunt preter alios, P. Molina de iust. tract. 5. disputat. 28. numer. 2. & 3. Farin. ibidem numer. 6. & 7. Sousa lib. 1. Aphor. cap. 3. num. 2. ergo si in Diœcesi non sint peculiares Inquisitores delegati, dictis Episcopis, seu Ordinarijs crimina hæresis denunciari debent.

124 Imò etiamsi adsint tales Inquisitores in Prouincijs adimplebitur præceptum denunciationis quandoq. Episcopis, seu Ordinarijs locorum delicta contra fidem denunciando, nempe quoties in Bullis, aut Decretis Summorum Pontificum, tam his, quam illis conceditur facultas de causis fidei separatim cognoscendi; vt in Bulla paulo ante citata Pauli V. incip. Romanus Pontifex, in qua circa causas fidei contra Religiosos assignat iudices competentes, Inquisitores, vel Episcopos seu ordinarios locorum, & pręcipit, vt his, vel illis denunciatio fiat.

125 Similiter in Bulla Sixti V incip. Cæli, & terræ, in qua §. 3. tam Episcopus, seu Ordinarijs, quam Inquisitoribus tribuitur facultas procedendi contra Astrologos iudiciarios; & pari modo in alia Vrbani VIII. incip. Inscrutabilis, confirmante, & ampliante illam Sixti V.

126 Item in constit. Gregorij XV. incip. Vniuersis, per quam Confessarios quemuis pœnitentem ad turpia solicitantes Inquisitoribus, & locorum Ordinarijs tamquam Iudicibus à Sede Apostolica delegatis subijcit; & sic de similibus casibus vbicumque in Bulla, vel Decreto alicuius Papæ exprimitur.

127 Equidem de dicto casu solicitationis, quod possint Ordinarij separatim ab Inquisitoribus, cognoscere, seu inquirere, docent Castrus Palaus tom. 1. tract. 4. disp. 9. pun. 1. numer. 9. & pun. 10. num. 4. ac Diana par. 4. tract. 5. resol 32. imo de quouis casu Sanctæ Inquisitionis absolutè tenent Syluest. verbo hæreticus, §. 2. num. 10. Rojas singul. 28. numer. 2. Simanchas de Cathol. instit. tit. 25. num. 4. Glos. & Panorm. in cap. ad abolendam, de hæreticis, & alij multi; probantq. ex iure cap. Præsidentes, cap. statutum, cap. Inquisitores, de hæreticis in 6. ergò adimplebitur præceptum denunciandi delicta contra fidem, si ordinario loci, seu Episcopo denunciatio fiat.

128 Quæ vltima consequentia omnino certa apparet ex præcepto seu Decreto Sacræ Inquisitionis Romanæ incip. Vniuersis &c. infra adducendo, in quibuscumque locis, & pro quibuscumque casibus Sanctæ Inquisitionis.

129 Nihilominus attendendā est consuetudo, cuiusq. Ciuitatis, seu Diœcesis. Dubiū autem excitari potest, vti excitat Diana vbi supra an in Regnis, & dominijs Sanctę Inquisitionis Hispaniæ possint Episcopi separatim ab Inquisitoribus de criminibus contra fidem cognoscere, maximè de crimine dicto solicitationis? & consequenter an sit eis facienda denunciatio.

131 Ratio dubitandi præcipuè circa crimen solicitationis est, quia constitutio Gregoriana, vt patet ex contextu litteræ absolutè omnibus Episcopis quorumcumq. Regnorum concedit, vt simul, vel separatim ab Inquisitoribus, de dicto crimine cognoscant; ergo &c. Vnde hanc constitutionem Gregor. XV. cum Castro Palao dicto punct. 1. non fuisse in Regnis Hispaniarum receptam asseruimus supra cap. 16. Regul 129.

132 Nihilominus dato etiam, quod fuerit recepta, vt volunt alij, maximè in Regno Lusitanię, adhuc in hoc, sicut in alijs, in quibus obseruatur fundatio Sanctæ Inquisitionis Hispanicæ

panicæ

panicæ, ex consuetudine antiqua, & ex priuilegio Sedis Apostolicæ nequeunt Episcopi separatim ab Inquisitoribus de criminibus contra fidem inquirere, & consequenter non satisfacias præcepto denunciandi, si illis delicta contra fidem deferas, cum solis Inquisitoribus, vbi est Sanctum officium Hispanicum, ratione dicti priuilegij denunciari debeant.

133 De quo priuilegio, & de dicta Consuetudine affirmant P. Molina vbi supra num. 12. Peña par. 3. Direct. q. 52. comm. 101. Sanctarellus de hæresi cap. 40. dub. 2. num. 15 Barbosa in collect. tom. 3. lib 5. tit. 2. cap. 17. nu. 3. & alij.

134 Peculiariter autem asserunt Sousa in annotat ad Bullam Greg. XV. num. 21. & Fagundez in 2. edit. de præceptis Ecclesiæ par. 2. lib. 4. cap. 3. num. 97. per eam Bullam non reuocari priuilegium concessum Generali Inquisitori Lusitaniæ aduocandi ad se omnes causas hæresis, & consequenter causam solicitationis, etiamsi tractari cœperint coram Ordinarijs, qui illi obedire debent, sicut & Generali Inquisitori Hispaniæ, quoad dictam aduocationem, & tradere Inquisitoribus Regnorum illorum omnes scripturas, seu processus, vt causæ fidei à solis Inquisitoribus tractentur; Episcopis tamen assistentibus per procuratores, cum voto, vt audio, decisiuo in causis respectiuè suorum subditorum, & attigimus proleg. 11. num. 13. ergò in dictis Regnis Hispaniarum, & Lusitaniæ solis Inquisitoribus, delicta contra fidem denunciari debent. Lege Dianam dicto tractatu 5. resol. 52.

135 Ad rationem autem dubitandi cum eodem Diana, & alijs respondetur, Gregorianam illam, & alias Bullas, ac iuris canonici capita, quibus conceditur facultas Episcopis, aut iniungitur eis, vt de causis fidei cognoscant, deberi intelligi de quibuscumq. locis, & Regnis, in quibus non existit Sancta Inquisitio Hispanica, vbi, vt diximus, satisfacies præcepto denunciandi, si ipsis Episcopis crimina contra fidem denuncies.

136 Qui qualiter teneantur communicare processus cum Inquisitoribus talium locorum; vel è contra isti illis? qualiter etiam ab vtrisque deueniendum ad prolationem sententiæ? coram quo item comparendum, si simul, & eodem tempore ab Inquisitore, & ab Ordinario denunciatus citetur? & alia diuersa dubia, quæ huc videbantur spectare, opportunius infra expendentur.

137 Hic tantum restat dicendum vnum verbum de huius Insulæ Melitensis vsu, iam diu per multos annos legitime recepto, quod soli Inquisitori pro tempore denunciatio delictorum contra fidem quorumcumque fiat, & nullo modo Episcopo; seu Ordinario huius loci.

138 Qui vsus non dubito, quod fundari incœperit in clausula illa Breuis Apostolici, quo Dominus Petrus Duzzina V.I.D. fidei Inquisitor primus ex sola delegatione fuit constitutus in hac Insula, vt iam Proleg. 14. tradidimus, nempè. Ita tamen quod vbi contingat procedi contra fratres, & milites prædictos &c. procedas vna cum Episcopo Melitensi, & cum assistentia Magni Magistri, & Prioris Ecclesiæ Hospitalis Sancti Ioannis Hierosolymitani, ac Vicecancellarij pro tempore existentis, si interuenire voluerint. Quo vero ad alios præfatos per te ipsum iuxtà formam Sacrorum Canonum &c.

136 Tentauit aliquando Curia Episcopalis denunciationes in causis fidei recipere, sed nostrum Tribunal Sanctæ Inquisitionis vehementer ei restitit, finemq. intentum prorsus impediuit: Atq. hæc pro re præsenti sint satis, cum alibi iam pluribus à nobis explicata.

Quando denuncianda delicta contra fidem? An statim, vel intra terminum aliquorum dierum? Quid si transiuit annus à publicatione Edicti?

REGVLA CLVI.

140 ATtenta natura rei, & ex vi iuris naturalis ac diuini, maximè si sit periculũ fugæ &c. statim absq. vlla mora denunciare ea quisq. tenetur: imo hic ferè semper non absoluendus à Confessario, nisi prius Inquisitori denunciet.

141 Ex vi Edicti Sanctæ Inquisitionis facienda est denunciatio intra terminum aliquorum dierum, v.g. 12. vel 9. aut 15. secundum variam interpretationem particulæ, *quanto prima*, in eo appositæ.

142 Nec refert, quod Inquisitor particularis Edictum non publicauerit, aut iam annus à die publicationis transierit: cum per Edictũ seu Decretum Sacræ Congregationis Vrbis, olim publicatum, quod se habet, vt lex perpetuo durans, denunciare constringamur.

143 Et terminus 12. dierum à die notitiæ habitæ delicti computari debeat.

---

144 PRimam partem Regulæ, attenta scilicet natura rei, & ex vi iuris naturalis, & diuini &c. nullus Doctorum, quod inuenire potuerim, in particulari expendit; per se tamen notam, & prorsus certam iudico cum diuersis à me circa ipsam diuerso tempore consultis viris scientissimis, præcipuè Illustrissimis DD. Inquisitoribus Chigio prędecessore, & Gorio præsenti.

145 Atq. inde efficaciter probo, quia vbicumque ius naturale, & diuinum pręcipit, de procuranda salute spirituali Gregis Dominici, aut cuiusuis proximi; vt in illo Actor. 20. Attendite vobis, & vniuerso Gregi &c. & in illo Eccles. 17. mandauit vnicuiq. de proximo suo, & in similibus, ibidem continetur vtriusq iuris strictissimum præceptum, non solum prosequendi illico, absq vlla mora destructores dictæ salutis, quales in primis sunt hæretici,

aut

aut suspecti de heresi; sed etiam cooperandi ad hanc persecutionem, eos statim iuridicè denunciando.

146 Quod ita exequendum, precipuè quando est periculum fugæ, vel maioris infectionis hæresum &c. à paritate, vel maioritate rationis sic ostenditur; nam licet non sit sub Inquisitoris iurisdictione Episcopus, si hic tamen deprehendatur hæreticus, vel de hæresi suspectus, & sit periculum fugæ, aut maioris damni spiritualis in populo, potest, & tenetur Inquisitor statim, non expectato responso Summi Pontificis, ad carcerarionem eius procedere, & à quouis id deprehendente denũciatio eiusdem pari modo debet fieri, vt supra cum Suarez de fide disp. 20. sect. 4. num. 25. & cum alijs diximus; ergò quanto magis quiuis alius hereticus iurisdictioni Inquisitoris subiectus, si sit periculum fugæ &c. etiam statim absq. vlla mora ei denunciari, & ab ipso carceribus tradi debet.

147 Quod addo de non absoluendo Sacramẽtaliter obligato ad denunciandum, nisi prius delictum contra fidem Inquisitori denunciet, attingit breuiter solus, quod legerim; Stephanus Auila tract. de censur par. 2 cap. 7. disp. 2. dub. 7. vers. Tertio sequitur, quod cuius hæc sunt verba cum doctrina generali pro alijs materijs:

148 Verum est, inquit, quod in rebus grauioribus, precipuè si pœnitens sit homo ordinarius, curandum est, vt prius denunciet, & hoc licet nondum incurrisset excommunicationem; quia si prius obtinuerint absolutionem, facile solent id omittere. In casibus autem Inquisitionis remittendus est pœnitens, vt prius denunciet, vt præcipitur in Edicto Inquisitorum: hæc ille.

149 Atq. hoc, quod vltimo loco dicit de præcepto Edicti Inquisitorum, intellige iuxtà formam illius, quod publicari solet in locis Hispanicæ Inquisitionis; at in Edicto, quod iussu Sacræ Congregationis in hoc, & in alijs locis publicatur, nequaquam tale preceptum continetur. Quare attendenda est qualitas cuiusq. personæ; ideò moderatè dixi in Regula, fere semper; atq. sic iudicant viri docti à me Consulti, & Illustrissimus D. Inquisitor Gorius.

150 Sequitur agendum de tempore denunciandi, attenta dispositione præfati Edicti Sacræ Congregationis, in quo non exprimitur si legas diligenter copiam originalis ab Vrbe huc transmissam, & in Archiuo Sancti officij Melitensis asseruatam, certus terminus aliquorum dierum, intra quos facienda sit

151 denunciatio; sed apponitur ibi particula *quanto prima*, Latinè, *quam primum*, quæ quamuis alias importare soleat spatium triũ mensium in magnis, & duorum in paruis, l. in fraudem, §. fiscalibus, ff. de iure fisci, & tradit Barbosa, tract. 5. de Diction vsu frequentioribus, cum Alberic. in suo Dictionario, verb. quamprimum, & eum specul. de alleg. & disp. §. post hoc autem, n. 9. in fine.

152 Pro præsenti tamen materia causarum fidei in nostro Edicto ad multo pauciores dies reducitur eius significatio nempè iuxta Edictum, seu Decretum Sacræ Congregationis statim adducendum, ad duodecim tantum, quatuor pro primo; quatuor pro secundo, & vltimos quatuor pro tertio, ac peremptorio termino: fortè alicubi reducta fuit eiusdem significatio vti sine dubio arbitrio Inquisitorum fieri potest, ad dies quindecim, vel ad solos nouem, pari modo pro triplici termino æqualiter tripartitos.

153 Verum quid si iam annus à publicatione Edicti transiuit, & ob neglìgentiam Inquisitorum, vel ob aliam causam denuo non publicatur, manet ne adhuc obligatio ex vi eius denunciandi Hoc dubium proponit, & discutit Diana par. 4. tract. 5. resol. 41. præcipuè in casu solicitationis, sed pari modo procedit in reliquis casibus Sanctæ Inquisitionis.

154 Supponit ille Edictum Inquisitorum esse annuale (quæ suppositio an vera sit infra dicetur) ita vt duret per integrum annum cum singulis annis publicari soleat, quo supposito si denuò non publicetur, affert primo ipse sententiam Freitæ tract. de Confess. solicit. q. 21. num. 44. affirmantis; adhuc esse ex natura rei obligationem denunciandi; non contrahi tamen censuras, & alias pœnas (de quibus in vltimis Regulis huius capitis) ab omittente denunciationem.

155 Hac autem sententia reiecta, benè idem Diana asserit, quamuis denuò non publicetur Edictum à particulari Inquisitore, obligari nihilominus sub censuris, & pœnis vnumquẽque ad denunciandum ex vi saltem precepti Sacrę Vniuer. Inquisitionis Romanæ, die 3. Ianuarij 1623. iniuncti: quod affert ipsemet Diana per extẽsum in fine 4. par fol. mihi 494. & visum est oportunum hoc loco integrum proponere estq. tenoris sequentis.

156 Illustrissimorum, & Reuerendissimorum DD. Cardinalium Inquisitorum Generalium præceptum.

De hæreticis, seu de hæresi suspectis Sancto officio propalandis:

157 Octauius Episcopus Prænestinus Bandinus; Carolus tit. S. Cæsarei Madrutius, Io: Garsia tit. S.S. quatuor Coronatorum Millinus, Fabritius tit. S. Augustini Verallus, Gaspar tit. S. Crucis in Hierusalem Borgia, Fr. Fœlix Centinus tit. S. Anastasię Asculanus, Scipio Cobellutius tit. Sanctæ Susannæ, Fr. Desiderius Scaglia tit. S. Clementis de Cremona, Ludouicus tit. S. Laurentij in Damaso, Ludouisius, Presbyteri, & Ludouicus S. Adriani Diaconus de la Vallette, nuncupati, miseratione diuina S. R. E. Cardinales in vniuersa Republica Christiana aduersus hæreticam prauitatem Inquisitores Generales à sancta Sede Apostolica specialiter deputati.

158 Vniuersis, & singulis Christi fidelibus, tàm Ecclesiasticis, quam secularibus vtriusq. sexus cuiusuis status, gradus, ordinis, conditionis, & præeminentiæ existentibus, & quacumq. digni.

dignitate, & auctoritate etiam maxima fulgentibus, harum serie, ac tenore auctoritate nostra, & huius nostri officij, qua fungimur in hac parte præcipimus, & mandamus, quatenus infra duodecim dies proximè computandos, quorum primos quatuor pro primo, & reliquos quatuor primis, quatuor immediatos pro secundo, & vltimos quatuor pro tertio termino, & peremptorio, ac trina monitione canonica assignamus omnes, & singulos hæreticos, seu de hæresi quomodolibet suspectos, de quibus notitiam habuerint, debeant nobis, vel Reu. Commissario nostro quoad habitantes in Vrbe, quo verò ad alios extra Vrbem, & vbiuis locorum degentes, Inquisitoribus, vel locorum Ordinarijs, vel eorum Vicarijs Generalibus, sub excommunicationis maioris latæ sententiæ pœna; quam in contrarium facientes ipso facto incurrant iudicialiter propalare; cuius excommunicationis maioris absolutionem S.D.N. Papæ, & nobis reseruamus. Certificantes huiusmodi conscientiæ suæ immemores, ac dictam excommunicationis pœnam contemnentes quod contra ipsos, tanquam contra hæreticorum fautores, alias pro vt melius visum, & iuris fuerit, procedetur. Ideò &c. Dat in nostra, & officij Sanctæ Romanæ Vniuersalis Inquisitionis Congregatione, die 3. Iauuarij 1623.

159 Aliqua hic diligenter notanda pro maiori rei intelligentia. Primo, quod iniungitur per verba præcedentia à Sacra Congregatione Vniuersalis Inquisitionis Romanæ, esse præceptum perpetuum, & habere vim Decreti, seu Edicti, licet sub nomine præcepti proferatur: nam sæpè in iure Præceptum, & Decretum, ac constitutio pro eodem sumuntur, vt benè aduertit Tuschus verb. Præceptum concl. 480 nu. 4. & 11. pateta; clarè ex Bulla Sixti V. circa agitationes taurorum relatam à Gutierez lib. 5. canon. 99. cap. 7. num. 36. in qua, postquam ipse Sixtus retulit constitutiones quasdam Pij V. & Greg. XIII. sic ait. *Nos vt Romanorum Pontificum præcepta, pro vt decet inuiolabiliter obseruentur*. En qualiter constitutiones Pontificum vocat præcepta, ergo ità hoc Decretum seu Edictum Vniuersalis Inquisitionis Romanæ vocatur præceptum.

160 Secundo nota non solum dictum præceptum Decretum, seu Edictum Sacræ Congregationis Romanæ, sed etiam quæcumq; alia Edicta particularium Inquisitorum esse perpetua, & non habere minorem vim, quam leges Canon. cum Apostolica Auctoritate ferantur; & quamuis videantur præcepta ab homine; tamen quia Tribunal, à quo procedunt, perpetuum est, ideò per modum legis perpetuo durant, sicut de Bulla Cenæ Doctores communiter affirmant; ergo transacto anno à die publicationis eorum, & si denuò nõ pub licentur, adhuc ex vi ipsorum, sub censuris insurgit obligatio denunciandi, ita Suarez de fide disp. 20. sect 4. num. 11. Fagundez de præcept. Ecclesiæ, par. 2. lib. 4. cap. 3. num. 31. Auila de censur. par. 2. cap. 5. disp. 5. dub. 51 conclus. 3.

161 Qui tamen etiam videtur inclinare in illam suppositionem Freitæ, & Dianæ de qua supra, quod Edictum Inquisitionis sit annuale, ex ea coniectura, quod semel singulis annis publicetur.

162 Verum hæc coniectura nullius momenti est, nam quidquid sit de Edicto Tribunalium Inquisitionis Hispanicæ, in reliquis Tribunalibus subiectis Sacræ Congregationis Vrbis, ex eius præscripto ter in anno, scilicet in Aduentu, in quadragesima, & ad festum Corporis Domini, Edictum publicari debet; & quãuis istę publicationes omittantur; ipsum tamen semper obligat ad denunciandum; quia perpetuum est. Sicq. etiam tenet Sancius in Selectis disput. 11. num. 62. in casu sollicitationis.

163 Nota tertio terminum duodecim dierum de quo in Decreto, seu Edicto proposito, ibi Præcipimus, vt infra duodecim dies proxime computandos; &c. ac similiter in alijs Edictis Inquisitorum esse inchoandum à die primo habitæ notitiæ delicti contra fidem, ita Diana dict. tract. 5. resol. 41. cum Suarez de censuris, disp. 20. sect. 3 n. 14.

164 Qui ibi egregiè assignat differentiam inter ignorantem, & impeditum legitimè, quod hic sublato impedimento teneatur statim denunciare, quia dum durabat impedimentum decurrebat ei terminus 12. dierum, nequaquam vero illi, dum aderat ignorantia delicti; sed incepit ei à die, quo notitiam ipsius habuit: Quidquid Freytas citatus in contrarium dicat.

165 Superest adhuc dubiũ, an teneatur quis ex vi Edicti Inquisitorum anticipare denunciationem per aliquale tempus ante impleturn terminum 12. dierum in aliquo casu, v.g. si cognoscens delictum, & existens vbi est Tribunal Sanctæ Inquisitionis, seu commoditas denunciandi, sit discessurus statim ad regionem longinquam, in qua per mensem eam non habebit, debeat præuenire denunciationem? Sancius dict. disp. 11. n. 60. tractãs dubium in casu sollicitantis Confessarij partem negantem probabilem asserit, & probabiliorem affirmantem.

166 Sed ego hanc vt prorsus veram admitto, cum Suarez tom. 4. in 3. par. disp. 36. sect. 5. n. 5. Fagundez par. 3. lib. 1. cap. 6. numer. 3. Paulo Layman Theol. moral. lib. 5. tract. 6. capit. 3. num. 9. Diana dicto tract. 5. resol. 29. & cum alijs.

167 Qui communiter idem tenent de præcepto communionis tempore Paschatis, qui enim præuidet tunc futurum impedimentum, vt Eucharistiam sumere nequeat, tenetur præuenire tempus, & prius ad eam accedere.

168 Similiter de præcepto audiendi Sacrum in die festo, præuidens quis fore vt non possit ipsum audire ab hora sexta ad nonam, debet anticipare, & audire circa horam tertiam; ergo pari modo de præcepto denunciandi ex

membri abscissio, vulnera, notabilis famæ, vel
honoris iactura, amissio maioris, vel magnæ
patris bonorum, aut hæc consanguineis, & af-
finibus, vsq. ad quartum gradum probabili-
ter euentura timeantur) hæc ille.
182 Quæ magis exprimit nu. sequenti 59. Vt
quis, inquit, dicatur sufficienter timere prædi-
cta mala taliter quod á denunciando deobli-
getur, sufficit quod probabiliter proximè euē-
tura credantur, facileq. eis occurri non pos-
sit, & qui illa minatur, possit, ac solitus sit illa,
aut similia exequi) sic ibi.
183 Atq magis limitando num. 60. addit. Si
ex omissione enunciationis fidei bonum peri-
clitetur, non potest omitti denunciatio, licet
inde denuncianti aliquod ex prædictis ma-
lis, vel periculis eueniat, hactenus Sousa, &
egregiè, vt solet.
184 Diana item dict. re fol. 19. sic limitat. Ad-
uertant inquit, Confessarij, quod in hoc ca-
uendum est, ne trepidetur à timore, vbi timor
non est, & ideo suadeant mulieri, non esse in-
honestum comparere coram Inquisitoribus
pro Catholicæ fidei defensione, ad denun-
ciandum taliter delinquentes. hæc ille cum
Peyrino de priuil Min. tom. a. const. 4. Gregor.
XV. §. 9 nu. 28. sed non requiritur dicta com-
paritio coram Inquisitore, cum possit à mini-
stro eius alibi in loco occulto, seu modo secre
tissimo à nobis paulo ante expresso denun-
ciatio recipi.
185 Imo si hæc sit cōtra Confessarium solici-
tantem, de qua loquuntur Peyrinus, & Diana,
casu quo fœmina solicitationi consentit, & re-
nuit vllo modo comparere, neq coram mini-
stro Inquisitionis poterit illum sufficienter de-
nunciare mediato alio Confessario per scriptu-
ram iuratam, accepta ad id auctoritate ab In-
quisitore, vel ab Episcopo, vt patet ex epistola
de mandato Papę directa ad Archiepiscopum
Neapolitanum, quam affert ibidem Diana re-
sol. 31. & nos iam alibi tradidimus.
186 Ex quibus apparet in praxi ferè nunquam
reperiri dictum periculum damni alienius, &
esse merè imaginarium timorem eius; ergò
ob ipsum non est omittenda denunciatio de-
lictorum contra fidem.
187 Freytas item vbi supra quæst. 12. num. 19.
contra Sancium in selec. disp. 11. n. 55. meritò
affirmat, quod tenearis denunciare hæreticū,
aut de hæresi suspectum, etiamsi ex denun-
ciatione aliquod damnum amico tuo maxi-
mo proueniat; cum multo maior amicus sit
Deus, & dici soleat, amicus vsque ad aras; atq.
damna, quæ cōmuniter ex omissa denuncia-
tione sequuntur Reipub. Christianæ præua-
leant, & præferri debeant quibuscumq incom
modis priuatarum personarum. Quare con-
188 cludendum ea doctrina, qua concludimus
Regulam, nimirum quod quamuis ob dictum
periculum aliquandiu denunciationem dif-
ferre valeas, rarò tamen ab ipsa alicubi exe-
quenda excusaberis.

*Quonam modo, seu sub qua forma facienda
denunciatio, vt sit iuridica, &
satisfaciat quis præcepto
denunciandi?*

REGVLA CLVIII.

189 DVplex denuncianti iniungendum iu-
ramentum, alterum de veritate di-
cenda; alterum de non reuelandis vlli gestis
inter ipsum, & Inquisitorem, Denuncians itē
190 interrogandus de tempore, & loco com-
missi delicti contra fidem, quoties commissū,
quibus circumstantijs, qui sciant, & qua ratio-
ne ipsi nouerit.
191 Erit autem denunciatio iudicialis, seu iu-
ridica, sufficiensq ad satisfaciendum præcep-
to denunciandi, si facta fuerit à persona præ-
sente in scriptis, aut verbis, vel ab absente per
litteras, dummodo hæc fide sit digna, litteras-
que signauerit; ac firmauerit iuramento; Se-
192 cus verò si sint absque subscriptione, seu
nomine auctoris: imo de his nulla habetur
cura in Sancto officio, neque insequuntur Iudi-
ci ad inquirendum in particulari.

193 AEtus denunciationis semper inchoan-
dus à iuramento iniungendo denun-
ciaturo de veritate dicenda in omnibus defe-
rendis, & interrogandis, atque finiendus cum
altero iuramento de seruando secreto circa
cuncta gesta inter ipsum, & Inquisitorem, seu
ministros Sancti officij recipientes denuncia-
tionem, vsus vtriusq. ita seruatur in hoc nostro
Tribunali Melitensi, vt credo similiter seruari
eum in quouis alio. De priori iuramento prę-
ter alios agit Sousa lib. 2. Aphor. cap. 4. num. 4.
de posteriori Ludouicus à Paramo de origi-
ne Sanctæ Inquisitionis, lib. 3. quæst. 8. nu-
mer. 26.
194 Post factam depositionem delicti scriben-
te Notario Sancti officij; quod denunciator
debeat interrogari de circumstantijs tempo-
ris loci &c. tractant benè ijdem Sousa, & Pa-
ramus locis citatis, Simanc. de Cathol. instit.
tit. 64. ac præ cæteris Eymer. pat. 3. Direct.
tit. de secundo modo procedendi in causa fi-
dei, & ibi Peña Comment. 15. Verba Eyme-
rici sic habent.
195 Interrogabit, inquit, eum, vnde scit esse
vera, quę denunciauit, & an viderit, vel audi-
rit. Si dicat se vidisse; interrogabit, vbi vidit,
& quando, & quoties, & per quem modum, &
qui erant præsentes; si dicat, quod non vidit,
sed audiuit, interrogabit eum Inquisitor, à
quibus audiuit, & vbi, & quando &c. forman-
do articulos de quolibet prædictorum singu-
lariter, & diuisim: ita ille.
196 Iam denunciatio quod sit iuridica, seu iu-
dicialis, ac sufficiat pro adimplendo præcep-
to Edicti de criminibus contra fidem defe-
rendis Inquisitori, si fiat personaliter, seu à per-
sona præsente in scriptis, aut verbaliter, nul-

Dd 2 lus est

ius est locus dubitandi secundum auctores citatos, præcipuè Eymericum, vbi supra, & Sousam ibidem num. 3.

197 Qui aducrtũt debere recipi denunciationem coram duabus personis religiosis, seu honestis iuxta cap. vt officium, de hæreticis in 6. Sed ad validitatem, & iustitiam eius id non requiri, sed tantum ad decentiam quandam si commodè fieri potest, optimè testatur Peña dicto Comment. 15. vers. quod vero hic, Ratio est quia neq. in dicto cap. vt officium, neq. alibi in iure cautum, vt dum recipitur denunciatio adsint necessario testes vel alij, præter Inquisitorem, aut ministrum Sancti officij eam acceptantem, & Notarium scribentem, patebitq. ex dicendis, vers. sequenti.

198 Dubitari verò potest an ita etiam sit de denunciatione facta à persona absente per litteras, quia isti non videntur posse fieri tot prędictę interrogationes, circa delicti circumstantias, quæ vt vidimus, necessariò denunciatori faciendæ: Nihilominus esse iuridicam, &

199 sufficientem ad sternandum denunciandi præceptum, & ad procedendum contra denunciatum, denunciationem per litteras receptam ab homine absente, modo hic sit fide dignus, & scripta in litteris proprio iuramento firmauerit, ac subscripserit, meritò tuentur citati Doctores, maximè Simanch. Cathol. instit. tit. 43. num. 10. Farin. de hæresi q. 185 §. 5. num. 66. Sousa vbi supra, num. 5. Nec obstat ratio dubitandi, nam etiam per litteras fieri possunt quæcumq. interrogationes, etiamsi necesse sit sæpius scribere, & rescribere.

200 Tandem quid si per litteras, aut scripturas occultè missas, aut proiectas absque subscriptione seu nomine denunciantis de crimine contra fidem cum expressione testium, qui ipsum nouerint, quis denuncietur? Ludouicus Paramus de origine Sanctæ Inquisitionis lib. 3. quæst. 6. num. 91. & sequentibus copiosè hoc discutit, & tandem concludit posse tunc Iudicem contra denunciatum procedere vocando, & examinando dictos testes.

201 Verum oppositæ sententiæ adhæreo cum Simanc. in Enchirid. tit. 21. num. 8. & Farin. loco citato num. 68. cuius hęc sunt verba, sed tutius, inquit, est etiam quod in schedula sine nomine transmissa sint testes nominati, non procedere ad eorum examen, est enim res multum suspecta, & ita regulariter seruatur in supremo Vrbis, totiusq. Christianæ Reipublicę Sanctę, & Generalis Inquisitionis Tribunali,

202 hæc ille. Atq. à fortiori non debet Inquisitor procedere contra denunciatum per dictã schedulam, in qua nulla sit expressio testium; quia daretur improbis ansa infamandi impunè quoscumq. voluerint.

203 Quidquid tamen sit de facultate Inquisitoris in dicto casu procedendi; illud certum est per similes schedulas sine nomine occultè missas nullo modo satisfacere quemquam præcepto denunciandi, neq. effugere pœnas contra non denunciantes, vt habetur expressè in fine Edicti per illa verba (*Auuertendo ch'à quelli nostri precetti non sodisfaranno, ne s'intendano sodisfare quelli, che con bollettini, ò lettere senza nome, e cognome de gli authori, ò in altra maniera incerte (delle quali niun cõto si tiene nel Sant'Offitio) pretendessero riuelare i delinquenti)* hæc ibi iam à nobis supra in Latinum translata.

Quænam pœna contra nolentes denunciare delicta fidei opposita, vel denunciantes falsò, aut non legitimè?

REGVLA CLIX.

204 Contrahunt primò excommunicationem ipso facto quicumq. non denunciantes crimina contra fidem, nisi ignorantia, aut iusta causa excuset. Fiunt item suspecti

205 de hæresi ob omissam denunciationem maximè si cum hæreticis, quos denunciare debent, familiariter tractent. Imò sic tractantes fautores hæreticorum probabilitet præsumũtur, & vt tales damnandi. Easdem etiam pę-

206 nas incurrunt denunciantes illas; sed non iuridicè per schedulas sine nomine denuncia-

207 toris. Tandem qui falsò denunciant in Sancto officio contra aliquem puniendi pœna talionis iuxtà probabiliorem sententiam.

---

208 De contractione huius excommunicationis agit Peña in Direct. par. 2. cõment. 2. sed non probat complete ex Gregor. IX. extrauagante, quę incipit, *excommunicamus*: nam ibi nõ fertur excommunicatio ipso facto, sed ferenda dicitur his verbis, excommunicationis sententia procedatur vt benè aduertit Suarez de fide disp. 20. sect. 4. nu. 28.

209 patet tamen esse latam tum ex edictis particularium Inquisitorum, tum ex illo mandato, seu Decreto Sacræ, & Generalis Inquisitionis Vrbis supra adducto, incip. Vniuersis, & singulis &c. atq ex vi ipsorum incurritur ipso facto; nisi ignorantia, vel alia legitima causa excuset, vt cum eodem Peña 2. par. Direct. comm. 18. affert, ibidem Suarez.

210 Pręterea, quod fiat suspectus de hæresi, qui denunciationem omittit, sicut qui veritatem nulla causa excusante occultat, vel in iudicio interrogatus scienter negat, docent benè Peña 2. par. Direct. quæst. 56 comment. 81. & Farin. de hæresi quæst. 197. nu. 38. cum alijs ab ipso relatis, præcipuè Alphonso de Castro de iust. hæret punitione lib. 2. cap. 25.

211 affirmante talem suspicionem esse violentã; quod vt nimis rigorosum meritò reijciunt, & tantum esse vehementem concedunt Castrus Palaus de hæresi tract. 5. disp. 3. pun. 4. nu. 21. & ante eum Rojas sing. 5. n. 17.

212 Admitto tamen, vt probabile id, quod ipse addit num. 18. fore scilicet violentam dictam suspitionem, si non denuncians hæreticum, quem talem cognoscit, & non excusatur denunciare, cum eo conuersetur, ipsique sit nimis familiaris, & amicus, citat pro se Hostiensem, & alios, ac ostendit ex illo psal. 17. cum peruet-

peruerso peruerteris, & ex alijs similibus.

213 Sed quid de fautoria? ex Doctoribus alij negant, vt Simanc. de Cathol. instit. tit. 25. n. 11. alij affirmant, vt Peña 2. par. Direct. q. quest. 53. comment. 78. nolentes scilicet denunciare nulla existente causa, quæ excuset, esse fautores hæreticorum, vt tales puniendos, & hoc secundum, vt probabile saltem admittendum,

214 Imo vt certum cum Decian. in tract. crim. lib. 1. cap. 51. num. 35. Farin. vbi supra num. 47. Castro Palao loco citato, & cum alijs, vbi quis ex officio, vel ex iuramento præstito tenebatur denunciationem non omittere. Ratio est, quia hæc fautoria fundatur in præsumptione; at de quouis, & multo magis de officiali, aut de familiari Sanctæ Inquisitionis omittente debitam denunciationem hæretici, potest non sine fundamento præsumi, quod omittat in fauorem ipsius hæretici, vt hæreticus est; ergò tanquam fautor hæreticorum habendus est, & puniendus, vt saltem alijs pęnis prudenti Inquisitoris arbitrio, vt concludit Suarez ibidem.

215 Quod diximus de præsumptione hæresis, & de fautoria respectu nolentium denunciare delicta contra fidem, pari modo intelligi debet de denunciantibus non iuridicè per schedulas sine nomine, & cognomine auctoris; quia isti, vt ostendimus ex penultima clausula Edicti, se ita habent acsi nullo modo denunciarent, neque pręcepto denunciandi satisfaciunt; ergò censentur suspecti de hæresi, & fautores similiter hæreticorum.

216 Restat dicendum vnum tantum verbum circa denunciantem falsò in Sancto officio, quem puniendum pœna talionis benè tradit post alios Farin. de hæresi q. 188. §. 2. num. 45. & ostendit primo ex Bulla Pij V. in ordine 5. vt ipse citat, vers. monemus, præterea, il secódo, secundum quam generaliter in quouis crimine denunciantes per calumniam pęna talionis puniri debent; quanto magis in crimine hæresis adeò infamatorio.

217 Item efficacius sic, quia si testis, qui vocatus ad se examinandum falsum contra aliquē deponit, tali pœna est plectendus, multo magis eadem plecti debet, qui sponte se defert Tribunali Sanctæ Inquisitionis, & alium calumniosè denunciat, sed de his alibi copiosius.

Ab excommunicatione contracta ob omissam denunciationem delicti contra fidem quisnam potest absoluere:

REGVLA CLX.

218 EXcommunicatio lata ob denunciationem omissam delicti contra fidem reseruata est illi, qui ipso facto excommunicauit: vndè ipse solus, vel ei superior in materia fidei poterit iustè, & valide ab ea absoluere, postquam excommunicatus denunciauerit, non licitè antea.

219 Quin etiam executa iam denunciatione, à quocumq. vtente priuilegio Cruciatæ, vel simili alicui Religioni concesso absolutio huius modi excommunicationis impertiatur, erit valida, & licita.

220 PAtet clarè de reseruatione istius excommunicationis ex Edicto cuiusq. particularis Inquisitoris; ac simul de potestate absoluendi ab ipso reseruante solo, aut ab alio in causis fidei, ei superiore; ibi: *E della detta scommunica, e pene, nelle quali i disubedienti incorreranno, non possa alcuno esser assoluto se non da Noi, ò dal supremo Tribunale del Sãto offitio di Roma.*

221 Similiter ex præcepto, seu Decreto illo supra adducto Vniuersalis Inquisitionis Romanæ, incip. Vniuersis, & singulis, ibi, cuius excommunicationis maioris absolutionem S. D. N. Papæ, & nobis reseruamus &c. neque hoc maiori indiget probatione.

222 Quod obligatus denunciare crimen contra fidem, antequam excommunicationem Edicti contrahat, à nullo sit absoluendus, quousque denunciauerit, tradimus iam supra Regula 156. vers. Quod addo cum Stephano Auila; nunc verò expendimus, casu quo iam ipsam contraxit, & dicimus cum eodem Auila, cum Sancio in select. disp. 11. num. 62. Aegidio Trull. in Bulla Cruciat. lib. 1. §. 7. cap. 2. dub. 9. num. 11. & Diana 4 par. resol. 36. quod non debeat absolui, antequam denunciatio fiat.

223 Atq. hoc intelligitur etiã respectu habentis iurisdictionem ad absoluendum (si à non habente absolueretur, vt per se manifestè patet, esset illicita, & inualida absolutio) siue ex iure, aut officio, siue ex priuilegio Cruciatę, vel alicui Religioni concesso, siue aliunde eam habeat. Probatur, quia in re tanti momenti non est ita facile credendum promittenti se illicò denunciaturum; & quidem supposita iam excommunicatione incursa, censetur fieri iniuria parti, nempe Inquisitori, si antequam ei satisfiat per denunciationem, excommunicatus absoluatur.

224 Cõfirmari potest ab exemplo, quia si quis censuram contraxit ob retentionem concubinæ, non debet absolui, nisi prius sit expulsa, nec sufficit, quod promittat expellere, vt egregiè docent Suarez de censur. disput. 7. sect. 5. num. 45. Sot. in 4. dist. 22. q. 2. art. 3. Gutierrez in qq. Canon. lib. 1. cap. 5. n. 30. & alij; ergo pari modo in casu pręsenti.

225 Post adimpletum verò denũciationis pręceptum quiuis Confessarius ex vi priuilegij poterit ab excommunicatione Edicti contracta absoluere, vt bene testantur Sancius, dict. disp. 11. num. 64. & Diana idem resol. 29. cuius hæc sunt verba.

226 Quod si, inquit, fęmina, quæ iam censuram incurrit denũciationis pręceptum adimpleat, poterit virtute Bullæ Cruciatæ à quocumq. Confessario absolui à censura; nam satisfacta parte absoluendi priuilegium ab omnibus censu-

censuris traditur in Bulla, vel à Regularibus virtute priuilegiorum: nec indiget fœmina fateri Inquisitoribus in Sacramento pœnitentiæ, nec extra, se negligentem fuisse in denunciatione, quod est valde obseruandum qu in quotidianum, & hoc procedit in omnibus casibus Edicti: hæc; in quibus res præsens benè probata manet.

HActenus de commentatione totius Edicti S. Inquisitionis, & de toto primo libro ex illis sex, quibus diuiditur vniuersum hoc opus nostrum de Consultore Sancti Officij, seu de multiplicibus Regulis pro eo formando: ex traditis hucusq. centum sexaginta, formatus, ni fallor, iam sufficienter existit circa qualificationem; cum ex eis attentè perpensis facile cliecre possit, dictum, vel factum quodcumq. sit hæreticale, nec ne, an & qualiter spectet ad Sanctum officium. Ad quod etiam inseruient non pauca dicenda in sequentibus libris.

Laus Deo Opt. Max. Sanctissimæq. Deiparæ Virgini Mariæ.

DE MATERIIS TRIBVNALIVM FIDEI.

I N D E X
CVIVSQVE TITVLI
C A P I T V M,

Et Regularum Libri Secundi de Materijs Tribunalium fidei, seu de multiplicibus Regulis pro formando quouis eorum Ministro, præsertim Consultore, quoad capturam, & carcerationem personæ denunciatæ in causa fidei, vbi de varijs antecedentèr, vel consequenter vtrique annexis, vt de diuersis modis, seu formis procedendi in sancto Officio, de citatione, de indicijs, de probationibus indiciorum ad citandum, carcerandum &c. De omissione item carcerationis in sponte comparentibus, atque de toto priuilegio spontaneæ comparitionis.

PRAEMONITIVNCVLA AD LECTOREM.

QVamuis Opus hoc nostrum de Materijs Tribunalium Fidei, vt expressimus initio eius in Præfatione ad te, Lector beneuole, non incongruè diuidatur à nobis in sex libros, & vnusquisque istorum in varia capita, ac multiplices Regulas; illæ tamen illius partes adeò sunt inter se connexæ, attento executionis ordine, quem iugiter, & exactè seruamus, vt nequaquam vllo modo seiungi ab inuicem posse videantur. Vndè operæpretium duxi, vt hæc connexio totius Operis magis appareat, omnes eius Regulas, non variata, sed eadem continua numerorũ serie proponere. De hoc te obiter premonitum volui, ne cogitatio fortè tibi subeat talem Regularum in numeris continuationem ex errore, seu inaduertentia Scriptoris, vel Typographi euenisse. Benè valeas.

Quæ

LI-

LIBER SECVNDVS
DE MATERIIS
TRIBVNALIVM FIDEI,
SEV
DE REGVLIS MVLTIPLICIBVS
PRO FORMANDO QVOVIS EORVM MINISTRO,

præſertim Conſultore, quoad carcerationem, & capturam perſonæ denunciatæ in cauſa Fidei. Vbi de varijs antecedenter, vel conſequenter vtrique annexis, vt de diuerſis modis, & formis procedendi in Sancto Officio, de citatione, de indicijs, & probationibus indiciorum ad citandum, carcerandum, &c. De omiſsione item carcerationis in ſpontè comparentibus, atque de toto priuilegio ſpontaneæ in Sancto Officio comparitionis, &c.

PROOEMIVM.

OLI quærere fieri Iudex, niſi valeas virtute irrumpere iniquitates; ne fortè extimeſcas faciem potentis, & ponas ſcandalum in æquitate tua. Eccleſiaſt. cap.7. Quæ Diuina verba exhortatoria ſimul, & præceptiua, adeo vniuerſalibus terminis, & abſque vlla reſtrictione prolata nullum dubium, ad quoſcumque Iudices quorumlibet Tribunalium, imò ad omnes, qui in alios quouis modo poteſtatem exercent, vt benè hoc loco noſter Octauianus de Tuſo adnotauit oportunè dirigũtur.

Verum peculiari instinctu, & impulsu Spiritus sancti intendisse sacrum Scriptorem cum Iudicibus præcipuè Tribunalium Sanctæ Inquisitionis, seu cum promouendis ad regimen ipsorum sermonem habere, inde persuasus quiuis ingenuè fatebituur, quòd inter iniquitates irrumpendas, hæresis, & apostasia à fide primum, ac potissimum locum teneant, & in istarum irruptione multò maior reperiatur difficultas, quam in quauis alia infringenda. Omitto quæ ab intrinseco hanc difficultatem summopere augent, maximè quod iniquitas huiusmodi contra fidem Catholicam in mente intimè lateat, adeoq. ipsi adhæreat, vt nisi ex speciali diuinæ gratiæ auxilio radicitus euelli nequeat. Quæ verò solum extrinseca sunt, irruptionem talis iniquitatis in hæreticis, atq. apostatis admodum difficilem reddunt: ac in primis, vt nunc de alijs taceam, ne extra rem digredi videar, eorum carceratio, de qua præcipuè in hoc secundo libro nobis agendum, prę cæteris id pręstat, cum ipsa sola secundum ęstimationem hominum, carcerato honesti gradus non leuem irroget infamiam: atq. hinc iam extimescenda appareat facies potentis, pro sui ipsius, aut alterius cuiusuis denunciati in Sancto Officio, liberatione se opponentis, & contra executionem carcerationis fortiter dimicantis. Auribus itaq. cuiusuis promoueri ambientis ad munus Inquisitionis fidei insonent verba Ecclesiastici. Noli quærere fieri iudex, nisi valeas virtute irrumpere iniquitates &c. reiecto procul omni ambitu, seruari equidem deberet in tali promotione id, quod pro simili ad dignitates Ecclesjasticas seruandum præscribit D. Gregorius in Registro per hæc verba. (Qui inuitatus, inquit, renuit quæsitus refugit, sacris est altaribus admouendus, sic qui vltro ambit, vel importunè se ingerit, est procul dubio repellendus:) ita ille. Quacumque tamen via Inquisitor quilibet Sacro fidei Tribunali admotus fuerit, si alioquin idoneus, & virtutibus, seu qualitatibus requisitis præditus, accingat se operi iniuncto, & roboret brachium suum pro exequenda quamprimum cuiusuis deuunciati, cuiuscumq. status, & conditionis citatione vel captura, & carceratione, atq. ad pœnam vsq. vltimi supplicij, si causa ita exigat, persecutione. Nec est cur extimescat, faciem potentis, cum stent ipsi, & omnibus ministros Sanctę Inquisitionis pro muro fortissimo non paucæ constitutiones Pontificiæ, præcipuè illa Pij V. incip. Si de protegeudis, &c. iam alibi à nobis exposita. Neque ab integritate, & rectitudine in negotijs fidei seruanda vllo modo declinare debet inductus personæ tam Ecclesiasticæ, quàm sæcularis, quacumq dignitate,

& preæ-

& prçeminentia insignitæ precibus, aut litteris commendatitijs: quibus nequaquam respondendum, & de eis nullatenus curandum, vt iniungitur ipsi Inquisitori, sub pœna priuationis ab officio, & alijs arbitrio Summi Pontificis: per Decretum à Sacra Congregatione vniuersalis Inquisitionis Vrbis iussu Pauli V. editum die 8. Decembris anni 1605. & postea ampliatum ab ipsa Congregatione iussu fel. record. Vrbani Papç VIII. Ampliatio autem eius in hoc consistit, quod Inquisitor, & quicumq. sit eius Vicarius sub excommunicatione ipso facto, Summo Pontifici, vel ipsi Sacræ Congregationi reseruata non possit scienter recipere dictas litteras commendatitias, concernentes fabricationem processuum, prosecutionem, & terminationem eorum, etiamsi agatur de permutatione pœnç, aut de gratia in totum, vel in partem reis Sancti Officij facienda; & quod ipsas, si quos fortè incautè acceperit, ad Vrbem debeat transmittere, & denunciare ipsi Congregationi illos, qui pro dictis reis oratenus preces fuderint. Hoc Decretum sic ampliatum 12. Febr. 1628. fuit huc transmissum, tempore Illustrissimi Domini Inquisitoris Nicolai Herrera, & tertio ab hinc anno ab Illustrissimo Reu.mo D. Inquisitore Fabio Chigio Episcopo Neritonensi iuridicè, & audacter, etiam in Templo Diui Ioannis Sacræ Religionis Hierosolymitanæ publicatum: Quæ publicatio valde vtilis, ac proficua extitit, sublato extunc abusu intercedendi sæpius pro reis huius Tribunali Melitensis. Aliunde item constringuntur Inquisitores munus suum rectè exercere; cum alioquin, si ex odio, gratia, amore, lucro, aut ex alio temporali commodo contra iustitiam, & conscientiam simul omittant persequi eum, qui ratione hæresis esset persequendus; aut vexent eodem intuitu, scilicet, ex odio, gratia &c. aliquem innocentem, imponendo ei hæresim, quam non habet, sic omittentes, aut vexantes, Episcopis inferiores, ac istorum ministri executionem ipso iure, Papç reseruatam incurrunt, ipsi vero Episcopi, ac alij prælati Superiores suspensionem tantum per Triennium: ita expresè disponitur in Clement. multorum, §. verum, de hæreticis; circa quam dispositionem lege Antonium Ninum in Compendio Gregorij Sayri lib. 3. capit. 4. vers. Nona est contra. Ex quibus omnibus pro huius libri secundi prooemio adductis iam clarè innotescit, quam arctè obligentur Inquisitores, non extimiscendo faciem potentium, nec ponendo scandalum in çquitate sua, hçreticam prauitatem irrumpere, & ad cuiusuis denunciati, stantibus indicijs sufficientibus,

tibus, citationem, vel capturam, & carcerationem deuenire. Vnde, & nos ad agendum de his,& prius de annexis antecedenter, expressis in titulo præcedenti ordine executionis iugiter seruato, iam Diuino numine fauente deueniamus.

CAPVT

CAPVT PRIMVM

De formis, seu modis procedendi in Tribunalibus sanctæ Inquisitionis, tàm in genere, quàm in specie, nempe per Inquisitionem, accusationem, & denuntiationem, atque de legibus, & doctrinis secundum quas Inquisitores procedere debent.

PROOEMIOLVM.

1 POST publicatum Edictum sanctæ Inquisitionis, & traditum de obligatione deferendi crimina contra fidem Inquisitori sub pœna excommunicationis, quibus libro præcedenti finem imposuimus; sequitur immediatè agamus de expressis in hoc titulo; vt statim innotescat quomodo depositiones contra delinquentes in materia fidei recipiendæ, & formatio processuum inchoanda, atq; vt his, & illicò tradendis de indicijs, & probationibus indiciorum, ad doctrinam præcipuæ partis huius libri, citationis scilicèt, capturæ, & carcerationis, via facilis sternatur.

Concessum ne in negotijs fidei procedere sine forma, ac figura iudicij, &c. & clausula hæc quid importat?

REGVLA CLXI.

2 POssunt Inquisitores in causis hæresis, & a-
postasiæ procedere summariè, & simplici-
tèr de plano, sine forma, & figura iudicij, & abs-
que Aduocatorum strepitu &c. Ad hunc tamē
3 modum procedendi non obligantur. Iuxta ip-
sum autem, si ab eis seruetur, non vitiatur pro-
cessus ex omissione cuiusq; requisiti acciden-
talis; dummodò substantialia causæ, & iudicij,
attento iure naturali, vel gentium, ac diuino,
non omittantur, vt citatio &c.
4 Certa sunt omnia ista tùm ex iure canonico,
tùm ex communi ferè omnium sententia Do-
ctorum. De primo est textus expressus in cap.
statuta in principio, de hæreticis in 6. vbi sic
concedimus, inquit, quòd in Inquisitionis hæ-
reticę prauitatis negotio procedi possit simpli-
citèr, & de plano, & absq; iudiciorum strepitu,
& figura. Constat etiam ex Bullis Pontificijs
Alexandri IV. incip. *Cupientes*, & Vrbani IV.
incip. *Licèt ex omnibus*, per Pennam relatis, in
fine Direct. fol. 45. & 52. Traduntq. super di-
cto cap. Statuta Archidiacon. in verbo, *De plano*, & alij, Roias singular. 145. n. 3. Eyme-
ric. par. 3. q. 54. ibi Penna Comment. 103. Lu-
dou. Paramus de origine sanctæ Inquisitionis,
lib. 3. q. 9. num. 49. & cum multis alijs ab ipso
citatis Farin. de hæresi q. 184. §. 2. n. 13.
5 Quoad secundum, an teneantur Inquisito-
res dictum modum procedendi seruare absque
ordine iudiciario? Videtur posse in dubiū ver-
ti, quia ex negatiua sequeretur, quòd modus
procedendi contra hæreticos, & apostatas esset
arbitrarius, & ad libitum iudicum; quod De-
cianus in tract. crimin. lib. 5. cap. 26. n. 9. nulla-
tenus admittit, vndè absolutè affirmat debere
Inquisitores causas fidei de plano, sine forma,
6 ac figura iudicij tractare. Verùm, vno excepto
Deciano, reliqui Doctores, qui hac de re agūt,
vt Albert. in tract. de agnoscen. &c. q. 34. n. 30.
Zanchin. de hæreticis cap. 9. in principio. Sou-
sa lib. 2. Aphor. cap. 1. n. 2. & cum alijs ab eo
relatis Farin. vbi supra n. 19. meritò partē ne-
gantem sequuntur, quòd scilicèt ad id non ob-
ligentur; cum obligatio ista neq. ex textu ad-
ducto dicti cap. statuta, neq. ex Bullis illis Pō-
tificijs, nec aliundè deducatur; sed tantùm ibi
exprimitur concessio sic procedendi, quæ de
facto seruatur iuxta consuetudinem, seu stylū
cuiusq. Tribunalis sanctæ Inquisitionis: nullum
enim dubium ex requisitis ordinis iudiciarij
plura in vno, quàm in alio Tribunali omitti.
7 Omnibus nihilominùs omissis adhùc proces-
sus causæ fidei nequaquam vitiatur, vt tradunt
ijdem auctores, maximè Penna, & Farin. locis
citatis. Ratio est, quia quamuis ordo iudicia-
rius in omnibus ferè causis seruandus sit, aliàs
processus redditur nullus, l. vnica C. de con-
ducto, & proc. lib. 11. cap. ad petitionem de
accus. cap. causam, & cap. cum dilecta, de re-
scriptis; quippe institutus à iure dictus ordo
iudiciarius, vt omnis malitia, & machinatio
cesset, ac veritas potiùs reueletur. cap. quoni-
am contra, de præb. vnde Iudex non seruans
ipsum, potest in syndicatu puniri, secundùm
Bartolum in l. 1. nu. 5. C. quomodo, & quando
8 Iudex. in causis tamen hæresis, & apostasiæ in
fauorem fidei, vt talia delicta pro errore alio-
rum, & pro puritate Ecclesię Catholicæ celeri-
ter puniantur, nihil accidentalium ordinis iu-
diciarij requiritur ad valorem, & iustitiā pro-
cessus, ac sententiæ; sed sufficit, si procedatur
simpliciter, & de plano, sine strepitu, & figura
9 iudicij, ita cum alijs multis ab ipso adductis
Ioan. Royas dict. singul. 145. vbi benè expri-
mit aliquibus etiam causarum generibus fuisse
concessum idem priuilegium talitèr procedē-
di, vide apud ipsum.
10 Solemnitates autem ordinis iudiciarij à iu-
re ciuili inuentas, quas tanquàm accidentales,
& non necessarias Inquisitores; quando sum-
mariè, & de plano procedūt, omittere possunt,
cum Eymerico part. 3. Direct. q. 55. & cum
Penna ibi Comment. 104. adducit Sousa dicto
cap. 1. n. 4. per hæc verba. Non tenentur, in-

quit, libellum exigere, nec litis contestationem expectare, tempore feriarum procedere valent, possunt amputare materiam dilationum, litem facere breuiorem, appellationes dilatorias, & frustratorias repellere partium, aduocatorum, & procuratorum contentiones, & iurgia, testiumq; superfluā multitudinem refrænare: ita ille, desumitq; ex Clement. 2. incip. Sępè contingit, de verbor. signif. vbi expressè habentur.

11 De litis contestatione mouet dubium Caret. in tract. de hæreticis num. 111. & concludit casu saltem quo inquisitus præsens reperitur eam esse necessariam, & non debere omitti, pro quo facere videtur textus c. cum contumacia,

12 de hæreticis in 6. Verùm cū in dicta Clement. sæpè contingit, manifestè in particulari exprimatur litis contestatio per huius omissionem in causis fidei nunquā processus redditur nullus, sicque de ea affirmant Peña 2. part. Direct. comment. 59. & Farinac. de hæresi q. 185. §. 2. num. 17. post Decianum in tract. Crimin. lib. 5. cap. 28. num. 11. qui verè addit in praxi ita esse receptum, vt litis contestatio relinquatur.

13 Concordant tandem Doctores citati, & reliqui ad rectitudinem, & validitatem processuum, & sententiarum in causis fidei, etiamsi Inquisitores procedāt summariè, de plano &c. debere seruari omnia substantialia, quæ sunt iuris gentium, seù naturalis, aut diuini, nimirum citatio, iuramentum de veritate dicenda, probationes legitimæ, exceptiones vtiles, appellationes necessariæ, induciæ, seu termini competentes, & reliqua, quæ ad delictorum probationem, & reorum defensionem necessaria cēsentur, & sine quibus iudicium iustè expediri nequit. ita Arnaldus Albert. in tract. de agnoscendis &c quæst. 34. num. 31. Franciscus Peña 3. par. Direct. comment. 103. & comment. 104. Ludouicus Paramus de Orig. sanctæ Inquisitionis lib. 3. q. 4. n. 45. & Sousa loco cit. n. 5.

Quænam sunt leges, secundum quas procedendum Inquisitoribus, canonica ne sola? an etiam Ciuiles? & quid de Consuetudinibus?

REGVLA CLXII.

14 SEqui debent Inquisitores in formatione processuum, & in tractatione, ac decisione causarum fidei, leges præcipue Ecclesiasticas; sæculares etiam, siue Imperiales, siue Regias; sed istas eatenus solùm, quatenus Ecclesiasticis non opponuntur, vel vti fauentes persecutioni hæreticorum iam ab Ecclesia approba-

15 tæ sunt. Casu quo deest decisio iuris Canonici; aut hoc attento res est dubia, & hæc clarè decisa reperitur in iure ciuili, hoc seruandum est ab

16 Inquisitoribus. Qui item interpretari possunt leges, & statuta, vbi circa huiusmodi occurrit aliquod dubium; talem verò interpretationem

17 alij sequi non tenentur. Tandem ijdem Inquisitores consuetudines approbatas, & statuta particularia sanctæ Inquisitionis seruare obligantur.

18 Prima particula huius Regulæ de sequendis Legibus, præcipuè Ecclesiasticis in formandis processibus, & in tractādis, & decidendis causis fidei supponitur vt prorsus certa ab omnibus, ac proinde vt credo, à paucis exprimitur, nempe à Sousa lib. 1. Aphorism. cap. 1. nu. 7. & à

19 Farin. de hæresi, quæst. 185. §. 2. num. 4. Qui sic probat, quia crimina hæresis, & apostasiæ sunt Ecclesiastica; ergò contra ea per leges, & personas Ecclesiasticas iudicium faciendū, & sentētia ferenda, & nō possunt laici in ijs se intromittere cum Legibus secularibus quibuscumq.

20 Conducent tamen ipsæ Leges Imperiales, ac Regiæ ad eundem effectum, sequique eas debent Inquisitores, quando non aduersantur illis Ecclesiasticis, sed potius fauēt persecutioni recedentiū à fide Catholica, & vt tales pro persequendis hæreticis approbatæ, & confirmatæ sunt per Summos Pontifices, vt patet ex cap. Vt Inquisitionis, & cap. Statuta (quamquam hoc si attētè inspiciatur parum probat) de hæreticis in 6 & cum Deciano in tract. crimi. lib. 5. cap. 26. nu. 1. ac Sutdo conf. 386. num. 2. tradit Farin. ibid. sed præ cęteris de hoc agit Franciscus Peña in sua disputatione de auctoritate litterarum Apostolicarū posita in fine Direct. fol. mihi 183. vbi num. 4. concludit ex rescripto quodam Innocentij IV. incip. Orthodoxæ fidei leges sęculares, & alia quæuis statuta contra hæreticos condita inuiolabiliter in eorum

21 causis seruari debere. Extāt etiam duæ Constitutiones eiusdem Innocentij IV. vtraque incip. Cum aduersus, & alia Vrbani IV. incip. Licet, ex omnibus relatæ per ipsum Peñam in fine Direct. in quibus disponitur, vt Leges Federici Imperatoris contra hæreticos, & apostatas exactè seruentur.

22 Sed quid si in negotijs fidei occurrat casus, pro quo decidēdo nihil sit dispositū in iure Canonico, nec in Bullis Pōtificijs, aut saltem cum dubio, est ne sumenda eius decisio ex iure ciuili? speculatiuum potius, quam practicum videtur hoc dubium; dato tamen, quòd dictus casus eueniret, deberet decidi secundum ius ciuile, si hoc ad ipsum clarè decidendum posset inseruire. ita cum Maranta de ordine iudic. par. 3. num. 73. & cum Panor. cap. 1. de noui operis nunciat. num. 6. resoluit affirmantèr

23 Sousa lib. 2. Aphor. cap. 1. nu. 9. Quæ resolutio est sine dubio secundum mentem Summorum Pontificum, qui vt iam dictum approbarūt ius ciuile, seu leges seculares quatenus fauere possunt persecutioni hęreticorum; ergo etiam pro casu huiusmodi, quando deficit determinatio iuris Canonici in causa fidei, aut saltem secundum ipsum res est dubia; in iure verò ciuili reperitur omnino clara.

24 Quid item si attento vtroque iure, seu si tàm circa seculares, quàm circa ecclesiasticas leges occurrat dubium pro decidendo negotio aliquo fidei, possunt ne Inquisitores tales leges, vel statuta interpretari? Certum est posse, vt in simili docet Panormit. in cap. 2. de postul. prelat. num. 20. cap. licet num. 3. de Ferijs, cap. vt debitus honor, num. 28. de appellat. sic enim citat, & sequitur Sousa dict. capit. 1.

25 num. 10. cum limitatione expressa in Regula,

la, nempe quòd eorum interpretationem alij sequi non teneantur; hocque inde ostenditur, quia qualiscumq; adhibeatur ab eis interpretatio, illa non excedet vim opinionis probabilis; vnde eius oppositum probabilitatem etiam habebit: at ex opinionibus probabilibus secundùm vtramlibet quiuis agere potest, sed de hoc quoad Inquisitores ex professo Regula sequenti.

16 Tandem quod in fine præsentis dicimus de obligatione inquisitorum seruandi consuetudines approbatas, & statuta propria Tribunalium sanctę inquisitionis, tradūt etiam vt certum idem Panormit. in simili, cap. 1. de constit. & cap. quod Clericus n. 10. de foro competen. & Martha de iurisdict. 4. par. centur. 1. casu 5. n. 19. quibus adhęret Sousa ibid. n. 6.

17 Quod ego saluo meliori iudicio, intelligo non solùm de consuetudinibus, & statutis communibus pro omnibus Tribunalibus sacrę Congregationi Vrbis subiectis; sed etiam de particularibus vnius cuiusque Tribunalis sanctę inquisitionis, maximè huius nostri Melitensis. Adsunt enim litterę iussu eiusdem sacrę Congregationis 27. Ianuarij 1606. & 22. Martij 1608. quibus iniungitur inquisitori, vt circa ea peculiaria, quę sunt in vsu, & consuetudine apud hoc nostrum Tribunal (attigimus ex cis iam alibi diuersa) nihil ab ipso innouetur.

Secundum quas doctrinas, vel opiniones Doctorum in causis fidei Inquisitores procedere possunt? aut debent?

REGVLA CLXIII.

18 SI duæ aut plures sint auctorum opiniones circa expositionem iuris, vel circa doctrinam aliquam æquè probabiles, poterunt inquisitores sequi quam maluerint; quinimò sublato scandalo, nunc secundum vnam, nunc secundum aliam causas sancti Officij iudicare.

19 Verùm probabilius censetur, quod non possit inquisitor opinionem minus probabilem sequi, nisi fortè sit magis praxi recepta, vel ipse scit fore, vt sententia eius à supremo inquisito-
20 re reuocetur. Denique occurrentibus contrarijs Theologorum, & Canonistarum opinionibus, ita distinguendum, vt in processu iudiciali formando, & in alijs materialibus, & exterioribus ordinandis opinio Canonistarum
21 attendatur; Theologorum verò opinio præferri debeat in pertinentibus ad spiritualitatem, & veræ fidei cognitionem, ad definitionem, declarationem, & qualificationem actuum, ac propositionum, an sint hæreticales? vel alterius censuræ: in exemplum multæ propositiones qualificatæ ex doctrina Theologorum nostrorum traduntur. Melius tamen & tutius erit emergente tali casu cōsulere sacram Congregationem.

22 De materia primi, & secundi, ac tertij puncti huius Regulæ tractant copiosè in communi respectu quorumcumq; iudicum nostri Doctores Theologi, maximè recentiores, vt Salon. 2. 2. q. 63. art. 4. controuer. 1. Valent. 2. 2. disp. 5. quæst. 7. punct. 4. Vasquez 1. 2. qu. 19. art. 6. disp. 64. cap. 2. Sanchez in Decal. lib. 1. cap. 9. à num. 45. & alij. Generalem autem eorum doctrinam, omissis hinc inde controuersijs in particulari nostris iudicibus sanctæ Inquisitionis applicamus, & aliquali pro-
23 batione ostendimus. Ratio primi est, quia Iudex ex vi officij sui, & iustitiæ distributiuæ in æquali probabilitate diuersarum opinionum tàm in causis ciuilibus, quàm criminalibus, nō magis vni, quàm alteri partium litigantium debet bonū iudicij fauorabilis, sed vnaquæq; eo digna est; ergo sicut inter duos beneficio ecclesiastico æquè dignos datur optio, ita in sententijs ferendis; ergò poterit Inquisitor ex opinionibus æquè probabilibus, quam maluerit eligere, & secundum eam sententiam ferre.

24 Prædicta autem ratio pari modo probat secundum punctum, nimirùm quòd occurrentibus opinionibus Doctorum æquè probabilibus possit Inquisitor fidei, sicut quiuis alius iudex, bonum commune semper prospiciens, nunc secundum vnam, nunc secundum aliam iudicare, cessante tamen scandalo; imò quamuis hoc non cesset, & peccet iudex contra caritatem, non tenebitur restituere; quia non agit contra ius partium, & sententia eius est recta, attenta iustitia, ita Sanchez loc. cit. n. 45.

25 Quoad tertium est magis dubium, an quando iudex cognoscit, & tenet aliquam opinionem esse minus probabilem, possit secundum eam omissa probabiliori, sententiam ferre? affirmanter, & quidem non sine probabilitate respondent aliqui vt Salon citatus concl. 4. & Salas, 1. 2. q. 21. tract. 8. disp. vnica, sec. 12. n. 118. ob eam rationem, quia sic non temerè, nec imprudenter, sed rationabiliter agit. Ni-
26 hilominus oppositū, vt probabilius tenemus, quòd iudex, & consequenter quiuis inquisitor debeat è contra omissa minùs probabili, sequi in iudicando opinionem probabiliorem. Inde ostenditur; quia cùm agatur de suo iure cuiq; reddendo, secundùm merita causæ, tenetur iudex eam expedire, prout melius, & magis rationi consonum iudicauerit: alioquin acceptator personarum censebitur, sicuti censetur ille, qui digniori posthabito confert beneficium minus digno. Ita Sotus lib. 3. de iust. quæst. 6. art. 5. Ban. 2. 2. q. 63. art. 4. ac citati Valent.
27 Vasquez & Sanchez n. 47. Vbi cum ipso Vasquez n. 6. sic bene temperāt his verbis, nisi iudex, inquit, inferior esset, & opinio, quā minùs probabilē iudicat, esset magis praxi recepta; & crederet fore, vt minùs prudens à iudice superiore, ad quem appellatur, notaretur, eiusq; sententia reuocaretur, si lata esset iuxta opinionem, quam probabiliorem existimat, tunc enim potest opinionem minùs probabilē sequi; Quòd cū tanta sui honoris iactura, & tàm modico fructu munus suum obire minimè teneatur, hactenus Sanchez, cui prorsus adhęreo.

28 Notandus obiter ordo ab Inquisitore, sicut & à quouis iudice seruandus in eligendis opinionibus, ex eisdem Vasquez dict. cap. 2. n. 6. & Sanchez ibid. n. 48. scilicet vt sufficiens exa-

men circa ius, factumq; adhibeatur iuxta alle-
29 gata,& probata. Nam quando pars altera defi-
cit in probatione, aut quippiam necessariũ al-
legare omittit, iuxta ea sola, quæ allegauit, &
probauit, sententia ferenda est, & non secun-
dum probabiliorē sententiam, quam allegatis
allegandis, secuti essent iudices,nec alteri par-
ti allegāda, aut probanda aperire tenentur,
aut aliquid pertinens ad ius, factiuè probatio-
nem. Nam hoc Aduocati munus est, iudicis
autem tantum secundùm allegata & probata
iudicare, ita Sanchez totidem ferè verbis.

30 Circa vltimum, scilicet quando occurrunt
oppositæ Theologorum,& Canonistarum opi-
niones, cuinam standum? Decidunt egregiè
hoc dubium, præcipuè Ioañ. Rojas de hæresi
par. 1. num. 384. & sequent. Decian. in tract.
crimin. lib. 5. cap. 26. nũ. 5. Simanch. Cathol.
instit. tit. 54. num. 20. Sousa lib. 2. Aphor. c. 1.
n. 13. & præter alios ab ipso relatos, Farin. de
hæresi, quæst. 185. §. 1. n. 5. cum hac distin-
ctione, quòd in causis fidei, vbi agitur de mo-
do formandi processum, de indicijs, & proba-
tionibus ad citandum,carcerandum, torquen-
dum,puniendum, ac de ipsa pœna,& similibus
exterioribus, & materialibus opinio Canoni-
starum sit attendenda: ob eam rationem,quòd
illa talia ex iure canonico, & ex cognitione e-
31 ius, vt in plurimum pendeant. Si verò agatur
de alijs spectantibus ad spiritualitatem, vt de
actibus, & propositionibus definiendis,decla-
randis, & qualificādis,de intentione seu erro-
re mentis,ac de huiusmodi alijs,opinio Theo-
logorum præferri debeat; quia cum doctrina
fidei Theologiæ prorsus coniuncta sunt, & ab
hac tantùm Inquisitores lumen accipiunt ad
procedendum in causis fidei.

32 Vltimam partem præcedentis resolutionis
sic limitant citati Rojas, & Farin. quòd quan-
do dubitatur,an aliqua propositio, seu assertio
sit expressè damnata? decisio huius dubij ad
iuris canonici peritos pertineat, & hoc negari
nequit,cum propositiones,seu hæreses damna-
tæ in Decretalibus,Sexto, Clementinis,extra-
uagantibus,aut Bullis Pontificijs, & in Con-
cilijs reperiantur; iudicium verò de alijs ad-
huc non damnatis, sed damnabilibus, vel cen-
sura aliqua dignis ad Theologos spectat.

33 Quæres, quænam sunt propositiones dam-
nabiles,aut censura dignæ? Non occurret for-
tè opportunior locus satisfaciendi huic quæsi-
to,& standi promissis de varijs,& pluribus hu-
iuscemodi propositionibus tibi tradendis; se-
ligam præcipuas ex penè innumeris,quas qua-
lificant Theologi recentiores, maximè de no-
stra Societate Iesu, præ cæteris Lucius Tur-
rianus in disputationibus selectis, & centurijs,
atque iuxta triplicem Theologiam scholasti-
cam scilicet, positiuam, & moralem, ad quas
spectant,triplici etiam Regula tum in commu-
ni, tum in particulari per interrogationes, &
responsiones breuissimè comprehendam. Qua-
rum aliquas ita damnabiles censeri volo, vt
tamen Auctores illarum damnatione eximam.

34 Aduertendum autem prius in materia ista
de qualificandis, aut censura afficiendis pro-
positionibus pedetentim valde, ac maturè, e-
tiam perfecto, & præstantissimo Theologo esse
procedendum, ne fortè eueniat, vt incidat in
35 foueam, quam fecit. Nam si propositionem
Catholicam affectat quis esse hæreticam, vel er-
roneam, haud dubiè talis assertio hæresim, aut
errorem continet. Similiter si propositionem
aliquam probabilem habentem firmam ratio-
nem,quis qualificaret improbabilem; equidem
36 ipsa qualificatio esset improbabilis. Hinc fa-
ctum vt Pius V. & Gregorius XIII. damna-
uerint aliquas propositiones Michaelis Baij
propter censuras quas tribuerat aliquibus pro-
positionibus,ita Turrianus in selectis disputat.
p. 1. disputat. 4. dub. 6. versic. Sciendum au-
tem est &c.

*An & qualiter vterq; modus procedendi per ac-
cusationem, & denunciationem in causis
fidei sit vsu receptus?*

REGVLA CLXIV.

37 QVamuis modus procedēdi per accusatio-
nem in causis fidei semper olim in vsu fu-
erit, rarò tamen modò admittitur, nisi
ad instantiam partis. Quæ non necessariò ad
pœnam talionis se debet inscribere, sed vbi
apparuerit accusatio calumniosa,aliam calum-
38 niæ dignam luet accusator. Qui item si ab ac-
cusatione delicti hæresis iam porrecta desiste-
re voluerit, haud est facilè audiendus. Ad ac-
cusandum de crimine hæresis quæcumq; per-
sonæ sunt habiles,etiam inimicus, sumpta hæ-
39 resi strictè, sed eius dictum nihil probat. Mo-
dus autem procedendi per denunciationem
ad inchoandum processum in Tribunalibus
sanctæ inquisitionis frequentissimus est; sed ad
ipsum prosequendum,& quasi ad contestatio-
nem litis Promotor Fiscalis ex officio accusa-
re debet. Dein à quocumq; accusatio forme-
tur,fieri debet per libellum; erit tamen vali-
da,si verbaliter proponatur, modò à Notario
40 redigatur in scriptis. In ea deniq; non neces-
sariò exprimēdus locus aut dies commissi cri-
minis, nisi à reo petatur, & cum cautela vt in-
quisitori videbitur.

41 Coniungimus simul in hac Regula vtrum-
que modum procedendi in sancto officio per
accusationem, & denunciationem; quia de
hac parum superest dicendum præter copiosè
dicta toto capite vltimo libri præcedentis; v-
bi Regula 152. vers. Pro exprimenda &c. diffe-
rentias inter ipsas obiter explicuimus, vt cla-
42 rius pateficeret natura denunciationis. Nunc
ex professo de accusatione agimus,cuius natu-
ra in communi sic definitur. Accusatio est de-
latio alicuius criminis ad vindictam publicam
in iudicio,legitima interueniēte descriptione.
Ita Iulius Clarus § fin. q. 21. n. 1. Deciã. tract.
crim. lib. 3. cap. 1. n. 2. Ant. Gomez de delictis,
tit. Qualiter formetur accusatio, & alij com-
43 niter. Vnde sic bene infert Sousa lib. 2. Aphor.
cap. 2. n. 1. Accusatio in causa fidei est dela-
tio criminis contra fidem.&c.

Quòd

44 Quòd modus procedendi per viam accusa-
tionis fuerit olim semper in vsu apud Tribu-
nalia sanctæ Inquisitionis,atque eò Inquisito-
res vti potuerint, imo & cogere aliquando ad
accusandum hæreticos, patet ex doctrina D.
Thomæ, t. 2. quæst. 68. art. 1 adducta à nobis
dicta Regula 152.& ex communi aliorum Do-
ctorum, quòd scilicet attento iure naturali,
quiuis obligetur ad accusandum hæreticum,
vel apostatam, seu de heresi aut apostasia su-
spectum, si huius delictum ab illo sufficienter
probari valeat; ergò poterit Inquisitor ipsum
cogere ad talem accusationem faciendam,nam
correlatiua sunt, quem teneri,& cogi posse; ac
posito vno iuxta naturam correlatiuorum,ne-
45 cessariò ponitur aliud. Vide Ioan. Calder. in
tract. de hæreticis tub. de materia processuum
Inquisitionis num. 1. Decian. in tract. crimin.
lib. 5. c. 27. n. 4. Eymer. 3. par. Direct. de pri-
mo modo procedendi in causa fidei per accu-
sationem num. 67. & ibi Peñam Comment.
16. ac alios apud Farin. dict. q. 185. §. 1. num.
2. qui absolutè asserunt in causis fidei posse
procedi per accusationem, quod non dixissent,
si nunquam id fuisset vsu receptum, ergo fuit
aliquando in vsu.

46 Nihilominùs hic modus procedendi per vi-
am accusationis iam ferè recessit ab aula,& ra-
rò, aut nunquam admittitur, nisi ad instanti-
am partis, vel alicuius particularis volentis
accusare, & probare delictum contra fidem.
Tradunt ijdem Doctores, præcipuè Eymer. vbi
supra affirmans, quòd Inquisitor non debeat
facilè admittere istum modum procedendi per
accusationem, tanquàm inusitatum in causis
fidei, & accusatori valdè periculosum, ac liti-
giosum; si tamē accusator instet accusationem
recipi, nequeat Inquisitor eum reijcere,ita etiā
ibi Peña Com. 14. & Sousa dict. c. 1. n. 5.

47 Addit autem ibidem Eymer. in tali casu de-
bere accusatorem se inscribere ad pœnā talio-
nis, de quo longè disputat eius Coment. Franc.
Peña dicto Coment. 14. ac tandem illius sen-
tentiam, licèt magis consonam iuri comuni, &
Bullæ Pij V. incip. Cum primum, §. monemus
il. 2. meritò relinquit, ac concludit suffice-
re, si accusator, vbi accusatio calumniosa fue-
rit reperta, pœnam aliam calumnię dignam su-
48 stineat. Quæ resolutio multis semper placuit,
præcipuè Iacobo Siman. Cathol. inst. tit. 4. n.
7. Ioanni Rojas sing. 8. Sousæ lib. 2. Aphoris.
cap. 2. n. 4. & Farin. de hæresi quæst. 185. §. 6.
49 n. 33. & sequentibus. Quamquam n. 39. non
improbabiliter limitat, & ait, quòd pœna tali-
onis habet locum iuxta Bullam Pij V. quando
quis scientèr innocentem de crimine hæresis
formalis accusauit, quia in causa hæresis accu-
sator est etiam testis, at falsus testis pœna tali-
onis est puniendus; sed de hoc infrà.

50 Sequitur breuissimè expendendum illud, sit
ne audiendus accusator, quando iam de cri-
mine contra fidem accusauit aliquem, vult ab
accusatione desistere? Non esse facilè audien-
dum respondeo cum Deciano in tract. crimin.
lib. 5. cap. 28. n. 12. & Peña dict. Comment.
14. Qui inde sic ostendit; quoniam hoc crimē
grauissimum est, multumq; interest Reipubli-
cæ vt puniatur, in quo Iudex non minùs accu-
satorem ad docenda quæ detulit, quàm reum
ad purgāda, quæ negat, debet vrgere, vt opti-
mè sanciuerūt Imperatores l. vlt. in fine C. de
51 abolit. Atq; hoc ipsum censeo obseruandum
in eo, qui denunciat, qui si dicat falsò se denū-
ciasse, aut quid simile, non est facilè audiēdus;
ne fortè cum delato, aut cum testibus conuene-
rit: hæc ille, cui adhæret Sousa dict. c. 2. n. 9.

52 Circa illud autē conueniūt Doctores, quòd
in causis hæresis omnes ad accusandū admitti
possint, etiam personę de iure inhabiles ad de-
ferenda alia crimina; pupilli item, & minores;
dummodo sint doli capaces, & tutoris, seu cu-
53 ratoris auctoritate innixi; Quin & inimicus
ab accusando de hæresi strictè sumpta non re-
pellitur, si instet se velle accusare aliquem de
crimine hæresis, quia hoc aliqualiter est in fa-
uorem fidei. Illius tamen dictum nihil probat,
quia non deponit vt testis, nec potest testifica-
ri, vt infrà agendo de testibus, & exceptioni-
bus, videbimus. Tradunt vti certum Deci. l. 5.
c. 28. n. 5. & cap. 25. n. 7. Moscar. de probat.
lib. 2. concl. 857. num. 35. Rojas singul. 7. nu.
2. & Farin. dict. §. 3. n. 29. & 32.

54 Verùm hoc modo procedēdi per accusatio-
nem in causis fidei quoad particulares perso-
nas, quæ in sancto officio accusare poterāt, ho-
die iam ferè totaliter abolito, vti valdè incer-
to, & periculoso ipsi accusatori, ac negotio fi-
dei parùm vtili, successit loco eius modus pro-
cedendi per denunciationem, qua inchoatur
processus contra denunciatum hæreticum, vel
apostatam, aut suspectum de hæresi, vel aposta-
sia; estq; frequentissimus in sacris fidei Tribu-
nalibus, ob præceptum denunciandi per edi-
ctum Inquisitorum quibusuis iniunctū, vt ali-
55 bi à nobis traditū. Cæterùm cùm causa quæ-
uis tàm de iure naturali, quàm positiuo agatur
necessariò inter reum, & actorem, seu accusa-
torem, ad illum accusandum in sancto officio
Promotor fiscalis deputatur, qui calumniato-
ris pœnam non timet; cum ex officio accuset,
& hac eius accusatione processus continuatur,
quasi contestando litem inter reum, & ipsum;
56 Constant hæc omnia ex vsu, seu stylo cuiusque
Tribunalis sanctæ Inquisitionis, sicq; testantur
de eo Decian. cap. 28. n. 8. Simanch. Cathol.
instit. tit. 53. n. 4. Peña dict. Coment. 14. litt.
B. vbi ait, quòd cum hodie accusatoris persona
rarò admittatur, Fiscalis subintrat loco accu-
satoris, & non se subscribit; & clariùs præ cæ-
teris Farin. dict. §. 3. n. 4. vbi loquens de vsu
supremæ, & vniuersalis Inquisitionis Romanæ,
ita dicit, Qui enim, inquit, ad deferendum hæ-
reticos accedunt, non vt accusatores, sed vt
denunciatores recipiuntur, & postea accusa-
toris loco Promotor Fiscalis accusat, hæc ille;
atque idem prorsus est vsus nostri Tribunalis
Melitensis, me teste, spatio 36. annorum vti
Consultore.

57 Sed quid de forma accusationis in causis fi-
dei? A quocumque ea porrigatur, siue à per-
sona priuata, siue à Promotore Fiscali, semper
fieri debet in scriptis, seu per libellum oblatū,

& cum iuramento, quòd non malitiosè fiat.
58 Quamquam erit valida, etiamsi verbaliter tãtùm proposita, dumodo à Notario in scriptis
redigatur. Item non requiritur necessariò vt
in accusatione exprimatur locus, vel dies commissi criminis, nisi fortè reus id requirat, & In-
59 quisitor indicet expedire. Fieri tamen debet
loci, aut temporis expressio cũ tanta cautela,
vt nullum testes detrimentũ patiantur. Vnde
valde conuenit vt in plurimum non declaretur locus loci, nec tempus pręcisum, vt tali die,
tali hora in domo, in cubiculo &c. Hæc de forma accusationis vti certa, & vsu recepta tradunt præter alios Simanchas cathol. instit. tit.
4. à nu. 9. & tit. 41. n. 21. Peña 3. par. Direct.
Comẽnt. 14. Paramus de origine Inquisitionis
lib. 3. quæst. 9. n. 14. & cum alijs Farin. de hęresi q. 185. §. 3. num 30. & 42.

Quid? & quotuplex sit Inquisitio, ac qualiter per eam Inquisitores procedere possint, aut debeant?

REGVLA CLXV.

60 DEfinitur Inquisitio; Est informatio delicti, iudicis officio, & auctoritate facta.
Definitur in generalem, & specialem. Inquisitio Generalis est illa, quæ incerto delinquente,
fit per iudicem ad generaliter inquirendum,
quisnam delictum commiserit. Specialis verò
est illa, quæ fit contra particularem personam,
de cuius delicto iam Curia notitiam habuit.
61 Vtràque autem Inquisitione proceditur in
causis fidei, si nec accusatio, nec denunciatio
interueniat, & adsint sufficientia ad inquirendum indicia: imo quauis illarum superueniente non cessat inquisitio. Hæc verò contra de-
62 terminatam personam institui potest à pluribus: atque si isti sint in diuersis locis, præualet
inquisitio, & sententia illius, qui præuenit,
quòd si in eodem loco, debet fieri communicatio processuum inter ipsos.
63 Materia ista de inquisitione contra delinquentes, & de requisitis ad legitimè, & validè
inquirendum tractatur copiosissimè à Iuris vtriusque Doctoribus, præcipuè à Prospero Farin, tom. 1. lib. 1. toto tit. 1. per vndecim quæstiones longissimas; remitto te ad eum, & ad
Auctores, quos ipse copiosè de more refert; à
nobis hìc pauca pro nostro instituto attingen-
64 tur. Communis est omnium definitio Inquisitionis, & diuisio eius in generalem, & specialem propositio: cũ citato Farinacio illam bene declarat Martinus Delrius lib. 4. disquisit.
mag. sect. 2. assignans conditiones requisitas,
vt fiat iuridicè, & validè, quas tum hac, tum
65 Regula sequenti exprimemus. Vnde cum dicitur in definitione *Iudicis officio, & auctoritate facta* intelligi debet de Iudice competente, aliàs est nulla Inquisitio, ac totius processus
formatio, toto tit. C. si non à competente, Iudice, & tradit ibidem Farin. quæst. 1. num. 53.
Quinam sint Iudices competentes in causis fidei iam alibi tradidimus.

66 Particula definitionis, *Informatio delicti* intelligitur de delicto, à quo non fuit aliàs delinquens per iudicem fori externi absolutus,
aut gratiam delicti à Principe nõ impetrauit,
quamuis impetrauerit abolitionẽ (quæ conceditur à Principe ob lętitiam publicam, quæ
transacta, infra 30. dies innouatur iudicium)
item de delicto, à quo licèt fuerit absolutus delinquens per iudicem fori externi, non tamen
diffinitiuè, sed ab obseruatione tantùm iudicij, aut relaxatus sub fideiussione de se pręsen-
67 tando. Similiter de crimine publico, cuius habita fuit remissio per transactionem, licèt iustam cũ sola parte, non tamen cum fisco. Nam
de huiusmodi delicto in dictis casibus, & alijs,
quos cum Farin. q. 4. & 5. & cum Gomes. t. 3.
de delict. cap. pr. perdoctè exprimit Delrius
vbi supra, vers. sexto requiritur &c. & duobus
sequentibus.
68 Hinc deducitur applicando doctrinam generalem traditam ad causam fidei, quòd possit
Inquisitor nouis superuenientibus indicijs, iterum inquirere contra suspectum de hæresi,
aut de alio delicto, quod ad iudiciũ eius spectat, quamuis in prima inquisitione eũ inculpatum inuenerit. ita Sousa lib. 1. Aphor. c. 3.
69 cum Farin. q. 4. n. 27. & 28. Vbi multis discutit illud graue dubium, an actore non probante, etiam in causa criminali, si reus ipso instãte
absoluatur, vti absolui debet iuxta l. qui accusare C. de ęde, & l. ei qui dicit ff. de probat.
censeatur absolutus definitiuè, vt innocens,
seu potiùs tantùm ab obseruatione iudicij, ita
vt nouis superuenientibus indicijs iterum cõtra eum inquiri possit? Proponit *primo duas* è
diametro oppositas sententias, *adductis* pro
vtraq; & auctorum grauium, & efficacium ra-
70 tionum probationibus. Atq. resoluit tandem
pro parte posteriori, quòd sit absolutus tãtùm
ab obseruatione iudicij &c. saltẽ ex vi praxis,
& consuetudinis, allegatque consuetudinem
Franciæ cum Rebuff. in procem. constit. Franc.
glos. 5. num. 118. & Hispaniæ cum Couar. var.
resol. lib. 1. cap. 1. n. 8. & addit praxim Vrbis.
71 Quidquid tamen sit de alijs causis, & Tribunalibus, in nostris tamen sanctæ Inquisitionis,
& causis fidei nunquam absoluitur reus repertus inculpatus, nisi tantùm ab obseruatione
iudicij, ac consequenter superuenientibus nouis iudicijs denuò contra eum inquiri potest.
72 Constat clarè quid sit inquisitio tàm generalis, quàm particularis ex descriptionibus earum in Regula expressis. Per vtramque verò
posse Inquisitores procedere nullus dubitat,
etiam quando neq; accusator, neq; denunciator interuenit, si adsint sufficientia indicia ad
inquirendum specialiter; quia tunc Inquisitor
ex officio procedere, aut inquirere potest, ac
tenetur, ita Eymer. 3. par. Direct. n. 69. & ibi
Peña Comẽnt. 16. Farin. de hæresi quæst. 185.
73 §. 4. n. 46. Qui num. 48. cum citato Peña, &
cum Simanch. cathol. instit. tit. 44. n. 7. benè
addit, ad inquisitionem generalem, quæ semper ex officio fit, non requiri, quòd præcedat
diffamatio, aut indiciũ vllum; sed de hoc magis clarè Regula sequenti.

74 Vertitur tamen illud in dubiũ, an superueniente accusatione contra hæresim, cesset inquisitio, & procedendum sit per solam illam? Ratio dubitandi est, quia sic se res habet respectu aliorum criminum, quòd nõ sit vltra locus inquisitioni, vbi superuenit accusator; ergò idem erit respectu criminis ad sanctum officiũ spectantis; in idque videtur inclinare Repertorium inquit, verbo inquisitio, vers. si pèden-
75 te inquisitione. Nihilominus oppositum, vt verum prorsus tenendũ est, quauis scilicet accusatione superueniente (idem dicito à fortiori de denunciatione) in crimine læsæ Maiestatis diuinæ, & humanæ, adhuc inquisitionem iam prius incœptam continuari, ita Decian. in tract. crim. l. 5. c. 28. n. 9. Farin. loc. cit. §. 3. n. 31. & Rojas, singul. 8. cum Angelo in l. ea quidem, C. de accus. & in l. 1. §. 1. ff. de rei vend. ac ibid. cum Bernard. eius additionatore allegante cap. per hoc de hæreticis in 6. Atq; inde ostenditur quoad casum nostrum, quia valdè rationi consonum in fauorem fidei Catholicæ, vt in causa hæresis accusatio superueniens nõ tollat inquisitionẽ inchoatam, vt per vtramq; illa fortius impugnetur.

76 Tandem quid quando plures Inquisitores, siue ex iurisdictione ordinaria, siue ex delegata contra determinatam personam inquirere cõtingit, vti possunt, cuiusnam inquisitio prævalet? Cum Deciano crimin. lib. 5. c. 29. q. 3. Farin. de hæresi quæst. 185. nũ. 47. Sousa lib. 2. Aphoris. cap. 3. n. 13. & cum alijs sub hac distinctione de residentia in diuersis locis, aut in eodem breuissimè resoluo, si illi sint in diuersis locis prævalere debet illius inquisitio, & sententia, qui præuenit, etiamsi alius aliquando præueniat in captura inquisiti; quod cum particula limitatiua *aliquando*, consulto addidi (non enim semper fortè ita erit, vt videbimus infra) ob casum peculiarem, quem in confirmationem doctrinę traditæ hic paucis expressum volui.

77 Quòd si plures Inquisitores inquirentes in causa fidei contra determinatam personam fuerint in eodem loco, tunc communicatio processuum inter ipsos fieri debet. Ita Sousa ibidem ex mente aliorum. Sed de hac communicatione processuum opportunior infra occurret locus dicendi.

Ex quibus indicijs, ac qualiter per inquisitionem particularem procedendum Inquisitoribus in causis fidei?

REGVLA CLXVI.

78 AD inquisitionem generalem inchoandã nullum debet præcedere indicium; bene tamen aliquod, vt diffamatio, necessario etiam in crimine hæresis ad inquisitionem speciale.
79 Hæc autem si fiat contra personam vilem, aut eam, quę aliàs hęresim abiurauit, sufficit leuis suspicio; secùs, si fiat contra nobilem, aut bonæ famæ, imò secundum quòd maior est qualitas personæ, maiora ad inquirendum contra
80 ipsam exiguntur indicia. Non tamen debet constare de corpore delicti contra fidem, vt inquisitio specialis formetur, quidquid sit in alijs delictis. Deniq; exprimendum in libello inquisitionis tempus, quo illud fuit commissum, quando tale delictum est punibile certa hora, & tempore, in alia verò hora, & tempore nequaquam.

81 Suppono, vt prorsus certum, ac proinde non interrogo de hoc in titulo Regulæ præsentis, quòd haud sit requisitum vllum indicium ad formandam inquisitionem generalẽ; cùm hęc ex informationibus, seu notificationibus duntaxat extraiudicialibus inchoari possit, in qua si testes examinati iuridicè aliquem particularem nominant, contra nominatum formanda specialis inquisitio, vt benè docent Peña 3. par. Direct. Comment. 16. Farinac. q. 185. n. 46. & Delrius loco citato sect. 3. vers. inquisitio generalis &c.

82 Notandum hìc obiter posse contingere, vt dictę duę inquisitiones reperiantur simul circa eundem casum, vt quando constat, vel sunt sufficientia indicia de aliquo facto hęreticali v.g. de sortilegio qualificato, & omniuo ignoretur persona, quę fecit. Nam tunc possunt Inquisitores, & debent formare generalem inqui-
83 sitionẽ de persona, specialem verò de crimine. Quamquam non tenentur saltem regulariter interrogare omnes de populo; sed eos tantùm qui attentis circumstantijs, loci, temporis, &c. probabiliter scire præsumũtur, ita Peña 3. par. Direct. Comment. 16. Aragon. 2. 2. quęst. 79. art. 2. vers. His positis dico primo, & cum alijs Sousa lib. 2. Aphor. cap. 3. num. 8.

84 E contra verò quòd ad inquisitionem specialem, etiam in crimine contra fidem exigatur aliquod indicium, vt Inquisitor iuridicè procedat, nullus Doctorum in dubium vertit, & cum Farinacio quęst. 10. n. 49. & cum alijs optimè tradit ibidem Mart. Delrius adiuncta doctrina vera hùc spectante persequẽtia verba. Sine indicijs verò, inquit, vllis non liceret incipere, à speciali contra aliquem inquisitione; si tamen iudex procederet, posset reus opponere de nullitate inquisitionis ob defectum indiciorum. Si reus non opponeret, tunc adhuc valeret processus, nam hic defectus non inualidat, nisi reus opponat. Hæc Delrius, quę sunt pro praxi valde notanda.

85 Quodnam autem indicium sit sufficiens ad formandam inquisitionem specialem contra aliquem in causa fidei, controuertitur aliquantulum inter auctores. Nam plures ex eis absolutè affirmant sufficere illud, vel illa indicia, ex quibus sola leuis suspicio gignitur in mente iudicis, ob eam præcipuè rationem, quia in crimine læsæ Maiestatis humanę, vel ruinę magnę totius Reipublicę licitum est ex leui suspicione inquirere specialiter cõtra aliquem, & procedere; ergò multò magis id licebit in crimine læsæ Maiestatis Diuinæ, seu in destructione fundamenti Ecclesię Catholicę, nempe fidei per hęresim. ita sustinent Caldetinus in tract. de hęreticorũ &c. n. 10. vbi ait ex P. Federici Regis, leuem suspicionem sufficere ad examinandum

nandum suspectum de heresi, Rojas par. 2. de hęreticis n. 20. Afflictus in constit. Regni de hęreticis &c. rub. 1. n. 53. Bassius in tit. de hęreticis n. 16. & Carrer. in trac. de heret. n. 116.

86 Alij verò negantem partem omnino tuentur, quòd scilicet non sufficiat indiciū gignens leuem suspicionem tantum ad formandam cōtra aliquem specialem inquisitionem, & multò minus ad ipsum interrogandum, de quo infrà, ita refutatis Afflicto, & Carrerio per eum relatis, Simanch. Enchirid. Viol. Relig. tit. 41. & Cathol. instit. tit. 50. n. 28. vbi dicit ex leuibus indicijs iudicem moueri non debere ad suspicandum tam graue crimen de homine Christiano, ita etiam Peña 2. par. Direct. q. 55. Comm 80. Menoch. de pręsumpt. l. 1. q. 100. n. 1. & Iulius Clarus in pract. crimin. §. final. q. 6. n. 6. vers. item scias, qui requirit ad hoc, vt possit inquiri contra aliquem tanquàm hęreticum vehementem suspicionem.

87 Predictę duę sententię aliquo modo in cōcordiam reducuntur sub distinctione expressa in Regula, ita vt prima intelligatur de quauis persona vili, seu abiecta, ac de ea, quę aliquādo heresim abiurauit; secunda verò de homine honesto, ac bonę famę, vnde in proposito valde attendendam esse qualitatem personarum, docent idem Rojas n. 21. Peña, & Menoch. locis citatis, & Farin. de hęresi q. 185. §. 4. n. 57. quibuscum bene addit Sousa lib. 2. Aphor. cap. 3. o. 7. secundum quod maior est qualitas personę maiora exigi indicia, vt possit form ari specialiter inquisitio contra ipsam.

87 Quod est valde conforme ęquitati, & iustitię, vt ex se patet. Indicia autem maiora, seu grauia censentur communia ista, quę adducit Mart. Delrius vbi supra tota lect. 2. nimirùm 1. Testes. 2. Nominatio, socij criminis. 3. Fama, seu diffamatio. 4. Fuga à loco delicti. 5. Minę. De quibus, & de alijs indicijs minoribus, seu minus vrgentibus recurret occasio dicendi cū eodem Delrio quando agetur infra de citatione, & captura inquisiti.

88 Nunc supersunt duo expendēda ad inquisitionem, de qua hic agimus, spectantia: alterum quod quamuis in alijs delictis non exceptis ad inquirendum contra personam particularem, necessarium sit, vt constet de corpore delicti, quod latè ostendit ex mente aliorum Farin. tom. 1. tota ferè q. 2. in crimine tamen hęresis id non requiritur, neq; seruatur (an requiratur, & seruetur quandoq; ad condemnādum alibi videbimus) ita idem Farin. dict. q. 2. n. 25. cum Mascard. de probat. l. 2. conclus. 859. n. 1. & sequenti. Iulio Clar. in pract. q. 4. vers. scias tamen, & q. 55 vers. quomodo autē, Arnald. Albert. de agnos. asser. Cathol. & heret. qu. 25. dub. 1. n. 1. atq; cum alijs multis.

89 Ratio potissima differentię quoad hęresim est, quia hoc delictum solâ voluntate, seu intentione perficitur; ergò poterit institui inquisitio contra delinquentem, etiam quòd de illo aliter non constet, legendus etiam circa hoc Bald. l. Si quis nō dicam, vers. Venio ad oppositiones, C. de Episcop. & Cleric. vbi declarato qualiter ad procedendum criminaliter contra aliquem, debet constare de corpore delicti, sic limitando addit, istud tamen, inquit, fallit in heresi.

90 Alterum quod superest exponendum, pertinet ad circumstātiam temporis pro maiori declaratione, seu limitatione doctrinę traditę à nobis sub finem Regulę 164. n. 324. de nō exprimendo tempore commissi criminis, vt in plurimum &c. Nimirùm, quòd debeat exprimi quoticscumq; delictum est solum punibile certa die, aut certa hora; nequaquam verò alia die, seu hora; tunc talis dies, tempus, & hora inseri debet in libello inquisitionis, alias non

91 potest sequi condemnatio. Ratio est quia qualitas temporis, & illius particularis diei, aut horę est fundamentum inquisit. inquirentis, ideò pręcisè debet probari. Ita docet, & ostēdit Farin. tom. 1. quęst. 1. num. 19. cum Bart. l. non solùm §. sed vt probari, ff. de oper. noui nunciat. & l. libellorum num. 12. ff. de accus. cum Ant. Gomez in titul. qualiter formetur accusatio n. 4. & cum alijs.

CAPVT SECVNDVM.

De probationibus in communi, ac de prima earum, nempe de testibus tùm in genere, tùm in specie ad procedendum iuridicè in causis fidei.

PROOEMIOLVM.

1 QVod indicia ad inquisitionem specialem contra aliquem formandam in causis fidei requisita, vt traditum à nobis sub finem pręcedentis capitis, debeant esse probabilia, nec sufficiant improbabilia; & consequenter, quòd illa, antequam ad citatiōnē, & capturam inquisiti deueniatur, sint aliquo modo probanda, vt omninò certum supponunt, quicumq; de hac materia tractant Iuris vtriusq; Doctores, pręcipuè Simanch. Cathol. instit. tit. 50. n. 27. Rojas de hęreticis par. 2. n. 23. Eymer. 3. par. Direct. n. 73. vbi Peña Comment. 17. & Farin. quęst. 47. n. 11. & de heresi q. 185.

2 §. 4. n. 58. Vnde ordo doctrinę, atq; executionis, à quo ne tantillum quidem recedere curamus, ita postulat, vt statim de probationibus in communi, ac de prima earum, nempe de testibus, tùm in genere, tùm in specie aliquid dicamus, hisque & alijs dicendis sternatur via ad tradenda post de citatione, & captura reorum.

Proba-

Probatio quid? item quotuplex? qualis dein esse debet, maxime in crimine hæresis? & quos effectus causat?

REGVLA CLXVII.

3 DEfinitur probatio; Est ostensio rei dubiæ
per legitimos modos Iudici facienda in
causis apud ipsum iudicem controuersis. Di-
uiditur in plenam, & semiplenam: illa est pro-
batio plena, quę tantam fidem facit, quanta ad
finiendam controuersiam sufficit. Semiplena
verò est, quæ quasi dimidiam fidem facit. Sub-
diuitur illa in septẽ quasi species, hæc in qua-
4 tuor, omnes statim exprimendas. Probationes
autem in omnibus delictis, præcipuè in com-
missis contra fidem debẽt esse luce meridiana
clariores, vt suos causent effectus, nimirùm, vt
quis per plenam, & concludentem probatio-
nem, vti requiritur pro crimine hæresis con-
demnetur ad pœnam ordinariam: ad quam
haud sufficiunt duæ semiplenæ probationes si-
mul coniunctæ; secùs ad pœnam extraordina-
riam; sicut & vna sola ad eandem sufficiens est.
5 Variæ à varijs Doctoribus efformantur proba-
tionis definiones, vt illa ab Azone, & Accur-
sio in rub. C. eodem tit. Probatio est rei dubiæ
per argumenta ostensio, vbi per argumenta
intelligitur quæuis species probationis, sicque
censetur sufficiens secundum Hostiensem in
sũma tit. de probationibus. Abbatem, & alios
communiter dict. rub. extra de probar. quid-
quid immeritò contradicat, & iudicet eam in-
6 sufficientem Goffr. in sua summ. Qui ideò lon-
giusculè definit sic: Probatio est rei dubiæ per
testes, vel instrumenta, & plerumq; indicia, &
præsumptiones ostensio. Sed ista definitio me-
ritò ab Hostiensi loco cit. vti manca, & insuffi-
ciens reijcitur, eò quòd probatio fieri soleat
alijs modis, qui in Goffredi definitione non
continẽtur, vt per confessionem partis, per iu-
7 ramentũ &c. de quibus statim. Verùm dictis,
& quibusuis definitionibus omissis, placet om-
nino proposita in Regula ex Ioseph. Mascardo
tom. 1. de probat. quæst. 2. n. 17. quæ tametsi ex
se perspicua appareat; cum eodem tamen Ma-
scardo aliquantulum perpendenda.
8 Particula, *ostensio rei dubiæ*, adeò latè patet,
vt comprehendat omnia, quæ sub probatione
cadere possunt, vt constat ex l. rei appellatio-
ne, & ex alijs, ff. de verb. signific. nempe quæ-
cumq; sunt dubia, vel ex se, vel quia negantur:
nam per negationem adiectã præcipuè à parte
opposita, fieri rem dubiam, atq; ideo in iudi-
cio probandam deducitur ex l. si debitor ff. de
petit. hæred. & ex cap. cum bonæ, de probato,
& ex cap. fin. de restit. spol. Quæ enim iudici
sunt manifesta, non est cur probentur l. si verò,
§. pro rei ff. qui satisd. cog. & ostendit bene
Hostiensis in summ. tit. de probat. vers. quid
9 debeat probari. Particula item, *per legitimos
modos*, complectitur omnes formas, seu quasi
species probationum, de quibus paulò post, &
indicat probationes secundum normam legis
fieri debere, vt bene notat ibid. Hostiens. vers.
10 & qualiter. Dein particula, *Iudici facienda*
denotat fidem, seu probationẽ esse faciendam
iudici, & non aduersario, l. inter stipulantem
§. 1. ff. de verb. oblig. & l. quinquaginta cum
Glos. ibi, ff. de probat. Tametsi aliquoties non
solùm post factum, sed etiam ab initio esse fa-
ciendam fidem aduersario, elicitur ex cap. cũ
in iure, de offic. delegati, & ex alijs, traditque
11 idem Hostien. loc. citato. Tandem particula
In causis apud ipsum iudicem controuersis, de-
monstrat, nulla alia esse probanda, nisi quæ ne-
cessariò ad causam apud ipsum iudicem agita-
tam pertinent, l. ad probationem C. de prob.
Atq; hæc cum Mascard. citato pro declaranda
definitione probationis tradita.
12 Diuisiones similiter probationis multiplices
à Doctoribus assignantur: nam ex Tancredo
Oldendorp. in suo breui compendio probat.
diuidit in sex eius formas, seu species; Hostien.
verò vbi sopra in nouem comprehẽsas his car-
minibus:

Aspectus, sculptum, testis, notaria, scriptum.
Iurans, cõfessus præsumptio, fama probant.

quamuis non explicet hoc ordine, quo in car-
minibus continentur. Quibus nouem Baldus
in rub. de probar. addidit decimam formam
probandi per coniuncturam hominis. Alij ali-
13 às adducunt, maximè eam, quæ fit per indicia
indubitata. De quibus omnibus lege cætero-
rum Scriptorum circa hanc materiam proba-
tionum verum antesignanũ Ioseph. Mascardũ
citatum, quæst. 4. sicut & de alijs tribus for-
mis probandi, iam valde reprobatis à Concil.
Trident. sess. 25. cap. 19. & à Bullis Pontificijs,
nempe per duellum, per ferrum ignitum, & per
aquam frigidam, &c.
14. His autem sic obiter tactis iam agendum
cum eodem Mascardo num. 11. de celebri illa
bimembri diuisione probationis in plenam,
seu concludentem, & semiplenam, seu non in-
tegram, quæ desumitur ex iure l. 3. §. eiusdem
quoque, & ibi Glos. in verb. speciem ff. de te-
stibus, plena probatio adeò dignior, & perfe-
ctior est, vt appellatione probationis absolu-
tè, & sine alio addito, plena intelligatur, & non
semiplena, ex l. Lucius, ff. de condit. & demõst.
& ex Glos. super, cap. statutum de rescrip. in 6.
15 Probatio item plena, teste ipso Mascard. ibid.
num. 15. sic describi solet, est illa, quæ tantam
fidem facit, quanta ad finiendam controuersiã
sufficit. Subdiuiditur verò ipsa completè in
septem eius formas, seu species præcipuas, sub
quibus comprehẽduntur, quæ ab alijs Docto-
ribus vltra vt dictum assignantur, ita idem
16 Mascardus num. 16. Prima species plenæ pro-
bationis fit per testes, de qua nos plurima Re-
gulis sequentibus. De alijs etiam sex infra suo
loco dicetur, secundum quòd iudicabitur re-
quisitum pro nostro instituto; nunc sat erit eas
exprimere. Secunda itaq; fit per instrumentũ,
seu scripturam. Tertia per confessionem par-
tis, aut inquisiti. Quarta per euidentiam facti.
Quinta per iuramentum, saltem actori, vel reo
à iudice delatum. Sexta per præsumptionem
iustam, ac coniecturis verisimilibus, vel indi-
cijs indubitatis fundatã. Septima per famam,
aut

nandum suspectum de hęresi, Rojas par. 2. de hęreticis n. 20. Afflictus in constit. Regni de hęreticis &c. tub. 1. n. 53. Bassius in tit. de hęreticis n. 16. & Carrer. in trac. de hęret. n. 116.

86 Alij verò negantem partem omnino tuentur, quòd scilicet non sufficiat iudiciū gignens leuem suspicionem tantum ad formandam cōtra aliquem specialem inquisitionem, & multò minùs ad ip̄sum interrogandum, de quo infrà, ita refutatis Afflicto, & Carretio per eum relatis, Simanch. Enchirid. Viol. Relig. tit. 41. & Cathol. instit. tit. 50. n. 28. vbi dicit ex leuibus indicijs iudicem moueri non debere ad suspicandum tam graue crimen de homine Christiano, ita etiam Peña 2. pat. Direct. q. 55. Comm 80. Menoch. de pręsumpt. l. 1. q. 100. n. 1. & Iulius Clarus in pract. crimin. §. final. q. 6. n. 6. vers. item scias, qui requirit ad hoc, vt possit inquiri contra aliquem tanquàm hæreticum vehementem suspicionem.

87 Prędictæ duę sententię aliquo modo in cōcordiam reducuntur sub distinctione expressa in Regula, ita vt prima intelligatur de quauis persona vili, seu abiecta, ac de ea, quę aliquādo hęresim abiurauit; secunda verò de homine honesto, ac bonę famę, vnde in proposito valde attendendam esse qualitatem personarum, docent idem Rojas n. 21. Peña, & Menoch. locis citatis, & Farin. de hęresi q. 185. §. 4. n. 57. quibuscum bene addit Sousa lib. 2. Aphor. cap. 3. o. 7. secundum quod maior est qualitas personę maiora exigi indicia, vt possit form. ari specialiter inquisitio contra ipsam.

87 Quod est valde conforme æquitati, & iustitię, vt ex se patet. Indicia autem maiora, seu grauia censentur comunia ista, quę adducit Mart. Delrius vbi supra tota lect. 3. nimirùm 1. Testes. 2. Nominatio, socij criminis. 3. Fama, seu diffamatio. 4. Fuga à loco delicti. 5. Minę. De quibus, & de alijs indicijs minoribus, seu minùs vrgentibus recurret occasio dicendi cū eodem Delrio quando agetur infra de citatione, & captura inquisiti.

88 Nunc supersunt duo expendēda ad Inquisitionem, de qua hic agimus, spectantia: alterum quod quamuis in alijs delictis non exceptis ad inquirendum contra personam particularem, necessarium sit, vt constet de corpore delicti, quod latè ostendit ex mente aliorum Farin. tom. 1. tota ferè q. 2. in crimine tamen hęresis id non requiritur, neq; seruatur (an requiratur, & seruetur quandoq; ad condemnādum alibi videbimus) ita idem Farin. dict. q. 2. n. 25. cum Mascard. de probat. l. 2. conclus. 859. n. 1. & sequenti. Iulio Clar. in pract. q. 4. vers. scias tamen, & q. 55 vers. quomodo autē, Arnald. Albert. de agnosc. asser. Cathol. & hęret. qu. 25. dub. 1. n. 1. atq; cum alijs multis.

89 Ratio potissima differentię quoad hęresim est, quia hoc delictum solā voluntate, seu intentione perficitur; ergò poterit institui inquisitio contra delinquentem, etiam quòd de illo aliter non constet, legendus etiam circa hoc Bald. l. Si quis nō dicam, vers. Venio ad oppositiones, C. de Episcop. & Cleric. vbi declarato qualiter ad procedendum criminaliter contra aliquem, debet constare de corpore delicti, sic limitando addit, istud tamen, inquit, fallit in heresi.

90 Alterum quod superest exponendum, pertinet ad circumstātiam temporis pro maiori declaratione, seu limitatione doctrinę traditę à nobis sub finem Regulę 164. n. 324. de nō exprimendo tempore comissi criminis, vt in plurimum &c. Nimirùm, quòd debeat exprimi quotiescumq; delictum est solum punibile certa die, aut certa hora; nequaquam verò aliàs, dic, seu hora; tunc talis dies, tempus, & hora inseri debet in libello inquisitionis, aliàs non

91 potest sequi condemnatio. Ratio est quia qualitas temporis, & illius particularis diei, aut horę est fundamentum inquisit. inquirentis, ideò pręcisè debet probari. Ita docet, & ostēdit Farin. tom. 1. quęst. 1. num. 19. cum Bart. l. non solùm §. sed vt probari, ff. de oper. noui nunciat. & l. libellorum num. 12. ff. de accus. cum Ant. Gomez in titul. qualiter formetur accusatio n. 4. & cūm alijs.

CAPVT SECVNDVM.

De probationibus in communi, ac de prima earum, nempe de testibus tùm in genere, tum in specie ad procedendum iuridicé in causis fidei.

PROOEMIOLVM.

1 Qvod indicia ad inquisitionem specialem contra aliquem formandam in causis fidei requisita, vt traditum à nobis sub finem precedentis capitis, debeant esse probabilia, nec sufficiant improbabilia; & consequenter, quòd illa, antequam ad citationē, & capturam inquisiti deueniatur, sint aliquo modo probanda, vt omninò certum supponunt, quicumq; de hac materia tractant Iuris vtriusq; Doctores, pręcipuè Simanch. Cathol. instit. tit. 50. n. 27. Rojas de hęreticis par. 2. n. 23. Eymer. 3. par. Direct. n. 73. vbi Peña Comment. 17. & Farin. quęst. 43. n. 11. & de hęresi q. 185.

2 §. 4. n. 58. Vnde ordo doctrinę, atq; executionis, à quo ne tantillum quidem recedere curamus, ita postulat, vt statim de probationibus in communi, ac de prima earum, nempe de testibus, tùm in genere, tùm in specie aliquid dicamus, hisque & alijs dicendis sternatur via ad tradenda post de citatione, & captura reorum, n.

Proba-

Probatio quid? item quotuplex? qualis dein esse debet, maximè in crimine hæresis? & quos effectus causat?

REGVLA CLXVII.

3 DEfinitur probatio; Est ostensio rei dubiæ per legitimos modos Iudici facienda in causis apud ipsum iudicem controuersis. Diuiditur in plenam, & semiplenam: illa est probatio plena, quę tantam fidem facit, quanta ad finiendam controuersiam sufficit. Semplena verò est, quæ quasi dimidiam fidem facit. Subdiuitur illa in septē quasi species, hæc in qua-
4 tuor, omnes statim exprimendas. Probationes autem in omnibus delictis, præcipuè in commissis contra fidem debēt esse luce meridiana clariores, vt suos causent effectus, nimirùm, vt quis per plenam, & concludentem probationem, vti requiritur pro crimine hæresis condemnetur ad pœnam ordinariam: ad quam haud sufficiunt duæ semiplenæ probationes simul coniunctæ; secùs ad pœnam extraordinariam; sicut & vna sola ad eandem sufficiens est.
5 Variæ à varijs Doctoribus efformantur probationis definiones, vt illa ab Azone, & Accursio in rub. C. eodem tit. Probatio est rei dubiæ per argumenta ostensio, vbi per argumenta intelligitur quæuis species probationis, sicque censetur sufficiens secundum Hostiensem in summa tit. de probationibus. Abbatem, & alios communiter dict. rub. extra de probat. quidquid immeritò contradicat, & iudicet eam in-
6 sufficientem Goffr. in sua summ. Qui ideò longiusculè definit sic: Probatio est rei dubiæ per testes, vel instrumenta, & plerumq; indicia, & præsumptiones ostensio. Sed ista definitio meritò ab Hostiensi loco cit. vti manca, & insufficiens reijcitur, eò qòd probatio fieri soleat alijs modis, qui in Goffredi definitione non continētur, vt per confessionem partis, per iu-
7 ramentū &c. de quibus statim. Verùm dictis, & quibusuis definitionibus omissis, placet omnino proposita in Regula ex Ioseph. Mascardo tom. 1. de probat. quæst. 2. n. 17. quæ tametsi ex se perspicua appareat; cum eodem tamen Mascardo aliquantulum perpendenda.
8 Particula, *ostensio rei dubia*, adeò latè patet, vt comprehendat omnia, quæ sub probatione cadere possunt, vt constat ex l. rei appellatione, & ex alijs, ff. de verb. signific. nempe quæcumq; sunt dubia, vel ex se, vel quia negantur: nam per negationem adiectā præcipuè à parte opposita, fieri rem dubiam, atq; ideo in iudicio probandam deducitur ex l. si debitor ff. de pet. n. hæred. & ex cap. cum bonæ, de probato, & ex cap. fin. de restit. spol. Quæ enim iudici sunt manifesta, non est cur probentur l. si verò, §. pro rei ff. qui satisd. cog. & ostendit bene Hostiensis in summ. tit. de probat. vers. quid
9 debeat probari. Particula item, *per legitimos modos*, complectitur omnes formas, seu quasi species probationum, de quibus paulò post, & indicat probationes secundum normam legis fieri debere, vt bene notat ibid. Hostiens. vers.
10 & qualiter. Dein particula, *Iudici facienda*, denotat fidem, seu probationē esse faciendam iudici, & non aduersario, l. inter stipulantem §. 1. ff. de verb. oblig. & l. quinquaginta cum Glos. ibi, ff. de probat. Tametsi aliquoties non solùm post factum, sed etiam ab initio esse faciendam fidem aduersario, elicitur ex cap. cū in iure, de offic. delegati, & ex alijs, traditque
11 idem Hostien. loc. citato. Tandem particula *In causis apud ipsum iudicem controuersis*, demonstrat, nulla alia esse probanda, nisi quæ necessariò ad causam apud ipsum iudicem agitatam pertinent, l. ad probationem C. de prob. Atq; hæc cum Mascard. citato pro declaranda definitione probationis tradita.
12 Diuisiones similiter probationis multiplices à Doctoribus assignantur: nam ex Tancredo Oldendorp. in suo breui compendio probat. diuidit in sex eius formas, seu species; Hostien. verò vbi supra in nonem comprehēsas his carminibus:

Aspectus, sculptum, testis, notaria, scriptum.
Iurans, cōfessus præsumptio, fama probauit.

quamuis non explicet hoc ordine, quo in carminibus continentur. Quibus nouem Baldus in rub. de probat. addidit decimam formam probandi per coniuncturam hominis. Alij ali-
13 as adducunt, maximè eam, quæ fit per indicia indubitata. De quibus omnibus lege cæterorum Scriptorum circa hanc materiam probationum verum antesignanū Ioseph. Mascardū citatum, quæst. 4. sicut & de alijs tribus formis probandi, iam valde reprobatis à Concil. Trident. sess. 25. cap. 19. & à Bullis Pontificijs, nempe per duellum, per ferrum ignitum, & per aquam frigidam, &c.
14 His autem sic obiter tactis iam agendum cum eodem Mascardo num. 11. de celebri illa bimembri diuisione probationis in plenam, seu concludentem, & semiplenam, seu non integram, quæ desumitur ex iure l. 3. §. eiusdem quoque, & ibi Glos. in verb. speciem ff. de testibus, plena probatio adeò dignior, & perfectior est, vt appellatione probationis absolutè, & sine alio addito, plena intelligatur, & non semiplena, ex l. Lucius, ff. de condit. & demōst. & ex Glos. super, cap. statutum de rescrip. in 6.
15 Probatio irem plena, teste ipso Mascard. ibid. num. 15. sic describi solet, est illa, quæ tantam fidem facit, quanta ad finiendam controuersiā sufficit. Subdiuiditur verò ipsa complete in septem eius formas, seu species præcipuas, sub quibus comprehēduntur, quæ ab alijs Doctoribus vltra vt dictum assignantur, ita idem
16 Mascardus num. 16. Prima species plenæ probationis fit per testes, de qua nos plurima Regulis sequentibus. De alijs etiam sex infra suo loco dicetur, secundum quòd iudicabitur requisitum pro nostro instituto; nunc sat erit eas exprimere. Secunda itaq; fit per instrumentū, seu scripturam. Tertia per confessionem partis, aut inquisiti. Quarta per euidentiam facti. Quinta per iuramentum, saltem actori, vel reo à iudice delatum. Sexta per præsumptionem iustam, ac coniecturis verisimilibus, vel indicijs indubitatis fundatā. Septima per famam,

aut

aût pér diffamationcm, vel infamiam in criminalibus causis,&c.

17 Semiplena irem probatio definitur à Mascardo quæst. 4. num. 17. Sic, est illa, per quam rei gestæ fides aliqua fit iudici, non tamen tanta, vt iure eam debeat sequi in sententia dicenda & statim assignat quatuor eius spe-
18 cies. Prima cum vnus testis pro actore, vel reo deponit, quæ late discutitur ab eodem Mascardo quæst. 11 adiunctis duabus ampliationibus, & sex limitationibus, quas apud
19 eum videas, si lubet. Secunda est, cum de scripto dubitatur, tunc fit comparatio scripturarum, & iurium, de qua etiam ipse Mascar-
20 dus quæst. 12. Tertia est quæ prouenit ex priuatis scripturis, quibus non est adhibenda plena fides, vt ex communi Doctorum affert Ioan. Andreas in cap. causam quæ, de proba-
21 tionibus. Quarta est præsumptio non vrgens seù orta ex coniecturis, vel indicijs dubijs. Sed hæc omnia ex dicendis infra clarius innotescent.

22. Quod autem in criminibus, & maximè in crimine contra fidem probationes debeant esse luce meridiana clariores, vt suos causent effectus condemnandi, docent omnes, præcipuè Albert. rubri de hæreticis num. 10. qui a fortiori pro casu nostro probat, quia si hoc ita se habet in alijs delictis, quanto magis in delicto hæresis, quod grauius est, & in quo de maiori periculo agitur. item Decian. crimin. lib. 5. cap. 35. n. 20. Mascard. lib. 2. concl. 856. n. 26. & Simanc. Cathol. instit. tit. 51. de probat. n. 11. Ratio vniuersalis pro quibuscumq. causis hæc est, quia vt bene aduertit Panormit. in cap.
23 Tertio loco n. 11. de probat. Gradatim sic proceditur in iudicio, nimirum cum causa aliqua introducitur per actorem, & negatio sequitur per reum, iudex adducitur in dubitationem, nam non præsumit adhuc, nec pro actore, nec pro reo. Si addatur aliquod leue indicium vel argumentum, adducitur ad suspicandum, si argumenta insurgant fortiora, incipit opinari, opinio tamen non sufficit ad fidem, & credulitatem; quòd si adhùc aliquo alio magis fulciatur probatio, tunc iudex completè credulitatem, & fidem attingit, ergò cum ipse huc perueniat, & ad iuste, legitimeq. iudicandum quasi manu ducatur per probationes; meritò istæ debent esse luce meridiana clariores; quod magis locum habet in causis criminalibus, ne reo, vel actori aliquod damnum irreparabile inferatur, & multò magis in causis fidei, eò quod in his de re maioris momenti agatur.

24 Circa materiam hanc nostram equidem certum est ferè apud omnes ad condemnandum aliquem, & infligendam ei pœnam ordinariam pro crimine hæresis requiri plenam, & concludentem probationem, & non sufficere vllam tantum semiplenam. Ita Simanc. cathol. instit. tit. 50. n. 21. Decian. crim. lib. 5. cap. 35. n. 20. Roias de hæres. par. 2. assert. 6. n. 150. & Farin. cum multis alijs ab ipso adductis, de
25 hæresi quæst. 187. §. 1. n. 2. Quidquid nimis rigorosè dicat Vmbert. Locat. in iudicial. Inquisitorum, verb. hæreticus n. 22. quòd possit procedi ad dictam condemnationem pęnæ ordinariæ per semiplenam probationem prouenientem ex præsumptionibus, seù indicijs, licet non indubitatis. Sed de hoc opportunius
26 capite sequenti à nobis dicetur: Quod autem semiplena probatio sit sufficiens ad condemnandum pœna extraordinaria, seu arbitraria nullus est qui dubitet, & præter Simanc. tit. 51. n. 5. & Farin. dict. §. 1. n. 7. & 9. affert Peña 2. par. Direct. Comment. 80. approbans etiam contra Vmbert. quod diximus numero præcedenti.

27. Verùm superest discutiendum, aliquantulum inter Doctores controuersum, an duæ semiplene probationes simul iunctæ sufficiunt in causa fidei ad condemnandum aliqnem pęna ordinaria? Partem affirmantem mordicus tenent Vmbettus Lucatus in praxi, verb. testis idque ipse à fortiori, Rojas singul. 188. n. 16. & Iosephus Sesse tom. 4. decis. Regni Aragon. deciss. 477. n. 24. Inde ostenditur, quia cum ambę tendant ad eundem finem, & se inuicem adiuuent & corroborent, vim & effectum plenæ probationis obtinebant; atque hæc pro-
28 babilis est. Nihilominus pars negans vti benignior, & probabilior magis placet ob contrariam rationem, quia cum quæuis semiplena probatio in suo ordine diuersa sit, non videtur posse cum alia coniungi ad præstandum talem effectum, ita cum Simanc. Farin. & Peña citatis, Castrus Palaus tom. pr. tract. 4. disp. 8. princ. 10. n. 7. Sousa lib. 2. Aphor. cap. 5. n. 10.
29 & Diana 4. par. tract. 7. resol. 30. Qui admittit ptimam sententiam casu quo simul cum duabus semiplenis probationibus, essent alia indicia: quamquam addit neque hoc modo recipi illam in praxi apud Inquisit. Hispaniæ.

An, & qualiter in causis fidei testes non solum legitimi, & idonei, sed inhabiles etiam, ac non idonei deponere valeant.

REGVLA CLXVIII.

30 Qvamuis in criminalibus absolutè loquendo testes debeant esse idonei, ac omni exceptione maiores in crimine tamen hæresis, & in alijs exceptis admittuntur inhabiles, & minus idonei (excipe inimicum capitalem ex odio priuato) etiam quando proceditur per viam accusationis, tàm contra inquisitum,
31 quàm pro ipso. Sed isti non plenè probant, nisi sint plures, quam duo, concurrentibus alijs circumstantijs, maximè in aliquo casu dif-
32 cilis probationis. Testis autem inhabilitas, quæ ipsum a testificando prorsus non excludit, suppletur etiam in crimine hæresis, ex adminiculis, & coniecturis; atque ex præstantissima fide alterius testis, quo ad torquendũ; & ad condemnandũ pęna extraordinaria, non verò
33 ordinaria. Vnde a fortiori ad hanc infligendã, nunquam vnicus testis sufficit, benè tamen duo vt in plurimũ integri, ac omni exceptione maiores.

34 Ma-

34 Materia ista testium valdè difficilis est, atque
adeò ampla, & copiosa vt multi Scriptores,
multos de ea tractatus ediderint, præcipuè
Ioan. Baptista Zilitus vigintiduos vberrimos,
ad quem remittit Lectores Mascardus tom. 1.
quæst. 5. n. 1. sed ego ipsos remitto ad scriben-
tem eruditissimum magis recentiorem, nempè
Prosperum Farinacium, qui præter alia, quæ
alibi copiosè ipse tradit, protulit in lucem in-
tegrum, & magnum volumen hac de re sola,
quadraginta duabus oppositionibus elabora-
rum, egregia quidem methodo, nempè 16.
contra personas testium, & 10. contra ipsorum
dicta, ac 16. contra formam examinis eorum-
dem, hincq; ad saturitatem quæcumque vni-
uersam materiam testium respicientia omnes
35 haurire poterunt. Nos paucis Regulis ea so-
lum in specie hauriemus, quæ faciunt pro no-
stro instituto testificandi, & probandi in causis
fidei, attingentes quandoq; obiter quæ atte-
stationibus quibuscumq; sunt communia.

36 Supponendum primò ex iure quoduis cri-
men fidei Catholicæ oppositum testibus pro-
bari patet ex cap. vt officium §. Verùm, & cap.
Accusatus, §. licèt de hæreticis in 6. & cap. cũ
ad sedem, §. nos prioris extra de testibus, &
affert benè Mascardus de probat. lib. 2. con-
37 clus. 855. n. 1. cum alijs. Quod adeò verum
est, vt secundum Archidiac. in d. cap. Vt offi-
cium nu. 9. Ioannem Rojas sing. 42. & sing. 70.
ac singul. 196. Eymer. 3. par. Direct. q 62. & ibi
Peñam, comment. 111. citatum, Mascard. con-
clus. 857. n. 16. & communiter omnes in cri-
mine hæresis cogi, & compelli possint testes ad
se examinandum, non obstante quouis eorum
38 priuilegio. Imò testis recusans in causa hæ-
resis examinari suspectus redditur, & tanquam
fautor, vel celator hæreticorum puniri potest,
ita Felin. de hæresi, quæst. 187. §. 6. num. 3. cum
39 Peña citato, vers. sed opportunè hic. Vbi benè
id limitat, nisi quis citaretur ad testificandum
contra affines, vel consanguineos, aut ami-
cissimos, nam tunc quamuis posset puniri ob
inobedientiam, non tamen de fautoria, aut de
hæresi habendus esset suspectus.

40 Supponendum secundò testes esse in dupli-
ci differentia, nimirum alios idoneos, seù habi-
les, alios inhabiles, seù non idoneos ad illos itẽ
constituendos varias requiri conditiones sub
his duobus carminibus ex Syluest. & Armilla,
verb. Testis nu. 1. comprehensas.

Conditio, sexus, ætas, discretio, fama,
Et fortuna, fides, in testibus ista requires.

41 Testis itaque idoneus, aut habilis, aut inte-
ger, vel legitimus, aut omni exceptione maior
(Synonymæ fere sunt particulæ istæ, teste Sou-
sa citando) est ille, qui habet prædictas con-
ditiones, vel cui nulla exceptio opponi potest.
42 E contra testis inhabilis, seù non idoneus est
ille, qui per aliquam exceptionem in toto, vel
in parte repellitur, ita ex cap. placuit de testib.
cum Glos. ibi, verb idonei desumitur, affertq;
Farinacius tom. 2. quæst. 62. in præludio.

43 De quibus igitur intelligitur doctrina in
prima suppositione ex iure tradita, quòd cri-
men hæresis testibus probetur? clarum est (vt
iam ad ostensionem Regulæ per singulas par-
ticulas accedamus) saltem intelligi necessariò
de idoneis, seu habilibus, nec circa hos vllus
44 vnquam dubitauit. De inhabilibus, seu minus
idoneis potest esse dubitatio, quia apud Do-
ctores paria censentur testes nullos inducere,
aut inducere sed inhabiles seu non idoneos, ita
cum Anchar. in cap. 1. num. 2. extra de testibus,
Fulg. Campeg. & alijs multis ab ipso relatis tra-
dit Farinacius quæst. 62. à num 19. & ostendit
copiosè id solum habere in quibusque generi-
bus causarum etiam ciuilium; sed multò magis
criminalium, cum in istis absolutè loquendo
testes idonei, & omni exceptione maiores re-
quirantur, ex mente omnium, præcipuè Ma-
scard. lib. 2. de probat. concl. 459. nu. 6. Albert.
de agnoscen. assert. quæst. 34 nu. 4. & Farin. ibi-
45 dem num. 22. Qui benè addit num. 26. quod si
iudex admiserit testes inhabiles, & non admit-
tendos ad se examinandum, possit pars a tali
admissione appellare, secundum textum in ca-
pit. ex parte, sub vers. licet autem, ibi post ap-
pellationem, extra de testibus, & notant hoc
loco Abb. num. 1. & 8. Felin. num. 12. & Ioan.
Andr. num. 5.

46 Nihilominùs, quidquid sit de prædictis, quę
non spectat ad nostrum institutum magis di-
scutere, in quibusuis criminibus exceptis, ex
lęsæ maiestatis, latrocinijs, simoniæ, & alijs prę-
cipuè in crimine hæresis inhabiles, & alias non
admittendi, testes possunt, & debent admitti,
tàm pro reo, quam contra reum, excepta limi-
tatione; de qua paulo post, est communis sen-
tentia iuris vtriusque peritorum, vt testantur,
& eam sequuntur Iulius Clarus in pract. quæst.
24. vers. Sciendum est tamen. Hippol. Riminal.
lib. 5. cons. 254. n. 29. Mascard. de probat. lib. 3.
concl. 1359. num. 15. & post multos, quos citat
Farin. quæst. 62. à num. 81. qui eam dicit veris-
47 simam esse. Atque particulariter de crimine
hæresis habetur expressè cap. in fidei fauorem,
de hæreticis in 6. & cap. accusatus, §. licèt, eo-
dem tit. neque hoc maiori indiget probatio-
ne; sed tantum animaduersione, quòd ita se
habeat, etiam quando proceditur per viam
accusationis, vt inhabilitas non repellat testes,
hoc benè docent Archidiac. d. cap. in fidei fa-
uorem, Mascard. de probat. lib. 2. concl. 857.
num. 30. & Farin. ibid. num. 86. inde ostenditur
quia in textu dicto cap. in fidei fauorem, non
distinguitur de modo procedendi per viam in-
quisitionis, aut per viam accusationis; ergò nec
nos distinguere debemus, cum par sit ratio in
vtraque via quoad facultatem producendi te-
48 stes inhabiles in causa hæresis. Nunc superest,
vt per varias illationes variarum personarum
speciés, qualiter testes in crimine præcipue hę-
resis induci possint, & debeant, exprimamus.

49 Ex dictis primò infertur, quòd quamuis
laicus contra Clericum, aut clericus contra
Laicum regulariter in alijs criminibus testi-
monium ferre non possint; in crimine tamen
quouis fidei Catholicæ opposito ad testifican-
dũ admittuntur, & ad id cogi possunt, ac præ-
stare tenentur. Afferunt ex omnium senten-
tia Mascard. de probat. lib. 1. concl. 463. n. 14.
& lib.

& lib. 3. concl. 1364. num. 58. ac Farin. quæst. 61. num. 104. Atq; ic ita in praxi receptum ex vi dict. cap. in fidei fauorem, de hæreticis in 6. & aliorum iurium.

50 Secundò infertur, quod in crimine contra fidem Catholicam, & in alijs exceptis mulieres ad ferendum testimonium recipiantur, tametsi de iure ad id in alijs causis criminalibus inhabiles sint. Probatur ex textu, cap. tanta, & c. per tuas, & ibi Doctores, præcipuè Anan. num. 1. extra de simon. Mascar. de probat. lib. 3. concl. 462. nu. 6. & lib. 1. concl. 762. num. 22. & alij, quos adducit Farin. quæst. 59. num. 10. & num. 11 in particulari, cum Arnal. Albert. in repet. cap. 1. de hæreticis in 6. quæst. 16. nu. 13. & Iacobo Septimacen. in instit. cath. cap. 62. exprimit qualiter in crimine hæresis testimonium muliebre accipiatur, idque in Fidei fauorem.

51 Tertiò infertur, quòd consanguinei, affines, in quouis gradu coniuncti, domestici item, ac familiares in crimine hæresis non solum ad testificandum admittātur, sed etiam ad id ab Inquisitoribus cogi possint. ita Mascard. de probat. lib. 3. concl. 858. num. 22. Eymer. 3. par. Direct. quæst. 70. nu. 2. & ibi Peña Comment. 119. & 125. atque præter alios ab ipso citatos. Farinac. quæst. 55. de testib. num. 94. & de hæresi, quæst. 188. à num. 144. vsque ad 148. exemplificans de seruo contra dominum, de patre cōtra filium, & è contra, de marito contra vxorem, de concubina contra eum, qui ipsam retinet in concubinatu, seu de amasio contra

52 amasiam, &c. Ratio pro omnibus est, quia cum hæresis crimen secretè, & in occulto, vt in plurimum committi soleat, melius per domesticos, quàm per alios probari potest; ergò in fauorem fidei meritò coguntur domestici id præstare, maximè quando non sunt alij, qui præstent.

53 Limitant tamen benè ijdem Mascard. Peña, & Farin. vltimo citat. num. 149. & alij plures quibus adhæret Sousa lib. 2. Aphor. cap. 15. n. 1. quòd non sint admittendi domestici, consanguinei, affines, &c. ad testificandum in defensionem, seù pro ostendenda innocētia inquisiti

54 à Sancto officio. Facit pro hoc textus in cap. filij, de hæreticis in 6. ibi non autem per vxores, filios, familiares, vel de suis aliquos; sed per testes alios fidei dignos, & specialiter fidei zelatores, ita in eo textu. Facit etiam Constitutio Alexandri III. incip. Ex parte, quam

55 affert Peña in fine Direct. Inde probatur, quia cōsanguineorū, affinium, familiarium, &c. interest reos absolui, eum illorum infamia ad illos quoque extendatur; ergò meritò à testi-

56 ficando ad defensionem repelluntur. Non desunt tamen qui eos non omnino excludunt in aliquibus casibus, vt quando veritas pro innocentia reorum aliunde haberi non potest. ita Simanc. cath. instit. tit. 29. num. 31. item quando testis domesticus esset persona valdè digna, & spectatæ probitatis, aut quando cum huiusmodi teste domestico cōueniret alius testis nō domesticus, & omni exceptione maiori, vel si concurrerent aliqua indicia innocentiæ,

ita Peña 3. par. Direct. q. 70. Comment. 119. & Mascard. lib. 2. de probat. concl. 857. num. 28. quibus adhæreo.

57 Quartò infertur, quòd Infideles, Iudæi, Apostatæ, hæretici, dubij in fide fautores hæreticorum, defensores, ac eorum receptores, qui aliàs ex iure, vel consuetudine in testes cōtra Christianos admittendi non sunt, in causis fidei, & in criminibus exceptis liberè admittantur, tàm contra ipsos Christianos, quā contra alios Infideles, quoties isti ab Inquisitoribus puniri possunt. Tradunt vti prorsus certum Mascar. de probat. lib. 2. conclus. 857. num. 9. & sequen. Peña 2. par. Direct. comm. 13. vers. cæterum, & comment. 17. ad cap. contra Christianos, de hæreticis in 6. & cum multis ab eo citatis Farin. de testib. quæst. 56. art. 6. num. 227. & de hæresi q. 188. §. 7. num. 123. 125. 138. & 141. Probatio huius doctrinæ præcipuè sumitur ex cap. in fidei fauorem de hæreticis in 6. sæpius

58 allegato. Ex quo etiam elatè deducitur id quod benè notant Peña 3. par. Direct. Comm. 117. ac 118. & Farin. d. §. 7. num. 127. nimirum hæreticos, & alios infideles, nec pro fidelibus, nec pro infidelibus in causis fidei admittendos esse in defensionem; quia hoc non esset in fauorem ipsius fidei, sed contra ipsam.

59 Quinto infertur, quòd recipiantur ad testificandum in crimine hæresis illegitimi, birroarij, blasphemi, lusores, histriones, ebrij, dummodò quando deponunt, non sint in actuali ebrietate, apostatæ a religione, proditores, fustigati, prodigi, calumniatores, ac professores artis ludicræ. Hos omnes simul coniungit Sousa lib. 2. Aphor. cap. 13. num. 20. desumirq; ex Farin. de testib. quæst. 56. art. 12. & in præcedentibus, & cum eo possumus de multis similibus personis idem proferre, vt de meretricibus, lenonibus, & alijs infamia facti, vel iuris aff. ctis, de quibus ille copiosè dict. quæst. 56. & præcedentibus, quod sint admittendę in causis fidei, ad testificandum; sed dicta pro præsenti instituto sufficiant.

60 Sequitur agendum de teste inimico, quem in Regula per parenthesim, etiā quoad crimen hæresis à testificando meritò exclusimus, sicuti perpetuò excluserunt ipsum, licèt de proximo sit reconciliatus, & cohabitans cum eo, quicunque de hac re scribentes, præcipuè Peña 3. par. Direct. Comment. 16. Mascard. lib. 1. concl. 463. num. 31. & lib. 2. conclus. 857. à num. 40. Rojas sing. 199. n. 1. & de hæret. par. 2. n. 231. & cum alijs multis ab ipso relatis. Farin. de test. qu. 53. à n. 5. & de hæresi q. 188. §. 6. à n. 101.

61 Quod intelligitur si inimicitia sit grauis, seu capitalis cum odio priuato, etiā si occulta, vndecumq; seu ex quauis causa proueniat, vt ex morte, ex infamia graui, ex lethali vulnere, ex amissione maioris partis bonorum, vt assignāt

62 Peña, & Farin. citati. Secus verò erit, si non sit capitalis lis, vel si iam reconciliatio antiqua existat: quod an ita se habeat? iudicis arbitrio relinquitur: ita ex auctoribus prædictis copiosius Felin. dict. quæst. 53. num. 58. cum sequentibus, & dicta quæst. 188. §. 6. num. 105.

63 Aduertit autem benè Peña cum Eymerico 3. par.

3.par.Direct.comment.29.debere Inquisito-
res ex officio interrogare de inimicitia tàm
testes, quàm etiam reum inquisitum,& resol-
uere, sit ipsa capitalis nec ne, vt illos ad te-
stificandum admittat, vel à ferendo testimo-
64 nio repellat. Adiungit etiam Albert.in c.t.
de hæret.in 6.q.16.nu.28.quod teneantur In-
quisitores de vita,& qualitatibus testium in-
quirere, etiãsi à reo nihil opponat, quod sine
dubio verum est,& in praxi video obseruari.

65 Expendendum modò, qualiter seu quantũ
testes probent: Equidem si sint duo conte-
stes, habiles, & integri, omnique exceptione
maiores, vt in plurimũ plenè probant ad con-
demnandum,& puniendum inquisitum pœna
ordinaria per Tribunal sancti officij. Est cõ-
munis sententia Doctorum, vt affirmant Ar.
nal. Albert.in repetitione c.1.de hæret. in 6.
q.16.nu.13 Simanc.cath instit.tit.51.nu.8. &
in Enchirid.tit.34.num.4.Clar.in praxi crim.
§.hæresis nu.18. Rojas singul.164. Mascard.
de probat.lib.2.concl.855. nu 2. Peña 3.par.
Direct cõment 126.& Farin.de hæresi q.188.
num 55.cum reliquis ab eo copiosè de more
66 citatis.Fũdatur in illo Christi Domini apud
Matth.18.sicut Deuter.17.& 19.ac 1 Corinth.
cap.13. In ore duorũ, vel trium testium &c,
vbi particula *vel*, disiunctiuè sumitur inter
membra diuersa;ergo sufficiunt duo testes ad
67 plenè probãdum. Nec obstat textus in cap.
Excommunicamus il primo §.adijcimus, ibi
tres,aut plures boni testimonij viros,vel etiã
(si expedire videbitur) totam viciniam iura-
re compellat,& quæ sequantur,de hæreticis:
nam in eo,vt optimè aduertit Simanc. cita-
tus, non est sermo de speciali hæresis proba-
tione cõtra aliquem, sed de inquisitione ge-
nerali,quæ fit per examen trium,vel plurium
virorum, aut omnium totius parochiæ, vt iã
supra à nobis traditum.

68 Nihilominùs apposui in resolutione præ-
cedentis doctrinæ particulam limitatiuam,
vt in plurimum, quia probabile est in aliqui-
bus casibus non sufficere ad plenè probandũ,
& condemnandũ duos testes habiles,& om-
69 ni exceptione maiores. Primò quando agi-
tur de condemnando homine bonæ famæ, &
eximię virtutis. ita Eymer.3.par.direct.q.71.
n.5.in fine.& quamuis eius cõmentator Peña
ibi comment. 120.prima fronte videatur ipsi
cõtradicere, vltimò tamen concludit,si reus
sit spectatæ virtutis,& probitatis, integrę fa-
mæ,& incorruptæ vitæ,tũc nõ esse incõgruũ,
aut mitius punire, aut sententiã differre, do-
nec fortè aliæ superueniant coniecturæ:ita e-
tiam totidẽ ferè verbis Farin.vbi supra nu.61
70 Qui idem sentit n.62.cũ Albertin.de agnosc.
assert.q.34.n.55. casu quo agitur de probãda
hæresi facto, vel verbo commissa publicè in
populo corã personarum multitudine, quòd
tunc plures, quam duo testes, etiam omni
acceptione maiores requirantur.

71 Præterea quoad probationem testium dis-
cutit hoc dubium Peña 3.par.direct.q.64.cõ
ment.113. An in causa fidei probent plenè,
& concludenter ad pœnã ordinariam infligẽ-
dam reo duo testes, quorum alter sit admo-
dum dignus,& integer,alter vero minus ido-
neus, & inhabilis, ita vt defectus istius per
magnam integritatem, & dignitatem illius
suppleatur, concurrent bus etiam ad idem
alijs coniecturis? Respondet ille affirmanter,
& quidẽ non sine probabilitate; cui adhæret
72 Farin.ibid.n.59.& ego vtriq;. Vel dicito esse
relinquendum arbitrio prudentis Inquisito-
ris,sicut in casibus §.præcedentis, secundum
Mascard.lib.2.de de probat.concl.855.nu.7.
& Farin.nu.63.

73 Verũ quantumcumq; sit dignus,& integer,
omniq; exceptione maior vnus solus testis in
criminalibus nunquam plenè probat,sed tan-
tùm semiplenè, etiam coram iudice obligato
iudicare, sola facti veritate inspecta, & hoc
verũ habet, etiamsi talis testis sit Episcopus,
vel Card. Ita Mascard.de probat.lib.1.q.11.
n.111.& concl.269.n.30. & præter alios plu-
tes,quos ipse refert Farin.de testib. q.63.c.1.
2.& 3.ostẽditur generaliter,quia vt est in ore
omnium,dictum vnius,dictum nullius,c.licet
vniuersis c.veniens,& c.in omni negotio ex-
tra de testibus, & efficacius ex iure diuino
citato Deuter.17 & 19.Matth.18.& 1.Corint.
13.in ore duorum,vel triũ stat omne verbum
74 Hinc addunt ijdem Doctores Mascard.cõcl.
13.n.1.& Farin.d.q.63.c.1.neq; Papę,aut Re-
gis dictũ in criminalibus,vbi agitur de dam-
no notabili tertij,plenè probare,etiamsi con-
75 tineat factum proprium. Deniq; ipsemet Fa-
rin.d.q.63. cap 4. benè affirmat, quod testis
vnus idoneus in facto proprio deponens cõ-
tra criminalia,licet plusquam semiplenè pro-
bet,non tamẽ plenè,nisi sufficiẽtibus admini-
culis,& coniecturis cõcurrẽtibus,&quod tũc
iudicis arbitrio possit relinqui,atq;idẽ sit di-
cẽdũ,quãdo aliter veritas haberi non potest.

76 Sed quid de tribus,vel quatuor testibus mi-
nus idoneis,& inhabilibus,sufficiunt ne isti si-
mul in causis fidei ad plenè probandum, &
puniendum reum pœna ordinaria, si concur-
rant aliæ coniecturæ, & adminicula? De hoc
peculiariter post multos antiquos, & recen-
tiores,agit Antoninus Diana 4.par.resol.123.
& citat quendam Almonem Ciazzenm, qui
in suis disceptionib. criminalibus, discep.t 7.
nu.46. negatiuè respõdet, eo quod testis a'i-
cuius inhabilitas nõ possit suppleri per alios
testes inhabiles, cum id, quod nihil est, sup-
plementũ non recipiat,l.sed si manente, ff.de
precor.ergo vt testiũ inhabilitas suppleatur,
necessariò requiritur, vt testis supplens non
sit inhabilis; nam ex pluribus imperfectis nõ
potest oriri vnũ perfectũ vt tradunt Aymon.
cons.99.nu.10.Bec.cons.85.num.20.& alij.

77 . Omnes tamen communiter affirmantem
partem tuentur, vti conformẽ iuri canonico,
imò in eo ferè expressam,cap.in fidei fauorẽ,
de hæreticis in 6. ibi, si ex verisimilibus con-
iecturis,& ex numero testium,aut personarũ
tàm deponentium,quam eorum,contra quos
deponitur,qualitate, ac alijs circumstantijs,
sic testificantes falsa dicere non præsumun-
tur &c.quam textum Mascard.lib.1.de pro-

bat.concl.857.n.39.& alij adducunt pro doctrina præsenti,atque inde Rojas singul.188. nu 11.& singul.200.nu.3.infert, quòd in crimine hæresis, quamuis causa sit criminalis, & ardua, numerus testium in fauorem fidei
78 defectum eorum,& qualitatem suppleat: Ita etiam Martinus Delrius disquil. magic.lib.5. q.12. in append 2 & Castrus Palaus, tom.1. trac.4.disp.8.punc.15.§ 4.n.1. Depositio,inquit, trium, vel quatuor ad condemnationē ordinariam sufficiet,quia multitudine deponentium inhabilitas illorum reparatur: hæc ille, nihil exprimens de alijs coniecturis ad id necessarijs;benè tamen eas exprimit,& idē affirmat Sousa lib.2.Aphor.cap.13.nu.13.sumitq; ex Peña 3.par. Direct. Comment. 113. vers.nec refert, & ex Farin. de hæresi, q.188. §.4.n 83.Vide Dianā citatum,quocū, & cum reliquis hanc partē approbo; reiecta negāte, ac reiectis,negatis quæ pro ea adducuntur.

79 Videndū vltimo loco,qualiter intelligatur id (licet non expresserim in Regula) quod apud varios auctores lego,scilicet quod testes inhabiles, quamuis admittantur ad probandam crimina excepta, ad istorum tamen adminicula probādā nō admitti.ita Sousa lib.2. Aphor.cap.13.n.7 & desumit ex Farin.de testibus q.56. nu 72. & seqq. vbi ipse id copiose tractat,& primo asserit fuisse originalem doctrinam Bart.in l.quæstionibus.ff.ad l.Iul.maiest.qui ponit exemplum in eo,qui dum esset Rector Prouinciç, successorem nō admisit,& sic crimen læsæ maiestatis commisit l.quiue ff.eodem. Sed tam in exemplo,quam in doctrina Bart.non exigua difficultas,& obscuritas reperitur,adeò vt & Doctorum interpretum,& iudicum inter se altercātium ingenia sæpius torserit, ac in varios exponendi mo-
80 dos diuiserit. Quibus omissis, ne nimis digrediatur,pro luce sufficienti ad rem præsentē placet distinct.Farin.d.q 56. n.708. de adminiculi, circa probationem criminis excepti, substantialibus,seu intrinsecis,& non substātialibus, seu per accidens se habentibus ad eam, & quod doctrina Bartoli sit intelligenda de his posterioribus adminiculis, non verò de primis.

81 Exēplis res fiet clarior,& simul innotescet, quanam sint adminicula substantialia,& quę non substantialia. In proposito exēplo Bart. apparet sic,quia crimen dictum lęsę maiestatis in non admittendo successore, nisi iste sit legitimus,non potest stare,& hinc esse legitimum successorem sit adminiculum eius, non tamen substātiale,nec intrinsecum, quia vnū non infert aliud, aut nihil vnum cum altero cōmune habet,ac proinde licet testis inhabilis adhibeatur ad probandum tale crimen, non tamen admittitur ad probationem dicti
82 adminiculi nō substantialis. Pari modo philosophandum est de alio exemplo, quod assignat Bal.in authent. si testis productus nu.7. C.de testibus, nēpe criminis adulterij respectu matrimonij validi, quod supponitur ad illud, vt quid extrinsecum, seu per accidens & consequenter est adminiculū eius tantum accidentale,seu non substātiale, cum validitas matrimonij per se non tendat ad adulteriū, ergò testes inhabiles ad probationē huius adhibiti non adhibentur ad probandam
83 illam. At sunt adminicula substantialia eiusdē adulterij amplexus oscula impudica, munera missa, quia ista per se ad illud tendant; similiter ob eandē rationem sunt adminicula substantialia delicti proditionis,colloquia secreta,nocturna conuenticula, conuocatio facinorosorum hominū & similia,quę ad delictum proditionis per se tendunt,seu spectāt ad eius substantiam: Vnde per testes inhabiles, qui admittuntur ad probanda talia crimina,absq; vllo inconuenienti probari etiam possunt huiusmodi adminicula eorū substantialia,& intrinseca.ita exemplificat, & docet Farin.loco citato,apud quē plura legas circa hoc,& circa qualitates.& oppositiones cōtra personas testiū; nobis tradita pro nostro instituto causarum fidei sufficiant,vt iam consequenter de oppositionibus contra dicta testium deponentium in eisdem fidei causis, quidquid huc spectat, tradamus.

Testes in suis dictis singulares circa delictum contra fidem deponentes, an plenè probent? an tantùm semiplenè? an verò nullatenus?

REGVLA CLXXII.

84 QVando testes sunt singulares in suis dictis singularitate obstatiua, etiā in causā fidei nullo modo probant,& minus plures, quam vnus,nisi contrarietas eorum ad concordiam reducatur,vti quandoq; fieri potest, & debet; quandoq; secus. Si vero singularitas testium sit diuersificatiua,probāt tunc semiplenè,dummodò inter eos sit vnus omni ex-
85 ceptione maior. Testes dein singulares in depositione contra crimen fidei Catholicæ oppositū singularitate adminiculatiua, ad minus probant ipsum semiplenè,aliquando etiā plenè ad pœnam ordinariam,si sint plures,& deponant de connexis, aut de tēdentibus in eundē finē,concurrantq; aliæ coniecturæ adminiculantes. Imò idem probabiliter dicendum, vbi illi concordant in crimine hæresis, licet discordent in loco,& tēpore; dummodo absit singularitas obstatina. Sed probabilius
86 contrarium. Tandem certum est non probari vllo modo per testes singulares aliquē esse hæreticum tantū in genere,benè tamen sectæ alicuius hæresiarchæ v.g. Lutherani.

87 Hinc incipit Farin secundam partē sui voluminis de oppositionibus contra dicta testiū, nempè ab oppositione quod sint singulares in suis dictis,ac proinde, aut nihil, aut parum probent. Hoc ipse discutit tota q.64. & in sequenti 65. agit copiosè de alia oppositione,quando testes in suis dictis sunt contrarij, nos quod istæ duæ inter se sint valde coniunctæ, vt statim videbimus, vtramq; sub eadem præsenti Regula comprehendimus, quoad pauca nostri instituti propria, pro quibus cōpletè decidendis prænotanda aliqua ex communi doctrina.

88 Præ-

88 Prænotandum primò quotuplex sit singula-
ritas testium, & quid vnaquęque: est triplex,
nempe obstatiua, diuersificatiua, & admini-
89 culatiua. Dicitur singularitas obstatiua illa,
quæ circa vnum, & eumdem actum non rei-
terabilem continet in se testium contrarieta-
tem, vel repugnantiam, ita ex Bald. in cap. li-
cet causam n.11. de probat. desumunt om-
nes, ponuntque exemplum in casu Susannæ
Daniel cap. 13. contra quam senes illi de vni-
co tantum actu adulterij testimonium tule-
runt, & cum variassent in loco, vnus dicens
sub pino, & alter sub schino, hinc cõtrarietas
inter eos orta, & consequenter singularitas,
vide Peñam in Direct. par. 3. Comment. 121.
vers. obstatiua est, & Farin. dict. q.64. n.5.
90 Dicitur item illa singularitas adminicula-
tiua, seu cumulatiua, vt alij vocant, quæ re-
peritur inter testes, in quorum dictis nulla
adest contrarietas, aut repugnantia, & quã-
uis per diuersas coniecturas & propositiones
deponant, vna alteri patrocinatur, seu alte-
ram coadiuuat, ad eundemq; finem tendũt;
91 sic ex mẽte antiquorum describunt eam ijdẽ
Peña, & Farin. n.6. Qui exẽplificant diuersi-
modè, vt si vnus testis deponat de facto, alter
de fama, vnus de visu, alter de auditu, vnus
de numeratione, alter de Confessione, vnus
de vna Confessione, & alter de altera, &c.
92 Singularitas verò diuersificatiua dicitur il-
la, quando testes deponẽtes de diuersis acti-
bus inducunt diuersitatem in re, in effectu,
& in substantia: hanc ij descriptionem assi-
gnant cum Albert. in cap. 1. quęst. 16. n.64.
de hæret. in 6. & cum alijs ijdemmet Peña,
vers. Vltimo est, & Farin. n.7. dict. quæst. 64.
Qui ex Aymo per eum allegato his ver. po-
nit exemplum, in articulante de decem nu-
meratis ex causa mutui, & testes aliqui dicũt
de mutuo facto in vno loco, & certo tempo-
re, alij autem in alio loco, & tempore: tunc
enim, quia ex varietate loci, & temporis de
necessitate insurgit diuersitas mutui, ideò
illi testes non vti contrarij, & repugnantes,
sed vti diuersi, & de diuersis actibus deponẽ-
tes à Doctoribus reputantur, & sic eos di-
cunt singulares, non singularitate obstatiua,
sed diuersificatiua. hęc Farin.
94 Prænotandum secundò quinam dicãtur te-
stes singulares, nimirum illi propriè loquẽdo
qui in sua depositione contestem non habẽt,
modo in ea aliqualiter concordent, quamuis
vnus testis neget alium fuisse præsentem, vel
dicat non recordari de præsentia alterius;
nequaquam tamen dicuntur singulares ex eo
solum, quod se ipsos in contestes non allegẽt.
ita Mascard. concl. 856. n.2. Peña dict. Com-
ment. 121. vers. Testis vero singularis, & Fa-
95 rin. dict. q.64 n.28. & 29. At aliter cum eo-
dem Farin. n.26. & 27. ex Bald. in l. de qui-
bus n.37 ff. de legibus, & cum alijs, quod illi
dicantur testes singulares, qui in suis deposi-
tionibus coniũgi non possunt, vel qui diuer-
simodè deponunt respectu subiecti, aut obie-
96 cti, super quo testificantur. Denique melius
cum Sousa lib. 2. Aphor. cap. 15. nu. 7. ex ipso
Farin. vbi supra n.31. & 32. Illi sũt testes sin-
gulares, quorum dicta ex factorum diuersi-
tate separationem recipiunt; aut quando ex
eorum dictis probatio redditur dubia, ha-
betque se ad esse, & non esse. Vide Farin. plu-
ribus declarantem.
97 Prænotandum tertiò ex quibusnam induca-
tur singularitas testium, primò inducitur se-
cundum Bald. in l. testium n.14. C. de testi-
bus, & secundum alios ex quadruplici gene-
re causarum, ex efficienti scilicet, vt si vnus
dicat, quod Petrus fecerit, alter vero quod
98 Ioannes. Ex formali item, vt si vnus dicat,
fundum fuisse venditum sine domo, alter ve-
99 rò cum domo. Ex causa autem materiali iã
per se patet. Ex finali denique, seu ex modo,
vt si vnus dicat, quod celebratus contractus
do, vt des, alter verò dicat, quod fuerit, dò
100 vt facias. ita explicat Farin. vbi supra n.8.
Qui n 9. cum eodem Bald. aliter, & copio-
sius originem singularitatis testium indicat,
quod inducatur videlicet ratione personæ,
causæ, rei, temporis, loci, vel aliarum circũ-
stantiarum. Tandem multo aliter, & multo
copiosius ipse Farin. n.10. cum eodem Bald.
dict. l. testium ex decem prædicamentis Ari-
stotelicis, quę sunt substantia, quantitas, qua-
litas, relatio, actio, passio, habitus, vbi, quã-
do, situs: percurrit illa omnia adhibitis exẽ-
plis à dict. n.10. vsq; ad 24. cui libuerit, apud
ipsum legat; nobis attigisse sit satis, vt iam
ex hactenus prænotatis facilius singulas prę-
sentis Regulæ partes indicemus.
101 Circa primam, quod testes singulares, nec
semiplenè probent, cum minus per plures,
quam per vnum probetur, quando adest in-
ter eos singularitas obstatiua, conueniunt
omnes, qui hac dere agunt; eamq; præcipuè
docent Albertin. in c.1. q.16. n.56. de hæret.
in 6. Ioan. Rojas de hęret p.2. assert 6. n.120.
& 121. Mascard. de probat. concl. 95. nu.20.
& Farin. dict q.64. à n.39. ostendens id mul-
tis in quibuscunque generibus causarum tam
ciuilium, quam criminalium, & consequen-
102 ter, seu à fortiori in causis fidei. Ratio po-
tissima, & efficacissima est, quia depositiones
testium singularium singularitate obstatiua
propter repugnantiam, & contrarietatem
in ipsis contẽtam, quę falsitatem præfert, sibi
inuicem opponuntur, ac se inuicem destruũt,
cum nõ sit maior ratio, cur vni potius, quam
alteri credatur; ergo nullatenus probant hu-
iusmodi testes singulares.
103 Hinc apparet omnino verum, quod minus
probẽt testes plures, tali singularitate affecti,
etiãsi sint mille, quam solus vnus, ratione cõ-
trarietatis, & repugnantiæ inter eos existẽ-
tis, quæ falsitatem arguit; ita ex Bald. l. iusiu-
rãdi C. de testibus, ijdem Albert. n.62. Rojas
104 nu.121. & Farin. nn.39. & 41. locis citatis.
Qui vltimus benè aduertit cum Cępol. caut.
152. incip. Sis cautus, quòd melius, & magis
expediens sit examinanti habere vnum te-
stẽ, quam plures, taliter singulares, quia per
examen plurium nullatenus probabit, benè
tamen aliqualiter per examen vnius tantum.

106 Sequitur altera pars Regulæ, limitans præ-
cedentem; nempe *nisi contrarietas eorum re-
ducatur ad concordiam, vt quandoq; per expo-
sitis & deleri quandoq; solet.* Pro quorum do-
ctrinal, sed breui declaratione; aduerte pri-
mò quòd testes, qui apparent contrarij, con-
cordandi sint in circumstantijs ; vulgari illo
versu comprehensis.

Res, persona, locus, gradus, hæc sint cōsona;
tempus atq; hac concordia inter eos quęrē-
da; cōtrarietasq; vitanda, quoad fieri potest,
si non ad probationem præcipuè in crimina-
libus; saltem ad effectum vitandi periurium,
107 ac præsumptionem eius. Fit autē talis con-
cordia testium singularium, aut interpretatis
eorum depositionibus, vt sint veræ, aut secū-
dum diuersitatem, & multiplicationē actus;
vel temporis, aut ex impropriętate fortè ver-
borum adhibita interpretatione suppletiua;
108 aut alio modo. Dicta tamen interpretatio
debet semper esse probabilis, cōgrua, veritati
consona, & possibilis. Affert copiosè hęc om-
nia Farin q.65.de testib.par.2.à n.37. partim
ex Io: Rojas de hęret.2.par.nu.126. Mascard.
tom.3 de probat. concl.1367. & Menoch.de
præsumpt.1 3 nu.12. partim ex Felin in cap.
cum tu, de testibus num. 13 & ex alijs.
109 Exprimendi nunc pauci casus, in quorum
aliquibus testes singulares, qui videntur con-
trarij, concordāt, in aliquibus verò secus. Pri-
mò non cēsentur cōtrarij testes respectu pro-
bationis etiam in causis fidei, si concordētin
probanda, aut narranda substantia rei, vel fa-
cti; licet contrarij sint in accidentalibus re-
motis, & impertinentibus, aut in verbis tan-
110 tum; excipē nisi agatur de formalitate ver-
borum: ita docent ijdem Mascard. concl.856.
n.16 & concl.1367.nu.5. Farin.d q.65. par.1.
à nu.16. & Butr. in cap. Nihil de verb. signif.
111 nu.3. Similiter erunt concordandi, si vnus
dicat quod sint sex anni, ex quo talis protu-
lit verba, vel fecit sortilegia hęreticalia, alius
verò testis dicat, quod septem, quia qui dixit
112 sex, non negauit septem. Similiter concor-
dia admittitur inter eos, si vnus testis depo-
nat factum fuisse tēpore belli, alius verò ante
113 bellū, vel post ipsum. Contrarij tamen sūt
absq; concordia, si vnus dicat factū fuisse ante
bellum & alius post, vel si vnus affirmet con-
tigisse in domo, alius verò in porticu domus,
atq; sic de similibus: de quibus lege citatos
auctores, pręcipuè Farin d.q 65.p.4. à n.245.
& Sousam lib.2. Aphoris. cap 6 §.1.
114 Sed quid iam si diuersificatiua tantum sin-
gularitas existat inter testes? Per hos tunc se-
miplena fit probatio, dummodo ex eis vnus
sit omni exceptione maior. Cum hac sola li-
mitatione ex Albertin. in cap.1. q.16. nu 68.
de hęret.in 6.& ex Caccialup in l.admonendi
nu 92.ff.de iureiuran (Qui testatur de com-
muni Doctorum opinione) admittit prædi-
ctam doctrinam, Farin q 64 de testib. nu.47.
115 Adiungit tamen benè nu 48. illud iam ex
dictis notum, ac proinde a nobis haud expres-
sum in Regula, vt claudat os aliquorū con-
tradicentium, quod diuersitas non debet es-
se tanta, & adeo nimia, vt contrarietatis spe-
ciem in se cōtineat. Nam si talis sit ex te-
stibus ita singularibus non oritur semiple-
na probatio. An autem talis existat, iudicis
arbitrio relinquitur ex mente eorumdem
Caccialup. & Farin.
116 Nullus autem locus dubitandi circa id,
quod sequitur in Regula, nimirum semiplenè
ad minus probari per testes singulares ad-
miniculatiua singularitate, vt si vnus depo-
nat immediatè de delicto, v.g. sortilegio hæ-
reticali, & alius de extraiudiciali confessio-
ne inquisiti. Ratio est, quia istę depositio-
nes se inuicem adiuuant, ita pręter alios plu-
res, Albert. in cap.1 q 16.nu 63 vers. & ad in
adminiculatiua, de hæreticis in 6. Felin. in
cap. licet ex quadā, extra de testibus, colum.4
vers quædam adminiculatiua, & Farin. q 64.
à num 112.
117 Dubium tamen non exiguum extat inter
Doctores, an huiusmodi testes singularitatis
adminiculatiuæ aliquando plenè probent ad
infligendam pœnam ordinariam hæretico,
vel de hęresi suspecto? Non pauci ex eis, &
quidem melioris notæ, vt Albertin. vbi supra
nu.53. Simanc. cath. instit. tit.64.nu.77. Fari-
nac. de hæresi quęst.188. §.9. à nu.157. ac de
testibus quæst.64. à num.209. Delrius disquis.
magic. lib 5. in append.2. q 10. & alij citati à
Peña in Direct par.3 Comment. 121. affir-
matiuè respondent; maximè si sint plures
testes, quam duo fide digni, & verisimilia de-
118 ponant; ac ad eūdem finem tendant. Ratio
est, quia iudex non debet curare de singu-
laritate, quando testes indubitatam fidem
faciunt, neque est verisimile, quòd tot homi-
nes animo iniquo conuenerint aduersus ali-
quem &c. Atque ob hanc rationem idem di-
cendum probabiliter ijdem auctores iudicāt,
casu quo testes singulares concordant in cri-
mine hęresis, quamuis discordent in loco, &
tēpore, dūmodo absit singularitas obstatiua.
119 Multi e contra etiam graues auctores, vt
Ioan. Rojas de hęresi par.2 asser.6. num.146.
Mascard. de probation. concl.856 num.16. &
Peña d. comment 121. vers hic fortassis, nega-
tiuam responsionem tuētur: Probatur primo
ex cap.1 2, quæst.1 vbi dicitur Nos in quem-
quam sententiam ferre non possumus, nisi aut
conuictum, aut confessum; conuictus autem
non censetur, qui non habet testes idoneos
contra se, & per omnia contestes, & confor-
mes. Ex concil. item Biterrensi cap.11. ibi, Ad
nullius verò condemnationem procedatis si-
ne lucidis, & apertis probationibus; satius e-
nim est relinquere facinus impunitum, quam
innocentem damnare. Similia etiam habētur
120 in Conc Narbonen. cap.23. Atq; peculiari-
ter inde ostenditur in causa hęresis (quidquid
sit de alijs causis criminalibus non spectan-
tibus ad nostrum institutum) quia cum in
ea nomina testium non publicentur reis, nec
videatur per omnia concedi eis plenissimus
defensionis ordo, & facultas, semper timen-
dum est, ne innocens iniustè damnetur, ma-
ximè ob singularitatem testium.

121 Veram-

121 Vtramque partem probabiliter, & secura
côscientia in praxi seruari posse affirmat An-
tonius Sousa Aphoris. lib.2. cap.15. num.21.
cui adhæreo, & addo probabiliorem esse ne-
gantem, sicuti tutiorem, vt patet ex dictis
Concilijs. Nihilominus pars affirmans, vt
certa amplectenda est, & practicanda in ali-
quo casu difficilis probationis, in quo aliter
veritas haberi non potest, nisi per testes sin-
gulares prædictos, vt si per foramen paruu-
lum portæ cubiculi plures successiue videãt
122 aliquem actus hæreticales exercentẽ. Ma-
ximè si ita sit decisum ab aliquo Sũmo Pon-
tifice, vt pro casu solicitationis pœnitentiũ
ad turpia decisum fuit à Gregorio XV. per
Bullam incip. Vniuersi Dominici gregis, ibi
Dãtes etiam facultatem Venerabilibus Fra-
tribus nostris Sacr. Rom. Eccl Cardinalibus,
Generalibus Inquisitoribus, ne delictum tàm
enorme, & Ecclesię Dei tàm perniciosum re-
maneat ob probationum defectum impuni-
tum (cum difficilis sit probationis) testibus
etiam singularibus concurrentibus præsum-
ptionibus, indicijs, & alijs adminiculis, de-
lictum probatum esse arbitrio suo iudicandi,
& Curiæ Seculari, vt pręfertur, reum tradẽ-
dum esse pronunciandi. hæc ibi, tibi valde
notanda; & hactenus dicta sint sufficientia
pro decisione præsentis dubij: recurret ne-
cessatio occasio aliquid de eo dicẽdi in lib.6.
nostri operis.
123 Hic superest explicandum qualiter nulla-
tenus habeat locum id quòd diuersi asserunt
præcipuè Albertin. in cap. 1. quæst. 16. nu. 51.
de hæret. in 6. & Stephan. Lamberten. in tract.
de contract. Gloss. 12. num. 24. & 27. per te-
stes scilicèt singulares probari plenè esse ali-
quem hæreticum in genere, licet non probe-
tur in specie, si de genere, & specie proprio,
& stricto modo loquantur, sicut loquuntur
Dialectici cum Aristotele; quia tota ratio,
seu substantia generis in vnaquaque specie-
rum continetur, & ab ijs per solam præcisio-
nem mentis abstrahitur, ergo si non proba-
tur quis hæreticus in specie per testes singu-
res, neque probabitur in genere. Vnde as-
sertio illorum tanquam ridicula, & sine fun-
damento reijcitur à Simanc. Cathol. instit.
tit. 64. num. 70. & sequentibus, à Ioanne Ro-
jas par. 2. de hæreticis asser 6. num. 141. & se-
quentibus, à Peña in Direct par. 3. Comment.
121, & à Mascard. de probat. côcl. 856. nu. 10.
124 Tandem vbi plures testes singulares de-
ponunt de diuersis propositionibus hæreti-
calibus spectantibus ad eandem sectam, v.g.
Lutheri, vel Caluini, per eos plenè probatur
proferentem eas esse illius sectæ, ad quam ip-
sæ spectant. ita Menoch cons. 82 n. 138. lib. 2.
Farin de hæresi quæst 188. §. 9. numer. 157.
Sousa lib. 2. Aphor. cap. 15. numer. 27. & alij
post Simanc. in enchitid. tit. 37. num. 11. & de
125 Cathol. instit. tit 64 num. 79. Qui secundum
hanc doctrinam communem, & veram inte-
pretantur mentem illorum Doctorum, quæ
asserunt per testes singulares hæreticũ in ge-
nere, ita vt nomine genus largo modo in-
telligatur secta aliqua errorum contra fidem:
quæ interpretatio admitti potest, ne illi, in-
quit, tam pueriliter errasse videantur.

Quid de teste vario, aut vacillante, vel cum obscuritate, & dubio deponente, maxime in causa fidei?

REGVLA CLXXIII.

126 TEstis varius in suis dictis circa partem
substantialem concernentem articu-
lata, nullo modo probat; imo nec indicium
facit ad inquirendum; nisi fortè varietas sit
modica, vel procedat ex obliuione (quæ in
teste per duos, vel tres annos præsumitur)
aut ex ignorantia, tunc non in totum amit-
127 tit fidem. Quando testis est varius, seu va-
cillans in accidentarijs, vel accessorijs, licet
inde fides eius minuatur; probat tamen ali-
qualitèr; exceptis quatuor casibus expri-
128 mendis. Non censetur testis varius, si plus,
vel minus dicat in secundo dicto, quàm in
primo, aut si in secundo examine se remittat
ad primum: quòd si Iudex non admittat ta-
lem depositionem remissiuam, vti in causa
hæresis, & alijs criminalibus communitèr nô
admittitur testis pro testãdo quòd intendat
confirmare dicta in primo examine, illis stã-
dum est, quamuis contraria in secũdo exami-
ne deponat, quod regularitèr in causa hære-
129 sis seruari debet. Nihilominùs in eadem
causa hæresis standum sæpè secundo loco di-
ctis, si manifestè appareat, quòd ipse ex ze-
lo fidei primum dictum corrigat, maximè si
hoc faciat incontinenti nondùm egressus à
130 iudicis conspectu. Denique testis obscurè,
aut dubiè, vel cum incertitudine deponens;
nihil probat, aut, vt aliqualiter probet, verba
eius interpretanda sunt.
131 Prę notandum primò, quod testis varius, &
contrarius in re idem sunt, cum differentia
in modo deponendi tantùm inter eos repe-
riatur, nempe varius est, qui non stat firmus
in suo dicto; contrarius verò, qui contraria
132 tenacitèr asserit. Item prænotandum, quòd
testis vacillans sumatur duplicitèr; primò
pro eo, qui tantum dubitatiuè cum timore,
aut turbatione loquitur. Secundò pro eo, qui
sic loquens etiam variat, aut contraria de-
ponit. Ita quoad vtrumque cum Bald. in
cap. Præterea, num. 107. de testib cogen. cum
Ioan Andrea ibidem nu. 11. & cum alijs do-
cet Farin de testib. q 66. à num. 6.
133 Quibus sic prænotatis iam faciliùs singu-
las Regulæ particulas ostendemus. Pro ma-
nifesta ostensione primæ facit textus in cap.
licet causam, ibi, cum alij sibimet ipsis in
serie sui testimonij contradicant, & paulo
post, quia sibi ipsi euidentissimè contradi-
cunt, extra de probat. vbi Gloss. ad eandem
ostendendam adducit alia iura concordãtia.
134 Atque efficaciter ostẽditur, quia varietas,
seu contradictio in eodem testificatu mani-
festè arguit calumniam, & falsitatem testis, ac

proinde

proinde nihil omnino próbat. Quæ ratio æ-
què conuincit in teste sibi vario, seu contra-
rio, aut vacillante circa aliquam partem sub-
stantialem ex articulatis, quàm circa totum,
seu circa omnes simul, vt optimè docet Are-
tin. cap. in nostra, num. 5. extra de testibus, &
attest. Abbas ibidem nu. 9. & cum alijs ab eo
citatis. Farin. de testibus quæst. 66. num. 19.
135 Qui num. 20. cum Mascard. de probation.
lib. 3. concl. 1361. nu. 7. meritò addit doctri-
nam traditam verã esse etiam in teste vario,
& sibi contrario circa locum & tempus, vbi
de istorum probatione agitur ob rationem
136 dictam. Quæ adeò totalitèr huiusmodi te-
stem sibi varium in substantialibus fide pri-
uat, vt nec indicium faciat ad inquirendum.
ita idem Farin. num. 21. & Sousa lib. 2. Aphor.
cap. 6. §. 3. num. 54. post Alciat. de præsumpt.
reg. 2. præsump. 10. & alios antiquiores.
137 De teste vacillante est parum dissidij inter
Doctores: nam aliqui, vt Albert. in l. qui fal-
so num. 5. ff. de testibus, & Monticel in reper.
test. rub. varius, aut vacillans testis &c. non
esse repellendum a testificando; sed minus ei
credendum asserunt. E contra alij, vt Ioan.
And. in cap. præterea num. 11. extra de testi-
bus cogen. & ibi etiam Hostien. nu. 4. ipsum
testem vacillantem prorsus excludunt à pro-
138 bando, & testificando. Verùm ad concor-
diam sic dissidentes auctores congruè redu-
cit Farin. attenta duplici acceptione testis
vacillantis proposita, ita vt illi intelligantur
illud asserere de eo, cuius vacillatio consistit
tantùm in hoc, quod dubitatiuè cum timo-
re, aut turbatione loquatur, isti verò de eo,
qui sic loquens, etiam in testificando variat,
aut contraria dicit, hic enim sicut quiuis
testis varius in substantialibus nullo modo
probat, nec ad inquisitionem formandam
indicium præbet.
139 Præcedens tamen doctrina diuersimodè
limitanda est. Primò si modica sit etiam in
substantialibus testis varietas: item si hæc
procedat ex errore, vel ignorantia, aut ex
140 obliuione ipsius testis. Nam in quouis e-
uentu ex istis, licet minuatur fides sic variè,
aut sibi contrariè testificantis; nequaquam
tamen omnino tollitur. Affert partim ex
Conrad. in pract. tit. de testib. rubr. de con-
trarietate testium num 14. partim ex Bald. in
l. si ex falsis C. de transact. & ex alijs ab ipso
relatis Farin. dict. q. 66. a nu. 32. vsque ad 36.
141 Qui obiter num. 34. ex mente Doctorum
communiter decidit id, quod nos in Regula
per parẽthesim attigimus, nimirùm obliuio-
nem in teste depositionis præcedentis per
biennium, aut triennium præsumi, quidquid
dicat Hieron. Magon. ab ipso Farinac. cita-
tus, nimis extendens per decennium.
142 Verùm quid si testis non in substantiali-
bus articulatis, sed in qualitatibus, circum-
stantijs, accessorijs, & accidentalibus repe-
riatur sibi varius, seu contrarius? Commu-
nis est omnium sententia, quòd tunc quam-
uis aliquantulùm eius fides minuatur, pro-
bet nihilominus, dum in facto, & negotio
principali non discordat. Ratio est, quia ex
tali varietate exigua in teste, aut ferè nulla
præsumptio falsitatis, aut calumniæ argui-
tur. ita Bartol. in l. eos nu. 5. & latiùs ibidem
Albert. num. 1. ff. de falsis. Decian. in cap. licet
causam, nu. 59. de probation. Mascard. lib. 3.
concl. 1361. nu. 5. Menoch. de præsump. lib. 5.
præsump. 23. nu 16. & præter multos ab ipso
143 adductos, Farin. d. q. 66. n. 24. vbi benè ad-
uertit aliquos, qui videntur contrarium te-
nere, esse intelligendos non de vario, de quo
nunc loquimur; sed de teste falso, de quo Deo
dante in Regula sequenti.
144 Exprimendi nunc quatuor casus, qui exci-
piuntur à decisione tradita, & licet testis in
accidentalibus tantum sit sibi varius, nulla-
tenus tamen probat. Primus est, quando a-
liàs ex rationabili causa huiusmodi testis iu-
dici suspectus habetur: nam tunc poterit si-
ne dubio interrogari de dictis qualitatibus,
& circumstantijs accidentarijs, & non sub-
stantialibus, atque si in eis deprehendatur
sibi varius, & contrarius, nihil vtique pro-
babit. Desumitur ex textu in cap. licet cau-
sam, ibi, de singulis circumstantijs subtili-
ter inquirentes, extra de probationibus, &
tradit Decia. ibi, nu. 52. Bald. in l. 1. §. editio-
nes in 2. notab. ff. de eden. & cum alijs ab ip-
so adductis. Farin. d. q. 66. num. 25.
145 Secundò non probat testis varius sibi in
solis circumstantijs, & qualitatibus acciden-
tarijs, si testificatio eius concernat factum
proprium, & varietas sit multiplex, vt si ho-
die dicat vnum, cras aliud, ac tertia, vel alia
die quid diuersum, tunc omnino amittit fidẽ,
etiam quod deponat per verbum credo, ita
Aretin cons. 71. num. 1. Alex. cons. 45. num. 6.
& ibidem Farin. num. 26.
146 Tertiò tollit omninò fidem testi varietas
eius etiam in solis accidentalibus, & acces-
sorijs, quando iurauit deponere veritatem
super tota causa, seù in omnibus eam quo-
quomodo concernentibus, idque ratione iu-
ramenti, quod est indiuiduum. Ita idem Fa-
rin. loco citato nu. 27. cum Conrad. in pract.
tit de testib. post nu. 19. & cum alijs.
147 Vltimò nullatenùs probat testis sibi va-
rius, & contrarius in aliquibus qualitatibus,
& circumstantijs accidentalibus non peni-
tus extrinsecis, extraneis, & impertinẽtibus,
sed aliquo modo ad negotium, & causam
principalem facientibus. Nam tunc testis
ratione varietatis prorsus amittit fidẽ. Tra-
dunt Bart. in l. eos nu. 5. & Marsil. nu. 23. ff. de
falsis. Menoch. de præsump. lib. 1. præsump. 23.
nu. 17. & Farin. d q 66. num. 30. qui testatur
esse hoc communiter receptum inter Docto-
res, & loquitur ipse generaliter circa omnia
iam decisa in hac Regula, non distinguens
de causis ciuilibus, & criminalibus, vt sæpiùs
alibi distinxi. Vnde apparet manifestè in
vtrisque habere locum, maximè in causa de-
licti contra fidem Catholicam.
148. Dein non reputatur testis sibi varius, &
consequentèr probat, quando in secundo
examine plus, vel minus dicit, quã in primo,
vt

vt si prius dicat interfuisse sortilegio hæreticali duas personas, & in alio Constituto affirmet interfuisse quatuor, eas nominando, ita Monticel. in repert. test. rub. impugnatur testis; quia varius, &c. Imol. in cap. inter quatuor n. 7. extra de maiorit. & obedien. vbi ponit exemplum in eo, qui primo sui dicti vnam causam reddit, & dein eiusdem dicti duplicem causam assignat, & Farin. dict. q. 66. n 37. addens esse communem sententiam omnium Doctorum, vno excepto Bald. in capit. præterea de testibus n. 5. prout citatur à Petr. de fideicom. q. 12. post num 747.

149 Similiter non censetur testis varius, nec sibi contrarius, ac proinde probat, qui in secundo examine se remittit ad ea, quæ deposuit in primo, & hoc facere potest ad effectum fugiendi varietatem. ita Abbas in cap. cum in tua n. 3. extra de testibus, & ibi etiam Felin. n. 1. secundum quem sufficit, si dicat: Attestor prout in alijs attestationibus, Salic. in l. iusiurandi, vers. sed potes respondere, C. de testibus, & Farin. dict. q. 66. n. 39. cum alijs.

150 Quid autem si Iudex nolit admittere dictam depositionem remissiuam? petat testis, vt legantur sibi dicta in primo examine, vt possit deponere in secundo, vti legere tenetur Iudex secundum sententiam Bartol. in l. eos n. 6. & Mars. ibi n. 5. ff. de falsis, quã verissimam, & communem inter Doctores as-

151 firmat Farin. loco citato n. 43. Quod si neque huic petitioni iudex annuere voluerit, sufficit protestatio ipsius testis, quod non intendat quidquam immutare de dictis in primo constituto, sed ipsa rata habere, & tunc his standum est ratione talis protestationis, etiamsi in secundo varia, seu contraria dicat; quod habere locum in quouis genere causarum, ac etiam regulariter in causa hæresis tradit cum Menoch. lib. 2. de arb. casu 109. n. 12. & cum Farin. ibidem n. 40. Sousa lib. 2. Aphor. cap. 6. n. 59.

152 Adhuc nihilominus potest esse dubium, sit admittenda, nec ne dicta depositio remissiua? & quidem de triplici casu non esse admittendam, vt prorsus certum tradit Farin. dict. q. 66. n. 47. 48. et 51. cum auctoribus ab ipso relatis, nempe vbi dictum in primo examine, aut esset falsum ex quouis capite; aut dubium, ratione cuius dubietatis iudex iterum examinat testem, vt hic illud declaret, aut vbi prima eius depositio esset nulla, eò quod extraiudicialiter, vel parte non citata

153 emanasset, vel aliũde nullitas prouenisset. Deinde omissa decisione dubij circa causas ciuiles, quod non sint nostri instituti (videas eum apud citatum Farinac.) certum etiam est non debere admitti dictam depositionem remissiuam testis in causis criminalibus, maxime in causa delicti cuiusuis contra fidem, idque in eius fauorem. Ita cum Simanc. cathol. instit. tit. 64. n. 24. Mascard. tom. 3. concl. 1374. n. 5. & cum alijs idem Farin. vbi supra, & de hæresi quæst. 188. §. 1. n. 35.

154 Placet tamen mihi modificatio, quam huic doctrinę adhibet Ioan. Rojas sing. 206. n. 3. quod testi petenti, vt legarur sibi dictũ primi examinis, etiam in causa fidei, debeat legi, atque id ei negare inhumanum meritò iudicat, quando intercessit longum tempus inter vnum, & aliud examen, & sic obliuio fit verisimilis, & addit de dicta protestatione testis, si huic lectio primi examinis negetur; vnde tunc standum est in eo depositis, tametsi in secundo contraria deponat. Huius modificationis Ioannis Rojæ meminit dict. quæst. 188. n. 35. Farin. & eam non reijcit.

155 Verum vt in plurimum in causa hæresis statur depositis in secundo examine, vel in posteriori loco eiusdem examinis, quando manifestis indicijs innotescit, quòd testis ex zelo fidei excitetur ad corrigendum suum primum dictum, & secundum dictum appareat verisimile, et tractationisq; reddatur causa. Ita Couar. variar. lib. 2. cap. 13. n. 9. Simanch. cathol. instit. tit. 64. n. 58. Menoch. de arbitr. lib. 2. casu 108. n. 4. & Farinac. dict.

156 quęst. 66. n. 157. Qui cum aliquibus ex prędictis, & alijs benè aduertit corrigendi se locum tunc maxime testi vario concedi, quã do incontinenti se corrigit, nempè si nondum expressus sit iudicis conspectum, quin & egressus, dummodo nullum probabiliter allocutus fuerit, qui eũ peruerterit; quod iudicis arbitrio relinquitur, cum citatis auctoribus, & cum Iulio Clar. §. fin. quęst. 53. n. 10 affert Sousa lib. 2. Aphor. cap. 6. §. 4. n. 66.

156 Quid tandem de teste deponẽte obscurè, vel dubiè, aut cum incertitudine? hoc spectat ad primam acceptionem testis vacillantis: & quòd hic nihil probet, certum est, pręcipuè si depositio diuersos contineat intellectus, vel si fiat per verba non concludentia necessario: *Vt possibile, forsitan, prima fronte, salua veritate, dubito, ni fallor, si bene memini*, et similia, aut si deponat alternatiuè per dictionem *vel*, excepto quando vtraque pars tendit ad eundem effectum. ita partim ex Mascard. concl. 1369. n. 6. partim ex Menoch. de arbitr. lib. 2. casu 46. Farinac. de testibus quæst. 68. §. 1. n. 1. & sequentibus.

158 Vbi benè asserit ex mente aliorum verba testium dubia, vel obscura, vt aliqualiter probent, esse interpretanda secundum communem vsum loquendi (attenta qualitate, & conditione ipsorum testium) posseque declarari per alias depositiones eorumdem, vel

159 alterius testis, aut ex subiecta materia. Item asserit ibidem, & § 2. à n. 62. quòd testes deponentes de suo iudicio, aut de propria credulitate nullatenus probent, imo neque indiciũ efficax faciant, etiamsi in magno sint numero, qui sic deponunt; nisi concurrentibus alijs circumstantijs, & nisi sui iudicij, vel credulitatis propriæ sufficientem rationem reddant. Nam tunc aliqua per eos fit probatio, pręcipuè in ijs, quæ directè probari non possunt, aut in casibus, vbi præsumptiua probatio habetur pro vera, ve l in antiquis, & similibus, quæ sunt difficilis probationis. Vide Sousam lib. 2. Aphor. cap. 2. hæc

hęc & alia egregiè colligentem ex citato Farinac. & ex Mascard. de probat. lib. 1. concl.
160. 45. & lib. 3. concl. 1360. & 1369. Quando autem subijci debeat torturæ testis varius, vt perspiciatur in quo dicto persistat, & an, ac qualiter ob varietatem sit puniendus, infra in proprijs locis dicetur, vt iam hic vlterius progrediamur.

Quid de teste falso, & corrupto deponente maximè in causis fidei? quid item de corrumpente?

REGVLA CLXXIV.

161 FAlsus testis tam in ea causa, in qua falsum deposuit, quam in quauis alia, siue ciuili, siue criminali, nihil probat, nec facit indicium ad torturam, neque ad inquirendum, sententiaque lata ex tali depositione,
162 illicò est rescindenda. Reputatur testis falsus in totum, qui siue scienter, siue ignoranter deposuit falsum in parte, aut in accessorijs, & accidentalibus, ad causam aliquo modo pertinentibus; secus, si in non pertinentibus, nec ad ista trahitur iuramentum
163 de dicendo, verum super ea tota. Deinquamuis falsus testis in crimine hęresis grauius, quam in alijs criminibus sit puniendus, regulariter tamen Curiæ sęculari non traditur, nec pœna talionis punitur; sed alia, excepto, vbi iam reus ob falsum eius testimonium, pœnam mortis, vel aliud graue sup-
164 plicium subijsset. Testes denique aliquo modo corrupti nullatenus probant; nisi cōtra corrumpentes: & vtrique ab eodem iudice, nempe Inquisitore, si in causa fidei corruptio fiat, atque eisdem pœnis plectendi.
165 Quotquot ferè auctores de crimine falsi scripserunt, eius grauitatem, & enormitatem valdè exaggerant, quæ tanta est, vt vix maior inter reliqua delicta reperiatur. Legendus præcipue circa hoc D. Thomas 2.2. q.7. art.4. & Simanc. de Carhol. instit. tit. 64. de testibus n. 84. vbi ex D. Isidoro lib. 3. de Summ. bono affert, quod falsus testis tribus personis sit obnoxius, primum Deo, cuius præsentiam contemnit; deinde iudici, quem mentiendo fallit, postremò innocenti, quem falso testimonio lædit. & habetur in cap. 1. Extra de crimine falsi. imo hinc magis, quā aliunde Reipublicæ pernicies, & damna proueniunt, vt ex mente Doctorum testatur Fa-
166 rinac. quæst 67. §. 1. n. 1. Vnde nihil mirum (vt probationem præsentis Regulæ incipiamus) si falsus testis, aut de falso condemnatus, aut saltem conuictus non solum in ea causa, in qua falsum deposuit, nihil omnino probet, sed etiam vti inhabilis inde effectus ad testificādum repellatur à ferendo testimonio in quauis alia, tam ciuili, quā criminali, atque si fortè admittatur ad illud ferendum, similiter nullatenus probet. Patet ex textu in cap. si quis conuictus 2. q. 5. ibi, qui semel falsum deposuerint, nunquā alias admittan-
167 tur ad testimonium. Et si contra huius textus dispositionem admissi fuerint, quod non probent, docent Innoc. in cap. fraternitatis n. 2. & ibi Hostien. n. 7. & Ancharan. n. 2. Extra de hæretic. & alij multi, quos citat & sequitur Farin. d. q. 67. §. 3. n. 59. Ratio fundamentalis est, quia qui in vno inuenitur falsus, in omnibus tam futuris, quam præteritis præsumitur falsus, ergo merito amittit prorsus fidem, & redditur inhabilis ad probandum, ita Mascard. tom 2. concl. 743. n. 4.
168 Ob rationem dictam proposita doctrina adeo strictè intelligenda, vt testis falsidicus etiam contra falsarium non probet, nec in fauorem causæ piæ, ita partim ex Innoc. c. 1. extra de Confess. citato à Mascard. de probat. libr. 1. Concl. 455. n. 12. partim ex Menoch. de præsumpt. lib. 1. præsumpt. 22. n. 8.
169 tradit Farin. dict. q. 67. num 60 & 61. Qui n. 62. cum Mascard. lib. 2. concl. 1039. n. 10. Benè addit testem falsum repertum tam priuatum fide ob depositionem falsam manere, vt non faciat vllo modo indicium ad torturam, neque ad inquirendum.
170 Si item ex falsis testiū depositionibus sententia sit lata, deprehensa falsitate quamprimum retractari debet, & restitutio in integrum dari iuxta textum in cap. licet causam de probat. & textum in l. D. Adrianus, ff. de re iudicat. & afferunt præter alios, Mascard. de probation. lib. 2. concl. 688. & Farin. dict.
171 q. 67. n. 64. Qui ibi discutiunt illud dubium an ad effectum taliter retractandi eam sententiam, & restitutionem in integrum concedendi, sufficiat probare falsitatem testis sine corruptela, aut è contra corruptelam sine falsitate? an vero vtrumque sit probandum? Farin. se remittit ad resolutionem Mascardi, qui cum Iulio Clar. in prax. §. falsum verb. quæro numquid, cum Albert. in l. qui falso, ff. de testibus, & cum alijs benè resolnit, sufficere si alterutrū probetur, quia non potest assignari ratio, cur vtriusque
172 probatio requiratur. Limitat tamen, nisi pars astrinxerit se ad vtrumque simul probādum, scilicet falsitatem, & corruptelam, ostendit ex d. cap. licet causam, vers. ijdem quoque cum Glos. ibi, in verb. se astrinxit, extra de probation. sed hæc dicta obiter ad nostrum institutum haud multum conducentia.
173 Ostendendum sequitur, qualiter cēseatur testis falsus in totum, & non probet vllo modo, qui scienter, vel ignoranter in parte falsum deposuit. Docent vti certum Innoc. in cap. fraternitatis, n. 1. & ibi Hostien. n. 6. Anan. n. 3. extra de hæret. Albert. in nullum n. 4. vers. hæc vera, C. de testibus, & precipuè Menoch. de præsump. lib. 5. præsump. 22. à n. 19. Qui bene explicat esse intelligendum de casu, vbi testis nullam suæ ignorantiæ,
174 aut erroris excusationem adducit. Imò cum ipso Menoch. cum Mascard. de probat. lib. 2. concl. 783. n 8. & cum alijs rectè addit Farin. dict. q. 67. n. 142. quod in dubio testis præsumitur falsum deposuisse potius scienter,

ter, quam ignoranter, quod maximè locum
habet secundum interpretationem eiusdem
Farin. quoad effectum non probandi per ta-
lem testē falsidicum: nam quoad pœnam pro
crimine falsi ei infligendam, probabilius est,
quod in dubio non præsumatur testis depo-
suisse falsum potius scienter, quam ignoran-
ter, vt cum Glos. in cap. accedens, de crimi-
ne falsi, & cum alijs multis ab ipso citatis tra-
175 dit idem Farin. dict. quæst. 67. n. 78. Qui
nihilominus vbi supra ex mēte Menoch. ad-
ducti optimè concludit esse relinquendum
arbitrio iudicis, vt iuxta qualitatem personæ
temporis, ac rei benè perpendat, & decidat,
an testis ex dolo, & scienter, an verò ex igno-
rantia falsum deposuerit?
176 Similiter certum est, quod testis falsidicus
deponens falsum circa aliquid ex connexis,
vel circumstantijs quoquomodo ad causam
pertinentibus, vt temporis, vel loci in totum,
seu in substantialibus falsus reputatur, & nul-
latenus probat, ita Farin. dict. q 67. num. 146.
ex Bald. in l. testium num. 17. C. de testibus,
relato à Petr de fide com. quæst. 12. nu 1229.
177 Non tamen testis fidem, & probationem
impediet illud, nempe si interrogetur de ac-
cessorijs extrinsecis nullo modo causam tan-
gentibus, vt de qualitate aëris, vestium, & si-
178 milium, ac in illis falsum deponat. Excé-
pto quando iam alias testis esset iudici de fal-
sitate suspectus, nam tunc falsus in huiusmo-
di accessorijs, & impertinentibus, non pro-
babit in alijs: idem Farin. dict. q 67. nu. 122.
& 131. cum diuersis ab eo relatis, ita sentiē-
tibus.
179 Quando testis iurauit dicere veritatem
super tota causa, tenetur eam dicere super
connexis, & accessorijs ad ipsam pertinenti-
bus, etiamsi sint extra articulos. Iuramen-
tum tamen non extenditur ad impertinen-
tia. Vnde quamuis in illis dicat falsum, non
180 desinit probare in alijs. Quod si testis iu-
ret dicere veritatem in omnibus, de quibus
interrogatus fuerit, si interrogetur simul de
pertinentibus ad causam, & de non perti-
nentibus, in vtrisq; tenetur veritatem pro-
ferre; alioquin in neutris: sic distinguens de
duplici modo iurandi in concordiam redu-
cit varios Doctores inter se dissidentes Pro-
sper. Farin. d. q 67. § 4. numer 175. & 176. &
quæst. 71. num. 15. estque adeò certa tota hæc
doctrina, vt maiori nō indigeat probatione.
181 Sequitur in Regula de pœna testis falsum
deponētis in causa fidei, proprius locus tra-
ctandi de ea iuxta diuisionem nostri operis,
& methodum seruato ordine executionis,
videtur assignandus in vltimo eius libro, vbi
ex professo de quibuscumque pœnis delin-
quentium in causis fidei agetur: hic tamen
non possum non proferre vnum verbum cir-
ca illud dubium graue, & valdè controuer-
sum inter Doctores, An testis falsidicus sit
puniendus pœna talionis, seù eadem, quæ
de iure, vel consuetudine infligenda reo, cō-
tra quem falso deposuit? Simanch. de Cathol.
instit. tit. 64. num. 160. Iulius Clar. in prac.
§ falsum, vers. testis qui falsum. Rojas de
hæret. p. 2. assert. 8. num. 160. & alij post Ar-
chidiac. & Felin. citatos à Moncada de te-
stib. part. 9. num. 380. affirmantem partem
tuentur, maximè in causa capitali, etiam
quando reo, contra quem testis falsum depo-
suit, non fuit inflictum vltimum supplicium,
vel quod sustinuerit in tormentis, vel quod
falsitas fuerit deprehensa prius quàm sentē-
tia executioni mandaretur, tunc esse infli-
182 gendam ipsi falso testi, & loquuntur citati
auctores vniuersaliter in quauis causa crimi-
nali, excepto Rojas, qui specialiter loquitur
in causa hæresis. Hæc sententia non caret
probabilitate, ratio est, quia iam ex parte
testis falsi delictum fuit omnino completum,
& consummatum, nec stetit per ipsum, quin
effectus sequeretur exequendi sententiam.
183 Nihilominus primò certum est, quod te-
stis falsus in crimine hæresis grauius, quàm
in alijs criminibus sit puniendus, ob maiorē
enormitatem eius contra fidem Catholicam.
Asseret ex communi omnium Antonius Sou-
184 sa lib. 2. Aphor. cap. 8. nu. 27. Dein vt mul-
to probabilius, tutius, ac mitius tenendum
est (quidquid sit in alijs causis criminalibus)
quod vt alienum à nostro instituto omitto) vt
in causa hæresis testem falsum regulariter nō
tradi Curiæ, nec puniri pœna talionis, sed
extraordinaria, vt fustigationis, triremium,
& simili, aut alia arbitrio iudicis attēta qua-
185 litate personarum, excepto quando iā reus
Curiæ seculari traditus vltimum supplicium,
vel aliam pœnam grauem subijsset ob falsam
depositionem testis; nam tunc hic eodem
supplicio, aut eadem pęna plectendus. ita
idem Sousa cum Peña in direct. 3. par. Com-
ment. 122. & Farin quæst. 67. de testibus §. 13.
& quæst. 188. de hæresi, §. 2. à num. 16. vsque
ad 39. qui testatur de vsu seu praxi supremi
Tribunalis Sanctæ Inquisitionis Almæ Vr-
bis, & totius Christianæ Reipublicæ, quod
in eo procedatur secundum doctrinam à no-
bis traditam, cui non contrariatur Diploma
Leonis X. incip. Intelleximus, relatum per
186 Peñam in fine Direct. Imo ex eo benè per-
penso tota deducitur, cum ibi pęna arbitra-
ria contra testem falsum præscribatur, & dis-
pensetur cum Inquisitore in irregularitate,
si fortè illum Curiæ seculari tradidit, nimirū
in casu excepto, quando iam reus ob falsam
ipsius depositionem fuerat eidem Curiæ tra-
ditus, & morte punitus.
187 Si re autem adhuc integra, dum falsitas
depositionis aliunde nō innotescit, testis fal-
sus se ipsum Inquisitori prodat, multo mitius
cum eo agendum, maximè si socios eiusdem
delicti, seù coniurationis denuntiet, Imo ob
id aliquando ei omnino parcendum, æquitas
ipsa, & publica vtilitas suadet. Tradunt co-
piosè, & pluribus ostendunt Simanch. Cath.
instit. tit 64. num. 94. Rojas par. 2. de hæret.
assert. 8. num. 156. Peña 3. par. Direct. Com-
ment. 122. & Farin. d. q. 188. num. 43.
188 Quæ dicta sunt hactenus de falso teste, in-
telliguntur pari modo, imò à fortiori de fal-

so denunciante, vt iam alibi tactum, quia
in crimine hæresis denunciator loco testis
habetur, quod si aliquando testis citatus, &
vocatus ad se examinandum ob falsam de-
positionē est plectendus pęna talionis, quan-
to magis eadem plectetur, qui sponte se de-
fert Curiæ, & alium falsò denunciat. ita ex
communi omnium idem Farin. num.45. ci-
tans pro hoc Bullam Pij V. in ordin. 5. part.2.
Bullarij vers. Monemus prætetea, il secondo,
vbi est sermo vniuersalis de quouis falso de-
nunciatore.
189 Rursum quæ dicta sunt de teste falsidico,
intelliguntur nō solum de eo, qui falsum de-
posuit, sed de illo etiam, qui tacuit veritatē,
aut verba eius contra quam deposuit, non
integrè retulit. Habetur expressè in cap.1.
extra de crimine falsi per sequentia verba. 1
vterque reus est, & qui veritatem occultat,
& qui mendacium dicit, quia ille prodesse
non vult, & iste nocere desiderat, hæc ibi.
Et annotarunt benè Simanch. Cathol. instit.
tit.64 n.89. Peña dict. Comment. 122 & Fa-
rin. ibidem q.188 num.42 facitque pro hoc
citatum Diploma Leonis X. ibi, aut verum
tacendo induxisse, &c.
190 Sed quid de testibus corruptis? certum
est quod isti prorsus fidem amittant, & pari
modo nihil probent, excepto contra corru-
ptores, quouis modo corruptio fiat, vt pro-
missione, pecunia, metu iniecto, precibus,
aut alia via. Primum desumitur ex cap.1.
extra de testibus, ibi, Placuit sancto Conuē-
tui, vt testes non conducantur pretio, vbi
Gloss. alia iura concordantia affert & docēt
præcipue Mascard de probat. lib 1 concl.
191 454. n.1. & Farin dict. q 67. n.236. Ratio
est, quia eo ipso quod testis pecuniam, aut
æquiualens accepit, præsumitur falsum depo-
suisse; & quamuis hæc depositio non probe-
tur receptione occulta pecuniæ probata, po-
test de falso accusari, & puniri, ac prius tor-
queri pro eliciendo, an falsum deposuerit,
tradit benè idem Farin. n.237. & 238. cum
192 Bart. in l.1 ff. de falsis, & cum alijs. Quod
autem testis corruptus non pro ipso, sed cō-
tra ipsum corruptorem probet, docent, vt
certum, præter alios Mascard lib.1. concl 454
n. 10. & Farin. dict. q.67 n. 280, & per se pa-
tet.
193 Vltimo loco agendū simul de iudice com-
petēte testis falsi corrupti, & ipsum corrum-
pentis in causa hæresis, ac de pœnis vtriusq,
Vnico verbo breuissimè resoluo huiusmodi
delinquentes esse sub iudicio Inquisitoris, &
puniendos pœna arbitraria: totum deduci-
tur clare ex relato diplomate Leonis Deci-
mi, & ex communi sentētia tradit Farin quæst.
188. de hęres. n.4. probatque efficaciter, quia
Inquisitor est iudex competens non solum
in causa hæresis, seu delicti cuiusuis contra
fidem; sed etiam in alijs ab ea incidentibus,
& dependentibus, vt iam alibi ostendimus,
ergo poterit procedere contra testes falsos,
aut corruptos ad deponēdum falsum in cau-
sa fidei, ac contra corrumpentes, vel man-
datum, aut consilium dantes, omnesque pro
qualitate personarum, & delicti grauitate
194 arbitrio punire. Quamquam secundum
sententiam ipsius Farin. dict. q.67. §. 1. n. 18.
(cui adhęret Sousa lib. 2. Aphor. cap. 8. n. 32.
& ego vtique assentior) probabile est, quod
deponens falsum, vel cooperans huic depo-
sitioni corrumpendo, mandando, aut con-
sulendo ad liberandum eum, qui de hæresi
puniendus venerat, possit puniri pœna ta-
lionis, probabile oppositum. Atque hęc de
contentis in hac Regula.

---

*An, & qualiter testis periurus ad deponen-
dum, & probandum in causa fidei
admittatur?*

REGVLA CLXXV.

195 ADmittitur ad deponendum in causa
fidei testis periurus, quamuis alias nō
esset admittendus, casu quo ex Indicijs ma-
nifestis apparet, quod ex zelo eiusdem fidei,
seu iustitiæ deponat tam contra se, quam
196 contra alios id, quod prius celauerat.
Tunc autem statur secundo eius dicto, etiāsi
ex interuallo se correxerit, & licet non con-
tra se, sed absolutè contra alios deponat, si
correctio ex dicto zelo fiat, ac eiusdem red-
datur ratio probabilis; ac parū refert, quod
prius affirmauerit, & postea negauerit testis
periurus: qui tamen subijciendus torturæ,
vt secundum eius dictum sufficienter probe-
197 tur, & admittatur. Adhuc nihilominus
hoc de stando illius secundo dicto intelligi-
tur, si aliud non obstet, quam solius periurij
oppositio; alioquin statur primo dicto; sed
semper cum aliquo defectu secundum iudi-
cis arbitrium.
198 Doctrina huius Regulæ tota fere contine-
tur in iure Canonico, expressus est textus
in cap. accusatus §. licet de hæreticis in 6.
vbi dicitur, vt testes periuri, quamuis alio-
quin ob periurium, seu falsitatem à ferendo
testimonio in quibusuis causis ciuilibus, &
criminalibus, etiam post pœnitentiam periu-
rij essent repellendi, in crimine tamen hęre-
sis admitti debeant ad deponendum coram
Inquisitore, & ad manifestandum tam con-
tra se, quàm contra alios illud, quod prius
199 celauerāt, concurrente hac conditione, quę
ibi ita exprimitur: *Si ex manifestis indicijs
apparuerit tales non animi leuitate, aut odij
fomite, seu corruptione pecuniæ, sed zelo fidei
orthodoxæ, dictum suum velle corrigere.*
Verba sunt expressa dict. textus. asseruntque
communiter cum Gloss. ibi, in figuratione
casus Menoch. n.1. Fran. num.2. Mascard de
probat. lib 2 concl. 857. n.5 & Rojas Sing.
194 n.1. atque adest pro eadem doctrina
Constitutio Pontificia citanda.
200 Quod autem tunc standum sit secundo di-
cto testis periuri, etiam quod pro periurio
adhuc pœnitentiam non egerit, si ex dicto
zelo se correxisse innotescat, deducitur ma-
nifeste ex eodem textu cap. accusatus § licet
de

de hæreticis in 6. & ex Constit. Alexand. IV. incip. Quod super vers. Præterea nonnullo, relata per Franc. Pennam in fiue direct. f. 30. traduntque citatus Mascard. n. 7. Rojas Sing. 193 n. 4. Couar. lib. 2. resol. cap. 13. n. 8. & cum alijs ab eo adductis Farinac. de hæresi
201 quæst. 188. §. 5 n. 86. Nec dissentit Martinus Delrius disquis. magicar. libr. 5. sect. 5. vers. sexto quando. Si bene perpendatur in
202 fine dicti vers. Addit autem benè idem Farin. n. 87. cum Gloss. in dict. cap. Accus. §. licet, & cum alijs, hoc de stando secundæ testis periuri depositioni esse certum, etiamsi ex interuallo se correxerit, atque id nullus Doctorum negat.
203 Verum aliquale est dubiū circa illud, quod immediatè sequitur in Regula, nempe standum esse secundo dicto, quamuis periurus se corrigat nqn contra se, sed absolutè contra alios quosuis, cuius oppositum videtur deduci ex contextu dicti §. licet, ibi: *Tam contra se, quam contra alios*. Vnde desumitur ratio, quia culpādo se ipsum, verisimile etiam redditur eius dictum de alijs. Sicque tuentur varij, præcipuè Couar. Variarum resolut. lib. 2. c. 13. n. 9. & Mascard. de probat. lib. 2. concl. 857. n. 9.
204 Nihilominus placet decisio tradita, quam post Zanchinum tract. de hæret. cap. 14. n. 5. Reportorium Inquisitorum verb. testes §. sed ponamus. Arelatanum de hęret. notabili 13. & post alios defendit Franc. Peña Direct. 3. par. Comment. 114. hac ratione, quod cum, inquit, hoc sit fauore fidei concessum, & fauor fidei æqualiter reperiatur tam in testificante contra se, & complices suos, quam contra quoslibet alios delinquentes, profectò in omnibus hęc sententia locum habebit.
205 Rursus textus etiam in dicto §. licet, satis indicare videtur, dum ait, *Stari debet tam contra se, quam contra reliquos attestationibus eorundem*. Nam dum reliquos dicit Romanus Pontifex, omnes complectitur, l. cum optio, ff. de optione legata, ibi, reliquorum appellatione omnes ad Mæuium pertinent. Hactenus Penna, quibus sufficienter nostra decisio probata manet.
206 Plura tamen adhuc requiruntur ad hunc effectum standi secundo dicto testis periuri. Primò requiritur, vt manifestis indicijs appareat correctionem primi dicti fieri ex zelo fidei Catholicæ, atque talis censebitur, si in secundo dicto periurus manifestet delictum hæresis; secus si neget, eum prius de hæresi deposuisset: nam in hoc casu statur priori dicto, & non secundo, ita probabiliter cum citatis Zanchino, & Reportorio Inquisitorum ibidem Peña, vers. Postremò præfata, & hoc inde ostenditur ab eis, quia ex quo alloqui potuit reum, præsumitur corruptus, ac subornatus, ergo tunc priori dicto erit standum: quæ ratio, vt ex se innotescit, non semper probat.
207 Vnde valdè probabile est contrarium secundum Simanch. Cathol. instit. tit. 64. n. 56. Martinum Delrium citatum, Sousam lib. 2. Aphor. cap. 1. num. 2. ac secundum alios, scilicet quod sit standum secundæ depositioni, etiam quando in ea periurus testis excusat se, vel alios à delicto de quo in prima sub iuramento accusauerat, si manifestis indicijs cōstet reuocationem primæ depositionis factam esse non leuitate, odio, aut pretio; sed
208 zelo Catholicæ fidei. Atque hoc præcipue locum habet, quando talis reuocatio, seu excusatio negādo hęresis crimen, quod prius confessus fuerat, fit ab eo in articulo mortis pro exoneratione suę conscientię, cū tunc nullus pręsumatur immemor suæ salutis, vt bene asserunt Rojas singul. 205. n. 1. & cita-
209 tus Simanch. Qui inde propositam doctrinam probat, quia in iudicijs seruanda est æqualitas, & in tam graui crimine non debet esse fauorabilior detestatio hæresis, quam innocentis liberatio; ergo standum est secundo dicto, per quod innocens excusatur, & li-
210 beratur. Requiritur tamen, vt huius excusationis, & reuocationis primi dicti ratio probabilis à teste periuro excusante, ac re-
211 uocante reddatur. Vnde ista reddita, vt stetur secundæ depositioni, parum refert, quòd ipse testis primo loco affirmauerit, & posteriori negauerit, ita ijdem Simanch. dicto n. 56. & Sousa n. 4.
212 Requiritur item ad hoc, vt stetur secundo dicto testis periuri, etiam in fauorem fidei, quod non sit admittenda, vt in plurimū eius probatio sine aliqua ipsius tortura, ad videndum in quo dicto persistat. Docet Penna dict. Comēt. 114. vers. vt autem. Farin. de hęresi quæst. 188. §. 5. n. 99. & Sousa lib. 2. Aphor. cap. 9. n. 6. quod sine dubio in praxi seruandum est, maxime casu quo ex indicijs, & coniecturis non potest constare de verisi-
213 mili veritate, tradit idem Penna, addens quod in periuro maior vrgeat ratio ipsum torquēdi, quam in alijs testibus inhabilibus.
214 Quamuis autem periurus in tortura confirmet secundum dictum, excusando reum ab hæresi, adhuc tamen manebit hic vehementer suspectus de ea, textus in cap. litteras, extra de pręsumptionibus, & ex mente omnium affert Farin. dict. §. 5. n. 94.
215 Vltimò requiritur ad recipiēdam depositionem, & probationem testis periuri, & ad standum secundo eius dicto, & nihil aliud obstet præter defectum periurij. Habetur hoc requisitum expressè in vtroque textu, & dicti §. licet cap. accusatus de hæreticis in 6. & dictę Constitutionis Alex. IV. incipit: Quod super. ibi, nisi aliud obsistat. Nam si aliud obstet, vt vltra periurium, testis esset persona leuis, aut ex odio, vel pecuniæ corruptione suam depositionem reuocaret, standum esset
216 primo dicto, semper tamen cum aliquo defectu, secundum iudicis arbitrium: ita Farinac. vbi supra n. 97. cum Paris. consil. 2. n. 78. lib. 4. & Bettazol. cons. 157. n. 17 & ponit exemplum in eo teste, qui pluries fuit periurus. De punitione testis periuri posset hic tractari, sed opportunius alibi agemus.

Qua forma examinandi testes, seu quæ seruanda, vel secus in eorum examine, vt probent in causa fidei?

REGVLA CLXXVI.

217 TEnentur Inquisitores per se ipsos, nisi
aliquid obstet, testes examinare, & fi-
dem eorum perscrutari, ac interrogare ipsos
de vita, & moribus inquisiti, de loco, & tem-
218 pore, de causa scientię. &c. Probant autem
testes in causis sancti Officij quamuis exami-
nentur, vt sæpè fit ante litis contestationem,
& parte non citata, vbi imminet periculum
219 ex citatione. Quin & probabile est, quod
recipi, ac repeti possint testes instante Fisca-
li ad perpetuam rei memoriam, vt postea fidē
220 faciant contra reum. Probant etiam te-
stes, si examinentur, vt potest, post publica-
221 tionem ipsorum. Nomina item testium,
sicut & denuntiantium in sancto Officio, vt
in plurimum reo non publicantur; semoto
tamen periculo, aliquando arbitrio Inquisi-
toris potest fieri eorum publicatio, ac simi-
liter confrontatio testium cum reo, maximè
si sint socij criminis, ac tunc conceditur ipsi
reo, vt possit dare interrogatoria, per quæ
illi examinentur, atque hæc non valent, si
sint suggestiua, sicut non valet examen, in
quo iudex ab omni suggestione non absti-
net.

222 Omitto hic multa, quæ generaliter pro
quibuscunque causis tam ciuilibus, quam
criminalibus opponendo contra formam
examinis testium, & resoluendo, quæ in eo
sunt seruanda copiosissime pertractat Farin.
à quæst. 72. de testibus vsque ad finem; tan-
tum attingo breuiter aliqua nostri instituti
223 propria pro causis sanctę Inquisitionis. De
obligatione DD. Inquisitorum examinandi
testes immediatè per se ipsos, & non per ter-
tiam personam, communis est Doctorum
sententia, quam præcipuè tenent Reportor.
Inquisitorum verb. examinatio testium. Si-
manch Cathol. instit. tit. 64. num. 11. Peña 3.
part. Direct. Comment. 10. num. 37. Rojas
sing. 204. & Farin. de hæresi quæst. 188. §. 1.
224 num. 19. Excusantur tamen à tali obliga-
tione, si subsit causa legitima, aut sufficiēs im-
pedimentum, quale erit si testes examinan-
di sint viri valdè illustres, vel moniales, aut
aliæ honestæ fœminæ, quæ accedere ad In-
quisitorem nequeunt, & hunc adire eas non
deceat, tunc alteri examen committere po-
test. Ita ijdem Peña loco citato, & Com-
ment. 119. & Farin ibidem num. 21. ac prius
n. 4. eiusdem §. 1.

225 Post iniunctum iuramentum de dicenda
veritate iuridicum, & verum (ab hoc in
qu[illegible] causa, tam ciuili, quam criminali
cuiusuis testis examen inchoandum, vt istud
sit validum, iuxta l. testium, & l. iusiuran-
dum, C. de testibus, ac ex [illegible])
si testis sit ignotus Inquisitori, potest hic, &
debet eius fidem perscrutari, seu clarius lo-
quendo, interrogare eum, an sit Iudæus,
vel Saracenus, &c. aut inde ne originem du-
cat? ita resoluit Antoninus Diana 4. p. tract.
8. resol. 114. cum Didaco Cantera in q. cri-
226 min. cap. 2. de vera Confessione, num. 41.
Nam licet Abbas, & Bartol in l. 1. ff. de offic.
Assess. oppositum tenere videantur loquen-
tes de testibus in communi, ex eo principio
quia nemo tenetur detegere turpitudinem
suam, ergo nec tenebitur iudex de ipsa eum
interrogare; merito tamen in materia fidei
aliter se res habet, quia qui est ex genere
Saracenorum, vel Iudæorum, pręsumitur val-
de, quod non dicat veritatem contra reum
eiusdem generis, vt experientia docet, ergo
potest, & debet Inquisitor testis sibi ignoti
fidem perscrutari, & inquirere, an ex tali ge-
nere originem ducat: Atque sic practicari ex
vi instructionis cuiusdam supremi Tribunalis
affirmat idem Cantera.

227 Debent præterea Inquisitores in causis fi-
dei magna diligentia examinare testes, mo-
nendo eos, ne odio, pretio, prece, coniu-
ratione, aut alio inordinato affectu falsum
testimonium dicant. Interrogando item
ipsos de loco, & tempore, de antecedenti-
bus, & consequentibus, de qualitate, & cō-
ditione personę, contra quam deponunt; de
occasione, & causa scientiæ, an viderint, vel
audierint? de personis, quæ interfuerunt,
vel aliquid sciunt circa rem, de qua est depo-
sitio, ac de similibus. Ita Rojas de hæreti-
cis 2. par. assert. 1. num. 36. Peña 3. par. Di-
rect. Comment. 17. & cum alijs ab eo relatis
228 Farin de hæresi §. 1. quæst. 188. n. 14 & 15.
Qui post Decianum lib. 5. crim. cap 35. n. 18.
& Mascard tom. 1. concl. 855. num. 12. benè
addit dict. §. 1. n. 32. quod ipsi testes etiam
non interrogati reddere debeant rationem
scientiæ, vt eorum depositio sit magis veri-
similis, & hoc per se patet.

229 Quamuis vniuersaliter tam in ciuilibus,
quam in criminalibus causis testes examina-
ti ante litis contestationem, & ante partis
citationem non probent, vt constat manife-
stè ex cap. 2. & c. significauit, de test. & ex
l. quando in fine C. de testibus (excipe ali-
quos casus, de quibus Rojas singul. 196. n. 8.
& 9.) in crimine tamen fidei Catholicæ op-
posito semper recipi possunt testes lite adhuc
non contestata, nec parte citata. Ita Simāc.
Cathol. instit. tit. 64. num. 15. Mascard. de
probat. tom. 1. in præfatione q. 5. num. 41. &
Farin. dict. §. 1 n. 15. & de testibus quæst. 72.
230 num. 115. Intelligitur tamen si ex citatione
partis immineat damni periculum ipsi testi,
vt tradunt ijdem Mascard. de probat. lib 2.
concl. 682. num. 36. & Farin. dict. q. 72. n. 116
deduciturque clarè ex c. statuta quædam de
hęreticis in 6. Vnde aliqui, vt Arnald. Al-
bertin. in tract. de agnoscendis assertion. &c.
quæst. 34. num. 17. cum 25. & sequentibus,
quoad hoc nullam agnoscit differentiam in-
ter causam hæresis, & alias qualuis, cum in
his etiam parte non citata sint recipiendi te-
stes, vbi istis damni periculum imminet, vt
231 omnes concedunt. Verum in fidei fauorem
vel

vel quòd sæpius in causis hæresis testibus deponentibus tale periculum adesse præsumatur ex citatione partis, ideò ne homines à testificando aut denunciando retrahantur, iam diu praxis obtinuit, vt lite non contestata, ex parte non citata fere semper pro informatione Curiæ examinentur, sic cum alijs ab ipso citatis concludit Farin. vbi supra.

232 Sed quid circa repetitionem testium? probant ne in causis fidei si sint recepti, ac repetiti parte non citata? communis est ferè omnium sententia negatiua, præcipuè Glos. in cap. quoniam frequenter, vt lite non contestata Bart. in l.fin.ff. de quæst. Felin. in c.2. de testibus, Simanc.cath.instit. tit.64. n.16. Repert. Inquisit. verb. copia, vers. item ex testibus. Albert.tract. de agnoscendis, &c. quæst. 34. n. 16. Peñe 2.par. direct. Com.19. ad cap. Veritatis, de dolo, & contumacia, & Farin. de hæresi quæst.188. §.1. num.22.& aliorum, qui loquentes de causis fidei absolutè docent testes examinatos pro informatione Curiæ ante citationem partis nullo modo probare, nisi post iam ea citata in iudicio plenario repetantur, sicque repetitos non solum facere indicium, sed etiam conuincere, ac plenè probare, si sint omni exce-

233 ptione maiores, imò secundum magis probabilem opinionem Simanch. Cathol. instit. titul. 17. numer.53. Martin. del Rio disquis. magic. lib.5. sect.5. vers. secundo repetitio, & aliorum non sufficiet, si inquisitus de hæresi declaret se eorum depositiones ratas habere, & nolle, vt repetantur: quamquam satis esse hanc inquisiti declarationem, & nolitionem probabiliter tenent alij, vt Mon

234 temaran. in pract. Archiepisc. cap. 84. n.5. Et ita seruari affirmat Farin.dict.§.1.num.27. in supremo sanctæ Inquisitionis Vrbis Tribunali, quòd non repetantur testes, si inquisitus velit eos habere pro repetitis, excepto vbi agitur de conuincendo hæreticum negatiuum ad effectum tradendi illum postea Curiæ secnlari, vltimo supplicio puniendum.

235 Nihilominus quoad dubium propositum de recipiendis, & repetendis testibus non citata parte, meo iudicio haud caret probabilitate doctrina illa aliquorum grauium Doctorum Franc. in cap. Statuta quædam §. iubemus n.1. de hæret. in 6. Calderin. in tract. de hæreticis rubr. de materia processuum Inquisitionis num.2. Rojas singul.196. num.6. Didac. Canter. in quæst.crimin. cap. 2. de probat. per testes, quæst. 1.num.46. & Dianæ par.4. tract. 8. & resol. 115. nempè quòd in causis Fidei, testes ad perpetuam rei memoriam instante Fiscali recepti, & repetiti ante contestationem litis, & non citata parte, probent postea absque alia repetitione eorum, & faciant fidem ad torturandum, & ad condemnandum reum, si verisimilia deposuerunt, reddentes rationem sui dicti, & in

236 reliquis sit legitima depositio. Atque hoc maximè videtur omnino ita se habere, quando non est locus nouæ repetitionis post citationem partis, vt si testis sit examinatus, & repetitus in vltimo articulo mortis, vel si post examen, & repetitionem in longinquam regionem, vt in Indiam necessario sit discessurus statim, priusquàm pars citari pos-

237 sit. Cantera affert exemplum cuiusdam Monachi deponentis contra propriam matrem in Inquisitione Regni Galitiæ, qui ob mandatum sui superioris conferendi se statim in Italiam, fuit examinatus, & repetitus ad perpetuam rei memoriam, ac postea ex eius depositione deuentum est ad carcerationem, & processum fuit contra eam.

238 Addit etiam idem Cantera fuisse determinatum in Consilio supremo Inquisitionis Hispaniæ, & iniunctum omnibus Inquisitoribus ei subiectis, vt prædicta Doctrina in praxi seruetur.

239 Dein ex tota materia testium hanc partem vti magis difficilem, ac intricatam de examinandis adhuc testibus nec ne post publicationem eorum,& post didiscita testificata copiosius discutit Farin. quam aliam quamuis, tota quæst.75. per 15. capita. Ac post præmissa quasi præambula tribus prioribus circa publicationem testium, & didictionem testificatorum, quid sit? & quomodo, ac quando fiat? &c. initio quarti tradit doctrinam generalem negatiuam, quòd scilicet post publicationem testium, ac post didiscita testificata non possint alij testes examinari super eisdem articulis, vel directè contrarij, & si examinentur, nihil probent iuxta textum in §. quia verò, in versu, illud tamen, in Authen. de testibus, & redditur ratio eius in Clemen. 2. circa finem de testibus, nempè quod adsit periculum subornationis.

240 Huic Doctrinæ generali variæ limitationes assignantur ab ipso Farinac. præcipuè illa num.409. & de hæresi quæst. 188. num.6. spectans ad nostrum institutum, videlicet quòd in causa criminis contra fidem Catholicam testes examinentur post publicationem eorum, & post didiscita testificata, ac sic examinati probent. Quod inde efficaciter ostenditur, quia in tali causa non adest dictum periculum subornationis, cum nomina testium non manifestentur reo, vt statim dicemus, ergo; ita præter citatum Farinac. Simanch. Cathol.instit. tit.64. num.50. Mascar. de probat. conclus. 857. num.37. lib. 2. Peña in direct. par. 3. quæst.62. Comment. 3. vers. iam quod de examinandis, Decian. in tract. crimin. lib. 5. cap. 20. num. 25. & alij communiter.

241 Valde proprium, & singulare est nostri Tribunalis sanctæ Inquisitionis, vt in eo non publicentur nomina testium, sicut nec denunciantium, idque fauore fidei Catholicæ, ne retrahantur homines à denunciando, & testificando contra hæreticos, aut suspectos de hæresi, sic disponitur expresse in cap. Statuta quædam, § iubemus, de hæret. in 6.

242 Et quamuis ibi addatur, quod hoc procedat tantum casu quo ex eorum publicatione orietur aliquod graue periculum personæ, aut bonis ipsorum testium, & denuncian-

tium, vel istorum consanguineis, ob potentiam inquisiti, remittaturque conscientiæ, & iudicio Inquisitoris, an adsit tale periculum; tamen quidquid sit de iure, contrarium seruatur ex vi consuetudinis fundatæ, vt ait Report. Inquisitorum verb. Nomina, in extrauagante quadam Innocentij IV. incip. Cum negotium fidei, quam refert Eyme-
243 ricus par.2. Direct. pag. 145. Nimirum vt indistinctè nunquam in causis fidei publicentur nomina testium, vel denunciantium, etiam vbi non adest potentia inquisiti, nec periculum vllum quod etiam sic seruandum constat ex dispositione Conciliorum Biterrensis capitul. 10. & Narbonensis, cap. 22. ac tandem ex constitutione Pij IV. incip. Cum sicut; quia licet non cernatur dictum periculum, semper tamen præsumi potest. Ita Peña 3.par. Direct. comment. 124. Rojas 2.pat. de hæret. num. 98. Ludouicus à Paramo de origine sanctæ Inquisitionis lib. 3 quæst. 4. num. 48. & Farin. de hæresi q. 188. §. 1. num. 12. cum alijs ab ipso relatis.
244 Quòd si nomina testium reo publicari nequeunt, multo minus cum illo poterunt illi confrontari, sic argumentando à fortiori ex citatis extrauagante Innoc. IV. ac ex constitutione Pij IV. alijsque iuribus probat Peña 3.par. Direct. comment. 23. vers. Cæterum contraria (de confrontatione alibi plura ma-
245 ximè in casu hæretici negatiui) Nihilominus quando dubitatur de fide testium, si prorsus absit periculum damni arbitrio Inquisitoris, maximè si sint socij criminis, ac personæ admodum viles, & abiectæ, tam reus, quam testes, poterunt sine dubio illi cum eo aliquando confrontari, vt conuincatur, aut detecta innocentia ipsius liberetur, ac consequenter tunc nomina testium publicari nullum est inconueniens; ita admittit idem Peña 3.p. Direct. commen. 48. super 12. modum terminandi processum, &c. & Farinac. dict. §. 1. nu. 31. præter alios, quos ipse ibi adducit.
246 Casu autem quo nomina testium publicantur reo de hæresi inquisito, potest ne ei concedi saltem tunc, vt det interrogatoria, per quæ illi examinentur? circa decisionem huius dubij sunt Doctores omnino discordes; nam alij, vt Simanch. Cath. instit. tit. 64. numer. 10. & in Euchirid. tit. 35. de testibus num. 3. & 4. absolutè tenent nunquam in causis esse hoc concedendum reo, siue manifestentur ei nomina testium, siue non; sed relinquendum prudentiæ Inquisitoris, vt diligenter eos examinet iuxta interrogatoria, quę iudicauerit opportuna perscrutando fidem ipsorum, interrogando de moribus, & vita, &c. vt iam supradiximus.

247 E contra alij vt Montemaran. in pract. Archiepiscop cap. 84. num. 3. vers. Quarto loco, & Peña in instructione ad Inquisitores lib. 2. cap. 28. & 31 quibus adhæret Farinac. dict. §. 1. num. 14. indistinctè volunt, quod non possit in causa hæresis vnquam negari inquisito, vt præter interrogatoria Fisci, det alia opportuna, pro sui defensione, per quæ in repetitione testium isti examinentur, sicque obseruari in supremo sanctæ Inquisitionis Tribunali Vrbis affirmat ibidem Farinac.
248 Imo ipse cum diuersis ab eo relatis iam prius docuerat quæst. 73. de testibus num. 2. & 8. quòd testes examinati sine interrogatorijs partis nullo modo probent, etiam in causis criminalibus quibuscumque, quæ doctrina vti æquitati, & iustitiæ valde consona, cur non etiam in causa hæresis locum habebit? Quare secundam sententiam omnino approbo, quod sit concedendum inquisito de hęresi, vt det interrogatoria, per quæ testes repetantur, maximè quando in aliquo casu eorum nomina ipsi manifesta fiant, ita Sousa lib. 2. cap. 17. num. 10.
249 Superest dicere vnum verbum de materia suggestionis: Quę cum duplex sit, vt notat & exemplificat Sigismund. Scaccia in tract. de iudic. caus. lib. 1. cap. 86. num. 8. & cum eo Farinac. vbi infra, nempe altera aperta, seu manifesta; altera tacita, seu palliata; meritò vtraque iudici cuiuis, siue examinatori in interrogatorijs, tàm à reo, quàm à Fisco porrectis, & in examine tàm ipsius rei, quàm testium quorumcumque strictissimè prohibe-
250 tur. Ac proinde depositio, & confessio in tortura, aut extra eam per suggestionem extorta non valet ad probandum, nec ad condemnandum, atque omnia inde secuta sunt ipso iure nulla. Patent hęc ex textu manifesto in l. 1. §. qui ad quęstionem, & ibi Bart. ac Matsil. ff. de quęst. Farinac. quęst. 43. num. 132 optimè ponit exemplum per sequentia verba, vt in casibus, inquit, in quibus potest reus de consocijs interrogari, non interrogandus sit in specie de aliqua persona; sed in genere, nisi adsit specialis pręsumptio, quòd certa persona interuenerit; aliter enim esset potius suggerere, quàm interrogare, contra l. 1. §. qui quęstionem, ff. de quęst. 83. cap. 4. num. 84. & sequentibus, vbi omnia hic tradita à nobis adducit, vt certa ex sententia multorum, quos citat. Atque hactenus de probationibus in communi, ac de prima earum specie, nempè de testibus pręcipnè in causis fidei.

CAPVT

CAPVT TERTIVM

De alijs sex plenæ probationis speciebus, nempè per Instrumentum, seu scripturam authenticam, per confessionem partis, per euidentiam facti, per iuramentum iuridicum, per præsumptionem claris indicijs fundatam, & per famam, vel diffamationem. Ac de multiplici semiplena probatione maximè pro causis Fidei.

PROOEMIOLVM

1 MAiorem partem præcedentis capitis in discutienda prima specie probationis plenæ, seu conuicentis, quæ fit per testes, meritò insumpsimus, cùm quo frequentius hæc in causis Fidei, ac in quibusuis alijs vsu recepta, vt quotidiana experientia patet, eò maior, & clarior eius notitia sit Inquisitori, sicut cuilibet iudici pernecessaria. In præsenti autem multo compendiosius alias sex species eiusdem plenæ probationis totidem Regulis indicabimus, interemusque eis quatuor reliquas semiplenæ probationis, sicuti ipsis valdè affines, seu ex visceribus
2 earumdem eductas. Quod in prima istarum sic ostendo (vt de ea hic obiter sit dictum) nam, si duo testes idonei, & omni exceptione maiores faciunt plenam probationem, iuxta iam traditam à nobis Regula 172. alter eorum solus faciet tantum semiplenam probationem; ita disponitur ab Imperat. Constant in l. iusiurandum C. de testibus, & à Paulo in l. 1. circa finem: ff. quemadmodum test. apert. atque ab Alexandro III. in cap. veniens, & in cap. licet de testibus; neque ab hoc vllus Doctorum discrepat. Atque hæc sint satis pro prima specie semiplenæ probationis præter tradita supra.

Qualiter instrumenta, seu scripturæ authenticæ probent? qualiter priuata, præcipuè in crimine hæresis?

REGVLA CLXXVII.

3 VNiuersaliter, & absolutè loquendo probatio per publica instrumenta, vel per scripturas authenticas secura est, ac legitima, & quamuis ex se inefficax sit ad probandum in alijs criminibus, maximè quoad iniunctionem pœnæ; crimen tamen hæresis plenè probatur per instrumentum publicum, concurrentibus circumstantijs, quæ animum
4 Iudicis completè informent. Probatur etiam plenè hæresis per scripturam priuatam, quæ ipsam clarè contineat, si sit subscripta à reo cum tribus testibus, aut si constet eius esse per propriam ipsius confessionem; vel per
5 idoneos testes. Verum scriptura priuata regulariter semiplenam tantum probationem facit.
6 Species ista probationis per instrumenta publica aut scripturas authenticas licet vocis mortuæ vocari soleat à Doctoribus; vt ex Accurs. in rubr. C. de fide instrum. refert Mascard. tom. 1. quæst. 6. prooemiol. num. 1. ad discrimen inter eam, & primam iam expolitam, quæ fit per testes, viuæ vocis ab eisdem Doctoribus nuncupatam; magna nihilominus inter ipsos controuersia extat, quam copiosè discutit citatus Mascard. a d. num. 1. vsque ad 22. quænam illarum sit præstantior, & efficacior, alios ex eis priori, alios verò posteriori maiorem præstan-
7 tiam, & efficacitatem tribuentes. Et quidem in causis ciuilibus esse æquales vtrasque prædictas species probationum, quoad vim probandi patet manifeste ex l. in exercendis C. de fide instrum. vbi Imperator sic ait: In exercendis litibus, eandem vim obtinent tam fides instrumentorum, quàm depositiones testium, & idem ex cap. cum Ioannes extra de fide instru. & notat ibidem Mascard. n. 12.
8 Dixi in causis ciuilibus, seu in exercendis litibus, vt loquitur Imperator; nam ad causas criminales, seu ad probanda delicta (quod sequitur in Regula) ex se inefficax censetur probatio per instrumentum, exceptis aliquibus casibus, quos lege apud Mascard. tom. 1. concl. 461. à num. 7. Ratio talis inefficacitatis est, quia vt reus condemnetur, debet conuinci testibus, qui exhibendi sunt iudici in criminalibus, vt statuitur in l. iudi-
9 ces, C. de fide instru. Et testificari debent non per scripturam, sed viua voce, vt habetur in cap. testis 3. quæst. 9. in cap. primates, 2. quæst. 1. & in alijs iuribus, quæ citat Mascard. ibidem num. 3. qui affert, & sequitur propositam doctrinam cum Felin. in cap. cum in Ecclesijs num. 1. & Abb. ibi num. 2. post Glos. extra de maiori, & obedien. tenentque communiter omnes in l. sciant cuncti C. de probation.
10 Ex mente autem eorumdem auctorum, & Iulij Clari in pract. quæst. 54. §. fin. num. 1. ac Farin. de reo confesso, & conuicto q. 84. à num. 1. vsque ad 6. prædicta doctrina maximè locum habet, quando agitur de infligenda pœna reo, tunc enim regulariter delictum per instrumentum nullo modo probatur, etiamsi sit commissum in præsentia Notarij, qui de eo instrumentum confecit, ob dictam rationem, quia quo propius accedit

ad iniungendam pœnam reo, eo magis curandum, vt ipse de crimine sit conuictus, quod non benè fit per instrumentum, cum possit contingere, vt in eo scriptus sit testis minor 20. annorum cuius attestationi non creditur in criminalibus, vt sancitum est in cap. fotus de verb. signific. & tradit Felin. vbi supra.

11 Inter illos casus exceptos, pro quibus legendis te remisi ad Mascard. præcipuè ille reponendus ad nostrum institutum spectans de crimine fidei diuinæ opposito, quod sine dubio per instrumentum publicum, seu scripturam autenticam plenè probatur, dummodo recognitio eius fiat, ex Authen. qui contra propriam C. de non nu. pecun. atque concurrant tales circumstantiæ, quæ iudicis animum rectè, ac completè informent, ita communiter admittunt omnes, quòd in fauorem fidei crimen hæresis per instrumentum dicto modo possit probari, præcipuè Clar. in pract. §. fin. quæst. 54. num. 1. Mascard. tom. 2. concl. 858. num. 2. Farin de reo confesso, & conuicto quæst. 84. num. 16. Gondisal. tract. de hæret. quæst. 13. num. 19. & Simanc. Cathol. instit. tit. 51. nu. 14.

12 Quid quòd aliquando per scripturam etiã priuatam hæresis plenè probatur, concurrente duplici conditione, primò quòd in ea hæresis ipsa clarè contineatur, secundo quòd sit subscripta ab ipso reo cum tribus testibus, vel constet esse eius per propriam ipsius confessionem, aut per testes idoneos, qui viderint cum ipsam scribentem, ita ijdem Doctores citati Simanch. Mascard. & Farin. de hæresi quæstion. 187. § 1. num. 10. & Antonius
13 Sousa lib. 2. Aphor. capit. 22. numer. 4. Qui num. 12. peculiariter exprimit partem illam secundæ conditionis de subscriptione à reo facta cum tribus testibus, & intelligitur, etiamsi isti non sint in tali scriptura priuata subscripti, sed tantùm, dum subscriberet se ille, præsentes fuerunt, vt ex Bart. in authen. si quis, C. qui potio, in pign. habeantur, notat benè Mascard. in dicta quæst. 6. num 29. & 30.

14 Ex defectu autem primæ conditionis ex illis duabus non probat hæresim priuata, imò nec publica scriptura in multiplici casu, nempè quando nequit legi, neque benè intelligi, & habetur tunc pro non scripta, ita Nauar. Consil. lib. 5. cons. 18. de hæresi n. 15.
15 & Farin. dict. num. 10. Item si patiatur aliquam fracturam, vel non sit integra, ita vt deficiant litteræ, quæ sensum varient, ex cap. inter dilectos, vbi Panormit. num. 4. de fide instrumen. & affert Sousa vbi supra
16 num. 6. Qui benè addit num. 10. cum citatis Nauar. & Farinac. scripturam dubiam esse accipiendam in eo sensu, qui delictum excludat, nisi auctor eius aliter intelligat, ac proinde ipsius intentio diligenter perscrutari debet, vt docent Albert. de agnosc. quæst. 34. num. 48. & Menoch. consiliorum
17 lib. cons. 82. num 10. & sequentibus.

Prætereà ex eodem defectu, si scripta particularia alicuius sint adhuc imperfecta, indigesta, & inemendata, seu si non sit eis vltima manus adhibita, quamuis in ipsis aliquid hæreticale reperiatur, auctor eorum non probatur per ipsa hæreticus, cum Nauarro dict. cons. 18. num. 2. & 3. tradit Sousa
18 ibidem num. 8. Similiter scripta in memorialibus, aut rationalibus contenta nequaquam probant hæresim. Ita idem Sousa n. 9. ex Bald. in mor. de constit. pecun. ad fin. & ex eodem Nauarro num. 4.

Tandem concludit ipse Sousa num. 14. cum Barr. num. 24. in l. admonendi, ff. de iureiuran. cum Glos verb. exacto in l. instrumenta C. de probat. & cum Couar. pract. quæstion. cap. 22. num. 7. quod regulariter scriptura priuata, similiter epistolæ missæ absenti, & alia prædicta scripta imperfecta in chartulis, commentariolis, & memorialibus reperta semiplenam tantum probationem faciant.
19 Imo licet de tali scriptura priuata testes adsint, si isti solum deponant se cognoscere characteres, semiplena tantum probatio ex ea desumitur, ita Couar. ibidem num. 6. Panor. num. 2. in cap. 2. de fide instru. & Antonius Sousa vbi supra num. 13. Atque ista hoc loco sint satis de hac specie semiplenæ probationis.

20 Est etiam alia species semiplenæ probationis ex scripturis insurgens hic obitèr explicanda, de qua Mascard. tom. 1. quæst. 12. & concl. 330. ac vtrobique docet cum Accurs. in l. admonendi ff. de iureiuran. & cum alijs eam fieri per comparationem litterarum, nimirum cum scriptura aliqua priuata, vel publica, cui ex aliquo capite non adhibetur fides, comparatur cum alia fideli, cui plenè creditur, & reperto, quòd circa characterem litterarum sit omnimoda similitudo inter vtramque, ex tali comparatione pro priori insurgit vt in plurimum semiplena proba-
21 tio. Vide apud Mascard. dict. quæst. 12. n 4. multiplices scripturas fideles, seu plena fide dignas, quibuscum dicta comparatio fieri potest.

Quomodo per confessiones reorum crimina probentur? & quidnam ad hoc requiratur, maximè in causis fidei?

REGULA CLXXVIII.

22 CVm triplex sit confessio, nempè Sacramentalis, iudicialis, & extraiudicialis, ex prioris reuelatione, seu notitia nullum indicium contra reum etiam hæreticum in iudicio insurgit. Confessio iudicialis facta coram iudice competente, aut coram Notario de mandato illius reum examinante, per se plenè probat, & sufficit ad eum con-
25 demnandum pœna ordinaria. Requiritur tamen ad id multiplex conditio, maximè vt confessio fiat omnino sponte, secundo vt non fiat

fiat per errorem. 3. vt præter confessionem rei constet de corpore delicti cuiusuis speciei hoc sit, excepto crimine hæresis, in quo sat est ad dictam condemnationem personæ in-
24 quisitæ confessio. Hæc autem si sit nimis generalis, vt si quis solum dicat se esse hæreticum, non plenè probat, bene tamen, si in spe-
25 cie fateatur se esse Lutheranum. Confessio tandem extraiudicialis ex se non habet vim plenè probandi, nisi in articulo mortis, & in probatione criminis, quod latet in animo, vt hæresis, & apostasia.
26 Nonnulli ex Doctoribus, vt Iason in l. cum te transegisse, C. de transact. n. 10. & Decius in rubr. de probation. n. 4. hunc modum probandi per confessionem partis inter species probationis non admittunt, eo quod cōfessio ab onere probandi reuelet; ergo non dicitur probatio propriè, sed reuelatio probationis & est vti cōmune axioma inter iurisperitos. In Confessum nullas esse iudicis partes, nisi in condemnando l. proinde ff. ad l. Aquil. &
27 l. 1. ff. de Conf. Nihilominus multo plures, quos citat, & sequitur Mascard. tom. 1. q. 7. initio vnam ex speciebus probationis, et vt valdè præcipuam confessionem partis meri-
28 tò assignant. Imò Lanfrancus de oria. in sua praxi tract. de confessione in princip. testatur, quòd probatio per confessionem sit fortior ea, quæ fit per testes, aut instrumenta, atque hinc vocari solet probatio probata, vt ait idem Mascard. nu. 4. addens ex mente etiam aliorum, esse veriorem, & potentiorem hanc probationem quauis alia.
29 Sumpta generaliter confessio à Sousa lib. 2. Aphor. cap. 20. num. 1. sic definitur: Est manifestatio actus proprij alio præsente. Diuisio eius expressa in Regula in Sacramentalem, iudicialem, & extradicialem, communis est ex Siluestr. verb. confessio non Sacramentalis nu. 1. Extraiudicialis definitur sic, est manifestatio actus proprij, vel priuationis actus
30 extra iudicium competenter facta. Iudicialis verò sic: Est manifestatio actus proprij, vel priuationis actus in iudicio competēter facta, seu corā iudice cōpetente, in quocunq; loco sui territorij ius dicat. Quę definitiones tradūtur ab eodem Sousa dict. cap. 20. nu. 3. & capit. 21. num. 1. & ex terminis ipsis patet, quòd intelligantur de Confessione probante ram in causis ciuilibus, quam in criminalibus; sed nos ne nimis prolixi simus, ad probationem in criminibus, maximè in crimine hæresis, & apostasiæ contrahamus.
31 Omissa sacramentalis Confessionis definitione, quod nullo modo sit propria huius loci, solum dubitatur circa eam, an si ex reuelatione ipsius tantum, seu ex violatione Sigilli sacramentalis deueniat notitia criminis confessi ad iudicem, insurgat aliquod indicium, saltem ad inquirendum contra confitentem, maximè si sit hæreticus, vel apostata? Tractat hoc dubium Franc. Peña 2. par. Direct. Comment. 25. vers. Sed hic est pulchra, & egregiè resoluit neganter, ob eam rationem, quia talis confessio fuit facta tan-

quam soli Deo, & non tanquam homini,
32 arg. tex. in cap. si Sacerdos, de Offic. ord. eandem resolutionem negatiuam tradit Antonius Gomez tom. 3. variar. resol. cap. 13. nu. 9. asserens dictum Sacerdotis reuelantis confessionem, seu frangentis Sigillum eius, nullam penitus fidem facere, etiam in casu hæresis, vel apostasię, nam si faceret, in manifestum sacramenti Confessionis, & sigilli secreti damnum verteretur: Vide plura apud Peñam.
33 Quod autem per Confessionem iudicialem factam coram iudice competente, vel coram Notario de mandato eius reum examinante delictum quoduis etiam hæresis, vel apostasiæ plenè probetur ad condemnandum ipsum pœna ordinaria docent communiter Doctores, vt Peña 3 part. Direct. Comment. 28. Mascard. tom. 2. concl 859. nu. 1. & Farinac. quæst. 81. cap. 1. n. 3. & de hæresi quæst.
34 187. num. 1. cum alijs multis ab ipso relatis. Atq; inde conuincitur, quia hic effectus tribuitur probationi factæ per legitimos testes, & per instrumenta publica, vt supra proprijs locis vidimus; ergo à fortiori tribuendus erit probationi per confessionem iudicialem, quę vt paulò ante diximus, efficacior est, & verior quacumq; alia specie probationis concurrentibus circumstantijs requisitis.
35 Varij sunt Scriptores in assignandis dictis circumstantijs. Alij assignant sexdecim, vt Speculator in tit de confessis §. Sequitur, alij octo, vt Sousa libr. 2. Aphor. capit. 20. num 11. cum Glos. in cap. Nos in quemquam 2. quæst. 1. alij nouem, vt Tancred. in tract. de ordin. iudic tit. de Confess. comprehensas sub his carminibus.

Maior, sponte, sciens, contra se, vbi ius fit.
Nec natura, fauor, lis, iusque repugnat, & hostis.

36 Explicatas per extēsum inuenies apud Mascard. dict. quæst. 7. à num. 16. vsque ad 45. propositis multis exemplis pertinentibus ad causas ciuiles, à quibus meritò abstinendum duximus, ac proinde istarum circumstantiarum prolixas huiusmodi explicationes omittimus, & tantum pro causis criminalibus cū Sousa dict. num. 11. breuissimè dicimus per
37 sequentia verba: Vt confessio, inquit, iudicialis plenè probet, hæc requiruntur. Primò vt confitens sit maior. Secundò vt confessio fiat spontè, & non coactè. Tertiò, vt non fiat per errorem. Quartò, vt confitens dicat contra se. Quinto, vt confessio fiat coram iudice competente. Sexto, vt in confessione non detur repugnantia naturalis. Septimò, vt etiam in iure non detur repugnātia. Octauò, vt confitens non velit probare oppositum illius, quod est confessus, hactenus ille. Ex quo, & ex alijs aliqua per illationem adiungemus ob defectum alicuius ex his circumstantijs, pro maiori declaratione huius rei.
37 Dein infero ex defectu secundæ circumstātiæ confessionem in tortura, aut ex metu iniustè illato non probare, nec nocere confi-

D 3 centi.

tenti. ita Antonius Gomez variar. tom.3. cap.13.num.25.Mascard tom.1.concl.357. & Farin.de reo,& confesso,quæst.81.cap.2.n.83.
39 Quamquã spontè confessus etiam metu probationum mitius punitur, maximè in nostro Tribunali Sanctæ Inquisitionis, quia qui liberè, & spontè confitetur delictum,præsumi-
40 tur sine dolo deliquisse. Atque dicitur spontè confessus quicumque venit non vocatus, aut qui vocatus,nulla præcedente interrogatione confitetur. Docent ex communi omnium idem Farinac d.quæst.81. cap.5.nu.18. & Sousa lib.2, Aphor. in cap.20.nu.34.& 35.
41 Infero tertiò,quod confessio ex errore, vel deceptione facta sit nulla, & non præiudicet reo confitenti, si hic eam reuocet, etiam ex interuallo post sententiam, & probet errorẽ, aut deceptionem, sicuti incumbit ipsi, aut alicui eiusdem consanguineo probare per testes, vel per inditia, seu coniecturas; in dubio tamen cõfessio præsumitur vera. ita Mascard.tom.1.concl.350. nu.6. & 7.Iulius Clar. §.fin, quæst.35. num.18. Ant. Gomez variar. tom.3.cap.1.num.66. & cum alijs ab eo relatis Farin d.quæst.81. cap.9. num.326. & seqq.
42 Addens benè num. 346 quòd confessio in tortura per errorem, vel deceptionem elicita, quamuis ratificata sit, possit reuocari,etiã non probata causa erroris; cum sufficiat allegare metum, vel dolorem, & pari modo quando reuocatio fit incontinenti: nam aliàs causa erroris probanda est.
43 Infero quartò, quòd nequaquam plenè probet ad condemnandum pœna ordinaria confessio facta coram iudice competente; si hic non sedeat pro tribunali: sufficit tamen ad torturam, & ad cõdemnandum pœna extraordinaria. Neque item probet confessio, si à iudice, vel à parte non sit adhuc acceptata, quòd requiritur ad valorem eius, etiamsi accusator absit. ita Mascard. concl.347.& 348. ac Farin. d.quæst.81. cap.1. num.50. & seqq.
44 Qui num.62. cum Felin.in cap. Qualiter, & quando, §.licet autem numer.9. de accusat. egregiè aduertit, quòd nec probet confessio, casu quo alicui assignantur tres iudices simul; & confitetur tantum coram duobus, idq; ob incompetentiam iudicis, quia iudex competens sunt omnes tres assignati simul.
45 Huc reduco, & subinfero primò, quòd secundum probabiliorem doctrinam, & magis receptam non sit licitum iudici, aut Inquisitori ad extorquendam confessionem veritatis, impunitatem promittere, si tamen promisit, sicque confessionem extorsit, tenetur, quoad potest, stare promisso; sed intelligitur promissio respectu illarum pœnarum,quæ sũt in arbitrio iudicis, vel Inquisitoris positæ. Docent. ista præter alios Iulius Clar. § fin. num.8.quæst.55.vers.circà primum &c. & Peña 3 par.direct.comment.23. sub num.106.
46 Quamquam potest Inquisitor pro indaganda veritate promittere inquisito, si inducatur ad fatendum crimen, magnam misericordiam, & gratiam, eo quòd in remittendis pœnis habeat maiorem potestatem, quàm
47 alij iudices. Similiter potest inquisitor in causa hæresis vti simulationibus, & cautelis pro elicienda confessione à reo; non tamen falsitatibus, aut mendacijs, neque suggestio-
48 nibus. Licitum denique est eidem Inquisitori aliquem mittere cum carcerato, qui eius mentem exploret,Notario hæc in scriptis redigente ad euitandam omnem suspicionem contra Inquisitorem. ita idem Peña cum Eymer. 3.par. direct. comment.23. & cum alijs Farin.d.q.81.cap.8.à nu.296.quem videas.
49 Subinfero secundò, quod confessio facta à reo sub spe impunitatis per Iudicem, vel Inquisitorem promissæ, haud sufficiat ad condemnandum pœna ordinaria, nisi ratificetur, & exprimatur à reo nullam impunitatis promissæ habendam esse rationem. Atq; pari modo philosophandum est de confessione, sub spe impunitatis elicita à reo in tormentis, aut vbi nulla præcesserunt indicia, quòd etiam ratificata, non sufficiat ad pœnam ordinariam. Totum hoc, vt certum tradunt Peña d.Comment.23. vers.Postremò, cum duobus sequentibus, ac vers.Nos in hoc cri-
50 mine.& Farin.d.cap.8 à num.290. Est tamen discrepantia inter hos Doctores, nam ex mente Peñæ loco citato vers.Hanc opinionẽ, probabile est confessionem, sub spe impunitatis factam etiam non ratificatam,nec reuocatam sufficere ad pœnam ordinariam: cuius oppositum etiam quando præcesserunt indicia, vti probabilius tenendum est ex mente Farin.ibidem num.293.& aliorum.
51 Quòd exprimo in Regula de confessione recepta à Notario examinante reum de mãdato Iudicis, nimirum per eam delictũ plenè probari docent, vt certum Mascard. tom.1. concl.348.num.26,& cum alijs ab ipso relatis Farin.d.quæst.81.cap.1. num.45. Addentes secùs esse, si desit tale mandatum, & tũc illam confessionem sufficere ad torturam solum, dummodo non sit reuocata præter dictos auctores, vide Sousam d.cap.20.nu.14.
52 De illa circumstantia, quòd præter confessionem delinquentis requiratur,vt constet de corpore delicti ad confessum condemnandũ, testantur omnes scribentes, præcipuè Farin.
53 crimin.quæst.2. nu.7.& 8.Qui ibidem nu.25. cum Mascard.tom.2.concl.859. nu.1. Albertin. de cognos. quæst. 25. dub.1. & cum alijs meritò limitationem adiungit,id scilicet non esse necessarium in crimine hæresis, sed sufficere confessionem delinquentis ad eum condemnandum; quia sic expedit in fauorem fidei; & quia crimen hæresis consistit maximè, & consummatur in errore interno mentis, ac proinde eius cognitio, & plena probatio ex confessione hæretici pendet.
54 Quod sequitur in Regula de confitente generaliter se esse hæreticum, nempe hanc confessionem nõ plenè probare; secus si specificè dicat se esse Lutheranum, vel Caluinistam &c. docent vt prorsus certum Simanch. Cathol.instit.tit.15.num.3.& 4. Farinac.dict. quæst.81.cap.1.num.313. ac de hæresi q.187. §.6.num.74.& Sousa lib.2.Aphor.cap.20.numer.10.

met.16. & 38. vbi cum eodem Simaneh.nu. 1. Mascard.concl.859.numet.1.& Martinus del Rio magie.disqui. lib.5 sec.1 1. per sequentia
55 verba: In crimine, inquit, hæresis confessio, dummodo non sit generalis, dubia, incerta, ac non reuocata, plenè probat, potestque ratione illius imponi pœna ordinaria, ita illa ergo è contra si sit generalis, dubia &c. non plenè probabit.
56 Superest dicendum vnum verbum de confessione delinquentis extraiudiciali, quæ ex se etiamsi sit geminata, & iurata, non probat plenè contra confitentem, vt ei infligatur pœna ordinaria, adiunctis tamen indicijs, aut côiecturis verisimilibus sufficit ad torturam, & ad pœnam extraordinariam. Tradunt Iulius Clar. in pract. §. fin. quæst. 55. num. 2. Mascard. tom. 1. concl. 350. num. 1. & Farinac. q. 82. reg. 1. à num. 1. vsque ad 19. & reg. 2. num. 23.
57 Atque intelligitur de Confessione etiam facta in iudicio coram iudice tamen incompetente (hæc enim teste Sousa citando habet rationem confessionis extraiudicialis) siue incompetentia eius sit ratione personæ, siue ratione materiæ, & causæ, & ob talem confessionem, dum non reuocatur, potest reus torqueri à iudice competente, & cogi ad ratificandum. Docent Clar. in pract. §. final. quæst. 21. num. 32. vers. sed hic quæro. Mascard. concl. 352. num. 1. Farin. crimin. q. 81. à num. 206. & Antonius Sousa lib. 2. Aphor. cap. 20. num. 36. & 37.
58 Confessio tandem extraiudicialis in duplici casu plenè probat; primò quando fit ad exonerandam conscientiam, vel in articulo mortis, vel coram multis, taliter quod transeat
59 in notorium. Secundò, quando agitur de probando illud, quod est in animo, vt hæresis, apostasia, & quodcumque aliud delictum quod intus in corde consummatur. ita Mascard. t. 1. concl. 350. n. 25. & 35. Albertinus de agnosc. quæst. 25. num. 10. Fatin. quæst. 81. Regul. 1. à nu. 15. & Sousa cap. 21. nu. 3. & 4. Atque hæc de ista specie probationis per Confessionem delinquêtis: recurret occasio plura dicendi, maximè lib. 3. quando agemus de tortura infligenda.

Quid de specie probationis per euidentiam, seu notorietatem facti? qua ratione per eam crimina probentur, præcipuè crimen hæresis?

REGVLA CLXXIX.

60 PRobatio per notoreitatem facti valdè excellit inter reliquas probationum species, & adeo plenè per eam delictum probatur, vt sine iuris ordine, imò quandoque absque citatione, & defensionibus veniat reus condemnandus, maximè si deprehendatur
61 in flagrâti. Requiritur tamen ad notorium, præter alia statim exprimenda, vt testes de notorio deponentes viderint crimen patra-
62 tum, nec sufficit, si audierint solum. Hæreticus autem plenè probatur per euidentiam facti hæreticalis, deprehensioque in hæresi habet vim talis probationis; vnde contra prędicantes hæresim, aut facientes actum hæreticalem inexcusabilem sine accusatione, & examine testium procedi potest vsque ad condemnationem.
63 Totam ferè quæstionem octauam initio to. 1. insumit Mascard. in ostendenda maiori excellentia, & efficacitate huiusmodi probationis per euidentiam facti præ cæteris speciebus probationum traditis, & tradendis. ibi post citationem multorum, qui ita docent vt Azo. in Summ. tit. C. ad legem Aquil. Bald. in rub. de prob. & Abb. in cap. 1. de pur. cano. adducit idem Mascard. diuersa, in quibus probatio per euidentiam facti præ-
64 excellit. Sed ex his, omissis reliquis, ne in re, quæ patet ad sensum, vt ait ipse Mascard. dict. quæst. 8. nu. 1. nimis immoremur, vnum tantum attingo, nempè quod licet post didiscita testificata, quis non admittatur ad probationem, vt iam alibi tradidimus, tamen tunc etiam probatio per euidentiam facti nô reijcitur, ita Bald. in l. si quis testibus in l. fin. C. de testibus. Salic. ibi, col. vlt. vers. quæro, ac potest, Rom. in l. si verò §. de viro, in 31. fallent. ff. solut. matr. & alij commu-
65 niter. Imò & post latam sententiam ista species probationis aliquando habet locum; nam si per euidentiam, aut notoreitatem rei constet de iniquitate sententiæ, hæc numquam transit in rem iudicatam, & semper reijci potest, etiam absque appellatione, per l. Confessionibus ff. de interrog. act. & docet idem Bald. in l. 1. in fine C. sen. rescin. non. pass. Inn. & Can. in cap. Fraternitatis, extra de frigid. & malef. ac alij, quos citat, & sequitur Mascard. vbi supra n. 16.
66 Prædicta autem vera cêsentur respectu causarum tam ciuilium, quam criminalium; restringendo tamen nos ad loquendum de hac probationis specie, per euidentiam, vel notoreitatem rei, prout probat solum in criminalibus, prémittenda aliqua doctrinaliter ad explicandum Notorium quotuplex sit; & quot
67 modis contingat. Duplex communiter assignatur, nimirum Notorium facti, & notorium iuris; primum quod est propriè notorium, sic rectè definitur à Siluestr. verb. Notorium, à Mascard. concl. 1106. à Farinac. in pract. crimin. quæst. 21. nu. 1. & ab alijs, Notorium est illud, quod ita habet euidentiam facti, vt negari probabiliter non possit, inducens indubitatam, & finitam probatio-
68 nem. Hoc notorium ex parte facti triplex est, aliud facti permanentis, aliud transeuntis, & non redeuntis, quod dicitur notorium tunc, non autem nunc; aliud facti interpola-
69 ti. Ex parte verò personarum, quibus factum, vel delictum innotescit, multiplex est, notorium videlicet in Prouincia, in Ciuitate, in Parochia, in Monasterio, & generaliter in omni congregatione decem personarum, ita ex communi sententia ijdem Siluestr. & Farinac. locis citatis.

Prò

70 Pro exprimendo item notorio iuris præno-
tandum diligenter non idem censeri à Do-
ctoribus esse delictum notorium, & de deli-
cto notorie constare: ad illud enim necessaria
est notitia intuitiua delicti, ad hoc autem
sufficit probatio, & dicitur Notorium iuris,
quod non est proprie notorium, maximè quo
ad effectum probandi delictum, cum suppo-
nat probatum, seu ex probatione eius oria-
tur. Ita præter alios, quos ipsi citant, Iulius
Clar. in pract. quæst. 9. num. 5. vers. item
quæro, & Farin. dict. quæst. 21. num. 166. At-
que de hoc notorio iuris, seu de delinquen-
tibus, puta hæreticis, hoc modo notorijs,
seu manifestis, sine dubio est sermo in cap.
super quibusdam de verb. signif. ibi, vel qui
coram Prælatis suis conuicti sunt, vel confessi,
vel ab eis sententialiter condemnati, &c.
71 Vnde omisso improprio iuris notorio agi-
mus de notorio facti conducente ad proban-
dum delicta, maximè hæresis, vel apostasiæ:
& circa hoc prænotandum tertiò, quòd ta-
mersi Ant. Gomez variar. tom. 3. tit. de deli-
ctis, cap. 1. num. 42. Menoch. de arbitr. lib. 2.
casu 166. num. 7. & Farinac. dict. quæst. 21.
num. 48. doceant in communi, quòd relin-
quatur iudicis arbitrio, quando, & quid sit
dicendum notorium, attenta facti, loci, tem-
poris, & personarum interuenientium qua-
72 litate, hocque negari nequeat Nihilominus
hi tres Doctores, & alij exprimũt in specie ex
parte loci, temporis, & personarum, quando
notorium reperiatur, nimirum dicitur noto-
rium delictum commissum coram populo,
aut congregatione decem personarum ad
73 minus, vel maiori eius parte. Similiter com-
missum in platea publica, quæ sit capax po-
puli, vel maioris partis eius, etiamsi non
probetur fuisse factum coram pluribus, sed
74 solum factum in platea plena hominibus. Di-
citur item notorium delictum commissum
coram iudice, dum est in actu exercendi suũ
officium, dummodo illi constet. Ita præter
Farinac dict. quæst. 21. nu. 159. & alios tra-
75 dit Mascard. t. 2. concl. 1108. n. 16 Qui prius
concl 1106 nu. 16. cum ipso Farinac. & Me-
noch. citatis benè docuit in communi esse
notorium illud, quod fit in loco publico, &
de die: secus regulariter de eo, quòd fit in
domo, in villula, aut de nocte, vide plura
apud dictos auctores.
76 His autem sic præmissis, quòd delictum per
notoreitatem, seu euidentiam facti ita plenè
& conuincenter probetur, vt sit condemnã-
dus reus non solum sine iuris ordine, & iu-
dicij forma, idest omissis libello, accusatio-
ne, litis contestatione, iuramento de calum-
nia, & alijs iuridicis, sed etiam sine citatione,
nisi ad sententiam, imo hæc citatio omitten-
da etiam, vbi ex mora differẽdi executionem
sequitur Reipublicæ præiudicium, tradunt,
77 vt certum ex mente cæterorum Ant. Gomez
de delict. cap 1. num. 42. Iul. Clar. in pract.
quæst. 2. vers. Quæro numquid, Menoch de
recup. remed. 1. 5. num. 259. & 260. ac Fa-
rinac. dict. quæst. 21 à num. 60. hinc de re-
pente infligitur pœna capitis alicui sex man-
dato Principis, vt ex mandato sancti Regis
Dauid, illi qui occidit Saulem.
78 Proposita tamen doctrina intelligitur de
casu, in quo interuenit notoreitas, seu euidẽ-
tia facti continui, & permanentis, quod non
indiget probatione. Nam facti transeuntis, &
momentanei. Notorium in actis cum priui-
legio Notarij, & in reliquis seruato iuris or-
dine plenè probari debet per testes saltem
duos idoneos, & desuper ferri sententia à
iudice circa hanc interlocutoriam, adesse
scilicet notorium, quod negabatur à reo, vt
postea ex vi eius ad sententiam condemnato-
riam eiusdem rei deueniatur. Ita de his om-
nibus sentiunt Clar. in pract. §. fin. quæst. 9.
Mascard. t. 2. concl. 1100. n. 3. & concl. 1108.
n. 78. ac Farinac. dict. quæst. 23.
79 Verum ad dictam probationem notoreitatis
delicti, seu facti transeuntis, aut instanta-
nei per testes idoneos diuersa requirũtur, vt
reus plenè conuincatur pro condemnatione
infligenda. Primò, quòd debeãt tales testes
reddere concludentem rationem sui dicti, e-
80 tiam non interrogati. Item requiritur quòd
debeant deponere, non de auditu, sed quod
ipsi viderint simul cum populo, aut maiore
eius parte (quamquam circa factum antiquũ,
aut circa locum longinquum, sufficit si depo-
nant de fama) ad condemnandum scilicet;
nam ad procedendum sufficiens est deposi-
81 tio de auditu. Tertiò requiritur, quod te-
stes deponentes de notorio sint irrogandi,
quid sit notorium, vt huius definitionem
dicant, si sint periti, si verò imperiti, sufficit
quoquomodo naturam notorij explicent;
casu tamen, quo imperiti testes definitionẽ
eius sciant, & quot personarum numerus ad
notorium requiratur, si sui dicti sufficientem
rationem non reddant, subornati præsumun-
tur. Adducunt ista, & egregiè resoluunt præ-
ter alios Mascard. & Farin. vbi supra.
82 Dixi in Regula ampliando, maximè si de-
prehendatur in flagranti; nam tunc si reus fa-
teatur crimen, vel de eo per plenã probationẽ
ita sit conuictus, vt excusationem non ha-
beat, non debet torqueri (excipe leuem tor-
83 turam super complices & intentionem)
Deprehẽsus verò in flagranti si carceri tradi-
tus, & ad iudicem adductus crimen neget,
& non appareat conuictus, siue delictum
publicum sit, siue priuatum, concessis defen-
sionibus, poterit pro eruenda veritate torque-
ri. Hoc vltimum constat ex l. neminem C.
de exhibend. reis. de præcedentibus restan-
tur Iulius Clar. in pract. quæst. 8. vers. Quæ-
ro an quando, & vers. scias tamen. Anton.
Gomez variar. lib. 3. tit. de Captura reorum
cap. 9. & Farinac. dict. q. 21.
84 Doctrinæ hactenus in communi traditæ, si-
cut in reliquis criminibus notorijs, ita in
hæresi, & apostasia locum habent, earumq;
applicatio in his prorsus omitti poterat, vti
facile à quouis exequenda, nihilominus, vt
instituto nostro plenius satisfiat, aliquid ap-
plicandum, & exprimendum in hac materia

85 hereticali duxi, Expressi itaque in Regula, quod hæreticus plenè probetur per euidentiam facti hæreticalis, v.g. quod hæresim prædicauerit, conculcauerit Eucharistiam, & similia; tradunt vt certum Eymer. in Direct. 2. part. quæst. 34. & ibi Peña Comment. 59. Mascard. tom. 2. concl. 860. & Farinac. de
86 hæresi quæst. 185. §. 6. num. 47. Qui infra quæst. 187. §. 1. nu. 22. cum Archid. in cap. quicumque num. 2. de hæreticis in 6. & cum alijs benè aduertit intelligendum esse de factis hæreticalibus notorijs, quæ in se expressum fidei errorem continent, ex quibus oritur præsumptio iuris, & de iure contra quam
87 non conceditur probatio. Vnde in huiusmodi factis hæreticalibus notorijs, quę æquiuoca non sunt, non excusatur reus conuictus si neget se mala intentione ea fecisse, vt docent Peña dict. Comment. 59. vers. iam hoc est, Farin. ibidem §. 1. num. 16. ac inde pares quia negatio partis non inficit notorium, nec teddit rem dubiam ex cap. Consuluisti 1. de appellat.
88 Quod dictum denique est de reperto inflagranti, maximè verificatur de deprehenso inflagrāti crimine hæresis; nā sola deprehensio in hoc crimine habet vim probationis secundum textum in cap. super eo, de hæreticis in 6. & afferunt Mascardus de probat. concl. 860. & Farinac. de hæresi quæst. 185. §. 6. nu. 79. & 80. vbi per sequentia verba, & sic, inquit, non video differentiam inter manifestum hæreticum & eum, qui in hæresi deprehensus est cum vtroque casu sufficiat facti euidentia, probatio legitima, propterea, quod deprehensio in actu facit ipsum actum notorium, hæc ille ex Præposit. Mediolanen. in cap. si Papa num. 1. distin. 40. Atque hactenus de hac specie probationis per notorietatem, seu euidentiam facti, vel criminis.

An per iuramentum constituatur species plenæ probationis? & qualiter crimina per ipsum probentur, præcipuè crimen hæresis?

REGVLA CLXXX.

89 PRobabilius censetur per iuramentum iuridicè delatum constitui peculiarem speciem plenæ probationis; & si illud cuius semiplenæ probationi accedat, fieri plenam
90 probationem. Hæc autem tali modo facta nunquam ex parte iudicis inseruit pro causis criminalibus, ne dum pro hæreticalibus; sed tantum aliquando pro ciuilibus. In his verò, si inter actorem, & reum cęteræ sint paria huic, & non illi à iudice, apud quem lis agitur, iuramentum deferti debet.
91 Non leuis est controuersia inter Doctores vtriusque iuris, an per iuramentum species plenæ probationis distincta à reliquis constituatur, alios ex eis, vt Ioan. Andr. in Rubr. extra de probat. mordicus partem negātem, alios vero, vt Salicet. in Rubr. C. de probat. & Bald. in authen. sed nouo iure, C. si cert. petat. efficacius, & probabilius partem affir-
92 mantem defendentes. Hanc vt magis fundamentaliter tuemur, distinguendum nobis cum Mascardo tom. 1. quæst. 9. de quadruplici iuramento, omissis alijs acceptionibus vti nostro instituto nullo modo conducentibus, imò & decisio totius controuersiæ vix cōducit; ac proinde ab ea, & à declaratione præsēris Regulę breuissimè nos expediemus.
93 Primum iuramentum dicitur veritatis, & est illud, quod regulariter iniungitur testibus, vt verum deponant, vel ipsis, aut partibus, cum iudex interrogat, vt de causa instruatur, vel cuius obligato respondere quæsitis propositis. Atque hoc iuramentum non esse propriè probationem, sed præambulum quoddam ad ipsum certum est apud omnes; cum tunc probatio fiat per depositionem testium, vel responsionem, aut confessionem partis interrogatæ. ita Mascard. vbi supra n. 6. & 7. cum Bart. in Rubr. extra de probat.
94 Secundum iuramentum appellatur iudiciale, & est illud, quod à parte parti in iudicio, cum approbatione iudicis defertur, vt per ipsum probatum maneat id, quod pars deferens intendit, sicque sibi satisfiat; ergo attento hoc fine, seu effectu dictum iuramentum aliquo modo probatio propriè dici potest. Contra Bero. loco citato oppositum sententiem defendit, ibidem nu. 8. Mascard. qui remittit lectorem ad Viuium in suis Cōmunibus opinion. verf iuramentum iudiciale, sed non est adhuc hoc iuramentum, de quo quærimus in titulo Regulæ, an constituat peculiarem speciem plenæ probationis.
95 Tertium nuncupatur iuramentū in litem, & est illud, quod in diuersis casibus ex dispositione iuris, aut ex forma statutorum præstatur, & per ipsum fit propriè probatio iuxta textum in l. si quando, C. vnde vi, & in cap.
96 fin. quod metus caus. Ac tunc maximè plenam probationem inducit, quando id in ipso iure, vel statuto exprimitur aliqua ex his formulis, nempe necesse standum esse huic iuramento, vel ipsum haberi pro plenaria probatione, aut plenissimam fidem ei adhibendam esse, vel similibus, vt certum communiter traditur, præcipuè à Tiraq. in tract.
97 de retract. §. 4. Glos. 1. num. 3. Quidquid asserat Roma in l. qui bona § qui damni ff. de damno infect. nimirum adhuc tunc admitti probationem in contrarium.
98 Quartum denique dicitur iuramentum necessitatis, seu necessarium, estque illud quod à iudice in iudicio actori, vel reo, vt si libuerit, deferri solet, vt plenè probetur per ipsum, quod iam semiplenè probatum erat v.g. actor per vnum testem habilem, vel per indicia sufficientia ad id semiplenè solummodo suum intentum probauit, nec vlterius probare potest, tunc iudex ei, vel reo iuramentum defert, vt ex vi huius dictum intentum plenè probatū maneat. Vnde tale iuramentum peculiarem speciem plenæ probationis constituit, vt cum Ias. in §. item si quis, il 2 n. 33.

n.33. instit. de action. Tancred. in suo tractatu de ord. Indic. lib. 3. num.6. & cum alijs
99 docet bene Mascardus ibid. num.10. Apud quem inuenies varias limitationes multorũ casuum, in quibus non est locus deferendi huiusmodi iuramentum ex eis, ne nimis immorer in re haud nostri instituti, tantummodo exprimam propositum in Regula, nempe;

100 Numquam à iudice, seu ex parte iudicis dictum iuramentum in causis criminalibus quibusuis, nedum in hæreticalibus, vel apostaticis deferri potest, neque ipsum ad crimina quæuis, & multò minus ad crimen hæresis, vel apostasiæ probandum valet. Tradunt communiter Doctores, vt Ant. de Butr. Abb. in c. si pro debilitate de offic. deleg. & Ma-
101 scard. vbi supra à num.31. Ratio est, quia, in criminalibus, maxime in crimine hæresis, vel apostasiæ, vt iam alibi diximus, probationes debent esse luce meridiana clariores, & ideo muniri idoneis testibus, vel apertissimis documentis, aut indicijs indubitatis, vt constat ex l.fin. C. de probat. ex l. dolum. C. de dolo malo cap. final. extra de iureiur. & ex cap. sciant cuncti, 2.q.8.

102 Dixi à iudice, seu ex parte iudicis, vt excipetem, quando in causa criminali pars altera deferret alteri iuramentum, talis delatio esset rata, et valeret ad probandum, quod si iurans obtineret, non posset d. ferens appellare (hoc non habere locum in causa criminis contra fidem per se patet) ita cum Ioan. Andr. in cap. fin. extra de iureiurand. super propria glos. & cũ alijs docet Mascard. tom.1. de probat. q.9. n. 33.34. & 35.

103 Sed quid si contingat, vt in causa ciuili tã reus, quam actor habeant tantum semiplenam probationem, cuinam eorum in tali casu Iudex iuramentum deferre debet? Respondet bene ex mente aliorum Mascardus loco citato num.53. esse tunc ab eo deferendum iuramentum reo, ob eam rationem, quia iudex debet esse paratior ad absoluendum, quam ad condemnandum iuxta dispositionẽ iuris cap. ex litteris extra de probat. cap. inter dilectos extra de fide instr. & l. Arrianus, ff. de act. & oblig. Atque hactenus de specie probationis per iuramentum.

Quid de probatione per famam? An ex ea crimina, maximè hæresis plenè, vel semiplenè probentur? aut secus?

REGVLA CLXXXI.

104 Fama, quæ in criminalibus, seu in malam partem sumpta, dicitur infamia ad effectum probandi per eam, debet prius iuridice probari, vel per instrumenta authentica, vel per testes saltem duos habiles, aut per
105 plures inhabiles. Hæc autem probatio, vt sit sufficiens, debet illi deponere se audiuisse à maiore parte populi, seu Communitatis, & exprimere rationem, aut originem talis
106 famæ; secus, si aliter fiat. Quæ nihilominus sic probata, exceptis aliquibus casibus, regulariter non probat plenè; imò nec semiplenè in ciuilibus, & multo minus in cri-
107 minalibus. In crimine tamen hæresis sufficiens est aliquando ad abiurationem, & ad purgationem canonicam.

108 Tractant copiosè de hac specie probationis Vtriusque Iuris Interpretes, præcipue Bart. in l. de minore §. plurium, ff. de quæst. Mascard. de probat. tom.2. verb. fama concl.748. cum sex sequentibus, & verb. infamia concl.896. & Farinac. in crimin. quæst. 56. & de hæresi quæst.187. §.5. ex Theologis Ant. Sousa lib.2. Aphor. cap 24. Ad istos remitto lectorem, vt ad satietatem perdiscat spectantia ad hanc materiam, nobis sufficiat attingere aliqua doctrinaliter pro nostro instituto, vt contenta in præsenti Regula facilius indi-
109 centur. Primò aduertit optime Bart. loco citato famam sumi dupliciter, nempe in bonam partem, seu pro bono hominis nomine, & in malam partem, vocaturque infamia, illa definitur ab ipso Bart. status illæsæ dignitatis, moribus, ac v ta comprobatus, hæc verò definitur è contra à Sousa ibid. num.1. status læsę dignitatis, moribus, ac legibus improbatus, atque de hac est nobis futurus sermo, illa omissa.

110 Aduertit secundò idem Sousa cum Farinac. dict. quæst. 56. in præludio nu. 1. & cum alijs Doctoribus in l.1. ff de his, qui notant. infam. & in cap testimoninm de test. infamiam diuidi in eam, quæ est iuris, seu qua, quis à iure dicitur infamis, & eam, quæ est facti proueniens ex communi hominum lo-
111 cutione. Illam item subdiuidi in infamiam iuris ciuilis, contrahiturque illa per sententiam definitiuam iudicis, vel ipso facto iuxta dispositionem legum, & in infamiam Iuris Canonici, quæ vtroque etiam modo incurritur, & quoties quis in peccato quouis mortali impœnitens persistit. Ita Farin. ib.n.24.
112 cũ Siluest. verb. infamia n.8. & cũ alijs. Infamiã vero facti insurgere in verisimilib. coniecturis à tota, vel maiore parte populi, aut Communitatis, quod si à minore parte insurgat, non fama, sed rumor dicetur, ita ex Doctoribus in cap. si duo 35. quæst. 6. & in cap. super eo, extra de eo, qui eog. conf. vxoris, aduertit
113 Sousa, vbi supra num.5. Addens n.6. eum Garcia de benef. part.7. capit.8. num.33. infamiam Iuris repellere à dignitatibus habitis, facti vero ab acquirendis, nisi aliud per sententiam exprimatur, quibus omnibus sic prænotatis.

114 Iam circa probationem famæ certum est, quòd debeat ipsa iuridice probari, vt aliquo modo probet: fit autem hæc iuridica probatio primò per instrumẽta antiqua, & alias scripturas authenticas; tradit Mascardus to.2. concl.751. cum Bald. & Salys in l. cum
115 aliquis C. de iur. delib. & cum alijs. Quin etiam per litteras bonorum virorum fieri ex mente Innoc. in c. cum in tua despons. & auctotis

&otis addit. ad Bart. in l. de minore §. plurimum ff. de quæst. verſ. quæro qualiter &c. te-
116 net idem Maſcardus. Addens ſecundum
opinionem Abb. in conſ. 64. num. 21. dictam
probationem per inſtrumenta, & ſcripturas
authenticas eſſe meliorem ea, quæ fit per
teſtes.
117 Verum quidquid ſit de hac opinione Abb.
probatio per teſtes in materia iſta, ſicut & in
reliquis multo frequentior vſu, ac proinde
multo magis à nobis expendenda. Sufficien-
ter itaque probatur infamia duobus teſtibus
idoneis, etiam ſingularibus, dummodo de-
118 ponant de eadem ſpecie infamiæ, At duo
minus idonei non ſufficiunt, ſed requirun-
tur plures, ita communiter Doctores, præ-
cipuè Maſcard. tom. 2. concl. 896. à num. 1.
Peña in direct. 2. par. Comment. 82. & Farinac. dict. quæſt 47. à num 32. & hæreſi quęſt.
187. num. 64. vide Souſam dict. capit. 24.
num. 7.
119 Debent item dicti teſtes deponentes de
infamia etiam non interrogati reddere rationem ſuæ depoſitionis, & exprimere cau-
ſas talis infamiæ, ac nominare auctores, à
quibus audierunt, dicendo, quòd audierint
à maiore parte populi, vel Communitatis,
vel quod viderint familiaritatem, & conuer-
ſationem eius, contra quem deponunt, ab
omnibus, vel à maiori parte vitari; alioquin
120 non probant infamiam. Nec eam probant,
ſi dicunt, ſe talem hominem reputare infamẽ,
& ita audiuiſſe ab omnibus illum cognoſcen-
tibus, aut ſi dicant extare vocem apud popu-
lum, vel ſi non exprimant clarè, & diſtinctè
factum, ex quo infamia oritur; vel denique
ſi nõ deponant de loco, vbi eſt ille infamatus.
Hæc omnia iuxta communem, & magis re-
ceptam doctrinam tradũt ex Doctoribus ci-
tatis Maſcard. eadem concl. 896. & Farin. dict.
121 quęſt. 47. Quocum ex Souſa dict. c. 24. n. 14.
per ſequentia verba addendum: Si aliqui, in-
quit, teſtes deponant ſuper publica voce, &
fama, & alij interrogati, an de hoc aliquid
ſciant, vel dici audiuerint, & reſpondeant
nihil ſcire, vel nihil dici audiuiſſe, iſti vltimi
reprobant primos, dummodo vltimi teſtes
probabiliter ſcire, aut audire debuerint. ita
ille, & hoc additamentum per ſe patet.
122 Fama itaque dictis modis probata iuridi-
ce, qualemnam probationem facit? plenam
ne vel ſemiplenam, aut minorem? Circa cau-
ſas ciuiles primò ſunt valdè diſcordes iuris
periti, cum non pauci ex eis, vt Dec. in cap. t
in fine, de appell. Archidiac. in cap. ſi duo
25. quæſt. 6. Gloſ. in cap. veniens de teſtibus,
& in l. 3. § eiuſdem ff. eodem de teſtibus, & alij
ſcribentes in dicto cap. veniens, ita ſentiant,
quòd ſaltem ſemiplenè probetur per eam.
123 Contrarium tamen, quòd ex ipſa regulari-
ter, nec ſemiplena probatio inſurgat, ſed tã-
tum coadiuuetur iſta aliunde iam facta, te-
nent perplures in dict. l. 3. præcipuè Bart. &
Gloſ. in verb. fama Bald. in dict. l. proprie-
tatis C. de probat. Abb. in cap. ſuper eo, de
conſang. & affin. ac reliqui, quos copioſe ci-
tat, & ſequitur Maſcardus de probat. tom. 2.
124 concl. 753. Non deſunt alij, vt Felin. in
cap. veniens, il 1. de teſtibus, & Hippol. in
l. de minore §. plurimum ff de quæſt. qui ob
negotij arduitatem iudicis arbitrio remittũt,
vt perpenſa qualitate famæ, decernat, an &
qualiter probet, ſtandumque eſſe eius decre-
to volunt.
125 Ex propoſitis autem ſententijs, ſecundæ,
vt communiori, & magis in praxi receptæ
meritò adhæremus, nihilominus multi exci-
piuntur caſus, in quibus fama legitimè pro-
bata plenam facit probationem, vt in factis
antiquis excedẽtibus memoriam hominum,
ſecundum Innoc. in dict. cap. veniens, il 1.
de teſtibus, & Hippolytus in dicto §. pluri-
126 mum. Item quando agitur de probando id
quod ex ſui natura nequit clarè probari, vt
in filiatione; tunc enim fama plenè probat,
vt deducitur ex capit. per tuas de probat. &
127 notat Felin. in c. veniens de teſtibus. Ter-
tiò vbi agitur de probando iuris patronatu,
nam hic plenè probatur per famam, teſte Bal-
do in l. cum ſuper, C. de rei vendic. Reliquos
caſos exceptos vſq; ad 32. vide apud Maſcard.
citatum, ne nimis in re haud noſtri inſtituti
immoremur.
128 Circa criminalia autem magis certum eſt
apud omnes, quod infamia legitimè proba-
ta non faciat ſemiplenam probationem, ne-
dum plenam, imò nec indicium ad torturam;
ſed tantum ad inquirendum. Ratio efficax
eſt, quia in criminalibus probationes ſecun-
dum l. fin. C. de probat. debent eſſe apertiſ-
ſimę, qualis non cenſetur probatio per infa-
miam, ita Gloſ. Bald. Imol. & alij in cap. ve-
niens de teſt. idem Bald. in l. quod non pro-
baſſe, C. de calum. Maſcard de probat. to. 2.
concl. 754. n. 1. & 2. Farin. quæſt. 47. à nu. 37.
& Marſil. in l. de minore §. plurimum nu. 55.
ff. de quęſt. vbi benè ait famam iunctam cum
ſemiplena probatione, non facere plenam
129 probationem. Quin etiam nec iunctam
cum vno teſte, vt docent Gloſſæ in capitul.
veniens, il primo de teſtibus Bart. in l. de
130 minore §. tormenta, de quæſt. Quamquam
ſi fama coniungatur cum vno teſte de viſu,
& concurrant alia adminicula, probabile eſt
plenè probari delictum ex mente Felin. in
dict. cap. veniens num. 13. & Dec. conſ. 163.
num. 28.
131 Quod autem ſola infamia regulariter non
faciat indicium ad torturam, & ſi quis ex vi
eius torqueatur, confeſſio indè extorta, etiã
ratificata non valeat, benè docent Eymer. 3.
part. Direct. quæſt. 61 & ibi Peña Comment.
110. num. 8. Farin. dict. quæſt. 47. num. 28.
& ſequentibus, ac Souſa 2. lib. Aphot. cap. 24.
132 num. 19. Ex infamia tamen vehementi, vel
coniuncta cũm vno teſte, aut cum grauibus
coniecturis inſurgere indicium ad torquen-
dum hominem diffamatum aſſerunt locis ci-
tatis, ijdem Peña num. 3. 4. 7. & 8. verſ. Verum
hæc, & Souſa num. 20. quorum aſſertio om-
133 nino placet. Infamiam vero ortam à ma-
leuolis, vel ab infamibus, & vilibus perſo-
nis

nis non sufficere ad canonicam purgationem nisi concurrant verisimiles coniecturæ, aut scandalum excitatum sit in populo, tradunt cum eodem Peña, 2. part. direct. Comment. 82. Decian. crimin. lib. 5. capit. 48. num. 7. & Farin. de hæresi quæst. 187. §. 5. n. 69. quibus adhæreo.

134 Sed quid in casu hæresis quoad probationem infamia operatur? Concordant circa hoc, & optimè quidem Peña 2. par. Direct. Commen. 82. & Farinac. dicto §. 5. num. 55. quod infamia in crimine hæresis, si sit grauis, & non habeat contra se præsumptionem cōtrariam, oriaturque ex probabilibus, & verisimilibus causis, ad iniungendam homini de hæresi diffamato purgationem canonicam

135 sufficiat. Admittēda tamen limitatio Peñę dict. Comment. 82. quod non sit sufficiens ad hanc purgationem, si infamia de crimine hæresis sit orta apud viles, & infames perso-

136 nas. Concordant item similiter Eymer. 3. p. Direct. in septimo modo procedendi n. 18. & Farin. dict. §. 5. num. 60. & 61. quod infamia in crimine hæresis, cum adminiculis, vt familiaritate cum hæreticis, non solum ad dictam purgationem; sed etiam ad abiurationem iniungendam sufficiat. Vide Sousam dict. cap. 24. num. 17. 18. & 22. Atque hactenus de probatione per famam, quam inter species semiplenæ probationis reponit Mascard. tom. 1. quęst. 11. num. 21. quamuis ipse in locis supracitatis asserat regulariter non insurgere ex ea semiplenam probationem.

Quid de specie probationis per indicia, vel præsumptiones? qualiter ex eis crimina probentur, maximè crimen hæresis?

REGVLA CLXXXII.

137 Secundum distinctionem, & multiplicitatem indiciorum, & præsumptionem; ita diuersi gradus probationis ex eis insurgentes, nempè plenæ, aut semiplenæ, vel minoris; aut nullius; item sufficientis ad condemnandum, ad torquendum, ac carcerandum, ad inquirendum; vel ad nullum isto-

138 rum. Indicia autem, vt ex ipsis dicta probatio ad torturam, & condemnationem insurgat, saltem per duos testes plenè probari debent; semper idem est de præsumptionibus. quamquam istæ ex illis iam probatis aliquando oriuntur. Tandem crimen hęresis indicijs, & præsumptionibus probatur magis, vel minus iuxta eorum qualitatem; aliquando etiam plenè, & sufficienter ad condemnand um pœna ordinaria.

139 Multo copiosius de hac specie probationis, quam de reliquis in hoc capite explicatis agunt Doctores, præcipuè Mascard. to. 1. quæst. 10. 14. & 15. ac tom. 2. verb. indicium concl. 895. & verb. præsumptio à concl. 1225. vsque ad 1230. Menoch. excellenti, & copiosissimo tract. de præsumpt. & Farinac. in praxi crimin. à quæst. 36. per totum titulum de indicijs, & tortura, ex ijs, & alijs auctorib. definitiones, & diuisiones multiplices præsumptionum, & indiciorum præmittendæ, ac aliqua circa eas prænotanda, vt ad reliqua contenta in Regula facilius exprimenda aperiatur nobis via.

140 Definitur indicium est coniectura ex probabilibus, & non necessarijs orta, à quibus potest abesse veritas, non tamen commissi criminis verisimilitudo. ita Menoch. de præsumptionibus lib. 1. quæst. 7. num. 6. & Farin.

141 quęst. 36. num. 28. Præsumptio verò definitur, est verisimilis coniectura rei dubiæ, quæ ex natura ipsius rei, vel ex circumstantijs negotiorum, vel personarum proficiscitur. Ita ferè idem Mascard. tom. 1. quæst. 10. nu. 8. & omnino Simanch. cath. instit. tit. 50. n. 4.

142 Circa quas definitiones illud prænotandum, quod in vtraque apponatur particula, coniectura, in istaque conueniant res definitæ per eas. Atque ex tali conuenientia forte factum, vt sæpè confundantur, & pro eodem vti synonyma sumantur indicium, præsumptio, & coniectura; quin etiam argumētum, suspicio, adminiculum, signum, circumstantia, & similia. Affert idem Farinac.

143 num. 199. vsque ad finem quæst. Qui aliqualem differentiam inter aliqua ex eis conatur ostendere; nulla tamen est ex mente eius, & Menoch. de præsumpt. lib. 1. quæst. 7. nu. 45. inter suspicionem, & præsumptionem, est verò non exigua inter hanc, & indicium, sicut inter illam, & coniecturam, nempè qualis est inter causam, & effectum, nam ex indicijs, & coniecturis præsumptiones tanquam ex proprijs causis oriuntur, teste eodem Farinac. dict. quæst. 36. num. 240. & 258. cum Capr. in tract. de notorio in pręfatione n. 15. cum Bald. in l. ea quidem C. de accus. & cum alijs. Atque hoc sit aliud prænotandum scitu dignum: sed iam ad diuisiones accedamus.

144 Triplex est indiciorum diuisio; Primò diuiditur Indicium in leue, graue, & grauissimum: est illud leue, seu simplex, quod frequenter, & facilè contingit abesse. Graue, seu vrgens, quod frequenter, & facilè contingit adesse. Grauissimum vero, quod frequentis-

145 simè, & facillimè contigit adesse. Diuiditur secundò indicium in plenum, ac indubitatum, & in non plenum, & dubitatum: Est illud plenum, quod ita arctat mentem indicis, vt omnino credat, & non possit in aliam partem inclinare. Non plenum est, quod

146 haud ita iudicis mentem restringit. Tertiò diuiditur indicium in proximum, & remotum: est proximum illud, quod immediatè per sensum respicit rei, & delicti veritatem. sic ex communi omnium sententia diuidit, & declarat Farinac. dict. quæst. 39. num. 35. 44. & 49. Vide pro prima diuisione, & declaratione Iulium Clar. in pract. quæst. 20. num. 1. & pro secunda Menoch. de præsumpt. lib. 1. quæst. 7. num. 14.

147 Similiter multiplex est præsumptionum diuisio, ac subdiuisio: Primo præsumptio diuiditur

diuiditur in præsumptionem hominis, præsumptionem iuris, & præsumptionem iuris, & de iure. Illa est præsumptio hominis, quæ in nullo iure expressa reperitur, causatur tamen ex aliqua coniectura. ita Menoch. dict. lib. 1. quæst. 5. num. 4. & Farinac. d. quæst. 36. num. 93. Præsumptio verò iuris, est probabilis coniectura ex certo signo proueniens, quæ absque alio, pro veritate, attento iure, habetur. Idem Farinacius num. 86. cum Mascard. d. quæst. 10. num. 34. cum Eymer. 2. par. Direct. quæst. 55. & ibi Peña Comment. 80. Tandem præsumptio iuris, & de iure, est quædam legis dispositio aliquid præsumentis, & super præsumpto tanquam sibi comperto, & noto statuentis, sic declarant citati Menoch. quæst. 3. num. 17. Peña dict. Comment. 80. & Farin. d. q. 36. num. 100.

149 Prænotanda autem differentia, quæ est inter præsumptionem iuris, & præsumptionē iuris & de iure, nimirum quòd secundum illam ius præsumit, & vlterius non procedit; At secundum hanc ius præsumit, & quia pro comperto habet, firmat aliquid super præsumpto, nec admittit probationem in contrarium. Ita Mascard. d. q. 10. nu. 31. Menoch. lib. 1. de præsump. q. 97. nu. 2. & Farin. d. q. 36.

150 num. 88. & 102. Qui nu. 130. cum ipso Menoch. dict. lib. 1. quæst. 2. num. 1. aliam hic proponit trimembrem diuisionem præsumptionum, quod scilicet diuidatur in necessariam, in credibilem, seu verisimilem, & in non repugnantem. Sed benè addit hanc diuisionem coincidere, seu idem esse cum præcedenti. Nam necessaria eadem est atque præsumptio iuris, & de iure: credibilis verò seu verisimilis eadem atque præsumptio iuris, & non repugnans eadem atque præsumptio hominis.

151 Dein præsumptio hominis subdiuiditur in Temerariam, & Probabilem: Temeraria, eò quòd ex improbabilibus causis, & coniecturis, aut ex vilibus, ac leuibus personis proueniat, omninò reijcitur, ac nullius momēti habetur. Probabilis verò præsumptio hominis est, quæ oritur à causis, coniecturisue nō leuibus, aut à grauibus personis, ita Mascard. d. q. 10. num. 17. Menoch. q. 5. num. 11. & Farinac. quæst. 36. num. 110. & 118.

152 Rursus ista præsumptio hominis probabilis subdiuiditur in leuem, grauem, seu vehementem, & violentam, ex mente eorumdem Mascard. Menoch. & Farinac. locis citatis, ac aliorum. Leuis præsumptio nascitur ex signis exterioribus operum, vel verborum, atque inde capitur coniectura, qua concludi potest, non frequenter, sed rarò, quod talia faciens, vel dicens, hæresim, vel aliud crimen commiserit. Docent Simanch. in Enchirid. tit. 41. Albert. de agnosc. quæst. 34. num. 46. &

153 Peña d. Comment. 80. Est etiam ibi præsumptio leuis; vbi parua adest coniectura mali, & magna boni, aut vbi sunt multa signa boni, & parua mali. cum Alex. de Ales par. 3. quæst. 45. memb. 7. col. penul. cum Menoch. vbi supra q. 2. num. 8. & cum alijs sic declarat Farinac. d. q. 36. num. 112.

154 Grauis, seu vehemens præsumptio est illa, quæ prouenit ex signis exterioribus operum vel verborum, à quibus cognitis accipit Iudex concludens argumentum frequentèr, & vt plurimum, quòd talia dicens, vel faciens commiserit aliquod delictum, vt hæresim. Seu præsumptio vehemens reperitur, vbi parua boni, & magna mali adest coniectura. Sic exponunt Simanch. Alex. de Ales, Albert.

155 Menoch. & Peña locis citatis. Denique præsumptio violenta, quæ secundum aliquos Doctores teste Farinac. ibidem num. 114. est idem quod indicium indubitatum, prouenit ex signis exterioribus operum, vel verborum, ex quibus cognitis colligitur ferè semper, quod talia dicens, vel faciens sit hæreticus, vel alio crimine affectus, seu est illa qua posita animus iudicantis in contrarium verti non potest. ita exponunt ijdem Alex. q. 45. Menoch. d. quæst. 2. nu. 7. & Farin. d. quæst. 36.

156 nu. 114. Qui nu. 117. addit benè cum Bald. in l. siue possidetis nu. 5. C. de probat. omnem præsumptionem iuris iam expositam, esse etiam violentam, & multo magis omnem præsumptionem iuris, & de iure. Quibus omnibus sic præmissis, ac prænotatis.

157 Iam facilius perspicitur, qualiter diuersi gradus probationis ex indicijs, & præsumptionibus insurgant ad effectum procedendi contra reos, vel secus. Nam sumpto initio ab hac vltima parte negatiua, vt à re magis clara, & notiori. Primò certissimum est, ex temerarijs præsumptionibus nullam insurgere probationem, neque vllo modo sufficere ad inquirendum de crimine etiam hæresis, quia temeraria præsumptio, vt cum Alex. de Ales tradit Menoch. lib. 1. de præsumpt. q. 2. nu. 6. tunc reperitur, quando omnia signa sunt boni, & nulla mali; ergò nullum tunc signū, aut indicium ad inquirendum, nec ob talem præsumptionem moueri debet animus Iudicis; cum ipsa à iure repellatur cap. 1. 12. q. 1. cap. oues. 6. q. 1. & cap. licet Heli, de Simon. traditque Mascard. tom. 1. quæst. 10. num 28. ex mente aliorum.

158 Deinde quamuis ex præsumptionibus hominis probabilibus, & ex alijs iuris, ac iuris, & de iure probationes insurgant ad inquirēdum &c. concurrunt tamen aliquando præsumptiones oppositæ, & cum ex vi iuris l. diuus, ff. de integr. rest. vna præsumptio tollat aliam, vel si sint duæ paris potentiæ, se inuicē eludant, existentibus hinc inde paribus præsumptionibus, nulla oritur probatio contra

159 reum, & hic obtinere debet. Ratio efficax est, quia cum per se, & ex natura rei attento quouis iure, delicta non præsumantur, potentior est præsumptio excludens delictum opposita, quæ ipsum includit, & consequenter huic meritò illa præferenda. ita Mascard. de probation. tom. 2. concl. 1230. cum multis alijs ab eo citatis, præcipuè cum Bald. in l. 3. C locati, exemplificante in præsumptione furti contra nautas, caupones, & similes, quæ repellitur per præsumptionem ortam ex bona fama ipsorum.

560 Quid etiam de indicijs circa eandem par-
tem negatiuam? sæpè contingit, vt ex depo-
sitione, aut dicto alicuius haud insurgat in-
dicium sufficiens, neque probatio ad inqui-
rendum, nedum ad torquēdum, & condem-
nandum. Diuersis casibus seu exemplis hoc
clarè innotescet: primo quiuis offensus de-
ponens in causa criminali contra offendentē,
neque ad torturam, neque ad inquirendum
indicium facit, ita Mascard. concl. 1334. à
numer. 1. & Farinac. quæst. 46. num. 46. & se-
quentibus, hanc reddens rationem, quia te-
sti, vel deponenti, dum tractat de proprio
interesse, credendum non est, etsi dignissi-
161 mus sit. Similitèr nec probatio, nec indi-
cium sufficiens ad torturam, aut inquisitio-
nem contra corrumpentem oritur ex depo-
sitione testis affirmantis se falsum deposuisse
ab eo corruptum, dummodo falsum depo-
suerit, quia eo ipso non est adhibenda fides
tali testi, nisi alia præsumptio, vel adminicu-
lum interueniat. ita idem Farinac. tota q. 45.
162 cum multis alijs ab eo relatis. Pari modo
socius criminis, qui plures patitur defectus,
nempè quod sit infamis, criminosus, periu-
rus, quòd in primo examine negauit, & po-
stea confessus sit, aut confessus de se, nega-
uerit de compluribus, vel alias inhabilis e-
tiam in criminibus exceptis, non facit indi-
163 cium ad inquirendum. Prorsus idem est, vbi
dictum socij contra socium de delicto ema-
nauit in tortura non legitimè inflicta. Vtrũ-
que docet Farin. d. quęst. 43. num. 578. & 193.
Vide etiam pro primo Menoch de præsump.
lib. 1. q. 89. num. 74. & Antonium Gomez 3.
variar. cap. 12. num. 15.
164 Quamquam (vt iam ad partem affirman-
tem sermonem vertamus ostendendo veram
primò etiam in hoc vltimo ex propositis ex-
emplis) si cum depositione socij criminis pa-
tientis plures defectus concurrant alia, quæ
de se sola indicium facerent, locus erit inqui-
sitioni, & torturæ. ita Farinacius num. 178.
565 citato. Qui primus à nu. 563. vsque ad 176.
cum Menoch. de arbitr. lib. 2. casu 474. nu. 5.
& de præsump. lib. 1. q. 89. num. 73. varios pro-
ponit casus, in quibus cum testimonio socij
criminis deueniri potest ad torturam, nempè
566 vbi simul concurrit fama. Item quando
concurrunt testes de auditu, vel vnus de vi-
su, omni exceptione maior: dein si adsit spe-
cialis, & stricta amicitia nominati cum tali
socio: quarto vbi concurrit nominati fuga:
quintò concurrente secreta allocutione, &
conuersatione inter nominatum, & socium
criminis, & sic de alijs.
167 Est autem aliqualis controuersia inter
Doctores, an indicia, siue remota sint, siue
proxima, sufficiant ad torturam, etiam
quando non faciunt semiplenam probatio-
nem? Alij ex eis, vt Glos. in l. cum probatio
ff. de probat. ibi Bald. & in l. non est verisi-
mile, numer. 5. ff. quod metus causa. Mas-
card. de probat. tom. 1. quæst. 15. num. 4. &
Iul. Clar. in pract. quæst. 20. affirmantem
168 partem sequuntur. Negantem vero alij,
vt Glos. in l. maritus, verb. illicitè ff. de quęst.
Bart. in l. 2. num. 7. ff. de excus. tut. Ioann Bapt.
de Sancto Seuerino, in rep. l. admonendi nu-
mer. 72. ff. de iureiur. Soc. iun. cons. 39. nu. 56.
& Menoch. de præsumpt. lib. 1. quæstion. 89.
num. 3.
569 Controuersiam hanc solus Pet. Anton. à
Petra in tract. de fideicom. quæst. 9. à nu. 131.
conatur dirimere concordando dictos au-
ctores duplici via, nimirum quòd Priores
intelligantur, vel de indicio proximo, vel
in causis ciuilibus, quia vtrobique vt pluri-
mum interuenit semiplena probatio: poste-
riores verò, aut de indicio remoto, aut in
causis criminalibus ob rationem oppositam.
170 Cæterùm Farinac. d. quęst. 36. à num. 222.
meritò hanc concordiam totalitèr reijcit,
eo quod sequaces vtriusque partis absolutè
sine vlla distinctione, aut limitatione loquan-
tur, & non sit admittenda doctrina aliquo-
rum dicentium ea, quę in ciuilibus faciunt
semiplenam probationem, nequaquam ipsam
571 facere in criminalibus. Quare ipse Farinac.
cui adhęreo, cum auctoribus partis negantis
asserit indicia non sufficere ad torturam, nisi
faciant semiplenam probationem, hancque
sententiam esse veriorem, & omnino in iu-
dicando sequendam. Sic eam fundat, quia
secundum dictam l. maritus, ff. de quæstion.
ad hoc vt vnus testis de visu indicium faciat
ad torturam, necesse est, vt sit omni exce-
172 ptione maior. Cum omnis macula, omnisq;
defectus, ac exceptio, licet minima, siue in
dicto, siue in persona hunc torturę effectum
impediat, vt tenent multi, quos ipse Farinac.
refert, præcipuè Ant. Gomez variar. resol.
tom. 3. rubr. de tort. reor. num. 7. & rubr. de
probat. delict. cap. 12. num. 2. ergò nisi semi-
plena probatio sit perfecta, indicium non
sufficiet ad torturam.
173 Pręterea indicium vehemens, sicut ex eo
orta vehemēs pręsumptio, seu suspicio, etiam
concurrentibus alijs adminiculis, semiple-
nam tantùm probationem facit, & conse-
quenter sufficiens est ad torturam, ad abiu-
rationem, & ad condemnandum in pœnam
extraordinariam, semperque admittit pro-
bationem in contrarium. ita Locatus in iu-
diciali Inquis. verb. suspicio, num. 26. Eymer.
2. par. Direct. quęst. 55. Peña ibi Comment. 80.
Menoch. de præsumpt. lib. 1. quęst. 100. nu. 15.
Simanch. de Cathol. instit. tit. 50. num. 6. Ro-
jas singul. 165.
174 Sed quid de suspicione, seu pręsumptione
violenta, cui, vt diximus num. 161. ęquiua-
let indicium indubitatum? etiam in crimi-
nalibus, ac pręcipuè in crimine hæresis, ex
vi iuris, sufficiens est sine dubio ad plenum
probandum, & ad condemnandum in pœnā
ordinariam (idem à fortiori dicendum de
pręsumptione iuris, & de iure) & non ad-
mittit probationem in contrarium directam,
benè tamen indirectam, vt ostendendo te-
stes esse falsos. Ita Simanch. dict. tit. 50. nu-
mer. 4. Menoch. dict. lib. 1. quęst. 97. num. 19.
& quęst. 100. num. 15. Eymer. par. 2. Direct.
q. 55.

quæst. 55. nu. 16. ibi Peña comment. 8. & Farinac. de hæresi quæst. 187. §. 4. num. 46. & 48.
175 Qui num. 51. limitans ait ex consuetudine Romanæ Curiæ ob præsumptionem hæresis volentem solum imponi abiurationem, vel in forma, vel de vehementi.
176 E contra verò indicia leuia, & præsumptiones ex eis deductæ, nec plenam, nec semiplenam probationem vnquam faciunt, & consequenter neque ad condemnationem in pœnam ordinariam, neq; ad infligendam torturã sufficiunt. Docent vt certum Simanc. cathol. instit. tit. 50. num. 28. Rojas de hæresi par. 2. assert. 6. num. 148. & Farinac. d. q. 187.
177 §. 2. num. 26. & 27. Quoad nostrum autem institutum specificant Doctores, præcipuè Eymer. 2. par. Direct. quæst. 55. nu. 9. & 3. par. quæst. 87. vbi Peña comment. 136. Mascard. de probat. tom. 2. concl. 861. num. 6. ac Farinac. dict. §. 2. num. 28. & seqq. quòd in casu hæresis, seu apostasiæ à fide talis suspicio, seu præsumptio leuis à similibus indicijs orta sufficiens sit ad inquirendum, ac citandum, & examinandum reum denunciatum, ad purgationem indicendam, & abiurandum de leui, & ad aliquam pœnam illi im-
178 ponendam. Quod dixi de abiuratione, egregiè adducit, & probat Simanch. cathol. instit. tit. 1. num. 18. sumpto exemplo ex magna Synodo Chalcedonensi.
179 Tandem quæcumque indicia hactenùs explicata, & quæcumque præsumptiones ab eis captę, vt probent, & causent prędictos effectus contra reos, debent priùs plenè probari saltem per duos testes habiles, vel per plures inhabiles, prout isti de iure ex cap. in fidei fauorem de hereticis in 6. ad plenam probationem concurrentibus adminiculis in crimine hæresis inseruiunt, alias neque ad condemnandum, neque ad torquendum, neq; ad quidquã aliud respectiuè sufficiunt. Patet ex allegatis per Ioan. de Anania in rub. extra de hęreticis nu. 3. Ioan. Rojas in tract. de hęreticis par. 2. assert. 6. n. 148. & sing. 164. num. 6. Simanch d. tit. 50. num. 27. & tit. 65. nu. 14. Peña in direct. par. 3. q. 61. comment. 110. vers. Iã indicia, & Farin. de hæresi, q. 185. §. 8. num. 145. vbi peculiariter asserit cum Decian. in tract. crimin. lib. 5. cap. 36. num. 3. cum Martino del Rio disquis. magic. lib. 5. in 2. appendice, quæst. 10. & cum multis alijs (quidquid incontrarium dicat Vmbert. iudicial. inquisit. quæst. 33.) quòd indicia non sufficiant ad torturam, nisi plenè probentur.
180 Et pari modo ipse Farinac. quæst. 187. §. 2. num. 34. addit cum dictis Mascard. & Rojas, cum Menoch. consil. 82. numer. 155. lib. 1. & cum alijs, quod præsumptiones leues, sicut & indicia leuia, ex quibus ipsæ causantur, nihil operentur, nisi fuerint plenè proba-
181 ta. Atque hactenus de hac vltima specie probationis per indicia, & præsumptiones hoc loco dicta sint satis, nam præter aliqua iam alibi tradita plura in sequentibus, maximè lib. 4. vbi de tortura ex professo agetur, necessario attingentur.

CAPVT QVARTVM.

De hæreticis, vel Apostatis veris, aut præsump[t]is iam denunciatis, ab Inquisitore, seu à Iudice competente iuridicè citandis, & de probationibus, seu indicijs ad hanc iuridicam citationem sufficientibus.

PROOEMIOLVM.

1 Tradita vtcumque duobus præcedentibus Capitibus valdè vtili, ac pernecessaria doctrina de probationibus tum in genere, tum in specie per varias Regulas, quibus & DD. Inquisitores instrui, & Consultores Sancti Officij formari possint ad præbendum illis consultiuum votum circa executionem citationis, & capturæ, seu carcerationis, imo & torturæ, ac condemnationis denunciatorum in causis fidei, sequitur vt seruato ordine executionis, primo loco de citatione iuridica agamus, huicque prædictam doctrinam peculiariter applicemus. Dixi de citatione iuridica in causis fidei, & non de vocatione aliquorum, ab Inquisitoribus quouis modo facienda in negocijs non spectantibus ad Sanctum Officium, imo nec in ciuilibus
2 spectantibus ad ipsum, eo quòd non sit nostri instituti. Quamquam non omittam hic obiter aduertere, expediat sæpiùs, vt Inquisitor per famulum aliquem domesticum, & non per Capitaneum, aut alium ministrum iustitiæ, talem vocationem exequatur, ne vocatus ignorans ad quid nimio terrore, & anxietate correptus infirmitatem aliquam eum periculo vitæ contrahat, sicuti iam aliquando euenisse audio. Contenta autem in titulo huius Capitis circa dictam citationem iuridicam tantùm quatuor Regulis breuitèr expedientur.

Quid, & quotuplex citatio? ac quomodo hac circa denunciatum in causa fidei, non fugitiuum, nec latitantem exequenda?

REGVLA CLXXXIII.

3 Definitur citatio, est vocatio iuridica ad iudicis conspectum, nuntio, literis, voce preconis, aut personaliter facta. Hinc duplex citatio deducitur, altera verbalis, scripto, vel viua voce expressa, altera realis, seu personalis per capturam realem persone
4 facta. Illa subdiuiditur in criminalibus pręcipuè, ita vt altera sit circa Inquisitum non fugitiuum, nec latitantem, altera circa fugi-
5 tiuum, aut contumacem. Peculiariter verò denunciatus, aut inquisitus de crimine heresis, si non sit periculum fugę, verbaliter est citandus, non debet tamen exprimi causa citationis, nec tempus, neque locus delicti, sed generaliter iniungendum delinquenti, vt se coram Inquisitore praesentet.

6 Proposita citationis definitio communiter adducitur à Doctoribus, pręcipuè à Syluest. verb. citatio num. 1. & à Sousa lib. 2. Aphor. cap. 27. Non indiget vlla explicatione, cum constet ex terminis per se claris, & manifestis; sed adeò vniuersalibus, ac indefinitis, vt respectu quarumcumque causarum tàm criminalium, quàm ciuilium, & respectu quorumcumque iudicum ęquè intelligi valeat.
7 Ad nostrum institutum pro causis fidei sic facilè applicari potest. Citatio est vocatio iuridica inquisiti de crimine contra fidem ad Inquisitoris conspectum nuncio, literis &c.
8 facta. Notant hinc obiter citati Syluest. nu. 5. & Sousa ibidem, quod ad validitatem sententię sit necessaria citatio; sed hoc vt prorsus verum nos iam alibi tradidimus.
9 Item diuisio bimembris citationis ex definitione hmus elicita in verbalem, & realem, pari modo cōmunis est apud omnes: eā benè explicat Peña cū Eymer. 3. par. Direct. nu. 73. Comment. 17. Si enim nullum sit periculum fugiendi, aut latitandi Inquisitum, fit rationabiliter eius citatio verbalis per nuncium, vel literas, maximè attenta qualitate perso-
10 nę honestioris status, & conditionis. At vbi pręsumitur fuga inquisiti, sicuti potest, & debet, vt in plurimum pręsumi, deueniendum statim, antequam fugiat, vel lateat, ad citationem realem, seu citandus personaliter inquisitus per realem eius personę capturam, & carcerationem, de hoc tamen secundo membro agemus capite sexto huius libri, hic tantum de primo citationis verbalis.
11 Sed quid si iam inquisitus aufugit, aut alicubi latet? en originem subdiuidendi ipsam verbalem citationem: nam licet inquisitus aufugerit, vel lateat, adhuc à Iudice est citandus verbaliter modo seu forma, ac circumstantijs particularibus, vt explicabitur tota Regula sequenti: in pręsenti solum est nobis sermo de citatione verbali Inquisiti non fugientis, nec latentis, quando nullum adest periculum, aut pręsumptio fugę, vel latibuli, fitque per nuntium, vel literas, vt iam dictum, & non occurrit addere aliud loquēdo in communi respectu cuiuscumque inquisiti, & in materia cuiusuis delicti.
12 Verùm in materia delicti contra fidem Catholicam nullum dubium possint Inquisitores citare verbalitèr denunciatos de heresi, vel apostasia, idque eis fuisse concessum ob peculiarem causam à Sede Apostolica ostendit optimè Peña 3. par. Direct. Comment. 33. nu. 131. per clausulam sequentē expressa cau-
13 sa concessionis. Causam autem, inquit, & facultatē citandi absentes Inquisitoribus concessam pulchre tradit Innocentius rescripto quodam Inquisitoribus vltramontanis misso, vt ait auctor innominatus tract. de forma procedendi contra inquisitos de heresi, in rubr. de ijs, quę pertinent ad executionē officij Inquisitionis, nu. 13. in hęc verba: Quia sicut intimantibus vobis accepimus, propter fautorum, & credentiū hereticorum insidias non potest ad aliqua loca securè accedere, audire confessiones de heresi suspectorum, vel reis huiusmodi criminis pœnitentiā iniungere. Nos volentes eisdem insidijs obuiare, citandi dictos hereticos, vel suspectos de heresi pro audiendis eorum confessionibus, & pœnitentijs iniungendis ad loca vobis tuta auctoritate vobis pręsentium concedimus facultatem. hęc ibi. Atque hactenus Peña in dicto Innocentij rescripto.
14 Dein non esse exprimendam in citationis forma causam ipsius, nec tempus, aut locus delicti, sed tantum generaliter iniungendum inquisito de heresi, vt se coram Inquisitore pręsentet, cum Simāch. de Cath. instit. tit. 44. num. 12. & cum Conrado Bruno lib. 4. cap. 6. de heret. docet egregiè idem Peña d. Comment. 33. redditque efficacem huius doctrinę rationem, quia si causa citandi exprimeretur, reus citatus fortè fugam arriperet, aut latibulum, maximè si sibi ipsi alicuius criminis spectantis ad Sanctum Officium
15 conscius esset. Addit autem ibidem Peña talem citationem verbalem esse adhibendam, cum de leuioribus criminibus agitur, aut cum quis leuiter de heresi suspectus est, alias securius esse ad realem deuenire, ita etiam Sousa d. cap. 27. num. 3.
16 Postremò quod dicitur de citatione verbali facienda per literas, potest intelligi dupliciter, vel vt litterę immediatè dirigantur ad ipsum inquisitum citatum, non fugitiuum, sed absentem in alio oppido, aut etiam Diœcesi, vndè non speratur venturus, qui modus citandi optimus est, &
17 à nullo reijcitur. Vel vt dirigantur literę ad alium tertium, vt ad Parochum, cui committitur cura illum citandi, & eidem dicendi, vt ad Inquisitorem quamprimum veniat, eo quod opus ei sit, quędam ab ipso percon-
18 tari. Atque hunc secundum modum verbaliter citandi approbat Eymet. par. 3. Direct. nu. 131.

num.131.& cum eo Peña dict. Comment.33.
commentando illa verba: Dilecto nobis in
Christo Rectori talis Ecclesiæ &c. aitque hãc
praxim sic citandi videri desumptã ex Con-
cilio Biterrensi cap.3. vbi ita habetur: Cleri-
cis,& laicis in loco illo, de quo fit citatio,cõ-
uocatis per aliquam personam Ecclesiasticã,
cui hoc per vestras patẽtes litteras commit-
tatis, qui in testimonium recepti mandati
sigillum suum litteris eisdem appendat,& ni-
hilominùs rescribat per suas patentes simili-
ter litteras cum suo sigillo pẽdenti, qualiter,
& coram quibus, & quando mandatum im-
pleuerit sibi factum: hactenus ibi, quibus iã
præsentem Regulam sufficienter discussam
claudimus.

Citatio in causa fidei inquisiti latentis, vel fugitiui contumacis, qualiter exercenda? etsi resipiscat, etiam post condemnationem, an, & quomodo admittendus?

REGVLA CLXXXIV.

QVando Inquisitor in causa hæresis contra
eum, qui latitat, aut fugit, vel capi nequit,
procedere intendit, ipsum citare debet,si re-
nuat, & contumax fiat, iterum per edictum
20 citandus. Imò probabilius triplicem tunc
requiri citationem, vbi de contumace absẽ-
te, vti conuicto de hæresi condemnando a-
gitur; contra præsentem verò probabile vnã
sufficere citationem, cuius causa in edicto
21 semper exprimenda est. Interim autem nul-
lus illius taliter citati procurator, aut inno-
22 centiæ ipsius defensor admittendus. Si ta-
men idemmet citatus etiam post condemna-
tionem, & post annum compareat allegans
excusationem, audiri debet: quin & rela-
pso id concedendum, si neget se esse rela-
psum, alioquin citandus non est.
23 Nullum est dubium inter scribentes de
hac materia, quod quoties denunciatus de
crimine opposito catholicæ fidei se occultat,
aut fugit, ita vt capi personaliter nequeat,&
Inquisitor vult contra eũ procedere, debeat
ipsum iuridicè citare,idque possit ex vi iuris,
etiamsi ad loca remota alterius diœcesis, vel
24 ad partes infideliũ aufugiat. Patet ex textu
in cap. vt commissi, vers. & contra illos, de
hæreticis, in cap.6. vbi sic dicitur,& contra
illos, quos in Prouincia, in qua vobis Inqui-
sitionis officium est commissum, hæresis cri-
mẽ constiterit commisisse, licet ad alias par-
tes se transferendos duxerint,procedendi. &
ibi hoc adnotarunt, Glos. in figuratione ca-
sus vers. sed ponamus. Ioan. And.nu.3.& alij
quos refert, & sequitur Farinac. de hæresi
quæst.185. §.7. num.104. loquens peculiari-
ter de citatione inquisiti, quia eadem est fa-
cultas procedendi, ac citandi,atque post di-
ctam citationem incipit esse contumax, fu-
gitiuus, vel latitans, si coram Inquisitore
non se præsentet.

25 Est autem dubitatio, & controuersia non
leuis inter eosdem scribẽtes circa numerum
citationum faciendarum contra dictum in-
quisitum in causa hæresis, se occultantem,
vel fugientem. Simanch. cathol. instit. tit.14.
num.6.& in Enchirid. num.3. Rojas sing.29.
Ludouicus Paramus de orig. inquisit. lib.3.
quæst.4, nu.65. Diana par.4. Tract.8. resol.42.
& alij, tres requirunt, & quòd non sit deue-
niendum ad sententiam ferendam contra il-
26 lum, nisi ter iuridicè citetur. Carrerius ve-
rò de hæresi num.128. Vmbertus Locatus in
praxi inquisit. verb sententia nu.25. Decian.
in tract. crimin. lib.5. cap.39. num.9. ad minus
27 duas necessarias esse volunt. At Innocen.
in cap. ad petitionem num.3. de accusationi-
bus, & Sigismund. Scaccia in tract. de iudic.
causar. cap.43. num.10. mordicus tenent suf-
ficere vnam citationem etiam in causa hære-
sis contra contumacem, per edictum perem-
ptorium, assignato termino triginta dierum,
decem pro primo, decem pro secundo,& de-
cem pro tertia monitione canonica, expressa
item in eo edicto causa citationis, vt com-
pareat coram Inquisitore, & dicat quid sen-
tiat de fide Catholica.
28 Hæc tertia sententia ex tribus propositis
locum habet, vt benè iudicant Farinac. de
hæresi quæst.185. §.9. num.158.& Sousa lib.2.
Aphor. cap.27. num.12. quando citatur præ-
sens hæreticus, vel de hæresi suspectus con-
tumax. Vt autem contumacia in eo inci-
piat, necessario debet præcedere alia moni-
tio, seu citatio, in qua non est exprimenda
causa ipsius in particulari, vt citatus respon-
deat, quid sentiat de fide, sed in generali, vt
compareat ad aliquid dicendum pro infor-
matione Curiæ. Ita expresè tenet Farinac.
d. quæst.185. §.7. num.114. adducens pro se
29 Scacciam vbi supra num.9. Quod si secun-
da sententia Decian. & Carrerij intelligatur
de hac duplici citatione,benè procedit absq;
discrepantia vlla à tertia sententia.
30 Verum quando proceditur contra inqui-
situm fugitiuũ absentem, maximè si in pro-
cessu reperiatur cõuictus de crimine Catho-
licæ fidei opposito, & deueniendum ad eius
condemnationem, triplex citatio iuridica
requiritur per tria edicta distincta, itaut per
primum citetur proposita causa generaliter
comparendi ad informandum Tribunal San-
ctæ Inquisitionis de aliquibus,et si non com-
pareat, fiat contumax, dein per secundum,
& tertium citetur exprimendo semper magis
causam citationis in particulari, nempè de-
licta commissa contra fidem,& non solùm vt
31 dicat quid sentiat de ea. Atque in hoc ca-
su vera est prima sententia, & præter Docto-
res pro ea relatos, ipsam defendit Farinac.
d. §.7. num.117, cum alijs iurisperitis ad tex.
in l. consentaneum C. quomodo, & quando
iudex, & in l. contumacia §. 1. ff. de re iudi-
32 cata. Nec obstat quòd in Tribunali Sancti
Officij summariè procedi soleat; quia non
ideò sufficiens citatio in re tanti momenti,
vbi agitur de condemnatione ad pœnam

tenti. ita Antonins Gomez variar. tom.3.
cap.13.num.25.Mascard tom.1.concl.357. &
Farin.de reo,& confessio,quæst.81.cap.2.n.83.
39 Quamquā spontè confessus etiam metu pro-
bationum mitius punitur, maximè in nostro
Tribunali Sanctæ Inquisitionis, quia qui li-
berè, & spontè confitetur delictum, præsumi-
40 tur sine dolo deliquisse. Atque dicitur spon-
tè confessus quicumque venit non vocatus,
aut qui vocatus, nulla præcedente interroga-
tione confitetur. Docent ex communi om-
nium idem Farinac d.quæst.81. cap.5. nu.18.
& Sousa lib.2. Aphor. in cap.20.nu.34.& 35.
41 Infero tertiò, quod confessio ex errore, vel
deceptione facta sit nulla, & non præiudicet
reo confitenti, si hic eam reuocet, etiam ex
interuallo post sententiam, & probet errorē,
aut deceptionem, sicuti incumbit ipsi, aut a-
licui eiusdem consanguineo probare per te-
stes, vel per inditia, seu coniecturas: in du-
bio tamen cōfessio præsumitur vera. ita Mas-
card.tom.1.concl.350. nu.6. & 7.Iulius Clar.
§.fin. quæst.35. num.18. Ant. Gomez variar.
tom.3.cap.1.num.66. & cum alijs ab eo rela-
tis Farin d.quæst.81. cap.9. num.326. & seqq.
42 Addens benè num. 346 quòd confessio in
tortura per errorem, vel deceptionem elici-
tā, quamuis ratificata sit, possit reuocari, etiā
non probata causa erroris; cum sufficiat al-
legare metum, vel dolorem, & pari modo
quando reuocatio fit incontinenti: nam aliàs
causa erroris probanda est.
43 Infero quartò, quòd nequaquam plenè pro-
bet ad condemnandum pœna ordinaria con-
fessio facta coram iudice competente; si hic
non sedeat pro tribunali: sufficit tamen ad
torturam, & ad cōdemnandum pœna extra-
ordinaria. Neque item probet confessio, si à
iudice, vel à parte non sit adhuc acceptata,
quòd requiritur ad valorem eius, etiamsi ac-
cusator absit. ita Mascard. concl.347.& 348.
ac Farin. d.quæst.81. cap.1. num.50. & seqq.
44 Qui num.61. cum Felin. in cap. Qualiter, &
quando, §.licet autem numer.9. de accusat.
egregiè aduertit, quòd nec probet confessio,
casu quo alicui assignantur tres iudices si-
mul, & confitetur tantum coram duobus,
idq; ob incompetentiam iudicis, quia iudex
competens sunt omnes tres assignati simul.
45 Huc reduco, & subinfero primò, quòd se-
cundum probabiliorem doctrinam, & magis
receptam non sit licitum iudici, aut Inquisi-
tori ad extorquendam confessionem verita-
tis, impunitatem promittere, si tamen pro-
misit, sicque confessionem extorsit, tenetur,
quoad potest, stare promisso; sed intelligitur
promissio respectu illarum pœnarum, quæ sūt
in arbitrio iudicis, vel Inquisitoris positæ.
Docent. ista præter alios Iulius Clar. § fin.
num.8. quæst.55. vers. circa primum &c. & Pe-
ña 3 par. direct. comment.23. sub num.106.
46 Quamquam potest inquisitor pro indagan-
da veritate promittere inquisito, si inducat-
ur ad fatendum crimen, magnam misericor-
diam, & gratiam, eo quòd in remittendis
pœnis habeat maiorem potestatem, quam
47 alij iudices. Similiter potest inquisitor in
causa hæresis vti simulationibus, & cautelis
pro elicienda confessione à reo; non tamen
falsitatibus, aut mendacijs, neque suggestio-
48 nibus. Licitum denique est eidem Inquisi-
tori aliquem mittere cum carcerato, qui eius
mentem exploret, Notario hæc in scriptis re-
digente ad euitandam omnem suspicionem
contra Inquisitorem. ita idem Peña cum Ey-
mer. 3.par. direct. comment.23. & cum alijs
Farin.d.q.81.cap.8.à nu.296.quem videas.
49 Subinfero secundò, quod confessio facta à
reo sub spe impunitatis per Iudicem, vel In-
quisitorem promissæ, haud sufficiat ad con-
demnandum pœna ordinaria, nisi ratifice-
tur, & exprimatur à reo nullam impunitatis
promissæ habendam esse rationem. Atq; pari
modo philosophandum est de confessione,
sub spe impunitatis elicita à reo in tormen-
tis, aut vbi nulla præcesserunt indicia, quòd
etiam ratificata, non sufficiat ad pœnam or-
dinariam. Totum hoc, vt certum tradunt
Peña d. Comment.23. vers. Postremò, cum
duobus sequentibus, ac vers. Nos in hoc cri-
50 mine. & Farin.d.cap.8 à num.290. Est tamen
discrepantia inter hos Doctores, nam ex
mente Peñæ loco citato vers. Hanc opinionē,
probabile est confessionem, sub spe impuni-
tatis factam etiam non ratificatam, nec reuo-
catam sufficere ad pœnam ordinariam: cuius
oppositum etiam quando præcesserunt indi-
cia, vt probabilius tenendum est ex mente
Farin. ibidem num.293. & aliorum.
51 Quòd exprimo in Regula de confessione
recepta à Notario examinante reum de mā-
dato Iudicis, nimirum per eam delictū plenè
probari docent, vt certum Mascard. tom.1.
concl. 348.num.26, & cum alijs ab ipso rela-
tis Farin.d.quæst.81.cap.1. num.45. Addeo-
tes secùs esse, si desit tale mandatum, & tūc
illam confessionem sufficere ad torturam so-
lum, dummodo non sit reuocata præter di-
ctos auctores, vide Sousam d.cap.20.nu.14.
52 De illa circumstantia, quòd præter confes-
sionem delinquentis requiratur, vt constet de
corpore delicti ad confessum condemnandū,
testantur omnes scribentes, præcipuè Farin.
53 crimin.quæst.2. nu.7.& 8.Qui ibidem nu.25.
cum Mascard.tom.2.concl.859. nu.1. Alber-
tin. de cognos. quæst. 25. dub.1. & cum alijs
meritò limitationem adiungit, id scilicet non
esse necessarium in crimine hæresis, sed suffi-
cere confessionem delinquentis ad eum con-
demnandum; quia sic expedit in fauorem fi-
dei; & quia crimen hæresis consistit maximè,
& consummatur in errore interno mentis, ac
proinde eius cognitio, & plena probatio ex
confessione hæretici pendet.
54 Quod sequitur in Regula de confitente
generaliter se esse hæreticum, nempe hanc
confessionem nō plenè probare; secus si spe-
cificè dicat se esse Lutheranum, vel Caluini-
stam &c. docent vt prorsus certum Simanch.
Cathol. instit. tit.13.num.3.& 4. Farinac. dict.
quæst.81.cap.1.num.313. ac de hæresi q.187.
§.6.num.74.& Sousa lib.2. Aphor.cap.20.nu-
mer 10.

mer. 16. & 38. vbi cum eodem Simanch. nu. 1. Mascard. concl. 859. numer. 1. & Martinus del Rio magic. disqui. lib. 5 sec. 11. per sequentia
55 verba: In crimine, inquit, hæresis confessio, dummodo non sit generalis, dubia, incerta, ac non reuocata, plenè probat, potestque ratione illius imponi pœna ordinaria, ita ille; ergo è contra si sit generalis, dubia &c. non plenè probabit.

56 Superest dicendum vnum verbum de confessione delinquentis extraiudiciali, quæ ex se etiamsi sit geminata, & iurata, non probat plenè contra confitentem, vt ei infligatur pœna ordinaria, adiunctis tamen indicijs, aut côiecturis verisimilibus sufficit ad torturam, & ad pœnam extraordinariam. Tradunt Iulius Clar. in pract. §. fin. quæst. 55. num. 2. Mascard. tom. 1. concl. 350. num. 1. & Farinac. q. 82. reg. 1. à num. 1. vsque ad 19. & reg. 2. num. 23.

57 Atque intelligitur de Confessione etiam facta in iudicio coram iudice tamen incompetente (hæc enim teste Sousa citando habet rationem confessionis extraiudicialis) siue incompetentia eius sit ratione personæ, siue ratione materiæ, & causæ, & ob talem confessionem, dum non reuocatur, potest reus torqueri à iudice competente, & cogi ad ratificandum. Docent Clar. in pract. §. final. quæst. 21. num. 32. vers. sed hic quæro. Mascard. concl. 352. num. 1. Farin. crimin. q. 81. à num. 206. & Antonius Sousa lib. 2. Aphor. cap. 20. num. 36. & 37.

58 Confessio tandem extraiudicialis in duplici casu plenè probat; primò quando fit ad exonerandam conscientiam, vel in articulo mortis, vel coram multis, taliter quod transeat
59 in notorium. Secundò, quando agitur de probando illud, quod est in animo, vt hæresis, apostasia, & quodcumque aliud delictum quod intus in corde consummatur. ita Mascard. t. 1. concl. 350. n. 25. & 35. Albertinus de agnos. quæst. 25. num. 10. Farin. quæst. 82. Regul. 1. à nu. 15. & Sousa cap. 21. nu. 3. & 4. Atque hæc de ista specie probationis per Confessionem delinquêtis: recurret occasio plura dicendi, maximè lib. 3. quando agemus de tortura infligenda.

Quid de specie probationis per euidentiam, seu notoreitatem facti? qua ratione per eam crimina probentur, præcipuè crimen hæresis?

REGVLA CLXXIX.

60 PRobatio per notoreitatem facti valdè excellit inter reliquas probationum species, & adeo plenè per eam delictum probatur, vt sine iuris ordine, imò quandoque absque citatione, & defensionibus veniat reus condemnandus, maximè si deprehendatur
61 in flagrâti. Requiritur tamen ad notorium, præter alia statim exprimenda, vt testes de notorio deponentes, viderint crimen patra-
62 tum, nec sufficit, si audierint solum. Hæreticus autem plenè probatur per euidentiam facti hæreticalis, deprehensioque in hæresi habet vim talis probationis; vnde contra prędicantes hæresim, aut facientes actum hæreticalem inexcusabilem sine accusatione, & examine testium procedi potest vsque ad condemnationem.

63 Totam ferè quæstionem octauam initio to. 1. insumit Mascard. in ostendenda maiori excellentia, & efficacitate huiusmodi probationis per euidentiam facti præ cæteris speciebus probationum traditis, & tradendis. ibi post citationem multorum, qui ita docent vt Azo. in Summ. tit. C. ad legem Aquil. Bald. in rub. de prob. & Abb. in cap. 1. de pur. cano. adducit idem Mascard. diuersa, in quibus probatio per euidentiam facti præ-
64 excellit. Sed ex his, omissis reliquis, ne in re, quæ patet ad sensum, vt ait ipse Mascard. dict. quæst. 8. nu. 1. nimis immoremur, vnum tantum attingo, nempè quod licet post didiscita testificata, quis non admittatur ad probationem, vt iam alibi tradidimus, tamen tunc etiam probatio per euidentiam facti nô reijcitur, ita Bald. in l. si quis testibus in l. fin. C. de testibus. Salic. ibi, col. vlt. vers. quæro, ac potest, Rom. in l. si verò §. de viro, in 31. fallent. ff. solut. matr. & alij commu-
65 niter. Imò & post latam sententiam ista species probationis aliquando habet locum; nam si per euidentiam, aut notoreitatem rei constet de iniquitate sententiæ, hæc numquam transit in rem iudicatam, & semper reijci potest. etiam absque appellatione, per l. Confessionibus ff. de interrog. act. & docet idem Bald. in l. 1. in fine C. sen. rescin. non pass. Inn. & Can. in cap. Fraternitatis, extra de frigid. & malef. ac alij, quos citat, & sequitur Mascard. vbi supra n. 16.

66 Prædicta autem vera cêsentur respectu causarum tam ciuilium, quam criminalium; restringendo tamen nos ad loquendum de hac probationis specie, per euidentiam, vel notoreitatem rei, prout probat solum in criminalibus, pręmittenda aliqua doctrinaliter ad explicandum Notorium quotuplex sit; & quot
67 modis contingat. Duplex communiter assignatur, nimirum Notorium facti, & notorium iuris; primum quod est propriè notorium, sic rectè definitur à Siluestr. verb. Notorium, à Mascard. concl. 1106. à Farinac. in pract. crimin. quęst. 21. nu. 1. & ab alijs, Notorium est illud, quod ita habet euidentiam facti, vt negari probabiliter non possit, inducens indubitatam, & finitam probatio-
68 nem. Hoc notorium ex parte facti triplex est, aliud facti permanentis; aliud transeuntis, & non redeuntis, quod dicitur notorium tunc, non autem nunc; aliud facti interpola-
69 ti. Ex parte verò personarum, quibus factū, vel delictum innotescit, multiplex est, notorium videlicet in Prouincia, in Ciuitate, in Parochia, in Monasterio, & generaliter in omni congregatione decem personarum, ita ex communi sententia ijdem Siluestr, & Farinac. locis citatis.

Pro

70 Pro exprimendo item notorio iuris præno-
tandum diligenter non idem censeri à Do-
ctoribus esse delictum notorium, & de deli-
cto notorie constare: ad illud enim necessaria
est notitia intuitiua delicti, ad hoc autem
sufficit probatio, & dicitur Notorium iuris,
quod non est proprie notorium, maximè quo
ad effectum probandi delictum, cum suppo-
nat probatum, seu ex probatione eius oria-
tur. Ita præter alios, quos ipsi citant, Iulius
Clar. in pract. quæst. 9. num.5. vers. Item
quæro, & Farin. dict. quęst.21. num.166. At-
que de hoc notorio iuris, seu de delinquen-
tibus, puta hæreticis, hoc modo notorijs,
seu manifestis, sine dubio est sermo in cap.
super quibusdam de verb. signif. ibi, vel qui
coram Prælatis suis conuicti sunt, vel confessi,
vel ab eis sententialiter condemnati, &c.
71 Vnde omisso improprio iuris notorio agi-
mus de notorio facti conducente ad proban-
dum delicta, maximè hæresis, vel apostasiæ:
& circa hoc prænotandum tertiò, quòd ta-
metsi Ant. Gomez variar. tom.3. tit. de deli-
ctis, cap.1. num.42. Menoch. de arbitr. lib.2.
casu 166. num.7. & Farinac. dict. quæst. 21.
num.48. doceant in communi, quòd relin-
quatur iudicis arbitrio, quando, & quid sit
dicendum notorium, attenta facti, loci, tem-
poris, & personarum interuenientium qua-
72 titate, hocque negari nequeat Nihilominus
hi tres Doctores, & alij exprimũt in specie ex
parte loci, temporis, & personarum, quando
notorium reperiatur, nimirum dicitur noto-
rium delictum commissum coram populo,
aut congregatione decem personarum ad
73 minus, vel maiori eius parte. Similiter com-
missum in platea publica, quæ sit capax po-
puli, vel maioris partis eius, etiamsi non
probetur fuisse factum coram pluribus, sed
74 solum factum in platea plena hominibus. Di-
citur item notorium delictum commissum
coram iudice, dum est in actu exercendi suũ
officium, dummodo illi constet. Ita præter
Farinac dict. quæst. 21. nu. 159. & alios tra-
75 dit Mascard. t.2. concl. 1108. n. 16 Qui prius
concl 1106. nu. 16. cum ipso Farinac. & Me-
noch. citatis benè docuit in communi esse
notorium illud, quod fit in loco publico, &
de die: secus regulariter de eo, quòd fit in
domo, in villula, aut de nocte, vide plura
apud dictos auctores.
76 His autem sic premissis, quòd delictum per
notoreitatem, seu euidentiam facti ita plenè,
& conuincenter probetur, vt sit condemnã-
dus reus non solum sine iuris ordine, & iu-
dicij forma, idest omissis libello, accusatio-
ne, litis contestatione, iuramento de calum-
nia, & alijs iuridicis, sed etiam sine citatione,
nisi ad sententiam, imo hæc citatio omitten-
da etiam, vbi ex mora differẽdi executionem
sequitur Reipublicæ præiudicium, tradunt,
77 ut certum ex mente cæterorum Ant. Gomez
de delict. cap 1. num. 42. Iul. Clar. in pract.
quæst. fin. vers. Quæro numquid, Menoch de
Recup. remed. 15. num. 259. & 260. ac Fa-
rinac. dict. quæst. 21 à num. 60. hinc de re-
pente infligitur pœna capitis alicui ex man-
dato Principis, vt ex mandato sancti Regis
Dauid, illi qui occidit Saulem.
78 Proposita tamen doctrina intelligitur de
casu, in quo interuenit notoreitas, seu euidẽ-
tia facti continui, & permanentis, quod non
indiget probatione. Nam facti transeuntis, &
momentanei. Notorium in actis cum priui-
legio Notarij, & in reliquis seruato iuris or-
dine plenè probari debet per testes saltem
duos idoneos, & desuper ferri sententia à
Iudice circa hanc interlocutoriam, adesse
scilicet notorium, quod negabatur à reo, vt
postea ex vi eius ad sententiam condemnato-
riam eiusdem rei deueniatur. Ita de his om-
nibus sentiunt Clar. in pract. §. fin. quæst. 9.
Mascard. t.2. concl. 1100. n.3. & concl. 1108.
n.78. ac Farinac. dict. quæst. 23.
79 Verum ad dictam probationem notoreitatis
delicti, seu facti transeuntis, aut instanta-
nei per testes idoneos diuersa requirũtur, vt
reus plenè conuincatur pro condemnatione
infligenda. Primò, quòd debeãt tales testes
reddere concludentem rationem sui dicti, e-
80 tiam non interrogati. Item requiritur quòd
debeant deponere, non de auditu, sed quod
ipsi viderint simul cum populo, aut maiore
eius parte (quamquam circa factum antiquũ,
aut circa locum longinquum, sufficit si depo-
nant de fama) ad condemnandum scilicet;
nam ad procedendum sufficiens est deposi-
81 tio de auditu. Tertiò requiritur, quod te-
stes deponentes de notorio sint interrogandi,
quid sit notorium, vt huius definitionem
dicant, si sint periti, si verò imperiti, sufficit
quoquomodo naturam notorij explicent;
casu tamen, quo imperiti testes definitionẽ
eius sciunt, & quot personarum numerus ad
notorium requiratur, si sui dicti sufficientem
rationem non reddant, subornati præsumun-
tur. Adducunt ista, & egregiè resoluunt prę-
ter alios Mascard. & Farin. vbi supra.
82 Dixi in Regula ampliando, maximè si de-
prehendatur in flagranti; nam tunc si reus fa-
teatur crimen, vel de eo per plenã probationẽ
ita sit conuictus, vt excusationem non ha-
beat, non debet torqueri (excipe leuem tor-
83 turam super complices & intentionem)
Deprehẽsus verò in flagranti si carceri tradi-
tus, & ad iudicem adductus crimen neget,
& non appareat conuictus, siue delictum
publicum sit, siue priuatum, concessis defen-
sionibus, potest pro eruenda veritate torque-
ri. Hoc vltimum constat ex l. neminem C.
de exhibend. reis. de præcedentibus testan-
tur Iulius Clar. in pract. quæst.8. vers. Quę-
ro an quando, & vers. scias tamen. Anton.
Gomez variar. lib.3. tit. de Captura reorum
cap.9. & Farinac. dict. q.21.
84 Doctrinæ hactenus in communi traditæ, si-
cut in reliquis criminibus notorijs, ita in
hæresi, & apostasia locum habent, earumq;
applicatio in his prorsus omitti poterat, vti
facile à quouis exequenda, nihilominus, vt
instituto nostro plenius satisfiat, aliquid ap-
plicandum, & exprimendum in hac materia

85 hære-

85 hereticali duxi. Expressi itaque in Regula, quod hæreticus plenè probetur per euidentiam facti hæreticalis, v.g. quod hæresim prædicauerit, conculcauerit Eucharistiam, & similia; tradunt vt certum Eymer. in Direct. 2. part. quæst 34. & ibi Peña Comment. 59. Mascard. tom. 2. concl. 860. & Farinac. de
86 hæresi quæst. 185. §.6. num. 47. Qui infra quæst. 187. §.1. nu.22. cum Archid. in cap. quicumque num. 2. de hereticis in 6. & cum alijs benè aduertit intelligendum esse de factis hæreticalibus notorijs, quæ in se expressum fidei errorem continent, ex quibus oritur præsumptio iuris, & de iure contra quam
87 non conceditur probatio. Vnde in huiusmodi factis hæreticalibus notorijs, quę æquiuoca non sunt, non excusatur reus conuictus, si neget se mala intentione ea fecisse, vt docent Peña dict. Comment. 59. vers. iam hoc, est, Farin. ibidem §.1. num.16. ac inde paret, quia negatio partis non inficit notorium, nec reddit rem dubiam ex cap. Consuluisti 2. de appellat.
88 Quod dictum denique est de reperto inflagranti, maximè verificatur de deprehenso inflagrãti crimine hæresis; nã sola deprehensio in hoc crimine habet vim probationis secundum textum in cap. super eo, de hereticis in 6. & afferunt Mascardus de probat. concl. 860. & Farinac. de hæresi quæst. 185. §.6. nu.79. & 80. vbi per sequentia verba, & sic, inquit, non video differentiam inter manifestum hereticum & eum, qui in hæresi deprehensus est cum vtroque casu sufficiat facti euidentia, probatio legitima, propterea, quod deprehensio in actu facit ipsum actum notorium, hæc ille ex Præposit. Mediolanen. in cap. si Papa num. 1. distin 40. Atque hactenus de hac specie probationis per notorietatem, seu euidentiam facti, vel criminis.

An per iuramentum constituatur species plenæ probationis? & qualiter crimina per ipsum probentur, præcipuè crimen hæresis?

REGVLA CLXXX.

89 Probabilius censetur per iuramentum iuridicè delatum constitui peculiarem speciem plenæ probationis; & si illud cuius semiplenæ probationi accedat, fieri plenam
90 probationem. Hæc autem tali modo facta nunquam ex parte iudicis inseruit pro causis criminalibus, ne dum pro hereticalibus; sed tantum aliquando pro ciuilibus. In his verò, si inter actorem, & reum cętera sint paria huic, & non illi à iudice, apud quem lis agitur, iuramentum deferri debet.
91 Non leuis est controuersia inter Doctores vtriusque iuris, an per iuramentum species plenæ probationis distincta à reliquis constituatur, alios ex eis, vt Ioan. Andr. in Rubr. extra de probat. mordicus partem negãtem, alios vero, vt Salicet. in Rubr. C. de probat. & Bald. in authen. sed nouo iure, C. si cert. petat. efficacius, & probabilius partem affir-
92 mantem defendentes, Hanc vt magis fundamentaliter tuemur, distinguendum nobis cum Mascardo tom. 1. quæst 9. de quadruplici iuramento, omissis alijs acceptionibus vti nostro instituto nullo modo conducentibus, imò & decisio totius controuersiæ vix cõdueit; ac proinde ab ea, & à declaratione pręsẽtis Regulę breuissimè nos expediemus.
93 Primum iuramentum dicitur veritatis, & est illud, quod regulariter iniungitur testibus, vt verum deponant, vel ipsis, aut partibus, cum iudex interrogat, vt de causa instruatur, vel cuius obligato respondere quæsitis propositis. Atque hoc iuramentum non esse propriè probationem, sed præabulum quoddam ad ipsum certum est apud omnes; cum tunc probatio fiat per depositionem testium, vel responsionem, aut confessionem partis interrogatæ. ita Mascard. vbi supra n.6. & 7. cum Bart. in Rubr. extra de probat.
94 Secundum iuramentum appellatur iudiciale, & est illud, quod à parte parti in iudicio, cum approbatione iudicis defertur, vt per ipsum probatum maneat id, quod pars deferens intendit, sicque sibi satisfiat; ergo attento hoc fine, seu effectu dictum iuramentum aliquo modo probatio propriè dici potest. Contra Bero. loco citato oppositum sententiem defendit, ibidem nu.8. Mascard. qui remittit lectorem ad Viuium in suis Cõmunibus opinion. vers iuramentum iudiciale, sed non est adhuc hoc iuramentum, de quo quærimus in titulo Regulæ, an constituat peculiarem speciem plenæ probationis.
95 Tertium nuncupatur iuramentũ in litem, & est illud, quod in diuersis casibus ex dispositione iuris, aut ex forma statutorum præstatur, & per ipsam fit propriè probatio iuxta textum in l. si quando, C. vnde vi, & in cap.
96 fin. quod metus caus. Ac tunc maximè plenam probationem inducit, quando id in ipso iure, vel statuto exprimitur aliqua ex his formulis, nempe necesse standum esse huic iuramento, vel ipsum haberi pro plenaria probatione, aut plenissimam fidem ei adhibendam esse, vel similibus, vt certum communiter traditur, pręcipuè à Tiraq. in tract.
97 de retract. §. 4. Glos. 1. num. 3. Quidquid asserat Roma in l. qui bona § qui damni ff. de damno infect. nimirum adhuc tunc admitti probationem in contrarium.
98 Quartum denique dicitur iuramentum necessitatis, seu necessarium, estque illud quod à iudice in iudicio actori, vel reo, vt si libuerit, deferri solet, vt plenè probetur per ipsum, quod iam semiplenè probatum erat v.g. actor per vnum testem habilem, vel per indicia sufficientia ad id semiplenè solummodo suam intentum probauit, nec vlterius probare potest, tunc iudex ei, vel reo iuramentum defert, vt ex vi huius dictum intentum plenè probatũ mancat. Vnde tale iuramentum peculiarem speciem plenæ probationis constituit, vt cum Ias. in §. item si quis, il 2 n.33.

n.33. Instit. de action. Tancred. in suo tractatu de ord. Iudic. lib. 3. num.6. & cum alijs
99 docet bene Mascardus ibid. num.10. Apud quem inuenies varias limitationes multorũ casuum, in quibus non est locus deferendi huiusmodi iuramentum ex eis, ne nimis immorer in re haud nostri instituti, tantummodo exprimam propositum in Regula, nempe;
100 Numquam à iudice, seu ex parte Iudicis dictum Iuramentum in causis criminalibus quibusuis, nedum in hæreticalibus, vel apostaticis deferri potest, neque ipsum ad crimina quæuis, & multò minus ad crimen hæresis, vel apostasiæ probandum valet. Tradunt communiter Doctores, vt Ant. de Butr. Abb. in c. si pro debilitate de offic. deleg. & Ma-
101 scard. vbi supra à num.31. Ratio est, quia in criminalibus, maximè in criminehæresis, vel apostasiæ, vt iam alibi diximus, probationes debent esse luce meridiana clariores, & ideo muniri idoneis testibus, vel apertissimis documentis, aut indicijs indubitatis, vt constat ex l.fin. C. de probat. ex l. dolum. C. de dolo malo cap. final. extra de iureiur. & ex cap. sciant cuncti, 2.q.8.
102 Dixi à iudice, seu ex parte iudicis, vt exciperem, quando in causa criminali pars altera deferret alteri iuramentum, talis delatio esset rata, et valeret ad probandum, quod si iurans obtineret, non posset deferens appellare (hoc non habere locum in causa criminis contra fidem per se patet) ita cum Ioan. Andr. in cap. fin. extra de iureiurand. super propria glos. & cũ alijs docet Mascard. tom.1. de probat. q.9. n. 33.34. & 35.
103 Sed quid si contingat, vt in causa ciuili tã reus, quam actor habeant tantum semiplenam probationem, cuinam eorum in tali casu Iudex iuramentum deferre debet? Respondet bene ex mente aliorum Mascardus loco citato num.53. esse tunc ab eo deferendum iuramentum reo, ob eam rationem, quia iudex debet esse paratior ad absoluendum, quam ad condemnandum iuxta dispositionẽ iuris cap. ex litteris extra de probat. cap. inter dilectos extra de fide instr. & l. Arrianus, ff. de act. & oblig. Atque hactenus de specie probationis per iuramentum.

Quid de probatione per famam? An ex ea crimina, maximè hæresis plenè, vel semiplenè probentur? aut secus?

REGVLA CLXXXI.

104 Fama, quæ in criminalibus, seu in malam partem sumpta, dicitur infamia ad effectum probandi per eam, debet prius iuridice probari, vel per instrumenta authentica, vel per testes saltem duos habiles, aut per
105 plures inhabiles. Hæc autem probatio, vt sit sufficiens, debet illi deponere se audiuisse à maiore parte populi, seu Communitatis, & exprimere rationem, aut originem talis
106 famæ; secus, si aliter fiat. Quæ nihilominus sic probata, exceptis aliquibus casibus, regulariter non probat plenè; imò nec semiplenè in ciuilibus, & multo minus in crimi-
107 nalibus. In crimine tamen hæresis sufficiens est aliquando ad abiurationem, & ad purgationem canonicam.
108 Tractatur copiosè de hac specie probationis Vtriusque Iuris Interpretes, præcipue Bart. in l. de minore §. plurimũ, ff. de quæst. Mascard. de probat. tom 2. verb. fama concl.748. cum sex sequentibus, & verb. infamia concl.896. & Farinac. in crimin. quæst. 56. & de hæresi quæst.187. §.5. ex Theologis Ant. Sousa lib.2. Aphor. cap 24. Ad istos remitto lectorem, vt ad satietatem perdiscat spectantia ad hanc materiam, nobis sufficiat attingere aliqua doctrinaliter pro nostro instituto, vt contenta in præsenti Regula facilius indi-
109 centur. Primò aduertit optime Bart. loco citato famam sumi dupliciter, nempe in bonam partem, seu pro bono hominis nomine, & in malam partem, vocaturque infamia, illa definitur ab ipso Bart. status illæsæ dignitatis, moribus, ac vita comprobatus, hæc verò definitur è contra à Sousa ibid. num.1. status læsæ dignitatis, moribus, ac legibus improbatus, atque de hac est nobis futurus sermo, illa omissa.
110 Aduertit secundò idem Sousa cum Farinac. dict. quæst. 56. in præludio nu. 1. & cum alijs Doctoribus in l.1. ff de his, qui notant. infam. & in cap. testimonium de test. infamiam diuidi in eam, quæ est iuris, seu qua quis à iure dicitur infamis, & eam, quæ est facti prouueniens ex communi hominum lo-
111 cutione. Illam item subdiuidi in infamiam iuris ciuilis, contrahiturque illa per sententiam definitiuam Iudicis, vel ipso facto iuxta dispositionem legum, & in infamiam Iuris Canonici, quæ vtroque etiam modo incurritur, & quotiesquis in peccato quouis mortali impœnitens persistit. Ita Farin. ib.n.24.
112 cũ Silu. vet. infamia n.8. & cũ alijs. Infamiã vero facti insurgere in verisimilib. coniecturis à tota, vel maiore parte populi, aut Communitatis, quod si à minore parte insurgat, non fama, sed rumor dicetur, ita ex Doctoribus in cap. si duo 35. quæst. 6. & in cap. super eo, extra de eo, qui cog. cons. vxoris, aduertit
113 Sousa, vbi supra num.5. Addens n.6. cum Garcia de benef. part.7. capit.8. num.33. infamiam Iuris repellere à dignitatibus habitis, facti vero ab acquirendis, nisi aliud per sententiam exprimatur, quibus omnibus sic prænotatis.
114 Iam circa probationem famæ certum est, quòd debeat ipsa iuridice probari, vt aliquo modo probet: fit autem hæc iuridica probatio primò per instrumẽta antiqua, & alias scripturas authenticas: tradit Mascardus to.2. concl.751. cum Bald. & Salys in l. cum
115 aliquis C. de iur. delib. & cum alijs. Quin etiam per litteras bonorum virorum fieri ex mente Innoc. in c. eum in tua despons. & au-

ctoris

ctoris addit. ad Bart. in l. de minore §. pluri-
mum ff. de quæst. vers. quæro qualiter &c. te-
116 net idem Mascardus. Addens secundum
opinionem Abb. in cons. 64. num. 21. dictam
probationem per instrumenta, & scripturas
authenticas esse meliorem ea, quæ fit per
testes.
117 Verum quidquid sit de hac opinione Abb.
probatio per testes in materia ista, sicut & in
reliquis multo frequentior vsu, ac proinde
multo magis à nobis expendenda. Sufficien-
ter itaque probatur infamia duobus testibus
idoneis, etiam si singularibus, dummodo de-
118 ponant de eadem specie infamiæ, At duo
minus idonei non sufficiunt, sed requirun-
tur plures, ita communiter Doctores, præ-
cipuè Mascard. tom. 2. concl. 896. à num. 1.
Peña in direct. 2. par. Comment. 82. & Fari-
nac. dict. quæst 47. à num. 32. & hæresi quęst.
187. num. 64. vide Sousam dict. capit. 24.
num. 7.
119 Debent item dicti testes deponentes de
infamia etiam non interrogati reddere ra-
tionem suæ depositionis, & exprimere cau-
sas talis infamiæ, ac nominare auctores, à
quibus audierunt, dicendo, quòd audierint
à maiore parte populi, vel Communitatis,
vel quod viderint familiaritatem, & conuer-
sationem eius, contra quem deponunt, ab
omnibus, vel à maiori parte vitari; alioquin
120 non probant infamiam. Nec eam probant,
si dicunt, se talem hominem reputare infamē,
& ita audiuisse ab omnibus illum cognoscen-
tibus, aut si dicant extare vocem apud popu-
lum, vel si non exprimant clarè, & distinctè
factum, ex quo infamia oritur; vel denique
si nō deponant de loco, vbi est ille infamatus.
Hæc omnia iuxta communem, & magis re-
ceptam doctrinam tradūt ex Doctoribus ci-
tatis Mascard. eadem concl. 896. & Farin. dict.
121 quęst. 47. Quocum ex Sousa dict. c. 24. n. 14.
per sequentia verba addendum: Si aliqui, in-
quit, testes deponant super publica voce, &
fama, & alij interrogati, an de hoc aliquid
sciant, vel dici audiuerint, & respondeant
nihil scire, vel nihil dici audiuisse, isti vltimi
reprobant primos, dummodo vltimi testes
probabiliter scire, aut audire debuerint. ita
ille, & hoc additamentum per se patet.
122 Fama itaque dictis modis probata iuridi-
ce, qualemnam probationem facit? plenam
ne vel semiplenam, aut minorem? Circa cau-
sas ciuiles primò sunt valdè discordes iuris
periti, cum non pauci ex eis, vt Dec. in cap. 1.
in fine, de appell. Archidiac. in cap. si duo
25. quæst. 6. Glos. in cap. veniens de testibus,
& in l. 3. § eiusdem ff. eodem de testibus, & alij
scribentes in dicto cap. veniens, ita sentiant,
quòd saltem semiplenè probetur per eam.
123 Contrarium tamen, quòd ex ipsa regulari-
ter, nec semiplena probatio insurgat, sed tā-
tum coadiuuetur ista aliunde iam facta, te-
nent perplures in dict. l. 3. præcipuè Bart. &
Glos. in verb. fama Bald. in dict. l. proprie-
tatis C. de probat. Abb. in cap. super eo, de
consang. & affin. ac reliqui, quos copiose ci-
tat, & sequitur Mascardus de probat. tom. 2.
124 concl. 753. Non desunt alij, vt Felin. in
cap. veniens, il 1. de testibus, & Hippol. in
l. de minore §. plurimum ff de quæst. qui ob
negotij arduitatem iudicis arbitrio remittūt,
vt perpensa qualitate famæ, decernat, an &
qualiter probet, standumque esse eius decre-
to volunt.
125 Ex propositis autem sententijs, secundæ,
vt communiori, & magis in praxi receptæ
meritò adhęremus, nihilominus multi exci-
piuntur casus, in quibus fama legitimè pro-
bata plenam facit probationem, vt in factis
antiquis excedētibus memoriam hominum,
secundum Innoc. in dict. cap. veniens, il 1.
de testibus, & Hippolytus in dicto §. pluri-
126 mum. Item quando agitur de probando id
quod ex sui natura nequit clarè probari, vt
in filiatione; tunc enim fama plenè probat,
vt deducitur ex capit. per tuas de probat. &
127 notat Felin. in c. veniens de testibus. Ter-
tiò vbi agitur de probando iuris patronatū,
nam hic plenè probatur per famam, teste Bal-
do in l. eum super, C. de rei vendic. Reliquos
casos exceptos vsq; ad 32. vide apud Mascard.
citatum, ne nimis in re haud nostri instituti
immoremur.
128 Circa criminalia autem magis certum est
apud omnes, quod infamia legitimè proba-
ta non faciat semiplenam probationem, ne-
dum plenam, imò nec indicium ad torturam;
sed tantum ad inquirendum. Ratio efficax
est, quia in criminalibus probationes secun-
dum l. fin. C. de probat. debent esse apertis-
simę, qualis non censetur probatio per infa-
miam, ita Glos. Bald. Imol. & alij in cap. ve-
niens de test. idem Bald. in l. quod non pro-
basse, C. de calum. Mascard de probat. to. 2.
concl. 754. n. 1. & 2. Farin. quæst. 47. à nu. 37.
& Marsil. in l. de minore §. plurimum nu. 55.
ff. de quęst. vbi benè ait famam iunctam cum
semiplena probatione, non facere plenam
129 probationem. Quin etiam nec iunctam
cum vno teste, vt docent Glossæ in capitul.
veniens, il primo de testibus Bart. in l. de
130 minore §. tormenta, de quæst. Quamquam
si fama coniungatur cum vno teste de visu,
& concurrant alia adminicula, probabile est
plenè probari delictum ex mente Felin. in
dict. cap. veniens num. 13. & Dec. cons. 163.
num. 28.
131 Quod autem sola infamia regulariter non
faciat indicium ad torturam, & si quis ex vi
eius torqueatur, confessio indè extorta, etiā
ratificata non valeat, benè docent Eymer. 3.
part. Direct. quæst. 61 & ibi Peña Comment.
110. num. 8. Farin. dict. quæst. 47. num. 28.
& sequentibus, ac Sousa 2. lib. Aphor. cap. 24.
132 num. 19. Ex infamia tamen vehementi, vel
coniuncta cum vno teste, aut cum grauibus
coniecturis insurgere indicium ad torquen-
dum hominem diffamatum asserunt locis ci-
tatis; ijdem Peña num. 3. 4. 7. & 8. vers. Verum
hæc, & Sousa num. 20. quorum assertio om-
133 nino placet. Infamiam vero ortam à ma-
leuolis, vel ab infamibus, & vilibus perso-
nis

nis non sufficere ad canonicam purgationem nisi concurrant verisimiles coniecturæ, aut scandalum excitatum fit in populo, tradunt cum eodem Peña, 2. part. direct. Comment. 82. Decian. crimin. lib. 5. capit. 48. num. 7. & Farin. de hæresi quæst. 187. §. 5. n. 69. quibus adhæreo.

134 Sed quid in casu hæresis quoad probationem infamia operatur? Concordant circa hoc, & optimè quidem Peña 2. par. Direct. Commen. 82. & Farinac. dicto §. 5. num. 55. quod infamia in crimine hæresis, si sit grauis, & non habeat contra se præsumptionem cōtrariam, oriaturque ex probabilibus, & verisimilibus causis, ad iniungendam homini de hæresi diffamato purgationem canonicam

135 sufficiat. Admittēda tamen limitatio Peñę dict. Commenr. 82. quod non sit sufficiens ad hanc purgationem, si infamia de crimine hæresis sit orta apud viles, & infames perso-

136 nas. Concordant item similiter Eymer. 3. p. Direct. in septimo modo procedendi n. 18. & Farin. dict. §. 5. num. 60. & 61. quod infamia in crimine hæresis, cum adminiculis, vt familiaritate cum hæreticis, non solum ad dictam purgationem; sed etiam ad abiurationem iniungendam sufficiat. Vide Sousam dict. cap. 24. num. 17. 18. & 22. Atque hactenus de probatione per famam, quam inter species semiplenæ probationis reponit Mascard. tom. 1. quęst. 11. num. 21. quamuis ipse in locis supracitatis asserat regulariter non insurgere ex ea semiplenam probationem.

Quid de specie probationis per indicia, vel præsumptiones? qualiter ex eis crimina probentur, maxime crimen hæresis?

REGVLA CLXXXII.

137 SEcundum distinctionem, & multiplicitatem indiciorum, & præsumptionem; ita diuersi gradus probationis ex eis insurgentes, nempè plenæ, aut semiplenæ, vel minoris; aut nullius; item sufficientis ad condemnandum, ad torquendum, ac carcerandum, ad inquirendum; vel ad nullum isto-

138 rum. Indicia autem, vt ex ipsis dicta probatio ad torturam, & condemnationem insurgat, saltem per duos testes plenè probari debent; semper idem est de præsumptionibus, quamquam istæ ex illis iam probatis aliquando oriuntur. Tandem crimen hęresis indicijs, & præsumptionibus probatur magis, vel minus iuxta eorum qualitatem; aliquando etiam plenè, & sufficienter ad condemnand um pœna ordinaria.

139 Multo copiosius de hac specie probationis, quam de reliquis in hoc capite explicatis agunt Doctores, præcipuè Mascard. to. 1. quæst. 10. 14. & 15. ac tom. 2. verb. indicium concl. 895. & verb. præsumptio à concl. 1225. vsque ad 1230. Menoch. excellenti, & copiosissimo tract. de præsumpt. & Farinac. in praxi crimin. à quæst. 36. per totum titulum de indicijs, & tortura, ex ijs, & alijs auctorib. definitiones, & diuisiones multiplices præsumptionum, & indiciorum præmittendæ, ac aliqua circa eas prænotanda, vt ad reliqua contenta in Regula facilius exprimenda apperiatur nobis via.

140 Definitur, indicium est coniectura ex probabilibus, & non necessarijs orta, à quibus potest abesse veritas, non tamen commissi criminis verisimilitudo. ita Menoch. de præsumptionibus lib. 1. quæst. 7. num. 6. & Farin.

141 quęst. 36. num. 28. Præsumptio verò definitur, est verisimilis coniectura rei dubiæ, quæ ex natura ipsius rei, vel ex circumstantijs negotiorum, vel personarum proficiscitur. Ita ferè idem Mascard. rom. 1. quæst. 10. nu. 8. & omnino Simanch. cath. instit. tit. 50. n. 4.

142 Circa quas definitiones illud prænotandum, quod in vtraque apponatur particula, coniectura, in istaque conueniant res definitæ per eas. Atque ex tali conuenientia forte factum, vt sæpè confundantur, & pro eodem vti synonyma sumantur indicium, præsumptio, & coniectura; quin etiam argumētum, suspicio, adminiculum, signum, circumstantia, & similia. Affert idem Farinac.

143 num. 199. vsque ad finem quæst. Qui aliqualem differentiam inter aliqua ex eis conarur ostendere; nulla tamen est ex mente eius, & Menoch. de præsumpt. lib. 1. quæst. 7. nu. 45. inter suspicionem, & præsumptionem, est verò non exigua inter hanc, & indicium, sicut inter illam, & coniecturam, nempè qualis est inter causam, & effectum, nam ex indicijs, & coniecturis præsumptiones tanquam ex proprijs causis oriuntur, teste eodem Farinac. dict. quæst. 36. num. 240. & 258. cum Capr. in tract. de notorio in pręfatione n. 15. cum Bald. in l. ea quidem C. de accus. & cum alijs. Atque hoc fit aliud prænotandum scitu dignum; sed iam ad diuisiones accedamus.

144 Triplex est indiciorum diuisio; Primò diuiditur indicium in leue, graue, & grauissimum: est illud leue, seu simplex, quod frequenter, & facilè contingit abesse. Graue, seu vrgens, quod frequenter, & facilè contingit adesse. Grauissimum vero, quod frequentis-

145 simè, & facillimè contigit adesse. Diuiditur secundò indicium in plenum, ac indubitatum, & in non plenum, & dubitatum: Est illud plenum, quod ita arctat mentem iudicis, vt omnino credat, & non possit in aliam partem inclinare. Non plenum est, quod

146 haud ita iudicis mentem restringit. Tertiò diuiditur indicium in proximum, & remotum: est proximum illud, quod immediatè per sensum respicit rei, & delicti veritatem. sic ex communi omnium sententia diuidit, & declarat Farinac. dict. quæst. 39. num. 35. 44. & 49. Vide pro prima diuisione, & declaratione Iulium Clar. in pract. quæst. 20. num. 11 & pro secunda Menoch. de præsumpt. lib. 1. quæst. 7. num. 14.

147 Similiter multiplex est præsumptionum diuisio, ac subdiuisio: Primo præsumptio diuiditur

diuiditur in præsumptionem hominis, præsumptionem iuris, & præsumptionem iuris, & de iure. Illa est præsumptio hominis, quæ in nullo iure expressa reperitur, causatur tamen ex aliqua coniectura. ita Menoch. dict. lib. 1. quæst. 5. num. 4. & Farinac. d. quæst. 36. num. 93. Præsumptio verò iuris, est probabilis coniectura ex certo signo proueniens, quæ absque alio pro veritate, attento iure, habetur. Idem Farinacius num. 86. cum Mascard. d. quæst. 10. num. 34. cum Eymer. 2. par. Direct. quæst. 55. & ibi Peña Comment. 80. Tandem præsumptio iuris, & de iure, est quædam legis dispositio aliquid præsumentis, & super præsumpto tanquam sibi comperto, & noto statuentis, sic declarant citati Menoch. quæst. 3. num. 17. Peña dict. Comment. 80. & Farin. d. q. 36. num. 100.

149 Prænotanda autem differentia, quæ est inter præsumptionem iuris, & præsumptionē iuris & de iure, nimirum quòd secundum illam ius præsumit, & vlterius non procedit; At secundum hanc ius præsumit, & quia pro comperto habet, firmat aliquid super præsumpto, nec admittit probationem in contrarium. Ita Mascard. d. q. 10. nu. 31. Menoch. lib. 1. de præsump. q. 97. nu. 2. & Farin. d. q. 36.

150 num. 88. & 102. Qui nu. 130. cum ipso Menoch. dict. lib. 1. quæst. 2. num. 1. aliam hic proponit trimembrem diuisionem præsumptionum, quod scilicet diuidatur in necessariam, in credibilem, seu verisimilem, & in non repugnantem. Sed benè addit hanc diuisionem coincidere, seu idem esse cum præcedenti. Nam necessaria eadem est atque præsumptio iuris, & de iure: credibilis verò seu verisimilis eadem atque præsumptio iuris, & non repugnans eadem atque præsumptio hominis.

151 Dein præsumptio hominis subdiuiditur in Temerariam, & Probabilem: Temeraria, eò quòd ex improbabilibus causis, & coniecturis, aut ex vilibus, ac leuibus personis proueniat, omninò reijcitur, ac nullius momēti habetur. Probabilis verò præsumptio hominis est, quæ oritur à causis, coniecturisne nō leuibus, aut à grauibus personis, ita Mascard. d. q. 10. num. 17. Menoch. q. 5. num. 11. & Farinac. quæst. 36. num. 110. & 118.

152 Rursus ista præsumptio hominis probabilis subdiuiditur in leuem, grauem, seu vehementem, & violentam, ex mente eorumdem Mascard. Menoch. & Farinac. locis citatis, ac aliorum. Leuis præsumptio nascitur ex signis exterioribus operum, vel verborum, atque inde capitur coniectura, qua concludi potest, non frequenter, sed rarò, quod talia faciens, vel dicens, hæresim, vel aliud crimen commiserit. Docent Simanch. in Enchirid. tit. 41. Albert. de agnosc. quæst. 34. num. 46. &

153 Peña d. Comment. 80. Est etiam ibi præsumptio leuis, vbi parua adest coniectura mali, & magna boni, aut vbi sunt multa signa boni, & parua mali. cum Alex. de Ales par. 3. quæst. 45. memb. 7. col. penul. cum Menoch. vbi supra q. 2. num. 8. & cum alijs sic declarat Farinac. d. q. 36. num. 112.

154 Grauis, seu vehemens præsumptio est illa, quæ prouenit ex signis exterioribus operum vel verborum, à quibus cognitis accipit Iudex concludens argumentum frequenter, & vt plurimum, quòd talia dicens, vel faciens commiserit aliquod delictum, vt hæresim. Seu præsumptio vehemens reperitur, vbi parua boni, & magna mali adest coniectura, Sic exponunt Simanch. Alex. de Ales, Albert.

155 Menoch. & Peña locis citatis. Denique præsumptio violenta, quæ secundum aliquos Doctores teste Farinac. ibidem num. 114. est idem quod indicium indubitatum, prouenit ex signis exterioribus operum, vel verborum, ex quibus cognitis colligitur ferè semper, quod talia dicens, vel faciens sit hæreticus, vel alio crimine affectus, seu est illa, qua posita animus iudicantis in contrarium verti non potest. ita exponunt ijdem Alex. q. 45. Menoch. d. quæst. 2. nu. 7. & Farin. d. quæst. 36.

156 nu. 114. Qui nu. 117. addit benè cum Bald. in l. siue possidetis nu. 5. C. de probat. omnem præsumptionem iuris iam expositam, esse etiam violentam, & multo magis omnem præsumptionem iuris, & de iure. Quibus omnibus sic præmissis, ac prænotatis.

157 Iam facilius perspicitur, qualiter diuersi gradus probationis ex iudicijs, & præsumptionibus insurgant ad effectum procedendi contra reos, vel secus. Nam sumpto initio ab hac vltima parte negatiua, vt à re magis clara, & notiori. Primò certissimum est, ex temerarijs præsumptionibus nullam insurgere probationem, neque vllo modo sufficere ad inquirendum de crimine etiam hæresis, quia temeraria præsumptio, vt cum Alex. de Ales tradit Menoch. lib. 1. de præsump. q. 2. nu. 6. tunc reperitur, quando omnia signa sunt boni, & nulla mali: ergò nullum tunc signū, aut indicium ad inquirendum, nec ob talem præsumptionem moueri debet animus Iudicis, cum ipsa à iure repellatur cap. 1. 12. q. 1. cap. oues, 6. q. 1. & cap. licet Heli, de Simon. traditque Mascard. tom. 1. quæst. 10. num 28. ex mente aliorum.

158 Deinde quamuis ex præsumptionibus hominis probabilibus, & ex alijs iuris, ac iuris, & de iure probationēs insurgant ad inquirēdum &c. concurrunt tamen aliquando præsumptiones oppositæ, & cum ex vi iuris l. diuus, ff. de integr. rest. vna præsumptio tollat aliam, vel si sint duæ paris potentiæ, se inuicē eludant, existentibus hinc inde paribus præsumptionibus, nulla oritur probatio contra

159 reum, & hic obtinere debet: Ratio efficax est, quia cum per se, & ex natura rei attento quouis iure, delicta non præsumantur, potentior est præsumptio excludens delictum oppositæ, quæ ipsum includit, & consequenter huic meritò illa præferenda. ita Mascard. de probation. tom. 2. concl. 1230. cum multis alijs ab eo citatis, præcipuè cum Bald. in l. 3. C locati, exemplificante in præsumptione furti contra nautas, caupones, & similes, quæ repellitur per præsumptionem ortam ex bona fama ipsorum.

E 160 Quid

160 Quid etiam de indicijs circa eandem par-
tem negatiuam? sæpè contingit, vt ex depo-
sitione, aut dicto alicuius haud insurgat in-
dicium sufficiens, neque probatio ad inqui-
rendum, nedum ad torquẽdum, & condem-
nandum. Diuersis casibus seu exemplis hoc
claré innotescet: primo quinis offensus de-
ponens in causa criminali contra offendentẽ,
neque ad torturam, neque ad inquirendum
indicium facit, ita Mascard. concl. 1334. à
numer. 1. & Farinac. quæst. 46. num. 46. & se-
quentibus, hanc reddens rationem, quia te-
sti, vel deponenti, dum tractat de proprio
interesse, credendum non est, etsi dignissi-
161 mus sit. Similitèr nec probatio, nec indi-
cium sufficiens ad torturam, aut inquisitio-
nem contra corrumpentem oritur ex depo-
sitione testis affirmantis se falsum deposuisse
ab eo corruptum, dummodo falsum depo-
suerit, quia eo ipso non est adhibenda fides
tali testi, nisi alia præsumptio, vel adminicu-
lum interueniat. ita idem Farinac. tota q. 45.
162 cum multis alijs ab eo relatis. Pari modo
socius criminis, qui plures patitur defectus,
nempè quod sit infamis, criminosus, periu-
rus, quòd in primo examine negauit, & po-
stca confessus sit, aut confessus de se, nega-
uerit de compluribus, vel alias inhabilis e-
tiam in criminibus exceptis, non facit indi-
163 cium ad inquirendum. Prorsus idem est, vbi
dictum socij contra socium de delicto ema-
nauit in tortura non legitimè inflicta. Vtrũ-
que docet Farin. d. quęst. 43. num. 178. & 193.
Vide etiam pro primo Menoch de præsump.
lib. 1. q. 89. num. 74. & Antonium Gomez 3.
variar. cap. 12. num. 15.
164 Quamquam (vt iam ad partem affirman-
tem sermonem vertamus ostendendo veram
primò etiam in hoc vltimo ex propositis ex-
emplis) si cum depositione socij criminis pa-
tientis plures defectus concurrant alia, quæ
de se sola indicium facerent, locus erit inqui-
sitioni, & torturæ. ita Farinacius num. 178.
165 citato. Qui primus à nn. 163. vsque ad 176.
cum Menoch. de arbitr. lib. 2. casu 474. nu. 5.
& de præsump. lib. 1. q. 89. num. 73. varios pro-
ponit casus, in quibus cum testimonio socij
criminis deueniri potest ad torturam, nempè
166 vbi simul concurrit fama. Item quando
concurrunt testes de auditu, vel vnus de vi-
su, omni exceptione maior: dein si adsit spe-
cialis, & stricta amicitia nominati cum tali
socio: quarto vbi concurrit nominati fuga:
quintò concurrente secreta allocutione, &
conuersatione inter nominatum, & socium
criminis, & sic de alijs.
167 Est autem aliqualis controuersia inter
Doctores, an indicia, siue remota sint, siue
proxima, sufficiant ad torturam, etiam
quando non faciunt semiplenam probatio-
nem? Alij ex eis, vt Glos. in l. cum probatio
ff. de probat. ibi Bald. & in l. non est verisi-
mile, numer. 5. ff. quod metus causa. Mas-
card. de probat. tom. 1. quæst. 15. num. 4. &
Iul. Clar. in pract. quæst. 20. affirmantem
168 partem sequuntur. Negantem verò alij,
vt Glos. in l. maritus, verb. illicitè ff. de quęst.
Bart. in l. 2. num. 7. ff. de excus. tut. Ioanne Bapt.
de Sancto Seuerino, in rep. l. admonendi nu-
mer. 72. ff. de iureiur. Soc. iun. cons. 39. nu. 56.
& Menoch. de præsumpt. lib. 1. quæstion. 89.
num. 3.
169 Controuersiam hanc solus Pet. Anton. à
Petra in tract. de fideicom. quæst. 9. a nu. 131.
conatur dirimere concordando dictos au-
ctores duplici via, nimirum quòd Priores
intelligantur, vel de indicio proximo, vel
in causis ciuilibus, quia vtrobique vt pluri-
mum interuenit semiplena probatio: poste-
riores verò, aut de indicio remoto, aut in
causis criminalibus ob rationem oppositam.
170 Cæterùm Farinac. d. quęst. 36. à num. 222.
meritò hanc concordiam totalitèr reijcit,
eo quod sequaces vtriusque partis absolutè
sine vlla distinctione, aut limitatione loquan-
tur, & non sit admittenda doctrina aliquo-
rum dicentium ea, quę in ciuilibus faciunt
semiplenam probationem, nequaquam ipsam
171 facere in criminalibus. Quare ipse Farinac.
cui adhęreo, cum auctoribus partis negantis
asserit indicia non sufficere ad torturam, nisi
faciant semiplenam probationem, hancque
sententiam esse veriorem, & omnino in iu-
dicando sequendam. Sic eam fundat, quia
secundum dictam l. maritus, ff. de quæstion.
ad hoc vt vnus testis de visu indicium faciat
ad torturam, necesse est, vt sit omni exce-
172 ptione maior, Cum omnis macula, omnisq;
defectus, ac exceptio, licet minima, siue in
dicto, siue in persona hunc torturę effectum
impediat, vt tenent multi, quos ipse Farinac.
refert, præcipuè Ant. Gomez variar. resol.
tom. 3. rubr. de tort. reor. num. 7. & rubr. de
probat. delict. cap. 12. num. 2. ergò nisi semi-
plena probatio sit perfecta, indicium non
sufficiet ad torturam.
173 Prętcrea indicium vehemens, sicut ex eo
orta vehemẽs pręsumptio, seu suspicio, etiam
concurrentibus alijs adminiculis, semiple-
nam tantùm probationem facit, & conse-
quenter sufficiens est ad torturam, ad abiu-
rationem, & ad condemnandum in pœnam
extraordinariam, semperquè admittit prò-
bationem in contrarium. ita Locatus in iu-
diciali Inquis. verb. suspicio, num. 26. Eymer.
2. par. Direct. quęst. 55. Peña ibi Commẽt. 80.
Menoch. de præsumpt. lib. 1. quęst. 100. nu. 11.
Simanch. de Cathol. instit. tit. 50. num. 6. Ro-
jas singul. 165.
174 Sed quid de suspicione, seu pręsumptione
violenta, cui, vt diximus num. 161. ęquiua-
let indicium indubitatum? etiam in crimi-
nalibus, ac pręcipuè in crimine hæresis, ex
vi iuris, sufficiens est sine dubio ad plenum
probandum, & ad condemnandum in pœnã
ordinariam (idem à fortiori dicendum de
pręsumptione iuris, & de iure) & non ad-
mittit probationem in contrarium directam,
benè tamen indirectam, vt ostendendo te-
stes esse falsos. Ita Simanch. dict. tit. 50. nu-
mer. 4. Menoch. dict. lib. 1. quęst. 97. num. 19.
& quęst. 100. num. 15. Eymer. par. 2. Direct.
q. 55.

quæst. 55. nu. 16. ibi Peña comment. 8. & Farinac. de hæresi quæst. 187. §. 4. num. 46. & 48.
175 Qui num. 51. limitans ait ex consuetudine Romanæ Curiæ ob præsumptionem hæresis volentem solum imponi abiurationem, vel in forma, vel de vehementi.
176 E contra verò indicia leuia, & præsumptiones ex eis deductæ, nec plenam, nec semiplenam probationem vnquam faciunt, & consequenter neque ad condemnationem in pœnam ordinariam, neq; ad infligendam torturã sufficiunt. Docent vt certum Simanc. cathol. instit. tit. 50. num. 28. Rojas de hæresi par. 2. assert. 6. num. 148. & Farinac. d. q. 187.
177 S. 2. num. 26. & 27. Quoad nostrum autem institutum specificant Doctores, præcipuè Eymer. 2. par. Direct. quæst. 55. nu. 9. & 3. par. quæst. 87. vbi Peña comment. 136. Mascard. de probat. tom. 2. concl. 861. num. 6. ac Farinac. dict. S. 2. num. 28. & seqq. quòd in casu hæresis, seu apostasiæ à fide talis suspicio, seu præsumptio leuis à similibus indicijs orta sufficiens sit ad inquirendum, ac citandum, & examinandum reum denunciatum, ad purgationem indicendam, ad abiurandum de leui, & ad aliquam pœnam illi im-
178 ponendam. Quod dixi de abiuratione, egregiè adducit, & probat Simanch. cathol. instit. tit. 1. num. 18. sumpto exemplo ex magna Synodo Chalcedonensi.
179 Tandem quæcumque indicia hactenùs explicata, & quæcumque præsumptiones ab eis captę, vt probent, & causent prędictos effectus contra reos, debent priùs plenè probari saltem per duos testes habiles, vel per plures inhabiles, prout isti de iure ex cap. in fidei fauorem de hęreticis in 6. ad plenam probationem concurrentibus adminiculis in crimine hæresis inseruiunt, alias neque ad condemnandum, neque ad torquendum, neq; ad quidquã aliud respectiuè sufficiunt. Patet ex allegatis per Ioan. de Anania in rub. extra de hęreticis nu. 3. Ioan. Rojas in tract. de hęreticis par. 2. assert. 6. n. 148. & sing. 164. num. 6. Simanch d. tit. 50. num. 27. & tit. 65. nu. 14. Peña in direct. par. 3. q. 61. comment. 110. vers. Iã indicia, & Farin. de hæresi, q. 185. S. 8. num. 145. vbi peculiariter assetit cum Decian. in tract. crimin. lib. 5. cap. 36. num. 3. cum Martino del Rio disquis. magic. lib. 5. in 2. appendice, quæst. 10. & cum multis alijs (quidquid incontrarium dicat Vmbert. iudicial. inquisit. quæst. 33.) quòd indicia non sufficiant ad torturam, nisi plenè probentur.
180 Et pari modo ipse Farinac. quæst. 187. S. 2. num. 34. addit cum dictis Mascard. & Rojas, cum Menoch. consf. 82. numer. 155. lib. 1. & cum alijs, quod præsumptiones leues, sicut & indicia leuia, ex quibus ipsæ causantur, nihil operentur, nisi fuerint plenè proba-
181 ta. Atque hactenus de hac vltima specie probationis per indicia, & præsumptiones hoc loco dicta sint satis, nam præter aliqua iam alibi tradita plura in sequentibus, maximè lib. 4. vbi de tortura ex professo agetur, necessario attingentur.

CAPVT QVARTVM.

De hæreticis, vel Apostatis veris, aut præsump tis iam denunciatis, ab Inquisitore, seu à Iudice competente iuridicè citandis, & de probationibus, seu indicijs ad hanc iuridicam citationem sufficientibus.

PROOEMIOLVM.

1 TRadita vtcumque duobus præcedentibus Capitibus valdè vtili, ac pernecessaria doctrina de probationibus tum in genere, tum in specie per varias Regulas, quibus & DD. Inquisitores instrui, & Consultores Sancti Officij formari possint ad præbendum illis consultiuum votum circa executionem citationis, & capturæ, seu carcerationis, imo & torturæ, ac condemnationis denunciatorum in causis fidei, sequitur vt seruato ordine executionis, primo loco de citatione iuridica agamus, huicque prædictam doctrinam peculiariter applicemus. Dixi de citatione iuridica in causis fidei, & non de vocatione aliquorum ab Inquisitoribus quouis modo facienda in negocijs non spectantibus ad Sanctum Officium, imo nec in ciuilibus
2 spectantibus ad ipsum, eo quòd non sit nostri instituti. Quamquam non omittam hic obiter aduertere, expediat sæpiùs, vt Inquisitor per famulum aliquem domesticum, & non per Capitaneum, aut alium ministrum iustitiæ, talem vocationem exequatur, ne vocatus ignorans ad quid nimio terrore, & anxietate correptus infirmitatem aliquam cum periculo vitæ contrahat, sicuti iam aliquando eueniffe audio. Contenta autem in titulo huius Capitis circa dictam citationem iuridicam tantùm quatuor Regulis breuitèr expedientur.

num.131.& cum eo Peña dict. Commenr. 33. commentando illa verba: Dilecto nobis in Christo Rectori talis Ecclesiæ &c. aitque hãc praxim sic citandi videri desumprã ex Concilio Biterrensi cap. 3. vbi ita habetur: Clericis, & laicis in loco illo, de quo fit citatio, cõuocatis per aliquam personam Ecclesiasticã, cui hoc per vestras patẽtes litteras committatis, qui in testimonium recepti mandati sigillum suum litteris eisdem appendat, & nihilominùs rescribat per suas patentes similiter litteras cum suo sigillo pẽdenti, qualiter, & coram quibus, & quando mandatum impleuerit sibi factum: hactenus ibi, quibus iã præsentem Regulam sufficienter discussam claudimus.

Citatio in causa fidei inquisiti latentis, vel fugitiui contumacis, qualiter exercenda? etsi resipiscat, etiam post condemnationem, an, & quomodo admittendus?

REGVLA CLXXXIV.

QVando Inquisitor in causa hæresis contra eum, qui latitat, aut fugit, vel capi nequit, procedere intendit, ipsum citare debet, si renuat, & contumax fiat, iterum per edictum
20 citandus. Imò probabilius triplicem tunc requiri citationem, vbi de contumace absẽte, vti conuicto de hæresi condemnando agitur; contra præsentem verò probabile vnã sufficere citationem, cuius causa in edicto
21 semper exprimenda est. Interim autem nullus illius taliter citati procurator, aut inno-
22 centiæ ipsius defensor admittendus. Si tamen idem metcitatus etiam post condemnationem, & post annum compareat allegans excusationem, audiri debet: quin & relapso id concedendum, si neget se esse relapsum, alioquin citandus non est.

23 Nullum est dubium inter scribentes de hac materia, quod quoties denunciatus de crimine opposito catholicæ fidei se occultat, aut fugit, ita vt capi personaliter nequeat, & Inquisitor vult contra eũ procedere, debeat ipsum iuridicè citare, idque possit ex vi iuris, etiamsi ad loca remota alterius diœcesis, vel
24 ad partes infideliũ aufugiat. Patet ex textu in cap. vt commissi, vers. & contra illos, de hæreticis, in cap. 6. vbi sic dicitur, & contra illos, quos in Prouincia, in qua vobis Inquisitionis officium est commissum, hæresis crimẽ constiterit commisisse, licet ad alias partes se transferendo duxerint, procedendi, & ibi hoc adnotarunt, Glos. in figuratione casus vers. sed ponamus. Ioan. And. nu. 3. & alij quos refert, & sequitur Farinac. de hæresi quæst. 185. §. 7. num. 104. loquens peculiariter de citatione inquisiti, quia eadem est facultas procedendi, ac citandi, atque post dictam citationem incipit esse contumax, fugitiuus, vel latitans, si coram Inquisitore non se præsentet.

25 Est autem dubitatio, & cõtrouersia non leuis inter eosdem scribẽtes circa numerum citationum faciendarum contra dictum inquisitum in causa hæresis, se occultantem, vel fugientem. Simanch. cathol. instit. rit. 14. num. 6. & in Enchirid. num. 3. Rojas sing. 29. Ludouicus Paramus de orig. inquisit. lib. 3. quæst. 4. nu. 65. Diana par. 4. Tract. 8. resol. 42. & alij, tres requirunt, & quòd non sit deueniendum ad sententiam ferendam contra il-
26 lum, nisi ter iuridicè citetur. Carrerius verò de hæresi num. 128. Vmbertus Locatus in praxi inquisit. verb sententia nu. 25. Decian. in tract. crimin. lib. 5. cap. 39. num. 9. ad minus
27 duas necessarias esse volunt. At Innocen. in cap. ad petitionem num. 3. de accusationibus, & Sigismund. Scaccia in tract. de iudic. causar. cap. 43. num. 10. mordicus tenent sufficere vnam citationem etiam in causa hæresis contra contumacem, per edictum peremptorium, assignato termino trigiuta dierum, decem pro primo, decem pro secundo, & decem pro tertia monitione canonica, expressa item in eo edicto causa citationis, vt compareat coram Inquisitore, & dicat quid sentiat de fide Catholica.

28 Hæc tertia sententia ex tribus propositis locum habet, vt benè iudicant Farinac. de hæresi quæst. 185. §. 9. num. 158. & Sousa lib. 2. Aphor. cap. 27. num. 12. quando citatur præsens hæreticus, vel de hæresi suspectus contumax. Vt autem contumacia in eo incipiat, necessario debet præcedere alia monitio, seu citatio, in qua non est exprimenda causa ipsius in particulari, vt citatus respondeat, quid sentiat de fide, sed in generali, vt compareat ad aliquid dicendum pro informatione Curiæ. Ita expressè tenet Farinac. d. quæst. 185. §. 7. num. 114. adducens pro se
29 Scacciam vbi supra num. 9. Quod si secunda sententia Decian. & Carrerij intelligatur de hac duplici citatione, benè procedit absq; discrepantia vlla à tertia sententia.

30 Verum quando proceditur contra inquisitum fugitiuũ absentem, maximè si in processu reperiatur cõuictus de crimine Catholicæ fidei opposito, & deueniendum ad eius condemnationem, triplex citatio iuridica requiritur per tria edicta distincta, itaut per primum citetur proposita causa generaliter compatendi ad infirmandum Tribunal Sanctę Inquisitionis de aliquibus, et si non compareat, fiat contumax, dein per secundum, & tertium citetur exprimendo semper magis causam citationis in particulari, nempè delicta commissa contra fidem, & non solùm vt
31 dicat quid sentiat de ea. Atque in hoc casu vera est prima sententia, & præter Doctores pro ea relatos, ipsam defendit Farinac. d. §. 7. num. 117, cum alijs iurisperitis ad tex. in l. consentaneum C. quomodo, & quando iudex, & in l. contumacia §. 1. ff. de re iudi-
32 cata. Nec obstat quòd in Tribunali Sancti Officij summariè procedi soleat; quia non ideò sufficiens citatio in re tanti momenti, vbi agitur de condemnatione ad pœnam ordi-

ordinariam inquisiti absentis, omitti debet.
33 Quod dictum de termino 30 dierum assignando, sine dubio extendendus ad tres, vel plures menses in casu dicto absentis inquisiti citati, maximè si aufugit ad prouinciam remotam, vel si in partibus infidelium apo-
34 statauit; & sic memini fuisse quondam assignatum ab Illustrissimo Domino Inquisitore Fabio Lagonessa in citatione cuiusdam denunciati, qui Constantinopoli relicta fide Catholica sectæ Mahometanæ adhæserat: quamquam postea ad euitãdum maius damnum, ne hinc ob condemnationem talis apostatæ fideles ibi existentes grauia detrimenta paterentur, de mandato, vt audio, Sacræ Congregationis Vrbis fuisse omissam.
35 Formam citandi dictos Inquisitos afferũt Vmbert. Locatus in fine operis Iudicial. Inquisitor. & Simanch. in Enchirid. tit. 45. sed completam præ cæteris pro casu præcipuè, quando proponenda in particulari causa citationis expressis delictis contra fidem in edicto, quo fugitiuus absens citatur, accipe saltem ex parte a Franc. Peña in dict. Comment. 33. post vers. Fit tamen interdum per
36 sequentia verba: Ad notitiam nostram peruenit, plerisque fide dignis hominibus id de te narrantibus, scripta quædam in publicum à te edita esse, in quibus quædam Catholicæ fidei contraria dogmata à te asserta continentur: quibus & plebem Christianam in publicis concionibus, & priuatis congressibus infecisse diceris. Quoniam autem nostri officij est vulpeculas vineam Domini deuastantes capere: idcirco te tanquam falsorum dogmatum assertorem, & de multorum errorum temeraria doctrina suspectum, & infamatum euocamus, & citamus sub tenore præsentium &c. Vide reliqua apud ipsum Peñam.
37 Sed quid si pro citato in causa hæresis procurator compareat, est ne audiendus? Absolutè respondetur, quod non debet audiri, maximè si citatus in processu de hæresi conuictus appareat. Ita Simanchas cath. instit. tit. 52. nu. 1. Peña 3. par. Direct. comment. 36. nu. 139. & Farinac. de hæresi quæst. 185. §. 7.
38 num 98. Qui num. 99. adducit vsum Romanæ Inquisitionis, secundum quem ibi nullus pro absente citato contumace admittitur, neque vt innocentiæ defensor. Quamquam quod alibi sub hoc prætextu defendendi innocentiam illius, & excusandi contumaciã, allegandique absentiæ causas, possit aliquis ipsius procurator admitti, probabiliter sustinent ijdem Peña d. Comment. 36. & Farinac. eodem §. 7. num. 101. quibus adhæreo, quando citatus est tantum de fide suspectus, & non de hæresi conuictus.
39 Casu autem quo ipsemet Inquisitus iam contumax coram Inquisitore spontè, vel captus se præsentat, quouis tempore hæc præsentatio fiat, etiam transacto anno post condemnationem, & statuam combustam, quoád personam saltem audiendus est. Ita Simanch. cath. instit. tit. 2. num. 20. & tit. 14. num. 10.

Rojas sing. 145. num. 5. & Peña 3. par. Direct. comment. 49. vbi benè asserit esse iniqua, & iniusta statuta, si quæ sunt, disponentia, vt elapso certo tempore, contumax de aliquo crimine condemnatus, non audiatur. Quoad bona verò confiscata recuperanda, quòd infra annum debeat audiri, concordant ijdem
40 Doctores, imò & post annum, si constet de eius, innocentia, & de impedimento non comparendi. Docent præter citatos Simanc. & Peñam. Farinac. de hæresi quæst. 185. §. 7. num. 106. & 107. ac sequentibus, & Thomas Sanchez in Decal. lib. 2. cap. 20. nu. 27. sicque suadet æquitatis ratio, sed de hoc alibi plura.
41 Quid tandem circa hæreticum relapsum est ne citandus? Respondetur negantèr, quia sine vlla audientia iudicio seculari relinqui debet, iuxta cap. Ad abolendam §. illos extra de hæreticis, & cap. super eo, eodem tit. in 6. Tradit Farin. d. quæst. 185. §. 9. num. 159. cum Gundisal. in tract. de hæreticis q. 11. num. 2.
42 Nihilominus ipse Farin. ibi, & §. 14. nu. 217. cum ipso Gundis. citato cum Simanch. cath. instit. tit. 57. num. 23. Rojas sing. 23. num. 6. & cum alijs meritò limitat propositam doctrinam, quando ille negat se relapsum esse, & super hoc vult audiri & suam innocentiam probare, quòd audientia sit ei concedenda. Sed de hoc recurret occasio iterum dicendi, & de alijs in hac Regula expositis.

An, & ex quibus indicijs, aut præsumptionibus deueniendum iudici, vel Inquisitori ad citationem verbalem inquisiti in causa fidei?

REGVLA CLXXXV.

43 NVllus Iudex in causa criminali, nedum Inquisitor in causa hæresis potest procedere ad citandum inquisitum absque sufficientibus indicijs, vel præsumptionibus.
44 Ad primam eius citationem, verbalem, in qua non exprimitur causa citandi, sufficiunt indicia leuia; probabilia tamen, seu iam pro-
45 bata. Ad secundam vero, & tertiam inquisiti contumacis citationes, in quibus illa exprimitur, requiruntur indicia grauiora, imo & multo grauiora, seu plenæ probationes delicti, existentes in processu, quoties deueniendum ad condemnationem citati in contumaciam, & ad statuam eius comburendam.
46 Ex traditis in vltima præcipuè Regula Capitis præcedentis innotescunt non parum ferè omnia contenta in præsenti; maioris tamen perspicuitatis gratia conueniens duxi hic ea denuò breuitèr attingere, & per partes magis indicare. Prima pars contenta illis verbis: Nullus Iudex in causa criminali, vniuersaliter intelligitur respectu quorumcumque Iudicum, & quarumuis causarum,
47 saltem criminalium. Ostenditur efficacitèr sumpto argumento a fortiori; quia inquisitio criminis contra personam particularem à nullo iudice inchoari potest, nisi præcedentibus

tibus legitimis indicijs, vt docent communiter auctores, præcipuè Martinus del Rio disquis. magic. lib. 5. sec. 2. vers. Quarto requiritur, etiamsi Iudex habeat liberum arbitrium, & inquisitio sit facienda ex mandato Principis, vt dicit idem del Rio, & nos iam alibi tradidimus; ergo multo magis requirentur legitima indicia ad citandam inquisitum, & absque illis nequibit vllus Iudex ad actum licitum, & validum citationis deuenire. Vnde potest inquisitus opponere de nullitate actus, & totius processus, si inquisitio, & à fortiori si citatio ex legitimis indicijs non procedat, vt cum Farinac. in praxi crimin. quæst. 10. num. 49. & cum alijs defendit ibidem Martin. del Rio sect. 3. vers. Inquisitio generalis, nec est cur in re adeo certa amplius immoremur.

48 Circa alteram partem, quòd ad primam citationem sufficiant indicia leuia, sed probabilia in causa hæresis, docet egregiè Farin.
de hæresi quæst. 185. §. 4. numer. 58. cum alijs
Doctoribus ab eo citatis; quorum doctrinã
per extensum visum est proponere proprijs
49 ipsius Farinac. verbis. Limita secundo, inquit, eandem sublimitationem, quia licet ad inquirendum leuis suspicio sufficiat, illa tamen debet esse probabilis, & consequentèr nemo citandus, nisi suspicio fuerit probabilis ex allegatis per Vmber. Locat. in iudicial. Inquisitor. in verbo citatio nu. 15. vers. citari non debet quis. Facit quod dicitur in Repertor. Inquisitor. in verb. suspectus, vers. nota quod suspicio, vbi dixit leuem suspicionẽ esse debere probabilem, & sic non omnis suspicio debet reputari leuis, sed ea tantum, quæ est probabilis, licet leuem faciat probationem. Sima ch. cathol. instit. tit. 50. rubr. de
50 præsumptionibus num. 27. Vbi illam conclusionem quod ex indicijs leuibus hæresis suspicio ducatur, declarat, dummodo sint probabilia; alias secùs: Ioan. a Rojas in tract. de hæter. par. 2. num. 21. Conrad. in pract. tit. de
51 hæreticis num. 9 Hactenus ex Farinac. Qui idem affirmat obiter §. 9. num. 160. quod nemo citari possit; nisi ex probabili suspicione, quæ oritur ex probabilibus indicijs, licet leuibus.

52 Quoad tertiam partem Regulæ, esse scilicet necessaria grauiora indicia ad citationes secundam, & tertiam contra denunciatos in causa fidei, inde ostenditur, quia id æquitati valde consonum censetur, cum huiusmodi citationes fieri soleant per edicta publica, in quibus exprimitur causa particularitèr citãdi inquisitos contumaces, declaratis saltem generice delictis contra fidem catholicam commissis per eos, hincque infamia non leuis, & detrimentum haud exiguum ipsis ita citatis irrogetur, ergo non ex remotis, & leuibus, sed ex proximis, ac grauioribus indicijs, seu præsumptionibus ad similes citationes debet iudex, aut Inquisitor procedere. Sic cum Iulio Clar. in pract. quæst. 20. vers. ad formandũ cum Menoch de præsump. lib. 1. quæst. 88. num. 1. & cum alijs tenet Farinac. in praxi crimin. quæst. 1 nu. 48. ibi: Aduertas tertiò, quòd ad transmittendam inquisitionem reo indicia debent esse fortio-
53 ra &c. Particula ista ad transmittendam inquisitionem reo, idem prorsus est, atque ad ipsum citandum iuridicè, vt indicat Martinus del Rio vbi supra. vers. assumendas ex officio, vbi eandem sententiam Clari, & Farinacij secutus, illa duo, vti synonyma ita coniungit, sed ad transmittendam, inquit, reo inquisitionem, siue ad eum citandum pro delicto, necessaria sunt indicia grauia. Hæc ille.
54 Quocum ibidem circa indicia, nota doctrinam omnino veram, & valdè necessariam pro maiori intelligentia dictorum hactenùs in varijs Regulis præcedentibus, & dicendorum in diuersis alijs sequentibus. per hęc verba: Constat, inquit, tertiò, quæ sint læuia, quæ grauia, quæ grauissima, hoc ordinariò pendere à iudicis arbitrio, eumque iudicare debere personarum, & rerum circumstantijs trutinatis, quæ indicia ad quid sufficiant, quod arbitrium debet ille dirigere ad normã iuris scripti, vel consuetudinarij, & receptas interpretum opiniones, & praxim patriæ: hucusque ille, qui citat pro hac doctrina Conrad Lancellote. in pract. tit. de inquisit. num. 33. & Farinac. quæst. 8. num. 46. atque idem Farin. super Binsfeld. in l. vltima, C. de malef.

55 Denique, quod indicia multo grauiora, imò plenæ probationes requirantur, quoties dictæ citationes ad condemnandum inquisitum citatum non comparentem diriguntur, vultque Iudex seu Inquisitor ad executionẽ condemnationis eius in contumaciam deuenire, & statuam ipsius inquisiti in causa hæresis, vel apostasiæ comburere, tenet Farin.
quæst. 36. num. 3. cum Claro quæst. 5. num. 1.
& 3 & cum vtroque Martinus del Rio loco
citato in fine dicti vers. Ad assumendas, probatque ex iure, præcipuè ex l. qui sent. C. de
56 pœn. Atque ratio efficax id magis ostendit in casu nostro circa contumacem inquisitum de crimine hæresis, quia cum principale huius criminis in mente illius lateat, nempe error contra fidem, nec possit hic Inquisitori innotescere, nisi per propriam eiusdem inquisiti confessionem, esset equidem contra æquitatem. & contra iustitiam deuenire ad dictam eius condemnationem, absque indicijs valdè vrgẽtibus, ac grauissimis. & absq; eo quod plenè constet in processu de dicto, vel facto ipsius hæreticali. Sed ista hoc loco obiter sint dicta, diuino fauente numine in sexto libro nostri operis vti in proprio loco de expeditione causæ inquisiti contumacis ex professo agetur.

Cita-

Citatus in causis fidei diuisim ab Ordinario, & ab Inquisitore, vel à duobus inter se independentibus, cui se præsentare debet?

REGVLA CLXXXVI.

57 DEnunciatus de crimine contra fidem, si
eodem tempore ab Inquisitore, & ab
Episcopo diuisim citetur, comparere debet,
non coram hoc, sed coram illo, etiamsi Epis-
copus præuenerit. Pari modo huiusmodi ci-
tationi præferenda est citatio Commissarij
Sancti Officij, electi non ab Inquisitore, sed
58 à Papa, vel ab alio maiore superiore. Quan-
do verò quis citatur ab vtroq; diuerso tem-
pore, vtrique se præsentare tenetur. Satis-
faciet tamen citatus, si coram alterutro eo-
rum comparear, casu quo Episcopus iurisdi-
ctione delegata procedit, vel datur tunc lo-
cus preuentionis, sicut etiam quando idem
inquisitus de hæresi à duobus Inquisitoribus
independentibus citatur.

Supponimus, vt prorsus certum id, quod
59 iam alibi ex parte tradidimus, præcipuè in
Prologomenis, nimirum posse Episcopos, seu
Ordinarios quosuis locorum procedere in
causis fidei, idque dupliciter, vel coniunctim
simul cum Apostolicis Inquisitoribus, vel
separatim per se solos. Quilibet ita Episco-
60 pus ex vi iuris diuini, & positiui (excipe
nisi ex consuetudine, aut ex peculiari Breui,
seu Bulla Pontificia alicubi, vt in Hispania
teste Azor citando, & hic Melitę me teste
diuturna hoc solis Inquisitoribus competat)
potest per se solum, & aliquando debet reci-
pere denunciationes contra hæreticos, vel
apostatas inquirere, eos citare, capere, in
carcerem mittere ad custodiam ne fugiant,
61 dum causa tractatur. Quoad ius diuinum
patet præcipue ex illo Actor. 20. Attendite
vobis, & vniuerso gregi &c. quoad ius posi-
tiuũ, ex textu expresso in Clement. 1. §. Pòr-
rò de hæreticis, vbi adducuntur aliqua, quę
nec Episcopus sine Inquisitore, nec Inquisi-
tor sine Episcopo exequi valet, nempè in
carcerem nimis durum detrudere, eos tor-
quere, ad proferendam sententiam contra
ipsos deuenire &c. de quibus postea in pro-
prijs locis: hoc ita supposito.

62 Fuit semper non leuis controuersia inter
Doctores, quando contingit, vt inquisitus
de hæresi eodem tempore diuisim ab Episco-
po, seu Ordinario, & ab Inquisitore citetur,
cuinam eorum præsentare se debeat? Alij
enim absolutè defendunt præferendam esse
citationem Episcopi; quia Ordinarius dici-
tur habere iurisdictionem fauorabilẽ, & de-
legatus, qualis est Inquisitor, odiosam secũ-
dum Glos. singul. in cap. 1. verbo processus,
de rescript. in 6. & secundum Abb. in cap. si
quis contra Clericum, num. 4. de foro com-
per. & quia Episcoporum est munus fidem
plantare, ac hæreticam prauitatem de suis
Diœcesibus extirpare. cap. excommunica-
mus 1. §. adijcimus insuper, de hæreticis. Ita
cum multis, quos citat Ioan. Rojas sing. 44.
à num. 2. & in fine affirmat hanc sententiam
esse veriorem.

63 Nihilominus amplectenda est opposita
sententia vti communis, quod etiam ipse
Rojas concedit, & vsu omnino recepta, quòd
debeat citatus comparere coram Inquisito-
re, & non coram Episcopo. Ita Archidiaco-
nus in cap. per hoc num. 1. de hęreticis in 6.
Ioan. Andr. ibi, num. 2. Bald. in l. obseruare
§. proficisci nu. 2. ff. de officio procon. & lega.
vbi ait iurisdictionem Episcopi contra hęre-
ticos ex generali consuetudine recessisse ab
aula, Eymer. par. 3. Direct. q. 5. Peña ibi, Cõ-
ment. 54. vers. Pręcipua huius, Ioan. Azor. in-
stitut. moral. par. 1. lib. 8. cap. 18. q. 8. & cum
alijs multis ab ipso relatis Farinac. de hęresi
64 quęst. 186. §. 3. num. 87. & 88. Ratio potissima
huius sententię est, quia iurisdictio delegata,
qua vtitur Inquisitor, cum eam immediatè
accipiat à Summo Põtifice, est maior, & prę-
stantior iurisdictione ordinaria, quam habet
Episcopus: atque hinc benè dixit Eymer.
loco citato, quòd cum Ordinarius sit minor
delegato, idcirco Episcopus processum In-
quisitoris nullo modo impedire potest, ergò
citatio Inquisitoris præferenda est citationi
Episcopi, si vtraque fiat eodem tempore.

65 Prędicta autem doctrina posterioris sen-
tentię locum etiam habet respectu Cõmissa-
rij, seu Vicarij Inquisitoris. quòd citatus in
causa fidei eodem tempore ab Episcopo, & à
Commissario, huic se pręsentare debet, & nõ
illi: dummodo à Sac. Congregatione, seu à
Summo Pontifice talis Commissarius electus
fuerit, quia tunc, vt delegatus immediatè à
Papa, gaudet priuilegio Inquisitoris; ergò
coram Commissario, & non coram Episcopo
66 comparere debet. Secùs verò erit, si sit de-
putatus, & electus ab ipso Inquisitore, cum
sic constituatur subdelegatus eiusdẽ Inqui-
sitoris; ergò in hoc casu non corã isto Com-
missario subdelegato, sed coram Episcopo,
seu Ordinario loci se dictus citatus, præsen-
tare tenetur. Ita tenent, & probant Franc.
Peña in additionibus ad Eymer. in Direct.
Inquisitorum par. 3. q. 5. Comment. 54. vers.
Solum autem, & sequentibus. Ioan. Azor. in-
stit. moralium par. 1. c. 18. rubr. de sacris Apo-
stolicis Inquisitoribus q. 8. ibi, Quęres itidẽ
an idem iuris sit de Inquisitorum Commis-
sarijs distinguens modo dicto, & Farinac. de
hæresi q. 186. §. 6. num. 91.

67 Habet item locum eadem doctrina, etiamsi
Episcopus præueniat, seu eius citatio prius in
timetur Inquisito de hæresi, quam alia Inqui-
sitoris, at Commissarij electi à summo Ponti-
fice, &c. facta pro eodem tempore, quo illa
Episcopi, ob rationem dictam, quod iuris-
dictio Inquisitoris, & talis Commissarij sit
maior, & præstantior; quia immediatè fuit
delegata à Papa, iurisdictione ordinaria E-
piscopi. Tenent Archidiaconus in dict. cap.
Per hoc num. 7. & Ioan. Andr. ibi post num. 2.
Vmbert. Locatus in iudicial. Inquisitor. in
verb. citatio nu. 16. & Farinac. cum alijs ab

eo

eo adductis, vbi supra, num.92. Quidquid in contrarium dicat solus Bonifac. de Vitalinis in Clementin.1. de hereticis num.188. non benè applicans huic casui textum in l. qui prior est, ff. de iudic.

68 Sed quid si inquisitus de crimine contra fidē citetur diuerso tempore ab Inquisitore, & ab Episcopo ad dicendum, quid sentiat de fide Catholica? Certum, & cōmune est apud Doctores, quod tunc coram vtroque comparere debet, quia nullum est impedimentū ad id præstandum; ergo vtriq; citanti, & præcipienti obedire ille tenetur, docent Franch. in dict. cap. Per hoc num.9. vers. & intellige prædicta, de hæreticis in 6. Eymeric. in Direct. par.3. quæst.5. num. 5. Ioan. Azor loco citato, vers. vnde se Episcopus, & Farinac.
69 dict. §.3. n.94. Nec sequitur inconueniens, quod quis cōueniatur de eodem delicto coram diuersis Iudicibus contra dispositionem iuris, cap. dispendia, & cap. finali de rescrip. lib.6. Nam forte plura sunt crimina hæresis ab Inquisito commissa, & ex eis aliqua fuerūt denuntiata Episcopo, & aliqua Inquisitori; quod si omnia vtriq; ab altero iam condemnatus, vel absolutus, non iterum ab altero condemnabitur, nec vlterius inquiretur cognito de condemnatione, vel liberatione per illum legitimè executa.

70 Restat discutiendus ille casus, quando tam Episcopus, seu Ordinarius, quam Inquisitor procedunt iurisdictione delegata contra denunciatos in causis sancti Officij, sicut potest ille contra Religiosos exemptos secundum textum in cap. ad abolendam, extra de hæreticis, & contra quosuis Sacerdotes solicitantes in confessione, secundum Bullam Gre-
71 gorij XV. incip. Vniuersi Dominici gregis. Concordes sunt Doctores, & resoluunt sub eadem distinctione, quod si contingat citari inquisitum de heresi eodem tempore, seu eadem hora ab Episcopo, & ab Inquisitore diuisim, possit comparere coram quo sibi pla-
72 cuerit. Quamquam benè addit Eymer. citandus tutius esse si compareat coram vno, & coram alio, saltem per procuratorem protestetur de comparitione facta coram illo, & quod non potuerit eadem hora coram vtro-
73 que comparere. Si verò dictus inquisitus separatim ab Episcopo, & ab Inquisitore citetur diuerso tempore, vtrique se præsentare tenetur, quia vterque equali iurisdictione citare potest; ergo æque citationi vtrius, atque alterius erit obtemperandum, nec obstat tunc aliquod impedimentum ad comparendum vno die, vel hora coram quouis prius maluerit, & alio die, vel hora coram altero, ita præter Eymeric. 3. par. Direct. quæst. 5. n.2. & 3. Decian. in tract. crimin. lib.5. capit. 22. num.10. Azor dict. quæst 8. & Farinac. eodē
74 §.3. num.95. Verum sicut inter Inquisitores ab inuicem independentes datur locus præuentionis, vt benè docet præter alios Farinac. de hæresi quæst.197. §.1. nu.15. & Sousa lib.2. Aphoris. cap.28. num.3. ita inter Inquisitorem, & Episcopum negari non potest, quoties vterque iurisdictione delegata contra inquisitum de hæresi procedit, eum citat & capit; sed de hoc opportunius plura capite sequenti.

CAPVT QVINTVM.

De remittendis delinquentibus ad suos Iudices competentes, maximè in causis cuiusuis delicti contra fidem Catholicam, & de omissione talis remissionis eorum ob causam aliquam legitimam.

PROOEMIOLVM

1 Tangitur in hoc titulo materia de competentia Iudicis, quæ est admodum grauis, & pernecessaria eius doctrina cuiuis indicia causarum quarumcumque exercenti, & cuilibet limina Tribunalium frequenter calcanti. Non est nostri instituti eam vllo modo discutere, sed ex ipsa iam ab alijs discussa præcipuè à Farinac. in praxi crimin. quæst.7. & 8. aliquid desumere, conducens ad rem præsentem de reorum in causis fidei remissione. De qua attento ordine executionis, opportunè hoc loco post explicatam Capite præcedenti citationem agimus, sicuti agit Antonius Sousa lib.2. Aphoris. cap.28. tradita immediatè ante cap.27. materia de cita-
2 tione. Nam si inquisitus citatus coram citante compareat, & hic prospiciat, nequaquam ad se iudicium causæ eius spectare, illicò ipsum est remissurus ad iudicem competentem, maximè vbi ab isto talis inquisitus postulatur, vndè meritò quoad hoc sequimur vestigia Sousæ, & non Farinac. qui cum quæst.186. §.3. de citatione hæreticorum egisset, de remissione eorumdem vsque ad quæst.197. §.1. agere distulit. Non ea breuitate, qua citatus Sousa per Aphorismos, sed more nostro duabus Regulis, cum extensione, & probatione aliquali earum omnia in proposito titulo comprehensa compendiosè à nobis tractabuntur.

An cuiusuis delinquentis, etiam hæretici, sit facienda remissio ad iudicem, aut Inquisitorem loci, in quo commissum fuit delictum.

REGVLA CLXXXVII.

3 ATtenta dispositione iuris, vt plurimum
quilibet delinquẽs à iudice loci, in quo
capitur, remittendus ad iudicem loci, vbi
deliquit; at ex vi consuetudinis non fit talis
remissio, quando dicti iudices subsunt iuris-
dictioni diuersorum Principum: secus si sint
4 subditi eiusdem superioris. Hæreticus autẽ
numquam ab Inquisitore loci, vbi captus re-
mitti debet ad Inquisitorẽ alterius loci, in quo
hæretic. commisit (nedum ad alium iudicem
etiã ob aliud crimen annexum hęreticali, vel
nõ annexũ aliquando) nisi fortè ille per iuri-
dicã citationem, vel aliter prępeneterit; vel nisi
ab Inquisitoribus Maioribus, qui nullomodo
ad dictã remissionem tenentur, ita fieri præ-
5 cipiatur. Quandoque etiam expediens erit,
vt pœna iniuncta in duas partes diuisa hęre-
ticus vtrobique in exemplum castigetur.
6 De tribus iudicibus non potest esse dubiũ,
quod cuilibet eorum competat delinquẽtem
iudicare, ac punire, nimirum de iudice ori-
ginis, de iudice loci delicti commissi, & de
iudice domicilij; cuiusuis enim istorum
iurisdictioni censetur suppositus committẽs
aliquod delictum, vt disponitur in iure; de
primo in l. incola ff. ad municip. de secũdo in
l. 1. C. de iurisd. omn. iud. de tertio in l. 1. ff.
de interd. & relegat. atque in alijs legibus.
7 Vnde sequitur, vt non sit vllo modo inchoã-
da inquisitio contra reum, nisi prius resol-
uatur, cuiusnã fori iste sit, cum nullus maior
esse possit nullitatis defectus, quam proue-
niens ex incompetentia iurisdictionis, vt pa-
tet ex toto titulo, C. si non à compe. iud. vt
8 latè adducit Farinac. citandus. Omissis au-
tem nunc reliquis, præcipuè spectantibus ad
iudicem loci, vndè delinquens est oriundus,
ne in re haud nostri instituti nimis diffundar,
solum attingo in cõmuni grauem illam quæ-
stionem, ex qua ad rem nostram particula-
rem in causa fidei via aperitur, an iudex loci,
vbi reus captus est, ad iudicem loci, vbi cri-
men commisit, remittere eum teneatur tan-
quam incompetens?
9 Partem affirmantem multi tenent, vti cer-
tã ex iure Authen. vt nulli iudicum lic. habe.
§. si vero quis comprehensorum, vbi textus
ponit necessitatem iudici, à quo reus fuit ca-
ptus, vt eum remittat ad iudicem loci deli-
cti, vt ibi puniatur. item authen. vt iudices
sine, §. si quos autem, l. capitalium, §. famo-
sos ff. de pœnis cap. postulasti, vbi Glossa &
cap. licet ratione, de foro compet. cap. vo-
10 lentes de priuilegijs in 6. Ratio prima est,
quia si delinquens puniatur in loco delicti,
pœna ei iniuncta potius transit alijs in exem-
plum, quam si alibi puniretur, l. capitalium
§. famosos ff. de pœnis cap. quapropter 2 q.
7. item quia delinquendo quis offendit iuris-
dictionem iudicis loci, in quo delinquit, l. cõ-
gruit ff. de offic. præsid. Tandem quia deli-
ctum facilius probatur in loco, vbi fuit cõ-
missum, quam alibi, authent. vt omnes obe-
diant iudici §. hoc considerandum. ita cum
Gondisal. tract. malef. rubr. vbi punitur de-
linquens, cum Hippol. ab eo citato, & vt cũ
alijs tradit Ioan. Rojas sing. 174. qui hanc
dicit esse communem doctrinam, cui adhæ-
ret Peña 3. par. Direct. Comment. 33. vers. ac
primum.
11 Apposui in Regula particulam, *vt pluri-
mum*, limitatiuam, quia adhuc attenta di-
spositione iuris, prædicta doctrina est limi-
tanda in varijs delinquentibus, qui non sunt
remittendi, sed à quocumque iudice capiũ-
12 tur, puniri possunt. Primò in assassinio ex c. 1.
de homicidio in 6. Secundò in raptore
ex l. vnica, ibi, sine fori præscriptione, C de
13 rap. vir. Tertiò in vagabundo ex l. 1. C. vbi
14 de crimine agi opor. & ibi Glos. Quartò in
publico latrone, & stratarum disrobatore, ex
l. 1. & 2. C. de his, qui latroc. per quas diffi-
dantur isti, & banniantur, ac proinde à quo-
uis iudice puniri possunt l. fin. C. quando lic.
15 vnicuique &c. Quintò in hæretico, vt statim
dicemus. Vide has limitationes, & alias co-
piosè adductas, & ostensas, ac in aliquibus
sublimitatas apud Farinacium in praxi cri-
min. quæst. 7. à num. 3. vsque 18. nobis sic at-
tigisse sufficiat.
16 Verum quidquid sit de dispositione iuris, &
quidquid alij pręcipuè Bernard. de Plot. cõ-
si l. crimin. diuers. 133. dicant, optimè docent
Iulius Clar. in pract. quęst. 38. vers. sed certè,
ac citati ab ipso Alex. Abb. Affl. Marsil. Lu-
douicus Peguer. in decis. crimin. 2. num. 2.
& cum pluribus ab eo relatis Farinac. dict.
quæst. 7. à num. 28. quod ex vi consuetudinis
iam diu introductæ negatiua pars sit am-
plectenda, nempe Iudex capiens delinquen-
tem, licet nec ratione originis, nec ratione
loci delicti, nec ratione domicilij sit compe-
tens, non obligetur eum remittere ad iudicẽ
loci, in quo delictum fuit commissum, sed
possit, & teneatur, saltem vbi pars offensa in-
stat, ipsum iudicare, & punire, casu quo isti
iudices sunt sub iurisdictione, & dominio di-
17 uersorum Principum, vel Magistratuum. Ra-
tio est, quia eò ipso quod quis iudex capit in
loco, seu territorio suæ iurisdictionis delin-
quentem aliquem alienigenam, acquirit ius
in eum, & competentiam, ergo poterit ipsius
causam criminalem tractare, eidemque con-
18 dignam pœnam infligere. Atq; ita obserua-
ri in suo Regno Cataloniæ affirmat citatus
Peguer. vide Farinac. à n. 29.
19 Si autem iudices illi, nẽpè loci delicti com-
missi, & loci capturę delinquentis sint sub eo-
dem Principe, & à fortiori si sub eodem Prę-
side, cessat dicta consuetudo, & iudex loci,
vbi delinquens captus, hunc remittere tene-
tur ad iudicem loci, in quo patratum delictũ,
quamprimum ab isto fuerit ille requisitus. Pa-
ret inde, quia leges, & rationes adductæ su-
pra pro parte affirmante tunc valdè vrgent.

Docent Iulius Clar. in pract. quæst. 39. vers. Sed numquid, Boss. in tit. de foro competen. num. 52. & seqq. Conrad. in pract. tit. de Inquis. num. 12. & cum multis ab ipso adductis Farinacius dict. quæst. 7. numer. 25. & & num. 33. Vbi hoc limitat in casu, vbi iudex requisitus est maior, seu superior iurisdictione, quam iudex requirens delinquentem, tunc huius remissionem non esse faciendam
20 ad iudicem requirentem. Quamquam Couar. qq. pract. cap. 11. num. 10. asserit talem limitationem solum habere locum, quando ille est ita maioris superioritatis in iurisdictione, vt possit causam iam inceptam coram inferiore auocare, aut retinere cuiuscumque appellationis occasione; secus, si hanc non habeat potestatem, quę doctrina Couar. mihi placet. Equidem in hoc Principatu Melitēsi
21 semper attēditur ad locum commissi delicti, & quamuis iurisdictio Iudicis Ciuitatis Notabilis extensiue sit maior, si quis committat delictum in hac ciuitate Valletta, captus ab illo, vel à Capitaneo totius Insulæ, ad Iudicem illius puniendus remittitur, & hoc exemplo assertio Couar. confirmatur, seu limitatio Farinac. corruit.

22 Quid iam circa causas sanctę Inquisitionis? dissident inter se valdè Doctores, in duas oppositas sententias diuisi. Prima affirmat esse remittendum hæreticum, vel apostatam ab Inquisitore loci capturæ ad Inquisitorem loci, vbi suam hæresim propalauit, seu de ea indicia exteriora factis, vel dictis præbuit. Inde ostenditur, quia par videtur ratio de delinquentibus in materia fidei, ac in alijs materijs, atqui paulo ante multiplici iure, & argumento ostensum in quauis alia materia criminis delinquentes esse remittendos ad iudicem delicti; ergo similiter erit obligatio remittendi hęreticum, vel apostatam ad Inquisitorem loci, vbi contra fidem deliquit; & confirmatur ex textu cap. vt commissi, vers. & contra illos de hęreticis in 6. Atque ita ibi Glos. in figuratione casus, Ioan. Andr. n. 3. & Gemin. num. 5. Simanch. Cathol. instit. tit. 2. num. 14. Rojas sing. 173.
23 num. 8. Peña part. 3. Direct. Comment. 33. Vterque tamen sub conditione, quod hæreticus in loco vbi captus, non indicauerit exterius suam hæresim, & alij multi, quos Farin. citandus adducit.

24 Secunda sententia, quæ est communior, & in praxi vbique recepta, prorsus negat fieri debere dictam remissionem. Probatur efficaciter, quia crimen hæresis non est momentaneum, seu transitorium; sed habet in se causam continuam, & successiuam, ac proinde hæreticus vbiq; diuinam Maiestatem offendit, vndè apparet esse disparem rationem de eo, atque de alijs delinquentibus, ergo vbicumque inuenitur, puniri poterit extra locum, in quo hæreticalia commisit, seu hæreticum se propalauit, etiamsi in loco capturæ nullum indiciū suæ hæresis exterius præbuerit, sed ex denunciationibus illorum hęreticalium acceptis Inquisitor loci capturæ ad eum carcerandum, torquendum, ac condemnandum iuridicè procedit. Docent Archid. in cap. vt commissi num. 3. vers. aduertē tamen, de hæreticis in 6. Anan. in capitul. Qui alios num. 6. vers. circa prædicta, extra de hæreticis. Vmbert. Locat. in iudic. Inquisit. verb. Inquisitor num. 15. qui dicit ita fuisse statutum à Clemenr. IV. per constitutionem incip. Quoniam illis, §. quo autem. Simanch. forsan sibi contrarius dict. titul. 2. num. 15. Albertin. de agnosc. quæst. 25. Decian. in tract. crimin. lib. 5. cap. 21. num. 27. Ludouicus Paramus de orig. quæst. 4. nu. 77. Martin. del Rio disquis. magic. lib. 5. sec. 2. vers. 7. requiritur, & alij plures citati à Farin. de hæresi quæst. 197. §. 1. à nu. 10.

25 Verum in hac sententiarum contrarietate benè hoc modo distinguunt Farin. ibidem num. 13. & Sousa lib. 2. Aphoris. cap. 28. n. 3. (non pauci ex auctoribus citatis, si attentè legantur, eandem distinctionem admittunt præcipuè Rojas, & Peña) quod secunda negatiua debeat admitti, quando Inquisitor loci, vbi hæreticalia commissa sunt, nondum contra hæreticum commit tentem procedere inceperat, nec ipsum iam in prouincia alterius Inquisitoris habitātem citauerat, ob ra-
26 tionem dictam. At iuxta primam sententiā affirmantem, facienda est remissio talis hæretici ab Inquisitore loci capturæ requisito ad Inquisitorem loci delicti requirentem, si iste per citationem, vel sal tem per inquisitionem personalem contra ipsum procedere inchoa-
27 uerat, sicque iam præuenerat. Inter Inquisitores enim ex mente ferè omnium, maxime Peña 3. par. Direct. quæst. 42. Comment. 91. Azor instit. moral. par. 1. lib. 8. cap. 18. q. 15. Farin. ac Sousa locis citatis admittitur pre-
28 uentio, sicut inter alios iudices. Et casu quo fit dicti hæretici remissio Inquisitor remittēs transmittere etiam debet ad Inquisitorem loci delicti quascunque scripturas, & quæcumque acta contra remissum collegerat, vt notat cum alijs idem Farin.

29 Prædicta autem obligatione remittendi delinquentes, tam in casu præuentionis, quam extra ipsum, supponendum, vt omnino certum non astringi maiores Inquisitores, nempè sacræ Congregationis Vrbis, & supremi Concilij Hispaniæ; sicut nec quosuis alios maiores Iudices, siue Ecclesiasticos, siue Seculares, quis enim inferior iudex, aut Inquisitor remissionem audebit requirere à suo superiore, a quo creatus dependet, in iurisdictione exercenda, & potest causa eius quęuis
30 auocari? Aequissimum tamen est, vt illi remissionem concedant, seu Inquisitori requisito nolenti, seu nimis differenti ad Inquisitorem loci delicti illicò delinquentem remittere iniungant, si expediens iudicauerint, ita Peña dict. Comment. 33. vers. sextò, & Sousa vbi supra n. 9.

31 Dixi in Regula (nedum ad alium iudicem, etiam ob aliquod crimen annexum hæreticali, vel non annexum aliquando) quod præcipuè intelligendum dę iudice Laico. Ponit exemplum

exemplum idem Sousa, num. 16. in crimine homicidij commisso à Striga sacrificante infantem dæmoni, huncque diuinis honoribus colente, siue ista fuerit prius capta, & carcerata à Iudice Laico, siue non, ad Inquisitorē spectat vtriusque criminis causam agere, & pro vtroque illam punire ob connexionem, quam infanticidiū cum idololatria, seu cum errore talis cultus dæmonis habet iuxta regulam, Accessorium 42, de reg. iur. in 6. & regulam, quod continentia causæ non debet diuidi coram diuersis iudicibus l. Nulli porsus C. de iudic.

32 Quando verò delictum non est coniunctum cum alio hæreticali, seu apostatico, sed per accidens simul reperiuntur, si committens vtrumque capiatur prius ab Inquisitore, etsi de vtroque per processum constet, contra hæreticalem tantum procedere, & reum condemnare debet, non facta mentione in sententia publica de altero crimine. Pro isto tamen non potest remittere ipsum reum ad iudicem Laicum, vt puniat, neque huic tradere copiam scripturarum, aut communicare processum à se factum, maximè vbi agitur de crimine, pro quo possit imponi pœna mortis, vel mutilationis membrorum. ita Albertin. de agnos. quæst. 25. nu. 70. Peña in tract. de Strigis, vers. sed numquid, & Sousa ibidem num. 17. & 18.

34 Verum si committens vtrumque crimen, prius fuerit captus à iudice Laico, hic quam primum etiam non requisitus tradere eum debet Inquisitori, qui tractata, & expedita causa criminis spectantis ad sanctum Officiū, remissurus est ipsum ad iudicem Laicum, vt hic causam alterius criminis tractet, & pro eo condignam pœnam eidem reo infligat. Faciunt pro hoc literæ sacræ Congregationis sancti Officij Vrbis ad Inquisitorem Melitensem 25. Iunij 1621. & tradunt vt certum Simanch. Cathol. institut. tit. 37. num. 19. Peña vbi supra, Clar. §. fin. quęst. 38. Albertin. dict. quæst. 25. num. 67. & Sousa lib. 2. Aphor. cap.

35 28. num. 13. Qui benè exemplificat num. 14. in infanticidio à Striga arte dæmonis noctu cubiculum ingressa non in honorem dæmonis, sed ex odio contra matrem, vel ex alia

36 animi passione commisso. Item num. 15. in crimine piraticæ contra Christianos per apostatam à fide patrato: nam cum hæc crimina non veniant in consequentiam hæresis, seu apostasiæ; nequaquam ab Inquisitore, sed à iudice Laico committentes ipsa puniri debēt iuxta l. interdum, §. qui furem ff. de furtis, & l. latrunculator, ff. de iudic. ergo si à iudice Laico prius capiantur, expedita per Inquisitorem causa heresis, vel apostasiæ, restitui debent ipsi iudici laico, vt pro alijs delictis gra-

37 uius ab eodem castigentur. Quamquam in hoc nostro Tribunali Melitensi video esse vsu receptum, vt vtrumque crimen apostasiæ, & piraticę ab Inquisitorē puniatur, forte quia dictam doctrinam iudex Laicus non aduertit, secundum quam si piratam prius caperet, expedita à nostro Inquisitore causa apostasiæ, ab hoc ipsi remissum posset maiori ob pœna piraticam punire.

38 Vltimo loco in Regula additum, quod sæpius valde expediat, vt si quis in duobus locis publicè contra fidem deliquit, & altero eorum capturæ scilicet condemnetur in exēplum, & terrorem aliorum pœna iniuncta, vt fustigatione in duas partes diuisa vtrobique puniatur, quod in Tribunalibus Hispaniæ seruari video, vel saltem vt assignetur delinquenti pœnitentia iterabilis, vtrobique ab ipso exequenda, veluti si imponatur eo, vt toto tempore Missæ solemnis, nudis pedibus cum candela accensa, & cum inscriptione ad pectus delicti, pro quo castigatur, ad ianuam templi, vel propè altare stans permaneat. ita Peña dict. Comment. 33. vers. Rur-

39 sus, & Sousa loco citato num. 5. Quid tandem, quando crimen est occultum in loco capturæ, & publicum in loco vbi commissum? esse tunc hæreticum remittendum ad Inquisitorem huius, benè docent idem Peña, & Rojas dict. sing. 173. num. 8. & 9. ob eam rationem, vt sit in exemplum aliorum &c.

Quænam conditiones requisita, vt sit obligatio remittendi delinquentem? aut secus, ob defectum alicuius earum, vti ob causam legitimam? vel ob aliud?

REGVLA CLXXXVIII.

40 AD inducendam obligationem remittendi delinquentem modo dicto, necesse est primo, vt constet iudici, aut Inquisitori requisito de crimine commisso (excipe casū exprimendum) & in territorio iudicis, vel Inquisitoris requirentis, aut de præuentione

41 ab isto facta. Secundò delictum, ob quod fit remissio, debet esse graue, nec sufficit leue.

42 Tertiò, vt teneatur iudex, aut Inquisitor remittere, prius de ista remissione requirendus

43 est. De hæretico item condemnando, & non de iam condemnato, aut punito; nisi forte pro alio diuerso crimine contra fidem, quod in loco capturæ commisit, sit ibi prius dam-

44 natus. Denique vt sit obligatio remittendi delinquentem, huius requisitio debitè exequēda est seruatis dictis conditionibus; alioquin ex defectu cuiusis earum insurgit causa legitima, ipsam remissionem omittendi, & aliunde.

45 Has conditiones ad iniungēdam obligationē remittendi delinquentē requisitas prę ceteris Doctoribus adducunt, & exemplificāt egregiè Rojas singul. 173. a nu. 5. Peña dict. Comment. 33. & Sousa citato p. 28. quibus-

46 cum nos, ipsas breuissimè expendemus. Circa primam certum est, quod non teneatur iudex aliquis, nedum Inquisitor requisitus remittere delinquentem, nisi constet ipsi de crimine commisso, & in territorio iudicis requirentis ex l. 1. C. vbi de crimine agi oport. Cardin. in Clementina pastoral. §. denique de sent.

sent. & re iudicat. Oldradus cons. 124. incipien. Quod remissio, & alij quos citat, & sequitur ibidem Peña vers. his ita constitutis,
47 et vers. secundò exigitur. Constare autem vtrumque potest ex processu, vel summaria informatione missa à iudice requirēte ad iudicem requisitum, vt cum Decian. crimin. lib. 4. cap. 19. num. 20. et Couar. pract. quæst. cap. 11. numer. 8. tradit Sousa, vbi supra numer. 6.
48 Prædicta tamen doctrina cum limitatione est intelligenda, vti intelligit eodem num. 6. idem Sousa ex mente omnium, quòd non habeat locum casu quo iudex requisitus est laicus, et Inquisitor in causa fidei requirit, nam hic tunc nullo modo est missurus informationem ad illum, sed absque criminis cōmissi cognitione statim remittere delinquētem ad Inquisitorem tenetur Iudex laicus.
49 Imò peccaret Inquisitor contra iuramētum secreti, et contraheret excommunicationem reseruatam, si vllam notitiam criminis commissi contra fidem, iudici laico communicaret, aut causam requirendi exprimeret; et hic est casus peculiaris in Regula per parenthesim exceptus.
50 De secunda conditione grauitatis delicti, ratione cuius petitur remissio delinquentis, dubitari non potest; nam quòd pro minimo, seu leui crimine non debeat remitti delinquens, probatur per textum in authen. vt nulli iudic. §. si vero quis comprehensorum, et docent Glos. in cap. licet ratione delicti, extra de foro competēti. Gemin. in cap. eum sit Romana, §. contrahentes, num. 17. eod. tit. in 6. Decian. d. cap. 19. nu. 5. Clar. in pract. §. fin. quæst. 38. Sousa citatus, et Peña, sæpius allegato Comment. 33. vers. Quinto quod
51 delictum. Atque in huius fine benè aduertit, crimen hæresis, seu apostasiæ semper esse, tametsi pro leui eius suspicione non sit facienda remissio.
52 Quod autem pro inducenda obligatione remittendi delinquentem necessarium sit, vt iudex loci commissi delicti, vel Inquisitor præueniens remissionem petat, et quod alioquin iudex, aut Inquisitor loci capturę delinquentis non teneatur hunc remittere, vt prorsus certum tradunt ibidem Peña, Sousa nu. 4. & Rojas nu. 6. cum Bald. in l. 1. C. vbi de crimine agi oportet, Anan. in cap. 1. nu. 8. de rapto, & Couar. pract. quæst. cap. 11. num. 12.
53 Nisi fortè, vt benè de mente aliorum addit ipse Rojas, iudex, vel Inquisitor loci capturæ ex vrbanitate velit remittere reum ad iudicem loci delicti, vel ad Inquisitorem,
54 qui præuenit etiam non requirentem. Aut dicito respectu Inquisitoris supremi, nisi fortè ex liberalitate velit hæreticum remittere ad Inquisitorem inferiorem loci, vbi hæresis propalata, etiam non requirentem, quin & requirentem, cum requisitio respectu illius ex se difficilis sit, & non obligatoria, vt diximus Regula præcedenti, vnde æquissimum est, vt Inquisitores supremi in concedenda quandoque remissione faciles, ac liberales se ostendant: ita indicant citati Peña, & Sousa num. 4.
55 De remissione autem facienda ab Inquisitoribus etiam supremis inter se, nullis exceptis, maximè si præcedat requisitio, idē Peña optime vers. sextò quòd, per sequētia verba. Itaque si delinquentium causæ ita exegerint, & commodum videatur, ac opportunum, ab Italia in Hispaniam, & vice versa rei huius criminis remitti debēt, quod & in alijs prouincijs ob publicam vtilitatem, & criminis grauitatem pœnitus esse obseruandum, nullis priuilegijs, aut immunitatibus quidquam iuuantibus, quæ ratione hæresis amit-
56 tuntur l. 1. C. de hæret. Hęc ibi Peña. Vnde remissionem delinquentium cōtra fidem debere ab inuicem aliquando fieri in bonum ipsius fidei, maximè vbi adest requisitio, meritò dictus Peña testatur, cui libētèr adhæreo.
58 Non est hic immorandum in excludendo iudice laico respectu Inquisitoris à prædicta doctrina, quòd non sit obligatio faciendi remissionem hæretici, nisi præcedat requisitio; si enim ille ex vi Edicti Sancti Officij sub excommunicatione statim denūciare eum ante capturam tenetur, cognita ipsius heresi, quātò magis iam captum absque mora Inquisitori remittere, non expectata huius requisitione? quod vt certum iam attigimus Regula præcedenti vers. Verum committens, cum Sousa, & alijs auctoribus citatis.
59 Quod item requisitio, & remissio debeat fieri de reo, aut hęretico condemnando, & non de iam condemnato, quamuis in eum non sit adhuc facta executio sententiæ, voluit Baldus in l. relegatorum §. interdicere,
60 ff. de interdict. & relegat. Sed meritò contradicunt Baldo alij, præcipuè Rojas dict. sing. 173. nu. 6. ex l. 2. tit. 17. lib. 8. ordin. ibi, *porque alli adonde cayo en la culpa, & reciba la pena*, quæ lex non solum cognitionē causæ, & prolationem sententiæ, sed etiam executionem huius considerat, vndè quamdiù sententia non fuit executa, nec reus punitus, locum
61 habet remissio, & fieri debet. Imo reus iam punitus, aliquando remittendus est, vbi pręcessit eius punitio ob aliud crimen diuersum contra fidem commissum in territorio Inquisitoris requisiti, qui non tenetur remittere reum ad Inquisitorem requirentem, quousq; prolata sententia dictam punitionem exequatur, ita citati Peña, & Sousa num. 7.
62 Tandem concludendum cum eisdem Doctoribus, vt insurgat obligatio remittendi reum, seu hæreticum, necessarium esse quòd fiat requisitio debitè ex authen. vt nulli iudicium §. si quis comprehensorum; debitè sit, quando reus iustè requiritur, & à legitimo iudice, vt declarat Peña vbi supra vers. Quarto opus est; & addit fieri iustè obseruatis documentis, seu conditionibus hactenùs explicatis, si enim aliqua desit ex eis, subito adest sufficiens, & legitima causa omittendi remissionem delinquentis, seu hæretici.
63 Alias etiam causas dictæ omissionis remit-

tendi reum, aut hæreticum ad iudicem loci delicti, vel ad Inquisitorem, qui præuenit, benè assignant adducti Peña vers. Vel si vult, & Sousa num. 12. nempè propter periculum, quòd reus in itinere occidatur, vel fugiat, aut è manibus ministrorum eripiatur, propter nimiam etiam itineris longitudinem, & immodicas expensas, ac alia, quæ prudentis
64 arbitrio relinquuntur. Quando autem remissio delinquentis, aut hæretici non fit ob aliquam causam, tunc ad Inquisitorem, qui eum iudicaturus est, debet alius Inquisitor mittere quidquid de ipso sciuerit, vti disponitur in Concilio Narbonensi cap. 21. & notant optimè Peña ibidem, & Sousa num. 11. Atque ista sint satis de remissione reorum, quæ tamen remissiones non sunt facienda inconsulta Sacra Congregatione.

CAPVT SEXTVM.

De carceribus, ac de Custodibus carcerum in communi, & de eisdem in particulari prout officio Sanctæ Inquisitionis necessariò inseruientibus, maximè quoad vtrorumque numerum, & qualitates.

PROOEMIOLVM.

PEruenimus, Deo bene iuuante, ad præcipuam partem materiæ huius secundi Libri, ex qua ei denominationem indidimus. Maioris perspicuitatis gratia, visum est ipsam in duo Capita non incongruè diuidere, de carceribus, & carcerarijs, seù Custodibus eorum, vt indicat præpositus titulus, meritò erit præsens, cum carcer, & Custos carceris secundum communem vsum semper supponantur, ante capturam, & carcerationem cuiusuis delinquentis; de quibus capite
1 sequenti agetur. Visum etiam opportunum, sicuti circa alias materias præstitimus, ita circa hanc in communi de carceribus, & carcerarijs in hoc capite, ac de captura, & carceratione in sequenti pauca attingere, vt faciliùs tractari possint, quæ sunt particularia, & propria sanctę Inquisitionis.

Quid? & quotuplex sit carcer? quibus item à iure conceßum carceres construere, atque habere, maximè pro denunciatis in sancto Officio?

REGVLA CLXXXIX.

3 CArcer est locus, vbi seruantur noxij, importatq; priuationem libertatis in vsu
membrorū corporis, sine violentia membris
4 adhibita, & sine custodia viua. Attento iure
canonico duplex carcer assignatur, alter ad
custodiam, alter ad pœnā; quanquam ex vi
iuris ciuilis prior tātum est in vsu. Qui item
multipliciter subdiuiditur, in magis, vel minus strictū, aut latum, iuxtà qualitatem
personę carcerandę, & iuxta maiorē, vel mino-
5 rem grauitatem delicti. Carceres autem construere, & assignare solum possunt superiores
habentes merum imperium, possunt etiam Episcopi, & Inquisitores pro custodiendis
delinquentibus contra fidem.
6 Propositam descriptionem carceris, additis
prioribus verbis, affert Sousa lib. 2. Aphoris.
in cap. 56. nu. 1. ex Syluestro verb. carcer. n. 1.
quę per se patet. Varias alij descriptiones eiusdem carceris afferunt pręter illam, ex quibus duas saltem amplioris doctrinæ gratia
non graueris accipere, vnam ex Bald. in suo
tract. de carceribus cap. 1. n. 1. Carcer, inquit,
est locus horribilis, tùm propter priuationē
conuersationis hominum, tum etiam propter
immunditiam, quę in carceribus reperitur,
secundum textum in l. si quis in ea culpa, ibi,
7 custodię squalore, C. de custod. reo. Alteram
à Farinacio prax. crimin. q. 27. num. 2. carcer,
inquit, est sepultura viuorū, cōsummatio bonorum, consolatio inimicorum, & experientia amicorum: ita ille, qui paulo ante nu. 1.
dixerat carcerem esse malam mansionē, torturæ speciē, mortiq; æquiparari, si perpetuus
sit, id probat per tex. in l. item apud Labeonē
§. quęstionis, ff. de iniur. & in l. omnes, ibi, immensorum cruciatuū, C. de pœnis, & in cap.
8 nulli dubium, 3. q. 1. Prędictæ autem descriptiones carceris nequaquam quibuscumque
carcerum speciebus, seu formis quadrant, vt
ex dicendis statim num. seqq. patebit.
9 In pręsenti autem superest adnotandum, esse nimirum illud valdè cum veritate coniūctum à citato Bald. expressum, quòd carcer
sit locus horribilis propter priuationem cōuersationis hominum, & quidem magis ex
hoc capite, quā ex quouis alio, vt sæpiùs audiui à Clerico illo Hierosolymitano in strictissimo loco quinque tantum palmorum per
septennium immurato. Hic enim coram me ad eius confessionem audiendam vocato,
multo vehementius afflictabatur, eo quòd
(post tentatam fugam biennio transacto, rupta immuratione ei ad id varijs instrumētis
secretò exhibitis) sub pœna graui prohibitum fuisset omnibus, præter vnum militē,
qui obiter quotidie ei tenuia valde alimenta porrigebat, cum ipso conuersari, aut vllo
modo loqui, quàm ex strictura, aut fœtore loci, quam item ex nuditate, & alijs miserijs
innumeris corporis, ac animi, quibus perpetuò affectus manebat: & mirum sanè quòd
non fuerit mortuus: sed iam de diuisionibus
carcerum.

10 Ad-

10 Admodum communis, & celebris est diui-
sio illa carceris, in eam, qui assignatur ad cu-
stodiam, & in eum, qui ad pœnam, traxitq;
originem ex iure canonico, cap. tuæ, extra
de pœnis, & cap. quamuis, eodem tit. lib. 6.
vt tradunt Locatus in opere iudiciali, Re-
pertorium Inquisitor. Zanchinus tract. de
hæret. cap. 10. Syluest. in summ. verb. hæreti-
cis 2. quæst. 7. nu. 9. & Simanchas cathol. in-
11 stitut. tit. 16. nu. 14. & 15. Nam ius ciuile so-
lum instituit carceres ad custodiendos de-
linquentes, ne fugiant, & non ad ipsos pu-
niendos l. aut damnum §. solent & l. manda-
tis, de pœnis, l. incredibile C. eodem, l. 1. de
custod. reo, & docent Bald. in d. l. incredibile,
Bosius tit. de carcere in princip. Follerius in
pract. crimin. prima parte, 2. parti. vers. car-
ceretur, nu. 1. & Peña 3. par. Direct. Cōment.
107. vers. vt quę, & vers. at iure canonico.
12 Differentiam vero quoad hoc inter ius ci-
uile, & canonicum inde bene assignat loco
citato Simanchas, quia magistratus secularis
delinquentibus mortis pęna dignis eam me-
ritò infligit; at Mater Ecclesia pro sua man-
suetudine pœnam mortis irrogare non con-
sueuit, sed pro delictis grauioribus, quale
est hæresis, vel apostasia à fide Catholica, ne
ista maneant impunita illos carcere perpe-
13 tuo punit. Addenda item alia causa, & di-
cendum, quòd opportunè hęretici, & aposta-
tę formales perpetuo carcere recludantur,
ne alios, si fictè, vt non raró contingit, recō-
siliati sunt, suis erroribus inficiant. Verùm
de hac pœna perpetui carceris, quando, qui-
bus, & qualitèr propter hęresim, vel aposta-
siam formalē infligenda, lib. sexto nostri ope-
ris tanquam in proprio loco à nobis Deo
dante tractabitur.
14 De carcere itaque ad custodiendos tantùm
reos in pręsenti agimus, qui sine dubio re-
spectu quorumcumque Tribunalium, tàm
ex iure canonico, quam ciuili, multiplex est,
seu sub varijs formis instituitur, nempè ma-
gis, vel minus strictus, aut latus, attenta qua-
litate personę carcerandę, & attenta maiori,
15 vel minori grauitate delicti commissi. Equi-
dem quoad rem nostram, alijs omissis, in ca-
sibus Sancti Officij, si crimen, de quo aliquis
bonæ famę, & opinionis apud Inquisitorem
denunciatur, sit leue; puta de propositioni-
bus malè sonantibus, vel scandalosis, vt exē-
plificat Rojas 2. par. de hęret. n. 19. ex quibus
non concluduntur hęreses formatę, nequa-
quam huic denunciato, aut simili assignādus
est carcer sancti Officij, sed pro carcere ali-
quod Monasterium, vel domus propria, aut
etiam tota Ciuitas assignari potest. Ita docēt
Peña 3. par. Direct. Comment. 31. vers. Dixi,
quandoq; Sousa lib. 2. Aphoris. cap. 26. nu. 9.
& alij pręter Rojam citatum, qui probat ex
l. leuia crimina ff. de accus. l. respiciēdum §. 1.
ff. de pęnis, & ex instructione Hispalen. cap. 4.
atque hoc clarius patebit ex dicendis in se-
quentibus.
16 Circa vltimum in Regula expressum de
facultate assignandi, & habendi carceres pu-
blicos certissimum est ex iure eam esse con-
cessam quibusuis Principibus, Magistrati-
bus, ac Superioribus tam Ecclesiasticis, quā
laicis fruentibus mero imperio, ac prorsus
esse prohibitam cuilibet personæ particulari.
17 Imò habens carcerem priuatum ad detinen-
dos absolutè delinquentes, vltimo supplicio
punitur, quia committit crimen læsę Maie-
statis l. vnica. C. de priuat. carceribus, l. suc-
curritur ff. ex quibus cau. maio. l. 2. ff. de orig.
iuris, & l. 2. §. fin. ff. de iud. quibus iuribus, &
alijs ostendunt totam hanc doctrinam multi
auctores, quos copiosè citat, & sequitur Fa-
18 rinac. d. q. 27. à nu. 6. Vbi ponit exemplum
pro ijs, qui nequeunt carcerem priuatum
habere, in mercatorum Consulibus: hi enim
licet sint personæ publicæ in Republica, tan-
tum habent simplicem iurisdictionem, & non
merum imperium, requisitum pro constituē-
dis carceribus ad detinendos delinquentes.
19 Poterit tamen quis habere priuatum carce-
rem ad detinendos proprios seruos, ne fu-
giant, vt cum Gloss. in d. l. vnica, docet Syluest.
verb. carcer. q. 2. atque sic seruari à diuersis
Equitibus Hierosolymitanis sæpius vidi.
20 Quid tandem de Episcopis, & Inquisitori-
bus, est ne eis concessum carceres habere ad
detinendos, & custodiendos hæreticos, seu
delinquentes quoquo modo contra fidem?
Nullus potest esse dubitandi locus circa af-
firmatiuam, cum constet manifestè ex cap.
Multorum Clemen. de hæreticis & ex cap. Vt
Inquisitionis, de hęreticis in 6. & tradunt
cōmuniter omnes, præcipuè Eymeric. 3. par.
Direct. q. 58. & 59. Peña ibi, Comment. 107.
& 108. Decian. crimin. lib. 5. cap. 10. num. 23.
ac Farinac. de heresi quæst. 185. §. 1. num. 8.
quibuscum hoc à nobis duplici Regula se-
quenti magis expendetur qualiter intelli-
gendum.

Circa numerum, & qualitatem carcerum, maximè pro Tribunali Sanctæ Inquisitionis, quid in praxi seruandum?

REGVLA CXC.

21 OMnibus Tribunalibus perutilis, & val-
de necessaria est multiplicatio carce-
rum in numero, & qualitate magis vel minus
strictorum iuxta multitudinem delinquen-
tium, & diuersitatem criminum, sicquę vt
22 plurimū est vsu recepta. Verum respectu Tri-
bunalium Sanctæ Inquisitionis vtilitas, &
necessitas dictę multiplicationis carcerum
multo maior existit, idque ex varijs capiti-
bus explicandis: vnde quoad potest, vbique
23 fieri debet. Quamuis autem ex vi iuris E-
piscopus, & Inquisitor contra hęreticos pos-
sint habere carceres, vel vtrique communes,
vel proprios vniuscuiusque separatos.
24 Non immoror in ostendēda fusè prima par-
te huius Regulę quoad alia Tribunalia ex-
cepto nostro S. Officij, cū clarè deducatur ex
legibus, & doctrinis, per quas in præcedenti

indicatura, qualiter falsis fruentibus merito imperio competat carceres assignare, & sta-
25 bilire contra delinquentes. Quorum in sexu disparitas multiplicationem carcerum vtiliter, & necessariò requirit, ne simul mares, & fœminæ carcerentur, vt disponitur in l. quoniam C. de custod. reorum; ibi sexu tamen dispares, diuersa claustrorum habere iussimus, & docent cum alijs Syluest. in summ. verb. hæresis 2. quæst. 7. & Simanch. cathol. instit. tit. 16. n. 6. & Peña 3. par. Directorij Comment. 108. vers. Rursus id.
26 Præterea multiplicatio necessariò carcerum requiritur cum magna disparitate ob diuersitatem criminum maioris, vel minoris grauitatis; non enim omnibus reis carceres assignandi sunt, sed duriores, & obscuriores ijs, qui grauius deliquerant, leuiores verò, & benigniores ijs, qui leuius. Patet totum in l. illius ff. de offic. præsid. l. 1. ff. de custod. reorum, & ex communi aliorum sententia, trad. à Peña loco citato, & vers. Hisita constitutis.
27 Quantumcumque tamen delictum sit graue, & enorme, non potest iudex assignare carcerem delinquenti nimis obscurum, & terrorem, qui magis tendat ad pœnam, quã ad custodiam in l. [illegible], §. sollent. ff. de pœnis, & l. 5. C. de custod. reorum.
28 Per cuius textum bene cum Card. in Clemen. 1. quæst. 7. de pœnis, et remiss. affirmat Farinac. d. q. 27. nu. 97. subterraneos carceres, et caueas, in quibus coniecti pauperes ob humiditatem, et rigorem infirmitates contrahunt, et vitæ periculum subeunt, omnino
29 prohiberi. Atque addit idem Farinac. sub finem eiusdem quæst. 27. num. 134. talem iudicem in syndicatu regulariter esse condemnandum, et puniendum. Vide apud ipsum de pœna infligenda, et de casibus exceptuatis, in quibus nulla punitio, plura attingemus capite sequenti.
30 Duo prædicta capita, seu motiua vtiliter ac necessariò multiplicandi carceres, idem omninò, et à fortiori probant respectu Tribunalium Sanctæ Inquisitionis. Imo citatus Peña, et Simanch. cathol. instit. tit. 16. nu. 5. peculiariter cum probatione à nobis adducta de carceribus multiplicandis in Sancto
31 Officio loquuntur. Verum præter duo illa capita, adsunt alia duo vrgentiora, ex quibus admodum vtilis, et prorsus necessaria in Tribunalibus Sanctæ Inquisitionis carcerum multiplicatio conuincitur.
32 Primum, quod etiam commune est cum alijs Tribunalibus, breuiter, & perspicuè propono cum eodem Peña loco citato, totidem ipsius verbis. Item id, inquit, præcauere oportet, ne simul duo, vel plures in eodem cubiculo concludantur, nisi ex causa aliter faciendum statuerit Inquisitor; nam vincti, præsertim scelerati, et facinorosi maiori ex parte secum ineunt de celanda veritate, de fugiendo, de euadendis interrogationibus, et similis; quæ multum solent quandoque negotium Inquisitoribus, aut quibusuis iudicibus facessere; quod cōmagis contingere solet, quia communis calamitas breuissimo temporis spatio solet magnam amicitiam inter reos conciliare, vnde non difficulter secum deliberant de instante miseria auertenda, et euitanda. Hactenus ille et similia affert Simanch. dict. tit. 16. nu-
33 mer. 13. Ex quibus manifestè deducitur esse seruandos reos separatos in diuersis cubiculis conclusos, etiam post expeditas causas, et receptas completè confessiones eorum, quousque publicè proferantur sententiæ contra ipsos, et exequantur, ne ineant dicta consilia de fuga capienda, aut de instanti miseria aliquo modo euitanda deliberent.
34 Secundum caput seu motiuum, proprium præ solis Tribunalibus Sanctæ Inquisitionis, multiplicandi carceres in maximo numero, desumitur ex vsitatissimo Sancti Officij actum fidei publicum celebrandi, de quo Deo dante, in sexto libro nostri Operis, vbi in proprio loco tractabimus, et an, ac quomodo, quo item die conueniat eum celebrare expendemus; interim vide Ludouicum Paramum de orig. inquisit. lib. 3. quæst. 4. numer. 30. Salcedum in pract. crimin. Diaz cap. 114. lib. c. et Dianam part. 4. tract. 8.
35 resol. 98. In tali autem actu cum producantur multi rei simul capti, et expediti spatio plurium annorū (hoc anno 1640. die 9. Septembris Panormi producti fuerunt simul 92. et additur in fine relationis Hispanicæ (*Ayan si debo sobredicas causas, se ban despachado en la sala del secreto otras muchas*) iam manifestò apparet, quot carceres multiplicandi in vnoquoque Tribunali Sanctæ Inquisitionis pro tanta multitudine reorum in huiusmodi actu fidei publico simul producendorum ad audiendas proprias sententias, et condemnationes, supposita vtilitate, et necessitate omnimoda, quam ostendimus custodiendi dictos reos separatos in diuersis cubiculis clausos vsque ad tempus, sic eos simul producendi.
36 Meritò itaque conclusimus in Regula, hoc in quouis tribunali Sancti Officij, quoad possit seruari debere pro augmento, et exaltatione fidei Catholicæ, atque pro extirpatione hæreticæ prauitatis. In Tribunalibus Hispaniæ, vt audio, exactissimè obseruatur, et in aliquibus eorum ferè centum cubicula separata extant, idem credo de supremo, et vniuersali Tribunali Vrbis,
37 & de alijs ei subiectis. Solum de nostro Melitensi addo, quòd multò plures carceres deberet habere, quam habeat, cum iam aliquoties contigerit, vt eodem die multæ personæ sortilegæ, vel apostatæ denuntiatę fuerint, quarum subitanea captura, & carceratio singularum separata in diuersis cubiculis expediens ad legitimam formationem processuum, ac omnino necessaria, imò obligatoria iudicabatur; & tamen, vel in domibus proprijs relaxatæ fuerunt, vel non vocatæ statim omnes, sed successiuè post multum tempus.

38 Sed

38 Sed quid de duplicatione, vel communicatione carcerum contra hæreticos respectu Episcopi, & Inquisitoris? expressè disponitur in cap. multorum, Clement. de hæreticis, vt vterque possit habere carceres, tùm vniuscuiusque proprios, ac separatos §. Porro, ibi, & quia sæpè contingit Episcopos proprios habere carceres &c. tùm communes ambobus tam ad custodiam, quàm ad pœnam, qui ibi secundum loquendi modum ordinarium, vocantur muti, quia domunculę illę adhęrēt muris loci §. sane, ibi, Talis carcer, vel murus, quem de cętero Episcopo, & Inquisitori prędictis volumus esse communem &c. Atque sic resoluit Eymer. par. 3. Direct. q. 59.

39 Sed Peña eius Commentator benè limitat Comment. 107. vers. ratio autem, per sequentia verba: Verùm hodie, inquit, non solent carceres separati constitui, sed idem carcer, qui est Inquisitoris, in quo vinctis ad custodiā continentur, communis etiam est Episcopo, vt indicat Eymeric. quęstione sequenti, ne frustra fiat carcerū multiplicatio, cum vnus sufficiat, & cuncta æquè benè tractentur: hæc ille, cuius doctrina apparet omnino vsu recepta, ac proinde ei adhæreo. Intelligentia textus dictæ Clement. Multorum ex dicendis statim, & capite sequenti magis patebit.

Quid de facultate custodes carcerum præcipuè Sancti Officij assignandi? quænam item conditiones in eis requisita.

REGVLA CXCI.

40 Attenta iuris dispositione, quibusuis carceres construere, & habere, eisdem etiā custodes eorum assignare concessum. Quoad carcerarios tamen Tribunalium Sanctæ Inquisitionis vsu ferè vbique iam receptum, vt à solis Inquisitoribus, & non ab Episcopis assignentur: imo ipsorum assignatio pro Tribunalibus Hispaniæ ad Inquisitorem Generalem spectat. Ad hoc autem munus custodiendi

41 carceres quilibet eligendus, debet esse vir probus, fidelis, ex Christianis veteribus oriundus, industrius, & coram Inquisitore iuramentum solemne de exercendo rectè, ac fideliter munus suum, maxime circa secretū, statim est emissurus; atq; si hoc quoquomodo violauerit, pęnis debitis puniendus.

42 Ex legibus ciuilibus, quibus paulo antè ostendimus solis fruentibus mero imperio competere facultatem constituendi, & habendi carceres, nempè ex l. vnica. C. de priuat. carceribus, l. succurritur ff. ex quibus cau. maio. & l. 2. ff. de orig. iuris, clarè innotescit, quod ad ipsos spectet carcerarios deputare. Hæc enim duo ex natura rei adeò connexa inter se sunt constructio carcerum, & deputatio carcerariorum, vt quo iure illa conceditur, ista etiam necessariò concedatur. Estq; hoc de mente omnium Doctorum, quos lōgè refert, & sequitur Farinac. dict. quæst. 27. à num. 9. nec vllus huic resolutioni contradicit.

43 Quoad deputationem carcerariorum pro Tribunalibus Sanctæ Inquisitionis statuitur in Clemen. de hæreticis cap. Multorum §. sane per sequentia verba: Statuimus, vt quilibet talis carcer, vel murus, quem de cætero Episcopo, & Inquisitori prædictis volumus forè communem, duos Custodes habeat principales, discretos, industrios, & fideles, vnū quem voluerit Episcopus, et prouidebit eidem, alium de quo voluerit Inquisitor, cui etiam prouidebit: et quilibet prædictorum custodum sub se alium bonum, et fidum poterit habere ministrum. In quolibet etiam conclaui eiusdem carceris, siue muri erunt claues diuersæ: quarum vnam vnus, aliam alius tenebit prædictorum custodum, et eam cum officio ministrandi, quæ in carcerat is fuerint ministranda, suo poterit committere, vel subdelegare ministro: hæc omnia

44 ibi. Ex quibus manifestè constat, quod secūdum ius canonicum ad Episcopos, et Inquisitores simul spectet custodes carcerum modo, seu forma in proposito textu expressa deputare. Sicque sine dubio obseruatum fuit per aliquod tempus, quando quidem Eymericus, vt alios antiquos scriptores omittam, ad annum circiter 1358. à Natiuitate Christi Domini, de hoc agens in suo Direct. par. 3. quæst. 59. vti certum, et tunc seruari solitum, et ab omnibus seruandum tradit.

45 Verùm consequenter ad ea, quæ paulo ante cum eius commentatore Francisco Peña de vno solo carcere tradidimus, quem Inquisitor in loco sui Tribunalis habeat cōmunem cum Episcopo, nunc cum eodē Peña Comment. 108. vers. ergò siue sit, asserimus vnum tantum Custodem dicti carceris cum suo ministro esse deputandum ab Inquisitore, atque ita solere fieri ferè vbique ait ipse Peña, et est de mente Simanc. Cathol. instit. tit. 16. numer. 8. vbi circa Tribunalia Sanctæ Inquisitionis Hispaniæ sic testatur: Hodie tamen, inquit, vnus tantùm custos carceris in vnaquaque Prouincia ponitur electus ab Inquisitore Generali, qui non debet ministrare vinctis alimenta. Sed vir aliquis idoneus eligendus est ab Inquisitoribus in id ministerium, vt 4. institutione Toletana

46 cap. 26. cauetur. Ita ille. En quanti ponderis, ac momenti apud nostrates censetur electio carcerariorum principalium Sancti Officij pro singulis Prouincijs, vt eam sibi Inquisitor Generalis reseruauerit, relicta Inquisitoribus particularibus ministrorum inferiorum electione.

47 De probitate item, industria, fidelitate, ac de alijs virtutibus, et conditionibus, quæ vniuersalitèr loquendo, in quibusuis carcerum custodibus requiruntur, etiam Philosophi ex antiquis præcipui mira tradiderūt, vt Aristoteles lib. 6. polit. c. 8. et Plato lib. 10. de legibus, quorum testimonijs, et doctrina

rem hanc exórnat Simanch. cathol. instit. tit.
48 citatio num.9. & 12. Sed omissa vniuersali-
tate loquendi, ne nimis diffundar, & testrin-
gendo me ad solos carcetarios Sancti Officij
quales illi esse debeant, & quæ virtutes, ac
conditiones in eis requisitæ, iam ex textu
cap. Multorum addncto manifestè constat, &
afferunt benè locis citatis Simanch. num.7.
& Peña vers. ergo siue sit vnus, & vers. Huc
accedunt, ibi: Hoc maximè, inquit, obseruã-
dum est vt fidelissimi, & integerrimi sint reo-
rum custodes, aliàs vix poterit veritas ab il-
lis inuestigari, si de his, quæ foris geruntur,
per infidos custodes, & ministros cettiores
49 reddantur, ita Peña. Atque quod dicitur
de virtutibus, & conditionibus requisitis in
Custodibus carcerum, intelligitur pari mo-
do de requisitis in ministris inferioribus pro
eadem custodia, & ministerio carcerarorum,
quòd debeãt esse probi, industrij, fideles &c.
50 Quoad iuramentum emittendum, maxi-
mè seruandi secretum à dictis carcerum cu-
stodibus, & ministris, in allegat. cap. Multo-
rum Clemen. de hæreticis §. Porrò, sic habe-
tur: Porrò coram Episcopo, vel Capitulo
Sede vacante, & Inquisitore prædictis, vel
substitutis ab eis Custodes supradicti ante-
quam suum officium exequantur, iurabunt
ad sancta Dei Euangelia corporaliter à se ta-
cta, quòd in custodia immuratorum, & alio-
rum pro crimine supradicto in sua custodia
positorum, & ponendorum omnem diligen-
tiam, & solicitudinem, quam poterunt, fide-
liter adhibebunt &c. ac infra, & idem iura-
mentum, & coram eisdem personis ministri
Custodum, priusquàm suum exerceant offi-
cium, exhibebunt, hactenus verba textus.
51 Vbi adduntur sub eodem iuramento aliqua,
nempe de nihil loquẽdo in secreto cum reis,
nihil dando ipsis ex his, quæ à consangui-
neis, vel amicis reorum mittuntur, incon-
sultis Inquisitoribus, & de nihil minuendo ex
alimentis, & alijs rebus, quæ vinctis defe-
runtur.
52 Quod autem dicitur in textu esse emittẽ-
dum iuramentum coram Episcopo, & Inqui-
sitore, intellige ex vi adducti iuris: nam se-
cundum consuetudinem, cum vnus tantum
carcer, & vnus custos eius ab Inquisitore assi-
gnetur, vt cum citatis Simanch. Peña, & alijs
ostendimus, sufficiet, si coram ipso Inquisi-
tore solo dictum iuramentum emittatur.
53 Sed quid si hoc à carcerario, vel ab eius
ministro ex malitia, aut ex culpabili negli-
gentia aliqua ratione violetur? Generalitèr,
& copiosè admodum in Prax. crimin. tota
quæst. 31. discutit hoc Farinac. pro quouis
carcerario, aut ministro eius cuiuscumque
Tribunalis, violante iuramentum, vel faciẽ-
te contra munus suum custodiendi carceres.
Atque resoluit non solum ex dolo, sed ex lata
etiam, ac leui culpa teneri ad pœnam arbi-
trariam ob fugam, vel mortem carcerati &c.
ex qua resolutione generica colligere poteris
specificam pro casu nostro, de quo alibi, Deo
dante, ex professo à nobis tractabitur. & hæc
sint satis de carcetibus, & carcerarijs Sancti
Officij.

CAPVT SEPTIMVM.

De captura, & carceratione delinquentium, maximè denunciatorum in Sancto Officio, & de indicijs, informationibus, ac circumstantijs loci, temporis &c. ad eas iustè, & legitimè exequendas; aut secus, ipsis, vel alijs requisitis deficientibus?

PROOEMIOLVM.

1 EXplicata constructione carcerum, & electione carcerariorum contra hæreticos, seu commit-
tentes quæuis crimina fidei Catholicæ opposita, sequitur tradenda doctrina de eorum ci-
tatione reali, seu personali captura, & carceratione; ad quas deuenturus est statim Inquisitor,
omissa citatione verbali, vbi est periculum fugæ delinquentis, vti regularitèr timeri potest, secũ-
dum l. nullus C. de exhibend. reis, l. fin. C. de cust. reorum, & l. 1. ff eodem tit. quę leges licet intel-
ligantur de quorumcumque reorum captura & carceratione (quã etiam hic obitèr attingemus)
sicuti intelligunt Angelus tract. de malef. verb. iudex commisit, Marsil. in pract. crimin. §. constan-
2 te, & alij; Peña tamen 3. par. Direct. Comment. 17. vers. Rursus vbi eas adducit pro ostendenda
conuenienti captura, & carceratione delinquentis in materia fidei, quòd respectu eius magis fu-
ga timeatur ob infamiam, quæ inde reo capto, & carcerato resultat. Atque ob eandem præ-
mittenda ab Inquisitore matura admodum consultatione circa requisita ad exequendam captu-
3 ram, & carcerationem, & adsint ista, necne? perpendendũ. Vnde nos, qui multiplicibus Regulis
Consultorẽ Sancti Officij formare intendimus, vt consilium, seu votum pro tali executione fer-
re legitimè possis, contenta in proposito titulo huius Capitis sigillatim, & exactè expendamus,
oportet.

A quo-

A quonam reus, maximè hæreticus capi, & carcerari potest? an à priuato quouis? & quando hinc captura, & carceratio illicita?

REGVLA CXCII.

4 CAptura, & carceratio delinquentium,
maximè contra fidem, à iudicibus com-
petentibus, & habentibus iurisdictionem, ac
respectiuè ab Inquisitoribus potest, debetq;
decerni, ac de eorum mandato ad executio-
5 nem reduci. A quocumque autem alio, pre-
sertim à persona priuata decernatur, & exe-
cutioni mandetur, erit illicita, & iniusta.
6 Quamquam tunc maximè, vbi reus in flagrā-
ti delicto reperitur, eum persona priuata iu-
stè capere, & carcerare valet, vt ad iudicem,
vel ad Inquisitorem deferat; dummodo vltra
viginti horas ipsum non retineat, idque in
aliquibus casibus à iure præscriptis, illicò
exprimendis, & peculiaritèr in casu nostro
Sanctæ Inquisitionis.

7 Iam claré innotescit prima pars affirma-
tiua huius Regulæ ex traditis in triplici ca-
pitis præcedentis, & ex textibus ibi citatis
l. imperium ff. de iurisd. om. iud. l. 2. ff. de orig.
iur. l. 2. §. fin. ff. de iud. & l. vnica C. de priuat.
carc. Nam quibuscumque competit constru-
ctio carcerum, ac talium quoad numerum,
& qualitatem, & electio carcerariorum, eis-
dem, & solis ipsis est concessum. & obligato-
rium delinquentes capere, & carcerare, nem-
pè omnibus habentibus merum imperium,
ac ministris eorum, Inquisitoribus item qui-
busuis, vt ibidem expressimus cum Farinac.
in Praxi crim. quæst 27. à num. 6 & cum alijs
8 ab eo relatis. Et quidem quoad Inquisitores,
& Episcopos habetur expresè in Clement.
de hæreticis cap. Multorum §. propter quod,
ibi, sic quod quiliber de prædictis sine alio
citare possit, & arrestare, sine capere, ac tu-
tæ custodiæ mancipare, ponendo etiam in
compedibus, vel manicis ferreis, si ei visum
fuerit faciendum, super quo ipsius conscien-
tiam oneramus. Hactenus verba textus, &
afferunt benè Eymer. 3. par. Direct. quæst. 58.
& ibi Peña Comment. 107. Farinac. loco ci-
tato. Sousa lib. 2. Aphoris. cap. 26. num. 3. &
alij communitèr.

9 Hinc infero primo, (qua illatione pars se-
cunda negatiua Regulæ constat) citationem
realem, seu capturam personalem, & carce-
rationem delinquentium, ac hæreticorum
à quibusuis alijs factam præter dictos esse il-
licitam, & iniustam ex defectu iurisdictionis.
Ita idem Farinac. num. 7. cum Glos. in l. con-
sentaneum. C. quomodo, & quando Iudex,
cum Bald. in authen. omnino, vers. circa per-
sonam Iudicis C. ne vxor pro mariro. Alex.
l. iubere ff. de iurisdict. om. iud. & cum alijs
10 multis. Imo addit optimè ipse Farinac. ex
mente Paris de Put. in tract. de syndic. verb.
captura, cap. 8. num. 1. prædictam illationem
esse aliquando veram etiam respectu officia-
lium publicorum, vt si birroarij alicuius ha-
bentis merum imperium capiant, & carce-
rent in propria domo, vel in alio carcere pri-
uato aliquem reum absque animo hunc de-
nunciandi, aut tradendi iudici competenti,
captura eius, & carceratio fiet iniustè, & illi-
citè, talesque birroarij pœna carceris priuati
puniendi sunt.

11 Secundo infero (qua illatione etiam secū-
da pars negatiua Regulæ vlteriùs constat)
à fortiori capturam, & carcerationem delin-
quentis esse illicitā, & iniustam, si fiat à qua-
uis persona priuata, nullam omnino iurisdi-
ctionem habente, nec ordinariam, nec dele-
gatam; atque sic capientem & carcerantem
committere crimen priuati carceris, & pœ-
nam priuati carceris esse ei infligendam, nē-
12 pè vltimi supplicij. Ratio est, quia nemini
licet etiam publico officiali debitorem, seu
delinquentem capere sine iudicis auctorita-
te, vel mandato, iuxta dispositionem l. nemi-
nem, C. de exhib. reis per verba ista: Neminē
in iudicio exhibendum esse præcipimus, nisi
de cuius exhibitione Iudex pronunciauerit:
per quem textum priuatum carcerem prohi-
beri notant ibi communiter Doctores. An-
gel. Bald. Bart. Cyn. Sal. Glos. & alij, quos co-
piosè citat, & sequitur Farinac. d. q. 27. nu. 9.
consonatque doctrina D. Thomæ 2. 2. q. 65.
art. 3. Syluest. in Summ. verb. carcer. q. 1. &
aliorum Theologorum.

13 Quod verò committentes priuati carceris
crimen tanquam læsæ Maiestatis rei sint pu-
niēdi vltimi supplicij pœna, patet ex l. 1. C. de
priuat. carcer. ibi: Nam illud perspicuum est
illos, qui hoc criminis genus commiserunt,
etiam pro veterum legum, & constitutionem
tenore tanquam ipsius Maiest. vltimo sub-
iungendos esse supplicio; ita in eo textu, &
tradit post multos ab eo relatos Farin. ibid.
14 num 9. Quamquam ipse Farinac. numer. 25.
benè cum Clar. in prac. §. final. q 68 et cum
alijs hunc rigorem iuris moderat, et ait suf-
ficere aliquando si infligatur alia pœna ex-
traordinaria, et non vltimi supplicij, idque
alicubi esse in vsu.

15 Tertia pars Regulæ limitatiua, quòd pos-
sit priuatus quisuis reum maximè in flagrāti
repertum licitè capere, et in priuato carce-
re custodire, præcipuè in casibus à iure ex-
pressis, animo tradendi eum iudici compe-
tènti, sub ea conditione, dummodo vltra
viginti horas non differat hanc traditionem,
patet ex l. capite quinto ff. ad legem Iuliam
de adult. vbi sic: Capite quinto legis Iuliæ
ita cautur, vt viro adulterum in vxore sua
deprehensum, retinere horas diurnas, no-
cturnasque continuas non plus, quàm vigin-
ti, testandæ eius rei causa, sine fraude suo iu-
16 re liceat. Ex hoc textu, quod dicitur de
viginti horis, vt regulam certam, et commu-
nem pro alijs similibus assumunt Doctores
communiter Abb. Felin. et Innocen. in l. vni-
ca C. de priuat. carcerib. et in l. 1. C. de ex-
hibend. reis, et idem Abb. cap. vt famæ, de
senrent. excommunic. Ant. Gomez variarum
resol.

resol. tom. 3. cap. 9. tit. de capt. reorum, nu 3. & cum multis alijs ab ipso adductis Farinac. d. q. 27. num. 21.

17 Tametsi verò nonnulli, quos tacito nomine allegat idem Farinac. tenuerint infra sex horas debere captam, & retentum reum iudici, si fieri potest, consignari; meritò tamen istorum sententiam reijciunt citati Gomezius, & Farinac. asseruntque iuxtà dispositionem d. l. cap. 5. posse retineri per viginti horas, sed non vltra, aliquin contrahetur pœna priuati carcer. quamuis captura, & carceratio ab initio fuerit iusta.

18 Casus autem alij, in quibus ex iure licitū est priuatę personæ reos capere, & per spatiū viginti horarum carceratos in priuato carcere retinere, sunt huiusmodi, nempe falsarios, seù violatores monetarum, l. 1. C. de falsa moneta, latrones, & viarum grassatores, l. capitalium, §. famosos ff. de pœnis, Incendiarios, dict. l. capitalium, §. incendiarij, & l. qui ædes, ff. de incend. & l. qui vltimo, ff. de pœnis, Item violentos fœminarum raptores, l. raptores C. de Epis. & cleric. l. vnica C. de rap. tot. Virgin. & tolidos incensores arborum, & vinearum, l. 2. ff. arbor. fur. cęsa. Furem fugientem acclamante populo, l. si quis in seruitute, & l. interdum, §. qui fures ff. de furtis; Milites stipendiarios, qui furtim duces effugiunt. l. 3. ff. de re milit. l. 1. C. de desert. & occult. Veneficos, & incantatores, l. fin. C. de malef. & Mathemat. Bannitos etiam, qui ex vi alicuius constitutionis impunè occidi possunt: nam à fortiori poterunt etiam in priuato carcere detineri, secundum Bald. & alios in l. vnica C. de priuat. carcer. Tandem

19 quemcumq; reum cuiusuis delicti in flagrāti repertum argum. ex textu in d. l. cap. quinto ff. de adulter. & l. interdum. la seconda. § qui furem ff. de furt. & docent præter alios Bald. in cap. 1. §. si quis verò n. 6. de pace iuramen. firman. Bart. in l. cum eo, ff. ad l. Iuliam pecu. & Farinac. q. 21. num. 140.

20 Omissis reliquis circa rem istam de carceratione priuata, iusta, vel iniusta, quæ videas apud eundem Farinac. d. q. 27. superest hic tantum discutiendus casus spectans ad Sanctum Officium, & quidem si delinquens contra fidem Catholicam in flagrāti reperiatur, nempè docens actu propositiones hæreticas, sortilegia hæreticalia conficiens, & similia, quod possit à quouis priuato capi, & carcerari, animo infra spatium 20. horarum Inquisitori ipsum tradedi, vti omnino certum tradunt Ant. Gomez. tom. 3. variar. cap. 9. nu. 3. Farinac. d. quæst. 21. num. 140. & q. 27. nu. 23. Sousa lib 2. Aphoris. cap. 26. num. 4. ac reliqui omnes id admittentes respectu cuiusuis delinquentis reperti in flagranti quolibet crimine, iuxta doctrinam traditam num. præcedenti, quanto magis admittere debēt respectu delinquentis reperti in flagranti crimine multo grauiori, & perniciosiori Ecclesię Catholicæ, nempe proferentis hæreses, vel exercentis facta hæreticalia?

21 Sed quid si hæreticus sit cognitus, licet nō reperiatur in flagrāti, nimirum in prolatione propositionum hæreticarum, vel in exercitio sortilegiorum qualificatorum, & similiū, poterit ne à priuata persona capi, & carcerari, vt infra viginti horas Inquisitori ab ipsa

22 tradatur? Absolutè absque vlla limitatione hoc dubium resoluunt affirmantèr Gofred. in Summ. tit. de hæret. Hostien. in §. qualiter diuidentur. Albertin. in rubr. C. de hæret. numer. 5. & Rojas 2. par. de hæret. assert. 1. nu. 8. quorum resolutio mihi placet, excepto vbi esset periculum tumultus faciendi iuxta dispositionem l. Non est, ff. de reg. iur. vbi dicitur non est concedendum singulis, quod per Magistratum publicè possit fieri, ne occasio

23 sit maioris tumultus faciendi. Displicet verò è contra nimia limitatio Simanch. cathol. instit. tit. 16. num. 3. asserentis tunc tantum posse licitè capi, & carcerari hæreticos à priuata persona, quando fit bellum contra ipsos, vel timetur fuga ipsorum, & deest copia Iudicis. Nam cur nōn etiam in alijs casibus, dempto illo occasionis maioris tumultus, vt

24 in d. l. Non est? Imo videtur addendum, vbi timetur fuga hæretici, qui suis erroribus allaturus est detrimentum simplicibus Catholicis dictam capturam, & carcerationem eius non solum esse licitam, sed etiam obligatoriam priuatæ personæ, quia Deus mandauit vnicuique de proximo suo Eccles. 17. nēpe vt curet, ne ipsi inferatur detrimentum, temporale, vel spirituale, ergo &c. atque hoc sit à me dictum, saluo meliori iudicio.

An, & quænam indicia, & informationes requirantur ad capturam, & carcerationem iustam delinquentium maximè contra fidem?

REGVLA CXCIII.

25 Certum est, quòd nullus reus, nedum delinquens contra fidem possit regulariter iustè capi, & carcerari, nisi præcedenti-

26 bus legitimis Indicijs. Quænam autem sint legitima ad talem effectum, vt plurimum relinquitur arbitrio iudicis, seu Inquisitoris legibus scriptis, aut consuetudinarijs, ac receptis auctorum doctrinis, praxique loci regulato, attenta qualitate delicti, & personæ carcerandæ, ac recepta eorum informatione iudiciali, tametsi sine ista quandoque ad

27 carcerationem deueniri potest. Si verò denunciatus Inquisitori sit bonæ famæ, & delictum eius leue, non ita facile est capiendus,

28 & carceri secreto mancipandus. Tandem in casu hæresis ad capturam personę magnæ auctoritatis, valdè nobilis &c. nunquam proceditur inconsulta Sacra Congregatione Vrbis, nisi periculum fugæ, aut infectionis sit, vel præsumatur.

29 Patet omnino certitudo, de qua initio Regulæ, ex iure ipso l. nullus in carcerem, l. fin. vbi, Bartol. & Salicet. Cod. de exhib. & transf. reis l. nemo carcerem C. de exact. trib.

trib. lib. 10. l. 1. C. de execut. rei iudicat. & ex
alijs adductis à Doctoribus ad idem vt certum
ostendendum, quod ad capturam, & carcerationem
licitam debeant indicia legitima,
& sufficientia præcedere à Marsil. l. 1.
ff. de q. & l. penult. C. eodem, ac Clemen. 1.
de homic. à Glos. dict. l. penult. C de quæst.
& ab alijs pluribus, quod copiosè citat, & se-
30 quitur Rojas par. 2. de heret. num. 2. Quod
si, respectu cuiusuis delinquentis hoc ita se
habet, quãto magis so habebit respectu eius,
qui deliquit contra fidem Catholicam? ob
rationem efficacem in proœmio præsentis capitis
adductam, quod captura, & carceratio
in officio sanctæ Inquisitionis secundum
communem æstimationem hominum reo capto,
& carcerato, magnam irroget infamiam,
traduntque hanc doctrinam, vt certam præter
alios Eymeric. par. 3. Direct. num. 73. &
ibi Peña Comment. 17. Martinus del Rio disquis.
magic. lib. 3. sec. 3. vers. Ad assumendas,
& Farin. dict. q. 27. n. 111.
31 Hinc infero ex mente eorumdem Marsil. &
Farin. locis citatis, Fran. Cas. in tract. de tormen.
c. 9. tit. de captura, & carceratione n. 231
Anan. Gemin. Atet. quos allegat ipse Marsil.
in tract. de bann. verb. carcerati num. 24. esse
iniustam, & illicitam capturam, & carcerationem,
quando fit, aut decernitur à iudice,
seu Inquisitore de facto, ex abrupto,
aut ex propria cetuice, non seruato ordine
iudiciario, id est, vt declarat idem Farin. nullis
præcedentibus indicijs, vel præcedentibus,
sed non legitimis, possitq; reus de iniustitia,
& nullitate carcerationis opponere,
sicut alibi cum eodem del Rio de nullitate
Inquisitionis diximus ob defectum Indiciorum.
32 Nihilominus apposui consultò in Regula
particula, *Regulariter*, limitatiuam; quia
aliquando ex indicijs, sed non legitimis, nec
sufficientibus, si sit periculum fugæ delinquentis,
licitum erit iudici, seu Inquisitori ad eius
Capturam, & Carcerationem statim deuenire.
Tenent à fortiori aliqui Doctores, vt
Angel. in l. apud Labionem §. quæstionis, ff.
de iniur. Alexand. in l. Sacrilegij, verb. capi,
ff. ad l. Iuliam, pecul. Boss. in tit. de captura
num. 2. Paul. de Castr. in Cons. 328. num. 1.
33 lib. 2. & alijs, quos citat, non tamen sequitur
Farin. dict. quæst. 27. num. 115. absolutè
defendentis in criminalibus quandocumque
posse iudicem causam inchoare à captura,
& carceratione, etiam nullis præcedentibus
indicijs, sed in hoc nequaquam vllo modo
eis assentimur, cum oppositum, vti certum
tradiderimus.
34 Præsens tamen limitatio inde efficacitet ostenditur,
quia tametsi ex sola querela partis
læsæ in quouis crimine, siue graui, siue
leui, nunquam debeat iudex decernere capturam,
& carcerationem contra querelatum,
etiam vilis conditionis secundum communem
sententiam, teste Farinac. ibidem
35 num. 128. At si de huius fugæ periculo constet
ipsi iudici, & pars querelans se obliget
de reficiendo damna, & interesse in casu non
verificatæ querelæ, potest eam decernere,
quod sustinent, & meritò citari Angel. Alex.
Bos. Paul. de Castro, ac alij; ergo, si ad instantiam
partis, pro satisfactione, & bono
eius licitum est tunc ad capiendum, & carcerandum
querelatum procedere, magis licebit
pro satisfactione, ac bono communitatis,
& multo magis pro defensione, ac bono
fidei Cathol. quemuis reũ maximè delinquẽtem
cõtra ipsam fidem præcedentib. indicijs,
sed non sufficientib. nec legitimis, confestim
capere, & carcerare, si innotescat iudici, vel
Inquisitori, aut sit fundata præsumptio de
periculo illum aufugiendi, vel latitandi.
36 Est autem illud valdè controuersum inter
Doctores, quænam sint legitima, & sufficientia
indicia ad effectum capiendi, & carcerandi,
quemcumque reum, præcipuè delinquentem
contra fidem? in octo classes, siue
sententias diuersas eos diuisos copiosè refert
Farin. dict. quæst. 27. à num. 117 vsq. ad 133.
ad quem pro eis perspiciendis, & perscrutan-
37 dis curiosum lectorem remitto, nos ne nimis
diffundamur, ac tædiosas pericrutatione,
quam necessariam minorem, ac magis iuri consonam
amplectimur, nempè esse id relinquẽdum
arbitrio iudicis, seu Inquisitoris, in perpensa
quantitate delicti, ac personæ delinquẽtis,
ac perpẽsis alijs circumstãtijs, decernat,
an ad capturam, & carcerationem illius, ac
qualem adsint sufficientia, & legitima indicia.
Textus est principalis, qui videtur facere
pro hoc clarè in l. 1. ff. de custod. & exhibi-
38 tion. reor. ibi: De custodia, inquit Vulpianus,
reorum proconsul æstimare solet, vtrũ
in carcerem recipienda sit persona, an militi
tradenda, vel fideiussoribus committenda,
vel etiam sibi. Hoc autem, vel pro criminis,
quod obijcitur qualitate, vel propter honorem,
aut propter amplissimas facultates, vel
pro innocentia personæ, vel pro dignitate
eius, qui accusatur, facere solet: hæc ibi,
ex quo textu optimè deducunt doctrinam
traditam Iulius Clar. in pract. §. Ad finem
versiculi, Farinacius vbi supra, num. 126. &
alij multi.
39 Verum debetc esse regulatum dictum arbitrium
iudicis, aut Inquisitoris legibus scriptis,
vel consuetudinarijs, ac receptis auctorum
doctrinis, praxique loci (quod sequitur
in Regula) vti omnino verum tradunt
idem Farin. num. 127. & Martin. del Rio disquis.
magic. lib. 5. sec. 3. vers. constat tertio,
vbi initio section. cum Bruno tract. de indic.
2. par. q. 6. num. 4. & cum Bos. tit de inquisit.
num. 61. benè aduertit per sequentia verba,
40 Constat, inquit, eo clariora, & verisimiliora,
propinquiora requiri indicia, quo actus iudicialis
maioris præiudicij fuerit reo; vt ad cõdemnationem,
quam ad torturam, ad torturam,
quam ad capturam, ad capturam,
quam ad Inquisitionem; hoc suadet naturalis
æquitas, & receptum est communi consuetudine,
ita ille, cuius aduertentia, etsi
vniuersalis sit pro quibusuis actibus indicialibus,

libus, peculiariter tamen conducit pro præ-
senti capturæ, & carcerationis reorum, vt eas
possit iudex, seu Inquisitor ex indicijs de-
cernere, suumque arbitrium modo dicto re-
gulare.
41 Dixi in Regula, *Vt plurimum*, qua parti-
cula excipio casus, in quibus non pendet ex
arbitrio Iudicis, seu Inquisitoris, sed suppo-
nitur, vt certum, quod possit licitè, imò quod
debeat procedere ad capturam, & carcera-
tionem reorum, vel delinquentium contra
fidem, vt quando crimen per notoreitatem,
vel per testes est plenè, aut plusquam semi-
plenè probatum, aut sunt indicia adeo vr-
gentia, & vehementes suspiciones, vt suf-
ficiant ad condemnationem. ita Eymeric. 3.
par. Direct. num. 73. ibi, Peña Comment. 17.
42 & Farin. de hæresi quæst. 185. §. 1. n. 7. Item
quando adsunt indicia sufficientia ad tortu-
ram secundum eundem Farin. dict. num. 7. &
Sousam lib. 2. Aphoris. cap. 26. num. 12. Ratio
est, quia, vt paulo ante diximus cum del Rio,
maiora requiruntur indicia ad condemnan-
dum, & torquendum, quam ad capiendum,
& carcerandum delinquentem, ergo vbi ad-
sunt legitima, & sufficientia ad condemna-
tionem, vel torturam, à fortiori aderunt cer-
tò absque arbitrio Iudicis, aut Inquisitoris
ad capturam, & carcerationem; ergò ad ip-
sam tunc procedi potest, & debet.
43 Sequitur agendum de informatione iuridi-
ca indiciorum à iudice, seu Inquisitore in
scriptis, siue actis processus redigenda, priuf-
quam ad capiendum, & carcerandum reum,
maximè delinquentem contra fidem Catho-
licam procedat, prout consuetudo, & com-
munis praxis cuiusuis Tribunalis obseruat,
& tradunt omnes, præcipuè Marsil. in pract. §.
Constante num. 11. vers. redeundo modo ad
propositum Clar. in pract. quæst. 28. vers. scias
autem. Farin. dict. quæst. 27. num. 130. & Sou-
sa vbi supra num. affirmantes ex sola infor-
matione indiciorum extraiudiciali non re-
dacta per Notarium, aut æquiualentem Mi-
nistrum in scriptis, nequaquam ad delinquē-
tium capturam, & carcerationem esse deue-
niendum, quod si ex ea deueniatur, fore illi-
citam, & iniustam.
44 Nihilominus quandoque ex sola informa-
tione extraiudiciali licitè capi, & carcerari
potest reus, concurrentibus certis conditio-
nibus: primò quod delictum sit graue, & e-
norme. Secundò quod imputatus sit suspe-
ctus de fuga, & quod aufugiet, dum infor-
mationes recipiuntur in actis, periculum
45 innotescat. Atque has duas tantum condi-
tiones assignat Clar. loco citato; sed merito
addunt tertiam Farin. & Sousa ibidem, nem-
pè si iudex, seu Inquisitor sit certus, quod
post capturam, & carcerationem venient te-
stes ad se examinandum.
46 Peculiariter autem in materia sola sancti Of-
ficij duo supersunt nobis expendenda: Pri-
mum quid si persona denunciata Inquisitori,
sit bonæ famæ, & opinionis, ac crimen eius
sit leue, puta confectio sortilegiorum sim-
plicium, aut prolatio propositionum non hæ-
reticaliū, sed malè sonantium; aut scandalum
gignentium? Respondeo breuissimè, quam-
uis adsint legitima, & sufficientia indicia ad
capturam eius, & carcerationem, nequaquā
esse ita facilè capiendam, & secreto carceri
mancipandam, sed poterit vocari ab Inqui-
sitore, & interrogari iudicialiter, ac assigna-
ri ipsi locum, vt domum propriam, vel Mo-
nasterium, a quo nequeat recedere, dum cau-
sa secretò tractatur, & expeditur. ita Rojas
de hæret. par. 2. assert. 1. num. 19. Peña 3. par.
Direct. Comment. 31. vers. Dixi quandoque.
Farin. de hæresi quæst. 185. §. 1. n. 7. & Sousa
vbi supra num. 9. & 13. estque hęc doctrina
valde consona æquitati, & rationi; quia ca-
ptura, & carceratio in Tribunali maxime
sanctæ Inquisitionis magnam irrogat infa-
miam, ergo abstinendum ab eis, saltem ex
parte quoties delictum est leue, & imputatus
de eo bonæ opinionis, & famæ.
47 Quid item quando denunciatur Inquisito-
ri crimen graue, seu enorme, vt manifestæ
hæresis, aut apostasiæ a fide, & persona de-
nunciata est magnæ auctoritatis, seu præ-
eminentiæ? ergo &c. Si denunciatus sit Epis-
copus, seu æquiualens, vt Inquisitor, aut præ-
eminentior, iam huic dubio responsum a no-
bis Regulis 28. 29. & 30. c. 3. lib. 1. vbi dixi-
mus circa hos esse immediatè consulendum
Summum Pontificem; vide reliqua ibi tra-
48 dita, ne frustra actum agamus. Circa alios
magnæ auctoritatis, viros nobiles, incor-
ruptæ vitæ, aut litteris conspicuos, siue se-
culares, siue Religiosos, concordant inter se
Doctores, præcipuè Peña 3. part. Direct. Cō-
ment. 108. vers. si persona delata, Farin. de
hęresi quæst. 185. §. 1. num. 7. & Sousa dict.
cap. 26. num. 18. quod similes non sint capiē-
di, nec carcerandi, nisi prius consulatur sa-
cra Congregatio sancti Officij Vrbis, vel
respectiuè supremus Senatus Inquisitionis
Hispaniarum, summario indiciorum trans-
49 misso. Excipitur tamen ab eisdem Docto-
ribus casus, quod possint statim capi, & car-
cerari præcedentibus legitimis indicijs, quā-
do periculum fugæ, vel infectionis maioris
sparsis erroribus inter personas simplices,
adest, vel cum fundamento præsumitur.

Vbinam delinquentes maximè contra fidem capi, & carcerari possint? Et an aliquando hæreticus, vel infidelis gaudeat Ecclesiæ immunitate?

REGVLA CXCIV.

50 QVouis in loco profano, sed non in sacro
potest fieri captura quorumcumque
reorum; exceptis aliquibus exprimendis, ex
vi iuris immunitate Ecclesiæ non gaudenti-
bus, ac proinde vbilibet, etiam in ipsa lici-
51 tè capiuntur. Inter istos autem meritò, &
principaliter numerantur non solum hæreti-
ci, & apostatę formales, sed etiam suspecti
de

42 de fide, & proferentes blasphemias. Imo
Iudæis, & quibusuis infidelibus non suffraga-
tur immunitas Ecclesiæ, si ad eam fugiant in
casibus, in quibus Inquisitores contra ipsos
procedere possunt; secus in alijs casibus pro-
babiliter, maximè si verè, & non simulatè
43 velint fieri Christiani. Carceratio item vbi-
que exequi valet, nõ sunt verò omnibus reis
æquales carceres assignandi, sed grauiores,
vel minus graues pro personæ, & delicti qua-
litate, potest tamen carceratio esse iniusta ex
nimio rigore loci.

44 Esset sine dubio extra chorum saltare, si de
tota materia immunitatis Ecclesiæ ratione
loci ex professo hic agere vellemus; vnde
pauca à nobis, vel leuitèr attingenda ex plu-
ribus, quæ circa eam à Doctoribus præcipuè
nostri temporis copiosissimè hinc inde discu-
tiuntur, vt particularia ad sanctum Officium
45 spectantia faciliùs discutiamus. Primò extra
controuersiam est, quòd pro criminalibus,
de quibus nunc agimus; in quolibet loco
profano licitè possint delinquentes appre-
hendi, etiam in propria domo, Glos. in l. ne-
mo, ff. de reg. iur. Bald. in l. sed etsi, ff. de in ius
vocand. Angel. Alex. & Ias. in l. plerique eod.
tit. Mart. in tract. de citat. real. num. 24. & cum
alijs ab ipso adductis Farin. in prax. quæst. 27.
nu. 92. Qui nu. 93. & 94. cum Iodoc. in pract.
cap. 15. tit. de citat. real. num. 17 benè addit
posse executores capturæ ad effectũ capien-
di domi existentem frangere ostium, & fene-
stras, etiam quod à iudice ad id specialem li-
centiam non habuerint, nam qui generalitèr
birroarijs committit capturam, censetur cõ-
mittere, seu concedere omnia ad eius effe-
ctum requisita.

46 Quin etiam pro ciuilibus, tametsi ex vi iu-
ris scripti nullus debitor in sua domo, seu ha-
bitatione capi possit, vt ad carceres duca-
tur. patet ex l. Nemo de domo sua, ff. de reg.
iur. & l. plerique ff. de in ius vocan. traduntq;
communiter Iurisperiti, vt Boer. decis. 130.
num. 4. Ferr. caut. 22. & Maria. in tract. de cit.
in 6. art. in 5. ampliat. extendentes etiam ex-
pressè ad domum, quæ non est propria debi-
toris capiendi, sed conducta, vel ei concessa
47 ad habitandum. Nihilominùs ex vi con-
suetudinis valdè vniuersalis, & receptę talis
debitor capi licitè potest, tàm in propria do-
mo, quam in alio quouis loco profano. Ita
ex praxi quotidiana aduertit benè Farinac.
d. q. 27. num. 91. ex mente aliorum.

48 Similiter extra controuersiam est, in loco
sacro e contra non posse licitè capi delinquẽ-
tes, quòd si capiantur, & carceribus manci-
pentur contra Ecclesiæ immunitatem, huius-
modi captura, & carceratio non solum erit
iniusta, & illicita; sed etiam statim relaxan-
da, reducendo carceratos ad loca, vbi gau-
dent immunitate, constat ex iure diuino.
exod. cap. 21. ibi: Constituam tibi locum, in
quam fugere debeas: & filijs Israel delinquẽ-
tibus sex ciuitates ad eorum refugium assi-
gnatæ fuerunt, Iosuæ cap. 20. & Deuter. c. 19.
Ex iure item ciuili l. præsenti in princ. C. de
his qui ad Eccl. confug. ex iure tandem ca-
nonico cap. sicut antiquitas 17. quęst. 4. cap.
de raptoribus, 36. q. 1. & cap. inter alia de
immunit. Eccles. ac nouissimè ex Concil. Tri-
dent. sess. 5. cap. 20. de reformat. & clariùs ex
constitutione Gregorij XIV. incip. cũ alias,
per quam facultates omnes prius concessæ à
Sede Apostolica, extrahendi quoscumque
delinquentes ex locis sacris, aut alijs immu-
nitate Ecclesiastica gaudentibus, prorsus re-
uocantur.

49 Aliquos tamen casus dicta Gregoriana ex-
cipit, quos conuenientius erit proprijs ipsius
verbis hic exprimere. sic habent §. 3. (Vt lai-
cis, inquit, ad Ecclesias, locaque sacra, & re-
ligiosa prædicta confugientibus, si fuerint
publici latrones, viarumque grassatores, qui
itinera frequentata, vel publicas stratas ob-
sident, ac viatores ex insidijs aggrediuntur,
aut depopulatores agrorum, quiue homici-
dia, & mutilationes membrorum in ipsis Ec-
clesijs, earumque Cœmeterijs committere
non verentur; aut qui proditoriè proximum
suum occiderint, aut Assasinij, vel hæresis,
aut læsæ Maiestatis in personam ipsiusmet
Principis rei, immunitas Ecclesiastica non
50 suffragetur) ita ibi: & statim iniungitur
Superioribus, aut Præpositis locorum sacro-
rum, vt ad requisitionẽ Curiæ secularis præ-
dictos reos ad ipsorum Ecclesias, seu loca
immunitatis confugientes ei consignẽt absq;
nota irregularitatis, aut alicuius censuræ.
51 Atque additur ibidem, non esse licitum mi-
nistris secularibus illos extrahere ex talibus
locis sine expressa licentia Episcopi, aut eius
officialis, cum interuentu personæ Ecclesia-
sticæ, ab eo deputatæ (etiam si sint extra-
hendi ex Ecclesijs, aut locis regularium) vbi
clarè apparuerit dicta commisisse crimina.
52 Quod si sit dubium circa hoc, reponendi sũt
dicti rei in carceribus Episcopi sub custodia
opportuna, dum per hunc iuridicè resolui-
tur dubium, & cognito quòd commiserint, de
mandato ipsius tradendi sunt Curię seculari.
Vide copiosius hæc in dicta Bulla.

53 Circa crimen hęresis sic in eadem Grego-
riana infra §. 6. subiungitur. De crimine verò,
inquit, hæresis cognitio ad forum Ecclesia-
sticum (scilicet ad Tribunal Sancti Officij)
tota pertineat, neque in ea Curia secularis,
54 se quoquomodo intromittat. Quod autem
hæreticis, & apostatis non suffragetur vlla-
tenùs immunitas Ecclesiastica, & consequẽ-
ter, quod in quouis loco quantumuis sacro
ab Inquisitoribus, seu de mandato eorum
capi, & carcerari possint, præter dispositionẽ
Constitutionis Gregorianæ, vt patet ex prio-
ri clausula eius tradita, fuerat iam prius ex-
pressè constitutum à Papa Ioanne XXII. per
Bullam incip. Ex parte vestra & in l. 1. C. de
his qui ad Eccles. confug. & tradunt cum Ar-
chid. in cap. vt Inquisitionis de hereticis in 6.
Abb. in cap. Inter alia num. 23. de immunit.
Eccl. & cum alijs Syluest. verb. immunitas. 3.
quęst. 3. & Rojas sing 93. num. 3. qui sic effi-
caciter probat, quia si delinquens in Ecclesia

hac

hac immunitate priuatur c.fin. de immunit. Eccl. à fortiori qui contra Ecclesiam delinquit, pront est hæreticus, vel apostata.

55 Dixi extendendo non solum hæreticos, & apostatas formales, sed etiam suspectos de hæresi, aut apostasia, & proferentes blasphemias, uempè hæreticales, priuari beneficio immunitatis Ecclesiæ, ac posse vbilibet capi, & in Sancto Officio carcerari, ob dictam rationem, quia peccant contra Ecclesiam. Atqi hanc extensionem adducunt Farinac. de immunit. Eccl. cap. 13. num. 175. & Sousa lib. 2.

56 Aphoris. cap. 26. num. 29. Decian. vero crim. quæst. 28. num. 67. & 73. extendit, teste Sousa, ad proferentes blasphemias etiam non hæreticales, sed non video, quo fundamento, cū istę non spectent ad Sanctum Officium, & stādo in terminis Constitutionis Gregorianæ, in locis vbi ea fuit acceptata, tantum illi delinquentes priuentur immunitate Ecclesiæ, qui in ipsa expresssi sunt, & non alij, vt benè post alios, quos citat, tradit Diana 1. par. tract. 1 resol. 2.

57 At ex vi iuris antiqui aliter se res habet, ita vt quicumque in ipsa Ecclesia quouis modo grauitèr deliquerit (excipe contra fidē) gaudeat eius immunitate: ita noster Gambacurta lib. 5. c. 18. Suarez de Religion. tom. 1. tract. 2. lib. 3. cap. 11. nu. 6. Barbos. in Collect. tom. 1. lib. 3. tit. 49. c. 10. n. 4. & alij. Hinc Sousa

58 loco citato num. 30. ait Sodomitæ non suffragari Ecclesiæ immunitatem, & 31. addit idem dicendum de Clerico, qui extra Ecclesiam crimen sodomiæ committit, non reddit rationem huius sui additamenti nec ideo credo de Clerico id affirmat, quòd in Regno suo Lusitanię, sicut in alijs Regnis Hispaniæ, vt iam alibi tradidimus, crimen sodomię spectet ad iurisdictionem Inquisitorum, quia idem affirmare debuisset de quouis laico sodomiam committente, vti re vera ex hoc capite affirmandum iudico, & non de solo clerico. Quare additamentum Sousæ non video qua ratione fundari possit.

59 Sed quid de Iudęis, ac Paganis, si ad Ecclesiam, seu loca immunitatis confugiant? controuersum est hoc aliquātulum inter Doctores, ex his in fauorem ipsorum nonnullis affirmantibus, quòd gaudeant immunitate Ecclesię; nonnullis è contra negantibus.

60 Equidem pro casibus, in quibus Inquisitores contra illos procedere possunt, sine dubio pars negans vti vera, & mihi omnino certa amplectenda est; idque in fauorem fidei, sicut enim delinquentes quouis modo contra ipsam ex fidelibus baptizatis, ac suspecti de ipsa sub particula, *hæreticis*, per constitutionem Gregorianam expressā comprehenduntur, eo quod iurisdictioni Inquisitorum subsunt, pari modo erunt sub ea comprehensi quicumque ex infidelibus non baptizatis eidem iurisdictioni subiecti. Hanc partem in primis amplectuntur omnes, qui dictos Iudæos, Paganos, & Saracenos omninò priuilegio immunitatis priuant, vt Glos. in l. 1. C. de his, qui ad Eccl. confugiunt, & Glos. in Authen. de mand. Principis Abb. in cap. inter alia nu. 6. de immunit. Eccl. Couar. variar. resol. lib. 2. cap. 20. num. 11. & Farinac. cum alijs multis ab ipso citatis in praxi q 28. num. 68.

61 Verū in alijs casibus, seu criminibus (excipe de quibus in d. Constit. Gregor. IV.) Iudæos & Paganos ad Ecclesiam confugientes probabilius est gaudere immunitate eius, maximè si verè, & non fictè fidem Catholicam, & baptismum suscipere velint, ita tenent Innocen. & Hostien. in dicto cap. inter alia, Turrecremat. in cap. definiuit num. 1. 17. q. 1. Sylueft. in Summ. verb. Immunitas 2. nu. 2. Suarez de statu Relig. lib. 4. cap 10. num. 9. et præter alios Azor. instit. moral. par. 2. lib. 9. cap. 9. quæst. 9. vers. si quæras, et vers. quid de Pagano, qui inde probat, quia in cap. Inter alia, prædicto, generatim constituitur, vt confugientes ad Ecclesiam, ab ea defendantur: at vbi ius non distinguit, nec nos distinguere

62 debemus. Quæ ratio efficaciter à simili ostēdit exceptionem propositam per parenthesim, quia in d. Gregoriana generatim disponitur, vt publici latrones, viarumque grassatores, et alij delinquentes ibi excepti nullo modo Ecclesiæ immunitate fruantur: at vbi Constitutio Pōtificis non distinguit, nec nos distinguere debemus, ergò Iudęis, vel Paganis, publicis latronibus &c. ad Ecclesiā confugientibus, ex vi Gregorianę Constitutionis, vbicumque hæc fuit vsu recepta, nullatenùs illius immunitas suffragatur. ita à fortiori tenent Glos. Abb. Couar. et Farinac. locis citatis, qui ipsos absolutè priuilegio immunitatis priuant.

63 Tandem quamuis carceratio delinquentium præcipuè contra fidem vbique executioni mandari possit, ex nimio tamen rigore, seu angustia loci, et arctatione vinculorum continget aliquando, vt fit iniusta, et illicita, eo quòd carçer non ad pœnam, sed ad custodiam, maximè, vt de eo nunc agimus, institutus est secundum l. aut damnum § solēt, ff. de pœnis, et ibi Commentatores Anton. Gomez variar. resol. tom. 3. cap. tit. de capt. reor. num. 6. et cum multis alijs ab ipso adductis quæst. 27. num. 95. Farinac.

64 Vnde vt iusta sit carceratio, et debita, ex circumstantia loci, in quo reus carceratur, et manicarum, seu vinculorum, quibus in eo astringitur, attendi debet ad qualitatem delicti, et conditionem personarum delinquentium, vt grauiores, vel minus graues carcerationes in eis exequantur, vt docent Peña 3. par. Direct. Comment. 108 et Sousa lib. 2.

65 Aphor. cap. 26. num 19. Qui num. 26. eum Farinac. de hæresi quęst. 185. §. 1. num. 7. benè addit, si captus præsumptus reus contra fidē censeatur statim inculpabilis, aut leuitèr tantùm deliquisse, sub fideiussore, aut si hunc non habet, sub iuratoria cautione relaxari posse, quòd domum, vel Ciuitatem habeat pro carcere &c. atque hęc de circumstantia loci.

Quid de circumstantia temporis? an in quouis delinquentes, maximè contra fidem capi, & carcerari possint, ac debeant? vel secus?

REGVLA CXCV.

66 TAmetsi in Ciuilibus debitores diebus
festis, seu feriatis capi, & carcerari li-
cite nequeant, nisi sit periculum de eorum
fuga: in criminalibus tamen pro delictis ma-
gnis, & grauibus quolibet die feriato captu-
ra, & carceratio delinquentium iustè exequi
valet; imo erit licita, & iusta, etiamsi illa
sint leuia, quando adest dictum periculũ fu-
67 gæ ipsorum. Prædicta autem doctrina ma-
ximè locum habet in criminibus contra fi-
dem, & ad denunciatos de eis quocunque
tempore quantumuis sacro, & feriato capiē-
dos, & carcerandos statim deueniri potest,
68 Sed sæpius etiam debet ob idem periculum
fugæ, aut latibuli, vel aliorum inconueniē-
tium formationem processuum iuridicam in
Sancto Officio valdè impedientium.
69 Constat clarè prima pars Regulæ, quod
ratione temporis feriati sit in ciuilibus in-
iusta, ac indebita captura, & carceratio ex
textu celebri, in l.final. C.de ferijs, quæ sic
incipit: *Dies festos Maiestati altissimæ de-
dicatos, nullis volumus voluptatibus occu-
pari, nec vllis exactionũ vexationibus pro-
phanari. Dominicum itaque diem ita sem-
per honorabilem decernimus honorandum,
vt à cunctis executionibus excusetur &c.*
Atque ibi communitèr expositores, quos se-
quitur Paris.de Put.in tract. de Syndic.verb.
captura cap.5.num.6. & tradit Bald. in tract.
70 de carceribus cap.1. num.6.& 9. Vbi id ex-
tendit ad dies feriatos inductos pro vtilita-
te hominum, vt messium, & vindemiarum, cũ
hoc tamen discrimine, quod in illis ad vti-
litatem hominum assignatis facilis fit renũ-
ciatio, & statutum in contrarium sæpe locum
habeat, non sic in illis, de quibus in d.l.fin.
ad honorem Dei præscriptis.
71 Quamquam in Vrbe, teste Farinac.in praxi
quæst.27.nu.106. necessarium fuit, vt Pius V.
sanct.mem.per Constit. peculiarem talis l.ex
C.de ferijs dispositionem renouaret, quæ iam
in desuetudinem abierat.
72 Sed meritò excipitur casus, quòd possit
debitor ad instantiam partis die feriato lici-
tè carcerari, si sit præsumptio fundata de e-
ius fuga, vel latibulo. ita Glos. in d.l.fin. in
verb.fideiussionis ibi: Nisi timeatur de reces-
su &c. Bald.in l.qui bonis cesserint C.qui bon.
ced.poss. & in l.neminem in iudicio, C.de
exhib.& transm.reis. Couar.varia. resol.lib.2.
cap.20. num.14. & cum alijs ab ipso relatis.
73 Farinac.d.q.27.nu.107. Addens benè n.108.
ex Marsil.in tract.de bannit. verb.capti n.31.
Ias.in l.si fideiussor, ff qui satisd.cog.& Felin.
in cap.significauerunt n.3.extra de iud.quòd
debitor ob dictum periculum, vel alias iam
captus non debeat in die feriato arrestari,
seu sequestrari, quia sic creditor manet tu-
tus, & talis arrestatio, seu sequestratio in
diem non feriatum differri possit.
74 Quoad criminalia verò aliter se res habet,
si enim delicta sint grauia, & enormia, con-
cors est omnium Doctorum sententia, quòd
quibusuis diebus etiam feriatis possint de-
linquentes capi, & carcerari, argumento tex.
in l.nemo deinceps C.de Episc. audien. sicq;
in praxi seruatur, & introductum fuisse asse-
rit Conrad. in pract. tit. de captura, num.8.
ob publicam vtilitatem, quia scilicet valdè
interest communitati delicta puniri. Ita cum
eo, cum Bald.in tract.de carcer.cap.1. nu.9.
& cum alijs ab eo adductis Farinac. d.q.27.
num.109.
75 Secùs tamen erit, si delicta sint leuia, ex
mente eorumdem, præcipuè Bald.loco cita-
to, qui inde probat sumpto argumento à pa-
ritate rationis ex d.l.nemo deinceps. C.de
Episcop.aud.quia si carcerati, vt ibi disponi-
tur, pro leui delicto adueniente tempore
Paschali relaxandi sunt, necessario etiam se-
quitur, quòd nec suspecti de simili leui deli-
cto, tempore paschali, aut alio feriato non
76 debeant carcerari. Quamquam hoc adhuc
benè limitat Farinac. ibid.nu.110. cum eod.
Bald.etiam ob delictum leue, seu non ita gra-
ue esse capiendum, & carcerandum delin-
quentem in die feriato, quando est pericu-
lum, ne reus aufugiat; quòd à fortiori osten-
dit efficacitèr, quia si debitor suspectus de
fuga potest in die feriato, vt diximus, carce-
rari, multo magis poterit quouis modo de-
linquens, si sit suspicio de eius fuga, cum pu-
blica vtilitas semper priuatæ sit præferenda.
77 Propter magnam autem grauitatem, ac
enormitatem criminis contra fidem, atque
ingentem perniciem ex eo Ecclesiæ Catholi-
cæ prouenientem, certissimum est secundum
citatos Doctores, & ex se manifestissimè pa-
tet, quòd ipsum committentes quouis die
feriato, etiam solemnissimo Paschatis, aut
Natiuitatis Domini non solum possint, sed
etiam debeant capi, & carcerari absque vlla
mora, maxime vbi est suspicio de fuga hære-
tici, vel apostatæ veri, vel præsumpti, vti sē-
78 per esse solet. Quod supra tradidimus, &
agens de tali captura, & carceratione ex mē-
te omnium docet Ant. Sousa lib.2. Aphoris.
cap.26.nu.15. Hæreticus, inquit, semper est
suspectus de fuga, & sic de facili incarceran-
dus, cum sufficienti tamen probatione. ita
ille.
79 Imo etiamsi non sit fugæ periculum, deuē-
niendum illicò ad capturam, & carceratio-
nem cuiusque inquisiti, seu indicati in San-
cto Officio, ne habito fortè odore de facta
denunciatione contra ipsum, abscondat li-
bros, vel scripturas, aut Instrumenta, quibus
magis indiciari, vel conuinci poterat, & ne
ex actu huiusmodi abscondendi, legitima
processus formatio impediatur, & alia in-
conuenientia sequantur ex dilatione captu-
80 ræ, & carcerationis. Has autem esse statim
executioni mandandas, quouis die quan-
tumuis feriato, inde à fortiori efficaciter

ostenditur, quia alij actus iuridici, vt receptio denunciationum, examinatio testium, constitutio reorum &c. in sancto Officio similibus diebus fiunt, & DD. Inquisitores in eis exercendis iugitèr sunt intenti, maximè in Tribunalibus Hispaniæ absque vllis ferijs sedentes quotidie per spatium sex horarum, vt supra Prolog. 11. num. 8. cum Simanch. cathol. instit. tit. 14. num. 16. tradidimus: ergò quanto magis actus capiendi, & carcerandi reos suspectos de fide tunc exerceri debent?

Quomodo captura, & carceratio reorum maximè pro causis fidei exequenda? & quid de petendo consilio ad earum executionem à Consultoribus?

REGVLA CXCVI.

81 Ad munus Promotoris fiscalis spectat, receptis iam denunciationibus, & indicijs sufficientibus, capturam, & carcerationem reorum à iudice, vel ab Inquisitore
82 instanter postulare. Facto autem decreto de aliquo capiendo, & carcerando, pro ipsius executione exhibendum est mandatum Capitaneo, vel ministro ad hoc deputato: & casu quo plures sunt simul capiendi, de singulis exhiberi debent singula mandata, quæ
83 singulorum processibus inserenda. Sed stylus circa hæc cuiusque Sancti Officij seruandus, quamuis verò valdè congruum, & conueniens censeatur, vt pro efformando dicto Decreto consilium Inquisitor à Consultoribus petat, ad id tamen non tenetur, & absq; eo efformare potest, imo aliquando expedit, si periculum sit in mora.

84 Quidquid sit quoad alia Tribunalia circa causas criminales, in quibus ad petitionem, & instantiam tum Promotoris fiscalis, tùm priuatæ personæ læsæ, aut eius affinis, vel procuratoris delinquentes capi, & carcerari solent, vt patet ex vsu quotidiano, & vniuersali, neque in hoc amplius ostendendo, vti non spectante ad nostrum institutum diutiùs
85 immorabor. In Tribunalibus tamen Sanctę Inquisitionis proprium valde est Promotoris fiscalis instare apud Inquisitorem pro captura, & carceratione delinquentium contra fidem; quod Ioan. Rojas 2. par. de hæret. assert. 1. num. 12. sic egregiè docet, in sacrosancto, inquit, Inquisitionis Officio mos iuri, atque rationi consonus viget, vt receptis testibus, propositionibusque qualificatis, Promotor fiscalis coram Inquisitoribus petat inquisitos comprehendi, & carceribus mancipari, vt animaduersione debita puniatur: hæc ille. Similiter Sousa d. cap. 26. numer. 16. Quando adsunt, inquit, sufficientes probationes ad capturam, petat fiscalis ab
86 Inquisitore, vt reus comprehendatur. Verum non solius fiscalis hoc proprium esse credo, sed ad Assessorem etiam pertinet, vbi est vsus huius ministri post acceptas denunciationes, & informationes Inquisitorem monere de dicta captura, & carceratione exe-
87 quenda. Imo absque huius monitione, & absque illius petitione ratione officij ad faciendum decretum talis capturę, & carcerationis ipsemet Inquisitor est deuenturus, suppositis sufficientibus indicijs.

88 De executione autem, seu de modo exequendi, optimè Peña 3. par. Direct. Comment. 108. super quęst. 59. vers. iam vbi, per sequentia verba: Iam vbi captura, inquit, fuerit decreta, mandatum de capiendo reo, exhibendum est ei ministro, qui ex consuetudine Sancti Officij reos capere solet, (vocatur communiter Capitaneus sancti Officij) idque mandatum subscribendum est ab In-
89 quisitoribus. Quod si plures personę fuerint eadem die, aut tempore capiendæ, de singulis singula mandata dabuntur: quę deinde singulorum processibus inserētur, vt de actibus huiusmodi, qui magni sunt ponderis, apertè constare possit: hęc ille, & ex eo compendiosius Sousa d. cap. 26. nu. 17.

90 Notat idem Peña vbi supra, vers. in primis verò alia huc spectantia ab vsu magis, quàm ab arte, & præceptis ipsius esse petenda. Atque clarius propè finem d. Comment. 108. per hæc verba: Hùc accedunt, inquit, plura alia, quę ex consuetudine ferè singulatum
91 Inquisitionum sunt petenda. Quæ notatio Peńę cum sit indefinita, & vniuersalis, de varijs potest intelligi spectantibus ad totam tractationem causarum Sancti Officij, diuersimodè aliquantulum in singulis eius Tribunalibus; sed præsertim circa modum capiendi, & carcerandi reos, attentis circumstantijs, & qualitatibus personarum, & locorum: stylus itaquè cuiusque sancti Officij seruandus est.

92 In nostro autem Tribunali sanctæ Inquisitionis Melitensi nonnulla sunt peculiaria, & propria ipsius, vt iam aliàs adnotauimus, & aliqua adduximus: nunc pro re pręsenti duo breuiter attingamus. Primum, (hoc fortè seruatur in alijs Tribunalibus Sancti Officij, sed neque Peña, neque alius, quod sciam, tradit) quod Capitaneus post executam capturam, & carcerationem alicuius inquisiti deponit iuridicè in Tribunali de modo seruato in tali executione indicatis circumstantijs loci, temporis, & personarum, atque Notarius hanc depositionem scriptam processui inserit.

93 Secundum est circa carcerationem inquisiti cuiusuis ex Religiosis Hierosolymitanis, & sufficienter indiciati, quod nunquam sit exequenda per Capitaneum, aut alium ministrum Sancti Officij, sed si delictum sit publicum, seu notorium, instandum ab Inquisitore apud Magnum Magistrum, vt illum nomine Sancti Officij in arce Sancti Angeli, vel Sancti Elmi carcerari iubeat per Magistrum scutiferum, ac per hunc quoties carceratus examinandus est, ad Inquisitorē adduci, & reduci; ita habetur in instructione pro Inquisitoribus fol. 6. tradita de ordine Sacræ Congregationis Vrbis, & seruata in

Archi-

94 Archiuo huius sancti Officij Melitensis. Pro decernenda vero dicta carceratione prohibetur omnino ab ipsa Sacra Congregatione per litteras ipsius 12. Martij 1608. ne cogatur Congregatio ex consultoribus coram
95 Magno Magistro &c. Si vero delictum fuerit occultum, prohibetur Inquisitori in dicta instructione, ne de tali carceratione tractet, sed misso transumpto informet Sacram Cōgregationem de casu occurrenti, & expectet ab ea responsū, ex quo sciet quid acturus sit.

96 Circa vltimam partem Regulæ est nonnihil dissidij inter scribentes, an teneatur Inquisitor circa decernendum in particulari capturam, & carcerationem alicuius, petere consilium à suis consultoribus? Non desunt, qui id affirment mordicus, præcipue illi esse videntur, qui obligationem ei iniungunt nō solum petendi consilium ab ipsis in causis fidei, sed etiam sequendi illud ad validitatem actus, seu sententiæ, vt tradidimus lib.1.c.5. Reg.41. ita præter ibi citatos Albertinum, & alios, Castrus Palaus tract.4.disp.8 pun.11. num.4.& inde videtur fundari eorum sententia quoad carcerationem, quia ex hac incipit prouenire magna infamia inquisito sancti Officij, ergo maturari debet ab Inquisitore sumpto consilio à Consultoribus.

97 Nihilominùs consequenter ad tradita à nobis in dicta Regula 41 resoluimus modo nō esse obligationem Inquisitori petendi tale consilium; quamquam valdè congruum, & rationabile est, vt petat. Ita docent Peña 3.par. Direct. Comment. 17. Sousa lib.2. Aphoris.cap.26.num.16.& post eos Antoninus Diana par.4. Resol.tract.7.resol.38. vbi affert in confirmationem Instruc. Toletanam anno 1561. num.3. per hæc verba Hispanicæ
98 linguæ. *Los Inquisidores vista la informacion iuntamente, y no el vno sin el otro, si estuuieren ambos presentes acuerden la prision, y pareciendoles mas iustificada se comunicasse con los Consultores de aquella Inquisicion, si breuamente se pudiere hazer, y pareciere a los Inquisidores conueniente, y necessario*, ita ibi.

99 Ex apparet clarè arbitrio Inquisitorum relinqui, consonatque textus in cap. vt commissi de hæret. in 6. vbi conceditur facultas Inquisitoribus petendi consilium à peritis, seu Consultoribus, prout expedierit, ergò si non expedit, haud debet peti. Atque secundum hanc moderationem intelligendus est alter textus in cap.finali, §.iubemus eodem titulo, vbi absolutè iniungitur Inquisitoribus, vt vocent Consultores, & ab eis consi-
100 lium petant. Equidem aliquando non expedit, sed nec potest, quia est periculum in mora vocandi Consultores, & expectandi consilium eorum. Vnde prudens, & doctus Inquisitor, qualis supponitur, oportet per se ipsum decernat carcerationem, & exequatur.

Carceratio delinquentium, maxime contra fidem, quandiu continuanda? quid de dando eis Confessario? & an ob audiendum Missam, vel diuina officia &c. illa interrumpi possit?

REGVLA CXCVII.

101 QVicumque delinquentes iam capti tandiu in carceribus à iudicibus competentibus retineri debent, quandiu causæ eorum, vel per liberationem omnimodam, cognita innocentia, vel per aliquam condem-
102 nationem expeditæ non fuerint. Hoc tamen in causis fidei multo strictius seruandū, ita vt carceratus in sancto Officio ex vno cubiculo in aliud non sit facilè transferendus, nisi ex causa infirmitatis, aut alia vrgenti.
103 Dum talis item carceratus ægrotat, imo dum sanus est, si confessarium petat, conce-
104 di ei debet seruatis seruandis: Verum ad audiendum sacrum, aut diuina officia &c. nequaquam è carcere extrahendus, sed continuanda carceratio, donec causa expediatur.

105 Continuatio carcerationis respectu cuiusuis rei inquisiti in quouis Tribunali quousq; à iudice sententia condemnatoria, vel liberatoria proferatur, adeo iuri, & rationi consona est, vt etiamsi carceratus præsumptus reus, sit verè innocens, talisque à iudice ipso reperiatur, si tamen prius carcerationem ex se interrumpere, fugamque arripere tentet, siue cum executione, siue absque ea, adhuc pro hoc delicto punietur, vt patet ex l.in eos, ff. de custod.reor. ibi quamuis innocentes ex eo crimine inueniantur, propter quod impacti sunt in carcerem, tamen puniendi sunt: nempè, propter ruptam carcerationem, & tentatam fugam, de quibus in eo textu, & tradit cum Albert. ibi in Summario dict.l. & numer.1. vers. aut innocens, Mascard. de probat. lib.1. concl.266. num.4. & cum alijs Farinac. in prax. quæst.30. numer.35. sed de fuga, & ruptione carcerationis dicemus Regula sequenti, nunc de obligatione hanc continuandi, maximè ex parte iudicis agimus. Nec immorandum nobis amplius in ostendenda ea in communi cum per se pateat.

106 Solum in particulari vnum verbum circa continuationem carcerationis respectu inquisiti in sancto Officio: quam adeò strictam, seu strictè continuatam volunt Doctores, præcipuè Peña dict. Comment. 108. vers.in primis verò, & Sousa loco citato numer.21. vt nullus de vno cubiculo ad aliud sit facilè transferendus, & multo minus ad aliud, in quo cum similibus reis associetur, quia ex tali translatione, vt experientia cōpertum est, magna proueniunt inconuenientia, præcipuè quod vincti sibi inuicem manifestent, quæ ibi, aut in constitutis præcedētibus circa ipsos gesta sunt; hincque fit, vt in constitutis sequentibus contingat variatio,

107 vel reuocatio confessionis iam factæ. Quę
doctrina Peńę, & Sousæ valde mihi placet,
de non transferendo reum carceratum pro
causa fidei de vno cubiculo in aliud, etiam
vacuum absque alterius iuncti, cum eo asso-
ciatione, vt loquitur absolutè Sousa, ob hanc
rationem, quia sic reus tędio carcerationis in
eodem semper cubiculo arcto, & parùm lu-
minoso inducitur tandem ad manifestandos
108 proprios errores Inquisitori. Verùm dicta
doctrina moderanda est, quod nō habeat lo-
cum in casu grauis infirmitatis, ac alterius
causæ vrgentis, cum hæc moderatio sit con-
formis iuri naturali, vt ex se constat.
109 De eo quod sequitur in Regula circa coce-
dēdum confessarium necne carceratis in Tri-
bunali sanctæ Inquisitionis ægrotantibus, vel
etiam sanis, agunt ijdem Peña 2. part. Direct.
Comment. 25. & Sousa dicto cap. 26. post Si-
111 mancam cathol. instit. tit. 16. numer. 30. Qui
tunc solum affirmat esse faciendam copiam
confessarij illis, quando iam suas hæreses In-
quisitoribus confessi sunt, vel quando con-
stituti in extremo vitæ periculo reperiuntur,
eo quod huiusmodi homines pendente in-
quisitione hæretici reputantur, & maiori be-
nignitate, & consolatione indigni videantur:
sicque addit Simanchas practicari in Sancto
Officio Hispaniæ.
112 Benignius tamen id resoluunt dicti Peña
eo Comment. 25. vers. Totum vero, & Sousa
vbi supra num. 24. nempè si tales inquisiti in
carcere sanctę Inquisitionis ægrotent, & pe-
tant confessarium, semper esse eis conceden-
dum, quia nunquam hoc abesse potest, sed sę-
113 pius prodesse. De modo huius concessio-
nis, & de cautelis requisitis optimè in instru-
ctione quadā Madriliana anno Domini 1561
cap. 71. ex sermone Hispano in Latinum per
ipsum Peñam sic translata. Si reus, inquit, a-
liquis ægrotauerit in carceribus, præterquā
quod Inquisitores debent diligentèr curare,
vt ei fiat medicina, exhibeanturque cuncta
ad salutem eius necessaria consilio medici,
seu medicorum, qui ei medentur, si petierit
confessarium, debet ei concedi, qui sit specta-
tæ probitatis, & de quo plurimū confidatur,
à quo iuramentum exigatur de custodiendo
secreto: & quod si pœnitens ei dixerit ali-
quid in confessione, quod velit reuelari extra
carceres, ne in hoc vllo modo ei obtempe-
ret, nec similia mandata reuelet: quod si ex-
tra confessionem ei fuerit aliquid iniun-
114 ctum; id Inquisitoribus manifestabit. Ad
hæc Inquisitores confessarium admonebunt,
ac instruent, qualiter se gerere debeat cum
pœnitente, vt videlicet dicat ei, quod cum
sit pro hæresi incarceratus, ac de ea reus ac-
cusatus, non potest absolui, nisi iudiciali-
ter hæresim suam manifestet, & cætera re-
linquentur confessoris iudicio, & conscien-
tiæ, qui debet esse doctus, vt intelligat id,
quod in causa tali fieri conueniat: hactenus
sumpta ex illa instructione.
115 Quæ omnia ad vnguem obseruanda: quod
si contingat huiusmodi reum esse in articu-
lo mortis, & non liceat per tempus eum iu-
dicialiter examinare, & reconciliare, absol-
ui debet statim sacramentaliter, modo sit
contritus, & paratus obedire Ecclesiæ man-
datis; quod desumitur clarè ex Concilio A-
rausicano cap. 2. quia in tali articulo nullus
est casus reseruatus iuxta Concilium Triden-
tinum sess. 14. cap. 7. & quiuis Sacerdos po-
test à quocumque peccato absoluere, maxi-
mè si non adsit alius, cui de iure competat
absolutionem tribuere. Affert idem Peña
vers. Atque hæc, & ex eo Sousa ibidem nu-
116 mer. 24. Qui optimè addunt casu quo car-
ceratus in sancto Officio grauiter, & pericu-
losè iudicio medici ægrotans non petit con-
fessorem, inducendum esse ad ipsum peten-
dum, & recipiendum, ne in statu perditio-
nis æternę moriatur, sicque præscribitur in
d. Instruct. Madriliana.
117 Circa carceratum in sancto Officio sanum
videtur esse maius dubium: quidquid tamen
in contrarium dicat Simancas citatus, si con-
fessarium petat, ei concedendus est, cum ex
hac concessione nullum inconueniens, sed
magnum bonum proueniat, si cum cautelis
debitis fiat, nempè iniuncto iuramento de
seruando secreto, & facta monitione de in-
ducendo reum ad manifestandos suos erro-
res Inquisitori, ac de non absoluendo ipsum
sacramentaliter, cum re vera non possit, si
carceratus sit hęreticus, vel apostata forma-
lis ex defectu iurisdictionis, nisi prius recon-
cilietur Ecclesiæ per Inquisitorem, & absol-
uatur iudicialiter. Ita ijdem Peña, & Sousa
relati.
118 Præcauere autem debent Inquisitores, ne
interrogent Confessarium de auditis in con-
fessione, & multo minus ad id compellere,
quod si incaute, ac imprudenter interrogēt,
potest, & tenetur ille respondere, se nihil
scire; quia non scit, vt homo, sed vt Deus, iu-
xta c. Dilectus, de excessibus prælat. & Glos.
ibi, & iuxta communem doctrinam D. Tho-
119 mæ 2. 2. quæst. 70. art. 1. ad 2. & aliorū. Cri-
men verò auditum extra confessionem, si
spectet ad sanctum Officium, potest, & de-
bet dictus Confessarius etiam non interro-
gatus, manifestare Inquisitori, (nisi aliud ob-
stet ius naturale, aut diuinum;) quia par
est ratio de eo, atque de reliquis, qui ex vi
edicti sanctæ Inquisitionis obligatione denū-
ciandi sub pœna excommunicationis astrin-
gūtur. Tradunt ipsi Peña dict. Comment. 25.
vers. compellere autem, & vers. Quod si reus,
& Sousa vbi supra num. 25. nec vllus, credo,
huic doctrinæ contradicet.
120 Superest dicendum de interruptione car-
cerationis pro auditione Missæ, vel diuino-
rum officiorum, an concedi licitè possit
carceratis, de fide suspectis, dum causæ
eorum adhuc pendent. Tractat de hoc
copiosè, & hinc inde discutit Martinus
Nauarrus, agens de oratione, & horis
canonicis cap. 22. vbi in partem talibus
vinctis fauorabiliorem inclinat, non pe-
cos non esse iure communi à Missa, nec ab
alijs

alijs orationibus, quæ intra carceres dicuntur, & æquè à sacramentis excludendos magis, quàm alios accusatos, vel inquisitos de alijs criminibus, excommunicationem annexam habentibus. Atque addit esse conforme religioni, & pietati Christianæ, si hæreticis, & apostatis, vel suspectis de hæresia aut apostasia in sācto Officio carceratis proutderetur, vt dum causæ eorum ibi pendent admittantur ad participationem diuinorum per inde, ac alij ob delicta in Bulla cœnę Domini prohibita vincti admitti solent, hæc est sententia Nauarri adiuncta protestatione, quod se submittat iudicio Summi Pontificis, & melius sentientium.

121 Nihilominùs iuxta cōsuetudinem ab antiquo receptam vniuersalitèr per Tribunalia sanctæ Inquisitionis, vincti in eis pro causis fidei, dum istæ non sunt expeditæ, repelli debent ab auditione Missæ, & orationum, quæ intra carceres, seu locum Sancti Officij dicūtur. Ita Franciscus Peña 3. part. Direct. Comment. 108. super q. 59. à vers. De his autem, ac sequentibus, & Antonius Sousa dict. cap. 27. num. 23. probatur primò quia absurdum, & horrēdum videtur admittere ad diuina mysteria, præcipuè ad sacrificium Missæ eos, qui pro delictis contra ea, vel contra similia pa-
122 tratis carcerati manent. Secundo quia capti pro minoribus delictis, vt pro simonia, pendente lite à diuinis peragendis excludūtur, cap. accusatum, de simonia, & cap. accusatum 2. quæst. 4. ergò qui sunt capti pro maioribus, qualia sunt, crimina contra fidem,
123 ab eis audiendis excludi debent. Item quia, inquit Peña, si vincti huiusmodi ad hęc audienda produceerentur, (prǽterquam quod difficultèr possent custodiri, pręsertim vbi est magna eorum multitudo) facilè contingeret, vt saltem nutibus, & signis complices socij, & participes criminis sibi mutuo indicarent, qualiter esset iustum iudicium subterfugiendum, aut celanda veritas, hæc ille: apud quem vide plura pro re præsenti, præsertim quod excludendi sint ratione excommunicationis &c.

Carcerati pro causis fidei qualitèr custodiendi, ne fugiant? & an fugiens maneat conuictus de crimine? vel secus?

REGVLA CXCVIII.

124 PRo secutè custodiendis in sancto Officio ob causam fidei carceratis, seu pro euitanda inde eorum fuga, præter firmam loci siue murorum, portarum, serrarumque structuram, & præter vsum, vbi casus ita exigit, compedum, & manicarum ferrearum &c. debent carcerarij singulis diebus eos visitare, & carceres ipsos vndequaque diligentèr
125 inspicere. Hoc etiam sæpiùs, ad minùs semel, aut bis in mense DD. Inquisitores præstare tenentur, idque ad varios effectus vltra
126 dictum de euitanda fuga reorum. Si ex istis tamen aliquis aufugiat, non hinc de crimine conuictus manet, sed tantum insurgit augmentum præsumptionis, quod ipsum commiserit: & pro fuga venit pœna arbitraria puniendus.

127 Omisimus hic agere de vigilanti custodia carceratorum pro alijs causis, ac in alijs Tribunalibus, quam sancti Officij, ne forte iam in tradenda doctrina capturæ, & carcerationis prolixiores æquo iudicemur. Imo ob eādem causam contenta in titulo huius Regulæ, & expressa in ea breuissimè indicando
128 percurremus. Quippe magna pars eorum ex iure naturali certa, & per se manifesta, vt illud de firma, ac forti loci seu murorū, portarum, & serarrum structura. Illud item de vsu compedum, & manicarum ferrearum cōstat ex iure canonico, Clement. de hæreticis, cap. Multorum §. sanè, vbi expresſè conceditur Inquisitoribus facultas eis vtendi, quoties necessarium, & opportunū iudicabitur.
129 Quoad obligationem verò carcerariorum visitandi quotidie vinctos, & carceres ipsos diligentèr circumspiciendi, non potest esse dubitandi locus, licet nullus scribentium, quod adhibita diligentia inuenerim, id in particulari attingat; quia nequaquam satisfacerent completè muneri suo, cum huiusmodi quotidiana visitatio reorū, & circumspectio carcerum ad tutam omnino custodiam, & ad euitandam illorum fugam, & ad alios effectus pernecessariæ censeantur: vnde ad vtriusque executionem meritò ab Inquisitoribus constringendi sunt, si eas omittāt.
130 Atque intelligitur etiamsi carcerario assignetur socius, qui inseruiat carcerato in spectantibus ad victum quotidianum, & vestitū, ac alia necessaria iuxta traditum supra cum Simanch. cathol. instit. tit. 16. num. 7. & cum alijs. Nam ille, & non hic redditurus est rationem de carcerato, adeò cautè custodito, vt non fugiat, & profuga eius pœna ipsi infligatur.
131 De obligatione Inquisitorum visitādi per se ipsos immediatè carceres sancti Officij, ac vinctos in eis, potest esse aliqualis difficultas, quia videntur satisfacere, si mediatè per officiales maiores, vt per Assessorem, per Fiscalem &c. id præstent. Nihilominus optimè docent Simanch. d. tit. 16. nu. 13. Peña 3. par. Direct. Comment. 108. vers. ad hæc, & Sousa lib. 2. Aphoris. cap. 26. nu. 22. teneri Inquisitores personaliter, seu immediatè bis singulis mensibus ad dictam visitationem carcerum, ac reorum, vt petant ab eis, an necessaria ipsis ministrentur, & an benè, vel secùs habeant; ostendit Simanch. hoc exemplo, sic Honorius, inquit, ac Theodosius constituerunt, vt iudices omnibus dominicis diebus productos reos è custodia videant, & interrogent, ne his humanitas clausis per corru-
132 ptos carcerum custodes negetur &c. Quāquam hoc quod ait de extrahendis reis è custodia, non quadrat casui nostro, rarò enim vincti in sancto Officio, dum causa pendet, educendi sunt è carcere, nisi pro examinibus,

bus, & constitutis, vt sic tædio eius inducan-
tur ad detegendam veritatem.
133 At Peña meritò addit per sequẽtia verba:
Verum, inquit, si occasio, aut necessitas po-
stulauerit, & ter, & quater id facere non erit
indecorum, imo quandoq; est necessarium, vt
cũ reus impatienter fert carceris calamitatẽ,
cum & infamiam: tunc enim sæpius nõ modo
per se inquisitor, verũ & per alios eum cura-
bit consolandum, dicens quod si confiteatur
liberè, cuncta fore, & citò, & humanitèr ex-
pedienda: quamuis enim, quandoque reis
terribilis esse soleat vultus iudicis, aliàs ta-
men non mediocritèr humana, & mansueta
eiusdem iudicis allocutio reos solet cõsolari:
134 hæc ille. Qui præterea aduertit, & cum
ipso Sousa ibid. num 22. expedire omnino,
vt tunc Inquisitor nõ loquatur cum vinctis,
nisi de negotijs ipsorum, & semper coram
Notario, aut alio fideli ministro.
135 Sed quid si aliquis carceratus in Sancto
Officio pro crimine cõtra fidem, effracto car-
cere aufugiat, erit ne conuictus de eo, et vt
talis, vel vt confessus condemnandus? Dis-
cutit hoc in genere multis respectu cuiusuis
delinquentis carcerati, sic aufugientis, Farin.
136 in praxi, tota quæst. 30. Applicando tamen
in specie doctrinam ad casum nostrum reso l-
uo breuiter cum ipso ibi num. 195. et seqq.
cum Rojas de hæret. par. 2. assert. 15. nu. 185.
Sousa d. cap. 26. num. 37. et cum alijs citatis
copiosè ab illis, et primo respondeo negan-
ter, quia nullo modo apparet, quod ex hu-
iusmodi fuga deducatur plena probatio, aut
confessio delicti, de quo imputatus est, fu-
giens; ergò nec pro conuicto, neq; pro con-
fesso haberi debet, nec condemnari: sed cum
ex illa ad summũ insurgat nouum indicium,
ratione cuius alijs adiuncti, potest citari ad
comparendum, et si non compareat post ter-
minum assignatum, vt hæreticus, vel apo-
137 stata condemnari. Quod si compareat, so-
la fuga etiam attentata, erit sufficiens indi-
cium ad torturam, ex qua inflicta, si nihil
emerserit, pro crimine fugę pœna arbitaria
138 venit fugitiuus puniendus. Imo hęc pœ-
na erit mitior, quando absque effractione
carceris aufugit, quia inuenit ostium apertũ,
quamquam fugiens tenetur probare aper-
tum inuenisse. Ita prætet Farinae. citatum,
Gomez tom. 3. variar. cap. 9. de captura nu-
mer. 11. Clar. in pract. q. 21. vers. Tertio au-
tem, et Menoch. lib. 1. de præsumpt. quęst. 89.
num. 42. et lib. 2. de arbit. casu 301. nu. 3. &c.

CAPVT OCTAVVM.

De omissione capturæ, & carcerationis respectu sponte comparentium coram Inquisitoribus, seu deponentium contra se iudicialiter in Tribunalibus Sancti Officij, ac de toto priuilegio talis spontaneæ comparitionis &c.

PROOEMIOLVM

1 TRactare de hac materia priuilegij spontaneæ comparitionis, seu sponte comparentium corã
Inquisitoribus, & contra se deponentium iuridice, ad quartum, vel sextum librum nostri
Operis, de Consultore Sancti Officij ob cõnexionem cum eis ibi exprimendam, opportunè equi-
dem poterat differri; sed congruentiùs, & opportunius duxi hic proponere, & per hanc tracta-
tionem præcedenti de captura, & carceratione, vt ex titulo præsente apparet, valde coniunctum
2 hunc secundum librum felicitèr claudere. Occurrit autem primo loco notandum, seu potius
cuiuis vehementèr mirandum, qualiter Sancta Mater Ecclesia Catholica immensæ suæ clemen-
tiæ, & inenarrabilis misericordiæ viscera erga maiores inimicos suos, qui totali eius ruinæ, &
destructioni perpetuò sunt intenti, nimirum erga hæreticos, seu quoquomodo delinquentes cõ-
tra fidem, iam ab antiquo tempore exercere consueuerit, ipsos benignissimè, & omnino impunè
recipiendo, sibique reconciliando medijs Tribunalibus Sanctæ Inquisitionis, si in eis ad depo-
3 nendum iudicialitèr contra se sponte comparuerint. Sed quam ab antiquo tempore petes?
Non constat de prima origine huius tanti priuilegij spontaneæ comparitionis, quod inuenire
potuerim, fortè iam ab ipsis Ecclesiæ Catholicæ incunabulis initium sumpsit. Magna tamen e-
ius antiquitas inde colligitur, quòd de ipso expressè agatur in Concilio Biterrensi, vt postea
citabimus, coacto in Gallia ad annum Christi Domini 356. secundum Chronologiam Iacobi
4 Gordoni viri eruditissimi de nostra Societate Iesu. Notandum item pauca admodum à Docto-
tibus de prędicto priuilegio spontaneæ comparitionis in Sancto Officio adduci, ita vt aliqui, vti
Sousa lib. 2. Aphoris. cap. 26. num. 15. leuiter, aut obitèr attingant; vnde ex eis omnia, quæ huc
spectant, duplici tantum Regula integrè comprehensa proponemus.

Quid ſit priuilegium ſpontaneæ comparitionis in Sancto Officio? ſeu quæ commoda in ſe contineat? & qualiter in eo ſpontè comparans iudicialiter ipſis gaudeat?

REGVLA CXCIX.

5 PRiuilegium ſpontaneæ compatitionis in
Sancto Officio congruè deſcribi poteſt,
quòd ſit modus ſemper procedendi iudicia-
litèr, peculiaris, & proprius ipſius circa de-
linquentes contra fidem, cum ſumma indul-
gentia, & impunitate, directus ad hoc, vt ſic
illi ad detegendos Inquiſitori omnino ſuos
errores, & quæuis crimina fidei oppoſita fa-
6 cilius inducantur. Vnde quicunque quouis
tempore ſponte ſe præſentat coram illo, & ea
quantumuis grauia, multiplicia, & innume-
ra iudicialiter exprimunt, nec carcerantur,
nec torquentur pro intentione, nec pœnæ
vllæ ipſis infliguntur; ſed cum ſola abiura-
tione, & abſolutione iniunctis pœnitentijs
7 ſalutaribus expediri ſolent. Quin etiam idē
Inquiſitor, qui abſoluit, aut alius eiuſdē, vel
alterius Sancti Officij de eiſdem delictis iam
abſolutis numquam iterum contra eos co-
gnoſcere poteſt.
8 Deſcriptionem priuilegij ſpontaneæ com-
paritionis in Sancto Officio propoſitam ex
nullo Auctorum deſumpſi (haud enim eſt
vllus à me inuentus, qui ipſum completè de-
ſcribat) ſed ex ijs efformaui, quæ ſparſim de
hac re tum apud Concilia, Biterrēſe dictum,
& Narbonenſe celebratum anno Chriſti Do-
mini 589. teſte eodem Gordono, tum apud
Simancam cathol. inſtit. tit. 44. nu. 3. & tit. 47.
à num. 27. apud Peñam par. 3. Direct. Com-
ment. 12. cum Eymerico ibi à num. 58. apud
Fariuac. de hęreſi q. 193. à num. 27. apud pra-
xim Italica lingua m. S. de materia Sanctæ
Inquiſitionis, iam aliàs à nobis citatam, &
apud litteras aliquas Sacræ Congregationis
Vrbis ad Inquiſitores Melitenſes inuenire
9 potui. Neceſsè autem fuit eam longiuſcu-
lam efformare, vt naturam, & effectus dicti
priuilegij expreſſius indicarem, & ab alijs
clarius ſecernerem. Atque ob eandem cau-
ſam neceſſe erit nūc aliquas eius particulas,
& nonnullas totius Regulæ aliquantulum
perpendere.
10 Dixi, *quod ſit modus procedendi peculiaris*,
non ſolum quia circa ſpontè comparētes iu-
dicialitèr proceditur ſummariè, & de plano
abſque forma, & figura iudicij, vt in reliquis
caſibus denunciatorum in Sancto Officio,
iuxta tradita à nobis initio huius ſecundi li-
bri, Regul. 161. ex diſpoſitione cap. Statuta,
de hæreticis in 6. & Bullarum Alexandri IV.
incip. Cupientes, ac Vrbani IV. incip. licet
ex omnibus, & ex communi Auctorum do-
ctrina; ſed etiam quia cauſæ ſpontaneæ com-
paritionis adeò priuatim, & ſecretò peragū-
tur, vt ſi ad minorem ruborem, ſpontè com-
parentis expediens Inquiſitor iudicauerit,
ſolus ipſe cum Notario abſque præſentia Fiſ-
calis, Aſſeſſoris, vel alterius officialis, depo-
ſitionem illius ſumat, & in expeditione, pro
facienda fide, duos teſtes, iuratos de ſecreto
11 ſeruando adhibeat. Vti obſeruauit exactè
quatuor abhinc annis præcedens Inquiſitor
Melitēſis Illuſtriſs. D. Fabius Chiſius Epiſco-
pus Neritonenſis circa cauſam grauem, quā
plurium ſortilegiorum qualificatorum, & le-
ctionis, ac retentionis librorum prohibito-
rum, etiam per Bullam Cœnæ Domini, in
perſona magnæ auctoritatis ad comparen-
dum ſponte coram illo iudicialitèr per me
inducta, vehementer mirante, & gratias a-
gente, quod tàm ſecreto, & tam ſuauiter fuiſ-
ſet expeditus.
12 Addidi aduerbium, *ſemper*, & infra par-
ticulam, *quouis tempore*, ad diſtinguendum
magis hoc priuilegium ſpontaneæ compari-
tionis ab alio ſic dicto, temporis gratiæ, de
quo egimus ex profeſſo cap. 6. lib. 1. varijs
13 Regulis. Quæ duo priuilegia aliqui ex Do-
ctoribus citatis vix diſtinguunt, imo vtrum-
que ſimul coniungentes valdè confundunt,
quin & in verbis dictorum Conciliorum Bi-
terrenſis, & Narbonenſis illicò adducendis
14 coniuncta leges. Occaſio verò coniungen-
di, ac confundendi fortè ex ſimilitudine ip-
ſorum inter ſe, maximè in eo, quod tam ſpō-
te comparentes, quàm intra temporis gratiæ
venientes miſericorditer valdè, & impunè
expediantur, vt ſtatim dicam.
15 Differunt tamen inter ſe iſta duo priuile-
gia duplici ex capite, primò quia priuilegiū
ſpontaneæ comparitionis perpetuò ſeu iugi-
ter durat, idque intendò exprimere per illas
particulas, *ſemper*, & *quouis tempore*; priui-
legium verò *temporis gratiæ*, quoad dura-
tionem ad triginta, vel quadraginta, aut plu-
res dies arbitrio noui Inquiſitoris pro circū-
ſtantijs loci, & perſonarum protrahatur,
quibus tranſactis prorſus ceſſat, vt ex dictis
16 à nobis loco citato clarè patet. Differunt
ſecundò, quia dum tempus gratiæ durat, etiā
ſi quis poſt denunciationem contra ipſum,
iam iudicialitèr factam, ſponte accedat, ad-
huc priuilegio temporis gratiæ gaudet; non
ſic de priuilegio ſpontaneæ comparitionis;
ſed eo omnino priuatur quicumque poſtquā
fuit denunciatus, & ſufficienter præuentus,
coram Inquiſitore ſpontè comparet, ſed de
hoc pluribus Regula ſequenti.
17 Dixi, *quod ſit modus procedendi proprius ip-
ſius, cum ſumma indulgentia, & impunitate,
ac infra, nec carcerantur, nec torquentur &c.*
Adeo proprius eſt iſte modus procedendi
cuiuſuis Tribunalis Sanctæ Inquiſitionis, vt
apud nulla alia Tribunalia, ſiue Eccleſiaſti-
ca, ſiue ſecularia admittatur; ſed in his iuxta
commune iuriſperitorum axioma, nulla ma-
ior eſt probatio, quàm propria reorum con-
feſſio, etiam ſponte coram Iudicibus ante
omnem accuſationem comparentium, & cō-
fitentium delicta, ad ipſos carcerandos, tor-
quendos, & puniendos; at in noſtro Tribu-
nali ſanctæ Inquiſitionis, ſi delinquens con-
tra fidem adhuc non denunciatus, aut præ-
uentus

uentus, spontè manifestet iudicialiter Inqui-
sitori suum delictum, nequaquam est locus
carcerationi, torturæ, punitioni &c. sed im-
17 punè expeditur. Ostenditur testimonio Cō-
cilij Biterrensis cap.2. quod sic habet, vt ad-
ducit Peña citatus: Ac deinde, inquit, man-
detis, vt omnes qui se, vel alios sciuerint in
crimine [h]abis hæreticæ deliquisse; assignato
eis termino competenti, quod tempus gra-
tiæ vocare soletis, quibus tamen alias huius-
modi gratia non est facta, intra quem termi-
num venientes, pœnitentes, & dicentes ple-
nam de se, ac de alijs veritatem, habent im-
pun tatem mortis, immurationis, exilij, &
confiscationis bonorum &c. Ita in eo Con-
cilio: & licet ibi expressè sit sermo de priui-
legio temporis gratiæ, alterum tamen spon-
taneæ comparitionis ob similitudinem in illo
includitur, seu inde deducitur.
18 Prædictæ item doctrinę eruditam proba-
tionem, qua etiam innotescit, quis sit spontè
comparens, refert idem Peña ex Guido Ful-
codio in consultationibus ad Inquisitores,
q.2. per hęc verba: Quoniam illis, inquit, qui
sponte redeunt ante tempus gratię, promit-
titur, & obseruatur impunitas, mortis vide-
licet, carceris, & confiscationis, quod fieri
posse credo iuxta mandatum Papę, & Con-
ciliū Biterrense (sic legendū vult ipse Peña, &
nō Tolosanum) queritur hic qui spontè redi-
re dicantur? Sponte igitur iudicio meo re-
deunt, qui infra tempus gratię redeunt, licet
in genere sint moniti; nec enim coacti vidē-
tur, quia à nemine sunt præuenti: & facit be-
nè ad hanc materiam ff. ad Tertullianum, l.2.
18 §. si mater, cum sequentibus versiculis. Cer-
tè post tempus gratię, si res est integra, hoc
est, quia non est personaliter inquisitus, nec
probationes contra eum receptæ, quod cre-
do verum per l.ff. de option. legat. l. mācipio-
rum, nam si post tempus gratię personaliter
requiritur, & auditur, quamuis errorem suū
detegat, indignus est venia &c. hactenus ex
Fulcodio, qui sine dubio post priuilegium
temporis gratię, addit illud spontaneę com-
paritionis, ibi certè post tempus gratię &c.
19 Verùm adducamus iam probationem pro
solo priuilegio spontaneę comparitionis ex
praxi illa m.s. elaborata Italico idiomate per
Eminentissimum Cardinalem N. Sacrę, ac su-
premę Inquisitionis Vrbis ex iudicibus præ-
cipuum cap.4. sic: (*Sponte comparenti sospet-
ti di heresia sono quelli, che compariscono da se
nel Santo Officio &c. questi dopo esser stati di-
ligentemente interrogati sopra la loro inten-
tione, e complici, si fanno abiurare secondo la
qualità dell'atto apostatico, & heretical &c.*)
& paulo post (*Intorno poi à questi tali si stà à
quello, che essi depongono, così sopra i fatti, co-
me sopra la loro intentione, ò credulità, e però
il Santo Officio restando sodisfatto delli sem-
plici interrogatorij sopra l'intentione, e com-
plici, tralascia la tortura, ma non giamai l'ab-
iura, la quale non essendo atto penale, ma pro-
testatiuo di non hauer mai hauuto intentione
meno che Cattolica, e di voler viuere, e morire
20 Cattolico ha luoco anco con essi.*) Hæc in ea
praxi: & quod dicitur de omissione torturæ,
pari modo intelligitur de omissione punitio-
nis, & carcerationis, etiam pro custodia. Cir-
ca quod in particulari audi Sousam loco ci-
tato sic dicentem: Hæreticus semper est su-
spectus de fuga, et sic de facili incarcerādus
cum sufficienti tamen probatione, nisi spon-
te coram Inquisitore se ipsum præsentet &c.
confirmatur illud de non torturando ex lit-
teris Sacræ Congregationis, 9. Martij 1602.
Atq; per alias litteras 30. Augusti 1619. pro-
hibitum Inquisitoribus pœnas pecuniarias
dictis spontè comparentibus iniungere: licet
Peña dict. Comment. 12. vers. Non tamen, &
alij iniungi posse concedant, quod non ad-
mitto.
21 Tandem dixi, ***Quin etiam idē Inquisitor &c. nunquam iterum contra eos cognoscere potest;***
Quę vltima particula Regulæ, omissis alijs
ex se manifestis, ostenditur ex antiquo vsu
tribuendi fidem authēticam in scriptis com-
paritionis spontaneæ, & reconciliationis cū
impunitate quibusuis spōtè comparentibus,
absolutis, et sic impune reconciliatis ad hunc
finem, ne idem Inquisitor, qui absoluit, & ta-
lem fidem à se subscriptam, ac sigillatam pre-
stitit, vel eius successores, aut alij aliorum
Tribunalium Sanctæ Inquisitionis, si fortè su-
peruenirent denunciationes, & indicia con-
tra taliter reconciliatos, iterum pro eisdem
delictis iam absolutis vnqnam procedant.
22 Fit mentio de dicto vsu pręebendi fidem re-
conciliationis in illo capite 4. allegatæ praxis
m.s. §. vltimo, vbi aduertitur, quod spontè
comparens sit interrogandus ab Inquisitore,
an sciat se iam esse denunciatum in aliquo
sancto Officio, et si neganter respondeat, de-
beat apponi in scriptura attestante reconci-
liationem, hæc clausula, dummodo non sit
præuentus indicijs; idque maximè fiat respe-
ctu nostrorum Hispanorum, qui post com-
missa delicta cōtra fidem, in Italiam veniunt
ad procurandum reconciliationem per spon-
taneam comparitionem, fugiendo rigorem
Tribunalium Hispaniæ de dicta clausula ap-
ponenda concludit Farinac. vbi supra nn.28.
23 Notandum denique hic prędictum vsum
pręebendi attestationem in scriptis de facta
reconciliatione spontè comparentis fuisse
iam ferè sublatum à Sacra Congregatione
sancti Officij Vrbis per litteras ad Inquisito-
res 21 Maij ann. 1620. quas asseruatas in Ar-
chiuio Sanctę Inquisitionis Melitensis ipse vi-
di, & legi, ac ibi assignatur causa talis abla-
tionis, nempe quod non pauci ex reconcilia-
tis per similes attestationes, experientia te-
ste, quæstum intenderent, ac lucrum perci-
perent, ipsas vendendo, commutando, & fal-
24 sificando &c. Quamquam casu quo nullum
esset periculum, nec præsumptio lucri huius-
modi, aut venditionis, permutationis, falsi-
ficationis &c. attenta circumstantia personę
reconciliatæ alicuius conditionis, vel aucto-
ritatis, si hæc instaret pro obtinenda atte-
statione suæ reconciliationis, non credo fa-
ceret

cere. t Inquisitor contra mentem Sacræ Con-
25 gregationis ipsam ei tribuendo. Quando-
quidem ipsa Sacra Congregatio etiam post
iniunctam prohibitionem Inquisitoribus,
dictas attestationes scriptas personis nullius
fere conditionis tribuerit, vt Melitensi illi,
qui in partibus orientalibus à fide apostata-
uerat, & Romæ, vt spontè comparens iudi-
cialiter absolutus, decem abhinc annis per
attestationem à Sacra Congregatione acce-
ptam à denunciatione contra ipsum Inqui-
sitori huius loci facta, me præsente, & ipsam
26 legente, se defendit. Verum consultius fa-
cient Inquisitores, si in casibus particulari-
bus dictas attestationes non tribuant, nisi
prius à Sacra Congregatione facultatem tri-
buendi petant.

Quinam dicantur spontè comparentes in Sancto Officio, vt priuilegio sponta-nea comparitionis fruantur? quinam secus?

REGVLA CC.

27 Censentur spontè cōparentes, ita vt pri-
uilegio spōtaneæ cōparitionis gaudeāt,
quicunque delinquentes contra fidem, qui
antequam denuncientur, et legitimis indi-
cijs præueniantur, se coram Inquisitore præ-
sentant, et ei iudicialiter omnia sua delicta,
et complicum absque tergiuersatione mani-
28 festant. Vnde non eo priuantur diminuti,
seu ex malitia non integrè confitentes, saltē
quoad substantialia; tametsi priuilegium
hoc, vltra naturam cuiusuis alterius, valdè
29 sit ampliandum. Similiter cum ex indi-
cijs illa habeantur legitima, quæ sufficiunt
ad citandum verbaliter &c. priuatur dicto
priuilegio, qui fuit præuentus per vnum
testem de visu, omni exceptione maiorem,
vel per socium criminis sustinentem nomi-
30 nationem illius in tortura. Item apostata à
fide quocumque modo præuentus, qui non
se propalauit pro Christiano, quando fuit
captus, et sic de similibus.

31 Præmittenda hic omnino certa, et quæ
sola indigēt explicatione, vt ad alia per pro-
bationem saltem ab auctoritate Concilio-
rum, et Doctorum firmanda facilius acceda-
32 mus. Certum primo est, quod spontanea
comparitio coram Inquisitore, vt priuilegio
eius quis gaudeat, et impediatur præuentio,
possit fieri, aut saltem inchoari mediatè, idest
non per se ipsum personaliter comparendo,
sed vel per scripturam, vel medio alio, qui
viam aperiat, et notificet illi intentionem
talis volentis se reconciliare, maximè si hic
sit impeditus ob infirmitatem, aut ob carce-
rationem in alio Tribunali, vel ex alio ca-
pite ad comparendum statim personaliter.
33 Similiter mediatè ex parte Inquisitoris,
quòd sufficiat, si comparitio spontanea fiat
coram eius Commissario, vel Ministro, cui
ipse concesserit vices suas ad capiendam de-
positionem, & ad comparentem absoluen-
dum, & reconciliandum in loco, vbi manet.
Vtrumque patet ex ipso vsu, sicque vidi pra-
cticari in nostro Tribunali Melitensi.

34 Certum secundo est, quòd comparitio spō-
tanea ad effectum gaudendi priuilegio eius,
debeat esse iudicialis, nempè recipiente, &
scribente Notario depositionem comparen-
tis, & expeditionem totius causæ. Proinde
sæpè apposui in præsenti, ac præcedenti Re-
gulis, & in titulis earum particulam, *iudi-*
35 *cialiter*. Qui enim tantum sacramentaliter
seu in confessione sacramentali delicta sua
contra fidem Inquisitori manifestaret, præter
quam quod sic audire huic sit prohibitum,
maxime Inquisitori Melitensi per litteras Sa.
cræ Congregationis 5. Maij 1606. & 18. Au-
gusti 1606. sicut & facultatem concedete
alicui Confessario ea absoluendi, vt iam ali-
bi tradidimus, dictus manifestans haud cen-
setur spontè comparens, nec fruitur priuile-
36 gio spontaneæ comparitionis. Adde quod
ex sacramentali absolutione, & reconcilia-
tione non possit postea iuridicè constare de-
linquentem contra fidem fuisse reconciliatū,
ergò, si delicta eius postea denuncientur,
poterit idem Inquisitor, vel alius cōtra eum
procedere, vti contigit aliquando in hoc no-
stro Tribunali, tempore Reuerendissimi In-
quisitoris Leoneti la Corbara.

37 Tertiò certum est à nobis in Regula ex-
pressum, quod gaudeāt benefieio spontaneæ
comparitionis quicumque accedunt ad In-
quisitorem prius quam denuncientur, vel le-
38 gitimis indicijs præueniantur. Est tamen
valdè dubium, & controuersum, quænam
sint legitima indicia, quibus delinquens cō-
tra fidem possit præueniri? Circa hoc vide
Farinac. de hæresi quæst. 193. num. 28. cum
alijs, quos citat. In praxi illa manuscrip. sic
habetur. *Sponte comparenti, sospetti di here-
sia sono quelli, che compariscono da se nel San-
to Officio, & auanti vi sia alcun inditio con-
tra di essi, s'accusano d'hauer detto, ò scritto*
39 *qualch'heresia &c.* hæc ibi, Et in singulari
ponit aliquod indicium, quasi vnum sufficiat
ad præueniendum, & impediendum, ne spon-
tè comparens immunis maneat. Quod si
intelligit de vno indicio desumpto ex de-
positione vnius testis de visu, omni ex-
ceptione maioris, vel ex depositione v-
nius complicis, sustinentis nominatio-
nem socij delicti in tortura, admittendum
dari tunc præuentionem, quę auferat priui-
legium spontaneę comparitionis; quia vt
benè docet Martinus del Rio disquis. magic.
lib. 5. sec. 2. cum alijs, & nos attigimus supra
tales depositiones sufficiunt ad citationem
verbalem, & realem, imo secundum aliquos
ad torturam, sed de hoc lib. 4.

40 Vnum tamen solum indicium quantum-
cumque leue non sufficere ad inducendam
præuentionem, & auferendum beneficium
spontaneę comparitionis ob rationem op-
positam affirmandum est; quia est insufficiēs
ad citandum verbaliter, vel personaliter de-
linquen-

linquentem, vt tradidimus supra cum Peña
2.par. Direct. super cap. excommunicamus,
§. cœterum, & 3.par. Comment. 17. ac Sousa
41 lib. 2. Aphoris. c. 26. nu. 8. Hinc in litteris Sa-
cræ Congregationis 9. Iunij 1606. de hac re
agentibus, sermo est in numero plurali, nem-
pè quod illi sint sponte comparentes, & fruā-
tur priuilegio spontaneæ comparitionis, qui
non sunt preuenti indicijs, ita ibi, & intelli-
gitur sine dubio de sufficientibus ad citatio-
nem, vel capturam delinquentium contra fi-
42 dem. Ad quod declarandum adiunxi in Re-
gula particulam, *legitimis*, quę est in vsu ma-
xime apud nostrum Tribunal Melitense San-
ctæ Inquisitionis.
43 Cum autem negotium hoc de indicijs legi-
timis, vel opportunis, ac sufficientibus ad ci-
tandum &c. vel secus, valdè reducatur ad ar-
bitrium Iudicis, vt diximus supra, pari modo
erit sæpè arbitrium, sit præuentus, necne de-
linquens contra fidem? seu an gaudeat pri-
uilegio spontaneæ comparitionis, si se iudi-
cialiter spontè pręsentet côram Inquisitore.
44 Et quidem in dubio hic rectè faciet, si incli-
net in partem fauorabilem, potiusquam in
contrariam. Inducor ad id affirmādum, quia
præter communem rationem, quod quæuis
priuilegia sint amplianda, & non restringen-
sia, maximè quę sunt in bonum animarū in-
xta iuris receptam regulam, odia restringi,
fauores conuenit ampliari, de reg. iuris in 6.
& priuilegiū istud spontaneæ comparitionis
fuer it inuentum, & concessum, non solum ad
bonum animarum, sed etiam ad sernandum
Ecclesiæ catholicæ fundamentum, videlicet
fidem, Fundamentum aliud nemo potest po-
45 nere &c. 1. Corinth. 3. scio certè hāc esse mē-
tem Summorū Pontificum, & Sacræ Congre-
gationis sancti Officij Vrbis, vt hoc priuile-
gium maximopere amplietur, ita audiui tri-
bus ab hinc annis à proprio ore Reuerendiss.
P. F. Vincentij Fiorenzola, sanctę Inquisitio-
nis Romanæ Generalis Commissarij, postea
Magistri ex Illustrissima S. Dominici familia,
nunc Eminentiss. Cardinalis S. R. E.
46 Quoad diminutos, seu non integrè confi-
tentes, quod ideo priuentur beneficio spon-
tanęę comparitionis, quamuis sponte acce-
dant, disponitur expresse, vt affert Peña dict.
Comment. 12. vers. cęteri autem, in Concilio
Narbonensi c. 9. sic, de hæreticis antè, seu cre-
dentibus pręfata immunitate (quia veritatē
de se, vel de alijs suppresserunt, vel quia infra
tempus indulgentię non venerunt, seu alias)
indignis, paratis tamen absolutè mandatis
Ecclesiæ obedire, & recognoscere, quam su-
presserant, vel negauerant veritatem, quam-
uis tales proculdubio sint secundum statuta
Domini Papę in perpetuo carcere detruden-
di, quia tamen intelleximus vos de his tan-
tam in pluribus partibus multitudinē inue-
niri, vt ne dum expensa, sed vix etiam la-
pides aut cęmenta sufficere possint ad carce-
res construendos, consulimus, vt eorum im-
murationes, vbi expedire videbatur, differa-
tis, donec ipse Dominus Papa de illorū mul-
47 titudine plenius sit consultus, hæc ibi. De
eisdem diminutis cum limitatione, de qua in
Regula, habetur in penultimo §. c. 4. d. Praxis
m. s. per sequentia verba: *Nel riceuere la loro
depositione s'ammoniscano à dire intieramente
la verità, e se li dice espressamente, che auerti-
no bene, perche se saranno poi trouati diminuti,
si procederà contro di loro, come preuenuti, ne
li giouarà questa spontanea comparitione, &
in effetto si procede. Quando però le cose, in che
sono diminuti, sono sostantiali, che se la dimi-
nutione fosse in cosa leggiera, ò nel fatto, ò nel-
le circonstanze, e vi si potrebbe presumere obli-
uione, e non malitiosa, non se ne farebbe caso.*
hæc ibi. Atque confirmatur idem ex litteris
Sacræ Congregationis ad Inquisitores Me-
litenses 25. Iunij anno 1639. quas legi.
48 Vltimo loco Regulæ volui exprimere casū
circa apostatas à fide non se propalantes pro
Christianis, quando à piratis Christianis ca-
piuntur, quia frequēter proponitur in Con-
gregatione nostra sancti Officij huius Insulę.
49 Atq; communiter concordes sumus Consul-
tores in resolutione contra ipsos, quod non
sint spontè comparentes, nec gaudeant pri-
uilegio spontaneitatis, si præcessit aliqua de-
nūciatio contra ipsos, vt pręcedere solet per
Ministros Religionis Hierosolymitanę, vel
per alios; nam ex circunstantia illa non pro-
palādi se pro Christianis insurgit magna prę-
sumptio, quòd velint in secta Mahometana
permanere, & quando non vocati se præsen-
tant in Tribunali coram Inquisitore, censen-
tur id facere non spontè, sed metu imminen-
tiū probationum, vel citationum per captu-
ram, ac punitionis, quod clarè desumitur ex
textu in c. ad abolendam, §. propterea extra
de hęreticis, & ex constitutione Federici Im-
peratoris, incip. Commissi relata per Peñam
50 in fine Direct. fol. 16. Atq; in fine Regulę ad-
didi, & sic de similibus casibus, quos breuita-
tis causa omitto: pro eorū congrua decisione
lege auctores citatos, pręcipuè Simancā ca-
thol. instit. tit. 47. à num. 27. vsque ad 36.
51 Non possum tamen non breuissimè attinge-
re peculiarē illum casum, quem discutit Pe-
ña 3. par. Direct. Comment. 12. vers. id quoq;
An sit capax priuilegij spontaneæ compari-
tionis delinquens contra fidem, cui iam a-
lias in simili delicto concessum fuerat, & re-
soluit negatiuè ex dispositione Concilij Bi-
terrensis cap. 2. in verbis supra adductis, ibi,
quibus tamen alias huiusmodi gratia non est
facta: addit nihilominus Peña esse aliquid
tali delinquenti condonādum, & meritò qui-
52 dem. Rursus dubitat idem Peña qualiter a-
gendum cum relapso, qui spontè venit, & cū
lacrymis veniam petit. Primò benè docet es-
se condonandam ei pœnam mortis, idq; plu-
ribus ostendit, etiam ex ipso Concilio Biter-
53 rensi. Secundò ait in casu particulari occur-
rente tutiùs esse consulere Supremum Sena-
tum sanctę Inquisitionis Vrbis, vti consuluit
quidā Inquisitor Melitensis, & responsum ei
per litteras 25. Iunij 1606. vt mulieri sic re-
lapsæ impunitatem omnino concederet &c.

En

54 EN tandem, Diuino fauente Numine, metam pertingimus primæ partis nostri Operis de Materijs Tribunalium fidei, seu de Regulis multiplicibus pro formando quouis eorum Ministro, præsertim Consultore, en secundum eius librum à nobis in octo capita, & quadraginta Regulas congruè, & complerè diuisum feliciter clausimus. Quibus ni fallor, finis, qui intendebatur pro votis obtentus, nempe dictus Consultor prorsus formatus, & instructus existit ad ferendum suffragium, seu consilium Inquisitori in Congregatione, vel extra eam pro exequendis captura, & carceratione delinquentium contra fidem Catholicam; vel secùs. Quin etiam tradita in hoc secundo Libro non parum ipsi Consultori, & nobis conducent ad pertractanda in libris sequentibus, quos faxit Deus Optimus Maximus pro maiore eius gloria, & pro extirpatione hæreticæ prauitatis, ac fidei exaltatione, vita superstite ad perfectionem optatam perducere valeamus.

F I N I S.

Laus Deo Optimo Maximo, Sanctissimæque Virgini Deiparæ Mariæ.

